Fau Alanga'inga Faolu Ana Ala'anga Kwara'ae

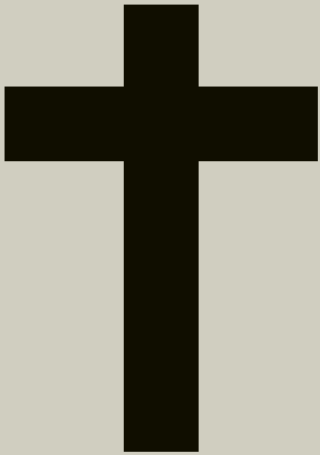

The New Testament and Genesis in the Kwara'ae language of the Solomon Islands

Fau Alanga'inga Faolu Ana Ala'anga Kwara'ae

The New Testament and Genesis in the Kwara'ae language of the Solomon Islands

Niu Testament na Stat long langguis Kwara'ae

copyright © 2003 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kwara'ae

Translation by: SITAG

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2017-11-14

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 31 Aug 2023
100e8c4b-3c10-5adf-8b7e-9b5cdcfb9b38

Contents

Jenesis 1
Matthew 69
Mark 120
Luke 151
John 204
Acts 242
Rom 290
1 Korint 312
2 Korint 334
Galesia 348
Efesus 356
Filipae 364
Kolose 370
1 Tesalonika 375
2 Tesalonika 380
1 Timoti 383
2 Timoti 389
Titus 393
Filemon 396
Hebrus 398
James 414
1 Peter 420
2 Peter 426
1 John 430
2 John 436
3 John 437
Jude 438
Reveleson 440

JENESIS

Na sata ˈi Genesis neˈe fadalana neˈe ˈuri: Na safalilana ru ki taˈifau. Na buka neˈe alaˈa sulia ru maˈi ua ˈi naˈo ki ana kaidaˈi God saungaˈinia ru ki taˈifau saena magalia. Ma buka neˈe ka alaˈa logo sulia kaidaˈi God nia saungaˈinia na ngwae, faˈinia na fulilana maˈi taˈangaˈa saena magalia, ma kulu ka nonifii maˈi saena taˈangaˈa leleka ka dao ˈi taˈena.

Na buka neˈe, nia ˈaˈemae maˈi sulia fulilana na magalia neˈe maˈi ˈi naˈo ma sulia logo neˈe God ili ˈuana ˈadoˈa faˈinia ngwae ma noaˈa nia kasi mamalo faˈasia faˈarongoˈa ˈania liana fuana ngwae nia ki. Genesis neˈe toˈo ana ro maˈe alaˈanga ˈinotoˈa ki. Etana faˈi boˈi alaˈanga ˈita maˈi ana bali buka taˈi ru leleka ka sui ana bali buka akwala ma taˈi ru. Nia alaˈa sulia na kaidaˈi God nia saungaˈinia magalia faˈinia na ngwae neˈe kira eta tua saena na magalia. Nia alaˈa logo sulia sa Adam faˈinia ˈi Eve, sa Kein ma sa Abel, faˈinia sa Noa ma na faka doe ba nia saungaˈinia. Nia alaˈa logo sulia na **fera keta ˈato** ba ngwae ki kira iliili ˈuana saungaˈilana ˈi Babilon.

Ruana faˈi boˈi alaˈanga ana na buka neˈe nia ˈita ana bali buka akwala ma ro ru ka dao ana lima akwala **ru ˈafu ki.** Na bali buka neˈe nia toˈo ana ˈaˈemae sulia fuuˈi ngwae **neˈe** ˈi Israel ki, kira futa olitada. Na faˈinaˈonaˈo kira neˈe sa Abraham, na ngwae neˈe na fitoˈonga nia ana God ngasingasiˈa liu. Ma nia ka roˈosulia fatalana God. Buri ˈana nia ka ˈaˈemae laˈu sulia ngela nia sa Aesak faˈinia koˈo nia sa Jakob neˈe kira saea logo ˈani sa Israel. Ngwae neˈe sa Jakob toˈo ana akwala ngela ma ro ngela neˈe na fuuˈi ngwae ˈi Israel ki kira futa olitada.

Ana suilana na buka neˈe, na ˈaˈemae alaˈa naˈa sulia sa Josef, ta ngela ana sa Jakob. Ru neˈe fuli fuana sa Josef neˈe kwaiˈia tala fuana sa Jakob faˈinia ngela nia ki ma na tuaˈa nia kira ka leka ˈuana saena fanoa ˈi Ejipt.

Ru doe saena ˈaˈemae neˈe ki neˈe sulia ru neˈe God nia fulia fuana fuuˈi ngwae nia. Na etangilana buka neˈe, ˈaˈemae sulia kaidaˈi God nia saungaˈinia magalia neˈe, ma na suilana God ka fata alangaˈi faˈinia fuuˈi ngwae nia ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe nia ke tagi leˈa sulia fuuˈi ngwae nia. Na ˈaˈemae saena na buka neˈe ki ˈidufaˈi leka sulia God faˈinia na ru neˈe God nia fuliˈi ki, ma ka alaˈa logo sulia na kwai matalangaˈi ˈanga God ana ru noaˈa ˈiri saga ki. Ma God ka nangasia logo na fuuˈi ngwae nia. God nia talaˈia fuuˈi ngwae nia, ma nia ka ˈafida logo. Ma nia ka faˈataˈinia logo na falafala leˈa nia ki saena maurilada. Na buka neˈe fulangaˈinia faˈamamanalana fuuˈi ngwae ˈi Israel fuana ˈafilana na ngwae neˈe kira futa ˈi burida ki fasi ˈiri faˈamamanalada ke ngasi, ma ka teo tari ma noaˈa kasi funu.

Na ˈaˈemae saena na buka neˈe ki niˈi ˈuri:

- God neˈe saungaˈinia na magalia neˈe faˈinia na ru ki taˈifau saena. 1:1-2:15
- Na taˈangaˈa nia eta fuli maˈi saena magalia neˈe ma na ngwae ki taˈifau kira ka nonifii. 3:1-24.
- Na isuisuˈa sulia sa Adam leleka dao ana sa Noa. 4:1-5:52
- Na ˈaˈemae sulia sa Noa faˈinia na faˈi asi doe ba kurua fanoa ki taˈifau. 6:1-10:32
- Na faˈi lalafe keta liu ngwae ki saungaˈinia ˈi Babilon. 11:1-9.
- Na ˈaˈemae sulia ngwae ki ˈita ana sa Siem leleka ka dao ana sa Abraham. 11:10-32
- Na ˈaˈemae sulia uulu koˈo bora kulu ki sa Abraham, sa Aesak, ma sa Jakob. 12:1-35:29.
- Na ˈaˈemae sulia fuuˈi ngwae sa Esau na ngela ˈi naˈo sa Aesak. 36:1-43.
- Na ˈaˈemae sulia sa Josef faˈinia ngwae futa nia ki. 37:1—45:28
- Sa Jakob faˈinia ngwaˈi ngela nia kira tua ˈi Ejipt 46:1—55:26.

God saungaˈinia na magalia

1 Ana etangilana, God saungaˈinia ˈafutana na magalia ma na mamanga.

2 Na magalia nia fioroˈa, ma na kafo doe ka fungu fafia, ma maˈe rodo ka buta fafia. Ma na Mangona God tua ma ka ˈasua fafona na kafo neˈeri.*

Na etana asoa

3 Ma God ka fata ˈuri, “Madakolaˈanga ke dao naˈa maˈi.” ˈUnaˈeri goˈo na madakolaˈanga ka fuli naˈa diˈia nama neˈe nia saea.

4 Ma God ka saeleˈa faˈinia na madakolaˈanga, ma nia ka alua naˈa na dangi ma na rodo kera ka tua matali.

5 Ma nia ka faˈasata na madakolaˈanga neˈeri ˈani na Asoa, ma nia ka saea na maˈerodo neˈeri ˈani na Rodo. Ma na asoa

* **1:2** nama ˈoko saiana rokisilana ˈuri: Ana etangilana, kaidaˈi God talaˈae fuana saungaˈinia ˈafutana na magalia ma na mamanga, na magalia nia fioroˈa, ma na kafo doe ka fungu fafia, ma maˈe rodo ka buta fafia. Ma na Mangona God tua ma ka ˈasua fafona na kafo neˈeri.

neˈeri ka sui naˈa. Ma na asoa neˈeri naˈa
neˈe na etana asoa ana na magalia.

Na ruana asoa

6-7 Ma God ka fata laˈu ˈuri, “Alua ta
kula ke teo ˈi safitana na kafo neˈeri ˈiri
ke daroˈia na kafo ka teo ˈi lifua ma na
kafo ka teo ˈi olofa.” Ma na kula neˈeri ka
raˈe maˈi diˈia God nia oga. Na kula neˈeri
nia fulia ma kafo ka daroˈia ta kafo ka teo
ˈi lifua ma ta kula ka teo ˈi olofa.
8 Ma nia ka faˈasata kula neˈeri ˈani na
mamanga. Ma na asoa neˈeri ka sui, na
ruana asoa ana magalia.

Na uula asoa

9 Ma God ka fata laˈu ˈuri, “Kafo loˈoko
teo ˈi olofana mamanga, muke fiku taˈifau
fasi ˈiri kula langa langa ke raˈe maˈi,” ma
na ru neˈeri ka fuli diˈia nama ba nia saea.
10 Ma nia ka saea na kula langa langa
neˈeri ˈania Ano, ma nia ka saea na kafo
neˈeri ˈania na Asi. Ma God ka lisia na
raoˈa nia ma nia ka saeleˈa faˈinia.
11 Ma God ka fata laˈu ˈuri, “Ru mata-
mata marako toˈo toˈo ki taˈifau, muke
bulao ana ano neˈe. Ma na ano ka toˈo
nama ana ru matamata marako toˈo toˈo
ki taˈifau faˈinia maga ru kira ki. Ma na
maga ru neˈeri ki ke alu laˈu na ru neˈe
kira leka faˈasia.” Ma ru neˈeri ki ka fuli
nama diˈia neˈe nia saea.
12 Na ru matamata marako ˈoro ki neˈe
taˈe maˈi ma ka bulao maˈi na ano neˈe,
ma na maga ru kira ki ka alu laˈu na ru
neˈe kira leka faˈasia. Ma God ka lisia na
raoˈa nia ma nia ka saeleˈa faˈinia.
13 ˈIu na asoa neˈeri ka sui naˈa, na uula
asoa ana magalia neˈeriˈa.

Na faina asoa

14 Ma God ka fata laˈu ˈuri,
“Madakolaˈanga ki muke raˈe maˈi ˈi
lofana mamanga ˈiri muke daroˈia na
dangi ma na rodo. Na ru neˈe ki fuana
faˈataˈilana asoa ki, ma faˈi ngali ki, ma
na kaidaˈi ki.†
15 Na ru neˈe ki ke baˈa teo ˈi lifua saena
na mamanga ma kike rara maˈi ˈi ano fasi
ˈiri ka toˈo ana madakolaˈanga.” Ma na
madakolaˈanga neˈeri ki ke fuli nama diˈia
nia saea naˈa.
16 Nia ka saungaˈinia madaˈafi ka sina
ngasingasiˈa fasi ˈiri ka sina ana asoa ki.
Ma nia ka saungaˈinia na madamo neˈe
nia noaˈa kasi sina ngasingasiˈa diˈia na
madaˈafi, fasi ˈiri ke sina ana rodo. Ma
nia ka saungaˈinia laˈu goˈo na bulubulu
ki.
17 ˈIu God aluda kira ka tua saena na
mamanga ma kira ka rara maˈi ˈi ano fasi
ˈiri ke toˈo ana madakolaˈanga.
18 ˈIu na madaˈafi inaˈu ana sinaˈa ana
na asoa, ma na madamo ka inaˈu ana
sinaˈa ana rodo. Ma kera ka toˈolangaˈinia
dangi ka matali faˈasia na rodo. Ma God ka
lisia na raoˈa nia ma nia ka saeleˈa faˈinia.
19 ˈIu ma asoa neˈeri ka sui, ma na faina
asoa ana magalia neˈeriˈa.

Na limana asoa

20 Ma God ka fata laˈu ˈuri, “Na iˈa
matamata toˈotoˈo ki, muke tua saena asi
ma muka faˈafungua. Ma na faˈi noˈo
matamata toˈotoˈo, muke tua muka lofo
kwailiu saena na mamanga.”
21 Nia ka saungaˈinia iˈa doe ki saena
asi, ma gwaˈi iˈa matamata toˈotoˈo ki
logo neˈe kira faˈafungua na asi. Ma
nia ka saungaˈinia na faˈi noˈo matamata
toˈotoˈo ki. Ma God ka lisia na raoˈa nia
ma nia ka saeleˈa faˈinia.
22 Ma nia ka faˈaleˈada ma ka fata ˈuri
ada, “Na gwaˈi iˈa ki, nia leˈa fuamuˈa
muke alu ngela ˈoro ˈamuˈa fasi ˈiri kamu
ke faˈafungua asi neˈe. Ma na faˈi noˈo ki
logo, nia leˈa fuamuˈa muke toˈo ana ngela
ˈoro ki, fasi ˈiri muke baˈa ˈoro laˈu.”
23 ˈIu ma asoa neˈeri ka sui, niaˈa na
limana asoa ana magalia.

Na onona asoa

24 Ma God ka fata laˈu ˈuri, “Na ru mauri
ki, kamu ke tua saena ano neˈe. Nia ke toˈo
nama ana ru ˈaeˈaela ki ˈi fanoa, ma na ru
ˈaeˈaela doe ki ma na ru ˈaeˈaela tiˈitiˈi ki
saena masuˈua.” Ma na ru neˈeri ki ka taˈe
maˈi ka diˈia nama neˈe nia saea.
25 Nia ka saungaˈinia ru matamata ki
neˈe kira toˈo ana mauriˈa neˈe kira tua
saena ano neˈe. Nia ka saungaˈinia ru
ˈaeˈaela ˈi fanoa ki, ma na ru ˈaeˈaela
doe ki ma na ru ˈaeˈaela tiˈitiˈi ki saena
masuˈua. Ma God ka lisia na raoˈa nia ma
nia ka saeleˈa faˈinia.
26 Ma God ka fata laˈu ˈuri, “Nia leˈa
fuana kuke saungaˈinia ngwae ki fasi
ˈiri kira ka diˈia logo kuluˈa, ma kira
usulia kuluˈa taˈifau naˈa. Kira ke baˈa
gwaungaˈi fafia na iˈa ki, faˈinia faˈi noˈo
ki, ma na ru ˈaeˈaela ˈi fanoa ki, ma ma na
ru ˈaeˈaela doe ki ma na ru ˈaeˈaela tiˈitiˈi
ki saena masuˈua.”‡
27 ˈUnaˈeri God ka saungaˈinia na ngwae
ki fasi ˈiri kira ka diˈia logo niaˈa, ma
kira usulia niaˈa taˈifau naˈa. God nia
saungaˈinia ngwae ki ˈania ngwangwane
ma na kini.

† **1:14** nama kaidaˈi ana fangaˈa ki ngalilana na falafala nia ki talana.

‡ **1:26** Ana kaidaˈi neˈe God saungaˈinia na ngwae, nia saungaˈinia fuana

28 Ma God ka faˈaleˈadaroˈo ma ka fata
ˈuri fuadaroˈo, “Nia leˈa fuana koroˈo ke
toˈo ana ngela ˈoro ki ˈiri kike baˈa tua ana
kula ki taˈifau saena magalia. Ma moke
ˈaˈana fafia ru ki taˈifau saena magalia.
Nau ku alu koroˈo ke gwaungaˈi fafia na
iˈa ki, faˈinia na faˈi noˈo ki, ma ru ki
taˈifau neˈe kira mauri ma kika tua saena
na magalia neˈe.”
29 Sui God ka fata laˈu ˈuri, “Rongoa
basi, ru matamata marako toˈo toˈo ki
taˈifau faˈinia maga ru kira ki ma na
fuaˈi ru kira ki, nau ku aluda taˈifau naˈa
fuamuroˈo. Na ru neˈeri ki, kike kwatea
fanga fuamuroˈo.
30 Bore ma nau ku alua ru matamata
marako toˈo toˈo ki taˈifau niˈi fanga fuana
na ru mauri ki taˈifau saena ano neˈe: na
ru ˈaeˈae ki, na faˈi noˈo ki, ma na ru
ˈaeˈaela tiˈitiˈi ki saena masuˈua.” ˈIu na
ru neˈeri ki fuli ka diˈia nama ba nia saea.
31 Ma God ka lisia na raoˈa nia ki taˈifau
ma nia ka saeleˈa liu faˈinia. Na onona
asoa ana magalia naˈa neˈeriˈa.

2

1 ˈUnaˈeri na raoˈa God ki ana
saungaˈilana na mamanga ma na ano
faˈinia na ru neˈe teo saeni ki niˈi sui
naˈa.

Na fiuna asoa

2 Na raoˈa neˈeri God fulia ka sui naˈa,
ma na fiuna asoa nia ka mamalo.
3 Ma nia ka faˈaleˈa fiuna asoa, ma
ka toˈolangaˈinia fiuna asoa ana wiki nia
abu, osiˈana nia mamalo naˈa, duˈungana
na raoˈa nia fuana saungaˈilana na ru ki
taˈifau nia sui naˈa.

God nia saungaˈinia na ngwangwane eta eta faˈinia na kini eta eta

4 Na ˈaˈemae sulia God neˈe saungaˈinia
naˈa na mamanga ma na ano faˈinia na ru
ki taˈifau neˈe tua adaroˈo nia ˈuri:
Ana kaidaˈi neˈe Iawe na God nia
saungaˈinia na mamanga faˈinia na ano
ma na ru neˈe teo adaroˈo ki,
5 noaˈa ta ru ˈiri bulao ˈua ana na ano,
osiˈana noaˈa nia kasi kwatea ˈua na uta,
ma ka noaˈa ˈua ta ngwae neˈe ke oˈo ˈua
ta oˈola.
6 Na maˈe busu ki goˈo neˈe kwate ma
ano ka ngwangasiˈoraˈa.
7 ˈIu na God Iawe ngalia na buli ano ma
ka saungaˈinia ˈani taˈi ngwae, ma nia ka
ufi sulia ngongorana fasi ˈiri nia ka toˈo
ana mauriˈa. ˈUnaˈeri mala neˈe ngwae
ka fiˈi mauri.
8 Sui, ˈi bali ana fanelana madaˈafi ana
taˈi kula neˈe kira saea ˈani ˈi Iden, na
God Iawe nia sasi akaˈu ana taˈi kula leˈa
liu, ma nia ka ngalia na ngwae neˈe nia
saungaˈinia, ma nia ka kwate nia ka tua
ana.
9 Ma nia ka alua na ˈai matamata
toˈotoˈo ˈoro ki saena kula neˈeri. Ma na
ˈai neˈeri ki lisilada leˈa/kwanga liu ma na
fuaˈi ru ki ka leˈa liu fuana ˈanilani. Ma
saena tofongana kula neˈeri, ta ro ˈai laˈu
neˈe kera uu ˈi neˈeri. Ta ˈai neˈe fufuana
ke kwate ngwae ke mauri, ma taˈi neˈe
fufuana ke kwatea ma ngwae ki ka saiana
tae neˈe taˈa ma tae neˈe leˈa.
10 ˈIu taˈi kafo nia busu maˈi ˈi Iden
ma nia ka afe saena oˈola neˈeri ˈiri ke
faˈangwangasiˈora. Ana kaidaˈi na kafo
neˈeri nia afe naˈa kwau faˈasia ˈi Iden,
nia ka alu laˈu ta fai kafo matamata.
11 Etana kafo neˈe kira saea ˈani ˈi Pison
neˈe afe kwau saena kula kira saea ˈani ˈi
Havila, kula neˈe gol leˈa liu nia ana.
12 Ma gol neˈeri nia sikasika liu. Ma
na ru moko leˈa liu neˈe kira saea ˈani
‘beliam’ teo ˈi Havila, ma na fau lisilana
leˈa liu neˈe kira saea ˈani ‘oniks’ teo ˈi
neˈeri logo.
13 Ma ruana kafo neˈe kira saea ˈani ˈi
Gihon, ma nia ka afe kwailiu saena fanoa
ˈi Kus.
14 Ma uula kafo neˈe kira saea ˈani ˈi
Taegris nia teo karangi ana fanoa ˈi Asiria,
ana bali ˈuana fanelana sina. Ma faina
kafo neˈe kira saea ˈani ˈi Iufretes.
15 ˈIu na God Iawe ngalia ngwae neˈeri
ma ka alua nia ka tua ana kula leˈa neˈeri
fasi ˈiri nia ka oˈo ˈi saena ma ka lia sulia
na ru neˈe teo ˈi neˈeri ki.
16 Ma na God Iawe ka fata totongaˈi ˈuri
fuana, “ˈOke ˈania fuaˈi ru ki ana ˈai ki
saena na kula neˈe.
17 Bore ma taˈi ˈai goˈo neˈe nia abu
noaˈa ˈoe kosi ˈania fuaˈi ru ki ana. Na
ˈai neˈe ke kwatea ma ngwae ki ka saiana
tae neˈe taˈa ma tae neˈe leˈa.* Diˈia ˈoko
ˈania na fuaˈi ru ki ana ˈai neˈe, ˈoke baˈa
mae nama ana asoa neˈeri.”
18 Ma na God Iawe ka fata ˈuri, “Noaˈa
nia ˈiri leˈa fuana ngwae neˈe ke tua
taˈifilia. Nia leˈa fuana nai saungaˈinia
nama ta taˈi ngwae kwaima fuana neˈe
totolia ke kwaiˈafi ana.”
19 ˈI naˈo, na God Iawe ngali na buli
ano ka saungaˈinia ˈania na ru ˈaeˈaela ki
neˈe ke leka fafona ano, faˈinia faˈi noˈo
ki neˈe kike lofo kwailiu ˈi lifua saena

* **2:17** nama “Na fufuana neˈe kwatea ma ngwae ki talada ka filia tae neˈe taˈa ki ma tae neˈe leˈa ki.” This means that people can choose to live apart from God and not obey His Word. People can choose what is good and bad for themselves. But living apart from God and disobeying His word brings death. God is the only sourse of life.

mamanga. Ninilari, Iawe ngalida malı
fuana ngwae nelıeri fasi ʼiri nia lisia na
ngwae falasatada. Na satalı ru nelıe ngwae
nelıe ke saeda ʼania nelıe nilı teo tari nala
ʼunalıeri.
20 Na ngwae ka falasata na ru ʼaelıaela
ki ʼi fanoa, ma na ru ʼaelıaela ki saena
masulıua, ma na falı nolıo ki logo. Bore
ma noala nia ʼiri dao tolıona ta ru nelıe ka
kwaima ma ka kwailıafi ana ngwae.
21 Golıo, na God Iawe ka kwatea ngwae
nelıeri ka maliu liu. Sui nia ka lafua talı
suli karokaro ana ma ka fono logo ʼusia
kula nelıe nia lafua malı falasia ana.
22 Ma nia ka ngalia suli karokaro nelıeri,
ma ka saungalınia talı kini, ma nia ka
ngalia malı fuana na ngwae nelıeri.
23 Ma kaidalı ngwae nelıeri lisia nia ka
fata ʼuri fuana God, “Reala kwa! Nialı
dilıia logo naulıa! Na sulina saka malı ana
suliku, na sulina saka malı ana suliku, ma
nonina ka saka malı ana noniku. Satana
nalıa nelıe ‘kini’, osilıana nia saka malı ana
ngwangwane.”
24 Dulıungana ru nelıeri, ngwae ke falasia
na malıa nia falınia telıa nia, ma ka tua
ratai falınia na ʼafe nia, ma kera ke alua
nalıa talı manatalıanga dilıia talı ngwae
golıo.
25 Ma na ngwae nelıeri falınia ʼafe nia
kera ka dadara golıo ʼadarolıo, ma noalıa
kera kasi ʼeke golıo ʼanidarolıo talada.

3

Na ngwae falınia ʼafe nia kera aburongo ana fatalana God

1 ʼIu ana ru ki talıifau nelıe God Iawe
nia saungalınida na falı loi nalıa nelıe talı
ru nelıe nia kwalıatafa liu fuana ʼosolıa.
ʼUnalıeri ana talı asoa, na falı loi leka malı
ma ka saefilo ʼuri ana kini nelıeri, “ʼUri ma
nia mamana nelıe God nia saea fuamurolıo
noalıa korolıo kasi ʼania fufuana ʼai ki
talıifau saena olıola nelıe?”
2 Ma kini nelıeri ka fata ʼuri, “Noalıa ʼuiri
ʼiira lalıu. Kerolıo ke ʼania golıo ʼamirolıo
fufualı ru ki ana ʼai ki saena olıola nelıe,
3 bore ma God ka saea, ‘Talı ʼai nelıe
uu golıo saena tofongana olıola nelıe noalıa
korolıo kasi ʼania nama korolıo kasi sama
tolıona fualı ru ki ana. Si dilıia korolıo ʼoia
ru abu nelıeri korolıo ke balıa mae.’ ”
4 Bore ma falı loi nelıeri nia fata lala
ʼuri, “Alalıanga nelıana noalıa ʼiri mamana.
Korolıo kasi mae golıo.
5 God fata ʼunalıeri osilıana nia saiana
ka sui nalıa, si dilıia korolıo ʼania fualı ʼai
nelıana, maamurolıo ke balıa ʼifi, ma korolıo
ke balıa dilıia logo nialıa, ma korolıo ka sai
logo ana falafala nelıe talıa ki ma na falafala
nelıe lelıa ki logo.”
6 Na kini nelıe nia lisia na ʼai nelıe lisilana
lelıa liu, ma fualı ru ki bore ka lelıa logo
fuana ʼanilani. Ma nia ka oga liua nalıa
nelıe nia ke kwalıatafa. Golıo nia ka ngalia
nalıa ti fualı ru ana ʼai nelıeri, ma ka ʼania
nalıa, ma nia ka kwatea logo fuana ralı
nia, ma nia ka ʼania logo.
7 Tona golıo ma maadarolıo ka ʼifi nalıa,
ma kera ka lia saiana nelıe keralıa tua
dadara nalıa. Kaidalı nelıeri kera ka taia
nalıa ralı figi ki, ma kera ka toro nalıa ʼanilı
fafidarolıo.
8 Ma nia salıulafi nalıa, na God Iawe nia
liliu logo ʼana ana kula nelıeri, kera rongoa
ma kera ka leka ago nalıa ʼadarolıo falasia
God ʼi safitana na ʼai ki ana kula nelıeri.
9 Bore ma na God Iawe nia ri kwau ʼuana
na ngwae nelıeri ka ʼuri, “Se, ʼuri ma ʼaelıo
nalıa ʼi falı kwa?”
10 Ma na ngwae nelıeri olisia ma ka ʼuri,
“ʼIu nau ku rongoa ʼoko leka malı, ma nau
ku malıu, ninilıa nau ku leka ku ago ʼi nelıe,
osilıana nau ku dadara.”
11 ʼUnalıeri ma God ka fata ʼuri fuana,
“ʼUri ma sa tai nelıe saea nelıe ʼoko dadara
kwa? ʼUri ma ʼoko ʼania fuana ʼai ba nau
ku luia korolıo kasi ʼania?”
12 Ma na ngwae nelıeri ka fata ʼuri, “ʼIu,
bore ma na kini ba ʼoko alua ka tua falı
nau ninilıa kwatea fualı ʼai nelıe fuaku, ma
nau ku ʼania nalıa.”
13 ʼUnalıeri golıo na God Iawe ka fata ana
na kini nelıeri ka ʼuri, “Falıuta nelıe ʼoko
sasi ʼuri kwa?”
Ma na kini nelıeri ka fata ʼuri, “Na falı
loi nalıa ninilıa soke nau kwate ma nau ku
ʼania fuana ʼai nelıe.”

God matalangalınida

14 ʼIu na God Iawe nia fata ʼuri fuana
falı loi nelıeri, “Dulıungana nelıe ʼoko sasi
ru nelıe, na ʼafitalıilıanga ke dao tolıomu.
Ana ru ʼaelıaela ki talıifau, ʼaelıo golıo nelıe
ʼoke tolıo ana ʼafitalıilıanga nelıe. Nia ka
ʼita ana kaidalı nelıe, ʼoke ango nalıa ʼania
olofamu, ma ʼoke ʼania nalıa gegeo ana ano
sulia bongi firi leleka ka dao ana kaidalı
ʼoke mae.
15 Nai balıa kwatea kini nelıe ke ʼailangalı
korolıo kwailiu, moke tuani fulıali lamurolıo
tolıotolıo kasi mango. Na kwalafa ʼoe ma na
kwalafa kini nelıe kera ke tua ʼani malimae
ʼanga adarolıo. Ma na kwalafa nia ke balıa
bulia ngisia gwaumu, ma ʼoke balıa ʼalea
buira ʼaena.”
16 God ka fata lalıu ʼuri fuana kini nelıe,
“Nai balıa kwate ke ʼafitalı fuamu ana
kaidalı ʼoke ina. ʼOke balıa fii liu ana

* **3:16** nama Sui bore ʼana ʼoke oga gwaungalı fafi ralı ʼoe, nia ke ʼalıana fuamu.”

kaidaˈi ˈoke faˈafuta ngela. Sui ka ˈunaˈeri
bore ˈana, ˈoke oga nama ˈamu na araˈi
ˈoe, ma nia ke gwaungaˈi fuamu.”*

17 ˈUnaˈeri God ka fata laˈu ˈuri fuana
ngwangwane neˈeri, “Ana kaidaˈi neˈe,
nai baˈa faˈalia ano neˈe ke taˈa naˈa,
duˈungana ˈoko rongo sulia fatalana ˈafe
ˈoe, ma ˈoko ˈania naˈa fuana ˈai ba nau
ku luia faˈasiˈo noaˈa ˈoe kosi ˈania. Ana
kaidaˈi firi ana maurilamu, ˈoke baˈa inaˈu
naˈa ana rao laga ulafu ˈanga ˈuana fanga
lamu.

18 Na kwalo ngarangaraˈa ki ma na ˈai
taˈa ki kike bulao maˈi saena na ano. ˈOke
baˈa ˈania goˈo ˈamu na ru neˈe bulao ki
saena ano.

19 ˈOke baˈa rao laga ulafu, ma ˈoko
ˈidaˈida, fasi ˈiri na ano ke toˈo ana fanga
leleka ka dao ana kaidaˈi ˈoke mae, ma
na nonimu ke oli saena na ano niniˈa
nau ku saungaˈiniˈo maˈi ana. Nau ku
saungaˈiniˈo ana na ano, ma ˈoke baˈa oli
laˈu saena na ano.”

20 Ma satana na ngwae neˈeri neˈe sa
Adam.† Ana kaidaˈi neˈeri nia ka saea na
ˈafe nia ˈani ˈi Eve, osiˈana niaˈa naˈa neˈe
na teˈa na ngwaˈi toˈa mauri ki.

21 ˈIu na God Iawe saungaˈinia ifi
fuadaroˈo ana ˈuliˈulina na ru mauri
ˈaeˈaela ki, ma ka faˈatoroda roˈo ˈania.

God alua sa Adam ma ˈi Eve ˈi maa faˈasia na kula leˈa neˈeri

22 Ma na God Iawe ka fata ˈuri, “Kaidaˈi
neˈe na ngwae nia raˈe maˈi ka diˈia naˈa
kuluˈa, osiˈana nia sai naˈa ana falafala
taˈa ki ma na falafala leˈa ki. Kaidaˈi neˈe
kulu kasi alaˈania noaˈa nia kasi ngalia
laˈu fuaˈi ru ki faˈasia na ˈai ana mauriˈa.
Si diˈia nia ˈania fuaˈi ru ki ana na ˈai neˈe,
noaˈa nia kasi mae naˈa.”

23 Sui, na God Iawe ka alua naˈa ngwae
neˈeri ˈi maa faˈasia na kula leˈa neˈeri ˈi
Iden. ˈIu, God nia saungaˈinia na ngwae
ana na ano. Ma nia ka alua ngwae neˈe ka
rao naˈa saena na ano neˈe, ma ka oˈofia
naˈa oˈola nia ki.

24 ˈI buri ˈana God ka alua ngwae neˈeri
ˈi maa, nia ka alua na ˈainsel ki ka folo
ˈusia bali ˈuana fanelana sina ana kula leˈa
neˈeri ˈi Iden. Ma kira ka folo suli bongi
firi ˈania sele ni ofoˈa ki. Na sele neˈeri ki,
na meamea ana mafula neˈe ke duˈa maˈi
ˈi maani, ma ka liu kalia kula neˈeri ma
noaˈa kasi mamalo. Na God Iawe nia sasi
ˈunaˈeri ˈiri ka fonea na ngwae ki noaˈa
kira kasi leka karangi maˈi ana na ˈai neˈe
fufuana kwatea ngwae ke mauri firi.

4

Sa Kein saungia sa Abel

1 ˈIu sa Adam faˈinia ˈafe nia ˈi Eve,
keroˈa tua fiku naˈa leleka nia ka ina
ma ka faˈafuta naˈa taˈi ngela ngwane sa
Kein.* Ma ˈi Eve ka fata ˈuri, “ˈIu Iawe nia
kwaiˈafi aku niniˈa nau ku ngali maˈi na
ngela ngwane.”

2 Ma ˈi buri ˈana, nia ka faˈafuta laˈu
ruana ngela ngwane sa Abel.

Ma kaidaˈi sa Abel nia ˈaˈana maˈi, nia
ka sarea ma ka lia sulia na sipsip ki. Ma sa
Kein ngwae ni rao saena oˈola.

3 Ana ta kaidaˈi, sa Kein ka ngalia naˈa ti
fanga saena oˈola nia, ka kwateˈe ˈani na
foˈosi nia fuana Iawe.

4 Bore ma sa Abel nia ngalia bibi sipsip
eta futa ana na sipsip nia ki, ma nia ka
saungia ka mae, ma nia ka ngalia na fasi ru
saela ki, ma nia ka foˈosi ani fuana Iawe.
Ma Iawe ka saeleˈa liu faˈinia sa Abel ma
na foˈosi nia,

5 bore ma noaˈa nia kasi ala goˈo fafia
sa Kein faˈinia na foˈosi neˈe nia duˈafia.
ˈUnaˈeri sa Kein ka saetaˈa ka lilisu liu
naˈa, ma na maana ka rada naˈa.

6 Sui Iawe ka fata ˈuri fuana sa Kein,
“Faˈuta neˈe ˈoko saetaˈa liu ma maamu
ka rada naˈa ˈira kwa?

7 Diˈia ˈoke sasi na ru saga, na maamu
bore ka lia sae leˈa logo. Bore ma diˈia
ˈoke ˈaila ˈani sasi na ru saga, taˈangaˈa
neˈe nia diˈia ta ru kwasi neˈe tua karangi
amu, ma ka kwaimaˈa kwali fuana faˈali
lamu. Taˈangaˈa neˈe oga liua ke liufiˈo,
bore ma ˈoke liufia nama.”

8 Ana taˈi asoa sa Kein fata ˈuri fuana
ngwae futa nia sa Abel, “Koro leka saena
oˈola.” Ana kaidaˈi keraˈa tua saena oˈola,
sa Kein ka fuˈalia ngwae futa nia, ma ka
saungia ka mae naˈa.

9 ˈUnaˈeri ˈi buri ˈana, Iawe ka saefilo
ˈuri ana sa Kein, “ˈUri ma ngwae futa ˈoe
sa Abel nia ˈi faˈi?”

Bore ma sa Kein ka fata lala ˈuri, “Nau
ku ˈiri saiana. ˈUri ma na raoˈa nai lala
neˈe fuana liaˈa sulia na ngwae futa nau?”

10 Sui Iawe ka fata ˈuri ana, “Faˈuta neˈe
ˈoko sasi na ru taˈa neˈe kwa? Nau ku
rongoa na ˈabuna ngwae futa ˈoe inaˈu
ana angiˈa maˈi fuaku faˈasia ˈi ano, ma
nia ka amasi nau fuana faˈasaga lana na
ru neˈe!

11-12 Kaidaˈi ˈoko saungia na ngwae futa
ˈoe, na ˈabuna nia afe toli saena ano, ma
na ano ka ˈifi fuana ngali lana ˈabuna.
Osiˈana ru neˈeri na ˈafitaˈi ˈanga ke baˈa
dao nama fafiˈo. Kaidaˈi ˈoko oˈolia na
oˈola ˈoe, noaˈa nia kasi alua ta fanga. ˈI

† **3:20** Ana alaˈanga ˈi Hebru, sa ‘Adam’ fadalana neˈe ‘Ngwae etaeta’.

* **4:1** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Kein’ fadalana neˈe ‘Ngali maˈi’.

ninilari noala loe kosi tolo nala ana ta ano
lamu saena magalia nele sulia kaidali ki
talifau ana maurilamu. lAelo ngwae nala
fuana liu kwailiu langa, ma noala loe kosi
mango."
13 Golo, sa Kein ka fata luri fuana Iawe,
"Na kwalikwalinga nelana nia lato liu
nala fuaku.
14 Kaidali nele loko lali nau nala falasia
na ano nele ma noala nau kusi tua lalu
ana kula nele loko tua ana. Ma kaidali ki
talifau ana mauri laku, nai bala dau golo
lani liu kwailiu langa nala. Ma si dilia ta
ngwae golo lana ke dao tolоku, ma nia ka
saungi nau, nai mae nala!"
15 Bore ma Iawe nia fata luri ana sa Kein,
"Noala golo. Si dilia ta ngwae saungilo
loko mae, nai bala kwatea kwalikwalinga
nia ke fiu fau ki ka liufia kwalikwalinga
loe." Sui, na Iawe ka alua malетoto ana,
fasi liri dilia ta ngwae bore lana dao
tolona noala nia kasi saungia ka mae.
16 Golo, sa Kein ka leka nala kwau lana
falasia kula Iawe nia tua ana. Ma nia ka
tua nala ana bali ana fane lana madalafi
ana li Iden na kula kira saea lani li Nod.†

Na lato kalela sa Kein

17 Sa Kein falinia lafe nia kera tua fiku
nala, leleka lafe nia ka ina nala, ma nia
ka falafuta tali ngela ngwane, kera ka
falasata lani sa Enok. Ana kaidali nelеri,
sa Kein ka saungalinia tali fanoa, ma ka
saea lani li Enok sulia satana na ngela nari
nia.
18 Sa Enok alua sa Irad. Sa Irad alua sa
Mefujael. Sa Mefujael ka alua sa Metusael.
Ma sa Metusael ka alua sa Lamek.
19 Aralі nele sa Lamek, nia tolo ana ro
lafe ki li Ada ma li Sila.
20 lI Ada falafuta ngela ngwane nele
satana sa Jabal, ma na ngwae nele kira
futa olitana sa Jabal ki, kira tua golo saena
babala ki, ma na raola kira nele ngwae
kira sare buluka golo ma na nanigot ma
na sipsip ki.
21 Na satana na ngwae futa sa Jabal nele
sa Jubal, ma na ngwae nele kira futa mali
olitana sa Jubal ki, kira sai lela liu ana
kidili lana na gita ma falinia ufi lana lau
ki.
22 Ma li Sila ka falafuta tali ngela ng-
wane nele satana sa Tubalken, ma na
ngwae nele futa olitana sa Tubalken ki,
kira sai lela liu ana saungalilana na ru
fuana raola ki lania na barasi ma na
aean. Na ngwaingwaena sa Tubalken nele
satana li Naama.
23 Sa Lamek nia ngu fuana ro lafe nia
ki ka luri, "lI Ada ma li Sila ro lafe nau
ki, moro sailinga lela mali fuaku. Dilia ta
ngwae nama ta lalako kwali nau, nai bala
saungia ka mae.‡
24 Dilia ta ngwae saungia sa Kein ka
mae, God ke bala kwatea kwalikwalinga
nia ke fiu fau ki ka liufia kwalikwalinga
sa Kein. Bore ma, dilia ta ngwae falalia
naula, kwalikwalinga nia ke fiu akwala
ma fiu fau ki ka liufia kwalikwalinga sa
Kein."

Sa Set falinia ngwali ngela nia

25 Sa Adam falinia lafe nia li Eve kerola
tua fiku nama ladarolo ka leleka li Eve ka
falafuta lalu ta tali ngela ngwane nele sa
Set. Ma li Eve ka fata luri, "God nia kwatea
lalu mali ta ngela ngwane lalu fuaku, liri
ka didifulia sa Abel ba sa Kein saungia ka
mae nala."§
26 Sui lunaleri lalu li buri lana, sa Set
arali ma ka alua tali ngela ngwane ma ka
falasata lani sa Enos. Ana kaidali nelеri
mala na ngwae ki ka fili talalae fuana
folosia God lani satana Iawe.

5

Na lato kalela Sa Adam talalae ana sa Set leleka mali ka dao ana sa Noa

1 Na lalemae sulia kwalafa sa Adam nia
luri:
Ana kaidali nele God saungalinia na
ngwae ki fasi liri kira ka dilia logo nala.
2 God nia saungalinia ngwae ki lania
ngwangwane ma na kini. Ma nia ka
falalеadarolo, ma nia ka saeda rolo lani
na Ngwae.
3 Sa Adam tuatua ka dao ana 130 fali ngali
ki sui, nia ka alua lalu tali ngela
ngwane nele dilia logo nala talana.
Ma nia ka saea na ngela nelеri lania
sa Set.
4 Sui sa Adam nia ka tua lalu sulia 800 fali
ngali ki, ma ana kaidali nelеri nia ka alua
lalu ti ngela ngwane ma ti ngela kini lalu.
5 Ma ana kaidali nia mae nia tua nala sulia
930 fali ngali ki.
6 Kaidali sa Set nia dao ana 105 fali ngali
ki, nia ka alua sa Enos.
7 Sui sa Set ka tua lalu sulia 807 fali ngali
ki, ma nia ka alua lalu ti ngela ngwane ma
ti ngela kini lalu.
8 Ma ana kaidali nia mae nia tua nala sulia
912 fali ngali ki.
9 Kaidali sa Enos nia dao ana 90 fali ngali
ki, nia ka alua sa Kenan.

† **4:16** Ana alalanga li Hebru, li 'Nod' fadalana nele 'Kula nele noala ngwae kasi tua tolo ana. Nia liu kwailiu langa'.
‡ **4:23** nama Nau ku saungia tali ngwae ka mae, dulungana nia kwali nau. Nau ku saungia tali ngwae lalako ka mae, osilana nia fulali nau. § **4:25** Ana alalanga li Hebru 'Set' nele rongo lana dilia fadalana nele 'Kwatea'.

10 Sui sa Enos ka tua laˈu sulia 815 faˈi ngali
ki, ma ana kaidaˈi neˈeri nia ka alua laˈu
ti ngela ngwane ma ti ngela kini laˈu.
11 Ma ana kaidaˈi nia mae nia tua naˈa
sulia 905 faˈi ngali ki.
12 Kaidaˈi sa Kenan nia dao ana 70 faˈi
ngali ki, nia ka alua sa Mahelalel.
13 Sui sa Kenan ka tua laˈu sulia 840 faˈi
ngali ki, ma ana kaidaˈi neˈeri nia ka alua
laˈu ti ngela ngwane ma ti ngela kini.
14 Ma ana kaidaˈi nia mae nia tua naˈa
sulia 910 ngali ki.
15 Sa Mahelalel tua sulia 65 faˈi ngali ki ka
sui, nia ka fiˈi alua sa Jered.
16 Sui sa Mahelalel ka tua laˈu sulia 830
akwala faˈi ngali ki, nia ka alua laˈu ti
ngela ngwane faˈinia ti ngela kini laˈu.
17 Ma ana kaidaˈi nia mae nia tua naˈa
sulia 895 faˈi ngali ki.
18 Kaidaˈi sa Jered nia tua ka dao naˈa ana
162 faˈi ngali ki, nia ka alua sa Enok.
19 Sui sa Jered ka tua laˈu sulia 800 faˈi
ngali ki, ana kaidaˈi neˈeri nia ka alua laˈu
ti ngela ngwane ma ti ngela kini laˈu.
20 Ma kaidaˈi nia mae, nia tua ka dao naˈa
ana 962 faˈi ngali ki.
21 Kaidaˈi sa Enok nia dao ana 65 faˈi ngali
ki, nia ka alua sa Metusala.
22 Sui sa Enok ka tua laˈu sulia 300 faˈi
ngali ki, ma nia ka donga God ana mau-
rilana taˈifau. Ma nia ka alua laˈu ti ngela
ngwane faˈinia ti ngela kini.
23-24 Nia ka donga God ana manatalana
taˈifau leleka God ka lafua faˈasia na
magalia neˈe kaidaˈi nia mauri goˈo ˈana.
Ma noaˈa ta ngwae kasi lisia naˈa. Ana
kaidaˈi neˈeri nia dao naˈa ana 365 faˈi
ngali ki.
25 Kaidaˈi sa Metusala nia dao ana 187 faˈi
ngali ki, nia ka alua sa Lamek.
26 Sui sa Metusala ka tua laˈu sulia 782
faˈi ngali ki, ma nia ka alua laˈu ti ngela
ngwane ma ti ngela kini.
27 Ma kaidaˈi nia mae, nia dao naˈa ana
969 faˈi ngali ki.
28 Kaidaˈi sa Lamek nia dao ana 182 faˈi
ngali ki, nia alua taˈi ngela ngwane.
29 Nia ka fata ˈuri, “Na ngela neˈe nia ke
baˈa kwaiˈafi akulu, fasi ˈiri kulu ka taˈi
mamalo tiˈitiˈi basi ana raoˈa ngasi kulu ki
ana ano neˈe, niniˈa Iawe matalangaˈinia
ka sui naˈa.” Ma nia ka saea na ngela
neˈeri ˈani sa Noa.*
30 Sui sa Lamek tua laˈu sulia 595 faˈi ngali
ki. Ma ana kaidaˈi neˈeri nia ka alua laˈu
ti ngela ngwane ma ti ngela kini laˈu goˈo.
31 Ma kaidaˈi nia mae nia dao naˈa ana 777
faˈi ngali ki.
32 Kaidaˈi sa Noa nia dao ana 500 faˈi ngali
ki, nia alua uulu ngela ngwane ki.
Ma nia ka faˈa satada ˈania sa Siem,
sa Ham, ma sa Jafet.

6

Na tualana ngwae ki taˈa liu

1 Ana kaidaˈi na ngwae ki ˈoro naˈa
saena na magalia neˈe, ma na kini ˈoro ki
kira futa logo,
2 na ngela ngwane God ki kira lisia ngela
kini Ngwae ki lisilada leˈa liu, ma kira
ngali ta kini goˈo ada kira oga kike korea,
ma kika koreda toˈotoˈo naˈa.
3 ˈUnaˈeri na Iawe ka fata ˈuri, “Noaˈa
nia ˈiri leˈa neˈe Mango ˈaku ka teo tari
ana ngwae ki. Kiraˈa na ngwae saena
magalia ki goˈo niniˈa neˈe ta asoa kike
baˈa mae. ˈIta ˈi taˈena kike baˈa tua goˈo
sulia 120 faˈi ngali ki.”
4 Ma ana kaidaˈi neˈeri ma ˈi buri ˈana
logo, ngwae doe liu ki* kira tua logo saena
magalia. Na ngwae neˈeri ki futa ana kini
Ngwae ki ba na ngela ngwane God ki kira
ki koreda ma kika tuatua faˈinida ˈi naˈo
ki. Na ngwae doe liu neˈeri ki ˈi naˈo,
kiraˈa ngwae mala fuana fuˈanga ki, ma
satada ka talo liu ana fanoa ki.
5 Ma kaidaˈi neˈeri Iawe ka lisia na
ngwae ana magalia kira taˈa liu naˈa.
Kaidaˈi ki taˈifau manatalada ngwae ki
taˈifau ka taˈa.
6 Ma na manatana Iawe ka kwaimanatai
liu naˈa. Nia manata sulia neˈe nia
saungaˈinida ma ka aluda saena magalia
neˈe, ma na manatana ka dila liu naˈa
sulia.
7 Sui Iawe ka fata laˈu ˈuri, “Nau kui baˈa
faˈasuia na ngwae ba nau ku saungaˈinida
ki faˈasia na magalia neˈe. Ma na ru
ˈaeˈaela ki, faˈinia ti ru neˈe ango fa-
fona ano, ma na faˈi noˈo ki logo, nai
baˈa faˈasuida. Nauˈa goˈo neˈe nau ku
saungaˈinida. Bore ma ˈi taˈena nau ku
manataida liu.”
8 Bore ma sa Noa goˈo neˈe Iawe nia
saeleˈa liu faˈinia.

Sa Noa saungaˈinia taˈi faka doe liu

9-10 Na ˈaˈemae sulia sa Noa nia ˈuri:
Sa Noa toˈo ana uulu ngela ngwane ki,
ma satada neˈe sa Siem, sa Ham, ma sa
Jafet. Sa Noa goˈo neˈe taˈi ngwae neˈe tua
ˈoloˈolo, ma noaˈa nia ˈiri fulia ta ru fuana
ngalia kwaˈi kwaˈinga ana kaidaˈi nia tua
saena magalia, ma nia ka donga God ana
manatalana taˈifau.
11 Bore ma na ngwae ki taˈifau ana
magalia, kira abula rora ka taˈa lilisu naˈa

* **5:29** Ana alaˈanga ˈi Hebru ‘Noa’ neˈe rongo lana diˈia fadalana neˈe ‘Kwaiˈafi’.

* **6:4** ngwae doe liu ki Nefilim lisia Numbas 13:33.

ˈi naˈona God. Kira tuani fuli bareˈa ma
kika dau goˈo ˈani sau ngwaeˈa.
12 God lisia maˈi na magalia neˈe ki,
lisilana taˈa ka lilisu naˈa, osiˈana na
ngwae ki taˈifau na falafala kira ki taˈa liu
naˈa.
13 ˈUnaˈeri God ka fata ˈuri fuana sa Noa,
“Osiˈana na fanoa nini ˈi ano nia fungu
naˈa ˈani taˈangaˈa neˈe na ngwae ki fulia,
nai baˈa faˈasuia ngwae ki taˈifau. Ma-
mana liu, naˈi baˈa malangisia na magalia
neˈe faˈinia na ngwae ki taˈifau.
14 Nia neˈe ˈoke ngalia na reba ˈai leˈa
ki naˈa, ma ˈoko saungaˈinia taˈi faka doe
liu, ˈoke saungaˈinia kala maˈe luma ki ˈi
saena, ma ˈoko saia ˈi saena ma ˈi iila logo
ˈania na buli saia ki.
15 ˈOke saungaˈinia ketalana ke baˈa dao
ana 135 mita. Ma reba lana ke dao ana 22
mita. Ma fanelana ke dao ana 13 mita.
16 “Ma kaidaˈi ˈoko saungaˈinia na luma
ana na faka neˈeri, noaˈa ˈoe kosi ˈodoa ˈi
ninimana leleka ka dao ˈi gwaofana. ˈOke
alaˈania ro bali ninimana ki ke ˈifi goˈo
ˈani. Gwauni ke raˈe ka bolo faˈinia taˈi
ˈoiˈa†. ˈOke saungaˈinia uulu tatafe ki‡ ˈi
saena, ma ˈoko saungaˈinia taˈi sina maa
ˈi ninimana.
17 “Nai baˈa kwatea maˈi taˈi kafo afe
doe liu ke fungulia magalia neˈe, ka mu-
munia ru neˈe mauri ki taˈifau ˈiri kike
funu. Na ru saena na magalia neˈe ki ke
baˈa mae taˈi taˈifau.
18 Bore ma ana kaidaˈi neˈe nau kui baˈa
fata ˈani taˈi fau alangaˈi ˈanga faˈiniˈo,
nai baˈa tagi suliˈo saena na faka neˈeri
ma faˈinia ˈafe ˈoe ma na uulu ngela ˈoe ki
faˈinia uulu ˈafe kira ki. Kaumulu taˈifau
muke raˈe saena faka neˈeri fasi ˈiri muke
mauri.
19-20 Ma ˈoke baˈa ngalia ro faˈi noˈo ki
saena na faka neˈeri, ma ro ru ˈanga ana
ru ˈaeˈaela, ma na ru ki taˈifau neˈe mauri
fafona ano neˈe. Na ru neˈeri ki ˈoke baˈa
ngalia ta taˈi ru ngwane faˈinia ta taˈi ru
kini saena na faka faˈi kaumulu ˈiri kike
mauri.
21 Ma ˈoke baˈa ngalia logo ti fanga ˈi
saena faka neˈeri ke totoli kaumulu ma na
ru neˈe kira mauri ki logo.”
22 Sui sa Noa ka sasi naˈa sulia ru ki
taˈifau neˈe God nia fata totongaˈi fuana.

7

God kwatea taˈi kafo afe doe liu ka faˈa kwaˈufia ru ki taˈifau

1 Aia, God nia ka fata ˈuri fuana sa Noa,
“Kaidaˈi neˈe naˈa ˈaeˈo faˈinia na ˈafe ˈoe
ma na ngela koroˈo ki, muke leka naˈa
saena na faka neˈe, osiˈana nau ku lisia ka
sui naˈa, taˈi ˈaeˈo goˈo neˈe ˈoko ˈoloˈolo
liu ka liufia na ngwae ki saena magalia
neˈe.
2 ˈOke ngali akwala ma fai ru ana ru
ˈaeˈaela sikasika ki, ta fiu ru ana ai ng-
wane ki, ma ta fiu ru ana ai kini ki. Ma
ˈoko ngalia logo ro ru ˈanga ana ru neˈe
noaˈa ˈiri sikasika ki, ta taˈi ru ngwane
faˈinia ta taˈi ru kini.
3 Ma ˈoko ngalia akwala ma fai ru ana ta
noˈo bore ˈana. Ta fiu ru ngwane ma ta fiu
ru kini. ˈOke sasi nama ˈunaˈeri fasi ˈiri
neˈe kaidaˈi na kafo ke gwaˈu na ru neˈeri
ki taˈifau kike kale ma kike alu ngela laˈu
saena magalia taˈifau.
4 Kaidaˈi neˈe, fiu asoa ki naˈa neˈe teo
ma nau kui baˈa kwate na uta doe ke dao
maˈi, ma nia ke baˈa toˈo sulia fai akwala
asoa ma fai akwala rodo, ma nai baˈa
malangisia na ngwae ki taˈifau ma faˈinia
ru ki taˈifau neˈe nau ku saungaˈiniˈi
saena na magalia neˈe.”
5 Ma sa Noa ka sasi sulia ru neˈe God fata
totongaˈi fuana.
6 Kaidaˈi na kafo afe doe neˈeri dao ka
mumunia ru ki taˈifau, sa Noa nia tua naˈa
sulia 600 faˈi ngali ki.
7 Ma niaˈa faˈinia ˈafe nia, ma na uulu
ngela nia ki faˈinia uulu ˈafe kira ki, kira
ka ruˈu naˈa saena na faka doe neˈeri, kira
ka ago naˈa faˈasia na kafo afe doe neˈeri.
8 Ma ru ˈaeˈaela neˈe sikasika ki, faˈinia
ai noaˈa ˈiri sikasika ki, ma faˈi noˈo ki, ma
ru angoango ki,
9 kika leka naˈa saena faka neˈeri faˈinia
sa Noa, ma ru ki ana ro ruˈa, kika leka fiku.
Ta taˈi ru ngwane faˈinia ta taˈi ru kini kira
ka ruˈu naˈa diˈia nama neˈe God nia fata
totongaˈi fuana sa Noa.
10 Ma na fiu asoa ki ˈi buri ˈana, na kafo
afe doe liu afe ka fungulia na magalia.
11 Ana ruana madamo ana akwala asoa
ma fiuna asoa ana faˈi ngali neˈe sa Noa
nia dao naˈa ana ono talangaˈi faˈi ngali
ki, na kilu kafo ki saena ano neˈe niˈi ka
ˈifi, ma kafo ka luluasa maˈi ka doe, ma
maˈe uta doe ki ka toˈo maˈi.
12 Ma na uta neˈeri ka toˈo toˈo leleka
ka dao ana fai akwala asoa ma fai akwala
rodo.
13 Ma ana asoa neˈeri nama neˈe sa Noa
faˈinia ˈafe nia ma uulu ngela nia ki, sa
Siem, sa Ham ma sa Jafet, faˈinia uulu ˈafe
kira ki, kira ka raˈe naˈa saena na faka
neˈeri.
14 Ma kwalu kaela ru ˈaeˈaela naˈa saena
magalia neˈe, kira leka naˈa saena na faka
faˈinia sa Noa. Nia toˈo ana ru ˈaeˈaela ˈi
fanoa ki faˈinia ru ˈaeˈaela ki taˈifau saena
masuˈua, ai doe ki ma na ai tiˈitiˈi ki, ma

† **6:16** 45 sentamita ‡ **6:16** decks

faˈi noˈo ki taˈifau, kira leka logo saena na
faka neˈeri.
15-16 Ru ki taˈifau neˈe kira toˈo ana
mauriˈa kira leka ro ruˈa, ai ngwane
faˈinia ai kini, kira leka naˈa saena faka
faˈinia sa Noa diˈia ba God saea. Ma
kaidaˈi kira tua taˈifau naˈa saena faka
neˈeri, Iawe ka fono naˈa ˈusia sina maa
ana na faka.
17 Na kafo neˈe ka afe ka doe liu laˈu,
ma nia ka fungu naˈa fafia magalia neˈe,
leleka ka dao ana fai akwala asoa ki.
Ma kaidaˈi kafo neˈeri fungu maˈi ka
fungulia kula neˈe faka nia teo ana, ma
kafo ka lafutaˈinia naˈa na faka neˈe, ma
ka faˈolangaˈinia, ma nia ka faˈofaˈo ka
leka leka naˈa ˈana.
18 Na kafo neˈe ka inaˈu ana fanguˈa
fafia magalia neˈe, ma faka neˈe nia
faˈofaˈo ka leˈa goˈo ˈana,
19 leleka kafo neˈe ka fungu fafia na faˈi
ua ki, ma ka raˈe ka leleka ˈana. Gwauna
faˈi ua ki bore ka fungu fafiˈi ka ˈato liu.
20 Fafona ua ki kafo fungu ka ˈato liu, nia
koso ka dao karangia fiu mita ki.
21-23 Ru ki taˈifau neˈe toˈo ana mangoˈi
ru ki neˈe kira tua ana magalia nini God
saungaˈinida, kaidaˈi neˈe nia kuruda, ma
kira ka mae taˈifau naˈa. Ngwae ki taˈifau
faˈinia ru ˈaeˈaela ki taˈifau ma na ru
angoango ki fafona ano neˈe ma faˈi noˈo
ki taˈifau, God nia malingaˈinida taˈifau
naˈa. Sa Noa goˈo faˈinia luˈuluˈua nia,
ma ru ki taˈifau neˈe tua faˈinia saena faka
doe neˈe goˈo neˈe kira mauri.
24 ˈIu na kafo neˈeri fungu nama ˈana
ˈunaˈeri ka leka sulia taˈi talangaˈi asoa
ma lima akwala asoa.

8

1 Bore ma God nia manata nama toˈona
ˈua sa Noa, ma na ru ki taˈifau neˈe kira
tua faˈinia saena na faka neˈeri, sui nia ka
kwatea taˈi maˈe iru iru ka iru fafia kafo
neˈeri, ma kafo ka talaˈae ka koso laˈu.
2 Nia ka fono ˈusia na kilu kafo ki saena
ano, fasi ˈiri kafo noaˈa kasi busu tafa
naˈa maˈi, ma nia ka faˈasuia naˈa uta doe
neˈeri.
3 Ma kafo neˈeri ka etangia naˈa
gwaˈunga leleka ka dao naˈa ana talangaˈi
asoa ma lima akwala asoa.
4 Na faka doe neˈeri ka teo naˈa ˈi
gwauna ua doe ˈi Ararat ki, ana akwala
asoa ma fiuna asoa saena fiuna madamo.
5 Na kafo ka ˈidu ka koso laˈu, ma
ana tangafula madamo ana faˈi ngali neˈe
ana etana asoa ana madamo, ti gwaˈi ua
talaˈae ka raˈe naˈa maˈi.
6 Buri ˈana fai akwala asoa ki laˈu, sa
Noa ka ˈifingia na maa olofolo ana faka
neˈeri,
7-8 osiˈana nia oga ke saiana fasi diˈia
kafo neˈeri nia gwaˈu naˈa ana kula neˈeri.
Aia, nia ka kwatea kwau na taˈi faˈi noˈo
doe neˈe satana na refen, ma ka faˈa
lofotaˈinia kwau. Bore ma faˈi noˈo neˈeri
ka leka ana kula ki taˈifau, ma nia ka tuani
lofo kwailiu goˈo ˈana, leleka ka dao ana
kaidaˈi kafo neˈeri gwaˈu ka langa langa
naˈa. Buri ˈana laˈu sa Noa ka kwatea laˈu
kwau na bola, ma ka danga ˈania ka lofo
laˈu kwau,
9 bore ma na bola neˈeri noaˈa kasi dao
toˈona ta kula fuana tuaˈa, osiˈana na kafo
fungu goˈo ˈana ˈua fafia ano, ma nia ka
oli laˈu maˈi saena na faka. Kaidaˈi nia
oli maˈi, sa Noa taga kwau limana sulia
sinamaa olofolo, ma na bola neˈeri ka lofo
maˈi, ma ka toˈo ana limana. Ma sa Noa
ka ngalia maˈi saena na faka.
10 Nia masia laˈu fiu asoa ki ka sui, nia
ka fiˈi danga laˈu kwau ˈania bola neˈeri.
11 Ma ka saˈulafi naˈa bola neˈeri ka oli
laˈu maˈi, ma nia ka ngalia maˈi raˈi olif
faolu ˈani kwakwana ˈi neˈeri. Sa Noa ka
sai ˈuri ana na kafo neˈe gwaˈu karangi ka
sui naˈa.
12 Nia ka masia laˈu ta fiu asoa ka sui, ˈi
neˈeri nia ka danga ˈania na bola neˈeri ka
leka laˈu kwau, bore ma kaidaˈi neˈe, nia
noaˈa ˈiri oli naˈa maˈi siana.
13 Etana asoa ana madamo etaeta ana
faˈi ngali neˈeri, kaidaˈi neˈeri sa Noa nia
dao naˈa ana ono talangaˈi faˈi ngali ma
taˈi faˈi ngali, kafo neˈe ka langa langa
taˈifau naˈa fafona magalia neˈe. Sui
sa Noa nia ˈifingia sinamaa ana na faka
neˈeri, ma na ano ˈekeˈeke ka tataˈe laˈu
maˈi.
14 Ma ana ro akwala ma faina asoa ana
ruana madamo ana faˈi ngali neˈeri, na
ano nia langa langa taˈifau naˈa.
15 Sui God nia ka fata ˈuri fuana sa Noa,
16 “Kaidaˈi neˈe naˈa, ˈafe ˈoe faˈiniˈo,
faˈinia uulu ngela ˈoe ki faˈinia uulu ˈafe
kira ki, kaumulu taˈifau mulu saiana muke
raˈe naˈa maˈi faˈasia na faka neˈana.
17 Ma muke logea ru ki taˈifau nena tua
faˈiniˈo saena na faka, kike raˈe logo maˈi,
fasi ˈiri kike baˈa alu ngela ˈiri kike ˈoro
saena magalia neˈe.”
18 ˈUnaˈeri sa Noa faˈinia luˈuluˈua nia,
kira ka raˈe naˈa maˈi faˈasia faka neˈeri,
19 ma ru ki taˈifau neˈe kira tua faˈinia,
kira ka leka logo maˈi ˈi maa, ma kira ka
ruˈu maˈi ˈi maa sulia fuuˈi tuaˈa kira ki
sulida talada.

Sa Noa kwatea foˈosi fuana God

20 Aia, sa Noa nia ˈuia taˈi sulufaua
fuana foˈosilana Iawe, ma nia ka ngalia
ti ru ˈaeˈaela faˈinia ti faˈi noˈo neˈe
kira sikasika fuana ˈau abuˈa, ma nia ka

saungida kike mae, ma ka doˈofida fafona sulufaua neˈeri.
21 Iawe nia saeleˈa liu ana moko leˈangaˈa ana foˈosi neˈeri ki, ma nia ka manata ˈana talana ˈuri, “Nau ku saiana falafala ngwae ki, ˈita ana kaidaˈi neˈe kira tiˈitiˈi nama ˈua, manatada nia teo sui naˈa ana taˈangaˈa. Ka ˈunaˈeri bore ˈana, noaˈa naisi baˈa faˈalia laˈu na magalia neˈe duˈungana fuli ru lana ngwae ki. Kaidaˈi neˈe nau ku faˈafunua na ngwae ki faˈinia ru toˈo ana mangoˈi ru ki, kira ka mae ka sui taˈifau naˈa. Bore ma naisi baˈa sasi naˈa ˈuri ˈi buri, diˈia nini nau ku sasi ana kaidaˈi neˈe.
22 Kaidaˈi neˈe ka raˈe ˈalaˈa, na magalia nia toˈo ana kaidaˈi fuana fasi lana oˈola, ma nia ka toˈo ana kaidaˈi fuana loi lana fuaˈi ru ki. Nia toˈo ana kaidaˈi fuana gwariˈa, ma nia ka toˈo logo ana kaidaˈi fuana ˈakoˈako ˈanga. Nia toˈo ana kaidaˈi fuana rauna ˈai ke aragwata, ma nia ka toˈo logo ana kaidaˈi fuana rauna ˈai ke ngosa laˈu. Nia toˈo ana kaidaˈi ana dangi, ma ka toˈo logo ana maˈerodo. Ma na ru ˈunaˈeri ki noaˈa kira kasi sui, leleka ka dao ana ˈisilana magalia.”

9

God fata alangaˈi faˈinia sa Noa

1 Sui God faˈaleˈa sa Noa, faˈinia uulu ngela nia ki, ma nia ka fata ˈuri fuada, “Kaumulu ke toˈo ana ngela ˈoro, fasi ˈiri magalia neˈe ke fungu ˈanida.
2 Na ru ˈaeˈaela ki taˈifau ana magalia neˈe, faˈinia faˈi noˈo ki taˈifau, ma iˈa ki taˈifau, kira ke maˈungi kamu naˈa. Ma na ru ˈaeˈaela neˈe ki taˈifau, nau ku aluda ˈi saena limamulu.
3 Etaeta nau ku kwatea goˈo ˈaku ru saena oˈola ki fuamuˈa fuana ˈanilaniˈi, bore ma ˈita ana kaidaˈi neˈe, nau ku kwate na ru ˈaeˈaela ki ma na faˈi noˈo ki, ma na gwaˈi iˈa ki logo fuamuˈa, fasi ˈiri kira naˈa neˈe diˈia fanga fuamuˈa fuana ˈanilani.
4 Bore ma noaˈa kamu kasi ˈania sibolo neˈe na ˈabu teo ˈua ˈi saena. Nau ku luia ru neˈeri duˈungana na mauriˈa nia teo saena ˈabu.
5 Ma nai baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga fuana ta ngwae neˈe nia saungia ta ngwae ka mae. Ma si diˈia ta ru ˈaeˈaela saungia ta ngwae ka mae, kike baˈa saungia ka mae logo.
6 Na ngwae neˈe saungia ta ngwae ka mae, kike baˈa saungia nia ke mae logo, duˈungana nau ku saungaˈinia ngwae ka diˈia nauˈa talaku.
7 Kamu ke toˈo nama ana ngela ˈoro, ma ngela kaumulu ki kike toˈo nama ana ngela ˈoro kira ki, fasi ˈiri kike faˈafungua magalia neˈe.”
8 Sui God ka fata ˈuri fuana sa Noa faˈinia ngwaˈi ngela ngwane nia,
9 “Kaidaˈi neˈe nau ku saea taˈi fau alangaˈi ˈanga fuaumulu faˈinia ngela neˈe kike baˈa futa olitamulu ki,
10 ma faˈi noˈo ki, ma ru ˈaeˈaela ki, ma ti ru laˈu neˈe toˈo ana mangoˈi ru ki, neˈe kira tua faˈi kaumulu saena faka neˈana.
11 Nau kui saea na fau alaˈangaˈi ˈanga neˈe fuaumulu, noaˈa naisi baˈa kwatea laˈu ta kafo afe doe ˈuri ke oli laˈu maˈi fuana faˈa funua ru ki taˈifau neˈe mauri, noaˈa ta kafo doe ˈuri laˈu fuana faˈali lana magalia neˈe.”
12 Ma God ka fata laˈu ˈuri, “Na fau alangaˈi ˈanga nau niniˈa nau ku fata ˈani faˈi kaumulu ma na ru ki taˈifau neˈe kira mauri, noaˈa nia kasi baˈa sui, ma maˈetoto nia neˈe ka ˈuri:
13 Nai baˈa alua tafisiˈoro nau ke teo saena gwaˈi salo, ma tafisiˈoro neˈe na maˈetoto ana fau alangaˈinga nau neˈe nau ku alangani faˈi kaumulu.
14 Kaidaˈi nau ku kwatea maˈi gwaˈi salo ki saena mamanga, na tafisiˈoro ke saka naˈa maˈi ana gwaˈi salo,
15 ma nai baˈa manata toˈo ana na fau alangaˈinga nau neˈe nau ku alangaˈi faˈi kaumulu ma ru ki taˈifau neˈe mauri. Noaˈa naisi baˈa faˈalia naˈa mangomuˈa ˈania ta faˈi kafo doe laˈu ˈuri.
16 Kaidaˈi na tafisiˈoro ke saka maˈi ana gwaˈi salo, nai baˈa lisia, ma nau kui baˈa manata toˈona na fau alangaˈi ˈanga neˈe nau ku alangani faˈi kaumulu ma ru ki taˈifau neˈe mauri. Na fau alangaˈi ˈanga neˈe nau tutua kasi baˈa sui.”
17 Ma nia ka fata laˈu ˈuri fuana sa Noa, “Na tafisiˈoro neˈe naˈa neˈe na maˈetoto ana fau alangaˈinga nau neˈe nau ku alangani faˈiniˈo ma ru ki taˈifau neˈe mauri saena magalia.”

Sa Noa faˈinia uulu ngela nia ki

18 Na uulu ngela sa Noa ki neˈe kira leka maˈi faˈinia ana faka doe neˈeri neˈe sa Siem, ma sa Ham, ma sa Jafet. (Sa Ham ka alua sa Kenan.)
19 Ma ngwae ana magalia taˈifau, kira futa maˈi ana kwalafa uulu ngwae neˈe ki.
20 Sa Noa ngwae naˈa fuana oˈongaˈa, ma niaˈa na ngwae etaeta fuana oˈoli lana oˈola ˈani grep. Nia saungaˈinia ˈani waen ana fuaˈi grep ki.
21 Taˈi kaidaˈi nia kwaˈufia waen neˈeri, ma nia ka burasia liu naˈa, ma nia ka kanusua toro nia ki, ma nia ka maliu dadara ˈana ˈi saena na babala nia.
22 ˈIu ana kaidaˈi sa Ham nia lisia neˈe maˈa nia maliu dadara ˈunaˈeri, nia leka

kwau ma ka faˈarongoa ro ngwae futa nia
ki.
23 ˈIu sa Siem ma sa Jafet kera ka ngalia
taˈi toro keta ˈi gwauna ˈabaˈabada roˈo,
ma kera ka leka faˈiburi ˈuana babala
maˈa kera, ma kera ka suu fafia laˈu. Kera
ka faˈitaˈi matamata ana maadaroˈo, fasi
ˈiri kera kasi lisia laˈu neˈe maˈa kera
maliu dadara.
24 Aia kaidaˈi sa Noa nia ada laˈu nia ka
rongoa ru neˈe susu buri nia sa Ham sasi
ana,
25 sui nia ka fata ˈuri fuana olitana sa
Ham ki,
“Nia ke taˈa ka lilisu fuamuˈa sa Kenan
faˈinia kwalafaˈa nia. Kira ke baˈa
rao laga ulafu fuana kwalafaˈa ro
ngwae futa nia ki.
26 Baˈatafea na Iawe niaˈa na God ana sa
Siem. Na kwalafaˈa sa Kenan ki ke
baˈa rao laga ulafu fuana kwalafaˈa
sa Siem.
27 Nau ku foˈo ˈiri neˈe God ke baˈa faˈa
ˈoroa ˈato kaleˈa sa Jafet, ma kira
ke baˈa tua ˈania leˈangaˈa faˈinia
kwalafaˈa sa Siem, ma na kwalafaˈa
sa Kenan ke baˈa rao laga ulafu logo
fuada.”
28 Aia, buri ˈana kafo afe doe neˈeri, sa
Noa ka tua laˈu sulia 350 faˈi ngali laˈu.
29 Ma kaidaˈi nia mae, nia dao naˈa ana
950 faˈi ngali ki ana maurilana.

10

Kwalafa kira uulu ngela sa Noa ki

1 Na ˈaˈemae sulia kwalafa uula ngela sa
Noa ki, sa Siem, sa Ham, ma sa Jafet, nia
ˈuri: ˈI buri ˈana kafo afe doe baera kira
toˈo laˈu ana ngela ˈoro kira ki.

Kwalafa sa Jafet

2 Na ngela ngwane sa Jafet ki, satada neˈe
sa Goma, ma sa Megog, sa Madae,
ma sa Javan, ma sa Tubal, sa Mesek
ma sa Tiras. Ma kwalafa kira ki neˈe
kira toˈo ana sataˈi ru neˈe ki, kira
futa maˈi ana kwalafa kira ki.
3 Na ngela ngwane sa Goma ki, satada
neˈe sa Askenas, sa Rifat, sa Togama.
Ma na fuuˈi ngwae ngwaˈi toˈa neˈe,
kira futa maˈi ana kwalafa kira ki.
4 Na ngela ngwane sa Javan ki, satada neˈe
sa Elisa, sa Spen, sa Saepras, ma sa
Rojes.
5 Nia neˈe na kwalafa leka maˈi buri ˈana
sa Javan kira tua kwailiu ana bubunga kira
ki, ma ninimana na asi.
Nia neˈe na kwalafa leka maˈi buri ˈana sa
Jafet ngwae ˈua baera. Kira ka leka
sulia kwalafa toˈotoˈo kira ki, ma
kira ka toˈo ana alaˈanga toˈotoˈo
kira ki logo.

Kwalafa sa Ham

6 Na ngela ngwane sa Ham ki, na satada
neˈe sa Kus, sa Ijip, sa Libia, ma sa
Kenan. Ma na ngwae ana fanoa neˈe
ki, neˈe kira toˈo ana sataˈi ru neˈe
ki, kira futa maˈi ana kwalafa kira
ki.
7 Na ngela ngwane sa Kus ki, na satada
neˈe sa Seba, sa Havila, sa Sakta, sa
Raama, ma sa Sabteka. Ma ngela
ngwane sa Raama ki, neˈe sa Seba
ma sa Dedan. Ma ngwae nini ana
fanoa neˈe ki nini satada kira futa
ana kwalafa kira ki.
8 Ma sa Kus nia toˈo ana taˈi ngela
ngwane neˈe satana sa Nimrod, nia neˈe
ngwae etaeta saena magalia neˈe nia ka
ˈinotoa fafia kula ˈoro.
9 Kaidaˈi ˈoro na Iawe nia kwaiˈafi ana,
ma nia ta ngwae talingaˈi logo fuana lulu-
lana ru ˈaeˈaela ki fuana ˈanilana, nia neˈe
leleka ka dao ˈi taˈena, ngwae ki kira ka
fata ˈuri, “Nau ku foˈo ˈiri na Iawe ke baˈa
kwateˈo ta ngwae talingaˈi fuana lululana
ru ˈaeˈaela kwasi ki, diˈia sa Nimrod ba ˈi
naˈo.”
10 Etaeta nia gwaungaˈi fafia fai fanoa
doe ki neˈe kira saeda ˈania ˈi Babilon, ˈi
Erek, ˈi Akad ma ˈi Kadne. Kira tua ana
kula kira saea ˈani ˈi Babilon.
11 Ma ˈi buri ˈana nia ka leka ˈuana
fanoa ˈaˈana kira saea ˈania ˈi Asiria, ma
nia ka saungaˈinia fanoa doe ki neˈe kira
saea ˈania ˈi Ninifa, ma ˈi Rehobotir, ma ˈi
Kala,
12 ma ˈi Resen. Fanoa doe neˈe kira saea
ˈania ˈi Resen, nia tua ˈi tofongana ˈi Kala
ma ˈi Ninifa.
13 Ma ngwaˈi toˈa neˈe kira futa maˈi ana
kwalafa sa Ijip, kira ana kwalafa
sa Lud, ma kwalafa sa Anam, ma
kwalafa sa Lehab, ma kwalafa sa
Naftu,
14 ma kwalafa sa Patrus ki, ma kwalafa sa
Kasluliu ki, ma kwalafa sa Krit. Ma Krit
neˈe, na ngwaˈi toˈa ˈi Filistia naˈa neˈe,
kira futa maˈi ana kwalafa nia. Ma ngwae
ana kula ki neˈe kira toˈo ana sataˈi ru ki,
kira kwalafa kira naˈa.
15 Ma na ro ngela ngwane sa Kenan
ki, satadaroˈo neˈe sa Saedon na
faˈinaˈonaˈo nia, ma sa Het. Ma toˈa
neˈe kira saka maˈi ana kwalafa ˈi
buri ana ro ngwae neˈeri ki, kira
toˈo ana satadaroˈo.
16 Ma ti kwalafa neˈe sa Kenan nia koˈo
naˈa ada ki, neˈe kwalafa sa Jebus, ma
kwalafa sa Amoro ki, ma kwalafa sa Gigas
ki.
17 Ma olitana Hivi ki, ma olitana Aki ki, ma
olitana Sini ki,

18 ma olitana Awad ki, ma olitana Semar
ki, ma olitana Hamat ki.
ˈI buri kwalafa sa Kenan ki, kira ˈoro liu
ma kira ka tuafia kula ˈoro ki laˈu.
19 Ma ano kira ki ka doe liu naˈa nia
ka leka ka dao ana fanoa doe kira saea
ˈania ˈi Saedon ana ˈaena fanoa, ma ka
leka ka dao ana fanoa doe kira saea ˈania ˈi
Gerara, karangia fanoa doe neˈe kira saea
ana ˈi Gasa ana ˈaena fanoa, ma ka leka ka
dao ana fanoa doe ki neˈe kira saea ˈania
ˈi Sodom ma ˈi Gomora, ma ˈi Adma, ˈi
Seboeim karangi ana ˈi Lasa, neˈe kira tua
ˈi bali ana fanelana sina.
20 Nia neˈe fufuˈi ngwae kira futa maˈi
ana kwalafa sa Ham. Ngwaˈi toˈa neˈeri
kira tua kwailiu ana kula toˈotoˈo kira ki,
leka nama sulia kwalafa kira ki talada, ma
kira ka toˈo ana alaˈanga toˈotoˈo kira ki
talada logo.

Kwalafa sa Siem

21 Ma sa Siem nia etaeta ngwaefuta nia sa
Jafet. Sa Siem nia toˈo ana ngela ki.
Ma na fuuˈi ngwae sa Eba futa maˈi
ana.
22 Na ngela ngwane sa Siem ki na satada
neˈe sa Elam, sa Asuru, sa Afaksad, sa Lud,
ma sa Aram. Ma fuuˈi ngwae neˈe saka
maˈi burida ki, na satada neˈeriˈa.
23 Ma na ngela ngwane sa Aram ki satada
neˈe sa Us, sa Hul, sa Geta, sa Mesek.
24 Sa Afaksad nia alua sa Sela, ma sa Sela
ka alua sa Eba.
25 Sa Eba ka alua ro ngela ngwane ki, ma
nia ka saea faˈinaˈonaˈo nia ˈania sa Pileg,
osiˈana nia futa ana kaidaˈi ngwae ana
magalia kira ka daro ma ka talo. Ma nia
ka saea ruana ngela nia ˈania sa Joktan.
26 Ma ngela ngwane sa Joktan ki, sa-
tada neˈe sa Almodad, sa Selef, sa
Hasamaret, sa Jera,
27 sa Hadoram, sa Usal, sa Dikla,
28 sa Obal, sa Abimael, sa Seba,
29 sa Ofir, sa Havila, ma sa Jobab. Na
ngwaˈi toˈa neˈeri kira koˈo bora ana fuuˈi
ngwae kira futa maˈi ana sa Joktan.
30 Ma kula kira nia tua ana bali ana
fanelana sina, ˈi safitana faˈi ua ki, nia eta
ˈi Mesa leleka ka dao ˈi Sefa.
31 Nia naˈa na fuuˈi ngwae sa Siem.
Ngwaˈi toˈa neˈeri ki kira tua ana kula ki
taˈifau ana kula kira ki, leka sulia kwalafa
kira ki, ma kira ka alaˈa ˈania alaˈanga
toˈotoˈo kira ki.
32 Nia naˈa neˈe na kwalafa sa Noa neˈe
futa maˈi ana, faˈinia tuaˈa kira ki neˈe
kira tua ˈani. Buri ˈana kafo afe doe baera,
ngwae ki taˈifau ana magalia, kira futa
maˈi ana uulu ngela niniˈa sa Noa ki, ma
kira ka talo saena magalia.

11

ˈI Babilon, ngwae ki kira saungaˈinia taˈi luma neˈe raˈe ka leka ˈana ˈi lifua

1 ˈI naˈo maˈi, ngwae ana fanoa ki ana
magalia kira toˈo goˈo ana taˈi alaˈanga
goˈo, ma kira ka alaˈa goˈo ˈani alaˈanga
neˈeri goˈo.
2 Ma kaidaˈi kira ˈidu ˈuana bali ana
fanelana sina, kira ka dao toˈona taˈi
oleolea neˈe kira saea ˈania ˈi Babilon.
Ma kira ka saungaˈinia fanoa doe kira ˈi
neˈeri.
3 Ma kira ka fata ˈuri, “Reala kwa! Kulu
ngalia ta afu ano, ma kulu ka saungaˈinia
ˈania ti afu brik, ma kulu ka doˈofiˈi ana
mafula fasi ˈiri ke ngasi.” Kaidaˈi kira
sasi ˈunaˈeri kira toˈo ana brik ˈoro fuana
saungaˈi lumaˈanga, ma kira ka toˈo ana
saia fuana ˈadolani. Kira kasi rao ˈani fau
ki ma sement.
4 Sui kira ka fata ˈuri, “Nia leˈa fuakulu
kuke saungaˈinia ta fanoa doe fuakulu
neˈe nia ke baˈa toˈo ana ta luma ana neˈe
raˈe ka leka leka ˈana ka dao maˈi ana
mamanga. ˈI neˈeri kuke baˈa toˈo ana
sataˈi ngwae doe, ma noaˈa kulu kasi tua
taka fili kulu saena magalia neˈe taˈifau,
bore ma kulu ke tua fiku goˈo.”
5 Ma kaidaˈi kira saungaˈi fanoa doe
faˈinia luma neˈeri, Iawe ka koso maˈi ka
lisia raoˈa kira,
6 ma nia ka fata ˈuri, “Lia basi, kira tua
fiku goˈo diˈia taˈi ngwae, ma kira ka alaˈa
goˈo ˈania taˈi alaˈanga. Na luma nini kira
fiˈi saungaˈinia goˈo na ru etaeta kira ke
sasi. ˈI buri, kira ke baˈa sasia ta ru bore
ˈana neˈe kira naia.
7 Ru leˈa fuana kuke koso toli ma kuka
kwatea alaˈalada ke kwaidolangaˈi, fasi
ˈiri kira kasi rongo saiana alaˈalana ti ai.”
8 ˈIu Iawe ka kwate kira ka tua kwailiu
ana kula ki taˈifau ana magalia, ma kira
noaˈa kasi saungaˈinia naˈa fanoa doe
neˈeri.
9 Na satana fanoa neˈeri neˈe ˈi Babilon,*
osiˈana kula neˈeri na Iawe nia kwatea
alaˈanga ngwae ki ka kwaidolangaˈi saena
magalia, ma ana kula neˈeri, ma nia ka
lalia ngwae ki fasi ˈiri kike leka tua kwailiu
ana kula ki taˈifau saena magalia.

Kwalafa sa Siem leleka ka dao ana sa Abram

10 Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa Siem nia
ˈuri:

* **11:9** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Babilon’ fadalana neˈe ‘Confused-kaubare’. Ma ˈi Babilon nia ta mae toto ana ngwae aburongo ana God.

Ana kaidaˈi kafo afe doe baera nia sui
naˈa, sa Siem nia dao naˈa ana 98
fai ngali ki, ma ta ro fai ngali laˈu ˈi
buri, nia ka alua sa Afaksad.
11 Sui sa Siem ka tua laˈu sulia ta 500
faˈi ngali ki, ma nia ka alua laˈu ti ngela
ngwane ma ti ngela kini logo.
12 Kaidaˈi sa Afaksad nia dao ana 35 faˈi
ngali ki, nia ka alua sa Sela.
13 Sui sa Afaksad nia tua laˈu sulia 403 faˈi
ngali ki, nia ka alua laˈu ti ngela ngwane
ma ti ngela kini logo.
14 Kaidaˈi sa Sela nia dao ana 30 faˈi ngali
ki, nia ka alua sa Eba.
15 Sui sa Sela tua laˈu sulia 403 faˈi ngali
ki, ma nia ka alu laˈu ngela ngwane ki ma
ai kini ki logo.
16 Kaidaˈi sa Eba nia dao ana 34 faˈi ngali
ki, nia ka alua sa Pileg.
17 Sui sa Eba ka tua laˈu sulia 430 faˈi ngali
ki, ma nia ka alua laˈu ngela ngwane ki ma
ngela kini ki logo.
18 Kaidaˈi sa Pileg nia dao ana 30 faˈi ngali
ki, nia ka alua sa Riu.
19 Sui sa Pileg nia tua laˈu sulia 209 faˈi
ngali ki, ma nia ka alua laˈu ti ngela
ngwane ma ti ngela kini logo.
20 Kaidaˈi sa Riu nia dao ana 32 faˈi ngali
ki, nia ka alua sa Sirag.
21 Sui sa Riu nia tua laˈu sulia 207 faˈi ngali
ki, ma nia ka alua laˈu ti ngela ngwane
faˈinia ti ngela kini logo.
22 Kaidaˈi sa Sirag nia dao ana 30 faˈi ngali
ki, nia ka alua sa Neho.
23 Sui sa Sirag nia tua laˈu sulia 200 faˈi
ngali ki, ma nia ka alua laˈu na ngela
ngwane ki ma ngela kini ki logo.
24 Kaidaˈi sa Neho nia dao ana 29 faˈi ngali
ki, nia ka alua sa Tera.
25 Sui sa Neho ka tua laˈu sulia 119 faˈi
ngali ki, nia ka alua laˈu ti ngela ngwane
ma ti ngela kini logo.
26 Ma sa Tera ka dao naˈa ana 70 faˈi ngali
ki, nia ka alua sa Abram, sa Neho,
ma sa Haran.
27-29 Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa Tera
nia ˈuri:
Na ngela ngwane nia ki neˈe sa Abram,
sa Neho, sa Haran. Ma ngela sa Haran ki
neˈe sa Lot, ˈi Milka, ˈi Iska. Sa Haran ni
ka mae naˈa ana fanoa doe nia ˈi Ur ana ˈi
Kaldia, bore ma maˈa nia sa Tera mauria
ˈua. Aia, sa Abram nia korea taˈi ngela kini
sariˈi neˈe satana ˈi Serae. Ma sa Neho ka
korea ˈi Milka kini ngwaefuta nia.
30 ˈI Serae nia noaˈa kasi alua ta ngela,
osiˈana nia ˈabaraˈa.
31 Aia, sa Tera ka ngalia ngela nia sa
Abram faˈinia ˈi Serae ˈafe sa Abram, ma
nia ka ngalia koˈo tiˈitiˈi nia sa Lot neˈe
maˈa nia sa Haran, ma kira ka leka faˈasia
fanoa doe ˈi Ur neˈe tua ˈi Kaldia, ma kira
ka leka ˈuana abaˈi kula ˈi Kenan. Bore ma
kaidaˈi kira dao ana fanoa ˈi Haran, kira ka
sasia naˈa fanoa kira ˈi neˈeri.
32 Sa Tera nia ka mae naˈa ana fanoa
neˈeri kaidaˈi nia dao naˈa ana 205 faˈi
ngali ki.

12

God ri ˈuana sa Abram

1 Iawe nia fata ˈuri ana sa Abram, “ˈAeˈo,
ˈoke leka naˈa faˈasia fanoa nini ˈoe, ma
faˈasia kwalafa ˈoe, ma faˈasia luˈuluˈua
maˈa ˈoe, ma ˈoke leka naˈa ˈuana na ano
neˈe nai baˈa faˈataˈinia amu.
2 “Nai baˈa kwatea ˈoke toˈo ana kwalafa
ˈoro,
ma kira ke baˈa tatakolaˈa ka alu taˈi
fuuˈi ngwae doe liu.
Nai baˈa faˈaleˈa ˈoe.
Nai baˈa lafutaˈinia satamu ke talo.
Ma ˈoke baˈa faˈaleˈa ngwae ki laˈu.
3 Na ngwae neˈe kira sasia ru leˈa ki
fuamu,
nai baˈa sasia logo ru leˈa ki fuada.
Bore ma ngwae ki neˈe kira faˈali ˈoe,
nai baˈa kwaˈikwaˈi kira.
Nai baˈa faˈaleˈa kwalafa ki taˈifau ana
magalia suliˈo.”
4-5 Ana kaidaˈi neˈe sa Abram nia dao
naˈa ana fai akwala ma lima faˈi ngali,
Iawe ka saea fuana nia ke faˈasia naˈa
fanoa ˈania ˈi Haran. Ma sa Abram nia
roˈo sulia, ma nia ka ngalia ˈafe nia ˈi
Serae, ma sa Lot na ngela ngwaefuta sa
Abram, faˈinia ngwae rao ˈoˈo kira ki, ma
ru ki taˈifau neˈe kira toˈo ani, kaidaˈi kira
tua ˈi Haran. Ma kira taˈifau, kika faˈasia
naˈa ˈi Haran, ma kira ka leka naˈa ˈuana
abaˈi kula ˈi Kenan.
Ma kaidaˈi kira dao naˈa ˈi Kenan,
6 kira ka leka liliu naˈa ˈi Sekem. Sui kira
ka leka dao ana taˈi ˈai doe ˈua neˈe nia tua
ˈi More karangi Sekem. Ana kaidaˈi neˈeri
na fuuˈi ngwae ˈi Kenan ki, kira tua ˈua
goˈo ˈada ana kula neˈeri.
7 Sui Iawe ka faˈataˈinia talana fuana sa
Abram, ma nia ka fata ˈuri fuana, “Nai
baˈa kwatea ano neˈe fuana kwalafa ˈoe.”
Sui sa Abram ka ˈuia taˈi sulufaua ana
kula neˈeri fuana foˈosilana Iawe neˈe
faˈataˈinia talana fuana.
8 ˈI buri ˈana nia ka ˈidu ˈuana gwauna
ua ki ana bali ana fanelana sina ana fanoa
doe kira saea ˈani ˈi Betel. ˈIu sa Abram ka
saungaˈinia fanoa nia ˈi safitana ro fanoa
doe ki neˈe kira saea ˈanida ˈi Betel ma
ˈi Aiae. ˈI Betel nia tua ana bali ˈi sulana
sina. Ma ˈi Aiae ka tua ana bali ˈi fanelana
sina. Ma ana kula neˈeri logo nia ˈuia taˈi
sulufaua fuana Iawe ma nia foˈosia ˈani
satana Iawe.

9 Ma ˈi buri ˈana, nia ka faˈasia kula neˈeri, ma nia ka ˈidu laˈu ˈuana abaˈi kula
ˈi gwauna fanoa Kenan neˈe kira saea ˈani
Negev.

Sa Abram leka ˈuana ˈi Ejipt

10 Aia kaidaˈi sa Abram nia tua ˈi Negev,
taˈi fioloˈa doe liu ka dao fafia kula ki
taˈifau ˈi Kenan. Goˈo sa Abram nia ka
leka laˈu nama ˈana ˈuana gwauna fanoa
leleka ka dao ana ˈi Ejipt fasi ˈiri kira taˈi
tua tiˈitiˈi ˈi neˈeri.
11 Ana kaidaˈi kira karangi dao ana ˈi
Ejipt, sa Abram ka fata ˈuri fuana ˈafe
nia ˈi Serae, “ˈAeˈo niniˈa, ˈaeˈo taˈi ˈafe
ˈoloˈolo lisilana leˈa liu.
12 Kaidaˈi ngwae ana ˈi Ejipt kira ke
lisiˈo, kike baˈa fata ˈuri, ‘Na ˈafe neˈe, ˈafe
ngwae loˈoko.’ ˈUnaˈeri kira ka saungi nau
nau ku mae, ma kira ka kwate ˈoko mauri.
13 Nia leˈa fuana ˈoke saea fuada neˈe
ˈaeˈo na ngwaingwaena nau goˈo niniˈa.
ˈUnaˈeri noaˈa kira kasi saungi nau. Ma
ru ki taˈifau ke baˈa leˈa fuaka, osiˈana
fatalamu.”

14 ˈIu kaidaˈi kira dao ˈi Ejipt, ngwae ˈi
Ejipt ki kira ka lisia neˈe ˈafe neˈe lisilana
leˈa liu.
15 Ma kaidaˈi ngwae ˈaˈana tatalafaˈa ki
kira lisia, kira ka faˈarongoa na tatalafaˈa
neˈe ˈi Serae taˈi kini lisilana leˈa ma ka
leˈa liu. ˈUnaˈeri na tatalafaˈa ka baˈea nia
ka tua ˈi luma nia.
16 Sui, tatalafaˈa ka kwatea naˈa
dauraˈia ka folia naˈa ˈania kini neˈeri
fuana sa Abram sulia nia fia fasi na
ngwaingwaena nia neˈe ˈi Serae. Na
tatalafaˈa neˈeri ka kwatea na sipsip ki,
ma nanigot ki, ma buluka ki, ma dongki
ki, ma kamel ki, faˈinia na ngwae rao ˈoˈo
ki, ma kini rao ˈoˈo ki fuana sa Abram.

17 Bore ma duˈungana na tatalafaˈa
ngalia ˈi Serae ˈafe sa Abram ka tua faˈinia,
Iawe ka kwatea maˈi mataˈinga taˈa ki
fuana faˈalilana tatalafaˈa neˈeri faˈinia
na ngwae nia ki.
18 ˈUnaˈeri nia ka saea sa Abram ka leka
maˈi siana, ma ka fata ˈuri ana, “Faˈuta
neˈe ˈoko sasi ˈuri aku kwa? Faˈuta neˈe
noaˈa ˈoe kosi saea fuaku neˈe na kini neˈe
ˈafe ˈoe?
19 ˈOko saea lala ˈania na ngwaingwaena
ˈoe goˈo, nia ne nau fasi kui ngalia fuana
ˈafe nau. Aia, ngalia naˈa kwau na ˈafe
ˈoe, moro ka leka naˈa kwau.”
20 Sui na tatalafaˈa ka fata silolo fuana
ngwae nia ki, kira ka leka baˈea sa Abram
faˈinia ˈafe nia, kera ka ngalia ru keraˈa ki
taˈifau neˈe kera toˈo ani, ma kera ka leka
naˈa faˈasia kula neˈeri.

13

Sa Abram ma sa Lot kera daro

1 Goˈo sa Abram faˈinia ˈafe nia ma
sa Lot na ngela ngwaefuta nia, kira uulu
ngwae ki, kira ka ngalia ru kira ki taˈifau
neˈe kira toˈo ani, ma kira ka faˈasia naˈa
ˈi Ejipt. Ma kira ka leka liu naˈa ˈuana ˈi
ˈaena fanoa, leleka kira ka dao ˈi Negev
ana gwauna fanoa ˈi Kenan.
2 Sa Abram nia taˈi ngwae toˈoru, neˈe
nia toˈo ana sipsip ki, ma nanigot ki, ma
buluka nia ki, faˈinia silva ki, ma gol ki
logo.
3 Noaˈa kasi tau ˈi buri ˈana, nia ka
faˈasia kula neˈe, ma nia ka ˈidu laˈu ˈuana
ta kula laˈu, leleka nia ka oli ka dao ana na
fanoa ˈua ba nia safitana fanoa doe ˈi Betel
ma ˈi Aiae.
4 ˈI neˈeri naˈa neˈe nia ka fiˈi ˈuia na
sulufaua ma ˈi neˈeri nia ka fiˈi foˈosia laˈu
Iawe.
5 Ma kaidaˈi sa Lot nia leka leka faˈinia
sa Abram, nia toˈo logo ana sipsip ˈoro
ma nanigot ki, ma buluka ki, faˈinia na
luˈuluˈua nia, ma ngwae ˈoro rao nia ki.
6 Sa Abram ma sa Lot kera toˈo ana ru
ˈoro liu ki neˈe kera noaˈa kasi bolo naˈa
faˈinia neˈe keraˈa ke tua ana taˈi kula,
osiˈana na ano nia noaˈa kasi bolo naˈa
faˈinia ru ˈaeˈaela kera ki.
7 ˈUnaˈeri na ngwae ni rao neˈe lia
sulia na ru ˈaeˈaela keraˈa ki, kira ka
kwaifatai. Ma kaidaˈi neˈeri laˈu goˈo, na
fufuˈi ngwae sa Kenan faˈinia fufuˈi ngwae
sa Peris, kira tua goˈo ˈada ana abaˈi kula
neˈeri.
8 Sui sa Abram ka fata ˈuri fuana sa
Lot, “Koroˈa taˈi luˈuluˈua goˈo, bore ma
ngwae ni rao nau ki ma ngwae ni rao ˈoe
ki, kira inaˈu goˈo ada ana kwaifataiˈanga.
Ru neˈeri nia noaˈa kasi saga nai.
9 Nia leˈa fuakoro, koro ke daroˈi koro.
Ano neˈe ki ne teo goˈo ˈana, nia leˈa fuana
ˈoke filia ta taˈi bali neˈe ˈoko oga, sui nau
ku ngali ta bali.”
10 ˈIu sa Lot ka lia kalia, ma ka lisia na
oteotea doe fafona kafo ˈi Jodan leleka ka
dao fanoa ˈi Soa ana gwauna fanoa. Ano
neˈe, ano leˈa liu mala. Nia lisia neˈe ano
neˈe nia toˈo ana kafo leˈa ka diˈia na kula
leˈa neˈe Iawe nia saungaˈinia etaeta ana
ˈi Iden, ma nia ka diˈia na ano ˈi Ejipt
logo. (Ma ana kaidaˈi neˈeri, Iawe noaˈa
kasi faˈalia ˈua ro fanoa doe ˈi Sodom ma
ˈi Gomora ki.)
11-12 Aia sa Lot nia filia fuana ˈidua ˈuana
bali ana fanelana sina ana oteotea fafona
kafo ˈi Jodan, ma nia ka tua ana, ma nia
ka leka naˈa ˈuana kula neˈeri. Sa Abram
goˈo neˈe tua buri ˈi Kenan, bore ma sa
Lot nia leka ka tua ˈi safitana fanoa doe

ki neˈe kira tua kalikalia kafo ˈi Jodan,
karangia fanoa doe ˈi Sodom. Kera neˈe
kera daroˈidaroˈo goˈo ˈunaˈeri.
13 Na ngwaˈi toˈa ˈi Sodom ki, kira taˈa
liu naˈa, sulia kira inaˈu ana na sasilana
abula taˈangaˈa ˈi maana Iawe.

Sa Abram leka ka tua ˈi Hebron

14 Buri ˈana neˈe sa Lot faˈasia ka sui
naˈa, Iawe ka fata ˈuri fuana sa Abram,
"ˈOke lia ana kula ki taˈifau kalikaliˈo.
15 Na ano ki taˈifau nini ˈoko lisiˈi, nai
baˈa kwateˈe fuamu faˈinia kwalafa ˈoe,
na ano neˈe ru kamu naˈa sulia kaidaˈi firi.
16 Nai baˈa kwatea kwalafa ˈoe, kira ke
baˈa ˈoro liu, ma noaˈa ta ngwae kasi
saiana toˈolada. Nia ke baˈa ˈato liu fuana
toˈolada, ka diˈia logo neˈe nia ˈato liu
fuana toˈolana gegeona ano.
17 ˈOke tataˈe, ma ko leka liu naˈa ana
kula ki taˈifau fafona ano neˈe, osiˈana nau
ku kwatea naˈa ano neˈe ki taˈifau fuamu."
18 Sui sa Abram ka faˈasia kula neˈeri,
ma nia ka leka ma ka sasia na fanoa
nia laˈu ˈi Hebron ana ano ba karangi
ana ai doe ki ˈi Mamre. ˈIu, ana kula
neˈeri, sa Abram ka ˈuia taˈi sulufaua
fuana foˈosilana Iawe.

14

Sa Abram faˈamauria sa Lot

1 Aia, ana kaidaˈi neˈeri, na fai tatalafaˈa
ana fai fanoa doe ki, kira fiku kwailiu
fuana fuˈanga. Na satada neˈe sa Amrafel
na tatalafaˈa ˈi Babilon, sa Ariok na tata-
lafaˈa ˈi Elasara, sa Kedolama na tatalafaˈa
ˈi Elam, ma sa Tidal na tatalafaˈa ˈi Goem.
2 Na fai tatalafaˈa neˈe ki, kira leka maˈi
fuana fuˈalilana lima tatalafaˈa ki ana
lima fanoa doe ki, neˈe satada sa Bera na
tatalafaˈa ˈi Sodom, sa Birsa na tatalafaˈa
ˈi Gomora, sa Sinab na tatalafaˈa ˈi Adma,
sa Semeba na tatalafaˈa ˈi Seboeim, ma
tatalafaˈa ˈi Bela neˈe ta sata ana fanoa doe
neˈeri neˈe ˈi Soa.
3 Na lima tatalafaˈa neˈeri ki, kira ngalia
ngwae ni ofoˈa kira ki, kira ka fiku maˈi
ana oteote ˈi Sidim. Kaidaˈi neˈe na Asi
Mae naˈa neˈe kurua kula neˈe.
4 Na lima tatalafaˈa neˈe ki, kira tua naˈa
sulia akwala ma ro faˈi ngali ˈi olofana
limana sa Kedolama na tatalafaˈa. Taˈi
faˈi ngali ˈi buri ana, na lima tatalafaˈa ki
kira taˈe maˈi ma kira ka fuˈalia laˈu na
tatalafaˈa neˈe.
5 Ma taˈi faˈi ngali ˈi buri ru neˈeri,
na tatalafaˈa sa Kedolama faˈinia ta uulu
tatalafaˈa neˈe, kira kwaima, ma na ngwae
ni ofoˈa kira ki, kira leka maˈi fuana
fuˈanga ana kula neˈeri. Etaeta, na fai tata-
lafaˈa kira leka maˈi ana fanoa ˈi Astarot
Kenaem, ma kika fuˈa faˈinia na ramo ki
ana fuuˈi ngwae sa Refaem, ma kira ka
liufida. Ma ˈi buri, kira ka leka maˈi ana
fanoa ˈi Ham, ma kika fuˈa faˈinia fuuˈi
ngwae sa Susim, ma kira ka liufida logo.
Kaidaˈi kira dao maˈi saena oteotea ˈi Sabe
Kiriataem, kira ka fuˈa faˈinia fuuˈi ngwae
sa Emin, ma kira ka liufida laˈu.
6 Kaidaˈi kira leka maˈi ana gwauna
ua ki ˈi Idom, kira ka fuˈa faˈinia fuuˈi
ngwae sa Hori, ma kira ka liufida, ma kika
lalida leleka ka dao ana fanoa ˈi Elparan
karangia taˈi kula ˈeˈeredeˈa doe.
7 Sui fai tatalafaˈa neˈeri ki kira ka oli
ˈuana fanoa ˈi Kades neˈe ˈi naˈo maˈi kira
saea ˈania ˈi Enmispat. Ma kira ka dau
fafia na ano neˈe fuuˈi ngwae ˈi Amalek.
ˈI buri ˈana kira ka leka laˈu ˈuana fanoa
ˈi Hasasontama, ma kira ka fuˈa faˈinia
fuuˈi ngwae sa Amoro neˈe kira tua ˈi
neˈeri, ma kira ka liufida logo. Sui kira
ka leka maˈi ma kika fuˈa faˈinia na lima
tatalafaˈa neˈeri ki.
8 Sui na lima tatalafaˈa neˈeri ki, kira ka
ngalia ngwae ni fuˈanga kira ki, kika leka
maˈi ana ote ˈi Sidim, kira ka salisali masia
fuˈanga. Ma kira ka fuˈa naˈa
9 faˈinia fai tatalafaˈa neˈeri ki.
10 Na ano ana oteotea neˈeri nia ka
matamata laˈu ana sulia na kilu ˈoro ki
neˈe teo kwailiu ana neˈe kira fungu ˈania
moˈa taˈa. Kaidaˈi lima tatalafaˈa neˈeri
ki kira talaˈae fuana afirongwaˈanga, kira
ka tafi naˈa faˈasia fuˈanga neˈeri. ˈIu
na tatalafaˈa ˈi Sodom ma tatalafaˈa ˈi
Gomora faˈinia ngwae ni ofoˈa kera ki kika
tafi, bore ma kira ˈasida saena kilu neˈeri
ki. Bore ma ta uulu tatalafaˈa faˈinia
ngwae ni ofoˈa kira ki tafi, ma kika ago ˈi
gwauna ua ki.
11 Aia na fai tatalafaˈa neˈeri ki kira leka
saena ro fanoa doe ˈi Sodom ma ˈi Gomora,
ma kira ka ngalia taˈifau ru ki ana, faˈinia
fanga ki logo.
12 Ana kaidaˈi neˈeri sa Lot neˈe na ngela
ngwaefuta sa Abram, nia tua ˈi Sodom, ma
kira ka ngalia logo faˈinia ru nia ki taˈifau.
13 Bore ma ta ngwae ana fanoa doe
neˈeri, nia tafi ma nia ka leka siana sa
Abram, nia ngwae ana kwalafaˈa sa Eba,
ma nia ka faˈarongoa ˈania ru ki taˈifau
fuana. Kaidaˈi neˈeri sa Abram nia tua
goˈo ˈana ana fanoa nia karangia ˈai
doe ki sa Mamre, na ngwae ana kwalafa
sa Amoro. Sa Mamre neˈe faˈinia ro
ngwaefuta nia ki sa Eskol ma sa Anere,
kira uulu ngwae kwaima sa Abram ki, ma
kira alangaˈi faˈinia fuana fikuˈa faˈinia
kaidaˈi ana ta fuˈanga.
14 Sa Abram ka rongo faˈarongoˈa neˈe
fai tatalafaˈa neˈe ki kira daua naˈa sa
Lot ma kika ngalia ma kika leka faˈinia,
ˈunaˈeri nia ka saea maˈi ngwae ni ofoˈa

ana kula neˈeri kike fiku maˈi, ma kira
ka salisali masia fuˈanga. Ngwaˈi toˈa
neˈeri kira ˈoro ka dao ana 318 ngwae ana
kiraˈa taˈifau. Ma kira ka leka ˈi buri ana
fai tatalafaˈa neˈeri ki, leleka ka dao ana
fanoa ˈi Dan, neˈe nia tua tau liu ˈi ˈaena
fanoa.
15 Saena rodo neˈeri, sa Abram nia ka
daroˈia ngwae nia ki ˈania fiku taˈi ngwae
ki fuana fuˈalilana na malimae neˈeri ki,
ma kira la liufida, ma kira ka lalia malimae
kira ki leleka ka dao ana fanoa ˈi Hoba ana
bali loˈoko ana ˈi Damaskas.
16 ˈIu sa Abram ka olitaˈinia ru ki taˈifau
neˈe kira ngaliˈi ki. Nia ka olitaˈinia logo
sa Lot faˈinia ru nia toˈo ani ki, faˈinia
ngwaˈi kini ma faˈinia ti ngwae neˈe kira
ngalida ki.

Tatalafaˈa Melkisadek nia faˈaleˈa sa Abram

17 Kaidaˈi sa Abram nia oli maˈi faˈasia
fuˈanga neˈe nia liufia fai tatalafaˈa ki, na
tatalafaˈa ˈi Sodom ka leka kwau masia ka
kwaloa maˈi ana oteote kira saea ˈania ˈi
Sabe, ta sata laˈu ana ote neˈeri neˈe na
oteotea tatalafaˈa.
18 Sui sa Melkisadek nia na tatalafaˈa
ana fanoa doe ˈi Salem ma nia ta fata abuˈa
laˈu ana God neˈe tasa ka liu, nia leka maˈi
ana kula neˈeri, nia ka kwatea fanga ma
waen fuana sa Abram.
19 Ma nia ka faˈaleˈa sa Abram, ma ka
fata ˈuri,
“Abram, God neˈe tasa ka liu neˈe nia
saungaˈinia mamanga ma ano nia
ke baˈa faˈaleˈa ˈoe.
20 Kulu tafea God neˈe tasa ka liu. Niaˈa
kwaiˈafi amu ˈoko liufia na malimae
ˈoe ki ana fuˈanga.”
Sui sa Abram ka ngalia taˈifau ru neˈe
nia ngaliˈi maˈi faˈasia fai tatalafaˈa neˈe
kiri, ma nia ka daroˈia ˈania akwala kabu
ru, ma nia ka kwate ta taˈi kabu fuana sa
Melkisadek na tatalafaˈa.
21 Sui tatalafaˈa ˈi Sodom ka fata ˈuri
ana sa Abram, “Ru neˈe ki taˈifau niniˈa
ˈoko ngalia ana fai tatalafaˈa neˈe ki, ˈoko
saiana ˈoke goniˈi naˈa fuamu. Bore ma
ngwae nau ki goˈo neˈe, ˈoke olitaˈinida
maˈi fuaku.”
22 Bore ma sa Abram ka fata ˈuri ana, “ˈI
maana God Iawe neˈe tasa ka liu neˈe nia
saungaˈinia na mamanga, ma ano, nau ku
sasia taˈi alangaˈi ˈato ˈania satana,
23 nau noaˈa naisi dau fafia ta ru ana
ru ˈoe ki. Ta ˈaba dadalo ˈua fuana
firiˈilana butu ˈoe ki, niˈi ke baˈa oli nama
fuamu, ˈasu ˈubani ˈoe koto fata ˈuri aku
ana ta kaidaˈi, ‘Nauˈa goˈo neˈe nau ku
faˈatoˈoru sa Abram.’
24 Noaˈa naisi gonia ta ru ana ru nini nau
ku ngaliˈi maˈi fuaku ki. Na fanga neˈe na
ngwae nau ki kira aniˈi ka sui goˈo ki neˈe
nau ku saeleˈa aniˈi. Bore ma uulu ngwae
kwaima nini nau ki sa Anere, sa Eskol,
ma sa Mamri, neˈe kira fiku faˈinau fuana
fuˈanga, kira goˈo neˈe nia leˈa fuana ˈoke
alaˈania kira ke lafua kabu kira ki faˈasia
ru neˈana ki.”

15

God nia alangaˈi ka kwatea ano ˈi Kenan fuana kwalafa sa Abram

1 Buri ˈana kaidaˈi neˈeri Iawe ka fata
faˈinia sa Abram saena taˈi maliu boleˈa
ka fata ˈuri ana, “Abram kwa! Noaˈa ˈoe
kosi maˈu. Nai baˈa liaˈa leˈa suliˈo ˈasu
ˈubani ta ru taˈa ka fiˈi faˈali ˈoe. Ma nai
baˈa kwaiara ˈoe.”
2 Bore ma sa Abram ka fata ˈuri, “God
kwa! ˈAeˈo Iawe, faˈuta neˈe ˈoko oga
kwaiaralaku? Nau ku ˈiri toˈo ana ta ngela
neˈe ke baˈa ngalia fuliku ma ka ngalia ru
neˈe nau ku toˈo ani ki. Na ngwae rao ˈoˈo
neˈe sa Eliesa na ngwae ˈi Damaskas goˈo
neˈe ke baˈa ngalia fuliku kaidaˈi nai mae
ana.
3 Noaˈa ˈoko ˈiri kwatea ta ngela fuaku.
Ma kaidaˈi nau ku mae, na ngwae rao ˈoˈo
neˈe goˈo neˈe ke baˈa ngalia na ano nini
nau ki faˈinia ru nau ku toˈo ani ki taˈifau.”
4 Sui nia ka rongoa laˈu neˈe Iawe fata
ˈuri ana, “Na ngwae rao ˈoˈo neˈana noaˈa
kasi ngalia taˈifau ru ˈoko toˈo ani ki, taˈi
ngela mamana ˈoe naˈa talamu neˈe ke
baˈa futa amu, nia naˈa neˈe ke baˈa ngalia
fulimu.”
5 Buri ˈana, Iawe ka ngalia sa Abram ka
leka ˈi maa, ma nia ka fata ˈuri ana, “ˈOke
lia alaˈa saena mamanga kwa! Ma ˈoko
ili ˈuana toˈolana bulubulu loeri ki. ˈOko
fia ˈoko saiana toˈolada leleka ka sui kwa?
Sali nia noaˈa ne! Nau ku saea fuamu, na
ngela neˈe ke baˈa futa maˈi ana kwalafa
ˈoe, kike baˈa ˈoro liu diˈia na bulubuluna
salo loeri.”
6 Sa Abram nia faˈamamana Iawe, ma
osiˈana neˈe nia faˈamamana ˈunaˈeri,
Iawe ka lisia nia na ngwae ˈoloˈolo.
7 Aia Iawe ka fata ˈuri ana, “Nauˈa naˈa
neˈe Iawe, nau ku talaˈiˈo maˈi faˈasia
fanoa doe ˈi Ur ana ˈi Kaldia, ˈiri ˈoke leka
maˈi ana kula neˈe fasi ˈiri nai kwatea ano
neˈe ki na ru ˈoe ki.”
8 Bore ma sa Abram ka lidi ˈuri ana, “God
kwa! ˈUri ma nai baˈa sai faˈuta ana neˈe
ano neˈe ru nau?”
9 Ma Iawe nia ka fata ˈuri ana, “Leka
ˈoko ngalia maˈi ta taˈi buluka, ma ta taˈi
nanigot, ma ta taˈi sipsip ngwane neˈe kira
tua naˈa sulia uulu faˈi ngali ki. Ma ˈoko

ngalia maˈi ta taˈi bola ma ta taˈi faˈi fao
fiˈi doe, ˈoke ngalida maˈi siaku.”
10 ˈIu ma sa Abram nia ka leka ma ka
ngali taˈifau maˈi ana ru neˈeri ki fuana
Iawe. Ma nia ka saungida ka mae, ma
nia ka kakasia na uulu ru ˈaeˈaela neˈeri
ki ˈania ro balibali ruˈa, ma nia ka aluda
ˈania ro tatalaˈi ru ki, neˈe ta taˈi balibali
ru ana ru ˈaeˈaela neˈeri ki nia tua taˈi
bali, ma ta balibali ru ai ka tua ana ta
bali. Bore ma ro faˈi noˈo neˈeri ki, nia
ˈiri kakasi kera.
11 Na faˈi noˈo doe neˈe kira tua fuana
ˈanilana noni ru mae ki, kira leka maˈi,
bore ma sa Abram ka lalida.
12 Kaidaˈi sina nia talaˈae ka kuru naˈa,
sa Abram ka maliu liu naˈa diˈia naˈa ta
ngwae mae, ma nia ka maliu bolea, nia
lisia taˈi maˈerodo doe nia leka maˈi ma
ka suˈu fafia, ma nia ka maˈu liu.
13 Sui Iawe ka fata ˈuri fuana, “Na ngela
ˈoe ki neˈe kira ke baˈa saka maˈi burimu,
kike baˈa leka tua ana ta kula matamata
neˈe kira ke baˈa diˈia ngwae kwaita ki ana
kula neˈeri. ˈIu kira ke baˈa rao ˈoˈo goˈo
fuana ngwae ki ana kula neˈeri, ma ngwae
ana na kula neˈeri kira ke baˈa faˈakaisida
liu naˈa leleka na fai talangaˈi fai ngali ki
ka sui,
14 bore ma nai baˈa nangasia ngwaˈi toˈa
neˈe kira ke faˈakaisi kamu. Ma kaidaˈi
ngela ˈoe ki ke baˈa faˈasia fanoa neˈeri
kira ke baˈa ngalia ru ˈoro leˈa ana fanoa
neˈeri faˈinida.
15 Ma ˈaeˈo sa Abram, ˈoke baˈa mauri
tau, leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe ˈoko
ngwaro ko kokoˈo naˈa, ma ˈoke fiˈi mae
ˈani aroaroˈa ma kira ke baˈa kwaiato leˈa
amu.
16 Bore ma ngelamu neˈe kira ke futa
maˈi ana kwalafa ˈoe, kike baˈa tua ana
ta fanoa matamata sulia kaidaˈi tau, sui
mala fuuˈi ngwae ˈoe fiˈi oli laˈu maˈi ana
ano neˈe. Noaˈa naisi baˈa lalia basi fuuˈi
ngwae sa Amoro neˈe kira tua ˈi Kenan ana
kaidaˈi neˈe, leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe
na falafala kira ki ke taˈa liu mala. Ana
kaidaˈi neˈeri mala neˈe nai fiˈi nangasida,
ma nau ku fiˈi lalida faˈasia fanoa neˈe, sui
mala ngela neˈe futa ana kwalafa ˈoe ki,
kira ka fiˈi oli laˈu maˈi ana kula neˈe.”
17 Aia kaidaˈi neˈe sina nia kuru ka sui
naˈa ma kula neˈeri ka maˈerodoˈa naˈa,
tona bore sa Abram nia lisia taˈi fai tini
nia fungu naˈa ana mafula neˈe sasuna nia
sasu maˈi faˈasia, ma taˈi bobo raˈi ˈai neˈe
mafula dua ka doe ana. ˈIu na ro ru neˈeri
ki kera leka ˈi safitana ˈania ro tatalaˈi ru
ˈaeˈaela ba kiri.
18 Ma ana asoa neˈeri nama Iawe ka
sasia fau alangaˈinga faˈinia sa Abram, ma
nia ka fata ˈuri, “Nai baˈa kwatea na ano
neˈe ki fuana fuuˈi ngwae ˈoe neˈe kira
futa olitamu. Na ano neˈe nia ˈita ana
kafo tiˈitiˈi neˈe ana gwauna fanoa, neˈe
maˈetoto ano ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt, leleka ka
dao ana kafo ˈi Iufretes ana ˈaena fanoa.
19-21 Na ngwaˈi toˈa neˈe kira tua ˈua
ana ano neˈeri ki ana kaidaˈi neˈe, kira
ana fuuˈi ngwae sa Ken, olitana sa Kenis,
olitana sa Kadmon, olitana sa Het, olitana
sa Peris, olitana sa Refaem, olitana sa
Amoro, olitana sa Kenan, olitana sa Gigas,
ma olitana sa Jebus.”

16

ˈI Hega alua ta ngela ngwane fuana sa Abram

1 Aia nia leleka maˈi ka dao ana kaidaˈi
neˈe ˈi Serae, na ˈafe sa Abram, nia noaˈa
kasi toˈo ana ta ngela. Bore ma nia toˈo
ana taˈi kini rao ˈoˈo, nia kini ˈi Ejipt, ma
satana neˈe ˈi Hega.
2 Goˈo ˈi Serae ka saea fuana sa Abram
ka ˈuri, “Nia leleka maˈi ka dao naˈa ˈuri,
Iawe nia lui nau noaˈa naisi alu ngela.
Nau ku fia ru neˈe leˈa, ˈoke leka teo goˈo
faˈinia kini rao ˈoˈo nau, sali nia saiana ke
alua ta ngela fuaku.”
Ma sa Abram ka alafafia alaˈanga nia.
3 Ma kira tua naˈa sulia akwala faˈi ngali
ka sui naˈa ˈi Kenan, kaidaˈi ˈi Serae nia
saea fuana araˈi nia sa Abram ka ngali ˈi
Hega.
4 Aia ma sa Abram ka teo naˈa faˈinia
ˈi Hega leleka ma nia ka ina naˈa. Ma
kaidaˈi nia saiana neˈe nia ina ka sui naˈa,
na manata ka lafua liua naˈa, ma nia ka
inaˈu ana lia fafilana ˈi Serae.
5 ˈUnaˈeri ˈi Serae ka fata ˈuri fuana sa
Abram, “Na kini neˈe na gwauna taˈa liu
naˈa aku, ma ˈaeˈo naˈa niniˈa ˈoko sasia
ru neˈe. Nau ku kwatea maˈi ka ˈafe ˈoe,
bore ma kaidaˈi nia saiana neˈe nia ina
naˈa, nia lafe liu naˈa, ma kaidaˈi ˈoro ki
goˈo neˈe nia lia toli goˈo ˈana ana nauˈa.
Ru neˈe nia kasi leˈa. Nau ku oga Iawe ka
matalangaˈi koro fasi ˈiri ke faˈataˈi koro
sa taˈi neˈe saga akoro.”
6 Ma sa Abram ka fata ˈuri ana, “Aia, nia
leˈa goˈo ˈana, kini rao ˈoˈo neˈe nia ru
ˈoe niniˈa, ma nia ka tua goˈo ˈi olofana
limamu. ˈOko saiana ˈoke sasia goˈo ˈamu
ta ru ana niaˈa neˈe ˈoko oga.”
Aia ma ˈi Serae ka tua naˈa fuana
faˈalagalana ˈi Hega, ma leleka ˈi Hega ka
tafi naˈa.
7 Ma nia ka leka tua naˈa ˈana ana taˈi
kula ˈeˈeredeˈa ˈi ninimana taˈi mae kafo
busu neˈe teo ˈi ninimana tala neˈe leka
ˈuana ˈi Suru ana gwauna fanoa. Ma na
ˈainsel Iawe nia leka maˈi ma ka lisia ana
kula neˈeri,

8 ma nia ka saefilo ˈuri ana, “Hega kwa!
ˈOko talaˈae ko leka maˈi faˈasia ˈi faˈi
niniˈa? Ma ˈoke leka ˈi faˈi niniˈa? ˈAeˈo
niniˈa na kini rao ˈoˈo ba ˈi Serae niniˈa!”
Ma ˈi Hega ka fata ˈuri, “Nau ku tafi maˈi
faˈasia kini ˈaˈana nau ˈi Serae niniˈa.”
9 Ma ˈainsel neˈeri nia ka fata ˈuri ana,
“ˈOke oli nama fuana ˈi Serae, ma ˈoko
roˈo nama sulia fatalana laˈu.”
10 Ma na ˈainsel neˈeri ka fata laˈu ˈuri
fuana, “Na ngela neˈe ke baˈa futa maˈi
amu ki, nai baˈa kwateda kira ke ˈoro
liu, ma noaˈa ta ngwae kasi bolo faˈinia
toˈolada.
11 Ana kaidaˈi neˈe, ˈoko ina naˈa, ma
ˈoke baˈa faˈafuta taˈi ngela ngwane. Ma
ˈoke baˈa faˈasata nama ˈania sa Ishmael,
duˈungana ˈoko nonifii liu naˈa, ma ˈoko
angi maana Iawe, ma nia ka rongo ˈoe.*
12 Bore ma ngela nari ˈoe nia ke baˈa
diˈia ta dongki kwasi neˈe nia donga man-
ataˈanga nia ki talana. Ma nia ke baˈa
fuˈalia ngwae ki ma ngwae ki taˈifau kike
baˈa fuˈalia. Nia ke baˈa tua tau taˈifilia
faˈasia luˈuluˈua nia.”
13 Sui ˈi Hega ka manata ˈana ˈuri talana,
“Reala kwa! Nau ku lisia naˈa Iawe neˈe
nia lisi nau ma nia lia sulia nau.” ˈUnaˈeri
ˈi Hega nia ka kwatea ta sata laˈu fuana
Iawe, sata neˈeri ˈuri, “El Roe” fadalana
neˈe ˈuri, “God nia lisi nau ma nia lia sulia
nau.”
14 ˈUnaˈeri neˈe ka talaˈae maˈi ana
kaidaˈi neˈeri leleka ka dao ˈi taˈena, na
ngwae ki kira ka saea na maˈe kafo busu
neˈe nia ˈi safitana ro fanoa doe neˈeri ki
ˈi Kades ma ˈi Bered ˈania ˈi “Bere Lahai
Roe” fadalana neˈe “ˈI maˈe busu na God
niniˈa nia mauri, ma niniˈa nia ka lisi nau
maˈi.”
15 Sui ˈi buri ˈana ˈi Hega nia ka faˈafuta
taˈi ngela ngwane neˈe maˈa nia nama
neˈe sa Abram, ma sa Abram ka faˈasata
ˈania sa Ishmael.
16 Ana kaidaˈi neˈeri sa Abram nia tua
naˈa sulia na kwalu akwala faˈi ngali ma
ono faˈi ngali.

17

God ka fada laˈu sulia fau alangaˈinga nia faˈinia sa Abram

1 Aia sa Abram nia dao naˈa ana siko ak-
wala ma siko faˈi ngali, Iawe nia leka maˈi
ma ka fata ˈuri fuana, “Nauˈa naˈa neˈe
God neˈe nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga
ki taˈifau. ˈOke roˈo nama suli nau, ma
ˈoke sasia nama na ru ˈoloˈolo ki, fasi ˈiri
2 nai baˈa sasia na fau alangaˈinga
faˈiniˈo, ma nai baˈa kwatea ngela ki neˈe
kira ke futa maˈi ana kwalafa ˈoe kike baˈa
ˈoro liu.”
3 Sui sa Abram nia ka ˈoto gwau toli
leleka na maana ka toˈo toˈona ano. Ma
God ka fata ˈuri fuana,
4 “Bali nau ana fau alangaˈinga nini
nai baˈa sasia faˈiniˈo nia ˈuri: Nau ku
alangaˈi fuamu, ˈoke toˈo ana kwalafa
ˈoro, ma kira ke baˈa tatakolaˈa ka alu
fuuˈi ngwae ˈoro liu ki.
5 Noaˈa kira kasi baˈa saeˈo naˈa ˈania
sa Abram. Nia eta ana kaidaˈi neˈe ka oli
alaˈa, na satamu sa Abraham, osiˈana nau
ku sasia ˈoko koˈo bora ana fuuˈi ngwae
ˈoro liu ki.
6 Nai baˈa kwatea ˈoke toˈo ana ngela
ˈoro, ma kira ke baˈa tatakolaˈa ka alu
fuuˈi ngwae ˈoro liu ki, ma ti ai ada kike
baˈa tatalafaˈa ana kula kira ki.
7 Na fau alangaˈinga nini nau ku sasia
faˈiniˈo ana kaidaˈi neˈe, nia ke baˈa teo
tari faˈiniˈo ma faˈinia ngela neˈe kike
baˈa futa maˈi ana kwalafa ˈoe. Nauˈa
naˈa neˈe God ˈoke foˈosia. Ma nauˈa naˈa
neˈe God na ngelamu neˈe kike baˈa futa
maˈi ana kwalafa ˈoe, kira ke foˈosia logo.
8 Kaidaˈi neˈe kamu tua ana ano neˈe,
diˈia goˈo amuˈa ta ngwae kwaita, bore
ma nai kwate naˈa ano neˈe fuamu faˈinia
ngelamu neˈe kira futa maˈi ana kwalafa
ˈoe. Na ano neˈe ki ru kwalafa sa Kenan ki,
niˈi ke baˈa ru kamu ki naˈa. Ma kamu ke
baˈa toˈo naˈa ana ano neˈe sulia kaidaˈi
firi, ma nauˈa naˈa neˈe God kamu ke
foˈosia.”
9-11 Sui God ka fata laˈu ˈuri fuana,
“Bali ˈoe ana fau alangaˈinga nini nia
ˈuri: ˈAeˈo faˈinia ngwae neˈe kira ke
baˈa futa maˈi ana kwalafa ˈoe, kamu
alangaˈi ke roˈo sulia nau. Na toto neˈe
faˈataˈinia kamu dauˈa sulia alangaˈinga
kamu nia ˈuri: Kamuˈa ngwangwane ki
taˈifau kamu ke ˈolo faˈataˈinia nama.
12 Talaˈae naˈa ana kaidaˈi neˈe kamu ke
ˈolo faˈataˈinia ana ngela ngwane tiˈitiˈi
neˈe kira futa maˈi ana kwalafa ˈoe, neˈe
nia futa ka tua sulia kwalu asoa ki. Ma
kamu ke ˈolo faˈataˈinia logo na ngwae rao
ˈoˈo kamu ki neˈe kamu folida maˈi ana
ngwae kwaita ki.
13 Ngwae ki taˈifau neˈe kira tua faˈi
kamu, kamu ke ˈolo faˈataˈinia nama. Na
falafala neˈeri na toto neˈe nia faˈataˈi firi
ana na alangaˈinga nau ku sasia faˈi kamu,
nia kasi baˈa sui.
14 Ta ngwae neˈe nia noaˈa kasi ˈolo
faˈataˈinia, noaˈa naisi baˈa lia saiana neˈe
nia ta ngwae ana ngwae nau ki, osiˈana nia
kasi dau sulia na bali nia ana alangaˈinga

* **16:11** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Ishmael’ fadalana neˈe ‘Nia rongoa’.

nini nau ku sasia ka sui naˈa maˈi faˈi
kamu.”
15 God nia ka fata laˈu ˈuri, “Eta ˈi taˈena,
ˈoe kosi saea naˈa ˈafe ˈoe ˈania ˈi Serae.
Kaidaˈi neˈe satana ˈi Sera naˈa.
16 Nai baˈa faˈaleˈa nia ma nia ke baˈa
faˈafuta taˈi ngela ngwane fuamu. Ma
osiˈana neˈe nau ku faˈaleˈa nia ˈi Sera,
nai kwatea nia ke baˈa teˈa fuana ngwae
ana fuuˈi ngwae ˈoro ki. Ma na tatalafaˈa
ki ke saka maˈi faˈasida.”
17 Sui sa Abraham ka ˈoto gwau toli
leleka maana ka toˈo toˈona ano, bore ma
nia talaˈae ka gaˈa lala kaidaˈi nia manata
ˈuri, “Reala kwa! ˈAfitaˈi liu ta ngwaeˈa
neˈe tua sulia 100 faˈi ngali ka alua ta
ngela. Ma ˈi Sera bore nia ka siko akwala
faˈi ngali naˈa ana, nia bore noaˈa kasi
bolo naˈa faˈinia alu ngelaˈa.”
18 Sui sa Abraham ka saefilo ˈuri ana
God, “Faˈuta, diˈia nau ku mae, ˈaeˈo
alaˈania neˈe sa Ishmael ke ngali ru ki
taˈifau neˈe ˈoke kwateˈe fuaku?”
19 Bore ma God nia fata ˈuri, “Noaˈa kasi
ˈuira laˈu! Na ˈafe ˈoe ˈi Sera ke baˈa
faˈafuta taˈi ngela ngwane, ma ˈoke baˈa
saea ˈania sa Aesak. Nai baˈa dau sulia
na fau alangaˈinga nau faˈinia, ma faˈinia
kwalafa nia. Na fau alangaˈinga nari nau,
nia noaˈa kasi baˈa sui.
20 Nau ku rongoa naˈa na tae neˈe
ˈoko saefiloa fuana sa Ishmael, nai baˈa
faˈaleˈa, fasi ˈiri nia ke toˈo ana ngela
ˈoro, ma ngela ˈoro laˈu ke baˈa futa ana
kwalafa nia. Nia ke baˈa maˈa fuana na
akwala ma ro ngwae ˈaˈana, ma nai baˈa
kwatea kwalafa nia ke alu ta fuuˈi ngwae
doe liu.
21 Bore ma nai baˈa dau sulia na fau
alangaˈinga nau faˈinia ngela ˈoe sa Aesak
neˈe ˈi Sera ke baˈa alua ana kaidaˈi ˈuri
nama ana faˈi ngali loeri maˈi.”
22 Kaidaˈi God nia alaˈa faˈinia sa Abra-
ham ka sui, nia ka leka naˈa ˈana.
23-24 Ana faˈi asoa neˈeri, sa Abraham ka
sasi naˈa diˈia neˈe God nia saea fuana. Sa
Abraham ma ngela nia sa Ishmael, faˈinia
ngwae ki taˈifau neˈe kira tua faˈinia,
kira ka ˈolo faˈataˈinia naˈa. Na ngwae
neˈe futa saena luma nia, ma ngwae rao
ˈoˈo nia ki taˈifau neˈe nia folida, kira
bore kira ˈolo faˈataˈinia naˈa taˈifau logo.
Ana kaidaˈi neˈeri nia dao naˈa ana siko
akwala ma siko faˈi ngali ana.
25 Ma na ngela nia sa Ishmael ka dao
naˈa ana akwala ma uulu faˈi ngali.
26 Sa Abraham faˈinia sa Ishmael keroˈa
ka ˈolo faˈataˈinia ana taˈi asoa neˈeri
nama,
27 faˈinia ngwae neˈe futa saena luma
nia ki ma na ngwae kwaita ki logo.

18

God nia dao toˈona sa Abraham

1 Iawe nia leka laˈu maˈi saena sa Abra-
ham karangia ana ai doe ki ˈi Mamre. Ana
taˈi kaidaˈi saena tofongana asoa, kaidaˈi
sina nia ˈakoˈako liu, sa Abraham nia tua
ˈana maana sinamaa ana babala nia.
2 Nia lia kwau, nia ka lisia na uulu
ngwae ki, kira uu goˈo ada ana ˈi maana.
Kaidaˈi nia lisia na uulu ngwae neˈeri ki,
nia tataˈe ˈaliˈali, ma ka leka saka fuana
na uulu ngwae neˈeri ki. Ma kaidaˈi nia
dao karangida, nia ka ˈoto gwau toli leleka
maana ka toˈo toˈona ano,
3 sui nia ka fata ˈuri, “Uulu ngwae neˈe
ki, nia leˈa liu mala neˈe kaumulu leka
maˈi muka dao ana fanoa nau. Reala ˈae,
noaˈa kamu kasi liu daofaˈi liu, mulu leka
muka mango tiˈitiˈi basi faˈi kaimili. Nau
ku saeleˈa liu mala fuana ˈafilamuˈa.
4 Nai baˈa leka ngalia maˈi kala kafo fasi
ˈiri muke taufia ˈaemuˈa. Kamu saiana
muke mango tiˈitiˈi basi ˈi nununa ˈai neˈe
ki.
5 Kaidaˈi neˈe nai leka ngalia basi maˈi
ta kala fanga fuaumulu ˈiri muke faˈangasi
basi ˈania fuana lekaˈa. Nia leˈa liu mala
neˈe kamu leka maˈi muka dao ˈi fanoa
kami ˈuri, ma nau ku saeleˈa liu mala
fuana ˈafilaumulu.”
Sui uulu ngwae neˈeri ki kira ka fata
ˈuri, “Baˈafakuˈa liu, kaimili saeleˈa liu
mala fuana neˈe ˈoko sasi ˈuira.”
6 Sui sa Abraham ka lima lakolako ka
leka ruˈu saena babala nia, ma ka ˈuri ana
ˈi Sera, “ˈAliˈali! Leka ngalia maˈi ta kala
buta flaoa leˈa mala ma ˈoko sasia maˈi ta
kala afu beret.”
7 Ma nia ka lalili ana kula neˈe na buluka
nia ki tua ana, ma nia ka efoa mala taˈi bibi
buluka kubu leˈa. Sui nia ka saea fuana
taˈi ngwae ni rao nia ka ˈaliˈali ka saungia
ka mae, ma ka salisali ana ti fasi buluka
fuana uulu ngwae neˈeri ki, kira ke ˈaniˈi.
8 Ma kaidaˈi fanga ki duˈa naˈa, nia ka
ngalia ti meleke ma ti krim faˈinia fanga
neˈeri ki, ma ka ngalia fuana uulu ngwae
neˈeri ki, ˈi ˈaena ˈai neˈe kira tua ana, ma
nia ka alua fanga ki ˈi naˈoda. Kaidaˈi neˈe
kira fanga ˈada, nia ka lia sulida.
9 Ma uulu ngwae neˈeri ki kira ka lidi
ˈuri ana sa Abraham, “Faˈuta na ˈafe ˈoe
ˈi Sera nia mo ˈi faˈi?”
Ma nia ka fata ˈuri, “Nia tua goˈo ˈana
saena babala loˈoba.”
10 Taˈi ngwae adulu ana uulu ngwae
neˈeri ki ka fata ˈuri fuana sa Abraham,
“Ana faˈi ngali loeri maˈi, ana madamo
neˈe logo, nai baˈa oli maˈi, kui lisi kamu
laˈu, ma ana kaidaˈi neˈeri ˈafe ˈoe ke baˈa
faˈafuta taˈi ngela ngwane.”

ˈIu ˈi Sera nia tua ˈi buri ana sa Abraham, ˈi saena na babala karangi na sinamaa, ma nia rongoa alaˈanga neˈeri.
11 Ma ana kaidaˈi neˈeri, sa Abraham ma
ˈi Sera kera ngwaro naˈa, ma ˈi Sera noaˈa
kasi toˈo naˈa ana mataˈinga kini ki.
12 Ma nia ka tua ka manata ana ˈuri,
“Nau ku ngwaro ka sui naˈa. ˈAfitaˈi liu
nai baˈa saeleˈanga sulia alua ta ngela. Ma
araˈi nau bore nia ka ngwaro ka sui naˈa.”
Sui na liana ka gaˈagaˈala ˈana talana.
13 Goˈo Iawe ka fata ˈuri ana sa Abra-
ham, “Faˈuta neˈe ˈi Sera ka gaˈa? Faˈuta
neˈe nia ka saea neˈe nia ngwaro ka sui
naˈa, ma nia noaˈa kasi bolo neˈe nia ke
faˈafuta ta ngela?
14 Nauˈa naˈa neˈe Iawe. Noaˈa goˈo ta
ru kasi ˈafitaˈi fuana Iawe ka sasia. Faˈi
ngali loeri, nai baˈa oli laˈu maˈi kui lisi
kamu laˈu, ma ana kaidaˈi neˈeri ˈi Sera
ke baˈa toˈo naˈa ana taˈi ngela ngwane.”
15 ˈI neˈeri ˈi Sera ka maˈu liu, ma nia
ka ˈoso ka ˈuri, “Nau noaˈa kusi gaˈa goˈo
ba.”

Bore ma Iawe nia fata ˈuri, “Noaˈa, ˈoko
gaˈa ba!”

Sa Abraham lidilana God fuana manatalana ngwae ˈi Sodom ki

16 Kaidaˈi uulu ngwae baera kira fanga
ka sui, kira ka leka ˈuana fanoa doe ˈi
Sodom. Ma kaidaˈi uulu ngwae neˈeri ki
kira leka, sa Abraham leka logo faˈinida
fuana faˈasilana uulu ngwae neˈeri ki
saena taˈi tala.
17 Ma kaidaˈi kira leka goˈo ˈada, Iawe
nia manata ˈuri, “Ru niniˈa nai baˈa sasiˈi
ki, noaˈa naisi sofongaˈinida faˈasia sa
Abraham.
18 Na ngela neˈe kike baˈa futa maˈi ana
kwalafa nia ki, kike baˈa ˈoro liu mala,
ma kira ke alua fuuˈi ngwae ngasingasiˈa.
Ma nai baˈa rao ˈania ngwae neˈe fuana
faˈaleˈalana fuuˈi ngwae ki taˈifau ana
magalia nege.
19 Nai kwatea ma nia ke faˈamanata
ngela nia ki, ma ngwaˈi toˈa neˈe kike baˈa
futa maˈi ana kwalafa nia ki, fasi ˈiri kike
roˈosuli nau, ma kira ke sasi sulia falafala
saga, ma ka leˈa ki. Ma si diˈia kira sasi
ˈunaˈeri, nai baˈa sasia ru ki taˈifau neˈe
nau ku fata alangaˈiniˈi ka sui naˈa fuana.”
20 Sui Iawe ka fata ˈuri fuana sa
Abramham, “Nau ku sai naˈa ana ru taˈa
ki neˈe ngwaˈi toˈa ˈi Sodom ma ˈi Gomora
kira fuliˈi.
21 Nia taˈa ka tasa, ma nia kwate ma nau
kui koso nama toli ana ro fanoa doe neˈe ki
fasi ˈiri nai dao toˈoni niˈi mamana nama
ka noaˈa.”
22 Sui, ro ngwae ka liu dao faˈi liu ˈuana
ˈi Sodom. Bore ma Iawe nia tua buri
faˈinia sa Abraham.
23 Sui sa Abraham ka leka karangi ana
Iawe, ma ka saefilo ˈuri ana, “Faˈuta kwa,
ˈuri ma ˈoke baˈa saungia logo ngwae leˈa
ki faˈinia ngwae taˈa ki?
24 Si diˈia ˈoko dao toˈona na lima ak-
wala ngwae leˈa ki kira tua goˈo ˈada ˈi
Sodom, ˈoke baˈa alaˈania ngwae ki taˈifau
ana fanoa doe fuiri kike mauri osiˈana
lima akwala ngwae leˈa neˈeri ki.
25 Nau ku fia, noaˈa ˈoe kosi malangisia
kiraˈa taˈifau ˈunaˈeri. Si diˈia ˈoko
malangisia fanoa doe neˈe na ngwaˈi toˈa
taˈa ma ngwaˈi toˈa leˈa kike mae taˈifau
goˈo, sasiˈa ˈunaˈeri noaˈa laˈu falafala
ˈoe neˈeriˈa. Noaˈa ˈoe kosi sasi bolo
fuana ngwae taˈa ki faˈinia ngwae leˈa
ki. ˈAeˈo naˈa neˈe ngwae fuana na mata-
langaˈilana na magalia, ma kwai mata-
langaˈilamu fuana ngwae nia ka saga.”
26 ˈUnaˈeri Iawe ka fata ˈuri, “Si diˈia
nau ku dao toˈona na lima akwala ngwae
leˈa ki kira tua goˈo ˈada ˈi Sodom, nai
baˈa alaˈania ngwae ki taˈifau ana fanoa
doe fuiri kike mauri osiˈana lima akwala
ngwae leˈa neˈeri ki.”
27 Sui sa Abraham ka fata laˈu ˈuri, “Iawe
ˈae, ˈoe kosi manata suli nau neˈe nauˈa na
ngwae goˈo, nau ku uu ˈi naˈomu fuana
fataˈa sulia ru neˈe. Nau ku saiana neˈe
nau ku ˈiri toˈo ana ta ngasingasiˈanga
fuana alaˈanga ˈuri.
28 Bore ma, si diˈia ˈoe noaˈa kosi dao
ana ta lima akwala ngwae leˈa ki, bore ma
ˈoko dao goˈo ana ta fai akwala ma lima
ngwae goˈo neˈe tua, ta tae neˈe ˈoke baˈa
sasia kwa! ˈUri ma ˈoko saiana ˈoke baˈa
malangisia goˈo ˈamu ngwae ki taˈifau ana
fanoa doe fuiri, osiˈana neˈe lima ngwae
leˈa ki kira olidoko?”

Ma Iawe ka fata ˈuri, “Si diˈia nau ku dao
toˈona fai akwala ma lima ngwae leˈa kira
tua goˈo ˈada, nau noaˈa kusi malangisia
fanoa doe neˈana.”
29 ˈUnaˈeri sa Abraham ka fata laˈu ˈuri,
“Sali ta fai akwala ngwae leˈa ki goˈo neˈe
kira tua.”

Sui Iawe ka fata ˈuri, “Si diˈia nau ku
dao toˈona ta fai akwala ngwae leˈa ki neˈe
kira tua ana, noaˈa naisi malangisia fanoa
doe neˈeri.”
30 Ma sa Abraham ka fata laˈu ˈuri,
“Aofia ˈae, ˈoe kosi oga taˈa fuaku, bore
ma nai alaˈa laˈu ne. Faˈuta kwa, si diˈia
ta uula akwala ngwae leˈa ki goˈo neˈe kira
tua, ˈuri ma ˈoke malangisia goˈo ˈamu
fanoa doe fuiri?”

Ma Iawe ka fata ˈuri, “Si diˈia neˈe
nau ku dao toˈona neˈe ta uulu akwala

ngwae leˈa ki neˈe kira tua, noaˈa naisi
malangisia.”
31 Sui sa Abraham ka fata laˈu ˈuri,
“Aofia ˈae, ˈoe kosi fia laˈu neˈe nau ku
manata lafu nau, kaidaˈi nau ku alaˈa
faˈiniˈo ˈuri, faˈuta si diˈia ta ro akwala
ngwae leˈa ki goˈo neˈe kira tua?”
Ma nia ka fata ˈuri, “Si diˈia neˈe nau ku
dao toˈona ta ro akwala ana ngwae leˈa ki
neˈe kira tua, nau noaˈa naisi malangisia.”
32 Sa Abraham ka fata laˈu ˈuri, “Iawe
ˈae, noaˈa ˈoe kosi oga taˈa, nia naˈa ne na
alaˈanga isi nau, ma noaˈa naisi baˈa alaˈa
laˈu. Faˈuta kwa, si diˈia ta taˈi akwala
ngwae leˈa ki goˈo neˈe kira tua.”
Ma Iawe ka ˈuri fuana, “Si diˈia neˈe nau
ku dao toˈona ta taˈi akwala ngwae leˈa ki
neˈe kira tua, nau noaˈa naisi malangisia
fanoa doe neˈana.”
33 Ma kaidaˈi keroˈa alaˈa ka sui naˈa,
Iawe ka faˈasia naˈa sa Abraham, ma sa
Abraham ka oli naˈa ˈi fanoa nia.

19

God faˈalia ˈi Sodom ma ˈi Gomora

1 ˈUnaˈeri ro ngwae neˈeri ki kera ka
leka naˈa ˈuana ˈi Sodom, keraˈa neˈeriˈa
na ro ˈainsel ki, ma saˈulafi naˈa neˈe kera
dao ana fanoa neˈeri. Ma sa Lot nia tua
goˈo ˈana karangia na maana maˈe taˈelo
ana faˈi labu ana fanoa doe neˈeri. Ma
kaidaˈi nia lisidaroˈo, nia tataˈe ka leka
kwa ka alaˈa faˈinidaroˈo. Nia ka ˈoto
gwau toli ˈi naˈodaroˈo leleka maana ka
toˈo toˈona ano,
2 ma nia ka fata ˈuri, “Ro ngwae ˈaˈana
moro leka maˈi, kulu ke leka ˈi luma nau
fasi ˈiri nai ˈafi amoro. Koroˈo saiana
moro ke taufia ˈaemuroˈo, ma koroˈo ka
maliu naˈa ˈi neˈe. Ma rorodo, koroˈo ke
baˈa ada ˈaliˈali goˈo ˈofodangi taˈa, ma
moro ka leka ˈamuroˈo ana lekaˈa koroˈo.”
Bore ma ro ngwae neˈeri, kera ka fata
ˈuri, “Noaˈa, nia leˈa goˈo ˈana. Keroˈo
ke baˈa leka maliu saena labata ana maˈe
taˈelo ana faˈi labu neˈe.”
3 Bore ma sa Lot ka gani ngangata laˈu
adaroˈo leleka kera ka alafafia neˈe kera
ke leka ˈi luma nia. Sui, sa Lot ka saea
fuana ngwae ni rao nia ki ˈiri kike daua ti
afu beret neˈe noaˈa ta isi ana, ma kira ka
salisali ana fanga leˈa ki fuana ro ngwae
neˈeri ki. Kaidaˈi fanga neˈeri ki dua naˈa,
kira ka kwatea kera ka fanga naˈa.
4 Sui ma kera ka fiˈi leka maliu, na ngwae
ana fanoa neˈeri eta ana ngwae fiˈi doe ki
leleka ka dao ana ngwae ngwaro ki, kira
fiku kalikalia maˈi luma neˈeri.
5 ˈUnaˈeri kira ka ako maˈi ˈuri fuana sa
Lot, “Ro ngwae baera ki kera ˈi faˈi kwa?
Ba kera leka maˈi siamu taˈena saˈulafi?
Kwatea keraˈa maˈi fuaimili, kami oga
mike ˈusu faˈinidaroˈo.”
6 Bore ma sa Lot leka kwau ˈi maa, ma
ka fono usia sinamaa ˈi burina,
7 sui nia ka fata fuada, “Kwaima kina
ˈae, na falafala nini kamu ki taˈa liu mala.
Reala ˈae, noaˈa kamu kasi sasia laˈu ru
taˈa ˈira.
8 Na ro ngela kini sariˈi nau ku tua
goˈo adaroˈo, ma noaˈa ta ngwae ˈiri teo
ˈua faˈinidaroˈo, nai baˈa ngalidaroˈo maˈi
fuaumulu fuana ta tae neˈe kamu oga
muke sasia adaroˈo. Bore ma ro ngwae
dao neˈe ki, kera naˈa saena luma nau, ma
nau ku lia leˈa sulidaroˈo.”
9 Bore ma kira taˈifau kira ka fata ˈuri,
“Noaˈa ˈoe kosi fone kaimili. ˈAeˈo noaˈa
laˈu ngwae ana fanoa neˈe. ˈOko ˈiri
toˈo ana ta ngasingasiˈanga neˈe ˈoke fata
ˈunaˈeri fuaimili. ˈOko ˈasiˈo, ko leka, uu
faˈasia tala. Diˈia noaˈa, kaimili ke baˈa
faˈaliˈo ka liufia kera ne!”
ˈIu ma kira ka sulangaˈinia sa Lot ˈi maa,
ma kira ka leka naˈa maˈi fuana fogalana
sinamaa neˈeri.
10 Bore ma ro ngwae neˈeri ki ˈi saena
luma, kera ka ˈifingia sinamaa, ma kera
ka dau ana sa Lot, ma kera ka lalafia maˈi
saena luma laˈu, ma kera ka fono ˈusia
sinamaa.
11 Ma kera ka kwatea ngwaˈi toˈa neˈe
kira ˈi maa, na maada ka rodo, ma kira ka
sama gagalo naˈa ˈuana sinamaa neˈeri.
12 Goˈo ma ro ngwae neˈeri ki kera ka
fata ˈuri fuana sa Lot, “Si diˈia ˈoko toˈo
ana ti ngwaefuta amu neˈe kira tua saena
fanoa neˈe, ˈoke leka ngalida naˈa. ˈOke
leka ngalia ngela ˈalako ˈoe ki, faˈinia kini
sariˈi ˈoe ki, ma funga ˈoe ki, faˈinia ta
ngwaefuta bore ˈana ˈoe neˈe kira tua
ana fanoa neˈe, ˈoke leka ngalida naˈa ma
muka leka naˈa faˈasia fanoa neˈe.
13 Duˈungana keroˈo ke baˈa malangisia
naˈa fanoa doe neˈe. Iawe nia sai naˈa
ana sulia abula taˈangaˈa neˈe ki, ma nia
ka kwate keroˈo maˈi fuana malangisilana
fanoa neˈe taˈifau naˈa.”
14 Sui sa Lot ka leka lisia ro ngwae
neˈe kera ke baˈa korea ro kini sariˈi nia
ki, ma nia ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Moro
ˈaliˈali naˈa. Kuke baˈa leka naˈa faˈasia
fanoa neˈe. Kaidaˈi neˈe goˈo Iawe ke
baˈa malangisia naˈa fanoa neˈe taˈifau!”
Bore ma kera ka fia fasi nia ˈoidorole goˈo
adaroˈo, ma kera kasi leka goˈo maˈi.
15 Ana ˈofodangi taˈa ˈua, na ro ˈainsel
neˈeri ki kera ka fata fuana sa Lot fasi
ˈiri nia ke ˈaliˈali. Kera fata ˈuri, “ˈOke
ˈaliˈali naˈa, ngalia ˈafe ˈoe faˈinia ro sariˈi
ˈoe ki, ma mulu ka leka naˈa kwau. Diˈia
noaˈa, kaidaˈi keroˈo ke malangisia fanoa

doe neˈe, kaumulu ke baˈa mae naˈa ˈi
saena.”
16 Kaidaˈi sa Lot nia tua ka dole ana ˈi
neˈeri, Iawe ka manataia. Goˈo ro ngwae
neˈeri ki ka dau ana limana faˈinia ro
sariˈi ki, ma kera ka talaˈida kira ka leka
faˈasia fanoa neˈeri.
17 Sui ta taˈi ai adaroˈo ka fata ˈuri fuada,
“Mulu tafi ni maelamuˈa naˈa, noaˈa kamu
kasi lia faˈi buri ˈuana fanoa neˈe, muke
tafi naˈa ˈuana gwauna ua toˈoba ki.
Noaˈa kamu kasi mango leleka kamu ka
faˈasia kula ote neˈe toli, ma kamu ka raˈe
gwauna ua toˈoba ki. ˈI neˈeri naˈa neˈe
kamu ke mauri ana. Diˈia noaˈa goˈo,
kamu ke mae naˈa.”
18-19 Bore ma sa Lot nia ka fata ˈuri,
“Ngwae ˈaˈana ˈae, noaˈa goˈo, noaˈa ˈoe
kosi sasi kami kasi leka tau laˈu ˈunaˈeri.
Nau ku saiana neˈe ˈoko kwaima liu aku,
ma ˈoko faˈamauri nau naˈa. Bore ma si
diˈia nau ku tafi laˈu ˈuana gwauna faˈi
ua toˈoba ki, ta ru doe ke baˈa fuli fuaku
tofongana taˈi tala loeri, ma noaˈa naisi
dao goˈo ˈi gwauna faˈi ua ma nau kui baˈa
eta mae goˈo ˈaku.
20 Faˈuta, ˈuri ma ˈoko lisia kwau kala
fanoa tiˈitiˈi loko ˈi loˈoba? Nia karangi
goˈo loko, ma nau ku saiana nai tafi tua
ana. Kala fanoa tiˈitiˈi goˈo lokonia, ma
nau ku saiana nai baˈa mauri goˈo ana.”
21 ˈUnaˈeri nia ka fata ˈuri, “Nia leˈa goˈo
ˈana. Noaˈa naisi faˈalia fanoa loˈoba.
22 Bore ma ˈoke tafi ˈaliˈali, noaˈa naisi
sasia ta ru leleka ˈoko dao ana fanoa
loˈoba.” ˈIu osiˈana neˈe sa Lot nia saea
fanoa neˈeri tiˈitiˈi goˈo, kira saea fanoa
neˈeri ˈania ˈi Soa.*
23 Kaidaˈi sa Lot nia dao ˈi Soa, na sina
nia raˈe naˈa maˈi.
24 Tona goˈo ma Iawe ka kwatea naˈa
maˈi toli salfa† neˈe kwasu ka ˈasia naˈa
maˈi faˈasia na mamanga fafona ro fanoa
neˈeri ki ˈi Sodom ma ˈi Gomora.
25 Na mafula neˈeri ka faˈali taˈa naˈa
ana fanoa ki taˈifau ana abaˈi kula neˈeri.
Nia ka saungia ngwae ki taˈifau ana fanoa
neˈeri ki, ma ru neˈe bulao logo ki.
26 Bore ma kaidaˈi neˈeri, na ˈafe sa Lot
ka lia faˈi buri goˈo, nia ka faˈitaˈi ka iliˈi
fauˈa ana fiki asi.
27 Sui ˈofodangi taˈa goˈo ana ruana asoa
naˈa, sa Abraham ka leka ˈaliˈali naˈa ana
kula ba nia alaalaˈa faˈinia Iawe ana ˈi
naˈo,
28 ma nia ka lia toli ana ˈi Sodom ma
ˈi Gomora ma na abaˈi kula kalikalia ro
fanoa neˈeri ki, ma nia ka lisia na sasu nia
raˈe maˈi ana kula neˈeri, diˈia sasuna ta
mafula doe neˈe duˈa maˈi.
29 Kaidaˈi God nia malangisia fanoa ki
taˈifau ana oteote doe neˈeri neˈe sa Lot
nia tua ana, bore ma nia ka manata toˈona
ganiˈa sa Abraham. Ma God ka alafafia
sa Lot ka tafi etaea nia malangisia fanoa
neˈeri ki.

Sa Lot nia koˈo ana ngwaˈi toˈa ana kwalafa ˈi Moab ma ˈi Amon ki

30 ˈI buri, sa Lot maˈu ˈania tuaˈa ana
fanoa kira saea ˈania ˈi Soa, ma nia faˈinia
ro sariˈi nia ki, kira ka faˈasia fanoa neˈeri,
ma kira ka raˈe alaˈa gwauna faˈi ua, ma
kira ka leka tua saena taˈi faoda.
31 Ana taˈi kaidaˈi, na faˈinaˈonaˈo ana
ro ngela kini neˈeri ki, nia fata ˈuri fuana
ai burina, “Na maˈa koro nia ngwaro naˈa,
ma kula neˈe ta ngwae ˈiri tua naˈa ana
fasi ˈiri ke kore koro, ma koro ka toˈo ana
ti ngela.
32 Nia leˈa diˈia koro ke faˈakwaˈufia
maˈa koro ˈania waen ˈoro ki, ma kaidaˈi
neˈe gwauna ka lilinga, ta taˈi ai akoro ka
leka teo faˈinia. Nia ˈunaˈeri neˈe koro ke
baˈa alua ti ngela fuana kwalafa nia.”
33 ˈIu ma saena rodo neˈeri, kera ka
faˈakwaˈufia leleka nia ka gwaulilinga
naˈa, sui goˈo faˈinaˈonaˈo ka leka teo naˈa
faˈinia, bore ma sa Lot ka gwaulilinga ka
ˈiri saiana na tae neˈe nia fulia.
34 Sui ma asoa ˈi buri, na faˈinaˈonaˈo
neˈeri ka fata ˈuri fuana ai burina, “Na
rodo nini sui toli nau ku teo faˈinia maˈa
koro, taˈena koro ke baˈa faˈakwaˈufia laˈu
saena rodo neˈe, ma ˈaeˈo laˈu neˈe ˈoke
teo faˈinia. ˈUnaˈeri neˈe koro ke alua ti
ngela fuana ladolana kwalafa nia.”
35 ˈIu saena rodo neˈeri kera ka
faˈakwaˈufia, nia ka kwaˈu ka gwaulilinga
ka taˈa naˈa, ma ruana ngela neˈeri ka
leka ka teo laˈu faˈinia. Bore ma sa Lot ka
gwaulilinga ka ˈiri sai naˈa ana tae neˈe
nia sasia.
36 ˈI neˈeri na ro sariˈi neˈeri ki kera ka
ina ana maˈa kera.
37 Na faˈinaˈonaˈo ka faˈafuta taˈi ngela
ngwane, ma nia ka saea ˈania sa Moab.
Ma kira ka faˈasata fuuˈi ngwae nia ˈani
ˈi Moab.
38 Ma ruana ngela kini ka faˈafuta logo
na ngela ngwane, ma nia ka saea ˈani sa
Benami, ma kira ka faˈasata fuuˈi ngwae
nia ˈania Amon naˈa.

20

Sa Abraham ma tatalafaˈa sa Abimelek

1 ˈIu sa Abraham nia faˈasia ˈi Mamre,
ma nia ka ˈidu ana abaˈi kula ˈi Negev neˈe

* **19:22** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Soa’ fadalana neˈe ‘Tiˈitiˈi’.

† **19:24** salfa Na one ngwabinabina sakosakoˈa neˈe duˈalana ˈakoˈako liu ma ka moko bosoˈa.

tua ˈi gwauna fanoa ˈi Kenan, ma nia ka
tua ana fanoa Gerara tofongana fanoa ˈi
Kades ma fanoa ˈi Suru. Kaidaˈi nia ˈidu,
2 nia saea naˈa ˈafe nia ˈi Sera ˈania
ngwaingwaena nia goˈo. Ma kaidaˈi tata-
lafaˈa sa Abimelek neˈe nia gwaungaˈi ˈi
Gerara, nia saiana ru neˈeri, ma ka kwatea
kwaˈu na ngwae nia, kira ka baˈea maˈi ˈi
Sara ka tua saena luma nia.
3 Ana taˈi rodo Iawe nia leka maˈi
siana tatalafaˈa ˈania taˈi maliu boleˈa,
nia ka fata ˈuri ana, "ˈOke baˈa mae ne,
osiˈana ˈafe nini ˈoko ngalia, na kwa-
sitoˈola niniˈa."
4 Ka dao ana kaidaˈi neˈeri, sa Abimelek
ˈiri taˈi karangi tiˈitiˈi nama ana ˈafe neˈe,
ma nia ka fata ˈuri, "Aofia kwa, nau noaˈa
kusi fulia ta roraˈa. Faˈuta ˈoke baˈa faˈali
nau naˈa faˈinia ngwaˈi toˈa nau?
5 Sa Abraham ka saea neˈe ˈafe neˈe na
ngwaingwaena nia, ma kini neˈe ka saea
neˈe na ngwaefuta nia neˈe sa Abraham.
Kaidaˈi nau ku ngalia kini neˈe, ana man-
ataˈanga nau, nau ku saiana nau noaˈa
kusi fulia ta roraˈa."
6 God nia fata laˈu saena maliu boleˈa
neˈe ka ˈuri, "ˈIu, nau ku saiana kaidaˈi
ˈoko sasia ru neˈeri, ana manataˈanga ˈoe,
ˈoko sasia ru saga. ˈUnaˈeri goˈo, nau
ku foneˈo faˈasi fulia ta roraˈa fafi nau,
ma nau ku foneˈo faˈasi ˈoko sama toˈona
nonina ˈi Sera.
7 Ma kaidaˈi neˈe naˈa, ˈoke olitaˈinia
fuana araˈi nia! Na araˈi nia, niaˈa ta taˈi
profet, ma nia ke baˈa foˈo fuamu fasi ˈiri
ˈoe kosi mae. Bore ma nau ku faˈabasu
ˈoe, si diˈia ˈoe kosi olitaˈinia, ˈaeˈo faˈinia
ngwaˈi toˈa ˈoe, kaumulu taˈifau muke
baˈa mae."
8 ˈUnaˈeri ana laˈa bilabila ˈua, sa
Abimelek ka ri maˈi ˈuana ngwae
faˈinaˈonaˈo nia ki, ma nia ka faˈarongoda
ˈania maliu boleˈanga neˈeri. Ma kira ka
maˈu liu naˈa.
9 Sui nia ka ri maˈi ˈuana sa Abraham,
ma ka fata ˈuri fuana, "Faˈuta neˈe ˈoko
sasia ru neˈe aimili kwa! Ta tae neˈe nau
ku sasia ka taˈa amu? Faˈuta neˈe ˈoko
sasia ˈafitaˈinga doe neˈe ka dao amiˈa
kwa! Nia noaˈa ˈiri bolo faˈinia neˈe ˈoke
sasia ru neˈe aku.
10 Faˈuta neˈe ˈoko sasi ˈuri ana ru
neˈe?"
11 Goˈo sa Abraham ka fata ˈuri, "Nau ku
fia fasi noaˈa ta ngwae ana fanoa neˈe kasi
manata doe goˈo ana God, ma kira kata fiˈi
saungi nau ka mae ma ka fiˈi ngali ˈafe
nau.
12 ˈIu nia mamana, ˈi Sera na ngwaing-
waena nau niniˈa. Na maˈa nau niniˈa
alua, bore ma keroˈo kasi futa laˈu ana taˈi
teˈa, nia ne nau ku korea.
13 ˈIu kaidaˈi God nia ri ˈuaku, nai leka
faˈasia fanoa maˈa nau, ma nau ku leka
ˈuana ta fanoa matamata, nau ku fata ˈuri
fuana ˈafe nau, 'Si diˈia koro leka tua
faˈinia ti ngwae matamata, nia leˈa fuana
ˈoke saea neˈe ˈaeˈo ngwaingwaena nau.
Ru ˈunaˈeri neˈe faˈataˈinia neˈe na liamu
teo liu aku.' "
14 ˈUnaˈeri sa Abimelek ka olitaˈinia ˈi
Sera siana araˈi nia, ma nia ka kwatea na
sipsip ki, ma buluka ki, ma na ngwae rao
ˈoˈo ki logo.
15 Ma nia ka fata ˈuri fuana, "Na ano
neˈe ki ru nau ki ne. ˈOko saiana ˈoke leka
tua ana ta kula goˈo ˈana neˈe ˈoko lisia ka
leˈa fuana tuaˈa."
16 Ma sa Abimelek ka fata ˈuri ana
kini neˈe, "Kaidaˈi neˈe nai baˈa kwatea
1,000 selene* fuana ngwaefuta ˈoe, fuana
faˈamadakolana manataˈanga ti ngwae,
ˈasu ˈubani ti ngwae kira ka fiˈi manata
taˈa fuamu ana kaidaˈi nini ˈoko tutua
faˈinau. ˈIu ngwae ki taˈifau kira ke baˈa
saiana neˈe ˈoko ˈiri fulia ta ru rora."
17-18 Kaidaˈi na tatalafaˈa sa Abimelek
nia ngalia ˈi Sera saena luma nia, Iawe nia
luia na ngwaˈi ˈafe ana luma neˈeri, noaˈa
kira kasi ina naˈa. Osiˈana ru ˈunaˈeri
naˈa neˈe sa Abraham nia ka foˈo fuana
tatalafaˈa neˈe, ma God ka gura laˈu, ma
nia ka gura logo ˈafe nia, ma kini rao ˈoˈo
nia ki, fasi ˈiri kira ke ina laˈu ma kika alu
ngela nama.

21

ˈI Sera faˈafuta ngela ngwane nia sa Aesak

1 ˈIu God nia dao na kwaiˈafi ˈi Sera,
diˈia nama ba nia fata alangaˈinia.
2 Ana kaidaˈi neˈe sa Abraham nia
ngwaro ka kokoˈo naˈa, ˈi Sera ka ina
naˈa, ma nia ka faˈafuta taˈi ngela ngwane
keraˈa. ˈI Sera nia faˈafuta na ngela neˈe
ana kaidaˈi saga neˈe God nia ˈolea nia ka
futa.
3 Ma sa Abraham ka saea ˈania sa Aesak.
4 Kaidaˈi sa Aesak nia dao ana kwaula
bongi nia, sa Abraham ka sasia na ˈolo
faˈataˈi ˈanga ana, diˈia ba God nia saea
nama.
5 Ana kaidaˈi sa Aesak nia futa ana, sa
Abraham nia talangaˈi faˈi ngali sui naˈa
ana.
6 ˈIu ma ˈi Sera ka fata ˈuri, "God kwate
nau ku saeleˈa liu, ma nau ku gaˈa koko.
Ma ngwae neˈe kira rongo sulia ru neˈe,

* **20:16** selene neˈe nia 1,000 sekel, nia bolo faˈinia 11.5 kilos silva.

kira ke baˈa saeleˈa faˈinau, ma kira ka
gaˈa koko logo.
7 ˈI naˈo maˈi, noaˈa ta ngwae saiana
ka fata ˈuri ana sa Abraham, ‘ˈI Sera
ke faˈafuta ta ngela.’ Sui bore ˈana sa
Abraham keroˈo ka ngwaro ka kokoˈo
naˈa, nau ku alua goˈo aku na ngela ana.”

Sa Abraham baˈea kwau ˈi Hega ma sa Ishmael fasi ˈiri keraˈa ke faˈasia fanoa nia

8 ˈIu sa Aesak nia doe naˈa, ma kaidaˈi
nia abu susu naˈa, sa Abraham nia ka sasi
taˈi fangaˈa doe liu ana asoa neˈeri.
9 Ana kaidaˈi ˈi Sera lisia sa Ishmael ke
ˈoidorole ˈania sa Aesak. Sa Ishmael ta
ngela ana sa Abraham neˈe ˈi Hega kini ˈi
Ejipt nia alua.
10 ˈUnaˈeri ˈi Sera ka fata ˈuri ana sa
Abraham, “ˈOke baˈea kwau na kini rao
ˈoˈo neˈe faˈinia ngela nia, kera ke leka
faˈasia fanoa neˈe. Nau noaˈa kusi oga na
ngela neˈe nia ke ngalia ti ru. Na ngela
nau sa Aesak lala neˈe ke ngalia ru neˈe
ˈoko toˈo ani ki taˈifau.”
11 Alaˈanga neˈeri sasia sa Abraham ka
manata ˈabera liu, sulia sa Ishmael neˈe
na ngela leˈa nia logo.
12 Bore ma God nia ka fata ˈuri ana, “ˈOe
kosi manata ˈabera goˈo ana kini rao ˈoˈo
neˈana faˈinia ngela nia. Sasia lala tae
neˈe ˈi Sera saea fuamu, osiˈana nauˈa ba
nau ku fata alangaˈinia fuamu neˈe ˈoke
baˈa toˈo ana ngela ˈoro neˈe kira ke futa
maˈi ana kwalafa ˈoe ma kwalafa sa Aesak
neˈe kira ke baˈa saka maˈi ana.
13 Bore ma nai baˈa kwatea logo na ngela
ˈoro ki ke futa logo ana kwalafa sa Ishmael
neˈe kira ke baˈa ˈoro liu, ma kira ke
baˈa tataˈe ta tai fuuˈi ngwae ngasingasiˈa,
osiˈana nia ta ngela logo amu.”
14 Ana ˈofodangi taˈa ˈua ana ruana
asoa, sa Abraham nia ka ngalia na fanga
ki faˈinia faˈi kafo doe, ka kwatea fuana
kini rao ˈoˈo neˈeri. Nia ka alaˈania ngela
neˈeri fuana, ma nia ka baˈedaroˈo faˈasia
fanoa neˈeri. ˈUnaˈeri kera ka leka dalafa
goˈo adaroˈo saena abaˈi kula ˈeˈeredeˈa
kira saea ˈania ˈi Bereseba.
15 Kera ka liu dalafa goˈo adaroˈo saena
ˈeˈerede neˈeri leka leleka na kafo keraˈa
ka sui naˈa. Goˈo na kini neˈeri ka faˈasia
naˈa ngela nia ˈi olofana kala ˈai tiˈitiˈi.
16 Buri ˈana nia ka taˈi leka tiˈitiˈi laˈu
kwau sulia taˈi talangaˈi mita goˈo, ma nia
ka tua ˈi ano. Sui nia ka manata ˈana ˈuri,
“Noaˈa nau kusi oga naˈa lisilana ngela
nau neˈe ke mae.” Sui nia ka tua ˈana ana
kula neˈeri fuana angiˈa.
17 ˈIu God nia rongoa angilana ngela fiˈi
doe neˈeri, goˈo na ˈainsel nia ˈi langi ka
fata maˈi fuana ˈi Hega ka ˈuri, “Hega kwa!
Faˈuta neˈe liamu ka ˈabera liu naˈa ˈuri?
ˈOe kosi maˈu goˈo! God nia rongoa naˈa
angilana ˈalako ˈoe.
18 Tataˈe ko uu, leka siana ˈalako ˈoe, ma
ka dau ˈi limana, ma ka taˈea, osiˈana nai
baˈa kwatea na ngela ˈoro ke futa maˈi
ana kwalafa nia, ma kira ta fuuˈi ngwae
ngasingasiˈa.”
19 Buri ˈana goˈo God nia ka faˈataˈinia
taˈi maˈe kafo fuana ˈi Hega neˈe kira ˈilia
naˈa maˈi naˈo neˈe na kafo nia ˈi saena,
ma nia ka leka ufia maˈi na faˈi kafo nari
nia, ma nia ka ngalia maˈi siana ngela nia
ka kwaˈufia.
20-21 ˈIu kaidaˈi ngela neˈeri nia fiˈi doe
maˈi, God nia dangiˈi lia leˈa sulia. Nia tua
saena kula ˈeˈeredeˈa neˈeri ˈi Paran, ma
kaidaˈi nia doe ka alua naˈa ngwae, nia ta
ngwae logo fuana fanaˈa ˈania na basi ma
sima. Sui teˈa nia ka baˈea maˈi taˈi ngela
kini ˈi Ejipt nia ka korea.

Sa Abraham sasi ta alangaˈinga faˈinia sa Abimelek

22 ˈIu ana kaidaˈi neˈeri, sa Abimelek na
tatalafaˈa faˈinia sa Fikol, na gwaungaˈi
ana na ngwae ni ofoˈa nia ki, kera leka
maˈi fuana lisilana sa Abraham. Sui na
tatalafaˈa neˈeri ka fata ˈuri ana, “Nau ku
lisia naˈa neˈe God nia tua faˈiniˈo ana ru
ki taˈifau ˈoko sasi.
23 ˈUnaˈeri nau ku oga ˈoke fata alangaˈi
fuaku ˈi maana God ko ˈuri, ‘ˈOe kosi
soke nau faˈinia ngelaku, ma ngela neˈe
ke baˈa futa maˈi ana kwalafa nau ki.
Na manataˈanga nau ki nia teo ngangata
firi amu, nia ne ˈoke fata alangaˈi nama
fuaka neˈe manataˈanga ˈoe ke baˈa teo
tari ngangata aku, faˈinia logo na ngwae
ana fanoa nini ˈoko tua ana.’ ”
24 ˈUnaˈeri sa Abraham nia ka fata ˈuri,
“Nau ku fata alangaˈi ˈi maana God, nai
baˈa sasia.”
25 Sui nia ka fata buri ana sa Abimelek
ka ˈuri, “Tatalafaˈa neˈe kwa! Na ngwae
ni rao ˈoe ki kira leka maˈi ma kira ka
ngalia naˈa taˈi maˈe kafo ˈilia kami, ma
kira ka luia naˈa ana ngwae nau ki faˈasia
ufi kafoˈa ana.”
26 Bore ma sa Abimelek ka ˈuri, “ˈIu
kwaimanatai, nau noaˈa kusi saiana sa tai
neˈe nia sasia ru neˈana, ma noaˈa ˈoko ˈiri
tai faˈarongo nau nama, etana neˈe nau ku
fiˈi rongoa ru neˈana.”
27 ˈUnaˈeri goˈo sa Abraham nia ka
ngalia ti sipsip faˈinia ti buluka ana, ma
nia ka kwatea fuana tatalafaˈa neˈeri, ma
nia ka fata alangaˈi faˈinia.
28 Buri ˈana nia ka ngalia na fiu sipsip
kini tiˈitiˈi ki ma ka alu fiku ani.
29 Sui na tatalafaˈa ka lidi ˈuri ana,
“Faˈuta laˈu neˈe ˈoko alu matali ana fiu
sipsip kini tiˈitiˈi neˈana ki?”

30 ˈUnaˈeri sa Abraham nia ka fata ˈuri,
“Nau ku oga ˈoke ngalida fuamu, falafala
neˈe nia faˈataˈinia neˈe nauˈa mamana
neˈe nau ku ˈilia na maˈe kafo neˈe, ma
na maˈe kafo neˈe ru nau.”
31 ˈUnaˈeri neˈe ngwaˈi toˈa ˈi naˈo kira
ka saea kula neˈeri ˈania ˈi Bereseba nama
na “Maˈe kafo ˈilia ana fata alangaˈinga,”
osiˈana kera ro ngwae neˈe ki, kera fata
alangaˈi ana kula neˈeri.
32 Na kaidaˈi alaˈanga neˈeri ki niˈi saga
ka sui naˈa, na tatalafaˈa sa Abimelek
faˈinia sa Fikol, kera ka oli laˈu ˈuana ˈi
Filistia.
33 Sa Abraham nia ka fasia taˈi ˈai ˈi
Bereseba. Na ˈai neˈeri kira saea ˈania
Tamaris. Ma ana kula neˈeri, nia ka foˈosia
God neˈe mauria firi ˈani satana Iawe.
34 ˈI buri ˈana kaidaˈi neˈeri, sa Abraham
nia ka tua tau ano neˈeri ana ngwaˈi toˈa
ˈi Filistia.

22

God nia ka ilitoˈona fitoˈonga sa Abraham

1 ˈIu, ˈi buri ˈana kaidaˈi neˈe, God nia
ka ilitoˈona na fitoˈonga sa Abraham, nia
ka fata ˈuri fuana, “Abraham kwa!”
Sa Abraham ka olisia ka ˈuri, “ˈIu, nauˈa
niniˈa.”
2 Sui God nia ka fata ˈuri, “Na ngela neˈe
ˈoe sa Aesak, nia taˈi ngela mutaˈi neˈe
ˈoko toˈo goˈo ana niniˈa, ma ˈoko kwaima
liu mala ana. Nau ku oga ˈoke ngalia, ma
ˈoko leka ˈuana abaˈi kula ˈi Moraea. Nai
baˈa faˈataˈinia taˈi faˈi ua ana kula neˈeri
neˈe ˈoke baˈa saungia ngela neˈe ana, ma
ˈoke duˈafia ˈania na foˈosi fuaku.”
3 Ana laˈa bilabila ˈua ana asoa ˈi buri,
sa Abraham ka kwaˈia na soˈi fuana
duˈafilana foˈosi, ma nia ka alua naˈa ˈi
fafona na dongki nia. Ma nia ka ngalia
ngela nia sa Aesak faˈinia na ro ngwae rao
nia ki, ma kira ka leka naˈa ˈuana na kula
neˈe God saea fuana.
4 Ma na uula asoa ana lekaˈa kira, sa
Abraham ka lisia naˈa kwau na kula neˈeri
bore ma nia taˈi tau ˈua.
5 Ma nia ka fata ˈuri fuana na ro ngwae
ni rao ni ki, “Moro kwaimaˈakwali basi
ˈi neˈe faˈinia na dongki neˈe. Keroˈo sa
Aesak, keroˈo ke baˈa etaeta basi ˈi loˈoba
fuana foˈosiˈanga. Sui keroˈo ka fiˈi oli
laˈu maˈi siamuroˈo.”
6 Sui sa Abraham nia ka dau ana na sele
ma na mafula, ma nia ka kwatea ifi soˈi ki
fuana sa Aesak ka ˈakaˈi, ma kera ka leka
naˈa.
7 Kaidaˈi kera leka ˈua goˈo adaroˈo, sa
Aesak nia ka fata ˈuri, “Maˈasi kwa!”
Sa Abraham ka olisi ˈuri ana, “Ngela nau
ˈae, nia faˈuta?”
Sui sa Aesak ka fata ˈuri, “Kulu toˈo ana
na mafula ma na ifi soˈi ki, ˈuri ma na kala
sipsip fuana foˈosiˈanga nia ˈi faˈi?”
8 Sui sa Abraham ka fata ˈuri ana, “Ngela
nau ˈae, God naˈa neˈe ke baˈa kwatea
maˈi na kala sipsip fuana foˈosi ˈanga.”
ˈUnaˈeri kera ka leka adaroˈo,
9 ma kaidaˈi kera dao naˈa ana kula neˈe
God nia saea, sa Abraham ka ˈuia taˈi
fulikooˈa, ka salisali ana ifi soˈi ki ˈi fafona,
ma nia ka firiˈia na ngela nia, ma nia ka
alua ˈi fafona ifi soˈi neˈeri ki.
10 Ma nia ka ngalia na sele fuana saungi-
lana ke mae naˈa.
11 Bore ma na ˈainsel Iawe nia ka fonea.
Nia tua ˈi langi, ma ka ri maˈi ka ˈuri, “Ai
Abraham, Abraham kwa!”
Sui sa Abraham ka olisia ka ˈuri, “ˈIu,
nauˈa niniˈa!”
12 Goˈo ma ˈainsel neˈeri nia ka fata ˈuri,
“Noaˈa ˈoe kosi saungia ngela nena ˈoe,
nama ˈoko sasia ta ru ka toˈea! Niniˈari
nau ku sai naˈa ana ˈoko manata doe ana
God. Ma ˈoko maˈudi fuana kwatelana ma
noaˈa ˈoe kosi dau fafia taˈi ngela mutaˈi
ˈoe neˈe ˈoko toˈo ana, ma ˈoko alaˈania
goˈo ˈamu fuana maeˈa.”
13 Sa Abraham nia ka lia kalikalia, ma
nia ka lisia taˈi sipsip ngwane neˈe na
konana nia firu ana rara ˈai ana ai tiˈitiˈi.
ˈUnaˈeri goˈo nia ka leka ngalia naˈa maˈi
na sipsip neˈeri, ma ka olisia naˈa ˈania na
ngela nari nia. Sui nia ka sasia naˈa ˈania
foˈosi ana God.
14 ˈUnaˈeri nia ka saea naˈa na kula
neˈeri ˈania, “Iawe nia ke kwatea.” Nia ne
leleka maˈi ka dao ˈi taˈena, na ngwae ki
kira ka alaˈa ˈuri, “ˈI gwauna faˈi ua Iawe,
nia ke kwatea.”
15 Sui na ˈainsel Iawe nia ka fata ˈuri
maˈi ˈi langi
16 fuana sa Abraham ka ˈuri, “Osiˈana
neˈe ˈoko maˈudi ko kwatea taˈi ngela
mutaˈi ˈoe neˈe ˈoko toˈo ana, ma ˈoko ˈiri
daufafia faˈasia nau, nau ku fata alangaˈi
ˈania sataku talaku,
17 mamana liu nai baˈa faˈaleˈa ˈoe,
ma ngwae neˈe kike baˈa futa maˈi ana
kwalafa ˈoe ki, kike baˈa ˈoro liu mala.
Kike baˈa ˈoro ka diˈia na bulubulu ana
salo, ma ka diˈia na one ninimana na asi.
Ma kike baˈa inaˈu ana liufilana malimae
kira ki.
18 Nai baˈa faˈaleˈa kwalafa ki taˈifau
ana magalia sulia kwalafa ˈoe, osiˈana
ˈoko roˈo sulia fatalaku.”
19 Sui sa Abraham faˈinia sa Aesak kera
ka oli naˈa maˈi siana ro ngwae ni rao
nia ki, ma kira ka oli laˈu maˈi ˈuana ˈi

Bereseba. Ma nia ka sasia fanoa nia ˈi neˈeri, ma nia ka tua naˈa ana.

Sulia ˈi Rebeka

20 Buri ˈana kaidaˈi neˈeri, sa Abraham nia ka rongoa faˈarongoa neˈe na ngwaefuta nia sa Neho faˈinia na ˈafe nia ˈi Milka, kera toˈo ana na kwalu ngela ngwane ki.

21-23 Na satada neˈe sa Us, na faˈinaˈonaˈo, ma sa Bus, sa Kemuel (nia na maˈa sa Aram), sa Kessed, sa Haso, sa Pildas, sa Jidlaf, sa Betuel ni na maˈa ˈi Rebeka. Nia naˈa na satana kwalu ngela sa Neho ki neˈe ˈi Milka nia faˈafutaˈi.

24 Ma sa Neho neˈe nia ka toˈo laˈu ana ta ˈafe neˈe satana ˈi Reuma, ma nia ka alua na fai ngela ngwane ki laˈu, na satada neˈe sa Teba, sa Gaham, sa Tahas, ma sa Mahaka.

23

ˈI Sera nia mae, ma sa Abraham nia ka folia taˈi afu ano fuana kwaiatolana

1 ˈI Sera nia tua leleka ka dao ana taˈi talangaˈi faˈi ngali ma ro akwala ma fiu faˈi ngali sui nia ka mae naˈa.

2-3 Nia mae ana abaˈi kula ˈi Kenan ana fanoa ˈi Kiriataba, neˈe niniˈari kira saea ˈania ˈi Hebron. ˈUnaˈeri sa Abraham nia ka kwaimanatai liu naˈa, ma ka angi liu naˈa ˈuana ˈafe nia neˈe nia mae naˈa. ˈI buri ˈana nia ka tataˈe faˈasia kula neˈe kira faˈateoˈa ˈafe nia ana, nia ka leka lisia na ngwaˈi toˈa ˈaˈana ana fuuˈi ngwae sa Het, ma nia ka fata ˈuri fuada,

4 “Nau ku tua ana fanoa kaumulu, bore ma nau na ngwae kwaita goˈo. ˈIu na ˈafe nau nia mae naˈa, ma nau ku oga nai folia ta afu ano faˈasi kamu, fasi ˈiri nai kwaiatoa ana.”

5 Bore ma kira ka fata ˈuri,

6 “Araˈi ˈaˈana ˈae, ˈoke rongo maˈi sulia alaˈa laimili. ˈAeˈo naˈa ta faˈinaˈonaˈo ngasingasiˈa fuaimili. ˈOko saiana ˈoke leka goˈo ˈamu ana ta kula ni alu ngwaeˈa aimili ma ˈoko kwaiatoa ˈafe ˈoe ana kula leˈa mala. Diˈia ˈoko filia ta kula ni alu ngwaeˈa aimili ma ˈoko kwaiatoa ˈafe ˈoe, noaˈa ta ngwae aimili kasi foneˈo goˈo.”

7 Sa Abraham nia tataˈe ma ka ˈoto gwau toli fuada,

8 ma ka fata ˈuri, “Si diˈia neˈe kamu saeleˈa mamana, ma kamu ka alaˈania neˈe nai kwaiatoa na ˈafe nau ana kula neˈe ngwaˈi toˈa kaumulu, kamu ke saefiloa maˈi sa Efron na ngela sa Soha,

9 fasi ˈiri nia ke faˈafoli ˈania na kala afu ano tiˈitiˈi loˈoko na faoda nia teo ana, loˈoko kira saea ˈania ˈi Makpela, loˈoko nia teo ˈi ninimana oˈola nia. Ngwae futa kina ˈae, moro saefiloa maˈi ˈiri nia ke alaˈania nai folia ˈi maamulu ˈania folifoliˈa aliˈafu nia fasi ˈiri nai toˈo naˈa ana diˈia na kula ni alu ngwaeˈa kami.”

10 Sui ngwaˈi toˈa ana fuuˈi ngwae sa Het, kira ka tua goˈo ˈada ana sinamaa ana faˈi labu ana fanoa doe neˈeri.* Ma kaidaˈi neˈeri sa Efron logo neˈe nia tua faˈi kira, ma nia ka fata ˈuri ˈi maada,

11 “Araˈi ˈaˈana kwa! Na alaˈalaku neˈe ˈuri nau ku saeleˈa liu fuana kwatelana ano neˈe ki fuamu faˈinia faoda loˈoko. ˈI maana ngwaˈi toˈa nini ˈi fanoa nau, nau ku kwatea goˈo fuamu ˈi niniˈari naˈa, fasi ˈiri ˈoke kwaiatoa ˈafe ˈoe ana.”

12 Ma ˈi maada, sa Abraham nia ka ˈoto gwau toli laˈu,

13 ma nia ka fata ˈuri fuana sa Efron, “Ngwadela ˈae, ˈoke rongoa basi alaˈalaku. Nau ku oga nai foli taˈifau naˈa ana folifoliˈa ana afu ano neˈe. Ngwadela ˈae, ngalia naˈa mani neˈe ki, fasi ˈiri nai leka kwaiatoa ˈafe nau ana ano neˈeri.”

14 Sui sa Efron nia ka fata ˈuri,

15 “Araˈi ˈaˈana kwa! Na folifoliˈa ano neˈe na 400 selene ki ana silva.† Bore ma na ru ˈoˈo goˈo ˈana ˈi safitakoro neˈeriˈa. Nia leˈa, leka kwaiatoa ˈafe ˈoe naˈa.”

16 Sa Abraham alafafia neˈe nia ke kwatea na folifoliˈa neˈe sa Efron saea kwau ˈi maana na ngwaˈi toˈa ana fanoa neˈeri. ˈIu ˈi maana ngwaˈi toˈa neˈeri nia ka ilia na kulu kulu fana na mani nia ki ma nia bolo naˈa faˈinia 400 selene ki ana silva. Ngwae ki taˈifau alafafia na kulu kulu fana na mani neˈeri nia saga.

17 ˈUnaˈeri neˈe sa Abraham nia ka ngalia naˈa na afu ano ˈi Makpela, neˈe nia teo ana bali fanelana sina ana ˈi Mamre. ˈI naˈo na ano neˈeri nia ana sa Efron, bore ma niniˈari na ano sa Abraham naˈa. Kera faˈasaga ru neˈeri. ˈUnaˈeri sa Abraham folia na afu ano faˈinia faoda neˈe, ma na ˈai neˈe teo ana ki logo faˈasia sa Efron.

18 Ma fuuˈi ngwae sa Het neˈe kira tua logo ana fiku alaˈanga neˈeri, kira ka sai leˈa naˈa ana na ano neˈeri neˈe na ru sa Abraham naˈa.

19 ˈI buri ˈana naˈa sa Abraham nia ka leka ka kwaiatoa naˈa ˈafe nia ˈi Sera saena faoda neˈe ˈi Makpela karangia ˈi Mamre ana ˈi Kenan.

20 Ma ˈi neˈeri na ano neˈe na ru na fuuˈi ngwae sa Het ˈi naˈo faˈinia na faoda neˈe teo ana, ma ˈi niniˈari na ano sa Abraham naˈa. ˈI buira nia ka rao naˈa ˈania faoda

* **23:10** ana falafala kira, na sinamaa ana faˈi labu ana fanoa neˈeri naˈa neˈe kula fuana ngwae ka fikua ka alaˈa sulia ru talingaˈi ki. † **23:15** selene neˈe nia 400 sekel, nia bolofaˈinia 4.5 kilo silva.

ne'eri fuana kwaiatolana ngwae mae kira ki ana kwalafa nia.

24

Sa Aesak nia ara'i

1 'Iu sa Abraham nia ngwaro liu na'a, ma Iawe ka fa'ale'a nia ana ru nia sasi'i ki ta'ifau.

2-4 'Una'eri nia ka saea ma'i na ta'i ngwae ana ngwae ni rao ni ki, ne'e nia ngwae 'a'ana na'a ana ngwae rao nia ki. Ma sa Abraham ka fata 'uri fuana, "Nau ku oga 'oko leka ma ko ngalia ma'i ta'i kini sari'i fuana ngela nau sa Aesak. 'Oko alua na'a limamu 'i olofana 'aeku ma ko sasia fata alanga'inga 'i maana Iawe na God 'i langi ma 'i ano, 'oko fata 'uri, 'Noa'a naisi filia ta sari'i 'i ne'e 'i Kenan fuana 'alako 'oe ke korea. Nai ba'a oli nama ana fuu'i ngwae 'oe ne'e ma'a 'oe futa ana. Ma nai ba'a filia nama ta kini ne'e futa ana ta ta'i ngwae ada fasi 'iri 'alako 'oe ke korea.' "

5 Bore ma na ngwae rao ne'eri ka saefilo 'uri ana, "Ngwae 'a'ana kwa! Fa'uta di'ia nau ku filia ta kini bore ma nia kasi oga leka'a ma'i fa'inau, nai ba'a sasi la'u ta ta'e? Nai ba'a kwatea la'u ngela ngwane 'oe ke leka tau la'u saena ma'e fanoa ba 'oko leka ma'i fa'asia 'i na'o?"

6 Bore ma sa Abraham ka fata 'uri fuana, "Noa'a! Noa'a 'oe kosi kwatea ngela ngwane nau ka oli 'uana kula ne'ana!

7 Iawe nia na God 'i langi, nia ngali nau ka sui na'a fa'asia aba'i kula ne'ana ma'a nau, ma nau ku fa'asia ka sui na'a na fanoa ne'ana fuu'i ngwae nau kira tua ana. Iawe nia sasia ta'i fata alanga'inga ngasingasi'a fuaku ne'e na ano nini kulu tua ana kaida'i ne'e nia ke ba'a kwatea ma'i fuana ngela ne'e kike ba'a futa ma'i ana kwalafa nau. Ma nia ke ba'a asunga'inia 'ainsel nia ka eta eta amu kaida'i ne'e 'oke ba'a saiana 'oke dao to'ona ta'i ngela kini sari'i ana kula ne'eri fasi 'iri ngela ngwane nau ke korea.

8 Bore ma si di'ia ngela kini ne'e 'oko filia, nia kasi oga leka'a ma'i fa'ini'o, 'una'eri 'oko aloge na'a fa'asia fata alanga'inga ne'e fuaku. Bore ma nau kusi oga ne'e 'oke ngalia ngela ngwane nau ku leka 'uana fanoa ne'ana."

9 Nama go'o na ngwae ni rao ne'eri ka alua na'a limana 'i olofana 'aena sa Abraham ma ka sasia fata alanga'inga ne'eri, di'ia ba sa Abraham eta saea fuana.

10 Sui, na ngwae ni rao baera ka ngalia akwala kamel ngwae 'a'ana ma fa'inia ru matamata 'oro lisilana le'a ki ne'e ngwae 'a'ana kwate'e fuana kwatelana fuana ngwa'i to'a lo'oba, ma nia ka leka na'a 'uana aba'i kula ne'eri. Nia leka ka liu ana fanoa doe 'i Mesopotemia, ana bali 'i 'aena fanoa doe ne'e sa Neho nia tua ana. Nia leka sulia asoa 'oro ki,

11 ma kaida'i nia dao ana ma'e fanoa ne'eri, nia ka leka mamalo karangia ta'i ma'e kafo 'ilia ana kula ne'eri, ma nia ka kwatea kamel nia ki kira ka mamalo logo. Ana kaida'i ne'eri na mada'afi nia ka koso na'a, ma ngwa'i kini ana fanoa ne'eri kira leka ma'i 'uana ma'e kafo ne'eri fuana ufi kafo'a.

12 Ma nia ka fo'o ka 'uri, "Aofia, 'oe Iawe na God ngwae 'a'ana nau, sa Abraham. 'Oke kwatea rao'a ne'e nau ke ngwaluda ta'ena. Nau ku amasi'o 'oke fa'ata'inia ne'e 'oko alafe fuana ngwae 'a'ana nau, ma 'oko dau sulia na fata alanga'inga ba 'oe fuana.

13 Kaida'i nini nau ku tua 'i maana ma'e kafo 'ilia ne'e, ngwa'i kini fi'i doe ana fanoa ne'e kike ba'a leka ma'i ana kula ne'e fuana ufi kafo'a.

14 Nai ba'a lidi 'uri ana ta ta'i ai adulu, '"Uri ma 'oko saiana 'oke kwatea ta kala kafo fuaku, 'iri nai kwa'u?' Sui nia ke fata 'uri, 'Nia le'a go'o 'ana, 'oke kwa'u, nai ba'a leka ngali kafo logo fuana kamel 'oe ki.' Aia, nau ku amasi'o, 'oke ala'ania na ala'anga ne'eri na'a ne'e na ma'eto'o ne'e 'oko filia ngela kini ne'eri, fuana ngwae ni rao 'oe sa Aesak ke ba'a korea. 'Una'eri ne'e nau ku saiana 'oko dau sulia fata alanga'ilamu fuana ngwae 'a'ana nau sa Abraham."

15 Ana kaida'i ngwae ne'e 'iri fa'asuia 'ua na fo'onga'a nia, ta'i ngela kini fi'i doe ka dao na'a ana kula ne'eri, nia ngalia ta'i fa'i botel fuana kafo 'i gwauna 'aba'abana. Kini sari'i ne'eri satana ne'e 'i Rebeka. Nia na defo sa Betuel. Sa Betuel nia futa ana 'i Milka ma sa Neho. Sa Neho ne'eri ngwae futa sa Abraham.

16 'I Rebeka ta'i ngela kini sari'i ne'e lisilana 'olo'olo liu, ma nia noa'a kasi teo 'ua fa'inia ta ngwae. Nia ka koso saena kilu kafo ne'eri ma ka fa'afungua fa'i botel kafo nia ma ka oli ma'i.

17 Ma ngwae rao nini sa Abraham ka lalili siana, ma ka fata 'uri fuana, "Nau ku kwaiamasi amu 'oko saiana 'oke kwatea fuaku ta kala kafo fuaku ana fa'i botel kafo ne'ana 'oe fasi 'uri nai kwau?"

18 Tona bore ma, sari'i ne'e fa'akosoa na'a na fa'i botel kafo fa'asia gwauna 'aba'abana, ma ka daua kwau fuana ngwae ne'eri ka kwau, ma nia ka fata 'uri, "Ara'i 'a'ana kwa, kwa'u!"

19 Ma kaida'i ngwae ne'eri kwau ka sui na'a, sari'i ne'eri ka fata la'u 'uri, "'Oke mango basi, nai ba'a leka ngali kafo ma'i fuana kamel 'oe ki fasi 'iri kike kwa'u logo."

20 Ma lima lakolako goˈo nia ka ˈiria na
kafo neˈeri saena faˈi botel kafo nia ˈuana
kula ru ˈaeˈaela ki fuana kwaˈunga, ma
nia ka lalili ka oli ˈuana kilu kafo fuana
faˈafungulana kafo saena faˈi botel kafo
nia, ma nia ka inaˈu ana ngali kafoˈa maˈi,
leleka na kamel neˈeri ki, kira ka kwaˈu ka
sui taˈifau.
21 Ma na ngwae neˈeri nia tua aroaro ma
ka bubungia goˈo ˈana sariˈi neˈeri, ma
nia ka manata ˈana sulia diˈia neˈe Iawe
kwatea raoˈa nia ka leka leˈa naˈa.
22 Ma kaidaˈi kamel ki kwaˈu ka sui
naˈa ngwae neˈe ka ngalia taˈi komeˈe gol
neˈe kululana nia lima gram ki, ma nia
ka dauraˈinia ˈi maana ngongorana kini
neˈeri. Ma nia ka lafua ro gol sen neˈe
kululadaroˈo taˈi talangaˈi gram, ma nia
ka alua ˈi limana.
23 Ma nia ka lidi ˈuri ana, “Nau ku oga
ˈoke saea fuaku. Sa tai mo neˈe satana
maˈa ˈoe? Nauˈa faˈinia na ngwae nau ki,
kaimili lulu ˈuana ta taˈi kula fuana maliu
ˈanga ana. ˈUri ma ˈoko fia kaimili saiana
mike leka maˈi ka tua ˈi luma nia?”
24 Aia sariˈi neˈeri nia ka olisi ˈuri ana,
“Na satana maˈa nau neˈe sa Betuel, na
ngela sa Neho ma ˈi Milka.
25 Ma na luma kami toˈo ana kula kau-
mulu saiana muke tua ana, ma nia ka toˈo
ana kula logo fuana camel ki, ma fanga
ˈoro kira teo goˈo ˈana.”
26 Ma na ngwae neˈeri ka ˈoto gwau toli
leleka maana ka toˈo ˈi ano, ma nia ka
foˈosia Iawe,
27 ma nia ka fata ˈuri, “Iawe, ˈoe God
ngwae ˈaˈana nau sa Abraham. Nau ku
baˈatafea satamu, ˈoko gonia nama ˈamu
ˈua na fata alangaˈinga ba ˈoko sasia
faˈinia. ˈOko ngali nau saga maˈi aku
ˈuana luma ta taˈi ngwae ana fuuˈi ngwae
nia.”
28 Goˈo ˈi Rebeka ka lalili ˈuana ˈi luma,
ma nia ka faˈarongo ˈani ru ki taˈifau
fuana fuuˈi ngwae teˈa nia.
29-30 Ma sa Laban na sasina ˈi Rebeka nia
tua. Ana kaidaˈi sa Laban lisia na komeˈe
gol neˈeri ana ngongorana ˈi Rebeka, ma
faˈinia ro gol sen ki tua ˈi limana, ma ka
rongoa nia faˈarongo ˈania alaˈanga neˈe
ngwae neˈeri nia saea ki, nia ka leka kwau
faˈasia luma ka lalili fuana lisilana na
ngwae neˈeri. Ngwae neˈeri uu ˈana ˈua ˈi
maana kilu kafo, karangia kula kamel nia
ki tua ana. Kaidaˈi sa Laban dao maˈi,
31 nia ka fata ˈuri fuana, “Leka maˈi kwa!
Koro ke leka ˈi luma. ˈAeˈo taˈi ngwae neˈe
Iawe nia faˈaleˈa. Nia ˈiri leˈa neˈe ˈoke
uu goˈo ˈamu ˈuri ana kula neˈe. Nau ku
toˈo ana kula ka sui naˈa maˈakwaliˈo ˈi
luma kaimili, ma kula fuana kamel ˈoe ki
tua logo naˈa.”
32 Sui sa Laban ka baˈea ngwae neˈeri
ˈi luma, ma ka lafua ru ki faˈasia ngwaˈi
ana camel ki, ma ka kwatea na fanga fuana
kamel neˈeri ki, ma nia ka fiˈi aluda ana
kula kira ka maliu ana. Buri ˈana nia ka
ngali maˈi kafo fuana ngwae neˈeri faˈinia
ngwae nia ki fuana kira ka taufia ˈaeda
ana.
33 Bore ma kaidaˈi ngwae sa Laban ki
ngalia maˈi fanga ki, ngwae neˈeri ka fata
ˈuri, “Nau noaˈa naisi fanga basi ˈua, nau
ku toˈo ana taˈi alaˈanga neˈe nai eta saea
nama fuaumulu.”
Sa Laban ka fata ˈuri, “Nia leˈa,
faˈarongo kaimili ˈamu ˈania.”
34 Ma na ngwae neˈeri ka fata ˈuri,
“Nauˈa taˈi ngwae rao goˈo, ma na ngwae
ˈaˈana nau neˈe sa Abraham.
35 Iawe nia faˈaleˈa ngwae ˈaˈana nau
ˈania ru ˈoro ki mala. Ma nia ka lafutaˈinia
niaˈa taˈi ngwae toˈoru neˈe nia toˈo ana
sipsip ki, ma nanigot ki, ma na buluka ki,
ma nia ka toˈo ana silva ki, ma na gol ki,
ma na ngwae rao ˈoˈo ki, ma na kini rao
ˈoˈo ki, ma na kamel ki faˈinia dongki ki
logo.
36 Ma na ˈafe nia ˈi Sera, nia faˈafuta
taˈi ngela ngwane kaidaˈi nia ngwaro ka
kokoˈo naˈa, ma na ngwae ˈaˈana nau ka
kwatea ru nia ki taˈifau naˈa fuana ngela
nia.
37 Ma nia ka saea taˈi ru fuaku, ma nia
ka kwatea nau ku fata alangaˈi ana taˈi
falafala neˈe nai baˈa sasi diˈia nama neˈe
nia saea. Nia ˈuri, ‘Noaˈa ˈoe kosi filia ta
sariˈi ˈi neˈe ˈi Kenan fuana ˈalako nau ke
korea.
38 ˈOke oli nama ana fuuˈi ngwae nau
neˈe maˈa nau futa ana. Ma ˈoko filia
nama ta kini neˈe futa ana ta taˈi ngwae
ada fasi ˈiri ˈalako neˈe nau ka korea.’
39 Ma nau ku saefiloa ngwae ˈaˈana nau
ku ˈuri, ‘Faˈuta, diˈia nau ku filia ta taˈi
sariˈi, bore ma noaˈa nia kasi leka maˈi
faˈinau, taˈe neˈe nai baˈa sasia laˈu?’
40 Bore ma nia ka fata ˈuri, ‘Kaidaˈi ki
taˈifau nau ku kwairoˈoi ana Iawe, ma
nia ke baˈa kwatea na ˈainsel nia ka leka
faˈiniˈo ˈi toˈoba, ma na raoˈa ˈoe ke baˈa
ngwaluda. Ma nia ke baˈa talangwaraˈu
goˈo fuamu neˈe ˈoke dao toˈona ta taˈi
sariˈi fiˈi doe ana fuuˈi ngwae nau neˈe
kira futa maˈi ana maˈa nau, fasi ˈiri ngela
nau ke korea.
41 Taˈi falafala goˈo neˈe teo fuamu
fuana logelamu faˈasia alangaˈinga ba ˈoe,
diˈia ˈoko leka siada, ma kira kasi saiana
ˈafilamu, nia neˈe kwate ma ˈoke aloge
faˈasia na alangaˈinga neˈe.’
42 “Ana kaidaˈi kami dao ˈi maana kilu
kafo neˈe ˈi taˈena, nau ku foˈo ku fata
ˈuri, ‘Iawe, ˈoe God ngwae ˈaˈana nau sa

Abraham. Nau ku kwaimasi amu ˈoke
kwatea raoˈa nau ka ngwaluda.
43 Kaidaˈi neˈe nau ku tua naˈa ana kilu
kafo neˈe, diˈia ta sariˈi fiˈi doe nia leka
maˈi ka ngali kafo ana kilo kafo neˈe, nai
baˈa saefilo ˈuri ana, “Nau ku amasiˈo ˈuri
ma ˈoko saiana ˈoke kwatea ta kala kafo
saena faˈi botel kafo ˈoe fasi ˈiri nai kwaˈu
kwa?”
44 Ma nia ka fata ˈuri, “Leˈa goˈo ˈana,
ˈoke kwaˈu, ma nai baˈa ngali kafo logo
fuana kamel ˈoe ki.” ˈIu nau ku amasiˈo
alaˈania alaˈanga neˈeri na toto neˈe ˈoko
filia naˈa sariˈi neˈe ˈiri ngela ngwane
ngwae ˈaˈana nau nia ke baˈa korea.
45 Kaidaˈi nau ku foˈo goˈo ˈaku ˈua
ˈunaˈeri saena manataˈanga nau, ˈi Re-
beka ka dao naˈa maˈi. Ma nia ka ngalia
faˈi kafo ki ˈi gwauna ˈabaˈabana, ma nia
ka koso toli saena kilu kafo ka ongi kafo.
Ma nau ku fata ˈuri fuana, “ˈOko saiana
ˈoke kwatea ta kala kafo fuaku, nau ku oga
nai kwaˈu”
46 Tona bore ma nia faˈakosoa naˈa faˈi
kafo neˈeri ˈi gwauna ˈabaˈabana, ma ka
fata ˈuri, ‘Leˈa goˈo ˈana, ˈoke kwaˈu. Ma
nai baˈa ngali kafo fuana kamel ˈoe ki
logo.’ Ma nau ku kwaˈu, ma nia ka kwate
kafo fuana kamel nau ki, kira ka kwaˈu
logo.
47 Ma nau ku lidi ˈuri ana, ‘Sa tai neˈe
satana maˈa ˈoe?’ Ma nia ka fata ˈuri,
‘Satana maˈa nau neˈe sa Betuel. Niaˈa
ngela sa Neho ma ˈi Milka.’ Sui nau ku
dauraˈinia na kome ngongorana, ma nau
ku alua ro saen ki ˈi limana.
48 Sui nau ku bobo uruuru ma ku
baˈatafea Iawe, duˈungana nia na God
ngwae ˈaˈana nau sa Abraham, ma nia ka
ngali saga maˈi aku ˈuana luma kwalafa
ngwae ˈaˈana nau. Ma nau ku lisia taˈi
kini sariˈi neˈeri nia na koˈo na ngwaefuta
ngwae ˈaˈana nau. Ma neˈe na ngela
ngwae ˈaˈana nau ke baˈa korea kini sariˈi
neˈeri.
49 Nia ke baˈa faˈuta niniˈa? Si diˈia
kamu oga mike faˈataˈinia neˈe kamu alafe
fuana ngwae ˈaˈana nau, ma kamu dau
sulia ˈoga amulu, nau ku gani kamu muke
faˈarongo nau nama. Bore ma diˈia noaˈa,
kamu ka saea fasi ˈiri nai baˈa sasia laˈu
ta lia ˈi ngwae.”

50 Sa Laban ma maˈa nia sa Betuel ka
fata ˈuri, “Ru neˈana nia saka maˈi ana
Iawe! Keroˈo noaˈa kasi saea naˈa ta ru
ana. Nia leˈa goˈo ˈana.
51 Na sariˈi neˈe niniˈa tua goˈo ˈana. Nia
ke baˈa leka faˈi kaumulu, kaidaˈi kamu ke
oli ana ˈi fanoa kamu. Nia leˈa fuana nia
ka ˈafe fuana ngela ngwae ˈaˈana ˈoe, diˈia
nama neˈe Iawe nia saea.”

52 Ma kaidaˈi na ngwae neˈeri rongoa
alaˈanga neˈeri, nia ka bobo uruuru ma ka
baˈatafea Iawe.
53 Goˈo nia ka lafua maˈi na ˈaba
ifi kwanga ki, ma kekefa neˈe kira
saungaˈiniˈi ˈani silva ma gol ki ba kira
ngaliˈi maˈi, ma nia ka kwate taˈifau ani
fuana ˈi Rebeka. Ma nia ka ngalia ti ru
matamata laˈu neˈe folilani doe liu, ma
ka kwateˈe fuana ngwaefuta sariˈi neˈe
faˈinia teˈa nia.
54 Ma na ngwae neˈeri faˈinia na ngwae
nia ki kira fiˈi nguta, ana rodo neˈeri kira
ka maliu ana luma neˈeri. Ma ˈofodangi
nia ka fata ˈuri fuana ngwaˈi toˈa ana luma
neˈeri, “Nia leˈa fuaumulu muke alaˈani
nai oli naˈa ˈuana ngwae ˈaˈana nau.”
55 Bore ngwaingwaena ˈi Rebeka ma teˈa
nia kera ka fata ˈuri, “Noaˈa, alaˈania ˈi
Rebeka ke tua sulia basi ta kaidaˈi tiˈitiˈi
faˈi kaimili, ru diˈia ta akwala asoa goˈo ˈi
buria nia ka fiˈi leka ˈana.”
56 Bore ma na ngwae neˈeri nia ka fata
ˈuri, “Noaˈa, nau ku amasi kaumulu noaˈa
kamu kasi lui nau laˈu. Iawe nia kwatea
na raoˈa nau ku leka leˈa liu. Nau ku
gani kamu muke alaˈani nau nai oli siana
ngwae ˈaˈana nau.”
57 Sui kira ka fata ˈuri, “ˈOke mango basi.
Kulu saea sariˈi neˈe ke leka maˈi fasi ˈiri
kulu ke rongoa manataˈanga nia.”
58 Goˈo kera ka ri maˈi ˈuana, ma kera
ka fata ˈuri fuana, “Na ngwae neˈe oga ke
oli ˈi taˈena. ˈOko saeleˈa goˈo ˈamu neˈe
ˈoke leka naˈa faˈinia niniˈari?”

Ma nia ka fata ˈuri, “ˈIu, nia leˈa goˈo
ana.”
59 Ma kera ka alaˈania ˈi Rebeka ka leka
faˈinia na ngwae neˈeri faˈinia ngwae nia
ki. Ma kira ka kwatea taˈi kini rao neˈe
lia maˈi sulia eta ana kaidaˈi nia tiˈitiˈi ka
leka faˈinia.
60 Ana kaidaˈi nia salisali fuana
faˈasilana kula neˈeri, na fuuˈi ngwae nia
kira ka faˈaleˈa kika fata ˈuri,

“Ngwaingwaena kamu, kaimili foˈo fasi
ˈiri ˈoke baˈa raˈe maˈi ko teˈa fuana
ngwae ˈoro liu ki neˈe liufia na mole
ana ngwae.

Ma kwalafa ˈoe kike baˈa liufia fanoa doe
malimae kira ki.”

61 Ma ˈi Rebeka faˈinia kini rao ˈoˈo nia
ki, kira ka leka faˈinia, kira ka raˈe fafona
kamel ki, ma kira ka donga ngwae rao sa
Abraham, ma kira ka leka naˈa ˈada.
62 Ma ana kaidaˈi neˈeri, sa Aesak nia ka
faˈasia na maˈe busu ana kafo neˈe satana,
“Maˈe busu God mauri neˈe nia lia maˈi
fuaku.” Ma sa Aesak ka leka tua ˈi Negev
ana abaˈi kula ˈi gwauna fanoa ˈi Kenan.

63 Ana taˈi asoa, kaidaˈi sina ka suˈu naˈa, nia ruˈu ˈi maa ka leka liliu, ma nia
ka lisia ti kamel kira leka maˈi.
64 Ana kaidaˈi ˈi Rebeka nia lisia, nia lofo
ˈi ano faˈasia kamel nia,
65 ma nia ka saefiloa ngwae ni rao
sa Abraham ka ˈuri, “Sa tai neˈe satana
ngwae loˈoko nia leka maˈi?”
Ma na ngwae ni rao neˈeri ka fata
ˈuri, “Na ngela ngwane ngwae ˈaˈana nau
loˈoko nia.” Goˈo ˈi Rebeka ka ngali ifi ka
sufafia maana faˈasia.*
66 Kaidaˈi kira leka kika dao siana sa
Aesak na ngwae ni rao neˈeri ka alaˈa sulia
fuana ma ka faˈarongo ˈani ru ki taˈifau
neˈe fuli maˈi loˈoba.
67 Ma sa Aesak ka baˈea sariˈi neˈeri ka
tua naˈa saena gwaurau neˈe teˈa ni ˈi Sera
neˈe tua ana ˈi naˈo. Ma sa Aesak ka korea
naˈa ˈi Rebeka, ma ka kwaima liu ana kini
neˈe, ma na kwaimanatai ˈanga sa Aesak
ˈuana teˈa nia ka sui naˈa.

25

Ti ngela laˈu ana fuuˈi ngwae sa Abraham

1 Sa Abraham nia korea laˈu ta ˈafe
matamata neˈe satana ˈi Ketura.
2 ˈAfe neˈe ka faˈafuta ngwaˈi ngela
ngwane na satada neˈe sa Simran, sa
Joksan, sa Medan, sa Midian, sa Isbak, ma
sa Suaha.
3 Sa Joksan neˈe na maˈa sa Seba ma sa
Dedan, ma ngwae neˈe futa maˈi ana fufuˈi
ngwae sa Dedan neˈe kira ana kwalafa
sa Asuru, ma na kwalafa sa Letus faˈinia
kwalafa sa Leum.
4 Sa Midian neˈe ngela nia ki neˈe sa
Efaha, sa Efa, sa Hanok, sa Abida, ma sa
Eldaha, na kwalafa neˈeri ki neˈe futa ana
ˈi Ketura.
5 Ma sa Abraham ka alaˈa totongaˈi nia
ke baˈa alua ru ki taˈifau neˈe nia toˈo ani
saena limana ngela nia sa Aesak.
6 Bore ma kaidaˈi nia tua ˈua, nia kwatea
na kwateˈa ki fuana ta ngela ngwane ana
ba nia alua ana ta ro ˈafe ana. Ma nia ka
kwateda kwau kira ka leka tau naˈa ana ta
bali kula ˈi fanelana sina neˈe tau faˈasia
kula sa Aesak tua ana.

Sa Abraham mae ma sa Aesak ma sa Ishmael kera ka kwaiatoa

7-8 Sa Abraham nia ngwaro liu naˈa ana
kaidaˈi nia mae, na anona ka leka tua
faˈinia anona maˈa nia faˈida ba kira mae
naˈa ˈi naˈo. Nia toˈo ana maurilana leˈa,
ma kaidaˈi nia mae, nia dao naˈa ana taˈi
talangaˈi faˈi ngali ma fiu akwala ma lima
faˈi ngali.
9 Na ro ngela neˈe nia ki, sa Aesak ma sa
Ishmael kera ka kwaiatoa ˈi saena faoda
neˈe satana ˈi Makpela neˈe tua ana taˈi
afu ano neˈe nia ˈi fanelana sina ana ˈi
Mamre. Kaidaˈi ˈi naˈo, afu ano neˈe ru sa
Efron, taˈi ngwae ana fuuˈi ngwae sa Het,
na satana maˈa nia neˈe sa Soha.
10 Bore ma ˈi buri ˈana neˈe sa Abraham
folia ano neˈeri ana ngwae neˈe, na ano
neˈeri ru nia naˈa. Ana kula neˈeri naˈa
neˈe kera kwaiatoa nonina sa Abraham,
ma ana faoda neˈeri logo neˈe kira kwa-
iatoa logo ˈi Sera saena ˈi naˈo.
11 Kaidaˈi ˈi buira neˈe sa Abraham nia
mae naˈa, ngela nia sa Aesak ka leka ka
saungaˈinia naˈa fanoa nia karangia maˈe
busu kafo ˈi Bere Lahai Roe.* Ana kaidaˈi
neˈeri God ka faˈaleˈa sa Aesak.

Na kwalafa sa Ishmael

12-13 Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa Ishmael
nia ˈuri:
Sa Ishmael nia ngela sa Abraham, ma
teˈa nia neˈe ˈi Hega kini ˈi Ejipt nia na
kini rao ˈi Sera. Sa Ishmael toˈo ana ngela
ngwane ki, satada neˈe sa Nebaeot, sa
Kedar, sa Adbeel, sa Mibsam,
14 sa Misma, sa Duma, sa Masa,
15 sa Hadad, sa Tema, sa Jaturu, sa Nafis,
ma sa Kedema.
16 Na fufuˈi ngwae neˈe futa ana akwala
ma ro ngela sa Ishmael ki, kira saea satana
mae fanoa ki ma fanoa neˈe kira leka tua
ˈani ki ka donga logo satana akwala ma ro
ngela neˈe ki.
17 ˈUnaˈeri sa Ishmael ka mae naˈa, ma
anona ka leka tua faˈinia anona maˈa nia
faida ba kira mae ˈi naˈo. Ma kaidaˈi nia
mae ana nia dao ana taˈi talangaˈi fai ngali
ma uulu akwala ma fiu fai ngali.
18 Na olitana sa Ishmael noaˈa kira ˈiri
tua faˈinia kwalafa sa Abraham, kira tua
ana ano ˈi safitana ro fanoa ˈi Havila ma
ˈi Suru, bali ana fanelana sina ana ˈi Ejipt,
ana tala neˈe ki faˈasia ˈi Ejipt ma ki leka
ˈuana ˈi Asiria.

Sa Aesak alua ro ˈiˈiu ki sa Esau ma sa Jakob

19 Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa Aesak, na
ngela sa Abraham, nia ˈuri:
20 Kaidaˈi sa Aesak nia korea ˈi Rebeka,
nia tua naˈa sulia fai akwala faˈi ngali ki.
ˈI Rebeka neˈe ngela kini sa Betuel, taˈi
ngwae ˈi Mesopotemia ana abaˈi kula kira
saea ˈani ˈi Aram. Ma sa Laban na sasina
ˈi Rebeka.

* **24:65** it was the custom at the marriage ceremony for the bride to wear a veil over her face when she was presented to her husband. This may be why Jacob did not recognize Leah at the wedding ceremony in Genesis 29. * **25:11** lisia Genesis 16:14

21 Sa Aesak ka foˈosia Iawe duˈungana
ˈafe nia ˈabaraˈa, ma Iawe ka rongoa
foˈongaˈa nia. Kaidaˈi neˈeri ˈafe neˈe ka
ina naˈa ma nia ke baˈa faˈafuta ro ˈiˈiu ki.
22 Bore ma kaidaˈi kera noaˈa kasi futa
ˈua, kera diˈia neˈe kera ka fuˈa ˈi saena
sirana teˈa keraˈa, ˈunaˈeri ˈi Rebeka ka
fata ˈuri, “Faˈuta? Tae neˈe sasi ma nau ku
ˈuri reala.” Sui nia ka saefilo Iawe ˈuana
ru neˈeri.
23 Sui Iawe ka fata ˈuri fuana, “Ro ngela
ki neˈe tua saena siramu, na ai buri ke baˈa
ngasingasi liufia na ai etaeta. Kera ke baˈa
koˈo bora fuana ro fufuˈi ngwae matamata
ki. Na fufuˈi ngwae ana ai buri ke baˈa ke
baˈa ngasingasi liufia na fufuˈi ngwae ana
ai etaeta.”
24 ˈUnaˈeri nia ka dao naˈa ana madamo
fuana kini neˈeri fuana faˈafutalana ngela,
goˈo nia ka faˈafuta ro ngela ngwane nia
ki neˈe kera ro ˈiˈiu ki.
25-26 Na faˈinaˈonaˈo nonina meo ma ka
rangoˈa taˈifau diˈia ifi kira saungaˈinia
ˈani ˈuˈuila nanigot, ˈunaˈeri kira ka saea
ˈania sa Esau.† Ana kaidaˈi kera futa, na
ngela ˈi buri dau ngasi maˈi ana ˈaena
ngela ˈi naˈo, ˈunaˈeri kera ka saea ˈani
sa Jakob.‡ Ana kaidaˈi neˈeri sa Aesak nia
tua naˈa sulia ono akwala faˈi ngali ki.

Sa Esau faˈi danga ˈania gwaˈi ngwaluda nia

27 Kaidaˈi ro ngela ngwane neˈe ki doe
maˈi, sa Esau sai liu ana luluˈa ˈuana ru
kwasi ˈaeˈaela ki, ma nia noaˈa kasi oga
tuaˈa ˈi fanoa, nia oga lala tuaˈa saena
masuˈua. Bore ma sa Jakob nia ngwae
nene goˈo ˈana, ma kaidaˈi ˈoro nia oga
liua lala tuaˈa ˈi fanoa.
28 Ana kaidaˈi ˈoro sa Aesak nia kwaima
ana sa Esau, osiˈana nia oga liua ˈanilana
fasina ru kwasi ˈaeˈaela ki, bore ma ˈi
Rebeka kwaima lala ana sa Jakob.
29 Ana taˈi asoa, kaidaˈi sa Esau leka
lulua ru kwasi ˈaeˈaela ki, sa Jakob nia tua
goˈo ˈana ˈi luma, ka saungaˈi fanga goˈo
ana ˈania faˈi bin meo ki. Kaidaˈi sa Esau
nia oli maˈi nia ka fiolo liu naˈa,
30 ma nia ka fata ˈuri ana sa Jakob, “Se,
nau ku fiolo liu naˈa kwa! ˈOke ngalia maˈi
ˈaliˈali na sufusufu meo neˈana.” Nia neˈe
ngwae ki kira ka saea ˈani sa Idom.§
31 Bore ma sa Jakob ka fata ˈuri, “Si diˈia
ˈoko fata alangaˈi ma ˈoko saea ˈoke kwate
taˈifau naˈa ngwaluduˈa ˈoe ki sulia ˈaeˈo
na faˈinaˈonaˈo fuaku, diˈia ˈunaˈeri nia
leˈa nai baˈa kwate ti fanga fuamu.”
32 Goˈo sa Esau ka fata ˈuri, “Leˈa, nia
leˈa goˈo ˈana. Karangi nau ku maelia naˈa
fioloˈanga neˈe. Diˈia nau ku mae, ru neˈe
ki kasi ˈafi nau goˈo ne.”
33 Bore ma sa Jakob fata ˈuri, “Leˈa goˈo
ˈana, bore ma etaeta ˈoke sasia ta taˈi
fata alangaˈinga ngasingasiˈa neˈe gwaˈi
ngwaluda neˈe ˈoko toˈo naˈa ana niniˈari,
nauˈa naˈa neˈe nai ngalia laˈu.”
Sui sa Esau ka sasia taˈi fata alangaˈinga
ngasingasiˈa fuana sa Jakob ma nia ka fata
ˈuri, “Sa Jakob naˈa neˈe ke baˈa toˈo ana
ru ki taˈifau neˈe faˈinaˈonaˈo goˈo neˈe ka
toˈo ani faˈasia maˈa nia.”
34 Goˈo sa Jakob ka ngalia naˈa maˈi
fanga ki faˈinia beret ma ka kwate fuana sa
Esau. Ru neˈeri faˈataˈi leˈa naˈa ana neˈe
sa Esau noaˈa ˈiri manata kulukulufaˈa
goˈo ana na gwaˈi ngwaluda sulia nia na
faˈinaˈonaˈo.

26

God dau ana alangaˈinga ba nia faˈinia sa Abraham ma sa Aesak logo

1 Ana kaidaˈi sa Aesak tua ˈi Bere Lahai
Roe, taˈi fioloˈa doe liu ka dao fafida, ka
diˈia logo kaidaˈi ana ˈafitaˈi ˈanga ba dao
fafida ˈi naˈo ana kaidaˈi sa Abraham tua
ana. Sui sa Aesak ka leka ˈuana ˈi Gerara
taˈi kula ana kula ngwaˈi toˈa ˈi Filistia
ki. Nia leka ka tua faˈinia tatalafaˈa sa
Abimelek, nia neˈe tatalafaˈa kira.
2 Kaidaˈi neˈeri Iawe ka dao maˈi siana
sa Aesak ka fata ˈuri fuana, “ˈOe kosi koso
toli ko tua ˈi Ejipt. ˈOke baˈa leka tua ana
kula neˈe nai baˈa saea fuamu.
3 ˈOke tua basi ˈamu ˈuri ana kula neˈe.
Nai baˈa tua faiˈiniˈo, ma nai baˈa faˈaleˈa
ˈoe. Ma nai baˈa kwatea ano neˈe ki
fuamu, ma ngela neˈe ke baˈa futa maˈi
ana kwalafaˈa ˈoe ki logo. Nai dau nama
ˈaku ana alangaˈinga ba nau ku sasia
faˈinia maˈa ˈoe sa Abraham.
4 Na ngwaˈi ngela neˈe kike baˈa futa
maˈi ana kwalafaˈa ˈoe kike baˈa ˈoro liu,
diˈia na bulubulu na salo. Nai baˈa kwate
ano neˈe fuada. Nai baˈa faˈaleˈa kwalafa
ki taˈifau ana magalia sulia kwalafa ˈoe.
5 Nau ku dau ana alangaˈinga nau,
osiˈana ˈi naˈo sa Abraham kwairoˈoi aku,
ma ka leka sulia na taki nau ki, ma
fatalaku.”
6 ˈUnaˈeri sa Aesak ka leka naˈa nia ka
tua naˈa ˈi Gerara.
7 Kaidaˈi ngwae ana fanoa neˈeri ki kira
lisia ˈi Rebeka kira ka saefilo ˈuri ana sa
Aesak, “Faˈuta? ˈUri ma kini neˈe ˈafe ˈoe
niniˈa?” Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Noaˈa,
nia na ngwaingwaena nau.” Nia sofongaˈi
ˈunaˈeri ana sulia kini neˈe lisilana leˈa liu

† **25:25-26** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Esau’ fadalana neˈe ‘Ifula’. ‡ **25:25-26** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Jakob’ fadalana neˈe ‘Nia daua ˈaena’ ma ‘nia sokea/deceives’. § **25:30** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Idom’ fadalana neˈe ‘Meo’.

mala, ma nia ka maˈu, ˈasu ˈubani ngwaˈi
toˈa ana fanoa neˈeri kira ka saungia, ma
ka ngalia ˈafe nia.
8 Sa Aesak faˈinia ˈafe nia, kera taˈi tua
ka tau tiˈitiˈi ana fanoa neˈeri. Ana taˈi faˈi
asoa sa Abimelek na tatalafaˈa nia tua ˈana
ˈi luma nia, nia ka kelefai sulia ˈolofolo,
nia ka lisia sa Aesak nia lolofafia ˈafe nia.
9 Sui nia ka ri ˈuana sa Aesak ka leka
maˈi siana, nia ka fata ˈuri fuana, “Se,
faˈuta neˈe ˈoko saea fasi ˈafe neˈe na
ngwaingwaena ˈoe kwa? Na ˈafe ˈoe goˈo
niniˈa.”
Sui sa Aesak ka fata ˈuri, “Nau ku fiˈa
kira kata saungi nau ma kika ngalia ˈafe
nau.”
10 Sui sa Abimelek ka fata ˈuri, “Faˈuta
neˈe ˈoko sasia ru neˈe aimili kwa? Lisia
basi! Nia talangwaraˈu goˈo ˈana fuana ta
taˈi ngwae ana ngwae nau ki neˈe ke leka
teo faˈinia ˈafe ˈoe. Ma diˈia nia ˈunaˈeri
nia ke baˈa taˈa fuaimili, bore ma roraˈa
ˈoe naˈa.”
11 Ma nia ka fata ngasingasiˈa fuana
ngwae ki ka ˈuri, “Diˈia ta ngwae nia sasi
ta ru ka taˈa ana ngwae neˈe nama ana
ˈafe nia, nia ke baˈa mae.”

Sa Aesak faˈinia ngwae ana ˈi Filistia kira fuˈa faˈinia kafo

12 Ana faˈi ngali neˈeri nama neˈe sa
Aesak oˈolia na oˈola nia ana kula neˈeri.
Iawe nia faˈaleˈa sa Aesak. Fuana ta taˈi
magana witi neˈe nia fasiˈi ki, nia loia maˈi
100 magana witi.
13 Na raoˈa nia ki ka leka leˈa liu, ma nia
taˈi ngwae toˈoru liu.
14 Ma duˈungana neˈe nia toˈo ana sipsip
ˈoro ki, ma buluka ˈoro ki, ma ngwae ni
rao ˈoro ki, ˈunaˈeri ngwaˈi toˈa ˈi Filistia
kira ka oga guˈuguˈu liu fuana.
15 ˈI naˈo kaidaˈi maˈa nia mauri ˈua na
ngwae rao maˈa nia ki kira ˈilia na kilu
kafo ki kwailiu ana kula neˈeri, bore ma
ngwae ˈi Filistia ki kira oga guˈuguˈu liu,
kira ka leka kika ˈili fafia kilu kafo neˈeri
ki laˈu.
16 ˈUnaˈeri sa Abimelek na tatalafaˈ ka
fata ˈuri ana sa Aesak, “ˈAeˈo niniˈa na
ngwae ngasingasiˈa liu mala ma ˈoko liufi
kaimili taˈifau naˈa. ˈOke leka faˈasia kula
neˈe naˈa.”
17 Sui sa Aesak ka faˈasia kula neˈeri, nia
ka leka sasia na fanoa nia ana oteotea ˈi
Gerara.
18 Aia, na kilu kafo neˈe teo ˈi neˈeri ki,
maˈa nia sa Abraham neˈe ˈiliˈi, bore ma
ˈi buri ˈana neˈe nia mae naˈa, na ngwaˈi
toˈa ˈi Filistia ki kira ka ˈili fafiˈi laˈu. ˈI
neˈeri sa Aesak ka oli ma ka ˈilida laˈu, ma
nia ka saea nama ˈani sata ˈi ru neˈe maˈa
nia eta saeda ˈaniˈi.
19 Kaidaˈi neˈeri na ngwae rao sa Aesak
ki kira ka ˈilia ta taˈi kilu kafo saena ote
neˈeri ma kira dao toˈona kafo leˈa.
20 Bore ma ngwaˈi toˈa neˈe kira folo
ˈusia sipsip kira ki ˈi Gerara kira ka
olisuˈusuˈu faˈinia kilu kafo neˈeri ki, ma
kira ka fata ˈuri fuana ngwae rao sa Aesak
ki, “Kafo neˈe ru kami niniˈa.” Goˈo sa
Aesak ka faˈasata kilu kafo neˈeri ˈani ˈi
Esek neˈe fada ˈani “Olisuˈusuˈu.”
21 Kaidaˈi ngwae nia ki kira ˈilia laˈu ta
kilu kafo, kira ka olisuˈusuˈu logo faˈinia.
Nia ka saea logo kilu kafo neˈeri ˈani Sitna
nama Fuˈanga.
22 Sui laˈu, nia ka ˈidua fanoa nia ka ˈidu
tiˈitiˈi laˈu faˈasia kula neˈeri, ma ngwae ni
rao nia ki kira ka ˈilia laˈu ti kilu kafo. Ma
ana kaidaˈi neˈeri kira ka ˈiri olisuˈusuˈu
naˈa. Sui ma ka saea kilu kafo neˈeri ˈani
Rehobot neˈe fada ˈani “Kula Abitako.” Ma
nia ka fata ˈuri, “Kaidaˈi neˈe Iawe kwatea
naˈa kula doe neˈe fuakulu. Taˈena raoˈa
kulu ki ke baˈa leka leˈa.”
23 Buri ˈana neˈe sa Aesak nia faˈasia
laˈu kula neˈeri, nia ka leka tua ana kula
kira saea ˈani Bereseba.
24 Ana kaidaˈi nia dao ˈi neˈeri, Iawe
ka dao maˈi siana saena rodo ka fata ˈuri
fuana, “Nauˈa God ana maˈa ˈoe sa Abra-
ham. ˈOe kosi maˈu, osiˈana nau ku tua
faˈiniˈo. Nau ku sasia taˈi fata alangaˈinga
faˈinia sa Abraham neˈe kwairoˈoi aku.
Ma osiˈana fata alangaˈi neˈeri, nai baˈa
faˈaleˈa ˈoe, ma nau ku kwatea kwalafa
ˈoe kike ˈoro liu.”
25 Ma ana kula neˈe nia ˈuia taˈi sulufaua
fuana Iawe ma nia foˈosia ˈani satana
Iawe. Ma nia ka sasia naˈa fanoa nia ana
kula neˈeri, ma ngwae ni rao nia ki kira ka
ˈilia laˈu ta kilu kafo fuada.

Na tatalafaˈa sa Abimelek sasia alangaˈinga faˈinia sa Aesak

26 Aia na tatalafaˈa sa Abimelek faˈinia
sa Ahusat, na ngwae faˈamanata nia, ma
sa Fikol, na faˈinaˈonaˈo ana fuani ˈoro
nia, kira faˈasia ˈi Gerara kira leka fuana
lisilana sa Aesak.
27 ˈUnaˈeri sa Aesak ka saefilo ˈuri ada,
“Faˈuta neˈe kamu ka leka maˈi fuana
lisilaku re! Kaidaˈi ba sui, kaumulu ka ˈiri
oga nau, ma kaumulu ka lali nau faˈasia
kula kamu.”
28 Goˈo kira ka fata ˈuri, “Niniˈari
kaimili saiana neˈe Iawe nia tua faˈiniˈo.
Ma kaimili ka manata ˈuri, nia leˈa
fuamili kaimili ka sasia ta fata alangaˈinga
ngasingasiˈa faˈiniˈo neˈe noaˈa kulu kasi
fuˈalikulu. Kaimili oga ˈoke fata alangaˈi
ˈuri:
29 Noaˈa ˈoe kosi faˈali kaimili, diˈia ˈi
naˈo ba kaimili ˈiri faˈaliˈo goˈo. ˈI naˈo ba

kaimili leˈa fuamu. Ma kaidaˈi ˈoko faˈasi
kaimili, noaˈa kami kasi faˈaliˈo goˈo. Ma
ana kaidaˈi neˈe nia madako neˈe Iawe nia
faˈaleˈa ˈoe.”
30 Sui sa Aesak ka saungaˈinia taˈi
fafangaˈa fuana kira ka fanga fiku faˈinia.
31 ˈOfodangi laˈa bilabila ˈua ana asoa
ˈi buri, niaˈa faˈinia tatalafaˈa neˈeri, kera
ka sasia naˈa alangaˈinga ngasingasiˈa ˈi
maana God neˈe noaˈa kera kasi sasia ta
mae. Sui sa Aesak ka saea alaˈanga ˈani
olioliˈa ana tatalafaˈa neˈeri faˈinia ngwae
nia ki, ma kira ka oli ˈi fanoa kira, ma kira
taˈifau kira ka maˈe ngwane leˈa laˈu.
32 Ma ana asoa neˈe nama na ngwae rao
sa Aesak ki kira ˈilia taˈi kilu kafo, ma kira
ka leka maˈi, kira ka faˈarongoa ˈani kilu
kafo neˈeri, ma kira ka fata ˈuri, “Kaimili
dao naˈa toˈona kafo ana kula neˈe.”
33 ˈUnaˈeri nia ka saea kilu kafo neˈeri
ˈani Seba neˈe fada ˈani “Alangaˈinga
Ngasingasiˈa.” Nia neˈe buri ˈana kira ka
saea fanoa neˈe tua karangia kilu kafo neˈe
ˈani ˈi Bereseba, neˈe fada ˈani “ˈI kilu
kafo ana alangaˈinga ngasingasiˈa.”

Sa Esau kore kini kwaita ki

34 Kaidaˈi sa Esau dao naˈa ana fai
akwala faˈi ngali, nia ka korea ro ˈafe
kwaita ki neˈe futa ana kwalafa sa Het.
Nia ngalia ˈi Judit na kini sa Beeri ma ˈi
Basemat na kini sa Elon.
35 Ru neˈe kwatea sa Aesak ma ˈi Rebeka
kera ka taˈi noni taˈa ma kera ka liadila
liu.

27

Sa Aesak faˈaleˈa sa Jakob

1 Ana kaidaˈi neˈe sa Aesak nia ngwaro
liu naˈa, ma na maana bore ka rodo, nia
kasi lia naˈa. Taˈi asoa nia ri maˈi ˈuana
na faˈinaˈonaˈo nia sa Esau ka leka maˈi
siana, ma nia ka fata ˈuri fuana, “Ngela
nau ˈae.”
Ma sa Esau ka fata ˈuri, “ˈIu maˈasi.”
2 Goˈo maˈa nia ka fata ˈuri, “ˈOko lisia
naˈa niniˈa nau ku ngwaro naˈa, ma nau
ku sai ana nia kasi tau goˈo nau ku mae
naˈa.
3 Nia leˈa fuamu ˈoke ngali na basi ma
maˈe sima ˈoe, ˈoko leka lulua maˈi ta ru
ˈaeˈaela fasi ˈuri ˈoke doˈofia maˈi fasina
nai ˈania.
4 ˈOke doˈofia diˈia neˈe nau ku oga, neˈe
nia rakufa mala sui ˈoko ngalia maˈi fuaku.
ˈI buri ˈana neˈe nau ku ˈania ka sui, nai
baˈa faˈaleˈa ˈoe ˈi naˈo mala nau ku fiˈi
mae.”
5 ˈUnaˈeri kaidaˈi sa Aesak nia fata fuana
sa Esau, na ˈafe nia ˈi Rebeka ka fafaron-
goa alaˈanga neˈeri. Kaidaˈi sa Esau leka
kwau ka lulu sibolo,
6 ˈi Rebeka ka fata ˈuri fuana sa Jakob na
ruana ngela adaroˈo, “Rongo basi! Kaidaˈi
neˈe goˈo neˈe nau ku rongoa maˈa ˈoe
saea fuana ngwae futa ˈoe
7 ka fata ˈuri, ‘ˈOke leka lulua maˈi ta
sibolo ko doˈofia maˈi fuaku. ˈI buri ˈana
neˈe nau ku ˈania ka sui nai baˈa faˈaleˈa
ˈoe ˈi maana Iawe mala nau ku fiˈi mae.
8 Ngela nau ˈae, ˈoke rongo leˈa fuana
alaˈalaku, ma ˈoko sasi diˈia neˈe nau ku
saea fuamu.
9 ˈOke leka ana kula loˈoko na nanigot
kulu ki tua ana, ma ˈoko efoa ta ro nanigot
tiˈitiˈi neˈe figula leˈa, ma ˈoko ngalia maˈi
fasi ˈiri nai doˈofia fasina ka leˈa mala diˈia
neˈe maˈa ˈoe oga liua.
10 Sui ˈoko leka kwatea fuana maˈa ˈoe
fasi ˈiri nia ke faˈaleˈa ˈoe mala nia ka fiˈi
mae.’ ”
11 Bore ma sa Jakob ka fata ˈuri, “Teˈasi
kwa! ˈOko saiana sa Esau na nonina
rangoˈa taˈifau, bore ma nau ku ˈiri toˈo
ana.
12 Si diˈia maˈa nau nia sama toˈo aku,
nia ke baˈa sai goˈo aku neˈe nau ku soke.
ˈUnaˈeri noaˈa nia kasi faˈaleˈa nau, bore
ma nia ke baˈa kwatea ru taˈa ki ke dao
toˈoku.”
13 Goˈo teˈa nia ka fata ˈuri fuana, “Ngela
nau ˈae, diˈia nia sasia ru taˈa ki ka dao
toˈomu, alaˈania ru taˈa neˈeri ke leka
maˈi fuaku talaku. ˈOke sasia lala ru nau
ku saea fuamu. ˈOke leka ngalia maˈi ta ro
nanigot.”
14 ˈUnaˈeri sa Jakob ka leka saungia ro
nanigot neˈeri ki naˈa, nia ka ngalida maˈi
ka kwatea fuana teˈa nia, goˈo teˈa nia ka
doˈofia ka diˈia neˈe maˈa nia oga.
15 Sui teˈa nia ka ngalia toro leˈa sa Esau
ki neˈe teo ˈi luma, ka ngaliˈi maˈi sa Jakob
ka ruˈufiˈi.
16 Sui nia ka ngalia ˈuˈuila nanigot neˈeri
ka alua ˈi limana ma ˈi luana logo kula
noaˈa ta ifu ana.
17 Sui, nia ka ngalia fasina nanigot ma na
afu beret nia fiˈi doˈofiˈi goˈo, ka kwateˈe
kwau fuana sa Jakob.
18 Sui sa Jakob ka ngaliˈi kwau fuana
maˈa nia ma ka fata ˈuri, “Maˈasi kwa!”
Goˈo maˈa nia ka fata ˈuri, “ˈIu, ˈaeˈo sa
tai niniˈa?”
19 Goˈo sa Jakob ka fata ˈuri, “Nauˈa sa
Esau, na ngela ˈi naˈo ˈoe. Nau ku sasia ka
sui naˈa tae ba ˈoko saea fuaku. Nia naˈa
ne na sibolo ki nau ku ngalia maˈi. Nau
ku amasiˈo ˈoke gwauru ko ˈania, fasi ˈiri
ˈoke faˈaleˈa nau.”
20 Kaidaˈi neˈeri maˈa nia alaˈa ˈuri,
“Ngela nau ˈae, ˈoko ˈaliˈali liu! ˈOko
dao goˈo faˈuta toˈona ru ˈaeˈaela neˈe
niniˈa?”

Ma nia ka fata ˈuri, “Iawe na God ˈoe, niniˈa ˈafi nau fuana daoˈa toˈona.”
21 Sui maˈa nia ka fata ˈuri, “Ngela nau ˈae, ˈaeˈo sa Esau mamana naˈa niniˈa? ˈOke leka karangi maˈi ˈiri nai sama toˈomu.”
22 Goˈo sa Jakob ka leka karangia maˈa nia, ma nia ka sama toˈona ma ka fata ˈuri, “Nau ku rongoa lingamu diˈia lingana sa Jakob, bore ma limamu neˈe limana sa Esau naˈa.”
23 Nia noaˈa kasi sai goˈo ana ngwae neˈe sa Jakob, duˈungana ifu neˈe ki ana nanigot neˈe teo kwailiu ˈi limana nia diˈia nama limana sa Esau. Kaidaˈi nia salisali fuana faˈaleˈalana,
24 nia saefiloa taˈi ru laˈu ka ˈuri, “ˈAeˈo sa Esau mamana naˈa niniˈa?”
Ma sa Jakob ka olisi ˈuri ana, “ˈIu maˈasi. Nauˈa naˈa niniˈa.”
25 Kaidaˈi neˈeri maˈa nia ka fata ˈuri, “Ngela nau ˈae, ˈoko ngalia maˈi na sibolo neˈana nai ˈania. Ma buri ˈana, kaidaˈi nau ku fanga ka sui, nau kui baˈa faˈaleˈaˈo.”
Sa Jakob ka ngalia maˈi fanga fuana maˈa nia. Ma ˈi buri nia ka ngalia logo maˈi ta waen ma maˈa nia ˈania.
26 Sui, sa Aesak ka fata ˈuri fuana, “Ngela nau ˈae, leka maˈi fuana nonoˈilana nauˈa.”
27 Ma kaidaˈi nia leka maˈi fuana nonoˈilana maˈa nia, maˈa nia ka moko saiana toro nia, sui nia ka faˈaleˈa naˈa. Nia fata ˈuri, “Ngela nau ˈae, na mokolana toro ˈoe nia leˈa liu ka diˈia mokolana ta oˈola neˈe Iawe nia faˈaleˈa.
28 Alaˈania God ka kwatea uta ˈoro fuana faˈaisila lana ano, fasi ˈiri ano ka leˈa ma ka kwatea fanga ˈoro leˈa. Alaˈania nia ka kwatea fuamu fuaˈi ai leˈa ki ana ˈai grep fuana waen ˈoro.
29 Alaˈania fuuˈi ngwae ˈoro ki kira ke rao fuamu ma kike roˈosuliˈo. ˈOke gwaungaˈi fafia ngwaefuta ˈoe ki ma kike roˈosuliˈo. God ke baˈa sasia ru leˈa ki fuana na ngwae neˈe kira sasia ru leˈa ki fuamu. Bore ma nia ke baˈa kwaˈikwaˈi silolo na ngwae neˈe kira faˈali ˈoe.”
30 Ana kaidaˈi sa Aesak faˈaleˈa sa Jakob ka sui goˈo, sa Jakob ka tataˈe, ka leka naˈa ˈana ˈi maa. Bore ma tona goˈo faˈinaˈonaˈo sa Esau ba leka kwaˈi sibolo maˈi, nia oli naˈa maˈi luma.
31 Nia ka duˈafia fanga neˈeri ki diˈia neˈe ˈani toˈonilana rakufa liu, sui nia ka ngalia maˈi fuana maˈa nia, goˈo nia ka fata ˈuri, “Maˈasi kwa, nia naˈa ne na sibolo nau ku ngaliˈi maˈi ki. Nau ku amasiˈo ˈoke gwauru ko fanga naˈa, fasi ˈiri ˈoke faˈaleˈa nau.”
32 Bore ma maˈa nia ka lidi ˈuri ana, “Ai, ˈaeˈo sa tai niniˈa?”
Ma nia ka fata ˈuri, “Nauˈa sa Esau niniˈa ngela ˈi naˈo ˈoe.”
33 ˈUnaˈeri maˈa nia ka tona ka lebelebe liu naˈa, ma ka fata ˈuri, “Bore ma sa tai mo neˈe saungia ru ˈaeˈaela ka duˈafia ka sui niniˈa ka ngalia naˈa maˈi fuaku? Nau ku fanga ka fiˈi sui goˈo ne, kaidaˈi ˈoko ˈiri ruˈu maˈi ˈua. Ma nau ku faˈaleˈa niaˈa, ma na faˈaleˈanga neˈeri ru nia firi naˈa.”
34 Kaidaˈi sa Esau rongoa alaˈanga neˈeri, nia ka kwaimanatai liu naˈa, ma nia ka angi ka oˈomae liu naˈa, ma nia ka fata ˈuri, “Maˈasi ˈae, ˈOke faˈaleˈa nau logo maˈi.”
35 Bore ma maˈa nia ka fata ˈuri, “Na ngwaefuta ˈoe leka maˈi ka ˈoso leˈa goˈo aku. Ma nia ka ngali na faˈaleˈanga ba ˈoe.”
36 Sui sa Esau ka fata ˈuri, “Nia ne ruana faˈi kaidaˈi naˈa neˈe nia aurafu nau, ma ka bili nau ana. ˈUnaˈeri neˈe nia ka sata ana sa Jakob. Etaeta nia ngalia ka sui naˈa gwaˈi ngwaluda nau, sulia nau na faˈinaˈonaˈo. Ma niniˈari nia ka ngali taˈifau laˈu ana faˈaleˈanga nau. Faˈuta? ˈUri ma ta faˈaleˈanga noaˈa ˈiri teo naˈa ˈiri ˈoke kwatea fuaku?”
37 ˈUnaˈeri maˈa nia ka fata ˈuri, “Nau ku kwatea sasimu ka ˈaˈana fuamu, ma fuuˈi ngwae ˈoe faˈinia ngelamu neˈe ke baˈa futa maˈi buri, kira ke baˈa rao fuana. Ma nau ku kwate fanga ma waen fuana. Ngela nau ˈae, noaˈa ta ru ˈiri ore naˈa neˈe nai baˈa kwatea fuamu.”
38 Bore ma sa Esau ka ˈingoa laˈu maˈa nia ka saefilo ˈuri, “Maˈasi, faˈuta, ˈuri ma ˈoko toˈo goˈo ana taˈi faˈaleˈanga baniˈa? Nau ku amasiˈo ˈoke faˈaleˈa nau logo?” Ma nia ka angi koko ka doe liu.
39 Maˈa nia ka fata ˈuri, “Ngela nau ˈae, fanoa ˈoe ke baˈa tua tau faˈasia na ano leˈa, ma ka tau logo faˈasia kula uta ka toˈo ana.
40 ˈOke baˈa fuˈa ˈani sele ni ofoˈa ˈoe ˈiri ˈoke mauria. Ma ˈoke baˈa rao naˈa fuana sasimu. Bore ma kaidaˈi ˈoko uu ngasingasiˈa ˈusia, ˈoke baˈa aloge goˈo ˈamu faˈasia, ma ˈoko faˈasia goˈo ˈamu.”
41 Buri ˈana sa Esau noaˈa liu kasi oga naˈa sa Jakob, osiˈana maˈa kera nia kwate taˈifau naˈa na faˈaleˈanga fuana sa Jakob. ˈUnaˈeri nia ka manata ˈuri, “Nia noaˈa ka tau, maˈa nau ke mae, ma kaimili ke baˈa kwaimanatai ma mika angi ˈuana. Sui mala, nai baˈa saungia ngwaefuta nau ka mae.”
42 Kaidaˈi teˈa kera rongoa neˈe sa Esau naia ke saungia sa Jakob, nia ka ri maˈi ˈuana sa Jakob ka leka maˈi siana, ma nia ka fata ˈuri fuana, “Ngela nau ˈae,

fafarongo basi. Na ngwaefuta ˈoe nia naia
saungilamu.
43-44 ˈOke sasi sulia tae neˈe nau ku saea
fuamu. ˈOke tafi ˈuana ˈi Haran. Ma
ˈoke tua faˈinia ngwaefuta nau sa Laban,
leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe manatana
ngwaefuta ˈoe ka aroaro ma saetaˈangaˈa
nia ka koso,
45 ma ka takadalafa na ru niniˈa ˈoko
sasia ana. Ana kaidaˈi neˈeri mala naˈi
baˈa fiˈi asungaˈinia ta ngwae ni rao ka oli
maˈi faˈiniˈo ˈi neˈe. Nia ˈiri leˈa fuana
neˈe nai faˈasia ro ngela nau ki ana taˈi
asoa neˈeri nama."

Sa Aesak kwatea sa Jakob ka leka lisia sa Laban

46 Buri ˈana ˈi Rebeka ka fata ˈuri fuana
sa Aesak, "Nau ku ˈaila liu naˈa ˈania ro
kini niniˈa ana fuuˈi ngwae sa Het ki niniˈa
sa Esau koreda. Si diˈia sa Jakob ke korea
laˈu ta kini ana fuuˈi ngwae sa Het, sali nia
leˈa fuaku nai mae goˈo aku."

28

1-3 Aia, sa Aesak ka ri ˈuana sa Jakob
ka leka maˈi ka lisia, ma nia ka alaˈa
totongaˈi ˈuri fuana, "ˈOe kosi korea ta kini
ˈi neˈe ˈi Kenan. ˈOke oli nama ˈuana ˈi
Mesopotemia, na fanoa koˈo ˈoe sa Betuel.
Sa Laban na ngwaefuta teˈa ˈoe, nia tua
ana fanoa neˈeri. Nia leˈa fuamu diˈia
ˈoke korea ta taˈi ngela kini ana." Nia ka
faˈaleˈa, ma ka ˈuri fuana, "Alaˈania God
neˈe toˈo ana ngasingasiˈanga ki taˈifau ka
faˈaleˈa ˈoe, ma ka kwatea fuamu ngela
ˈoro ki, ma na kwalafa ana ngwaˈi ngela
neˈe kike baˈa futa maˈi amu ki, kike baˈa
ˈoro liu.
4 Alaˈania God ka kwatea fuamu faˈinia
ngwae neˈe kike baˈa futa amu ki na
leˈangaˈa nia kwatea fuana koˈo ˈoe sa
Abraham. ˈI naˈo maˈi, God nia alangaˈi
ke kwatea na ano nini fuana sa Abraham.
Ana kaidaˈi neˈe, kulu tua diˈia ngwae
kwaita ki ana ano neˈe. Bore ma ˈoke baˈa
toˈo ana na ano neˈe diˈia ba God alangaˈi
ka sui."
5 Buri ˈana ka sui goˈo, sa Aesak ka
alaˈania sa Jakob ka leka naˈa ana. Sui sa
Jakob ka leka naˈa ˈuana ˈi Mesopotemia,
fasi ˈiri nia ke leka tua faˈinia ngwai nia sa
Laban. Sa Laban, na ngwaefuta ˈi Rebeka
nia na teˈa sa Jakob ma sa Esau. Maˈa nia
sa Betuel, ma taˈi ngwae ˈi Mesopotemia
nia tua ana abaˈi kula ˈi Aram.

Sa Esau kore kini kwaita laˈu

6 Sa Esau rongo ka sui naˈa neˈe sa Ae-
sak kwatea ka sui naˈa ngwangwaneˈanga
fuana sa Jakob, ma kwatea ka leka naˈa
ˈi Mesopotemia ke lulua ta kini fuana
korelana. Nia ka rongoa naˈa logo, kaidaˈi
maˈa keraˈa nia faˈaleˈa sa Jakob, ma nia
ka fata luia noaˈa nia kasi korea ta kini ˈi
Kenan.
7 Ma nia ka rongoa logo neˈe ngwaefuta
nia roˈo sulia tae neˈe maˈa nia faˈinia teˈa
nia kera saea.
8 Aia sa Esau ka lia saiana naˈa neˈe
maˈa kera noaˈa kasi oga neˈe ro ngela nia
ki kera ke korea ta kini ˈi Kenan.
9 Sa Esau toˈo ana ro ˈafe ki ka sui naˈa,
bore ma nia ka leka laˈu siana sa Ishmael
ba maˈa nia sa Abraham, ma ka korea ta
taˈi kini ana, ka alua laˈu uula ˈafe. Kini
neˈeri satana ˈi Mahalat, ma nia na sasina
ˈi Nebaeot na faˈinaˈonaˈo sa Ishmael.

God nia alangaˈi fuana sa Jakob

10 Sa Jakob nia faˈasia ˈi Bereseba, nia ka
leka nama ˈi Haran,
11 kaidaˈi nia dao ana taˈi kula, na sina
nia suu toli naˈa, ma nia ka tua ana kula
neˈeri ka maliu. Nia ka teo ka maliu, ma
ka bogwau ana taˈi gwaˈi fau.
12 ˈUnaˈeri sa Jakob ka maliu bole, nia
lisia taˈi faˈi lalaefa nia uu, ma ˈaena neˈe
ka uu ˈi ano, bore ma na isilana alaˈa ka
teo ˈi langi. Ma nia ka lisia na ˈainsel ki
kira koso maˈi ma kika raˈe alaˈa sulia faˈi
lalaefa neˈeri.
13 Sui nia ka lisia Iawe nia uu maˈi
gwauna faˈi lalaefa neˈeri, ma ka ˈuri
fuana, "Nauˈa naˈa neˈe Iawe, na God koˈo
ˈoe sa Abraham ma maˈa ˈoe sa Aesak. Nai
baˈa kwatea na ano niniˈa ˈoko maliu ana
fuamu ma kwalafa ˈoe.
14 Kira ke baˈa ˈoro liu, ka diˈia gegeona
ano. Ma na ano neˈe kira toˈo ana, nia
ke baˈa doe liu laˈu ana bali ki taˈifau
diˈia ˈi gwauna fanoa, ˈi fanelana sina,
ma suulana sina. Ma na ngwae na fanoa
matamata saena magalia kike ba saefilo
nau fuana faˈaleˈalada, ka diˈia logo niniˈa
nau ku faˈaleˈa ˈoe faˈinia ngwae neˈe kike
baˈa futa maˈi ana kwalafa ˈoe.
15 Aia ˈoke manata nama toˈona neˈe nai
baˈa tua faˈiniˈo ku lia suliˈo ana kula ki
taˈifau neˈe ˈoko leka ana, ma nai baˈa
olitaˈiniˈo logo maˈi ana kula neˈe laˈu.
Noaˈa naisi baˈa danga ˈaniˈo, nai baˈa
sasia ru ki taˈifau neˈe nau ku fata alangaˈi
niˈi fuamu."
16 Buri ˈana sa Jakob ka ada, ma ka ˈuri,
"Mamana naˈa, kula neˈe Iawe tua ana,
bore ma nau ku ˈiri sai nama ana."
17 Sui nia ka maˈu, ma ka fata ˈuri, "Nau
ku maˈu liu ˈania kula neˈe! Kula neˈe na
luma God, ma na sinamaa ˈi langi mamana
naˈa niniˈa."
18 Ana ˈofodangi makalokaloˈa goˈo ˈua,
sa Jakob ka tataˈe naˈa ka ngalia na gwaˈi
fau ba nia bogwau ana, ma ka faˈa uua, ka
sasia na ru fuana mamanata ˈanga toˈona

ana kula neˈeri. Nia ka ngalia kala fiki
ngwaingwai olif ma ka kisitaˈinia ˈi fafona
ka faˈa abua fuana God.
19 Etaeta satana fanoa doe neˈe nia tua
ana ˈi Lus, bore ma kaidaˈi neˈe nia saea
naˈa ˈani Betel.*
20 Sui ˈi buri ˈana sa Jakob ka sasia taˈi
fata alangaˈinga fuana Iawe ka ˈuri, “Si
diˈia ˈoko tua faˈinau ma ˈoko inaˈu ana
kwatelana fanga ma toro fuaku,
21 ma ˈoko ngali nau ko baˈa olitaˈi leˈa
maˈi aku ana kula niniˈa maˈa nau laˈu,
ˈirai ˈaeˈo na God nau.
22 Na fau neˈe nau ka kataˈinia fuana
manata firi ˈanga toˈona ru neˈe, kula neˈe
kami ke baˈa foˈosi ˈoe ana. Ma ru ki
taˈifau neˈe ˈoke baˈa kwateˈe fuaku, nai
daroˈia ˈani akwala balibali ru, ma nai
baˈa kwate ta taˈi bali ana akwala balibali
ru neˈeri fuamu.”

29

Sa Jakob leka ˈuana luma sa Laban

1 ˈI buri ˈana sa Jakob ka leka tau ana
lekaˈa nia, ˈunaˈeri nia ka dao ana bali
fanoa ˈaˈana ˈi fanelana sina.
2 Kaidaˈi nia lia kwau, nia ka lisia taˈi
kilu kafo neˈe tua ana kula abitako. Ma
na uulu amuˈi sipsip ki neˈe kira teo
ˈada karangia, duˈungana ngwae folo ˈusia
sipsip ki kira ke kwate firi ana kafo ana
kilu kafo neˈeri fuada. Na maana kilu kafo
neˈeri na taˈi fau doe nia bokota ˈua.
3 Kaidaˈi na amuˈi sipsip neˈeri ki kira
ka fiku taˈifau ana kula neˈeri ngwae folo
ˈusida ki. Kira ka gilosia kwau fau faˈasia
ma kira ka kwatea kafo fuada. Ma ˈi buri
ˈana kika ka gilo olitaˈinia fau ka bokota
laˈu kilu kafo neˈeri.
4 Sa Jakob ka saefilo ˈuri ana ngwae
neˈe kira folo ˈusia sipsip ki neˈe kira tua
ana kula neˈeri, “Kwaima kina, kaumulu
faˈasia ˈi faˈi?” Ma kira ka fata ˈuri,
“Kaimili faˈasia ˈi Haran.”
5 Buri ˈana nia ka fata laˈu ˈuri, “Faˈuta,
ˈuri ma kaumulu sai ana sa Laban, nia kala
koˈo tiˈitiˈi sa Neho?” Ma kira ka olisi ˈuri
ana, “ˈIu, kaimili saiana.”
6 Sui nia ka fata laˈu ˈuri, “Faˈuta, ˈuri
ma nia tua ka leˈa goˈo ana?” Ma kira ka
olisi ˈuri ana, “ˈIu, nia tua ka leˈa goˈo ana.
ˈOke lia kwau na ngela kini loˈoko leka
maˈi faˈinia sipsip ki satana ˈi Rachel.”
7 Goˈo nia ka fata ˈuri, “Kwaima nau
kina, na sina nia ˈua ˈi langi ne. Kaidaˈi
neˈe noaˈa ˈua fuana ngalilana maˈi sipsip
ki ana ta kula. Nia leˈa fuana muke kwatea
na kafo fuada, sui kamu ka fiˈi baˈeda kira
ka fiˈi fanga laˈu.”
8 Bore ma kiraˈa taˈifau kika fata ˈuri,
“Noaˈa, kaimili ˈiri saiana sasia ˈira. Kaim-
ili ke masia amuˈi sipsip ki taˈifau kike dao
fiku maˈi, sui kaimili taˈifau fiˈi fiku gilosia
na fau neˈe. Sui mala kami ka fiˈi kwate
kafo fuada.”
9 Ana kaidaˈi sa Jakob alaˈa goˈo ˈana
ˈua faˈinia ngwae neˈeri ki, sariˈi neˈeri
ka leka maˈi faˈinia sipsip maˈa nia ki. Nia
neˈe lia sulia sipsip neˈeri ki.
10 Ma kaidaˈi sa Jakob nia lisia na sariˈi
neˈe ngwai nia, faˈinia sipsip neˈeri ki, nia
tataˈe ka leka kwau ˈuana kilu kafo, ma
ka gilosia kwau na fau doe neˈeri goˈo taka
filia, ma ka kwatea kafo fuana sipsip neˈeri
ki.
11 Buri ˈana nia ka leka nonoˈia ˈi Rachel,
ma ana kaidaˈi neˈeri nia ka angi naˈa,
osiˈana nia saeleˈa liu mala.
12 Ma nia ka fata ˈuri fuana, “Nauˈa
na ngela ˈi Rebeka ne. Na maˈa ˈoe nia
ngwai nau.” Sui ngela kini neˈe ka lalili ka
faˈarongoa alaˈanga neˈe ˈania maˈa nia.
13 Ma kaidaˈi maˈa nia rongoa alaˈanga
niniˈa ana ngwai nia, nia ka lalili maˈi ma
ka lolofafia, ma ka nonoˈia, ma ka leka
faˈinia ˈi luma nia. ˈUnaˈeri sa Jakob ka
alaˈa leˈa fuana sulia ru ki taˈifau neˈe fuli.
14 Buri ˈana ngwai nia ka fata ˈuri fuana,
“ˈIu, nia mamana naˈa! Koroˈa taˈi ˈabu
goˈo ne!” Sa Jakob ka tua ana fanoa neˈe
sulia taˈi madamo.

Sa Jakob korea ˈi Lia ma ˈi Rachel

15 Buri ˈana sa Laban ka fata ˈuri ana
sa Jakob, “ˈAeˈo na ngwai nau, bore ma
nia ˈiri leˈa neˈe ˈoke rao ˈoˈo goˈo ˈamu
fuaku. Ta tae neˈe ˈoko oga nai baˈa foliˈo
ˈania?”
16 Ma ngwae neˈe nia toˈo ˈana ro kini
sariˈi ki, Ai eta futa neˈe satana ˈi Lia, ma
ruana sariˈi ana neˈe ˈi Rachel.
17 ˈI Lia maana leˈa liu, bore ma ˈi Rachel
neˈe maana ˈoloˈolo liu mala diˈia bola ki.
18 ˈUnaˈeri ma sa Jakob nia kwaima liu
ana ˈi Rachel, ma nia ka fata ˈuri fuana
ngwai nia, “Nau ku saeleˈa neˈe nai rao
sulia fiu faˈi ngali ki fuamu, si diˈia ˈoko
alaˈania nai korea ruana sariˈi amu.”
19 Sui sa Laban ka fata ˈuri, “Nia leˈa
fuana neˈe nai kwatea fuamu ka liufia ta
ngwae laˈu, ˈunaˈeri ˈoke tua naˈa ˈamu
ˈuri faˈi nau.”
20 Goˈo sa Jakob ka inaˈu naˈa ana raoˈa
fuana ngwai nia sulia fiu faˈi ngali ki, fasi
ˈiri nia ke korea ˈi Rachel. Bore ma fiu faˈi
ngali neˈeri ki diˈia goˈo ˈana ta ro nama
ta uulu asoa ana, osiˈana nia kwaima liu
ana sariˈi neˈeri.
21 Kaidaˈi fiu faˈi ngali neˈeri ki sui, nia
ka fata ˈuri ana funga nia, “Na kaidaˈi nau

* **28:19** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Betel’ fadalana neˈe ‘Luma God’.

nia sui naˈa, ala maˈi ˈani kini nau nai
korea naˈa.”
22 ˈUnaˈeri sa Jakob ka sasia taˈi
fafangaˈa doe ana ara araˈinga neˈeri ka
saea maˈi ngwae ki.
23-24 Bore ma saena rodo neˈeri, nia
noaˈa kasi ngalia ˈi Rachel ka leka fuana
sa Jakob, nia ngalia lala ˈi Lia, na kini eta
futa nia, ka leka kwatea fuana. Sui nia
ka kwatea na kini rao ˈoˈo neˈe kira saea
ˈania ˈi Silpa ka leka faˈinia fuana raoˈa
saena luma nia. ˈUnaˈeri sa Jakob ka teo
naˈa faˈinia ˈi Lia ana rodo neˈeri.
25 Aia ˈofodangi nia lia, bore ma nia ka
tona liu naˈa, osiˈana ˈi Lia lala neˈe nia
teo faˈinia. Sui nia ka leka ka fata ˈuri
fuana sa Laban, “Faˈuta neˈe ˈoko sasia ru
neˈe aku kwa! Nau ku laga liu naˈa ana
raoˈa fuamu fasi ˈiri nai ngalia ˈi Rachel.
Faˈuta neˈe ˈoko ˈoi aku ˈuri?”
26 Bore ma funga nia ka fata ˈuri, “Na
falafala ana fanoa kami nia noaˈa kasi
ˈunaˈeri. Noaˈa kami kasi alaˈania neˈe
ngela kini ˈi buri ka eta ˈafe, ma ai ˈi naˈo
ka ˈafe ˈi buri.
27 Alaˈania ru fuana fafangaˈa ana ara
araˈinga ˈoe ki ke masia ana kini eta futa
ka leka basi ˈana sulia fiu asoa neˈe ki,
buri ˈana ˈoko fiˈi alangaˈi ko rao sulia ta
fiu faˈi ngali laˈu. Kaidaˈi fiu asoa neˈe ki
ka sui, kami ke baˈa kwatea laˈu ruana ai
fuamu.”
28 ˈI neˈeri sa Jakob ka alafafia ke sasi
ˈunaˈeri, ma kaidaˈi fiu asoa ana fafangaˈa
neˈeri nia sui naˈa, na funga nia ka kwatea
laˈu ˈi Rachel fuana.
29 Ma nia ka kwatea ta sariˈi rao ˈoˈo
fuana, neˈe kira saea ˈani ˈi Bilha nia ka
leka faˈinia, fasi ka rao saena luma nia.
30 ˈUnaˈeri sa Jakob ka teo naˈa faˈinia ˈi
Rachel saena rodo neˈeri, nia kwaima liu
laˈu ana ka liufia ˈi Lia. Sui nia ka rao laˈu
sulia ta fiu faˈi ngali fuana funga nia.

Kaela sa Jakob

31 Kaidaˈi Iawe nia lisia neˈe sa Jakob
kwaima ana ˈi Rachel ka liufia ˈi Lia, nia
ka kwatea ˈi Lia ka ina, bore ma ˈi Rachel
noaˈa kasi ina.
32 Noaˈa kasi tau goˈo ˈi Lia ka ina naˈa,
ma ka faˈafuta taˈi ngela ngwane goˈo nia
ka fata ˈuri, “Iawe nia lisia naˈa ˈatoˈanga
nau ki. Kaidaˈi neˈe naˈa na araˈi nau ka
kwaima aku.” Ma nia ka saea ngela neˈeri
ˈania sa Ruben.*
33 ˈI buri ˈana nia ka ina laˈu, ma nia
ka faˈafuta laˈu ta ngela ngwane ana, sui
nia ka fata ˈuri, “Iawe kwatea ngela neˈe
fuaku, sulia nia rongoa araˈi nau kasi
kwaima liu goˈo aku.” Ma nia ka saea
ngela neˈeri ˈania sa Simion.†
34 ˈUnaˈeri nia ka ina laˈu, ma ka
faˈafuta laˈu ta ngela ngwane ana, nia
ka fata ˈuri, “Ngela nini nau ke baˈa
kwatea araˈi nau ke manata ngasingasiˈa
aku, osiˈana nau ku alua naˈa uulu ngela
ngwane ki fuana.” Ma nia ka saea ngela
neˈeri ˈania sa Lifae.‡
35 Ma ana taˈi kaidaˈi laˈu, nia ka ina
ma ka faˈafuta laˈu ta ngela ngwane nia ka
fata ˈuri, “Kaidaˈi neˈe nai baˈatafea ˈaku
Iawe, ma nia ka faˈasata ˈania sa Juda.§
Buri ˈana ma noaˈa nia kasi ina naˈa.”

30

1 Kaidaˈi ˈi Rachel nia saiana nia noaˈa
kasi ina naˈa nia siana nia kasi leˈa ana,
ma nia talaˈae liana ka guˈuguˈu fuana
sasina, ma nia ka fata ˈuri fuana sa Jakob,
“ˈOke kwatea nama ta ngela fuaku si diˈia
noaˈa, nia leˈa fuaku nai mae goˈo.”
2 ˈUnaˈeri sa Jakob ka talaˈae fuana
saetaˈanga fuana, nia ka fata ˈuri fuana,
“ˈUri ma ˈoko fia fasi nai sasia ru neˈe God
saiana ka sasia? Niaˈa neˈe luiˈo faˈasia
inaˈa.”
3 Goˈo ˈi Rachel ka fata ˈuri, “ˈIrai nia
leˈa, na kini rao nau ˈi Bilha niniˈa tua
goˈo ˈana. Nia leˈa fuana ˈoke leka maliu
faˈinia, fasi ˈiri nia ke faˈafuta ta ngela
fuaku. Falafala ˈunaˈeri naˈa neˈe nai baˈa
toˈo ana ngela nau ki ana.”
4 Sui nia ka kwatea kwau kini rao neˈeri
ka leka tua faˈinia sa Jakob, ma ka teo
faˈinia.
5 Goˈo kini neˈeri ka ina naˈa, ma ka
faˈafuta taˈi ngela ngwane ana sa Jakob.
6 Sui ˈi Rachel ka fata ˈuri, “God nia lisia
maˈi na ˈatoˈanga niniˈa teo fafi nau, ma
nia faˈataˈinia neˈe noaˈa laˈu roraˈa nau.
Nia rongoa foˈolaku, ma nia ka kwatea
ngela ngwane neˈe fuaku.” Ma nia ka saea
ngela neˈeri ˈani sa Dan.*
7 Sui ˈi buri ˈana ˈi Bilha ka ina laˈu, ma
ka faˈafuta ta ngela ngwane laˈu ana sa
Jakob.
8 ˈI neˈeri ˈi Rachel ka fata ˈuri, “Nau ku
fuˈa ngasingasiˈa ˈusia ai naˈoku, ma nau
ku liufia naˈa.” Ma nia ka saea ngela neˈeri
ˈani sa Naftali.†
9 Ana kaidaˈi ˈi Lia nia saiana neˈe noaˈa
kasi ina naˈa, nia ka fatamana kini rao ˈoˈo

* **29:32** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Ruben’ fadalana neˈe ‘Nia lisia ˈatoˈanga nau ki’. † **29:33** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Simion’ fadalana neˈe ‘Nia rongoa’. ‡ **29:34** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Lifae’ fadalana neˈe ‘Tua karangia’. § **29:35** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Juda’ fadalana neˈe ‘Baˈatafea’ * **30:6** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Dan’ fadalana neˈe ‘Nia faˈataˈinia neˈe noaˈa laˈu roraˈa nau’. † **30:8** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Naftali’ fadalana neˈe ‘Nau ku fuˈa ngasingasiˈa’.

nia ˈi Silpa ka leka maliu faˈinia sa Jakob logo.
10 Kaidaˈi ˈi Silpa ka faˈafuta taˈi ngela ngwane ana sa Jakob,
11 goˈo ˈi Lia ka fata ˈuri, “Ngwae neˈe nia ˈoilakiˈa fuaku!” Ma nia ka saea ngela neˈe ˈania sa Gad.‡
12 Sui kini rao neˈe ka faˈafuta laˈu ta ngela ngwane ana sa Jakob,
13 Ma ˈi Lia ka fata ˈuri, “Nau ku saeleˈa liu naˈa. ˈAfe ki taˈifau kike baˈa sae nau ˈani ˈi Saeleˈa.” Ma nia ka saea ngela neˈe ˈania sa Asa.§

14 Kaidaˈi kira ka loia na witi ki saena oˈola ngela tiˈitiˈi neˈeri, sa Ruben ka leka ˈi oˈola, ma ka dao toˈona ti fuaˈi ru ana Mandrek, nia ka gweea ti faˈi ru ma ka ngalia maˈi ka kwatea fuana teˈa nia. ˈUnaˈeri ˈi Rachel ka saefilo ˈuri ana ˈi Lia, “Nau ku amasiˈo ˈoke kwatea maˈi ti fuaˈi ru fuaku ana Mandrek neˈe ngela ˈoe nena ngaliˈi maˈi.”

15 Bore ma ˈi Lia ka fata lala ˈuri, “ˈOko ngalia naˈa ˈamu na araˈi nau! Faˈuta laˈu neˈe ˈoko iliili ˈuana ngalilana laˈu na fufuna Mandrek neˈe ngela nau nia ngaliˈi maˈi fuaku? Taˈi noaˈa goˈo!” Bore ma ˈi Rachel ka fata ˈuri, “Diˈia ˈoko kwateˈa fuaˈi ru neˈana ki fuaku, nai baˈa alaˈani ˈoke teo faˈinia sa Jakob saena rodo neˈe maˈi.”

16 ˈUnaˈeri ana agi saˈulafi neˈe sa Jakob oli maˈi faˈasia ˈi oˈola ˈi Lia ka leka kwau ka saka fuana, ma ka fata ˈuri fuana, “Rodo taˈena ˈoke leka maˈi ko teo faˈinau sulia nau ku foliˈo naˈa ˈania fuaˈi ˈai ki ana Mandrek, neˈe ngela nau nia kwateˈe fuaku.” Ma ana rodo neˈeri, sa Jakob ka leka maliu faˈinia ˈi Lia.

17 Buri ˈana God ka rongoa foˈongaˈa ˈi Lia, sui nia ka ina laˈu ma ka faˈafuta limana ngela ngwane sa Jakob.
18 Sui nia ka fata ˈuri, “God nia kwate nau ana tae neˈe nau ku folia, osiˈana nau ku kwatea naˈa kini rao nau ku leka tua faˈinia araˈi nau.” Ma nia ka saea ngela neˈeri ˈania sa Isakar.*
19 Nia ka ina laˈu ma ka alua onona ngela ngwane ana sa Jakob.
20 Sui nia ka fata ˈuri, “God nia kwatea taˈi kwateˈa ˈoˈo leˈa fuaku. Kaidaˈi neˈe araˈi nau ke baˈa manata lafu nau, duˈungana nau ku faˈafuta naˈa ono ngela ngwane ki fuana.” Ma nia ka saea ˈani sa Sebulun.†
21 Ma ˈi buri ˈana nia ka faˈafuta taˈi ngela kini nia ma nia ka saea ˈania ˈi Daena.
22 Buri ˈana God ka manata toˈona ˈi Rachel, ma ka rongoa foˈongaˈa nia, ma nia ka kwatea nia ka bolo faˈinia ka alu ngela laˈu.
23 Ma nia ka ina laˈu, ma ka alua taˈi ngela ngwane nia ma ka fata ˈuri, “God ngalia naˈa ekeˈa ba nau.”
24 Ma nia ka saea ˈania sa Josef‡ ma nia ka ˈuri, “Alaˈania Iawe ka kwatea laˈu ta ngela ngwane fuaku.”

God kwatea toˈoruˈa sa Jakob ka tatakolaˈa

25 Sui buri ˈana neˈe sa Josef nia futa, sa Jakob ka fata ˈuri fuana funga nia, “Nia leˈa fuana neˈe ˈoke alaˈani kaimili ke oli naˈa ˈi fanoa nau.
26 Nau ku rao ngasi liu fuana folilana ro ˈafe nini nau ki faˈinia ngwaˈi ngela nini nau ki. Nau ku amasi ˈoe ˈoke ala naˈa maˈi anidaroˈo saena limaku, faˈinia ngela nau ki fasi ˈiri kaimili ke leka naˈa. ˈOko sai leˈa naˈa ana raoˈa leˈa ˈoro nini nau ku sasiˈi fuamu.”
27 Bore ma funga nia ka fata ana, “Nau ku oga nai saea taˈi ru. Na maˈetoto nini nau ku lisiˈi ki, niˈi faˈataˈinia fuaku neˈe Iawe nia faˈaleˈa nau osiˈana ˈoko tua faˈinau.
28 Nia leˈa fuana ˈoke saea fuaku ta tae neˈe nai baˈa foliˈo ˈania, ˈiri neˈe nai foliˈo ˈani.”
29 Sui sa Jakob ka fata ˈuri, “ˈOko sai ana ka sui naˈa rao laga ulafuˈa nau ku sasiˈi fuamu ki, ma ˈoko logo ana neˈe ru ˈaeˈaela ˈoe ki kira ˈoro kaidaˈi nau ku lia sulida.
30 Kaidaˈi nau ku eta dao ana fanoa neˈe, ru ˈoe ki noaˈa kasi ˈoro goˈo, bore ma kaidaˈi neˈe kira ˈoro liu naˈa. Na raoˈa nau ku sasiˈi fuamu ki, Iawe faˈaleˈa ˈoe. Bore kaidaˈi neˈe naˈi sasia nama ti ru fuana ˈafilana ngela nau ki naˈa.”
31 Bore ma funga nia ka saefilo laˈu ˈuri ana, “Diˈia nia ˈuira, ta tae neˈe nai kwatea fuamu kwa?” Goˈo nia ka fata ˈuri, “Noaˈa nau kusi oga neˈe ˈoke foli nau ˈania ta mani. Nai baˈa saea kwau taˈi ru, si diˈia ˈoko alafafia ru neˈeri nai lia laˈu sulia ru ˈaeˈaela ˈoe ki.
32 ˈOke baˈa alaˈania nau nai leka lia ˈaku talaku ana ru ˈaeˈaela ˈoe ki taˈena. Na sipsip neˈe goa taˈifau ki faˈinia nanigot tiˈitiˈi neˈe kira ˈiri goa taˈifau ki, neˈe kira toˈo ana kala kwakwaoˈa tiˈitiˈi ki ˈi

‡ **30:11** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Gad’ fadalana neˈe ‘ˈOsi’. § **30:13** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Asa’ fadalana neˈe ‘Saeleˈa’. * **30:18** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Isakar’ fadalana neˈe ‘Kwaiara’. † **30:20** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Sebulun’ fadalana neˈe ‘Manata lafu’. ‡ **30:24** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Josef’ fadalana neˈe ‘Alaˈania nia kwatea taˈi laˈu’.

nonida, ai neˈeri ki neˈe nai baˈa ngalida
fuaku. Ma nia naˈa neˈe folifoliˈa nau.
33 Ma nia ka talangwaraˈu goˈo ana
fuamu fuana sasilana diˈia nau ku sasia
ka saga nama ka noaˈa. Kaidaˈi ˈoko lisia
neˈe nau ku toˈo ana nanigot neˈe goa
taˈifau ki, ma ku toˈo ana sipsip neˈe ˈiri
goa taˈifau ki, ˈirai kaumulu saiana muke
saea neˈe nau ku bili.”
34 Sui funga nia ka fata ˈuri, “Nia leˈa
goˈo ˈana kuke baˈa sasi diˈia neˈe ˈoko
saea.”
35 Bore ma asoa neˈeri nama goˈo, sa
Laban leka ka ngalia na nanigot nia ki neˈe
noaˈa kira kasi goa taˈifau ki neˈe kala
kwaoˈa tiˈitiˈi neˈe teo ˈi nonida ki, faˈinia
sipsip ki neˈe kira goa taˈifau, ma nia ka
aluda saena limana ngwaˈi ngela ngwane
nia kira ka lia sulida.
36 Nia ka alaˈania ti ai saena limana sa
Jakob, ma niaˈa faˈinia ngwaˈi ngela nia
kira ka ngalia ru ˈaeˈaela nia ki kira ka
leka faˈasia kula neˈe sa Jakob tua ana, ma
kira ka ngasingasiˈa sulia uulu asoa ki, ma
kira faˈinia ru ˈaeˈaela neˈeri ki kira ka tua
tau faˈasia sa Jakob.
37-38 ˈUnaˈeri sa Jakob ka tufua rarana
ˈai neˈe taˈetaˈeda marako ki. Ma nia
ka ragia ti taˈetaˈe ˈai ana ˈai neˈeri ki
fasi ˈiri ke alua kula kwao ana. Goˈo nia
ka alua faˈi aˈo aˈo neˈeri ki ana kula
nanigot ki leka maˈi fuana kwaˈu kafoˈa
ana, kaidaˈi kira kwaˈu, kira ka bubungia
faˈi aˈo aˈo neˈeri ki. Nia ka ngalia rarana
ˈai neˈe kira saea ˈani Popla. Nia sasi
ˈunaˈeri osiˈana kaidaˈi na nanigot kira
leka maˈi fuana kwaˈunga ana kafo neˈeri,
na nanigot ngwane ki ka raˈefida nanigot
kini ki.
39 Ana kaidaˈi neˈe taˈi nanigot ngwane
nia ka raˈefia ta nanigot kini, kira ka
bubungia fai ˈai neˈeri ki, na bibi nanigot
neˈe ke baˈa futa ana nanigot kini neˈeri
ka noaˈa kasi goa taˈifau, nia ka taˈi toˈo
ana kwaoˈa ki ˈi nonina.
40 ˈUnaˈeri sa Jakob ka daroˈia ru
ˈaeˈaela neˈeri ki, nia ka ngalia sipsip ki
faˈasia nanigot ki, ma ka aluda sipsip ki
kwau ana kula neˈe kira saiana kike lisia
na sipsip funga nia ki neˈe kira goa ma
kika goa bore ma kira taˈi kwakwaoˈa
tiˈitiˈi ˈi nonida ki. Sui nia ka fikua ai nia
ka tua fiku noaˈa kasi dola laˈu faˈinia ai
funga nia ki, ma ka ˈunaˈeri neˈe nia ka
sasi kika ˈoro laˈu.
41 Ma kaidaˈi nia lisia neˈe nanigot kini
ngasingasiˈa ki kira oga nanigot ngwane
ki, nia ka ngalia na faˈi ˈai neˈeri ki ka alua
ana kula fuana kwaˈu kafoˈa. Sui kaidaˈi
na nanigot ngwane ki kira ka raˈefida ma
kira ka bubungia na faˈi ˈai neˈeri kira ka
toˈo ana toto kwao ki ˈi nonida.
42 Bore ma kaidaˈi nia lisia na nanigot
neˈe noaˈa kasi ngasingasiˈa kira leka
maˈi, nia ka lafua faˈi ˈai neˈeri ki laˈu.
Sui kasi tau goˈo na nanigot neˈe noaˈa
kasi ngasingasiˈa ki, nia neˈe ai funga nia
ki. Bore ma ai neˈe ngasingasiˈa taˈifau ki,
ai nia ki. Ka ˈunaˈeri neˈe nia taˈi ngwae
toˈoru liu.
43 Nia ka toˈo ana sipsip ˈoro, faˈinia
nanigot ˈoro, ma ngwae rao ˈoˈo ˈoro, ma
kini rao ˈoˈo ˈoro, ma kamel ˈoro, ma
dongki ˈoro logo.

31

Sa Jakob tafi faˈasia funga nia sa Laban

1 Ana taˈi asoa sa Jakob rongoa neˈe
lumaˈa nia ki kira alaˈa sulia. Kira ˈuri,
“Lumaˈa kulu sa Jakob nia ngalia taˈifau
naˈa ana ru maˈa kulu ki. Ma nia ka toˈo
ru naˈa, ana ru neˈe maˈa kulu nia toˈo ani
ki ˈi naˈo.”
2 ˈUnaˈeri sa Jakob ka lisia logo neˈe
funga nia kasi kwaima leˈa naˈa ana diˈia
ba nia sasia maˈi etaeta.
3 Buri ˈana Iawe ka fata ˈuri fuana, “ˈOke
oli naˈa ˈuana tuaˈa neˈe koˈo ˈoe ma maˈa
ˈoe ma fuuˈi ngwae ˈoe neˈe kira tua maˈi
ana. Ma nai baˈa leka faˈiniˈo.”
4 Sui sa Jakob ka kwatea alaˈanga fuana
ro ˈafe nia ki ˈi Rachel ma ˈi Lia, fasi ˈiri
kera ke leka saka fuana ana kula abitakoˈa
neˈe na ru ˈaeˈaela nia ki tua ana.
5 Nia ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Nau ku lisia
naˈa neˈe maˈa koroˈo noaˈa kasi kwaima
leˈa naˈa faˈinau, diˈia ba nia sasasia maˈi
etaeta. Bore ma God niniˈa maˈa nau, nia
tua faˈi nau leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe.
6 Koroˈo saiana ka sui naˈa neˈe nau ku
lagaˈi rao naˈa fuana sasilana raoˈa maˈa
koroˈo ki.
7 Bore ma nia ka ˈidufaˈi aurafu nau logo
ˈana. Kaidaˈi ˈoro sui naˈa nia rokisia na
folifoliˈa neˈe nia foli nau ˈani. Bore ma
God noaˈa kasi alaˈania neˈe nia ka faˈali
nau.
8 Kaidaˈi nia ˈuri, folifoliˈa ˈoe ˈoke baˈa
ngalia na nanigot tiˈitiˈi neˈe ki nini kira
goa, bore ma kira toˈo lala ana kala kwaoˈa
ki ˈi nonida, sui na nanigot kini nia ki ka
kalea na ngela ˈi ru ˈunaˈeri ki logo. Bore
ma kaidaˈi nia ka ˈuri folifoliˈa ˈoe naˈa
neˈe ˈoke baˈa ngalia kala nanigot neˈe
kira goa, bore ma kira toˈo logo ana kala
toto kwao ki ˈi nonida.” Ma na nanigot
kini nia ki kira ka kalea logo ngela ˈi ru
ˈunaˈeri ki diˈia neˈe nia saea.
9 ˈUnaˈeri neˈe God ka ngalia ru ˈaeˈaela
neˈeri ki faˈasia limana maˈa koroˈo, ma
ka aluˈi lala saena limaku.
10 Ana kaidaˈi nanigot kini ki oga nanigot
ngwane ki ka raˈefida, nau ku lisia taˈi

maliu boleˈa. Ana maliu boleˈa neˈeri nau
ku lisia na nanigot ngwane ki neˈe kira
raˈefia ae kini neˈeri ki, kira goa bore ma
kira toˈo logo ana toto kwao ki ˈi nonida.
Ti ai kira kwao tatala asiˈa ma ti ai ada ka
toˈo ana toto kwao doe ki ana nonida, ma
ti ai ada kira ka toˈo ana kala toto kwao ki
ˈi nonida.
11 Sui ˈainsel God ka sae nau saena maliu
boleˈa neˈeri, ma nia ka fata ˈuri, “Jakob.”
Ma nau ku olisi ˈuri ana, “ˈIu.”
12 Sui nia ka fata ˈuri, “Lisia basi, na
nanigot loˈoko raˈefia na nanigot kini goa
loˈoko bore ma kira toˈo ana toto kwao ki
ˈi nonida. Nau ku sasia ru neˈe ka fuli
ˈuri, sulia nau ku lisia falafala taˈa niniˈa
sa Laban nia sasia amu.
13 Nauˈa na God ba nau ku dao maˈi
siamu ˈi Betel, kula ba ˈoko kisitaˈinia
ngwaingwai olif ana taˈifau ba ˈoko faˈa
abu ma na ru fuana mamanata ˈanga firi
toˈoku. Ma ana kula neˈeri logo ba ˈoko
sasia taˈi fata alangaˈinga ngasingasiˈa
fuaku. Kaidaˈi neˈe nau ku ogaˈo ˈoke
faˈasia kula neˈe ma ˈoko oli ˈi fanoa
ˈaˈana ba ˈoko futa maˈi ana.”
14 ˈUnaˈeri ˈi Rachel ma ˈi Lia kera ka
fata ˈuri fuana, “Na maˈa keroˈo noaˈa kasi
baˈa toˈo naˈa ana ta ru neˈe nia ke alua
saena limamiroˈo kaidaˈi nia ka kwaimaˈa
kwali fuana maeˈa.
15 Nia lisi keroˈo ka diˈia neˈe keroˈo
noaˈa laˈu ngela nia ki, keroˈo ka diˈia
naˈa ta ngwae kwaita goˈo ˈana. Nia ˈoifoli
ˈani keroˈo fuamu, ma mani ki taˈifau neˈe
nia ngalia ana folilamiroˈo, kaidaˈi neˈe
nia foli aniˈi ka sui naˈa.
16 Aia, God nia ngalia naˈa ru ki taˈifau
faˈasia maˈa keroˈo, ma nia ka kwatea
naˈa fuamu. Ma ana kaidaˈi neˈe, ru ki
taˈifau ru keroˈo ki naˈa, faˈinia ngela
keroˈo ki. ˈOke sasi naˈa diˈia neˈe God
saea fuamu.”
17-18 Sui sa Jakob ka salisali ana ru nia ki
taˈifau ˈiri ke oli ˈuana maˈa nia ˈi Kenan.
Kira ka kwatea ro ˈafe nia ki faˈinia ngela
nia ki, kira ka leka ˈi fafona kamel ki, ma
ngwae nia ki kira ka leka ˈi naˈo faˈinia ru
nia ki taˈifau neˈe nia toˈo ani kaidaˈi nia
tua ˈi Mesopotemia.
19 Bore ma kaidaˈi sa Laban leka kwau
fuana sufilana ifuna sipsip nia ki, ˈi Rachel
ka leka bilia kala god kala ˈosoˈoso maˈa
nia ki neˈe teo ˈi luma.
20 ˈIu sa Jakob ˈiri saea fuana funga nia
neˈe nia ke baˈa leka, nia sofongaˈinia liua
na nai ˈi ruuˈa neˈeri. Nia tafi goˈo ˈana
faˈasia.
21 Nia ngali taˈifau ru nia ki ˈaliˈali goˈo
kira ka tafi naˈa. Kira ka toˈofolo ana kafo
ˈi Iufretes, kira ka leka ˈuana faˈi ua ˈi
Gilead ki.
22 Buri ˈana uulu asoa ki, sa Laban
ka rongoa faˈarongoˈa neˈe funga nia sa
Jakob nia tafi naˈa.
23 Goˈo nia ka ngalia ngwae ana fuuˈi
ngwae nia, kira ka leka ˈi burida. Buri ˈana
fiu asoa ki sa Laban ka dao fafia ana faˈi
ua ˈi Gilead ki.
24-25 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jakob faˈinia
ngwaˈi toˈa nia ka saungaˈinia naˈa na
fanoa kira ˈi gwauna taˈi faˈi ua ˈi Gilead.
Ma ana rodo neˈeri, God ka leka maˈi
siana sa Laban ana taˈi maliu boleˈa ma
ka fata ˈuri fuana, “ˈOke madafiˈo ˈokoto
fiˈi sasia ta alaˈanga silolo fuana funga ˈoe
sa Jakob.”
26 Sui sa Laban ka leka siana funga nia
ma ka fata ˈuri, “Faˈuta neˈe ˈoke ngalia
ro kini nau ki, ma ˈoko tafi ago ˈuri? ˈOko
sasi diˈia neˈe ˈoko liufidaroˈo ana ta maˈe.
ˈOko ˈiri taˈi saea naˈa ta alaˈanga fuaku!
27 Faˈuta neˈe kaumulu ka ˈoi ˈaku ˈuri,
ma kamu ka tafi? Si diˈia kamu faˈarongo
nau ˈania lekalamuˈa etaeta ˈirai nai ngali
ngwae ni kwaˈi gita faˈinia ngwae ni
masaˈa ˈania kete ki, ˈirai nai baˈa ngulia
faˈi ngu ni oli oliˈa ˈania falafala leˈa.
28 Lisia basi! ˈOko ˈiri alaˈania neˈe nai
nonoˈia kala koˈo nini nau ki faˈinia ro
kini nini futa aku ki, ma nau ku oli oli ada.
ˈOko boleboleˈa liu naˈa kwa!
29 Nau ku bolo faˈinia nai faˈali kaumulu
goˈo ˈaku taˈifau. Bore ma rodo neˈe,
God maˈa kaumulu nia leka maˈi siaku
ana maliu boleˈa, ma ka alaˈa ngasingasiˈa
fuaku ˈiri noaˈa naisi alaˈa silolo fuamu.
30 Nau ku saiana neˈe ˈoko oga liua naˈa
olia ˈuana fanoa ˈoe, bore ma faˈuta lala
neˈe ˈoko bilia kala god kalaˈa nau ki neˈe
niˈi teo saena luma nau?”
31 Sui sa Jakob ka fata ˈuri, “Noaˈa naisi
saea leka laku fuamu sulia nau ku maˈu,
ˈasu ˈubani nau ku saea fuamu, ma ˈoko
fiˈi ngali ro ˈafe nau ki faˈasi nau.
32 Bore ma si diˈia ˈoko dao toˈona ta ai
aimili nia bilia na god ˈoe ki, na ngwae
neˈeri ke baˈa mae. Na ngwae nini ana
fufuˈi ngwae ˈoe ki neˈe kike faˈamamana
aku. ˈOke lia ˈamu ˈuana god ˈoe ki.
Ma si diˈia ˈoke dao toˈona ta ru amu,
ˈoke ngalia.” Bore ma nia noaˈa kasi sai
goˈo ana neˈe ˈi Rachel goˈo neˈe bilia god
kalaˈa neˈeri ki, ma ka agotaˈi niˈi.
33 Sui sa Laban ka leka lulu kwailiu
ˈuana god kalaˈa neˈe ki saena babala sa
Jakob, ma nia ka leka sasi logo ˈunaˈeri
saena babala ˈi Lia, ma saena babala ro
kini rao ˈoˈo, ma ro kini nia ki logo, bore
ma nia noaˈa ˈiri dao toˈoda. Sui ni ka ruˈu
ˈi saena babala ˈi Rachel.
34 Bore ma ˈafe neˈe sofongaˈinia saena
taˈi ngwaˈi ana kula ni gwauru ˈanga
fafona kamel nia, nia ka tua fafia na

ngwaˈi ni ru neˈeri. Sui bore ˈana nia
ka dao maˈi ka lulu kwailiu ana kula ki
taˈifau saena babala neˈeri, noaˈa nia kasi
dao toˈona.
35 Sui ˈi Rasel ka fata ˈuri ana maˈa nia,
“Kwaimanatai liu naˈa maˈasi ˈae, nau ku
mataˈi ne, ma nau kusi bolo faˈinia uuˈa
ˈi maamu, nau ku amasiˈo ˈoe kosi saetaˈa
laˈu fuaku.” Ma sa Laban ka lia ana kula
ki taˈifau ˈuana god kalaˈa nia ki bore ma
nia kasi dao naˈa toˈona.
36 ˈUnaˈeri sa Jakob ka balufia funga nia
ka ˈuri, “ˈUri ma tae neˈe nau ku sasia ka
taˈa kwa! Nau ku ˈiri ˈoia na taki neˈe
kaumulu ka leka maˈi muka lali nau ˈuri!
Nia ˈiri saga neˈe kamu ka sasi ˈuri.
37 Mulu leka lia ˈi safitana ru loˈoko nau
ki, bore ma tae neˈe kamu ke dao toˈona?
Diˈia kamu lisia ta ru, muka ngalia maˈi!
Ngwae kulu ki ne tua goˈo ˈada. Moro
alua ˈi maada, fasi ˈiri kike lia saiana sa
tai aumulu neˈe saga.
38 Ro akwala faˈi ngali ki naˈa neˈe nau
ku inaˈu ana raoˈa fuamu. Ma ana kaidaˈi
ˈoro goˈo ana neˈe sipsip ˈoe ki ma nanigot
ˈoe ki kira toˈo ana ngela ˈi ru ˈoro ki,
bore ma ta taˈi sipsip ngwane nama ta
taˈi nanigot ngwane noaˈa nau kusi ngalia
nama faˈasiˈo fuana ˈanilana ˈaku.
39 Kaidaˈi ki taˈifau na ru kwasi ki kira
faˈalia na ru ˈaeˈaela ˈoe ki, nauˈa goˈo
neˈe nai didifulia. Nau noaˈa kusi ngalia
naˈa maˈi siamu ˈiri ˈoke lisia. Falafala
ˈoe naˈa neˈe diˈia ta ru ˈaeˈaela amu nia
noˈana ana dangi nama ana rodo, nauˈa
nama neˈe nai didifulia.
40 Kaidaˈi ˈoro ki nau ku saiana noniku
nia taˈa. Ana dangi, na madaˈafi nia sina
fifi aku, ma nau ku maruku liu naˈa, ma
ana rodo nau ku gwari liu naˈa, ma nau
kusi maliu.
41 Ana kaidaˈi firi sulia ro akwala faˈi
ngali, nau ku tua faˈi kaumulu ki, kamu
sasi nama diˈia neˈe nauˈa ta ngwae rao
laga ulafu, ma ru neˈe kamu kasi rokisia
goˈo. Nau ku rao sulia fai akwala faˈi ngali
ki fuana ngalilana ro kini ˈoe ki, ma nau ku
inaˈu ana raoˈa sulia ono faˈi ngali ki laˈu
fuana ru ˈaeˈaela nini ˈoe ki. Ma ana ono
faˈi ngela neˈe ki, ˈoko rokisia folifoliˈa
nau ana kaidaˈi ˈoro.
42 Bore ma diˈia God nini koˈo nau ki nia
kasi ˈafiˈafi nau, ˈirai ˈoko lali nau ka sui
naˈa. Ma noaˈa naisi ngalia naˈa ta ru.
Bore ˈana ma God nia tua faˈi nau, ma
ˈoe kosi lali nau. Koˈo nau sa Abraham
nia foˈosia ˈi naˈo ma faˈinia maˈa nau sa
Aesak logo neˈe inaˈu ana foˈosilana ma
ka fuˈusi doe ana. Bore ma nia ka lisia
goˈo ˈana na ˈatoˈanga nini nau ku toˈo
ana, ma rao ngasiˈa nini nau ku fulia, ma
saena rodo neˈe nia faˈataˈinia ana maliu
boleˈa neˈe ˈoko faˈataˈinia sa tai akoro
neˈe saga.”

Sa Laban fata alangaˈi faˈinia sa Jakob

43 Sui sa Laban ka fata ˈuri fuana funga
nia, “Na ro ˈafe neˈe ki, ro kini nau ki
niniˈa. Na ngela keroˈa ki faˈinia ru
ˈaeˈaela neˈe ki ru nau ki taˈifau. Ru
neˈe ki taˈifau ru nau ki goˈo. Bore ma
duˈungana nau noaˈa kusi sasia ta ru
fuana goniladaroˈo ro kini nau ki faˈinia
ngela kira ki.
44 Nau ku salisali naˈa nai sasia fata
alangaˈinga faˈinidaroˈo. Nia leˈa kuke
sasia taˈi sulufaua doe ˈi neˈe, fasi ˈiri ke
diˈia toto kulu ana alangaˈinga nini kulu.”
45 ˈUnaˈeri sa Jakob ka ngali taˈi fau doe
ka faˈauua ˈi neˈeri ka sasia taˈi ru fuana
mamanata ˈanga toˈona.
46 Ma nia ka fata ˈuri fuana ngwae ana
fufuˈi ngwae nia ki, “Muke leka ngalia
maˈi gwaˈi fau ki, kuke baˈa saungaˈinia
taˈi sulufaua ana kula neˈe.” Buri ˈana
kike baˈa sasia kala fafangaˈa, karangia
sulufana neˈe fuana toto ana ru neˈe.
47 Sui sa Laban ka saea sulufaua neˈeri
ˈania alaˈanga nia, “Jegara Sahaduta,”
neˈe fadalana, “Sulufaua ana toto kulu.”
Ma sa Jakob ka saea sulufaua neˈe ˈania
alaˈanga nia, “Galeed,” neˈe fadalana
ˈunaˈeri logo.
48 Goˈo sa Laban ka fata ˈuri ana, “Na
sulufau neˈe nia ke baˈa diˈia toto fuakoro,
ana fata alangaˈinga niniˈa koro.” Nia
neˈe sa Jakob ka saea kula neˈe ˈani
Galeed.
49 Goˈo sa Laban ka fata ˈuri fuana,
“Alaˈania Iawe ke filo koro kaidaˈi koro
leka faˈasikoro.” Nia neˈe sa Jakob ka saea
kula neˈeri ˈania ˈi Mispa nama kula fuana
filolana.
50 Ma nia ka fata laˈu ˈuri, “Diˈia ˈoko
sasia ta ru ka taˈa ana ro kini neˈe nau
ki nama ˈoko korea lala ta ˈafe laˈu, nia
leˈa fuana ˈoke manata toˈona God neˈe
lisi koro, sui bore ˈana ta ngwae kasi filo
koro.
51 Na sulufaua neˈe nau ku alua ˈi
safitakoro, ma na fau nini ˈoko faˈauua
diˈia ta ru ni manata firiˈanga toˈona kera
ke baˈa tua ˈi neˈe.
52 Na sulufaua neˈe faˈinia ru fuana
mamanata ˈanga toˈona neˈe kera ro toto
ana fata alangaˈi lakoro. Noaˈa naisi baˈa
leka liufia sulufaua neˈe fuana faˈalilamu.
Ma ˈaeˈo logo ˈoe kosi liufia na sulufaua
neˈe faˈinia na ru fuana mamanata ˈanga
firi toˈona neˈe ana ta kaidaˈi goˈo ˈana
fuana fuˈalilaku.
53 Alaˈania God maˈa koro ki sa Abra-
ham ma sa Neho ke matalangaˈinia ta ai
akoro neˈe nia ke ˈoio alangaˈinga neˈe!”

ˈUnaˈeri sa Jakob ka alangaˈi ˈania satana God neˈe maˈa nia sa Aesak foˈo satana, diˈia neˈe nia ka dau sulia alangaˈinga niniˈa sa Laban sasia faˈinia.
54 Buri ˈana nia ka saungia taˈi ru ˈaeˈaela ma ka foˈosi ˈania ˈi gwauna ua neˈeri ma nia ka saea ngwae ana kwalafa nia ki kira ka leka maˈi kika ˈado faˈinia fuana ˈanilana foˈosi neˈeri. Ma kaidaˈi fuana ˈanilana foˈosi neˈeri, ma kaidaˈi kira fanga ka sui ana rodo neˈeri, kira ka teo naˈa maˈi gwauna faˈi ua neˈeri.
55 Ana ˈofodangi laˈa bilabila, sa Laban ka nonoˈia kala koˈo nia ki, faˈinia ro kini nia ki fuana olioliˈa ada. Sui nia ka faˈasia fanoa neˈeri, ma ka oli ˈi fanoa nia.

32

Sa Jakob salisali fuana lisilana sa Esau

1 Ana kaidaˈi sa Jakob nia leka kwau, na ˈainsel ki kira leka maˈi ma kika saka fuana.
2 Ma kaidaˈi nia lisi kira, nia ka fata ˈuri, “Kula neˈe nia kula na ˈainsel God ki kira sasia fuana fanoa kira. Sui nia ka saea kula neˈeri ˈania ˈi Mahanaem nama ro fanoa.”
3-5 Sa Jakob ka asungaˈinia ti ngwae kira ka ngalia alaˈanga nia ka leka fuana ngwaefuta nia sa Esau ˈuana fanoa ˈaˈana kira saea ˈani ˈi Seiri, neˈe ta sata ˈi Idom. Nia saea fuada ˈiri kike fata ˈuri fuana sa Esau, “Araˈi kwa, ngwae ni rao ˈoe sa Jakob, nia asungaˈi kaimili mika leka maˈi mike faˈarongo ˈoe ˈania fatalana. Nia fata ˈuri: Araˈi ˈaˈana nau ˈae. ˈI naˈo nau ku faˈasia kula neˈe ma nau ku leka tua faˈinia sa Laban, ma nau ku tua faˈinia leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe, ma nau ku oli naˈa maˈi, nau ku toˈo ana buluka ki ma dongki ki, ma sipsip ki, ma nanigot ki, ma na ngwae rao ˈoˈo ki ma kini rao ˈoˈo ki. Nia ne nau ku kwatea kwau alaˈanga neˈe fuamu, si diˈia ˈoko saeleˈa fuana lisilaku.” Goˈo nia ka asungaˈinia ngwae ki kira ka leka etaeta ana fuana lisilana sa Esau.
6 Kaidaˈi ngwae neˈeri kira oli maˈi, kika fata ˈuri fuana, “Kaimili leka lisia ngwae futa ˈoe ka sui naˈa. Kaidaˈi neˈe nia faˈasia naˈa fanoa nia ka leka naˈa maˈi fuana sakaˈa fuamu. Ma nia toˈo ana fai talangaˈi ngwae ki kira ka leka maˈi faˈinia.”
7 ˈUnaˈeri sa Jakob ka maˈu liu, sui nia ka daroˈia ngwae neˈe kira tua faˈinia ki, faˈinia logo ru ˈaeˈaela nia ki ˈania na ro fikutaˈi lekaˈa ki.
8 ˈUnaˈeri nia ka manata ˈuri, “Diˈia sa Esau nia leka maˈi, ma ka saungia naˈa ta taˈi fikutaˈi ngwae, sali ta fikutaˈi ngwae kira saiana kike tafi.”
9 Sui nia ka foˈosia God ka ˈuri, “Aofia Iawe, ˈaeˈo God koˈo nau sa Abraham ma maˈa nau sa Aesak. Nau ku amasiˈo ˈoke rongo nau maˈi. ˈOko saea fuaku nai oli nama maˈi ˈi fanoa nau ma luˈuluˈua nau, ma ˈoko fata alangaˈi ˈuri ˈoke baˈa kwatea maurilaku ka leˈa.
10 Falafala ˈoe ki fuaku nia ˈuri. Kaidaˈi ki sui ˈoko kwaima liu aku, ma kaidaˈi ki sui ˈoko dau sulia fata alangaˈinga ˈoe ki fuaku. Bore ˈana ma nauˈa taˈi ngwae taˈa goˈo ˈana niniˈa, nau ngwae rao ˈoe goˈo, ma nia ka ˈiri saga goˈo fuamu neˈe ˈoke sasia ti ru leˈa fuaku ˈuri, ˈI naˈo maˈi kaidaˈi nau ku toˈofolo ana kafo ˈi Jodan, nau ku ˈiri toˈo nama ana ta ru, faˈi kubu goˈo neˈe nau ku dau fafia. Bore ma niniˈari nau ku oli maˈi, nau ku toˈo ana ro fikutaˈi ngwae faˈinia ma ti ru matamata laˈu.
11 Aofia Iawe ˈae, nau ku amasi ˈoe ˈoke faˈamauri nau faˈasia na ngwae futa neˈe nau. Nau ku maˈu liu, ˈasu ˈubani nia ka dao maˈi ma ka saumusi kaimili faˈinia kini neˈe ki ma ngela ki logo.
12 ˈI naˈo ba, ˈoko fata alangaˈi ˈuri, ‘ˈOke baˈa sasia ru ki taˈifau ke leˈa ana maurilaku, ma ˈoke baˈa sasia ngela neˈe futa ana kwalafa nau ki, kira ke baˈa ˈoro liu neˈe noaˈa ta ngwae saiana kasi toˈoda, kira ke ˈoro diˈia na one ninimana asi. Nau ku amasiˈo ˈoe kosi manata bura ana alangaˈinga nini ˈoe fuaku.’ ”
13 Ana rodo nia ka maliu naˈa ana kula neˈeri, ma ˈofodangi, nia filia ti ru ˈaeˈaela fuana kwatela fuana ngwaefuta nia.
14 Na kwateˈa neˈeri nia toˈo ana ro talangaˈi nanigot kini ki, faˈinia ro akwala nanigot ngwane ki ana etana fikutaˈi ru, ma ro talangaˈi sipsip kini ki faˈinia ro akwala sipsip ngwane ki ana ruana fikutaˈi ru,
15 ma na uulu akwala kamel kini ki faˈinia kaela kamel kira ki ana uula fikutaˈi ru ma na fai akwala buluka ki faˈinia akwala buluka ngwane ki, ana faina fikutaˈi ru ma na ro akwala dongki kini ki faˈinia akwala dongki ngwane ana limana fikutaˈi ru.
16 Nia ka daroˈida ˈania lima fikutaˈi ru ki, ma nia ka alua lima ngwae rao ki kira ka lia sulida taˈifau neˈe taˈi ngwae fuana taˈi fikutaˈi ru. Sui nia ka fata ˈuri fuada, “ˈIu nia leˈa, muke etaeta ˈi naˈo bore ma kamu kasi leka fiku. Na fikutaˈi nanigot kike baˈa etaeta, ma na fikutaˈi sipsip kike taˈi kwaimaˈakwali tiˈitiˈi sui kika fiˈi leka ˈi buri, sui uulu fikutaˈi ru neˈeri ki kira ka fiˈi dongada logo ˈunaˈeri.”
17 Sui nia ka fata ˈuri fuana ngwae neˈe lia sulia nanigot ki, “Si diˈia na ngwaefuta nau saka fuamu sulia tala, ma nia ka

saefilo ˈuri amu, ‘ˈOke leka ˈi faˈi niniˈa? Na nanigot neˈe ki ru sa tai ki niniˈa? Sa tai mo neˈe araˈi ˈaˈana ˈoe?’
18 ˈUnaˈeri ˈoke baˈa fata ˈuri fuana, ‘Araˈi ˈaˈana kwa! Nanigot neˈe ki, ru ngwae ni rao ˈoe sa Jakob. ˈAeˈo naˈa neˈe araˈi ˈaˈana nia, ma nia naˈa ne na kwateˈa ˈoˈo neˈe nia kwatea maˈi fuamu. Nia ke lekaleka maˈi ˈua ˈi burummili.’ ”
19 Ma nia ka saea nama taˈi alaˈanga neˈeri laˈu fuana fai ngwae ni rao neˈe kira lia sulia ti ru ˈaeˈaela laˈu. Nia fata ˈuri, “Si diˈia kaumulu saka fuana ngwaefuta nau, kaumulu taˈifau muke saea goˈo taˈi alaˈanga neˈeri nama logo.
20 Ma kaumulu noaˈa mu kasi manata bura ana alaˈanga ˈuri, ‘Ngwae ni rao ˈoe sa Jakob nia ke leka leka ˈua maˈi ˈi burimili. Ma nia kasi tau, nia ka dao ˈi neˈe.’ ” ˈUnaˈeri sa Jakob ka manata ˈana ˈuri, “Si diˈia nau ku eta kwatea na kwateˈa neˈe ki. Sali nia ke sasia manataˈanga nia ke leˈa tiˈitiˈi fuaku. Ma ˈi buri ˈana neˈe nai baˈa lisia. Sali nia ke saeleˈa fuana lisilaku.”
21 Sui nia ka kwatea na kwateˈa neˈeri ki ka etaeta, bore ma nia ka tua goˈo ana kula neˈeri saena rodo neˈeri.

Sa Jakob fuˈa faˈinia taˈi ngwae

22 Ma saena rodo neˈeri sa Jakob nia tataˈe ma ka ngalia ro ˈafe nia ki faˈinia ro kini rao ˈoˈo kera ki faˈinia akwala ma taˈi ngela nia ki ma kira ka faˈasia kula neˈeri ma kira ka toˈofolo ana kafo ˈi Jebok nia ka ngalida ka toˈofolo faˈinida ˈi bali loˈoba.
23 Ana kaidaˈi kira ˈi bali loˈoba ka sui nia ka oli maˈi ma nia ka kwatea ru nia ki taˈifau ka toˈofolo ana kafo neˈeri.
24 Sui nia ka tua buri talana ana ta bali kafo neˈeri neˈe kira tua ana. Goˈo taˈi ngwae ka leka maˈi ma ka dau nia, kera ka kwainamutaˈi leleka karangi sina ka raˈe maˈi.
25 Kaidaˈi ngwae neˈeri saiana nia kasi liufia naˈa sa Jakob, nia ka fele giroa faˈi ˈagena ma faˈi ˈagena sa Jakob ka adunga naˈa.
26 Sui ngwae neˈeri ka fata ˈuri, “ˈOke danga naˈa ˈani nau! Karangi ka dangi naˈa ne!” Bore ma sa Jakob ka fata ˈuri, “Noaˈa! Nai baˈa danga ˈaniˈo si diˈia ˈoko faˈaleˈa nau basi!”
27 Sui ngwae neˈeri ka lidi ˈuri ana, “ˈUri ma satamu sa tai kwa?” Ma nia ka olisi ˈuri ana, “Sataku sa Jakob ne.”
28 Goˈo ngwae neˈeri ka fata ˈuri, “Satamu ke baˈa noaˈa laˈu sa Jakob. Satamu sa Israel naˈa, duˈungana ˈoko fuˈa saulia God, ma na ngwae logo, ma ˈoko liu.”
29 Buri ˈana sa Jakob ka lidi ˈuri ana ngwae neˈeri, “ˈUri ma satamu sa tai?” Bore ma ngwae neˈeri ka olisi ˈuri ana, “Faˈuta neˈe ˈoko oga saiˈa ana sataku?” Goˈo nia ka faˈaleˈa nia naˈa.
30 Sui sa Jakob ka fata ˈuri, “Reala kwa! Nau ku lia leˈa naˈa ana maana God ˈania maaku, bore ma nau ku mauri goˈo ˈaku ˈua!” Goˈo nia ka saea kula neˈeri ˈania ˈi Peniel, nama “Maana God.”
31 Ma kaidaˈi nia faˈasia ˈi Peniel, na sina nia fane ngasi naˈa, ma nia ke leka labusula naˈa, sulia ˈaena taˈa naˈa.
32 Ka eta ana kaidaˈi neˈeri leleka ka dao ˈi taˈena, na ngwae ana fuuˈi ngwae ˈi Israel kira kasi ˈania ta fasi ru ana kula neˈe na suli nia lado ana nonina ru ˈaeˈaela ki, osiˈana kaidaˈi ngwae neˈeri nia giroa faˈi ˈagena sa Jakob.

33

Sa Jakob saka fuana ngwaefuta nia

1 Sa Jakob lia kwau ka lisia na ngwae futa nia sa Esau faˈinia fai talangaˈi ngwae nia ki neˈe kira leka maˈi. Sui nia ka daroˈia ngela nia ki kira ka leka tua faˈinia teˈa kira ki.
2 ˈUnaˈeri nia ka kwate kira ka uu tatalaˈa taˈifau etaeta, ro kini rao ˈoˈo ki faˈinia ngela keraˈa ki, ˈi buri ˈi Lia faˈinia ngela nia ki, ˈi burida laˈu, ˈi Rachel faˈinia ngela nia sa Josef.
3 Sui nia ka leka ˈi naˈoda ka saka fuana sasina, ma kaidaˈi nia dao karangia, nia ka bobo uruuru fiu faˈi kaidaˈi ki ˈi ano leleka na maana ka toˈo toˈona ˈi ano.
4 Bore ma sa Esau ka lalili maˈi ka saka fuana, nia ka lolea ngwaefuta nia ma nia ka lolo ngiringiri ana ma ka nonoˈia. Ma kera ka angi taˈifau.
5 Kaidaˈi sa Esau lisia ˈafe neˈeri ki faˈinia ngela ki neˈe kira tua faˈinia, nia ka saefilo ˈuri ana, “ˈAfe nini kira tua faˈiniˈo, ma ngela nini kira faˈiniˈo ki ngela sa tai ki niniˈa?” Sui sa Jakob ka olisi ˈuri ana, “Ngwae ˈaˈana God nia sasi leˈa fuaku. Nia niniˈa kwatea ngela neˈe ki fuaku.”
6 Ma ro kini rao neˈe ki faˈinia ngela keraˈa ki, kira leka karangi, ma kira ka bobo uruuru naˈona sa Esau.
7 ˈI Lia faˈinia ngela nia ki logo kira leka ma kira ka bobo uruuru, buira ˈi Rachel ma sa Josef, kera leka maˈi ma kera ka bobo uruuru logo ˈi naˈona sa Esau.
8 Ma sa Esau ka saefilo ˈuri ana, “ˈUri ma na lima amuˈi ru ˈaeˈaela neˈe nau ku saka maˈi fuana sulia tala, ru fuana tae ki baniˈa?” Ma sa Jakob ka olisi ˈuri ana, “Ngwae ˈaˈana ru neˈana ki ru ˈoe ki, fasi ˈiri ˈoke saeleˈa fafi nau.”
9 Goˈo sa Esau ka fata ˈuri, “Noaˈa ngwaefuta nau ku toˈo naˈa ana ru ˈoro ki. Gonia ˈamu ru neˈana ki.”

10 Bore ma sa Jakob ka fata ˈuri, “Noaˈa
ˈoke ngalia ˈamu ru neˈe ki. Diˈia ˈoko
saeleˈa fafi nau, nau ku oga ˈoke ngalia
naˈa ˈamu kwateˈa neˈe nau. Kaidaˈi neˈe
nau ku saeleˈa liu neˈe nau ku lisia laˈu
maomu nia diˈia neˈe nau ku lisia maana
God.
11 ˈOke ngalia naˈa ˈamu kwateˈa nini
nau ku ngalia maˈi fuamu. God nia sasia
ru leˈa fuaku, ma nau ku toˈo ana ru ˈoro
ki naˈa.” Sa Jakob ka ˈingoa ngwaefuta nia
fuana ngalilana ru neˈeri ki, leleka nia ka
ngalia nama kwateˈa neˈeri.
12 Buri ˈana sa Esau ka ˈuri, “Leˈa liu
koro leka, nai baˈa leka faˈiniˈo.”
13 Bore ma sa Jakob ka fata ˈuri, “Ngwae
ˈaˈana, nia leˈa goˈo ˈana, bore ma ˈoko sai
ana, na ngela nau ki kira ˈiri ngasingasiˈa.
Ma nau ku manata toˈona ru ˈaeˈaela
neˈe ki logo neˈe kira ngelaˈa. Si diˈia
nau ku kwatea kira ka leka ngasingasiˈa
fuana asoa laˈulaˈu, ˈirai kira ke baˈa mae
taˈifau.
14 Nia leˈa fuana ˈoke etaeta ˈamu kaim-
ili ke baˈa leka maˈi buri, ˈiri kaili ke
leka sarafaˈi. Kaimili ke baˈa ara faˈinia
kwau lekaˈa, diˈia neˈe ngela neˈe ki ma
ru ˈaeˈaela ki kamu leka naˈa maˈi, kaili
ke baˈa ˈado naˈa faˈi kamu ˈi Idom.”
15 Sui sa Esau ka fata ˈuri, “Nia leˈa ˈirai
nai faˈasia ti ngwae aku kike tua faˈiniˈo.”
Bore ma nia ka ˈuri, “Noaˈa araˈi ˈaˈana
ˈoe kosi ˈabera liu goˈo. Nia leˈa goˈo ˈana.
Diˈia ˈoko saeleˈa fafi nau, nia leˈa naˈa
fuaku neˈeriˈa.”
16 Ana asoa neˈeri nama neˈe sa Esau
faˈasia kula neˈeri, nia ka oli ˈuana ˈi
Idom.
17 Bore ma sa Jakob ka leka ˈuana kula
kira saea ˈania ˈi Sukot, nia ka saungaˈinia
taˈi luma nia, ma nia ka saungaˈinia
babala ki fuana ru ˈaeˈaela nia ki. Nia
neˈe kira ka saea kula neˈeri ˈania ˈi Sukot
nama “Babala ki.”
18 Sa Jakob ka faˈasia ˈi Mesopotemia ka
raˈe ˈalaˈa maˈi ka mauri ana fanoa ˈaˈana
neˈe kira saea ˈania ˈi Kenan. Nia ka leka
ka tua ana maˈe fanoa doe neˈe kira saea
ˈani ˈi Sekem, ma nia ka saungaˈinia fanoa
nia ana kula abitako karangia fanoa doe
neˈeri.
19 Nia ka foli dangalu naˈa ana ano
neˈeri ˈani taˈi talangaˈi ngisingisi silva
ana ngela sa Hamor ki, maˈa sa Sekem.
20 Nia ka ˈuia taˈi fuli kooˈa ana kula
neˈeri, nia ka saea ˈania ˈi El Elohe Israel
neˈe fadalana, “God nia God Israel.”

34

Sa Sekem tuaraˈinia ˈi Daena ka teo faˈinia

1 Ana taˈi asoa, ngela kini sa Jakob ma ˈi
Lia, satana ˈi Daena nia leka ana taˈi fanoa
doe neˈe kira saea ˈani ˈi Sekem, kira leka
lisia ti kini ana kula neˈeri.
2 Ma sa Hamor ta taˈi ngwae ana kwalafa
sa Hivi, nia neˈe gwaungaˈi ana maˈe
fanoa neˈeri, ma nia toˈo ana taˈi ngela
ngwane nia neˈe satana sa Sekem. Ana
kaidaˈi ˈalako neˈeri lisia ˈi Daena nia ka
lolea ma ka ˈingoa ka teo faˈinia.
3 Ma ana kaidaˈi nia lisia sariˈi neˈeri ta
taˈi kini lisilana teˈa liu, nia ka oga liua
naˈa, nia ka gaea naˈa fasi nia ke oga.
4 Ma nia ka fata ˈuri fuana maˈa nia,
“Maˈasi ˈae, nau ku oga liua naˈa nai korea
kini neˈe. ˈOke leka ko ili toˈona ganilana
maˈi ana maˈa nia.”
5 Sui sa Jakob ka rongoa alaˈanga neˈe
ngwae neˈeri nia faˈalia ngela kini nia,
osiˈana neˈe ngela ngwane nia ki kira lia
sulia ˈua na ru ˈaeˈaela nia ki, nia noaˈa
kasi saea ta ru, nia ka maˈakwalida kike
dao basi.
6-7 Ana kaidaˈi neˈe ngela ngwane nia
ki kira oli naˈa maˈi siana, sa Hamor
faˈinia ˈalako nia, kera raˈe maˈi, kera ka
lidia sariˈi neˈeri. Bore ma kaidaˈi neˈe
ngwaingwaena nia ki kira rongoa alaˈanga
neˈe, ˈalako neˈeri ˈingoa ngwaingwaena
kira ka teo faˈinia, kira ka saetaˈa lilisu
naˈa. ˈI maada na falafala neˈeri nia taˈa
liu mala, ma noaˈa ta ngwae kasi bolo naˈa
fuana sasilana. Ma kira ka lisia ru neˈe
ˈalako neˈe sasia, nia kwatea luˈuluˈua
kira ka ˈeke liu naˈa.
8 Sui na maˈa ˈalako neˈeri ka fata ˈuri
ada, “Ngela ˈalako neˈe nau nia oga liua
naˈa sariˈi nini ˈoe, nia leˈa diˈia ˈoke
alaˈania nia ke korea.
9 Nia leˈa fuana kuke alua ta taˈi
alaˈanga neˈe ˈalako kamu ki kike baˈa
kore kini amiˈa, ma ˈalako kamu ki ka kore
kini amuˈa.
10 Ma kamu saiana muke baˈa tua faˈi
kami saena ano neˈe kami. Kamu ke baˈa
tua ana ta kula goˈo ˈana neˈe kamu oga
ˈi neˈe. Ma kamu saiana muke fulia goˈo
amuˈa ta ru ni toˈomaniˈa faˈi kami, ma
kamu saiana muke toˈo ana ta ano ˈamuˈa
ana kula neˈe.”
11 Na ˈalako neˈeri ka fata ˈuri fuada,
“Reala kwa! Diˈia kamu alafafia alaˈanga
neˈeri, nai baˈa kwatea goˈo ˈaku ta ru
goˈo ˈana neˈe kamu oga.
12 Nia leˈa diˈia kamu saea maˈi ta fita
ru neˈe kamu oga nai kwatea fuamuˈa. Ma
kamu saiana muke faˈaraˈea folifoliˈa ana
sariˈi neˈe ke dao ana ta fita ru mala neˈe
kamu oga. Diˈia kamu alaˈania nia ke ˈafe
fuaku, ta folifoliˈa mala ˈana faˈuta neˈe
kamu alua, nai baˈa folia.”

13 Bore ma osiˈana neˈe nia sasia ˈekeˈa
doe ana sariˈi neˈe, na ngwae futa nia ki
kira tataˈe maˈi, ma kira ka sokea ˈalako
neˈe faˈinia maˈa nia.
14 Kira fata ˈuri, “Nia leˈa goˈo ˈana
bore ma kaimili noaˈa kami kasi alaˈania
ngwaingwaena kami kasi ˈafe fuana ta
ngwae neˈe noaˈa kasi ˈolo faˈataˈinia, nia
neˈe kwate ma kami ke baˈa ˈeke liu.
15 Taˈi falafala goˈo neˈe ˈuri, ‘Diˈia kau-
mulu raˈe maˈi ka diˈia kaimili neˈe ngwae
ki taˈifau aumulu kamu ke ˈolo faˈataˈinia
nama, nia neˈe kaimili ke alafafia.
16 Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, ˈalako kamu
ki kike kore kini amiˈa, ma ˈalako kami ki
kike baˈa kore kini amuˈa. Nia ˈunaˈeri
neˈe kuke baˈa diˈia ngwae ana taˈi fufuˈi
ngwae goˈo.
17 Bore ma diˈia kamu kasi alafafia ru
neˈe, na ngwae kamu ki kira ka ˈolo
faˈataˈinia, kami ka ngalia ngwaingwaena
kami mika leka faˈasia ˈi neˈe.’ ”
18 Nia leˈa goˈo ana, sa Hamor faˈinia
ˈalako nia kera rongoa alaˈanga neˈeri nia
saga goˈo ˈana.
19 Goˈo ˈalako neˈeri ka leka ka sasi diˈia
neˈe kira saea nama fuana osiˈana nia oga
liuˈa naˈa kini neˈeri. Sa Sekem ta taˈi
ngwae fiˈi doe neˈe kira manata lafua ka
liufia ti ˈalako ana luˈuluˈua kira.
20 Sui kera ka leka tua ˈi maana sinamaa
ana faˈi labu ana fanoa doe neˈeri, na kula
neˈeri ana falafala kira, kula naˈa fuana
alaˈanga sulia fuli ruuˈa kira ki ana. Na
maˈa ˈalako neˈeri ka fata ˈuri ana ngwaˈi
toˈa ana fanoa neˈeri,
21 “Reala, ngwaˈi toˈa neˈe kira oga kike
kwaima leˈa faˈi kulu ne. Nia leˈa fuana
kuke alaˈanida kike tua saena ano kulu
kike fuli ru ˈada. Ano neˈe doe liu mala ne,
ma nia ka bolo goˈo ana fuakulu taˈifau.
Ma nia ka leˈa fuakulu kuke alaˈania
ˈalako kulu ki kike korea kini kira ki, ma
ˈalako kira ki ka korea kini kulu ki.
22 Bore ma taˈi ru goˈo neˈe fonea ru
neˈeri, na falafala kira, na ngwangwane ki
kike ˈolo faˈataˈinia. Ma kira ka saea diˈia
kulu oga kike tua faˈi kulu, ˈiri kuke alua
goˈo taˈi fuuˈi ngwae, kulu ngwangwane
ki taˈifau kuke ˈolo faˈataˈinia nama.
23 Ma mulu lisia basi! Si diˈia kulu
alafafida ma kira ka tua faˈi kulu na ru
ˈaeˈaela kira ki taˈifau ma ti ru laˈu kike
baˈa ru kulu ki logo. Nia leˈa kuke alafafia
kulu ke sasi diˈia neˈe kira saea, ma kira
ke baˈa tua faˈi kulu.”
24 Ma na ngwae ana fanoa doe neˈeri
kira ka alafafia na fatalana ro ngwae
neˈeri ki. Ma ngwaˈi toˈa ana fanoa neˈeri
taˈifau kira ka ˈolo faˈataˈinia naˈa.
25 Ma buri ˈana uulu asoa ki, ngwang-
wane ana fanoa doe neˈeri, kira sa-
iana ˈolo faˈataˈinia kira ki gagaˈai ˈua.
ˈUnaˈeri goˈo ro ngela sa Jakob ki neˈe
satadaroˈo sa Simion ma sa Lifae, na ro
ngwae futa mamana sasiˈi neˈeri, kera ka
ngalia ro sele ni ofoˈa kera ki, ma kera
ka saumusia ngwangwane ana fanoa doe
neˈeri,
26 faˈinia sa Hamor ma ˈalako nia. Ma
kera ka ngalia ngwaingwaena kera faˈasi
luma ˈalako neˈeri ma kira ka leka naˈa
faˈasia luma neˈeri.
27 Kaidaˈi ngwangwane ki kira mae ka
sui naˈa, ti ngwaefuta adaroˈo sa ro ng-
wane kira ka leka maˈi saena fanoa neˈeri,
ma kira ka ngalia ru ngwae ana fanoa
neˈeri ki taˈifau, ma kira ka faˈalia naˈa
fanoa doe neˈeri. Ma na falafala neˈeri
neˈe kira ka duˈua na ˈekeˈa doe neˈe
ˈalako neˈeri nia sasia ana ngwaingwaena
kira.
28 Kira ka ngalia sipsip faˈinia nanigot,
faˈinia buluka ma dongki kira ki, ma ti ru
matamata laˈu neˈe teo saena fanoa doe
neˈeri ma ano kalikalia kula neˈeri.
29 Ma kira ka ngalia kini ki, ma ngela ana
fanoa neˈeri, ma ru ki taˈifau ana luma
kira ki. Ana kaidaˈi neˈeri, kira ka ngalia
leˈalana ru neˈe teo ana fanoa neˈeri, ma
kira ka ngalida ma kira ka leka naˈa ˈada.
30 Sui sa Jakob ka fata ˈuri fuana ro ngela
nia ki, “Ro ngwane! Koroˈo sasia naˈa
taˈi fuli bareˈa doe fuaku. Kaidaˈi neˈe
fufuˈi ngwae ˈi Kenan faˈinia fufuˈi ngwae
ˈi Peris, ma ti ngwae matamata neˈe kira
tua kwailiu ana fanoa ˈaˈana neˈe, kira
kasi oga nau naˈa, kike baˈa abula sauli
nau, bore ma kulu ˈiri ˈoro goˈo. Si diˈia
kira fiku, ma kika fuˈali kulu, kulu kasi
baˈa liu naˈa.”
31 Bore ma keraˈa ka fata ˈuri ana,
“Faˈuta? ˈOko oga kike sasia ngwaing-
waena keroˈo ke diˈia ta kini sesele goˈo
ana?”

35

God faˈaleˈa sa Jakob ˈi Betel

1 ˈUnaˈeri Iawe ka fata ˈuri ana sa
Jakob, “ˈOke oli ˈuana ˈi Betel ko tua ˈi
neˈeri, ˈOke ˈuia nama ta fuli fuˈa fuana
foˈosilaku. Nauˈa naˈa neˈe God ba nau ku
dao toˈomu ana kaidaˈi ba ˈoko tafi faˈasia
ngwaefuta ˈoe sa Esau.”
2 Sui sa Jakob sa fata ˈuri fuana luˈuluˈua
nia ma faˈinia ngwae ki taˈifau neˈe kira
tua faˈinia, “Kaumulu muke toˈosia na
god ana ti fanoa matamata neˈe kaumulu
toˈo ani saena luma kamu ki. Kamu ke
faˈasikasika kamu talamuˈa ˈi maana God,
ma kamu ka ofi ˈania ifi faolu ki.
3 Kulu ke baˈa faˈasia kula neˈe, ma kulu
ka leka tua ˈi Betel. Ma ana kula neˈeri nai

baˈa ˈuia ta sulufaua fuana foˈosilana God.
Kaidaˈi ki, kaidaˈi nau ku toˈo ana ˈafitaˈi
ˈanga, nia ka ˈafi nau, ma ka tua tari faˈi
nau ana kula nau ku liu ani ki.”
4 Ma kira ka ngalia god ana ti fanoa
matamata ki, ma kome ˈi alingada ki logo
neˈe kira aluˈi, ma kira ka ngalia maˈi ru ki
taˈifau, ma kira ka kwatea fuana sa Jakob.
Ma nia ka leka kwau faˈasia fanoa doe
neˈeri, ma ka kwaiatoa ru neˈeri ki ˈaena
ai Ok karangia fanoa doe ˈi Sekem.
5 Kaidaˈi sa Jakob ma ngwaˈi ngela nia
kira faˈasia kula neˈeriˈa, kira leka bore
ma noaˈa ta ngwae kasi leka ˈi burida ka
lalida, duˈungana God nia kwatea ngwae
ki ana na fanoa neˈeri kira ka maˈungida
liu.
6 ˈUnaˈeri kira ka dao naˈa ana fanoa
doe ˈi Lus neˈe sata ˈua ana ˈi Betel, neˈe
tua ana fanoa ˈaˈana neˈe kira saea ˈani ˈi
Kenan.
7 Nia ka ˈuia taˈi sulufaua ana kula
neˈeri, ma nia ka saea kula neˈeri ˈania
ˈi El Betel, neˈe fadalana “God ˈi Betel,”
osiˈana ˈi naˈo kaidaˈi ba nia tafi faˈasia
sasina, God dao toˈona ana kula neˈeri.
8 Sui na kini ngwaro neˈe kira saea ˈania
ˈi Debora ka mae ana kula neˈeri, ma kira
ka kwaiatoa ˈi ˈaena taˈi ai Ok bali ˈuana
gwauna fanoa ana ˈi Betel. Ma osiˈana
ru neˈeri, kira saea ˈai Ok neˈeri ˈani
Aloubakut, neˈe fadalana “Ai Ok neˈeri
kula fuana angiˈa.” Na kokoˈo neˈe nia
lia sulia ˈi Rebeka, ˈafe sa Aesak, kaidaˈi
ˈi Rebeka tiˈitiˈi ˈua.
9 Tala ˈae maˈi ana kaidaˈi neˈe sa Jakob
nia faˈasia ˈi Mesopotemia, leleka maˈi ka
dao ˈi Betel, God nia dao laˈu toˈona, ma
ka faˈaleˈa.
10 God eta fata maˈi ˈuri fuana ba, “Sa-
tamu neˈe sa Jakob, bore ma eta ˈi taˈena
satamu neˈe sa Jakob naˈa.” Sui God ka
saea ˈania sa Jakob.
11 Ma nia ka fata ˈuri fuana, “Nauˈa naˈa
neˈe God, nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga
ki taˈifau. ˈOke toˈo ana ngela ˈoro neˈe
kike baˈa futa maˈi ana kwalafa ˈoe. ˈAeˈo
ˈoke baˈa koˈo fuana ngwae ana kula ˈoro
ki, ma na tatalafaˈa ki kike baˈa futa ana
kwalafa ˈoe.
12 ˈI naˈo nau ku kwatea na ano neˈe
fuana sa Abraham ma sa Aesak ma nai
baˈa kwatea laˈu fuamu ma na kwalafa ˈoe
neˈe kira futa amu.”
13 Sui God ka faˈasia laˈu.
14 ˈUnaˈeri sa Jakob ka faˈauua taˈi gwaˈi
fau laˈu ana kula neˈeri, nia ka kisitaˈinia
waen ma olif ngwaingwai ka kwatea ka
abu ma nia na ru fuana manata ˈanga
toˈona kaidaˈi neˈe God alaˈa faˈinia.
15 Ma nia ka saea laˈu kula neˈeri ˈania
ˈi Betel.

Maelana ˈi Rachel

16 Sa Jakob faˈinia ngwae nia ki, kira
faˈasia ˈi Betel ma kira ka leka ˈuana kula
kira saea ˈania ˈi Efrat. Bore ma kaidaˈi
kira ˈua sulia tala, ˈi Rachel ka saiana neˈe
nia ke faˈafuta laˈu ta ngela ana. Bore ma
nia ka toˈo ana ˈafitaˈi ˈanga, sulia ngela
neˈeri kasi futa ˈaliˈali.
17 Ma kaidaˈi ˈi Rachel nia faˈafuta na
ngela neˈeri nia ka nonifii liu naˈa. Ma
na kini neˈe ka kwaiˈafi ana nia ka lisia
na ngela, nia fata ˈuri, “Rachel, ta ngela
ngwane laˈu niniˈa. ˈOe kosi maˈu.”
18 Bore ma ˈi Rachel karangi ka mae
naˈa, ma nia ka saea ngela neˈeri ˈania
sa Benoni fadalana neˈe “Ngela nau ku
nonifii ana.” Ma kaidaˈi nia faˈasata ngela
neˈeri ka sui nia ka mae naˈa. Bore
ma buri ˈana, sa Jakob ka saea ˈani sa
Benjamin neˈe fadalana “Ngela neˈe ke
baˈa toˈo ana mauriˈa leˈa.”
19 Maelana ˈi Rachel neˈe ˈunaˈeri. Ma
kira ka kwaiatoa ˈi ninimana tala neˈe leka
ˈuana kula kira saea ˈania ˈi Efrat neˈe
niniˈari kira saea ˈani ˈi Betlehem.
20 Siu sa Jakob ka faˈauua taˈi gwaˈi fau
ana kula neˈeri fuana mamanata ˈanga
toˈona kilu gwaˈu neˈeri leleka ka dao ˈi
taˈena.
21 Buri ˈana sa Israel ka faˈasia kula
neˈeri ka leka ˈuana ˈi gwauna fanoa
leleka ka liufia luma ni lialiaˈa ana kula
neˈe kira saea ˈania ˈi Eda. Ma kira ka
saungaˈinia fanoa kira ˈi neˈeri.
22 Kaidaˈi kira tua ana kula neˈeri sa
Ruben ka leka teo faˈinia kini rao neˈe kira
saea ˈani ˈi Bilha, neˈe ta ˈafe ana maˈa
nia. Ma kaidaˈi maˈa nia rongoa alaˈanga
neˈeri nia ka saetaˈa liu.

Ngela sa Jakob

Sa Jakob nia toˈo ana akwala ma ro ngela
ngwane.
23 Ngela ˈi Lia ki neˈe sa Ruben
faˈinaˈonaˈo sa Jakob, ma sa Simion, sa
Lifae, sa Juda, sa Isakar, ma sa Sebulun.
24 Ma ngela ˈi Rachel ki neˈe sa Josef, ma
sa Benjamin.
25 Ma na ngela ˈi Bilha na kini rao ˈi
Rachel neˈe sa Dan, sa Naftali.
26 Ma ngela ˈi Silpa na kini rao ˈi Lia ki
neˈe sa Gad ma sa Asa.

Sa Aesak nia mae

27 ˈUnaˈeri sa Jakob ka leka ˈi Kiri-
ataba neˈe niniˈari satana ˈi Hebron neˈe
karangia ˈi Mamre. ˈI neˈeri neˈe kula
koˈo nia sa Abraham nia tua ana ˈi naˈo,
ma buri ˈana na maˈa nia sa Aesak ka tua
laˈu ana. Ana kaidaˈi neˈeri, nia ka leka
tua naˈa faˈinia maˈa nia.
28-29 Sa Aesak tua leleka nia ka ngwaro
liu naˈa, nia ka fiˈi mae, ma nia ka leka

sulia koˈo bora nia ki ˈi naˈo ba kira mae ka sui naˈa. Ma kaidaˈi nia mae, nia tua naˈa sulia taˈi talangaˈi ma kwalu akwala faˈi ngali. Ro ngela neˈe nia ki, sa Esau ma sa Jakob naˈa neˈe kera kwaiatoa.

36

Ngwae neˈe kira futa maˈi ana kwalafa sa Esau

1 Sa Esau neˈe ta sata laˈu ana sa Idom. Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa Esau nia ˈuri:
2 Nia korea ro kini ki ˈi Kenan, neˈe satadaroˈo ˈi Ada, ma ˈi Oholibama. ˈI Ada neˈe maˈa nia sa Elon ngwae ana kwalafa sa Het, ma ˈi Oholibama neˈe maˈa nia sa Ana, ma nia na koˈo tiˈitiˈi sa Sebeon nia ngwae ana kwalafa sa Hivi.
3 Ma nia ka korea laˈu ta kini neˈe satana ˈi Basemat, ma maˈa nia neˈe sa Ishmael ma na ngwaingwaena leˈa sa Nebaeot.
4-5 Ma ngela sa Esau ki neˈe satada sa Elifas, neˈe teˈa nia ˈi Ada, ma sa Jehus, sa Jalam, sa Kora ma teˈa kira ˈi Oholibama, ma sa Rehuel neˈe teˈa nia ˈi Basemat. Ngela sa Esau ki neˈeriˈa, neˈe kira futa ana fanoa ˈaˈana neˈe kira saea ˈani ˈi Kenan.
6 ˈUnaˈeri sa Esau ka ngalia uulu ˈafe neˈe ki, faˈinia ngela nia ki faˈinia ngwae neˈe kira tua faˈinia ki, ma faˈinia ru ˈaeˈaela nia ki, ma ru nia ki taˈifau neˈe nia toˈo ani ki ˈi Kenan, nia ka faˈasia ngwaefuta nia sa Jabok ma nia ka leka tua naˈa ˈana ana ta fanoa matamata.
7 Nia ka faˈasia, osiˈana ano neˈe kera tua ana noaˈa ˈiri bolo faˈinidaroˈo naˈa, fuana kwatelana fanga fuana ru ˈaeˈaela keroˈa ki sulia ru ˈaeˈaela keraˈa ki ˈoro liu naˈa.
8 ˈUnaˈeri sa Esau leka ka tua naˈa ˈi gwauna faˈi ua ana fanoa kira saea ˈani ˈi Idom neˈe sata ˈua nia ˈi Seir.
9 Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa Esau neˈe kira tua ˈi gwauna faˈi ua ki ˈi Idom, nia ˈuri:
10-13 Na fuuˈi ngwae neˈe kira futa maˈi ana kwalafa sa Esau neˈe ˈuri. Ngela nia sa Elifas neˈe ˈi Ada nia alua, nia alua lima ngela ngwane ki. Satada neˈe sa Teman, sa Omar, sa Sefo, sa Gatam, ma sa Kenas. Sa Elifas nia toˈo ana taˈi kini rao neˈe satana ˈi Timna, ma nia ta ˈafe logo ana neˈeriˈa. ˈAfe neˈeri ka alua taˈi ngela ngwane na satana neˈe sa Amalek. Ngela sa Esau, sa Rehuel neˈe ˈi Basemat nia alua, nia toˈo ana faˈi ngela ngwane ki neˈe satada sa Nahat, sa Sera, sa Sama, ma sa Misa.
14 Ma uulu ngela sa Esau ki, sa Jehus, sa Jalam, sa Kora neˈe kira futa ana ˈi Oholibama uulu ngwae neˈeri ki kira toˈo laˈu ana ti ngela ada.
15-16 Nia ne na kwalafa sa Esau neˈe kira alua maˈa kira ki. Na kwalafa sa Teman ki faˈinia kwalafa sa Omar ki, ma kwalafa sa Sefo ki, ma kwalafa sa Kenas ki ma kwalafa sa Kora ki, ma kwalafa sa Gatam ki, ma kwalafa sa Amalek ki. Na fufuˈi ngwae neˈeri ki neˈe koˈo kira sa Elifas, kiraˈa neˈe kira futa maˈi ana ˈi Ada ˈafe sa Esau.
17 Na kwalafa sa Nahat, ma kwalafa sa Sera, ma kwalafa sa Sama, ma kwalafa sa Misa ma kwalafa koˈo kira sa Rehuel, kiraˈa neˈe futa ana ˈi Basemat na ˈafe sa Esau.
18 Ma kwalafa sa Jehus, ma kwalafa sa Jalam ki ma kwalafa sa Kora ki, na kwalafa neˈeri ki neˈe koˈo kira sa Esau, kiraˈa neˈe kira futa maˈi ana ˈi Oholibama na ˈafe sa Esau na maˈa kini neˈeri neˈe sa Ana.
19 Kiraˈa taˈifau neˈe kwalafa sa Esau.

Fufuˈi ngwae neˈe kira futa ana kwalafa sa Seiri

20-21 ˈI naˈo maˈi ti fuuˈi ngwae matamata lala neˈe kira tuafia kula neˈeri neˈe kira saea ˈania ˈi Idom. Kira futa ana ta taˈi ngwae neˈe satana sa Seiri na kwalafa sa Hori. Sa Seiri nia toˈo ana fiu ngela ki neˈe futa ana kwalafa nia neˈe koˈo kira ta ngwae ana ta kwalafa matamata. Na satada neˈe sa Lotan, sa Sobal, sa Sibeon, sa Ana, sa Dison, sa Esa, ma sa Disan.
22 Sa Lotan nia koˈo ana kwalafa sa Hori faˈinia kwalafa sa Heman. Ma sasina neˈe ˈi Timna.
23 Sa Sobal nia koˈo ana kwalafa sa Alvan ma kwalafa sa Manahat, ma kwalafa sa Ebal, ma kwalafa sa Sefo faˈinia kwalafa sa Onam.
24 Sa Sibeon nia alua ro ngela ngwane ki na satadaroˈo neˈe sa Aea, ma sa Ana. Na Ana neˈe ba dao toˈona maˈe busu kafo ˈakoˈako ba nia tua ana kula langalanga. Na lisia maˈe busu neˈe kaidaˈi nia tua ana abaˈi kula ˈeˈerede neˈe nia folo ˈusia na dongki maˈa nia ki.
25-26 Sa Ana sa Dison ke maˈa ana ma sa Dison na koˈo kira kwalafa sa Hemdan ma kwalafa sa Esban, ma kwalafa sa Itran ma kwalafa sa Keran. Ana neˈe nia alua taˈi ngela kini neˈe satana ˈi Oholibama.
27 Sa Esa na koˈo kira kwalafa sa Bilhana, ma kwalafa sa Saavan ma kwalafa sa Akan.
28 Sa Disan na koˈo kira kwalafa sa Us, ma kwalafa sa Aran.
29-30 ˈUnaˈeri neˈe kira ka toˈo ana kwalafa sa Lotan ki ma kwalafa sa Sobal, ma kwalafa sa Sibeon ki ma kwalafa sa Ana ki, ma kwalafa sa Dison ki ma kwalafa sa Esa ki, ma kwalafa sa Disan ki. Nia

ne'e kwalafa sa Hori ki, ne'e kira eta tuafia fanoa ne'e kira saea 'ani Idom.

Na tatalafa'a ki ana fufu'i ngwae 'i Idom

31 'I na'o ma'i kaida'i fuu'i ngwae 'i Israel noa'a kira 'iri to'o 'ua ana ta tatalafa'a fuada talada, bore ma ngwa'i to'a 'i Idom ki kira eta to'o na'a ana tatalafa'a kira satada ne'e 'uri.

32 Etaeta kira to'o ana tatalafa'a sa Bela ne'e ma'a nia sa Beo, ma nia ana ma'e fanoa doe kira saea 'ania 'i Dinaba.

33 Burina kira ka to'o ana tatalafa'a sa Jobab na ma'a nia ne'e sa Sera, ma nia ngwae 'i Bosera.

34 'I buri 'ana nia'a kira ka to'o ana sa Husam ka tatalafa'a, na ngwae 'i Teman.

35 Buri 'ana nia'a, kira ka to'o ana tatalafa'a sa Hadad, na ma'a nia sa Bedad, ma nia ana fanoa doe kira saea 'ania 'i Aut. Tatalafa'a Hadad nia leka ka fu'alia Midian ki ana fanoa 'a'ana kira saea 'ani Moab ma ka liufida.

36 'I buri 'ana nia'a kira ka to'o ana tatalafa'a sa Samlah na ngwae 'i Masreka.

37 'I buira kira ka to'o ana tatalafa'a sa Siaol, na ngwae 'i Rehobot fanoa doe kira saunga'inia karangia kafo 'i Iufretes.

38 'I buira kira ka to'o ana tatalafa'a Balanan ne'e ma'a nia sa Akbor.

39 'I buri 'ana nia'a kira ka to'o ana tatalafa'a sa Hadad na fanoa doe nia ne'e kira saea 'ani 'i Pao, na 'afe nia ne'e 'i Mehetabel, ne'e te'a nia 'i Matred, ma ko'o nia ne'e sa Mesahab.

40-43 Na kwalafa'a sa Esau ki ne'eri'a ne'e kira tua 'i Idom. Kira'a na kwalafa sa Timna, ma kwalafa sa Alvah, ma kwalafa sa Jetet, ma kwalafa 'i Oholibama ma kwalafa sa Elaha, ma kwalafa sa Pinon, ma kwalafa sa Kenas, ma kwalafa sa Teman ma kwalafa sa Mibsar, ma kwalafa sa Magdiel, ma kwalafa sa Iram. Kira'a ta'ifau ana kwalafa sa Esau. Ma kaida'i ki kula kira tua ani ki, kira fa'asata 'ania ko'o kira ki.

37

'A'emae sulia sa Josef fa'inia ngwae futa nia ki

1 Sa Jakob tua 'ua 'ana ana fanoa 'a'ana kira saea 'ani 'i Kenan, kula ne'e ma'a nia tua ana 'i na'o.

2 Na 'a'emae sulia kwalafa sa Jakob nia 'uri:

Sa Josef ta'i ngwae fi'i doe ne'e nia doe na'a ma'i sulia akwala ma fiu fa'i ngali ki, ma ana kaida'i 'oro ki nia leka fa'inia ngwaefuta nia ki fuana folo'a 'usia sipsip ma nanigot ma'a kira ki. Na ngwaefuta nia ki ne'e ngela 'i Bilha, ma 'i Silpa ta ro 'afe ana ma'a kira. Kaida'i 'oro nia ngali ala'anga fuana ma'a kira, ru ta'a ne'e ngwaefuta nia ki kira sasi'i ki.

3 Osi'ana ma'a kira nia alua kaida'i nia ngwaro na'a, nia ka kwaima ana sa Josef ka liufia na'a ti ngwaefuta ana. Nia ka taia ta'i to'ongi keta fuana ne'e kedokedo'a liu.

4 'Una'eri ngwaefuta nia ki kira ka lisia ne'e ma'a kira kwaima ana ka liufida, go'o kira ka 'aila liu na'a 'ania, ma kira ka ilangani liu na'a, ma noa'a kira kasi ala'a le'a na'a fuana.

5-7 Ma ana ta'i rodo nia ka maliu bole, ma asoa 'i buri, nia ka ala'a sulia maliu bole'a ne'eri fuana ngwae futa nia ki. Nia fata 'uri, "'Ai reala, mulu rongoa basi ma'i maliu bole'a nau ana rodo sui toli, nau ku maliu bole, ma nau ku lisia kulu uu ta'ifau saena o'ola witi, ma kulu ka fo'ota na fofo witi ne'e to'o na'a ana fua'i ru ki. Ma fofo ai ne'e nau ku fo'ota nia uu saga, bore ma fofo ru ne'e kaumulu fo'ota'i ki, kira uu kalia ma kira ka bobo uruuru ma kira ka fa'a 'a'ana fofo ai nau." Bore ma kaida'i kira rongoa ala'anga ne'eri, kira ka 'aila la'u 'ania.

8 Ma kira ka fata 'uri ana, "Fa'uta, 'oko fia fasi 'oke ba'a tatalafa'a, ma 'oko 'a'ana fuaimili nini'a kwa?" Ma kira ka 'aila liu na'a 'ania fa'inia maliu bole'a nia ki, ma ala'anga ne'e nia sae'e ki.

9 Sui 'i buri nia ka lisia la'u ta maliu bole'a ma nia ka leka ala'a sulia fuada ka 'uri, "Nau ku lisida la'u ta maliu bole'a ne'e mada'afi ma na madamo ma akwala ma ta'i fa'i bulubulu kira bobo uruuru ma kira ka fa'a 'a'ana nau."

10 Ma nia ka fa'arongoa logo ma'a nia 'ania maliu bole'a ne'eri, go'o ma'a kira ka fata 'uri ana, "Maliu bole'a fa'uta na'a nini'a re! 'Oko fia nau'a fa'inia te'a 'oe fa'inia ngwae futa 'oe ki mike ba'a leka ma'i mika bobo uruuru fuamu? Falafala fa'uta ne'e 'una'eri?"

11 'Una'eri ngwae futa nia ki kira ka manata 'ugalia, bore ma ma'a kira tua ka manata ana sulia fadalana ru ne'eri ki.

Ngwaefuta sa Josef ki kira 'oifoli 'ania fuana rao 'o'o 'anga

12 Ana ta'i kaida'i, ngwae futa sa Josef ki kira leka 'uana 'i Sekem fuana folo'a 'usia sipsip fa'inia nanigot ma'a kira ki.

13 Sui ma'a kira sa Israel ka fata 'uri fuana sa Josef, "Nau ku oga 'oke leka 'uana kula ngwaefuta 'oe ki tua ana fuana lia'a sulia ru 'ae'aela nau ki." Ma nia ka fata 'uri, "Nia le'a go'o 'ana. Nai ba'a leka."

14 Go'o ma'a kira ka fata 'uri fuana, "Nau ku oga 'oke leka ngali ma'i ti ala'anga fa'asia na ngwaefuta 'oe ki, fasi 'iri nai saiana ne'e kira tua le'a go'o

ada, ma ru ˈaeˈaela kira ki leˈa goˈo ˈana
nama faˈuta. Buri ˈana ˈoko oli maˈi,
ko faˈarongo nau.” ˈUnaˈeri maˈa nia ka
asungaˈinia ka leka kwau.
Ana kaidaˈi neˈeri sa Jakob nia tua goˈo
ana oteotea ˈi Hebron, ma sa Josef ka
faˈasia kula neˈeri, ma ka liu ka leka naˈa.
Ana kaidaˈi nia dao ˈi Sekem,
15 nia ka leka liu ana kula abitako
karangi fanoa doe neˈeri, ma taˈi ngwae
ka saka fuana ma ka fata ˈuri ana, “Sa tai
neˈe ˈoko lulua?”
16 Ma nia ka fata ˈuri, “Nau ku lulua
ngwaefuta nau ki ne. Kira folo ˈusia sipsip
ki ma nanigot maˈa kami ki. ˈUri ma ˈoko
ˈiri lisida ana ta kula?”
17 Sui ngwae neˈeri ka fata ˈuri, “ˈIu, nau
ku lisida, bore ma kira faˈasia naˈa kula
neˈeri. Nau ku rongoa kira saea kike leka
ˈuana ˈi Dotan.” ˈUnaˈeri sa Josef ka leka
ˈi burida, ma kaidaˈi nia dao ˈi Dotan, nia
ka lisida naˈa.
18 Kaidaˈi sa Josef nia dao tau ˈua maˈi,
kira ka lisia naˈa, ma kira ka naia naˈa
neˈe kike saungia nia ka mae.
19 Kira ka alaˈa ˈuri talada, “Mulu saun-
gia ngwae ba fuana maliu boleˈa nena nia
naˈa maˈi.
20 Kulu saungia ke mae, kulu ka ˈui ˈania
nonina saena ta taˈi kilu kafo ana kilu kafo
neˈe ki. Kuke baˈa leka saea fuana maˈa
kulu neˈe ta ru kwasi neˈe saungia ka mae
naˈa, ma ka ˈania. Ru neˈeri neˈe ke baˈa
fonea maliu boleˈa ba nia ki.”
21 Bore ma kaidaˈi sa Ruben nia rongoa
alaˈalada, nia ka ili ˈuana ke faˈamauria sa
Josef.
22 Nia ka fata ˈuri, “Noaˈa kulu kasi
saungia. Noaˈa kulu kasi faˈalia. Nia leˈa
fuana kulu ke ˈui goˈo ˈania saena ta kilu
kafo ana kilu kafo saena kula ˈeˈerede
neˈe.” Nia fata ˈunaˈeri duˈungana nia
naia ke faˈamauria faˈasida, ma ˈi buri
ˈana nia ke baˈa ngalia ka oli faˈinia siana
maˈa kira.
23-24 Ana kaidaˈi sa Josef nia leka karangi
goˈo maˈi, kira ka loba naˈa, kira ka
kanusua naˈa ifi keta nia, ma kira ka
ˈui ˈania toli saena taˈi kilu kafo neˈe
langalanga naˈa.
25 Ma kaidaˈi kira fanga naˈa ˈada, kika
lisia taˈi fikutaˈi ngwae ˈoifoli ana kwalafa
sa Ishmael neˈe kira ˈita maˈi faˈasia ˈi
Gilead neˈe kira leka ˈuana ˈi Ejipt. Na
kamel kira ki ngalia koko ru ˈoro ki, diˈia
ru fuana guraˈa ki ma ti ru laˈu neˈe moko
ufi ufi leˈa liu.
26 ˈUnaˈeri sa Juda ka fata ˈuri fuana
ngwaefuta nia ki, “Diˈia kulu saungia na
ngwaefuta kulu, ma kulu ka sofongaˈinia
goˈo akulu ru neˈe, kulu kasi liufia goˈo ta
ru.
27 Nia leˈa kulu ke ˈoifoli goˈo ˈania ana
ngwae loˈoko ki. ˈUnaˈeri neˈe noaˈa kulu
kasi faˈalia, duˈungana ngwaefuta kulu
goˈo ninˈa! Ma kuluˈa taˈifau kulu futa
goˈo ana taˈi maˈa.” Ma kiraˈa taˈifau kika
alafafia, bore ma sa Ruben neˈe noaˈa ˈiri
tua faˈinida.
28 ˈUnaˈeri kaidaˈi ngwae ˈoifoli ki ˈi
Midian kira leka karangi maˈi, kira ka leka
lafua maˈi sa Josef faˈasia kilu kafo neˈeri
laˈu, ma kira ka foli ˈania ana ngwae ˈoifoli
neˈeri ki fuana ro akwala selen silva ki,
ma ngwaˈi toˈa neˈeri kira ka ngalia naˈa
ˈuana ˈi Ejipt.
29 Bore ma kaidaˈi sa Ruben oli laˈu
ˈuana kilu kafo neˈeri, nia noaˈa kasi lisia
naˈa sa Josef ˈi saena. Ma nia ka saiana
nia taˈa liu naˈa ana, ma nia ka gasia na
toro nia talana, osiˈana nia kwaimanatai
liu naˈa.
30 Nia ka oli siana ngwaefuta nia ki, ma
ka ˈuri, “Ai reala kwa! Sa Josef nia noaˈa
naˈa saena kilu kafo loˈoba. Tae naˈa nini
nai baˈa sasia?”
31 ˈUnaˈeri kira ka ngalia taˈi nanigot,
kira ka saungia, kira ka alua toˈongi sa
Josef saena ˈabuna nanigot neˈeri.
32 Burina kaidaˈi kira ngalia toˈongi kika
oli faˈinia fuana maˈa kira, kika fata ˈuri
ana, “Maˈasi, kaimili dao toˈona toˈongi
neˈe. ˈOke lia leˈa ana. Sali toˈongi ba sa
Josef taka ninˈa?”
33 Ma sa Jakob ka lia saiana toˈongi
neˈeri ma nia ka fata ˈuri, “ˈIu, toro
nia naˈa ninˈa. Ngela nau ninˈa ta ru
ˈaeˈaela nini saungia ka mae naˈa! Ta taˈi
ru ˈania ka sui naˈa.”
34 ˈUnaˈeri sa Jakob ka gasia na toro nia
ki osiˈana nia kwaimanatai liu naˈa. Sui
nia ka ofi naˈa ˈania muˈimuˈi na toro, ma
nia ka angi tau liu naˈa ˈuana ngela nia.
35 Ma ngwaˈi ngela ngwane nari nia
faˈinia ngela kini nia ki kika leka ili ˈuana
gwalelana, bore ma noaˈa nia kasi saeleˈa
naˈa. Nia ka inaˈu naˈa ana alaˈanga ˈuri,
“Nai baˈa kwaimanatai ˈuri ˈuana ngela
nau, leleka ka dao ana kaidaˈi nai mae.”
Ma nia ka inaˈu ana angia ˈuana ngela nia.
36 Bore ma ana kaidaˈi neˈeri, ngwaˈi
toˈa ˈi Midian, kira ngalia sa Josef ˈuana ˈi
Ejipt, kira ka ˈoifoli laˈu ˈania ana ngwae
ˈaˈana ana fanoa neˈeri. Ngwae ˈaˈana
neˈeri, satana sa Potifa, nia neˈe na ngwae
gwaungaˈi fuana ngwae ki neˈe kira lia
sulia luma tatalafaˈa.

38

Sa Juda ma ˈi Tamara

1 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Juda ka faˈasia
na ngwaefuta nia ki, nia ka leka tua ana

luma ta'i ngwae na satana sa Hirah ne'e
tua ana fanoa doe 'i Adulam.
2 Ana kula ne'eri sa Juda ka lisia kini
sari'i sa Sua ta'i ngwae 'i Kenan, ma nia
ka korea na'a.
3 Kero'a ka tua fiku na'a, ma 'afe nia ka
ina ma ka fa'afuta ta'i ngela ngwane, ma
ma'a nia ka saea 'ania sa Era.
4 Sui 'i buri 'ana 'afe ne'eri ka fa'afuta
ta ngela ngwane la'u, nia ka saea 'ani sa
Onan.
5 Ma 'i buri la'u nia ka fa'afuta la'u ta
ngela ngwane, ma nia ka saea 'ania sa
Sela. Kaida'i ngela ne'eri nia futa, kera
tua na'a ana ta kula ne'e kira saea 'ani 'i
Kesib.
6 Buri 'ana sa Juda ka leka lia 'uana ta
ngela kini sari'i fuana 'alako nia sa Era,
'una'eri nia ka ba'ea ma'i ta'i sari'i ne'e
satana 'i Tamar, ma 'alako ne'eri ka korea.
7 Bore ma falafala 'alako ne'eri ta'a,
ka 'iri saga 'i maana Iawe, go'o Iawe ka
saungia nia ka mae.
8 Sui sa Juda ka fata 'uri ana ruana
ngela ne'e sa Onan, "Nia le'a fuana 'oke
ngalia 'uruna ngwaefuta 'oe. Ara'i nia
na ngwaefuta te'a 'oe mala, ma nia le'a
fuana 'oke tua fa'inia 'una'eri ne'e na
ngwaefuta 'oe ba mae na'a saiana ke ba'a
to'o ana ngela nia ki."
9 Bore ma ruana ngwaefuta ne'eri sai
le'a ana di'ia 'afe ne'eri nia fa'afuta ngela
ki, na ngela ne'eri ki noa'a la'u ngela nia
ki bore ma kira ngela ngwaefuta nia ki
lala ba mae ka sui na'a. Ma nia ka ngalia
kini ne'eri, bore ma kaida'i nia ka teo
fa'inia, nia sasia ru ne'e kini ne'eri kasi
to'o ana ngela ne'e kike saea 'ania satana
ngwaefuta nia.
10 Bore ma falafala ne'eri noa'a kasi saga
'i maana Iawe, 'una'eri Iawe ka saungia
nia ka mae logo.
11 Sui sa Juda ka fata 'uri ana 'uru ne'eri,
"'Oke oli na'a 'i lima ma'a 'oe, ma 'oko
aroaro na'a 'amu. Ma noa'a 'oe kosi 'afe
la'u, leleka ngela 'isi'isi ne'e nau sa Sela
ka 'a'ana." Nia ala'a 'una'eri sulia nia
ma'u, 'asu 'ubani Iawe ka fi'i saungia
ngela 'isi'isi ne'eri ka mae logo, di'ia logo
ba nia saungia ro ngwaefuta nia ki. Ma
gwa'i 'uru ne'eri ka oli na'a 'i luma ma'a
nia.
12 'I buri 'ana ne'e 'afe sa Juda nia mae,
ma sa Juda ka angi 'uana leleka ka dao
ana suilana kwaimanatai 'anga, nia fa'inia
ngwae kwaima nia sa Hirah kera ka leka 'i
Timna. Ana kula ne'eri ngwae nia ki kira
sufia ifuna sipsip nia ki ana.
13 Na gwa'i 'uru ne'eri nia rongoa ne'e
ma'a ara'i nia mae 'una'eri, nia ka leka
'uana 'i Timna ka lulua ngwae rao nia ki.
14 Sui nia ka lafua toro bulibuli nia ki
ne'e nia ru'ufi'i sulia nia na 'uru, ma nia
ka ru'ufia la'u ti toro, ma nia ka alua ta'i
'aba toro ka fonea maana, fasi 'iri ngwae
ki noa'a kasi lia saiana, nia ka leka 'uana
fanoa 'a'ana kira saea 'ania 'i Enaem, nia
ka leka tua 'i maana sinamaa ana fa'i labu
doe. Fanoa doe ne'eri tua sulia tala leka
'uana 'i Timna. Nia sasi 'una'eri sulia nia
sai le'a ana sa Sela, susu buri ana ara'i nia
'i na'o, nia doe na'a, bore ma ma'a 'alako
ne'e noa'a 'iri saea fuana ne'e ke leka ma
ka korea.
15 Ma kaida'i sa Juda nia lisia, nia ka
manata 'uri, "Sali ta kini sesele go'o 'ana
nini'a, osi'ana nia fonea maana 'ania 'aba
ifi 'una'eri."
16 Nia ka leka karangia 'i ninimana tala,
nia ka fata 'uri fuana, "Ai, nau ku oga nai
teo fa'ini'o." Bore ma nia 'iri saiana go'o
ne'e kini ne'e na 'uruna ro ngela ngwane
na'o nia ki. 'Una'eri kini ne'eri ka saefilo
'uri ana, "Ta fita ru ne'e 'oke ba'a foli nau
'ania?"
17 Ma nia ka fata 'uri, "Nai ba'a ngalia
ta'i kala nanigot nau, nau ku kwatea kwau
fuamu." Sui kini ne'eri ka fata 'uri, "Le'a
go'o 'ana, bore ma 'oke kwatea ma'i ti ru
fuaku ke fa'ata'inia na alanga'ilamu ne'e
nai eta dau ana 'i na'o, leleka kala nanigot
ne'ana ka dao ma'i."
18-19 'Una'eri nia ka saefilo 'uri ana, "Ru
fa'uta ne'e 'oko oga nai kwatea fuamu?"
Sui kini ne'eri ka fata 'uri, "'Oke kwate'a
ma'i ru ba fuana totolana kerekere'a 'oe
ki, fa'inia gwa'i dadalo 'oe, ma fa'i kuba
'oe." Nia ka kwatea ro ru ne'eri ki fuana.
Ma nia ka leka ka teo na'a fa'inia. Buri
'ana, kini ne'eri ka oli 'i fanoa nia sui nia
ka lafua na 'aba ifi ne'e nia fonea 'ania
maana, ma nia ka ru'ufia la'u to'ongi bu-
libuli nia ki ne'e nia ru'u ru'ufi'i, osi'ana
nia na gwa'i 'uru. Noa'a 'iri tau go'o nia
ka lisia ne'e nia ina na'a.
20 'Una'eri sa Juda ka kwatea ta'i kala
nanigot fuana kwaima nia sa Hirah, ma
nia ka kwatea nia ke olita'inia ma'i ro
ru ba nia fa'asia ma'i fa'inia kini baera.
Bore ma ngwae ne'eri kasi dao to'ona kini
baera.
21 Nia ka saefiloa ngwae 'i Eneam ki ka
'uri, "Na kini sesele ba tuatua 'i ninimana
tala nia tua 'i fa'i ba?" Bore kira'a ta'ifau
kika fata 'uri, "Kaimili noa'a 'iri to'o ana
ta kini sesele ana fanoa ne'e."
22 Sui nia ka oli ma'i siana sa Juda, ma ka
fata 'uri fuana, "Nau noa'a kusi dao to'ona
kini baera. Ma ngwa'i to'a 'i Enean kika
saea kira noa'a kasi to'o ana ta kini sesele
'i fanoa kira."
23 'Una'eri sa Juda ka fata 'uri, "Ala'ania
nia ke gonia 'ana ro ru ba kiri. Nia

leˈa ˈasu ˈubani ngwae ki kira kata gaˈasi
nau. Na roraˈa nia naˈa. Nau ku kwate
naˈa kala nanigot fuana, bore ˈoe kosi dao
toˈona.”
24 ˈIu, karangi uulu madamo ki ka sui
naˈa, na faˈarongoˈa ˈuri ka dao siana
sa Juda, “Na ˈafe ba ngela ˈoe, nia kini
seseleˈa baera, ma kaidaˈi neˈe nia ina
naˈa.” Ma nia ka fata ˈuri, “Mulu ngalia
ˈi maa faˈasia fanoa doe, ma muka doˈofia
nia ka mae.”
25 Ma kaidaˈi kira abalangaˈinia kini
neˈeri ˈi maa nia ka kwatea kwau ro ru
ba nia kwatea fuana nia ka goniˈi ki nia
ka kwatea kwau alaˈanga ˈuri, “ˈOko lisia
ru ba ngwae baera nia aluˈi aku ki ne na
toto ana kerekereˈa, faˈinia gwaˈi dadalo
nia ma faˈi kuba nia ne. Nau ku ina naˈa,
bore ma ngwae neˈe kwatea ngela fuaku,
ro ru neˈe ki, ru nia ki. ˈOko lisia naˈa?
ˈOke saea nia ke leka maˈi siaku, ro ru neˈe
ki, ru sa tai ki niniˈa?”
26 Sui sa Juda ka lia saiana ro ru neˈeri
ki, ma nia ka fata ˈuri, “Kini neˈana bali
nia saga, nauˈa neˈe nau ku rora. Nau ku
bolo fuana nai ngalia nia ka korea ngela
ˈisiˈisi nau, bore ma nau ku ˈiri sasia.” ˈI
buri naˈa noaˈa nia kasi teo naˈa faˈinia
kini neˈeri.
27 Kaidaˈi ˈi Tamara nia karangi faˈafuta
na ngela neˈeri, kira lisia nia ke baˈa
faˈafuta ro ˈiˈiu ki.
28 Ma kaidaˈi nia faˈafuta, taˈi ana ro
ˈiˈiu neˈeri ki, nia ruˈungaˈinia maˈi li-
mana ˈi maa ka sakatafa, sui kini neˈe lia
sulia ka ngalia ˈaba kwalo meo ka firiˈia ˈi
limana ngela neˈeri, nia ka fata ˈuri, “Nia
neˈe ai eta futa adaroˈo.”
29 Bore ma ngela neˈeri lalafia limana
ma ka olitaˈinia ˈi saena laˈu. Ma ng-
waefuta nia naˈa neˈe ka eta futa. Goˈo
kini neˈeri ka fata ˈuri ana ngela neˈeri,
“Falafala ˈoe neˈe ˈunaˈeri, ˈaeˈo ngwae
fuana suˈumaˈilamu talamu.” Nia neˈe
kira ka saea ˈani sa Peres neˈe fadalana,
“Nia suˈumaˈinia talana ka eta ruˈu maˈi.”
30 ˈI buri ˈana na ngwaefuta nia neˈe na
aba kwalo meo nia ˈi limana fiˈi futa maˈi,
ma kira ka saea ˈani sa Sera neˈe fadalana,
“Meo.”

39

Sa Josef rao fuana sa Potifa

1 Kaidaˈi ngwae ana kwalafa sa Ishmael
ki kira ngalia sa Josef ˈuana ˈi Ejipt, kira
ka ˈoifoli laˈu ˈania. ˈUnaˈeri taˈi ngwae
ˈaˈana ana tatalafaˈa ana fanoa neˈeri
satana sa Potifa ka folia niaˈa. Ma niaˈa
naˈa neˈe gwaungaˈi fuana ngwae lialia
ana luma tatalafaˈa.
2 Iawe nia tua faˈinia sa Josef, ma ru nia
sasiˈi ki ka leˈa liu. Sa Josef tua saena luma
sa Potifa, ngwae neˈe ngwae ˈi Ejipt nia
ˈaˈana fuana.
3 Sa Potifa lisia neˈe Iawe tua faˈinia sa
Josef nia ka sasia raoˈa nia ki ka leka leˈa
liu mala.
4 ˈUnaˈeri nia ka saeleˈa liu fafia, ma
nia ka tua faˈinia ana kaidaˈi ˈoro fuana
ˈafilana. Ma nia ka filia sa Josef ka
faˈinaˈonaˈo ana ru ki saena luma nia,
faˈinia ru ki taˈifau neˈe nia toˈo ani.
5 Ma ka eta ana kaidaˈi neˈeri, osiˈana
raoˈa leˈa sa Josef ki, Iawe ka faˈaleˈa
ngwae neˈeri, ma ru ki taˈifau saena luma
nia, ma saena oˈola nia ru ki ka leka leˈa.
6 ˈUnaˈeri sa Potifa ka alua ru ki taˈifau
neˈe nia toˈo ani saena limana sa Josef,
ma nia noaˈa kasi ˈabera laˈu ˈania ta ru.
Nia tua goˈo ˈana fuana manataˈanga sulia
fanga nia ki.

ˈAfe sa Potifa fulia fuli bareˈa ana sa Josef

Sa Josef nia ta taˈi ngwae fiˈi doe neˈe
lisilana leˈa liu.
7 Noaˈa kasi tau goˈo ˈafe sa Potifa ka
kwaiogai naˈa ana, ma nia ka lidia fuana
teoˈa faˈinia.
8-9 Bore ma sa Josef noaˈa kasi oga
falafala ˈunaˈeri, nia ka fata ˈuri fuana
ˈafe neˈeri, “Noaˈa liu, ˈoe kosi sasi
ˈunaˈeri aku! Lisia basi kwa! Kaidaˈi neˈe
ngwae ˈaˈana nau nia noaˈa kasi ˈabera
naˈa ˈania ta ru saena luma nia, osiˈana
nau ku tua faˈinia. Nia alu nau ku ˈaˈana
naˈa ana ru nia toˈo ani ki. Ma nau ku
toˈo ana ngasingasiˈanga fuana raoˈa ˈania
ru nia toˈo ani saena luma neˈe. Bore
ma ˈaeˈo neˈe ru nia talana, osiˈana ˈaeˈo
neˈe ˈafe nia, ma nau noaˈa liu kusi sasia
ta ru ana. Si diˈia nau ku teo faˈiniˈo
ˈirai ru taˈa liu, noaˈa liu nau kusi fuli ru
taˈa ˈuira. Ma nia ka kwatea taˈangaˈa ˈi
maana God logo.”
10 Asoa ki taˈifau goˈo neˈe ˈafe neˈeri tu-
araˈi nia fuana leka teoˈa faˈinia, bore ma
nia noaˈa kasi oga goˈo falafala ˈunaˈeri
ki. Ma nia ka noaˈa kasi oga logo tuaˈa
karangia.
11 Leleka, ana taˈi asoa, kaidaˈi nia leka
ˈi saena luma fuana sasilana raoˈa nia, ka
noaˈa ta ngwae neˈe ka tua faˈinia.
12 ˈUnaˈeri goˈo ˈafe neˈeri ka dau
ngiringiri naˈa ana toˈongi nia ma ka fata
ˈuri ana sa Josef, “Nau ku amasiˈo ˈoke teo
naˈa maˈi faˈi nau!” Bore ma sa Josef ka
fai danga ˈania toro keta nari nia, ma ka
tafi naˈa ˈi maa.
13 Kaidaˈi ˈafe neˈe lisia nia tafi naˈa
faˈasia toˈongi nia,

14 nia ka ri ˈuana ti ngwae rao neˈe kira
rao ana ta luma kira ka leka maˈi. Goˈo
nia ka fata ˈuri fuada, “Ai reala. Mulu lisia!
Ngwae nini ana kwalafa sa Eba ngwae taˈa
liu mala! Nia faˈa ˈeke kulu ne! Araˈi nau
ngalia maˈi ˈi neˈe fuana tae niniˈa? Nia
ruˈu maˈi saena maˈe luma nau ma nia ka
tuaraˈi nau fuana teoˈa faˈinia, bore ma
nau ku ako doe.
15 Ma ana kaidaˈi nia rongoa neˈe nau
ku ako ˈunaˈeri, nia ka tafi ˈi maa faˈasia
toˈongi neˈe nia.”
16 Nia ka gonia naˈa ˈana toro sa Josef
leleka araˈi nia ka oli maˈi luma.
17 ˈUnaˈeri nia ka saea nama ana taˈi
alaˈanga neˈeri fuana, nia ka fata ˈuri, “Na
ngwae rao ˈoˈo nini ana kwalafa sa Eba
nini ˈoko ngalia maˈi, nia leka maˈi saena
mae luma nau taˈena, nia sasia nau ku
ˈeke.
18 Bore ma kaidaˈi nau ku ako doe, nia
ka tafi ˈi maa faˈasia toˈongi nini nia.”
19 Kaidaˈi ngwae neˈeri rongoa alaˈanga
neˈe ˈafe nia saea, nia ka saetaˈa liu.
20 ˈUnaˈeri nia ka asungaˈinia ngwae
nia ki ka leka daua sa Josef, ma kira ka
ˈui ˈania saena lokafo. Nia lokafo neˈeri,
kaidaˈi ˈoro kira alua ngwae rao tatalafaˈa
ki ˈi saena. Sui bore ˈana sa Josef ka tua
saena lokafo,
21 Iawe nia tua tari goˈo ˈana faˈinia, ma
nia ka ˈoilakitaˈinia. Ma ngwae ˈaˈana ana
lokafo neˈeri ka saeleˈa fafia sa Josef,
22 ˈunaˈeri nia ka alua ka lia sulia ti
ngwae lokafo neˈe kira tua saena lokafo
neˈeri, ma nia ka kwatea ka ˈaˈana ana
raoˈa saena lokafo neˈeri.
23 Sui ngwae ˈaˈana neˈeri kasi ˈabera
naˈa ˈania raoˈa neˈeri ki, sulia Iawe nia
tua faˈinia sa Josef, ma nia ka sasia raoˈa
neˈeri ki ka leˈa liu.

40

Sa Josef fada ro maliu boleˈa ki

1 Sui buri ˈana tiˈitiˈi goˈo, ro ngwae
rao tatalafaˈa ki kera kwatea tatalafaˈa
ka saetaˈa liu fuadaroˈo ro ngwae neˈeri
ki, taˈi ngwae ˈaˈana fuana ngwaˈi toˈa
kira lia sulia na waen tatalafaˈa, ma taˈi
ka ˈaˈana fuana ngwaˈi toˈa kira rao ana
beret tatalafaˈa.
2 Tatalafaˈa nia saetaˈa liu fuadaroˈo,
3 goˈo nia ka aludaroˈo saena lokafo neˈe
sa Potifa ˈaˈana ana. Nia neˈe taˈi lokafo
nini sa Josef nia tua logo ana.
4 ˈUnaˈeri sa Potifa ka alu keraˈa saena
limana sa Josef ka lia sulia kera, ma kera
taˈi tua tau tiˈitiˈi saena lokafo neˈeri.
5 Ana taˈi rodo, kaidaˈi kera tua ˈua
saena lokafo, kera maliu bole, ma fadalana
ro maliu boleˈa neˈeri ki ka matamata
daofaˈi liu naˈa.
6 Sui ˈofodangi kaidaˈi sa Josef leka maˈi
fuana lisi ladaroˈo, nia lisia kera manata
ˈabera liu naˈa.
7 Nia ka saefilo ˈuri adaroˈo, “Nau ku
lisia koroˈo manata ˈabera ana taˈi ru. Ru
faˈuta niniˈa?”
8 Ma kera ka ˈuri, “ˈOko saiana rodo sui,
keroˈo maliu bole, bore noaˈa ta ngwae
ana kula neˈe saiana ke saea fadalana ro
maliu boleˈa neˈe ki fuamiroˈo.” Ma nia ka
fata ˈuri fuadaroˈo, “God talana goˈo neˈe
toˈo ana ngasingasiˈanga fuana saelana
fadalana maliu boleˈa. Bore ˈana, moro ili
sae toˈona maˈi ro maliu boleˈa neˈana ki
fuaku.”
9 ˈUnaˈeri na ngwae neˈe ˈi naˈo nia
ˈaˈana ana ngwae nia kira lia sulia waen
tatalafaˈa, nia ka fata ˈuri, “Nau ku maliu
boleˈa fasi nau ku lisia taˈi ˈai grep.
10 ˈAi grep neˈeri toˈo ana uulu rara ˈai
ki ana, ma kaidaˈi rara ˈai neˈeri ki toˈo
ana raˈi ru ki, tona bore ma nia toˈo logo
ana taka ru ki, ma nia ka toˈo naˈa ana
fuaˈi ru ki ana ma kira ka kwasa naˈa.
11 Nau ku dau ana titiu ni kwaˈu tata-
lafaˈa, nau ku ngalia fuana ˈai grep neˈeri,
ma nau ku losia suluna saena titiu ni
kwaˈu neˈeri, buri ˈana nau ku kwatea
kwaˈu titiu ni kwaˈu neˈeri fuana tata-
lafaˈa.”
12 Sui sa Josef ka fata ˈuri, “Na fadalana
maliu boleˈa neˈana ˈuri, uulu rara grep
neˈana ki, na uulu asoa ki neˈana.
13 Kaidaˈi noaˈa kasi dao ˈua ana uulu
asoa ki, tatalafaˈa ke baˈa ngaliˈo faˈasia
luma lokafo, ma nia ke baˈa alu ˈoke oli
laˈu ana raoˈa ba ˈoko sasasia ˈi naˈo. ˈOko
saiana ˈoke baˈa kwatea nama ˈamu titiu
ni kwaˈu tatalafaˈa fuana, diˈia nama ba
ˈoko sasasia ˈi naˈo, kaidaˈi ba ˈoko ˈaˈana
fuana ngwae kira lia sulia waen nia.
14 Ma kaidaˈi neˈe ˈoke leka faˈasia
luma lokafo, ˈoe kosi takadalafa nau! ˈIu,
ˈoke manatai nau, ma ˈoko faˈarongoa
tatalafaˈa ˈani nau fasi ˈiri nia ka lafu nau
logo faˈasia luma lokafo.
15 ˈOko lisia! Nauˈa kwalafa sa Eba ne,
bore ma etaeta kira bili nau faˈasia fanoa
kami, ma kira ka ngali nau maˈi neˈe. Ma
kaidaˈi nau ku tua ˈi neˈe, nau ku ˈiri sasia
ta ru neˈe bolo faˈinia kike ˈui ˈani nau
saena luma ni lokafo neˈe.”
16 Ana kaidaˈi ta ngwae rongoa neˈe
fadalana maliu boleˈa neˈeri neˈe sa Josef
saea ka mamana, nia ka fata ˈuri, “Nauˈa
logo nau ku lisia ta taˈi maliu boleˈa. Nau
ku maliu bole ˈuri, uulu kukudu ˈi beret ki
uu fafona gwauku.
17 ˈI saena kukudu isi ˈi fafo, na kwalu
kaela afu keke goˈo neˈe teo ˈi saena ma

nau ku ngaliˈi fuana tatalafaˈa. Bore ma noˈo ki kira ˈania afu keke neˈeri ki.”
18 Sui sa Josef ka fata ˈuri, “Fadalana maliu boleˈa ˈoe nia ˈuri. Uulu kukudu neˈana ki neˈe uulu asoa ki neˈe saena luma lokafo.
19 Nia ˈiri dao ˈua ana uulu asoa ki, kike baˈa sikilia gwaumu, ma kike baˈa dauraˈinia nonimu ana ta taˈi faˈi ˈai. Ma faˈi noˈo ki kike leka maˈi ma kira ke ˈania fasi ˈi nonimu ki.”
20 Ana uula asoa ana saena lokafo na tatalafaˈa ka sasia taˈi fafangaˈa ana kaidaˈi nia futa ana. Nia sasia taˈi fafangaˈa doe liu ma nia ka laefia ngwae ˈaˈana nia ki ka leka maˈi. Ma ˈi maana ti ngwae ˈaˈana ana nia ka lafua maˈi ro ngwae ba nia ki laˈu neˈe kera tua saena luma lokafo.
21 Ngwae ba ˈi naˈo nia ˈaˈana ana ngwae ki fuana liaˈa sulia waen nia, nia ka alua laˈu ana raoˈa ba nia.
22 Bore ma ngwae ba ˈi naˈo nia ˈaˈana fuana ngwae saungaˈilana beret nia, kira ka saungia nia ka mae, ma kira ka dauraˈinia nonina ana taˈi faˈi ˈai. Ru ki taˈifau fuli diˈia nama neˈe sa Josef eta saea.
23 Bore ma ngwae neˈe ˈaˈana fuana ngwae ki neˈe lia sulia waen tatalafaˈa nia noaˈa ˈiri manata naˈa toˈona sa Josef, nia takadalafa liu naˈa.

41

Sa Josef saea fadalana maliu boleˈa tatalafaˈa

1 Buri ˈana ro faˈi ngali ki na tatalafaˈa ˈi Ejipt nia ka toˈo ana taˈi maliu boleˈa. Nia lisia fasi nia uu ˈi ninimana kafo ˈi Nael.
2 ˈUnaˈeri nia ka lisia fiu buluka ki raˈe alaˈa maˈi faˈasia kafo, ma kira ka ˈani karasi ninimana kafo neˈeri. Ma fiu buluka neˈeri ki doe liu, ma ˈuliˈulida ka ngwasinasina logo.
3 Buri ˈana ta fiu buluka ka raˈe maˈi faˈasia kafo neˈeri, ma kira ka tua karangia logo na buluka ba kira eta taˈe maˈi ki. Buluka neˈeri ki, suli ˈoˈo ki naˈa ma lisilada ka taˈa liu.
4 Ma ai neˈe suli ˈoˈo oˈa ki, kira ka ˈania ai neˈe doe leˈa ki leleka ka sui. Goˈo tatalafaˈa ka ada.
5 Buira nia ka maliu laˈu, ma ka lisia laˈu ta maliu boleˈa. Nia lisia fasi taˈi ˈai ˈaiˈi witi nia toˈo ana fiu fingi ru doe ki ana, neˈe kwaimaˈa kwali naˈa fuana ngalilani maˈi.
6 Sui nia ka lisia laˈu ta ˈaiˈaiˈi witi neˈe nia toˈo ana fingi ru tiˈitiˈi neˈe saˈosaˈofiˈa liu ma ka karangi mae naˈa, sulia iru ˈakoˈako ana ˈeˈerede nia ˈakoˈako liu.
7 Goˈo fiu fingi ru tiˈitiˈi neˈeri ki kira ka ˈania na fingi ru doe lia leˈa ki. Ma tatalafaˈa ka ada laˈu, nia ka saiana neˈe nia maliu bole goˈo.
8 Bore ma ˈofodangi na tatalafaˈa ka manata ˈabera liu naˈa, sui nia ka riˈi ˈuana maˈi ngwae liatoˈo ana fanoa neˈeri kike leka maˈi fuana lisilana. ˈUnaˈeri nia ka faˈarongo kira ana ro maliu boleˈa neˈeri ki, bore ma ta ngwae ˈada noaˈa ˈisi saea fadalana ro maliu boleˈa nia ki fuana.
9 ˈUnaˈeri mala ngwae neˈe nia ˈaˈana ana ngwaˈi toˈa fuana liaˈa sulia waen nia, nia ka fiˈi fata ˈuri fuana, “Tatalafaˈa kwa! nau ku fiˈi manata toˈona taˈi ru nau ku fata alangaˈi fuana sasilana bore ma nau ku manata bura ana.
10 ˈI naˈo ba ˈoko ogataˈa fuaku faˈinia ngwae ba ˈaˈana fuana ngwaˈi toˈa fuana saungaˈilana beret ˈoe, ma ˈoko alu kamiroˈo saena luma ni lokafo, saena luma ngwae faˈinaˈonaˈo ana ngwae lialia ana luma ˈoe.
11 Taˈi rodo keroˈo maliu bole, ma fadalana ro maliu boleˈa keroˈo ki ka matamata daofaˈi liu naˈa.
12 Taˈi ngwae fiˈi doe ana kwalafa sa Eba neˈe rao ˈoˈo fuana faˈinaˈonaˈo ˈoe, nia tua faˈi keroˈo saena luma ni lokafo. Kaidaˈi keroˈo faˈarongoa ˈani ro maliu boleˈa keroˈo ki fuana, nia saea fadalana ro maliu boleˈa neˈeri ki fuamiroˈo.
13 Ma buri ˈana ru ki taˈifau ka diˈia nama neˈe nia saeˈe. Nauˈa ˈoko alu nau laˈu ana raoˈa nau, bore ma ta ngwae ˈoko kwatea ngwae ˈoe ki fuana saungilana ka mae.”
14 ˈUnaˈeri na tatalafaˈa ka kwatea kwau ngwae rao nia ki ka baˈea maˈi sa Josef. Ma ka ˈiri tau goˈo kira ka leka baˈea maˈi faˈasia luma ni lokafo. Nia ka sufi guguru ma ka rokisia toro nia, ma ka leka uu ˈi naˈona tatalafaˈa.
15 Sui tatalafaˈa ka fata ˈuri fuana, “Josef kwa! Nau ku lisia taˈi maliu boleˈa, bore ma noaˈa ta ngwae ana kula neˈe saiana saelana fadalana fuaku. Bore ma taˈi ngwae nia saea fuaku ka ˈuri, ‘Kaidaˈi ˈoko rongoa maliu boleˈanga ˈoko saiana ˈoke saea fadalana.’ ”
16 Bore ma sa Josef ka fata lala ˈuri, “Nau noaˈa naisi saiana saelana fadalana maliu boleˈa ki. Bore ma God naˈa neˈe ke baˈa saea fadalana maliu boleˈanga ˈoe, neˈe ˈoke baˈa saeleˈa ana.”
17 Goˈo tatalafaˈa ka fata ˈuri, “Ana maliu boleˈanga nau, nau ku lisia fasi nau ku uu ˈi ninimana kafo ˈi Nael.
18 ˈUnaˈeri fiu buluka ki ka raˈe maˈi faˈasia kafo neˈeri, ma kira ka ˈani karasi

ninimana kafo. Na fiu buluka neˈeri ki
doe ka leˈa liu, ma nonida ka ngwasinasina
logo.
19 Ma ˈi buri ˈana ta fiu buluka laˈu ka
raˈe maˈi faˈasia kafo ma kiraˈa suli ˈoˈo
ki naˈa ma ka lia taˈa logo. Kira lia taˈa liu
ka liufia ti buluka neˈe nau ku lilisiˈi ana
ti kula ˈi Ejipt.
20 Goˈo kira ka ˈania ai nonina leˈa ki
leleka ka sui.
21 Bore ma ta ngwae noaˈa kasi lia sai
goˈo ana neˈe kira ˈania buluka doe neˈeri
ki sulia kira suli ˈoˈo ˈanga goˈo, diˈia logo
ˈae etaeta ba kiri. Buri ˈana nau ku ada
naˈa.
22 Sui buri ˈana nau ku lisia laˈu ta maliu
boleˈa, nau ku lisia taˈi ˈai ˈaiˈi witi neˈe
toˈo ana fingi ru doe ki kwaimaˈa kwali
naˈa fuana ngalilana maˈi.
23 Sui nau ku lisia laˈu ta ˈai ˈaiˈi witi
neˈe toˈo ana fiu fingi ru tiˈitiˈi ki ana neˈe
saˈosaˈofia liu, karangi mae naˈa, osiˈana
iru ˈakoˈako ana kula ˈeˈerede ˈakofia liu
na witi neˈeri.
24 ˈUnaˈeri fiu fingi witi tiˈitiˈi
saˈosaˈofia neˈeri kika ˈania fingi ru doe
lia leˈa neˈeri ki. Nau ku saea ro maliu
boleˈa nini nau ki fuana ngwae lia toˈo
neˈe ki bore ma noaˈa ta ngwae ada kasi
saea fadalana ro maliu boleˈanga neˈe ki
fuaku.”
25 Sui sa Josef ka fata ˈuri ana tatalafaˈa,
“Ro maliu boleˈanga neˈana ki fadalani
taˈi ru goˈo. God saea naˈa fuamu ru neˈe
nia ke baˈa fulia.
26 Na fiu buluka leˈa neˈana ki, nia fada
ˈani fiu faˈi ngali ki. Ma fiu fingi witi
leˈa neˈana ki, nia fada logo ˈani fiu faˈi
ngali ki logo. Ro maliu boleˈanga neˈana
ki fadalani taˈi ru goˈo.
27 Na fiu buluka suli ˈoˈo aˈa neˈana
ki, neˈe kira saka maˈi faˈasia saena
kafo ˈi buri, faˈinia fingi witi tiˈitiˈi neˈe
saˈosaˈofiˈa karangi ka mae naˈa, kira
fada ˈani fiu faˈi ngali ana fioloˈanga ma
ˈatoˈanga ana fanga.
28 Ru neˈe ke baˈa dao maˈi diˈia naˈa
ba nau ku saea fuamu. God nia faˈataˈinia
fuamu tae neˈe nia karangi ke fulia.
29 Fuana fiu faˈi ngali etaeta ki na oˈola
ˈi Ejipt ki taˈifau ke fungu ana fanga.
30 Bore ma buira fiu faˈi ngali ana
fioloˈanga ma kaidaˈi fanga ke ˈato ke baˈa
dao maˈi. Ma ana kaidaˈi neˈeri, ngwae ki
noaˈa kira kasi manata naˈa toˈona kaidaˈi
kira toˈo ana fanga ˈoro, osiˈana kaidaˈi
ˈato neˈe nia ke faˈalia naˈa fanoa taˈifau.
31 Ngwae ki taˈifau kike baˈa takadalafa
kaidaˈi leˈa neˈe kira eta toˈo ana sulia
fioloˈa neˈe ke dao maˈi, buri ˈana ke baˈa
taˈa lilisu mala.
32 Ro maliu boleˈa neˈe ki fadalani taˈi
ru goˈo niniˈa. Ma ai neˈe faˈataˈinia
neˈe God salisali naˈa ana ru neˈe, ma nia
karangi ka dao naˈa maˈi.
33 “ˈIu ˈoke filia nama ta taˈi ngwae sai
ˈi ru neˈe ke lia saiana ru neˈe ke baˈa dao
maˈi ki, ma ˈoke alua nia ngwae ˈaˈana
leˈa ˈoe ana fanoa neˈe.
34 Ma ˈoke alua ti ngwae ˈaˈana laˈu kira
ka rao ˈi olofana niaˈa fasi ˈiri kike lia
saiana fanga neˈe ngwae ki ngaliˈi maˈi.
Ana fiu faˈi ngali etaeta neˈe ki, na fanga
ke baˈa ˈoro liu mala, ma faˈi ngali ki
taˈifau kaidaˈi ngwae ki kira ngalia maˈi
fanga kira ke daroˈia nama ˈania lima
kabu ki na fai kabu ru ki ru kira, ma taˈi
kabu ru ngwae neˈeri ka ngalia ka goni
leˈa ana.
35 Ana kaidaˈi leˈa neˈeri, faˈi ngali ki
taˈifau kira ke alu leˈa nama ana fanga ka
teo leˈa saena fanoa doe ki, ma kira ngwae
ni ofoˈa ki kira ke lia nama sulia.
36 ˈUnaˈeri fanga neˈeri ki ke teo
kwaimasi fuana fiu faˈi ngali ana fi-
oloˈanga ki ma kaidaˈi ˈato neˈe ke dao
maˈi fafia fanoa neˈe. Falafala ˈunaˈeri
neˈe, ngwae ki noaˈa kira kasi baˈa maelia
fioloˈanga ana fanoa neˈe.”

Sa Josef ˈaˈana ana fanoa ˈi Ejipt

37 ˈUnaˈeri tatalafaˈa faˈinia gwaungaˈi
nia kira ka saeleˈa fafia nai ˈi ru ˈanga
neˈeri,
38 ma tatalafaˈa ka fata ˈuri fuada, “Sa
Josef, ngasingasiˈanga God tua faˈinia ma-
mana naˈa. Noaˈa kulu kasi dao naˈa
laˈu toˈona ta ngwae neˈe lia toˈo ka liufia
niaˈa.”
39 Ma nia ka fata ˈuri fuana sa Josef, “God
ˈoe faˈataˈinia ru neˈe ki fuamu. Nau ku
lia sai naˈa ana ˈoko sai ˈi ru liu, ma ˈoko
lia saiana ru neˈe ke fuli ki ka liufia ta
ngwae.
40 ˈUri, nai baˈa alua ˈaeˈo ta ng-
wae ˈaˈana aku fuana liaˈa sulia fanoa
neˈe nau, ma ngwae nau ki taˈifau kike
kwairoˈoi ana fatalamu. Ka ˈunaˈeri ˈaeˈo
neˈe na ruana ngwae aku, ma ka noaˈa
laˈu ta ngwae neˈe ka toˈo ana ngasingasi
ˈanga ana fanoa neˈe ka diˈia ˈaeˈo.
41 Kaidaˈi neˈe nau ku aluˈu ˈoko ˈaˈana
ana maˈe fanoa ana fanoa neˈe.”
42 ˈUnaˈeri na tatalafaˈa ka kanusua taˈi
kome efoa ˈi ˈuˈuna neˈe nia alua ana
kaidaˈi ki nia ka toto nia ˈani kerekereˈa,
goˈo nia ka alua ana ˈuˈuna sa Josef. Ma
nia ka ngalia taˈi toro kwao nia ka toro
ˈania, ma nia ka dauraˈinia kwala kekefa
gol ˈi luana.
43 Nia ka ngalia ruana kad nia neˈe na
hos nia tara, ma ka kwate fuana sa Josef
fuana lekaˈa ˈania. Ma kaidaˈi sa Josef liu

kwau kaidaˈi ˈoro ki na ngwae lialia ˈafia tatalafaˈa neˈe kira leka ˈi naˈona, kira ako doe kika ˈuri, “Bobo uruuru! Bobo uruuru!” Nia naˈa neˈe falafala tatalafaˈa nia sasia fuana sa Josef neˈe lia sulia maˈe fanoa ana fanoa ˈaˈana neˈeri.

44 Ma tatalafaˈa ka fata ˈuri fuana, “Nauˈa naˈa neˈe na tatalafaˈa, ma fatalaku neˈe ˈuri, ngwae ki taˈifau ana tuaˈa neˈe diˈia kira oga sasilana ta raoˈa, nama kira ka leka ana ta kula, kira ke eta lidi ˈoe basi.”

45-47 Sui tatalafaˈa nia ka kwatea ta sata laˈu fuana sa Josef. Ma sata neˈeri neˈe sa Safenat Paneh, neˈe sata faolu nia, ma nia ka ngalia taˈi sariˈi ana fanoa neˈeri, ma ka kwatea fuana nia ka korea. Sariˈi neˈeri neˈe satana ˈi Asenat. Nia ana fanoa doe ˈi Heliopolis, ma maˈa nia sa Potifera ma niaˈa taˈi fata abu ana falafala ana kula abu kira saea ˈani ˈi On.

Na kaidaˈi neˈe sa Josef nia talaˈae ka rao fuana tatalafaˈa ˈi Ejipt, nia tua naˈa sulia uulu akwala faˈi ngali ki. Nia leka kwau ana kula tatalafaˈa nia tua ana ma kaidaˈi ki saena fiu faˈi ngali neˈeri ki, nia liu ana kula ki taˈifau ana fanoa neˈeri. Ma saena fiu faˈi ngali neˈeri ki nia toˈo ana kaidaˈi leˈa fuana oˈola witi ki ka toˈo ana fanga ˈoro.

48 ˈIu ma fanoa doe ki taˈifau neˈe nia leka ani, nia ngalia witi ki, ma ka goniˈi leˈa saena luma ni goni ruˈa saena fanoa neˈeri.

49 Sa Josef ukua witi ki, leleka ka ˈoro liu diˈia naˈa one sulia asi neˈe noaˈa ta ngwae kasi saiana toˈolana.

50 Ma kaidaˈi neˈe fioloˈa doe neˈeri ˈiri raˈe ˈua maˈi sa Josef faˈinia ˈafe nia kera toˈo naˈa ana ro ngela ngwane ki.

51 Kaidaˈi ngela ˈi naˈo nia futa, sa Josef fata ˈuri, “God kwatea nau ku takadalafa naˈa raoˈa ulafu ba nau ku sasiˈi maˈi Ejipt ki. Ma ru taˈa ba kiri taˈifau ba ngwaˈi ngela maˈa nau kira sasia aku.” Ma nia ka saea ngela neˈeri ˈani sa Manase.

52 Ma buri ˈana ruana ngela ana ka futa nia ka fata ˈuri, “God kwatea ngela neˈe ki fuaku ana kula neˈe ru ˈafitaˈi ki fuli fuaku.” Ma nia ka saea ruana ngela ˈani sa Ifrem.

53 ˈUnaˈeri fiu faˈi ngali neˈe oˈola ki toˈo ana fanga ˈoro, ma na ngwae ˈi Ejipt ki ka saeleˈa, kaidaˈi leˈa neˈeri sui naˈa.

54 ˈUnaˈeri fiu faˈi ngali fuana fioloˈanga ma kaidaˈi ˈato fuana toˈonga ana fanga ka dao naˈa, ma ka diˈia nama ba sa Josef nia saea ˈi naˈo. Ma ti fanoa ˈaˈana ngwae ki noaˈa kasi toˈo naˈa ana fanga, bore ma ˈi Ejipt fanga ˈoro nia teo.

55 Sui kaidaˈi ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt kira talaˈae ana olidokoˈa ana fanga, kira fioloˈa naˈa. ˈUnaˈeri kira ka leka maˈi kira ka saefiloa tatalafaˈa fuana kwatelana fanga fuada. Goˈo tatalafaˈa ka saea fuada kira ka leka siana sa Josef, ma kira ke sasia tae neˈe nia saea.

56 Ma kaidaˈi ˈato ana fioloˈanga nia dao ka taˈa liu naˈa, sa Josef ka ˈifingia luma ni goni fangaˈa ki, ma ka alaˈania ngwae ki kira ka leka maˈi kika folia witi ana fanoa neˈeri.

57 ˈUnaˈeri ngwae ana fanoa ˈaˈana ki taˈifau logo neˈe kira leka maˈi Ejipt fuana folilana witi, osiˈana fioloˈanga neˈeri dao ana fanoa ki taˈifau saena magalia naˈa.

42

Ngwaefuta sa Josef ki leka ˈi Ejipt fuana foli fangaˈa

1 Ana kaidaˈi neˈeri sa Jakob tua tua maˈi ˈana ˈi Kenan, ma kaidaˈi nia rongoa kira ˈoifoli ˈani witi ˈi Ejipt, nia ka fata ˈuri fuana ngwaˈi ngela nia, “Faˈuta neˈe kaumulu kasi sasia ta ru?

2 Nau ku rongoa neˈe kira ˈoifoli naˈa ˈania witi ˈi Ejipt. ˈUnaˈeri kaumulu ke leka folia nama maˈi ti fanga fuakulu, nia taˈa neˈe kuke mae ana fioloˈanga.”

3 Sui goˈo akwala ngwaefuta sa Josef kira ka faˈasia ˈi Kenan ma kira ka leka ˈi Ejipt fuana foli fangaˈa ˈada.

4 Bore ma sa Jakob noaˈa kasi saiana neˈe ke alaˈania sa Benjamin na sasina sa Josef fuana lekaˈa faˈinida, osiˈana nia maˈu ˈasu ˈubani ti ru kata fuli fuana sulia tala.

5 ˈUnaˈeri ngwaˈi ngela sa Jakob kira ka leka faˈinia ti ngwae ˈi Kenan neˈe kira leka ˈuana ˈi Ejipt fuana foli fangaˈa sulia kaidaˈi ˈato ma fioloˈa dao naˈa fafia fanoa kira.

6 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Josef naˈa neˈe lia sulia fanoa ˈaˈana neˈeri, ma nia ka ˈoifoli ˈania fanga ana ngwae ki ana fanoa matamata ki saena magalia. Sui ngwaefuta nia ki kira leka maˈi, ma kira ka bobo uruuru ˈi naˈona leleka maada ka foto ana ano.

7 Ma kaidaˈi nia lisida, nia lia saiada neˈe kiraˈa ngwaefuta nia ki goˈo, bore ma nia fata ˈania alaˈanga ˈi Ejipt, ma nia ka toˈo ana taˈi ngwae fuana rokisilana fatalana fasi ˈiri noaˈa kira kasi lia saiana. Ma nia balufida ka ˈuri, “Kaumulu leka maˈi faˈasia ˈi fai?” Ma kira ka olisi ˈuri ana, “Kaimili faˈasia ˈi Kenan ne, ma kaimili leka maˈi fuana foli fangaˈa ˈamiˈa.”

8 Sa Josef lia sai goˈo ana na ngwaefuta nia ki, bore ma kira ˈiri lia sai nama ana.

9 ˈUnaˈeri nia ka manata toˈona ro maliu boleˈa nia ki ba nia lisiˈi ˈi naˈo, neˈe kira

bobo uruuru fuana. Nia fata ngasingasiˈa
fuada ka ˈuri, “Sali kaumulu leka goˈo
maˈi fuana saiˈa ana fanoa neˈe kami
taka nini. Kaumulu oga muke dao toˈona
kamiˈa, sali kami ngasingasiˈa nama noaˈa
fasi ˈiri kamu ke leka maˈi fuana fuˈali
lamiˈa.”
10 Bore ma kira fata ˈuri, “Noaˈa kwala
ngwae ˈaˈana, nia ˈiri ˈuira laˈu. Kaimili
niniˈa diˈia goˈo ngwae ˈoe ki. Kaimili leka
goˈo maˈi fuana foli fangaˈa ˈamiˈa.
11 Kaimili taˈifau ngwaefuta ki ne, ma
kami sa toˈo goˈo ana taˈi maˈa. Kaimili
noaˈa kasi leka laˈu maˈi fuana iro fanoa
ˈanga. Kaimili leka saga goˈo maˈi.”
12 Sui nia ka fata laˈu ˈuri fuada, “Noaˈa!
Kaumulu leka maˈi muka sai aimili ne!”
13 ˈUnaˈeri kira ka fata ˈuri, “Ngwae
ˈaˈana kwa! Kaimili niniˈa ngela ana taˈi
ngwae goˈo niniˈa, ma kami tua ˈi Kenan.
Etaeta kaimili akwala ma ro ngela, bore
ma ta taˈi ngwaefuta aimili nia noˈana, ma
susu buri kaimili nia tua maˈi faˈinia maˈa
kami ˈi fanoa.”
14 Bore ma nia ka fata ˈuri, “Nau ku saea
ka sui naˈa ba! Kaumulu leka goˈo maˈi
fuana irolana fanoa neˈe!
15 Nai dao nama toˈona neˈe kaumulu
alaˈa mamana! Nia leˈa, nia mamana ˈani
satana tatalafaˈa, nau ku saea ru mamana
fuaumulu. Si diˈia susu buri kamu noaˈa
kasi leka maˈi ana kula neˈe, ˈirai noaˈa
kamu kasi baˈa leka naˈa faˈasia ˈi neˈe.
16 Ta taˈi ai aumulu ke leka ka ngalia
nama maˈi! Kaumulu ai neˈe ki kaumulu
ke tua saena luma lokafo, leleka kaimili ka
dao toˈona neˈe fata laumulu nia mamana
nama ka noaˈa. Si diˈia noaˈa, nau ku saea
naˈa ru mamana fuaumulu, kaimili ke sai
leˈa naˈa ana neˈe kaumulu leka goˈo maˈi
fuana irolana fanoa neˈe.”
17 Ma nia ka aluda saena lokafo sulia
uulu asoa ki.
18 Ma uula asoa, nia ka fata ˈuri ada,
“Nauˈa ngwae fuana manata lafulana God,
ma diˈia kaumulu sasi diˈia neˈe nau ku
saea, nai baˈa alaˈani kamu ke mauri.
19 Diˈia kaumulu oga neˈe muke
faˈataˈinia fatalamuˈa mamana, nia leˈa
ta taˈi ai aumulu ke tua saena luma lokafo
neˈe, ma ti ai muke saiana muke ngalia
fanga niniˈa kamu folia, ma muka oli
muka kwatea fanga neˈe ki fuana ngela
kamu ki neˈe kira fiolo goˈo ada kaidaˈi
neˈe.
20 Bore ma kamu ke ngalia nama maˈi
susu buri ngwaefuta kamu ke leka maˈi
fuaku, fasi ˈiri nai lisia niaˈa. Diˈia nia
ˈunaˈeri neˈe, ke baˈa faˈataˈinia neˈe fa-
talaumulu nia mamana, ka ˈunaˈeri noaˈa
naisi saungi kaumulu ka mae.”

Ma ngwaˈi ngwaefuta neˈeri kira ka
alafafia fatalana,
21 ma kira ka alaˈa ˈuri fuada talada,
“Se reala! Kaidaˈi neˈe kulu toˈo naˈa
ana kwaˈikwaˈinga faˈasia ru taˈa ba kulu
sasia ana ngwaefuta kulu ˈi naˈo! Kulu
lisia ka sui naˈa ru taˈa neˈe kulu sasiˈi ana
ki, bore ma kaidaˈi nia angi fuakulu fasi
ˈiri kulu ka ˈafia, noaˈa kulu kasi rongoa
na fatalana. Kaidaˈi neˈe ru doe neˈe ka
dao naˈa fafi kulu!”
22 ˈUnaˈeri sa Ruben ka fata ˈuri fuada,
“Ana kaidaˈi baera, nau ku saea naˈa
fuaumulu ba nia ngwae fiˈi doe goˈo ne,
noaˈa kaumulu kasi faˈalia laˈu, bore ma
noaˈa kaumulu kasi saiana rongolana fa-
talaku. Kaidaˈi neˈe kulu toˈo naˈa ana
kwaˈikwaˈinga duˈungana maelana.”
23 Sa Josef nia rongo saiana alaˈanga kira
ki taˈifau, bore ma kira ˈiri sai goˈo ana
neˈe niaˈa ngwaefuta kira, osiˈana kiraˈa
taˈifau alaˈa fuana ta ngwae matamata lala
neˈe rokisia fatalada fuana.
24 Ma nia ka leka faˈasida ka angi, ma
kaidaˈi nia saiana nia leˈa laˈu, nia ka oli
maˈi. Nia ka ngalia sa Simion ma ka firiˈia
ˈi maada.

Ngwaefuta sa Josef ki oli ˈuana ˈi Kenan

25 Goˈo sa Josef ka fata ˈuri fuana ngwae
ni rao nia, “Mulu faˈafungua fanga ki
saena ngwaˈi ngwaˈi toˈa neˈana ki. Kira
folia fanga neˈana ki naˈa, bore ma mani
neˈe ngwae neˈana ki taˈifau kira foli aniˈi,
niˈi ke oli saena ngwaˈi kira ki faˈinia
fanga kira. Ma kamu ka kwatea fanga
fuada fuana ˈanilana sulia tala.” Ma
ngwae ni rao nia ki ka sasi naˈa ˈunaˈeri.
26 ˈUnaˈeri ngwaefuta nia ki kira ka alua
na ngwaˈi ni fanga ki fafona dongki kira
ki, ma kira ka leka naˈa.
27 Ana rodo kaidaˈi kira mamalo, ta taˈi
ada ka ˈifingia ngwaˈi nia ka kwatea fanga
fuana dongki nia, goˈo nia ka tona ˈania
mani nia neˈe teo goˈo ˈani saena ngwaˈi
faˈinia fanga ki.
28 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Ei reala
kwa! Kira olitaˈinia goˈo mani nau ki! Niˈi
teo goˈo ˈani faˈinia fanga ki saena ngwaˈi
nau.” Manataˈanga kira ki taˈa liu naˈa,
sulia kira maˈu liu. Sui kira ka saefilo
ˈuri ada talada, “Tae naˈa niniˈa God sasia
akulu re?”
29 Ma kaidaˈi kira oli laˈu maˈi siana
maˈa kira ˈi Kenan, kira ka faˈarongoa ˈani
ru ki taˈifau neˈe dao toˈoda.
30 Kira fata ˈuri, “Ngwae loˈoko lia sulia
tuaˈa ˈi Ejipt, nia fata balubaluˈa liu naˈa
fuaimili. Nia fia fasi kaimili leka lala fuana
irolana fanoa nia.
31 Ma kaimili ka fata ˈuri fuana, ‘Kaimili
noaˈa ˈiri leka laˈu maˈi fuana irolana

fanoa ˈoe. Kaimili leka lala maˈi fuana foli fangaˈa.
32 Kaimili niniˈa ngela ana taˈi maˈa goˈo. Etaeta kaimili akwala ma ro ngela, bore ma ta taˈi ngwaefuta aimili nia noˈana, ma susu buri kaimili nia tua goˈo maˈi faˈinia maˈa kami ˈi Kenan.’ ”
33 Goˈo ngwae neˈeri nia ka ˈuri, “ˈIrai taˈi ru neˈe nai faˈamamana fatalaumulu faˈinia nama ka noaˈa. Taˈi aumulu nia ke baˈa tua faˈinau ˈi neˈe. Ma kaumulu ti ai kamu ka oli faˈinia fanga fuana ngela kamu ki neˈe kira fiolo maˈi fanoa.
34 Bore ma kamu ke ngalia nama maˈi na ngwaefuta ˈisiˈisi ba kamu ˈi neˈe fasi ˈiri nai lisia. Ru ˈunaˈeri neˈe nau ku saiana kaumulu noaˈa laˈu ngwae iro fanoa ki, ma fatalaumulu ka mamana. ˈUnaˈeri mala, nau ku fiˈi alaˈania ngwaefuta kamu ka oli ka tua faˈi kamu, ma kamu ke baˈa leka goˈo amuˈa ana ta kula ana fanoa neˈe, neˈe kamu oga.”
35 Ma kaidaˈi kira kisitaˈinia ngwaˈi kira ki, kiraˈa taˈifau kira lisia ngwaˈi mani kira ki teo goˈo faˈinia fanga ki. Ma kaidaˈi kira lisia mani neˈeri ki, kira maˈu liu, ma maˈa kira bore ka maˈu liu logo.
36 Ma nia ka fata ˈuri ada, “Faˈuta, ˈuri ma kaumulu oga nai koloa naˈa ˈaku na ngela neˈe nau ki niniˈa? Sa Josef noˈana naˈa! Ma sa Simion ka noˈana laˈu, ma kaidaˈi neˈe kaumulu oga laˈu ngalilana sa Benjamin? Ru neˈe ki taˈifau leka naˈa maˈi fuana faˈalilaku goˈo.”
37 ˈUnaˈeri sa Ruben ka fata ˈuri fuana maˈa nia, “Maˈasi kwa! Ru leˈa goˈo neˈe ˈoke alua sa Benjamin saena limaku, ma nai baˈa olitaˈinia logo maˈi fuamu. Si diˈia nau noaˈa kusi olitaˈinia maˈi, ˈirai ˈoke baˈa saungia naˈa amu ro ngela ngwane loˈoko nau ki.”
38 Bore ma maˈa kira ka fata ˈuri fuada, “Noaˈa nia ˈato liu naˈa fuaku neˈe nai alaˈania ngela nau ka leka faˈi kamu. Na ngwaefuta leˈa nia mae naˈa ma nia taˈifilia goˈo neˈe tua neˈe nia futa ana ˈafe nau ˈi Rachel. Sali ta ru taˈa kata fiˈi dao laˈu toˈona sulia tala. Nau ku ngwaro liu naˈa, ma si diˈia ˈoko sasia ta ru taˈa ka dao toˈona, nai baˈa mae goˈo ana kwaimanatai ˈanga.”

43

Sa Benjamin leka ˈi Ejipt faˈinia ngwaefuta nia ki

1 Ma kaidaˈi ˈato fuana toˈonga ana fanga nia lilisu naˈa ˈi Kenan,
2 ma kaidaˈi sa Jakob faˈinia ngwaˈi ngela nia kira faˈasuia naˈa fanga neˈe ngela nia kira ki kira folia maˈi Ejipt nia ka fata laˈu ˈuri fuada, “Kamu ke oli laˈu ˈi Ejipt muke folia laˈu ti fanga fuakulu.”
3 Bore ma sa Juda nia fata ˈuri ana, “Maˈasi kwa! Ngwae ˈaˈana loˈoko ˈi Ejipt nia alaˈa ngasingasiˈa fuaimili, nia saea diˈia kaimili oli laˈu ˈi buri ma ngwaefuta neˈe kami noaˈa kasi leka faˈi kaimili, nia noaˈa liu kasi oga naˈa lisilana maˈamili laˈu.
4 Si diˈia ˈoko alaˈania ngwaefuta neˈe kaimili ka leka faˈi kaimili, ˈirai kaimili saiana mike baˈa leka foli fanga.
5 Bore ma si diˈia noaˈa ˈoe kosi alaˈania, ˈirai noaˈa kaimili saiana mi kasi leka, osiˈana ngwae loˈoko fata ˈuri, ˈi buri diˈia kaumulu leka maˈi ma diˈia ngwaefuta kamu noaˈa kasi leka maˈi faˈi kaumulu, nau noaˈa kusi oga lisilana maa mulu ˈi neˈe.”
6 ˈUnaˈeri sa Jakob ka fata ˈuri, “Faˈuta neˈe kaumulu ka saea fuana ngwae neˈana neˈe kaumulu toˈo ana ta ngwaefuta laˈu? Kaumulu sasia naˈa foli bareˈa ˈoro fuaku.”
7 Bore ma kira ka fata ˈuri, “Niaˈa naˈa neˈe saefiloa lidiˈa ˈoro aimili ˈuana kaimili faˈinia luˈuluˈua neˈe kaimili. Nia saefilo ˈuri, ‘Maˈa kamu nia tua ˈua? Kaumulu toˈo laˈu ana ta ngwaefuta?’ Kaimili ka olisia goˈo na lidiˈa nari nia ki. Kaimili ke sai faˈuta ana neˈe nia ke baˈa saefilo kaimili fuana ngalilana ngwaefuta neˈe kami fuana lekaˈa fuana?”
8 Sui sa Juda ka fata ˈuri ana, “ˈOke alua ˈalako neˈe saena limaku, fuana kaimili ke leka naˈa kaidaˈi neˈe, fasi ˈiri ta ai akulu noaˈa kasi baˈa mae ana fioloˈanga.
9 Nau ku alangaˈi nai baˈa lia leˈa sulia, ma ˈoˈogaˈa nai naˈa fuana olitaˈilana maˈi neˈe. Ma si diˈia nia noaˈa kasi oli maˈi fuamu, nauˈa naˈa neˈe nai baˈa ngalia kwaˈikwaˈinga firi ana ru neˈe leleka nau ku mae.
10 Alaˈanga neˈe ki nini dau kaimili liu naˈa, sali diˈia kaimili kasi manisuiˈa ana kaidaˈi ˈoro ˈuri ki, sali kaimili leka ro ru naˈa ˈuana fanga ki.”
11 Ma maˈa kira ka fata ˈuri, “Nia leˈa. Diˈia nia ˈirai, kamu ke toˈongia ru leˈa ˈi neˈe ki saena ngwaˈi kaumulu ki, fasi ˈiri kaumulu ke kwate na kwatea fuana ngwae ˈaˈana neˈana. Kaumulu ke ngalia ta kala insens, faˈinia ta kala ngingidua ma faˈinia raˈi ru fuana alulana ana fanga neˈe kwatea fanga ˈanilana ka rukufa ma fuana pistasio faˈinia ti fuaˈi amon.
12 Ma kaumulu ka olitaˈinia mani ba ana eta lekaˈa kaumulu, faˈinia ta mani laˈu ana lekaˈa neˈe. Kaidaˈi ba sui, kira olitaˈinia mani kaumulu ki saena ngwaˈi kaumulu ki, sali ta taˈi roraˈa kira goˈo.

13 Mulu ngalia ngwaefuta kamu muka
leka naˈa niniˈari fuana ngwae loˈoko.
14 God toˈo ana ngasingasi ˈanga ki
taˈifau, alaˈania nia ke kwatea ngwae
neˈana ke kwaima aumulu, nia ke baˈa
alaˈania fuaumulu muke ngalia ta ng-
waefuta amuˈa faˈinia sa Benjamin, fasi
ˈiri kera ke oli maˈi faˈi kaumulu. Noaˈa
naisi saea naˈa ta ru. Diˈia nau ku koloa
naˈa ro ngela neˈe nau ki, leˈa goˈo ˈana,
alu ke ˈunaˈeri naˈa ˈana.”
15 ˈUnaˈeri ngwaˈi ngwaefuta neˈeri kira
ka ngalia ru neˈeri ki, faˈinia mani ana
lekaˈa ba sui, ma ti mani laˈu, ma kira ka
ngalia susu buri neˈeri sa Benjamin faˈi
kira ma kira ka leka naˈa. Kaidaˈi kira dao
ˈi Ejipt, kira ka leka uu laˈu ˈi naˈona sa
Josef.
16 Ma kaidaˈi nia lisia neˈe susu buri
neˈeri leka maˈi faˈinida, nia ka fata ˈuri
ˈana ngwae rao ˈoˈo neˈe ˈaˈana ana ru
saena luma nia, “ˈOke baˈea kwau ngwaˈi
toˈa neˈe saena luma nau, kike baˈa fanga
faˈi nau ana tufungana asoa. Ma kaidaˈi
ˈoko leka ˈoke saungia taˈi buluka, ma ko
salisali ana fanga fuaimili.”
17 Ma ngwae ˈoˈo neˈeri ka sasi diˈia naˈa
neˈe sa Josef saea ma nia ka baˈeda ˈuana
luma sa Josef.
18 Bore ma kaidaˈi nia baˈeda kwau kira
maˈu liu, ma kira ka fata ˈuri, “Kira baˈe
kulu ˈuana luma neˈe fafia mani ba kira
aluˈi saena ngwaˈi kulu, ki kaidaˈi ba sui.
Kike baˈa dau kulu naˈa ma kira ka ngalia
na dongki kulu ki, ma kira ke sasia kulu ke
rao ˈoˈo fuada.”
19 Ma kaidaˈi kira leka dao ana sinamaa
ana luma sa Josef, kira ka fata ˈuri ana
ngwae rao ˈoˈo neˈeri,
20 “Ngwae ˈaˈana, kaimili toˈo ana taˈi
ru fuana saelana fuamu. Kaimili leka maˈi
ana fanoa neˈe ˈi naˈo fuana foli fangaˈa.
21-22 Ma kaidaˈi kami oli, kami ka mango
sulia tala mika maliu ana rodo, ma kaimili
ka ˈifingia ngwaˈi kaimili ki, ma kaimili
taˈifau ka lisia mani kaimili ki teo faˈinia
fanga saena ngwaˈi kaimili ki. Kaimili ˈiri
saiana, sa tai neˈe alua mani ki ka oli saena
ngwaˈi kami ki. Niˈi teo goˈo ˈani, nia
ne kaimili olitaˈiniˈi maˈi mika kwateˈe
fuamu. Ma kaimili ka ngalia laˈu maˈi ti
mani fuana folilana fanga ana lekaˈa neˈe
kami maˈi.”
23 Bore ma ngwae rao ˈoˈo neˈeri ka
fata ˈuri, “Kaumulu noaˈa mu kasi manata
ˈabera, ma noaˈa mu kasi maˈu. Na mani
ba ˈi naˈo ki, nau ku ngaliˈi ka sui naˈa
ba. God kamu ana kwalafa sa Eba neˈe
God maˈa kamu, nia nena alua mani saena
ngwaˈi kamu ki.” Goˈo ngwae rao ˈoˈo
neˈeri ka baˈea maˈi sa Simion siada laˈu.
24 Ma nia ka ngalida saena luma sa Josef,
ma ka ngalia maˈi kafo fuana taufilana
ˈaeda, ma nia ka kwatea fanga fuana
dongki kira ki.
25 Kira rongoa naˈa neˈe kike baˈa fanga
faˈinia sa Josef ana tufungana asoa, ma
kira leka ma kika ngalia maˈi na kwateˈa
neˈe kira ngaliˈi maˈi ki, ma kira ka salisali
ani fuana kwatelani fuana kaidaˈi nia ke
dao ˈi luma.
26 Ma tufungana asoa, kaidaˈi sa Josef
leka maˈi luma, kira leka ma kira ka ngalia
maˈi kwatea ki ma kira ka leka maˈi saena
luma. Ma kira ka bobo uruuru ˈi naˈona
fuana faˈadoelana leleka maada ka toˈo ˈi
ana, ma kira ka kwatea na kwateˈa neˈeri
fuana.
27 Sui nia ka saefilo ˈuri ada, “Faˈuta
kaumulu leˈa goˈo ˈaumulu? Ma kaidaˈi
ba sui kaumulu faˈarongo nau ˈania maˈa
kamu, faˈuta nia leˈa goˈo ˈana?”
28 Ma kira ka fata ˈuri, “Ngwae ˈaˈana
ˈae, maˈa kaimili manata doe amu, nia
tua leˈa goˈo ˈana, ma nia ngasingasiˈa
ua.” Ma kira ka bobo uruuru laˈu fuana
faˈadoelana.
29 Ma kaidaˈi sa Josef lisia ngwaefuta
leˈa nia sa Benjamin neˈe kera futa ana
taˈi teˈa, nia ka saefilo ˈuri, “O sali na
ngwaefuta ˈisiˈisi ba kamu taka nama neˈe
kamu saea fuaku kaidaˈi ba sui?” Sui nia
ka fata ˈuri ana sa Benjamin, “Ngela nau
ˈae, alaˈani God ka kwatea mauriˈa leˈa
fuamu.”
30 ˈAliˈali goˈo sa Josef ka tataˈe ka ruˈu
saena maˈe luma nia ka angi, sulia kaidaˈi
nia lisia ngwaefuta nia, nia saeleˈa liu.
31 Buira neˈe nia taufia maana, nia ka
kwatea manatana ka aroaro, nia ka leka
laˈu maˈi maa, nia ka ri ˈuana ngwae rao
saena luma nia kira ka ngalia maˈi fanga.
32 Nia tua ana ta tatafe ni fanga, ma
ngwaefuta nia ki kira ka tua ana ta tatafe
ni fanga, ma ngwaˈi toˈa ˈaˈana ana fanoa
neˈeri neˈe kira fanga faˈinia kira tua logo
ana ta tatafe ni fanga, sulia nia abu kira ka
fanga faˈinia kwalafa sa Eba.
33 ˈUnaˈeri ngwae rao neˈeri ka kwatea
ngwaefuta neˈeri kira ka tua ana tatafe
neˈe kira taˈifau kira faˈi naˈo kwau ˈuana
sa Josef. Nia talaˈae ana ai eta futa ana
tatafe kira ka tua tatalaˈa diˈia neˈe kira
futa ˈani, leleka ai futa ˈisi ka tua naˈa ˈi
ˈisilana tatafe ni fanga neˈeri. Ma kaidaˈi
kira lisia neˈe ngwae neˈeri sasia kira ka
tua tatalaˈa ˈunaˈeri, kira ka ˈarefo liu, ma
kira ka lia fuada talada kwailiu.
34 Ma ngwae saena luma ki kira ka ngalia
fanga faˈasia tatafe ni fanga sa Josef ma
ka kwateˈe fuada. Ma fanga neˈe kira
ngaliˈi fuana susu buri neˈeri, nia bolo
mala faˈinia fanga fuana lima ngwae ki.

Ma falafala neˈeri neˈe kwatea ma kira
ka fanga faˈinia sa Josef, ma kika kwaˈu
leleka kira ka abusu lui naˈa.

44

Titiu ni kwau sa Josef nia noˈana

1 Sui sa Josef ka fata ˈuri ana ngwae
rao ˈoˈo nia neˈe ˈaˈana ana ru ki saena
luma nia, “ˈOke faˈafungua fanga saena
ngwaˈi ngwae neˈana ki, leleka ka fungu
leˈa mala. Ma ˈoko alua mani kira ki ka
oli taˈifau saena ngwaˈi kira ki laˈu faˈinia
fanga ki.
2 Ma ˈoko ngalia titiu ni kwau ngwasi-
nasina ba nau ˈoko alua ˈi saena ngwaˈi
susu buri kira faˈinia mani nia ki neˈe nia
foli fanga aniˈi.” Goˈo ngwae neˈeri ka sasi
naˈa diˈia neˈe sa Josef nia saea fuana.
3 Sui ruana asoa ˈofodangi goˈo ˈua, na
ngwae rao ˈoˈo sa Josef ki kira ka ˈafia
sa Juda faˈinia ngwaefuta nia ki fuana
alulana ngwaˈi ki fafona dongki kira ki, ma
kira ka leka naˈa.
4 ˈIu kaidaˈi noaˈa kira ˈiri leka tau ˈua,
sa Josef ka fata ˈuri ana ngwae rao ˈoˈo
nia, “Aia, ˈaliˈali ko lalili ˈi buira toˈa
baera kaidaˈi ˈoko dao toˈoda, ˈoke fata
ˈuri fuada, ‘Ngwae ˈaˈana nau nia sasia
ru leˈa liu fuaumulu! Faˈuta kaumulu ka
sasia ru taˈa neˈe ana?
5 Faˈuta neˈe kaumulu ka bilia titiu ni
kwau ngwasinasina nia? Titiu neˈe naˈa
neˈe nia ˈidufaˈi kwaˈu ana ma nia ka
rao logo ˈani fuana daoˈa toˈona fadalana
maliu boleˈa ki. Falafala nini kamu sasia
nia taˈa liu mala.’ ”
6 Ma kaidaˈi ngwae rao ˈoˈo neˈe dao
fafida, nia saea alaˈanga fuada.
7 Bore ma kiraˈa taˈifau kika fata ˈuri,
“Ngwae ˈaˈana ˈae, kaimili noaˈa ˈiri sai
naˈa ana sasilana ta ru ˈuira. Nia noaˈa ˈiri
leˈa fuamu neˈe ˈoke suˈumani alaˈanga
neˈana maˈi aimili.
8 ˈOko sai naˈa ana na mani nini kaimili
lisia saena ngwaˈi kaimili ki, kaidaˈi ba
sui, kaidaˈi kami faˈasia ˈi Kenan, kaimili
olitaˈiniˈi maˈi fuamu ba. Kaimili ke bili
faˈuta laˈu ana gol nama silva saena luma
ngwae ˈaˈana ˈoe?
9 ˈOke ili lulu ˈuana! Si diˈia ˈoko dao
toˈona titiu neˈana ana taˈi aimili, nia leˈa
ˈirai nia ke mae nama. Ma kaimili ti ai,
kaimili ke baˈa rao ˈoˈo naˈa fuana ngwae
ˈaˈana ˈoe.”
10 Goˈo ngwae neˈeri ka fata ˈuri, “Leˈa
goˈo ˈana, nia ke baˈa ˈuira naˈa. Bore ma
ngwae neˈe bilia titiu ni kwau neˈeri, nia
ke baˈa rao ˈoˈo fuana ngwae ˈaˈana nau,
bore ma kaumulu ti ai, kamu saiana muke
leka aloge.”
11 Ma ˈaliˈali goˈo kira ka ngalia kwau
na ngwaˈi fanga ana dongki kira ki, kira
ka faˈakosoˈi ma kira ka ˈifingiˈi.
12 Ma ngwae rao ˈoˈo ka lia ˈi saena
ngwaˈi kira ki, nia eta ana ngwaˈi ngwae
eta futa leleka ka dao ana ngwaˈi ngwae
futa ˈisiˈisi. Ma na ngwaˈi ngwae ˈisiˈisi
nia ka dao toˈona titiu ni kwaˈu ˈi saena.
13 Ma bara ngwaˈi asina neˈeri ka taˈa liu
mala ada ma kira ka gasia toˈongi kira ki.
Kira ka alua laˈu ngwaˈi neˈeri ki fafona
dongki ki, ma kira ka oli laˈu ˈi fanoa doe.
14 Ma kaidaˈi kira dao laˈu ˈi luma sa
Josef, ma nia tua goˈo ˈana ˈi neˈeri,
ma kira ka bobo uruuru ˈi naˈona leleka
maada ka toˈo ˈi ano.
15 Ma nia ka fata ˈuri ada, “Faˈuta neˈe
kaumulu ka fulia ru taˈa ˈuri? Kaumulu
noaˈa mu kasi sai laˈu ana nau ngwae
ˈaˈana ˈuri saiana nai lia saiana maˈe toto
ki ma fadalana maliu boleˈa ki logo? Nau
ku sai goˈo ˈaku ana tae neˈe kaumulu
sasia.”
16 ˈUnaˈeri sa Juda ka fata ˈuri, “Ngwae
ˈaˈana ta tae laˈu neˈe kaimili ke baˈa
saea. Kaimili rora ka sui naˈa. God
faˈataˈinia naˈa neˈe kaimili rora. Nia leˈa
neˈe ngwae kamu dao toˈona titiu ni kwau
saena ngwaˈi nia, nia neˈe ke rao ˈoˈo
fuamu, bore ˈana ma kaimili taˈifau naˈa.”
17 Bore ma sa Josef nia ka fata ˈuri,
“Noaˈa, nauˈa noaˈa kusi sasia ru ˈuira.
Ngwae neˈe bili goˈo titiu ni kwaˈu neˈe
ke baˈa rao ˈoˈo fuaku. Kaumuluˈa ti ai,
muke oli goˈo siana maˈa kamu.”

Sa Juda lidi fuana sa Benjamin

18 Buri ˈana sa Juda ka ˈidu karangia
sa Josef ma ka fata ˈuri, “Ngwae ˈaˈana,
rongoa basi kala alaˈanga nau. Nau ku
saiana ˈaeˈo ngwae ˈaˈana mamana, ma
ˈoko bolo faˈinia tatalafaˈa ana fanoa neˈe,
bore ma ngwadela ˈoe kosi oga taˈa fuaku.
19 Kaidaˈi sui, ˈoko saefilo ˈuri aimili,
‘Faˈuta ˈuri ma maˈa kamu tua ˈua? Kau-
mulu toˈo ana ta ngwaefuta laˈu tua ˈua?’
20 Ma kaimili ka ˈuri, ‘ˈIu, maˈa kami
tua goˈo ˈana, bore ma nia ngwaro naˈa.
Ma susu buri kami tua goˈo ˈana, nia futa
kaidaˈi maˈa kami nia ngwaro naˈa. Na
teˈa susu buri neˈeri nia alua goˈo ro ngela
ki, bore ma ai eta futa nia noˈana naˈa, ma
susu buri goˈo neˈe tua. Ma maˈa kami nia
kwaima liu ˈana.’
21 Ma ˈaeˈo ba ˈoko fata ˈuri fuaimili,
‘Nia leˈa mulu leka ngalia maˈi siaku ˈiri
nai lisia.’
22 Bore ma kaimili fata ˈuri, ‘Ngwae
ˈaˈana ˈae, ngela neˈeri noaˈa kasi faˈasia
naˈa maˈa kami. Diˈia nia faˈasia maˈa
kami. Maˈa ke baˈa mae naˈa.’

23 Ma ˈaeˈo ba ˈoko fata ˈuri, ‘Leˈa goˈo
ˈana, si diˈia ngwaefuta nena kamu noaˈa
kasi leka maˈi faˈi kamu, nau noaˈa kusi
oga lisilana maa mulu laˈu ˈi neˈe.’ ”
24 “Ma kaidaˈi kami oli siana maˈa kami,
kaimili saea alaˈa lamu fuana.
25 Ma buri ˈana kaidaˈi maˈa kami fata
ˈuri fuaimili, ‘Leˈa, mulu koso laˈu toli ˈi
Ejipt, ma muka folia ta kala fanga laˈu
ˈakulu.’
26 Bore ma kaimili ka fata ˈuri, ‘Kaimili
noaˈa kasi leka.’ Ngwae loˈoko nia saea
naˈa fuaimili ka ˈuri, ‘Si diˈia ngwaefuta
ˈisiˈisi kamu noaˈa kasi leka maˈi faˈi
kamu. Nau noaˈa kusi oga naˈa lisilana
maa mulu laˈu. ˈIu nia ke leka nama faˈi
kaimili. Tala neˈe fuaimili neˈe ˈunaˈeri
naˈa. Diˈia noaˈa, kaimili kasi leka naˈa.’
27 Goˈo maˈa kami ka fata ˈuri, ‘Kaumulu
saiana neˈe teˈa nia alua goˈo ro ngela
ngwane ki.
28 Ta taˈi ai adaroˈo nia noˈana naˈa
faˈasi nau. Sali ti ru ˈaeˈaela kwasi taka
neˈe ˈania, sulia kaidaˈi nia leka faˈasi
nau, nau ku ˈiri lisia naˈa, leleka ka dao
ˈi taˈena.
29 Nau ku ngwaro liu naˈa. Diˈia kamu
ngalia laˈu kwau ai neˈe, sali ta ru taˈa
ke baˈa sasia laˈu ˈi loˈoba, ˈirai nai
kwai kwaimanatai ka dao ana kaidaˈi nai
mae.’ ”
30-31 ˈUnaˈeri sa Juda ka fata laˈu ˈuri,
“Ngwae ˈaˈana ˈae, diˈia kaimili oli siana
maˈa kamu, ma susu buri neˈe noaˈa kasi
leka faˈi kaimili, ma maˈa kami noaˈa kasi
lisia, nia ke baˈa mae goˈo. ˈUri ma ˈoko
manata faˈuta ana tae neˈe ke baˈa fuli
diˈia kaimili dao ˈi fanoa, ma maˈa kami
noaˈa kasi lisia faˈi kami? Nia ne mangona
maˈa kami naˈa ne, ma si diˈia noaˈa nia
kasi lisia faˈi kaimili, ˈirai kaimili naˈa
neˈe kwatea nia ke mae.
32 Ma nau ku fata alangaˈi naˈa fuana,
ku ˈuri, ‘Nai lia sulia susu buri neˈe.’ Nau
ku fata ˈuri fuana, ‘Maˈasi, diˈia noaˈa nia
kasi oli maˈi siana, nauˈa naˈa neˈe nai
baˈa ngalia kwaˈi kwaˈinga ana ru neˈe
leleka nau ku mae.’
33 Ngwae ˈaˈana, nau ku kwaimaˈa
kwali goˈo ˈaku fuana tuaˈa ˈi neˈe fuana
ngalilana fuila, fasi ˈiri nai rao ˈoˈo fuamu.
Bore ma ngwade ˈae, alaˈania nia ke oli
faˈinia ngwaefuta nini nau ki.
34 Si diˈia nau ku oli bore ma nia noaˈa
kasi oli faˈinau, nau noaˈa kusi oga naˈa
lisilana ˈatoˈanga doe neˈe ke dao toˈona
maˈa nau.”

45

Sa Josef fulani niaˈa fuana ngwaefuta nia ki

1 Sa Josef noaˈa kasi sofongaˈinia naˈa
abulaˈanga nia, ma nia ka saiana neˈe nia
ke baˈa angi ˈi maana ngwae rao ˈoˈo nia
ki goˈo nia ka saea kira ka leka ˈi maa.
Kaidaˈi ngwaefuta nia ki goˈo neˈe tua
faˈinia, nia ka fiˈi talingaˈinia fuada sa tai
neˈe niaˈa.
2 Ma nia ka angi doe liu, ma ngwaˈi toˈa
ˈi Ejipt neˈe kira tua maˈi maa kira ka ron-
goa, ma kira ka leka ma kika faˈarongoa
ˈania ngwaˈi toˈa neˈe kira tua ana luma
tatalafaˈa.
3 Sui sa Josef ka fata ˈuri fuana ng-
waefuta nia ki, “Nauˈa sa Josef goˈo niniˈa.
ˈUri ma nia mamana neˈe maˈa nau nia
mauri ˈua?” Bore ma kaidaˈi kira rongoa
alaˈanga neˈeri, kira ka maˈu liu, ma kira
kasi saea naˈa ta ru.
4 ˈUnaˈeri nia ka fata ˈuri fuada, “Ng-
wadela kina mulu ˈidu karangi maˈi.” Ma
kira ka ˈidu karangia maˈi ana, ma nia ka
fata laˈu ˈuri, “Nauˈa sa Josef naˈa niniˈa.
Nauˈa naˈa niniˈa ngwaefuta kamu ba
kamu ˈoifoli ˈania ˈi naˈo, diˈia ta ngwae
rao ˈoˈo ka leka maˈi neˈe.
5 Bore ma noaˈa kamu kasi manata
ˈabera nama muka oga taˈa fuamuˈa ta-
lamuˈa sulia kamu ˈoifoli ˈani nau maˈi
neˈe. Ru neˈe noaˈa laˈu naiˈi ru ˈanga
kamu, na naiˈi ruˈa God lala, neˈe nia eta
kwate nau maˈi aumulu ˈi neˈe, fasi ˈiri nai
faˈamauria mangoˈi ngwae ki.
6 Na ruana faˈi ngali goˈo ana ˈatoˈanga
neˈe noaˈa ta fanga kasi bulao ˈi neˈe, na
ngwae ki noaˈa kasi baˈa oˈolia oˈola ma
kika kasi ngalia ta fanga ana oˈola.
7 God neˈe sasia ma nau ku eta leka
maˈi aumulu ˈi neˈe fasi ˈiri nai faˈamauri
kaumulu ˈania falafala niniˈa kulu taˈifau
ˈarefo liu ana, fasi ˈiri nai sasia tala fuana
toˈa neˈe kira ke baˈa futa maˈi buri mulu
noaˈa kira kasi noˈana bore ma kike tua
leˈa.
8 Nia noaˈa laˈu kaumulu neˈe kwate
nau maˈi neˈe. God lala neˈe kwate nau
maˈi. Nia lafu nau ta ngwae ˈaˈana ana
tatalafaˈa, ma nau ku gwaungaˈi ana ru
ana luma nia ki logo, ma nau ku lia logo
sulia fanoa ki taˈifau ana tuaˈa neˈe.
9 “Mulu ˈaliˈali muka oli fuana maˈa
kulu, ma kaumulu ka faˈarongo ˈani fata
laku fuana, muke ˈuri, ‘Nauˈa ngela ˈoe sa
Josef. God kwate nau ku lia sulia fanoa
ki taˈifau ana tuaˈa nini ˈi Ejipt. Nia leˈa
fuamu ˈoke faˈasia fanoa ˈoe ma ˈoko leka
maˈi ko tua faˈinau.
10 ˈOke baˈa tua ˈi Gosen, fasi ˈiri ˈoke
tua karangi nau. Ma ˈaeˈo faˈinia ng-
waefuta nau ki, ma faˈinia kala koˈo ˈoe ke,
faˈinia ru ˈaeˈaela kamu ki, ma ti ru neˈe
ˈoko toˈo ani ki, kaumulu saiana muke tua
taˈifau ˈi neˈe.

11 Diˈia kaumulu leka maˈi muka tua ˈi
Goshen, nau ku saiana nai lia leˈa suliˈo.
Na ˈatoˈanga nini ana fioloˈa nia ke leka
laˈu sulia lima faˈi ngali ki, ma nau noaˈa
kusi oga ˈaeˈo faˈinia ngwaefuta nau ki ma
ru ˈaeˈaela kamu ki neˈe kike baˈa mae
ana fioloˈanga.’ ”
12 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “ˈIu, kau-
mulu niniˈa faˈinia ˈaeˈo sa Benjamin,
kaumulu taˈifau sai leˈa ana neˈe nauˈa sa
Josef mamana naˈa niniˈa.
13 Kaumulu ke saea fuana maˈa kia
neˈe tatalafaˈa kwatea ngasingasiˈanga ki
taˈifau ana fanoa neˈe saena limaku ma
kaumulu ka saea ru neˈe ki taˈifau fuana
neˈe kaumulu lisiˈi ˈi neˈe. Mulu ˈaliˈali
naˈa muka baˈea maˈi siaku.”
14 Ma nia ka daua ngwaefuta nari nia ma
ka talaˈae ana angia. Ma ngwaefuta nia ka
lolofafia. Ma nia ka angi logo.
15 Ma nia leka ma ka lolofafia logo ti
ngwaefuta ana, ma ka nonoˈida ma nia ka
angi. Buri ˈana ngwaefuta nia ki kira fiˈi
alaˈa naˈa faˈinia.
16 ˈUnaˈeri kaidaˈi na tatalafaˈa faˈinia
gwaungaˈi nia ki ˈi luma nia, kira rongoa
neˈe ngwaefuta sa Josef ki kira dao, kira ka
saeleˈa liu.
17 ˈUnaˈeri tatalafaˈa leka maˈi ma ka
fata ˈuri fuana sa Josef, “Nau ku saeleˈa
liu. ˈOke saea fuana ngwaefuta ˈoe ki, ko
ˈuri, ‘Kira ke ngalia ngwaˈi kira ki fuana
dongki kira ki, ma kira ka oli laˈu ˈi Kenan,
18 ma kira ka baˈea maˈi maˈa kamu
faˈinia ngela kira ki, ma kika oli laˈu maˈi
siaku ana kula neˈe. Nai baˈa kwatea afu
ano leˈa ˈi Ejipt fuada, ma kira ke baˈa
ˈania fanga leˈa neˈe kulu toˈo ani ˈi neˈe.
19 Ma ˈoko saea nama logo fuada neˈe
kira ke ngalia nama ti kati ˈi neˈe Ejipt,
fuana ngalilana maˈi ˈafe kira ki, faˈinia
ngela tiˈitiˈi ki. Ma kira ka ngali nama maˈi
maˈa kamu logo.
20 ˈOke saea fuada kira kasi ˈabera fuana
ngalilana maˈi ru kira ki taˈifau, osiˈana ru
ˈoro leˈa nini kulu toˈo ani ki ˈi Ejipt kuke
baˈa kwateˈe fuada.’ ”
21 ˈUnaˈeri ngwaefuta sa Josef ki kira ka
sasi diˈia neˈe nia saea nama. Sa Josef ka
kwatea kati doe liu ki fuada diˈia nama
neˈe nia saea ma nia ka kwatea fanga
fuada fuana ˈanilana sulia tala,
22 ma nia ka kwatea toro faolu ki logo
fuada. Bore ma ngwaefuta leˈa nari nia,
nia kwatea mala lima toro faolu ki fuana,
faˈinia uulu talangaˈi mani ana mani ng-
wasinasina ki.
23 Ma nia ka kwatea akwala dongki ka
leka siana maˈa nia neˈe ngalia ru leˈa liu
ki faˈasia ˈi Ejipt, ma ta akwala dongki laˈu
neˈe kira ngalia witi ma beret ma ti fanga
fuana ˈanilana sulia tala kaidaˈi kira ke
leka maˈi,
24 ma nia ka kwatea kira ka leka, ma
kaidaˈi kira salisali fuana lekaˈa, nia ka
fata ˈuri fuadulu, “Kaidaˈi kaumulu leka,
kaumulu kasi fuˈali kamu talamuˈa.”
25 ˈUnaˈeri ngwaˈi ngwaefuta neˈeri kira
ka faˈasia ˈi Ejipt, ma kira ka oli siana maˈa
kira ˈi Kenan.
26 Kaidaˈi kira dao ˈi fanoa, kira ka fata
ˈuri fuana, “Maˈasi! Sa Josef noaˈa ˈiri
mae! Nia mauri goˈo ˈana, ma kaidaˈi neˈe
nia naˈa neˈe lia sulia fanoa ki taˈifau ˈi
Ejipt.” ˈUnaˈeri maˈa kira ka lebe liu ˈani
alaˈanga neˈeri, bore ˈana nia noaˈa kasi
faˈamamanada.
27 Bore ma kaidaˈi kira saea ru ki taˈifau
neˈe sa Josef saea fuada, ma nia ka lisia
na kati ki neˈe nia kwateˈe maˈi fuana
ngalilana ˈuana ˈi Ejipt, na manatana ka
fiˈi leˈa laˈu.
28 Goˈo nia ka fata ˈuri, “ˈIu, nia mamana
naˈa ngela nau nia mauri ˈua! Nai leka
lisia nama sui nau ku fiˈi mae.”

46

Sa Jakob faˈinia ngwaˈi ngela nia kira leka tua ˈi Ejipt

1 ˈUnaˈeri sa Jakob ka salisali naˈa ana
ru nia ki taˈifau, nia ka talaˈae naˈa ana
lekaˈa nia ˈuana ˈi Ejipt. Kaidaˈi nia leka
maˈi ka dao ˈi Bereseba, nia ka sasia kula
ni foˈosi fuana foˈosilana Iawe neˈe God
maˈa nia sa Aesak.
2 Saena rodo neˈeri goˈo, Iawe ka fata
ˈuri fuana ana taˈi maliu boleˈa, “Jakob,
Jakob kwa!” Ma nia ka olisi ˈuri ana, “ˈIu,
nauˈa niniˈa.”
3 Ma God ka fata laˈu ˈuri fuana, “Nauˈa
naˈa neˈe Iawe, God maˈa ˈoe. ˈOe kosi
maˈungia lekaˈa ˈuana ˈi Ejipt sulia fanoa
neˈeri neˈe nai baˈa kwatea ngela neˈe
kike baˈa futa maˈi burimu ki kike ˈoro liu.
4 Nai baˈa leka faˈiniˈo, ma buri ˈana
nai baˈa lafua ai neˈe ke futa maˈi burimu
ki, kike oli laˈu maˈi ˈuana ˈi Kenan. Ma
ana kaidaˈi ˈoke baˈa mae, sa Josef talana
naˈa neˈe ke tua faˈiniˈo fuana bokotalana
maamu.”
5 Buri ˈana sa Jakob ka faˈasia ˈi Bere-
seba ka leka naˈa ˈuana ˈi Ejipt. Na ngela
nia ki kira ka alu nia faˈinia ngela tiˈitiˈi
kira ki ma ˈafe kira ki, kika tua saena na
kati ki ba tatalafaˈa ˈi Ejipt nia kwateˈe
maˈi.
6-7 Ma kira ka ngalia logo na ru ˈaeˈaela
kira ki ma ti ru laˈu neˈe kira toˈo ani
kaidaˈi kira tua ˈi Kenan, ma kira ka leka
faˈiniˈi ˈi Ejipt. Ma nia ka ngalia kwalafa
nia taˈifau: ngela ngwane nia ki, faˈinia
ngwaˈi ngela kini nia, ma ngela ngwane

kira ki faˈinia ngela kini kira ki, kira leka
ma kika tua naˈa ˈi Ejipt.

Ngwaˈi ngela sa Jakob neˈe kira leka
tua ˈi Ejipt

8 Nia ne ngwaˈi ngela sa Jakob neˈe kira
leka ˈuana ˈi Ejipt. Ngela ˈi naˈo nia neˈe
sa Ruben,
9 faˈinia ngela nia ki neˈe satada sa
Hanok, sa Palu, sa Hesron, sa Kami.
10 Ma tai neˈe sa Simion faˈinia ngela
nia ki neˈe satada sa Jemuel, sa Jamin, sa
Ohad, sa Jakin, sa Soha, ma sa Siaol neˈe
nia ngelana ta kini ˈi Kenan.
11 Ma tai neˈe sa Lifae faˈinia ngela nia
ki, neˈe satada sa Gerson, sa Kohat, sa
Merari.
12 Ma tai neˈe sa Juda faˈinia ngela nia
ki neˈe satada sa Sela, sa Peres, sa Sera. Ta
ro ngela ana neˈe satadaroˈo sa Era, ma sa
Onan kera mae naˈa ˈi Kenan. Ro ngela
sa Peres ki, satadaroˈo sa Hesron ma sa
Hamul.
13 Ma tai neˈe sa Isakar faˈinia ngela nia
ki neˈe satada sa Tola, sa Pua, sa Jasub, sa
Simron.
14 Ma tai neˈe sa Sebulun faˈinia ngela
nia ki neˈe satada sa Sered, sa Elon, sa
Jaliel.
15 Nia ne ngela ngwane futa ana sa
Jakob ma ˈi Lia faˈinia kala koˈo keraˈa ki,
kaidaˈi kira tua ˈua ˈi Mesopotemia. Ma
kera ka toˈo goˈo ana tai ngela kini logo,
ma satana neˈe ˈi Daena. Kiraˈa neˈeriˈa
ˈorolada dao ana uulu akwala ma uulu
ngwae.
16 Ma tai neˈe sa Gad faˈinia ngela nia
ki, neˈe satada sa Sefon, sa Hagi, sa Suni,
sa Esbon, sa Eri, sa Arodi, sa Areli.
17 Ma tai neˈe sa Asa faˈinia ngela nia
ki neˈe satada sa Imna, sa Isva, sa Isvi, sa
Beria faˈinia ngwaingwaena kira ˈi Sera.
Ro ngela sa Beria ki satadaroˈo neˈe sa
Heba ma sa Malkiel.
18 Nia ne ngela futa ana sa Jakob ki ma ˈi
Silpa faˈinia koˈo tiˈitiˈi keraˈa ki. ˈI Silpa
nia kini rao ˈoˈo neˈe sa Laban kwatea
fuana kini nia ˈi Lia kira ˈorolada dao ana
taˈi akwala ma ono ngwae.
19 Sui sa Jakob faˈinia ˈafe nia ˈi Rachel
kera alua ro ngela ngwane ki satadaroˈo
neˈe sa Josef ma sa Benjamin.
20 ˈI Ejipt sa Josef nia korea ngela kini taˈi
ngwae ˈi Heliopolis neˈe satana sa Potifera,
nia na fata abu ˈi Heliopolis. Kini neˈeri
satana ˈi Asenat, ma kera ka alua ro ngela
ngwane ki, satadaroˈo neˈe sa Manase ma
sa Ifrem.
21 Ma ngela sa Benjamin ki, satada neˈe
sa Bela, sa Bekere, sa Asbel, sa Gera, sa
Naman, sa Ehi, sa Ros, sa Mupim, sa
Hupim, ma sa Ada.
22 Nia ne ngela neˈe futa ana sa Jakob
ma ˈi Rachel faˈinia koˈo tiˈitiˈi keraˈa ki.
Kiraˈa ˈorolada dao ana akwala, ma fai
ngwae.
23 Ta ngela ana neˈe sa Dan faˈinia ngela
nia neˈe satana sa Husim.
24 Ma tai neˈe sa Naftali faˈinia ngela nia
ki, neˈe satada sa Jasiel, sa Guni, sa Jesa, sa
Silem.
25 Nia ne ngela neˈe futa ana sa Jakob ma
ˈi Bilha faˈinia koˈo keraˈa ki. ˈI Bilha nia
kini rao neˈe sa Laban kwatea fuana ngela
kini nia ˈi Rachel. Na ˈorolada dao ana fiu
ngwae ki.
26 Ngwaˈi ngela neˈe kira futa ˈi buira sa
Jakob ma gwaˈi toˈa neˈe kira leka faˈinia
ˈi Ejipt kira ˈoro ka dao ana ono akwala ma
ono ngwae, kira ˈiri toˈoa goˈo ˈafe kira ki
na ngela nia ki.
27 Sa Jakob faˈinia afutana ngela nia ki
neˈe kira leka tua ˈi Ejipt, faˈinia sa Josef
ma ro ngela nia ki neˈe futa ana fanoa
neˈeri, kiraˈa taˈifau fiu akwala ki.

Sa Jakob faˈinia ngela nia ki dao ˈi Ejipt

28 ˈUnaˈeri sa Jakob kwatea sa Juda ka
leka etaeta ˈi naˈo fasi ˈiri ke leka lisia sa
Josef ka saea fuana ke leka saka fuana ˈi
Gosen. Ma kaidaˈi sa Jakob faˈi kira dao ˈi
Gosen,
29 sa Josef leka ˈania kati nia neˈe hos nia
tara, ka leka maˈi ka saka fuana maˈa nia.
Kaidaˈi kera saka fuadaroˈo, sa Josef alua
limama ka lolo ˈi buira luana maˈa nia, nia
ka lolofafia, nia ka angi sulia kaidaˈi tau.
30 ˈUnaˈeri maˈa nia ka fata ˈuri fuana,
“Ngela nau ˈae, kaidaˈi neˈe diˈia nau ku
mae, nia taˈa goˈo, sulia nau ku lisia naˈa
maamu, ma nau ku sai leˈa ana neˈe ˈoko
mauri ˈua.”
31 Ma sa Josef ka fata ˈuri fuana ng-
waefuta nia ki faˈinia ngela kira ki, “Nai
leka saea fuana tatalafaˈa neˈe kaumulu
naˈa ˈi neˈe. Nai baˈa fata ˈuri fuana,
na ngwaefuta nau ki faˈinia ngela kira ki,
neˈe kira tua ˈi Kenan, kaidaˈi neˈe kiraˈa
taˈifau kira dao naˈa maˈi fuana tuaˈa faˈi
nau.
32 Kiraˈa ngwaˈi toˈa fuana liaˈa sulia
sipsip ki, kira toˈo ana sipsip ki, ma
nanigot ki, ma buluka ki faˈinia ti ru laˈu
ada neˈe kira ngaliˈi maˈi. Ma kike baˈa lia
sulia goˈo ru ˈaeˈaela kira ki ˈi neˈe.
33 Ma diˈia tatalafaˈa ri ˈuamulu fuana
lisilana, ma nia ka saefilo ˈuri aumulu,
‘Raoˈa faˈuta ki neˈe kaumulu saiana sasi-
lani?’
34 Kamu ka alaˈa leˈa fuana neˈe eta
maˈi naˈo, kaumulu ngwaˈi toˈa fuana
liaˈa sulia ru ˈaeˈaela ki goˈo diˈia koˈo
kia ki ˈi naˈo. Ka ˈunaˈeri neˈe nia saiana
ke baˈa alaˈani kaumulu ka saungaˈi nia

fanoa kamu ˈi neˈe. Nia ka fata ˈuri sulia
falafala kira ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt ki, kira
noaˈa kasi oga tua fikuˈa faˈinia ngwae lia
sulia sipsip ki.”

47

1 ˈUnaˈeri sa Josef ka ngalia lima ng-
waefuta nia ki, kira ka leka lisia tatalafaˈa.
Kaidaˈi kira dao ˈi luma tatalafaˈa, sa
Josef ka fata ˈuri fuana, “Maˈa nau faˈinia
ngwaefuta nau kira dao naˈa. Kira ngalia
sipsip ki, ma nanigot ki ma buluka kira ki
faˈinia ti ru laˈu ada, ma kira ka faˈasia
ˈi Kenan, ma kira ka dao naˈa ana fanoa
neˈe. Ma kaidaˈi neˈe kira tua naˈa ˈi
Gosen.”
2 Ma nia ka saea satada ngwaefuta nia ki
fuana tatalafaˈa.
3 Goˈo tatalafaˈa ka saefilo ˈuri ada,
“Raoˈa faˈuta ki neˈe kaumulu saiana
sasilana?” Ma kira ka fata ˈuri, “Tatalafaˈa
kaimili niniˈa ngwae goˈo fuana liaˈa sulia
sipsip ki, diˈia nama koˈo kami ki maˈi ˈi
naˈo.
4 Kaimili leka maˈi neˈe sulia ˈi Kenan,
kaidaˈi ˈato ana fioloˈa nia ngasingasiˈa
liu, ma ru ˈaeˈaela kami ki noaˈa kira
kasi toˈo naˈa ana ta fanga. ˈOke alaˈani
kaimili mike sasia fanoa kaimili ana fanoa
ˈaˈana nini ˈoe, ana ano nini ˈi Gosen.”
5 Ma tatalafaˈa ka fata ˈuri fuana sa Josef,
“Kaidaˈi neˈe maˈa ˈoe faˈinia ngwaefuta
ˈoe ki kira leka naˈa maˈi siamu,
6 na fanoa neˈe ˈifi fuada. Nia leˈa fuana
ˈoke alaˈanida kike saungaˈinia fanoa kira
ˈi Gosen, ana ano leˈa ˈi neˈe ki. Ma diˈia ti
ai ada kira leˈa fuana liaˈa sulia ru ˈaeˈaela
ki, nia leˈa fuamu ˈoke aluda fuana kike lia
sulia ru ˈaeˈaela nau ki.”
7 Buri ˈana sa Josef ka ngalia maˈa nia
ka dao siana tatalafaˈa. Ma sa Jakob ka
faˈaleˈa tatalafaˈa.
8 Sui tatalafaˈa ka saefilo ˈuri ana,
“Kwala araˈi kwa, ta fita faˈi ngali naˈa
neˈe ˈoko tua sulia?”
9 Ma nia ka fata ˈuri, “Nauˈa niniˈa taˈi
talangaˈi ma uulu akwala faˈi ngali ki goˈo
niniˈa, ma kaidaˈi ˈoro ana maurilaku, nau
ku tua ˈiduˈidu ana kula ki. Maurilaku
noaˈa ˈiri diˈia koˈo nau faˈida ˈi naˈo neˈe
kira tua tau ma kira ka leka ana kula ki
taˈifau. Maurilaku nia ngwaraˈu goˈo ma
nau ku dao toˈona kaidaˈi ˈato ki.”
10 Ma nia ka faˈaleˈa tatalafaˈa neˈeri,
ma nia ka fata ni olioliˈa ana, ma nia ka
ruˈu naˈa ˈi maa.
11 Sui sa Josef ka saungaˈinia fanoa maˈa
nia faˈinia ngwaefuta nia ki, ana fanoa
ˈaˈana neˈeri. Ma nia ka ngalida kira ka
tua karangia ˈi Rameses fanoa doe, ma
nia ka kwatea ano leˈa ki ana kula neˈeri
fuada, diˈia tatalafaˈa ba saea nama.
12 Ma nia ka kwatea fanga fuada neˈe
bolo faˈinia ˈorolada.

ˈAto ˈanga fuana toˈonga ana fanga nia nama ana ˈua

13 ˈUnaˈeri ˈatoˈanga ana daoˈa toˈona
fanga nia ka lilisu laˈu, ma noaˈa naˈa ta
fanga saena oˈola ki. Ma na fioloˈa neˈeri
ka taˈa liu mala ana ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt ma
ngwaˈi toˈa ˈi Kenan logo.
14 Ma kaidaˈi ˈoro, kaidaˈi ngwae ki kira
foli fanga ana sa Josef, nia ka dau fafia
mani neˈeri ki ma ka goniˈi saena luma
tatalafaˈa.
15 Ana ta kaidaˈi buri, ngwae ˈi Ejipt ki
ma ˈi Kenan ki, noaˈa kira kasi toˈo naˈa
ana ta mani goˈo ngwae ˈi Ejipt ki kira leka
maˈi fuana lisilana sa Josef, ma kira ka
fata ˈuri fuana, “ˈOke kwatea nama fanga
fuaimili! Na mani kami ki sui dangalu
naˈa. Ma si diˈia ˈoko ˈiri dao naˈa toˈona
ta kula fuaimili, kami ke baˈa mae naˈa.”
16 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Nia leˈa
diˈia mani kamu ki sui, kaumulu ke ngalia
maˈi ru ˈaeˈaela kamu ki, ma nai baˈa
olisia kwau ˈania fanga fuamuˈa.”
17 Ma kira ka ngalia kwau na ru ˈaeˈaela
kira ki siana, ma nia ka kwatea kira ka rao
ˈania fuana foli fangaˈa fuada. Ana faˈi
ngali neˈeri kira ka ngalia maˈi hos ki, ma
sipsip ki, ma nanigot ki, ma buluka ki, ma
dongki kira ki fuana, ma nia ka alaˈani kira
ka foli fanga ada ˈania ru ˈaeˈaela neˈeri
ki.
18 Bore ma faˈi ngali ˈi buri laˈu, kira
leka maˈi ma kira ka fata laˈu ˈuri fuana,
“Araˈi ˈaˈana ˈae, mani kami ki sui naˈa,
ma ru ˈaeˈaela kaimili ki ka sui naˈa maˈi
fuamu. Kaimili ˈiri toˈo naˈa ana ti ru
laˈu neˈe kaimili ke kwate fuamu. Kaimili
ngwae ki goˈo neˈe tua, faˈinia ano kaimili
ki.
19 ˈIu kaimili amasi ˈoe, ˈoe kosi alaˈani
kami fuana maeˈa! ˈOke dao toˈona ta
kula fuamiˈa. ˈOe kosi alaˈani ano kami
ki ka gwaˈu laˈu. Si diˈia ˈoko kwatea
fanga fuamiˈa, na fanga neˈeri naˈa neˈe
ke foli kami faˈinia ano kaimili ki, ma ano
neˈeri ki ru tatalafaˈa naˈa, ma kaimili
ke baˈa rao ˈoˈo naˈa fuana. Bore ma
kaimili oga ˈoke kwatea fanga fuaimili, fasi
ˈiri noaˈa kami kasi mae, ma ˈoko kwatea
maˈi magana witi fuaimili, fasi ˈiri kami ke
fasiˈi ˈania oˈola kaimili ki.”
20 Ma ka ˈunaˈeri, nia ka folia ano ngwaˈi
toˈa ˈi Ejipt ki ka alua naˈa ano tatalafaˈa.
Na kaidaˈi ˈato neˈe raˈe maˈi ka lilisu
liu fafida nia kwatea ma kira taˈifau kika
ˈoifoli ˈania ano kira ki ˈuana fanga, ma
ano ana fanoa neˈe taˈifau ano tatalafaˈa
naˈa.

21 Ka ˈunaˈeri, kwatea ngwaˈi toˈa ˈi
Ejipt kira ka rao ˈoˈo naˈa fuana tatalafaˈa.
22 Nia foli musia naˈa ano ngwae ki
fuana tatalafaˈa, bore ma ano na fata
abu ki goˈo neˈe niaˈa kasi foliˈi, osiˈana
kaidaˈi ki tatalafaˈa nia kwatea kala mani
ki fuana fata abu ki fasi ˈiri kike foli fanga
ˈada aniˈi. Ma kaidaˈi ˈato neˈeri noaˈa
kasi sasia neˈe kira ka ˈoifoli ˈani ano kira
ki.
23 Sui nia ka fata ˈuri fuana ngwae ki,
“Kamu ke sai nama ana neˈe nau ku foli
kamu ka sui naˈa ne, faˈinia ano kamu
ki logo. Kaidaˈi neˈe ano ki taˈifau ru
tatalafaˈa ki naˈa, ma kaumulu niniˈa
ngwae rao ˈoˈo nia ki logo. Bore ma
kaumulu saiana muke oˈolia oˈola ki ana
ano neˈe ki, na magana witi tua goˈo ˈana
fuana muke leka fasia.
24 Bore ma kaidaˈi neˈe diˈia kamu
ngalia fanga neˈana ki, kamu ke baˈa
daroˈia ˈania lima kabu ru ki, ta taˈi kabu
ru tatalafaˈa, ma fai kabu ki neˈe fuamuˈa
faˈinia ngela kamu ki fuana ˈanilana, ma
fasilana laˈu ana oˈola kamu ki.”
25 ˈUnaˈeri kira ka fata ˈuri fuana, “Ng-
wae ˈaˈana ˈae, ˈoko faˈamauria mango
mia. ˈOko leˈa aimili. Kaimili saeleˈa
goˈo ˈaimili neˈe mike rao ˈoˈo fuana
tatalafaˈa!”
26 ˈUnaˈeri nia ka alua taˈi taki ˈi Ejipt
neˈe nia ˈuri, ana faˈi ngali ki taˈifau na
ngwae ki taˈifau kike daroˈia fanga neˈe
kira ngaliˈi maˈi ana oˈola lima kabu ru
ki, ma ta taˈi kabu kike kwatea fuana
tatalafaˈa. Ma taki neˈeri nia teo ˈua leleka
ka dao ˈi taˈena. Na ano fata abu ki goˈo
neˈe noaˈa laˈu ano tatalafaˈa ana kaidaˈi
neˈeri.

Ru ˈisi neˈe sa Jakob nia oga

27 ˈUnaˈeri sa Jakob faˈinia kwalafaˈa nia
kira tua ˈi Ejipt ana kula kira saea ˈani
Gosen, ma kira ka toˈoru liu, ma kira ka
toˈo logo ana ngela ˈoro.
28 Sa Jakob tua ana kula neˈeri fuana
akwala ma fiu faˈi ngali, leleka ka dao ana
taˈi talangaˈi ma fai akwala ma fiu faˈi
ngali ki ana.
29 Ma kaidaˈi nia saiana nia karangia
naˈa kaidaˈi nia fuana maeˈa, nia ka saea
ngela nia sa Josef ka leka maˈi ka lisia.
Ma nia ka fata ˈuri fuana, “Leka maˈi,
diˈia ˈoko kwaima liu aku, ˈoke alua maˈi
limamu ˈi olofana sasafaku, ma ˈoko fata
alangaˈi fuaku neˈe ˈoe kosi baˈa kwaiato
nau ˈi neˈe ˈi Ejipt.
30 Ana kaidaˈi nai mae, ˈoke ngali nau
nama faˈasia ˈi neˈe, ma ˈoko aka nau
ko leka kwaiato nau ana kula ba kira
kwaiatoa koˈo nau faˈida ana.”

Then Josef said, “I will do what you say
to me.”
31 Bore ma nia ka fata laˈu ˈuri, “ˈOke
alangaˈi ˈania satana God neˈe ˈoke baˈa
sasi ˈunaˈeri.” Ma sa Josef alangaˈi nia ke
baˈa sasia ru neˈeri. Ma ana kaidaˈi neˈeri,
maˈa nia ka bobo uruuru saena ˈifitaˈi nia,
ma ka baˈatangoa God.

48

Sa Jakob nia faˈaleˈa sa Efrem ma sa Manase

1 Ana ta kaidaˈi buri, sa Josef nia rongoa
neˈe maˈa nia mataˈi liu. Goˈo nia ka
ngalia ro ngela nia ki sa Manase ma sa
Ifrem kira ka leka lisia.
2 Ana kaidaˈi sa Jakob rongoa neˈe ngela
nia leka maˈi fuana lisilana, sui bore ˈana
nia ka teo ana ˈifitaˈi, nia suˈute ka tataˈe
ka tua nama saena ˈifitaˈi.
3 ˈUnaˈeri nia ka fata ˈuri ˈana sa Josef,
“God neˈe toˈo ana ngasingasiˈanga ki, nia
dao siaku ˈi Lus ana fanoa ˈaˈana ˈi Kenan
ma nia ka faˈaleˈa nau.
4 Nia fata ˈuri fuaku, ‘Nai baˈa kwatea
ngela ˈoro fuamu, ma ana ngela neˈe kike
baˈa futa maˈi burimu ki, kike baˈa ˈoro
liu. Ano neˈe nai baˈa kwatea naˈa fuada,
ma ano kira fuana kaidaˈi firi naˈa.’ ”
5 Ma nia ka fata laˈu ˈuri, “Josef, ro ngela
nini ˈoe ki neˈe kera eta futa ˈi neˈe kaidaˈi
noaˈa nau kusi leka ˈua maˈi neˈe, keraˈa
ro ngela nau ki naˈa. Nau ku lisia sa Ifrem
faˈinia sa Manase, kera diˈia naˈa ro ngela
nau ki naˈa, diˈia ro ngela nau ki sa Ruben
ma sa Simion.
6 Si diˈia ˈoko alua laˈu ti ngela, kiraˈa
neˈe na ngela ˈoe ki talamu, ma kike baˈa
toˈo ana ano nini nau ku kwatea fuana sa
Efrem ma sa Manase.
7 Nau ku sasi ˈunaˈeri ana ro ngela ng-
wane neˈe ˈoe ki sulia nau ku kwaimanatai
liu ana teˈa ˈoe ˈi Rachel neˈe nia mae maˈi
Kenan ana kaidaˈi nau ku oli maˈi faˈasia
ˈi Mesopotemia ma nau ku kwaiatoa ˈi
ninimana tala neˈe leka ˈuana fanoa doe
kira saea ˈani Efrat.” Kaidaˈi neˈe kira
saea ˈi Eprat ˈani ˈi Betlehem naˈa.
8 Ma kaidaˈi nia lisia ro ngela nini sa
Josef ki, nia ka saefilo ˈuri ana, “Sa tai
faˈida niniˈa ro ngela ngwane neˈe ki?”
9 Ma sa Josef ka fata ˈuri, “Na ro ngela
ngwane nau ki niniˈa, neˈe God kwateda
fuaku kaidaˈi nau ku tua ˈi neˈe.”
Sui sa Jakob ka fata ˈuri, “ˈOke
baˈedaroˈo maˈi karangi nau, fasi ˈiri nai
faˈaleˈadaroˈo.”
10 Kaidaˈi neˈe sa Israel nia ngwaro liu
naˈa, ma maana ka taˈa naˈa, ma nia noaˈa
kasi lia madako naˈa. Sa Josef ka baˈea

ma'i ro ngela ne'e ki siana, ma nia ka ofi
kera'a ma ka nono'idaro'o,
11 ma nia ka fata 'uri ana sa Josef, "'I
na'o nau ku fia fasi naisi ba'a lisi'o la'u,
bore ma nini'ari God nia ala'ani nau fuana
lisilana ro ngela ne'e 'oe ki."
12 Ma kera ka tua 'i fafona 'aena fasi
'iri nia ke fa'ata'inia ne'e nia lisidaro'o ka
di'ia ro ngela mamana nia ki. Sui sa Josef
ka lafudaro'o la'u, ma nia ka bobo uruuru
'i na'ona ma'a nia, leleka maana ka to'o
'i ano.
13 'Una'eri sa Josef ka alua sa Ifrem ana
bali mauli ana ma'a nia, ma ka alua sa
Manase ana bali 'olo'olo nia.
14 Bore ma ma'a nia ka alu kwairokisi
ana limana, ma sui bore 'ana sa Ifrem na
ruana ngwae, nia alua lima 'olo'olo nia 'i
gwauna, ma nia ka alua lima mauli nia ana
gwauna sa Manase na ai eta futa.
15 'Una'eri nia ka fa'ale'a sa Josef ana
satana God, na God sa Abraham ma sa
Aesak. Nia fata 'uri, "Na God ko'o nau,
nia God ma'a nau, ma nia God nau, kaida'i
'oro nia tala'i nau leleka ka dao 'i ta'ena,
16 ma 'ainsel nia ka fa'amauri nau
fa'asia ru ke fa'ali nau ki. Ala'ani nia ke
fa'ale'a ro ngela ngwane ne'e ki. Ala'ani
sataku, ma satana ma'a nau, ma satana
ko'o nau ke kwatea ngasingasi'anga talau
fuana ro ngela ne'e ki. Ma kera ke manata
to'ona sata'i ru ne'e firi. Ala'ani kera ke
ba'a to'o ana ngela 'oro ki, ma ngela 'oro
ki la'u ke ba'a futa 'i buridaro'o."
17 Ma kaida'i sa Josef lisia ma nia ne'e
alu lima 'olo'olo nia 'i gwauna sa Ifrem,
nia ka kwaimanatai 'uana ngela nia. Ma
nia ka dau ana limana ma'a nia ka 'idua
fa'asia gwauna sa Ifrem ma ka alua 'i
gwauna sa Manase.
18 Ma nia ka fata 'uri, "Ma'asi 'ae, noa'a
'oe kosi sasi la'u 'uri, sa Manase na'a ne'e
eta futa, 'oke alua nama lima 'olo'olo 'oe
'i gwauna."
19 Bore ma ma'a nia ka fata 'uri, "Ngela
nau, nau ku saiana, bore ma nau kusi
sasi 'uira. Ngela ne'e kike ba'a futa
ma'i buira sa Manase kira na fuu'i ngwae
ngasingasi'a. Bore ma ruana ai ne'e ke
ba'a ngasingasi'a liufia nia'a, ma ngela
ne'e kike ba'a futa ma'i burina ki kike
ba'a 'oro liu."
20 Nia fa'ale'a kera ana asoa ne'eri,
ma nia ka fata 'uri, "Ro ngwane, ngela
ne'e kike futa ma'i buriku ki, kike ba'a
rao 'ani satamuro'o fuana fa'ale'alana ti
ngwae. Kike ba'a fata 'uri, 'Ala'ani God
ke fa'ale'a 'oe di'ia nia fa'ale'a sa Ifrem
ma sa Manase.' " Ka 'una'eri ne'e nia ka
alua sa Ifrem ka etaeta, ma sa Manase 'i
buira.
21 Ma nia ka fata 'uri ana sa Josef, "Ngela
nau 'ae. Karangi nau ku mae na'a. Bore
ma God ke ba'a tua fa'i kaumulu, ma nia
ke ba'a ngali kaumulu ka oli 'uana kula
ko'o kamu ki.
22 Na ano nini 'i Sekem nia le'a liu
mala, ma nau ku kwatea na'a fuamu.
Nau ku ngalia kula ne'e fa'asia kwalafa'a
sa Amoro ana fu'anga. Nau noa'a kusi
kwatea ano ne'e fuana ngwaefuta 'oe, nau
ku oga nai kwatea fuamu talamu, ma ru
'oe na'a."

49

Ala'anga 'isi sa Jakob ki

1 'Una'eri sa Jakob ka saea ngwa'i ngela
nia ka leka ma'i siana, ma nia ka fata 'uri
fuada, "Mulu leka karangi nau ma'i fasi
'iri nai saea fuamu'a ru ne'e ke ba'a dao
to'omulu ki.
2 Kaumulu ngela nau'a sa Jakob ki, mulu
leka karangi nau ma'i, muka fafarongo
le'a ma'i aku sa Israel. Nau'a na'a ne'e
ma'a kamu.
3 "Ruben, 'ae'o ngela eta futa nau, 'ae'o
na'a ne'e ngasingasi'anga nau. Kaida'i
nau ku ara'i ma ku ngasingasi'a 'ua, 'ae'o
na'a ne'e ngela eta futa nau. Satamu nia
dufa'a liu, ma 'oko ngasingasi'a liufia ti
ngwaefuta amu.
4 'Oko di'ia ta kafo afe doe ma noa'a ta
ngwae kasi fonea. Bore ma eta 'i ta'ena,
satamu noa'a kasi lafua liufia ngwaefuta
'oe ki, sulia 'oko sai go'o 'amu ana ne'e
nau'a na ma'a 'oe, bore ma 'oko fa'a 'eke
nau liu, kaida'i 'oko teo fa'inia kini rao
'o'o nau ne'e nia ta 'afe logo aku.
5 "Sa Simion ma sa Lifae, koro'o ta'i
ngwae ngwaefuta ki go'o. Koro'o rao 'ania
ru ni fu'anga koro'o ki fuana fa'alilana ti
ngwae.
6 Nau noa'a kusi 'ado fa'inia ala'anga
ago koro'o ki. Kaida'i koro'o oga ta'a,
koro'o ke saungia ti ngwae ka mae. Ma
koro'o ka leka tufua lololi 'i burina 'aena
buluka ki ma moro ka ga'a ga'a go'o
amuro'o 'anida.
7 Ala'ani God ke nangasi koro'o
fa'inia oga ta'anga'a kamuro'o ki ne'e
ngasingasi'a ma falafala koro'o ki fuana
fa'alagalana la'u liu ngwae ki. Nai ba'a
daro'ia ngwa'i ngela ne'e kike futa ma'i
burimu ro'o ma kike tua kwailiu safitana ti
ngwae ne'e kira ke ba'a futa ma'i buriku.
8 "Juda ngwaefuta 'oe ki kira ke ba'a
ba'atafe 'oe, 'oke ba'a fa'akosoa malimae
'oe ki, leleka kira ka tua go'o 'i olofana
ngasingasilamu. Ngwaefuta 'oe ki kike
bobo uruuru fuana fa'a 'a'ana lamu.
9 'Oko di'ia ta lion ba leka fuana saungi-
lana ta ru 'ae'aela fuana 'anilana. Kaida'i

nia oli maˈi saena kilu nia, nia teo ka
ˈoˈolosia na noina, ma ngwae ki taˈifau
kika maˈungia, ma noaˈa ta ngwae saiana
neˈe ke leka faˈa ada.
10 Ta taˈi ai ada neˈe ke baˈa futa maˈi
burimu, nia ke baˈa tatalafaˈa, ma ai neˈe
kike baˈa futa maˈi buri ana, kike baˈa dau
firi fafia ngasingasiˈanga ana tatalafaˈa
ˈanga. Ma kiraˈa goˈo neˈe kike baˈa
tatalafaˈa, leleka ngasingasiˈanga ka leka
ana ngwae neˈe toˈo ana sagaˈa fuana
daulana ngasingasiˈanga neˈeri, ma ngwae
ki taˈifau kike kwairoˈoi ana.
11 Ngwae neˈeri ke baˈa firiˈia na dongki
nia ana ˈai grep, ma ka firiˈia dongki fiˈi
doe nia ana rara ˈai leˈa mala ana ˈai grep,
sulia ˈai grep ki ˈoro liu ma nia kasi ˈabera
goˈo si diˈia dongki neˈeri ˈania rauna ˈai
grep neˈeri. Ana kaidaˈi neˈeri, kula neˈeri
ke baˈa fungu ana grep fuana sasilana
ˈania waen leˈa.
12 Tatalafaˈa neˈeri maana ke baˈa meo
liu osiˈana nia kwaˈufia waen ˈoro, ma
lifana ke baˈa kwao liu sulia nia kwau liua
susu ˈoro.
13 “Sebulun, ˈoke baˈa saungaˈinia fanoa
ˈoe karangia asi. Fanoa ˈoe ke baˈa kula
fuana agoˈa neˈe faka ki kike ago ana, ma
ano ˈoe ke baˈa leka daofaˈi liu leleka ka
dao ˈi Saedon.
14 “Isakar, ˈoko diˈia dongki rao ki neˈe
nia saeleˈa goˈo fuana tagalana ˈaena ma
nia ka maliu safitana ro ngwaˈi nia ngaliˈi
ki.
15 Kaidaˈi nia lisia kula neˈe nia tua ana
neˈe leˈa, ma ano nia tua ana leˈa, nia fiˈi
saeleˈa laˈu fuana ngalilana ru kulu ki, ma
nia ta ngwae rao ˈoˈo.
16 “Dan, ˈaeˈo ˈoke baˈa kwaitalaˈi
ngasingasiˈa. Ma ˈoke baˈa lia leˈa sulia
ngwae neˈe kike futa maˈi burimu ki, ka
diˈia logo ai neˈe kike baˈa futa maˈi buri
ana ngwaefuta ˈoe ki.
17 Bore ma ngwae ki taˈifau neˈe kike
baˈa futa maˈi burimu, kike baˈa lialia liu
diˈia faˈi loi ki neˈe boboro ˈi ninimana
tala, kike baˈa diˈia fai baˈeko tolo neˈe
toˈo ana io saena kwakwana, ana kaidaˈi
nia ˈalea ˈaena hos, hos neˈeri ka uu ˈani
ro ˈae nia ki, ma ngwae neˈe ka tua ˈi
fafona ka ˈasia, ma ka fotongaˈinia ngwaˈi
nia ana ano.
18 Aofia Iawe, nau ku masiˈo naˈa fasi ˈiri
ˈoke faˈamauri nau.
19 “Gad, na ngwae bili ki kike baˈa leka
maˈi fuana fuˈanga faˈi ˈoe, bore ma ˈoke
baˈa liufida, ma ˈoke baˈa lalida logo.
20 “Asa, ano ˈoe ke baˈa toˈo ana fanga
leˈa ki, ma fanga neˈe ˈoko sasiˈi ki,
tatalafaˈa bore saiana ke aniˈi goˈo ˈana.
21 “Naftali, ˈoke baˈa diˈia taˈi kirio neˈe
nia aloge fuana siu kwailiu ˈanga saena
asi, ma ngela nia ki lisilada ka leˈa liu.
22 “Josef, ˈoko diˈia taˈi ˈai grep neˈe nia
bulao karangi ana, mae kafo busu, ma nia
ka toˈo ana fuaˈi ru ˈoro ana, ma rarana
ka doe ma ka tatara toli fafona sulufaua.
23 Na malimae ˈoe ki, kira ke leka maˈi
fuana fuˈalilamu, ma kike fanasiˈo ˈani
basi ma sima kira ki.
24 Bore ma God nauˈa sa Jakob, nia
ngasingasiˈa liu. God nauˈa sa Israel, nia
ke baˈa lia leˈa sulia ai neˈe kike baˈa futa
maˈi burimu, diˈia ba ta ngwae lia leˈa
sulia amuˈi sipsip nia, ma ka tagi sulida.
Ma nia ke baˈa lia leˈa suliˈo, ma nia
ke baˈa faˈangasingasiˈo ma limamu neˈe
ˈoko dau fafia ˈania basi noaˈa kasi baˈa
lebelebe.
25 Ngela nau ˈae, God neˈe toˈo ana
ngasingasiˈanga ki taˈifau, ma niaˈa God
nau, nia ke baˈa ˈafi ˈoe, ma ka faˈa leˈa
ˈoe. Ma nia ke baˈa faˈakosoa maˈi uta
ka ˈasia maˈi fafiˈo, ma ke baˈa kwatea
kafo fuamu neˈe raˈe alaˈa maˈi faˈasia
na kafo busu maˈi ano. Ma nia ke baˈa
kwatea ngela ˈoro fuamu, ma ngela neˈeri
ki kike doe leˈa, ma kika ngasingasiˈa. Ma
ru ˈaeˈaela ˈoe ki kike baˈa toˈo ana ngela
ˈoro logo.
26 Faˈi ua doe neˈe ki niniˈa teo ˈua naˈa
maˈi naˈo, niˈi ke baˈa tua tari naˈa ma
noaˈa kasi sui, ma ru leˈa ki neˈe saka
maˈi faˈasida niˈi ˈoro liu, bore ma nauˈa
maˈa ˈoe, ma ru leˈa niniˈa nau ku saea
fuana faˈaleˈa lamu, niˈi leˈa ka liufia laˈu
ru leˈa neˈeri ki. Ma ˈaeˈo sa Josef, ˈoko
leˈa ka tasa ana ngwaefuta nini ˈoe ki. Ma
alaˈania ru leˈa ki niˈi ke tua amu.
27 “Benjamin, ˈoke diˈia kui kwasi neˈe
ˈafaˈafa ma ka ˈafaˈafa, neˈe ˈofodangi
ma na rodo nia saumaelia ru ki, ma ka
ˈanida.”
28 Kira naˈa ne akwala ma ro ngwaefuta
neˈe kira koˈo ana akwala ma ro kwalafa
sa Israel, neˈe sata etaeta nia sa Jakob.
Ma nia ne na alaˈanga araˈi ngwaro neˈe
kwatea fuana ngwaˈi ngela nia ma ka saea
alaˈanga ˈisi nia ma ka kwatea ngwang-
wane ˈanga nia fuada taˈifau neˈe bolo
faˈinida.
29-30 Ma sa Jakob ka alaˈa totongaˈi ˈuri
fuada, “Nau ku karangi mae naˈa. Bore ma
kaumulu ke kwaiato nau nama ana faoda
ba kira kwaiatoa maˈa nau faˈida ˈi naˈo
ana. Kamu ke baˈa ngalia noniku ka oli
ˈuana ˈi Kenan ana kula neˈe kira saea
ˈani ˈi Makpela, ninimana ˈi Mamre bali
fanelana sina. Ano neˈeri ˈi naˈo nia ru taˈi
ngwae ana kwalafa sa Het, neˈe satana sa
Efron, ma nia toˈo ana taˈi faoda saena fau.

Afu ano neˈeri koˈo nau neˈe folia fuana
kwaiatoˈanga.
31 Faoda neˈe naˈa neˈe kira kwaiatoa
nonina ro koˈo nau ki sa Abraham, ma ˈi
Sera. Ma ana kula neˈeri logo kira kwaiato
nonina maˈa nau ma teˈa nau, ma nau ku
kwaiatoa logo ˈi Lia ana.
32 Maˈa kulu nia foli musia naˈa ano
neˈe ana kwalafa sa Het. Ma na afu ano
neˈe faˈinia faoda nini ana fau ru kulu
ki. Kaumulu muke kwaiato nau ana kula
neˈeri.”
33 Kaidaˈi nia faˈasuia alaˈanga neˈeri ki
fuana ngela nia ki goˈo, nia ka teo kwau
saena ˈifitaˈi ma ka maˈe naˈa.

50

Kira kwaiato sa Jakob

1 ˈUnaˈeri sa Josef ka ego kwau ana maˈa
nia, ma ka daua maˈa nia, ma ka angi doe
liu ˈuana, ma nia ka nonoˈia maana.
2 Ma nia ka ri ˈuana ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt
neˈe kira rao fuana kira ka leka maˈi, ma
nia ka saea fuada neˈe kira sai leˈa ana
falafala fuana sasilana nonina ngwae mae
neˈe noaˈa kasi ngwaˈa, fasi ˈiri kira ke
sasi logo ˈunaˈeri ana nonina maˈa nia.
3 Raoˈa neˈeri kira ke rao ana sulia fai
akwala asoa ki. Ma fai akwala asoa neˈeri
ki naˈa neˈe kaidaˈi leˈa fuana sasilana
raoˈa neˈeri. Ma ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt kira ka
kwaimanatai ˈuana sulia fiu akwala asoa
ki.
4 Ma kaidaˈi fuana kwaimanatai ˈanga
nia sui, sa Josef ka fata ˈuri ana ngwae
ˈaˈana tatalafaˈa ki, “Ngwadela kina, mulu
leka saea fatalaku fuana tatalafaˈa.
5 Kaidaˈi maˈa nau karangi mae, nia
kwatea nau ku fata alangaˈi ˈani satana
God neˈe nai baˈa olitaˈinia nama non-
nina fuana kwaiatolana ˈi Kenan, ana taˈi
faodaˈi fau neˈe nia salisalia naˈa ana.
ˈOke alaˈani nau nai leka fuana kwaia-
tolana maˈa nau, ma buri ˈana nai baˈa
oli laˈu maˈi.”
6 Sui na tatalafaˈa ka olitaˈinia maˈi
alaˈanga ka ˈuri, “Nia leˈa goˈo ˈana. ˈOko
saiana ˈoke leka kwaiatoa maˈa ˈoe diˈia
nama neˈe ˈoko fata alangaˈi fuana ka sui
naˈa fuana sasilana.”
7 ˈUnaˈeri sa Josef leka ka kwaiatoa naˈa
maˈa nia. Na ngwae ˈaˈana tatalafaˈa
ki, faˈinia ti ngwae laˈu fuana ˈafilana,
ma gwaungaˈi ki taˈifau ˈi Ejipt kira leka
faˈinia.
8 Ma ngela nia ki logo, faˈinia ngwaefuta
nia ki, ma ti ngwae laˈu ana fuuˈi ngwae
kira, kira leka taˈifau. Kira ngela tiˈitiˈi ki
faˈinia ru ˈaeˈaela kira ki goˈo neˈe tua ˈi
Gosen.
9 Ngwaˈi toˈa neˈe leka ˈi buri ˈana, ti
ai ada leka saena kati neˈe hos tara, ma ti
ai ada ka tua fafona hos, ma kira ka leka
ˈoroˈa liu.
10 Ana kaidaˈi kira dao ˈi Atad ta bali
ana kafo ˈi Jodan bali fanelana sina, kira
ka angi sulia kaidaˈi tau. Kula neˈeri
kula fuana ˈefolana witi ana, bore ma kula
neˈeri sa Josef nia tua sulia fiu asoa, ma nia
ka angi ˈuana maˈa nia.
11 Kaidaˈi ngwaˈi toˈa ˈi Kenan kira lisia
neˈe ngwaˈi toˈa neˈe kira angi liu naˈa,
kira ka fata ˈuri, “Reala, ngwaˈi toˈa ˈi
Ejipt kira angi liu naˈa ˈuana maˈa kira.”
Kula neˈeri ˈi naˈo kira saea ˈani ˈi Atad,
kira ka saea laˈu ˈania ˈi Abelmisraem neˈe
fadalana ˈuri, “Kwaimanatai ˈanga ngwae
ˈi Ejipt ki.”
12 Ka ˈunaˈeri neˈe ngwaˈi ngela sa Jakob
kira ka sasi naˈa diˈia maˈa kira nia saea.
13 Kira ngalia nonina ka oli ˈuana ˈi
Kenan ˈi Makpela ana bali loˈoko ana ˈi
Mamre bali fanelana sina, ma kira ka
kwaiatoa saena faodaˈi fau, ana afu ano
neˈeri etaeta kula sa Efron ngwae ana
kwalafa sa Het, bore ma sa Abraham nia
folia ana, ma nia ano naˈa fuana kwaiato
ˈanga kira.
14 Ma kaidaˈi sa Josef kwaiatoa ka sui
naˈa, nia faˈinia ngwaefuta nia ki, ma ti
ngwae laˈu kira faˈasia kula neˈeri, ma
kira ka oli laˈu maˈi ˈuana ˈi Ejipt.

*Sa Josef faˈatolia laˈu manata ng-
waefuta nia ki*

15 Kaidaˈi ngwaefuta sa Josef ki lisia neˈe
maˈa kira mae naˈa, kira ka alaˈa ˈuri
fuada talada, “Faˈuta, diˈia sa Josef nia
manata nama ˈana toˈona ru taˈa ba kulu
sasiˈi ana ˈi naˈo, ma nia ka oga ke duˈua
laˈu ru taˈa ba kulu sasiˈi ana ˈi naˈo ki
akulu, kuke baˈa faˈuta naˈa niniˈa?”
16 Ma kira ka kwatea alaˈanga ka leka
ˈuana ma kika fata ˈuri, “ˈI naˈo kaidaˈi
maˈa kulu tua ˈua,
17 nia saea taˈi alaˈanga fuaimili fasi
ˈiri kaimili ke saea fuamu. Nia fata ˈuri
ba, ‘ˈI naˈo ba ngwaefuta ˈoe ki kira
sasia ru rora liu ki amu, ma kira ka fulia
taˈangaˈa. Nau ku amasiˈo ˈoke rufuanata
ada.’ ˈIu, kaimiliˈa ngwae rao God maˈa
kulu logo niniˈa. ˈOke rufuanata aimili
faˈinia taˈangaˈa nini kami ki.” Ma kaidaˈi
sasina ki kira fafarongoa ˈania alaˈanga
neˈeri, nia ka angi.
18 Goˈo ngwaefuta nia ki kira ka leka
ma kira ka bobo uruuru ˈi naˈona kika
faˈadoea, ma kira ka fata ˈuri, “Kaimili
ngwae rao ˈoˈo ˈoe ki naˈa ne.”
19 Bore ma nia ka fata lala ˈuri fuada,
“Noaˈa kamu kasi maˈu laˈu. Nau noaˈa

kusi sasia tae neˈe God goˈo neˈe saiana
sasilana.
20 Kaumulu neˈe naia sasilana ru taˈa
ki aku, bore ma God bulasia naiˈi ru
ˈanga kamu, ma ka sasia ka leˈa. Nia
rao ˈania naiˈi ru ˈanga kaumulu fuana
faˈamaurilana ngwae ˈoro. Kira mauri ka
dao ˈi taˈena, osiˈana ru taˈa neˈeri ki neˈe
kaumulu sasiˈi.
21 Nia ne noaˈa mu kasi maˈu. Nai baˈa
tagi suli kamu faˈinia ngela kamu ki.” Ru
ˈunaˈeri neˈe nia ka alaˈa leˈa fuada, ma
nia ka sasia kira ka manata leˈa laˈu.

Maelana sa Josef

22-23 Sui sa Josef faˈinia luˈuluˈua maˈa
nia kira tua ˈi Ejipt. Sa Josef tua ˈua kaidaˈi
sa Ifrem toˈo ana ngela nia ki ma kala koˈo
nia ki logo. Ma nia ka lisia kala koˈo sa
Manase ki logo ana ngela nia sa Makiri
neˈe faˈafutaˈi, ma nia ka saea ngela sa
Makiri ki, neˈe nia lisida ka diˈia na ngela
leˈa nia ki. Ma kaidaˈi nia mae, nia dao
ana taˈi talangaˈi ma akwala faˈi ngali ana.
24 Ma na alaˈanga ˈisi nia fata ˈuri ana
ngwaefuta nia ki, “Nau ku karangi mae
naˈa, bore ma God ke baˈa lia suli kamu,
ma nia ke baˈa lafu kamu faˈasia ˈi neˈe.
Ma nia ke baˈa ngali kamu ka olifaˈi kamu
laˈu ˈuana fanoa ba nia alangaˈinia ana
maˈa kulu ki sa Abraham, sa Aesak, sa
Jakob ka ˈuri, nia ke baˈa kwatea fuakulu.”
25 Sui nia ka kwatea kira ka sasia fata
alangaˈinga ngasi ngasiˈa fuana. Nia fata
ˈuri, “Kaumulu ke fata alangaˈi ˈania sa-
tana God, kaidaˈi nia ke baˈa ngali kau-
mulu faˈasia ˈi neˈe, ma kamu ka oli laˈu
ˈuana ˈi Kenan, kaumulu ke baˈa ngalia na
suliku ki faˈi kaumulu logo.” Ma kira ka
fata alangaˈi ˈunaˈeri neˈe kira baˈa sasi
nama ˈunaˈeri.
26 Buri ˈana goˈo sa Josef ka mae, kaidaˈi
nia dao ana taˈi talangaˈi ma akwala faˈi
ngali. Ma kira ka sasia na nonina noaˈa
kasi ngwaˈa, ma kira ka alu leˈa ana saena
faˈi kisi kaidaˈi kira tua ˈua ˈi Ejipt.

Na Faˈarongoˈa Leˈa Neˈe Sa Matthew Nia Keresia

Sa Matthew ta ngwae ana akwala ma ro ngwae fafarongo ba sa Jesus ki. Sa Matthew keresia buka neˈe fuana fuuˈi ngwae nia ˈi Jiu. ˈIta ana kaidaˈi na profet ki saena Fau Alangaˈinga ˈUa, kira alaˈa sulia God ke baˈa kwatea maˈi taˈi ngwae faˈamauri neˈe kira saea ˈania na Christ nama na Mesaea. Na Jiu ki kira kwaimaˈa kwali naˈa ana niaˈa. Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, kaidaˈi sa Jesus dao naˈa maˈi kira manata ˈuri, "Nia noaˈa laˈu na Christ neˈeri. Nia noaˈa laˈu na Mesaea." Na Farasi ki, ma na Sadusi ki, ma na gwaungaˈi ngwae Jiu ki, kira ˈaila ˈani sa Jesus. Na ngwae Jiu ki fia fasi na Christ ke dao ˈani ngasingasiˈanga doe, ma ka tatalafaˈa fafia ngwae ki taˈifau. Kira kasi fia nia totolia fuana na Christ ka mae ana ˈai rara folo. ˈIu sa Matthew keresia buka neˈe fuana ˈafilada ˈiri kika lia saiana neˈe sa Jesus na Christ mamana, ma nia tatalafaˈa mamana kira. Kaidaˈi ˈoro sa Matthew nia faˈataˈinia alaˈanga saena Kerekereˈa Abu neˈe kira alaˈa sulia na Christ. Ma nia ka faˈataˈinia neˈe alaˈanga ki niˈi dao mamana, kaidaˈi sa Jesus dao maˈi ka tua saena magalia.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Futalana maˈi sa Jesus & 1:1—2:23
ˈI naˈona neˈe sa Jesus tatabula na raoˈa nia & 3:1—4:11
Sa Jesus talaˈae ana raoˈa nia ˈi Galili & 4:12—18:35
Sa Jesus talaˈae ana raoˈa nia ˈi Judea & 19:1—20:34
Na asoa ˈisiˈisi ki sa Jesus nia tua ˈi Jerusalem & 21:1—25:64
Sa Jesus mae ma ka mauri laˈu & 26:1—28:20

Isufutaˈanga sulia sa Jesus na Christ (Luke 3:23-38)

1 Isufutaˈanga sulia sa Jesus na Christ. Nia futa maˈi ana sa David na ngwae tatalafaˈa neˈe nia futa maˈi ana kwalafa sa Abraham.
2 Ma na isufutaˈanga neˈe, nia talaˈae maˈi ana sa Abraham.
Na ngela sa Abraham neˈe sa Aesak,
sa Aesak alua sa Jakob,
ma sa Jakob ka alua sa Juda faˈinia ngwaefuta nia ki.
3 Ma na ngela sa Juda ki neˈe sa Peres faˈinia sa Sera. (Teˈa kera satana ˈi Tama.)
Ma na ngela sa Peres neˈe sa Hesron,
sa Hesron neˈe alua sa Ram.
4 Sa Ram ka alua sa Aminadab,
sa Aminadab ka alua sa Nason,
sa Nason ka alua sa Salmon.
5 Sa Salmon ka alua sa Boas, ma teˈa nia satana ˈi Rahab.
Sa Boas ka alua sa Obed, ma teˈa nia satana ˈi Rut.
Sa Obed ka alua sa Jesi.
6 Sa Jesi neˈe alua sa David na ngwae tatalafaˈa Israel.
Sa David ka alua sa Solomon, ma teˈa nia neˈe ˈuruna sa Iuraea.
7 Sa Solomon ka alua sa Rihoboam,
sa Rihoboam ka alua sa Abaeja,
sa Abaeja ka alua sa Asa.
8 Sa Asa ka alua sa Jehosafat,
sa Jehosafat ka alua sa Joram,
sa Joram ka alua sa Iusaea.
9 Sa Iusaea ka alua sa Jotam,
sa Jotam ka alua sa Ehas,
sa Ehas ka alua sa Hesikaea.
10 Sa Hesikaea ka alua sa Manase,
sa Manase ka alua sa Emon,
sa Emon ka alua sa Josaea.
11 Sa Josaea ka alua sa Jekonaea faˈinia na ai burina ki.
Kira futa ka sui mala na malimae kira ki ka fiˈi ngalia ngwae ˈi Israel ki ˈuana fanoa ˈaˈana ˈi Babilon.
12 ˈI buri ana na malimae kira ki ka ngalia ngwae ˈi Israel ki ˈuana ˈi Babilon,
sa Jekonaea ka fiˈi alua sa Sialtiel.
Ma sa Sialtiel ka alua sa Serababel.
13 Sa Serababel ka alua sa Abaeud,
sa Abaeud ka alua sa Elaeakim,
sa Elaeakim ka alua sa Aso.
14 Sa Aso ka alua sa Sadok,
sa Sadok ka alua sa Akim,
sa Akim ka alua sa Eliud.
15 Sa Eliud ka alua sa Elaesa,
sa Elaesa ka alua sa Matan,
sa Matan ka alua sa Jakob.
16 Sa Jakob ka alua sa Josef araˈi ˈi Mary teˈa sa Jesus neˈe kira saea logo ˈani na Christ, osiˈana niaˈa neˈe na ngwae God nia filia fuana tatalafaˈa ˈanga.

17 Ma talaˈae maˈi ana sa Abraham leleka ka dao ana sa David na ngwae tatalafaˈa, akwala ma fai unitaˈi ngwae. Sui ka talaˈae maˈi ana sa David na ngwae tatalafaˈa leleka maˈi ka dao ana kaidaˈi ba malimae kira ki ngalia ngwae ˈi Israel ki ˈuana ˈi Babilon, taˈi akwala ma fai unitaˈi ngwae. Ma ka talaˈae ana kaidaˈi ngwae Israel ki kira leka ˈuana ˈi Babilon leleka maˈi ka dao ana kaidaˈi sa Jesus na Christ nia futa, taˈi akwala ma fai unitaˈi ngwae laˈu.

Na futalana maˈi sa Jesus na Christ (Luke 2:1-7)

18 Na futalana maˈi sa Jesus na Christ nia ˈuri: Kaidaˈi kira alu fafia ˈi Mary na teˈa sa Jesus fuana sa Josef, ma noaˈa kera kasi tua fiku ˈua, ˈi Mary ka saiana nia kulufaˈa naˈa sulia na Anoˈi ru Abu.
19 Ma sa Josef, na ngwae neˈe kira alu fafia fuana, nia ka manata ˈuana ka ilangaˈinia, osiˈana niaˈa na ngwae saga. Bore ma nia ˈaila ˈani faˈaˈekelana ˈi maana ngwae ki, ma ka manata ˈuana ka ilangaˈi ago ana.
20 Bore ma kaidaˈi nia ka manata goˈo ˈana ˈua sulia na ru neˈeri ki, na ˈainsel God ka faˈataˈi fuana ˈi saena maliu boleˈa ka ˈuri, “Josef ˈae, ˈaeˈo ngwae ana kwalafa sa David, ˈoe kosi maˈu ˈani korelana ˈi Mary fuana na ˈafe ˈoe. Duˈungana nia kulufaˈa lala sulia na Anoˈi ru Abu.
21 Ma nia ke baˈa faˈafuta taˈi ngela ngwane, ma ˈoke saea ˈani sa Jesus (neˈe fadalana ‘Faˈamauri’), sulia nia ke baˈa faˈamauria na ngwae nia ki faˈasia na abula taˈangaˈa kira ki.”
22 Ma na ru neˈe ki ka fuli fasi ˈiri ka faˈamamana ru ba God nia faˈarongo maˈi ˈani, ana kaidaˈi ba profet nia fata ˈuri,
23 “Taˈi sariˈi abugani ke baˈa ina ma ka faˈafuta taˈi ngela ngwane, ma kira ke saea ˈani sa Emanuel.”✡ Ma fadalana sata neˈeri: “God nia tua faˈi kia.”
24 Ma kaidaˈi sa Josef ada naˈa, nia ka sasi naˈa sulia ru neˈeri ki neˈe ˈainsel God saeˈe fuana. Ma nia ka korea naˈa ˈi Mary.
25 Bore ma noaˈa kera ˈiri tua fiku ˈua leleka ka dao ana kaidaˈi ˈi Mary nia faˈafuta na ngela ngwane. Ma sa Josef ka faˈasata ˈani sa Jesus.

2

Na ngwae neˈe kira saiana na bulubulu ki

1 Ana kaidaˈi neˈe sa Herod tatalafaˈa naˈa, sa Jesus nia futa ˈi Betlehem, na fanoa ˈi saena na abaˈi kula ˈi Judea. Ma noaˈa kasi tau goˈo ˈi buri ˈana, ti ngwae faˈasia ˈi fanelana sina neˈe kira saiana na bulubulu ki, kira ka dao maˈi ˈi saena na fanoa doe ˈi Jerusalem.
2 Ma kira ka saefiloa ngwae ki ma kika ˈuri, “ˈUri ma na ngela ba ke baˈa tatalafaˈa fuana Jiu ki, nia futa ˈi faˈi? Kami saiana nia futa ˈi neˈe, osiˈana kaidaˈi kaimili tua ˈua maˈi ˈi fanelana sina, kami lisia naˈa faˈi bulubulu neˈe faˈataˈinia futalana maˈi, ma kami ka leka maˈi ˈiri mika bobo uruuru, ma mika faˈa aofia.”
3 Ma na manatana sa Herod na ngwae tatalafaˈa nia manata ˈabera liu kaidaˈi nia rongo sulia na ru neˈeri, ma na ngwae ˈi Jerusalem ki logo.
4 Ma nia ka ri ˈuana na fata abu doe ki, ma na ngwae faˈamanata ana taki ki, fuana kira ka fiku maˈi, ma nia ka saefilo ˈuri ada, “ˈUri ma ˈi faˈi neˈe na Christ baera ke baˈa futa maˈi ana?”
5 Ma kira olisia kira ka fata ˈuri, “ˈI Betlehem ba, na fanoa saena abaˈi kula ˈi Judea. Osiˈana na kerekereˈa profet ba fata ˈuri,
6 ‘Betlehem ˈae, na fanoa saena abaˈi kula ˈi Judea, noaˈa ˈoe kosi tiˈitiˈi ˈi safitana fanoa ˈinotoˈa ki ˈi Judea, osiˈana taˈi ngwae ˈinotoˈa ke baˈa leka maˈi faˈasi ˈoe, fasi ˈiri ke talaˈia na ngwae nau ki ˈi Israel.’ ”✡

7 Ma sa Herod ka ri ago maˈi ˈuana na ngwae neˈe dao maˈi ki faˈasia fanelana sina fuana alaˈanga agoˈa, ˈiri nia ke dao toˈona kaidaˈi tae neˈe kira eta lisia na faˈi bulubulu baera.
8 Ma nia ka baˈe kira kwau ˈuana ˈi Betlehem, ka fata ˈuri, “Muke leka, muka lulu ngangata ˈuana na ngela neˈeri. Ma diˈia kamu ka dao toˈona, muke faˈarongo nau maˈi, fasi ˈiri nauˈa bore nau kui leka fuana faˈa aofialana.”
9-10 Ma ˈi buri ˈana sa Herod nia fata ˈunaˈeri ka sui, kira ka leka naˈa ˈada. Ma ana kaidaˈi kira dao naˈa kwau sulia na tala, kira ka lisia laˈu faˈi bulubulu ba kira eta lilisia logo maˈi ˈi fanelana sina. Kira ka saeleˈa liu ana kaidaˈi kira lisia laˈu. Ma faˈi bulubulu neˈeri ka etaeta ˈi naˈo ada leleka ka daudau bolo faˈinia na kula ba sa Jesus nia teo ana.
11 Kira ruˈu ˈi luma, ma kira ka lisia na ngela faˈinia teˈa nia ˈi Mary. Kira ka bobo uruuru kika faˈa aofia na ngela neˈeri, ma kira ka ˈifingia na ngwaˈi kira ki, ma kira ka kwatea naˈa kwateˈa liulani doe ki fuana: gol, ma na ru neˈe sasuna moko leˈa, ma na ngwaingwai moko leˈa ki.*
12 Sui kira ka oli naˈa ˈada sulia ta tala matamata ˈuana fanoa kira, osiˈana God nia lui totongaˈi ada saena maliu boleˈa, ma ka saea noaˈa kira kasi oli laˈu siana sa Herod.

Na tafiˈa ˈuana ˈi Ejipt

13 Ma ˈi buri ˈana na ngwae neˈeri ki kira oli naˈa ˈada ˈuana fanoa kira, na ˈainsel God ka faˈataˈi fuana sa Josef ˈi saena na maliu boleˈa, ma ka fata ˈuri, “Josef ˈae, ˈoke tataˈe, ko ngalia na ngela neˈe faˈinia

✡ **1:23** Aesea 7:14 ✡ **2:6** Maeka 5:2 * **2:11** gold, incense, ma myrrh

teˈa nia, muka tafi ˈuana ˈi Ejipt, ma kamu
ka tua maˈi ˈi neˈeri leleka ka dao ana
kaidaˈi nau kui saea muke oli laˈu maˈi.
Osiˈana sa Herod nia lulu ˈuana na ngela
neˈe fasi ˈiri ke saungia.”
14 Ma sa Josef ka tataˈe, ma ka ngalia na
ngela faˈinia teˈa nia ˈi Mary, ma kira ka
leka saena rodo neˈeri ˈuana maˈe fanoa
ˈi Ejipt.
15 Ma kira tua ˈi neˈeri leleka sa Herod
ka mae. Ma na ru neˈeri ka faˈamamana
naˈa tae ba God saea fuana na profet ba
keresia ka ˈuri, “Nau ku ri maˈi ˈuana na
ngela nau faˈasia ˈi Ejipt.”✡
16 Ma kaidaˈi sa Herod na ngwae tata-
lafaˈa ka saiana neˈe ngwae neˈeri ki kira
leka maˈi faˈasia fanelana sina kira ˈosoa
niaˈa, na liana ka saetaˈa liu. Ma nia ka
kwatea fatalana fuana ngwae fuani oro
nia ki fasi ˈiri kike saungia taˈifau kaela
ngela ngwane ki ˈi Betlehem ma ana maˈe
fanoa kalikalia ki taˈifau. Nia falamaada
ˈiri kike saungia kaela ngela ngwane neˈe
noaˈa kasi dao ˈua ana ro faˈi ngaliˈa,
diˈia na alaˈanga ba na ngwae baera ki
sulia kaidaˈi ba faˈi bulubulu baera nia eta
faˈataˈi ana.
17 ˈUnaˈeri na ngwae neˈe kira tua saena
ˈi Betlehem, kira ka angi ˈuana ngela kira
ki neˈe mae naˈa. Kira angi ˈunaˈeri, diˈia
ba sa Jeremaea na profet nia saea naˈa
maˈi ˈi naˈo,
18 “Kira rongoa lingaˈi angiˈa neˈeri leka
maˈi faˈasia na fanoa ˈi Rama neˈe
lingaˈi oˈomaeˈa doe.
ˈI Rachel ka angisia ngela tiˈitiˈi nia ki.
Kaidaˈi nia angi, noaˈa ta ngwae kasi
gwaˈoa niaˈa, sulia neˈe ngela nia ki
kira mae taˈifau.”✡

Na oliˈa maˈi faˈasia ˈi Ejipt

19 Ma ˈi buri ˈana sa Herod ka mae naˈa,
na ˈainsel God ka faˈataˈi laˈu ˈi saena
maliu boleˈa fuana sa Josef ˈi Ejipt,
20 ma ka fata ˈuri, “Josef ˈae, tataˈe, ˈoke
ngalia naˈa ngela faˈinia teˈa nia ˈi Mary,
muka oli naˈa ˈuana ˈi Israel, osiˈana
ngwae ba kira sasi ˈuana saungilana na
ngela neˈe, kira mae naˈa.”
21 Ma sa Josef ka tataˈe, ma ka ngalia
naˈa ngela faˈinia teˈa nia ˈi Mary, ma kira
ka oli naˈa ˈuana ˈi Israel.
22 Bore ma kaidaˈi sa Josef nia rongoa sa
Akilas nia tatalafaˈa didifulia maˈa nia sa
Herod ˈi Judea, nia ka maˈu ˈani tuaˈa ˈi
neˈeri. Ma na ˈainsel ka saea laˈu fuana
ˈi saena na maliu boleˈa, fasi ˈiri kike leka
ˈuana na abaˈi kula ˈi Galili.
23 Nia neˈe kira ka tua ana fanoa ˈi
Nasaret ˈi saena abaˈi kula ˈi Galili. Ma ka
faˈamamana naˈa tae ba na profet ki kira
alaˈa ˈuri ana, “Kira ke baˈa saea ˈani na
ngwae faˈasia ˈi Nasaret.”

3

*Sa John saea ngwae ki kike sasi akaˈu
fuana daoˈa toˈona na Christ*
(Mark 1:1-8; Luke 3:1-18; John 1:19-28)

1 Ma bara faˈi ngali ˈi burina, kaidaˈi
sa Jesus nia ˈaˈana naˈa, sa John ngwae
ni Siuabu ka dao maˈi, ma ka etangia
naˈa faˈamanataˈanga saena na abaˈi kula
kwasi ˈi Judea, ka fata ˈuri,
2 “Muke kakari alifaˈi faˈasia na ab-
ulaˈanga taˈa kamu ki, sulia kaidaˈi neˈe
God ke gwaungaˈi fafia na ngwae nia ki
karangi dao naˈa.”
3 Sa John na ngwae ba na profet Aesea
nia fata maˈi sulia, ma ka ˈuri,
“Taˈi ngwae ka ri ˈi saena na abaˈi kula
kwasi neˈe noaˈa kasi bolo faˈinia ta
ngwae ka tua ana.
Ma nia ka ˈuri, ‘Na Aofia nia ke dao maˈi!
Muke faˈasaga na tala fuana!’ ”✡

4 Sa John ruˈufia na ifi ˈani ifuna kamel,
ma ka nikia na foˈosae nia ˈi liˈitana ana
na ˈuˈuila buluka. Ma na fanga nia neˈe
siko ki ma na ngingidua kwasi.*
5 Ma na ngwae ˈoro ki kira ka leka maˈi
siana faˈasia na fanoa ba ˈi Jerusalem, ma
na fanoa ki taˈifau ˈi saena abaˈi kula
ˈi Judea, ma faˈasia na fanoa ki taˈifau
karangia na kafo ˈi Jodan.
6 Ma kira ka fulangaˈinia taˈangaˈa kira
ki, ma nia ka siuabu kira ˈi saena kafo ˈi
Jodan.
7 Ma kaidaˈi sa John ka lisia na ngwae
ˈoro ana Farasi ki ma na Sadusi ki kira leka
logo maˈi siana fasi ˈiri nia ka siuabu kira,
nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu diˈia goˈo
ˈamuˈa kaela baˈeko tolo ki! Noaˈa nau ku
ˈiri saea laˈu fuamuˈa neˈe na siuabuˈanga
ke faˈatafi kamu faˈasia na kwaˈikwaˈinga
God, sui bore ˈana noaˈa kamu kasi kakari
alifaˈi.
8 Muke sasia lala ru neˈe nia faˈataˈinia
kamu kakari alifaˈi naˈa faˈasia na abula
taˈangaˈa kamu ki.
9 Ma noaˈa kamu kasi manata ˈuri ˈi
saena liamuˈa, ‘Kamiˈa na ngwae neˈe
kami futa naˈa maˈi ana kwalafa sa Abra-
ham. ˈAfitaˈi ta kwaˈikwaˈinga faˈasia
God ka dao amiˈa.’ Ma nau ku sae saga
ana fuamuˈa, nia talangwaraˈu goˈo ˈana
fuana God ka ngalia ti gwaˈi fau ana fau

✡ **2:15** Hosea 11:1 ✡ **2:18** Jeremaea 31:15 ✡ **3:3** Aesea 40:3 * **3:4** Na toro ma na fanga neˈe nia talangwaraˈu fuana daoˈa toˈona saena abaˈi kula kwasi. Sa Elaeja na profet ruˈufia ifi neˈe. 2 Kings 1:8; Matthew 17:11-13.

ne'e ki, ma ka saunga'inia 'ani kwalafa sa
Abraham ki!
10 Ana kaida'i ne'e, God sasi aka'u na'a
ana kwa'ikwa'inga, di'ia ta ngwae ba nia
dau ana kwa'ikwa'i, ma ka sasi aka'u
fuana na tufulana 'ai ki. Ma na 'ai ki
ta'ifau ne'e noa'a kasi fungu 'ani ta fua'i
ai le'a ki, nia ke tufuda ma ka to'osida 'i
saena mafula.
11 "Nau ku siuabu kamu 'ani kafo fasi
'iri ka fa'ata'inia ne'e kamu kakari alifa'i
na'a fa'asia na abula'anga ta'a kamu ki.
Bore ma ta'i ngwae ne'e ke leka ma'i
buriku, nia ke ba'a siuabu kamu 'ani na
Ano'i ru Abu ma na mafula. Ma nia
talinga'i ka liufi nau, ma nau noa'a naisi
le'a ka bolo fa'inia na'a ngalilana na ta'e
butu nia ki.
12 Ma nia sasi aka'u na'a fuana mata-
langa'ilana ngwae ki ta'ifau, ka di'ia ta
ngwae ba nia efoa na maga ru le'a ki
fa'asia na ta'eta'eru ki. Ma nia ka fikua na
maga ru le'a ki 'i saena luma ni goniru'a.
Ma nia ka do'ofia na'a ta'eta'eru ki 'i
saena na mafula ne'e du'adu'a kasi mae."

Na siuabu'anga sa Jesus
(Mark 1:9-11; Luke 3:21-22)

13 Ana kaida'i ne'eri, sa Jesus ka leka
ma'i fa'asia aba'i kula 'i Galili 'uana kafo
'i Jodan siana sa John fasi 'iri sa John ke
siuabu nia.
14 Bore ma sa John ka ili 'uana na
rokisilana na manatana sa Jesus, ka 'uri,
"Nia bolo fa'inia 'ae'o ne'e 'oke siuabu
nau, ma 'oko leka lala ma'i siaku fuana
nau kui siuabu 'oe."
15 Ma sa Jesus ka olisia ka fata 'uri, "Sui
bore 'ana ka 'una'eri, 'oke sasi na'a ma'i
'amu ta ru fuaku, osi'ana sasilana na ru
ne'e, koro sasi na'a ru ki ta'ifau ne'e God
nia oga." Ma sa John ka ala na'a fafia.
16 Ma ana kaida'i sa Jesus siuabu ka sui
na'a, nia ka tata'e ma'i fa'asia kafo. Ma 'i
langi ka 'ifi fuana, ma nia ka lisia na Ano'i
ru Abu God ka koso ma'i di'ia ta bola, ma
ka to'o 'i fafona.
17 Ma ta'i lingalinga 'i ru nia talo ma'i
fa'asia 'i langi ma ka 'uri, "Nia na'a ne'e
ngela muta'i nau ne'e nau ku alafe liu ana,
ma nau ku saele'a liu fa'inia."

4

Sa Saetan ilito'ona sa Jesus
(Mark 1:12-13; Luke 4:1-13)

1 Ma 'i buri 'ana na ru ne'e, na Ano'i
ru Abu ka tala'ia sa Jesus 'uana aba'i kula
kwasi fasi 'iri sa Saetan ke ilito'ona.
2 Ma sa Jesus ka abu fanga sulia fai
akwala fa'i asoa ki, ma fai akwala fa'i rodo
ki, ma nia ka fiolo liu na'a.
3 'Una'eri, sa Saetan ka leka ma'i siana,
ka fata 'uri, "Osi'ana ne'e 'ae'o na Ngela
God, 'oke fata fuana gwa'i fau ne'e ki 'iri
ke alua ta beret."
4 Ma sa Jesus ka olisia ka 'uri, "Na
Kerekere'a Abu ba saea, 'Na ngwae noa'a
kasi mauri go'o ana fanga ta'ifilia. Bore
ma, nia mauri na'a 'ani ala'anga ki ta'ifau
ne'e saka ma'i fa'asia God.' "✡
5 Sui sa Saetan ka tala'i la'u sa Jesus
'uana na fanoa abu 'i Jerusalem, ma nia
ka fa'auua ana ta'i kula ne'e nia ra'e liu
'i langi, fafona na Luma Abu God.
6 Ma ka fata 'uri fuana, "Osi'ana 'ae'o
na Ngela God, 'oke lofo toli 'i ano fa'asia
'i ne'e, sulia na Kerekere'a Abu ba fata
'uri, 'God ke kwatea ma'i na 'ainsel nia ki
fuamu, ma kike saku'u, fasi 'iri na 'aemu
bore kasi foto ana ta gwa'i fau.' "✡
7 Ma sa Jesus ka olisia ka 'uri, "Ma na
Kerekere'a Abu ba fata logo 'uri, 'Noa'a
'oe kosi ilito'ona God 'oe.' "✡
8 Sui sa Saetan ka tala'ia la'u sa Jesus
'uana gwauna totoloa fane liu ne'eri, ma
ka fa'ata'inia na 'inoto'anga ki ta'ifau ana
magalia ma na kwanga'a kira ki fuana sa
Jesus.
9 Ma sa Saetan ka fata 'uri, "Na ru ne'e ki
ta'ifau go'o nau ku kwateda fuamu, di'ia
'oko bobo uruuru 'i maana 'aeku, ma 'oko
fa'a aofia nau."
10 Ma sa Jesus ka olisia ka 'uri, "Saetan
'ae, 'oke leka tau kwau fa'asi nau! Sulia
na Kerekere'a Abu ba saea, 'Ta'ifilia God
'oe go'o ne'e 'oke fa'a aofia, ma 'oko rao
fuana.' "✡
11 Sui ana kaida'i ne'eri, sa Saetan ka
leka na'a fa'asia sa Jesus. Ma na 'ainsel
ki kira ka leka ma'i, ma kika kwai'afi na'a
ana nia'a.

Sa Jesus etangia na'a rao'a nia
(Mark 1:14-15; Luke 4:14-15)

12 Kaida'i sa Jesus rongoa ne'e kira alua
na'a sa John saena na luma ni lokafo, nia
ka oli 'uana aba'i kula 'i Galili.
13 Ma nia kasi tua saena fanoa nia 'i
Nasaret. Nia ka leka, ka tua lala 'ana 'i
Kapaneam, na fanoa 'i ninimana na 'osi 'i
Galili, ana na aba'i kula 'i Sebulun ma 'i
Naftali.
14 Nia sasi 'una'eri fasi 'iri ka
fa'amamana na fatalana profet Aesea ba
'uri,
15 "Na fanoa 'i Sebulun ma na fanoa 'i
Naftali, kira tua saena aba'i kula 'i
Galili, ma kira tua sulia tala 'uana

✡ **4:4** Diutronomi 8:4 ✡ **4:6** Sam 91:11 ✡ **4:7** Diutronomi 6:16 ✡ **4:10** Diutronomi 6:13

ˈosi doe, ma ka tua taˈi bali ana kafo
ˈi Jodan, kula neˈe ngwae noaˈa laˈu
Jiu ki kira tua ana.
16 Na ngwae neˈeri ki, kira tua saena
na maˈerodo, kike baˈa lisia
madakoˈanga doe.
Ma sa tai faˈida neˈe kira tua saena
fanoa rorodoˈa ana maeˈa neˈe,
madakoˈanga ka tala ˈafi kira.”✡

17 ˈIta ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus
ka faˈarongo ˈani faˈarongoˈa nia ka
ˈuri, “Muke kakari alifaˈi faˈasia na ab-
ulaˈanga taˈa kamu ki, sulia kaidaˈi God
ke gwaungaˈi fafia ngwae nia ki nia dao
karangi kamu naˈa!”

Sa Jesus laefia fai ngwae dee ki
(Mark 1:16-20; Luke 5:1-11)

18 Ana kaidaˈi sa Jesus liu sulia na ˈosi ˈi
Galili, nia ka lisia sa Simon (neˈe nia saea
logo ˈani sa Peter) faˈinia sa Andrew na
ngwaefuta nia. Keroˈa ro ngwae dee ki.
Keroˈa dee adaroˈo ˈani furai kera saena
ˈosi ˈi Galili.
19 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo,
“Moro leka maˈi faˈinau, koroˈo ro ngwae
dee iˈa ki, bore ma nai baˈa faˈamanata
koroˈo ˈani ngali ngwaeˈa maˈi fuaku.”
20 Ma kaidaˈi neˈeri nama goˈo, kera ka
faˈasia naˈa na furai keroˈa ki, ma kera ka
leka naˈa faˈinia.
21 Sui sa Jesus ka leka laˈu kwau, ma ka
lisia laˈu ta ro ngwae, sa James ma sa John
na ro ngela sa Sebedi ki. Kera tua adaroˈo
ˈi saena na gwaˈi baru faˈinia maˈa kera
sa Sebedi, ma kira subungia furai kira ki.
Sa Jesus ka saedaroˈo.
22 Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, kera ka
faˈasia naˈa adaroˈo na gwaˈi baru faˈinia
na maˈa kera, ma kera ka leka naˈa faˈinia
sa Jesus.

Sa Jesus leka kwailiu faˈinia raoˈa nia
(Luke 6:17-19)

23 Sa Jesus ka liufia naˈa fanoa ki ˈi saena
abaˈi kula ˈi Galili, ma ka faˈamanata na
ngwae ki saena na luma fuana foˈongaˈa
Jiu ki. Ma nia ka faˈarongo ˈani na
Faˈarongoˈa Leˈa sulia na Gwaungaˈi
ˈanga God, ma ka gura na ngwae neˈe kira
mataˈi ˈani mataˈinga matamata ki taˈifau
neˈe saungida.
24 Ma na alaˈanga ki sulia sa Jesus ka
talofia fanoa ki taˈifau ˈi saena abaˈi kula
ˈi Siria. Ma ngwae ˈoro ki neˈe kira mataˈi
ˈani mataˈinga matamata ˈoro ki, kira ka
ngalida maˈi siana. Na ngwae neˈe nonida
fii liu, ma ngwae neˈe anoˈi ru taˈa ki
ka kwaiˈida, ma na ngwae neˈe baˈasi
saungida ki, ma ngwae neˈe ˈaeda ka mae,
kira leka maˈi siana. Ma sa Jesus ka gurada
taˈifau.
25 Ma na ngwae ˈoro liu ki logo, kira
ka leka sulia sa Jesus ana kaidaˈi neˈeri.
Ngwae faˈasia abaˈi kula ˈi Galili, ma
fanoa ˈi Jerusalem, ma ti fanoa laˈu saena
abaˈi kula ˈi Judea, ma ana abaˈi kula ˈi
Dekapolis, ma faˈasia na bali kafo ˈi Jodan
raˈe lana sina.

5

Na faˈamanataˈanga sa Jesus
(Luke 6:20-23)

1 Ma ana kaidaˈi neˈe sa Jesus nia lisia
naˈa fikuˈa doe neˈeri, nia ka raˈe ˈi
gwauna na kula neˈe taˈi fane, ma ka tua
ˈi ano. Ma na fafarongo nia ki kira ka fiku
kalia,
2 ma nia ka talaˈae naˈa ana
faˈamanatalada, ka ˈuri,
3 “Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira
saiana kira dalaˈa ˈi maana God,
osiˈana neˈe kira ka toˈo naˈa ana
ru leˈa ki, kaidaˈi God ka gwaungaˈi
fafi kira.
4 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira
kwaimanatai ki, osiˈana God ke baˈa
gwaleda.
5 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira
faˈatiˈitiˈi kira talada ki, osiˈana God
ke baˈa kwatea na magalia neˈe
fuada.
6 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira oga
liua sasilana ru ˈoloˈolo ki, osiˈana
God ke baˈa faˈatolia maurilada.
7 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe man-
atada ofia ngwae matamata ki,
osiˈana God ke baˈa ofida logo.
8 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe liada
sakadola fuana God, osiˈana kira ke
baˈa lisia God.
9 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira rao
fuana na aroaroˈa ˈi safitana ngwae
ki, osiˈana God ke baˈa sae kira ˈani
na ngela nia ki.
10 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe kira
faˈakaisida duˈungana sasilana ru
saga ki, osiˈana neˈe kira toˈo naˈa
ana ru leˈa ki, kaidaˈi God ka
gwaungaˈi fafi kira.

11 “Saesaeleˈanga fuamuˈa kaidaˈi neˈe
ngwae ki kira ka fata buri amuˈa, ma kira
ka faˈakaisi kamu, ma kira ka saea ru taˈa
ˈoro ki amuˈa osiˈana kamuˈa naˈa neˈe
fafarongo nau ki.
12 Nau ku saea ru neˈeri osiˈana kike
baˈa sasia logo ru taˈa ki fuamuˈa neˈe
ngwae ki kira sasi ana profet ki maˈi ˈi
naˈo. Muke saeleˈa amuˈa, osiˈana God

✡ **4:16** Aesea 9:1, 2

ke baˈa kwatea kwaiaraˈanga doe neˈe nia
gonia fuamuˈa ˈi langi.”

Fiki asi faˈinia na unu
(Mark 9:50; Luke 14:34-35)

13 Sa Jesus inaˈu ana fatalana ka ˈuri,
“Na fiki asi neˈe faˈaleˈa na fanga fuamuˈa.
Ma kamu logo muke diˈia na fiki asi fuana
faˈaleˈalana na ngwae ki taˈifau. Bore ma
diˈia neˈe asilalana nia leka faˈasia, nia
ˈafitaˈi liu ˈoko faˈa asila laˈu. Ma noaˈa
kasi leˈa naˈa fuana sasilana laˈu ˈani ta
ru, ma nia leˈa fuana muke ˈui naˈa amuˈa
ˈani ˈi maa, fasi ˈiri na ngwae ki kike uria
naˈa ˈada.
14 “Kaumulu diˈia logo na faˈi unu fuana
na ngwae ki taˈifau saena magalia. Na
luma neˈe kira saungaˈinia ˈi gwauna faˈi
ua nia ˈafitaˈi ka ago.
15 Ma noaˈa ta ngwae kasi faˈaduˈa na
faˈi unu, sui ka alua ˈana ˈi olofana na
dako. Kaidaˈi nia faˈaduˈa faˈi unu ka sui
mala, nia ka ngalia, ka dauraˈinia ana kula
ˈi langi, fasi ˈiri ka rara fuana na ngwae ki
taˈifau ˈi saena na luma.
16 Ma ka ˈunaˈeri logo, na faˈi unu kamu
ka sina kwau ˈi naˈo ana ngwae ki taˈifau,
fasi ˈiri ana kaidaˈi kira lisia na ru leˈa
neˈe kamu sasiˈi ki, kika fiˈi baˈatafea na
Maˈa kamu neˈe nia tua maˈi ˈi langi.

Faˈamanataˈanga sulia taki sa Moses

17 “Noaˈa kamu kasi fia fasi nau ku
leka maˈi fuana na faˈasuilana na taki
sa Moses ki ma na faˈamanataˈanga na
profet ki. Nau kusi leka laˈu maˈi fuana
na faˈasuilada, bore ma nau ku leka
lala maˈi fuana na faˈa aliˈafulana na
faˈamanataˈanga kira ki.
18 Nau ku saea ru mamana fuamuˈa, ana
kaidaˈi neˈe ˈi langi ma na magalia kira teo
ˈua, noaˈa ta ru tiˈitiˈi ana na taki ki kasi
sui leleka ka dao ana ta kaidaˈi neˈe ru ki
taˈifau ana na taki ki ke dao mamana.
19 Nia neˈe, sa tai bore ˈana neˈe
noaˈa kasi roˈosulia ta taki tiˈitiˈi, ma ka
faˈamanata ti ngwae fuana ˈaila ˈanga ana
ta taki tiˈitiˈi logo, God ke baˈa alu nia
ka ˈisiˈisi ana na ˈInotoˈanga nia. Bore
ma sa tai neˈe ka roˈosulia na taki ki ma
ka faˈamanata ti ngwae fuana roˈosulilana
diˈia niaˈa, God ke baˈa alu nia ke ˈaˈana
ˈi saena na ˈInotoˈanga nia.
20 Nau ku saea fuamuˈa, diˈia noaˈa
kamu kasi sasi leˈa ka liufia na ngwae
faˈamanata ana taki ki, ma na Farasi ki ana
sasiˈa sulia ru neˈe God nia oga, nia ˈafitaˈi
liu muke tua faˈinia ngwae neˈe God ke
gwaungaˈi fafida ki.

Faˈamanataˈanga sulia saetaˈanga

21 “Kaumulu rongoa taˈifau naˈa na
fataˈa totongaˈi neˈe kira saea fuana koˈo
bora kia ki ˈi naˈo ba ˈuri, ‘Noaˈa ˈoe kosi
sau ngwae. Diˈia sa tai bore ˈana neˈe ka
sau ngwae, kike baˈa ngali nia ˈi naˈona
na ngwae kwaigiosi ki.’✡
22 Bore ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea
fuamuˈa, sa tai neˈe ka saetaˈa fuana
na ngwaefuta nia, kike baˈa ngali nia ˈi
naˈona na ngwae ni kwaigiosi ki. Ma sa
tai neˈe ka saea fuana na ngwaefuta nia,
‘ˈAeˈo na ru ˈoˈo goˈo ˈana,’ kike baˈa
ngalia ˈi naˈona na ngwae ni kwaigiosi ki.
Ma sa tai neˈe ka saea na ngwaefuta nia
ˈani, ‘Na ru bolebeleˈa,’ nia ke baˈa leka
saena tala ˈuana na mafula neˈe duˈaduˈa
noaˈa kasi mae.
23 Ta neˈe, diˈia ˈoko sasi akaˈu naˈa ana
kwai suˈusiˈanga ˈoe fuana God fafona na
fuli fuˈa, ma ˈoko manata toˈona noaˈa
kasi madako ˈua ˈi safitamuroˈo toˈolamu
sulia na roraˈa ˈoe,
24 ˈoke faˈasia basi kwai suˈusiˈa ˈoe ˈi
maana fuli fuˈa, sui ˈoko oli, ma ˈoko fata
kwaima basi faˈinia. Sui ˈi buri, ˈoko oli
maˈi, ma ko fiˈi kwate na kwai suˈusiˈanga
ˈoe fuana God.
25 “Ma diˈia ta ngwae ka ngali ˈoe fuana
kwai matalangaˈinga, ˈoko fata kwaima
basi faˈinia, kaidaˈi noaˈa koroˈo kasi dao
ˈua. Si diˈia koroˈo dao naˈa, nia ke baˈa
kwate ˈoe naˈa fuana na ngwae kwaigiosi,
ma ˈi buri ˈana nia ka matalangaˈi ˈoe,
nia ka fiˈi kwate ˈoe laˈu fuana ngwae firi
ngwae ki, ma na ngwae firi ngwae ki ka
fiˈi alu ˈoe laˈu saena lokafo.
26 Nau ku saea fuamu, diˈia nia ˈunaˈeri,
nia ˈafitaˈi ˈoko ruˈu faˈasia na lokafo
leleka ˈoko kwatea nama na mani ˈisi ˈoe
neˈe nia bolo faˈinia kwaˈikwaˈinga ˈoe.

Faˈamanataˈanga sulia araˈinga

27 “Kamu rongoa taˈifau naˈa na fataˈa
totongaˈi ki kira saea, ‘Noaˈa ˈoe kosi
kakabara.’✡
28 Ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea fuamuˈa,
sa tai bore ˈana neˈe bubungia ta kini
ˈani lia ˈi ngwae ni kakabaraˈanga, nia
kakabara ka sui naˈa ˈani liana.
29 Nia neˈe, diˈia ˈoko oga ˈoke fulia ta ru
taˈa ˈani bali maa ˈoloˈolo ˈoe, ˈoko lafua,
ma ˈoko ˈui ˈania faˈasi ˈoe. Nia taˈi leˈa
goˈo ˈana fuamu diˈia ˈoko ˈui ˈania ta bali
ana na nonimu, ˈasu ˈubani God ka fiˈi ˈui
ˈania na nonimu taˈifau ˈi saena na mafula
ana kula ni maeˈa.
30 Ma diˈia ˈoko oga ˈoke fulia ta ru taˈa
ˈani bali lima ˈoloˈolo ˈoe, ˈoke siki muusia
ma ˈoko ˈui ˈania faˈasi ˈoe. Nia taˈi leˈa
goˈo ˈana diˈia ˈoko ˈui ˈania ta bali ana

✡ **5:21** Eksodas 20:13; Diutronomi 5:17 ✡ **5:27** Eksodas 20:14; Diutronomi 5:18

nonimu, ˈasu ˈubani God ka fiˈi ˈui ˈania
na nonimu taˈifau ˈi saena na mafula ana
kula ni maeˈa.

Faˈamanataˈanga sulia kwai ilangaˈi ˈanga
(Matthew 19:9; Mark 10:11-12; Luke 16:18)

31 “Kamu rongoa taˈifau naˈa na fataˈa
totongaˈi ki kira saea, ‘Sa tai bore ˈana
neˈe ilangani na ˈafe nia, nia ka kwatea
kerekereˈa ana kwai ilangaˈinga fuana.’✡
32 Bore ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea
fuamuˈa, noaˈa ta ngwae kasi ilangani na
ˈafe nia. Diˈia ngwae ilangani ˈafe nia,
niaˈa neˈe kwatea ˈafe nia ka kakabara.
Ma diˈia ta ngwae ka korea laˈu na kini
neˈeri, na ngwae neˈeri nia kakabara logo
ˈi naˈona God. Taˈi ru goˈo neˈe ngwae sa-
iana ka ilangaˈinia na ˈafe nia duˈungana,
diˈia nia kakabara ana ta ngwae mata-
mata.
33 “Kamu rongoa logo na fataˈa totongaˈi
ki kira saea fuana na ngwae ki ˈi naˈo
ˈua naˈa maˈi, ‘Diˈia ˈoko faˈangasingasia
alangaˈinga ˈoe ˈani satana God, tama
noaˈa ˈoe kosi ˈoia naˈa alangaˈinga ˈoe.’✡
34 Ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea fuamuˈa,
noaˈa ˈoe kosi faˈangasia alangaˈinga ˈoe
ˈani ta ru. Ma noaˈa ˈoe kosi faˈangasia
alangaˈinga ˈoe ˈani ˈi langi, osiˈana God
nia gwaungaˈi neˈeri.
35 Ma ˈoe kosi faˈangasia alangaˈinga ˈoe
ˈani magalia, osiˈana God nia gwaungaˈi
logo ˈi neˈeri. Ma ˈoe kosi faˈangasia
alangaˈinga ˈoe ˈani ˈi Jerusalem, sulia nia
neˈe fanoa na ngwae tatalafaˈa doe ka
tasa.
36 Ma noaˈa ˈoe kosi faˈangasia
alangaˈinga ˈoe ˈani gwaumu, sulia nia
ˈafitaˈi ˈoko saungaˈinia taˈi ifu ˈi gwaumu
ka kwao nama ka goa.
37 Diˈia ˈoko alangaˈi, saea goˈo, ‘ˈIu.’
Nama diˈia ˈoe kosi alangaˈi, saea goˈo
‘Noaˈa.’ Ma diˈia ˈoko saea laˈu ta ru, na ru
neˈeri nia leka naˈa maˈi faˈasia sa Saetan
na ngwae taˈa.”

Faˈamanataˈanga sulia kwaiduˈui ˈanga
(Luke 6:29-30)

38 Sa Jesus alaˈa laˈu ka fata ˈuri, “Kamu
rongoa taˈifau naˈa na fataˈa totongaˈi ki
fata ˈuri, ‘Diˈia ta ngwae ka faˈalia na
maana ta ngwae, kike faˈalia logo maana
ngwae neˈeri. Ma gwaˈi lifa logo fuana
duˈulana ta gwaˈi lifa.’✡
39 Bore ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea
fuamuˈa, noaˈa ˈoe kosi duˈua ta ru neˈe
ta ngwae sasia ka taˈa fuamu. Diˈia ta
ngwae ka fidalia na bali sate ˈoloˈolo ˈoe,
ˈoko alaˈania nia ka fidalia laˈu ta bali sate
mauli amu.
40 Ma diˈia ta ngwae ka ngali ˈoe ˈuana
na matalangaˈinga fuana ngalilana na
toˈongi fafo doe ˈoe, ˈoke alaˈania nia ke
ngalia logo na toˈongi sae ˈoe fuana.
41 Ma diˈia ta ngwae ka suˈumaˈinia ˈoko
ngalia na ˈoko ru nia sulia taˈi kadi tala,
ˈoko ngalia laˈu sulia ruana kadi tala.
42 Ma ˈoke kwatea fuana ta ngwae neˈe
nia ke gania ta ru amu. Ma kaidaˈi ta
ngwae ka oga na ngali langalana ta ru
amu, ˈoko kwatelanga ana fuana.

Muke alafe fuana ngwae ki ka diˈia logo God alafe fuana ngwae ki
(Luke 6:27-28, 32-36)

43 “Kamu rongoa taˈifau naˈa na fataˈa
totongaˈi ki fata ˈuri, ‘Muke alafe ˈamuˈa
fuana na ngwae kwaima kamu ki,✡ ma
muke suulangaˈinia na malimae kamu ki.’
44 Bore ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea
fuamuˈa, muke alafe fuada na malimae
kamu ki, ma muke foˈo fuada sa tai neˈe
kira faˈakaisi kamu.
45 Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, muke alu
naˈa na ngela na Maˈa kamu maˈi ˈi langi.
Sulia nia saungaˈinia na sina, ma ka rara
ˈafia na ngwae taˈa ki, ma na ngwae leˈa
ki taˈifau goˈo, ma ka kwatea na uta fuada
sa tai faˈida neˈe kira fulia ru leˈa ki, ma
fuana sa tai faˈida neˈe kira fulia ru taˈa
ki.
46 Diˈia muke alafe goˈo amuˈa fuana
na ngwae neˈe kira alafe fuamuˈa, God
noaˈa kasi kwaiara kamu goˈo. Osiˈana na
ngwae ˈaurafu ni goni maniˈa ana takisi
bore, kira sasia logo ru neˈeri!
47 Ma diˈia kamu fata leˈa goˈo ˈamuˈa
faˈinia na kwaima kamu ki, noaˈa kamu
kasi matamata goˈo faˈasia na ngwae ki
taˈifau. Sulia na ngwae kira kina God ki
bore, kira sasia logo ru neˈeri!
48 Muke saga taˈifau naˈa, diˈia na Maˈa
kamu ˈi langi ba saga taˈifau.”

6

Faˈamanataˈanga sulia sasilana na ru leˈa ki

1 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Muke
madafi kamu, ˈasu ˈubani muke sasia goˈo
amuˈa na ru leˈa kamu ki, fasi ˈiri ngwae
ki kike lisia, ma kika auraˈe kamu faˈiniˈi.
Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, noaˈa kamu kasi
ngalia ta kwaiaraˈa faˈasia na Maˈa kamu
maˈi langi.
2 Diˈia ˈoko kwatea na kwateˈa fuana
ˈafilana ngwae dalaˈa ki, noaˈa ˈoe kosi

✡ **5:31** Diutronomi 24:1 ✡ **5:33** Nambas 30:2 ✡ **5:38** Eksodas 21:24; Diutronomi 19:19; Levitikus 24:20 ✡ **5:43** Levitikus 19:18

fa'afulanga'inia fuana ngwae ki fasi 'iri
kike ba'atafe 'oe fafi'i. Sulia na falafala
ne'eri, ngwae kwalabasa ki kira sasi. Kira
kwai'afi ana ngwae dala'a ki saena luma
fuana fo'onga'a ki ma sulia na tala doe
ki logo, fasi 'iri ngwae ki ta'ifau kira ka
ba'atafeda. Ma nau ku saea fuamu'a,
God noa'a kasi kwatea ta kwaiara'a fuada,
sulia kira ngalia na'a na kwaiara'a kira ki.
3 Ma kaida'i 'oko kwatea ta ru fuana
kwai'afi'anga, noa'a 'oe kosi fa'ata'inia
fuana ta ngwae, fasi 'iri ta kwaima amu
bore noa'a kasi saiana.
4 Kaida'i 'oko kwatea ta ru fuana ta
ngwae, 'oke sofonga'inia fa'asia ta ngwae
bore 'ana noa'a kasi lisia nama ka saiana.
Sui bore 'ana 'oko kwate ago ana, na Ma'a
'oe ne'e nia tua ma'i langi, nia ka lisia
tae ki ne'e 'oko sasia, ma nia ka kwatea
kwaiara'a fuamu."

Fa'amanata'anga sulia na fo'onga'a
(Luke 11:2-4)

5 Sa Jesus ka fata la'u 'uri, "Kaida'i
kamu fo'o, noa'a kamu kasi di'ia ngwae
kwalabasa ne'e kira fo'o go'o 'ada fasi
'iri ne'e ngwae ki ka lisida. Sulia ana
kaida'i kira fo'o, kira oga liu uu'a saena
luma fuana fo'onga'a ki, nama sulia tala
doe ki, fasi 'iri ne'e ngwae ki kira ka
lisida, ma kika aura'eda. Ma nau ku saea
fuamu'a, kira ngalia na'a na kwaiara'a
kira ki fa'asia na ngwae ne'e kira aura'eda
ki.
6 Ma ana kaida'i 'oko fo'o, 'oke leka ana
ta kula ne'e tua banita'i, ma 'oko tua 'i
ne'eri, ma 'oko fo'osia God, ma noa'a ta
ngwae kasi lisia. Sui bore 'ana noa'a ta
ngwae kasi lisi 'oe ana kaida'i 'oko fo'o,
Ma'a 'oe ne'e tua ma'i 'i langi ne'e ke ba'a
lisi'o. Ma nia logo ne'e ke ba'a kwaiara 'oe
fuana tae ki ne'e 'oko sasi'i.
7 "Ana kaida'i kamu fo'o, noa'a kamu
kasi di'ia la'u ngwae ne'e kina God ki.
Sulia ana kaida'i kira fo'o, kira fata keta
liu, ma noa'a kira kasi sai madako ana
na tae ki ne'e kira sae'e. Manatada fia
di'ia kira fo'o keta 'una'eri, God ke ba'a
rongoda.
8 Ma noa'a kamu kasi sasi la'u di'ida,
sulia Ma'a kamu ma'i 'i langi nia saiana
ta'ifau na'a tae ki ne'e kamu bo'obo'o
'uana, sui mala kamu fi'i gania.
9 "'Iu, ana kaida'i kamu fo'o, muke fata
'uri,
'Ma'a kami 'i langi 'ae,
Kami oga ngwae ki ta'ifau kike fa'adoea
satamu, osi'ana nia abu liu.
10 Dao ma'i 'ani gwaunga'i 'anga 'oe fafia
maurilana ngwae ki ta'ifau.
Ma na kwaiogai'anga 'oe kike sasia na'a 'i
ano di'ia logo 'i langi.
11 'Oke kwatea ma'i fuami'a na fanga ne'e
bolo fuana asoa ne'e.
12 'Oke rufuanata ana ta'anga'a kami ki,
di'ia logo ne'e kami rufuanata ana
ta'anga'a ngwae ki ta'ifau ne'e kira
fulia ru ta'a ki ami'a.
13 'Oe kosi danga 'ani kami fuana il-
ito'onga ka liufi kami.
Ma 'oko olita'i kami fa'asia sa Saetan.'

14 "Aia, ma di'ia kamu rufuanata ana sa
tai ne'e fulia ru ta'a amu'a, Ma'a kamu
ma'i 'i langi nia ka rufuanata logo ana
ta'anga'a kamu ki.
15 Ma di'ia kamu kasi rufuanata ana
sa tai ne'e nia fulia ru ta'a amu'a, Ma'a
kamu ma'i 'i langi bore noa'a kasi rufua-
nata logo amu'a."

Fa'amanata'anga sulia abu fanga'a

16 Sa Jesus ka fata la'u 'uri, "Ana kaida'i
kamu abu fanga fuana fo'onga'a ngasin-
gasi'a, noa'a kamu kasi di'ia ngwae kwal-
abasa ki. Sulia ana kaida'i kira abu fanga,
kira lia di'ia ngwae kira kwaimanatai fasi
'iri ne'e ngwae ki ka lisi ne'e kira abu
fanga, ma kika fatale'a ada. Aia, ma nau
ku saea fuamu'a, na ngwae ne'e ki 'afita'i
kira ka ngalia ta kwaiara'a la'u, sulia
ngwae ki kira kwatea na'a na kwaiara'a
kira 'ani tafelada. Ma God noa'a kasi
kwatea na'a ta kwaiara'a fuada.
17 Bore ma ana kaida'i 'oke abu fanga,
'oke siu 'amu, ma 'oko salaifu 'amu di'ia
'oko sasia sulia asoa ki,
18 fasi 'iri ta ngwae kasi lia saiamu ne'e
'oko abu fanga. Ma sui bore 'ana ta ngwae
kasi lia saiamu, Ma'a 'oe 'i langi ka lisi
'oe, ma nia ka kwatea na kwaiara'a fuamu
osi'ana na tae ki ne'e 'oko sasi'i. Nia
saiana ka lisi'o sulia asoa ki, sui bore 'ana
noa'a 'oe kosi lisia."

Fa'amanata'anga sulia to'oru'a
(Luke 12:33-36)

19 Sui, sa Jesus ka fata la'u 'uri, "Kamu
kasi gonia na to'oru'a kamu ki 'i ne'e
saena magalia ana na kula ne'e sufusufu
ma na fura'a ke fa'alia, ma na ngwae bili
ki ka bilia.
20 Muke gonia na to'oru'a kamu ki 'i
langi, kula sufusufu ma na fura'a kasi
fa'alia, ma na ngwae bili noa'a kasi bilia.
21 Osi'ana kaida'i na to'oru'a kamu nia
teo 'i langi, na maurilamu'a ka agwa'i
ta'ifau na'a 'uana 'i langi. Ma kaida'i na
to'oru'a kamu nia teo saena magalia, na
maurilamu'a ka agwa'i ta'ifau na'a 'uana
ru saena na magalia ki.
22 "Si di'ia maamu le'a, 'oko tua saena
na madakola'a ana fa'amanata 'anga God,
osi'ana na maamu ne'e dau tala'ia ma'i
madakola'a saena nonimu.

23 Diˈia noaˈa ˈoe kosi lisia na
madakolaˈa neˈe, maamu neˈe taˈa, ma
ˈoko tua goˈo ˈamu saena maˈerodo. Muke
madafi kamu, si diˈia kamu ilangani na
madakolaˈa God, saena maurilamuˈa nia
rodoˈa liu mala.”

Sa Jesus faˈamanata sulia God faˈinia toˈoruˈa
(Luke 16:13; 12:22-31)

24 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “ˈAfitaˈi ta
ngwae ka rao fuana ta ro ngwae ˈaˈana
matamata. Diˈia nia ˈunaˈeri, nia ke baˈa
malimaeˈa ana ta ngwae ˈaˈana, ma ka
kwaima ana ta ngwae ˈaˈana. Ma nia
ka rao leˈa fuana ta ngwae, ma ka danga
faˈiburi ˈani ta ngwae. Nia neˈe, ka ˈafitaˈi
liu diˈia neˈe muke rao fuana God ma na
mani laˈu ana taˈi kaidaˈi.
25 “Ta neˈe nau ku saea fuamuˈa, noaˈa
kamu kasi manata ˈabera sulia tae neˈe
kamu ke ˈania, ma muka kwaˈufia, ma
tae neˈe kamu ke toro ˈani fafia nonimuˈa.
Osiˈana na mauriˈa neˈe, nia leˈa ka tasa
liufia na fanga, ma na noni neˈe, nia leˈa
ka tasa liufia na toro.
26 Lisia na faˈi noˈo ki saena mamanga,
noaˈa kira kasi ˈabera goˈo sulia raoˈa ana
ta oˈola. Ma noaˈa kira kasi loia goˈo ta
fanga, ma kira kasi saungaˈinia goˈo ta
babala fuana alu fangaˈa. Bore ma Maˈa
kamu ˈi langi sareda goˈo ˈana. Aia, God
nia lia doe liu amuˈa ka liufia mala faˈi
noˈo ki. Nia neˈe, God ka sare kamu goˈo
ˈana.
27 Sui bore ˈana kamu ka manata ˈabera
sulia mauriˈa kamu ki, nia ˈafitaˈi liu
kamu ka sasi maurilamuˈa ka taˈi tau
tiˈitiˈi laˈu.
28 “Ma faˈuta mo neˈe muka manata
ˈabera sulia na toro ki? Muke lisia basi
na takana ˈai neˈe kira afola ki. Noaˈa
kira kasi rao goˈo, ma noaˈa kira kasi
saungaˈinia goˈo ta toro fuada.
29 Ma nau ku saea fuamuˈa, kira lia
kwanga ka tasa liufia toro neˈe sa Solomon
na tatalafaˈa nia ruˈufiˈi ki.
30 Ma na takana ˈai ki, kira teo goˈo ˈada
sulia kala kaidaˈi dokodoko, ma kira ka ˈui
logo ˈanida saena mafula. Sui ka ˈunaˈeri
bore ˈana, God nia faˈaruˈufida ˈani ru leˈa
ki. ˈUri ma kamu fitala fasi God noaˈa kasi
faˈatoro kamu logo? Na fitoˈonga kamu ki
nia tiˈitiˈi.
31 “Ta neˈe, noaˈa kamu kasi manata
ˈabera ˈuri, ‘Na fanga, ma na ru ni
kwaˈufilana, nama na toro nau ki ke baˈa
leka maˈi faˈasia ˈi faˈi?’
32 ˈIu, na ngwae tua kwaikinai ana God
ki, kira saiana manata ˈaberaˈa sulia ru
neˈeri ki. Ma kamuˈa, Maˈa kamu ˈi langi
nia saiana ka sui naˈa neˈe kamu boˈoboˈo
ˈuana ru neˈeri ki.
33 Muke oga liu lala ˈamuˈa na mauriˈa
neˈe God nia gwaungaˈi fafia ka tasa
faˈinia sasilana na ru saga ki. Muke oga liu
ˈamuˈa ru neˈe ki ka liufia na ru matamata
ki taˈifau, ma nia ke baˈa kwatea fuamuˈa
na ru ki taˈifau neˈe kamu boˈoboˈo ˈuana
ki.
34 Nia neˈe, noaˈa kamu kasi manata
ˈabera sulia boˈoboˈo ˈanga fuana rorodo.
Teo naˈa ˈana fuana rorodo. Noaˈa kasi
bolo fuana muke fikua na ˈabera ˈanga
rorodo ki faˈinia na ˈabera ˈanga ki ana
asoa taˈena logo. Osiˈana asoa taˈena toˈo
ana ˈaberaˈanga bolo faˈinia taˈena.”

7

Faˈamanataˈanga sulia matalangaˈilana ta ngwae
(Luke 6:37-38, 41-42)

1 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa
kamu kasi matalangani ta ngwae mata-
mata, ˈasu ˈubani God ka matalangaˈi
kamu logo.
2 Diˈia kamu matalangani ta ngwae, God
ke matalangaˈi ˈunaˈeri logo amuˈa. Ma
taki tae neˈe kamu matalangaˈinia ˈani ta
ngwae, na taki neˈeri logo neˈe God ke baˈa
matalangaˈi kamu ˈani.
3 ˈOko toˈo ana taˈangaˈa doe ki, bore ma
ˈoko balufia goˈo ˈamu ta ngwae neˈe nia
toˈo ana taˈangaˈa tiˈitiˈi. ˈOko diˈia taˈi
ngwae neˈe nia lisia na gegeo ˈi saena na
maana sa toˈolana, bore ma nia kasi lisia
goˈo ta buli ano doe neˈe nia saena maana
talana.
4 Ma ˈoko fata ˈuri fuana na ngwae
matamata, ‘ˈOko fulia ta ru neˈe nia taˈa,
alaˈania nai faˈasaga maurilamu.’ Bore
ma ˈoe kosi manata ˈabera goˈo sulia
taˈangaˈa doe neˈe ˈoko sasiˈi ki.
5 ˈAeˈo ngwae kwalabasa. ˈOke faˈasia
basi na taˈangaˈa ˈoe ki. Sui, ˈoko fiˈi bolo
fuana kwaiˈafiˈanga kwau ana ta ngwae
matamata fuana na taˈangaˈa nia ki.
6 “Ma noaˈa kamu kasi kwatea ru abu
ki fuana kui ki, sulia kira ke abula, ma
kike baˈa ˈale kamu. Ma noaˈa kamu kasi
kwatea na laungi kamu ki fuana gwata ki,
ˈasu ˈubani kira kata uria goˈo ˈada.”*

Faˈamanataˈanga sulia tae neˈe God sasia ana kaidaˈi kulu gania
(Luke 11:9-13)

7 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Kamu ke
gani ana God ˈiri muke ngalia ru neˈe
kamu gani ˈuana. Kamu ke lulua ru kamu

* **7:6** Jesus fata ˈuri ka faˈataˈinia neˈe Faˈarongoˈa Leˈa noaˈa ˈiri totolia ngwae aburongo neˈe ˈidufaˈi ˈaila ˈani.

boˈoboˈo ˈuani ki ana God, ma nia ka ˈafi
kamu, ˈiri muke lisia. Kamu ke faˈafo ana
sinamaa, ma God ke ˈifi fuamuˈa.
8 Osiˈana na ngwae ki taˈifau neˈe kira
gani ana God, kira ngalia naˈa ru neˈe kira
gania. Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira
lulua ru kira boˈoboˈo ˈuani ki ana God,
kira ka lisia. Ma na ngwae ki taˈifau neˈe
kira faˈafo ana sinamaa, ma God ke ˈifi
fuada.
9 “ˈUri ma, sa tai aumulu ana maˈa ki,
neˈe diˈia na ngela ˈoe nia ganiˈo ˈuana
fanga, ˈoke kwatea lala na fau fuana?
10 Ma diˈia na ngela ˈoe nia gani ˈuana ta
iˈa, ˈoke kwatea lala faˈi loi fuana? Noaˈa
liu!
11 Sui bore ˈana kamuˈa taˈifau ngwae
taˈa ki, kaumulu saiana kwatelana na ru
leˈa ki fuana ngela kaumulu ki. Bore ma
na Maˈa kamu neˈe nia ˈi langi, nia leˈa
ka tasa liufi kamu. ˈUnaˈeri neˈe nia ka
kwatea na ru leˈa ki fuana ngwae ki neˈe
kira gani nia ˈuana.
12 “Ta tae neˈe kamu oga ana ngwae
matamata ki kike sasia fuamuˈa, muke sa-
sia logo fuada. Sulia nia neˈe na fadalana
na faˈamanataˈanga ana taki sa Moses ki,
ma na profet ki taˈifau.”

Na tala ˈuana mauriˈa ma ˈuana maeˈa
(Luke 13:24)

13 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Muke ruˈu
kwau ana sinamaa neˈe susukuru, sulia na
tala ma na sinamaa neˈe doe ma ka reba,
nia leka ˈuana na maeˈa firi. Ma na lekaˈa
sulia ka talangwaraˈu goˈo ˈana, ma na
ngwae ˈoro liu ki neˈe kira leka sulia na
tala neˈeri.
14 Aia, na tala ma na sinamaa neˈe
susukuru nia leka ˈuana na mauriˈa firi,
ma na lekaˈa sulia ka ˈafitaˈi, ma bara
ngwae goˈo neˈe kira leka sulia.”

Sulia na profet ˈosoˈoso ki
(Luke 6:43-44)

15 Sa Jesus ka alaˈa laˈu ka fata ˈuri,
“Muke madafi kamu faˈasia na profet
ˈosoˈoso ki. Muke madafi kamu sulia
kira lia diˈia ngwae leˈa ki, bore ma na
manatalada neˈe diˈia kui kwasi ki neˈe
kira oga faˈali lamuˈa.
16 Ma muke baˈa lia sai goˈo ˈamuˈa
ana na profet ˈosoˈoso neˈeri ki ˈani ru
taˈa neˈe kira sasiˈi ki. Kulu saiana ˈai
ki taˈifau nia leˈa nama ka taˈa, osiˈana
fufuaˈi ru kira ki neˈe kira fungu ˈani. Ma
nia ˈafitaˈi ta ngwae ka fisua na fufuana
ˈai leˈa faˈasia na kwalongarangaraˈa.
17 Ma na ˈai leˈa nia fungu nama ˈani
fuaˈi ru leˈa ki, ma na ˈai taˈa ki ka fungu
logo ˈani fuaˈi ru taˈa ki.
18 ˈAi leˈa ˈafitaˈi ka fungu ˈani fuaˈi ru
taˈa, ma na ˈai taˈa ˈafitaˈi ka fungu ˈani
fuaˈi ru leˈa.
19 Na ˈai ki taˈifau goˈo neˈe noaˈa kasi
fungu ˈania ta fuaˈi ru leˈa, kira ka tufuda,
ma kika ˈui ˈanida ˈi saena mafula.
20 Nia neˈe, nau ku saea fuamuˈa, muke
baˈa lia saiana na profet ˈosoˈoso ki ˈani
ru neˈe kira sasiˈi ki.”

Faˈi asoa ana kwai matalangaˈinga
(Luke 13:25-27; 6:47-49)

21 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa laˈu
na ngwae ki taˈifau neˈe kira fata ˈuri aku,
‘Aofia ˈae! Aofia ˈae!’ kira ke tua faˈinia
ngwae neˈe God ke gwaungaˈi fafida ki.
Ma sa tai faˈida neˈe kira sasi sulia na
kwaiogaiˈanga Maˈa nau ˈi langi goˈo neˈe,
kike tua faˈinia ngwae neˈe God ke baˈa
gwaungaˈi fafida ki.
22 Ma na ngwae ˈoro ki kike baˈa fata ˈuri
fuaku ana faˈi asoa ana matalangaˈinga
neˈeri, ‘Aofia ˈae, kaimili faˈatalo naˈa
sulia fatalana God ˈani na satamu, ma
kami ka ifulani na anoˈi ru taˈa ki ˈani
na satamu, ma kami ka sasia ru ˈoro ni
ˈarefoˈanga ki ˈani satamu.’
23 Bore ma nai baˈa fata madako ˈuri
fuada, ‘Nau noaˈa kusi sai aumulu. Kau-
mulu na ngwae taˈa ki. Muke leka tau
kwau faˈasi nau!’
24 “Nia neˈe, na ngwae ki taˈifau neˈe
kira rongoa alaˈanga nau ki, ma kira ka
sasi sulia, kira diˈia na ngwae liatoˈo neˈe
nia saungaˈinia na luma nia ˈi fafona na
diro ˈai ki neˈe nia ˈilia ka koso lalo.
25 Na uta doe ka toˈo, ma na kafo ki ka
igo, ma na iru doe ka kwaiˈia na luma
neˈeri, bore ma na luma neˈeri kasi ˈasia
goˈo, sulia nia uu ngasi ˈi fafona na diro
ˈai ngasi ki.
26 “Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira
rongoa na alaˈanga nau ki, ma noaˈa kasi
sasi sulia, kira diˈia na ngwae bolebeleˈa
neˈe saungaˈinia na luma nia ˈi fafona one,
ma noaˈa nia kasi ˈilia diro ˈai ki kasi koso
lalo goˈo.
27 Na uta doe ka toˈo, ma na kafo ki ka
igo, ma na iru doe ka kwaiˈia na luma
neˈeri, ma na luma neˈeri ka ˈasia, ma ka
mangisi taˈifau naˈa.”
28 Ana kaidaˈi sa Jesus faˈamanata na
ngwae ki ˈani na ru ki taˈifau ka sui, kira
ka ˈarefo liu,
29 sulia kira sai leˈa ana neˈe sa Jesus
nia faˈamanata ˈani ngasingasiˈanga ma
na mamanaˈanga maˈi ana God. Noaˈa
nia kasi donga laˈu sai ˈi ruˈanga ngwae
faˈamanata ana taki sa Moses ki, osiˈana
kira faˈamanata lala ˈani ngasingasiˈanga
kira ki talada.

8

Sa Jesus gura ngwae mataˈi
(Mark 1:40-45; Luke 5:12-16)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia koso naˈa maˈi ˈana
faˈasia ˈi gwauna faˈi ua neˈeri, na fikuˈa
doe liu kira ka leka maˈi sulia.
2 Ma taˈi ngwae neˈe kuu saungia nonina
ka leka maˈi, ma ka bobo uruuru naˈona
sa Jesus, ma ka fata ˈuri, “Araˈi kwa, diˈia
ˈoko maˈudi, ˈoko saiana ˈoke gura nau
goˈo ˈamu kwa.”
3 Sui sa Jesus ka taga kwau na limana,
ma ka sama toˈona nonina, ma ka fata ˈuri,
“ˈIu, nau ku maˈudi. ˈOko mafo naˈa.” Ma
ˈaliˈali ˈi buri ˈana alaˈanga neˈeri ki sa
Jesus saea goˈo, na kuu neˈeri ka siki naˈa
faˈasia ngwae neˈeri.
4 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Noaˈa
ˈoe kosi faˈarongoa laˈu ta ngwae ˈani ru
neˈe nau ku sasia fuamu. Bore ma ˈoke
leka basi, ma ˈoko faˈataˈinia naˈa nonimu
fuana na fata abu God, ˈoko alaˈania fata
abu God ka iroˈo. Sui ma ˈoko kwatea
na kwaisuˈusiˈanga ˈoe diˈia ba sa Moses
nia saea fuana kwatelana, fasi ˈiri ke
kwatea faˈamamanaˈanga fuana na ngwae
ki taˈifau neˈe nonimu nia mafo naˈa.” Ma
sa Jesus ka kwatea ngwae neˈeri ka leka
naˈa ˈana.

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae
(Luke 7:1-10)

5 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia dao
naˈa ana fanoa ˈi Kapaneam, taˈi ngwae
faˈinaˈonaˈo ana ngwae ni fuˈa ki faˈasia
ˈi Rom, nia ka leka maˈi siana sa Jesus, ma
ka gania fuana ke ˈafia
6 ma ka ˈuri, “Aofia ˈae, na ngwae ni
rao nau, nia mataˈi liu, ma ka teo goˈo
ˈana, ma ka kina faˈitaˈilana nonina, ma
na nonina ka fii liu.”
7 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Leˈa goˈo
ˈana, nau kui baˈa leka maˈi ˈuana ˈi luma
ˈoe fuana guralana.”
8 Ma ngwae faˈinaˈonaˈo neˈe ka fata
laˈu ˈuri fuana sa Jesus, “Kwala Aofia kwa,
noaˈa nau kusi totolia fasi ˈiri nau ku
kwalo ˈoe ˈi saena luma nau. ˈOke saea
goˈo maˈi ta alaˈanga, si diˈia ˈoko saea
bore ˈamu maˈi ta alaˈanga, na ngwae rao
nau nia ke baˈa ˈakwa naˈa.
9 Nau ku saiana ˈoko bolo goˈo ˈamu
fuana sasilana ru neˈeri, duˈungana nauˈa
talaku na ngwae nau ku rao ˈi olofana
na ngwae doe ki, ma nau ku toˈo ana
ngwae ni fuˈa ki neˈe kira rao ˈi olofana
na gwaungaˈinga nau. Ma diˈia nau ku
fata ˈuri fuana ta ngwae, ‘ˈOke leka,’ ma
nia ka leka naˈa. Ma diˈia nau ku fata ˈuri
fuana ta ngwae, ‘ˈOke leka maˈi,’ nia ka
leka logo maˈi. Ma diˈia nau ku saea ta
ngwae rao nau ma nau ku ˈuri, ‘ˈOke sasia
nama ru neˈe,’ nia ka sasia naˈa.”
10 Ma kaidaˈi sa Jesus rongo na ru neˈe,
nia ka ˈarefo liu. Ma nia ka abula fuana
ngwae neˈe kira leka sulia ki, ma ka fata
ˈuri fuada, “Nau ku saea fuamuˈa, naisi
lisia ˈua ta ngwae neˈe nia faˈamamana ka
ˈuri, sui bore ˈana saena ˈi Israel.
11 Ma nau ku saea fuamuˈa, ngwae ˈoro
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki kike leka maˈi faˈasia
fanoa ˈoro ki saena magalia fuana ˈadoˈa
faˈinia na koˈo bora kia ki sa Abraham,
sa Aesak, ma sa Jakob ana maoma ana
saeleˈanga ˈi langi.
12 Ma ˈorolada Jiu ki neˈe fuila kira ka
ˈado ana ru leˈa ki ana ˈi langi, God ke baˈa
lalida ˈuana kula rorodoˈa. Ma kaidaˈi
kira tua ana kula neˈeri, kike baˈa angi, ma
kike ˈala girigiri ˈani lifada, osiˈana kira
nonifii.”
13 Ma sa Jesus ka kakari abula laˈu fuana
ngwae doe neˈeri, ka fata ˈuri fuana, “ˈOko
oli kwau. Nau ku sasia naˈa ru neˈe
ˈoko gania, osiˈana ˈoko faˈamamana ana
nauˈa.” Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo,
na ngwae rao ba nia ka ˈakwa naˈa.

Kaidaˈi sa Jesus gura ngwae mataˈi
ˈoro
(Mark 1:29-34; Luke 4:38-41)

14 Ma ana taˈi asoa, sa Jesus ka leka
maˈi ˈi luma sa Peter. Kaidaˈi sa Jesus
ruˈu ˈi luma, nia ka lisia funga kini sa
Peter nia teo goˈo ˈana, neˈe nia mataˈi ana
ˈakoˈakoˈa doe.
15 Ma sa Jesus ka sama toˈona limana
na kini neˈe. Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo,
na ˈakoˈakoˈanga neˈe ka sui naˈa faˈasia.
Nia ka ˈakwa naˈa, ma ka tataˈe ka sasi
fanga naˈa ˈana fuana sa Jesus.
16 Ma kaidaˈi nia saˈulafi naˈa, ngwae
ana fanoa neˈeri kira ka ngalia maˈi ngwae
ˈoro ki siana neˈe anoˈi ru taˈa ki kira
ruˈufida. Ma sa Jesus ka ifulani anoˈi
ru taˈa neˈeri ki faˈasida ˈani fatalana
goˈo. Ma nia ka gura logo ngwae mataˈi
ki taˈifau.
17 Kaidaˈi nia sasia na ru neˈeri ki,
nia faˈamamana na fatalana na profet
Aesea ba keresia ka fata ˈuri, “Niaˈa neˈe
faˈamauri kia faˈasia na mataˈinga kia
ki.”✡

Dongalana sa Jesus neˈe ˈuri mala
(Luke 9:57-62)

18 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisia ngwae
ˈoro kira fiku maˈi kalikalia, nia ka fata
ˈuri fuana fafarongo nia ki, “Kulu toˈofolo
ˈuana bali ˈosi loˈoko.”
19 Ana kaidaˈi neˈeri logo, taˈi ngwae
faˈamanata ana taki ki ka leka maˈi siana
sa Jesus ka fata ˈuri, “Ngwae Faˈamanata

✡ **8:17** Aesea 53:4

ˈae, nau ku oga nai leka faˈi ˈoe ˈi faˈi bore
ˈana neˈe ˈoke leka ˈuana.”
20 Kaidaˈi sa Jesus rongoa na ru neˈe, nia
ka fata ˈuri, “Noaˈa nia kasi talangwaraˈu.
Na kui kwasi ki kira toˈo ana na kula kira
ki fuana teoˈa, ma na noˈo ki logo kira ka
toˈo ana na nuˈi kira ki. Bore ma nauˈa,
na Ngela Ngwae, noaˈa nau kusi toˈo ana
ta luma ˈaku talaku fuana maliuˈa ana.”
21 Ma taˈi ngwae ana fafarongo nia ki,
ka fata fuana sa Jesus ka ˈuri, “Araˈi kwa,
ˈoke alaˈani nau ˈiri nau kui leka, ku tua
basi faˈinia maˈa nau, leleka nia ka mae
mala, nau ku kwaiatoa ka sui, nau ku fiˈi
dongaˈo.”
22 Sa Jesus olisia ka fata ˈuri, “Noaˈa.
ˈOke leka naˈa maˈi faˈinau ana kaidaˈi
neˈe. Alaˈania na ngwae neˈe noaˈa kira
kasi toˈo ana mauriˈa ana God ki, kike
kwaiatoa naˈa ˈada na ngwae mae kira ki.”

Kaidaˈi sa Jesus nia balufia na iru ma na nafo
(Mark 4:35-41; Luke 8:22-25)

23 Ma sa Jesus ka taˈe saena gwaˈi baru
faˈinia fafarongo nia ki.
24 Ma ana kaidaˈi kira ˈidu tau naˈa
kwau, maˈe kauburu ka dao ˈaliˈali maˈi,
ma na asi ka lualuaˈa, ma ka magara naˈa
maˈi fafia na gwaˈi baru neˈeri. Ma na
gwaˈi baru neˈeri ka karangi kuru naˈa.
Bore ma sa Jesus nia ka maliu goˈo ˈana
saena gwaˈi baru neˈeri.
25 Na fafarongo nia ki kira ka faˈa
ada, kira ka fata ˈuri, “Aofia kwa! ˈOke
faˈamauri kulu! Kulu karangi mae naˈa.”
26 Ana kaidaˈi neˈeri sa Jesus ka fata ˈuri
fuada, “Faˈuta neˈe kamu ka maˈu? Nau
ku lisia na faˈamamana ˈanga kamu aku
noaˈa ˈiri doe.” Sa Jesus ka fata ˈunaˈeri
fuada taˈifau ka sui, nia ka tataˈe, ma ka
fata ngasingasiˈa fuana iru ma na nafo,
fasi ˈiri kira ka tua aroaro. Ma ana kaidaˈi
neˈeri goˈo, na iru ma na nafo ki kera ka
tua aroaro naˈa, ma ka folaˈa naˈa.
27 Ma na fafarongo nia ki kira ka ˈarefo
liu, ma kika fata ˈuri, “Ngwae faˈuta naˈa
niniˈa re? Na iru ma na nafo ki bore kira
roˈo naˈa sulia!”

Sa Jesus ifulani anoˈi ru taˈa ki faˈasia ro ngwae ki
(Mark 5:1-20; Luke 8:26-39)

28 Ma kaidaˈi kira dao naˈa ana ta bali
ˈosi ana maˈe fanoa ˈi Gadara, sa Jesus
ka dao toˈona ro ngwae neˈe anoˈi ru
taˈa ki tua adaroˈo. Ro ngwae neˈe ki
kera tua maˈi saena maˈe faoda ana alu
ngwae maeˈa saena. Ma osiˈana keroˈa
balubaluˈa liu, neˈe kwate ma noaˈa ta
ngwae kasi dao karangia goˈo kula neˈe
kera tua ana.
29 Ana kaidaˈi anoˈi ru ki neˈe tua ana ro
ngwae neˈeri ki, kira lisia sa Jesus, kira ka
ri ˈuri, “Ngela God ˈae, tae neˈe ˈoko oga
ˈoke sasia aimili? Faˈuta ˈoko leka maˈi
fuana faˈakaisi laimili ˈi naˈona mala na
kaidaˈi neˈe faˈakaisi ˈanga ke dao?”
30 Ana kaidaˈi neˈeri, na gwata ˈoro ki
kira fanga karangia ˈi neˈeri.
31 Na anoˈi ru neˈeri ki kira ˈengo ana sa
Jesus kika ˈuri, “Diˈia ˈoko ifulani kaimili,
ˈoke lali kaimili ˈuana saena gwata loˈoko
ki.”
32 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana anoˈi
ru neˈeri ki, “Mulu leka naˈa!” Ma kira
ka faˈusaka, ma kira ka leka naˈa ˈuana
saena gwata neˈeri ki. Ma gwata neˈeri ki
taˈifau kira leka toli naˈa sulia ninimana
faulifu neˈeri ˈuana saena ˈosi baera. Ma
kira ka mae taˈifau ˈi neˈeri.
33 Ma na ngwae neˈe kira lia sulia gwata
neˈeri ki, kira ka lalili ˈuana fanoa kira.
Ma kira ka alaˈa sulia ru neˈe sa Jesus
sasia, ma na tae neˈe nia fuli fuana na ro
ngwae baera ki faˈinia na anoˈi ru ba kiri.
34 Ma na ngwae ki taˈifau ana maˈe
fanoa neˈeri kira ka leka taˈifau maˈi
fuana lisilana sa Jesus. Ana kaidaˈi kira
dao siana, kira ka ˈengoa niaˈa fasi ˈiri nia
leka faˈasia fanoa kira.

9

Sa Jesus gura taˈi ngwae nonina mae
(Mark 2:1-12; Luke 5:17-26)

1 Aia, sa Jesus faˈinia na fafarongo nia
ki, kira raˈe ˈi saena gwaˈi baru, ma kira
ka toˈofolo laˈu ana gwaˈi ˈosi doe neˈeri ˈi
Galili. Ma kaidaˈi kira dao naˈa ana fanoa
nia ˈi Kapaneam,
2 ti ngwae kira ka ngalia maˈi taˈi ngwae
neˈe nonina mae ˈi fafona ˈifitaˈi siana sa
Jesus, ˈiri nia ka gura. Ma kaidaˈi sa Jesus
ka lisia naˈa faˈamamanaˈanga kira, nia ka
fata ˈuri fuana ngwae nonina mae neˈeri,
“Noaˈa ˈoe kosi maˈu laˈu ngwade, nau ku
rufuanata naˈa ana taˈangaˈa ˈoe ki taˈifau
neˈe ˈoko sasiˈi.”
3 Ana kaidaˈi neˈeri, ti ngwae
faˈamanata ana taki ki kira ka manata
ˈuri, “Talitoˈona goˈo God neˈe saiana
rufuanatalana taˈangaˈa ki. Nia ka
faˈabolotaˈinia naˈa faˈinia God.”
4 Ma sa Jesus nia sai logo ana man-
ataˈanga kira ki saena liada, ma nia ka fata
ˈuri fuada, “Kamu kasi manata taˈa laˈu
ˈunaˈeri.”
Ma sa Jesus saiana logo neˈe kira
faˈamamana talitoˈona goˈo God neˈe ke
gura ngwae ki.
5 Goˈo ˈunaˈeri nia ka fata ˈuri, “Diˈia
nau ku fata ˈuri fuana ngwae nonina taˈu
neˈe ku ˈuri, ‘Taˈangaˈa ˈoe ki, nau ku

rufuanata naˈa ani,′ kaumulu kasi lisia goˈo neˈe nia fuli. Bore ma diˈia nau ku
fata ˈuri, ‘Tataˈe ma ˈoko fali,′ ˈi neˈeri
kamu ka fiˈi lisia neˈe ngasingasiˈanga nia
aku fuana guraˈa.
6 Kaidaˈi nai baˈa gura ngwae neˈe,
nai faˈataˈinia fuamuˈa neˈe nauˈa, Ngela
Ngwae, nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga
fuana rufuanatalana ana taˈangaˈa ki.”
Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana ngwae
nonina taˈu neˈeri, “ˈOke tataˈe naˈa,
ngalia ˈifitaˈi ˈoe, ma ˈoko leka naˈa ˈi
fanoa ˈoe.”
7 Ana kaidaˈi neˈeri goˈo, ngwae neˈeri
ka tataˈe, ma ka oli naˈa ˈuana fanoa nia.
8 Ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kira lisia tae
neˈe sa Jesus nia fulia, kira ˈarefo, ma kika
maˈu. Ma kira ka baˈatafea God sulia nia
kwatea na ngasingasiˈanga ˈunaˈeri fuana
na ngwae ki.

Sa Jesus ri ˈuana sa Matthew
(Mark 2:13-17; Luke 5:27-32)

9 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia leka naˈa
faˈasia kula neˈeri, nia ka lisia sa Matthew.
Nia tua goˈo ˈana ana kula fuana gonilana
mani ana takisi, si neˈe nia rao ˈi neˈeri.
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke leka
maˈi faˈinau.” Ma sa Matthew ka tataˈe,
ma ka leka naˈa ˈana faˈinia.
10 Ma ˈi buri ˈana neˈe sa Jesus nia baˈea
sa Matthew fuana fafarongo nia, nia ka
leka fanga naˈa ˈi luma nia. Ma na ngwaˈi
toˈa goni mani ana na takisi ki tua logo ˈi
neˈeri. Ma ti ‘ngwae aburongo′ logo, kira
fanga logo faˈinia sa Jesus ma na fafarongo
nia ki.
11 Ma kaidaˈi neˈe Farasi ki kira lisia ru
neˈe, kira ka fata fuana na fafarongo nia ki
kika ˈuri, “Nia bolo faˈinia nia kasi fanga
laˈu faˈinia ‘ngwae aburongo ki′.”
12 Sa Jesus ka rongoa ru neˈeri, ma
ka fata ˈuri, “Ngwae neˈe noaˈa kira
kasi mataˈi ki, kira kasi oga goˈo ta ng-
wae kwaigurai, bore ma ngwae neˈe kira
mataˈi ki tari, kira ka boˈoboˈo ˈuana
ngwae kwaigurai.
13 Muke manata basi sulia fadalana
Kerekereˈa Abu ba ˈuri, ‘Nau ku oga kamu
ke kwaimanatai fuana ngwae ki, ma noaˈa
laˈu na kwaisuˈusiˈanga kamu ki.′✡ Nau
ku ˈiri leka laˈu maˈi fuana laefilana ng-
wae ˈoloˈolo ki ˈiri kike kakari alifaˈi, bore
ma na ngwae neˈe abulalada taˈa ki lala
tari neˈe nau ku leka maˈi fuana laefilada
ˈuana rokisi manataˈanga.”

Aofia dao naˈa, kwaimanataiˈanga ke
noaˈa, muke sae saeleˈa
(Mark 2:18-22; Luke 5:33-39)

14 Buri ˈana ru neˈeri ki, na fafarongo
sa John ngwae ni Siuabu ki, kira ka leka
maˈi siana sa Jesus, kika fata ˈuri, “Kaimili
faˈinia na Farasi ki, kami saiana mika abu
fanga. Ma faˈuta mo neˈe fafarongo ˈoe ki
noaˈa kasi sasi ˈunaˈeri?”
15 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nia
kasi bolo faˈinia toˈa neˈe kira tua ana
fafangaˈa ana ara araˈinga neˈe kika
kwaimanatai. Duˈungana neˈe, kaidaˈi
araˈi faolu nia goˈo ˈana ˈua faˈinida
ngwae ki, kira saeleˈa. Bore ma kaidaˈi ke
dao maˈi aigaˈi neˈe kike baˈea na araˈi
faolu faˈasida. ˈUnaˈeri mala, kira fiˈi abu
fanga laˈu, osiˈana neˈe kira kwaimanatai.
Nia neˈe noaˈa kasi bolo faˈinia na fa-
farongo nau ki neˈe kike abu fanga kaidaˈi
nau ku tua ˈua goˈo ˈaku faˈinida.”
16 Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa
ta ngwae kasi subungia ta toro neˈe nia
muu naˈa ˈani ta ngisingisi toro faolu.
Si diˈia nia sasia ˈunaˈeri, na ngisingisi
toro faolu neˈeri ka gasia na toro ˈua
neˈeri duˈungana toro faolu nia lukuluku
ˈi buri ˈana saˈulana, ma nia ka sasi na
maˈekwakwa neˈe ka doe liu.
17 “Ma muke sai logo ana, neˈe noaˈa
kasi bolo fuana ta ngwae ka alua naˈa
waen faolu ˈi saena ngwaˈi ˈua ana ˈuˈuila
nanigot, duˈungana ngwaˈi ru ˈua neˈeri
kasi baˈu. Si diˈia nia sasia ˈunaˈeri,
kaidaˈi na waen neˈeri ke totoro goˈo maˈi,
nia ka foga naˈa ngwaˈi ru ˈua neˈeri, ma
na waen neˈeri ka kisitaˈi, ma na ngwaˈi
ru neˈeri ka taˈa naˈa. Nia neˈe ngwae ke
alua nama waen faolu ˈi saena na ngwaˈi
ru faolu neˈe nia saiana ke baˈu fasi ˈiri ro
ru neˈeri ki noaˈa kasi taˈa.”

Sa Jesus nia gura ro kini ki
(Mark 5:21-43; Luke 8:40-56)

18 Kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa ˈua, taˈi
ngwae faˈinaˈonaˈo ana ngwae Jiu ki ka
leka maˈi. Ma nia ka bobo uruuru ˈi
naˈona sa Jesus, ma ka fata ˈuri, “Na sariˈi
nau fiˈi maemae goˈo. Nau ku oga ˈoko
leka maˈi ˈiri ˈoke alua limamu fafia ˈiri
nia ka mauri laˈu ˈana.”
19 Ma sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki
kira ka leka faˈinia ngwae neˈeri.
20 Ma ana kaidaˈi kira leka ˈua goˈo ˈada,
taˈi ˈafe neˈe gwaˈi ˈabu tafangia, ma nia
ka mataˈi ˈani sulia akwala ma ro faˈi ngali
ki, nia ka leka maˈi burina sa Jesus, ma ka
sama toˈona mumuduˈana ifi keta nia.
21 Osiˈana na kini neˈe nia manata ka
ˈuri, “Sui bore ˈana diˈia nau ku sama
toˈona na mumuduˈana ifi sa Jesus, nau
ku ˈakwa naˈa.”
22 Kaidaˈi nia sama toˈona na mu-
muduˈana ifi nia, sa Jesus ka alifaˈi, ma
ka lisia naˈa kini neˈeri, ma ka fata ˈuri
fuana, “ˈOe kosi manata ˈabera laˈu. ˈOko

✡ **9:13** Hosea 6:6

ˈakwa naˈa, sulia ˈoko faˈamamana ana nauˈa.” Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo,
na mataˈinga neˈeri ka sui naˈa faˈasia.
23 Ma kaidaˈi sa Jesus faˈinia na fa-
farongo nia ki kira dao, kika ruˈu ˈi luma
ngwae faˈinaˈonaˈo neˈeri, kira ka lisia na
ngwae ki kira ufia naˈa ˈau ana maeˈa,
ma na ngwae ˈoro ki laˈu goˈo kira fiku
ˈi neˈeri, ma kira ka angi.
24 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana ngwae
neˈeri ki, “Kaumulu taˈifau goˈo muke
ruˈu ˈi maa. Ngela kini neˈe noaˈa
kasi mae goˈo, bore ma nia maliu goˈo
ˈana.” Kaidaˈi kira rongoa sa Jesus nia fata
ˈunaˈeri, kira ka gaˈasia lala niaˈa.
25 Ma ˈi buri ˈana na ngwae ki kira ka
leka faˈasia, sa Jesus ka ruˈu kwau saena
mae luma neˈeri, ma ka sama ˈi maana na
limana sariˈi neˈeri, ma nia ka tataˈe.
26 Buri ˈana ru neˈe sa Jesus nia sasia,
na alaˈanga sulia fiˈi talofia na abaˈi kula
neˈeri taˈifau.

Sa Jesus gura ro ngwae maada rodo ki

27 Buri ˈana sa Jesus nia leka kwau
faˈasia kula neˈeri, na ro ngwae maada
rodo ki kira donga sa Jesus, kera ka ri,
ma keka fata ˈuri, “Ngwae neˈe futa ana
kwalafa sa David na ngwae tatalafaˈa ˈae,
ˈoke manatai keroˈo!”
28 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia ruˈu ˈi
saena taˈi luma, ro ngwae maada rodo
neˈeri ki kera ka ruˈu logo ˈi burina. Ma
sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo, “ˈUri ma
koroˈo faˈamamana ana nauˈa fasi nau ku
bolo fuana guralana na maamuroˈo?”
Ma kera ka olisia keka fata ˈuri, “ˈIu,
Aofia.”
29 Ma sa Jesus ka sama toˈona na
maadaroˈo, ka fata ˈuri, “Osiˈana neˈe
koroˈo faˈamamana, ru neˈeri ka fuli ma-
mana naˈa fuamuroˈo.”
30 Ma na maada ka lia naˈa, ma sa Jesus
ka fata ngasingasiˈa fuadaroˈo noaˈa kera
kasi faˈarongo ˈani ta ngwae.
31 Ma sui ana kaidaˈi kera ruˈu naˈa
kwau, kera fiˈi alaˈa naˈa adaroˈo sulia
sa Jesus siana sa tai faˈida neˈe kera dao
toˈona saena bali abaˈi kula neˈeri.

Sa Jesus gura taˈi ngwae kwakwana kulu

32 Aia, ma kaidaˈi ro ngwae ba kiri kera
ruˈu kwau, ti ngwae kira ngalia laˈu maˈi
taˈi ngwae siana sa Jesus. Na kwakwana
ngwae neˈeri nonoto, sulia taˈi anoˈi ru
taˈa neˈe ruˈufia.
33 Ma sa Jesus ka ifulani anoˈi ru taˈa
neˈeri faˈasia ngwae neˈeri. Sui, na ngwae
neˈe ka fata logo ˈana. Ma na ngwae neˈe
kira fiku ana kaidaˈi neˈeri, kira ka ˈarefo
liu ana, ma kira ka fata ˈuri, “Noaˈa kulu
kasi lilisia ˈua maˈi ta ru ˈuri ˈi fanoa kia
ˈi Israel!”
34 Bore ma na Farasi ki, kira ka fata
ˈeˈe ana sa Jesus kika ˈuri ˈada, “Ngwae
gwaungaˈi ana anoˈi ru taˈa ki neˈe kwa-
tea ngasingasiˈanga fuana ngwae neˈe ka
ifulani ˈana anoˈi ru taˈa ki.”

Sa Jesus nia kwaimanatai fuana Jiu ki

35 Ma kaidaˈi sa Jesus nia liliu ˈana ana
fanoa doe ki ma na maˈe fanoa ki, nia ka
faˈamanata saena luma fuana foˈongaˈa
kira ki, ma ka fulangaˈinia na Faˈarongoˈa
Leˈa sulia ˈInotoˈanga God, ma ka gura
ngwae neˈe kira mataˈi ˈani mataˈinga
matamata toˈotoˈo ki taˈifau.
36 Ma sa Jesus nia lisia na ngwae neˈe
ki, ma ka kwaimanatai liu fuada sulia kira
ngwataˈutaˈu, ma kira kasi totolia ˈafilada
talada. Kira diˈia sipsip ki neˈe noaˈa ta
ngwae fuana liaˈa sulida.
37 Ma nia neˈe sa Jesus ka fata ˈuri fuana
fafarongo nia ki, “Na ngwae neˈe ki diˈia
na unitaˈi ˈai nia maua naˈa saena oˈola
ma niˈi ka ˈoro liu. Bore ma na ngwae
rao ki neˈe noaˈa kasi ˈoro ˈiri kike talaˈida
ˈuana God.
38 Aia, ˈunaˈeri kamu ke foˈo, ma muke
gania God neˈe ˈaˈana ana raoˈa fasi ˈiri ke
kwatea maˈi ngwae ni rao ki kike talaˈida
ˈuana God.”

10

Sa Jesus nia filia na akwala ma ro lifurongo ki

(Mark 3:13-19; Luke 6:12-16)

1 Sa Jesus ka saea naˈa maˈi akwala ma
ro ngwae ni fafarongo nia ki siana, ma ka
kwatea naˈa ngasingasiˈanga fuada fuana
ifulangaˈilana na anoˈi ru taˈa ki, ma
fuana na guralana na mataˈinga matamata
ˈoro toˈotoˈo ki taˈifau.
2 Ma na satana na akwala ma ro ngwae
lifurongo nia ki neˈe ˈuri: etana, sa Simon
(neˈe nia saea logo ˈani sa Peter), ma na
ngwaefuta nia sa Andrew, ma sa James ma
sa John, ro ngela sa Sebedi ki.
3 Ma sa Filip, ma sa Batolomiu, ma sa
Tomas, ma sa Matthew, na ngwae ba fuana
gonilana mani ana takisi, ma sa James na
ngela sa Alfeas, ma sa Tadeas,
4 ma sa Simon, ta ngwae ana ngwaˈi toˈa
Jiu neˈe kira oga lalilana na ngwaˈi toˈa ˈi
Rom faˈasia ˈi Israel, ma sa Judas Iskariot
na ngwae ba nia ke baˈa ˈolosaea sa Jesus
fuana malimae nia ki.

Sa Jesus asungaˈinia na akwala ma ro ngwae lifurongo ki

(Mark 6:7-13; Luke 9:1-6)

5 Ma sa Jesus ka asungaˈinia na akwala
ma ro ngwae neˈeri ki, ka ˈuri, “Noaˈa
kamu kasi leka ˈi safitada ngwae noaˈa

laˈu Jiu ki, ma kamu kasi ruˈu ˈi saena ti
fanoa ana ngwae ˈi Samaria ki.
6 Muke leka lala ˈaumulu fuada na ng-
wae ˈi Israel ki, neˈe kira diˈia na sipsip ki
neˈe kira oˈosi naˈa ˈada.
7 Ma ana kaidaˈi kamu leka, kamu ka fu-
langaˈinia ˈuri, ‘Kaidaˈi God ke gwaungaˈi
fafia ngwae nia ki, nia dao karangi kamu
naˈa!’
8 Ma kamu ke gura ngwae mataˈi ki, ma
kamu ke taˈea ngwae mae ki, ma kamu
ke gura na ngwae neˈe kuu nia faˈalida
ki, ma kamu ke ifulani na anoˈi ru taˈa
ki. Kaumulu ngali sakongaˈi ana, ˈunaˈeri
neˈe muke kwate ˈoˈo logo.
9-10 Na ngwae ni rao, nia bolo faˈinia na
ngwae ki ka lia sulia. Nia neˈe ana kaidaˈi
kaumulu leka, noaˈa kamu kasi manata
ˈabera ˈuana dauˈa fafia ta mani. Noaˈa
kamu kasi ngalia ta ngwaˈi. Ma noaˈa
kamu kasi ngalia ta ro toˈongi nama ta taˈe
butu, nama ta faˈi kuba bore.
11 “Ma diˈia kamu dao ana ta fanoa,
muke lia ˈuana ta ngwae neˈe oga ke kwalo
kamu ˈuana ˈi saena luma nia. Ma muke
tua faˈinia ngwae neˈeri leleka ka dao
ana kaidaˈi muke leka faˈasia maˈe fanoa
neˈeri.
12 Ma ana kaidaˈi kamu ruˈu ˈi saena
ta luma, muke fata ˈuri fuana ngwae neˈe
kira tua neˈeri ki, ‘God ke faˈaleˈa kamu,
ma na aroaroˈanga nia ka tua faˈi kamu ˈi
saena na luma neˈe.’
13 Diˈia neˈe ngwae saena luma neˈeri
kira ka kwaima faˈi kamu, na faˈaleˈanga
kamu ke baˈa tua logo faˈi kira. Ma diˈia
noaˈa, na faˈaleˈanga neˈeri ka oli logo
maˈi fuamuˈa.
14 Aia, ma diˈia kamu dao ana ta fanoa,
ma noaˈa ta luma nama noaˈa ta ngwae
kasi maˈudi goˈo fuana kwalo lamuˈa,
nama kira ka ˈaila ˈania rongolana fata-
lamuˈa, muke leka faˈasia na kula neˈeri.
Ma ana kaidaˈi kamu leka faˈasia, muke
kwaˈi tafula ano faˈasia ˈaemuˈa diˈia
na faˈabasuˈanga naˈa fuada neˈe God
ke baˈa matalangaˈi kira, duˈungana kira
ˈaila ˈania rongolana fatalana God.
15 Ma nau ku saea ru mamana fuaumulu,
ana faˈi asoa neˈe God ke baˈa matalan-
gani na magalia, na kwaˈikwaˈinga neˈe
nia ke baˈa kwatea fuana ngwae neˈeri ki
ka doe ka tasa liufia matalangaˈinga neˈe
God ke baˈa kwatea fuana ngwae taˈa ba
kiri saena ro maˈe fanoa ba ˈi Sodom ma
ˈi Gomora ki.”

Sulia na faˈakaisi ˈanga
(Mark 13:9-13; Luke 21:12-17)

16 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Muke
fafarongo leˈa, nau ku baˈe kamu kwau
ˈuana na ˈafitaˈiˈanga, osiˈana kamu leka
naˈa diˈia sipsip ki siana ngwae taˈa ki
neˈe kira diˈia naˈa kui kwasi ki neˈe kira
oga faˈalilamuˈa. Nia neˈe, muke lialia
leˈa, ma noaˈa kamu kasi sasi ta ru rora
neˈe kika fafi kamu ˈani.
17 Muke lia suli kamu, osiˈana ti ngwae
kira ke baˈa dau kamu, ma kira ka talaˈi
kamu siana ngwae kwaigiosi ki, ma kika
ulasi kamu saena luma ni foˈongaˈa kira
ki.
18 Duˈungana neˈe kamu leka suli
nau, kike baˈa tara kamu siana ngwae
faˈinaˈonaˈo ma na tatalafaˈa kira ki fuana
matalangaˈilamuˈa. Ma ana kaidaˈi kira
sasi naˈa ˈunaˈeri, muke faˈarongo ˈani na
Faˈarongoˈa Leˈa fuada ma fuana ngwae
noaˈa laˈu Jiu ki.
19 Kaidaˈi kira ngali kamu ˈi naˈona ng-
wae ni kwaigiosi ki, noaˈa kamu kasi man-
ata ˈabera ˈuana ta tae neˈe muke saea
ma muke baˈa fata faˈuta ˈani, osiˈana
God naˈa neˈe ke baˈa kwatea alaˈanga ki
fuamuˈa fuana saelani ana kaidaˈi neˈeri.
20 Noaˈa kamu kasi baˈa alaˈa taˈifili
kamu naˈa. Na Anoˈi ru God na Maˈa
kamu maˈi langi neˈe ke baˈa faˈafata
kamu.
21 “Ngwae ˈoro ki, kike baˈa ngalia ng-
wae asina kira ki neˈe kira faˈamamana
aku fuana ngwae ki ˈiri kika saungida.
Ma ngwae ˈoro ki logo, kike baˈa sasi
logo ˈunaˈeri ana ngela kira ki neˈe kira
faˈamamana aku. Ma ngela ˈoro ki logo,
kike baˈa malimae naˈa ana maˈa ma teˈa
kira ki, ma kika ngalida siana ngwae ki
fuana saungilada.
22 Na ngwae ˈoro ki, kika ila ˈani kamu
sulia kamu na fafarongo nau ki. Ma diˈia
sa tai bore ˈana neˈe ka faˈamamana ngasi,
leleka ka dao ana na ˈisilana kaidaˈi ana
ˈafitaˈi ˈanga, God ke baˈa faˈamauri nia.
23 Diˈia ngwae ana taˈi fanoa kira
faˈakaisi kamu, muke tafi, muke leka
faˈasia maˈe fanoa neˈeri ˈaliˈali, ma kamu
ka leka laˈu ˈaumulu ˈuana ta fanoa mata-
mata. Nau ku saea fuamuˈa, ˈafitaˈi kamu
ka faˈasuia goˈo na raoˈa kamu ana maˈe
fanoa Israel ki, ˈi naˈo ana nauˈa, na Ngela
Ngwae, nai baˈa dao maˈi.
24 “Aia, na ngwae neˈe nia saesaeˈi
ru goˈo ˈana, nia ˈafitaˈi ka doe liufia
na ngwae neˈe faˈamanata nia. Ma na
ngwae ni rao noaˈa kasi doe liufia na araˈi
gwaungaˈi nia.
25 Nia ka leˈa fuana ngwae saesaeˈi
ru ke baˈa usulia na ngwae faˈamanata
nia. Ma na ru neˈe kira sasia ana ngwae
gwaungaˈi, ke baˈa sasia logo ana ngwae
rao nia ki. Ma diˈia nauˈa, na ngwae

* **10:25** Bielsebul nia ta sata logo ana sa Saetan.

gwaungaˈi kamu, kira sae nau ˈania sa Saetan* neˈe ngwae gwaungaˈi ana anoˈi ru taˈa ki, ˈirai ma kamuˈa bore, kike baˈa sae kamu ˈania ta sata neˈe taˈa ka tasa.”

Muke maˈungia God
(Luke 12:2-9)

26 Sa Jesus ka fata laˈu fuana na fafarongo nia ki ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi maˈu ˈani na ngwae ki. Ru ki taˈifau neˈe ngwae ki kira sofongaˈinia, God ke baˈa faˈataˈinia. Ma na ru ago ki taˈifau, God ke baˈa fata sulia.
27 Ma na ru neˈe nau ku saea fuamuˈa ˈi saena na rodo, muke saea laˈu goˈo ana ˈataˈata asoa. Ma ru neˈe nau ku kwaroro ana fuamuˈa, muke fata abitako fuada na ngwae ki taˈifau.
28 Ma noaˈa kamu kasi maˈungia na ngwae ki neˈe kira saungia na nonimuˈa ka mae, bore ma nia ˈafitaˈi fuana na saungilana na mangoˈi ru. Muke maˈungia lala God, osiˈana niaˈa neˈe bolo faˈinia naˈa malangisilana na mango ˈi ru ma na noni ru saena na kula neˈe mafula duˈaduˈa kasi mae.
29 Ma na noˈo tiˈitiˈi ki bore neˈe miga, nia ˈafitaˈi fuana kala taˈi noˈo ada ka ˈasia ˈi ano diˈia na Maˈa kamu ˈi langi noaˈa kasi alaˈania.
30 Aia, ma kamuˈa bore, na ifu ana gwaumuˈa ki, God nia saiani taˈifau goˈo.
31 Nia neˈe noaˈa kamu kasi maˈu, osiˈana God nia manata doe ana ngwae ki ka liufia na faˈi suba miga ˈoro neˈe ki!
32 “Ma sa tai neˈe ka fulangaˈinia fuana na ngwae ki fasi nia ka faˈamamana nau, nau ku fulangaˈinia ˈunaˈeri logo fuana na Maˈa nau ˈi langi.
33 Ma sa tai bore ˈana neˈe ka tofe nau ˈi maana ngwae ki, nai baˈa tofe logo fafia fuana na Maˈa nau ˈi langi.”

Barangisiˈa osiˈana faˈamamanalana sa Jesus
(Luke 12:51-53; 14:26-27)

34 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa kamu kasi fia laˈu fasi nau ku leka maˈi faˈinia na aroaroˈa fuana magalia. Noaˈa nau kusi ngalia goˈo maˈi aroaroˈa. Nau ku leka maˈi fasi ˈiri sa tai neˈe noaˈa kasi faˈamamana aku, kira ke baˈa fuˈa faˈinia na ngwae nau ki.
35-36 Na malimae ngwae, niaˈa neˈe ta ngwae goˈo ana kwalafa nia. Sulia ngwae ˈalako ki, kike baˈa fuˈa faˈinia maˈa kira ki. Ma na kini sariˈi ki, kike baˈa fuˈa faˈinia teˈa kira ki. Aia, na kini neˈe ˈafe maˈi ki bore, kike baˈa fuˈa faˈinia funga kini kira ki.
37 “Ma sa tai bore ˈana neˈe ka alafe ana na maˈa nia nama na teˈa nia ka liufi nau, nia noaˈa kasi totolia ka donga nau. Ma sa tai bore ˈana neˈe ka alafe fuana na ngela nia ki ka liufi nau, nia noaˈa kasi totolia ka donga nau.
38 Ma nia ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka diˈia ta fafarongo aku, si diˈia nia noaˈa kasi maˈudi fuana donga laku, sui bore ˈana kaidaˈi nia ke nonifii, ma ke mae ana ˈai rara folo.
39 Ma sa tai bore ˈana neˈe ˈaila kasi donga nau duˈungana ni oga ka sasi ˈana sulia kwaiogaiˈanga nia ki talana, nia ke baˈa talafia na mauriˈa firi. Bore ma diˈia sa tai bore ˈana neˈe noaˈa nia kasi sasi sulia kwaiogaiˈanga nia ki talana, ma nia maˈudi ke mae osiˈana nia donga nau, nia ka toˈo ana mauriˈa firi.

Kwaiaraˈa ki
(Mark 9:41)

40 “Ma sa tai bore ˈana neˈe nia kwalo kamu, nia kwalo nau logo. Ma sa tai bore ˈana neˈe ka kwalo nau, nia kwaloa logo God neˈe nia asungaˈi nau maˈi.
41 Ma sa tai bore ˈana neˈe ka kwaloa na profet, osiˈana neˈe ngwae neˈeri nia rao fuana God, nia ke baˈa ngalia naˈa kwaiaraˈa diˈia logo na kwaiaraˈa neˈe God kwatea fuana na profet. Ma sa tai bore ˈana neˈe ka kwaloa na ngwae saga, sulia na ngwae neˈeri nia saga, nia ke baˈa ngalia naˈa kwaiaraˈa diˈia naˈa ngwae saga.
42 Ma nau ku saea ru mamana fuamuˈa, diˈia ta ngwae ka kwatea ta maˈe kafo gwari fuana ta taˈi ngwae ana na fafarongo neˈe nau ki, sulia neˈe niaˈa na fafarongo nau, nia ke baˈa ngalia logo ta kwaiaraˈa.”

11

Sulia sa John ngwae ni Siuabu
(Luke 7:18-35)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa fuana na akwala ma ro fafarongo nia ki ka sui, nia ka leka laˈu fuana faˈatalongaˈilana Faˈarongoˈa Leˈa faˈinia faˈamanatalana ngwae ana maˈe fanoa ki kalikalia ˈi Galili.
2 Ana kaidaˈi neˈeri sa John ngwae ni Siuabu nia tua ˈi saena na luma ni lokafo, nia ka rongoa na raoˈa neˈe sa Jesus Christ nia sasiˈi ki, ma nia ka kwatea ti ngwae ana fafarongo nia ki kira ka leka siana sa Jesus.
3 Ma kira saefiloa, kira ka fata ˈuri, “ˈOke faˈarongo kami maˈi. ˈUri ma ˈaeˈo naˈa neˈe na Christ neˈe sa John saea ke baˈa dao maˈi, nama kami ke masia laˈu ˈaimili ta ngwae matamata?”
4 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Kamu ke oli, ma muka faˈarongoa sa John ˈani

na ru neˈe kamu rongoˈi ma kamu ka lisiˈi
ki.
5 Na ngwae neˈe maada rodo ki, kira ka
lia laˈu. Ma na ngwae neˈe ˈaeda mae
ki, kira ka fali laˈu. Ma na ngwae neˈe
kuu faˈalida ki, na nonida ka mafo naˈa.
Ma na ngwae neˈe alingada bani ki, kira
ka rongo laˈu. Ma na ngwae neˈe kira
mae naˈa ki, kira ka mauri laˈu.✡ Ma na
Faˈarongoˈanga Leˈa baera, ba nau ku fata
naˈa sulia fuana ngwae dalaˈa ki.✡
6 Ma ˈoilakiˈa fuana sa tai neˈe noaˈa
kasi manata ruarua ana nauˈa.”

7 Kaidaˈi neˈe na fafarongo sa John
ki kira oli naˈa, sa Jesus ka fata sulia
sa John fuana na fikuˈa neˈeri, ka ˈuri,
“Ana kaidaˈi kamu leka siana sa John
saena abaˈi kula kwasi, sa tai nini kamu
leka fuana lisilana ˈi neˈeri? Ta ngwae
neˈe manata ruarua ka diˈia goˈo ˈana
ta gwango rade neˈe nia saola ana iru?
Noaˈa! Sa John nia noaˈa laˈu ngwae
ˈunaˈeri.
8 ˈUri ma, tae neˈe kamu leka fuana
lisilana? Ta ngwae neˈe nia toro ˈania ifi
neˈe folilana doe? Noaˈa! Osiˈana ngwae
neˈe kira toro ˈunaˈeri ki, kira tua ˈi saena
luma ngwae tatalafaˈa ki.
9 Kamu ke faˈarongo nau maˈi. Tae neˈe
kamu leka kwau fuana lisilana? Ta profet?
ˈIu! Nia ta profet mamana logo! Ma nia
liufia mala na profet ˈi naˈo ki taˈifau.
10 Sa John naˈa ba kira kerekere sulia
saena Kerekereˈa Abu ana kaidaˈi God nia
fata fuana na Christ ka ˈuri, ‘Lia basi,
nai baˈa kwatea kwau na ngwae ni ngali
alaˈanga nau ˈi naˈo amu, fasi ˈiri nia ke
sasi akaˈu ana ngwae ki fuamu.’

11 “Nau ku saea ru mamana fuamuˈa,
sa John nia talingaˈi ka liufia na ngwae ki
taˈifau neˈe kira futa maˈi ˈi saena magalia
neˈe. Sui ka ˈunaˈeri bore ana, na ngwae
neˈe kira tiˈitiˈi ki saena na Gwaungaˈi
ˈanga God, kira talingaˈi ka tasa ka liu ana
sa John.*
12 Aia, talaˈae maˈi ana kaidaˈi sa John
nia etangia faˈarongoˈa ˈani Faˈarongoˈa
Leˈa leka ka dao taˈena, na ngwae taˈa ki
kira ka fuˈalia Gwaungaˈi ˈanga God, ma
kira sasi ˈuana laulana Gwaungaˈi ˈanga
God.
13 Na taki sa Moses ki, ma na profet ki
taˈifau leleka ka dao ana kaidaˈi sa John,
kira fata faˈatalo maˈi sulia daolana maˈi
na Christ.
14 Kira saea sa Elaeja na profet ke baˈa
oli laˈu maˈi ˈi naˈona na Christ. Ma nia
leˈa fuana kamu ka faˈamamana neˈe sa
John naˈa neˈe sa Elaeja baera.
15 Muke fafarongo leˈa ana alaˈanga neˈe
nau ki.”
16 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada,
“Nau kui faˈabolotaˈinia fuamuˈa na tua
lamuˈa ngwae ana taˈena, kamuˈa diˈia na
kaela ngela neˈe kira fiku ˈi maana usiˈa
ˈani ro fikuˈa ki. Ma kira ka ri kwailiu
fuada,
17 ‘Kaimili ufi ˈau, ma kamu kasi ngwaˈe
goˈo sulia. Ma kaimili ka ngulia na faˈi
ngu sulia maeˈa fuaumulu, ma kamu kasi
kwaimanatai goˈo.’
18 Kaidaˈi sa John ngwae ni Siuabu nia
dao maˈi, nia abu fanga, ma noaˈa kasi
kwaˈufia ta waen, ma kira ka saea fasi nia
toˈo ana anoˈi ru taˈa.
19 Sui, kaidaˈi nauˈa, na Ngela Ngwae,
nau ku dao maˈi, nau ku fanga fiku, ma
nau ku kwaˈu faˈinia ngwae ki, ma kamu
ka fata logo ˈuri, ‘Kamu lisia! Nia fanga
doe, ma ka kwaˈu doe ana waen, ma nia ka
kwaima faˈinia ngwae neˈe kira goni mani
ana takisi ki ma ngwae abulalada taˈa ki
logo.’ Bore ma, ngwae neˈe kira roˈosulia
na liatoˈo God ki, kira faˈataˈinia neˈe God
nia mamana.”

Fanoa doe ki noaˈa kasi faˈamamana sa Jesus
(Luke 10:13-15)

20 Buri ˈana sa Jesus fata ˈunaˈeri ka
sui, nia ka talaˈae ka fata dalea naˈa maˈe
fanoa ba nia sasia maˈi na faˈanadaˈa ˈoro
ki ana, sulia ngwae ana maˈe fanoa neˈeri
ki kira kina kakari alifaˈi ˈanga faˈasia
taˈangaˈa kira ki.
21 Sa Jesus nia fata ˈuri, “Nia taˈa lilisu
naˈa fuamuˈa neˈe kamu tua ˈi Koresin.
Ma kamuˈa neˈe kamu tua ˈi Betsaeda
ka ˈunaˈeri logo. Osiˈana kamu ˈiri
faˈamamana na faˈanadaˈa ˈoro ba nau
ku sasia fuamuˈa ki. Diˈia kira sasi
faˈanadaˈa neˈeri ki ˈi Taea ma ˈi Saedon†
ˈi naˈo, na ngwae ˈi neˈeri ki kira ka tua ˈi
ano, ma kira ka ruˈufia toro biliˈa ki, ma
kira ka rafua nonida ana fuˈa, fasi ˈiri ka
faˈataˈinia neˈe kira kakari alifaˈi taˈifau
naˈa faˈasia abula taˈangaˈa kira ki.
22 Ru mamana neˈe nau ku saea
fuamuˈa, ana faˈi asoa God ke baˈa mata-
langaˈinia ngwae ana magalia neˈe, na
kwaˈikwaˈinga kamu ke baˈa tasa ka liufia
na ngwae ˈi Taea faˈinia Saedon ki.
23 “Aia, kamuˈa na tuaˈa ˈi Kapaneam,
kamu fia God ke baˈa lafu kamu ˈuana ˈi
langi. Bore ma, nia ke baˈa ˈui lala ˈani
kamu ˈi saena kilu ana nonifiiˈa. Sulia na

✡ **11:5** Aesea 35:5-6 ✡ **11:5** Aesea 61:1 * **11:11** Sa Jesus saea ru neˈe osiˈana noaˈa ta raoˈa ˈiri talingaˈi ka liufia talongaˈilana neˈe na Christ ke baˈa dao likotaˈi maˈi. Na raoˈa neˈe ba sa John sasia. † **11:21** Na ro fanoa doe neˈe ki, kira talo faˈinia taˈangaˈa kira ki.

fa'anada'a ba nau ku sasi'i 'i ma'e fanoa
kamu ki, si di'ia nau ku sasia ma'i 'una'eri
'i Sodom, 'irai ngwae 'i Sodom ki kira
ka kakari alifa'i na'a, ma God noa'a kasi
malangisia fanoa kira ki.
24 Nia ne'e, nau ku saea fuamu'a, ana
fa'i asoa ne'e God ke ba'a matalangani
na ngwae ana magalia, na kwa'ikwa'inga
kamu ke ba'a tasa ka liufia na ngwae 'i
Sodom ki."

Leka ma'i muka mamalo
(Luke 10:21-22)

25 Ana kaida'i ne'eri, sa Jesus ka fo'o
ka fata 'uri, "Ma'asi, 'ae'o ne'e 'oko
gwaunga'i fafia ru ki ta'ifau 'i langi ma 'i
ano logo. Nau ku ba'atafe 'oe, du'ungana
ne'e 'oko fa'ata'inia Gwaunga'i 'anga 'oe
fuana ngwae ne'e kira di'ia ngela ti'iti'i
ki, ma 'oko sofonga'inia ru ne'e ki fa'asia
ngwae ne'e kira aura'eda du'ungana kira
liato'o, ma kika lia saiana ru 'oro ki.
26 'Iu Ma'asi, na ru ne'eri ki nia 'una'eri
na'a sulia na kwaiogai'anga 'oe 'ua na'a
ma'i 'i na'o."
27 Ma sa Jesus ka fata 'uri fuana na fiku'a
ne'eri, "Ma'a nau nia kwatea ru ki ta'ifau
na'a fuaku. Ma ta'ifilia na Ma'a go'o ne'e
nia saiaku na Ngela nia. Ma ta'ifilia logo
na Ngela talana ne'e nia saiana Ma'a nia,
ma ta'ifili go'o ngwae ne'e na Ngela nia
filida fuana fa'ata'ilana fuada ki, ne'e kira
saiana na Ma'a.
28 "Na fata'a totonga'i ne'e na ngwae
fa'amanata ana taki sa Moses ki kira
alua fuamu'a ki, ni'i kwate ma kamu ka
laeorooro na'a olofani'i. Mulu leka ma'i
siaka, ma nai ba'a lafuta'inia fa'asi kamu.
29 Ma muke kwairo'oi aku, ma nai ba'a
fa'amanata kamu, sulia na falafala nau ki
enoeno ma ka aroaro, ma muke dao to'ona
na mamalo'anga fuana na mangomu'a.
30 Osi'ana na kwai tala'i 'anga nau
fuamu, nia talangwara'u fuana don-
galana."

12

Sa Jesus na'a ne'e ngwae 'inoto'a ana
asoa Sabat
(Mark 2:23-28; Luke 6:1-5)

1 Ma ana kaida'i ne'eri, ana ta'i Sabat
asoa ana mamalo'anga, sa Jesus fa'inia na
fafarongo nia ki kira leka, ma kira ka liu
to'o folo ana ta'i o'ola ana witi, na ru
kira saungani fuana beret. Ma ana kaida'i
ne'eri, na fafarongo nia ki kira fiolo, ma
kira ka fisua fingi ru ki, ma kira ka 'ania.
2 Ma ti ngwae ana Farasi ki kira lisida.
Ma kira ka balufia sa Jesus kira ka 'uri,
"'Oko lisia! Na ru ne'e fafarongo 'oe ki
kira sasia, nia 'oia na taki sa Moses ki,
du'ungana kamu loia witi ne'e ana Sabat,
asoa ana mamalo'a!"
3 Ma sa Jesus ka olisida ka 'uri, "Nau ku
saiana kaumulu to'oma'i sulia saena Buka
Abu na ru ba sa David na tatalafa'a nia
sasi 'i na'o. Ana kaida'i ne'eri, sa David
fa'inia ngwae nia ki kira fiolo liu,
4 nia ka leka 'i saena na luma God, ma
na 'ingata'i fata abu ka kwatea fuana sa
David na beret ne'e kira 'au abua fuana
God. Ma sa David ka 'ania na'a beret
ne'eri, ma ka kwatea logo fuana ngwae nia
ki, ma kira ka 'ania. Bore ma na taki kulu
ala'ani fuana talito'ona go'o na fata abu
God ki ne'e kira saiana 'anilana. Ma noa'a
kulu kasi lisia saena Buka Abu ne'e God
nia saeta'a fuana sa David."✡
5 Ma sa Jesus ka fata la'u 'uri, "Nau ku
saiana kaumulu to'oma'i sulia saena Buka
Abu, na taki ki sulia fata abu ki ba kira
rao saena Luma Abu God ana Sabat, asoa
ana mamalo'anga. Kira ka rao bore 'ada
'una'eri noa'a God kasi matalanga'inida
go'o.
6 Aia, nau ku saea fuamu'a, na rao'a nau
ku sasi ne'e doe ka tasa liufia na Luma Abu
God, ma nau'a nini'a na'a fa'i kamu.
7 'Iu, God nia fata 'uri, 'Nau ku oga kamu
ke kwaimanatai fuana ngwae ki, ma noa'a
la'u na kwaisu'usi'anga kamu ki.'✡ Ma
di'ia kamu ka saiana fadalana na ru ne'e,
nia 'afita'i fuana muka matalangani na
ngwae nau ki, osi'ana ne'e noa'a kira kasi
rora go'o.
8 Du'ungana ne'e nau'a, na Ngela Ng-
wae, nau ku to'o ana na ngasingasi'anga
fuana saelana ru ki fuana ngwae ki kira
saiana kike sasia go'o 'ada ana asoa ana
mamalo'anga."

Sa Jesus nia gura ta'i ngwae
(Mark 3:1-6; Luke 6:6-11)

9 Ma kaida'i sa Jesus nia leka fa'asia
na kula ne'e, nia ka leka saena ta'i luma
fuana fo'onga'a.
10 Ma ta'i ngwae limana mae tua logo
saena luma fuana fo'onga'a ne'eri. Ma ti
ngwae kira saefiloa sa Jesus kika 'uri, "'Uri
ma nia bolo go'o 'ana fuana guralana
ngwae mata'i ki ana Sabat, na asoa ana
mamalo'anga kwa?" Kira saefiloa 'una'eri
fasi 'iri kira ka dao to'ona ta ru fuana fata
maanalana sa Jesus ana 'oilana taki God
ana gura'a, ru ne'eri kira manata sulia nia
di'ia rao'a.
11 Ana kaida'i ne'eri, sa Jesus ka saefilo
kira la'u ka 'uri, "Muke fa'arongo nau
basi, di'ia ta ngwae amu'a, na sipsip nia
'asia saena ta kilu ana Sabat, 'uri ma nia

✡ **12:4** 1 Samuel 21:1-6; Levitikus 24:9 ✡ **12:7** Hosea 6:6

kasi leka ma ka lafua laˈu faˈasia na kilu
ana faˈi asoa neˈeri?
12 Kaumulu saiana, God lisia ngwae neˈe
talingaˈi ka liufia na sipsip. Aia, sulia
ngwae neˈe nia talingaˈi ˈunaˈeri, noaˈa
nia kasi rora goˈo fuana sasilana ta ru leˈa
fuana ma ˈafilana ta ngwae ana Sabat asoa
ana mamaloˈanga."
13 Ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, sa Jesus
ka fata ˈuri fuana ngwae neˈe limana mae,
"ˈOke taga maˈi limamu." Ma ngwae
neˈeri ka taga na limana. Ma ana kaidaˈi
neˈeri nama goˈo, na limana ba mae ka
leˈa logo ˈana diˈia ruana ta bali lima.
14 Ma ana kaidaˈi na Farasi ki kira lisia
na ru neˈe, kira ka ruˈu taˈifau ˈi maa.
Ma kira ka fiku lokoˈi ru naˈa fuana
saungilana sa Jesus.
15 Kaidaˈi sa Jesus nia rongoa goˈo ˈana
neˈe kira fiku lokoˈi ru fasi ˈiri kika saun-
gia, nia ka leka naˈa faˈasia fanoa neˈeri.
Ma na ngwae ˈoro ki, kira ka leka sulia sa
Jesus, ma nia ka gura ngwae ˈoro neˈe kira
mataˈi ki, ma kira ka ˈakwa taˈifau naˈa.
16 Ma sa Jesus ka fata luida noaˈa kira
kasi alaˈa suli nia siana ta ngwae laˈu.
17 Nia sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri ka
faˈamamana na fatalana God ba profet
Aesea nia saea ka ˈuri,
18 "Na ngwae rao nau niniˈa, nau ku filia
fasi ˈiri ka sasia raoˈa nau.
Nau ku alafe liu fuana, ma nau ku saeleˈa
liu sulia.
Nai baˈa kwatea kwau na Anoˈi ru nau fasi
ˈiri ka tua faˈinia.
Aia, na ngwae neˈe nia ka kwatea logo
kwai matalangaˈinga ˈoloˈolo fuada
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
19 Noaˈa nia kasi tua ˈani kwaingilongiloi
ˈanga, ma noaˈa kasi ri kwaa, ma
noaˈa nia kasi fata auraˈea maana
fanoa ki.
20 Noaˈa nia kasi baˈa danga faˈiburi
ˈani na ngwae dalaˈa ma ngwae
ngwataˈutaˈu ki.
Ma nia ke baˈa kwatea kwai mata-
langaˈinga ˈoloˈolo fuana na ngwae
ki.
21 ˈAni na ngwae neˈe, ngwae ˈoro faˈasia
na fanoa ki taˈifau, kira ke baˈa
fitoˈo ana."✡

Ngasingasiˈanga sa Jesus nia tasa liu ana sa Saetan
(Mark 3:20-30; Luke 11:14-23)

22 Sui buri ˈana, ti ngwae kira ngalia
maˈi taˈi ngwae siana sa Jesus fuana gu-
ralana. Ngwae neˈe, anoˈi ru taˈa nia sura
ana, ma na maana ka rodo, ma kwakwana
ka noto. Ma sa Jesus ka gura na ngwae
neˈeri, ma nia ka lia ma ka fata naˈa laˈu.
23 Na fikuˈa neˈeri ka ˈarefo liu, ma kira
ka saefilo kira kwailiu kika ˈuri, "ˈUri ma
na ngwae neˈe nia neˈe ngwae ba God nia
filia, ma ke baˈa futa maˈi ana kwalafa sa
David na ngwae tatalafaˈa taka niniˈa?"
24 Ma kaidaˈi ti Farasi kira rongoa na
ru neˈeri ki, kira ka fata ˈuri, "Noaˈa laˈu
niaˈa niniˈa. Sa Jesus nia ifulani naˈa anoˈi
ru taˈa ki ˈani ngasingasiˈanga sa Saetan*
na ˈingataˈi anoˈi ru taˈa."
25 Ma osiˈana neˈe sa Jesus nia sai goˈo
ana na manatalada, nia ka fata ˈuri fuada,
"Diˈia ngwaˈi toˈa saena ta fanoa doe kira
fuˈali kira talada, ˈirai na fanoa doe neˈeri
ke takalo naˈa. Ma diˈia ta fanoa, nama na
ngwae ma na ˈafe ma na ngela nia ki, kira
fuˈa faˈi kira talada, nia ˈafitaˈi fuana kira
ka tua fiku.
26 Ma na ˈinotoˈanga sa Saetan neˈe
ˈunaˈeri logo. Diˈia sa Saetan ke fuˈa
faˈinia toˈa neˈe kira leka sulia, ˈirai kira
ke takalo kwailiu goˈo.
27 "ˈIu, ma kaumulu saea nau ku ifulani
anoˈi ru taˈa ki ˈani ngasingasiˈanga sa
Saetan. ˈIrai ma ngasingasiˈanga sa tai mo
niniˈa ti fafarongo aumulu ifulani anoˈi
ru taˈa ki ˈani? Sa Saetan? Noaˈa liu!
Duˈungana ru neˈeri ki, nia faˈataˈinia
neˈe kaumulu rora.
28 "Nau ku ifulani anoˈi ru taˈa ki
ˈani ngasingasiˈanga God. Ma nia
ka faˈataˈinia naˈa fuamuˈa neˈe na
ˈInotoˈanga God fafia ngwae ki dao
karangi naˈa maˈi siamuˈa.
29 "Aia, diˈia ta ngwae goˈo ˈana oga ka
ifulani ta anoˈi ru taˈa, ngwae neˈeri ke
ngasingasiˈa ka liufia sa Saetan. Ka diˈia
logo ta ngwae neˈe oga ke ruˈu saena luma
na ngwae ngasingasiˈa fuana ngalilana ru
nia ki. Nia ke ngasingasiˈa ka liufia mala
ngwae neˈeri, fasi ˈiri ke talangwaraˈu
fuana firiˈilana ngwae ngasingasiˈa neˈeri,
sui mala nia ka fiˈi ngali ru nia ki.
30 "Aia, sa tai neˈe noaˈa nia kasi leka
maˈi buriku, nia na malimae nau. Ma
sa tai neˈe noaˈa kasi kwaiˈafi aku fuana
fikulana maˈi ngwae ki siana God, nia ka
takalongaˈi kira naˈa faˈasia God.
31-32 Sulia nia ˈunaˈeri, nau ku saea
fuamuˈa, God saiana ke baˈa rufuanata
ana ru taˈa ki taˈifau goˈo neˈe ngwae
nia sasia ma na ru taˈa nia ka saea. Ma
diˈia ta ngwae ka fata taˈa aku na Ngela
Ngwae, God saiana ka rufuanata ana. Bore
ma diˈia ta ngwae ka fata faˈalia na raoˈa
Anoˈi ru Abu, noaˈa liu God ka rufuanata
ngwae neˈeri, sui bore ˈana kaidaˈi neˈe,
nama ta kaidaˈi neˈe nia maˈi ˈua."

✡ **12:21** Aesea 42:1-4 * **12:24** Ta sata logo ana sa Saetan neˈe sa Bielsebul.

Ta'i 'ai fa'inia na fua'i ru
(Luke 6:43-45)

33 Sa Jesus ka fata la'u 'uri, "Kaumulu
saiana di'ia kamu to'o ana 'ai le'a, na fua'i
ru bore ka le'a logo. Ma di'ia kamu to'o
ana 'ai ta'a, na fua'i ru bore ka ta'a na'a
logo. 'Una'eri logo ana ngwae. Sulia ru
le'a ki leka ma'i fa'asia na ngwae le'a, ma
ru ta'a ki ka leka ma'i fa'asia na ngwae
ta'a.
34 Ma kamu di'ia go'o amu'a kaela na
ba'eko tolo ki! Ma 'afita'i liu kamu ka
saea ta ru ka le'a, sulia na manata'anga
kamu ki ni'i ta'a. Tae ne'e nia tua saena
manata'anga ngwae, nia ne'e ka sakatafa
ma'i ne'e ngwae ka ala'a 'ani.
35 Na ngwae ne'e le'a, na fatalana bore
ke ba'a le'a logo. Ma na ngwae ne'e ta'a,
na fatalana bore ke ta'a logo.
36 "Nau ku saea fuamu'a, kaida'i
ana kwa'ikwa'inga, God ke ba'a mata-
langa'inia ngwae ki ta'ifau saena magalia
fuana ala'anga ta'a kira sae'e ki.
37 Ma God ke ba'a matalanga'i ngwae
'ani fatalada talada. Di'ia ala'anga ta
ngwae ka le'a, God ke ba'a fulangani
ngwae ne'e ni 'olo'olo. Ma di'ia ala'anga
ta ngwae ka ta'a, God ke ba'a fulangani na
ngwae ne'e ni rora."

Na Farasi ki kira gania sa Jesus fasi 'iri
nia ke fulia ta fa'anada'a
(Mark 8:11-12; Luke 11:29-32)

38 Sui ti ngwae fa'amanata ana taki ki
ma ti Farasi, kira leka ma'i siana sa Jesus,
kira ka fata 'uri fuana, "Fa'amanata 'ae,
kaimili oga liu 'oko sasia ta fa'anada'a,
fasi 'iri ke fa'ata'inia mamana'anga God
ne'e kwate'o ma'i."
39 Sa Jesus ka fata 'uri fuada, "Kamu
ngwae ana ta'ena, kamu ngwae ta'a
ki. Du'ungana kamu oga lisilana ta
fa'anada'a ne'e ke fa'ata'inia ngasin-
gasi'anga God, bore ma nia 'afita'i
fuamu'a fuana lisilana. Kamu ke ba'a lisia
go'o amu'a na fa'anada'a di'ia na ru ba
nia fuli fuana sa Jona na profet 'i na'o.
40 Sa Jona ba tua saena ogana gwa'a sasu
sulia uulu fa'i asoa ma uulu fa'i rodo ki.
Aia, ma nau'a, na Ngela Ngwae, nai ba'a
'una'eri logo. Nai ba'a tua saena ano sulia
uulu fa'i asoa ma uulu fa'i rodo ki.
41 Ma ana kaida'i God ka matalanga'inia
ngwae ki, na ngwae ne'e kira tua 'i Ninifa,
kira tata'e fasi 'iri kira ka ala'a sulia
na rora'a kamu ki. Kira sasi 'una'eri,
sulia kira kakari alifa'i na'a fa'asia na
ta'anga'a kira ki, ana kaida'i sa Jona
fulanga'inia fuada. Ma ta'i ngwae nia
talinga'i ka liufia sa Jona nia tua na'a fa'i
kamu. Sui ka 'una'eri bore, noa'a kamu
kasi kakari alifa'i go'o fa'asia na ta'anga'a
kamu ki.
42 Ma ana kaida'i God ke matalanga'inia
na ngwae ki, na gwaunga'i kini 'i Siba,
nia ka tata'e logo fuana ala'anga sulia
na rora'a kamu. Na kini ne'e nia sasi
'una'eri, sulia nia leka ma'i fa'asia fanoa
nia ne'e tau liu mala fuana na rongolana
liato'onga sa Solomon na ngwae tata-
lafa'a. Ma ta'i ngwae talinga'i ka liufia
sa Solomon nia tua go'o 'ana fa'i kamu.
Sui ka 'una'eri bore 'ana, noa'a kamu kasi
oga go'o na rongolana."

Olilana ma'i ano'i ru ta'a
(Luke 11:24-26)

43 Sa Jesus ka fata 'uri la'u, "Kaida'i kira
ifula'inia ano'i ru ta'a nia leka fa'asia ta
ngwae, nia ka liliu saena kula kwasila'a,
ma ka lulu 'uana ta kula fasi 'iri nia ke
tua la'u ana. Ma di'ia nia lulu ma ka noa'a
na'a,
44 nia ke manata 'uri, 'Nai oli 'uana na
ngwae ba nau ku tuatua ma'i ana 'i na'o,
ma nau ku leka ma'i fa'asia.' Ana kaida'i
nia oli ma'i ka dao, nia ka lisia ngwae
baera nia fa'asikasika ma ka fa'asaga na'a
maurilana ta'ifau.
45 Kaida'i nia lisia ne'e nia 'una'eri, nia
ka oli ma ka tala'ia la'u ma'i ta fiu ano'i ru
ne'e ta'a ka tasa liufia nia'a, kira ka leka
ma'i, ma kira ka tua na'a 'i saena ngwae
baera. Ana kaida'i ne'eri, na tualana
ngwae ne'eri ka fi'i ta'a ka liufia na'a 'i
na'o. Ma nia ka 'una'eri logo fuamu'a
ngwae ana ta'ena, kamu ngwae ta'a ki, ma
tualamu'a ka fi'i ta'a ka liufia na'a 'i na'o,
osi'ana kamu 'aila 'ani nau."

Tua'a mamana sa Jesus, kira ngwae
ne'e ro'osulia God
(Mark 3:31-35; Luke 8:19-21)

46 Ana kaida'i sa Jesus nia ala'a 'ua
fuana ngwae ki, te'a nia fa'inia ngwaefuta
nia ki kira ka dao ma'i. Ma kira ka uu go'o
'ada 'i maa, ma kira ka fata ma'i 'uana fasi
'iri kira ka ala'a fa'inia.
47 Ma ta'i ngwae ana ngwae ne'eri ki ka
fata 'uri fuana sa Jesus, "Te'a 'oe fa'inia
ngwaefuta 'oe ki, kira uu go'o ma'i 'ada 'i
maa, ma kira ka oga kike ala'a fa'i 'oe."
48 Sa Jesus olisia ka 'uri, "Nau ku saea sa
tai fa'ida ne'e te'a nau ma na ngwaefuta
nau ki."
49 Ana kaida'i ne'eri, sa Jesus ka
fa'ata'inia na fafarongo nia ki, ma ka fata
'uri, "Muke lisia basi. Kira ne'e kira di'ia
na'a te'a nau ki ma na ngwaefuta ki.
50 Sulia sa tai ne'e sasi sulia na kwaio-
gai'anga Ma'a nau ma'i langi, nia ne'e ng-
waefuta nau, ma na ngwaingwaena nau,
ma na te'a nau."

13

Na tarifulaˈa sulia na ngwae neˈe fasia na maga ru ki
(Mark 4:1-9; Luke 8:4-8)

1 Ana faˈi asoa neˈeri logo, sa Jesus ka
ruˈu kwau faˈasia luma neˈeri, ma ka leka
ˈi ninimana na ˈosi, ma ka tua ˈi ano fuana
faˈamanataˈanga.
2 Ma sulia na fikuˈa doe liu kira fiku
kalia, nia ka raˈe saena taˈi gwaˈi baru, ma
ka tua ˈi saena, ma na ngwae ki kira ka uu
kwau ˈi ˈaˈe one.
3 Sui nia ka faˈarongo kira ˈani ru ˈoro
ki ˈani alaˈanga tarifulaˈa ki, ka ˈuri, “Taˈi
ngwae nia leka ka tasalia maga witi ki ˈi
saena oˈola nia.
4 Ma kaidaˈi nia tasalia maga witi neˈeri
ki, ti maga witi kira ˈasia sulia na talalinga,
ma na noˈo ki kira ka lofo maˈi, ma kira ka
ˈanida taˈifau.
5 Ma ti maga witi kira ka ˈasida ana kula
faula ki, kula neˈe ano kasi doe. Ma kira ka
bulao ˈaliˈali sulia neˈe ano nia kasi ˈoro.
6 Ma ana kaidaˈi neˈe sina nia taˈe maˈi,
nia ka sinafia na witi neˈe masubu ki, ma
kira ka kuku logo, sulia neˈe lali ru ki kasi
koso lalo.
7 Ma ti maga witi kira ˈasida ˈi safitana
na kwalo ˈabui ki, ma kwalo neˈeri ka
nuku fafia na witi ki.
8 Ma ti maga witi laˈu niˈi ˈasida ˈi saena
na ano leˈa, ma kaidaˈi kira taˈe maˈi, kira
ka fungu ana fuaˈi ru ˈoro ki. Ma ti witi
kira ka fungu ˈania taˈi talangaˈi faˈiruˈa,
ma ti witi kira ka fungu ˈania ono akwala
faˈiruˈa, ma ti witi laˈu kira ka fungu ˈania
uulu akwala faˈiruˈa.”
9 Ma sa Jesus ka faˈasuia fatalana ka ˈuri,
“Diˈia ta ngwae oga ka sai leˈa ana ru neˈe
ki, ni ka sailinga leˈa mala.”

Sa Jesus ka alaˈa ˈani tarifulaˈanga ki fuana ngwae ˈoro, bore ma nia faˈamadakola ru ki taˈifau fuana fafarongo nia ki
(Mark 4:10-12; Luke 8:9-10)

10 Na fafarongo nia ki leka maˈi siana,
ma kira ka saefilo ˈuri ana, “Faˈuta neˈe
ˈoko fata fuana na ngwae ki ˈani alaˈanga
ana tarifulaˈanga ki kwa?”
11 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Kaidaˈi sui
ki, God noaˈa kasi faˈamadakola ˈua faˈuta
neˈe nia ke baˈa gwaungaˈi fafia ngwae
nia ki. Bore ma taˈena, na madakolaˈa
niniˈa dao naˈa fuamuˈa. Ma na ngwae
neˈe noaˈa laˈu fafarongo nau ki, noaˈa
naisi faˈamadakola fuada.
12 Sa tai bore ˈana neˈe ka toˈo ana ta
madakolaˈa tiˈitiˈi sulia ˈInotoˈanga God,
God ke baˈa luda gwauna fuana, fasi ˈiri
nia ka toˈo ana madakolaˈa ˈoro ka aliˈafu
goˈo. Bore ma sa tai neˈe noaˈa kasi
roˈosulia faˈamanata ˈanga neˈe ki, ta
madakolaˈanga tiˈitiˈi bore ˈana neˈe nia
toˈo ana sulia ˈinotoˈanga God, God ke
ngali olitaˈinia faˈasia.
13 Aia, nau ku fata fuada ˈani alaˈanga
tarifulaˈa ki, osiˈana ngwae neˈe ki lisia
naˈa ru nau ku sasiˈi ki, bore ma noaˈa kira
kasi lia saiana. Kira rongoa alaˈanga laku,
bore ma noaˈa kira kasi malinganiˈi.
14 Nia ˈuri ˈiri ka faˈamamana na
alaˈanga ba sa Aesea na profet nia saea ˈi
naˈo ba ˈuri,
‘Kira ke fafarongo ma kike fafarongo,
bore ma noaˈa kira kasi saiana
faˈarongoˈa God.
Ma kira ke lia ma kira ke lia, bore ma noaˈa
kira kasi lisia tae neˈe God ka sasi
fuada.
15 Osiˈana neˈe manatada ka oˈeoˈela, ma
kike bania na alingada, ma kike
bokota logo na maada.
ˈAsu ˈubani maada kata lisia, nama alin-
gada kata rongoa, ma na manatada
ka malingaˈinia fatalana God, ma
kika faˈitaˈi maˈi ˈuaku ma nau ku
gurada.’ ”✡

16 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “ˈOilakiˈa
liu fuaumulu, sulia neˈe maamulu lisia
naˈa raoˈa nau ku sasiˈi ki, ma na
alingamuˈa ka rongoa faˈamanataˈanga
nau ki.
17 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, na
profet ˈoro ki, ma na ngwae saga ki ˈi naˈo,
kira oga lisilana ru neˈe kamu lisiˈi ki, bore
ma noaˈa kira kasi lisia. Ma kira oga naˈa
rongolana na ru neˈe kamu rongoˈi ki, ma
noaˈa kira kasi rongoa.

Sa Jesus fada tarifulaˈanga sulia na ngwae ba nia tasali maga ru
(Mark 4:13-20; Luke 8:11-15)

18 “Muke fafarongo naˈa ˈuana na
fadalana alaˈanga tarifulaˈanga neˈe sulia
na ngwae neˈe tasali maga witi.
19 Ti ngwae neˈe kira rongoa na
faˈarongoˈanga sulia na ˈInotoˈanga God,
ma noaˈa kira kasi malingani, ˈunaˈeri
sa Saetan ka leka maˈi, ma ka laua naˈa
fatalana God faˈasida neˈe kira rongoa.
Kira diˈia na maga witi neˈe kira ˈasida
sulia na talalinga, ma na noˈo ki kira ka
ˈania.
20 Ma na maga witi neˈe kira ˈasiˈi ˈi
fafona ano neˈe nia faula, nia diˈia na
ngwae neˈe kira rongoa fatalana God, ma
kira ka ngalia faˈinia na saeleˈanga.
21 Bore ma fatalana God noaˈa kasi
lalisusu goˈo saena maurilada. Kira

✡ **13:15** Aesea 6:9-10

ka fa'amamana go'o sulia kaida'i ti'iti'i. Bore ma kaida'i ilito'onga ma fa'akaisi'anga nia dao go'o ma'i du'ungana kira fa'amamana ana fatalana God, ma kira kasi fa'amamana na'a.
22 Ma ti ngwae ne'e kira di'ia maga witi ne'e kira 'asida 'i safitana na kwalo 'abui ki. Kira rongoa na fatalana God, bore ma kira manata 'abera 'ada sulia ru ki ana mauri'a kira, ma kira ka manata doe ana na mani. Ma ru ne'eri ki, nia di'ia na kwalo 'abui ki nia nuku fafia na fatalana God saena maurilada. Noa'a kira kasi rokisi go'o saena maurilada ka di'ia na witi ne'e noa'a kasi fungu go'o 'ani ta fua'i ru.
23 Ma ti ngwae la'u ne'e kira di'ia na maga witi ne'e kira 'asida 'i saena ta ano le'a. Kira rongoa fatalana God, ma kira ka malingani, ma kika fa'ata'inia tua'a 'olo'olo ka di'ia witi ne'e nia fungu 'ani fua'i ru ki. Ti witi ne'e ta'i talanga'i fua'i ru'anga, ma ti witi ne'e ono akwala fua'i ru'anga, ma ti witi uulu akwala fua'i ru'anga."

Tarifula'anga sulia na laua ta'a ki

24 Sa Jesus ka saea la'u ta'i tarifula'anga fuada, ka 'uri, "Na 'Inoto'anga God di'ia na ngwae ne'e ka fasia na maga ru ki saena na o'ola nia.
25 Ma ana ta'i rodo, kaida'i ne'e ngwae ki kira maliu 'ada, na malimae ka leka ma'i ma ka fasia ti maga laua ta'a 'i safitana na maga ru le'a ki. Sui nia ka leka na'a 'ana.
26 Ma kaida'i ne'e maga ru le'a ki kira bulao ma'i, ma kira ka tala'ae fungu, na maga laua ta'a ba kiri kira ka bulao logo.
27 Na ngwae ni rao nia ki, kira ka leka ma'i siana, ma kika saefiloa 'uri, 'Ara'i kwa, 'oko fasia na maga ru le'a ki ba. Ma na laua lo'oko ki ni'i leka ma'i fa'asia 'i fai?'
28 Ma nia ka olisida ka 'uri, 'Ta malimae na'a ne'ana nia sasia na ru ne'eri.' Ma na ngwae ni rao nia ki, kira ka saefiloa 'uri, '"Oko oga mike leka ma kami ka failia na laua ta'a ne'e ki?'
29 Nia ka olisida ka 'uri, 'Noa'a, 'asu 'ubani ana kaida'i kamu failia na laua lo'oko ki, kamu kata fa'alia logo ti 'ai le'a fa'inia.
30 Muke alu kera ke ta'e fiku na'a adaro'o leleka ka dao ana kaida'i ni goniru'a. Ma ana kaida'i ne'eri, nai ba'a saea fuana na ngwae ne'e kira gonia na ru nau ki, ku 'uri: Muke lafua na laua ki 'i na'o, ma kamu ka firi fikuda, ma kamu ka du'afia. Sui kamu ka fi'i lafua na ru le'a ki, ma kamu ka ngalia ma'i 'uana saena babala ni tainga'i'anga nau.' "

'Inoto'anga God etangilana ti'iti'i bore ma nia ka doe ana ali'afulana
(Mark 4:30-32; Luke 13:18-21)

31 Sui sa Jesus ka saea la'u ta'i tarifula'anga ka 'uri, "Na 'Inoto'anga God nia 'uri: Ta'i ngwae nia ngalia maga 'ai ti'iti'i liu ne'e kira saea 'ani mastad, ma ka fasia 'i saena na o'ola nia.
32 Ma sui bore 'ana na maga ru ne'eri ka ti'iti'i liu ana na maga ru ki ta'ifau, kaida'i nia ta'e ma'i, nia ka alua na'a na 'ai ne'e doe ka liufia na'a na 'ai ki ta'ifau 'i saena na o'ola ne'eri. Ma kaida'i na 'ai ne'e doe ka ulubono, na no'o ki kira ka saunga'inia na nu'i kira ki ana na rarana 'ai ne'eri."
33 Sui sa Jesus ka fata la'u 'ani ta tarifula'anga ka 'uri, "Na 'Inoto'anga God nia di'ia na isi ti'iti'i fuana fa'a ubulana na beret, ne'e ta kini nia ngalia, ma ka dola fa'inia flaoa 'oro, leleka ka nongalia na ka'aka'a ne'eri ka ubu, ma ka fane."
34 Sa Jesus 'idufa'i ala'a sulia na ru ne'e ki ta'ifau go'o 'ani na tarifula'anga ki fuana na fiku'a ne'eri.
35 Nia sasi 'una'eri fasi 'iri ka fa'amamana na ala'anga God ne'e profet nia keresia ka 'uri,
"Nau kui ba'a fata 'ani tarifula'anga ki fuana ngwae ki.
Ma nai ba'a fada na ru ne'e ago ki 'ita na'a ma'i ana kaida'i nau ku saunga'inia na'a na magalia."✡

Sa Jesus fada tarifula'anga sulia na laua ta'a ki

36 Sui sa Jesus ka fa'asia na'a fiku'a ne'eri ma ka ru'u saena luma. Ma na fafarongo nia ki kira ka dao ma'i siana, ma kira ka fata 'uri, "'Oke fada basi fuami'a na tarifula'anga ba sulia na laua ne'eri ki saena na o'ola."
37 Nia ka olisida ka 'uri, "Na ngwae ne'e nia fasia na maga ru le'a ki, na'a ne'e nau'a, na Ngela Ngwae.
38 Ma na o'ola na'a ne'e magalia, ma na maga ru le'a ki na'a ne'e na ngwae God ki olofana 'Inoto'anga nia. Ma na laua ne'eri ki ne'e na ngwae ro'osulia sa Saetan ki.
39 Ma na malimae ne'e nia fasia na laua ki, na'a ne'e sa Saetan. Ma kaida'i ana goniru'a na'a ne'e 'isilana na magalia, ma na ngwae ne'e kira goniru na'a ne'e na 'ainsel ki.
40 Kaida'i ne'e ngwae ni rao ki kira gonia na laua ki, ma kira ka du'afia 'i saena na mafula, nia ka di'ia logo ana 'isilana na magalia.
41 Nai ba'a kwatea 'ainsel ki, ma kira ka gonia ngwae ki ta'ifau ne'e kira sasia ru

✡ **13:35** Sam 78:2

ta'a ki, ma na ngwae ne'e kira fa'arora na'a ngwae ki, ma na 'ainsel ki kira ka lafuda fa'asia na 'inoto'anga nau.
42 Ma kira ka 'ui 'ani kira 'i saena mafula, kula ne'e kira ke ba'a angi, ma kira ka 'ala girigiria na lifada.
43 Aia, na ngwae saga ki, kira ka sina di'ia na mada'afi saena na 'inoto'anga na Ma'a kira. Muke manata le'a sulia na ru ne'eri."

Na tarifula'anga ki

44 Sa Jesus ka fata logo 'uri fuana na fafarongo nia ki, "Na 'Inoto'anga God nia di'ia na mani doe ne'e kira sofongani saena na o'ola. Ma kaida'i ta'i ngwae lisia, nia ka sofonga'inia logo 'ana. Ma nia ka saele'a liu, ma nia leka ma ka 'oifoli 'ani na ru nia ki ta'ifau, ma ka folia na'a o'ola ne'eri, fasi 'iri ka ngali 'ana mani doe ne'eri.
45 "Ma na 'Inoto'anga God nia di'ia logo na ngwae 'oifoli ne'e nia lulu 'uana na fau ngwairoiro le'a ki ne'e folilani doe liu.
46 Kaida'i nia dao to'ona kala ta'i fau ngwairoiro ne'e liulana doe liu, nia ka leka, ka 'oifoli 'ani na ru nia ki ta'ifau, ma ka fi'i folia.
47 "Na 'Inoto'anga God nia di'ia logo na furai ne'e kira dee 'ani 'i saena na asi, ma kira ka deea 'ani kwalukaela i'a matamata ki ta'ifau.
48 Ma kaida'i nia fungu, na ngwae ne'e kira dee ki kira olonga'inia 'i sara, ma kira ka tua 'i ano. Sui kira ka gonia na'a i'a le'a ki saena kukudu ki, ma kira ka 'ui 'ania na i'a ta'a ki.
49 Nia ka 'una'eri logo ana 'isilana na magalia. Na 'ainsel ki kike leka ma'i, ma kira ka daro'ia na ngwae ta'a ki fa'asia na ngwae le'a ki.
50 Ma na ngwae ta'a ki, kira ka 'ui 'anida 'i saena na mafula, ma 'i ne'eri kira ka angi, ma kira ka 'ala girigiri 'ani lifada."
51 Sui sa Jesus ka saefiloda ka fata 'uri, "Kaumulu saiana ru ne'eri ki?" Ma kika olisia kira ka 'uri, "'Iu."
52 Ma sa Jesus ka fata 'uri fuada, "Kamu'a na ngwae ne'e nau ku fa'amanata kamu na'a. 'Una'eri kamu ka fa'amanata 'ania ala'anga sulia 'Inoto'anga God. Kamu sai le'a ana na Kerekere'a Abu saena Fau Alanga'inga 'Ua ma na fata'a faolu ne'e nau ki."

Na ngwae 'i Nasaret ki kira 'aila 'ania sa Jesus

(Mark 6:1-6; Luke 4:16-30)

53 Ana kaida'i sa Jesus nia ala'a 'ani tarifula'anga ne'eri ki ka sui, nia ka leka na'a fa'asia ma'e fanoa ne'eri.
54 Ma nia ka oli la'u ma'i ana ma'e fanoa nia 'i Nasaret. Ma nia ka leka 'i saena luma fuana fo'onga'a fuana fa'amanatalana ngwae ki. Ma ana kaida'i ngwae ki kira rongoa, kira ka 'arefo liu, ma kira ka fata 'uri, "Na ngasingasi'anga ana sa tai nini'a kwate nia ka fa'amanata 'ania fatalana God 'uri, ma fa'inia sasilana na fa'anada'a ki?
55 Kulu sai go'o akulu ana ne'e ngwae ne'e, nia'a na ngela sa Josef go'o nini'a, na ngwae ni saiana saunga'ilana ru ki 'ani 'ai ki, ma te'a nia 'i Mary. Na ngwaefuta nia ki ne'e sa James, sa Josef, sa Simon, ma sa Judas go'o.
56 Ma na ngwaingwaena nia ki, kira tua go'o 'ada fa'i kulu 'i ne'e. Fa'uta ne'e nia ka liato'o liu 'uri?"
57 Ma ana kaida'i ne'eri, kira ka 'aila 'ani sa Jesus.

Sui sa Jesus ka fata 'uri fuada, "Na profet nia 'afita'i fuana ngwae futa nia ki fa'inia na ngwae ana ma'e fanoa nia ki, kira ka fu'usi doe ana nia'a."
58 Ma sa Jesus noa'a kasi sasia na ru fa'anada'a 'oro ki ana ma'e fanoa nia, sulia na ngwae ne'eri ki, kira 'aila kasi fa'amamana ana.

14

Kaida'i kira saungia sa John ngwae ni Siuabu

(Mark 6:14-29; Luke 9:7-9)

1 Ma ana kaida'i ne'eri, sa Herod Antipas ne'e ngwae tatalafa'a 'i Galili, nia ka rongoa fa'arongo'a sulia sa Jesus,
2 ma nia ka fata 'uri fuana ngwae ne'e kira rao fa'inia ki, "Ngwae ne'e, nia'a sa John ngwae ni siuabu nia mauri la'u! Nia nini'a ke sasia la'u na ru ni 'arefo'a ki."
3-4 Ana kaida'i sa John nia mauri 'ua, sa Herod ne'e korea 'i Herodias na 'afe ngwaefuta nia sa Filip. Ma sa John ka balufia sa Herod ka 'uri, "Na taki God noa'a kasi alafafia ne'e 'oke korea 'afe ngwaefuta 'oe." Nia ne'e sa Herod ka kwatea ti ngwae fasi 'iri kika daua sa John, ma kira ka firi'ia, ma kira ka alua saena luma ni lokafo. Sa Herod nia sasia ru ne'e sulia na 'afe nia 'i Herodias ne'e oga.
5 Ana kaida'i sa John tua saena luma ni lokafo, sa Herod ka oga liu saungilana, bore ma nia ma'u 'ani ngwae ki, sulia kira saea sa John nia'a ta ngwae ana profet ki.
6 Sui ana ta'i asoa, sa Herod ka saunga'inia ta'i fanga'a doe fuana manata'anga to'ona fa'i asoa nia futa ana. Ana fanga'a ne'eri, na sari'i 'i Herodias nia leka ma'i ka ngwa'e fuana sa Herod fa'inia kwaima nia ki fasi 'iri kira ka ada ana. Kaida'i sa Herod ka lisia sari'i ne'e nia ngwa'e, nia ka saele'a liu fa'inia.

7 Ma nia ka eta fataˈa naˈa fuana sariˈi
neˈeri ka ˈuri, “Nai baˈa kwatea ta tae goˈo
ˈana neˈe ˈoko gani nau ˈuana.”
8 Aia, teˈa na sariˈi neˈe ka alaˈa fuana
sariˈi, nia ka fata ˈuri, “ˈOke gani, ˈoko
fata ˈuri, ‘Nau ku oga ˈoke kwatea maˈi
gwauna sa John ngwae ni Siuabu fuaku
ana kaidaˈi neˈe naˈa. ˈOko alua maˈi
fafona ta taˈe ru.’ ” Ma na sariˈi neˈe ka
sasi ˈunaˈeri.
9 Ma kaidaˈi sa Herod ka rongoa ru neˈe,
nia ka kwaimanatai liu. Sui bore ˈana,
nia ka sasia naˈa ˈana, sulia nia eta fataˈa
naˈa, ma na kwaima nia ki kira ka rongoa
taˈifau naˈa.
10 Ma nia ka kwatea ngwae rao nia ki ka
leka kika siki musia maˈi gwauna sa John
ngwae ni Siuabu saena luma ni lokafo.
11 Ma kira ka ngalia maˈi gwauna sa John
fafona taˈe ru, ma kira ka kwatea naˈa
fuana sariˈi ˈi Herodias. Ma na sariˈi neˈe
ka ngalia ka kwatea naˈa fuana teˈa nia.
12 Kaidaˈi na fafarongo sa John ki kira
rongoa na ru neˈe, kira leka maˈi, kira
ka ngalia nonina, kika kwaiatoa naˈa
saena na kilu gwaˈu. Sui, kika leka kika
faˈarongoa sa Jesus ˈani.

Sa Jesus nia sarea na lima toˈoni ngwae ki

(Mark 6:30-44; Luke 9:10-17; John 6:1-14)

13 Ana kaidaˈi sa Jesus nia rongo sulia
na ru neˈeri nia fuli fuana sa John, nia
ka faˈasia naˈa kula neˈeri, ma ka leka
taˈifili nia saena gwaˈi baru ˈuana kula
neˈe noaˈa ta ngwae kasi tua ana. Na
ngwae ki kira rongoa ru neˈe sa Jesus sasia,
ma kira ka faˈasia na fanoa kira ki, ma kika
donga buri ˈana sulia tala.
14 Ma kaidaˈi sa Jesus koso ma ka lisia na
fikuˈa doe, nia ka kwaimanatai fuada, ma
ka gura na ngwae neˈe kira mataˈi ki.
15 Ma ana saˈulafi neˈeri, na fafarongo
nia ki kira leka maˈi siana, ma kira ka fata
ˈuri, “Kula neˈe noaˈa kasi tua karangia ta
fanoa, ma nia karangi ka rodo naˈa. ˈOke
kwatea na fikuˈa neˈe kika leka naˈa ˈada,
fasi ˈiri kira ka leka ˈuana na maˈe fanoa
ki ˈiri neˈe kike foli fanga ˈada.”
16 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Noaˈa kira
kasi leka. Kaumulu neˈe muke kwatea ta
fanga fuada fuana ˈanilana.”
17 Ma kira olisia kika ˈuri, “Kaimili toˈo
goˈo ana lima afu beret ki ma ro gwaˈi iˈa
ki.”
18 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Muke
ngaliˈi maˈi ˈi neˈe siaku.”
19 Ma nia ka kwatea na ngwae ki kira
ka tua ˈi ano ˈi saena na karasi. Sui nia
ka ngalia na lima afu beret ba kiri ma
ro gwaˈi iˈa neˈeri ki. Ma ka lia ˈalaˈa
ˈuana ˈi langi, ma ka baˈatafea God. Sui
nia ka ngiia afu beret neˈeri ki, ma ka
kwatea fuada na fafarongo nia ki, ma kira
ka daroˈia fuada na ngwae neˈeri ki.
20 Na ngwae neˈeri ki taˈifau, kira ka
fanga leleka kira ka abusu naˈa. Sui na
fafarongo nia ki kira ka gonia na fanga
neˈe ore ki ˈi saena taˈi akwala ma ro
kukudu, leleka niˈi ka fungu taˈifau.
21 Ma na ngwae ba kira fanga ki bolo
faˈinia lima toˈoni ngwane, ma noaˈa kira
kasi toˈomani goˈo na kini ki ma na ngela
ki.

Sa Jesus nia leka ˈi fafona na kafo
(Mark 6:45-52; John 6:15-21)

22 Ma ˈi buri ˈana ru neˈeri, sa Jesus nia
asungaˈinia na fafarongo nia ki kira ka
etaeta ˈuana ta bali ana ˈosi neˈeri saena
na baru. Ma nia ka tua buri fasi ˈiri ke
saea fuana na fikuˈa neˈeri kira ka leka
naˈa ˈada.
23 Ma buri ˈana neˈe ngwae ki kira oli
naˈa, nia ka raˈe taˈifili nia gwauna taˈi
kula fane ˈiri nia ka foˈo. Ma ana faˈi rodo
neˈeri, nia ka tua ˈana taˈifili nia ˈi neˈeri.
24 Ma kaidaˈi neˈeri, neˈe gwaˈi baru
baera ka tau naˈa faˈasia ˈi sara, ma na
nafo ki ka kwaiˈia sulia nia naˈofia na iru.
25 Ma ana kadi rodo ˈi ˈofodangi, sa Jesus
ka fali naˈa maˈi ˈi fafona na kafo, ma ka
leka naˈa maˈi fuada.
26 Ma ana kaidaˈi kira lisi nia ka fali maˈi
ˈi fafona na kafo, kira ka maˈu liu. Ma kira
ka ri ˈuri, “Na anoano ru!” Ma kira ka fai
araarai.
27 Ma ˈaliˈali goˈo sa Jesus ka fata fuada
ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi maˈu laˈu!
Nauˈa goˈo niniˈa.”
28 Ma sa Peter ka olisia ka ˈuri, “Aofia
ˈae, diˈia ˈaeˈo mamana naˈa neˈana, ˈoke
fata maˈi ˈuaku ˈiri nau kui leka kwau
ˈuamu ˈi fafona na kafo neˈe.”
29 Sa Jesus ka fata ˈuri, “ˈIu, leka maˈi.”
Sui sa Peter ka koso faˈasia na gwaˈi
baru, ma ka talaˈae fali ˈi fafona na kafo
ˈuana sa Jesus.
30 Sui ana kaidaˈi nia ka lisia na iru doe,
nia ka maˈu ma ka talaˈae ka kuru naˈa ˈi
saena na kafo. Ma nia ka ri ka ˈuri, “Aofia
ˈae, ˈoke faˈamauri nau!”
31 Ma ka ˈaliˈali goˈo sa Jesus ka kwate
lima kwau ˈuana, ka dau ana niaˈa, ma
ka fata ˈuri, “Na fitoˈonga ˈoe nia tiˈitiˈi
liu. Faˈuta neˈe ˈoko manata ruarua ana
nauˈa?”
32 Ma ana kaidaˈi kera raˈe naˈa ˈi saena
na gwaˈi baru, na iru ka aroaro naˈa.
33 ˈUnaˈeri goˈo na ngwae neˈe kira tua
ˈi saena na gwaˈi baru ki, kira ka faˈa
aofia kika ˈuri, “ˈAeˈo naˈa neˈe Ngela God
mamana naˈa.”

Kaidaˈi sa Jesus nia gura ngwae mataˈi ki
(Mark 15:1-9)

34 Ma kaidaˈi kira toˈofolo saena ˈosi,
kira ka koso naˈa ana taˈi maˈe fanoa kira
saea ˈani Genesaret.
35 Ma na ngwae ana maˈe fanoa neˈeri
ki, kira ka lia saiana sa Jesus. Ma kira ka
kwate alaˈanga fuana ti maˈe fanoa laˈu
sulia sa Jesus, fasi ˈiri ngwae neˈeri ki, kira
ka baˈea maˈi ngwae mataˈi kira ki ka leka
maˈi siana. Ma kira ka ngalia maˈi ngwae
mataˈi ˈoro ki siana.
36 Ma na ngwae ki ka gania sa Jesus fasi
ˈiri ka alaˈania na ngwae mataˈi neˈeri ki
kira ka sama ˈada toˈona ˈaena na ifi nia.
Ma sa tai faˈida neˈe kira sama toˈona ifi
nia, kira ka ˈakwa naˈa.

15

Sulia na faˈamanataˈanga na koˈo kira ki
(Mark 7:1-13)

1 Sui ti Farasi ma na faˈamanata ana taki
ki, kira ka leka maˈi faˈasia ˈi Jerusalem
siana sa Jesus fuana saefilolana.
2 Kira ka fata ˈuri, “Faˈuta neˈe
fafarongo ˈoe ki kasi roˈosulia na
faˈamanataˈanga neˈe koˈo bora kia ki
alua naˈa maˈi fuaka, osiˈana noaˈa kira
kasi taufia goˈo na limada ˈi naˈo, ma kira
fiˈi fanga?”
3 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Kamuˈa
logo, faˈuta neˈe kamu ka sasi amuˈa sulia
faˈamanataˈanga kamu ki talamuˈa, ma
noaˈa kamu kasi sasi sulia taki God ki?
4 God fata ˈuri, ‘ˈOke faˈadoea na maˈa
ˈoe ma na teˈa ˈoe.’ Ma ‘Diˈia sa tai neˈe
nia taofia maˈa nia nama teˈa nia, kira ke
saungia ka mae.’✡
5 Bore ma, kamu faˈamanata rora lala
ˈuri, diˈia ta ngwae nia toˈo ana ti ru neˈe
nia saiana ke ˈafia ˈani maˈa nia nama teˈa
nia, ma ka fata lala ˈuri, ‘Nai baˈa kwatea
naˈa ru baera ki fuana God.’
6 Kamu saea, nia leˈa goˈo ˈana fuana
neˈe nia kasi ˈafia naˈa maˈa nia ma na
teˈa nia ˈani ru baera ki ba nia eta fataˈa
ˈani fuana God. Ma diˈia nia ˈunaˈeri, na
faˈamanataˈanga neˈe kamu alua, nia ka
kware teˈeteˈe naˈa ana fatalana God.
7 Ma kaumulu ka saea kamu roˈosulia
God, ma noaˈa nia kasi mamana goˈo.
Sa Aesea nia fata mamana kaidaˈi ba nia
alaˈa suli kamu, diˈia ba nia keresia neˈe
God fata ˈuri,
8 ‘Na ngwaˈi toˈa neˈe ki kira faˈadoe nau
goˈo ˈada ˈani alaˈanga kira ki, bore
ma na manatada nia tau liu faˈasi
nau.
9 Kira foˈosi nau ˈoˈo goˈo ˈada, duˈungana
kira faˈamanata goˈo ˈada sulia taki
kira ki talada, ma kira ka saea fasi
taki God ki naˈa neˈeriˈa!’ ”✡

Sulia na fanga
(Mark 7:14-23)

10 Ma sa Jesus ka saea maˈi na ngwae
ˈoro ki siana, ma ka fata ˈuri fuada, “Mulu
fafarongo maˈi fuaku, ma muke saiana.
11 Noaˈa laˈu ta ru neˈe ta ngwae nia
ke ˈania, neˈe nia kwatea na suaˈa fuana.
Noaˈa! Na alaˈanga neˈe ruˈu maˈi faˈasia
kwakwana ngwae lala neˈe nia faˈasua na
maurilana ngwae.”
12 Sui na fafarongo sa Jesus ki, kira ka
leka maˈi siana, kira ka fata ˈuri fuana,
“Na ru ba ˈoko saeˈe ki, na Farasi ki
rongoa, ma na manatada noaˈa kasi leˈa
sulia.”
13 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “God
ke baˈa faˈalia na faˈamanataˈanga rora
ki, osiˈana neˈe noaˈa kasi leka maˈi faˈasi
nia, diˈia ta ngwae neˈe nia failia na ru taˈa
neˈe kira bulao maˈi karangia ru neˈe nia
fasiˈi ki.
14 Noaˈa kamu kasi manata ˈabera ˈani
Farasi neˈeri ki. Sulia kira diˈia goˈo ˈada
na ngwae maa rodo neˈe nia talaˈia logo
ta ngwae maa rodo. Ma kamu ka sai logo
ana, diˈia ta ngwae neˈe maana rodo ma
ka talaˈia logo ta ngwae neˈe maana rodo,
keraˈa ka ˈasidaroˈo taˈifau goˈo ˈi saena
mae kilu.”
15 Ma sa Peter ka fata ˈuri fuana sa Jesus,
“ˈOke fada basi maˈi na fadalana alaˈanga
ba ˈoko fiˈi saeˈe goˈo maˈi fuaimili ki.”
16 Sa Jesus ka olisia ka fata ˈuri, “Kau-
mulu fafarongo nau ki naˈa, bore ma
noaˈa kamu kasi kwaˈatafa ˈua logo diˈia
kiraˈa.
17 Faˈuta neˈe noaˈa kamu kasi saiana ru
neˈe ki? ˈIu, na ru neˈe ta ngwae ˈania
ke baˈa leka daofaˈi liu naˈa ˈana ˈi saena
ogana, ma ˈi buri nia ke baˈa ruˈu laˈu goˈo
maˈi ˈana faˈasia saena nonina.
18 Bore ma ta alaˈanga taˈa neˈe nia ruˈu
maˈi faˈasia kwakwana ngwae, nia ˈita
maˈi faˈasia saena manatana ngwae. Na
ru neˈeri lala neˈe ke faˈasua na maurilana
ngwae.
19 Ma ru taˈa neˈe ka ruˈu maˈi
faˈasia saena manatalana ngwae ki neˈe
ˈuri: saungwaeˈa, kakabaraˈanga, sasi
taˈangaˈa faˈinia ta ngwae, sokeˈa fafia ta
ngwae, bililana na ru ta ngwae, faˈinia na
alaˈanga taˈa sulia ta ngwae.
20 Aia, ru neˈeri ki saiana ka faˈasua
maurilana ngwae ˈi naˈona God. Bore ma
na tau limaˈanga ˈi naˈona fanga, diˈia
na falafala neˈe koˈo bora kia ki kira

✡ **15:4** Eksodas 20:12; Diutronomi 5:16 ✡ **15:9** Aesea 29:13

fa'amanata kia ma'i 'ani, sui bore 'ana ta ngwae noa'a kasi sasia sulia, na maurilana kasi ta'a go'o."

Sa Jesus nia gura ta'i kini noa'a la'u Jiu (Mark 7:24-30)

21 Sa Jesus ka leka na'a fa'asia na kula ne'eri, ma ka leka na'a 'uana na aba'i kula 'i Taea ma 'i Saedon.
22 Ma ta'i kini ne'e noa'a la'u Jiu saena tua'a 'i Kenan ka leka ma'i siana, ma ka ri 'uri, "Aofia 'ae, 'oe na 'alako ana kwalafa sa David, 'oke manatai nau ma'i! Na ano'i ru ta'a ne'e nia ru'ufia na defo nau, ma ka nonifii liu."
23 Sa Jesus noa'a kasi olisia go'o 'ani ta ala'anga. Ma na fafarongo nia ki kira ka leka ma'i siana sa Jesus, ma kira ka 'uri, "'Oke ba'ea nia ka leka kwau 'ana, sulia nia donga kulu go'o 'ana, ma nia ka isi liu na'a."
24 Sa Jesus ka fata fuana kini ne'eri ka 'uri, "God kwate nau go'o ma'i fuana na ngwae Jiu ki ne'e kira di'ia na sipsip ne'e kira o'osi na'a 'ada ki."
25 Sui na kini ne'eri ka leka ma'i, ma ka bobo uruuru na'a 'ana 'i na'ona 'aena ka 'uri, "Aofia kwa, 'oke kwai'afi ma'i aku!"
26 Sa Jesus ka olisia ka 'uri, "Noa'a kasi saga fuana ngalilana na fanga ngela ki, ma ka 'ui 'ania fuana na kui ki."
27 Na kini ne'eri ka 'uri, "'Iu. Bore ma na kui ki saiana kika 'ania go'o 'ada na ngisingisi fanga ne'e 'asia fa'asia na tatafe na ngwae ne'e kira sareda ki."
28 Sui sa Jesus ka olisia ka 'uri, "Kini ne'e 'ae, na fa'amamana'anga 'oe nia doe liu! Ma na ru ne'e 'oko gania, nai kwatea fuamu." Ma na defo nia ka 'akwa na'a ana kaida'i ne'eri nama go'o.

Sa Jesus gura ngwae mata'i 'oro ki

29 Kaida'i sa Jesus nia leka ma'i fa'asia ma'e fanoa ne'eri, nia ka oli ma'i sulia tala ne'e liu ninimani 'osi doe 'i Galili. Ma nia ka ra'e gwauna ta'i ua, ma ka tua 'i ne'eri.
30 Ma ana kaida'i ne'eri, ngwae 'oro liu ki kira ka leka ma'i siana. Ma kira ka ngalia logo ma'i ngwae 'oro mata'i ki, ti ngwae 'aeda ka mae ma na limada ka mae, ti ngwae maada ka rodo, ma ti ngwae kwakwada ka nonoto. Kira aluda 'i na'ona 'aena sa Jesus, ma nia ka gurada, ma kira ka 'akwa ta'ifau.
31 Ma na ngwae ne'eri ki ne'e kira fiku fuana bubu'a, kira ka 'arefo liu ana kaida'i kira lisia ngwae ne'e kwakwada nonoto ki, ma kira ka ala'a la'u. Ma ngwae ne'e 'aeda mae ma na limada mae ki kira ka le'a la'u. Ma sa tai ne'e noa'a kira kasi fali le'a, kira ka fali le'a na'a. Ma na ngwae ne'e maada ka rodo, kira ka lia la'u. Ma sulia ne'e kira lisia ru ne'eri ki, kira fi'i aura'ea God 'i Israel.

Sa Jesus fa'a 'oroa fanga ti'iti'i (Mark 8:1-10)

32 Sui sa Jesus ka saea ma'i na fafarongo nia ki siana, ka 'uri fuada, "Nau ku kwaimanatai liu fuana ngwae ne'e ki, osi'ana kira tua fa'i kulu sulia uulu asoa ki ka sui na'a, ma na fanga kira ki ka sui na'a. Ma noa'a nau kusi oga olita'ilada 'uana fanoa kira ki ana kaida'i kira fiolo 'uri, 'asu 'ubani ta ngwae 'ada kata ngwata'uta'u, ma ka maefelo sulia tala."
33 Na fafarongoa nia ki olisia kira ka fata 'uri fuana, "Saena fanoa gwa'u 'uri kulu ke ba'a dao to'ona na fanga 'i fa'i 'iri ka bolo fa'inia ngwae 'oro 'uri kwa?"
34 Ma sa Jesus ka saefilo kira ka 'uri, "Fita afu beret ki ne'e kamu to'o ana?"
Fafarongo nia ki olisia kira ka fata 'uri fuana, "Fiu afu ru ki go'o, fa'inia bara gwa'i i'a go'o ne'e kami to'o ana."
35 Ana kaida'i ne'eri, sa Jesus ka saea ngwae ki kira ka tua 'i ano.
36 Sui, nia ka ngalia fiu afu beret ki fa'inia gwa'i i'a ne'eri ki, ka ba'atafea God. Sui nia ka ngiia, ma ka kwatea fuana fafarongo nia ki, 'iri kira ka daro'ia fuana ngwae ne'eri ki.
37 Ma ngwae ne'eri ki, kira fanga ta'ifau, ma kira ka abusu. Buri 'ana kira fanga ka sui, na fafarongo ki kira ka fa'afungua fiu kukudu ki 'ani orengana fanga ne'e ore.
38 Ngwae ne'e kira 'ania fanga ne'eri, kira fai to'oni ngwane ki. Noa'a kira kasi to'omani go'o na kini ma na ngela ki.
39 Aia, ma buri 'ana kira fanga ka sui na'a, sa Jesus ka fi'i olita'inida 'uana 'i fanoa kira ki. Ma nia fa'inia na fafarongo nia ki, kira ka koso, ma kika ra'e saena ta'i gwa'i baru, kira ka leka 'uana ma'e fanoa kira saea 'ani Magadan.

16

Na ngwae ki ilito'ona sa Jesus (Mark 8:11-13; Luke 12:54-56)

1 Aia, ti Farasi fa'inia ti Sadusi, kira ka leka ma'i siana sa Jesus 'iri kika ilito'ona go'o 'ada, ma kira ka saefiloa fasi 'iri nia ka fulia ta fa'anada'a 'iri ka fa'ata'inia God ne'e asunga'i nia ka leka ma'i.
2 Sa Jesus ka olisida ka fata 'uri fuada, "Ana kaida'i ne'e sina ka suu, di'ia kamu lisia ne'e gwa'i salo ki ni'i meo, kamu saiana uta noa'a kasi to'o rorodo.
3 'Iu, ma 'i 'ofodangi, di'ia kamu lisia ne'e gwa'i salo ki ni'i meo ma ka goa, kamu ke saiana logo ne'e uta ke ba'a to'o. Kamu saiana lisilana mamanga, bore ma

noaˈa kamu kasi lia saiana ru neˈe God fulia ana kaidaˈi neˈe ki.
4 Kamu ngwae taˈena neˈe kamu sasia ru taˈa ˈoro ki, ma noaˈa kamu kasi faˈamamana goˈo ana God. Kamu ka oga lisilana faˈataˈinga ki. Bore ma nau noaˈa kusi baˈa sasi goˈo ta faˈanadaˈa fuamuˈa. Na faˈanadaˈa neˈe nau ku sasia fuana kamu ka lisia goˈo neˈe na faˈanadaˈa neˈe nia fuli fuana na profet sa Jona ˈi naˈo.”

Buri ˈana sa Jesus nia fata ˈunaˈeri ka sui, nia ka leka naˈa ˈana faˈasi kira.

Sulia na Farasi ki ma na Sadusi ki (Mark 8:14-21)

5 Ana kaidaˈi sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira toˈofolo ˈuana na bali ˈosi loˈoko, na fafarongo nia ki noaˈa kasi toˈo ana ta beret, osiˈana neˈe kira manata bura ˈani ngalilana faˈi kira.
6 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke lia leˈa suli kamu faˈasia na isi fuana beret ana Farasi ki ma na Sadusi ki logo.”
7 Ma ana kaidaˈi neˈe fafarongo nia ki kira rongoa na alaˈanga neˈeri ki, kira ka fata naˈa ˈada sulia ˈi safitana kira taˈifilida, ma sulia kira fia fasi sa Jesus nia ka fata sulia beret mamana, ma kira ka ˈuri, “Sali sa Jesus nia fata ˈunaˈeri, osiˈana neˈe noaˈa kulu ˈiri ngalia maˈi ta beret taka niniˈa!”
8 Ma osiˈana sa Jesus nia sai goˈo ana manatalana na fafarongo nia ki, nia ka fata ˈuri, “Faˈuta neˈe kamu ka manata ˈabera liu sulia neˈe kamu kasi ngalia maˈi ta beret? Na faˈamamanaˈanga kaumulu ki tiˈitiˈi liu!
9 Noaˈa kamu kasi malingaˈinia ˈua na manatai ngwae saena na ru nini nau ku saea fuamuˈa? Ma kamu manata bura naˈa ˈani lima afu beret ba nau ku sarea ˈani lima toˈoni ngwae ki, ma kamu ka faˈafungua kukudu ˈoro ˈani fanga ba ore ki.
10 Sali bore kamu manata bura naˈa logo ˈani fiu afu beret ki goˈo ba nau ku sarea ˈani fai toˈoni ngwae ki, ma kamu ka faˈafungua kukudu ˈoro ba kiri ˈani fanga neˈe ore ki.
11 Faˈuta neˈe noaˈa kamu kasi saiana tae neˈe nau ku fata sulia? Noaˈa laˈu na beret neˈe nau ku fata sulia. Tae neˈe nau ku saea naˈa neˈe kamu ke madafi kamu faˈasia na isi neˈe ke faˈa ubua na beret na Farasi ki ma na Sadusi ki.”
12 Buri ˈana nia fata ˈunaˈeri ka sui, na fafarongo ki kira fiˈi saiana tae neˈe sa Jesus nia fata sulia. Nia fata lala sulia na faˈamanataˈanga Farasi ki ma na Sadusi ki.

Na faˈamamanaˈanga sa Peter (Mark 8:27-30; Luke 9:18-21)

13 Kaidaˈi sa Jesus nia dao ana na abaˈi kula ˈi Sesarea Filipae, nia ka saefiloa na fafarongo nia ki ka ˈuri, “ˈUri ma ngwae ki kira sae nau, Ngela Ngwae, ˈani sa tai?”
14 Kira olisia kika ˈuri, “Ti ngwae kira saeˈo ˈani sa John ngwae ni Siuabu neˈe nia mauri laˈu, ma ti ngwae kira saeˈo ˈani sa Elaeja neˈe nia mauri laˈu. Ma ti ngwae laˈu kira ka saeˈo ˈania sa Jeremaea nama ta ngwae ana profet ki neˈe nia mauri laˈu.”
15 Sui sa Jesus ka saefiloda ka ˈuri, “ˈIrai ma kaumulu mo, kamu sae nau mo ˈani sa tai?”
16 Ma sa Simon Peter ka olisia ka ˈuri, “ˈAeˈo naˈa neˈe na Christ, na ngwae God nia filia fuana faˈamaurilana ngwae nia ki, na Ngela God neˈe mauri firi.”
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Simon na ngela sa John ˈae, nia ˈoilakiˈa fuamu. Sulia ta ngwae kasi faˈataˈinia ru neˈe fuamu. Bore ma na maˈa nau ˈi langi neˈe nia faˈataˈinia fuamu.
18 Ma nau ku saea fuamu, ˈoe sa Peter, neˈe fadalana ba na fau, ka diˈia na fau neˈe kira saungaˈinia na luma fafona. Nai alu ˈaeˈo ta ngwae lalifu neˈe ˈoke faˈangasingasia ngwae neˈe kira ke baˈa faˈamamana aku ki. Ma na ngasingasilana maeˈa noaˈa kasi bolo faˈinia liufilada.
19 Ma nau ku kwatea ngasingasiˈanga fuamu neˈe nia diˈia na kii ana sina maa ana Gwaungaˈi ˈanga God. Fuana ta tae neˈe ˈoko luia ngwae ki noaˈa kasi sasia saena magalia, God ka alafafia logo fatalamu ˈi langi. Ma ta tae neˈe ˈoko alaˈania ngwae ki ka sasi ˈi saena magalia, God ka alaˈania logo maˈi ˈi langi.”
20 Sui sa Jesus ka fata totongaˈi fuana na fafarongo nia ki, ˈiri noaˈa kira kasi faˈarongoa ta ngwae fasi niaˈa neˈe na Christ.

Sa Jesus nia fata sulia na maelana (Mark 8:31—9:1; Luke 9:22-27)

21 ˈIta ana kaidaˈi neˈeri ka leka, sa Jesus ka talaˈae ana fata faˈamadakolana fuana na fafarongo nia ki ka ˈuri, “Nai leka nama ˈuana ˈi Jerusalem. Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma na fata abu doe ki, ma na ngwae faˈamanata ana taki ki, kike baˈa faˈafii nau, ma kike saungi nau. Ma ana uulu faˈi asoa, God ke baˈa taˈe nau laˈu ˈuana na mauriˈa.”
22 Ma sa Peter ka talaˈia kwau, ma ka balufia ka ˈuri, “Aofia ˈae, God luia! Na ru neˈe ki, noaˈa kasi fuli fuamu!”
23 Ma sa Jesus ka kakari abula, ma ka fata ˈuri fuana sa Peter, “Saetan ˈae, leka tau kwau ˈamu faˈasi nau! ˈOko uu sauli nau. Sulia neˈe manatalamu ˈita maˈi

fa'asia na ngwae ki go'o 'ana, ma noa'a la'u fa'asia God."

24 Sui sa Jesus ka fata 'uri fuana na fafarongo nia ki, "Sa tai bore 'ana ne'e oga ke donga nau, noa'a nia kasi manata 'abera sulia ru nia oga'i ki go'o 'ana talana. Nia ke donga nau lala 'ana, ana kaida'i nia ke nonifii, ma ke mae ana 'ai rara folo.

25 Sa tai bore 'ana ne'e 'aila kasi donga nau du'ungana nia oga ke sasi 'ana sulia kwaiogai'anga nia ki talana, nia ke ba'a talafia na mauri'a firi. Bore ma di'ia sa tai bore 'ana ne'e ke mae fuaku, nia ke to'o ana mauri'a firi.

26 Di'ia ne'e ta ngwae ka to'o ana ru 'oro saena magalia ne'e, ma nia ka mae, ma nia ka tua tau fa'asia God, ru ne'eri kasi fulia go'o ta le'anga'a fuana. Noa'a ta ngwae kasi totolia folilana na mauri'a firi 'ani ta mani.

27 Nau ku saea ru ne'e osi'ana nau'a, na Ngela Ngwae, nai ba'a leka ma'i fa'inia na 'ainsel nau ki, ana 'Inoto'anga na Ma'a nau, ma nai ba'a kwatea na kwaiara'a nama na kwa'ikwa'inga fuana na ngwae ki ta'ifau, osi'ana na ru ne'e kira sasia.

28 Ru mamana nau ku saea fuamu'a, ti ngwae aumulu noa'a kira kasi mae leleka kira ka lisia nau ku dao ma'i, ma nau ku gwaunga'i."

17

Sa Jesus nia fa'ata'inia na ngasingasi'anga nia fa'inia rara'a nia
(Mark 9:2-13; Luke 9:28-36)

1 Na ono fa'i asoa ki 'i buri, sa Jesus ka tala'ia sa Peter, ma na ro ngwae asina ki sa James ma sa John ta'ifilida 'uana 'i gwauna ta'i fa'i ua ne'e fane.

2 Ma kaida'i kira lia kwau, kira ka lisia na'a maana sa Jesus nia rokisi. Na maana ka ngwasinasina di'ia na sina, ma na ifi nia ki ka kwao liu.

3 Ma na uulu ngwae fafarongo ne'e ki, kira ka lisia sa Moses fa'inia sa Elaeja kera ala'a adaro'o fa'inia sa Jesus.

4 Ma sa Peter ka fata 'uri kwau fuana sa Jesus, "Aofia 'ae, nia le'a liu ne'e kulu ka tua na'a akulu 'i ne'e. Di'ia 'oko oga, nai saunga'inia ta uulu babala, ta ai fuamu, ta ai fuana sa Moses, ma ta ai fuana sa Elaeja."

5 Ma ana kaida'i sa Peter nia fata go'o 'ana 'ua 'una'eri, ta'i gwa'i salo ne'e ngwasinasina liu uku ma'i, ma nunufilana ka buta fafida, ma kira ka rongoa na'a lingalinga 'i ru nia fata ma'i 'uri fa'asia saena na gwa'i salo ne'eri, "Na ngela muta'i nau nini'a ne'e nau ku alafe liu na'a ana. Nau ku saele'a fa'inia. Kamu ke rongo sulia nia'a!"

6 Ma kaida'i ne'e fafarongo nia ki kira rongoa na'a lingalinga 'i ru ne'e, kira ka ma'u liu, ma kira ka teo na'a 'ada fafia na maada 'i ano.

7 Ma sa Jesus ka dao ma'i siada, ma ka sama to'oda, ka fata 'uri, "Muke tata'e. Noa'a kamu kasi ma'u."

8 Ma ana kaida'i kira lia kwau, noa'a kira kasi lisia na'a ta ngwae, bore ma ta'ifilia sa Jesus go'o.

9 Ma ana kaida'i kira koso ma'i fa'asia 'i gwauna fa'i ua ne'eri, sa Jesus ka fata totonga'i fuada ka 'uri, "Noa'a kamu kasi fa'arongoa ta ngwae ana ru nini'a kamu lisi'i ki, leleka ka dao ana kaida'i God ke ta'e nau, na Ngela Ngwae, fa'asia na mae'a."

10 Uulu fafarongo nia ki saefiloa kira ka 'uri, "Fa'uta ne'e fa'amanata ana taki ki kira saea sa Elaeja ke ba'a oli la'u ma'i, sui mala na ngwae ba God filia ka fi'i leka ma'i?"

11 Sa Jesus ka olisida ka 'uri, "Nia mamana. Sa Elaeja ne'e ke eta oli na'a ma'i, 'iri ka 'afia ngwae ki fuana na sasi aka'u 'anga.

12 Ma nau ku saea la'u fuamu'a, sa Elaeja nia dao ma'i ka sui na'a. Bore ma na ngwae ki noa'a kasi lia sai go'o ana. Nia ne'e, kira ka sasia go'o 'ada ru ta'a ki ana nia'a sulia na kwaiogai'anga kira ki. Ma kike ba'a sasi 'una'eri logo ana nau'a."

13 Ana kaida'i uulu fafarongo ne'eri ki kira rongoa, kira fi'i saiana ne'e sa Jesus ala'a fuada sulia sa John ngwae ni Siuabu.

Sa Jesus nia ifulani na ano'i ru ta'a
(Mark 9:14-29; Luke 9:37-43)

14 Kaida'i sa Jesus fa'inia uulu fafarongo nia ki kira koso ma'i 'uana 'aena ua ne'eri, na ngwae 'oro ki kira fiku na'a, ma ta'i ngwae ka leka ma'i, ka bobo uruuru 'i na'ona 'aena sa Jesus, ma ka fata 'uri,

15 "Aofia 'ae, 'oke manataia ma'i na ngela ngwane nau, osi'ana ne'e na no'omae nia saungia. Na mata'inga ne'e sasi ma nia ka bolebole'a, ma ana kaida'i 'oro nia 'ui 'ani nia'a na'a saena mafula, ma 'i saena kafo logo.

16 Nau ku ngalia ma'i fuana fafarongo 'oe ki. Bore ma nia 'afita'i liu fuada fuana guralana."

17 Sa Jesus ka fata 'uri fuada, "Kamu'a manatamu'a ngasi liu, ma ngwae ta'a ki! Noa'a kamu kasi fa'amamana nau 'ua! Nau ku noni maruku na'a 'ani abu fito'onga nini kamu. Nau ku tua fa'i kamu ka dao na'a 'uri, fuila kaumulu ka fa'amamana nau na'a." Sui nia ka fata

ˈuri fuana ngwae neˈeri, “ˈOke ngalia maˈi
na ngela ˈoe ˈi neˈe.”
18 Ma sa Jesus ka fata totongaˈi fuana na
anoˈi ru taˈa neˈeri, ma nia ka leka faˈasia
ngela neˈeri. Ma na ngela neˈeri ka ˈakwa
naˈa ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo.
19 Sui, kaidaˈi kira tua taˈifilida, na
fafarongo ki leka maˈi siana sa Jesus, ma
kira ka saefiloa kika ˈuri, “Faˈuta neˈe
nia ˈafitaˈi fuaimili fuana ifulangaˈilana
na anoˈi ru taˈa baera kwa?”
20-21 Ma sa Jesus olisida ka fata ˈuri, “Nia
ˈunaˈeri, osiˈana neˈe faˈamamanaˈanga
kaumulu nia olidoko liu. Ma nau ku
saea fuamuˈa, diˈia na faˈamamanaˈanga
kaumulu ana God doe ka diˈia bore ˈana
na maga ˈai tiˈitiˈi neˈe kira saea ˈani
mastad, kaumulu saiana muke sasia goˈo
ˈaumulu na tae neˈe nia ka ˈafitaˈi. Diˈia
nia ˈunaˈeri, faˈi ua loˈoko bore, kamu
ka ˈidua faˈasia fuila ˈani fatalaumulu.
Ma diˈia kamu faˈamamana ana ngasin-
gasiˈanga ana God, noaˈa ta ru kasi ˈafitaˈi
fuana muke sasia.”*

Ruana kaidaˈi sa Jesus nia fata sulia maelana
(Mark 9:30-32; Luke 9:43-45)

22 Ma ana kaidaˈi fafarongo nia ki kira
fiku maˈi ˈi Galili, sa Jesus ka fata ˈuri
fuada, “Nauˈa, na Ngela Ngwae, kike baˈa
kwate nau fuana malimae nau ki,
23 ˈiri kira ka saungi nau. Bore ma ana
uulu faˈi asoa, God ke baˈa taˈe nau laˈu
ˈuana mauriˈa.” Ma kaidaˈi fafarongo ki
kira rongoa sa Jesus nia fata ˈunaˈeri, kira
ka kwaimanatai liu.

Kaidaˈi sa Jesus folia takisi fuana Luma Abu God

24 Ana kaidaˈi sa Jesus faˈinia na fa-
farongo nia ki kira leka maˈi ˈuana fanoa ˈi
Kapaneam, na ngwae kira goni mani ana
takisi fuana Luma Abu God ki, kira leka
maˈi siana sa Peter, ma kira ka saefiloa,
“ˈUri ma ngwae faˈamanata kaumulu sa-
iana ka kwatea logo mani neˈe kami liu
fuana gonilana fuana Luma Abu God?”
25 Ma sa Peter olisida ka ˈuri, “ˈIu, nia
saiana ka kwatea.”
Ma kaidaˈi sa Peter ka ruˈu saena luma,
sa Jesus eta saefiloa basi ka ˈuri, “Simon
ˈae, ˈoko manata faˈuta? Tai naˈa neˈe
tatalafaˈa ana magalia saiana ka ngalia
mani faˈasida? Na ngela kira ki talada,
nama faˈasia ngwae kwaita ki?”
26 Sa Peter olisia ka ˈuri, “Faˈasia ngwae
kwaita ki.”
Ma sa Jesus ka ˈuri, “Nia ˈunaˈeri, na
ngela kira ki noaˈa kasi kwatea goˈo na
takisi neˈe. Nia neˈe, diˈia nau noaˈa kusi
kwatea bore na takisi fuana Luma Abu na
Maˈa nau, nia leˈa goˈo ˈana.
27 Ma sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, noaˈa
kasi leˈa kulu ka faˈalia na manataˈanga
kira ki fuakulu. ˈOke leka ˈi saena ˈosi,
ˈoko aˈoa maˈi. Na gwaˈi iˈa neˈe ˈoko
eta lafua, ˈoko ˈifingia kwakwana, ˈoke
baˈa lisia mani neˈe bolo faˈi koro fuana
folilana takisi fuana taˈi faˈi ngali. Ngalia
mani neˈeri, ma ˈoko kwatea fuada.”

18

Sa tai neˈe doe?
(Mark 9:33-37; Luke 9:46-48)

1 Ana kaidaˈi neˈeri, na fafarongo sa
Jesus ki kira leka maˈi siana, ma kira ka
saefiloa kira ka ˈuri, “ˈUri ma? Kaidaˈi God
ke baˈa gwaungaˈi, sa tai ana kaimili neˈe
ke ˈinotoˈa ka tasa kwa?”
2 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka saea
maˈi taˈi kala ngela siana, ma ka faˈauua
ˈi safitada.
3 Ma nia ka fata ˈuri, “Ru mamana nau
ku saea fuaumulu, diˈia kamu ka olisia na
abulaˈanga kamu, ma kamu ka faˈatiˈitiˈi
kaumulu talamuˈa diˈia kala ngela ki,
kamu totolia fuana God ka gwaungaˈi fafi
kamu.
4 Ma sa tai neˈe ka faˈatiˈitiˈi nia ˈi
talana diˈia kala ngela neˈe, nia ke ˈinotoˈa
kaidaˈi God ke gwaungaˈi.
5 Diˈia sa tai neˈe ˈoko kwaloa ta ngela
ˈuri duˈungana neˈe nia faˈamamana nau,
ˈoko kwalo nau laˈu goˈo.

Sa Jesus faˈabasua ngwae ki ˈani taˈangaˈa
(Mark 9:42-48; Luke 17:1-2)

6 “Diˈia ta ngwae ka kwatea ngwae
niniˈa kira enoeno ki ka ˈasi faˈasia
fitoˈonga kira aku, nia leˈa fuana kike
firiˈia ta fau doe ˈi luana, ma kika ˈui ˈania
ˈi saena na ˈatako.
7 Kwaimanatai fuana ngwae ˈi saena
magalia sulia ru ˈoro fuana faˈaroralada
niˈi ke baˈa leka talau. Ma kwaimanatai liu
fuana ngwae neˈe ke baˈa sasia ru neˈeri ki
fasi ˈiri ka kwatea ngwae ki ka ˈasi faˈasia
fitoˈonga kira aku.
8 “Ma diˈia limamu nama ˈaemu kwate
ˈoko ˈasi faˈasia fitoˈonga ˈoe aku, ˈoke
siki muusia faˈasiˈo. Nia taˈi leˈa goˈo
ˈana fuamu diˈia ˈoko tua tau ˈamu
saena mauriˈa ˈi langi faˈinia na ngu-
runguru lima nama ngurunguru ˈae, ˈasu
ˈubani ˈoko fiˈi koso ˈi saena kula ana
kwaˈikwaˈinga faˈinia ro lima ki nama ro

* **17:20-21** Ti kerekereˈa ˈua ana sa Matthew, kira ˈadoa laˈu verse 21, “Taˈifilia foˈongaˈa faˈinia abu fangaˈa goˈo neˈe nia bolo faˈinia ifulangaˈilana na ano ˈi ru taˈa ˈuri ki, ma noaˈa laˈu ta ru.”

ˈae ki, kula neˈe mafula nia duˈaduˈa kasi mae.
9 Ma diˈia maamu kwate ˈoko ˈasi faˈasia fitoˈonga ˈoe aku, ˈoke lafua ˈamu faˈasiˈo, ma ˈoke toˈosia. Nia taˈi leˈa goˈo ˈana fuamu diˈia ˈoko ruˈu ˈi saena mauri ˈi langi faˈinia taˈi bali maa, ˈasu ˈubani ˈoko fiˈi koso ˈi saena kula ana mafula neˈe noaˈa kasi mae faˈinia ro bali maa ki.”

Na sipsip ba nia oˈosi
(Luke 15:3-7)

10-11 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa kamu kasi silolongaˈinia na kala ngela neˈe ki. Sulia neˈe ˈainsel kira ki faˈarongoa ˈani God na Maˈa nau ˈi langi, sulia tae neˈe kamu sasi ada.
12 “Ma diˈia ta ngwae ka toˈo ana taˈi talangaˈi sipsip, ma taˈi ai ada ka oˈosi naˈa, ma tae neˈe ngwae neˈe ke baˈa sasia? Ngwae neˈe ke baˈa faˈasia siko akwala ma siko sipsip ki ana kula kira fanga ana, ma ka leka ka lulu ˈuana taˈi sipsip neˈe nia oˈosi ma ka noˈana.
13 Kaidaˈi nia dao naˈa toˈona, nia saeleˈa ka tasa liufia naˈa saeleˈanga nia faˈinia na sipsip neˈe kira tua goˈo ˈada faˈinia.
14 Na Maˈa kamu maˈi langi, nia ka manata logo ˈunaˈeri, sulia noaˈa nia kasi oga fuana ta kala ngela ana neˈe ka funu sulia na abula taˈangaˈa nia ki.”

Roraˈa ta ngwae

15 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana na fafarongo nia ki, “Diˈia neˈe toˈolamu sasia ta ru ka rora fuamu, ˈoke leka siana, ˈoko faˈarongoa ˈani na roraˈa nia ˈi safitamuroˈo taˈifili koroˈo. Ma diˈia nia ka fafarongo fuamu, moro ka kwaima laˈu.
16 Ma diˈia nia kasi fafarongo fuamu, ˈoko talaˈia ta taˈi ngwae nama ta ro ngwae laˈu faˈi ˈoe, ˈiri kera ka faˈamamana ru ki taˈifau neˈe ˈoko saea, fasi ˈiri ˈoko sasi sulia na Kerekereˈa Abu ba saea, ‘Na ro ngwae nama ta uulu ngwae fasi ˈiri kira ka faˈamamana na alaˈanga neˈe nia saea.’
17 Ma diˈia noaˈa nia kasi ala goˈo fafia fata faˈamamana ˈanga kira, ˈoko faˈarongoa ˈani na fikutaˈi ngwae God ki. Ma diˈia neˈe fikutaˈi ngwae God ki bore, nia kasi fafarongo goˈo fuada, ˈoko alua ˈi maa faˈasia fiku taˈi ngwae kamu ka diˈia na ngwae kira kina God, nama ta ngwae taˈa neˈe nia gonia na mani ana takisi.
18 “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, ta tae neˈe kamu luia ngwae ki noaˈa kasi sasi saena magalia, God alafafia logo ˈi langi. Ma ta tae neˈe kamu alaˈania ngwae ki ka sasi ˈi saena magalia, God alaˈania logo maˈi ˈi langi.
19 “Nau ku saea laˈu fuaumulu, diˈia ta ro ngwae ana kaumulu kera ka alafafia ta ru ˈi saena magalia, ma kera ka foˈo ˈuana, na Maˈa nau ˈi langi nia ke baˈa kwatea fuadaroˈo.
20 Sulia diˈia ta ro ngwae nama ta uulu ngwae kira fiku ana ta kula, osiˈana kira faˈamamana nau, nau ku tua logo ˈi neˈeri faˈi kira.”

Sulia na rufuanataˈanga ana taˈangaˈa

21 Sa Peter dao siana sa Jesus, ma ka saefiloa ka ˈuri, “Aofia ˈae, ta fita kaidaˈi neˈe nau ku saiana nai rufuanata ana toˈolaku, kaidaˈi nia ka sasia ta ru ka taˈa fuaku? Nia leleka ka dao ana fiu kaidaˈi ki?”
22 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nau ku saea fuamu, noaˈa laˈu fiu kaidaˈi ki, bore ma ana kaidaˈi ki taˈifau goˈo neˈe ˈoke rufuanata ana.
23 Nau ku saea ˈunaˈeri osiˈana gwaungaˈi ˈanga God diˈia ta ngwae tatalafaˈa neˈe nia oga na faˈasagalana na ngali langaˈanga ki faˈinia na ngwae rao nia ki.
24 Aia, na etana ngwae ni rao ka dao maˈi neˈe nia ngali langa ana moleˈe mani.
25 Ma na ngwae ni rao neˈeri noaˈa kasi bolo naˈa faˈinia na duˈulana na ngali langaˈanga nia, ma na ngwae tatalafaˈa neˈe asungaˈinia fasi ˈiri kira ka ˈoifoli ˈani niaˈa, faˈinia na ˈafe nia, ma na ngela nia ki, ma na ru nia ki taˈifau fuana na duˈulana na ngali langaˈanga nia.
26 “Ma na ngwae rao neˈeri leka maˈi ka bobo uruuru ˈi naˈo ana na ngwae tatalafaˈa neˈe, ma ka amasia ka ˈuri, ‘ˈOke mabetau basi faˈi nau, ˈiri nai baˈa duˈua na ru ˈoe ki taˈifau.’
27 Ma na ngwae tatalafaˈa neˈeri ka kwaimanatai fuana, ma nia ka rufuanata naˈa ana ngali langaˈa nia ˈiri nia kasi duˈua naˈa, ma nia ka alaˈania ka leka naˈa ˈana.
28 “Aia, ma kaidaˈi neˈe ngwae neˈeri ka ruˈu kwau ˈi maa, nia ka saka fuana taˈi ngwae ana na ngwae rao ki neˈe nia ngali langa ana kala bara mani siana. Nia ka daua, ma ka talaˈae naˈa ˈinilana kukuna, ma ka fata ˈuri, ‘ˈOke duˈua naˈa ru ba ˈoko ngali langa ani siaku ki!’
29 “Ma ngwae rao neˈeri ka bobo uruuru, ma ka amasia ka ˈuri, ‘ˈOke mabetau basi faˈi nau, ma nai baˈa duˈu fuamu.’
30 “Bore ma nia ka ˈaila, ma ka ngali nia, ma ka alu nia saena na luma ni lokafo, leleka nia ka duˈua nama na ngali langaˈa neˈeri.
31 Ma kaidaˈi ti ngwae rao kira lisia na ru neˈeri, manatalada ka kwaimanatai liu. Ma kira ka leka siana na ngwae tatalafaˈa neˈeri, ma kira ka faˈarongoa ˈani na ru ki taˈifau.

32 “Ma na ngwae tatalafaˈa neˈeri ka
saea maˈi na ngwae rao etaeta neˈeri, ma
ka fata ˈuri fuana, ‘ˈAeˈo na ngwae taˈa liu!
Nau ku rufuanata naˈa ana ngali langaˈa
ba ˈoe ki taˈifau, sulia ˈoko amasi nau
ˈuana.
33 Fuila ˈoke kwaimanatai goˈo fuana na
ngwae rao neˈeri, diˈia ba nau ku sasia
logo fuamu.’
34 Ma na ngwae tatalafaˈa neˈeri ka
saetaˈa liu, ma ka kwatea fuana na
kwaˈilana saena na luma ni lokafo, leleka
nia ka duˈua nama na ru ki taˈifau neˈe
nia ngali langa ani.”
35 Ma sa Jesus ka faˈasuia na tarifulaˈa
neˈeri ka ˈuri, “Ma na ru neˈeri logo neˈe
na Maˈa nau ˈi langi ke baˈa sasia fuamuˈa,
diˈia noaˈa kamu kasi rufuanata mamana
goˈo ana toˈolamuˈa faˈida.”

19

Sulia na ilangaˈilana na ˈafe
(Mark 10:1-12)

1 Kaidaˈi sa Jesus alaˈa ka sui naˈa, nia ka
leka faˈasia abaˈi kula neˈeri ˈi Galili. Ma
nia ka leka toˈofolo ana kafo ˈi Jodan, ma
ka dao ana ta bali ana abaˈi kula ˈi Judea.
2 Ma na ngwae ˈoro liu kira leka sulia.
Ma na ngwae neˈe kira mataˈi ki, sa Jesus
ka gurada ma kira ka ˈakwa.
3 Ma ti Farasi kira leka logo maˈi fuana
na ilitoˈolana goˈo ˈada sa Jesus. Ma kira
saefiloa, kika ˈuri, “ˈUri ma ana na taki
sa Moses, nia leˈa goˈo ˈana fuana ngwae
ka ilangaˈinia na ˈafe nia ˈuana ta ru bore
ˈana neˈe nia oga?”
4 Sa Jesus olisida ka ˈuri, “ˈUri ma noaˈa
kamu kasi manata leˈa sulia ru neˈe kau-
mulu toˈomaˈiniˈi saena Kerekereˈa Abu?
Na Kerekereˈa Abu fata ˈuri, ‘Ana etangi-
lana maˈi, God nia saungaˈinia ngwae ki
ˈania ngwangwane ma na kini.’
5 Ma na Kerekereˈa Abu ka fata logo ˈuri,
‘Duˈungana ru neˈeri, ngwae ka faˈasia na
maˈa nia faˈinia teˈa nia, ma ka tua ratai
faˈinia na ˈafe nia, ma kera ke alua naˈa
taˈi manataˈanga diˈia taˈi ngwae goˈo.’
6 Noaˈa laˈu ta ro ngwae toˈotoˈo, bore
ma diˈia taˈi ngwae naˈa. ˈUnaˈeri ru neˈe
God firi fikua ka sui naˈa, noaˈa kasi leˈa
fuana ta ngwae ke logea laˈu.”
7 Ma na Farasi ki kira saefiloa laˈu kira
ka fata ˈuri, “Ma taˈi taki sa Moses fata
ˈuri, ‘Sa Moses nia alaˈania neˈe ngwae ke
keresia ta ˈaba ru ana kwai ilangaˈinga,
ma ka kwatea fuana na ˈafe nia ˈiri nia
ka ilangaˈinia naˈa.’ Ma faˈuta neˈe sa
Moses ka alaˈania fuana ngwae ki kika sasi
ˈunaˈeri?”
8 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Sa
Moses nia alaˈania fuamuˈa Jiu ki fuana
ilangaˈilana ˈafe kamu ki, osiˈana nia
ˈafitaˈi fuana faˈamanata lamuˈa, osiˈana
neˈe manatamuˈa ngasi liu. Sui bore ˈana
ka ˈunaˈeri, ˈi naˈo maˈi ana kaidaˈi God
nia saungaˈinia na ngwae ma na kini,
noaˈa nia kasi ˈunaˈeri.
9 Ma nau ku saea fuamuˈa, diˈia ˈafe ta
ngwae noaˈa kasi kakabara goˈo ˈana, ma
na araˈi nia ka ˈaila ˈania ma ka korea lala
ta kini laˈu, na ngwae neˈe nia rora naˈa
ˈania kakabaraˈanga.”
10 Buri ˈana sa Jesus ka fata ˈunaˈeri
fuada taˈifau, fafarongo nia ki kira ka fata
ˈuri fuana, “Ma diˈia nia ˈafitaˈi liu fuana
ngwae ka ilangani na ˈafe nia ˈunaˈeri, ni
leˈa fuana ngwae noaˈa kasi araˈi goˈo.”
11 Ma sa Jesus ka ˈuri fuada, “Ngwae
ˈoro ki noaˈa ˈiri sai leˈa ana ru mamana
sulia araˈinga. Bore ma bara ngwae goˈo
neˈe God kwatea liatoˈo fuada ˈiri kike
malingaˈinia faˈamanataˈanga neˈe.
12 Nau ku saea ru neˈe osiˈana ti ngwae
noaˈa kasi araˈi, sulia talaˈae ana kaidaˈi
kira futa maˈi ana noaˈa ta ru ˈiri ˈoloˈolo
saena na nonida, nia neˈe sasia noaˈa kira
kasi bolo fuana araˈinga. Ma ti ngwae
noaˈa kasi araˈi sulia na ngwae ki kira
saungaˈinia na nonida neˈe sasia ma noaˈa
kira kasi bolo naˈa fuana araˈinga. Ma
ti ngwae noaˈa kira kasi araˈi ˈiri kika
rao tatai naˈa fuana God. Ma na ngwae
neˈe kira totolia kika araˈi, alaˈani kika
leka sulia na faˈamanataˈanga niniˈa sulia
araˈinga neˈe.”

Sa Jesus faˈaleˈa kaela ngela ki
(Mark 10:13-16; Luke 18:15-17)

13 Ma ˈi buri ˈana ru neˈe, ti ngwae
kira ngalia maˈi na kaela ngela ki siana sa
Jesus, fasi ˈiri nia alua limana fafida, ma
ka foˈo fafida. Ma na fafarongo nia ki ka
balufida.
14 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Muke
alaˈania na kala ngela ki ka leka maˈi
siaku, noaˈa kamu kasi luida laˈu. Su-
lia God nia gwaungaˈi fafia ngwae neˈe
enoeno ka diˈia kala ngela neˈe ki.”
15 Sui sa Jesus ka alua naˈa limana ˈi
fafona kala ngela neˈeri ki, ma ka faˈaleˈa
kira. Sui, nia ka leka naˈa ˈana.

Sulia na toˈoruˈa
(Mark 10:17-31; Luke 18:18-30)

16 Ana taˈi kaidaˈi, taˈi ngwae ˈalako nia
leka maˈi siana sa Jesus, ma ka saefilo ˈuri,
“Faˈamanata ˈae, na ru leˈa tae ki neˈe nau
ku sasi ˈiri nau ku toˈo ana na mauriˈa
firi?”
17 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Faˈuta
neˈe ˈoko saefilo nau sulia na ru leˈa ki
kwa? Taˈi God goˈo neˈe nia leˈa. Diˈia
ˈoko oga ˈoke toˈo ana mauriˈa firi faˈinia

God, ˈoke roˈo sulia na taki nia ki neˈe nia saeˈe.”

18 Ma na ngwae neˈeri ka saefiloa laˈu sa
Jesus ka ˈuri, “Taki tae ki kwa?”

Sa Jesus ka olisi ˈuri ana, “ˈOe kosi sau
ngwae, ˈoe kosi kakabara, ˈoe kosi bilia ta
ru, ˈoe kosi soke fafia ta ngwae.

19 Ma ˈoko fuˈusi doe ana maˈa ˈoe ma
teˈa ˈoe. Ma ˈoke alafe fuana ngwae ki
taˈifau ka diˈia logo neˈe ˈoko alafe fuamu
talamu.”

20 Sui ngwae ˈalako neˈe ka fata ˈuri
fuana sa Jesus, “Ru neˈeri ki, nau ku sasi
naˈa maˈi suliˈi. ˈUri ma tae laˈu neˈe nai
sasia laˈu kwa?”

21 Ma sa Jesus olisia ka ˈuri fuana, “Diˈia
ˈoko oga ˈoe tua leˈa taˈifau, leka ˈoko
ˈoifoli ˈani ru ˈoe ki taˈifau, ngalia mani
neˈeri, ˈoko kwatea fuana ngwae dalaˈa ki,
ma ˈoke baˈa toˈo ana toˈoruˈa ˈi langi. Sui
ˈoko fiˈi leka maˈi suli nau.”

22 Ma ana kaidaˈi ngwae ˈalako neˈeri
ka rongoa na ru neˈeri ki, na liana ka
kwaimanatai liu naˈa, ma nia ka leka naˈa
ˈana, sulia nia na ngwae toˈoru liu.

23 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana na
fafarongo nia ki, “Nau ku saea fuamuˈa,
nia ˈafitaˈi liu naˈa fuana na ngwae toˈoru
ki kike ruˈu saena mauriˈa neˈe God ke
gwaungaˈi fafia.

24 Ma nau ku saea logo fuamuˈa, nia
ˈafitaˈi liu fuana ta kamel ke ruˈu sulia na
maˈe kwakwa tiˈitiˈi ˈi ˈaena sugila. Nia
ˈafitaˈi ka liu laˈu fuana ta ngwae toˈoru
neˈe God ke gwaungaˈi fafia maurilana.”

25 Aia, ma ana kaidaˈi fafarongo nia
ki kira rongoa naˈa ru neˈeri ki, kira ka
ˈarefo liu, ma kika fata ˈuri, “Ma diˈia nia
ˈafitaˈi fuana ngwae toˈoru ki ˈunaˈeri, sa
tai mo neˈe ka bolo fuana mauriˈa firi?”

26 Ma ana kaidaˈi sa Jesus alaˈa, nia ka lia
saga kwau fuana fafarongo nia ki, ma ka
fata ˈuri, “Nia ˈafitaˈi liu fuana na ngwae
ki ke toda mauriˈa firi, bore ma fuana God
noaˈa nia kasi ˈafitaˈi goˈo. Na ru ki taˈifau
nia talangwaraˈu goˈo ˈana fuana God.”

27 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Peter ka saefiloa
sa Jesus ka ˈuri, “Ma kaimili faˈuta mo?
Osiˈana kami faˈasia naˈa toˈoruˈa kaimili
ki taˈifau, ma kami ka leka naˈa suliˈo. Ma
tae neˈe God ke kwatea fuaimili?”

28 Ma sa Jesus ka olisia fuada ka ˈuri,
“Nau ku saea fuamuˈa, ana kaidaˈi God
ke baˈa alua na magalia faolu, nauˈa, na
Ngela Ngwae, nai baˈa tua ana fuli tuaˈa
nau fuana na matalangaˈilana ngwae ki
taˈifau. Ana kaidaˈi neˈeri, kaumulu
akwala ma ro ngwae fafarongo nau ki,
kamu ke baˈa tua faˈi nau ana kula ana
ˈinotoˈanga fuana matalangaˈilana ngwae
ki ana akwala ma ro kwalafa ana Israel ki.

29 Ma sa tai neˈe ka faˈasia luma nia, ma
na ngwaefuta nia ki, ma na ngwaingwaena
nia ki, ma na maˈa faˈinia teˈa nia, ma
ngela nia ki, nama ta ano bore ˈana, sulia
nia leka suli nau, na ngwae neˈeri nia ke
baˈa ngalia ru leˈa ˈoro ki liufia ru ba nia
toˈo ana ˈi naˈo ki. Ma God ke baˈa kwatea
logo mauriˈa firi fuana.

30 Ma ngwae ˈoro neˈe kira ˈaˈana ana
kaidaˈi neˈeri, kike baˈa tiˈitiˈi. Ma ngwae
ˈoro neˈe kira faˈatiˈitiˈi kira ana kaidaˈi
neˈe, kike baˈa ˈaˈana.”

20

Na tarifulaˈanga sulia na ngwae rao ki

1 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuana na
fafarongo nia ki, “Na ˈInotoˈanga God nia
ˈuri: Nia diˈia na ngwae neˈe toˈo ana ano,
ma ka leka ˈi ˈofodangi fuana na laefilana
ngwae ki fuana raoˈa ˈi saena oˈola nia.

2 Ma nia ka alafafia na folilada ˈani mani
neˈe bolo fuana taˈi asoa, ma ka baˈeda
naˈa fuana raoˈa saena na oˈola nia.

3 “Ma ana sikona kadi sina ˈi ˈofodangi,
nia ka leka laˈu, ma ka lisia ti ngwae neˈe
kira uu ˈoˈo goˈo ˈada ˈi saena usiˈa, ma
noaˈa kira kasi sasia goˈo ta ru.

4 Ma nia ka ˈuri fuada, ‘Kaumulu ke leka
logo maˈi, ˈiri kuke rao ˈi saena na oˈola
nau, ma nau kui baˈa foli kaumulu ˈani ru
neˈe totolia.’

5 Ma kira ka leka naˈa.

“Ma tofongana asoa, ma ana uula kadi
sina asoa, nia ka leka laˈu, ma ka sasi logo
ˈunaˈeri.

6 Ma saˈulafi naˈa, nia ka leka ma ka dao
toˈona ti ngwae neˈe kira uu ˈoˈo goˈo ˈada
maana fuli usiˈa. Ma nia ka saefiloda ka
ˈuri, ‘Faˈuta neˈe kamu ka uu ˈoˈo goˈo
aumulu ˈi neˈe sulia asoa laˈulaˈu neˈe, ma
noaˈa kamu kasi sasia goˈo ta ru?’

7 “Ma kira olisia kika ˈuri, ‘Noaˈa ta
ngwae kasi sae kaimili goˈo.’

“Ma nia ka fata ˈuri fuada, ‘Kaumulu ke
leka logo maˈi, ˈiri kuke rao ˈi saena na
oˈola nau.’

8 “Ma kaidaˈi neˈe sina ka suu naˈa,
ngwae neˈe toˈo ana oˈola, ka fata ˈuri
fuana na ngwae ˈaˈana ana na raoˈa nia,
‘ˈOke saea maˈi na ngwae rao ki, ma ˈoko
foli kira ˈani na mani kira ki. ˈOke talaˈae
ana na ngwae ba nau ku saeda ˈisi, leleka
ka dao ana na ngwae ba nau ku eta saeda
ki.’

9 “Na ngwae rao ba nia saeda ˈi buri ˈi
saˈulafi ki, kira dao maˈi, ma nia ka folida
ˈani mani neˈe totolia taˈi asoa fuana taˈi
ngwae.

10 Ma kaidaˈi neˈe ngwae ba nia saeda
maˈi ˈi naˈo kira dao maˈi, kira fia fasi nia
ke baˈa foli kira ka taˈi doe. Bore ma kira

taˈifau kira ngalia goˈo mani neˈe totolia taˈi asoa fuana taˈi ngwaeˈa.
11 Ma kaidaˈi kira ngalia naˈa, kira ka
ngunungunu buri fuana na ngwae neˈe
toˈo ana na oˈola, kira ka fata ˈuri,
12 ‘Na ngwae nini ˈoko saeda maˈi buri,
kira rao goˈo sulia kaidaˈi tiˈitiˈi, ma ˈoko
folida ka bolo logo faˈi kaimili neˈe kami
ngali kuluˈa naˈa ana na raoˈa sulia faˈi
asoa laˈulaˈu neˈe, ma na sina ka sina fifi
liu naˈa aimili.’
13 “Ma nia ka olisia taˈi ngwae ada ka
ˈuri, ‘Kwala ngwade ˈae, nau kusi ˈaurafu
ˈoe goˈo. ˈOko alafafia na raoˈa fuana taˈi
mani goˈo ba.
14 Ngalia naˈa fofoliˈa ˈoe, ma ˈoko leka
naˈa kwau ˈamu. Nau ku oga nai kwatea
fuana ngwae neˈe nau ku laefia ˈisiˈisi ka
diˈia logo neˈe nau ku kwate fuamu.
15 Ma nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga
fuana sasilana tae neˈe nau ku oga kui
sasia ˈania na mani nau talaku. Faˈuta
ˈoko ˈuga, osiˈana nau ku kwate ru doe
fuana ngwae matamata loˈoko ki?’ ”
16 Ma ˈisilana sa Jesus ka fata ˈuri, “Nia
neˈe, na ngwae neˈe ˈisiˈisi niniˈari, ke
baˈa etaeta laˈu. Ma na ngwae neˈe kira
etaeta niniˈari, kike baˈa ˈisiˈisi laˈu.”

Uula kaidaˈi sa Jesus nia fata sulia maelana
(Mark 10:32-34; Luke 18:31-34)

17 Kaidaˈi sa Jesus nia leka ˈuana ˈi
Jerusalem, nia ka talaˈia na fafarongo nia
ki kira ka leka karangi nia taˈifilida, ma
nia ka alaˈa fuada taˈifilida ka ˈuri,
18 “Kamu ke fafarongo leˈa maˈi fuaku.
Kulu leka kwau ˈuana ˈi Jerusalem. Ma taˈi
ngwae ke baˈa kwate nau, na Ngela Ngwae,
fuana fata abu doe ki, ma na faˈamanata
ana taki ki, fasi ˈiri kira ka matalangaˈi
taˈa aku fuana na saungilaku.
19 Ma kike baˈa kwate nau fuana ng-
wae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, ma kike baˈa
ˈoidorole ˈani nau, ma kika ulasi nau. Sui
kike baˈa fotoˈi nau ana ˈai rara folo fuana
saungilaku. Aia, ma ana uula asoa, God ke
baˈa taˈe nau laˈu fuana mauri.”

Na teˈa ro fafarongo ki gania sa Jesus ˈuana kwaiˈadomi ˈanga
(Mark 10:35-45)

20 Buri ˈana ru neˈeri, ˈafe sa Sebedi
faˈinia na ro ngela nia ki, sa James ma sa
John, kira ka dao maˈi fuana lisilana sa
Jesus. Na kini neˈeri ka leka maˈi, ka bobo
uruuru ˈi naˈona sa Jesus, ma ka gania
ˈuana sasilana ta ru fuana ro ngela nia ki.
21 Ma sa Jesus ka saefiloa kini neˈe ka
ˈuri, “Tae neˈe ˈoko oga?”
Nia ka fata ˈuri, “Nau ku oga ˈoke eta
fataˈa fuaku ˈoko alaˈania ro ngela neˈe
nau ki, kera ka tua karangi ˈoe, ta ngwae
ka tua ˈi bali ˈoloˈolo amu, ma ta ngwae ˈi
bali mauli ˈamu, kaidaˈi ˈoke tatalafaˈa ˈi
saena ˈInotoˈanga ˈoe.”
22 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka fata
ˈuri fuana ngela neˈeri ki, “Ru neˈe koroˈo
gania, koroˈo noaˈa ˈiri sai goˈo ana na
fadalana. Koroˈo totolia goˈo ˈamuroˈo
nonifiiˈanga diˈia neˈe nai baˈa nonifii
ˈania?”
Ma kera ka fata ˈuri, “ˈIu, keroˈo totolia
goˈo ˈamiroˈo.”
23 Sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuadaroˈo,
“Nia mamana na nonifiiˈanga neˈe ke baˈa
dao ana koroˈo. Bore ma fuana ta ngwae
neˈe ka tua bali ˈoloˈolo aku, ma ta ngwae
bali mauli aku diˈia neˈe koroˈo oga, noaˈa
laˈu nauˈa neˈe nai filia. Taˈifilia Maˈa
nau maˈi langi goˈo ˈana neˈe saiana
kwatelana fuana sa tai faˈida neˈe nia
filida fuana ka sui naˈa.”
24 Kaidaˈi neˈe akwala fafarongo neˈeri
ki kira rongoa ru neˈe, kira ka saetaˈa
fuana ro ngwae asina neˈeri ki.
25 Nia neˈe, sa Jesus ka sae kira taˈifau
goˈo maˈi siana, ka fata ˈuri, “Kaumulu
saiana na ngwae gwaungaˈi ki neˈe kira
gwaungaˈi fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki, kira toˈo ana ngasingasiˈanga, ma
kira sai liu ana usungaˈilana ngwae ki
fuana sasilana ru kira ogaˈi ki.
26 Sui bore ˈana, noaˈa nia kasi ˈunaˈeri
laˈu ˈi safitamuˈa. Diˈia ta ngwae aumulu
nia oga ka faˈinaˈonaˈo, nia ke saiana nia
ngwae rao kaumulu.
27 Ma diˈia sa tai aumulu neˈe nia oga ka
ˈinotoˈa, nia ke rao ˈoˈo fuana ngwae ki.
28 Nia ka sasi diˈia nauˈa, na Ngela
Ngwae. Duˈungana nau noaˈa kusi leka
maˈi ˈiri neˈe ngwae ki kira ka rao fuaku.
Ma nau ku leka lala maˈi ˈiri nai rao fuana
ngwae ki taˈifau, ma nau ku kwatea naˈa
maurilaku fuana faˈamaurilana na ngwae
ˈoro ki faˈasi taˈangaˈa kira ki.”

Sa Jesus gura ro ngwae maada rodo ki
(Mark 10:46-52; Luke 18:35-43)

29 Ma ana kaidaˈi sa Jesus faˈinia fa-
farongo nia ki kira leka kwau ˈuana ˈi
Jerusalem, kira ka liufia naˈa kwau maˈe
fanoa ˈi Jeriko. Ma kaidaˈi kira ka leka
faˈasia na fanoa neˈeri, na ngwae ˈoro liu
kira leka maˈi sulida.
30 Ma na ro ngwae maada rodo ki kera
tua ninimana tala. Ma kaidaˈi kera rongoa
sa Jesus leka maˈi sulia tala, kera ka ri
naˈa, kera ka ˈuri, “ˈAeˈo na ˈalako ana
kwalafa sa David, ˈoke manatai keroˈo
maˈi.”
31 Ma kaidaˈi neˈe ngwae ki kira rongo
kera, kira ka balufi kera, ma kika ˈuri,
“Moke tua aroaro!” Bore ma kaidaˈi kira
fata ˈunaˈeri, kera fiˈi ri doe ka tasa laˈu

ˈuri, “ˈAeˈo na ˈalako ana kwalafa sa
David, ˈoke manatai keroˈo maˈi.”
32 Ma kaidaˈi sa Jesus rongo kera ri maˈi
ˈunaˈeri, nia ka uutoˈo, ma ka saeda maˈi,
ma ka saefiloda ka ˈuri, “Tae neˈe koroˈo
oga nai sasia fuamuroˈo?”
33 Kera olisia, keka ˈuri fuana, “Keroˈo
oga ˈoke ˈifingia maamiroˈo fasi ˈiri keroˈo
ke lia laˈu.”
34 ˈUnaˈeri, sa Jesus ka kwaimanatai
liu fuadaroˈo, ma nia ka sama toˈona
maadaroˈo. Ma ana kaidaˈi neˈeri nama
goˈo, na maadaroˈo ka lia naˈa, ma kera
ka leka naˈa faˈinia sa Jesus.

21

Ngwae ˈoro ki baˈatafea sa Jesus
(Mark 11:1-11; Luke 19:28-40; John 12:12-19)

1 Ma sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki
kira dao karangia naˈa ˈi Jerusalem, ana
fanoa ˈi Betfeis, ˈi gwauna faˈi ua ˈi Olif. ˈI
neˈeri, sa Jesus ka kwatea ta ro ngwae ana
na fafarongo nia ki, kera ka etaeta ˈi naˈo,
2 ma nia ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Moke
leka ˈuana fanoa loˈoko neˈana koroˈo leka
kwau ˈuana, ma koroˈo ke baˈa dao toˈona
taˈi dongki, kira firiˈia ˈi neˈeri faˈinia na
bibina. Koroˈo ka logedaroˈo, ma moro ka
ngalida maˈi siaku.
3 Ma diˈia ta ngwae ka saefilo koroˈo,
koroˈo ka saea fuana moka ˈuri, ‘Na Aofia
neˈe ogaˈi.’ Ma ˈunaˈeri nia ke baˈa
alaˈanida fuamuroˈo.”
4 Ru neˈe nia fuli fasi ˈiri ka faˈamamana
tae ba na profet nia saea ka ˈuri,
5 “Muke saea fuana ngwae ki ˈi Jerusalem
muka ˈuri,
‘Lisia basi.
Na ngwae tatalafaˈa kamu, nia leka naˈa
maˈi siaumulu.
Nia ka faˈatiˈitiˈi nia, ma ka leka maˈi ˈi
fafona na dongki.
Nia ka leka maˈi ˈi fafona na kala
dongki.’ ”✡

6 Ma na ro ngwae ana na fafarongo nia
ki, kera ka etaeta naˈa ˈi naˈo, ma kera ka
sasia naˈa ru neˈe sa Jesus saea fuadaroˈo
ki.
7 Kera talaˈia maˈi na dongki neˈeri
faˈinia na bibina, ma kira ka safataˈinia na
ifi kira ki ˈi fafona ilina bibina, ma sa Jesus
ka tua ˈi fafona.
8 Ma na ngwae ˈoro liu ki kira safataˈinia
na ifi kira ki sulia na tala, ma ti ng-
wae kira ka tufua na uila niniu ki, ma
kira ka safataˈinia sulia na tala fuana
faˈaˈinotoˈalana sa Jesus.
9 Na fikuˈa doe neˈe kira etaeta ˈi naˈo
ana sa Jesus, ma kira ka ˈisi kwau ˈi
burina, kira ako ma kika ˈuri,
“Auraˈe ˈanga fuana ngela ana kwalafa sa
David na tatalafaˈa!
Ma God ˈoko ˈoilakitaˈinia na ngwae
neˈe nia leka maˈi ˈani na ngasin-
gasiˈanga ˈoe!✡
Kulu baˈatafea God!”

10 Ma kaidaˈi sa Jesus nia dao ˈi
Jerusalem, na fanoa ka ngalu liu naˈa, ma
ti ngwae kira saefiloda kira ka ˈuri, “Sa tai
niniˈa?”
11 Ma na fikuˈa neˈeri kira ka ˈuri, “Niaˈa
sa Jesus na profet, na ngwae faˈasia na
fanoa ˈi Nasaret ˈi saena na abaˈi kula ˈi
Galili.”

Sa Jesus balufia ngwae neˈe kira faˈalia
Luma Abu God ki
(Mark 11:15-19; Luke 19:45-48; John 2:13-22)

12 Kaidaˈi sa Jesus leka maˈi ka dao saena
Luma Abu God, nia ka lalia na ngwae neˈe
kira usi ˈada ˈi neˈeri ki. Ma nia ka giosia
na tatafe ana ngwae neˈe kira rokisi mani
neˈeri ki, ma ka gilosia na ru fuana tuaˈa
na ngwae neˈe kira ˈoifoli ˈani na faˈi fao
ki.
13 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana ng-
wae neˈeri ki, “Na Fatalana God saena
Kerekereˈa Abu nia fata ˈuri, ‘Na Luma
nau, na luma ni foˈo.’ Bore ma kamu
faˈitaˈinia ka alua lala kula fuana bililana
ru ngwae ki.”
14 Ana kaidaˈi neˈeri, ti ngwae maada
rodo, ma ti ngwae ˈaeda mae, kira leka
logo maˈi siana sa Jesus saena Luma Abu
God, ma nia ka gurada taˈifau.
15 Aia, ma na fata abu doe ki, ma na
faˈamanata ana taki ki, kira ka saetaˈa liu
kaidaˈi kira lisia ru leˈa ki neˈe sa Jesus nia
sasiˈi, ma kira ka rongoa kala ngela ki kira
ri kika ˈuri, “Auraˈe ˈanga fuana ngela ana
kwalafa sa David na tatalafaˈa!”
16 Ma na fata abu doe ki faˈinia na
faˈamanata ki, kira ka fata ˈuri fuana sa
Jesus, “ˈOko rongoa tae neˈe kira saea!
Faˈuta neˈe noaˈa ˈoe kosi luida kwa?”
Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “ˈIu, nau
ku rongoa. Noaˈa kamu ˈiri toˈomani goˈo
alaˈanga ba saena Kerekereˈa Abu? Nia
fata ˈuri, ‘ˈOko faˈamanata na kaela ngela
ki fasi ˈiri kira ka baˈatafe ˈoe talamu.’ ”✡
17 Sui ˈi buri ˈana, sa Jesus faˈinia na
fafarongo nia ki, kira ka leka naˈa faˈasia ˈi
Jerusalem, ma kira ka leka ˈuana ˈi Betani.
Ma kaidaˈi nia rodo naˈa, kira ka teo ˈi
neˈeri.

✡ **21:5** Sekaraea 9:9 ✡ **21:9** Sam 118:26 ✡ **21:16** Sam 8:2

Sa Jesus agia na ˈai figi
(Mark 11:12-14, 20-24)

18 ˈOfodangi ana ruana asoa, kaidaˈi sa
Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira oli
maˈi ˈuana ˈi Jerusalem, ma sa Jesus ka
fiolo.
19 Ma nia ka lisia taˈi ˈai figi neˈe uu ˈi
ninimana tala, ma ka leka ˈi ˈaena, bore
ma noaˈa nia kasi lisia goˈo ta fuaˈi ru ana,
ma na rauna goˈo neˈe ulubono. Ma nia
ka fata ˈuri fuana ˈai figi neˈeri, "Osiˈana
noaˈa ˈoe kosi alua goˈo ta fuaˈi ru, ˈira
ˈita ana kaidaˈi neˈe noaˈa ˈoe kosi fungu
laˈu!" Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo,
na ˈai neˈeri ka kuku naˈa.
20 Kaidaˈi fafarongo ki kira lisia ru
neˈeri, kira ka ˈarefo liu. Ma kira ka
saefiloa ˈuri, "Tae neˈe sasi ma na ˈai neˈe
ka mae ˈaliˈali goˈo ˈana ˈuri kwa?"
21 Ma sa Jesus olisida ka ˈuri, "Nau ku
saea fuamuˈa, diˈia kamu faˈamamana ma
noaˈa kamu kasi manata ruarua, kaumulu
saiana muke sasia goˈo ˈaumulu ru doe ki
liufia ru neˈe nau ku sasia ana ˈai figi neˈe.
Diˈia kamu saea fuana faˈi ua neˈe, 'ˈOke
leka, ˈoko tua saena asi,' ˈira nia ke baˈa
leka goˈo ˈana.
22 Diˈia kamu foˈosia God, ma kamu
ka faˈamamana neˈe God ke sasi ru neˈe
kamu gania, nia ke sasi goˈo ˈana."

Na ngasingasiˈanga sa Jesus
(Mark 11:27-33; Luke 20:1-8)

23 Aia, ana kaidaˈi sa Jesus nia
oli laˈu saena Luma Abu God fuana
faˈamanatalana ngwae ki, na fata abu
doe ki, ma ti ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu
ki, kira ka leka maˈi siana. Ma kira ka
saefiloa ˈuri, "Na ngasingasiˈanga tae neˈe
ˈoko toˈo ana fuana na sasilana ru neˈe
ki kwa? Ma sa tai mo neˈe nia kwatea na
mamanaˈanga neˈe fuamu?"
24 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, "ˈIu,
nau ku saefilo kaumulu basi ˈuana taˈi ru.
Diˈia kamu olisia, nau ku fiˈi faˈarongo
kaumulu ana na mamanaˈanga neˈe nau
ku toˈo ana fuana sasilana ru neˈe ki.
25 ˈIu, kamu ke saea basi fuaku, na
mamanaˈanga neˈe sa John nia toˈo ana
fuana na siuabuˈanga, nia ˈita maˈi faˈasia
ˈi fai? Nia ˈita maˈi ana God, nama nia ˈita
maˈi ana na ngwae ki goˈo?"
Ma kira ka talaˈae ana olisuˈusuˈunga
ˈi safitada kwailiu kira ka ˈuri, "Tae neˈe
kulu ke saea? Diˈia kulu olisia ma kulu ka
ˈuri, 'Faˈasia maˈi God,' nia ke baˈa fata
ˈuri, 'ˈIrai ma faˈuta mo neˈe kamu kasi
faˈamamana sa John?'
26 Ma diˈia kulu fata ˈuri, 'Ngwae goˈo
ˈana neˈe kwatea ngasingasiˈanga fuana
sa John ka siuabu ana ngwae ki, noaˈa
laˈu God,' ngwae ki kira ke baˈa saetaˈa
fuakulu." Kira maˈu, sulia na ngwae ki
kira saea sa John niaˈa neˈe na profet.
27 Nia neˈe kira ka olisia ˈuri goˈo ˈada
ana fuana sa Jesus, "Kaimili kina goˈo sa
tai neˈe saea fuana sa John ka siuabua
ngwae ki."
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, "ˈIu,
diˈia nia ˈunaˈeri, noaˈa nau kusi saea
logo fuamuˈa sa tai neˈe kwatea na ngasin-
gasiˈanga neˈe fuaku."

Tarifulaˈanga sulia na ro ˈalako ki

28 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada,
"Kamu manata faˈuta sulia ru neˈe? Taˈi
ngwae nia toˈo ana ro ngela ngwane ki.
Ma nia ka leka siana na ngela ˈi naˈo, ma
ka fata ˈuri fuana, 'ˈAlako nau ˈae, taˈena
ˈoke leka, ma ˈoke rao ˈi saena na oˈola ba
kulu.'
29 "Ma nia ka olisia ka ˈuri, 'Nau ku ˈaila
goˈo kwa.' Ma sui ˈi buri, nia ka rokisia
na manataˈanga neˈeri, ma ka leka naˈa ˈi
saena na oˈola.
30 Ma ˈi buri, na maˈa ka leka laˈu siana
na ruana ngela ana, ma ka saea logo taˈi
alaˈanga neˈeri. Ma na ngela neˈe ka olisia
ka ˈuri, 'Nia leˈa goˈo ˈana nai baˈa leka.'
Bore ma noaˈa nia kasi leka goˈo.
31 "ˈUri ma sa tai adaroˈo naˈa neˈe sasia
ru ba na maˈa kera nia oga?"
Ma kira olisia kika ˈuri, "Na ngela ba ˈi
naˈo."
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, "Ru
mamana nau ku saea fuamuˈa, na ngwae
taˈa ki neˈe kira gonia na mani ana na
takisi, ma na kini sesele ki, kike baˈa eta
ruˈu ˈi saena na mauriˈa neˈe God nia
gwaungaˈi fafia ˈi naˈo ana kamuˈa.
32 Sa John ngwae ni Siuabu ba dao naˈa
maˈi siaumulu fuana na faˈataˈilana na
tuaˈa neˈe God nia oga fuamuˈa muke tua
sulia, ma noaˈa kamu kasi faˈamamana
goˈo ana niaˈa. Bore ma, na ngwae ˈaurafu
ki neˈe kira gonia mani ana na takisi, ma
na kini sesele ki, kira ka faˈamamana ana
niaˈa. Ma sui bore ˈana muka lisia na ru
neˈeri ki, noaˈa kamu kasi faˈamamana
goˈo ana sa John, ma noaˈa kamu kasi
rokisia goˈo manatamuˈa."

Na tarifulaˈanga sulia na ngwae rao taˈa ki
(Mark 12:1-12; Luke 20:9-19)

33 Sa Jesus ka fata laˈu fuada ka ˈuri,
"Muke rongoa basi taˈi tarifulaˈanga neˈe
laˈu. Taˈi ngwae nia fasia na oˈola. Ma
nia ka saungaˈinia sakali kalikalia, ma ka
ˈilia taˈi kilu fuana na ngisilana na fuaˈi
ˈai ki fuana saungaˈilana waen, ma ka
saungaˈinia taˈi luma fuana na foloˈa. Ma
nia ka alua na oˈola nia saena limana
ngwae ki neˈe kira rao ˈi saena. ˈUnaˈeri,
nia ka leka naˈa ˈana ˈuana ta maˈe fanoa.

34 Ma kaidaˈi neˈe oˈola neˈeri nia maua,
nia ka kwatea na ngwae ni rao nia ki fuana
na ngwae neˈe kira lia sulia na oˈola nia,
fasi ˈiri kira ke kwatea maˈi ta bali ana
fuaˈi ru neˈe kira loiˈi ki.
35 “Ma na ngwae neˈe lia sulia na oˈola
ki, kira daua na ngwae rao nia ki, ma
kira ka ulasia taˈi ngwae, ma ruana ngwae
kira ka saungia ka mae naˈa, ma uula
ngwae kira ka ˈuia naˈa ˈani fau fuana
saungilana.
36 Sui nia ka kwatea laˈu ti ngwae rao
ˈoro laˈu fuada ka liufia ˈi naˈo. Ma na
ngwae neˈe kira lia sulia na oˈola neˈeri,
kira ka sasi ˈunaˈeri logo ada.
37 Ma ˈisilana, nia ka kwatea naˈa ngela
mutaˈi nia fuada. Ma nia ka manata ˈuri,
‘Kike baˈa fuˈusi doe goˈo ˈada ana na
ngela nau.’
38 “Sui ma ana kaidaˈi neˈe ngwae neˈeri
ki kira lisia naˈa ngela nia, kira ka saea
kwailiu naˈa fuada kira ka ˈuri, ‘Nia naˈa
neˈe ngela na ngwae neˈe toˈo ana na oˈola
neˈe. Kulu saungia ka mae, fasi ˈiri kuke
ngalia ˈakulu na ru neˈe nia ki taˈifau.’
39 Ma kira daua, ma kika ˈui ˈania ˈi maa
faˈasia na oˈola neˈeri, ma kira ka saungia
ka mae.
40 “ˈUnaˈeri ma kaidaˈi neˈe ngwae neˈe
toˈo ana na oˈola ka dao maˈi, tae neˈe nia
ke baˈa sasia fuana na ngwae neˈe kira lia
sulia na oˈola ki?”
41 Ma kira olisia kika ˈuri, “Nia ke baˈa
saungia na ngwae taˈa neˈeri ki ka mae,
ma nia ka kwatea laˈu na oˈola nia fuana
ti ngwae matamata neˈe kike baˈa kwatea
ta bali fuana ana kaidaˈi ˈana goniruˈa.”
42 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Nia
mamana kamu toˈomani na Kerekereˈa
Abu ba nia fata ˈuri,

‘Na fau neˈe na ngwae saungaˈi luma ki
kira ˈaila ˈania, nia neˈe na fau neˈe
talingaˈi ka liufia na fau ki taˈifau
ana ˈodoa.

God neˈe fulingani ru neˈeri, ma na lisi-
lana ka leˈa liu.’✡

43 “Ma nia neˈe nau ku saea fuamuˈa, na
ngwanganeˈanga ana gwaungaˈinga God
ke baˈa lafua faˈasi kamu, ma ka kwatea
ˈana fuada na ngwae neˈe kira roˈosulia
ki.
44 Ma diˈia sa tai neˈe nia ˈasia fafona fau
neˈeri, nia ke mangisia naˈa. Ma diˈia sa
tai neˈe fau neˈeri ka ˈasia fafia, na nonina
ka meme taˈifau naˈa.”
45 Ma kaidaˈi neˈe fata abu doe ki ma na
Farasi ki, kira rongoa tarifulaˈa neˈeri, kira
lia saiana sa Jesus nia fata sulida.
46 Ta neˈe kira oga kira ka daua. Bore ma
kira maˈu, osiˈana neˈe ngwae ˈoro ki kira
fiku ana kaidaˈi neˈeri, kira faˈamamana
ana sa Jesus neˈe niaˈa na profet.

22

Sa Jesus faˈabolotaˈinia niaˈa faˈinia na tatalafaˈa
(Luke 14:15-24)

1 Sa Jesus ka fata laˈu ˈani tarifulaˈanga
fuada na ngwae ki ka ˈuri,
2 “Na ˈInotoˈanga God nia ˈuri: Taˈi
ngwae tatalafaˈa nia saungaˈinia na
fafangaˈa ana araˈinga fuana na ˈalako
nia neˈe ke araˈi.
3 Ma nia ka kwatea na ngwae rao nia ki
fuada na ngwae ki neˈe nia laefida maˈi ki
fuana na fafangaˈa neˈeri, fasi ˈiri kira ka
leka maˈi. Bore ma kira ka ˈaila lala ˈani
lekaˈa maˈi.
4 “Sui nia ka kwatea laˈu ti ngwae rao,
ka fata ˈuri fuada, ‘Kamu ke faˈarongoa na
ngwae neˈe nau ku laefida ki, na fangaˈa
nau kwaibobori naˈa. Nau ku saungia
taˈifau naˈa na buluka doe nau ki ma na
kala buluka leˈa nau ki, ma na ru ki taˈifau
ka kwaibobori naˈa. Muke leka naˈa maˈi
ana na fafangaˈa nau.’
5 “Bore ma noaˈa kira kasi oga goˈo
roˈongaˈa sulia, ma kira ka leka matamata
lala ˈada. Ta ngwae ka leka naˈa ˈana
saena oˈola nia, ma ta ngwae ka leka naˈa
ˈana saena na sitoa nia.
6 Ma ti ngwae kira daua naˈa ngwae rao
neˈeri ki, kira ka kwaiˈida, ma kira ka
saungida.
7 Ma na ngwae tatalafaˈa neˈe ka saetaˈa
liu, ma nia ka kwatea naˈa ngwae fuani
oro nia ki, ma kira ka saungia naˈa ngwae
neˈeri ki neˈe kira saungia naˈa ngwae
rao nia ki. Ma kira ka duˈafia naˈa fanoa doe
kira.
8 “Sui nia ka fata ˈuri fuana na ngwae
rao nia ki, ‘Na fangaˈa kwaibobori naˈa,
bore ma na ngwae ba nau ku laefida ki,
kira kasi totolia lekaˈa maˈi ana na fafanga
faˈi kaimili.
9 Kamu ke leka sulia na tala ki, ma kamu
ka saea maˈi na ngwae ki taˈifau neˈe
kamu dao toˈoda, kira ka leka maˈi ana
fangaˈa neˈe.’
10 Ma na ngwae rao ki kira ka leka sulia
na tala ki, ma kika fikua maˈi na ngwae
ki taˈifau neˈe kira dao toˈoda. Ma na
fangaˈa ana na araˈinga neˈeri ka fungu
ˈani ngwae leˈa ki ma na ngwae taˈa ki.
11 “Sui kaidaˈi neˈe ngwae tatalafaˈa ka
dao maˈi fuana lisilana na ngwae neˈe kira
dao ki, nia ka lisia taˈi ngwae neˈe noaˈa
kasi toro goˈo ˈani na toro ana na araˈinga.

✡ **21:42** Sam 118:22-23

12 Ma na ngwae tatalafaˈa ka fata ka
ˈuri, ‘Noaˈa ˈoko ˈiri toro goˈo ˈani na toro
fuana fangaˈa ana araˈinga, ˈunaˈeri noaˈa
ˈiri leˈa fuana ˈoe tua ˈi neˈe.’ Ma na
ngwae neˈeri noaˈa kasi saea naˈa ta ru.
13 “Sui na ngwae tatalafaˈa ka saea fuana
na ngwae rao nia ki ka ˈuri, ‘Kamu ke
firi fafia na limana ma na ˈaena ngwae
neˈe, ma kamu ka ˈui ˈani niaˈa saena
na kula rorodoˈa neˈe ˈi maa, ana kula
neˈe ngwae ke angi ma ka ˈala girigiri ana
lifada, osiˈana kira nonifii.’ ”
14 Sui sa Jesus ka fata naˈa ˈuri, “Na
ngwae ˈoro ki mala neˈe God laefida, bore
ma bara ngwae goˈo neˈe nia filida.”

Sa Jesus olisia na saefiloˈa sulia na takisi
(Mark 12:13-17; Luke 20:20-26)

15 Na ngwae Farasi ki kira leka, ma kira
ka lokoˈi ru fuana na faˈaroralana sa Jesus
ˈani ru neˈe nia saeˈe ki.
16 Ma kira ka kwatea fafarongo kira ki
faˈinia ti ngwae neˈe oga kwalafa sa Herod
ka tatalafaˈa siana sa Jesus. Ma kira ka fata
ˈuri, “Ngwae Faˈamanata ˈae, kaimili sa-
iana ru ˈoko saeˈe ki, ru mamana ki taˈifau
goˈo. ˈOko faˈamanata goˈo ˈamu su-
lia mamanaˈanga ma kwaiogaiˈanga God
fuana na ngwae ki. Ma ˈoe kosi ˈado
goˈo faˈinia ta ngwae ˈani ta tae neˈe kira
manata sulia. Ma noaˈa ˈoe kosi manata
goˈo ˈuana na ˈinotoˈalana na ngwae.
17 ˈIu, ˈoke saea basi fuaimili! ˈUri
ma na taki kia, nia luia na kwatelana na
mani ana takisi fuana na ngwae gwaungaˈi
ana ˈafutana ˈi Rom? ˈUri ma nia bolo
faˈinia kaimili ke kwatea takisi baera,
nama noaˈa?”
18 Ma sa Jesus ka sai naˈa ana na
manataˈanga taˈa kira, ma ka fata ˈuri,
“Kaumulu na ngwae kwalabasa ki, faˈuta
neˈe kamu ka sasi ˈuana na faˈaroralaku?
19 Muke faˈataˈinia basi na mani neˈe
kamu folia ˈani na takisi.” Ma kira ka
ngalia maˈi taˈi selene, kira ka faˈataˈinia
fuana.
20 Ma nia ka saefilo kira ka ˈuri, “Na
nununa sa tai niniˈa? Ma na satana sa tai
mo niniˈa?”
21 Ma kira olisia, kira ka ˈuri, “Na
nununa ma na satana na tatalafaˈa ˈi
Rom.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Kamu ke
kwatea fuana na tatalafaˈa ˈi Rom na ru
nia ki, ma kamu ka kwatea logo ru God ki
fuana God.”
22 Ma kaidaˈi kira rongoa naˈa na
olisiˈanga neˈeri ka leˈa ˈunaˈeri, kira ka
ˈarefo liu, ma kira ka leka naˈa ˈada
faˈasia.

Sulia na tataˈe oliˈa faˈasia maeˈa
(Mark 12:18-27; Luke 20:27-40)

23 Ma ana faˈi asoa neˈeri logo, ti Sadusi
kira leka maˈi siana sa Jesus. Na Sadusi ki
kira saea fasi na ngwae ki noaˈa kira kasi
tataˈe laˈu faˈasia na maeˈa.
24 Ma kira ka saefiloa sa Jesus, kira
ka fata ˈuri, “Ngwae Faˈamanata kwa, sa
Moses nia keresia na taki fuaka ka alangaˈi
ˈuri, ‘Diˈia ta ngwae nia mae, ma na ˈafe
nia ka mauri ˈua, bore ma noaˈa nia kasi
toˈo ana ta ngela, na ngwaefuta nia ka
korea laˈu na gwaˈi ˈuru neˈeri, fasi ˈiri
kera ka toˈo ana ta ngela fuana ka talafuila
na ngwae neˈe nia mae naˈa.’
25 Ma taˈi kwalafa ana kuluˈa Jiu ki, kira
toˈo ana fiu ngwae asina ki. Ma na ngwae
etaeta ka korea taˈi sariˈi. Aia, ma ana
kaidaˈi kera kasi toˈo ˈua ana ta ngela,
ngwae neˈeri ka mae naˈa ˈana.
26 Na ruana ngwae ka korea laˈu na kini
neˈeri. Aia, ma noaˈa kera kasi toˈo ˈua
ana ta ngela logo, ma nia ka mae logo ˈana.
Uula ngwae ka korea laˈu, ma ka mae logo.
Nia ˈunaˈeri leleka fiu ngwae asina neˈeri
ki, kira maemae ka sui.
27 Buri ˈana bara ngwae asina neˈe kira
mae, kini neˈe bore ka mae naˈa logo.
28 Aia, ma na kini neˈe nia ˈafe ˈafe
maˈi fuana fiu ngwae asina neˈe ki. Diˈia
ˈunaˈeri, kaidaˈi ngwae ki kira tataˈe
faˈasia maeˈa, sa tai ana fiu ngwae asina
neˈeri ki neˈe araˈi mamana nia?”
29 Sa Jesus ka olisi kira ka ˈuri, “Kaumulu
rora naˈa, sulia kamu kasi sai goˈo ana na
Kerekereˈa Abu ki ma na ngasingasiˈanga
God.
30 Sulia, kaidaˈi neˈe ngwae mae ki kike
tataˈe laˈu fuana na mauriˈa, kira diˈia
naˈa ˈada na ˈainsel ki ˈi langi neˈe noaˈa
kira kasi kore kini naˈa.
31 “ˈIu, nau ku faˈamanata kamu sulia na
tataˈenga faˈasia na maeˈa. Nau ku saiana
kamu toˈomani sulia ba God saea ˈua naˈa
maˈi ka ˈuri,
32 ‘Nauˈa na God sa Abraham, ma na
God sa Aesak, ma na God sa Jakob.’ Na
fadalana neˈe ˈuri, ngwae neˈeri ki neˈe
kira mae naˈa, God nia saea neˈe nia God
kira ˈua, osiˈana kira mauri naˈa faˈinia.”
33 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ˈoro ki kira
fiku kalia sa Jesus, kira rongoa na ru neˈeri
ki, kira ka ˈarefo liu ana faˈamanataˈanga
nia.

Na taki talingaˈi ka tasa
(Mark 12:28-34; Luke 10:25-28)

34 Ana kaidaˈi neˈe Farasi ki kira rongoa
sa Jesus neˈe faˈanotoa naˈa Sadusi ki ˈani
na olisiˈanga nia, kika fiku maˈi siana.

35 Ma taˈi ngwae ada neˈe faˈamanata
ˈani taki ki, nia ka iliili ˈuana ka faˈarora
sa Jesus ˈani na saefiloˈa ka ˈuri,
36 “Ngwae faˈamanata ˈae, na taki tae
neˈe talingaˈi ka liufia taki kia ki taˈifau
kwa?”
37 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “ ‘ˈOke
alafe ana God ˈoe, ˈania manatamu taˈifau,
ma ˈani mangomu taˈifau, ma ˈani liamu
taˈifau.’
38 Niaˈa naˈa neˈe taki etaeta ma ka
talingaˈi ka tasa.
39 Ma ruana taki ka diˈia logo ka ˈuri,
‘ˈOke alafe fuana toˈolamu ka diˈia logo
neˈe ˈoko alafe fuamu talamu.’
40 Ma na taki faˈasia sa Moses ki taˈifau,
ma na faˈamanataˈanga na profet ki kira
fiku taˈifau goˈo ana ro taki neˈe ki.”

Sa Jesus niaˈa ˈalako ana kwalafa sa David ma na Aofia nia logo
(Mark 12:35-37; Luke 20:41-44)

41 Ana kaidaˈi ti Farasi kira fiku kalia sa
Jesus, nia saefiloda ka ˈuri,
42 “Na Christ, ngwae neˈe God nia filia
fuana faˈamaurilana ngwae ki, kaumulu
saea nia futa maˈi ana sa tai niniˈa?”
Kira ka olisi ˈuri ana, “Na Christ ke
baˈa futa maˈi ana kwalafa sa David na
tatalafaˈa.”
43 Sui sa Jesus ka saefilo kira laˈu, “Diˈia
nia ka futa goˈo ˈana ana kwalafa sa David
na ngwae tatalafaˈa, faˈuta mo neˈe na
Anoˈi ru Abu ba nia faˈafata sa David ka
ˈuri,
44 ‘God nia fata ˈuri fuana Aofia nau:
ˈOko tua bali ˈoloˈolo aku, ma ˈoko
gwaungaˈi faˈinau, masia kaidaˈi
nau kui alua malimae ˈoe ki ke
roˈosuliˈo.’✡

45 “Sa David ˈana talana neˈe nia saea na
Christ ˈani na ‘Aofia.’ Nia neˈe, na Christ
nia noaˈa laˈu ˈalako ana kwalafa sa David
goˈo ˈana. Niaˈa Aofia nia logo.”
46 Ma ana kaidaˈi neˈeri, noaˈa ta ngwae
ada kasi bolo naˈa fuana olisilana ˈani
ta ru. Ma kira ka ˈeke naˈa ˈada fuana
saefilolana laˈu sa Jesus.

23

Sulia na Farasi ki faˈinia na ngwae faˈamanata ana taki ki
(Mark 12:38-39; Luke 11:43, 46; 20:45-46)

1 ˈI buri ˈana ru neˈeri, sa Jesus ka fata
fuana na ngwae neˈe kira fiku maˈi ki, ma
na fafarongo nia ki ka ˈuri,
2 “Na ngwae faˈamanata ana taki ki, ma
na Farasi ki, kira toˈo ana ngasingasiˈanga
fuana na faˈamanataˈanga ˈani taki sa
Moses ki.
3 Nia neˈe, kamu ka roˈosulida, ma kamu
ka sasia na ru ki taˈifau neˈe kira saea
fuamuˈa. Bore ma noaˈa kamu kasi sasi
laˈu sulia na ru neˈe kira sasiˈi ki, osiˈana
noaˈa kira kasi sasi goˈo sulia na ru neˈe
kira fata sulia.
4 Kira alua laˈu ti taki ˈoro neˈe ˈafitaˈi
fuana na ngwae ki ka roˈo sulia, bore
ma noaˈa kira kasi maˈudi goˈo fuana
kwaiˈafiˈanga ana ngwae ki fuana sasiˈa
sulia na taki neˈeri ki.
5 “Ma kira sasi naˈa ru ki taˈifau fasi ˈiri
na ngwae ki ka lisida ma ka fia fasi kira
ngwae leˈa ki. Ma na ru ˈuri ki neˈe kira
sasiˈi. Kira ka firiˈia ˈi maana darada ma ˈi
limada na reba ru doe ki neˈe kira keresia
na Kerekereˈa Abu ki ana. Ma kira taia na
namunamuna ifi kira ki ka keta.
6 Ma kira ka oga liu na tuaˈa ana
kula ˈinotoˈa ana na fangaˈa ki, ma kula
ˈinotoˈa ki fuana tuaˈa saena luma fuana
foˈongaˈa ki.
7 Ma kira ka oga liu na faˈadoelada ˈi
maana usiˈa ki, ma kira oga ngwae ki
ka fata ˈuri ada, ‘Ngwae Faˈamanata nau,
neˈe nau ku roˈo sulia fatalamu.’
8 “Bore ma noaˈa kasi leˈa fuana ta
ngwae goˈo ˈana neˈe ka fata ˈuri amuˈa,
‘Ngwae Faˈamanata nau, neˈe nau ku
roˈo sulia fatalamu,’ osiˈana nauˈa goˈo
neˈe taˈi ngwae faˈamanata kamu, ma
kaumulu na barangwai asina saena fikuˈa
faˈamamanaˈanga.
9 Ma noaˈa kamu kasi faˈaˈinotoˈa ta
ngwae faˈamanata saena magalia neˈe
ˈani alaˈanga ˈuri, ‘Maˈa kami,’ osiˈana
kaumulu ke faˈaˈinotoˈa goˈo taˈi Maˈa
kamu neˈe nia tua maˈi langi.
10 Ma noaˈa kasi leˈa fuana ta ngwae
goˈo ˈana neˈe ka fata ˈuri amuˈa, ‘Ngwae
ˈaˈana,’ osiˈana kaumulu toˈo goˈo ana taˈi
ngwae ˈaˈana, ma niaˈa naˈa neˈe nauˈa,
na Christ, na ngwae neˈe God nia filia
fuana faˈamaurilana ngwae ki.
11 Diˈia ta ngwae neˈe oga ka ˈaˈana ˈi
safitamuˈa, nia ka diˈia naˈa ngwae rao.
12 Ma ta ngwae neˈe ka faˈadoea nia ˈana
talana, God ke baˈa faˈatiˈitiˈia niaˈa. Ma
ta ngwae bore ˈana neˈe ka faˈatiˈitiˈi nia
ˈana talana, God ke baˈa fuˈusi doe ana.”

Sa Jesus foneda faˈasia taˈangaˈa gwaungaˈi ngwae Jiu ki
(Mark 12:40; Luke 11:39-42, 44, 52; 20:47)

13-14 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nia
taˈa liu fuamuˈa na faˈamanata ana taki
ki ma kamuˈa na Farasi ki, kamu ngwae
kwalabasa ki! God ke baˈa kwaˈi kamu,

✡ **22:44** Sam 110:1

osiˈana neˈe kamu fono ˈusia na sinamaa
ana ˈInotoˈanga God faˈasia na ngwae
ki. Kamuˈa logo noaˈa kamu kasi oga
goˈo neˈe muka ruˈu saena ˈInotoˈanga
God, ma kamu ka fonea ngwae neˈe kira
faˈisuˈusuˈu ˈuana ruˈungaˈa.*

15 “Nia taˈa fuamuˈa na faˈamanata ana
taki ki ma kamu na Farasi ki na ngwae
kwalabasa neˈe kamu ˈoi ˈana ngwae ki,
fasi ˈiri kira ka saea kamu ˈani na ngwae
leˈa ki. Aia, God ke baˈa kwaˈi kamu,
sulia kamu laga ulafu liu ˈani galilana
kula ki taˈifau, saena asi ma saena tolo,
ˈuana daoˈa toˈona ta ngwae, fasi ˈiri ka
leka sulia na taki sa Moses ki. Aia, ma
ana kaidaˈi ngwae neˈe ka leka goˈo suli
kaumulu, kamu fiˈi sasi akaˈu goˈo ana
niaˈa fuana lekaˈa ˈuana kula ana maeˈa.
Ma na kwaˈikwaˈinga nia ke baˈa tasa ka
liufia kaumulu sulia na abulalana taˈa ka
liufi kaumulu taˈifau naˈa.

16 “Nia taˈa fuamuˈa, ma kaumulu diˈia
naˈa ngwae maa rodo ki neˈe kira talaˈia
na ngwae ki. Nia neˈe, God ke kwaˈi kamu
liu, sulia kamu faˈamanata ˈuri ana ngwae
ki, ‘Sui bore ˈana sa tai neˈe ka faˈangasia
alangaˈinga nia ˈani na Luma Abu God, nia
leˈa goˈo ˈana diˈia noaˈa nia kasi sasi tae
neˈe nia alangaˈi fuana. Bore ma diˈia nia
ka faˈangasia alangaˈinga nia ˈani na gol
ba saena Luma Abu God, nia neˈe ka abu
liu fuana ˈoilana alangaˈi ˈanga nia.’

17 Kamu maa rodo, ma muka bolebole
liu. Tae neˈe doe, na gol nama na Luma
Abu God neˈe sasia gol neˈe ka abu? Na
Luma Abu God neˈe doe ka liufia na gol!

18 Ma muke faˈamanata logo na ngwae
ki ˈuri, ‘Sui bore ˈana sa tai neˈe ka
faˈangasia alangaˈinga nia ˈani na fuli
fuˈa, nia leˈa goˈo ˈana diˈia noaˈa nia kasi
sasia tae neˈe nia alangaˈi ˈani. Ma diˈia
nia ka faˈangasia alangaˈinga nia ˈani na
kwaisuˈusiˈanga neˈe tua fafona fuli fuˈa,
nia neˈe abu ka tasa fuana ˈoilana alangaˈi
ˈanga ba nia.’

19 Kamu maa rodo. Tae neˈe doe,
kwaisuˈusiˈanga nama na fuli fuˈa neˈe
nia kwatea kwaisuˈusiˈanga neˈe ka abu?
Na fuli fuˈa neˈe ˈinotoˈa ka liufia na
kwaisuˈusiˈanga.

20 Duˈungana na fuli fuˈa neˈe ˈinotoˈa
ka liufia na kwaisuˈusiˈanga, ma sa tai
neˈe nia faˈangasia alangaˈinga nia ˈani na
fuli fuˈa, tama nia alangaˈi ˈani na fuli fuˈa
loˈoko faˈinia kwaisuˈusiˈa ki taˈifau neˈe
kira tua ˈi fafona fuli fuˈa neˈeri.

21 Ma sa tai bore ˈana neˈe ka faˈangasia
alangaˈinga nia ˈani Luma Abu God,
ˈunaˈeri tama nia alangaˈi naˈa ˈani God
neˈe nia tua saena Luma Abu neˈeri.

22 Ma diˈia ta ngwae ka faˈangasia
alangaˈinga nia ˈani ˈi langi, tama nia
alangaˈi ˈani fuli tuaˈa God neˈeriˈa, ma
God neˈe tua logo ˈi langi.

23 “Nia taˈa fuamuˈa na ngwae
faˈamanata ana taki ki ma kamuˈa na
Farasi ki, kamu ngwae kwalabasa ki.
God ke baˈa kwaˈi kamu. Kamu kwatea
tangafula ana ru ki fuana God ˈani kala
ru neˈe kamu fasiˈi saena oˈola kamu ki
fuana faˈa rakufa lana fanga kamu ki,†
ma noaˈa kamu kasi manata ˈabera goˈo
fuana roˈongaˈa sulia faˈamanataˈanga
doe ana taki ki. Na faˈamanataˈanga doe
ana taki ki fata ˈuri, ‘Ngwae ka sasia naˈa
ru ki taˈifau neˈe ˈoloˈolo fuana ngwae ki.
Nia ka kwaimanatai fuana ngwae ma ka
saea ru mamana ki.’ Muke sasia naˈa ru
neˈeri ki, faˈinia na ru tiˈitiˈi ki saena taki
ki logo.

24 Kamu diˈia na ngwae maa rodo neˈe
talaˈia na ngwae ki. Kamu saiana goˈo
amuˈa manata ˈabera ˈuana lekaˈa sulia
kala ru saena taki ki. Ma noaˈa kamu kasi
manata ˈabera goˈo ˈani ru doe ki saena
taki ki. Kaidaˈi kamu sasi ˈunaˈeri, ru neˈe
nia lia diˈia kamu lafua goˈo ˈaumulu na
lango faˈasia tae neˈe kamu kwaˈufia, bore
ma muke onomia goˈo ˈaumulu na kamel
doe.

25 “Nia taˈa fuamuˈa na faˈamanata ana
taki ki ma kamu na Farasi ki neˈe kamu
saiana sasilana ru ki fasi ˈiri ngwae ki
kira ka saeleˈa ˈani kamu. Aia, God ke
baˈa kwaˈi kamu, osiˈana kamu madafia
liu saˈulana nonina na titiu fuana fanga
ki, bore ma kamu faˈafunguˈi ˈani na
fanga neˈe kamu ngali ˈani suulangaˈi lana
ngwae ki sulia guguta ˈanga.

26 Kamu na Farasi ki neˈe diˈia maamuˈa
nia rodo! Mulu rokisia naˈa manataˈanga
kamu ki ka sikasika. Diˈia neˈe man-
ataˈanga kamu ki sikasika, na abulaˈanga
kamu ki bore ka sikasika logo. ˈUnaˈeri, na
maurilamuˈa diˈia na titiu ki neˈe sikasika
ˈi nonina ma saena logo.

27 “Nia taˈa fuamuˈa na faˈamanata ana
taki ki ma kamu na Farasi ki, kamu kwatea
ngwae ki kira ka saea kamu na ngwae leˈa

* **23:13-14** verse 14 noaˈa kasi tua saena ˈorolana kerekereˈa ˈua sa Matthew, “Nia taˈa fuamuˈa na faˈamanata ana taki ki ma kamuˈa na Farasi ki neˈe mulu sasia na ru ki fasi ˈiri ngwae ki kira ka sae kamu na ngwae leˈa ki. Bore ma God ka baˈa kwaˈi kamu, sulia mulu mala taˈa ana gwaˈi ˈuru ki ma muke laua na luma kira ki fuamuˈa. Sui bore ˈana kamu ka ˈunaˈeri, kamu ka sasia foˈongaˈa keta ki, fasi ˈiri na ngwae ki kira ka saea kamu na ngwae God ki. Sulia mulu sasi ˈunaˈeri, na kwaˈikwaˈinga kamu ki ka baˈa doe ka tasa.”

† **23:23** Mint, Dill, ma Cummin

ki. Bore ma God ke baˈa kwaˈi kamu,
sulia kaumulu diˈia kilu gwaˈu ki neˈe kira
rafua lisilana ka leˈa ˈi maa, bore ma ˈi
saena nia fungu ˈani suli faˈinia na nonina
ngwae neˈe kira mae, ma kira ka ngwaˈa
naˈa ki.
28 Ru neˈe nia mamana ˈani kamu, sulia
tae ki neˈe kamu sasia nia lia leˈa liu
maana ngwae ki. Bore ma na man-
ataˈanga kamu ki taˈa liu, ma kamu ka
saiana na sokelana ngwae.
29-30 “Nia taˈa fuamuˈa na faˈamanata
ana taki ki, ma kamuˈa logo na Farasi
ki, kamu saiana sasilana na ru ki fuana
ngwae ki kira ka saea kamu ngwae leˈa
liu. Bore ma God ke baˈa kwaˈi kamu,
sulia kamu saea diˈia kamu tuatua ana
kaidaˈi ˈi naˈo, noaˈa kamu kasi ˈafia goˈo
na koˈo bora kamu ki fuana saungilana
na profet ki. Ma ˈi taˈena muka alua
naˈa fau leˈa fafona kilu gwaˈu na profet
neˈeri ki ma na ngwae leˈa ki ˈi naˈo fuana
faˈakwangalana.
31 Kaidaˈi kamu saea kira na koˈo kamu
ki, nia faˈataˈinia kamu futa olitana naˈa
na kwalafa koˈo taˈa kamu ki neˈe kira
saungia na profet ki ˈi naˈo.
32 Aia, ma diˈia ˈunaˈeri, faˈasuia naˈa
amuˈa na raoˈa neˈe koˈo kamu ki etangia
maˈi ˈi naˈo!
33 Kamuˈa naˈa neˈe abulaˈanga kamu ki
diˈia na faˈi loi ki. Ka ˈafitaˈi liu fasi kamu
ka tafi faˈasia kwaˈikwaˈinga ˈani mafula
ana kula ni maeˈa.
34 Duˈungana ru neˈeri ki, nau ku saea ru
neˈe fuamuˈa, nai baˈa kwatea ti profet ma
ti ngwae sae ˈi ru ma ti faˈamanata siau-
mulu. Ma ti ai ada muke baˈa saungida
ma muke fotoˈida ana ˈai rara folo. Ma ti
ai ada muke baˈa dauda ma muke ulasida
saena luma fuana foˈongaˈa kamu ki, ma
muke lali kwailiu ada faˈasia saena fanoa
kamu ki.
35 Nia neˈe kwatea God ke baˈa kwaˈi
kamu fafia na saungilana na ngwae leˈa
taˈifau, talaˈae maˈi ana maelana sa Abel,
na ngwae saga, leleka maˈi ka dao ana
maelana sa Sekaraea, na ngela sa Barakaea
neˈe kamu saungia ka mae karangia na fuli
foˈosi saena Luma Abu God.‡
36 Nau ku saea fuamuˈa neˈe mata-
langaˈinga fuana maelana ngwae neˈeri ki
taˈifau ke baˈa tua fafomuˈa ngwae ana
kaidaˈi neˈe.”

Sa Jesus nia kwaimanatai fuana ngwae ana ˈi Jerusalem
(Luke 13:34-35)

37 Ma sa Jesus ka lia kwau fuana fanoa
ˈi Jerusalem, ma ka fata ˈuri, “Ngwae
ana Jerusalem ˈae! Kamu ba ˈuilaˈi fau
ana na profet ba God nia asungaˈinida
maˈi fuamuˈa ki, ma muka saungida. Ana
kaidaˈi ˈoro nau ku oga muke leka maˈi
siaku ˈiri nau ku lia suli kamu diˈia ta karai
nia ofia na bibina ˈi olofana ˈabaˈabana.
Bore ma noaˈa kamu kasi oga goˈo.
38 Ma ana kaidaˈi neˈe naˈa, God ke baˈa
leka faˈasi kamu, ma ka danga faˈiburi
naˈa ˈani fanoa kamu.
39 Ma nau ku saea fuamuˈa, noaˈa kamu
kasi lisi nau laˈu, leleka ka dao ana na
kaidaˈi neˈe muke fata ˈuri, ‘God, ˈoko
ˈoilakitaˈinia na ngwae neˈe nia leka maˈi
ˈani na ngasingasiˈanga ˈoe!’ ”✡

24

Sa Jesus saea na malimae ki ke malangisia na Luma Abu God
(Mark 13:1-27; Luke 21:5-28)

1 Ma ˈi buri ˈana neˈe sa Jesus fata
ˈunaˈeri ka sui, nia ka leka faˈasia Luma
Abu God. Ma ana kaidaˈi sa Jesus ka leka
kwau, na fafarongo nia ki kira ka leka maˈi
siana, ma kira ka fata ˈuri, “ˈOko lisia basi
ˈamu na Luma Abu leˈa neˈe ki.”
2 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “ˈIu, ˈoko
lisia na luma doe neˈe ki. Noaˈa ta taˈi
gwaˈi fau ˈi neˈe ana Luma Abu God ke
baˈa teo laˈu ˈi fuila. Kira taˈifau kike baˈa
takalo ˈi ano.”
3 Buri ˈana, sa Jesus ka raˈe gwauna faˈi
ua ˈi Olif, ma ana kaidaˈi nia tua ˈana, na
fafarongo nia ki kira leka maˈi siana, ma
kira ka tua taˈifili kira. Ma kira ka saefiloa
sa Jesus kika ˈuri, “Kaidaˈi tae neˈe na ru
nini ˈoko saea fuaimili ki ke baˈa dao maˈi?
Aia, ma tae neˈe ke baˈa dao maˈi fasi ˈiri
ke faˈataˈinia kaidaˈi ˈoe fuana oliˈa maˈi
faˈinia kaidaˈi neˈe magalia ke baˈa sui
ana?”
4-5 Sa Jesus ka olisi kira ka ˈuri fuada,
“Muke lia suli kamu, sulia ngwae ˈoro
ki neˈe kike baˈa leka maˈi ˈi nunufana
sataku, ma kike soke kamu, kike fata ˈuri,
‘Nauˈa na Christ, na ngwae ba God filia.’
Ma ana kaidaˈi kira sasia naˈa ru neˈeri
ki, na ngwae ˈoro ki kike baˈa faˈamamana
ana sokeˈa nari kira ki. Aia, ma kamu ke
lia suli kamu, ˈasu ˈubani ta ngwae ada
kata soke kamu, ma muke faˈamamana
ana sokeˈa kira ki.
6 Ma taˈi ru laˈu, muke baˈa rongoa
lingana fuˈanga ana fanoa karangi ki, ma
na alaˈanga ki sulia fuˈanga ki ana ti fanoa
tau logo maˈi. Ka ˈunaˈeri bore ˈana,

‡ **23:35** Sa Abel na ngwae ˈoloˈolo etaeta neˈe kira saungia saena Fau Alangaˈinga ˈUa. Ma sa Sekaraea na ngwae ˈoloˈolo ˈisiˈisi neˈe kira saungia logo saena na Fau Alangaˈinga ˈUa. ✡ **23:39** Sam 118:26

noaˈa kamu kasi manata ˈabera sulida.
Ru ˈunaˈeri ki ke baˈa dao nama maˈi,
bore ma noaˈa kasi faˈataˈinia laˈu ˈisilana
magalia neˈeriˈa.
7 Na maˈe fanoa ki kike baˈa fuˈalida
kwailiu, ma na ˈinotoˈanga ki kike fuˈalida
kwailiu. Ma na unifiloˈa ma tikitiki ki ke
liu ana kula ki taˈifau.
8 Ma ru neˈeri ki niˈi neˈe etangilana
nonifiiˈa, diˈia goˈo ˈana na kini faˈafuta
ba nia talaˈae ka ngela fii.
9 “Ana kaidaˈi neˈeri logo, na ngwae
ana maˈe fanoa matamata kwailiu saena
magalia neˈe ki, noaˈa kira kasi oga kamu,
sulia kamuˈa na ngwae nau ki. Ma ti
ngwae ada kike baˈa dau kamu, ma kike
kwate kamu fuana malimae kamu ki fuana
kwaˈilamuˈa ma fuana saungilamuˈa.
10 Ma ngwae ˈoro ki neˈe kira
faˈamamana ana nauˈa, noaˈa kira kasi
ngangata ana faˈamamanaˈanga. Ma
ngwae ki kike baˈa malimaeˈa ana kiraˈa
kwailiu. Ma kira ke kwatea na ngwae God
ki fuana malimae kira ki.
11 Ma ana kaidaˈi neˈeri, profet ˈosoˈoso
ˈoro kira ke dao maˈi, ma kira ke talaˈia,
ma kike sokea ngwae ˈoro ki, ma kike leka
sulia na faˈamanataˈanga rora kira ki.
12 Ma kike baˈa sasia ru rora ˈoro liu ki.
Ma sulia ru neˈe, na alafeˈanga ngwae ˈoro
ki ke baˈa ngwataˈutaˈu.
13 Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, diˈia sa tai
neˈe nia ngangata fuana lekaˈa sulia God
leleka ka dao ˈisilana kaidaˈi neˈeri, nia
neˈe God ke baˈa faˈamauria.
14 Ma Faˈarongoˈanga Leˈa neˈe sulia
ˈInotoˈanga God, kike baˈa faˈarongo ˈani
saena magalia fuana ngwae ki taˈifau.
Buri ˈana naˈa, ˈisilana magalia fiˈi dao
maˈi.
15 “Ma kaumulu ke baˈa lisia na Ru Sua
ke tataˈe maˈi ana kula abu. Na ru taˈa
neˈeri ke faˈasua na Luma Abu God, ma
ke sasi ˈiri God ke malangisia. Aia, ru neˈe
profet Daniel eta fata naˈa maˈi sulia ˈi
naˈo.” (Na alaˈanga fuana na ngwae neˈe
nia toˈomaˈi nia ˈuri: ˈOko malingaˈi leˈa
ana na fadalana ru neˈe.)
16 “Kaidaˈi muke lisia na ru neˈe ki ka
dao maˈi, na ngwae ki neˈe kira tua ana na
abaˈi kula ˈi Judea, kike tafi ˈuana gwauna
faˈi ua ki.
17 Ana kaidaˈi neˈeri, diˈia ta ngwae ka
tua maˈi ˈi maa ana luma nia, nia ka tafi
ˈaliˈali, ma noaˈa nia kasi manata laˈu
ˈuana ruˈungaˈa saena luma nia ˈuana
ngalilana ta ru ˈana.
18 Ma sa tai neˈe ka tua maˈi ˈana saena
oˈola, noaˈa nia kasi oli laˈu maˈi luma
ˈuana ta toro ˈana.
19 Kwaimanataiˈanga doe liu fuada bara
kini neˈe kira ina ki, ma kira ka faˈasusufia
kala ngela tiˈitiˈi ki ana kaidaˈi neˈeri,
sulia nia ˈafitaˈi liu kira ka tafi ˈaliˈali.
20 ˈIu, muke foˈo ma muka gania God,
fasi ˈiri ru neˈe noaˈa kasi fuli laˈu ana
ma kamu ka tafi ana kaidaˈi ana gwariˈa,
nama na Sabat, asoa ana mamaloˈa.
21 Duˈungana na nonifiiˈanga ana faˈi
asoa neˈeri ki, nia ke baˈa taˈa ka liufia
na nonifiiˈanga neˈe ngwae saena magalia
ki kira saiana, ˈita ˈua maˈi ana safalilana
kaidaˈi God nia saungaˈinia na magalia ka
dao ana kaidaˈi neˈe. Ma noaˈa naˈa ta ru
ˈunaˈeri neˈe ke fuli maˈi ˈi buri.
22 Ma diˈia God kasi faˈadokodokoa
kaidaˈi ana nonifiiˈanga, nia ˈafitaˈi neˈe
ta ngwae ke mauri. Ma nia faˈadokodokoa
kaidaˈi neˈeri fuana leˈalana ngwae neˈe
nia filida ki.
23 “ˈIu, diˈia ta ngwae ka fata ˈuri fuau-
mulu, ‘Lisia basi, nia naˈa ne na Christ,’
nama ka fata ˈuri, ‘Lisia basi, nia naˈa ˈi
loˈoko,’ noaˈa kamu kasi faˈamamana nia.
24 Sulia na ngwae ˈosoˈoso ki ke baˈa dao
maˈi, ma kike fata ˈuri, ‘Nauˈa na Christ,’
faˈinia na ngwae ˈosoˈoso ki kike fata ˈuri,
‘Nauˈa ta profet.’ Ma kike fulia faˈanadaˈa
doe ki fasi ˈiri ke talaˈi rora ana na ngwae
neˈe God nia filida ki bore ma nia ˈafitaˈi
liu fuada.
25 Nia neˈe, sui bore ˈana ru neˈe ki
noaˈa kira kasi dao ˈua maˈi, nau ku saea
naˈa fuamuˈa ˈi naˈo, fasi ˈiri muke saiana.
26-27 “Ana kaidaˈi nau, na Ngela Ngwae,
nau ku oli maˈi, ngwae ki taˈifau kike
baˈa lisi nau. Diˈia logo neˈe kamu saiana
lisilana meamea kaidaˈi nia mea maˈi ana
bali tataˈelana sina leka ka dao maˈi bali
sulana sina saena mamanga. Aia, diˈia ti
ngwae kira fata ˈuri fuamuˈa, ‘Na Christ
tua saena abaˈi kula kwasi,’ noaˈa kamu
kasi leka ˈuana kula neˈeri. Diˈia ti ngwae
kira fata ˈuri fuamuˈa, ‘Christ ba ago ˈi
neˈe,’ noaˈa kamu kasi faˈamamana ana
alaˈanga ˈunaˈeri ki.
28 “Na olilaku maˈi noaˈa ta ngwae kasi
talafia, ka diˈia logo neˈe na afa noaˈa kasi
talafia ta ru mae.

Sa Jesus fata sulia olilana maˈi
(Mark 13:24-31; Luke 21:25-33)

29 “ˈI buri ˈana kaidaˈi neˈe nonifiiˈanga
neˈeri ki ka sui mala,
‘God ke fonea na madaˈafi, ma na
madamo, ma noaˈa keroˈa kasi sina.
Ma God ke kwate na bulubulu ki kike baˈa
ˈasida faˈasia mamanga.
Ma God ke sasi na ru ˈi langi ki, kike leka
rora faˈasia fulida.’✡

✡ **24:29** Aesea 13:10; 34:4; Esikiel 13:7; Joel 2:10, 31; 3:15

30 “Buri ˈana ru neˈe ki, na maˈetoto
ana olilaku maˈi fiˈi faˈataˈi maˈi saena
mamanga.✡ Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo,
na ngwae ki taˈifau saena magalia, kike
angi sulia kira ka lisi nau ku oli maˈi
fafona gwaˈi salo saena mamanga, ma nai
baˈa leka maˈi faˈinia ngasingasiˈanga nau
faˈinia na madakoˈanga doe nau.
31 Ma na ˈainsel ke ufia na bungu ke baˈa
angi doe fuana fikulana na ngwae nau ki
neˈe nau ku filida taˈifau naˈa. Ana kaidaˈi
neˈeri, nau ku kwatea maˈi ˈainsel nau
ki, ˈiri kike baˈa ukua maˈi ngwae nau ki
taˈifau faˈasia na fanoa ki taˈifau saena
magalia.”
32 Goˈo, sa Jesus ka fata sulia tarifulaˈa
ka ˈuri, “Kamu ke manata basi sulia na
ˈai figi ki. Kaidaˈi kamu lisia na rauna
nia ngosa, muke saiana na kaidaˈi fuana
unitaˈi ˈakoˈakoˈa nia dao karangi naˈa.
33 Ka ˈunaˈeri logo, kaidaˈi kamu lisia
na nonifiiˈanga neˈeri ki taˈifau ke baˈa
dao maˈi, muke saiana na olilaku maˈi nia
karangi naˈa.
34 Ru mamana neˈe nau ku saea
fuamuˈa, ngwae ki taˈifau neˈe kira mauri
ana kaidaˈi neˈe, kira kasi mae ˈi naˈona
ru neˈeri ki taˈifau ke baˈa dao maˈi.*
35 Na ru ki taˈifau maˈi langi ma saena
magalia kike baˈa sui. Bore ma na fatalaku
goˈo neˈe tuatua noaˈa kasi sui.

Noaˈa ta ngwae kasi saiana asoa nama kaidaˈi neˈeri
(Mark 13:32-37; Luke 17:26-30, 34-36)

36 “Noaˈa ta ngwae kasi saiana kaidaˈi
nai baˈa oli maˈi ana. Na ˈainsel ki bore
noaˈa kasi sai logo ana, ma nauˈa, na Ngela
bore, nau kusi sai logo ana. God na Maˈa
taˈifilia goˈo neˈe nia saiana.
37 Na olilaku maˈi ke baˈa diˈia ru ba fuli
ana kaidaˈi ba sa Noa.
38 Ana faˈi asoa ba ˈi naˈo ki, ana na igo
doe baera, na ngwae ki kira fanga ma kira
ka kwaˈu ˈada, ma na ngwae ki ma na kini
ki kira ka araˈi ˈada ma kira ka kwate kini
ˈada kwailiu, leleka ka dao goˈo ana faˈi
asoa ba sa Noa nia raˈe saena na faka doe
ba nia.
39 Bore ˈana, kira kina ˈua na tae neˈe ka
dao maˈi, leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe
igo doe baera dao maˈi, ma ka lauda naˈa
ˈana. Ma nia ke baˈa dao logo maˈi ˈuri
ana kaidaˈi nai baˈa dao maˈi ana.
40 Ana kaidaˈi neˈeri, ro ngwae ki kera
rao saena na oˈola. Ma nau ku ngalia ta
taˈi ngwae faˈi nau, ma ta taˈi ngwae nau
ku faˈasia.
41 Ma ro kini ki logo kera ka rao adaroˈo
ana fanga ki, ma ta taˈi ai nau ku ngalia,
ma ruana nau ku faˈasia.
42 Muke lialia leˈa, sulia kamu kina faˈi
asoa tae neˈe nau, na Aofia kamu, nai dao
maˈi ana.
43 Muke manata toˈona ru neˈe, diˈia
na ngwae ana luma ka sai goˈo ˈana
ana kaidaˈi neˈe ngwae bili ke baˈa dao
maˈi ana, nia ka lialia leˈa ma noaˈa kasi
alaˈania na ngwae bili neˈeri ka ruˈu maˈi
saena luma nia.
44 Nia neˈe, muke kwaimasi logo, sulia
nai baˈa dao maˈi ana kaidaˈi neˈe noaˈa
kamu kasi saiana.”

Tarifulaˈa sulia ro ngwae rao ki
(Luke 12:41-48)

45 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuana na
fafarongo ki, “Kamu diˈia na ngwae rao
neˈe nia liatoˈo ma nia ka rao saga. Ma
na araˈi ˈaˈana ke alua nia ka lia sulia
na ngwae rao ki, ma ka kwatea na fanga
fuada ana kaidaˈi fuana kwate fangaˈa.
46 Ma ˈoilakiˈa fuana na ngwae rao
neˈeri neˈe ngwae ˈaˈana nia dao toˈona
ma nia sasi ru neˈeri ki, ana kaidaˈi neˈe
nia dao maˈi ana ˈi luma nia!
47 Nau ku saea na ru mamana fuamuˈa,
na ngwae ˈaˈana alu nia ka lia sulia ru nia
ki taˈifau.
48 “Bore ma, diˈia nia na ngwae rao taˈa,
nia ka manata ˈuri, ‘Na ngwae ˈaˈana nau,
daolana maˈi nia tau ˈua.’
49 Ma nia ka talaˈae fuana kwaˈilana na
ngwae rao ki, ma nia ka tua ni fanga naˈa
ˈana ma ka kwaˈu lilinga naˈa ˈana faˈinia
ngwae kwaˈu lilinga ki.
50 Sui ma na ngwae ˈaˈana ka dao
maˈi ana ta asoa neˈe nia noaˈa kasi
kwaimaˈakwali ana, ma ana kaidaˈi neˈe
nia kina goˈo ˈana.
51 Na ngwae ˈaˈana ke kwatea na
kwaˈikwaˈinga ˈafae fuana niaˈa, ma ka
alua niaˈa faˈinia ngwae kwalabasa ki neˈe
sokeˈe roˈo sulia God. Ma kaidaˈi nia ka
tua ana kula neˈeri, nia ka angi angi goˈo
ˈana faˈinia na ˈala girigiri ˈanga, osiˈana
nia ka nonifii liu.”

25

Tarifulaˈanga sulia taˈi akwala kini sariˈi

1 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Ana
kaidaˈi neˈe nau ku oli laˈu maˈi, na
ˈInotoˈanga God ke baˈa diˈia na akwala
kini sariˈi neˈe kira ngalia naˈa faˈi unu
kira ki, ma kira ka kwaimaˈakwali ana na

✡ **24:30** 1 Tesalonika 4:16 * **24:34** nama Ru mamana neˈe nau ku saea fuamuˈa, magalia neˈe noaˈa kasi mango ˈi naˈona ru neˈeri ki taˈifau ke baˈa dao maˈi.

ara'i faolu ne'e ke leka ma'i ka ngalida
'uana saena na fafanga'a ana ara ara'inga.
2 Ma ta lima kini sari'i ada kira ta'i
bolebole'a, ma ta lima ai ada kira ka
manata'a.
3 Na kini sari'i bolebole'a ne'eri ki kira
ngalia na'a fa'i unu kira ki, bore ma
noa'a kira kasi ngalia go'o ta suli'i ru ne'e
ka bolo fuana fa'adu'alana unu kira ki
fa'inida.
4 Ma na ai ne'e manata'a ki kira ngalia
na bi'i suli'i ru doe fuana fa'adu'alana
unu fa'inia na fa'i unu kira ki.
5 Ma na ara'i faolu ne'eri noa'a kasi dao
'ali'ali, ma na kini sari'i ne'eri ki maada
ka mamaliu'a ta'ifau, ma kira ka maliu
na'a 'ada.
6 "Ma saena tofongana rodo, na ngwae
ki kira ri kika 'uri, 'Na ara'i faolu nia
dao na'a ma'i! Muke leka, ma muke saka
fuana.'
7 Na akwala kini sari'i ne'eri kira ka
tata'e, ma kira ka fa'adu'a na fa'i unu kira
ki.
8 Ma na kini sari'i bolebole'a ne'eri ki
kira ka fata 'uri fuana na kini sari'i man-
ata'a ne'eri ki, 'Muke kwatea ta suli'i ru
fuana du'anga'a 'aimili, sulia ne'e suli'i
ru kaimili ki fuana du'anga'a karangi ka
sui na'a.'
9 "Sui kira olisida kika 'uri, 'Noa'a go'o,
osi'ana noa'a nia kasi bolo na'a fa'i kulu
ta'ifau. Muke leka 'aumulu ana ta luma,
'iri muke folia ta suli'i ru fuana du'anga'a
'aumulu.'
10 Ma kaida'i kira leka fuana foli'a, na
ara'i faolu ne'eri ka dao ma'i. Ma na
sari'i ne'eri ki ne'e kira sasi aka'u, kira
ka leka na'a 'ada fa'inia 'uana na fanga'a
ana ara'inga. Ma kira ka fono na'a 'usia
na sinamaa.
11 "Ma 'i buri 'ana na kini sari'i ba
kiri, kira ka dao logo ma'i, kira ka 'uri,
'Ara'i 'ae! 'Oke 'ifingia kwau na sinamaa
fuami'a!'
12 Ma na ara'i faolu ne'eri ka olisida ka
'uri, 'Ru mamana nau ku saea fuamu'a,
nau ku kina kaumulu.' "
13 Ma sa Jesus ka fa'asuia na'a tari-
fula'anga ne'e ka 'uri, "Ta ne'e, kamu ke
lialia le'a, sulia kamu kina fa'i asoa nama
kaida'i ne'e nai ba'a dao la'u ma'i ana."

*Na tarifula'anga sulia olilana ma'i ng-
wae 'inoto'a*
(Luke 19:11-27)

14 Sui sa Jesus ka saea la'u na tari-
fula'anga ne'e fuana na fafarongo nia ki
ka 'uri, "Ana kaida'i nai ba'a oli ma'i, na
'Inoto'anga God nia di'ia ta'i ngwae ba
nia leka ana ta kula tau, ma ka saea na'a
ngwae rao nia ki, ma ka kwate kira ka lia
sulia na to'oru'a nia ki.
15 Ma nia ka kwatea lima to'oni selene
ki fuana ta'i ngwae. Ma fuana ta ngwae
la'u, nia ka kwatea ro to'oni selene ki. Ma
fuana ta ngwae la'u, nia ka kwatea ta'i
to'oni selene. Nia ka kwatea ka bolo na'a
fa'inia na sai 'i ru'anga kira ki. Sui nia ka
leka na'a 'ana ana leka'a nia.
16 Ma na ngwae ne'e ngalia na'a lima
to'oni selene ki, nia ka rao 'ani, ma ka to'o
la'u ana ta lima to'oni selene.
17 Ma na ngwae ba ngalia na'a ro to'oni
selene ki, nia ka rao logo 'ani, ma ka toda
ta ro to'oni selene la'u.
18 Bore ma na ngwae ba ngalia ta'i
to'oni selene, nia ka leka, ma ka 'ilia ta'i
kilu saena na ano, ma ka sofonga'inia
'ana selene ba na ara'i 'a'ana nia kwatea
fuana.
19 "Ma buri 'ana kala kaida'i tau, na
ara'i 'a'ana ba kira ka oli ma'i, ma nia oga
ka saiana selene ba nia ki fa'inida.
20 Ma na ngwae ba ngalia lima to'oni
selene ki, ka ngalia la'u ma'i ta lima to'oni
selene, ma ka fata 'uri, 'Ara'i 'a'ana 'ae,
'oko kwatea lima to'oni selene ki fuaku ba.
'Oke lisia basi, nau ku toda la'u ta lima
to'oni selene fafia.'
21 "Ma na ara'i 'a'ana nia ka olisia ka
'uri, '"Oe ngwae ni rao le'a nau. Nau ku
saiana, nau ku manata fito'amu! 'Oko rao
le'a 'ani ru ti'iti'i ki, nia ne'e nau ku alu
'oe, 'oko doe fafia na'a ru 'oro ki. 'Oke
leka ma'i, ma 'oko saele'a 'amu fa'i nau.'
22 "Ma na ngwae ne'e ngalia ro to'oni
selene ki ka dao logo ma'i. Ma ka fata
'uri, 'Ara'i 'a'ana 'ae, 'oko kwatea go'o ro
to'oni selene ki fuaku ba. 'Oke lisia basi,
nau ku toda la'u ta ro to'oni selene fafia.'
23 "Ma na ara'i 'a'ana nia ka olisia ka
'uri, '"Oe ngwae ni rao le'a nau, nau ku
saiana nau ku fito'amu! 'Oko rao le'a 'ani
ru ti'iti'i ki. Nia ne'e nai ba'a alu 'oe, 'oke
doe fafia na ru 'oro ki. 'Oke leka ma'i, ma
'oko saele'a 'amu fa'i nau.'
24 "Sui na ngwae ba ngalia ta'i to'oni
selene, ka dao ma'i. Ma nia ka fofoni
ru go'o 'ana ka fata 'uri, 'Ara'i 'a'ana
'ae, nau ku saiana 'ae'o na ngwae ne'e
fatalamu 'inikere. 'Oko loia na'a ru ki
go'o 'amu ana kula ne'e noa'a 'oe kosi
fasia, ma 'oko ngalia go'o 'amu ru ngwae
matamata ki.
25 Nia ne'e nau ku ma'u, ma nau ku leka
sofonga'inia na'a selene ba 'oe saena na
ano. 'Oko lisia mani ba 'oe nama go'o
nini'a.'
26 "Ma na ara'i 'a'ana nia ka olisia ka
'uri, '"Ae'o na ngwae rao ta'a, ma 'oko
'aila busu. 'Oko sai go'o 'amu ana ne'e
nau ku loia ru ana kula ne'e noa'a kusi

fasia, ma ku ngalia goˈo ˈaku ru ngwae
matamata ki.
27 Diˈia ˈoko manata ˈunaˈeri, faˈuta
neˈe noaˈa ˈoe kosi alua ˈamu na selene
nau ki saena kula ni alu maniˈa fasi ˈiri
ka ˈoro, ma ka dao ana kaidaˈi nau ku oli
maˈi ana, nau ku ngalia naˈa selene neˈeri
ma na selene tarenga ki faˈinia.’
28 “Sui na araˈi ˈaˈana neˈeri ka fata
ˈuri fuana na ngwae ni rao nia ki laˈu,
‘Muke ngalia naˈa selene neˈe ki faˈasia,
ma kamu ka kwatea fuana na ngwae neˈe
toˈo ana taˈi akwala toˈoni selene.
29 Sulia na ngwae ki taˈifau neˈe kira toˈo
ana ru ˈoro ki, nai baˈa kwatea laˈu ti ru
fuada, fasi ˈiri kira ka toˈo ana ru ki ka
tatakolaˈa. Ma sa tai bore ˈana neˈe noaˈa
kasi toˈo ana ta ru, ma nia ka toˈo ana ta
ru tiˈitiˈi bore ˈana, nai baˈa lafua faˈasi
nia.
30 Ma na ngwae ni rao neˈe, muke ˈui
ˈania ˈi maa saena na maˈe rodo, kula neˈe
ngwae ki ka angi angi goˈo ˈada faˈinia na
ˈala girigiri ˈanga, osiˈana nia nonifii liu.’ ”
31 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuana na
fafarongo nia ki, “Kaidaˈi nauˈa, na Ngela
Ngwae, nai baˈa oli laˈu maˈi ˈuana na
tatalafaˈanga faˈinia na ˈainsel ki, nai baˈa
tua ana fuli gwauruˈa na ngwae tatalafaˈa.
32 Ma na ngwae ki taˈifau faˈasia fanoa
ki taˈifau kike baˈa fiku maˈi ˈi naˈoku. Ma
nai baˈa daroˈia na ngwae ki taˈifau, diˈia
ta ngwae ba nia lia sulia na sipsip ki ka
daroˈia na sipsip ki faˈasia na nanigot ki.
33 Ma nau ku alua naˈa ngwae saga ki ˈi
bali ˈoloˈolo aku, ma na ngwae taˈa ki ˈi
bali mauli aku.
34 “Sui nau ku fata ˈuri fuana ngwae neˈe
kira tua ˈi bali ˈoloˈolo aku, ‘Kaumulu naˈa
ngwae neˈe Maˈa nau faˈasaeleˈa kamu ki.
Muke ruˈu maˈi ˈi saena ˈInotoˈanga neˈe
nia sasi akaˈu ana fuamuˈa ˈita naˈa maˈi
ana etangilana naˈa maˈi na magalia.
35 Sulia kaidaˈi nau ku fiolo ana, kamu
kwatea fanga fuaku. Ma kaidaˈi nau ku
silikwaˈu ana, kamu kwatea kafo fuaku.
Ma bore ˈana nau na ngwae dao faˈasia ta
fanoa matamata, kamu kwalo nau ˈuana
saena luma kamu ki.
36 Ma kaidaˈi ka noaˈa ˈaku ta toro,
kamu kwate toro fuaku. Ma kaidaˈi nau
ku mataˈi, kamu lia sulia nau. Ma kaidaˈi
nau ku tua ˈi saena luma ni lokafo, kamu
maa toˈoku.’
37 “Sui naˈa ngwae saga ki kira ka olisia
kika ˈuri, ‘Aofia kwa, kaidaˈi tae neˈe
kami lisia ˈoko fiolo, ma kami ka sareˈo?
Kaidaˈi tae neˈe ˈoko silikwaˈu, ma kami
ka kwatea kafo fuamu?
38 Ma kaidaˈi tae neˈe ˈoe na ngwae dao
faˈasia na fanoa matamata, ma kami ka
kwalo ˈoe ˈi luma, nama kaidaˈi tae neˈe
noaˈa ˈamu ta toro, ma kami ka kwate toro
fuamu?
39 Ma kaidaˈi tae neˈe kami lisia neˈe
ˈoko mataˈi ana, nama ˈoko tua saena
na luma ni lokafo, ma kami ka leka maa
toˈomu?’
40 “Ma nau ku olisida nau ku ˈuri, ‘Ru
mamana nau ku saea fuamuˈa, kaidaˈi
kamu sasia ta ru ˈunaˈeri fuana ta ngwae
bore ˈana neˈe noaˈa kira kasi lia doe ana,
kamu sasia naˈa fuaku.’
41 “Sui nai baˈa fata ˈuri fuada na ngwae
neˈe kira tua ˈi bali mauli aku, ‘Kamu ke
leka tau kwau faˈasi nau. God ke baˈa
kwaˈi kamu. Ma kamu ke leka saena na
mafula neˈe tuatua firi, neˈe God nia sasi
akaˈu ana fuana sa Saetan ma na ˈainsel
taˈa nia ki.
42 Sulia nau ku fiolo, ma kamu kasi
kwatea goˈo ta fanga fuaku. Ma kaidaˈi
nau ku silikwaˈu, noaˈa kamu kasi kwatea
goˈo ta kafo fuaku.
43 Ma kaidaˈi nau ku dao maˈi, kamu kasi
kwalo nau goˈo fuana luma kamu ki. Ma
kaidaˈi ka noaˈa ˈaku ta toro, noaˈa kamu
kasi kwate toro goˈo fuaku. Ma kaidaˈi nau
ku mataˈi ma ku tua ˈi saena na luma ni
lokafo, noaˈa kamu kasi lia goˈo suli nau.’
44 “Ma kira ka olisia kira ka ˈuri, ‘Aofia
kwa, kaidaˈi tae neˈe kami lisiˈo, ˈoko fiolo,
nama ˈoko silikwaˈu, nama ˈoe na ngwae
dao, nama ka noaˈa ˈamu ta toro, nama
ˈoko mataˈi nama ˈoko tua ˈi saena na
luma ni lokafo, ma noaˈa kami kasi ˈafiˈo
goˈo?’
45 “Ma nau ku olisida ku ˈuri, ‘Ru ma-
mana nau ku saea fuamuˈa, kaidaˈi kamu
kasi kwaiˈafi ana ta ngwae bore ana neˈe
noaˈa kira kasi lia doe ana, kamu sasia
naˈa fuaku.’
46 “Sui kira ka leka naˈa ˈada ˈuana
na kwaˈikwaˈinga neˈe tuatua firi, ma na
ngwae saga ki kira ka leka naˈa ˈuana na
mauriˈa firi.”

26

*Ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki lokoa saungi-
lana sa Jesus*

*(Mark 14:1-2; Luke 22:1-2; John 11:45-
53)*

1 Kaidaˈi sa Jesus nia faˈamanata ˈani ru
neˈe ki ka sui, nia ka fata ˈuri fuana na
fafarongo nia ki,
2 “Kaumulu saiana ka sui naˈa, Fangaˈa
ana Daofaˈi Liuˈa ke baˈa fuli fafonai. Ma
ana kaidaˈi neˈeri, kike baˈa kwate nau, na
Ngela Ngwae, fuana malimae nau ki, ˈiri
kike foto fafi nau ana ˈai rara folo.”
3 Ma ana taˈi kaidaˈi neˈeri logo, na fata
abu doe ki, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu

ki, kira ka fiku saena luma doe na ˈingataˈi
fata abu neˈe satana sa Kaeafas.
4 Ma kira ka lokoa, fasi ˈiri kike dao
toˈona ta kaidaˈi fuana kike dau ago ana
sa Jesus, ma kira ka saungia.
5 Ma kira ka fata kwailiu ˈuri, “Noaˈa
kulu kasi daua ana faˈi asoa ana fangaˈa,
ˈasu ˈubani ngwae ki kira kata fuˈali kulu.”

Taˈi kini nia kisitani ngwaingwai moko leˈa fafona gwauna sa Jesus
(Mark 14:3-9; John 12:1-8)

6 Ma sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki,
kira leka kwau ˈuana ˈi Betani, kira ka tua
saena luma sa Simon, na ngwae ba na kuu
saungia ˈi naˈo.
7 Ana kaidaˈi sa Jesus nia fanga, taˈi
kini leka maˈi siana faˈinia na biˈi nura
neˈe kwanga liu,* ma nia fungu ˈani na
ngwaingwai neˈe moko ufiufi leˈa, ma na
folilana ka doe liu. Nia leka maˈi, ma ka
kisitani ˈi fafona gwauna sa Jesus.
8 Ma ana kaidaˈi neˈe fafarongo nia ki
kira lisia, kira ka saetaˈa, ma kika fata
ˈada talada ˈuri, “Faˈuta neˈe kini neˈe ka
faˈalia ngwaingwai leˈa neˈe?
9 Ngwaingwai neˈe, diˈia kulu foli ˈani,
mani doe neˈe kulu ke baˈa ngalia ˈuana.
Ma kulu ka ngalia na mani neˈeri fuana
ˈafilana ngwae dalaˈa ki!”
10 Ma sulia sa Jesus nia sai goˈo ˈana ana
tae neˈe kira fata sulia, nia ka fata ˈuri
fuada, “Faˈuta neˈe kamu ka fata ˈunaˈeri,
ma kamu ka faˈaˈekea kini neˈe? Ru leˈa
liu neˈe nia sasia naˈa fuaku.
11 Na ngwae dalaˈa ki kira tua goˈo ˈada
faˈi kamu sulia asoa ki. Bore ma nauˈa,
kaidaˈi dokodoko goˈo ˈana neˈe nai baˈa
tua faˈi kamu.
12 Ma ana kaidaˈi na kini neˈe nia kisi-
tani na ngwaingwai neˈe ana na noniku,
nia sasi akaˈu ana nauˈa masia kwaiato-
laku saena kilu gwaˈu ana faˈi asoa ana
maelaku.
13 Ma nau ku saea fuamuˈa, ana
fanoa ki taˈifau saena magalia neˈe na
Faˈarongoˈanga Leˈa kira ke fatataloˈania
sulia, tae neˈe kini neˈe nia sasia fuaku,
kike baˈa rongoa naˈa logo fuana na man-
ataˈanga toˈona.”

Sa Judas nia alafafia ke foli ˈani sa Jesus fuana malimae ki
(Mark 14:10-11; Luke 22:3-6)

14 Buri ˈana ru neˈe ki sui, taˈi ngwae ana
akwala ma ro fafarongo sa Jesus ki, satana
sa Judas Iskariot ka leka siana na fata abu
doe ki.
15 Ma ka saefilo kira ka ˈuri, “Diˈia nau
ku kwatea sa Jesus fuaumulu, tae neˈe
kamu ke baˈa kwatea fuaku?” Ma kira ka
toˈomani uulu akwala selene ki, ma kira
ka kwatea fuana.
16 Talaˈae ana kaidaˈi neˈeri, sa Judas ka
lialia naˈa ˈuana ta kaidaˈi neˈe bolo fuana
kwatelana sa Jesus fuada.

Sa Jesus ˈania naˈa Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa
(Mark 14:12-21; Luke 22:7-13, 21-23; John 13:21-30)

17 Ma ana etana asoa ana fangaˈa neˈe
kira saea ˈani, “Beret neˈe noaˈa ta Isi
ana,” na fafarongo ki kira leka maˈi siana
sa Jesus, ma kira ka saefilo ˈuri ana, “ˈI
fai neˈe ˈoko oga kami ka sasi akaˈu ana
Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa fuamu?”
18 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kamu
ke leka kwau ˈuana ˈi Jerusalem. Ana
kaidaˈi kamu dao siana taˈi ngwae neˈe
nau ku filia, kamu ka fata ˈuri fuana, ‘Ng-
wae faˈamanata kaimili, nia saea kaidaˈi
nia dao karangi naˈa. Nia faˈinia na
fafarongo nia ki kike ˈania na Fangaˈa ana
Daofaˈi Liuˈa ˈi luma ˈoe.’ ”
19 Ana kaidaˈi neˈe, fafarongo ki kira
leka, ma kika alaˈa faˈinia na ngwae neˈeri
diˈia ba sa Jesus saea naˈa fuada, ma kira
ka sasi akaˈu naˈa ana fangaˈa neˈeri.
20 Ma ˈi saˈulafi, sa Jesus ka tua ˈi neˈeri
ˈiri ka fanga faˈinia na akwala ma ro
fafarongo nia ki.
21 Ma kaidaˈi kira fanga naˈa, sa Jesus
ka fata ˈuri fuada, “Ru mamana nau ku
saea fuamuˈa, taˈi ngwae ana kaumulu ke
kwate nau fuana malimae nau ki.”
22 Kaidaˈi na fafarongo ki kira rongoa
ru neˈe, kira ka kwaimanatai liu. Ma
taˈi taˈi ngwaeˈa ada kira fiˈi talaˈae ana
saefilolana sa Jesus kika ˈuri, “Aofia kwa,
ˈuri ma ˈoko fata ˈani nauˈa neˈeriˈa?” Ma
kiraˈa taˈifau goˈo neˈe kira fata ˈunaˈeri.
23 Sui sa Jesus ka ˈuri, “Taˈi ngwae
aumulu, neˈe nia ke tongani afu beret nia
ˈi saena na dako faˈi nau, nia neˈe ke baˈa
kwate nau fuana malimae nau ki.
24 Nauˈa, na Ngela Ngwae, nai baˈa mae
diˈia na Kerekereˈa Abu ba saea ka sui
naˈa maˈi naˈo. Ma kwaimanatai liu fuana
na ngwae neˈe ke baˈa kwate nau fuana
malimae nau ki. Nia leˈa fuana na ngwae
neˈeri diˈia nia kasi futafuta goˈo.”
25 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Judas ba, na
ngwae neˈe ke baˈa kwatea sa Jesus fuana
malimae nia ki, nia ka fata ˈuri, “Ngwae
faˈamanata kwa. ˈUri ma ˈoko saea ˈani
nauˈa neˈeriˈa kwa?”

Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈAeˈo
talamu neˈe ˈoko saea naˈa.”

* **26:7** Na kufikufi ru neˈe kwanga liu neˈe kira saea ˈani alabaster, na fau neˈe madumadu liu.

Na fangaˈa na Aofia
(Mark 14:22-26; Luke 22:14-20; 1 Korint 11:23-25)

26 Ma ana kaidaˈi kira fanga, sa Jesus ka ngalia afu beret, ma nia ka baˈatafea God, sui ka ngiia, ma ka kwatea fuana na fafarongo nia ki, ma ka fata ˈuri, “Muke ngalia, ma muka ˈania, nia naˈa neˈe noniku.”
27 Sui nia ka ngalia na titiu ni kwaˈunga, ma ka baˈatafea God, sui ka kwatea fuada, ma ka fata ˈuri, “Kaumulu taˈifau, muke kwaˈufia.
28 Nia naˈa neˈe ˈabuku neˈe God faˈangasia ˈani na fau alangaˈinga faolu, sulia neˈe ˈabuku ke baˈa igo fuana ngwae ˈoro ki, fasi ˈiri God ka rufuanata naˈa ana taˈangaˈa ki.
29 Ru mamana nau ku saea fuaumulu, nau kusi kwaˈufia laˈu na waen neˈe leleka ka dao ana faˈi asoa nau ku kwaˈufia naˈa waen faolu faˈi kaumulu ˈi saena na ˈInotoˈanga Maˈa nau.”
30 Sui kira ka ngulia faˈi ngu, ma kira ka leka ˈuana faˈi ua neˈe kira saea ˈani Olif.

Sa Jesus eta fataˈa ˈani sa Peter ke baˈa tofea
(Mark 14:27-31; Luke 22:31-34; John 13:36-38)

31 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Ana faˈi rodo neˈe, kaumulu taˈifau goˈo muke tafi faˈasi nau. Sulia na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, ‘God ke saungia ngwae neˈe nia lia sulia na sipsip ki, ma na sipsip ki taˈifau kika takalo.’✡
32 Ka ˈunaˈeri bore ana, ˈi buri ˈana nau kui tataˈe laˈu ˈuana mauriˈa, nau kui etaeta ˈi naˈo aumulu ˈuana ˈi Galili.”
33 Ma sa Peter ka olisia ka ˈuri, “Nauˈa ˈafitaˈi nau ku leka faˈasi ˈoe, sui bore ˈana ngwae neˈe ki kira ka leka faˈasiˈo!”
34 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana sa Peter, “Nau ku saea fuamu, ˈi naˈona neˈe karai ke angi ˈi saena faˈi rodo taˈena, ˈoke baˈa sae uulufau ana neˈe ˈoko kina nau.”
35 Ma sa Peter ka olisia ka ˈuri, “Sui bore ˈana nau ku mae faˈi ˈoe, nia ˈafitaˈi nau ku saea fasi nau ku kinaˈo!”
Ma na fafarongo ki taˈifau goˈo, kira ka fata logo ˈunaˈeri.

Sa Jesus foˈosia God ana kula kira saea ˈani ˈi Getsemani
(Mark 14:32-42; Luke 22:39-46)

36 Sui sa Jesus ka leka faˈinia na fafarongo nia ki ana taˈi kula kira saea ˈani ˈi Getsemani, ma nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke tua ˈaumulu ˈi neˈe ana kaidaˈi nau ku leka kwau ˈi loˈoko ˈiri nai foˈo.”
37 Ma nia ka talaˈia sa Peter, ma na ro ngela sa Sebedi ki faˈinia. Ma nia ka fiˈi eta ˈaena kwaimanatai ˈanga doe liu faˈinia liadilaˈa.
38 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Na liaku nia figwanu ka doe liu, ma nia bolo faˈinia naˈa saungilaku. Muke tua ˈi neˈe, kamu ke ada, ma muke lialia faˈi nau.”
39 Sui nia ka ˈidu tiˈitiˈi laˈu faˈasi kira, ma ka bobo uruuru leleka na maana darana ka toˈo naˈa ˈi ano, ma ka foˈo ka ˈuri, “Maˈasi ˈae, diˈia nia talangwaraˈu goˈo ˈana, ˈoko lafua ˈamu na nonifiiˈanga neˈe faˈasi nau. Sui bore ˈana, noaˈa laˈu na kwaiogaiˈanga nau, bore ma sulia na kwaiogai ˈanga ˈoe lala niniˈa.”
40 Sui sa Jesus ka oli siana na uulu fafarongo nia ki, ma ka lisia kira maliu naˈa, ma nia ka fata ˈuri fuana sa Peter, “Kwala Peter kwa, faˈuta neˈe kamu kasi ada faˈi nau sulia ta taˈi kaidaˈi?
41 Kamu ke ada, muke lialia ˈani foˈongaˈa sasi na ilitoˈonga kata liufi kamu. Sulia kaumulu oga sasilana ru leˈa ki, bore ma nonimuˈa nia ngwataˈutaˈu liu.”
42 Sa Jesus ka leka laˈu, ma ka foˈo ana ruana kaidaˈi ka ˈuri, “Maˈasi ˈae, diˈia noaˈa kasi bolo fuana ˈoke fonea na nonifiiˈanga neˈe faˈasi nau, leˈa goˈo ˈana, nau ku roˈo naˈa ˈaku sulia na kwaiogai ˈanga ˈoe.”
43 Ma kaidaˈi nia oli maˈi siada na fafarongo nia ki, nia ka lisia kira maliu laˈu, sulia na maada mamaliuˈa liu naˈa.
44 Ma sa Jesus ka leka laˈu faˈasida, ma ka foˈo laˈu ana uula kaidaˈi, ka saea logo na alaˈanga ba kiri.
45 Sui nia ka leka laˈu siada na uulu fafarongo nia ki, ma ka fata ˈuri fuada, “Kaumulu maliu ˈua niniˈa? Ma kamu ka mamalo ˈua niniˈa? Lia basi, kira ke kwate nauˈa naˈa, na Ngela Ngwae, saena limana na ngwae taˈa ki. Na kaidaˈi baera nia dao naˈa maˈi!
46 Mulu tataˈe, kulu ka leka naˈa. Kamu lisia na ngwae ba ke kwate nau fuana na malimae nau ki, nia dao naˈa maˈi.”

Kira daua sa Jesus
(Mark 14:43-50; Luke 22:47-53; John 18:3-12)

47 Ma ana kaidaˈi sa Jesus ka alaˈa ˈua, sa Judas, taˈi ngwae ana akwala ma ro fafarongo ba nia ki, ka dao naˈa maˈi. Taˈi fikuˈa doe leka maˈi faˈinia faˈasia na fata abu doe ki, ma na faˈinaˈonaˈo ki. Ma kira ka ngalia maˈi na sele ni ofoˈa ki, ma na subi ki.

✡ **26:31** Sekaraea 13:7 † **26:48** Diˈia na falafala ana Jiu ki, na kwainonoˈianga faˈataˈinia kwaimaˈanga ma fuˈusi doeˈa fuana na faˈamanata faˈasia na fafarongo nia.

48 Aia, sa Judas kwatea ka sui naˈa
maˈetoto fuada ka ˈuri, “Na ngwae neˈe
nau ku nonoˈia, niaˈa naˈa neˈe na ngwae
neˈe kamu oga.”†
49 Ma ˈaliˈali nia ka leka saga naˈa
siana sa Jesus ma ka fata ˈuri, “Ngwae
faˈamanata kwa, aroaroˈa tua faˈi ˈoe.”
Sui nia ka nonoˈia.
50 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Kwala
ngwade, sasia naˈa ru neˈe ˈaliˈali.”
Sui kira ka ˈidu karangi maˈi ana, ma
kira ka daua sa Jesus, ma kira ka dau ngasi
naˈa fafia.
51 Ma taˈi ngwae ana fafarongo sa Jesus
ki ka lafua naˈa nini ni ofoˈa nia, ma ka
kwaiˈia naˈa ngwae rao na ˈingataˈi fata
abu, ma ka kwaˈi tafia naˈa na bali alinga
ˈoloˈolo nia.
52 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke
alua ˈamu na sele ni ofoˈa ˈoe fuila, sulia sa
tai faˈida neˈe kira fuˈa ˈani sele ni ofoˈa,
kira ke baˈa mae logo ˈani sele ni ofoˈa.
53 Nau ku oga ˈoke saiana, diˈia nau ku
gania Maˈa nau, nia fiˈi kwatea maˈi na
ˈainsel ˈoro ki liufia akwala ma ro fuani
oro ki!
54 Ma diˈia nau ku saea na ˈainsel ki ka
ˈafi nau ˈunaˈeri, noaˈa naisi faˈamamana
na ru neˈe na Kerekereˈa Abu saea sulia
na Christ ka nonifii ˈani ki.”
55 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana ngwae
ki, “ˈUri ma, kaumulu fia nauˈa ta ngwae
bili niniˈa? Nia nini muka dao naˈa
maˈi faˈinia na sele ki, ma na subi ki
fuana daulaku? Tau naˈa maˈi, nau ku
faˈamanata kamu ˈi saena na Luma Abu
God, bore ma kamu kasi dau nau goˈo.
56 Na ru neˈe ki taˈifau ka fuli ˈunaˈeri
fasi ˈiri ka faˈamamana na kerekereˈa na
profet ki ana Kerekereˈa Abu.”
Sui na fafarongo nia ki taˈifau goˈo kira
ka danga faˈiburi naˈa ˈani, ma kira ka tafi
naˈa ˈada.

Kira matalangaˈinia sa Jesus
(Mark 14:53-65; Luke 22:54-55, 63-71; John 18:13-14, 19-24)

57 Ma na ngwae neˈe kira daua sa Jesus
ki, kira ka talaˈi nia ˈuana saena luma
sa Kaeafas, na ˈingataˈi fata abu. Ma na
ngwae faˈamanata ana taki ki, faˈinia na
ngwae faˈinaˈonaˈo ki logo, kira fiku ˈi
neˈeri.
58 Ma sa Peter nia ˈisi buri tau naˈa
kwau, ma ka dao logo ˈi saena na labata
ana na luma ˈingataˈi fata abu, ma ka ruˈu
kwau saena labata, ma ka tua siana ngwae
folo ki, fasi ˈiri nia ka lisia tae neˈe kira ke
sasia ana sa Jesus.
59 Ma na fata abu doe ki, faˈinia na
fikutaˈi ngwae lokoˈi ru taˈifau, kira sasi
ˈuana dao toˈona ti alaˈanga ˈosoˈoso sulia
sa Jesus, neˈe bolo faˈinia kika saungia
duˈungana.
60 Sui bore ˈana ngwae ˈoro fata ˈosoˈoso
ki kira leka logo maˈi, noaˈa kira kasi dao
goˈo toˈona ta ru. Sui ˈi buri, ta ro ngwae
ˈosoˈoso kera taˈe maˈi, kera ka fata ˈuri,
61 “Na ngwae neˈe nia fata ˈuri, ‘Nau ku
saiana nai osia na Luma Abu God, ma nau
ku saungaˈi faolu logo ˈaku ana saena uulu
faˈi asoa ki.’ ”
62 Sui na ˈingataˈi fata abu ka tataˈe, ka
fata ˈuri fuana sa Jesus, “ˈUri ma, noaˈa
ˈoe kosi olisia goˈo ta ru, ana ru taˈa neˈe
kera saea amu ki?”
63 Bore ma, sa Jesus ka noto goˈo ˈana.
Ma na ˈingataˈi fata abu ka fata laˈu ˈuri,
“Nau ku saefilo ˈoe ˈiri ˈoke talitali ˈani
satana God neˈe mauri, ma ˈoko saea
fuamiˈa fasi ˈaeˈo neˈe na Christ, na Ngela
God, nama noaˈa?”
64 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Nia
neˈana ˈoko saea naˈa. Ru mamana nau
ku saea fuamuˈa, ˈita ana kaidaˈi neˈe ka
oli ˈalaˈa, muke lisi nau, na Ngela Ngwae,
nau ku tua ˈi bali ˈoloˈolo ana God neˈe
ngasingasiˈa ka tasa, ma nau ku leka maˈi
ˈi fafona gwaˈi salo ki ˈi langi.”
65 Goˈo na ˈingataˈi fata abu neˈeri,
nia ka gasia na toro keta nia talana ka
faˈataˈinia na saetaˈanga nia, ma ka fata
ˈuri, “Kulu kasi oga laˈu ta ngwae ni fata
faˈamamana! Kulu rongoa taˈifau naˈa nia
faˈabolotaˈinia naˈa faˈinia God.
66 Kamu manata faˈuta?”
Ma kira olisia kika ˈuri, “Nia totolia nia
ke mae naˈa.”
67 Sui kira ka ngisulia maana, ma kira ka
kwaiˈia. Ma ti ngwae kika fidalia, kira ka
ˈuri,
68 “Christ ˈae, diˈia ˈaeˈo naˈa ta profet,
ˈoko saea maˈi, sa tai neˈe fidali ˈoe ˈuri?”

Sa Peter nia tofea sa Jesus
(Mark 14:66-72; Luke 22:56-62; John 18:15-18, 25-27)

69 Ma sa Peter ka tua saena labata, ma
taˈi kini sariˈi rao ka leka maˈi siana ka
fata ˈuri, “ˈOko tua logo faˈinia sa Jesus,
na ngwae niniˈa faˈasia ˈi Galili.”
70 Sui sa Peter ka tofe ˈi naˈoda ka ˈuri,
“Nau ku ˈiri saiana ru neˈe ˈoko saea.”
71 Sui, sa Peter leka ka tua karangia ana
maˈe tafaa, ma taˈi kini sariˈi rao laˈu ka
lisia, ma ka fata ˈuri fuana ngwae neˈe kira
tua neˈeri ki, “Na ngwae neˈe tuatua logo
faˈinia sa Jesus, na ngwae neˈe faˈasia ˈi
Nasaret.”
72 Ma sa Peter ka tofe laˈu, ma nia talitali
ka ˈuri, “Nau ku ˈiri saiana na ngwae
neˈana.”
73 Ma noaˈa kasi tau goˈo ˈi buri ˈana, na
ngwae neˈe kira uu ˈi neˈeri ki, kira leka

siana sa Peter, ma kira ka fata ˈuri fuana,
“ˈAeˈo logo ta ngwae ada mamana naˈa,
sulia na lingana fatalamu neˈe faˈataˈi
ˈoe.”
74 Kaidaˈi neˈeri nia ka talitali laˈu ka
ˈuri, “Diˈia nau ku soke, God ke baˈa kwaˈi
nau. Noaˈa nau ku ˈiri saiana na ngwae
neˈana.”
Ma ˈunaˈeri goˈo, karai ka angi naˈa.
75 Ma sa Peter nia manata toˈona
alaˈanga ba sa Jesus saea, “ˈI naˈo ana
na karai ka angi saena faˈi rodo neˈe
taˈena, ˈoko saea uulufau ana neˈe ˈoko
kina nau.” Kaidaˈi sa Peter ka manata
toˈona ru neˈeri, nia ka ruˈu kwau ˈi maa,
ma ka angi ikaika naˈa ˈania liadilaˈanga
doe liu.

27

Kira ngalia sa Jesus siana sa Paelat
(Mark 15:1; Luke 23:1-2; John 18:28-32)

1 Ana ˈofodangi laˈa bilabila, na fata
abu doe ki taˈifau faˈinia na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki, kira ka lokoˈi ru naˈa
fuana saungilana sa Jesus.
2 Sui kika firiˈia, ma kira ka talaˈia
naˈa siana sa Paelat, na ngwae gwaungaˈi
faˈasia ˈi Rom.

Sa Judas nia mae
(Acts 1:18-19)

3 Ma sa Judas, na ngwae ba kwatea sa
Jesus fuana malimae nia ki, ana kaidaˈi
nia saiana kira matalangani naˈa sa Jesus
fuana na maelana, nia ka manata oli, ma
ka oli faˈinia na uulu akwala selene baera
ki fuada na fata abu doe ki ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki, ma ka fata ˈuri,
4 “Nau ku abula taˈa naˈa, sulia nau
ku kwatea naˈa ngwae saga fuana saungi-
lana.”
Sui kira olisia kika ˈuri, “Ma noaˈa laˈu
ˈaberaˈanga kaimili neˈana. Sulia bali
neˈeri na bali ˈoe lala ˈamu neˈana.”
5 Ma sa Judas ka ˈui ˈania na selene
neˈeri ki ˈi saena na Luma Abu God, ma ka
leka naˈa ˈana. Nia ka leka kwau ˈi maa,
ma ka liˈo naˈa ˈana talana.
6 Ma na fata abu doe ki, kira ka ngalia
na selene neˈeri ki, ma kira ka fata ˈuri,
“Noaˈa kasi bolo ana taki kulu fuana kulu
ka alua naˈa selene neˈe ki faˈinia na mani
ana na Luma Abu God, osiˈana selene neˈe
na mani ana sau ngwaeˈa naˈa.”
7 Ma kira ka alaˈa ka sui naˈa, kira ka
alafafia ma kika folia ˈani taˈi afu ano, na
ano taˈi ngwae neˈe saungaˈi titiu. Ma kira
ka rokisia ano neˈe ˈani kula fuana alulana
ngwae mae ki ana, na ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki saena.
8 Duˈungana neˈe nia folia na ano neˈeri
ˈani na mani neˈe nia ngalia fuana saungi-
lana na ngwae, kira ka saea ano neˈe ˈani,
“Ano ana ˈAbu” leleka ka dao ˈi taˈena.
9 ˈUnaˈeri, kira ka faˈamamana alaˈanga
na profet Jeremaea ba fata ˈuri, “Kira
ngalia naˈa uulu akwala selene baera ki,
na mani ba na ngwae ˈi Israel ki kira folia
ˈani na ngwae,
10 ma kira ka kwatea ˈuana folilana na
ano na ngwae neˈe saungaˈinia titiu ki,
diˈia ba God nia saea fuaku.”

Sa Paelat nia matalangani sa Jesus
(Mark 15:2-15; Luke 23:3-5, 13-25; John 18:33—19:16)

11 Ma sa Jesus ka uu ˈi naˈona sa Paelat,
na ngwae gwaungaˈi faˈasia ˈi Rom. Ma sa
Paelat ka saefiloa ka ˈuri, “ˈOe na ngwae
tatalafaˈa Jiu ki niniˈa?”
Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nia neˈana
ˈoko saea naˈa.”
12 Kaidaˈi neˈe fata abu doe ki, ma na
faˈinaˈonaˈo ki, kira fai fafia sa Jesus,
noaˈa nia kasi olisida ˈani ta alaˈanga.
13 Sui sa Paelat ka fata ˈuri fuana, “ˈOe
kosi rongo goˈo na ru taˈa ˈoro niniˈa kira
fai fafiˈo ˈani ki?”
14 Ma sa Jesus noaˈa kasi olisida goˈo ˈani
ta alaˈanga. Nia neˈe sa Paelat ka ˈarefo liu
ana.
15 ˈIu, ana na Fangaˈa ana Daofaˈi
Liuˈa, ngwae gwaungaˈi faˈasia ˈi Rom, nia
ˈidufaˈi logea taˈi ngwae neˈe Jiu ki kira
oga faˈasia na lokafo.
16 Ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi ngwae
ka tua logo saena luma ni lokafo neˈe
satana sa Barabas, na ngwae ki taˈifau kira
saiana.
17 Nia neˈe, kaidaˈi neˈe ngwae ki kira
fiku maˈi, sa Paelat ka saefiloda ka ˈuri, “Sa
tai neˈe kaumulu oga nai logea fuamuˈa, sa
Barabas, nama sa Jesus neˈe kira saea ˈani
na Christ?”
18 Nia ka fata ˈunaˈeri, sulia nia saiana
neˈe ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki, kira
kwatea sa Jesus fuana sulia kira ogalaˈa
goˈo niaˈa.
19 Ma kaidaˈi sa Paelat nia tua ana kula
ni matalangaˈinga, na ˈafe nia ka kwatea
ta alaˈanga fuana ka ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi
sasi ta ru ana na ngwae ˈoloˈolo neˈana.
Sulia nau ku maliu bole, ma ku figwanu
liu sulia niaˈa saena faˈi rodo ba sui.”
20 Ma na fata abu doe ki, ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki, kira fata liana na ngwae
ki, fasi ˈiri kira ka gania sa Paelat fuana
logelana sa Barabas, ma ka alua sa Jesus
fuana maeˈa.
21 Ma sa Paelat ka saefiloda na fikuˈa
neˈeri laˈu ka ˈuri, “Sa tai ana keroˈa neˈe
kamu oga ˈiri nai logea?”

Ma kira olisia kira ka ˈuri, “Sa Barabas.”
22 Sa Paelat ka fata ˈuri, “Ma tae neˈe nai
baˈa sasia ana sa Jesus, neˈe kira saea ˈani
na Christ?”
Kira taˈifau kira ka fata ˈuri, “ˈOke foto
fafia ana ˈai rara folo.”
23 Ma sa Paelat ka fata ˈuri laˈu, “Osiˈana
ta tae taˈa neˈe nia sasia?”
Sui kira ka ako doe kika ˈuri, “Fotoˈia
ana ˈai rara folo.”
24 Ma kaidaˈi sa Paelat lisia nia ˈafitaˈi ka
sasia naˈa ta ru, ma na fuˈanga ka karangi
talaˈae, nia ka ngalia kafo, ma ka taufia
naˈa limana ˈi naˈo ˈada taˈifau, ka fata
ˈuri, “Noaˈa nau kusi oga na maelana na
ngwae neˈe. Bali kaumulu naˈa neˈeriˈa.”
25 Na fikuˈa taˈifau kira olisia, kika ˈuri,
“Na maelana ke teo fafi kaimili, ma fafia
na ngela kami ki.”
26 Aia, sa Paelat ka logea kwau sa
Barabas fuada, ma ka kwatea na ngwae
fuani oro nia ki kira ka ulasia sa Jesus. Sui
nia ka kwatea fuada ˈiri kika fotoˈia ana
na ˈai rara folo.

Na ngwae ana ofoˈa ki kira ngongoa sa Jesus
(Mark 15:16-20; John 19:2-3)

27 Ma na ngwae fuani oro sa Paelat ki,
kira talaˈia sa Jesus saena na luma sa
Paelat, ma na fuani oro neˈeri ki taˈifau,
kira ka fiku maˈi kalia sa Jesus.
28 Ma kira ka kanusua naˈa ifi nia, ma
kira ka faˈaruˈufia ˈani ifi meo boraboraˈa.
29 Sui kira ka ngalia na ˈeregwau ana
kwalo ngarangaraˈa, ma kira ka alua
fafona gwauna, ma kira ka kwatea taˈi
rara ˈai fasi ˈiri ka dau ana ˈani bali
lima ˈoloˈolo nia, diˈia niaˈa ta ngwae
tatalafaˈa. Ma kira ka bobo uruuru fuana,
ma kira ka ˈoidorole ˈani, kira ka ˈuri,
“ˈOke mauri tau ˈamu, na ngwae tatalafaˈa
Jiu ki.”
30 Ma kira ka ngisulia, ma kira ka ngalia
na rara ˈai baera, ma kira ka kwaiˈia na
gwauna.
31 Kaidaˈi kira ˈoidorole ana ka sui, kira
ka kanusua laˈu na ifi baera, ma kira ka
faˈaruˈufia laˈu ˈani ifi nia ki, sui kira ka
talaˈia kwau fuana na fotoˈilana ana ˈai
rara folo.

Kira foto fafia sa Jesus ana ˈai rara folo
(Mark 15:21-32; Luke 23:26-43; John 19:17-27)

32 Ma kaidaˈi kira leka naˈa kwau, kira
ka lisia taˈi ngwae faˈasia ˈi Saeren, neˈe
satana sa Simon. Ma na ngwae fuani oro
ki, kira ka kwatea fasi ˈiri nia ngalia na ˈai
rara folo sa Jesus.
33 Sui kira dao ana kula kira saea ˈani
ˈi Golgota. (Na fadalana alaˈanga Golgota,
“Na kula ana lasi ngwae”.)
34 ˈI neˈeri, kira kwatea na waen neˈe
kira dola ˈani ˈai ˈafae* fuana sa Jesus. Ma
sa Jesus ka kwaˈu toˈona, ma noaˈa nia
kasi kwaˈufia goˈo.
35 Sui kira ka foto fafia ana na ˈai rara
folo, ma kira ka masa ˈani na ru diˈia daisi
fuana kika daroˈia na ifi nia ki.
36 Sui kira ka tua ˈi ano, ma kika lialia
ˈafia goˈo ˈada.
37 Ma ˈi gwauna na ˈai rara folo kira
alua na kerekereˈa ˈuri, “Na ngwae neˈe
sa Jesus, na Ngwae Tatalafaˈa na Jiu ki.”
38 Sui, kira ka fotoˈia logo ro ngwae bili
ki ana na ˈai rara folo ki faˈinia, ta ngwae
bali ˈoloˈolo ana, ma ta ngwae ana bali
mauli.
39 Ma na ngwae neˈe kira liu ki, kira ka
nanga nangataˈinia gwauda, ma kira ka
fata buri tolingaˈi kwau fuana sa Jesus, ma
kira ka fata ˈuri,
40 “ˈOko saea ˈoko osia naˈa Luma Abu
God, ma ˈoko saungaˈi faolu laˈu ana sulia
uulu faˈi asoa ki goˈo. Aia, diˈia ˈaeˈo na
Ngela God, ˈoko faˈamauri ˈoe basi talamu,
ma ˈoko koso maˈi faˈasia na ˈai rara folo
neˈana.”
41 Ma na fata abu doe ki kira ka
ˈoidorole logo ˈani ˈunaˈeri, faˈinia na
ngwae faˈamanata ana taki ki, ma na
ngwae faˈinaˈonaˈo ki, kira ka ˈuri,
42 “Nia ba faˈamauria na ngwae mata-
mata ki, ma noaˈa nia kasi faˈamauria
goˈo niaˈa talana. Diˈia nia na ngwae
tatalafaˈa kia ngwae Jiu ki, nia ka koso
maˈi faˈasia na ˈai rara folo, fasi ˈiri kulu
ka faˈamamana ana niaˈa.
43 Nia fitoˈo ana God, ma ka fata ˈuri,
‘Nauˈa neˈe na Ngela God.’ Kulu lialia basi
ˈiri kuke lisia neˈe God ke baˈa faˈamauria
nama noaˈa.”
44 Ma na ro ngwae taˈa neˈe kira fotoˈida
faˈinia ki, kera fata buri tolingaˈi logo
ˈunaˈeri ana niaˈa.

Maelana sa Jesus
(Mark 15:33-41; Luke 23:44-49; John 19:28-30)

45 Ka ˈita ana tofongana asoa, leleka ka
dao ana uula kadi sina, na maˈe rodo ka
buta fafia na fanoa ki taˈifau ˈi neˈeri.
46 Ma saˈulafi, sa Jesus ka ako doe ka
ˈuri, *“ˈIlae, ˈIlae, lema sabaktani.”* Na
fadalana neˈe ˈuri, “God nau ˈae, God nau
ˈae, faˈuta neˈe ˈoko danga faˈi buri ˈani
nau?”

* **27:34** ˈai ˈafae: nia ta kuinini neˈe kira dola faˈinia waen fuana faˈagwarilana fiiˈa.

47 Ma ti ngwae neˈe tua karangi ana, kira
rongoa, ma kira ka fata ˈuri, “Nia ri ˈuana
sa Elaeja.”
48 Ma taˈi ngwae ada ka lalili ka ngalia
maˈi taˈi lumulumu asi, ma ka faˈafungua
ˈani na waen ˈafae, ma ka usuiˈa ana maˈe
ˈai, ma ka kwatea fuana fasi ˈiri nia ka
kwaˈufia.
49 Ma ti ngwae laˈu kira ka ˈuri, “Mango
basi, kulu ka lisia diˈia sa Elaeja nia dao
maˈi fuana faˈamaurilana nama noaˈa.”
50 Sui, sa Jesus ka ako doe laˈu, ma ka
mae naˈa.
51 Ma ifi doe neˈe bokota naˈa kula abu
saena Luma Abu God ka gaa ˈania ro baliˈi
ru, ka ˈita maˈi ˈi gwauna leleka ka dao ˈi
ano. Ma na tikitiki ka liu, ma na fau ki ka
foga,
52 ma ti faoda gwaˈu kira ka ˈifi, ma na
ngwae ˈoro ana ngwae God ki neˈe kira
mae naˈa, kira ka mauri laˈu.
53 Ma kira ka ruˈu faˈasia faoda kira ki.
Ma buri ˈana sa Jesus ka tataˈe oli logo,
kira ka ruˈu saena fanoa abu ˈi Jerusalem.
Ma na ngwae ˈoro ki kira ka lisida.
54 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ana fuani
oro neˈe kira saungia sa Jesus, faˈinia na
fuani oro nia ki, ana kaidaˈi kira lisia na
tikitiki, ma na ru matamata ki taˈifau logo
neˈe fuli, kira ka maˈu liu ma kira ka fata
ˈuri, “Nia mamana liu naˈa, niaˈa na Ngela
God.”
55 Ma ti kini ˈoro logo neˈe kira leka ˈi
buri ˈana sa Jesus ˈita maˈi ˈi Galili ma
kira ˈafia, kira tua logo ˈi neˈeri, ma kira
ka lialia tau logo maˈi ˈada.
56 Ta ai ada neˈe ˈi Mary faˈasia ˈi
Magdala, ma ˈi Mary na teˈa sa James ma
sa Josef, ma ˈafe sa Sebedi, ma ti kini laˈu.

Kira kwaiatoa sa Jesus
(Mark 15:42-47; Luke 23:50-56; John 19:38-42)

57 Ana kaidaˈi nia saˈulafi naˈa ma ka
karangia rodo, taˈi ngwae toˈoru nia leka
maˈi. Niaˈa taˈi ngwae faˈasia fanoa ˈi
Arimetea, ma na satana sa Josef. Ma nia
taˈi ngwae fafarongo sa Jesus logo.
58 Ma nia ka leka siana sa Paelat, ma ka
gania na nonina sa Jesus. Ma sa Paelat ka
saea kira ka kwatea fuana.
59 Ma sa Josef ka ngalia naˈa nonina sa
Jesus, ma ka buta ˈani ˈaba ifi kwao faolu.
60 Sui nia ka alua saena na faoda gwaˈu
faolu nia, neˈe kira saruˈia ˈi saena na fau
doe. Sui nia ka bokota naˈa maana na
faoda neˈeri ˈani na babaˈi fau doe, sui ka
leka naˈa ˈana.
61 ˈI Mary faˈasia Magdala, ma ta Mary
laˈu, kera tua tua ˈi maa ana na faoda
neˈeri.
62 Ma ana faˈi asoa ˈi buri ˈana, na Sabat
asoa ana mamaloˈanga, na fata abu doe ki,
ma na Farasi ki, kira fiku fuana lokoˈi ru
ˈanga faˈinia sa Paelat.
63 Ma kira ka fata ˈuri fuana, “Ngwae
ˈaˈana ˈae, kaimili manata toˈona kaidaˈi
ngwae ˈosoˈoso neˈe nia mauri ˈua, nia
fata ˈuri, ‘Nai baˈa mauri laˈu ana uula
asoa!’
64 Ma ˈoko faˈarongoa ngwae ˈoe ki
kika leka, ma kika folo ˈafia na faodaˈi
ngwae mae leleka ka dao ana uula asoa.
Noaˈa kasi leˈa neˈe na fafarongo nia ki
kira ka ngalia ˈada na nonina, ma kira
ka sofongaˈinia, ma kira ka sokea ngwae
ki, kira ka saea fasi sa Jesus nia mauri
laˈu. Ma ˈoko saiana fasi diˈia kira soke
ˈunaˈeri, nia ke baˈa taˈa ka liufia naˈa
sokeˈa ba nia eta sokea maˈi ˈani ngwae
ki.”
65 Ma sa Paelat ka ˈuri fuada, “Aia, diˈia
ˈunaˈeri, kaumulu neˈe kamu ka filia ti
ngwae ana fuani oro nau ki, fasi ˈiri kira
ka leka folo, ma kira ka folo leˈa ˈafia na
faoda neˈeri.”
66 Ma ana kaidaˈi fata abu doe ki, ma
na Farasi ki kira rongoa ru neˈeri, kira ka
sasi akaˈu naˈa, ma kira ka leka naˈa ˈuana
na faoda neˈeri. Ma kaidaˈi kira dao ana
faoda neˈeri, kira ka alua naˈa maˈetoto
ana faoda neˈeri, ˈiri diˈia ta ngwae ka
ˈidua bore na sinamaa ana faoda, kira ka
saiana. Ana kaidaˈi neˈeri logo, kira ka
alua naˈa ngwae folo ki.

28

Sa Jesus nia mauri laˈu
(Mark 16:1-10; Luke 24:1-12; John 20:1-10)

1 ˈI buri ˈana na Sabat, faˈi asoa ana
mamaloˈanga, kaidaˈi nia laˈa bilabila ˈua
ana na Sande ˈi ˈofodangi, ˈi Mary faˈasia
ˈi Magdala, ma ta Mary laˈu, kera ka leka
ˈuana na faoda baera ˈiri kera ka lisia.
2 Ma ngwano ma na tikitiki doe nia
ˈiginia, ma taˈi ˈainsel God ka koso maˈi
faˈasia ˈi langi, ma ka gilosia naˈa babaˈi
fau baera faˈasia maana na faoda, ma ka
tua ˈi fafona.
3 Na lisilana diˈia naˈa meamea ma na ifi
nia ki ka kwao liu.
4 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae folo ki kira
lisia, kira ka maˈu liu, ma kira ka ˈasida,
ma kira ka lebelebe, ma kika diˈia naˈa
ˈada na ngwae mae ki.
5 Ma na ˈainsel neˈeri ka fata ˈuri
fuadaroˈo, “Noaˈa moro kasi maˈu. Nau
ku saiana koroˈo lulu ˈuana sa Jesus ba
kira saungia ana ˈai rara folo.
6 Noaˈa nia kasi tua naˈa ˈi neˈe. Nia
mauri naˈa diˈia ba nia saea fuamuˈa.

Moro leka maˈi ˈi neˈe, ma moro ka lisia
amuroˈo kula ba nia teo teo ana.
7 Aia, moro ka leka ˈaliˈali naˈa, ma
moro ka faˈarongo ˈuri ana fafarongo nia
ki, ‘Sa Jesus nia mauri naˈa, ma nia ka
leka ˈi naˈo mulu ˈuana ˈi Galili, ma kamu
ke baˈa lisia naˈa ˈi neˈeri.’ Ma moro
ka manata toˈona ru neˈeri nau ku saea
fuamuroˈo ki.”
8 ˈUnaˈeri goˈo, kera ka leka ˈaliˈali naˈa
faˈasia faoda ˈani maˈungaˈa. Ma sui bore
ˈana, kera ka saeleˈa liu. Ma kera ka lalili
ˈiri kike faˈarongoa na fafarongo nia ki.
9 Ma ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka saka
fuadaroˈo, ka fata ˈuri, “Na aroaroˈa ka
tua faˈi koroˈo.” Ma kera ka leka maˈi
siana, ma kera ka bobo uruuru fuana, ma
kera ka dau kwau ˈi ˈaena, ma kera ka faˈa
aofia.
10 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo,
“Noaˈa moro kasi maˈu. Moro leka, ma
moro ka faˈarongoa na ngwaefuta nau ki,
fasi ˈiri kike leka ˈuana ˈi Galili. Ma kike
baˈa lisi nau naˈa ˈi neˈeri.”

Na sokeˈa ngwae faˈinaˈonaˈo ki

11 Ana kaidaˈi ro kini neˈe ki kira oli
kwau sulia na tala, ti ngwae ana ngwae
folo neˈeri ki, kira leka naˈa faˈasia faoda
gwaˈu sa Jesus, ma kira ka oli naˈa ˈuana
ˈi Jerusalem. Kaidaˈi kira dao ana maˈe
fanoa doe neˈeri, kira ka alaˈa naˈa sulia
ru ki taˈifau neˈe kira lisia siana fata abu
doe ki.
12 Ma kaidaˈi neˈe fata abu doe ki, ma ti
ngwae faˈinaˈonaˈo laˈu ana Jiu ki, kira ka
alaˈa fiku ka sui naˈa, kira ka kwatea mani
doe fuana ngwae ni folo ki.
13 Kaidaˈi kira kwatea mani neˈe fuada
ngwae folo ki, kira ka fata ˈuri, “Kamu ke
soke ˈuri fuana ngwae ki taˈifau, ‘Kaidaˈi
kami maliu saena rodo, na fafarongo sa
Jesus ki kira leka maˈi, ma kira ka bilia na
nonina.’ ”
14 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo neˈe ki,
kira fata logo ˈuri, “Diˈia sa Paelat nia ron-
goa na ru neˈe, noaˈa kamu kasi manata
ˈabera laˈu, sulia kaimili neˈe kami ke baˈa
faˈasaga fuana, ˈiri noaˈa nia kasi saetaˈa
fuaumulu.”
15 Ma kaidaˈi ngwae folo neˈe ki kira
ngalia mani neˈeri ka sui naˈa, kira ka
leka, ma kira ka sasi naˈa ˈada ru neˈe fata
abu doe ki ma na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu
ki, kira saea fuada. Ma na alaˈanga neˈeri
ana sokeˈa ka talofia taˈifau naˈa Jiu ki,
leleka dao ˈi taˈena.

Sa Jesus dao tafangaˈi fuana fafarongo nia ki

(Mark 16:14-18; Luke 24:36-49; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

16 Na akwala ma taˈi ngwae fafarongo
nia ki kira leka naˈa ˈuana ˈi Galili, ˈuana
taˈi faˈi ua neˈe sa Jesus saea fuada fasi ˈiri
kira ka leka ˈuana.
17 Ma kaidaˈi kira lisia naˈa sa Jesus, kira
ka faˈa aofia, ˈunaˈeri bore ˈana ti ngwae
ada kira ka manata ruarua ˈua.
18 Ma sa Jesus ka dao maˈi siada, ka
fata ˈuri, “God nia kwate dangalu naˈa
ana ngasingasi ˈanga ki taˈifau ˈi langi ma
saena magalia fuaku.
19 Nia neˈe, kamu ke leka, ma kamu ke
faˈamanata na ngwae ki taˈifau ana fanoa
ki taˈifau, ˈiri kira na ngwae fafarongo nau
ki logo. Ma kamu ke siuabuda ˈani satana
na Maˈa, ma na Ngela, ma na Anoˈi ru Abu.
20 Ma kamu ke faˈamanatada fasi ˈiri
kira ka roˈosulia na ru ki taˈifau neˈe nau
ku faˈamanata kamu naˈa ˈani. Ma nai tua
faˈi kamu leleka ka dao ana na suilana na
magalia.”

Na Faˈarongoˈa Leˈa Neˈe Sa Mark Nia Keresia

Sa Mark noaˈa laˈu ta lifurongo ana sa Jesus, bore ma nia rao fiku faˈinia sa Peter (1 Peter 5:13). ˈUnaˈeri nia sai leˈa ana na Faˈarongoˈa Leˈa faˈasia sa Peter. Sa Mark keresia buka neˈe fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kira tua ˈi Rom.

Buka neˈe fata goˈo sulia na tualana sa Jesus ma na faˈamanata ˈanga nia ki. Sa Mark inaˈu ana saelana na faˈanadaˈa neˈe sa Jesus nia sasiˈi ki, osiˈana na faˈanadaˈa neˈe ki faˈataˈinia neˈe nia fuliˈi nama ˈani na ngasingasiˈanga ana God, ma ka faˈataˈinia logo neˈe niaˈa ngela God neˈe leka maˈi fuana faˈamaurilana ngwae ki. Na taˈi faˈanadaˈa ngasingasiˈa neˈe sa Jesus faˈataˈinia ˈania maelana ma na tataˈe olilana. Bore ma Jiu ki taˈifau kira fia kaidaˈi na Christ dao maˈi, nia ka tatalafaˈa firi naˈa saena ˈinotoˈanga nia fuada, ma nia ka fuˈalia ˈinotoˈanga ˈi Rom. Na Farasi ki, ma na Sadusi ki, ma na gwaungaˈi ngwae Jiu ki, kira ˈaila ˈani sa Jesus si neˈe noaˈa kira ˈiri faˈamamana neˈe sa Jesus leka maˈi faˈasia God.

Sa Mark keresia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe ana kaidaˈi neˈe ngwae gwaungaˈi ˈi Rom kira faˈakaisia na ngwae faˈamamana ki. Sa Mark oga ka radua sa tai neˈe ke toˈomani na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe, nia ke fitoˈo ana na ngasingasiˈanga sa Jesus neˈe ke ˈafida faˈasia mataˈinga ki, ma anoˈi ru taˈa ki, ma na maeˈa. Sa Mark oga logo ka faˈamanata oli adaˈa neˈe na mauriˈa faolu sulia na fitoˈo ˈanga noaˈa ˈiri talangwaraˈu.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

ˈI naˈona neˈe sa Jesus talaˈae ana raoˈa nia 1:1-13
Sa Jesus sasi na raoˈa nia ˈi Galili 1:14—9:50
Lekalana sa Jesus faˈasi ˈi Galili ˈuana ˈi Jerusalem 10:1-52
Wiki ˈisiˈisi neˈe sa Jesus nia tua ˈi Jerusalem 11:1—13:37
Sa Jesus mae ma ka tataˈe oli laˈu 14:1—16:20

*Sa John saea ngwae ki kike sasi akaˈu fuana daoˈa toˈona na Christ**

(Matthew 3:1-12; Luke 3:1-18; John 1:19-28)

1 Na etangilana maˈi na Faˈarongoˈa
Leˈa neˈe sulia sa Jesus Christ na Ngela
God neˈe ˈuri:
2 Nia talaˈae diˈia maˈi sa Aesea na
profet ba nia keresia ru neˈe God nia saea
fuana na Christ neˈe ˈuri,
"Nai baˈa kwatea kwau na ngwae ni ngali
alaˈanga nau ˈi naˈomu, fasi ˈiri nia
ke sasi akaˈu ana ngwae ki fuamu.
3 Taˈi ngwae nia ri fuana ngwae ki saena
na abaˈi kula kwasi.
Ma nia ka ˈuri, 'Na Aofia nia ke dao maˈi!
Kamu ke faˈasaga na tala fuana!' "✡

4-6 ˈUnaˈeri sa John nia ka dao naˈa maˈi saena abaˈi kula kwasi neˈe noaˈa kasi bolo faˈinia ta ngwae ka tua ana. Nia ruˈufia na ifi ˈania ifuna kamel, ma nia ka nikia na foˈosae nia ana na ˈuˈuila buluka. Ma nia ka ˈania na siko ki ma na ngingidua kwasi.†

Ma nia siuabua ngwae ki, ma ka alaˈa fuana ngwae ki, ka fata ˈuri, "Muke kakari alifaˈi faˈasia taˈangaˈa kamu ki, ma muke siuabu ˈiri God ke rufuanata ana taˈangaˈa kamu ki." Ma na ngwae ˈoro ki faˈasia na abaˈi kula ˈi Judea, ma na fanoa ˈi Jerusalem, kira ka leka maˈi fuana rongolana na fatalana sa John. Kira ka fulangaˈinia taˈangaˈa kira ki, ma nia ka siuabuda saena kafo ˈi Jodan.

7 Ma sa John ka fata ˈuri fuana ngwae ki,
"Taˈi ngwae ke baˈa leka maˈi ˈi buriku,
nia talingaˈi ka liufi nau, ma nau kusi bolo
faˈinia neˈe nai orooro, ma ku logea na
taˈe butu nia ki.
8 Ma nau ku siufi kamu goˈo ˈaku ˈani
kafo, bore ma nia neˈe ke baˈa siuabu
kamu ˈani na Anoˈi ru Abu."

Na siuabulana ma na ilitoˈolana sa Jesus

(Matthew 3:13—4:11; Luke 3:21-22; 4:1-13)

9 Noaˈa nia kasi tau goˈo ˈi buri ˈana ru
neˈeri ki, sa Jesus ka dao naˈa maˈi faˈasia
na fanoa ˈi Nasaret saena na abaˈi kula ˈi
Galili. Nia ka dao naˈa maˈi siana sa John
ˈiri ke siuabu. Ma sa John ka ngalia ka
lolomani nia saena na kafo ˈi Jodan.
10 Ma kaidaˈi sa Jesus nia tataˈe maˈi
faˈasia saena kafo, nia ka lisia na lofana
salo nia ˈifi, ma na Anoˈi ru Abu ka koso
maˈi fafia diˈia ta bola.
11 Ma taˈi lingalingaˈi ru nia talo maˈi
faˈasia ˈi langi ma ka ˈuri, "ˈAeˈo naˈa
neˈe ngela mutaˈi nau neˈe nau ku alafe
liu amu, ma nau ku saeleˈa liu faˈiniˈo."

* **1:** Christ na sata ˈi ru fuana ngwae neˈe God filia ka leka maˈi fuana faˈamaurilana ngwae God ki. Kira saea logo ˈani na Mesaea. ✡ **1:3** Malaki 3:1; Aesea 40:3 † **1:4-6** Na toro ma na fanga neˈe, nia talangwaraˈu fuana daoˈa toˈona saena abaˈi kula kwasi. Sa Elaeja na profet ruˈufia ifi ˈuri. 2 Kings 1:8; Matthew 17:11-13.

12 Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, na Anoˈi
ru Abu ka talaˈia sa Jesus ˈuana saena
abaˈi kula kwasi.
13 Ma nia ka tua ˈi neˈeri sulia fai akwala
asoa ki, ma sa Saetan ka ilitoˈona. Na ru
ˈaeˈaela kwasi ki, kira tua logo ˈi neˈeri,
bore ma na ˈainsel ki kira ka leka maˈi,
ma kika kwaiˈafi ana.

Sa Jesus nia filia fai ngwae ki fuana fafarongo nia ki
(Matthew 4:12-22; Luke 4:14-15; 5:1-11)

14 ˈI buri ˈana neˈe kira alua naˈa sa John
saena na lokafo, sa Jesus ka leka ˈi Galili
ma ka faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa
neˈe leka maˈi faˈasia God.
15 Nia ka fata ˈuri, “Kaidaˈi nia karangi
naˈa maˈi fuana neˈe God ke ˈinotoˈa fafia
na ngwae nia ki. Muke kakari alifaˈi
faˈasia na taˈangaˈa kamu ki, ma muke
faˈamamana na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe.”
16 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia leka sulia
na ˈosi ˈi Galili, nia ka lisia sa Simon
faˈinia ngwaefuta nia sa Andrew. Keroˈa
ro ngwae dee ki. Keroˈa dee adaroˈo ana
furai kera saena na ˈosi neˈeri.
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo,
“Moro leka maˈi faˈinau, koroˈo ro ngwae
dee iˈa ki, bore ma nai baˈa faˈamanata
koroˈo ˈani ngali ngwaeˈa maˈi fuaku.”
18 Ma kaidaˈi neˈeri nama goˈo, kera ka
faˈasia naˈa na furai keroˈa ki, ma kera ka
leka naˈa faˈinia.
19 Ma sa Jesus ka leka tiˈitiˈi laˈu kwau,
nia ka lisia sa James faˈinia sa John, na
ro ngela sa Sebedi ki. Kera tua adaroˈo ˈi
saena na gwaˈi baru, ma kera ke subungia
furai keroˈa.
20 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisidaroˈo goˈo,
nia ka sae keroˈa naˈa, ma kera ka faˈasia
naˈa maˈa kera sa Sebedi ˈi saena na gwaˈi
baru faˈinia na ngwae ni rao ki, ma kera
ka leka naˈa faˈinia sa Jesus.

Sa Jesus toˈo ana ngasingasiˈanga fuana ifulangaˈilana ano ˈi ru taˈa ki
(Luke 4:31-37)

21 Sa Jesus faˈinia fafarongo nia ki, kira
dao ana fanoa ˈi Kapaneam. Ma ana na
Sabat, asoa ana mamaloˈanga, sa Jesus ka
ruˈu ˈi saena na luma fuana foˈongaˈa, ma
ka faˈamanata ngwae ˈoro ki.
22 Kaidaˈi kira rongoa, kira ka ˈarefo
liu ana na faˈamanataˈanga nia, sulia kira
sai leˈa ana neˈe sa Jesus nia faˈamanata
ˈani ngasingasiˈanga ma na mamanaˈanga
maˈi ana God. Noaˈa nia kasi donga laˈu
sai ˈi ruˈanga ngwae faˈamanata ana taki
sa Moses ki, osiˈana neˈe kira faˈamanata
lala ˈani ngasingasiˈanga kira talada.
23 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, taˈi ngwae
neˈe ano ˈi ru taˈa nia ruˈufia, nia ka ako
ma ka ˈuri,
24 “Jesus ˈae! ˈAeˈo na ngwae ˈi Nasaret!
Tae niniˈa ˈoke sasia aimili? Sali ˈoke leka
maˈi fuana malangisi laimili taka niniˈa!
Nau ku sai goˈo ˈaku amu, ˈaeˈo neˈana
Ngwae Abu God!”
25 Ma sa Jesus ka balufia na ano ˈi ru
taˈa neˈeri ka ˈuri, “ˈOke noto amu kwa,
ma ˈoko ruˈu maˈi ˈi maa faˈasia na ngwae
neˈana!”
26 Ma na ano ˈi ru taˈa neˈeri, nia ka ako
doe, ma ka lebesia na ngwae neˈeri, ma ka
ruˈu tafa naˈa maˈi faˈasia.
27 Ma na toˈa neˈe kira fiku ˈi neˈeri
ki, kira ka ˈarefo liu, ma kira ka lidi
kwailiu ada ma kika ˈuri, “Na tae naˈa
neˈe ˈuri re? Ta faˈamanataˈanga faolu
taka niniˈa? Ngwae neˈe nia fata ˈani na
ngasingasiˈanga. Nia baˈea ano ˈi ru taˈa
ki, ma kira ka roˈosulia na fatalana.”
28 ˈI neˈeri goˈo, ˈaliˈali goˈo alaˈanga
sulia sa Jesus ka talo naˈa saena abaˈi kula
kalikali ana ˈi Galili.

Sa Jesus nia gura na toˈa ˈoro neˈe kira mataˈi ki
(Matthew 8:14-17; Luke 4:38-41)

29 Kaidaˈi sa Jesus faˈinia sa James, ma sa
John, kira leka naˈa kwau faˈasia na luma
fuana foˈongaˈa neˈeri, kira ka leka ˈuana
luma sa Simon ma sa Andrew.
30 Kaidaˈi sa Jesus nia dao saena luma
neˈeri, kira faˈarongoa neˈe na funga kini
sa Simon nia mataˈi ˈani ˈakoˈakoˈanga,
ma nia ka maliu goˈo ˈana saena na ˈifitaˈi
nia.
31 Ma sa Jesus nia ka leka siana kini
neˈeri, ma ka dau ˈi limana, ma ka taˈea.
Ma na ˈakoˈakoˈanga neˈeri ka sui naˈa
faˈasia, ma kini neˈeri ka kwatea fanga
fuada.
32 Ma ana faˈi saˈulafi neˈeri, kaidaˈi
sina nia suu, ma ana asoa Jiu ki fuana
mamaloˈanga nia sui naˈa, na ngwae ki ka
ngalia maˈi ngwae mataˈi ki, ma toˈa ano
ˈi ru taˈa ruˈufida ki logo siana sa Jesus.
33 Ma toˈa ana fanoa neˈeri kira ka fiku
taˈifau maˈi ˈi maana luma neˈeri.
34 Ma sa Jesus ka gura naˈa ngwae ˈoro
ki neˈe kira mataˈi ana na mataˈinga ˈoro
toˈotoˈo ki. Ma nia ka ifulangaˈinia logo na
ano ˈi ru taˈa ˈoro ki. Ma nia kasi alaˈania
neˈe ano ˈi ru taˈa neˈeri ki kike fata, sulia
kira sai sui goˈo ana neˈe niaˈa Ngela God.

Sa Jesus nia faˈatalo saena abaˈi kula ˈi Galili
(Luke 4:42-44)

35 Ma ˈofodangi goˈo, kaidaˈi nia ro-
rodoˈa ˈua, sa Jesus nia ada ka tataˈe,
ma ka ruˈu kwau ˈi maa faˈasia na luma
neˈeri. Ma nia ka leka foˈo ˈana ana kula
neˈe nia aroaro.

36 Ma sa Simon faˈinia na ngwae kwaima
nia ki kika lulu ˈuana.
37 Ma kaidaˈi kira dao toˈona, kira ka
fata ˈuri fuana, “Ngwae ki taˈifau kira lulu
ˈuamu.”
38 Ma sa Jesus ka olisida ma ka ˈuri, “Nau
ku saiana, bore ma kulu leka kwau ana ti
maˈe fanoa karangi logo, fasi ˈiri nau kui
faˈamanatada logo, duˈungana ru neˈeri
na raoˈa nau ku leka naˈa maˈi fuana.”
39 ˈUnaˈeri goˈo, sa Jesus nia ka leka
saena maˈe fanoa ki taˈifau saena abaˈi
kula ˈi Galili, ma ka fulangaˈinia fatalana
God ˈi saena Luma fuana foˈongaˈa kira ki,
ma ka ifulangaˈinia ano ˈi ru taˈa ki faˈasia
na ngwae ki.

Na faˈanadaˈa sa Jesus fulia neˈe fikua maˈi ngwae ki siana
(Matthew 8:1-4; Luke 5:12-16)

40 ˈUnaˈeri laˈu, taˈi ngwae kuuˈa nia
leka maˈi siana sa Jesus, ma ka bobo
uruuru ˈi ˈaena, ma ka amasia ka ˈuri,
“Diˈia ˈoko maˈudi, ˈoke gura nau kwa.”
41 Ma sa Jesus ka kwaimanatai liu ana,
ma ka taga naˈa limana kwau, ma ka sama
toˈona na ngwae neˈeri, ka fata ˈuri, “Nau
ku maˈudi kwa. Na nonimu neˈe ke mafo
naˈa!”
42 Ma ˈaliˈali goˈo na kuu neˈeri ka siki
naˈa faˈasia, ma na nonina ka mafo taˈifau
naˈa.
43 Sa Jesus ka fata totongaˈi fuana ngwae
neˈeri ka ˈuri,
44 “Noaˈa ˈoe kosi faˈarongoa laˈu ta
ngwae ana ru neˈe nau ku sasia fuamu.
Bore ma ˈoke leka basi, ma ˈoko faˈataˈinia
naˈa nonimu fuana na fata abu God, ˈoko
alaˈania fata abu God ka iroˈo. Sui ma
ˈoko kwatea na kwaisuˈusiˈanga ˈoe diˈia
ba sa Moses nia saea fuana kwatelana, fasi
ˈiri ke kwatea faˈamamanaˈanga fuana na
ngwae ki taˈifau neˈe nonimu nia mafo
naˈa.” Ma sa Jesus ka kwatea ngwae neˈeri
ka leka naˈa ˈana.
45 Bore ma, na ngwae neˈeri nia leka, ma
ka alaˈa kwailiu ana saena fanoa ki taˈifau
sulia tae neˈe sa Jesus nia sasia ana nonina
ka leˈa naˈa. Osiˈana faˈarongoˈanga
neˈeri talofida naˈa neˈe, ngwae ˈoro ki
kira ka fiku fafia sa Jesus fuana rongolana.
ˈUnaˈeri ma nia ka ˈafitaˈi naˈa fuana sa
Jesus neˈe ke leka tafangaˈi maˈi saena
fanoa kira ki, ma nia ka tua nene goˈo ˈana
ana kula aroaro ki. Ka ˈunaˈeri bore ˈana,
na ngwae saena fanoa ki taˈifau kira leka
goˈo maˈi ˈada siana sa Jesus.

2

Sa Jesus toˈo ana ngasingasiˈanga fuana rufuanatalana ˈani taˈangaˈa
(Matthew 9:1-8; Luke 5:17-26)

1 Ma ˈi buri ˈana bara faˈi asoa sui, sa
Jesus ka oli laˈu maˈi ˈuana ˈi Kapaneam.
Ma kira ka faˈarongo kwailiu ˈani neˈe nia
tua goˈo ˈana saena luma ba nia ˈidufaˈi
dao dao ana saena fanoa neˈeri.
2 ˈUnaˈeri na ngwae ˈoro ki kira ka fiku
naˈa maˈi siana sa Jesus, leleka na luma
neˈeri kira ka tuafia ka fungu liu naˈa, ma
ka noaˈa naˈa ta kula ni tuaˈa ˈi saena
luma neˈeri. Ma ˈi maa bore, ngwae ˈoro
ki kira fiku logo ana. Ma sa Jesus ka
fulangaˈinia fatalana God fuada.
3 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, na fai
ngwae ki kira leka maˈi, kira ka ngalia
maˈi taˈi ngwae neˈe nonina mae.
4 Ma osiˈana neˈe fikuˈa doe neˈeri, nia
ka ˈafitaˈi naˈa fuada ngalilana kwau siana
sa Jesus. ˈUnaˈeri goˈo, kira ka raˈe ˈi
fafona luma faˈinia na ngwae neˈeri. Ma
kira ka tafangia taˈi maˈekwakwa doe ˈi
fafona luma bolo faˈinia kula neˈe sa Jesus
nia tua ana, ma kira ka faˈakosoa na
ngwae neˈeri ˈi fafona ˈifitaˈi nia siana sa
Jesus.
5 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lia saiana
faˈamamanaˈanga kira, nia ka fata ˈuri
fuana na ngwae nonina mae neˈeri,
“ˈAlako ˈae, nau ku rufuanata naˈa ana na
taˈangaˈa ˈoe ki faˈasiˈo.”
6 Ma kaidaˈi neˈeri, ti ngwae faˈamanata
ana taki ki kira tua logo ˈi neˈeri, ma kira
ka manata ˈada ˈuri talada,
7 “Reala kwa! Noaˈa nia kasi bolo faˈinia
neˈe nia ka fata ˈunaˈeri. Ngwae ki noaˈa
kasi saiana rufuanatalana taˈangaˈa ki.
Talitoˈona goˈo God neˈe saiana rufuanata-
lana taˈangaˈa ki. Nia faˈabolotaˈinia naˈa
faˈinia God.”
8 Bore ma sa Jesus ka saiana manatalada,
ma ka fata ˈuri fuada, “Kamu kasi manata
laˈu ˈunaˈeri.” Ma sa Jesus saiana logo
neˈe kira faˈamamana talitoˈona goˈo God
neˈe ke gura ngwae ki. Goˈo ˈunaˈeri nia
ka fata ˈuri,
9 “Diˈia nau ku fata ˈuri fuana ngwae
nonina mae neˈe, ‘Taˈangaˈa ˈoe ki rufua-
nata naˈa,’ kaumulu kasi lisia goˈo neˈe nia
fuli. Bore ma diˈia nau ku fata ˈuri, ‘Tataˈe,
ngalia ˈifitaˈi ˈoe, ma ˈoko fali,’ ˈi neˈeri
kamu ka fiˈi lisia neˈe ngasingasiˈanga nia
aku fuana guraˈa.
10 Kaidaˈi nai gura ngwae neˈe, nai
faˈataˈinia fuamuˈa neˈe nauˈa, Ngela Ng-
wae, nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga
fuana rufuanatalana na taˈangaˈa ki.”
ˈUnaˈeri nia ka fata ˈuri fuana na ngwae
neˈeri neˈe nonina mae,
11 “Nau ku saea fuamu, ˈoke tataˈe,
ngalia naˈa ˈifitaˈi ˈoe, ma ˈoko leka naˈa
ˈi luma ˈoe.”
12 Ma ngwae neˈeri tataˈe, ka ngalia naˈa
ˈifitaˈi nia, ma ka leka naˈa. ˈUnaˈeri,

kira taˈifau kira lisia, ma kika ˈarefo liu. Kaidaˈi neˈeri, kira ka tafea God, ma kira ka fata ˈuri, “Noaˈa kulu kasi lilisia ˈua ta ru ˈuri!”

Na Farasi ki noaˈa kira kasi oga sa Jesus neˈe ka dola ngwae aburongo ki
(Matthew 9:9-13; Luke 5:27-32)

13 Ta kaidaˈi logo, sa Jesus nia oli laˈu ninimana ˈosi ˈi Galili. Ma fikuˈa doe kira ka leka maˈi siana, ma nia ka talaˈae ka faˈamanata kira.
14 Ma ana kaidaˈi nia liu kwau sulia ˈosi neˈeri, nia ka lisia sa Lifae, na ngela sa Alfeas. Nia tua goˈo ˈana ana kula fuana ngalilana mani ana takisi, osiˈana neˈe nia rao ˈi neˈeri. Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke leka maˈi faˈinau.” Ma sa Lifae ka tataˈe, ma ka leka naˈa ˈana faˈinia.
15 Ma ˈi buri ˈana neˈe sa Jesus nia baˈea sa Lifae fuana fafarongo nia, nia ka leka fanga naˈa ˈi luma nia. Ma na ngwaˈi toˈa ngali mani ana na takisi ki tua logo ˈi neˈeri, ma ti “ngwae aburongo”* logo, kira fanga faˈinia sa Jesus ma na fafarongo nia ki. Na ngwae ˈoro ˈunaˈeri ki, kira leka faˈinia sa Jesus.
16 Ti Farasi† neˈe kira faˈamanata ˈani taki sa Moses ki, kira lisia neˈe sa Jesus nia fanga faˈinia “ngwaˈi toˈa aburongo ki” ma na ngwaˈi toˈa kira ngali mani ana takisi ki. Goˈo Farasi ki kira ka fata ˈuri fuana fafarongo sa Jesus ki, “Nia bolo faˈinia nia kasi fanga laˈu faˈinia ngwae ˈufuni ki.”
17 Ma kaidaˈi sa Jesus nia rongoa ru neˈeri, nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu saiana, noaˈa laˈu na ngwae ˈakwa ki neˈe kira oga na ngwae kwaigurai. Ngwae mataˈi ki tari, kira ka oga na ngwae kwaigurai fasi ˈiri ke gurada. Nau ku ˈiri leka laˈu maˈi fuana na ngwae tualada ˈoloˈolo naˈa ki ˈi naˈona God, bore ma nau ku leka lala maˈi fuana ngwae abula taˈa ki.”

Aofia dao naˈa, kwaimanataiˈanga ke noaˈa, muke sae saeleˈa
(Matthew 9:14-17; Luke 5:33-39)

18 Ana taˈi kaidaˈi, ti fafarongo ana sa John ngwae ni siuabu, ma na fafarongo Farasi ki, kira abu fanga fuana foˈongaˈa. Ma ti ngwae kira ka leka maˈi, ma kira ka fata fuana sa Jesus kika ˈuri, “Fafarongo sa John ki, ma na fafarongo na Farasi ki, kira abu fanga. Nia ˈiri leˈa fuana na fafarongo ˈoe ki neˈe noaˈa kira kasi abu fanga.”
19 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nia kasi bolo faˈinia toˈa neˈe kira tua ana fafangaˈa ana ara araˈinga, kika abu fanga. Duˈungana neˈe, kaidaˈi araˈi faolu nia goˈo ˈana ˈua faˈinida ngwae ki, kira saeleˈa. Noaˈa daofaˈi liu kira ka abu fanga, osiˈana kira tua ana fafangaˈa.
20 Bore ma kaidaˈi ke dao maˈi aigaˈi neˈe kira ke baˈea na araˈi faolu faˈasida. ˈUnaˈeri mala, kira fiˈi abu fanga laˈu, osiˈana neˈe kira kwaimanatai. Nia neˈe noaˈa kasi bolo faˈinia na fafarongo nau ki neˈe kira ke abu fanga kaidaˈi nau ku tua ˈua goˈo aku faˈi kira.”
21 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa ta ngwae kasi subungia ta toro neˈe nia muu naˈa ana ta ngisingisi toro neˈe nia faolu. Si diˈia nia sasia na ru neˈeri, na ngisingisi toro faolu neˈeri ka gasia na toro ˈua neˈeri, duˈungana toro faolu nia lukuluku ˈi buri ˈana saˈulana, ma nia ka sasi na maˈekwakwa neˈe doe.
22 Ma muke saiana logo, noaˈa nia kasi bolo fuana ta ngwae ka alua naˈa waen faolu ˈi saena ngwaˈi ˈua ana ˈuˈuila nanigot, duˈungana ngwaˈi ru ˈua neˈeri kasi baˈu. Si diˈia nia sasia ru ˈunaˈeri, kaidaˈi na waen neˈeri ke totoro goˈo maˈi, nia ka foga naˈa ngwaˈi ru ˈua neˈeri, ma na waen neˈeri ka kisitaˈi, ma na ngwaˈi ru neˈeri ka taˈa naˈa. Nia neˈe ngwae ke alua nama waen faolu ˈi saena na ngwaˈi ru faolu neˈe nia saiana ke baˈu.”

Sa Jesus toˈo ana ngasingasiˈanga fafia asoa ana mamaloˈanga
(Matthew 12:1-8; Luke 6:1-5)

23 Ana taˈi Sabat, asoa ana mamaloˈanga, sa Jesus ma na fafarongo nia ki, kira leka sulia na tala neˈe nia liu ˈi saena oˈola witi, na ru kira saungani fuana beret. Ma kaidaˈi kira liu ana, na fafarongo nia ki kira ka loia fingi witi ki, ma kira ka ˈania.
24 Ma na Farasi ki kira lisia, ma kira ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Lisia basi kwa! Ru neˈe kaumulu sasia nia ˈoia na taki sa Moses, osiˈana kamu loia witi neˈe ana Sabat, asoa ana mamaloˈanga.”
25-26 Ma sa Jesus ka olisida ma ka ˈuri, “Nau ku saiana kaumulu toˈomaˈi saena Buka Abu sulia ru ba sa David nia sasia, kaidaˈi ba sa Abiata nia ˈingataˈi fata abuˈa. Kaidaˈi baera, sa David faˈinia ngwae nia ki kira fiolo liu, sulia noaˈa naˈa ta fanga fuada. Ma nia ka leka ˈi saena na luma God, ma na ˈingataˈi fata abu kwatea fuana sa David na beret neˈe kira ˈau abua fuana God. Ma sa David ka ˈania naˈa beret neˈeri, ma ka kwatea logo fuana

* **2:15** ngwae aburongo Na Farasi saea ta ngwae ka aburongo sulia nia aburongo ana taki Farasi. † **2:16** Taˈi fikutaˈi ngwae ana Jiu ki neˈe kira manata doe sulia roˈongaˈa sulia taki sa Moses nia keresia faˈinia logo faˈamanataˈanga kira ki talada.

ngwae nia ki, ma kira ka ˈania. Bore ma na taki kulu alaˈani fuana taˈifilia goˈo na fata abu God ki neˈe kira saiana ˈanilana. Ma noaˈa kulu kasi lisia saena Buka Abu neˈe God ni saetaˈa fuana sa David.”✡

27 Sui goˈo sa Jesus ka fata ˈuri fuana na Farasi ki, “God nia saungaˈinia asoa ana mamaloˈanga fuana ˈafilana ngwae ki. Ma noaˈa nia kasi saungaˈinia laˈu asoa ana mamalo ˈanga fuana ngwae neˈe ke lae roroto olofana.

28 Duˈungana neˈe nauˈa, na Ngela Ngwae, nau ku toˈo ana na ngasingasiˈanga fuana saelana ru ki fuana ngwae ki kira saiana kike sasia goˈo ˈada ana asoa ana mamaloˈanga.”

3

Ngwae ki manata ˈuana saungilana sa Jesus

(Matthew 12:9-14; Luke 6:6-11)

1 Ta kaidaˈi logo, sa Jesus nia ka leka laˈu saena na luma fuana foˈongaˈa, ma taˈi ngwae neˈe limana mae, nia tua ˈi neˈeri.

2 Ma ti Farasi ˈi neˈeri, kira ka lialia diˈia sa Jesus ke gura ngwae neˈeri ana asoa ana mamaloˈanga ana Sabat. Diˈia ˈunaˈeri, kira ka fata maana sa Jesus ana ˈoilana taki God ana guraˈa, ru neˈeri kira manata sulia neˈe diˈia raoˈa.

3 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana na ngwae neˈe limana mae, “Tataˈe maˈi ˈi neˈe, ko uu ˈi naˈo ana ngwae ki taˈifau.”

4 Goˈo, sa Jesus ka lidia na Farasi ki ka ˈuri, “Tae neˈe taki kulu nia alaˈania fasi ˈiri kulu ka sasia ana asoa ana mamaloˈanga? Nia alaˈania sasilana ru leˈa ki, nama sasilana ru taˈa ki? Nia alaˈania na faˈamaurilana ta ngwae, nama saungilana ta ngwae?”

Bore ma kira kasi saea goˈo ta ru.

5 Sa Jesus nia lia kalikalida, ma nia ka lia saetaˈa, osiˈana neˈe kira noaˈa kasi kwaimanatai naˈa ana ngwae mataˈi neˈeri, ma nia ka kwaimanatai logo fuada sulia manatada ngasi liu naˈa. Sui goˈo, ma nia ka fata ˈuri fuana na ngwae neˈeri, “Taga maˈi na limamu.” Ma nia ka taga naˈa limana, goˈo ma na limana ka leˈa naˈa.

6 ˈUnaˈeri goˈo Farasi ki kira ka ruˈu kwau ˈi maa, ma kira ka alaˈa fiku faˈinia ti ngwae ana ngwaˈi toˈa sa Herod* ki, ma kira ka manata ˈuana saungilana sa Jesus.

Na fiku taˈi ngwae ˈoro ki leka maˈi siana sa Jesus

7-8 Sa Jesus faˈinia fafarongo nia ki, kira ka faˈasia ngwaˈi toˈa neˈeri, ma kira ka leka ˈuana na ˈosi ˈi Galili. Na ngwae ˈoro kira ka leka logo ˈi buri ˈada. Kira leka maˈi faˈasia na abaˈi kula ˈi Galili, ˈi Judea ma ˈi Idumea ki. Ma ti ngwae logo faˈasia ˈingataˈi fanoa ˈi Jerusalem, ma faˈasia na bali fanoa ana raˈelana sina ana kafo ˈi Jodan. Ma ti ngwae kira ka leka maˈi faˈasia na fanoa ki kalikalia ˈi Taea ma ˈi Saedon. Na fikuˈa doe neˈeri, kira leka maˈi siana sa Jesus, sulia kira rongoa ru doe ki neˈe nia sasiˈi.

9 Sulia na fikuˈa neˈeri doe liu, sa Jesus ka saea fuana fafarongo nia ki fasi ˈiri kike sasi akaˈu ana na gwaˈi baru, ˈasu ˈubani na ngwaˈi toˈa kira kata kwaibekesi.

10 Nia gura ngwae ˈoro ki ka sui naˈa, nia neˈe ngwae ˈoro mataˈi ki ka suˈumaˈi kira kwau, fasi ˈiri kike sama toˈona nama sa Jesus ˈiri kike ˈakwa.

11 Ma kaidaˈi na ngwaˈi toˈa ano ˈi ru taˈa ki nia ruˈufida kira lisia, kira ka bobo uruuru ˈi naˈona, ma kira ka ri ma kika ˈuri, “ˈAeˈo naˈa neˈe, na Ngela mamana God!”

12 Bore ma sa Jesus fata ka luia liu na ano ˈi ru taˈa neˈeri ki, fasi ˈiri kira kasi faˈarongoa laˈu ta ngwae ˈani niaˈa.

Sa Jesus nia filia na akwala ma ro lifurongo ki

(Matthew 10:1-4; Luke 6:12-16)

13 ˈUnaˈeri goˈo sa Jesus ka raˈe ˈalaˈa ˈi gwauna taˈi faˈi ua, ma ka baˈea maˈi ngwae ki fuana raoˈa faˈinia. Goˈo kira ka leka maˈi siana,

14 ma nia ka filia na akwala ma ro ngwae, ma ka faˈasata kira ˈani lifurongo ki. Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Nau ku fili kamu fasi ˈiri muke tua tari faˈinau, ma nau ku baˈe kamu logo fuana faˈamanataˈanga sulia fatalana God fuana ngwae ki.

15 Ma kamu ka toˈo ana na ngasingasiˈanga fuana na ifulangaˈilana na ano ˈi ru taˈa ki.”

16 ˈIu, na satana na akwala ma ro ngwae neˈe nia filida ki: sa Simon, neˈe sa Jesus nia faˈasata logo ˈani sa Peter,

17 ma sa James faˈinia sa John na ro ngela sa Sebedi ki, neˈe sa Jesus nia faˈasata kera ˈani “Boneges,” na fadalana neˈe ngwae neˈe saetaˈa ladaroˈo ˈaliˈali diˈia na kwangakwanga.

18 Ma sa Andrew, ma sa Filip, ma sa Batolomiu, ma sa Matthew, ma sa Tomas, ma sa James, ngela sa Alfeas, ma sa Tadeas, ma sa Simon, ta ngwae ana ngwaˈi toˈa Jiu neˈe kira oga lalilana na ngwaˈi toˈa ˈi Rom faˈasia Israel.

✡ **2:25-26** 1 Samuel 21:1-6; Levitikus 24:9

* **3:6** Fiku taˈi ngwae sa Herod nia ti ngwaˈi toˈa Jiu ki neˈe kira oga sa Herod faˈinia ngwae nia kira ke ˈaˈana fuada.

19 Ma sa Judas Iskariot na ngwae nia ke
baˈa ˈolosaea sa Jesus fuana malimae nia
ki.

Ngasingasiˈanga sa Jesus nia tasa liu
ana sa Saetan
(Matthew 12:22-32; Luke 11:14-23;
12:10)

20 ˈUnaˈeri, sa Jesus ka oli logo saena
luma ba nia ˈidufaˈi dao dao ana. Ma
na ngwae ˈoro ki, kira ka inaˈu naˈa maˈi
ana fikuˈa. ˈUnaˈeri noaˈa naˈa ta kaidaˈi
fuana sa Jesus ma na fafarongo nia ki
fuana sasilana ta ru ma na fangaˈa bore.
21 Ma kaidaˈi neˈe ngwaefuta nia ki kira
rongoa ru neˈeri, kira ka leka siana fuana
olitaˈilana ˈuana ˈi fanoa, sulia kira fata
ˈuri, “Nia boleboleˈa liu naˈa.”
22 Ma ti ngwae faˈamanata ana taki
sa Moses neˈe kira leka maˈi faˈasia ˈi
Jerusalem, kira ka fata ˈuri, “Sa Jesus
nia ifulani naˈa ano ˈi ru taˈa ki ˈani
ngasingasiˈanga sa Saetan, na ˈingataˈi
ano ˈi ru taˈa.”†
23 Nia neˈe, sa Jesus ka saea maˈi ngwae
ki ka fata ˈuri fuada ˈania tarifulaˈa ki ka
ˈuri, “Sa Saetan nia ˈafitaˈi ka ifulani ano
ˈi ru taˈa ki faˈasia ngwae nia ki.
24 Diˈia ngwaˈi toˈa saena ta fanoa doe
kira fuˈali kira talada, ˈirai na fanoa doe
neˈeri ke angosi, ma ka takalo naˈa.
25 Ma diˈia neˈe ngwae, ma na ˈafe, ma
na ngela nia ki, kira fuˈa faˈi kira talada,
nia ˈafitaˈi fuana kira ka tua fiku.
26 Ma na ˈinotoˈanga sa Saetan neˈe
ˈunaˈeri logo. Diˈia sa Saetan ke fuˈa
faˈinia toˈa neˈe kira leka sulia, ˈirai
kira ke takalo kwailiu goˈo, ma ngasin-
gasiˈanga nia fafida ka dao ana ˈisilana.”
27 ˈI buri ˈana, sa Jesus ka saea laˈu taˈi
tarifulaˈa, ka fata ˈuri, “Diˈia ta ngwae
goˈo ˈana oga ka ifulani ta ano ˈi ru taˈa,
ngwae neˈeri ke ngasingasiˈa ka liufia sa
Saetan. Ka diˈia logo ta ngwae neˈe oga
ke ruˈu saena luma na ngwae ngasingasiˈa
fuana ngalilana ru nia ki. Nia ke ngasin-
gasiˈa ka liufia mala ngwae neˈeri, fasi
ˈiri ke talangwaraˈu fuana firiˈilana ngwae
ngasingasiˈa neˈeri sui mala nia ka fiˈi
ngali ru nia ki.✡
28 “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, na
abula taˈangaˈa ki, ma na fata faˈalilana
God neˈe ngwae ki kira sasi, God nia
rufuanata goˈo ˈana.
29 Bore ma, diˈia ta ngwae ke inaˈo ana
fata faˈalilana na Anoˈi ru Abu, God noaˈa
kasi rufuanata, sulia taˈangaˈa neˈeri nia
teoteo firi.”
30 Sa Jesus nia fata ˈunaˈeri sulia na
ngwae faˈamanata ana taki ki, kira saea
nia toˈo ana na ano ˈi ru taˈa.

Tuaˈa mamana sa Jesus neˈe ngwae
neˈe kira roˈosulia God
(Matthew 12:46-50; Luke 8:19-21)

31 Ma ˈi buri ˈana ru neˈeri ki, teˈa sa
Jesus ma na ngwaefuta nia ki, kira ka dao
naˈa. Ma kira ka uu goˈo ˈada ˈi maana
luma, ma kira ka kwate alaˈanga kwau
fuana sa Jesus, ma kira ka lidi ˈuana.
32 Na ngwaˈi toˈa ˈoro liu ki neˈe kira tua
kalikalia sa Jesus, ma kira ka faˈarongoa
kika ˈuri, “Teˈa ˈoe, ma na ngwaefuta ˈoe
ki, kira uu maˈi ˈi maa, kira oga lisilamu.”
33 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nai
saea fuamuˈa ˈi tai neˈe teˈa mamana nau,
ma ngwaefuta nau ki!”
34 Goˈo kaidaˈi nia ka lia kwau fuana na
ngwaˈi toˈa ˈoro neˈe kira tua kalikalia,
nia ka fata ˈuri, “Nia naˈa neˈe ngwaˈi
toˈa kira diˈia naˈa teˈa nau ki, ma na
ngwaefuta nau ki!
35 Sulia sa tai goˈo ˈana neˈe nia sasia
ru neˈe God nia ogaˈi ki, nia naˈa neˈe ng-
waefuta nau, ma na ngwaingwaena nau,
ma teˈa nau.”

4

Na tarifulaˈa sulia na ngwae neˈe nia
tasali maga ru ki saena oˈola nia
(Matthew 13:1-9; Luke 8:19-21)

1 Ana taˈi kaidaˈi laˈu, sa Jesus nia
faˈamanata ˈi ninimana ˈosi ˈi Galili. Ma
na fikuˈa doe liu kira ka fiku kalikalia, ma
nia ka raˈe saena taˈi gwaˈi baru, ma ka
tua ˈi saena, ma nia ka ˈidu tiˈitiˈi laˈu folo
saena ˈosi. Ma na fikuˈa neˈeri, kira ka uu
kwau ˈi ninimana ˈosi.
2 Ma sa Jesus ka faˈamanata ˈani ru ˈoro
ki fuada ana tarifulaˈa ki ma ka ˈuri,
3 “Mulu fafarongo basi! Taˈi ngwae nia
leka ka tasalia na maga witi ki ˈi saena
oˈola nia.
4 Ma kaidaˈi nia tasalia na maga witi
neˈeri ki, ti maga witi kira ˈasia sulia na
talalinga, ma na noˈo ki kira ka lofo maˈi,
ma kira ka ˈanida taˈifau.
5 Ma ti maga witi kira ka ˈasida ana kula
faula ki, kula neˈe ano kasi doe. Ma kira ka
bulao ˈaliˈali, sulia neˈe ano nia kasi ˈoro.
6 Ma ana ta kaidaˈi neˈe sina nia taˈe
maˈi, nia ka sinafia na witi neˈe masubu
ki, ma kira ka kuku logo, sulia neˈe lali ru
ki noaˈa kasi koso lalo.
7 Ma ti maga witi kira ˈasida ˈi safitana
na kwalo ˈabui ki, ma kwalo neˈeri ka
nuku fafia na witi ki, ma witi neˈeri ki
noaˈa kasi fungu goˈo.

† **3:22** Ta sata logo ana sa Saetan neˈe sa Bielsebul. ✡ **3:27** Aesea 49:24-26

8 Ma ti maga witi laˈu, kira ˈasida ˈi
saena na ano neˈe nia leˈa, ma kaidaˈi
kira taˈe maˈi, kira ka fungu ana fuaˈi ru
ˈoro ki. Ma ti witi kira ka fungu ana uulu
akwala faˈiruˈa, ma ti witi kira ka fungu
ana ono akwala faˈiruˈa, ma ti witi laˈu
kira ka fungu ana taˈi talangaˈi faˈiruˈa.”
9 Ma sa Jesus ka faˈasuia fatalana ka ˈuri,
“Diˈia ta ngwae oga ka sai leˈa ana ru neˈe
ki, nia ka sailinga leˈa mala.”

Sa Jesus ka alaˈa ˈani tarifulaˈanga ki fuana ngwae ˈoro, bore ma nia faˈamadakola ru ki taˈifau fuana fafarongo nia ki

(Matthew 13:10-17; Luke 8:9-10)

10 Kaidaˈi sa Jesus nia tua ˈana taˈifilia,
na akwala ma ro fafarongo ba nia ki,
faˈinia ta bali ana ngwae neˈe kira rongoa
na fatalana, kira ka leka maˈi siana. Ma
kira ka lidia fasi ˈiri nia ke fada madakola
ana fadalana tarifulaˈa neˈeri ki.
11 Ma nia ka olisida ka ˈuri, “Kaidaˈi sui
ki, God noaˈa kasi faˈamadakola ˈua faˈuta
neˈe nia ke baˈa gwaungaˈi fafia ngwae nia
ki. Bore ma taˈena, na madakolaˈa niniˈa
dao naˈa fuamuˈa. Ngwae neˈe noaˈa kira
kasi oga fafarongo aku, nau ku fata ˈani
tarifulaˈa ki, ma noaˈa naisi faˈamadakola
12 fasi ˈiri,

‘Kira ke lia, ma kira ke lia, bore ma noaˈa
kira kasi lisia tae neˈe God nia sasi
fuada.

Ma kira ke fafarongo, ma kike fafarongo,
bore ma noaˈa kira kasi saiana
faˈarongoˈa God.

Sulia diˈia kira lia saiana, ma kira ka rongo
saiana, ˈirai kira ke abula maˈi
fuana God, ma nia ke rufuanata ana
taˈangaˈa kira ki.’ ”✡

Sa Jesus nia fada tarifulaˈanga fuana fafarongo nia ki

(Matthew 13:18-23; Luke 8:11-15)

13 ˈUnaˈeri sa Jesus ka saefilo ˈuri ada,
“ˈUri ma noaˈa kamu kasi sai goˈo ana
tarifulaˈa neˈe? Diˈia noaˈa kamu kasi
saiana tarifulaˈa neˈe, kamu ke fiˈi sai mo
faˈuta ana tarifulaˈa ki?
14 Na ngwae ba nia tasali maga witi, nia
tasalia na fatalana God ba.
15 Ma ngwae neˈe kira rongoa na fata-
lana God, kira diˈia na maga witi neˈe nia
ˈasia sulia na talalinga. Ma kaidaˈi kira
rongoa, sa Saetan nia leka maˈi, ma ka
lafua logo ˈana fatalana God faˈasida.
16 Ma ti ngwae laˈu kira diˈia na maga
witi neˈe kira ˈasida ana kula faula.
Kaidaˈi kira rongoa na fatalana God, kira
ngalia, ma kira ka saesaeleˈa liu.
17 Bore ma fatalana God noaˈa kasi
lalisusu goˈo saena maurilada. Nia neˈe
fitoˈonga kira ki ka mauri goˈo sulia kala
kaidaˈi tiˈitiˈi. Ma kaidaˈi neˈe kira dao
toˈona ˈafitaˈiˈanga, ma na nonifiiˈanga ki
duˈungana faˈarongoˈa leˈa neˈe, kira ka
danga ˈania goˈo na fatalana God.
18 Ma ti ngwae neˈe kira diˈia maga witi
neˈe kira ˈasida ˈi safitana na kwalo ˈabui
ki. Kira rongoa na fatalana God,
19 bore ma kira manata ˈabera ˈada sulia
ru ki ana mauriˈa kira, ma kira ka manata
doe ana na mani. Ma ru neˈeri ki, nia
diˈia na kwalo ˈabui ki nia nuku fafia na
fatalana God saena maurilada. Noaˈa kira
kasi rokisi goˈo saena maurilada, ka diˈia
na witi neˈe noaˈa kasi fungu goˈo ˈani ta
fuaˈi ru.
20 Ma ti ngwae laˈu neˈe kira diˈia na
maga witi neˈe kira ˈasida ˈi saena ta
ano leˈa. Kira rongoa fatalana God, ma
kira ka roˈosulia, ma kira faˈataˈinia tuaˈa
ˈoloˈolo, ka diˈia witi neˈe nia fungu ana
fuaˈi ru ki. Ti witi neˈe uulu akwala fuaˈi
ruˈanga, ma ti witi neˈe ono akwala fuaˈi
ruˈanga, ma ti ai neˈe taˈi talangaˈi fuaˈi
ruˈanga.”

Sa Jesus faˈabasua na ngwaˈi toˈa ka sailinga leˈa mala

(Luke 8:16-18)

21 ˈUnaˈeri goˈo sa Jesus ka saefilo laˈu
ˈuri ada, “Nia faˈuta? ˈUri ma diˈia ta
ngwae ngalia maˈi na unu, nia ke alua goˈo
ˈana ˈi olofana ta dako nama ta ˈifitaˈi?
Noaˈa goˈo! Nia ke alua nama ˈi fuila ˈi
lifua!
22 Ta ru ngwae ki noaˈa ˈiri sai sai ana ˈi
naˈo, kike baˈa saiana.
23 Diˈia ta ngwae neˈe oga ka sai leˈa ana
ru neˈe ki, nia ka sailinga leˈa mala.”
24 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada,
“Muke manata leˈa sulia ru neˈe kamu
rongoˈi ki. God ke baˈa kwate tatakolaˈa
ana liatoˈo ˈanga fuamuˈa, si diˈia kamu
roˈosulia na faˈamanataˈanga nau ki.
25 Sa tai bore ˈana neˈe toˈo ana ta
madakolaˈa ˈanga tiˈitiˈi sulia ˈinotoˈanga
God, God ke baˈa luda gwauna fuana.
Bore ma sa tai neˈe noaˈa kasi
roˈosulia faˈamanata ˈanga neˈe ki, ta
madakolaˈanga tiˈitiˈi bore ˈana neˈe nia
toˈo ana sulia ˈinotoˈanga God, God ke
ngali olitaˈinia faˈasia.”

Taˈifilia God goˈo neˈe faˈa uua na ˈinotoˈanga nia

26 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada, “Na
ˈInotoˈanga God nia diˈia na ngwae neˈe
nia fasia ta maga ru ˈi saena na oˈola nia.

✡ **4:12** Aesea 6:9-10

27 Nia ada, ka liliu ˈana asoa ki, ma ka
maliu ˈana saena rodo ki. ˈUnaˈeri bore
ˈana, kaidaˈi neˈe maga ru ki nia bulao,
ma ka tataˈe naˈa, noaˈa laˈu ˈaberaˈanga
nia. Osiˈana ngwae neˈe noaˈa kasi sai
logo ˈana ana ru neˈe nia sasia maga ru
ka bulao.
28 Na ano talana naˈa neˈe nia
faˈamauria maga ru neˈeri ki niˈi ka doe,
ma ka fungu ˈani fuaˈi ru ki. Na ˈingataˈi
ˈai nia raˈe maˈi ˈi naˈo, sui na fingi ru ki,
ˈi buri na maga ru ki fiˈi raˈe maˈi.
29 Ma kaidaˈi neˈe maga ru neˈeri ki nia
maua, na ngwae neˈeri ka talaˈae fuana
sikililana naˈa fingi ru ki, sulia nia dao
naˈa ana kaidaˈi fuana loi ruˈa.”

ˈInotoˈanga God etangilana tiˈitiˈi, bore ma nia ka doe ana aliˈafulana
(Matthew 13:31-32, 34; Luke 13:18-19)

30 Sa Jesus nia fata laˈu ka ˈuri, “Nai
fata laˈu kwau sulia ta ˈaˈemae neˈe
ke faˈataˈinia na ru neˈe bolo faˈinia
ˈinotoˈanga God fafia ngwae nia ki.
31 Nia ka ˈuri: Taˈi ngwae nia ngalia na
magana ˈai neˈe kira saea ˈani mastad, nia
tiˈitiˈi ka liufia magana ˈai ki taˈifau, ma
nia ka fasia saena ano.
32 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia fasia ka sui,
na maga ru baera ka taˈe, ma ka alua naˈa
ˈai. ˈAi neˈeri doe ka liufia naˈa ˈai ˈoro
ki. Ma nia ka toˈo ana na rara ˈai doe ki,
ma na noˈo ki kira ka lofo maˈi, ma kira
ka saungaˈinia na nuˈi kira ki ana.”
33 ˈUnaˈeri neˈe, sa Jesus ka fata fuana
na ngwae ki ana tarifulaˈa neˈeri ki, ma
nia ka saea ru neˈe nia bolo faˈinia kike
saiana ki.
34 Ma nia ka fata fuada ˈania tarifulaˈa
ki. Bore ma, kaidaˈi neˈe nia tua ˈana
taˈifilia faˈinia na fafarongo nia ki, nia ka
fiˈi faˈamadakola ru ki taˈifau fuada.

Sa Jesus nia toˈo ana ngasingasiˈanga fafia kauburu
(Matthew 8:23-27; Luke 8:22-25)

35 Nia saˈulafi naˈa ana asoa neˈeri, sa
Jesus nia ka fata ˈuri fuana fafarongo
nia ki, “Kulu toˈofolo basi ˈuana bali ˈosi
loˈoba.”
36 Ma kika faˈasia naˈa fikuˈa neˈeri, ma
kira ka leka faˈinia sa Jesus ˈi saena baru
neˈeri neˈe nia ka tua ˈi saena. Ma ti baru
logo teo ˈi neˈeri.
37 Ma na iru doe nia taˈe maˈi, ma na
nafo ka magara naˈa maˈi saena na baru
neˈeri, ma ka karangi kuru naˈa.
38 Ma sa Jesus nia maliu ˈana ˈi burina
na baru, ma ka alu gwau ana bogwau nia.
Ma na fafarongo nia ki kira ka faˈaada, ma
kira ka fata ˈuri, “Aofia kwa, kulu karangi
kuke mae naˈa! ˈOe kosi manata ˈabera
goˈo niniˈa?”
39 Ma sa Jesus ka tataˈe, ma ka balufia na
iru neˈeri ka ˈuri, “ˈOke aroaro naˈa!” Ma
nia ka fata logo fuana na nafo neˈeri ka
ˈuri, “Kamu ke tua nene naˈa!” ˈUnaˈeri
goˈo, na iru baera ka aroaro naˈa, ma ˈosi
ka folaˈa naˈa.
40 Ma nia ka fata ˈuri fuana fafarongo
nia ki, “Faˈuta neˈe kamu ka maˈu? Nau
ku lisia na faˈamamana ˈanga kamu aku
noaˈa ˈiri doe.”
41 Ma kira ka maˈu kika felo naˈa, ma
kira ka lidi kwailiu ada kira ka ˈuri,
“Ngwae faˈuta naˈa niniˈa re? Na iru ma
na nafo bore kika roˈo naˈa sulia!”

5

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae neˈe ano ˈi ru taˈa nia ruˈufia
(Matthew 8:28-34; Luke 8:26-39)

1 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira
toˈofolo ˈuana bali ˈosi ˈi Galili, ma kira
ka dao ana bali ˈosi neˈe ana abaˈi kula ˈi
Gerasa.
2 Ma kaidaˈi sa Jesus nia koso faˈasia na
baru, taˈi ngwae neˈe ano ˈi ru taˈa nia
ruˈufia ka leka maˈi faˈasia na faoda fuana
kwaiatoˈa ki, ma nia ka leka maˈi siana sa
Jesus.
3 Na ngwae neˈeri tualana saena faoda
ˈunaˈeri ki, ma noaˈa ta ngwae kasi bolo
faˈinia firiˈilana ˈani ta sene.
4 Sulia kaidaˈi ˈoro ki, kira firi fafia na
limana ma na ˈaena ˈani sene ki, sui nia
ka muusia goˈo na sene neˈeri ki, ma ka
ˈoia goˈo ˈana na sene neˈeri ki ˈi ˈaena.
Ma noaˈa ta ngwae kasi ngasingasiˈa kasi
bolo faˈinia na daulana.
5 Ma na rodo ki ma na asoa ki, nia tua ˈi
safitana na faoda ana kwaiatoˈa ki, ma nia
ka raˈe saena faˈi ua ki, ma nia ka ako, ma
ka afasia talana ˈani naki ki.
6 Kaidaˈi nia tua tau maˈi, nia ka lisia sa
Jesus, ma ka lalili maˈi, ma ka bobo uruuru
ˈi naˈona.
7-8 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Ano ˈi ru
taˈa neˈe, ˈoke ruˈu maˈi ˈi maa faˈasia na
ngwae neˈe.”
Ma nia ka ako doe ka ˈuri, “Jesus! ˈAeˈo,
na Ngela God neˈe nia ngasingasiˈa liu. Na
tae neˈe ˈoko oga ˈoke sasia aku? Nau ku
amasiˈo ˈania satana God, ˈoe kosi kwatea
ta kwaˈikwaˈinga fuaku!”
9 Sui sa Jesus ka saefiloa ka ˈuri, “Satamu
sa tai kwa?”
Ma nia ka olisia ka ˈuri, “Na sataku sa
Fuani Oro, sulia kaimili ˈoro liu.”
10 Ma nia ka amasia sa Jesus fasi ˈiri
noaˈa nia kasi baˈeda laˈu faˈasia na bali
fanoa neˈeri.
11 Ma na ngwaˈi gwata ˈoro liu kira fanga
goˈo ada logo ˈi babaraˈo ana ua neˈeri.

12 Ma na ano ˈi ru taˈa neˈeri ki, kira
amasia sa Jesus kira ka ˈuri, “ˈOke kwate
kaimili fuana na gwata loˈoko ki, fasi ˈiri
kaimili ke ruˈu ˈaimili ˈi saeda.”
13 Ma sa Jesus ka alaˈanida, ma na ano ˈi
ru taˈa neˈeri ki kira ka ruˈu maˈi faˈasia
ngwae neˈe, ma kira ka leka, kika ruˈu ˈi
saena na gwata neˈeri ki. Ma na ngwaˈi
gwata neˈeri nia bolo faˈinia na ro toˈoni
gwata ki, ma kira ka lalili saena kwata ˈato
neˈeri, ma kira ka ˈasia ˈi saena na ˈosi
neˈeri, ma kira ka kwaˈu kika mae taˈifau
naˈa.
14 Ma ngwae neˈe kira lia sulia na gwata
neˈeri ki, kira ka tafi, ma kira ka faˈarongo
ˈani ru neˈe nia fuli ana gwata ki ˈi saena
fanoa neˈeri, ma na fanoa tiˈitiˈi kalikalida
ki. Ma na ngwae ˈoro ki kira ka leka fuana
lisilana ru neˈe nia fuli.
15 Ma ana kaidaˈi kira dao siana sa Jesus,
kira ka lisia naˈa ngwae baera neˈe ano ˈi
ru taˈa ˈoro ki kira ruˈufia, nia tua naˈa
ˈana ˈi neˈeri, ma nia ka toro naˈa, ma nia
ka manata saga naˈa. Ma na ngwae ki kira
ka maˈu, kira ka ˈarefo liu.
16 Ma na ngwae neˈe kira lisia ru neˈeri
nia fuli, kira ka alaˈa fuana ngwae ki sulia
na ngwae ano ˈi ru taˈa ki tuatua ana, ma
kira ka alaˈa logo sulia na gwata neˈeri ki.
17 Ma buri ˈana, ngwaˈi toˈa neˈeri kika
ˈengoa sa Jesus ka leka faˈasia na bali
fanoa kira.
18 Ma kaidaˈi sa Jesus nia raˈe naˈa saena
na baru, na ngwae ba na ano ˈi ru taˈa ki
kira ruˈufia ˈi naˈo, nia ka ˈengoa sa Jesus
ˈiri ke leka faˈinia.
19 Bore ma sa Jesus kasi alaˈania, ma ka
fata ˈuri fuana, “ˈOke oli ˈi fanoa siana na
ngwae ˈoe ki, ma ˈoko faˈarongoda ˈani ru
leˈa ki taˈifau neˈe God nia sasia fuamu,
ma na kwaimanataiˈanga nia fuamu.”
20 Ma na ngwae neˈeri nia leka, ma ka
faˈarongoa naˈa ngwae ki ana abaˈi kula
ˈi Dekapolis ana ru ki taˈifau neˈe sa Jesus
nia sasia fuana. Ma na ngwae ki taˈifau
kira ka ˈarefo liu.

Sa Jesus toˈo ana ngasingasiˈanga fafia
mataˈinga ki ma na maeˈa
(Matthew 9:18-26; Luke 8:40-56)

21 Sa Jesus nia toˈofolo laˈu kwau ˈuana
ta bali ˈosi. Ma ana kaidaˈi nia ka dao
naˈa ana ta bali, ngwae ˈoro ki kira ka fiku
kalikalia.
22 Ma taˈi ngwae ada neˈe ngwae fai
naˈonaˈo saena na Luma fuana foˈongaˈa
ana fanoa neˈeri, satana sa Jaeras, ka leka
maˈi. Ma kaidaˈi nia lisia sa Jesus, nia ka
bobo uruuru ˈi maana ˈaena,
23 ma nia ka amasia ma ka ˈuri, “Kala
defo nau nia teo naˈa fuana maelana. ˈOke
leka maˈi, ˈiri ˈoke alua na limamu ˈi
fafona, fasi ˈiri nia ke ˈakwa ma ka mauri.”
24 Ma sa Jesus ka leka naˈa faˈinia. Ma
na fikuˈa doe kika leka ˈi burina, ma kira
ka kwaibekesi naˈa.
25 Ma taˈi ˈafe neˈe na gwaˈi ˈabu tafan-
gia sulia taˈi akwala ma ro faˈi ngali sui
naˈa, nia tua logo ˈi neˈeri.
26 Ma nia ka nonifii liu naˈa. Ma nia
ka faˈalia naˈa mani ˈoro nia ki fuana na
ngwae kwaigurai ˈoro ki, bore ma tualana
kasi leˈa goˈo. Nia fiˈi taˈa ka tasa liu mo.
27 Ma kaidaˈi neˈe nia rongoa alaˈanga
sulia sa Jesus, nia ka kwako maˈi ˈi burina
ˈi safitana na fikuˈa neˈeri, nia ka sama
toˈona na ifi keta sa Jesus.
28 Sulia nia manata ˈuri, “Diˈia nau ku
sama toˈona bore aku na mumuduˈana ifi
nia, nai leˈa naˈa.”
29 Ma kaidaˈi neˈe nia sama toˈona
goˈo ifi sa Jesus, ˈaliˈali naˈa ˈabu neˈe
tafangia nia ka langa naˈa, ma nia ka
saiana na nonina nia ˈakwa naˈa faˈasia
na mataˈinga nia.
30 Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, sa Jesus
nia saiana neˈe ngasingasiˈanga nia gura
ta ngwae. Ma nia ka abula ˈi safitana na
fikuˈa neˈeri, ma ka lidida ka ˈuri, “Sa tai
naˈa niniˈa sama toˈona kwau na ifi nau?”
31 Ma na fafarongo nia ki, kira ka olisia
kika ˈuri, “ˈOko lisia goˈo ˈamu na ngwaˈi
toˈa ˈoro neˈe nini kira bekesiˈo naˈa.
Faˈuta neˈe ˈoko lidi ˈuana fasi ta ngwae
nia sama toˈomu?”
32 Bore ma sa Jesus ka lia kwailiu fasi ˈiri
ke lisia sa tai neˈe nia sasia ru neˈe.
33 Ma na ˈafe neˈe nia saiana ru neˈe fuli
fuana, ma nia ka leka lebelebe maˈi ˈani
maˈungaˈa, ma ka bobo uruuru ˈi maana
ˈaena sa Jesus. Ma nia ka faˈarongoa
mamana ana ru neˈe nia sasiˈi ki.
34 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈAfe
neˈe ˈae, God nia guraˈo naˈa sulia neˈe
ˈoko faˈamamana nau. ˈOke leka naˈa
ˈamu, ma ˈoe kosi manata ˈabera, ma ˈoko
ˈakwa naˈa faˈasia na mataˈinga ˈoe.”
35 Ma kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa goˈo ˈana
ˈua, ti ngwae kira ka dao maˈi faˈasia
na luma sa Jaeras, ma kira ka fata ˈuri
fuana sa Jaeras, “Kala defo ba ˈoe nia mae
naˈa. ˈOe kosi faˈa ˈabera laˈu na ngwae
faˈamanata.”
36 Ma sa Jesus kasi ˈabera goˈo sulia ru
neˈe kira saea, ma ka fata naˈa ˈuri fuana
sa Jaeras, “Noaˈa ˈoe kosi fitala laˈu. ˈOke
faˈamamana nau lala ˈamu.”
37 Ma nia kasi alaˈania ta ngwae ke leka
faˈinia, taˈifilia goˈo sa Peter, ma sa James,
ma sa John na ngwaefuta nia sa James.
38 Ma kaidaˈi kira dao ˈi luma sa Jaeras,
sa Jesus ka rongoa na isiˈa faˈinia na
angiˈa ma na oˈomaeˈanga nia doe liu.

39 Ma nia ka ruˈu kwau, ma ka fata ˈuri
fuada, “Faˈuta neˈe kamu angi, ma muka
oˈomae ka ˈuri naˈa? Ngela neˈe noaˈa
kasi mae, nia maliu goˈo ˈana ne.”
40 Bore ma, kira ka fiˈi gaˈasia lala sa
Jesus. Ma nia ka baˈeda kwau ˈi maa,
ma ka talaˈia na maˈa nia, ma teˈa ngela
neˈeri, ma na fafarongo nia ki neˈe kira tua
faˈinia, ma kira ka ruˈu saena maˈe luma
neˈe ngela neˈeri nia teo ana.
41 Ma nia ka dau ana na limana na ngela
neˈeri, ma ka fata ˈuri fuana, *“Talita kom!”*
Na fadalana nia ˈuri, “Kala defo ˈae, nau
ku saea fuamu ˈoke tataˈe!”
42 Ma nia ka tataˈe, ma ka uu, ma ka fali.
Na ngela neˈeri taˈi akwala ma ro faˈi ngali
goˈo neˈe sui fafia futalana. Ma kira ka
ˈarefo liu ana ru neˈeri.
43 Bore ma sa Jesus fata ka luida, fasi ˈiri
noaˈa kira kasi faˈarongoa laˈu ta ngwae
ˈani ru neˈeri. Ma nia ka saea kira ka
kwatea fanga fuana na ngela neˈeri ˈiri nia
ke ˈania.

6

Na ngwae ˈi Nasaret ki kira ˈaila ˈania sa Jesus
(Matthew 13:53-58; Luke 4:16-30)

1 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira
faˈasia na kula neˈeri, ma kira ka oli ˈuana
fanoa neˈe nia doe maˈi saena ˈi Nasaret.
2 Ma ana Sabat, na asoa ana ma-
maloˈanga, nia ka faˈamanata ˈi saena na
luma fuana foˈongaˈa. Ma toˈa ˈoro ki
kira rongoa, ma kira ka ˈarefo liu. Ma
kira ka saefiloda kwailiu ma kika ˈuri, “Na
ngasingasiˈanga ana sa tai niniˈa kwate
nia ka faˈamanata ˈania fatalana God ˈuri,
ma faˈinia sasilana na faˈanadaˈa ki?
3 Na ngwae neˈe kulu sai leˈa goˈo ana.
Nia ngwae saungaˈi luma niniˈa. Teˈa nia
ba ˈi Mary goˈo. Ti ngwaefuta ana ba sa
James, ma sa Josef, ma sa Judas, ma sa
Simon. Ma na ngwaingwaena nia ki kira
tua goˈo ˈada ˈi neˈe.” ˈUnaˈeri, kira ka
ˈaila ˈani niaˈa.
4 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Na
ngwae ana fanoa ki kira saiana kira ke
faˈadoea na profet. Bore ma ngwae ana
fanoa nia ˈi talana, ma na ngwaefuta nia
ki, ˈafitaˈi kira ka faˈadoea.”
5 Ma nia kasi bolo naˈa faˈinia sasilana
laˈu faˈanadaˈa ˈoro ki ˈi neˈeri. Ma nia
ka alua na limana fafia bara ngwae mataˈi
ma ka gurada.
6 Ma nia ka ˈarefo liu, osiˈana na ngwae
ki noaˈa kasi faˈamamana.

Sa Jesus nia asungani kwau na ngwae lifurongo ki
(Matthew 10:5-15; Luke 9:1-6)

ˈUnaˈeri sa Jesus nia leka ana maˈe
fanoa ki kalikalia ˈi neˈeri, ma ka
faˈamanata na ngwae ki.
7 Nia ka ri ˈuana na akwala ma ro ngwae
ana fafarongo nia ki siana, ma nia ka
kwatea naˈa ngasingasiˈanga fuada fuana
ifulangaˈilana na ano ˈi ru taˈa ki, ma
ka baˈeda maˈi taˈifau, ma ka alu na ro
ngwaeˈa kera ka leka fiku.
8 Ma sa Jesus ka fata totongaˈi fuada
ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi ngalia ta ru
fuana lekaˈa neˈe, taˈifilia faˈi kuba goˈo
neˈe kamu ke ngalia. Ma noaˈa kamu kasi
ngalia fanga, ma ta ngwaˈi, ma ta mani.
9 Kamu ke ruˈufia na taˈe butu ki, bore
ma kamu kasi ngalia laˈu ruana ˈaba toro
rengorengo.
10 Ma kaidaˈi ta ngwae nia kwalo kamu,
kamu ke tua faˈinia, leleka ka dao ana
kaidaˈi kamu ke leka faˈasia na fanoa
neˈeri.
11 Ma diˈia kamu dao ana na fanoa, ma
na ngwae ki ˈi neˈeri noaˈa kasi kwalo
kamu, ma kira kasi oga goˈo rongolamuˈa,
kamu ka leka amuˈa faˈasida. Ma kamu ke
tafula fulafulana ano faˈasia na ˈaemuˈa
ˈuana na faˈabasuˈanga naˈa fuada neˈe
God ke baˈa matalangaˈi kira, duˈungana
kira ˈaila ˈania rongolana fatalana God.”
12 Ma kira ka leka, ma kira ka fu-
langaˈinia fuana ngwae ki ˈiri kike rokisi
faˈasia na abula taˈangaˈa kira ki.
13 Ma kira ka ifulani naˈa ano ˈi ru taˈa
ˈoro ki, ma kira ka ngwaia naˈa ngwae
mataˈi ˈoro ki, ma kira ka gurada laˈu goˈo.

Na maelana sa John ngwae ni Siuabu
(Matthew 14:1-12; Luke 9:7-9)

14 ˈIu, sa Herod na tatalafaˈa nia ron-
goa ru neˈe ki sulia sa Jesus neˈe nia
faˈamanata ma ka gura ngwae ki. Ma
satana sa Jesus ka talofia naˈa fanoa ki
taˈifau. Ma ti ngwae kira ka ˈuri, “Sa John
ngwae ni siuabu nia mauri laˈu! Nia niniˈa
ke sasia laˈu na ru ni ˈarefoˈa ki.”
15 Ma ti ngwae laˈu kira ka fata ˈuri,
“Niaˈa sa Elaeja.”
Ma ti ngwae kira ka fata ˈuri, “Niaˈa ta
profet, diˈia na profet ba ˈi naˈo ki maˈi.”
16 Ana kaidaˈi sa Herod nia rongoa ru
neˈeri ki neˈe na ngwae ki fata ˈunaˈeri
sulia sa Jesus, nia ka fata ˈuri, “Sa John
na ngwae ba nau ku kwatea fuana siki
musilana gwauna, nia tataˈe laˈu faˈasia
na maeˈa niniˈa.”
17-20 Sa Herod nia korea logo ˈi Herodias,
na ˈafe ngwaefuta nia sa Filip. Ma sa John
ka fata fata ˈuri fuana sa Herod, “Na taki
God nia luia ˈoe kosi korea ˈafe ngwaefuta
ˈoe.” ˈUnaˈeri, liana ˈi Herodias ka taˈa
liu naˈa fuana sa John, ma nia ka oga
saungilana, bore ma ka ˈafitaˈi liu fuana,

duˈungana sa Herod nia saiana sa John nia na ngwae saga, ma na ngwae nia abu. Sa Herod nia maˈungia sa John, ma nia ka gonia sa John. Sa Herod talana neˈe nia udua ngwae ki fuana daulana sa John, ma kira ka alua ˈi saena lokafo faˈasia ˈi Herodias. ˈIu, sa Herod nia oga liua naˈa rongolana sa John, bore ˈana nia ka manata ˈabera kaidaˈi neˈe nia rongoa.

21 Goˈo ma ˈi Herodias ka dao toˈona taˈi kaidaˈi leˈa nia fuana saungilana sa John. Ana faˈi asoa neˈe sa Herod nia faˈadoea asoa neˈe nia futa ana, nia ka saungaˈinia taˈi fangaˈa fuana na ngwae doe nia ki, ma na ngwae doe nia ki fuana fuˈanga, ma na faˈinaˈonaˈo ki neˈe kira tua ˈi saena abaˈi kula ˈi Galili.

22 Ma kaidaˈi neˈe, sariˈi ˈi Herodias nia ruˈu maˈi ma ka ngwaˈe, sa Herod faˈinia na ngwae nia ki neˈe kira fanga faˈinia, kika saeleˈa liu faˈinia. Ma sa Herod ka fata ˈuri fuana na sariˈi neˈeri, “ˈOke gani nau maˈi ˈuana ta ru neˈe ˈoko oga, nau kui kwatea fuamu.”

23 Ma nia ka fata alangaˈi ana alafuˈa fuana ka ˈuri, “Ta tae neˈe ˈoko gania aku, nau kui kwatea fuamu, sui bore ˈana ta bali ana na ˈinotoˈanga nau.”

24 Ma na sariˈi neˈeri ka ruˈu kwau ˈi maa ka leka naˈa siana teˈa nia, ma ka saefilo ˈuri, “Ta tae neˈe nai baˈa gania?”

Ma teˈa nia ka olisia ka ˈuri, “Na gwauna sa John ngwae ni siuabu.”

25 Ma na sariˈi neˈeri ka oli ˈaliˈali siana sa Herod, ma ka gani ka ˈuri, “Nau ku oga ˈoke kwatea maˈi na gwauna sa John Siuabu fuaku ˈi fafona ta taˈe ru ana kaidaˈi neˈe naˈa.”

26 Ma sa Herod ka kwaimanatai liu duˈungana ru neˈeri. Sui bore ˈana, sulia na fata alangaˈinga neˈe nia sasia ˈi naˈona na ngwae ki neˈe kira fanga faˈinia, nia kasi luia naˈa faˈasia.

27 Ma nia ka kwatea taˈi ngwae ni ofo fuana ngalilana maˈi na gwauna sa John. Ma na ngwae neˈeri ka leka ˈi saena na lokafo, ma ka siki muusia na luana sa John,

28 ma ka ngalia maˈi na gwauna ˈi fafona na taˈe ru dakodakoˈa, ma ka kwatea fuana sariˈi neˈeri, ma nia ka kwatea fuana teˈa nia.

29 Ma kaidaˈi neˈe fafarongo sa John ki kira rongoa ru neˈeri, kira leka maˈi, ma kira ka ngalia naˈa nonina, ma kira ka kwaiatoa naˈa.

Sa Jesus nia sarea na lima toˈoni ngwae ki

(Matthew 14:13-21; Luke 9:10-17; John 6:1-14)

30 Na ngwae lifurongo ki kira oli naˈa maˈi, ma kira ka fiku taˈifau maˈi siana sa Jesus, ma kira ka faˈarongoa ˈani ru neˈe kira sasiˈi, ma kira faˈamanata suliˈi ki.

31 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira ˈabera liu, sulia neˈe ngwae ˈoro ki kira dao faˈi oli ana kula neˈe kira tua ana. Ma sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira noaˈa kasi toˈo naˈa ana ta kaidaˈi fuana fangaˈa bore. Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Mulu leka maˈi faˈinau ˈuana ta kula buringaˈi, fasi ˈiri kuke mamalo basi ˈakulu.”

32 Ma kira ka leka taˈifilida ˈania baru ˈuana kula neˈe aroaro.

33 Ka ˈunaˈeri bore ˈana, na ngwae ˈoro ki faˈasia na fanoa ki taˈifau kira lia saiada, ma kira ka lalili ˈi naˈoda, ma kira ka eta dao ada ˈi neˈeri.

34 Ma kaidaˈi sa Jesus nia koso faˈasia na baru, nia ka lisia na fikuˈa doe neˈeri, ma nia ka kwaimanatai liu ada, sulia kira diˈia naˈa sipsip ki neˈe noaˈa ta ngwae fuana liaˈa sulida. Ma nia ka faˈamanata kira ˈani ru ˈoro ki.

35 Ma kaidaˈi neˈe na sina nia ego folo naˈa, fafarongo nia ki kira ka leka maˈi siana, ma kira ka fata ˈuri, “Kula neˈe noaˈa ta ngwae ˈiri tua ana, ma na sina ka ego folo naˈa.

36 ˈOke baˈea na ngwaˈi toˈa neˈe ki kira ka leka naˈa ˈada, ˈiri kira ka leka ana maˈe fanoa neˈe kalikalida ki, ˈiri kike foli fanga.”

37 Bore ma nia olisida ka ˈuri, “Kaumulu, muke kwatea fanga fuada.”

Ma kira ka saefilo ˈuri ana, “ˈUri ma ˈoko oga kaimili ke kwatea maˈi mani ˈoro ki* fuana folilana beret ˈiri ke bolo faˈinia sarelana fikuˈa neˈe?”

38 Ma sa Jesus ka lidi kira ka fata ˈuri, “Ta fita afu beret neˈe kamu toˈo ana? Leka muke lia maˈi ˈuani.”

Ma kaidaˈi kira dao toˈona, kira ka fata ˈuri, “Lima afu beret ki goˈo faˈinia na ro gwaˈi iˈa ki.”

39 ˈUnaˈeri sa Jesus ka saea fuana fafarongo nia ki ˈiri kika saea fuana ngwae ki kira ke tua ˈi ano ˈani gwaˈi tuaˈa ki ˈi fafona na karasi faka marako.

40 Ma kira ka tua ˈi ano ˈani talangaˈi ngwae ˈanga, ma ti gwaˈi tuaˈa na lima akwala ngwaeˈa.

41 Ma sa Jesus ka ngalia na lima afu beret neˈeri ki ma na ro gwaˈi iˈa neˈeri ki, ma ka lia ˈalaˈa ˈuana ˈi langi, ma ka baˈatafea God. Ma nia ka ngiia afu beret neˈe ki, ma ka kwatea fuana fafarongo nia ki, fasi ˈiri kira ka daroˈia fuana ngwaˈi toˈa neˈeri.

* **6:37** mani ˈoro Na ˈorolana mani neˈe nia bolo faˈinia folifoliˈa taˈi ngwae fuana kwalu madamo ki.

Ma nia ka daroˈia logo na ro gwaˈi iˈa
neˈeri ki fuada.
42 Ma na ngwae ˈoro neˈeri ki kira ka
fanga, ma kira ka abusu taˈifau naˈa.
43 Goˈo, na fafarongo nia ki kira ka gonia
naˈa orengana na beret ma na iˈa neˈeri
ki, ma kira ka faˈafungua taˈi akwala ma
ro kokofi ki.
44 Na lima toˈoni ngwae ki neˈe kira
fanga.†

Sa Jesus nia leka ˈi fafona na ˈosi
(Matthew 14:22-33; John 6:15-21)

45 Ma ˈi buri ˈana ru neˈeri, sa Jesus nia
asungaˈinia na fafarongo nia ki kira ka
etaeta ˈuana ta bali ana ˈosi neˈeri saena
na baru ˈuana fanoa ˈi Betsaeda. Ma nia
ka tua buri fasi ˈiri ke saea fuana na fikuˈa
neˈeri kira ka leka naˈa ˈada.
46 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia olioli ana
ngwae ˈoro neˈeri ki, nia ka leka ˈi gwauna
taˈi faˈi ua fasi ke foˈo ˈana.
47 Ma kaidaˈi nia talaˈae ka rodo naˈa
maˈi, na baru baera nia naˈa saena tofon-
gana ˈosi, ma sa Jesus tua goˈo ˈana ˈua
taˈifilia ˈi sara.
48 Ma nia ka lisia na fafarongo nia ki,
kira laga ulafu liu naˈa ana falutaˈanga,
duˈungana kira naˈofia naˈa iru. Ma ana
agi rodo ˈofodangi, sa Jesus ka leka ˈi
fafona na kafo, ma ka leka maˈi fuada. Ma
nia ka karangi liufida naˈa.
49 Ma ana kaidaˈi kira lisia neˈe nia leka
ˈi fafona na kafo, kira ka fia fasi nia na
anoano ru. Ma kira ka fai araarai,
50 duˈungana kira maˈu liu naˈa, ana
kaidaˈi kira lisia nia leka fafona kafo.
Ma sa Jesus nia ka ˈaliˈali ma ka fata
kwau fuada ka ˈuri, “Nauˈa goˈo niniˈa!
Noaˈa kamu kasi maˈu laˈu.”
51 ˈUnaˈeri goˈo, nia ka taˈe ˈi saena na
baru faˈinida, ma na iru ka aroaro naˈa.
Ma kira ka ˈarefo liu,
52 duˈungana noaˈa kira kasi saiana
na malingaˈilana ngasingasiˈanga sa Jesus
toˈo ana fuana sarelana lima toˈoni ngwae
baera ki ˈani lima afu beret ki goˈo. Sulia
manata ˈanga kira ki dole liu fuana ma-
lingaˈilana na ru neˈe kira lisia.

Sa Jesus nia gura na ngwae mataˈi ki
(Matthew 14:34-36)

53 Kira toˈofolo ana ˈosi neˈeri, ma kira
ka koso ana bali fanoa ˈi Genesaret, ma
kira ka gwalua na baru ˈi neˈeri.
54 Ma kaidaˈi kira faˈasia na baru, na
ngwae ˈi neˈeri ki, kira ˈaliˈali kira ka lia
saiana sa Jesus.
55 Ma na ngwae ki kira ka lalili saena
ˈafutana bali fanoa neˈeri, ma kira ka
ngalia maˈi na ngwae mataˈi ki ˈi fafona
na tatafe ki ˈuana kula ki neˈe kira rongoa
sa Jesus nia tua ana.
56 Ma kula ki taˈifau neˈe sa Jesus nia
leka ana, na ngwae ki kira ngalia maˈi na
ngwae mataˈi ki ˈuana foli usiˈa ki, ma kira
ka gania sa Jesus fuana na ngwae mataˈi ki
ˈiri kira ka sama toˈona namunamuna ifi
keta nia. Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira
sama toˈona, ma kira ka ˈakwa naˈa.

7

Na falafala ngwae Farasi ki
(Matthew 15:1-9)

1 Na Farasi ki ma ti ngwae faˈamanata
ana na taki ki, kira leka maˈi faˈasia ˈi
Jerusalem, ma kira ka fiku kalia sa Jesus.
2 Ma kira ka lisia ti ngwae ana fafarongo
nia ki noaˈa kasi taufia goˈo limada ˈi naˈo,
ma kira fiˈi fanga. Noaˈa kira kasi taufia
limada diˈia na falafala neˈe Farasi ki kira
saea fuana na ngwaˈi toˈa Jiu ki kira ke sasi
sulia.*
3 Aia, na Jiu ki ma tasa naˈa na Farasi ki
logo, kira sasi sulia falafala neˈe koˈo bora
kira ki kira faˈamanata nama maˈi ˈania.
Nia ˈafitaˈi kira ka fanga diˈia noaˈa kira
kasi taufia limada diˈia na falafala ana tau
limaˈanga.
4 Ma kaidaˈi kira oli maˈi faˈasia na
usiˈa, nia ˈafitaˈi kira kasi fanga, diˈia
noaˈa kira kasi tau lima basi sulia na
falafala kira naˈa. ˈUnaˈeri kira ka roˈo
sulia na falafala ˈoro kira ki, diˈia na
taufilana titiu ki, ma na faˈi tini ki, ma na
dako ki.
5 ˈUnaˈeri na Farasi ki, ma na ngwae
faˈamanata ana taki ki, kira ka lidia sa
Jesus ma kira ka ˈuri, “Faˈuta neˈe fa-
farongo ˈoe ki noaˈa kasi roˈosulia na
faˈamanataˈanga neˈe koˈo bora kia ki kira
alua naˈa maˈi fuaka, osiˈana noaˈa kira
kasi taufia goˈo na limada ˈi naˈo basi, ma
kira fiˈi fanga?”
6 Ma nia ka olisida ma ka ˈuri, “Sa Aesea
nia fata mamana kaidaˈi ba nia alaˈa suli
kamu. Kamuˈa na ngwae ˈosoˈoso ki, diˈia
ba nia keresia ka ˈuri,

‘God nia saea, na ngwaˈi toˈa neˈe ki, kira
faˈadoe nau goˈo ˈada ˈani alaˈanga
kira ki, bore ma na manatada nia
tau liu faˈasi nau.
7 Kira foˈosi nau ˈoˈo goˈo ˈada, duˈungana
kira faˈamanata goˈo ˈada sulia taki
kira ki talada, ma kira ka saea fasi
taki God ki naˈa neˈeriˈa!’✡

† **6:44** Kira kasi toˈoa goˈo ˈafe ki faˈinia ngela ki neˈe kira fanga logo saena fikuˈa neˈe.
* **7:2** Ngwae Jiu ki toˈona taki ki neˈe kira ka eta taufia basi na limana sui mala kira fiˈi fanga.
✡ **7:7** Aesea 29:13

8 “Kamu aburongo ana taki God ki, ma muka roˈosulia amuˈa lala na faˈamanataˈanga na ngwae ki.”

9 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada, “Kamu sai liu naˈa ana ilangaˈilana ma rokisilana taki God ki, ma muka roˈosulia lala amuˈa sulia na falafala kamu ki talamuˈa.

10 Sulia sa Moses ba nia fata ka ˈuri, ‘ˈOke faˈadoea na maˈa ˈoe, ma na teˈa ˈoe.’ Ma ‘Diˈia sa tai neˈe nia taofia maˈa nia nama teˈa nia, kira ke saungia ka mae.’

11 Bore ma, kamu faˈamanata rora ˈuri, diˈia ta ngwae nia toˈo ana ti ru neˈe nia saiana ke ˈafia ˈani maˈa nia nama teˈa nia, ma ka fata lala ˈuri, ‘Nai baˈa kwatea naˈa ru baera ki fuana God.’

12 Kamu saea, nia leˈa goˈo ˈana fuana neˈe nia noaˈa kasi ˈafia naˈa maˈa nia ma na teˈa nia ˈani ru baera ki ba nia eta fataˈa ˈani fuana God.

13 Ma diˈia nia ˈunaˈeri, na faˈamanataˈanga neˈe kamu alua, nia ka kware teˈeteˈe naˈa ana fatalana God. Ma ru ˈoro taˈa ˈunaˈeri ki neˈe kamu sasiˈi.”

Ru ki neˈe ke faˈasua na ngwae (Matthew 15:10-20)

14 ˈUnaˈeri sa Jesus nia ka ri laˈu maˈi ˈuana na fikuˈa doe neˈeri siana, ma ka fata ˈuri fuada, “Mulu fafarongo maˈi fuaku, ma muke saiana.

15-16 Noaˈa ta ru neˈe ta ngwae nia ke ˈania neˈe nia kwatea na suaˈa fuana. Na ru neˈe sasia taˈangaˈa ki, nia ˈita maˈi faˈasia na lia na ngwae lala, nia neˈe ka kwatea ngwae ka sua.”

17 Ma kaidaˈi sa Jesus nia faˈasia naˈa fikuˈa neˈeri, nia ka ruˈu saena luma, ma na fafarongo nia ki kira ka lidia fasi ˈiri nia ka fada na alaˈanga neˈeri ki.

18 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “ˈUri ma noaˈa kaumulu kasi sai goˈo ana ru neˈe ki niniˈa? Na ru neˈe ngwae nia ˈania noaˈa kasi faˈasua na ngwae ˈi naˈona God,

19 duˈungana fanga noaˈa nia kasi leka ˈi saena na lia na ngwae. Nia leka goˈo ˈana saena na ogana, ma ka sakatafa logo ˈana ˈi maa faˈasia na nonina.” Ana alaˈanga sa Jesus naˈa neˈe, nia saea na fanga ki taˈifau, nia leˈa goˈo ˈana fuana ˈanilaniˈi.

20 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Ta ru neˈe ta ngwae nia fulia ka taˈa ma ka saea ka rora, nia neˈe faˈasua ˈi naˈona God.

21 Osiˈana na manataˈanga taˈa ki nia saka maˈi faˈasia saena na liana ngwae, nia ka sasia ru taˈa ki, ma nia ka bili, ma nia ka sau ngwae,

22 ma nia ka kakabara, ma nia ka guguta, ma nia ka sasia ru taˈa ˈoro ki, ma ka sokea na ngwae ki, ma ka kwaimamagolai, ma ka alaˈa ˈosoˈoso ˈana sulia ta ngwae, ma nia ka manata lafua talana, ma nia ka boleboleˈa.

23 Ma duˈungana ru ˈoro taˈa neˈeri ki taˈifau nia ruˈu maˈi faˈasia na manatalana, nia ka faˈasua na ngwae ˈi naˈona God.”

Mamanalana raoˈa sa Jesus nia eta ˈafia basi ngwae Jiu ki (Matthew 15:21-28)

24 Sui goˈo, sa Jesus ka leka naˈa faˈasia na kula neˈeri, ma ka leka ˈuana na bali fanoa ˈi Taea. Ma nia ka ruˈu ˈi saena taˈi luma, sulia noaˈa nia kasi oga ta ngwae ke saiana neˈe nia tua ˈi neˈeri, sui bore ˈana nia ˈafitaˈi fuana nia ka ago.

25 Ma taˈi kini ka rongo sulia neˈe sa Jesus nia dao, ma nia ka leka ˈaliˈali maˈi, ma ka bobo uruuru ˈi maana ˈaena sa Jesus.

26 Ma na kini neˈeri, nia neˈe kini kwaita faˈasia ˈi Fonisia saena tuaˈa ˈi Siria, ma nia noaˈa laˈu kini Jiu, ma na sariˈi nia na ano ˈi ru taˈa nia ruˈufia. ˈUnaˈeri, nia ka amasia sa Jesus fasi ˈiri ke ifulani na ano ˈi ru taˈa neˈeri faˈasia na sariˈi nia.

27 Ma sa Jesus ka fata sulia na Jiu ki neˈe diˈia na ngela ki ka ˈuri,† “Mike sarea basi amiˈa na ngela ki ˈi naˈo. Noaˈa nia kasi leˈa fuamiˈa ka eta ˈui ˈania basi na fanga ngela ki fuana na kui ki.”

28 Ma na kini neˈeri nia olisia ma ka ˈuri, “Aofia ˈae, na kui ki bore, kira saiana kira ka ˈania logo orengana fanga neˈe nia ˈasia ˈi olofana tatafe ni fangaˈa na ngela ki.”

29 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke oli ˈamu ˈi fanoa ˈoe. Na ano ˈi ru taˈa baera, nia leka naˈa faˈasia na sariˈi ˈoe. Osiˈana olisiˈanga neˈeri nia faˈataˈinia ˈoko faˈamamana.”

30 Ma nia ka oli ˈi fanoa, ma ka lisia na sariˈi ba nia maliu goˈo ˈana ˈi saena na ˈifitaˈi. Ma na ano ˈi ru taˈa baera ka leka mamana naˈa faˈasia.

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae neˈe alingana bani ma na kwakwana ka kulu

31 Sui sa Jesus nia faˈasia naˈa bali fanoa ˈi Taea, ma ka daofaˈi liu faˈasia ˈi Saedon, ma bali fanoa ˈi Dekapolis, ma ka koso naˈa kwau fafona na ˈosi ˈi Galili.

32 Ma ngwae ki ˈi neˈeri, kira ka ngalia maˈi taˈi ngwae neˈe alingana bani ma na kwakwana ka kulu siana sa Jesus, ma kira ka amasia sa Jesus fasi ˈiri nia ke alua na limana ˈi fafona na ngwae neˈe.

† **7:27** Sa Jesus nia alaˈa ˈani tarifulaˈa ˈi neˈe sulia mamanalana raoˈa nia neˈe nia eta ˈafia basi ngwae Jiu ki.

33 Ma sa Jesus ka talaˈia ˈuana taˈi kula
taˈifilidaroˈo faˈasia na fikuˈa neˈeri, ma
nia ka ruˈungaˈinia na ˈuˈuna ˈi saena na
alingana ngwae neˈeri. Ma nia ka ngisu
ana na ˈuˈuna, ma ka sama toˈona na
meana na ngwae neˈe.
34 Goˈo, nia ka lia ˈalaˈa ˈuana ˈi langi,
ma ka mango doe, ma ka fata ˈuri fuana
ˈani fatalana, *"Efata!"* na fadalana neˈe
ˈuri, "ˈIfi naˈa!"
35 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na alingana na
ngwae neˈeri ka ˈifi, ma nia ka rongo naˈa,
ma na kwakwana ka sasala naˈa, ma nia
ka talaˈae ka fata madakola naˈa.
36 ˈUnaˈeri, sa Jesus ka luia na ngwae
ki noaˈa kasi faˈarongoa laˈu ti ngwae.
Sui bore ˈana nia ka lui totongaˈi ana, na
ngwae ki kira ka donga alaˈa sulia sa Jesus
neˈe nia gura na ngwae neˈeri ka leleka
naˈa ˈana.
37 Ma na ngwae ki neˈe kira rongoa, kira
ka ˈarefo liu naˈa, ma kira ka fata ˈuri,
"Reala! Nia sasia ru ki taˈifau ka leˈa liu!
Nia saungaˈinia na ngwae neˈe alingana
bani ma ka rongo naˈa, ma na ngwae neˈe
kwakwana nia nonoto bore, ka fata naˈa."

8

Sa Jesus nia sarea na fai toˈoni ngwae ki
(Matthew 15:32-39)

1 Noaˈa kasi tau goˈo ˈi buri ˈana ru
neˈeri ki, taˈi fikuˈa doe ka fiku maˈi. Ma
kaidaˈi neˈeri noaˈa naˈa ta fanga ada, sa
Jesus ka saea maˈi fafarongo nia ki, ma ka
fata ˈuri,
2 "Nau ku kwaimanatai naˈa ana ngwaˈi
toˈa neˈe, sulia kira tua faˈinau sulia uulu
asoa ki, ma ka noaˈa naˈa ta fanga ada
taˈena.
3 Ma diˈia niniˈa kira fiolo, ma nau ku
olitaˈinida ˈi fanoa, kira ke baˈa ˈasida
sulia tala, sulia ta bali ada neˈe fanoa kira
ki tua tau."
4 Ma na fafarongo nia ki kira ka saefilo
ˈuri, "ˈI faˈi neˈe kuke dao toˈona ta fanga
neˈe ke bolo faˈinia na sarelana ngwaˈi
toˈa ˈoro ˈuri ki saena na abaˈi kula kwasi
neˈe kasi bolo faˈinia ta ngwae ka tua ana
ˈuri?"
5 Ma sa Jesus ka lidida ma ka ˈuri, "Ta
fita afu beret neˈe kamu toˈo ana?"
Ma kira ka olisia kika ˈuri, "Fiu afu beret
ki."
6 Ma sa Jesus ka saea fuana na fikuˈa
neˈeri kira ka tua ˈi ano. Goˈo, nia ka
ngalia na fiu afu beret neˈeri ki, ma ka
baˈatafea God, sui ka ngiia ma ka kwatea
fuana fafarongo nia ki, ma kira ka daroˈia
ana na fikuˈa neˈeri.
7 Ma kira toˈo logo ana bara gwaˈi iˈa
tiˈitiˈi. Ma sa Jesus nia ka kwatea logo
baˈatafea fuana God, ma ka saea fuana
fafarongo nia ki kira ka daroˈia logo ana
na ngwaˈi toˈa neˈeri.
8 Ma kira ka fanga leleka kira ka abusu
taˈifau. Ma ˈi buri, na fafarongo nia ki kira
ka gonia naˈa ngisingisi fanga neˈe nia ore
ˈi saena fiu kokofi ki leleka ka fungu.
9 Ma na fikuˈa neˈeri, nia bolo faˈinia
na fai toˈoni ngwae ki. Sui sa Jesus ka
olitaˈinida naˈa ˈuana fanoa kira,
10 ma niaˈa faˈinia na fafarongo nia ki,
kira ˈaliˈali kira ka raˈe ˈi saena gwaˈi
baru, ma kira ka leka ˈuana na bali fanoa
ˈi Dalmanuta.

Na Farasi ki kira gania sa Jesus fasi ˈiri nia ke fulia ta faˈanadaˈa
(Matthew 16:1-4)

11 Ma ti Farasi kira leka maˈi, ma kira ka
olisuˈusuˈu faˈinia sa Jesus, ma kira oga
fasi ˈiri kike ilitoˈona. Nia neˈe kira ka
gania fasi ˈiri nia ke fulia ta faˈanadaˈa,
fasi ˈiri ke faˈataˈinia mamanaˈanga God
neˈe kwate maˈi niaˈa.
12 ˈUnaˈeri sa Jesus nia ka mango doe,
ma ka fata ˈuri, "Faˈuta neˈe ngwae ki ana
talaˈi ngwae neˈe kira ka gania faˈanadaˈa
ki re? Nau ku saea na ru mamana
fuamuˈa, nau noaˈa kusi faˈataˈinia goˈo
ta faˈanadaˈa fuana na talaˈi ngwae neˈe."

Na Farasi ki ma sa Herod noaˈa kasi faˈamamana sa Jesus neˈe na Christ
(Matthew 16:5-12)

13 Ma nia ka faˈasida, ma ka raˈe logo
ˈana ˈi saena gwaˈi baru, ma ka toˈofolo
ˈuana ta bali ˈosi.
14 Kaidaˈi kira saena ˈosi naˈa, na fa-
farongo nia ki kira manata bura ana
ngalilana maˈi ti afu beret, bore ma taˈi
afu beret goˈo neˈe kira toˈo ana saena na
gwaˈi baru.
15 Ma sa Jesus ka faˈabasuda ma ka ˈuri,
"Kamu ke lia leˈa suli kamu faˈasia na isi
fuana beret ana Farasi ki ma sa Herod
logo."
16 Ma kira ka alaˈa ˈi safitada kwailiu, ma
kira ka ˈuri, "Nia fata ˈunaˈeri sulia neˈe
noaˈa kulu ˈisi ngalia maˈi ta afu beret."
17 Ma kaidaˈi sa Jesus nia saiana
neˈe kira kina neˈe nia fata sulia na
faˈamanataˈanga taˈa Farasi ki ma sa
Herod, nia ka fata ˈuri fuada, "Faˈuta neˈe
kamu ka alaˈa sulia neˈe noaˈa kamu ˈisi
ngalia maˈi ti afu beret? Noaˈa kamu ˈisi
malingaˈi ru ˈua ana manatai ngwae saena
na ru nini nau ku saea fuamuˈa? Nau ku
lisia manatamuˈa dole liu fuana kamu ka
faˈamamana.
18 Kamu lisia ma muka rongoa na ru ˈoro
nau ku sasiˈi ki, bore ma noaˈa kaumulu

kasi malingaˈiniˈi goˈo. Noaˈa kamu ˈisi
manata goˈo toˈona,
19 kaidaˈi ba nau ku ngiia na lima afu
beret baera ki fuana na lima toˈoni ng-
wane baera ki? Ma ta fita kokofi ba kamu
gonia naˈa ngisingisi fanga baera ˈi saena
leleka ka fungu?”
Ma kira ka olisia kira ka ˈuri, “Na taˈi
akwala ma ro kokofi.”
20 Ma sa Jesus nia lidi laˈu ka ˈuri, “Ma
kaidaˈi ba nau ku ngiia fiu afu beret ki
fuana fai toˈoni ngwae ki, na fita kokofi ki
ba kamu gonia ngisingisina fanga ˈi saena
leka ka fungu?”
Ma kira ka olisia ma kira ka ˈuri, “Na fiu
kokofi ki.”
21 Ma nia ka saefilo ˈuri ada, “Faˈuta neˈe
noaˈa kamu kasi saiana tae neˈe nau ku
fata sulia?”

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae maana rodo

22 Kira dao ana na fanoa ˈi Betsaeda, ma
ngwae ki kira ka ngali maˈi taˈi ngwae neˈe
maana nia rodo, ma kira ka gania sa Jesus
fasi ˈiri nia ke sama toˈona.
23 Ma sa Jesus ka dau ˈi limana na ngwae
neˈeri, ma ka talaˈia ˈuana ˈi maa faˈasia
na fanoa neˈeri. Ma sa Jesus ka ngisu ˈi
saena na maana na ngwae neˈeri, ma nia
ka alua na limana fafia. Sui, nia lidia ka
ˈuri, “ˈOko lisia ta ru?”
24 Goˈo, na ngwae baera nia ka lia ˈalaˈa,
ma ka fata ˈuri, “Nau ku lisia na ngwae ki,
kira diˈia ˈai ki, ma kira fali.”
25 ˈUnaˈeri sa Jesus ka alua laˈu na
limana fafia na maana na ngwae neˈeri.
Ma na ngwae neˈeri ka lia mamana naˈa,
ma ka lia madako naˈa ana ru ki taˈifau.
26 Ma sa Jesus ka baˈea naˈa ˈuana na
luma nia, ma ka fata ˈuri fuana, “Noaˈa
ˈoe kosi leka ˈua ˈuana fanoa neˈeri.”

Sa Peter nia fulangaˈinia sa Jesus neˈe na Christ
(Matthew 16:13-20; Luke 9:18-21)

27 Sui sa Jesus ma na fafarongo nia ki,
kira ka leka ˈuana fanoa ki kalikalia na
fanoa ˈi Sesarea Filipae. Ma ana kaidaˈi
kira leka ˈada, nia ka lidia fafarongo nia
ki ka ˈuri, “ˈUri ma ngwae ki kira sae nau
ˈani sa tai niniˈa re?”
28 Ma kira ka olisia kira ka ˈuri, “Ti
ngwae ki kira saea ˈaeˈo ˈania sa John
ngwae ni siuabu neˈe nia mauri laˈu, ma
ti ngwae kira ka saea ˈaeˈo ˈania sa Elaeja
neˈe nia mauri laˈu, ma ti ngwae laˈu kira
ka saea ˈaeˈo ˈania ta ngwae ana profet
baera ki neˈe nia mauri laˈu.”
29 Ma sa Jesus lidida laˈu ka ˈuri, “Ma
kamuˈa, kamu sae nau mo ˈani sa tai?”
Ma sa Peter ka olisia ma ka ˈuri, “ˈAeˈo
na Christ, ngwae God nia filia fuana
ˈafilana ngwae nia ki.”
30 Ma sa Jesus ka fata totongaˈi fuada ka
ˈuri, “Noaˈa kamu kasi faˈarongo laˈu ˈani
nau fuana ta ngwae.”

Sa Jesus nia fata sulia na maelana
(Matthew 16:21-28; Luke 9:22-27)

31 Ma sa Jesus ka talaˈae fuana
faˈamanatalana fafarongo nia ki ka ˈuri,
“Nauˈa, na Ngela Ngwae, nai baˈa nonifii
ana ru ˈoro ki. Ma na faˈinaˈonaˈo ki,
ma na fata abu doe ki, ma na ngwae
faˈamanata ana na taki ki, kike baˈa
ilangaˈi nau. Ma kike baˈa saungi nau, ma
ana uula faˈi asoa, nau kui tataˈe faˈasia
maeˈa.”
32 Ma nia ka fata madako sulia ru neˈeri.
Ma sa Peter ka talaˈia tiˈitiˈi kwau, ma ka
balufia.
33 Bore ma sa Jesus nia abula, ma ka
lia fuana fafarongo nia ki, ma ka balufia
sa Peter ka ˈuri, “Saetan leka tau kwau
fasi nau kwa. Na manataˈanga ˈoe ki neˈe
manataˈanga ngwae ki goˈo, nia noaˈa laˈu
na manataˈanga God.”
34 Goˈo ˈunaˈeri, sa Jesus ka saea maˈi na
fikuˈa neˈeri ma na fafarongo nia ki siana,
ma ka fata ˈuri, “Sa tai bore ˈana neˈe
oga ke donga nau, noaˈa nia kasi manata
ˈabera sulia ru nia ogaˈi ki goˈo ˈana
talana. Nia ke maˈudi fuana dongalaku,
sui bore ˈana kaidaˈi nia ke nonifii, ma ke
mae ana ˈai rara folo.
35 Sa tai bore ˈana neˈe ˈaila kasi donga
nau, duˈungana nia oga ke sasi ˈana sulia
kwaiogaiˈanga nia ki talana, nia ke baˈa
talafia na mauriˈa firi. Bore ma diˈia sa
tai bore ˈana neˈe ke mae fuaku ma fuana
na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe, nia ka toˈo ana
mauriˈa firi.
36 Diˈia neˈe na ngwae ka toˈo ana ru
ki taˈifau saena magalia, ma nia mae, ma
nia tua tau faˈasia God, ru neˈeri kasi fulia
goˈo ta leˈangaˈa fuana.
37 Noaˈa ta ngwae kasi totolia folilana na
mauri firi ˈani ta mani.
38 Ma diˈia ta ngwae nia ˈeke ˈani nau
faˈinia fatalaku ˈi saena asoa taˈa ki, neˈe
ngwae ki noaˈa kasi foˈosia God, ˈirai ana
kaidaˈi nau kui dao maˈi faˈinia na ngwasi-
nasinaˈanga Maˈa nau ma na ˈainsel abu
ki, Nauˈa, na Ngela Ngwae, nai baˈa ˈeke
logo ˈania.”

9

1 Goˈo sa Jesus ka fata laˈu ka ˈuri, “Nau
ku saea naˈa fuamuˈa, ti ngwae aumulu ˈi
neˈe logo, kira noaˈa kasi mae leleka kike
lisia God ke gwaungaˈi fafia ngwae nia ki
ˈania ngasingasiˈanga.”

Sa Jesus nia faˈataˈinia na ngasingasiˈanga nia faˈinia raraˈa nia
(Matthew 17:1-13; Luke 9:28-36)

2 ˈI buri ˈana ono asoa ki, sa Jesus ka talaˈia sa Peter, ma sa James, ma sa John, ma kira raˈe ˈuana gwauna taˈi faˈi ua neˈe fane, ma kira ka tua taˈifili ˈada ˈi neˈeri. Ma ana kaidaˈi kira lia, kira ka lisia sa Jesus nia rokisi ˈi naˈoda,
3 ma na ifi nia ka ngwasinasina, ma ka kwao liu. Ma nia kwao ka liufia mala ta ifi kwao neˈe ta ngwae saena fanoa neˈe ˈi ano neˈe ke taufia.
4 Ma na uulu fafarongo neˈeri ki kira ka lisia sa Elaeja ma sa Moses, kera dao tafangaˈi maˈi siada, ma kera ka alaˈa faˈinia sa Jesus.
5 Ma sa Peter ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Aofia kwa, nia leˈa liu fuakulu kuke tua ˈakulu ˈi neˈe. Alu kaimili ke saungaˈinia uulu babala ki, ta ai fuamu, ta ai fuana sa Moses, ma ta ai fuana sa Elaeja.”
6 Sa Peter nia fata ˈunaˈeri, sulia noaˈa nia kasi saiana naˈa ta ru neˈe nia ke saea, duˈungana kira maˈu liu naˈa.
7 Ma taˈi gwaˈi salo ka dao maˈi ma na nunufilana ka buta fafida. Ma taˈi lingaˈi ru nia talo maˈi faˈasia na gwaˈi salo neˈeri ma ka ˈuri, “Na ngela mutaˈi nau neˈe nau ku alafe liu naˈa ana. Muke rongo sulia niaˈa!”
8 Ma kira ka lia ˈaliˈali kalikalida, ma kira kasi lisia naˈa ta ngwae faˈinida, taˈifilia goˈo sa Jesus.
9 Kaidaˈi kira koso naˈa maˈi faˈasia faˈi ua neˈeri, sa Jesus ka fata luida ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi faˈarongoa ta ngwae ana ru niniˈa kamu lisia, leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe nauˈa, na Ngela Ngwae, nai tataˈe faˈasia na maeˈa.”
10 Ma kira ka roˈosulia na fatalana, ma kira ka fata ˈi safitada kwailiu, ma kira ka ˈuri, “Na manataˈi ngwae faˈuta niniˈa nia saea, ʼNai tataˈe faˈasia na maeˈa reʼ ”
11 Ma kira ka lidia, kira ka ˈuri, “Faˈuta neˈe ngwae faˈamanata ana taki kira ka saea sa Elaeja neˈe ke baˈa eta dao maˈi?”✡
12 Ma sa Jesus ka olisida ma ka ˈuri, “Sa Elaeja eta dao mamana maˈi ˈi naˈo, fasi ˈiri nia ke sasi akaˈu ana ru ki taˈifau. Bore ma kamu ˈisi rorongoa ba na Kerekereˈa Abu ba saea neˈe, Ngela Ngwae ke baˈa nonifii liu nama ma na ngwae ki kira ke ilangaˈinia.
13 Nau ku saea fuamuˈa, sa Elaeja nia eta dao naˈa, ma na ngwae ki kika sasia naˈa ru taˈa neˈe kira oga kike sasi ana, diˈia Kerekereˈa Abu ba nia fata naˈa maˈi sulia.”✡

Sa Jesus nia gura taˈi ngela neˈe ano ˈi ru taˈa nia ruˈufia
(Matthew 17:14-21; Luke 9:37-43)

14 Ma kaidaˈi kira dao maˈi fuana ˈafutana fafarongo ki, kira ka lisia taˈi fikuˈa doe kira fiku kalida. Ma ti ngwae faˈamanata ana taki ki kira olisuˈusuˈu faˈinida.
15 Ma kaidaˈi neˈe ngwae ki kira lisia sa Jesus, kira ka ˈarefo liu, ma kira lalili kwau, ma kira ka kwalo saesaeleˈa ana.
16 Ma sa Jesus ka lidia fafarongo nia ki ka ˈuri, “Ru faˈuta niniˈa kamu olisuˈusuˈu faˈinida fani?”
17 Ma taˈi ngwae ˈi saena na fikuˈa neˈeri, nia olisia ka ˈuri, “Faˈamanata ˈae, nau ku ngalia maˈi kala ˈalako nai fuamu. Na ano ˈi ru taˈa nia ruˈufia, ma noaˈa nia kasi fata naˈa.
18 Ma kaidaˈi na ano ˈi ru taˈa neˈeri nia dao ana, nia ke ˈui ˈania ˈi ano. Ma na kwakwana ka ngisungisuˈa, nia ke ˈala girigiri, ma na nonina ka gagaˈai taˈifau. Ma nau ku amasia na fafarongo ˈoe ki fasi ˈiri kira ka lalia na ano ˈi ru taˈa neˈe, bore ma nia ˈafitaˈi liu fuada.”
19 Ma sa Jesus ka saea fuada ka ˈuri, “Kamu noaˈa mu kasi faˈamamana nauˈa ˈua! Nau ku noni maruku naˈa ˈani abu fitoˈonga nini kamu. Nau ku tua faˈi kamu ka dao naˈa ˈuri, fuila kaumulu ka faˈamamana nau naˈa. Ngalia maˈi na ngela neˈeri fuaku.”
20 Ma kira ka ngalia maˈi na ngela neˈeri fuana sa Jesus.

Ma kaidaˈi neˈe ano ˈi ru taˈa neˈeri nia lisia sa Jesus, nia ka ˈui ˈania na ngela neˈeri ˈi ano, ma ka failadusu, ma na kwakwana ka ngisungisuˈa taˈifau naˈa.
21 Ma sa Jesus ka lidia na maˈa ngela neˈeri ka ˈuri, “ˈI angita mala neˈe nia talaˈae ˈuri kwa?”

Ma nia ka olisia ka ˈuri, “Nia ˈita naˈa maˈi ˈua ana kaidaˈi nia tiˈitiˈi.
22 Ma kaidaˈi ˈoro neˈe nia ˈui ˈania saena na mafula ma ˈi saena na kafo, fasi ˈiri ke saungia ke mae. Ma diˈia nia bolo goˈo ˈana fuamu, ˈoke manatai keroˈo maˈi, ma ˈoko kwaiˈafi amiroˈo.”
23 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “ˈIu, ˈoke faˈamamana nau! Na ru ki taˈifau nia talangwaraˈu goˈo ˈana fuana sa tai neˈe nia faˈamamana nau.”
24 Ma ˈaliˈali goˈo maˈa ngela neˈeri ka ako ka ˈuri, “Nau ku faˈamamana! Bore ˈana ˈafi nau maˈi, fasi ˈiri neˈe faˈamamanaˈanga nau ke ngasingasiˈa ma ka lalifu!”
25 Ma kaidaˈi sa Jesus lisia na fikuˈa neˈeri kira lalili maˈi ˈuana kula neˈeri, nia

✡ **9:11** Malaki 4:5 ✡ **9:13** Mark 1:1-8

ka fata ˈuri fuana na ano ˈi ru taˈa neˈeri, “ˈAeˈo na ano ˈi ru nini ˈoko faˈabania alingana ngela neˈe, ma ˈoko faˈanotoa na kwakwana ngela neˈe, nau ku baeˈo ˈoke ruˈu maˈi ˈi maa, ma ˈoe kosi oli kosi ruˈufia laˈu na ngela neˈe.”

26 Ma na ano ˈi ru taˈa neˈe ka ri, ma ka lebesia na ngela neˈeri, ma ka ruˈu naˈa maˈi ˈi maa faˈasia. Ma na ngela neˈeri na lisilana ka diˈia naˈa neˈe nia mae. Ma na ngwae ˈoro kira ka fata ˈuri, “Nia mae naˈa.”

27 Bore ma, sa Jesus ka dau ana limana na ngela neˈeri, ma ka taˈea, ma nia ka tataˈe.

28 Ma kaidaˈi sa Jesus nia ruˈu saena luma, na fafarongo nia ki kira ka lidia kaidaˈi kira tua taˈifilida ma kira ka ˈuri, “Faˈuta neˈe nia ˈafitaˈi fuaimili fuana ifulangaˈilana na ano ˈi ru taˈa baera kwa?”

29 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Taˈifilia foˈongaˈa goˈo neˈe nia bolo faˈinia ifulangaˈilana na ano ˈi ru taˈa ˈuri ki, ma noaˈa laˈu ta ru.”

Sa Jesus nia fata laˈu sulia na maelana
(Matthew 17:22-23; Luke 9:43-45)

30 Kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ma na fafarongo nia ki kira faˈasia kula neˈeri, ma kira ka leka liu naˈa ˈuana bali fanoa ˈi Galili. Ma sa Jesus ka ˈiri oga neˈe ta ngwae ke saiana kula neˈe kira tua ana,

31 duˈungana nia faˈamanata fafarongo nia ki ka ˈuri, “Nau, na Ngela Ngwae, kike baˈa kwate nau fuana malimae nau ki, ma kike saungi nau. Ma uulu asoa ki ˈi buri, nai baˈa tataˈe oli laˈu faˈasia maeˈa.”

32 Bore ma fafarongo sa Jesus ki noaˈa kasi saiana na tae neˈe nia saea, ma kira ka maˈu ˈania lidilana.

Noaˈa kamu kasi olisuˈusuˈu sulia gwaungaˈinga bore ma muke rao fuamuˈa kwailiu
(Matthew 18:1-5; Luke 9:46-48)

33 Ma kaidaˈi kira dao ana fanoa ˈi Kapaneam, ma kira ka ruˈu ˈi saena luma, sa Jesus ka lidia na fafarongo nia ki ka ˈuri, “Na tae ba kamu olisuˈusuˈu maˈi faˈinia sulia na tala?”

34 Bore ma kira kasi saea ta ru, duˈungana kira olisuˈusuˈu maˈi faˈinia sa tai adulu neˈe ka doe ka gwaungaˈi fafida taˈifau.

35 Ma sa Jesus ka tua ˈi ano, ma ka saea maˈi na akwala ma ro fafarongo ba nia ki siana, ma ka fata ˈuri, “Diˈia sa tai neˈe nia oga ke faˈinaˈonaˈo, nia ke alu niaˈa ka ˈisi, ma nia na ngwae ni rao fuana ngwae ki taˈifau.”

36 Sui sa Jesus ka talaˈia maˈi taˈi ngela, ma ka faˈauua ˈi safitada. Nia ka ofia na ngela neˈeri, ma ka fata ˈuri fuada,

37 “Diˈia sa tai neˈe ke kwaloa ta ngela tiˈitiˈi ˈuri ana sataku, nia kwalo nau logo. Ma diˈia sa tai neˈe nia kwalo nau, noaˈa nia kasi kwalo nau laˈu taˈifili nau, bore ma nia kwaloa logo God neˈe nia asungaˈi nau maˈi.”

Sa tai neˈe kasi uu bokota kamu, nia tua faˈi kamu
(Luke 9:49-50)

38 Sa John nia fata ˈuri fuana sa Jesus, “Ngwae Faˈamanata kwa, kaimili lisia taˈi ngwae nia ifulani na ano ˈi ru taˈa ki ana satamu. Ma kaimili ka luia nia noaˈa kasi sasia ru neˈeri, sulia nia noaˈa laˈu ta ngwae ana fikuˈa kulu.”

39 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Noaˈa kamu kasi luia laˈu, sulia sa tai neˈe nia sasia ta faˈanadaˈa ana sataku, nia ˈafitaˈi neˈe nia ke saea laˈu ta ru taˈa aku.

40 Diˈia ta ngwae neˈe noaˈa nia kasi malimae akulu, nia ngwae kulu neˈana.

41 Nau ku saea ru mamana fuaumulu, diˈia ta ngwae neˈe nia kwatea ta maˈe kafo fuaumulu, sulia kaumulu na ngwae nau ki, nia ke baˈa ngali mamana naˈa ana kwaiaraˈanga nia.

Sa Jesus faˈabasua ngwae ki ˈani taˈangaˈa
(Matthew 18:6-9; Luke 17:1-2)

42 “Diˈia ta ngwae ka kwatea ngwae niniˈa kira enoeno ki ka ˈasi faˈasia fitoˈonga kira aku, nia leˈa fuana kira ke firiˈia ta fau doe ˈi luana, ma kira ka ˈui ˈania ˈi saena na ˈatako.

43-44 Ma diˈia ˈoko oga ˈoe sasi ta ru taˈa ˈani limamu, ˈoke siki muusia faˈasiˈo. Nia taˈi leˈa goˈo ˈana fuamu diˈia ˈoko tua tau ˈamu saena mauriˈa ˈi langi faˈinia na ngurunguru lima, ˈasu ˈubani ˈoko fiˈi koso ˈi saena kula ana kwaˈikwaˈinga faˈinia ro lima ki, kula neˈe mafula nia duˈaduˈa kasi mae.

45-46 Ma diˈia ˈoko oga ˈoe sasi ta ru taˈa ˈani ˈaemu, ˈoke siki muusia faˈasiˈo. Nia taˈi leˈa goˈo ˈana fuamu diˈia ˈoko tua tau ˈamu saena mauriˈa ˈi langi faˈinia na ngurunguru ˈae, ˈasu ˈubani ˈoko fiˈi koso ˈi saena kula ana kwaˈikwaˈinga faˈinia na ro ˈae ki.

47 Ma diˈia ˈoko oga ˈoe sasia ta ru taˈa ˈani maamu, ˈoke lafua ˈamu faˈasiˈo. Nia taˈi leˈa goˈo ˈana fuamu diˈia ˈoko ruˈu ˈi saena na ˈInotoˈanga God faˈinia taˈi bali maa, ˈasu ˈubani ˈoko fiˈi koso ˈi saena kula ana kwaˈikwaˈinga faˈinia ro bali maa ki.

48 Na kula neˈeri, na ngwangwa ki neˈe kira ˈania na ngwae ki, ma noaˈa kira kasi

mae, ma na mafula neˈe nia duˈafia ngwae
ki nia duˈaduˈa firi.
49 “Sulia kira alua na mafula ˈi fafona
ngwae ki taˈifau, diˈia neˈe meme asi kira
takalongaˈinia saena ta fanga.
50 “Ma na fiki asi nia leˈa mo, bore ma si
diˈia neˈe asilalana nia noaˈa naˈa faˈasia,
nia ˈafitaˈi liu kira ka sasia ˈani ta ru ˈiri
ka asila laˈu.
“ˈUnaˈeri logo, muke faˈasaeleˈa ngwae
ki diˈia logo na meme asi neˈe faˈaleˈa na
fanga. Ma muke tua ˈani aroaroˈanga ˈi
safitamuˈa kwailiu.”

10

*Sa Jesus nia faˈamanata sulia
ilangaˈilana ˈafe
(Matthew 19:1-12; Luke 16:18)*

1 Sui ma sa Jesus ka faˈasia ˈi Kapaneam,
ma ka leka ˈuana na bali fanoa ˈi Judea, ma
ka toˈofolo ana kafo ˈi Jodan. Ma ngwae
ˈoro ki kira ka fiku maˈi siana, ma nia
ka faˈamanata kira, diˈia ba nia ˈita ka
faˈamanata naˈa maˈi.
2 Ma ti Farasi kira ke leka siana sa Jesus,
ma kira ka iliili ˈuana faˈaroralana faˈasia
na taki sa Moses, ma kira ka ˈuri, “ˈUri
ma, na taki sa Moses nia alaˈania goˈo
ˈana neˈe ngwae ke ilangaˈinia na ˈafe nia
kwa?”
3 Ma sa Jesus ka olisida ma ka ˈuri, “Na
tae ba sa Moses nia fata totongaˈi fuamuˈa
ˈania sulia ru neˈe?”
4 Ma kira ka fata ˈuri, “Sa Moses nia
alaˈania neˈe ngwae ke keresia ta ˈaba ru
ana kwai ilangaˈinga, ma ka kwatea fuana
na ˈafe nia, fasi ˈiri nia ka logea naˈa.”
5 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Sa Moses
nia keresia na taki neˈe fuamuˈa sulia nia
ˈafitaˈi fuana faˈamanata lamuˈa.
6 Bore ma, ˈita nama maˈi ana kaidaˈi
God nia saungaˈinia na ru ki taˈifau, na
Kerekereˈa Abu nia saea, ‘Nia saungaˈinia
ngwae ki ˈani ngwangwane ma kini.
7 Duˈungana ru neˈeri, ngwae ka faˈasia
na maˈa nia faˈinia teˈa nia, ma ka tua
ratai faˈinia na ˈafe nia,
8 ma kera ke alua taˈi manataˈanga diˈia
taˈi ngwae goˈo.’ Nia noaˈa laˈu ta ro
ngwae toˈotoˈo, bore ma diˈia taˈi ngwae
naˈa.
9 Nia neˈe, ru God nia firi fikua ka sui
naˈa ˈunaˈeri, noaˈa nia kasi leˈa fuana ta
ngwae ke logea laˈu.”
10 Ma kaidaˈi sa Jesus faˈinia na fa-
farongo nia ki kira oli ˈi luma, kira ka lidia
ˈuana malutana ru neˈeri.
11 Ma nia ka olisida ka ˈuri, “Ta ngwae
bore ˈana neˈe nia ilangaˈinia na ˈafe nia,
ma ka korea lala ta ˈafe matamata, nia
kakabara naˈa fafia na ˈafe nia.
12 Ma nia ˈunaˈeri logo, diˈia ta ˈafe nia
ilangaˈinia na araˈi nia, ma ka ˈafe laˈu
fuana ta ngwae matamata, nia kakabara
naˈa fafia na araˈi nia.”

*Sa Jesus nia faˈaleˈa na ngela tiˈitiˈi ki
(Matthew 19:13-15; Luke 18:15-17)*

13 Ti ngwae kira ngalia maˈi na kaela
ngela tiˈitiˈi siana sa Jesus, fasi ˈiri nia ka
sama toˈoda ma ka faˈaleˈada, bore ma
fafarongo nia ki kira ka balufida.
14 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisia ru neˈeri,
nia ka saetaˈa, ma ka fata ˈuri fuada,
“Muke alaˈania na kaela ngela tiˈitiˈi kira
ke leka maˈi siaku, ma noaˈa kamu kasi
foneda laˈu. Duˈungana sa tai neˈe nia
manata mamana ka diˈia ngela tiˈitiˈi ki,
nia bolo fuana tuaˈa olofana ˈInotoˈanga
God.
15 Nau ku saea ru mamana fuamuˈa,
diˈia ta ngwae neˈe noaˈa nia kasi
faˈamamana diˈia ta ngela tiˈitiˈi, nia
ˈafitaˈi liu nia ka ruˈu ˈi saena na
ˈInotoˈanga God.”
16 Ma nia ka ofia na ngela tiˈitiˈi neˈeri
ki, ma ka alua na limana ada, ma ka
faˈaleˈada.

*Na ngwae toˈoru
(Matthew 19:16-30; Luke 18:18-30)*

17 Kaidaˈi sa Jesus nia talaˈae ka leka laˈu
kwau sulia taˈi tala, taˈi ngwae nia lalili
maˈi, ma ka bobo uruuru ˈi naˈona. Ma
nia ka lidia ka ˈuri, “Ngwae faˈamanata
leˈa ˈae, ta tae leˈa neˈe nau kui sasia ˈiri
nai toˈo ana na mauriˈa firi?”
18 Ma sa Jesus olisia ka ˈuri, “Faˈuta neˈe
ˈoko sae nau ˈani ngwae leˈa? Noaˈa ta
ngwae ˈiri leˈa goˈo, taˈifilia God goˈo neˈe
nia leˈa.
19 Nia leˈa ˈoko saiana alaˈanga totongaˈi
God ki ba ˈuri, ‘ˈOe kosi sau ngwae, ma ˈoe
kosi ˈusu, ma ˈoe kosi bili, ma ˈoe kosi soke
fafia ta ngwae, ma ˈoe kosi ˈosoa ta ngwae,
ma ˈoko fuˈusi doe ana maˈa ˈoe ma teˈa
ˈoe.’ ”✡
20 Ma nia ka fata ˈuri, “Ngwae
Faˈamanata kwa, nia ˈita nama maˈi ana
kaidaˈi nau ku tiˈitiˈi, nau ku roˈosulia na
taki neˈeri ki taˈifau.”
21 Goˈo, sa Jesus ka lia kwau fuana ˈania
alafeˈanga, ma ka fata ˈuri fuana, “Taˈi ru
goˈo neˈe nia noaˈa ˈua. ˈOke leka kwau,
ma ˈoko ˈoifoli ˈania na ru ba ˈoe ki taˈifau,
ma ˈoko ngalia mani neˈeri ki, ma ˈoko
kwatea fuana na ngwae dalaˈa ki, ma ˈoko
fiˈi toˈo ana na toˈoruˈa ˈi langi. ˈUnaˈeri
goˈo, ˈoko leka maˈi suli nau.”

✡ **10:19** Eksodas 20:12-20; Diutronomi 5:16-20

22 Ma kaidaˈi neˈe ngwae neˈeri nia
rongoa goˈo ru neˈeri ki, na maana ka
ˈaruˈaru naˈa. Ma nia ka leka naˈa ˈana
faˈinia na kwaimanataiˈanga, duˈungana
neˈe niaˈa ngwae toˈoru liu.
23 Sui ma sa Jesus ka lia fuana na
fafarongo nia ki, ma ka fata ˈuri, “Nia
ˈafitaˈi liu naˈa fuana na ngwae toˈoru ki
kike ruˈu saena ˈInotoˈanga God.”
24 Ma na fafarongo nia ki kira ka ˈarefo
liu naˈa ana alaˈanga neˈeri ki. Sui sa Jesus
ka fata laˈu ˈuri fuada, “Ngela nau kina,
nia ˈafitaˈi liu naˈa fuana na ruˈungaˈa
saena ˈInotoˈanga God.
25 Nia ˈafitaˈi liu neˈe ta kamel ke ruˈu
sulia na maˈe kwakwa tiˈitiˈi ˈi ˈaena
sugila. Nia ˈafitaˈi ka liufia laˈu fuana
ta ngwae toˈoru ke ruˈu ˈi saena na
ˈInotoˈanga God.”
26 Ma na fafarongo nia ki kira ka ˈarefo
liu, osiˈana kira fia fasi na toˈoruˈanga
neˈe na faˈaleˈanga maˈi faˈasia God. Ma
kira saefilo kwailiu ada, kira ka ˈuri, “ˈIrai
ma noaˈa ta ngwae goˈo neˈe ke toda
mauriˈa firi reala?”
27 Ma sa Jesus ka lia funufunu fuada ma
ka fata ˈuri, “Nia ˈafitaˈi fuana na ngwae
ki ke toda mauriˈa firi, bore ma fuana God
noaˈa nia kasi ˈafitaˈi goˈo. Na ru ki taˈifau
nia talangwaraˈu goˈo ˈana fuana God.”
28 Ma sa Peter ka fata ˈuri fuana, “Kaim-
ili faˈasia naˈa ru ki taˈifau ˈiri mika donga
ˈoe naˈa!”
29 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “ˈIu, nau
ku saea fuamuˈa, diˈia ta ngwae neˈe ke
faˈasia na luma nia, nama na ngwaefuta
nia ki, nama na ngwaingwaena nia ki,
nama na maˈa nia, nama teˈa nia, nama na
ngela nia ki, nama na ano nia, duˈungaku
faˈinia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe,
30 nia ke baˈa ngalia laˈu ru neˈeri ki ka
ˈoro ka liufia kaidaˈi neˈe. Nia ke baˈa
ngalia ru ˈoro ana na luma ki, ma na
ngwaefuta ki, ma na ngwaingwaena ki, ma
teˈa ki, ma na ngela ki, ma na ano. Ma
nia ke baˈa toda logo nonifiiˈa ki. Ma ana
kaidaˈi neˈe ke baˈa dao maˈi, nia ke baˈa
toˈo ana mauriˈa firi.
31 Bore ˈana na ngwae ˈoro neˈe kira
etaeta ˈi naˈo ki, kike baˈa ˈisiburi, ma na
ngwae ˈoro neˈe kira ˈisiburi ki, kike baˈa
etaeta ˈi naˈo.”

Na uula kaidaˈi neˈe sa Jesus nia fata sulia na maelana
(Matthew 20:17-19; Luke 18:31-34)

32 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki,
kira leka sulia na tala ˈuana ˈi Jerusalem,
ma sa Jesus ka etaeta ada. Ma fafarongo
nia ki kira ka ˈarefo liu, ma ti ngwae logo
neˈe kira leka kwau ˈi burida, kira ka maˈu
liu. Ma sa Jesus ka talaˈia na akwala ma
ro fafarongo nia ki ka taˈi ˈidu tau laˈu
kwau faˈasia ngwae ki. Ma nia ka fiˈi
faˈarongoda ˈani na ru ki neˈe ke baˈa fuli
fuana.
33 Ma nia ka fata ˈuri, “Mulu fafarongo!
Kulu raˈe ˈalaˈa ˈuana ˈi Jerusalem, ma
kira ke baˈa ˈolosae nau, na Ngela Ngwae,
fuana na fata abu doe ki faˈinia na ngwae
faˈamanata ki ana taki. Ma kike baˈa
matalangaˈi nau fuana maelaku, ma kike
kwate nau fuana na ngwae kwaita ki.
34 Ma na ngwae neˈeri ki kike baˈa
ˈoidorole ˈani nau, ma kike ngisuli nau, ma
kike kwaiˈi nau, ma kike saungi nau. Ma
ana uula asoa, nai baˈa tataˈe laˈu faˈasia
na maeˈa.”

Sa James faˈinia sa John kera gania sa Jesus
(Matthew 20:20-28)

35 ˈUnaˈeri goˈo, sa James ma sa John, ro
ngela sa Sebedi ki, kera ka leka maˈi siana
sa Jesus, ma kera ka fata ˈuri, “Ngwae
Faˈamanata kwa, keroˈo oga ˈoke kwatea
taˈi ru neˈe keroˈo gania amu.”
36 Ma sa Jesus ka lidi ˈuri adaroˈo, “Tae
neˈe koroˈo oga nai sasia fuamuroˈo?”
37 Ma kera ka olisia kera ka ˈuri, “Kaidaˈi
neˈe ˈoke baˈa ˈinotoˈa fafia magalia
faˈinia ru ki taˈifau, ˈoke alaˈania ta ng-
wae amiroˈo ke tua ˈi bali ˈoloˈolo amu,
ma ta ngwae ana bali mauli amu fuana
gwaungaˈinga fafia ngwae ki.”
38 Bore ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuadaroˈo, “Koroˈo kina goˈo ru neˈe
koroˈo gania. Koroˈo bolo goˈo amuroˈo
faˈinia nonifiiˈanga nini nai baˈa nonifii
ˈania?”
39 Ma kera ka olisia kera ka ˈuri, “Keroˈo
bolo goˈo amiroˈo fuana sasilana.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo, “ˈIu,
nia leˈa koroˈo ke baˈa nonifii logo diˈia
nauˈa.
40 Bore ma noaˈa nau kusi filia sa tai neˈe
ke tua ˈi bali ˈoloˈolo aku ma neˈe ˈi bali
mauli aku. Talitoˈona God goˈo neˈe ke
kwatea kula ˈunaˈeri ki fuana sa tai faˈida
neˈe nia ka sasi akaˈu ada masida.”
41 Ma kaidaˈi na akwala fafarongo neˈeri
ki kira rongoa ru neˈeri, kira ka saetaˈa
fuana sa James ma sa John.
42 Ma sa Jesus nia fikuda ma ka fata
ˈuri fuada, “Kaumulu saiana na ngwae
gwaungaˈi ki neˈe kira gwaungaˈi fuana
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kira toˈo
ana ngasingasiˈanga, ma kira sai liu ana
usungaˈilana ngwae fuana sasilana ru kira
ogaˈi ki.
43 Sui bore ˈana, noaˈa nia kasi ˈunaˈeri
laˈu ˈi safitamuˈa. Diˈia ta ngwae aumulu
nia oga ka faˈinaˈonaˈo, nia ke saiana nia
ngwae rao kaumulu.

44 Ma diˈia sa tai aumulu neˈe nia oga
ka ˈinotoˈa, nia ke rao ˈoˈo fuana ngwae
ki taˈifau.
45 Osiˈana nauˈa, na Ngela Ngwae, nau
noaˈa kusi leka maˈi fasi ˈiri na ngwae ki
kike rao fuaku. Bore ma nau ku leka lala
maˈi fasi ˈiri nau kui rao fuana na ngwae
ki taˈifau, ma nau ku kwatea na maurilaku
fuana faˈamaurilana na ngwae ˈoro ki."

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae maana rodo
(Matthew 20:29-34; Luke 18:35-43)

46 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus faˈinia na
fafarongo nia ki kira dao naˈa maˈi ana
fanoa ˈi Jeriko. Ma kaidaˈi kira faˈasia
naˈa fanoa neˈeri faˈinia na fikuˈa doe
neˈeri, taˈi ngwae neˈe maana rodo nia
tua goˈo ˈana ˈi ninimana na tala fuana na
ganiˈa. Na satana sa Batimeas, na ngela sa
Timeas.
47 Ma kaidaˈi nia rongoa sa Jesus, na
ngwae ˈi Nasaret, nia ka leka maˈi, nia
ka ako ka ˈuri, "Jesus ˈaeˈo na ˈalako ana
kwalafa sa David, ˈoke manatai nau maˈi."
48 Ma na ngwae ki kira ka kwaifone ana,
ma kira ka saea fuana fasi ˈiri nia tua
aroaro. Bore ma nia fiˈi ako ka tasa liu
mala ka ˈuri, "ˈAlako ana kwalafa sa David
ˈae, ˈoke manatai nau maˈi!"
49 Ma sa Jesus ka uutoˈo ma ka fata ˈuri,
"Mulu saea maˈi."
Ma kika ri ˈuana sa Batimeas, kira ka
ˈuri, "ˈOke saeleˈa naˈa amu! Tataˈe naˈa,
sa Jesus nia saeˈo naˈa."
50 Goˈo nia ka toˈosia ifi fafo doe nia, ma
ka tataˈe ˈaliˈali, ma ka leka siana sa Jesus.
51 Ma sa Jesus ka lidia ka ˈuri, "Tae neˈe
ˈoko oga nai sasia fuamu kwa?"
Ma na ngwae maana rodo neˈeri olisia
sa Jesus ka ˈuri, "Faˈamanata ˈae, nau ku
oga nai lia logo kwa."
52 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, "Leka
naˈa kwau amu. Lia naˈa duˈungana neˈe
ˈoko faˈamamana nau."
Ma ˈaliˈali na maana ka lia naˈa, ma nia
ka donga naˈa sa Jesus sulia na tala.

11

Sa Jesus nia ruˈu ˈi saena na fanoa ˈi Jerusalem
(Matthew 21:1-11; Luke 19:28-40; John 12:12-19)

1 Kaidaˈi sa Jesus faˈinia na fafarongo
nia ki kira dao karangia na fanoa ˈi
Jerusalem, kira dao ana fanoa ˈi Betfeis ma
ˈi Betani, gwauna faˈi ua kira saea ˈani ˈi
Olif. Goˈo, nia ka kwatea ta ro ngwae ana
fafarongo nia ki, kera ka etaeta ˈi naˈo.
2 Ma nia ka fata ˈuri fuadaroˈo, "Moro
leka ana fanoa loˈoko koroˈo naˈofia kwau.
Ma kaidaˈi koroˈo dao ˈi neˈeri, koroˈo
ke lisia taˈi dongki. Kira firiˈia goˈo ˈada
dongki neˈeri, ma noaˈa ta ngwae kasi
raˈeraˈe ˈua fafona. Koroˈo ke logea, ma
moro ka talaˈia maˈi ˈi neˈe.
3 Ma diˈia ta ngwae nia lidi koroˈo,
'Faˈuta neˈe koroˈo ka logea na dongki
neˈe re?' Moro ke saea fuana, 'Na Aofia
nia boˈoboˈo ˈuana, ma nia ke baˈa olitaˈi
ˈaliˈali logo maˈi ana ˈi neˈe.' "
4 Ma kera ka leka, ma kera ka lisia
taˈi kala dongki kira firiˈia goˈo ˈada ˈi
ninimana na tala ˈi maana taˈi luma. Ma
kaidaˈi kera logea naˈa,
5 ti ngwae neˈe kira uu ˈi neˈeri, kira ka
lidia keroˈa ka ˈuri, "Tae neˈe koroˈo logea
na kala dongki neˈe fuana?"
6 Ma kera ka olisida diˈia ba sa Jesus nia
saea fuadaroˈo, ma na ngwae neˈeri ki kira
ka alaˈania fuadaroˈo.
7 Ma kera ka talaˈia maˈi na kala
dongki neˈeri siana sa Jesus, ma kera ka
safataˈinia na ˈaba ifi kera ki ˈi fafona, ma
sa Jesus ka raˈe fafona.
8 Na ngwae ˈoro ki kira ka safataˈinia na
ˈaba ifi keta kira ki ˈi sulia na tala, ma ti
ngwae kira ka tufua na uila niniu ki, ma
kira ka safataˈinia sulia na tala. Kira sasia
ru neˈeri fuana faˈadoelana sa Jesus.
9 Ma ngwae ki taˈifau neˈe leka faˈinia,
ti ngwae kira ka etaeta ˈi naˈo, faˈinia ti
ngwae neˈe kira ˈisi, kira ako ma kira ka
ˈuri,

"Auraˈea God!
Ma God ˈoke ˈoilakitaˈinia na ngwae
neˈe nia leka maˈi ˈani na ngasin-
gasiˈanga ˈoe!
10 Ma God ˈoke ˈoilakitaˈinia maˈi daolana
na ˈinotoˈanga neˈe nia diˈia na
ˈinotoˈanga sa David koˈo bora kia!
Auraˈea God nia tua ˈi langi!"

11 Sa Jesus nia ruˈu ˈi saena na fanoa ˈi
Jerusalem, ma ka leka ˈi saena na Luma
Abu God. ˈUnaˈeri, nia ka lia kwailiu,
ma ka lisia ru ki taˈifau. Bore ma sulia
nia karangi rodo naˈa, nia ka leka naˈa
ˈuana ˈi Betani faˈinia na akwala ma ro
fafarongo nia ki.

Sa Jesus nia agia na ˈai kira saea ˈani na figi
(Matthew 21:18-19)

12 Ma ana faˈi asoa ˈi buri, kaidaˈi sa
Jesus ma na fafarongo nia ki kira oli naˈa
maˈi faˈasia ˈi Betani, sa Jesus ka fiolo.
13 Ma nia ka lia kwau, ma ka lisia taˈi ˈai
uluuluˈa neˈe kira saea ˈani na figi. Ma nia
ka leka karangia fasi ˈiri ke lisia ta fuaˈi ru
ana. Bore ma kaidaˈi nia dao ˈi ˈaena, nia
ka lisia goˈo ana na raˈi ru ki, sulia kaidaˈi
neˈeri na ˈai figi ki kira lua ˈao.

14 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana na ˈai
figi neˈeri, “Ta ngwae kata ˈani ˈania laˈu
ta fuaˈi ru amu!” Ma na fafarongo nia ki
kira ka rongoa ru neˈeri.

Sa Jesus nia leka ˈi saena na Luma Abu God
(Matthew 21:12-17; Luke 19:45-48; John 2:13-22)

15 Ma kaidaˈi kira dao naˈa ˈi Jerusalem,
sa Jesus ka leka ˈi saena na Luma Abu
God. ˈUnaˈeri, nia ka lalia na ngwae ki
taˈifau neˈe kira foli ma kira ka ˈoifoli ana
ru fuana kwaisuˈusiˈanga ki, ma kira ka
obosia ngwae ki ˈi neˈeri. Ma nia ka giosia
na tatafe ana ngwae neˈeri ki neˈe kira
rokisi mani ki, ma ka giosia na ru fuana
tuaˈa ana ngwae ki neˈe kira ˈoifoli ana
na faˈi fao ki.
16 Ma noaˈa nia kasi alaˈania ta ngwae
ke ngalia ta ru ˈi saena na ana Luma Abu
God.
17 Ma nia ka faˈamanata na ngwae ki,
ka fata ˈuri, “God nia saea ˈi saena na
Kerekereˈa Abu ka ˈuri, ‘Na luma nau, kira
saea ˈani na luma fuana foˈongaˈa fuana
na ngwae ana magalia ki taˈifau.’ Bore ma
kamu faˈitaˈinia ka alua lala kula fuana
bililana ngwae ki.”
18 Ana kaidaˈi, na fata abu doe ki faˈinia
na ngwae faˈamanata ana na taki ki, kira
rongoa ru neˈeri, ma kira ka talaˈae kika
lulu ˈuana ta ru kike sasia fuana saungi-
lana sa Jesus. Ma kira ka maˈungia, sulia
neˈe fikuˈa neˈeri taˈifau, kira ˈarefo liu
ana na faˈamanataˈanga nia.
19 Nia saˈulafi naˈa, sa Jesus ma na
fafarongo nia ki, kira ka leka naˈa faˈasia
ˈi Jerusalem.

Faˈataˈinga ana ˈai figi
(Matthew 21:20-22)

20 Ana ˈofodangi ana faˈi asoa ˈi buri, sa
Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira ka
leka kwau sulia na tala. Kira lisia na ˈai figi
baera nia kuku taˈifau naˈa leka ka koso
naˈa sulia na lalina.
21 Ma sa Peter ka manata toˈona ru ba sa
Jesus nia sasia ana ˈai neˈeri, ma ka fata
ˈuri fuana, “Ngwae faˈamanata ˈae, lisia
basi na ˈai figi ba ˈoko agia, nia mae naˈa!”
22 Ma sa Jesus nia olisia ka ˈuri, “Kamu
ka manata mamana naˈa ana God.
23 Nau ku saea fuamuˈa, diˈia kamu ke
fata ˈuri fuana faˈi ua neˈe, ‘ˈOke tataˈe,
ma ˈoko ˈui ˈaniˈo talamu saena na asi,’
ma noaˈa kamu kasi manata ruarua ˈi
saena na liamuˈa, ma kamu ka manata
mamana ana ru neˈe kamu saea nia ke fuli,
ru neˈeri ke fuli goˈo ana fuamuˈa.
24 Ta neˈe, nau ku saea fuamuˈa ˈuri,
kaidaˈi kamu foˈo, ma muke gani ˈuana
ta ru, kamu ke manata mamana diˈia neˈe
kamu ngalia naˈa, ma God ke baˈa kwatea
goˈo ˈana ru neˈe kamu gani ˈuana.
25-26 ˈIu, kaidaˈi kamu foˈo, muke ru-
fuanata ana taˈangaˈa neˈe ta ngwae nia
sasia amuˈa, ˈiri neˈe Maˈa kamu neˈe nia
tua maˈi ˈi langi ke rufuanata logo ana
taˈangaˈa kamu ki.”

Gwaungaˈi ngwae Jiu ki kira kwaingi-
longiloi sulia gwaungaˈinga sa Jesus
(Matthew 21:23-27; Luke 20:1-8)

27 Sa Jesus faˈinia fafarongo nia ki, kira
oli laˈu maˈi ˈuana ˈi Jerusalem. Ma
kaidaˈi sa Jesus leka kwau ˈi saena Luma
Abu God, na fata abu doe ki, ma na ngwae
faˈamanata ana na taki ki, ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki, kira ka leka maˈi siana.
28 Ma kira ka lidi ˈuri ana, “Na ma-
manaˈanga tae neˈe ˈoko toˈo ana fuana
na sasilana ru neˈe ki kwa? Ma sa tai
mo neˈe nia kwatea na mamanaˈanga neˈe
fuamu?”
29 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “ˈIu, nau
ku lidi kaumulu basi ˈuana taˈi ru. Diˈia
kamu olisia, nau ku fiˈi faˈarongo kaumulu
ana na mamanaˈanga neˈe nau ku toˈo ana
fuana sasilana ru neˈe ki.
30 ˈIu, kamu ke saea basi fuaku, na
mamanaˈanga neˈe sa John nia toˈo ana
fuana na siuabuˈanga nia ˈita maˈi faˈasia
ˈi fai? Nia ˈita maˈi ana God, nama nia ˈita
maˈi ana na ngwae ki goˈo?”
31 Ma kira ka talaˈae ana olisuˈusuˈunga
ˈi safitada kwailiu kira ka ˈuri, “Tae neˈe
kulu ke saea? Diˈia kulu olisia ma kulu ka
ˈuri, ‘Faˈasia maˈi God,’ nia ke baˈa fata
ˈuri, ‘ˈIrai ma faˈuta mo neˈe noaˈa kamu
kasi faˈamamana sa John?’
32 Ma noaˈa nia kasi leˈa logo fuana
neˈe kulu ka fata ˈuri, ‘Nia ˈita goˈo maˈi
ana na ngwae ki.’ ” Kira sasi ˈuri osiˈana
kira maˈungia na ngwae ki, duˈungana na
ngwae ki taˈifau kira saiana sa John nia na
profet mamana.
33 Nia neˈe, kira olisia sa Jesus ma kira
ka ˈuri, “Kaimili kina goˈo.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Nauˈa
bore naisi faˈarongo kamu logo ana na
mamanaˈanga faˈuta neˈe nau ku sasia
ˈani ru neˈe ki.”

12

Na tarifulaˈa sulia na ngwae ni rao ˈi
saena oˈola
(Matthew 21:33-46; Luke 20:9-19)

1 Sui, sa Jesus nia alaˈa fuana gwaungaˈi
ngwae Jiu baera ki ˈani tarifulaˈa ka
ˈuri, “Taˈi ngwae nia fasia na oˈola. Ma
nia ka saungaˈinia sakali kalia, ma ka
ˈilia taˈi kilu fuana na ngisilana na fuaˈi
ˈai ki fuana saungaˈilana waen, ma ka
saungaˈinia taˈi luma fuana na foloˈa. Ma

nia ka alua na oˈola nia saena limana
ngwae ki neˈe kira rao ˈi saena. ˈUnaˈeri,
nia ka leka naˈa ˈana ˈuana ta maˈe fanoa.
2 Ma kaidaˈi neˈe oˈola neˈeri nia maua,
nia ka kwatea na ngwae ni rao nia fuana
na ngwae neˈe kira rao ˈi saena oˈola nia,
fasi ˈiri kike kwatea maˈi ta bali ana fuaˈi
ru neˈe kira loiˈi ki.
3 Bore ma ngwae ni rao neˈeri ki kira firi
ngasi ana, ma kira ka ulasia, ma kira ka
olitaˈi ˈoˈo goˈo ˈada ana.
4 Goˈo, na ngwae ba nia toˈo ana na oˈola
neˈeri ka kwatea laˈu ta ngwae ni rao. Ma
na ngwae ni rao ˈi saena oˈola, kira ka
kwaiˈia gwauna, ma kira ka mala taˈa liu
naˈa ana.
5 ˈUnaˈeri na ngwae ba toˈo ana na oˈola,
nia ka kwatea laˈu ta ngwae ni rao, ma kira
ka saungia ka mae naˈa. Ma kira ka sasi
logo ˈunaˈeri ana na ngwae ˈoro neˈe nia
baˈeda ˈi buri ki. Kira ulasia ti ngwae, ma
kira ka saungia ti ngwae ka mae.
6 ˈIu, ma taˈi ngwae naˈa neˈe nia toˈo
ana fuana baˈelana, taˈi ngela mutaˈi nia
naˈa neˈe ngwae neˈeri. Ma nia ka baˈea
kwau, ma ka manata ˈuri, ‘Kira ke baˈa
fuˈusi doe ana ngela nau.’
7 Bore ma, ngwae neˈe kira rao ˈi saena
oˈola, kira fata fuada kwailiu ma kira ka
ˈuri, ‘Nia naˈa neˈe na ngela na ngwae
ba nia toˈo ana na oˈola. Leka maˈi kuke
saungia, fasi ˈiri kulu ka toˈo ˈakulu ana
ru nia ki taˈifau.’
8 Ma kira ka ngalia na ngela neˈeri, kira
ka saungia ka mae, goˈo kira ka ˈui ˈania
naˈa nonina ˈi maa faˈasia saena na oˈola
neˈeri.”

9 Ma sa Jesus ka saefiloda ka ˈuri, “Tae
neˈe na ngwae neˈe nia toˈo ana na oˈola
neˈeri ke baˈa sasia? Nia ke baˈa dao
maˈi, ka saumusia na ngwae neˈeri ki. Sui
nia ka kwatea naˈa oˈola nia fuana ngwae
matamata ki.
10 Nia mamana kamu toˈomani na
Kerekereˈa Abu ba nia fata ˈuri,

‘Na fau neˈe na ngwae saungaˈi luma ki
kira ˈaila ˈania, nia neˈe na fau neˈe
talingaˈi ka liufia na fau ki taˈifau
ana ˈodoa.

11 God neˈe faˈafulingani ru neˈeri, ma na
lisilana ka leˈa liu.’ ”✡

12 Na faˈinaˈonaˈo Jiu ki, kira oga kike
daua sa Jesus, osiˈana kira saiana neˈe sa
Jesus nia fata sulia tarifulaˈa neˈeri fuana
giosilada. Bore ma, kira maˈu ˈani fikuˈa
neˈe, ma kira ka faˈasia, ma kira ka leka
naˈa ˈada.

Na kwatelana na mani ana na takisi fuana na tatalafaˈa ˈi Rom
(Matthew 22:15-22; Luke 20:20-26)

13 Ti faˈinaˈonaˈo, kira kwatea ti Farasi
ma ti ngwae ana ngwae sa Herod ki fuana
saefilolana sa Jesus fasi ˈiri kike faˈarora
niaˈa.
14 ˈIu, kira dao naˈa siana, ma kika fata
ˈuri, “Ngwae Faˈamanata ˈae, kaimili sa-
iana ru ˈoko saeˈe ki, ru mamana ki taˈifau
goˈo. ˈOko faˈamanata goˈo ˈamu su-
lia mamanaˈanga ma kwaiogaiˈanga God
fuana na ngwae ki. Ma ˈoe kosi ˈado
goˈo faˈinia ta ngwae ˈani ta tae neˈe kira
manata sulia. Ma noaˈa ˈoe kosi manata
goˈo ˈuana na ˈinotoˈalana na ngwae. ˈIu,
ˈoke saea basi fuaimili! Nia faˈuta? Na
taki kia, nia luia na kwatelana na mani
ana takisi fuana na ngwae gwaungaˈi ana
ˈafutana ˈi Rom? Nia faˈuta? Nia bolo
faˈinia kaimili ke kwatea takisi baera,
nama noaˈa?”
15 Bore ma, sa Jesus nia sai goˈo ana
sokeˈa kira, ma nia ka olisia ka ˈuri,
“Faˈuta neˈe kamu ka sasi ˈuana na
faˈaroralaku? Mulu ngalia maˈi ta selene.
Nai lisia basi.”
16 Ma kira ka ngalia maˈi taˈi selene, ma
nia ka saefiloda ka ˈuri, “Na nununa sa tai
niniˈa? Ma na satana sa tai mo niniˈa?”

Ma kira olisia, kira ka ˈuri, “Na nununa
ma na satana na tatalafaˈa ˈi Rom.”
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Kamu ka
kwatea fuana na tatalafaˈa ˈi Rom na ru
nia ki, ma kamu ka kwatea logo ru God ki
fuana God.”

Ma kira ka ˈarefo liu ˈania.

Tarifulaˈa sulia na tataˈenga faˈasia na maeˈa
(Matthew 22:23-33; Luke 20:27-40)

18 Sui, ti Sadusi kira leka maˈi siana sa
Jesus. Na Sadusi ki kira saea fasi na ngwae
ki noaˈa kira kasi tataˈe laˈu faˈasia na
maeˈa.
19 Ma kira ka saefiloa sa Jesus kira ka fata
ˈuri, “Ngwae Faˈamanata kwa, sa Moses
nia keresia na taki fuaka ka alangaˈi ˈuri,
‘Diˈia ta ngwae nia mae, ma na ˈafe nia ka
mauri ˈua, bore ma noaˈa nia kasi toˈo ana
ta ngela, na ngwaefuta nia ka korea laˈu na
gwaˈi ˈuru neˈeri, fasi ˈiri kera ka toˈo ana
ta ngela fuana ka talafuila na ngwae neˈe
nia mae naˈa.’
20 ˈIu, ma ana taˈi kaidaˈi, fiu ngwae
asina ki kira tua. Ma na ngwae ˈi naˈo ka
korea ta kini, ma ka noaˈa kasi alua goˈo ta
ngela, ma ngwae neˈeri ka mae naˈa ana.
21 Sui ma, ruana ngwae ka korea laˈu na
kini baera, ma noaˈa nia kasi alua logo ta

✡ **12:11** Sam 118:22-23

ngela, ma ka mae logo ˈana. Sui ma uula
ngwae ka ˈunaˈeri logo.
22 Ma ka ˈunaˈeri logo fuana ai burina
ki taˈifau. Na fiu ngwae asina neˈeri ki
taˈifau goˈo neˈe kira korea kini neˈeri, ma
ka noaˈa kira kasi toˈo goˈo ana ta ngela,
ma kira ka mae taˈifau naˈa. Ma ˈisilana,
kini neˈeri ka mae logo.
23 ˈUri ma, ana asoa neˈe God ke taˈea
ngwae mae ki taˈifau faˈasia maeˈa, sa tai
ada neˈe na ˈafe nia? Sulia na fiu ngwae
asina neˈeri ki ba kira korekorea na kini
neˈeri taˈifau.”
24 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Kau-
mulu rora liu naˈa, sulia kamu kasi sai
goˈo ana na Kerekereˈa Abu ki, ma na
ngasingasiˈanga God.
25 Sulia, kaidaˈi neˈe ngwae mae ki kira
ke tataˈe laˈu fuana na mauriˈa, kira diˈia
naˈa ˈada na ˈainsel ki ˈi langi neˈe noaˈa
kira kasi kore kini naˈa.
26 ˈIu, nau ku faˈamanata kamu sulia
na tataˈenga faˈasia na maeˈa. Nau ku
saiana kamu toˈomani naˈa ˈi saena na
kerekereˈa sa Moses ana kula ba sulia na
mafula nia duˈafia na busuˈi ˈai baera.
God ka fata fuana sa Moses ka ˈuri, ‘Nauˈa
na God sa Abraham, ma na God sa Aesak,
ma na God sa Jakob.’
27 Na fadalana neˈe ˈuri, ngwae neˈeri
ki neˈe kira mae naˈa, God nia saea neˈe
nia God kira ˈua, osiˈana kira mauri ˈua
faˈinia. Kaumulu rora liu naˈa!”

Na fata totongaˈinga neˈe ˈinotoˈa
(Matthew 22:34-40; Luke 10:25-28)

28 Ma taˈi ngwae faˈamanata ana taki sa
Moses, nia ka rongoa alaˈanga neˈeri ki.
Ma nia ka saiana na olisiˈanga leˈa neˈe sa
Jesus sasia fuana ngwae Sadusi ki. Ma nia
ka leka maˈi, ka saefiloa sa Jesus ka ˈuri,
“Na taki faˈuta neˈe nia doe ka liufia na
taki sa Moses ki taˈifau kwa?”
29 Ma sa Jesus nia olisia ka ˈuri, “Na taki
doe ka liufia taki ki taˈifau neˈe nia ˈuri,
‘Ngwae Jiu ki, muke fafarongo basi! Na
God kia, nia taˈi God goˈo.
30 ˈOke kwaima ana God ˈoe ˈani man-
atamu taˈifau, ma ˈani mangomu taˈifau,
ma ˈani liamu taˈifau, ma ˈani ngasingasi
lamuˈa taˈifau.’
31 Ma na ruana taki ka ˈuri, ‘ˈOke alafe
fuana ngwae ki taˈifau ka diˈia logo neˈe
ˈoko alafe fuamu talamu.’ Noaˈa naˈa ta
taki laˈu neˈe nia doe ka liufia na ro taki
neˈeri ki.”
32 Ma na ngwae faˈamanata ana taki sa
Moses ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Ngwae
faˈamanata ˈae, na olisiˈanga ˈoe nia leˈa
liu. Nia ka mamana, taˈifilia na Aofia
goˈo ˈana neˈe God, ma noaˈa naˈa ta god
matamata laˈu.
33 Ma ngwae ki kira ke alafe nama ana
God ˈania mangoda taˈifau, ma ˈania na
liada taˈifau, ma ˈania na ngasingasilada
taˈifau. Ma kira ka alafe fuana ngwae
ki taˈifau ka diˈia logo neˈe kira ke alafe
fuada talada. Ngwae neˈe roˈosulia ro
taki neˈeri ki, kira sasi ru talingaˈi ka
liufia kwatelana na kwaisuˈusiˈanga fuana
God.”
34 Ma sa Jesus ka lia saiana na
liatoˈongaˈa nia, ma ka fata ˈuri fuana,
“ˈOko karangi naˈa fuana God ke
gwaungaˈi fafia maurilamu.”
Ma buri ˈana naˈa, noaˈa ta ngwae kasi
nonираˈa naˈa fuana saefilolana sa Jesus
laˈu.

Sa Jesus nia ˈalako ana kwalafa sa
David ma na Aofia nia logo
(Matthew 22:41-46; Luke 20:41-44)

35 ˈUnaˈeri sa Jesus ka faˈamanata saena
na Luma Abu God, nia ka saefilo ˈuri, “Nia
faˈuta neˈe ngwae faˈamanata ana na taki
sa Moses ki, kira saea na Christ neˈe ngwae
ana na kwalafa sa David?
36 Na Anoˈi ru Abu ba nia faˈafata sa
David ka ˈuri,
‘God nia fata ˈuri fuana Aofia nau:
ˈOko tua bali ˈoloˈolo aku, ma ˈoko
gwaungaˈi faˈinau, masia kaidaˈi
nau kui alua malimae ˈoe ki ka
roˈosuliˈo.’✡

37 “Sa David ana talana neˈe nia saea na
Christ ˈani na ‘Aofia.’ Nia neˈe, na Christ
nia noaˈa laˈu ˈalako ana kwalafa sa David
goˈo ˈana. Niaˈa Aofia nia logo.”
Na fikuˈa doe neˈeri, kira saeleˈa liu
kaidaˈi kira fafarongoa sa Jesus.

Sa Jesus nia faˈamaˈu ˈania
faˈamanataˈanga ana ngwae faˈamanata
ana taki ki
(Matthew 23:1-36; Luke 20:45-47)

38 Ma sa Jesus ka faˈamanatada ka ˈuri,
“Muke madafi kamu faˈasia na faˈamanata
ana taki sa Moses ki, sulia kira oga liuˈa
faˈinia toro rengorengo keta ki. Ma kira
ka oga liu logo fasi na ngwae ki kike
faˈaˈinotoˈada, ma ke fata leˈaleˈa fuada
ˈi maana usiˈa ki.
39 Ma kira ka oga tuaˈa ˈi naˈo ana
kula ˈinotoˈa ni tuaˈa ki saena luma fuana
foˈongaˈa ki, ma ana kula leˈa ki kaidaˈi
ana fangaˈa ki.
40 Sui bore ˈana, ngwae neˈe ki kira bilia
na luma ma na ru gwaˈi ˈuru ki toˈo ani.
Ma kira ka foˈo keta fasi ˈiri na ngwae ki
ke tangoda. ˈIu, na ngwae faˈamanata ana

✡ **12:36** Sam 110:1

taki sa Moses ki neˈe kwaˈikwaˈinga kira
ke baˈa taˈa liu fuada!”

Na kwateˈa na gwaˈi ˈuru
(Luke 21:1-4)

41 Sa Jesus nia tua saena na Luma Abu
God karangia na kufikufi ru fuana alu
maniˈa ˈi saena. Nia ka lisia ngwae neˈe
kira kwatea mani kira ki. Ma na ngwae
ˈoro neˈe kira toˈoru ki kira ka kwatea
mani ˈoro.
42 Sui, nia ka lisia taˈi gwaˈi ˈuru dalaˈa
liu. Nia leka maˈi, ma ka kwatea logo ro
maga mani tiˈitiˈi ki.
43 Ma sa Jesus ka saea maˈi na fafarongo
nia ki, ma ka fata ˈuri fuada, “Ru mamana
nau ku saea fuaumulu, tae neˈe na gwaˈi
ˈuru dalaˈa neˈe nia kwateˈa, nia doe ka
liufia ngwae ki taˈifau neˈe kira kwate
mani doe.
44 Osiˈana ngwae neˈe kira toˈoru ki,
kira kwatea goˈo ˈada kala bali tiˈitiˈi ana
toˈoruˈa kira ki. Bore ma, gwaˈi ˈuru
dalaˈa neˈe, nia kwate taˈifau naˈa ana ru
ki neˈe nia toˈo ani fuana tualana.”

13

Kaidaˈi ana ˈafitaˈiˈanga
(Matthew 24:1-14; Luke 21:5-19)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia faˈasia na Luma
Abu God, taˈi ngwae ana fafarongo nia
ki ka fata ˈuri fuana, “Ngwae faˈamanata
kwa, lisia basi na fau doe neˈe ki, ma na
luma leˈa neˈe ki ana Luma Abu God!”
2 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “ˈIu, ˈoko
oga na luma doe neˈe ki ana Luma Abu
God taka, ne baˈa! Noaˈa ta taˈi gwaˈi fau
ˈi neˈe ana Luma Abu God ke baˈa teo laˈu
ˈi fuila. Kira taˈifau kike baˈa takalo ˈi
ano.”
3 Ma kaidaˈi sa Jesus nia tua gwauna faˈi
ua ˈi Olif neˈe nia tua bolo faˈinia na Luma
Abu God, sa Peter, ma sa James, ma sa
John, ma sa Andrew taˈifilida, kira leka
maˈi siana, ma kira ka saefilo ˈuri ana,
4 “ˈOke saea basi fuaimili, ˈi angita neˈe
ru neˈe ki ke baˈa dao maˈi? Ma ta tae neˈe
ke baˈa fuli, fasi ˈiri ke faˈataˈinia kaidaˈi
fuana ru neˈe ki taˈifau ke fuli, ma ka dao
ˈani?”
5 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kamu
ke lialia leˈa, ma noaˈa kamu kasi alaˈania
ta ngwae ka talaˈi rora amuˈa.
6 Sulia neˈe ngwae ˈoro ki kira ke baˈa
dao maˈi ˈani sataku, ma kike fata ˈuri,
‘Nauˈa naˈa neˈe na Christ!’ Ma kike talaˈi
rora ana ngwae ˈoro ki.
7 Ma kaidaˈi kamu rongoa fuˈanga ki,
ma na alaˈanga sulia na fuˈanga ki, noaˈa
kamu kasi figwanu. Ru ˈunaˈeri ki ke
baˈa dao maˈi, bore ˈana na ˈisilana ru ki
taˈifau noaˈa ˈua.
8 Na maˈe fanoa ki kira ke fuˈalida
kwailiu, ma na ˈinotoˈanga ki kira ke
fuˈalida kwailiu. Ma na tikitiki ki ke liu
ana kula ki taˈifau, ma na unifioloˈa ki ke
liu. Ma ru neˈeri ki kira neˈe etangilana
nonifiiˈa, diˈia goˈo ˈana na kini faˈafuta
ba nia talaˈae ka ngelafii.
9 “Ma kaumulu ke lialia leˈa. Ti ng-
wae ki ke baˈa dau kaumulu, ma kira
ke ngali kaumulu fuana na matalangaˈi
lamuˈa. Kike baˈa nangasi kamu ˈi saena
na luma fuana foˈongaˈa ki. Sulia kamu
faˈamamana nau, kike kwate kamu ke
uu ˈi naˈofana na gwaungaˈi ki ma na
ngwae ˈinotoˈa ki. Kaidaˈi neˈeri kamu ke
faˈarongoda ˈani nauˈa.
10 Ma kamu ke fata sulia na Faˈarongoˈa
Leˈa fuana ngwae ki taˈifau saena magalia.
11 Ma kaidaˈi kira ke dau kaumulu,
ma kira ka ngali kamu ˈuana na mata-
langaˈilamuˈa, noaˈa kamu kasi manata
ˈabera ˈuana ta alaˈanga faˈuta neˈe kamu
ke saea. Kamu ke saea goˈo amuˈa ta
alaˈanga neˈe Anoˈi ru Abu nia kwa-
tea fuaumulu ana kaidaˈi neˈeri. Sulia
alaˈanga ki neˈe kamu ke baˈa saea, nia
noaˈa laˈu na fatalaumulu talamuˈa. Na
alaˈanga neˈeri ki, nia ka leka maˈi faˈasia
na Anoˈi ru Abu.
12 Ma na ngwae ki, kike kwatea na
ngwaefuta kira ki talada fuana saungilada.
Ma na maˈa ki, kira ke sasi ˈunaˈeri logo
ana ngela kira ki. Ma na ngela ki, kira ke
olisuˈusuˈu ma kike baˈa kwatea na maˈa
ma teˈa kira ki fuana saungilada.
13 Ma na ngwae ki taˈifau, kira ke baˈa
suulangaˈi kaumulu, osiˈana kaumulu na
ngwae nau ki. ˈIu, ma diˈia sa tai neˈe nia
manata mamana aku ka dao ana faˈi asoa
isi, God ke baˈa faˈamauria.

Osilana Luma Abu God
(Matthew 24:15-28; Luke 21:20-24)

14 “Ma kaumulu ke baˈa lisia na Ru Sua
ke tataˈe maˈi ana kula abu neˈe fuila
noaˈa nia kasi uu ana. Na ru taˈa neˈeri
ke faˈasua na Luma Abu God, ma ke sasi
ˈiri God ke malangisia.” (Na alaˈanga
fuana na ngwae neˈe nia toˈomaˈi nia ˈuri:
ˈOko malingaˈi leˈa ana na fadalana ru
neˈe.) “Kaidaˈi muke lisia na ru neˈe ki ke
dao maˈi, na ngwae ki neˈe kira tua ana
na abaˈi kula ˈi Judea, kira ke tafi ˈuana
gwauna faˈi ua ki.
15 Ma ta ngwae neˈe ˈoko tua ˈi gwao-
fana luma, tafi naˈa, noaˈa ˈoe kosi koso
laˈu maˈi ˈuana saena na luma ˈoe fuana
ngalilana ta ru.
16 Ma na ngwae neˈe ˈoko tua ˈi saena na
oˈola ˈoe, tafi naˈa, noaˈa ˈoe kosi oli laˈu
ˈi fanoa ˈuana na toro keta ˈoe.

17 Ma ana faˈi asoa neˈeri ki, nia ke baˈa
taˈa fuana na ˈafe ina ki, osiˈana neˈe nia
ˈafitaˈi fuada neˈe kike tafi, ma ka taˈa logo
fuana na ˈafe ki neˈe kira toˈo ana na ngela
tiˈitiˈi ki.
18 Kamu ke foˈo fuana God fasi ˈiri ru
neˈeri ki noaˈa kasi dao laˈu maˈi ana
kaidaˈi ana unuˈi gwariˈa.
19 Duˈungana na nonifiiˈanga ana faˈi
asoa neˈeri ki, nia ke baˈa taˈa ka liufia
na nonifiiˈanga neˈe ngwae saena magalia
ki kira saiana, ˈita ˈua maˈi ana safalilana
kaidaˈi God nia saungaˈinia na magalia ka
dao ana kaidaˈi neˈe. Ma nia noaˈa naˈa
ta ru ˈunaˈeri neˈe ke fuli maˈi ˈi buri.
20 Ma diˈia God kasi faˈadokodokoa
kaidaˈi ana nonifiiˈanga, nia ˈafitaˈi neˈe
ta ngwae ke mauri. Ma nia faˈadokodokoa
kaidaˈi neˈeri fuana leˈalana ngwae neˈe
nia filida ki.
21 “ˈIu, diˈia ta ngwae fata ˈuri fuau-
mulu, ‘Lisia basi, nia naˈa neˈe na Christ,’
nama ka fata ˈuri, ‘Lisia basi, nia naˈa ˈi
loˈoko,’ noaˈa kamu kasi faˈamamana nia.
22 Sulia na ngwae ˈosoˈoso ki ke baˈa dao
maˈi, kira ke fata ˈuri, ‘Nauˈa na Christ,’
faˈinia na ngwae ˈosoˈoso ki kira ke fata
ˈuri, ‘Nauˈa na profet.’ Ma kira ke sasia
faˈanadaˈa ki fasi ˈiri ke talaˈi rora ana na
ngwae neˈe God nia filida ki, bore ma nia
ˈafitaˈi liu fuada.
23 Kamu ke lialia leˈa! Nau ku faˈarongo
kaumulu naˈa ˈi naˈo, sui mala ru neˈe ki
ka fiˈi dao maˈi.

Na daolana maˈi na Ngela Ngwae
(Matthew 24:29-35; Luke 21:25-33)

24 “Ma kaidaˈi neˈe nonifiiˈanga neˈeri
ke sui,
‘God ke fonea na madaˈafi, ma na
madamo, ma noaˈa keroˈa kasi sina.
25 Ma God ke sasi na bulubulu ki, kira ke
baˈa ˈasida faˈasia mamanga.
Ma God ke sasi na ru ˈi langi ki, kira ke
leka rora faˈasia fulida.’✡

26 “ˈUnaˈeri mala, nauˈa na Ngela Ng-
wae, nau ku fiˈi dao tafa maˈi. Nau kui
dao maˈi faˈinia na ngasingasiˈanga doe,
ma na ngwasinasinaˈanga doe ˈi fafona na
gwaˈi salo ki.
27 Ma nau kui baˈa kwatea na ˈainsel nau
ki saena magalia taˈifau, fasi ˈiri kira ke
ukua maˈi na ngwae neˈe God filida ki.”

Ru neˈeri ki taˈifau neˈe Jesus saea
fuada ke baˈa dao mamana

28 Goˈo, sa Jesus ka fata sulia tarifulaˈa
ka ˈuri, “Kamu ke manata basi sulia na
ˈai figi ki. Kaidaˈi kamu lisia na rauna
nia ngosa, muke saiana na kaidaˈi fuana
unitaˈi ˈakoˈakoˈa nia dao karangi naˈa.
29 Ka ˈunaˈeri logo, kaidaˈi kamu lisia
na nonifiiˈanga neˈeri ki ke baˈa dao maˈi,
muke saiana na olilaku maˈi nia karangi
naˈa.
30 Ru mamana neˈe nau ku saea
fuamuˈa, ngwae ki taˈifau neˈe kira mauri
ana kaidaˈi neˈe, noaˈa kira kasi mae ˈi
naˈona ru neˈeri ki taˈifau ke baˈa dao
maˈi.*
31 ˈI langi ma na magalia neˈe ke baˈa
sui, bore ma fatalaku noaˈa kasi sui.

Noaˈa ta ngwae kasi saiana asoa nama
kaidaˈi neˈeri
(Matthew 24:36-44)

32 “Noaˈa ta ngwae kasi saiana kaidaˈi
mamana neˈe nau kui oli maˈi ana. Na
ˈainsel ki ˈi langi bore noaˈa kasi saiana,
ma nauˈa na Ngela bore, noaˈa naisi sai
logo ana. God na Maˈa taˈifilia goˈo neˈe
nia saiana.
33 Kamu ke lialia leˈa, ma muke
kwaimasi, sulia kamu kina ˈi angita neˈe
kaidaˈi neˈeri ke dao maˈi ana.
34 Na olilaku maˈi neˈe ke diˈia ta ngwae
neˈe nia leka ana fanoa tau, ma ka alua na
luma nia saena limana na ngwae ni rao nia
ki. Nia kwatea raoˈa ki fuada toˈotoˈo. Ma
nia ka saea fuana na ngwae neˈe nia lia
sulia sinamaa fasi ˈiri ke lialia leˈa masia
daolana.
35 Nia neˈe, kamu ke lialia leˈa, sulia
nia noaˈa kamu kasi saiana na kaidaˈi
neˈe nai baˈa dao maˈi, diˈia ngwae ˈaˈana
ana luma. Nia ke dao maˈi saˈulafi taka,
nama saena tofongana na rodo, nama
kalokaloˈa, nama ˈofodangi kaidaˈi sina
fiˈi raˈe maˈi.
36 Ma diˈia nia dao ˈaliˈali goˈo maˈi, nia
ka taˈa liu fuamuˈa, diˈia nia dao toˈomulu
kaidaˈi neˈe kamu maliu.
37 Ma ta ru neˈe nau ku saea fuaumulu,
na ru ba nau ku saea logo fuana na ngwae
ki taˈifau nia ˈuri: Kamu ke lialia leˈa!”

14

Na fata abu doe ki kira saungaˈinia
manataˈanga ago fuana sa Jesus
(Matthew 26:1-5; Luke 22:1-2; John
11:45-53)

1 Ro faˈi asoa ki ˈi naˈona na Fangaˈa
Daofaˈi Liuˈa,* ma na fangaˈa neˈe Jiu
ki kira saiana ˈanilana na beret neˈe nia
noaˈa ta isi ˈi saena. Na fata abu doe ki,
ma na ngwae faˈamanata ana taki ki, kira

✡ **13:25** Aesea 13:10; 34:4; Esikiel 13:7; Joel 2:10, 31; 3:15

* **13:30** nama Ru mamana neˈe nau ku saea fuamuˈa, magalia neˈe noaˈa kasi mango ˈi naˈona ru neˈeri ki taˈifau ke baˈa dao maˈi.

* **14:1** Fangaˈa Daofaˈi Liuˈa Fangaˈa neˈe Jiu ki sasi fuana manataˈanga toˈona kaidaˈi koˈo bora kira ki leka faˈasia Ejipt.

ka fiku lokoˈi ru fuana dau agolana ma
saungilana sa Jesus.
2 Kira fata ˈuri, “Noaˈa kulu kasi sasia
ana kaidaˈi ana Fangaˈa, ˈasu ˈubani na
ngwae ki kira ka fiˈi fuˈalikulu.”

Taˈi kini nia ngwaia sa Jesus ana fanoa
ˈi Betani
(Matthew 26:6-13; John 12:1-8)

3 Ana kaidaˈi sa Jesus nia tua ˈi saena
maˈe fanoa ˈi Betani, nia ka fanga ˈi saena
luma sa Simon na ngwae neˈe kuu nia
saungia ˈi naˈo. Ma taˈi kini ka leka maˈi
siana faˈinia na biˈi nura neˈe kwanga liu,†
ma nia fungu ˈani na ngwaingwai neˈe
moko ufiufi leˈa,‡ ma na folilana ka doe
liu. Nia ˈifingia na maana biˈi nura neˈeri,
ma ka kisitani naˈa ngwaingwai moko leˈa
neˈeri fafona gwauna sa Jesus.
4 Ma ti ngwae neˈe kira tua ˈi neˈeri, kira
ka saetaˈa, ma kira ka fata fuada kwailiu
kira ka ˈuri, “Fuila noaˈa nia kasi faˈalia
na ngwaingwai moko leˈa neˈe re!
5 Fuila nia ka ˈoifoli ˈani ˈuana ti mani
ˈoro,§ fasi ˈiri nia ke ngalia mani neˈeri,
ma ka kwatea fuana na ngwae dalaˈa ki.”
Ma kira ka balufia kini neˈeri.
6 ˈUnaˈeri sa Jesus nia ka rongoa, ma ka
fata ˈuri, “Mulu alua nia tua ˈana! Noaˈa
kamu kasi fata faˈalia laˈu. Nia sasia raoˈa
leˈa liu fuaku.
7 Na ngwae dalaˈa ki kira tua tari goˈo
ˈada faˈi kamu. Ma diˈia kamu oga, kamu
ke ˈafida goˈo amuˈa ana ta kaidaˈi. Bore
ma nau noaˈa kusi tua tau goˈo faˈi kamu.
8 Nia sasia ru neˈe nia bolo faˈinia sasi-
lana. Nia kisitaˈinia na ngwaingwai moko
leˈa neˈe ˈi noniku ˈi naˈo ana maelaku
fuana sasi akaˈu ˈanga fuana kwaiatolaku.
9 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, ana
kula ki taˈifau saena magalia neˈe kira ke
alaˈa sulia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe, kira
ke baˈa alaˈa logo sulia ru neˈe nia sasia
aku fuana manataˈanga toˈona.”

Sa Judas nia alafafia na kwatelana sa
Jesus fuana na malimae nia ki
(Matthew 26:14-16; Luke 22:3-6)

10 Sui sa Judas Iskariot, taˈi ngwae ana
na akwala ma ro fafarongo nia ki, nia leka
fuana na fata abu doe ki, ka faˈarongoda
ˈuri, “Nai baˈa kwatea sa Jesus fuaumulu.”
11 Ma kira ka saeleˈa liu sulia ru neˈe nia
saea, ma kira ka alangaˈi fuana kwatelana
selene fuana. Ma sa Judas ka talaˈae naˈa
fuana liaˈa ˈuana ta kaidaˈi leˈa fuana
kwatelana sa Jesus fuada.

Na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa
(Matthew 26:17-25; Luke 22:7-14, 21-23;
John 13:21-30)

12 Ana etana faˈi asoa ana Fangaˈa ana
beret neˈe nia noaˈa ta isi ˈi saena, faˈi
asoa neˈeri neˈe kira saungia kala sip-
sip fuana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa.
Kaidaˈi neˈeri, fafarongo sa Jesus ki kira
ka saefilo ˈuri ana, “ˈI fai neˈe ˈoko oga
kaimili ke leka ma mika sasi akaˈu ana na
Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa fuamu?”
13 Ma sa Jesus ka fata fuana ta ro ngwae
ada ka ˈuri, “Moro ruˈu saena ˈi Jerusalem,
ma taˈi ngwae neˈe nia ngalia na faˈi kafo,
nia ke baˈa saka fuamuroˈo. Moke leka ˈi
burina
14 ˈuana ta luma ˈi neˈeri neˈe nia ruˈu
ˈi saena. Moro ke saefilo ˈuri ana na
ngwae neˈe nia toˈo ana na luma neˈana,
‘Na ngwae Faˈamanata nia saea neˈe maˈe
luma ˈi faˈi neˈe nia ke ˈania na Fangaˈa
ana Daofaˈi Liuˈa faˈinia na fafarongo nia
ki?’
15 Ma nia ke baˈa faˈataˈinia taˈi maˈe
luma doe neˈe nia tua ˈi lifua. ˈI neˈeri
na ru ki taˈifau nia kwaimaˈakwali naˈa.
Ma moro ka sasi akaˈu ana na ru ki taˈifau
fuakulu ˈi neˈeri.”
16 ˈUnaˈeri ma, na ro fafarongo neˈeri
ki kera leka, ma kera ka ruˈu naˈa ˈi
Jerusalem, ma kera ka lisia na ru ki taˈifau
nia diˈia nama neˈe sa Jesus nia saea
fuadaroˈo. Ma kera ka sasi akaˈu ana ru ki
taˈifau fuana Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa.
17 Ma nia saˈulafi naˈa, sa Jesus ka dao
maˈi faˈinia na akwala ma ro fafarongo nia
ki.
18 Ma kaidaˈi kira fanga, sa Jesus ka
fata ˈuri, “Na ru mamana nau ku saea
fuaumulu, taˈi ngwae aumulu ke baˈa
kwate nau fuana na malimae nau ki. Taˈi
ngwae aumulu neˈe nia fanga goˈo ˈana
faˈinau ana kaidaˈi neˈe.”
19 Ma na fafarongo nia ki, kira ka talaˈae
naˈa ana liadilaˈanga, ma kira ka saefiloa
sa Jesus, taˈi taˈi ngwaeˈa, ma kira ka ˈuri,
“Noaˈa naisi kwateˈo fuana malimae ˈoe ki
kwa!”
20 Ma sa Jesus nia olisida ka ˈuri, “Nia
neˈe taˈi naˈa aumulu na akwala ma ro
fafarongo nau ki, ma nia ta ngwae neˈe ke
alua afu beret nia ˈi saena na dako faˈinau.
21 Ma nau, na Ngela Ngwae, nai baˈa mae
diˈia na Kerekereˈa Abu ki ba fata suli nau.
ˈUnaˈeri bore ana, kwaimanatai liu fuana
na ngwae neˈe ke baˈa kwate nau fuana na
malimae nau ki! Nia leˈa fuana na ngwae
neˈeri diˈia nia noaˈa kasi futafuta goˈo.”

† **14:3** Na kukfikufi ru neˈe kwanga liu neˈe kira saea ˈani alabaster na fau neˈe madumadu liu. ‡ **14:3** Na ngwaingwai neˈe moko ufiufi leˈa neˈe kira saea ˈani nad. § **14:5** mani ˈoro Faˈafoli ˈani ˈuana mani bolo faˈinia folifoliˈa ana taˈi faˈi ngali.

Na fangaˈa Aofia saˈulafi
(Matthew 26:26-30; Luke 22:14-20; 1 Korint 11:23-25)

22 Ma kaidaˈi kira fanga naˈa, sa Jesus
nia ngalia taˈi afu beret, ma ka baˈatafea
God, sui ka ngiia. Nia ka kwatea fuana na
fafarongo nia ki, ka fata ˈuri, “Ngalia muke
ˈania. Nia naˈa neˈe noniku.”
23 Sui nia ka ngalia na titiu ˈi waen, ma
ka baˈatafea God, sui ka kwatea fuada. Ma
kira taˈifau kika kwaˈu ana.
24 Ma nia ka fata ˈuri, “Nia naˈa neˈe
ˈabuku neˈe nia igo fuana ngwae ˈoro
ki fuana faˈangasilana na fau alangaˈinga
faolu God.✡
25 Ru mamana nau ku saea fuaumulu,
nau noaˈa kusi kwaˈufia naˈa na waen
neˈe leleka ka dao ana faˈi asoa nau kui
kwaˈufia laˈu na waen neˈe, kaidaˈi God
ke gwaungaˈi fafia ngwae ki taˈifau.”
26 Buri ˈana kira ka ngulia faˈi ngu, sui
kira ka leka ˈuana na ua ˈi Olif.*

Sa Jesus eta fataˈa ˈani sa Peter ke baˈa tofea niaˈa
(Matthew 26:31-35; Luke 22:31-34; John 13:36-38)

27 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kaumulu
taˈifau goˈo neˈe kamu ke baˈa tafi faˈasi
nau. Sulia na Kerekereˈa Abu nia fata ˈuri,
‘God ke saungia ngwae neˈe nia lia sulia
na sipsip ki, ma na sipsip ki taˈifau
kira ka takalo.’✡

28 “Ka ˈunaˈeri bore ˈana, ˈi buri ˈana
nau kui tataˈe laˈu ˈuana mauriˈa, nau kui
etaeta ˈi naˈo aumulu ˈuana ˈi Galili.”
29 Ma sa Peter nia olisia ka ˈuri, “Nia
ˈafitaˈi liu neˈe nau kui leka faˈasiˈo, sui
bore ˈana ngwae ki taˈifau kira ke leka
faˈasiˈo!”
30 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana sa Peter,
“Nau ku saea fuamu. Naˈona na karai ke
angi ro ru saena rodo neˈe ˈi taˈena, ˈoke
tofe uulufau ˈoko kina nau.”
31 Ma sa Peter nia olisi ngasingasiˈa ana
ka ˈuri, “Sui bore ˈana nau ku mae faˈi ˈoe,
nia ˈafitaˈi nau ku saea fasi nau ku kina
ˈoe!”
Ma na fafarongo ki taˈifau goˈo neˈe,
kira saea logo taˈi ru neˈeri.

Sa Jesus nia foˈo ˈi Getsemani
(Matthew 26:36-46; Luke 22:39-46)

32 Sui sa Jesus faˈinia na fafarongo nia
ki, kira ka leka ˈuana taˈi kula kira saea
ˈani ˈi Getsemani. Kaidaˈi kira dao naˈa,
sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke tua
ˈaumulu ˈi neˈe kaidaˈi nau kui foˈo ˈaku.”
33 Sui nia ka talaˈia sa Peter, ma sa
James, ma sa John faˈinia. Ma nia ka
kwaimanatai liu ma ka liadila.
34 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Na liaku
nia figwanu ka doe liu, ma nia bolo faˈinia
naˈa saungilaku. Muke tua ˈi neˈe, kamu
ka ada, ma muke lialia faˈinau.”
35 Ma nia ka ˈidu tiˈitiˈi kwau, ma ka
bobo uruuru ˈi ano. Ma nia ka foˈo
fasi ˈiri diˈia nia talangwaraˈu goˈo ˈana,
kwate noaˈa nia kasi liu saena kaidaˈi ana
nonifiiˈanga.
36 Ma nia ka foˈo ka ˈuri, “Maˈa ˈae, na
ru ki taˈifau nia talangwaraˈu goˈo ˈana
fuamu. ˈOke lafua ˈamu na nonifiiˈanga
neˈe faˈasi nau. Sui bore ˈana, nia noaˈa
laˈu na kwaiogaiˈanga nau, bore ma sulia
kwaiogaiˈanga ˈoe lala.”
37 Sui sa Jesus ka oli maˈi, ma ka dao
toˈona na uulu fafarongo nia ki, kira maliu
goˈo ˈada. Ma nia ka fata ˈuri fuana sa
Peter, “Simon ˈae, faˈuta neˈe ˈoko maliu
kwa? Fuila ˈoke ada faˈinau sulia ta taˈi
agi rodo tiˈitiˈi bore ˈana.”
38 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke
ada, muke lialia ˈani foˈongaˈa sasi na
ilitoˈonga kata liufi kamu. Sulia kaumulu
oga sasilana ru leˈa ki, bore ma nonimuˈa
nia ngwataˈutaˈu liu.”
39 Ma sa Jesus ka leka laˈu faˈasida, ma
ka foˈo, ma ka saea logo taˈi alaˈanga ba
kiri.
40 Sui nia ka oli laˈu maˈi fuada, ma
ka dao toˈoda kira maliu laˈu, sulia neˈe
maada mamaliuˈa liu. Ma noaˈa kira kasi
sai naˈa ana na ru neˈe kira ke saea fuana.
41 Ma kaidaˈi nia oli laˈu maˈi ana uula
kaidaˈi, nia ka fata ˈuri fuada, “Kaumulu
maliu ˈua niniˈa? Nia leˈa naˈa! Lia basi,
kira ke kwate nau naˈa, na Ngela Ngwae,
saena limana na ngwae taˈa ki. Na kaidaˈi
baera nia dao naˈa maˈi!
42 Tataˈe, kulu leka naˈa. Lia basi, na
ngwae ba nia kwate nau fuana na malimae
nau ki, nia dao naˈa maˈi!”

Na daulana sa Jesus
(Matthew 26:47-56; Luke 22:47-53; John 18:3-12)

43 Ana kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa goˈo
ˈana, sa Judas, taˈi ngwae ana na akwala
ma ro fafarongo nia ki, ka dao naˈa maˈi.
Taˈi fikuˈa doe leka maˈi faˈinia faˈasia na
fata abu doe ki, ma na faˈinaˈonaˈo ki, ma
na ngwae faˈamanata ana taki ki. Ma kira
ka ngalia maˈi na sele ni ofoˈa ki ma na
subi ki.
44 Ma sa Judas, na ngwae neˈe ke kwate
sa Jesus fuada, nia ka kwatea na maˈetoto
fuana fikuˈa neˈeri ka ˈuri, “Na ngwae

✡ **14:24** Jeremaea 31:31 * **14:26** ua ˈi Olif Na ua neˈe, na ˈai neˈe kira saea ˈani Olif ki ˈoro liu ana. ✡ **14:27** Sekaraea 13:7

ne'e nau kui nono'ia,† na ngwae ne'e
kamu oga. Kamu ke daua, ma kamu ke
tala'ia kwau."
45 'Una'eri, sa Judas nia dao, nia ka leka
na'a kwau siana sa Jesus, ma ka fata 'uri,
"Ngwae Fa'amanata 'ae!" Go'o, nia ka
nono'ia na'a.
46 Ma kira ka daua na'a sa Jesus, ma kira
ka loba.
47 'Iu, ma ana kaida'i ne'eri, ta'i ngwae
ne'e nia tata'e karangi go'o ana, nia lafua
na'a sele nia, ma ka kwa'i muusia na
alingana na ngwae rao 'ingata'i fata abu.
48 Ma sa Jesus ka saefilo 'uri ada, "'Uri
ma kaumulu fia nau'a ta ngwae bili
nini'a? Nia nini'a muka dao na'a ma'i
fa'inia na sele ki, ma na subi ki fuana
daulaku?
49 Tau na'a ma'i, nau ku fa'amanata
kamu 'i saena na Luma Abu God, bore ma
noa'a kamu kasi dau nau go'o. Ma na
ru nini'a kamu sasia, nia fa'amamana na
Kerekere'a Abu."
50 'Una'eri go'o, fafarongo nia ki ta'ifau
kira ka fa'asia, ma kira ka tafi na'a 'ada.
51 Ma ta'i ngwae fi'i doe ne'e nia toro
go'o ana na toro folo, nia leka ma'i buri
'ana sa Jesus. Ana kaida'i kira daua na'a
ngwae fi'i doe ne'e,
52 na toro nia ka angosi na'a fa'asia, ma
nia ka tafi dadara na'a 'ana.

Sa Jesus nia uu 'i na'ona fa'ina'ona'o ki

(Matthew 26:57-68; Luke 22:54-55, 63-71; John 18:13-14, 19-24)

53 'Una'eri, kira ka tala'ia sa Jesus 'uana
luma 'ingata'i fata abu. Ma na fata abu
doe ki, ma na fa'ina'ona'o ki, ma na
ngwae fa'amanata ana na taki ki, kira fiku
'i ne'eri.
54 Ma sa Peter nia 'isi buri tau na'a
kwau, ma ka ru'u logo saena na fa'i labu
ana luma na 'ingata'i fata abu. Nia ka tua
'ana 'i ne'eri fa'inia na ngwae folo ki, ma
nia ka rara 'ana 'i ninimana na mafula.
55 Go'o, na fata abu doe ki, ma na fikuta'i
ngwae loko'i ru ta'ifau, kira ka sasi 'uana
dao'a to'ona ta ru ta'a fuana fafilana ana
sa Jesus fasi 'iri kira ke saungia, bore ma
kira kasi dao to'ona go'o ta ru ana nia'a.
56 Ma na ngwae 'oro ki, kira ka soke fafia
sa Jesus, bore ma ala'anga kira ki noa'a
kasi alu ta'i ru.
57 Ma ti ngwae kira tata'e logo, ma kira
ka soke fuana sa Jesus kira ka 'uri,
58 "Kaimili rongoa nia fata 'uri, 'Nau kui
ba'a osia na Luma Abu God ne'e ngwae
ki kira saunga'inia, ma 'i saena uulu fa'i
asoa ki, nau kui saunga'inia la'u ta Luma
Abu ne'e noa'a la'u na ngwae ki ne'e kira
saunga'inia.' "
59 Ma kira'a bore, na ala'anga kira ki
noa'a kasi alu ta'i ru.
60 Ma na 'ingata'i fata abu nia uu 'i
na'oda, ma nia ka lidia sa Jesus ka 'uri,
"'Uri ma, noa'a 'oe kosi to'o go'o ana ta
ala'anga fuana olisilana ala'anga ne'e ki,
ne'e ngwae ne'e ki kira fai fafi'o 'ania?"
61 Bore ma sa Jesus noto go'o 'ana, ma
ka noa'a kasi olisia go'o. Ma na 'ingata'i
fata abu nia saefiloa la'u ka 'uri, "'Uri ma,
'ae'o ne'e na Christ baera, na Ngela God?"
62 Ma sa Jesus ka olisia ka 'uri, "'Iu,
nau'a ne'e nia'a. Ma 'oke ba'a lisia
nau'a, na Ngela Ngwae, ke tua 'i bali lima
'olo'olo ana na God ngasingasi'a. Nai ba'a
gwaunga'i fa'inia, ma nau kui oli ma'i
fa'asia 'i langi fafona na gwa'i salo ki."
63 Go'o na 'ingata'i fata abu ne'eri nia ka
gasia na toro keta nia talana ka fa'ata'inia
na saeta'anga nia, ma ka fata 'uri, "Kulu
kasi oga la'u ta ngwae ni fata fa'amamana!
64 Kaumulu tala rongoa na'a nia
fa'abolota'inia fa'inia God! Kamu manata
fa'uta ana?"

Ma kira ta'ifau go'o, kira ka saea fasi
nia rora na'a, ma nia bolo fa'inia kira ke
saungia na'a.
65 Ma ti ngwae ada kira ka tala'ae fuana
ngisulilana sa Jesus, ma kira ka firi bokota
na maana, ma kira ka kumua. Ma kira
ka fata 'uri, "Saea basi sa tai ne'e nia
kumu'u?" Ma na ngwae folo ki kira ka
tala'ia, ma kira ka suulangani kwai liu
ana.

Sa Peter nia tofe fafia sa Jesus

(Matthew 26:69-75; Luke 22:56-62; John 18:15-18, 25-27)

66 Sa Peter nia tua 'ua go'o 'ana 'i saena
fa'i labu, kaida'i kira matalangani sa Jesus.
Ta'i kini sari'i rao fuana 'ingata'i fata abu
nia dao ma'i.
67 Ma kaida'i nia lisia sa Peter ne'e nia
rara 'ana, nia ka lia saga kwau fuana,
ma ka fata 'uri, "'Oko tua logo fa'inia sa
Jesus, na ngwae ba fa'asia na ma'e fanoa
'i Nasaret."
68 Ma sa Peter nia tofe ka 'uri, "Nau ku
kina, nau kusi saiana ru ne'e 'oke fata
sulia." Ma nia ka ru'u kwau ana ma'e
ta'elo. Ma ana kaida'i ne'e go'o, na karai
ka angi na'a.
69 Ma na kini sari'i rao baera nia lisia
la'u 'i ne'eri, ma ka fata 'uri fuana ngwae
ki ne'e kira uu kalikalia 'i ne'eri, "Nia ta
ngwae logo ada ne!"

† **14:44** Di'ia na falafala ana Jiu ki, na kwainono'ianga fa'ata'inia kwaima'anga ma fu'usi doe'a fuana na fa'amanata fa'asia na fafarongo nia. Nia bolo fa'inia na fafarongo ka fata le'ale'a na fa'amanata nia 'ani nono'ilana limana.

70 Ma sa Peter ka tofea logo.

Ma kaidaˈi tiˈitiˈi ˈi buri ˈana, na ngwae ki neˈe kira uu karangi, kira ka fata ˈuri laˈu fuana sa Peter, “Nia ˈafitaˈi liu ˈoko tofea fasi ˈaeˈo noaˈa laˈu ta ngwae ada, sulia ˈaeˈo logo neˈe ˈoko leka maˈi faˈasia na abaˈi kulu ˈi Galili.”

71 Sui sa Peter ka talitali ka ˈuri, “Alu God ke kwatea na kwaˈikwaˈinga fuaku, diˈia nau kusi fata mamana! Nau noaˈa kusi saiana na ngwae neˈe kamu fata sulia!”

72 Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, na karai ka ruana fai angiˈa naˈa. Ma sa Peter ka manata toˈona na alaˈanga ba sa Jesus nia saea fuana ba nia ˈuri, “ˈI naˈona na karai ka angi ro fau, ˈoko sae uulu fau ana, ˈoko kina nau.” Ma kaidaˈi sa Peter nia manata toˈona ru neˈeri, nia ka angi ikaika naˈa.

15

Kira talaˈia sa Jesus siana sa Paelat
(Matthew 27:1-2, 11-16; Luke 23:1-5, 13-25; John 18:28—19:16)

1 Ana ˈofodangi laˈa bilabila, na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru kira fiku ˈaliˈali maˈi. Goˈo na fata abu doe ki, ma na faˈinaˈonaˈo ki, ma na ngwae faˈamanata ana taki sa Moses ki, kira ˈi saena fikutaˈi ngwae neˈe. Kira fiku lokoˈi ru fuana tae neˈe kira ke sasi ana sa Jesus. Sui kira ka firiˈia sa Jesus ˈani sene, ma kira ka talaˈia kwau fuana kwatelana fuana sa Paelat, na ngwae doe faˈasia ˈi Rom.

2 Ma sa Paelat ka saefiloa ka ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo neˈe tatalafaˈa ngwae ˈi Jiu ki kwa?”

Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nia neˈana ˈoko saea naˈa.”

3 Na fata abu doe ki kira ka fai fafia ana ru rora ˈoro ki.

4 Ma sa Paelat ka saefiloa laˈu ka ˈuri, “ˈOke rongoa basi na ru ˈoro ki neˈe kira fai fafiˈo naˈa ˈani! ˈUri ma ˈoe kosi olisida laˈu kwa?”

5 Bore ma sa Jesus noaˈa kasi saea goˈo ta alaˈanga, ma sa Paelat ka ˈarefo liu.

6 ˈIu, ana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, sa Paelat nia ˈidufaˈi logea taˈi ngwae faˈasia na lokafo neˈe ngwae ki kira gani ˈuana.

7 Ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi ngwae neˈe satana sa Barabas nia tua logo ˈi saena lokafo, osiˈana nia logo neˈe taˈi ana ngwae taˈa neˈe kira sau ngwae ana fuˈanga faˈinia ngwae Rom ki.

8 ˈUnaˈeri na fikuˈa ki kira fiku maˈi, kira ka gania sa Paelat fuana ke logea taˈi ngwae faˈasia na lokafo sulia falafala neˈe nia ˈidufaˈi sasia maˈi ana kaidaˈi ˈunaˈeri ki.

9 Ma nia ka saefilo kira ma ka ˈuri, “ˈUri ma kaumulu oga nau kui logea na tatalafaˈa Jiu ki fuamuˈa?”

10 Sulia sa Paelat saiana naˈa neˈe fata abu doe ki kira kwatea maˈi sa Jesus siana, duˈungana manataˈi ngwae ogalaˈa kira goˈo.

11 Bore ma, na fata abu doe ki kira fataliana na fikuˈa neˈeri, fasi ˈiri kike gania sa Paelat fuana logelana maˈi sa Barabas fuada.

12 Ma sa Paelat ka saefilo laˈu ˈuri ana na fikuˈa neˈeri, “ˈIrai ma ta tae neˈe nau kui sasia ana na ngwae neˈe kamu saea ˈani tatalafaˈa Jiu ki?”

13 Ma kira ka ako kira ka ˈuri, “ˈOke fotofafia ana ˈai rara folo!”

14 Ma sa Paelat nia saefiloda ka ˈuri, “Ta roraˈa tae neˈe nia sasia?”

Ma kira ka ako doe liu laˈu, kira ka ˈuri, “Fotofafia ana ˈai rara folo!”

15 Ma sa Paelat ka logea kwau sa Barabas fuada, sulia nia oga ke faˈasaeleˈa na manatalana na fikuˈa neˈeri. Sui, nia ka kwatea sa Jesus fuana na nangasilana, ma ka kwatea fuana fotoˈilana ˈi tufungana na ˈai rara folo.

Na ngwae ana ofoˈa ki kira ngongoa sa Jesus
(Matthew 27:27-31; John 19:2-3)

16 Na ngwae ana ofoˈa ki, kira ka talaˈia naˈa kwau sa Jesus ˈi saena na faˈi labu ana luma doe sa Paelat, ma kira ka karumia maˈi na ngwae ana ofoˈa ki taˈifau.

17 Ma kira ka faˈaruˈufia ˈani taˈi ifi borabora ˈa keta, ma kira ka ˈerea na taˈi ˈeregwau ana kwalo ngarangaraˈa, ma kira ka duˈua ˈani gwauna diˈia ta tatalafaˈa.

18 Sui kira ka ilifaˈinia na faˈadoelana ma kira ka fata ˈuri, “Na tatalafaˈa Jiu ki, ˈoke mauri tau amu!”

19 Sui kira ka kwaiˈia gwauna ˈani afu ˈai, ma kira ka ngisulia, ma kira ka bobo uruuru ˈi naˈona, diˈia neˈe kira faˈadoea.

20 Ma kaidaˈi neˈe kira ngongoa ka sui naˈa, kira ka kanusua na ifi borabora ˈa keta nia faˈasia. Sui kira ka faˈaruˈufia laˈu ˈani ifi nia talana. ˈUnaˈeri kira ka talaˈia naˈa fuana na fotoˈilana ana ˈai rara folo.

Kira fotofafia sa Jesus ana ˈai rara folo
(Matthew 27:32-44; Luke 23:26-43; John 19:17-27)

21 Ma ana kaidaˈi kira leka kwau sulia na tala, kira dao toˈona taˈi ngwae satana sa Simon, maˈa sa Aleksanda, faˈinia sa Rufus. Niaˈa na ngwae faˈasia na fanoa ˈi Saeren. Nia leka maˈi ma ka ruˈu saena ˈi Jerusalem faˈasia taˈi kula maˈi ˈi maa. Ma

na ngwae ana ofoˈa ki, kira ka suˈumaˈinia
fasi ˈiri nia ngalia na ˈai rara folo sa Jesus.
22 Ma kira ka talaˈia kwau sa Jesus ˈuana
taˈi kula neˈe kira saea ˈani ˈi Golgota. Ma
fadalana neˈe ˈuri, “Na Lasi Ngwae.”
23 Ma kira ka kwatea na waen neˈe kira
dola faˈinia ru neˈe kira saea ˈani Mira, taˈi
suluˈi ru fuana faˈamabelana fiiˈa, bore
ma sa Jesus noaˈa kasi kwaˈufia goˈo.
24 Ma kira ka fotofafia ˈi tufungana ˈai
rara folo. Ma kira ka daroˈia na ifi nia
ki ˈi safitada kwailiu. Kira ka masa diˈia
daisiˈanga fasi ˈiri kira ke dao toˈona sa
tai ada neˈe ke ngalia ta ifi.
25 Ana na sikona kadi sina ˈofodangi,
kira fotofafia ana ˈai rara folo.
26 Ma kira ka alua ˈi gwauna ˈai rara folo
taˈi kerekereˈa ana kwaigiosi ˈanga. Kira
keresia ka ˈuri, “Na ngwae tatalafaˈa Jiu
ki.”
27-28 Ma kira ka fotofafia logo ro ngwae
bili ki ˈi tufungana na ro ˈai rara folo ki
faˈinia sa Jesus. Ta ngwae ˈi bali ˈoloˈolo
ana, ma ta ngwae ˈi bali mauli ana.
29 Ma na ngwae ki kira liu, kira ka nanga
nangataˈinia gwauda, ma kira ka fata buri
tolingaˈi kwau ana sa Jesus, ma kira ka fata
ˈuri, “Kwaraˈae! ˈOko saea ˈoke osia na
Luma Abu God, ma ˈoko saungaˈinia goˈo
sulia uulu asoa ki bani kwa!
30 ˈOke faˈamauriˈo talamu! Koso maˈi
faˈasia na ˈai rara folo neˈana!”
31 Ma na fata abu doe ki, ma na ngwae
faˈamanata ana taki ki, kira ka fata logo
ˈunaˈeri. Ma kira ka fata ˈoidorole ana sa
Jesus, ma kira ka fata ˈuri fuada kwailiu,
“Nia faˈamauria ngwae matamata ki, bore
ma noaˈa nia kasi faˈamauria niaˈa talana!
32 Kulu lia basi diˈia niaˈa na Christ, na
tatalafaˈa Jiu ki. Nia ke baˈa koso goˈo
maˈi faˈasia na ˈai rara folo loeri, ˈiri kulu
ke faˈamamana niaˈa!”

Ma na ro ngwae neˈe kira fotoˈida ana
ˈai rara folo ki faˈinia sa Jesus, kera bore,
kera fata buri tolingaˈi logo ana sa Jesus.

Na maelana sa Jesus
(Matthew 27:45-56; Luke 23:44-49; John 19:28-30)

33 ˈIta ana tofongana asoa, na ˈafutana
abaˈi kula neˈe nia rodoˈa, leleka ka dao
ana sina nia egofolo.
34 Ma ana uula kadi sina saˈulafi, sa Jesus
nia ako doe ma ka ˈuri, *“Eloi, Eloi, lama
sabaktani?”* Na fadalana alaˈanga neˈeri
ki nia ˈuri kwau, “God nau ˈae, God nau
ˈae, faˈuta naˈa neˈe ˈoko faˈasi dangalu
naˈa aku?”
35 Ma ti ngwae neˈe kira tua ˈi neˈeri,
kira ka rongoa, ma kira ka fia fasi nia ri
ˈuana sa Elaeja.
36 Ma taˈi ngwae ˈada lalili kwau, ma
ka tongani taˈi lumulumu ˈasi saena waen
ˈafae, ma ka alua ˈi maana taˈi maˈe ˈai,
ma ka kwatea kwau ˈi maana ngiduna sa
Jesus, fasi ˈiri nia ka kwaˈufia, ma nia ka
fata ˈuri, “Kulu lia basi, sali sa Elaeja ka
leka maˈi ma ka lafua maˈi ˈi ano faˈasia
na ˈai rara folo!”
37 Ma sa Jesus ka ako doe, sui nia ka mae
naˈa.
38 Ma na ifi doe neˈe nia bokota na kula
abu ˈi saena na Luma Abu God nia ka gaa
ˈita maˈi ˈi gwauna leleka ka dao ˈi ˈaena.
39 Ma na ngwae ˈaˈana ana ngwae ni
ofoˈa ki, neˈe nia uu ˈi neˈeri ˈi ˈaena na ˈai
rara folo, nia rongoa na rilana, ma ka lisia
na maelana, nia ka fata ˈuri, “Nia mamana
liu, na ngwae neˈe na Ngela God naˈa!”
40 Ma ti kini kira tua logo ˈi neˈeri, ma
kira ka lialia tau naˈa kwau. ˈI Mary kini
ˈi Magdala, ma ˈi Mary neˈe teˈa sa James
na ngela ˈi buri sa Joses, ma ˈi Salome.
41 Kira leka logo ˈi burina sa Jesus ana
kaidaˈi nia tua ˈua ˈi Galili, ma kira ka
kwaiˈafi ana. Ma na kini ˈoro ki logo neˈe
kira leka maˈi faˈinia ˈuana ˈi Jerusalem,
kira tua logo ˈi neˈeri.

Na alulana sa Jesus
(Matthew 27:57-61; Luke 23:50-56; John 19:38-42)

42-43 Ma nia ka saˈulafi naˈa, sa Josef
na ngwae faˈasia fanoa ˈi Arimetea, nia
ka leka maˈi. Nia taˈi ngwae talingaˈi
ana na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru neˈe nia
lia kwaimasi logo ˈuana lisilana kaidaˈi
God ke gwaungaˈi fafia ngwae nia ki. Nia
nonираˈa, ma ka leka maˈi siana sa Paelat.
Ma nia ka gani ˈuana na nonina sa Jesus,
sulia faˈi asoa neˈeri na asoa ana na sasi
akaˈu ˈanga masia na Sabat, na asoa ana
mamaloˈanga.
44 Ma sa Paelat ka ˈarefo neˈe nia rongoa
sa Jesus nia mae naˈa. Ma nia ka ri ˈuana
ngwae ˈaˈana ana ngwae ni ofoˈa ki, ma
ka saefiloa diˈia sa Jesus mae naˈa.
45 Ma ˈi buri ˈana neˈe sa Paelat nia
rongoa ngwae ˈaˈana neˈeri nia saea neˈe
nia mae naˈa, sa Paelat fiˈi alaˈania sa Josef
ka ngalia nonina sa Jesus.
46 ˈUnaˈeri, sa Josef ka folia taˈi ˈaba ifi
kwao, ma ka kanusua nonina sa Jesus ˈi
ano, ma ka buta ana ifi neˈeri, ma ka alua
ˈi saena na faoda gwaˈu neˈe kira ˈilia ˈi
saena na fau. Sui ka gilosia taˈi babaˈi fau
doe, ma ka bokota naˈa maana na faoda
gwaˈu neˈeri.
47 Ma ˈi Mary na kini ˈi Magdala, ma ˈi
Mary neˈe teˈa sa Joses, kera lisia naˈa kula
neˈe kira kwaiatoa sa Jesus ana.

16

Na tataˈelana sa Jesus faˈasia maeˈa
(Matthew 28:1-8; Luke 24:1-12; John 20:1-10)

1 Ma ˈi buri ˈana na Sabat, na asoa ana
mamaloˈanga nia sui naˈa, ˈi Mary kini ˈi
Magdala, ma ˈi Mary na teˈa sa James, ma
ˈi Salome, kira folia maˈi na ru moko leˈa
ki fuana na ngwailana ana nonina sa Jesus.
2 Ana ˈofodangi makalokaloˈa ˈua ana
Sande, kaidaˈi sina ni raˈe naˈa, kira ka
leka maˈi ˈuana na faodaˈi ngwae mae.
3 Kaidaˈi kira leka, kira ka saefiloda
kwailiu, kira ka ˈuri, “Sa tai neˈe ke baˈa
gilosia na babaˈi fau baera faˈasia maana
faoda baera?” Sulia fau neˈeri nia doe liu.
4 Sui, kaidaˈi kira dao ana, kira ka lisia
na babaˈi fau baera abuli naˈa.
5 Ma kaidaˈi kira ruˈu kwau ˈi saena
na faoda, kira ka lisia taˈi ngwae fiˈi doe
nia ruˈufia ifi kwao, ma ka tua ana bali
ˈoloˈolo saena faoda neˈeri. Ma kira ka
maˈu liu.
6 Ma nia ka fata ˈuri, “Noaˈa kamu
kasi maˈu. Nau ku saiana kamu lulu
ˈuana sa Jesus, na ngwae ˈi Nasaret neˈe
kira saungia ˈi tufungana na ˈai rara folo.
Noaˈa nia kasi tua naˈa ˈi neˈe. Sulia nia
ataˈe naˈa faˈasia maeˈa! Mulu lisia na
kula ba kira kwaiatoa ana!
7 Muke leka kwau siana fafarongo nia
ki faˈinia sa Peter, ma kamu ka faˈarongo
ˈuri ada naˈa, ‘Sa Jesus leka naˈa ˈi naˈo
maˈakwali kaumulu ˈi Galili, kamu ke
baˈa lisia ˈi neˈeri, diˈia ba nia saea naˈa
fuamuˈa.’ ”
8 Ma na kini neˈeri ki kira ka ruˈu naˈa
kwau ˈi maa, ma kira ka lalili naˈa faˈasia
na faoda neˈeri, sulia kira maˈu, ma kira
ka lebelebe liu. Noaˈa kira kasi saea naˈa
ta ru fuana ta ngwae, sulia kira maˈu liu.

Sa Jesus nia daotafa fuana ˈi Mary kini ˈi Magdala
(Matthew 28:9-10; John 20:11-18)

9 Ana ˈofodangi laˈa bilabila ana Sande,
sa Jesus nia mauri laˈu, ma ka daotafa
fuana ˈi Mary kini ˈi Magdala, na kini ba
sa Jesus nia ifulangaˈinia na fiu ano ˈi ru
taˈa baera ki faˈasia.
10 Ma ˈi Mary ka leka siana na fafarongo
nia ki. Kira kwaimanatai, ma kira ka angi
liu naˈa. Ma ˈi Mary ka faˈarongoda.
11 Ma ana kaidaˈi neˈe kira rongoa neˈe
sa Jesus nia mauri, ma ˈi Mary ka lisia
naˈa, kira noaˈa kasi faˈamamana goˈo ˈi
Mary.

Sa Jesus nia faˈataˈi fuana ro fafarongo nia ki
(Matthew 28:16-20; Luke 24:13-49; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

12 Ma ˈi buri laˈu, sa Jesus ka dao tafa
logo fuana ta ro fafarongo ana, kaidaˈi
kera leka naˈa sulia na tala faˈasia ˈi
Jerusalem.
13 Ma kera ka oli maˈi, ma kera ka
faˈarongoa laˈu ti fafarongo ada, bore ma
kira kasi faˈamamana goˈo.

Sa Jesus nia daotafa fuana fafarongo nia ki

14 Ma ˈi buri ˈana naˈa, sa Jesus ka
daotafa fuana na akwala ma taˈi ngwae
ana fafarongo nia ki, kaidaˈi kira fanga
ˈada. Ma nia ka balufi kira sulia kira kasi
faˈamamana, ma sulia manatada ngasi liu
fuana na faˈamamanalana ngwae ki neˈe
kira lisia naˈa ˈi buri ˈana neˈe niaataˈe
faˈasia maeˈa.
15 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Muke leka
ˈi saena ˈafutana na magalia, ma muke
faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa fuana na
ngwae ki taˈifau.
16 Ma sa tai neˈe nia faˈamamana na
Faˈarongoˈa Leˈa, ma ka siuabu, nia ke
baˈa mauri firi faˈinia God. Ma sa tai neˈe
noaˈa nia kasi faˈamamana, God ke baˈa
matalangaˈinia.
17 Ma na ngwae ki neˈe kira
faˈamamana, kira ke toˈo ana ngasin-
gasiˈanga fuana sasilana faˈanadaˈa ˈuri
ki: Kike ifulani ano ˈi ru taˈa ki ˈani na
sataku, ma kira ka fata ˈani na alaˈanga
matamata ki neˈe kira ˈiri saisaiana.
18 Ma diˈia kira daua ta baˈeko tolo nama
kira ka kwaˈufia bore ti kafo ni maelilani
noaˈa nia kasi faˈalida goˈo. Ma diˈia kira
alu lima ˈi fafona na ngwae mataˈi ki, kira
ka ˈakwa naˈa.”

Sa Jesus nia fane naˈa ˈuana ˈi langi
(Luke 24:50-53; Acts 1:9-11)

19 ˈI buri ˈana neˈe na Aofia sa Jesus nia
alaˈa faˈi kira, nia ka fane naˈa ˈuana ˈi
langi, ma ka tua ˈi bali ˈoloˈolo ana God ka
gwaungaˈi faˈinia.
20 Ma na fafarongo nia ki kira ka leka,
ma kira ka lifurongo ˈani fatalana God
ana kula ki taˈifau. Ma na Aofia ka rao
faˈinida, ma ka kwatea na ngasingasiˈanga
fuada fuana sasilana faˈanadaˈa ki, fasi ˈiri
ke faˈataˈinia na faˈamanataˈanga kira nia
mamana.

Na Faˈarongoˈanga Leˈa Neˈe Sa Luke Nia Keresia

Sa Luke taˈi ngwae kwaigurai neˈe nia sai liu ana keresilana buka leˈa ki. Sa Luke noaˈa laˈu na fafarongo sa Jesus Christ kaidaˈi sa Jesus mauri, ma niaˈa ka noaˈa logo ta Jiu, ma na alaˈanga nia neˈe Grik. ˈI naˈo ma nia fiˈi keresia na buka neˈe, kaidaˈi ˈoro ki nia tua faˈinia sa Paul na lifurongo. Ana ti kaidaˈi logo, nia leka ˈi Jerusalem fuana lisilana kula neˈe ru ki fuli ana kaidaˈi ana sa Jesus. ˈI buri mala, nia ka fiˈi keresia buka neˈe. Nia ka keresia laˈu ta buka sulia tae neˈe lifurongo ki sasia, neˈe kira saea ˈani Acts.

Sa Luke keresia buka neˈe fuana ngwae ˈaˈana sa Tiofilas. Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, nia keresia logo fuana ngwae ˈoro neˈe kira noaˈa laˈu ngwae Jiu ki, ˈiri kike saiana toˈomaˈilana. Sa Luke keresia buka neˈe logo fuana faˈataˈilana na Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus nia ru mamana liu. Ma nia oga ke faˈataˈi madako ana neˈe sa Jesus leka maˈi fuana faˈamaurilana ngwae ki taˈifau saena magalia. Ti ru neˈe sa Luke nia kerekere suliˈi ki neˈe sa Jesus nia fuˈusi doe ana kini ki, ma nia ka maˈudi liu fuana kwaiˈafilana ngwae taˈa ki, ma ngwae dalaˈa ki.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- Futalana ma doelana sa Jesus, ma sa John Siuabu & 1:5—2:52
- ˈI naˈo ana sa Jesus ka fiˈi talaˈae ana raoˈa nia & 3:1—4:13
- Sa Jesus fulia raoˈa nia ˈi Galili & 4:14—9:50
- Sa Jesus leka ka dao ˈi Jerusalem & 9:51—19:27
- Wiki ˈisi sa Jesus tua ˈi Jerusalem & 19:28—21:38
- Sa Jesus mae ma ka mauri faolu laˈu & 22:1-24

1 Kwala Tiofilas kwa, na ngwae ˈoro ki
kira kerekere sulia ru ki taˈifau neˈe sa
Jesus nia fuliˈi safitamiˈa.
2 Kira keresia ru neˈe kami rongoa
faˈasia na ngwae neˈe kira lia talitali ana
ru neˈeri ki. Ma ngwae neˈe kira lisia ru
neˈeri ki neˈe fuli, kira ka fata logo sulia
na Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri fuamiˈa.
3 Nia neˈe ngwae ˈinotoˈa sa Tiofilas, nau
ku manata sulia nia leˈa nau kui kerekere
sulia ru neˈe ki fuamu, osiˈana nau ku sai
leˈa ana ru ki taˈifau, nia ˈita nama maˈi
ana etangilana alaˈanga neˈe.
4 Ma nau ku kere sulia ru neˈe ki fasi
ˈiri ˈoke saiana na mamanalana taˈifau ru
neˈe kira faˈamanata ˈani fuamu.

Kaidaˈi na ˈainsel faˈarongo ˈani futalana sa John Siuabu

5 Ana na kaidaˈi sa Herod nia gwaungaˈi
fafia abaˈi kula ˈi Judea, taˈi fata abu neˈe
satana sa Sekaraea nia tua logo ana kaidaˈi
neˈeri, ma niaˈa ana fiku taˈi fata abu
fuana foˈongaˈa sulia sa Abaeja. Na ˈafe
nia ˈi Elisabet nia saka logo maˈi ana na
kwalafa fata abu ki neˈe kira ˈita maˈi ana
sa Aaron, ngwaefuta sa Moses.
6 Na abula ladaroˈo taˈifau nia saga, ma
ka ˈoloˈolo ˈi naˈona God, sulia kera roˈo
leˈa liu sulia na taki God ki faˈinia na
alaˈanga totongaˈi nia ki taˈifau.
7 Bore ma taˈi ru goˈo, neˈe noaˈa kera
kasi toˈo ana ta ngela, osiˈana ˈi Elisabet
nia ˈabaraˈa. Ma niaˈa faˈinia araˈi nia sa
Sekaraea bore, keroˈa ngwaro logo naˈa.
8 Taˈi asoa sa Sekaraea nia leka saena
Luma Abu God, osiˈana kaidaˈi neˈeri na
kaidaˈi na fiku taˈi fata abu sa Sekaraea
ˈiri ke sasia na raoˈa fata abu ki.
9 Na falafala ana fata abu ki fuana
fililana taˈi fata abu laˈu fuana doˈofilana
ˈai moko leˈa, neˈe nia ˈuri: Kira ka ˈui
ˈania ru diˈia daisi fuana fililana sa tai
laˈu neˈe ka sasia raoˈa fata abu fuana
doˈofilana ˈai moko leˈa ˈi fafona fulifuˈa
saena Luma Abu God. Ana kaidaˈi neˈeri,
kira ka filia sa Sekaraea, ma nia ka ruˈu ˈi
saena Luma Abu,
10 ma na ngwae ˈoro neˈe kira ka tua ˈi
maa ki, kira ka foˈo ana kaidaˈi neˈe nia
doˈofia na ˈai moko leˈa neˈeri.
11 Ma taˈi ˈainsel God ka faˈataˈi fuana,
nia uu ˈi bali ˈoloˈolo ana fulifuˈa neˈeri.
12 Kaidaˈi sa Sekaraea nia lisia na ˈainsel
neˈeri, nia ka lebe ma ka maˈu liu.
13 Bore ma, na ˈainsel neˈeri ka fata
ˈuri fuana, “Sekaraea, noaˈa ˈoe kosi maˈu
laˈu! God nia rongoa na lingana foˈongaˈa
ˈoe, ma na ˈafe ˈoe ˈi Elisabet ke baˈa
faˈafuta taˈi ngela ngwane. Ma ˈoke saea
ˈani sa John.
14 ˈOke baˈa saeleˈa liu, ma na ngwae
ˈoro ki logo, kira ka saeleˈa ana kaidaˈi
neˈe nia ke futa maˈi ana!
15 Osiˈana niaˈa na ngwae talingaˈi ˈi
naˈona God. Noaˈa nia kasi kwaˈufia ta
waen nama ta ru ni kwaˈufilana ngasingasiˈa neˈe lilinga. Ma ana kaidaˈi nia fiˈi
futa maˈi, na Anoˈi ru Abu ka tua naˈa
faˈinia.
16 Nia ke baˈa olitaˈinia maˈi na ngwae
ˈoro ki ˈi Israel fuana God kira.
17 Ma nia ke baˈa etaeta naˈa maˈi ˈi
naˈo ana na Aofia, ma ke baˈa ngasingasiˈa
diˈia sa Elaeja na profet. Sa tai faˈida neˈe
kira olisuˈusuˈu, nia ke fikuda laˈu, fasi ˈiri
na maˈa ki, ma na ngela kira ki, kira ke
alafe fuada kwailiu. Ma nia ke baˈa rokisia
manatana na ngwae aburongo ki, ˈiri kira

ka manata saga. Ma nia ke baˈa sasi akaˈu
ana na ngwae ki fuana na Aofia, ˈiri kira
ke masia na daolana maˈi.”
18 Sui, sa Sekaraea ka fata ˈuri fuana
ˈainsel neˈeri, “Nau kui baˈa sai faˈuta
ana mamanalana ru neˈeri? Sulia nauˈa
faˈinia ˈafe nau, keroˈo ngwaro taˈifau
naˈa.”
19 Ma na ˈainsel nia olisia ka fata ˈuri:
“Nauˈa sa Gebriel neˈe nau ku tua faˈinia
God sulia asoa ki taˈifau. Ma God naˈa
niniˈa asungaˈi nau maˈi, ˈiri nai alaˈa
faˈiniˈo, ma nau ku faˈarongo ˈoe ˈani na
faˈarongoˈa leˈa neˈe.
20 Ma diˈia ˈoe kosi faˈamamana goˈo
ana faˈarongoˈanga neˈe nau, ˈoke lisia
na mamanalana ana kaidaˈi neˈe God nia
ˈolea fuana ru neˈe ka fuli ana. Ma
osiˈana ˈoe kosi faˈamamana ana fatalaku,
na kwakwamu ke kulu, ma noaˈa ˈoe kosi
alaˈa tafa leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe ru
neˈe nau ku eta fata ˈani ˈi naˈo fuamu ka
mamana.”
21 Ana kaidaˈi neˈeri na ngwae neˈe kira
tua masia sa Sekaraea ki, kira ka ˈarefo liu,
sulia nia tua tau maˈi ˈi saena Luma Abu.
22 Ma kaidaˈi sa Sekaraea nia leka maˈi ˈi
maa siana ngwae neˈeri ki, na kwakwana
ka kulu naˈa, ma noaˈa nia kasi alaˈa
naˈa faˈinia na ngwae neˈeri ki. ˈUnaˈeri
goˈo na ngwae ki taˈifau, kira ka manata
naˈa ˈuri: “Mamana liu, sali nia lisia ta
faˈataˈinga ˈi saena Luma Abu.” Si neˈe
kwakwana nia kulu naˈa, ma nia ka alaˈa
goˈo ˈani limana fuana ngwae ki.
23 Ma na kaidaˈi nia ki fuana raoˈa saena
Luma Abu God nia sui naˈa, sa Sekaraea
fiˈi oli laˈu ˈuana luma nia.
24 Ma noaˈa nia kasi tau goˈo ˈi buri ˈana,
na ˈafe nia ˈi Elisabet ka ina naˈa, ma sulia
lima madamo ki, nia kasi liliu naˈa ˈi maa
faˈasia luma kera,
25 ma nia ka fata ˈuri, “Kaidaˈi neˈe, God
nia ˈafi nau naˈa, ma ka lafu nau naˈa
faˈasia ˈekeˈa ba nau ku tua maˈi saena
ˈani ˈabaraˈanga ˈi maana ngwae ˈoro ki.”

Kaidaˈi na ˈainsel nia faˈarongo ˈani futalana sa Jesus

26 Kaidaˈi ˈi Elisabet nia ina ka tua
naˈa sulia ono madamo ki, God ka kwatea
maˈi ˈainsel Gebriel ˈuana taˈi fanoa saena
abaˈi kula ˈi Galili neˈe kira saea ˈani ˈi
Nasaret.
27 Nia ngalia maˈi taˈi faˈarongoa fuana
taˈi sariˈi neˈe kira alu fafia fuana ngwae
neˈe satana sa Josef fasi ˈiri ka korea. Sa
Josef nia futa maˈi olitana na kwalafa sa
David na tatalafaˈa. Na satana sariˈi neˈeri
ˈi Mary.
28 Na ˈainsel nia leka maˈi, ka fata ˈuri
fuana, “Asoa leˈa kwau! God nia tua faˈi
ˈoe, ma ka faˈaleˈa ˈoe, ma na kwaiˈofeˈa
nia fuamu ka lilisu!”
29 Kaidaˈi ˈi Mary nia rongoa na fatalana
ˈainsel neˈeri, nia ka manata ˈabera, ma ka
lulu ˈuana na fadalana na alaˈanga neˈeri
neˈe ˈainsel nia saea fuana.
30 Sui na ˈainsel ka fata laˈu ˈuri fuana,
“Mary kwa, noaˈa ˈoe kosi maˈu laˈu,
duˈungana God nia ˈofeˈo.
31 Duˈungana nia fili ˈoe, ˈoke baˈa ina,
ma ˈoke faˈafuta taˈi ngela ngwane, ma
ˈoko faˈasata ˈani sa Jesus.
32 Ma nia ke baˈa ˈinotoˈa liu, ma kira
ka saea ˈani Ngela God. God kwatea nia ke
gwaungaˈi, diˈia koˈo bora nia sa David.
33 Ma nia ka gwaungaˈi fuana Jiu ki neˈe
fuuˈi ngwae ana sa Jakob tuatua firi, ma
na ˈInotoˈanga noaˈa nia kasi sui!”
34 Ma ˈi Mary ka fata ˈuri fuana ˈainsel
neˈeri, “Nau ku abungaˈi nau ˈua goˈo
ˈaku kwa. ˈUri ma alaˈanga ˈoko saea
fuaku ke baˈa mamana faˈuta?”
35 Ma na ˈainsel neˈeri nia olisia ka ˈuri,
“Na Anoˈi ru Abu ke baˈa koso maˈi fafiˈo,
ma na ngasingasiˈanga God ka tua faˈiniˈo.
Osiˈana niniˈa na Ngela Abu neˈeri, kira ke
saea ˈani na Ngela God.
36 ˈOko saiana toˈolamu ˈi Elisabet. Na
ngwae ki taˈifau kira saea nia ˈafitaˈi naˈa
fuana nia ka toˈo ana ta ngela. Sui bore
ˈana nia ka ngwaro, ma taˈena nia ina ka
tua naˈa sulia ono madamo ki.
37 Osiˈana noaˈa ta ru kasi ˈafitaˈi goˈo
fuana God.”
38 Ma ˈi Mary ka fata ˈuri, “Nau ku
oga ru niniˈa ˈoko saea fuaku ki ke fuli
mamana naˈa maˈi fuaku, osiˈana nau na
kini rao God.” Kaidaˈi ˈi Mary nia fata
goˈo ˈunaˈeri, na ˈainsel ka leka naˈa ˈana
faˈasia.

ˈI Mary nia leka siana ˈi Elisabet

39 Ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, ˈi Mary
ka sasi akaˈu, ma ka leka ˈaliˈali naˈa
ˈuana kala fanoa ˈi tolo ana bali abaˈi kula
ˈi Judea.
40 Kaidaˈi nia dao, nia ka ruˈu ˈi luma
sa Sekaraea, ma ka fata leˈa leˈa fuana ˈi
Elisabet.
41 Ma kaidaˈi ˈi Elisabet nia rongoa na
fatalana ˈi Mary, na ngela neˈe nia ina ˈani
lebe ka saola saena sirana. Ma na Anoˈi ru
Abu ka sura ana ˈi Elisabet,
42 ma nia ka fata doe ma ka ˈuri, “Na
ˈoilakiˈa fuamu liufia na kini ki taˈifau, ma
na ˈoilakiˈa logo fuana na ngela neˈe ˈoko
ina ˈani.
43 Noaˈa nau ku ˈiri totolia neˈe ru doe
neˈe ka fuli fuaku, sulia na teˈa Aofia nau
ka leka maˈi fuana na lisilaku!
44 Duˈungana kaidaˈi nau ku rongoa goˈo
na alaˈanga ˈoe ki, na ngela niniˈa nau

ku ina ˈani ka leotaˈi naˈa saena siraku,
osiˈana nia saeleˈa liu.
45 Na ˈoilakiˈanga fuamu osiˈana ˈoko
faˈamamana ana fatalana God fuamu ke
fuli.”

ˈI Mary nia tafea God

46 Ma ˈi Mary ka fata ˈuri,
“Na manatalaku tafea God,
47 ma na mangoku nia saeleˈa sulia God
neˈe nia faˈamauri nau.
48 Nau ku ngu tafea aku, sulia nia manata
toˈo aku, nau na kini ku enoeno goˈo
aku, ma ku tua goˈo aku fuana na
raoˈa fuana.
Nia ˈita ˈi taˈena ka oli alaˈa, na ngwae ki
taˈifau kira ka saea nau ku tua ˈani
ˈoilakiˈa doe,
49 sulia na ru doe ki neˈe God nia sasiˈi
fuaku ˈani ngasingasilana taˈifau.
Ma na satana God abu.
50 Nia ˈita ka leka naˈa maˈi sulia na unitaˈi
ngwae ki taˈifau, nia faˈataˈinia
kwaimanataiˈanga nia fuana ngwae
ki taˈifau neˈe kira fuˈusi doe ana.
51 Nia taga na limana neˈe nia ngasingasiˈa
liu, ma ka takalongaˈinia na ngwae
neˈe kira fataleˈa ada ˈi talada ki.
52 Nia faˈakosoa na tatalafaˈa ngasingasiˈa
ki faˈasia na ˈinotoˈanga kira ki, ma
ka faˈaˈinotoˈa ngwae kira enoeno
ki.
53 Na ngwae kira fiolo ki, nia sare kira
ˈani ru leˈa ki, ma nia ka sasi ngwae
toˈoruˈa ki ka dalaˈa.
54-55 Nia manata toˈona na fata alangaˈinga
nia* sasia fuana koˈo bora kia ki, ma
ka kwaiˈafi aka na ngwae rao nia ki
ˈi Israel.
Noaˈa nia kasi manata bura ana
faˈataˈilana kwaimanataiˈanga nia
eta fataˈa ˈani fuana sa Abraham,
ma fuaka logo na kwalafa nia ki
tuatua firi!”
56 ˈI Mary nia tua faˈinia ˈi Elisabet sulia
uulu madamo ki, sui nia ka fiˈi oli ˈuana
fanoa nia.

Na futalana sa John Siuabu

57 Kaidaˈi fuana ˈi Elisabet ka faˈafuta
nia dao naˈa, nia ka faˈafuta taˈi ngela
ngwane.
58 Na ngwae kwaima nia ki, ma na
ngwae goˈo ana kwalafa nia ki, kira rongoa
na ru leˈa neˈe God nia sasia fuana, ma
kira ka saeleˈa liu fafia.
59 Fiu asoa ki sui buri ˈana futalana ngela
neˈeri, kira ka roˈosulia na falafala Jiu ki
fuana ˈolo faˈataˈinia. Ma kira ka oga kike
faˈasata nia ˈani maˈa nia sa Sekaraea.
60 Bore ma teˈa nia olisida ka ˈuri,
“Noaˈa kamu kasi saea ˈani sata neˈana!
Na satana sa John lala.”
61 Ma na ngwae ki taˈifau kira olisia
kira ka ˈuri, “Noaˈa ta ngwae ana kwalafa
koroˈo ˈiri toˈo ana sata neˈeri.”
62 Sui kira ka alaˈa ˈani limada, kira
ka kwatea maˈetoto fuana maˈa nia sa
Sekaraea, ma kira ka saefilo ˈuana sata tae
neˈe nia oga kira ke faˈasata ˈani ngela
neˈe.
63 Ma sa Sekaraea ka kwaikarui, ma ka
gania ˈuana taˈi ˈaba ru fuana kerekereˈa,
ma nia ka kerekere ka ˈuri, “Na satana
ngela neˈe sa John.” Ma ngwae ki taˈifau
kira ka ˈarefo liu.
64 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, na ngiduna
sa Sekaraea ka fata tafa, ma nia ka tafea
God.
65 Ma na ngwae ki taˈifau goˈo neˈe kira
fiku maˈi ˈi neˈeri, kira ka ˈarefo liu, ma
na faˈarongoˈanga sulia na ru neˈeri ki ka
talofia naˈa ngwae kira tua ˈi tolo ki, saena
ˈafutana abaˈi kula ˈi Judea.
66 Ma na ngwae ki taˈifau goˈo neˈe
kira rongoa ru neˈeri ki, kira ka manata
kalida, ma kira ka fata ˈuri, “Na ngela
neˈe ke baˈa alua ta ngwae faˈuta niniˈa?”
Kira fata ˈunaˈeri, sulia kira saiana na
ngasingasiˈanga God nia tua faˈinia ngela
neˈeri.

Sa Sekaraea nia tafea God

67 Ma na Anoˈi ru Abu ka tua naˈa faˈinia
sa Sekaraea maˈa sa John, ma sa Sekaraea
ka fatataloˈania na faˈarongoˈanga God ka
fata ˈuri,
68 “Kuke tafea God neˈe niaˈa God ana
ngwae Jiu ki.
Nia leka maˈi fuana ˈafilaka na ngwae nia
ki, ma fuana na faˈamaurilaka.
69 Nia ke kwatea maˈi fuaka taˈi ngwae
Kwaifaˈamauri neˈe nia toˈo ana
ngasingasiˈanga doe, neˈe nia leka
maˈi faˈasia kwalafa sa David na
tatalafaˈa, na ngwae rao na Aofia.
70 Nia fata alangaˈinia maˈi fuaka ru neˈe
ki, ana fatalana profet abu ki ˈi naˈo,
71 fasi ˈiri nia ke faˈamauri kia faˈasia
na malimae kia ki ma faˈasia na ngasin-
gasiˈanga ana ngwae neˈe kira ogalaˈa
fuaka ki.
72 Nia ka alangaˈi maˈi nia ke faˈataˈinia na
kwaimanataiˈanga nia fuana koˈo
bora kia ki, ma nia ka manata toˈona
na fau alangaˈinga abu nia
73 neˈe nia sasia fuana koˈo bora kia sa
Abraham, ma nia ke baˈa lafu kia faˈasia
na malimae kia ki,

* **1:54-55** fata alangaˈinga God eta fataˈa fuana sa Abraham saena Genesis 17:7.

74 fasi ˈiri kuke rao fuana ma noaˈa kulu
kasi maˈu,
75 ma fasi ˈiri kuke tua saga ˈi maana sulia
asoa ki taˈifau.”

76 Ma sa Sekaraea ka fata ˈuri fuana
ngela nia sa John,
“Ngela nau ˈae, kira ke saeˈo ˈani profet
God neˈe ˈinotoˈa fafia ru ki taˈifau.
Ma ˈoke etaeta ˈi naˈo ana na Aofia, fasi
ˈiri ˈoko saea ngwae ki kira ka sasi
akaˈu ana maurilada maˈakwalia
niaˈa.
77 Ma ˈoke faˈarongoa na ngwae nia
ki, neˈe kira ke toˈo ana mauriˈa
kaidaˈi God ke rufuanata ana
taˈangaˈa kira ki.
78 Sulia God kia, nia kwaimanatai liu
fuaka.
Diˈia na sina neˈe raˈe maˈi faˈinia
madakolaˈa,
79 na ngwae Faˈamauri kia nia dao maˈi
faˈasia God faˈinia madakolaˈanga fuana
ai neˈe kira tua saena maˈe rodo ana
maeˈa.
Ma nia kwaiˈafi aka ˈiri ke talaˈi kia ˈuana
na aroaroˈanga faˈinia God.”

80 Ma ngela neˈeri sa John ka doe ana
noni, ma na manatana taˈifau ka ngasin-
gasiˈa. Ma kaidaˈi nia doe, nia ka tua
saena abaˈi kula kwasi, leleka ka dao
ana asoa nia sakatafangaˈi fuana ngwae ˈi
Israel ki.

2

Sa Jesus nia futa
(Matthew 1:18-25)

1 Ana kaidaˈi neˈeri ana teˈeteˈelana
sa John, na ngwae gwaungaˈi ana fanoa
doe ˈi Rom neˈe satana sa Ogastas, nia
alua taˈi taki fuana ngwae ana fanoa ki
taˈifau olofana ˈinotoˈanga nia, fasi ˈiri
kike leka ˈi fanoa koˈo bora kira ki fuana
na keresilana satada.
2 Ma nia na etana kerekereˈa neˈe kira
sasia kaidaˈi sa Kwirinias nia ˈinotoˈa fafia
profins ˈi Siria.
3 Ma na ngwae ki taˈifau, kira ka leka
fuana na keresilana satada, taˈi taˈi ng-
waeˈa ke oli ˈuana fanoa nia.
4 Ma sa Josef ka leka logo maˈi faˈasia na
fanoa nia ˈi Nasaret ana abaˈi kula ˈi Galili,
ma ka leka ˈuana abaˈi kula ˈi Judea ˈuana
na maˈe fanoa sa David na tatalafaˈa neˈe
kira saea ˈani ˈi Betlehem, osiˈana sa Josef
nia na ngwae ana kwalafa sa David.
5 Sa Josef nia leka fuana ka keresia na
satana faˈinia ˈi Mary, na kini ba kira alu
fafia fuana. Ma ana kaidaˈi neˈeri, ˈi Mary
nia ina naˈa.
6 Ma ana kaidaˈi kera tua ˈi Betlehem,
nia ngela fii naˈa fuana faˈafutaˈanga.
7 Ma nia ka faˈafuta na ngela etaeta nia,
ma ka ˈafua ˈani ifi ki, ma ka faˈateoa ˈi
saena kula ni sare bulukaˈanga, osiˈana
noaˈa naˈa ta luma fuana kera ka folia kera
ka tua ana.

ˈAinsel ki faˈarongo ˈania futalana sa Jesus

8 Ma na ngwaˈi toˈa kira lia sulia sipsip
ki, kira tua karangia logo na fanoa neˈeri,
ma kira ka lia sulia na sipsip kira ki ˈi
saena rodo.
9 Ma na ˈainsel God ka faˈataˈi fuada, ma
na madakolana God ka rara ˈafida, ma kira
ka maˈu liu.
10 Ma na ˈainsel neˈeri ka fata ˈuri fuada,
“Noaˈa kamu kasi maˈu laˈu, osiˈana nau
ku ngalia maˈi faˈarongoˈanga leˈa neˈe
nia faˈasaeleˈa ngwae ki taˈifau.
11 ˈI taˈena na Faˈamauri kamu nia futa
ˈi saena maˈe fanoa sa David ˈi Betlehem,
ma nia neˈe na Christ na Aofia.
12 Ma na maˈetoto fuamuˈa nia ˈuri:
Muke baˈa lisia taˈi ngela tiˈitiˈi neˈe kira
ˈafua ˈani ifi ki, ma nia teo ana kula fuana
sarelana buluka ki.”
13 ˈAsu bore ma moleˈe ˈainsel faˈasia
ˈi langi kira ka fiku faˈataˈi laˈu faˈinia
ˈainsel baera, ma kira ka tafea God kira
ka ˈuri,
14 “Fuˈusi ˈinotoˈa ana God ˈi langi.
Ma na aroaroˈa fuana ngwae ki ˈi ano neˈe
God nia saeleˈa faˈinida.”

15 ˈI buri ˈana neˈe ˈainsel ki kira oli naˈa
ˈuana ˈi langi, na ngwae lia sulia sipsip
neˈeri ki kira ka alaˈa kwailiu fuada kira
ka ˈuri, “Kulu leka basi ˈuana ˈi Betlehem
fasi ˈiri kulu ke lisia na ru niniˈa God nia
fata sulia fuakulu.”
16 Ma kira ka leka ˈaliˈali, ma kira ka dao
toˈona ˈi Mary faˈinia sa Josef, ma kira ka
lisia na ngela tiˈitiˈi neˈe nia teo ana kula
fuana sare bulukaˈanga.
17 Ma kaidaˈi kira lisia, kira ka fata sulia
na ru neˈe na ˈainsel ki kira saea fuada
sulia na ngela neˈeri.
18 Ma na ngwae ki kira ka rongoa, ma
kira ka ˈarefo liu ana alaˈanga neˈe kira
faˈarongo ˈani.
19 Ma ˈi Mary nia manata toˈona ru
neˈeri ki, ma ka goniˈi saena maurilana ka
tau.
20 Ma na ngwae folo ˈusia sipsip ki kira
ka oli, ma kira ka baˈatafea God fafia ru ki
taˈifau neˈe kira rongoa, ma kira ka lisia
logo neˈe nia mamana ka diˈia nama neˈe
ˈainsel saea fuada.
21 Ma ana wiki ˈi buri, kaidaˈi neˈe kira
ˈolo faˈataˈinia ana ngela neˈeri, kera ka

faˈasata ˈani sa Jesus, na sata ba na ˈainsel
nia saea fuana ˈi Mary, kaidaˈi nia kasi ina
ua.

Kira ngalia sa Jesus ˈuana saena Luma Abu

22 Ma na kaidaˈi nia dao naˈa fuana sa
Josef faˈinia ˈi Mary kera ka faˈasikasika
naˈa diˈia na taki ba sa Moses* nia saea
ˈi burina faˈafutaˈanga. ˈUnaˈeri goˈo,
kera ka ngalia na ngela neˈeri ˈuana saena
Luma Abu God ˈi Jerusalem ˈiri kera ka
kwatea fuana God,
23 diˈia ba kira keresia ka sui naˈa ˈi
saena taki God ki kira ˈuri, “Na ngela
ngwane etaeta, kira ke kwatea nama fuana
God.”
24 Kera ke kwatea logo na
kwaisuˈusiˈanga ˈani ro faˈi fao ki, nama
ta ro faˈi bola, diˈia na taki God nia oga
fuana faˈasikasika lana ˈi Mary.
25 Ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi ngwae
satana sa Simion nia tua ˈi Jerusalem.
Niaˈa na ngwae leˈa, ma ka dangiˈi foˈosia
God, ma ka tua ni kwaimasi ˈuana kaidaˈi
God ke faˈamauria na ngwae Israel ki. Ma
na Anoˈi ru Abu nia ka tua ana,
26 ma ka saea nia ke mauri leleka ka
dao ana kaidaˈi nia ke lisia na Christ neˈe
God nia fata alangaˈi ˈani fuana lafulana
ngwae nia ki.
27 Na Anoˈi ru Abu nia talaˈia sa Simion
ka leka ˈuana Luma Abu God, ma nia ka
dao toˈona sa Josef faˈinia ˈi Mary, kaidaˈi
kera ngalia maˈi na ngela tiˈitiˈi neˈeri sa
Jesus, ˈiri kera ka sasia na ru ki neˈe taki
nia saea fuana sasilana.
28 ˈUnaˈeri goˈo, sa Simion ka toˈia naˈa
ngela neˈeri ˈani limana, ma ka baˈatafea
God ka ˈuri,
29 “God ˈae, kaidaˈi neˈe fata alangaˈinga
ba ˈoe nia mamana naˈa.
Nia neˈe, nauˈa na ngwae raˈo ˈoe, nau ku
fiˈi bolo naˈa fuana maeˈa, ma nau
ku saeleˈa liu.
30 Duˈungana kaidaˈi neˈeri, nau ku lisia
naˈa ˈania maaku talaku na ng-
wae neˈe ˈoko kwatea maˈi ˈiri ke
faˈamauria na ngwae ki.
31 Nia na ngwae neˈe ˈoko sasi akaˈu ana,
fasi ˈiri ngwae ki taˈifau kira ke lisia.
32 Ngwae ni Faˈamauri neˈe, nia diˈia
na unu, osiˈana nia ke faˈataˈinia
na kwaiogaiˈanga ˈoe fuana ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
Ma nia ka faˈa ˈinotoˈa kami ngwae Jiu ki
neˈe ngwae ˈoe ki.”
33 Ma na maˈa nia ma na teˈa nia, kera
ka ˈarefo liu kaidaˈi kera rongoa ru neˈeri
ki sa Simion nia alaˈa sulia na ngela neˈe.
34 Ma sa Simion ka faˈaleˈa kera. Sui,
nia ka fata ˈuri fuana ˈi Mary, na teˈa
nia, “Na ngela neˈe na ngela God nia filia
ˈua naˈa maˈi, na ngwae ˈoro ki ˈi Israel
kira ke toˈo ana mauriˈa ana niaˈa, ma na
ˈorolana logo ngwae ki ˈi Israel maurilada
mae osiˈana kira ˈiri saiana niaˈa. Niaˈa
neˈe na maˈetoto ke faˈataˈinia God fuana
ngwae ki, ma ˈorolana ngwae ki kira ˈaila
ˈania,
35 ˈunaˈeri nia ke faˈataˈinia na
manata ago ˈanga kira ki. Ma na
kwaimanataiˈanga doe ke baˈa dao amu,
ka diˈia ta naifi neˈe ke toˈo mala ana
nonimu ka fii liu.”
36 Ma na taˈi gwaˈi ˈuru kini nia tua logo
ana kaidaˈi neˈeri, na satana ˈi Ana, ma nia
taˈi profet logo, ma nia ka ngwaro naˈa.
Nia na ngela kini sa Faniuel ana kwalafa
sa Asa. Ana kaidaˈi nia sariˈi, nia ˈafe ma
ka tua faˈinia araˈi nia sulia fiu faˈi ngali
ki goˈo,
37 ma ˈi burina araˈi nia mae, nia ˈuru
ka tua naˈa sulia kwalu akwala ma fai
faˈi ngali. Nia tua goˈo ˈana, ma ka
ˈidufaˈi leka saena Luma Abu God fuana
abu fangaˈa ma na foˈosilana God sulia
asoa ma rodo.
38 Ana kaidaˈi neˈeri logo, nia dao toˈona
sa Josef faˈinia ˈi Mary, ma ka baˈatafea
God, ma ka alaˈa sulia na ngela neˈeri
fuana ngwae ki taˈifau neˈe kira tua goˈo
ˈada masia kaidaˈi God ke faˈamauria
ngwae Jerusalem ki.
39 Kaidaˈi sa Josef faˈinia ˈi Mary kera
faˈasuia na ru ki taˈifau neˈe taki God nia
saea, kera ka oli naˈa ˈuana fanoa kera
ˈi Nasaret, fanoa neˈe saena abaˈi kula ˈi
Galili.
40 Na ngela neˈeri nia doe maˈi, ma ka
ngasingasiˈa, ma ka toˈo ana liatoˈo. Ma
kwaiˈofeˈanga God ka tua faˈinia.

Sa Jesus nia tua saena na Luma Abu God

41 Ana faˈi ngali ki taˈifau, na maˈa sa
Jesus ma teˈa nia kera leka ˈuana fanoa
doe ˈi Jerusalem fuana faˈi asoa doe ana
Fangaˈa Daofaˈi Liuˈa.
42 Ma kaidaˈi sa Jesus nia dao ana akwala
ma ro faˈi ngali, kira ka leka ana fangaˈa
neˈeri sulia na falafala kira.
43 ˈI buri ˈana fangaˈa neˈeri nia sui,
na maˈa nia ma teˈa nia kera ka oli naˈa
adaroˈo, ma sa Jesus ka tua goˈo ˈana ˈi
Jerusalem, ma kera kasi saiana.

* **2:22** Levitikus 12:6-8 ˈI burina ˈafe Jiu nia faˈafuta na ngela ngwane, kira saea ni sua. ˈUnaˈeri neˈe nia tua ˈi luma sulia uulu akwala ma uulu asoa ki burina ˈolo faˈataˈinia ka sui mala, nia ka fiˈi kwatea kwai suˈusi ˈanga fuana na Aofia.

44 Kera fia fasi nia leka naˈa faˈinia na
fikuˈa neˈeri, ma kera ka leka naˈa adaroˈo
sulia faˈi asoa laˈulaˈu neˈeri. Sui, kera
ka fiˈi talaˈae ˈuana lululana ˈi safitana na
ngwaefuta kera ki, ma na ngwae kwaima
kera ki.
45 Ma kaidaˈi kera lulu, ma kera kasi
lisia, kera ka oli, kera ka lulu laˈu maˈi ˈi
Jerusalem.
46 Ma na uula faˈi asoa, kera fiˈi dao
toˈona saena Luma Abu God. Nia tua ˈana
faˈinia ngwae faˈamanata ana Jiu ki, ma
nia ka fafarongoda, ma ka saefiloda sulia
ru kira faˈamanata ˈani.
47 Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira rongo
nia, kira ka ˈarefo liu ana sai ˈi ruˈanga nia
ma ana olisiˈanga nia ki.
48 Ma kaidaˈi sa Josef ma ˈi Mary kera
lisia, kera ka ˈarefo liu. Ma teˈa nia ka
fata ˈuri fuana, “Ngela nau ˈae, ˈoko sasi
faˈuta amiroˈo niniˈa? Na maˈa ˈoe ma
nauˈa, keroˈo lulu maˈi ˈuamu, ma keroˈo
ka manata ˈabera liu.”
49 Ma sa Jesus ka olisi kera ka ˈuri,
“Faˈuta neˈe koroˈo ka lulu maˈi ˈuaku ana
kula ki dalafa? Fuila koroˈo ka sai goˈo
ana neˈe nau ku tua goˈo aku ˈi neˈe saena
luma Maˈa nau.”
50 ˈUnaˈeri ma kera kasi sai goˈo ana
na fadalana na alaˈanga neˈe nia saea
fuadaroˈo.
51 Sui, sa Jesus ka oli faˈi kera ˈuana ˈi
Nasaret, ma ka roˈo naˈa ˈana sulidaroˈo.
Ma teˈa nia ka manata naˈa sulia ru neˈeri
ki taˈifau sulia kaidaˈi tau.
52 Ma sa Jesus ka doe maˈi ana noni, ma
na liatoˈo ˈanga nia ka doe logo, ma God
faˈinia ngwae ki kika saeleˈa logo faˈinia.

3

*Sa John saea ngwae ki kike sasi akaˈu
fuana daoˈa toˈona na Christ
(Matthew 3:1-12; Mark 1:1-8; John 1:19-
28)*

1 Ana kaidaˈi neˈeri, nia dao naˈa ana
akwala ma lima faˈi ngali neˈe sa Taebirias
nia ˈinotoˈa ana fanoa doe ˈi Rom, ma sa
Pontias Paelat ka ˈinotoˈa fafia ˈi Judea, ma
sa Herod nia ngwae ˈinotoˈa fafia ˈi Galili,
ma sa Filip na ngwaefuta nia ka lia sulia
ˈi Iturea ma ˈi Trakonaetis, ma sa Lisanias
ka lia sulia abaˈi kula ˈi Abilin.
2 Kaidaˈi neˈeri logo, sa Anas ma sa
Kaeafas keroˈa ro ˈingataˈi fata abu ki ana
fanoa ˈi Jerusalem. Ma ana kaidaˈi neˈeri,
na fatalana God ka dao maˈi siana sa John
na ngela sa Sekaraea, kaidaˈi nia tua naˈa
ˈi saena abaˈi kula kwasi.
3 Ma sa John ka leka ana abaˈi kula
kalikalia kafo ˈi Jodan. Ma nia ka
fata ˈuri fuana ngwae ki, “Muke kakari
alifaˈi faˈasia taˈangaˈa kamu ki, ma
muke siuabu, ˈiri God ke rufuanata ana
taˈangaˈa kamu ki.”
4 Nia diˈia nama ba sa Aesea na profet
nia keresia✡ ka ˈuri,
“Taˈi ngwae nia ke baˈa ri ˈi saena abaˈi
kula kwasi ka ˈuri,
‘Na Aofia nia ke dao maˈi!
Kamu ke faˈasaga na tala fuana!
5 Ma muke faˈafungua na oteotea ki, ma
muke faˈaotea na laˈebusua ki ma
faˈi ua ki.
Ma muke faˈasaga na tala eˈeoˈa ki, ma
muke faˈadada na tala kilukiluˈa ki.
6 Ma ngwae ki taˈifau kike baˈa lisia neˈe
God ke faˈamaurida.’ ”

7 Ma ngwae ˈoro ki kira leka maˈi siana
sa John fasi ˈiri nia ke siuabuda. Ma sa
John ka fata ˈuri fuada, “Kamu diˈia goˈo
amuˈa kaela na baˈeko tolo ki! Noaˈa
nau ku ˈiri saea laˈu fuamuˈa neˈe na
siuabuˈanga ke faˈatafi kamu faˈasia na
kwaˈikwaˈinga God sui bore ˈana noaˈa
kamu kasi kakari alifaˈi.
8 Muke sasia lala ru ki neˈe nia
faˈataˈinia kamu kakari alifaˈi naˈa faˈasia
na abula taˈangaˈa kamu ki! Ma noaˈa
kamu kasi manata ˈuri ˈi saena liamuˈa,
‘Kami na ngwae kami futa maˈi ana
kwalafa sa Abraham naˈa. ˈAfitaˈi ta
kwaˈikwaˈinga faˈasia God ka dao amiˈa.’
Ma nau ku sae saga ana fuamuˈa, nia ta-
langwaraˈu goˈo ana fuana God ka ngalia
ta gwaˈi fau ana fau ki, ma ka saungaˈinia
ˈani kwalafa sa Abraham ki!
9 Ana kaidaˈi neˈe, God nia sasi akaˈu
naˈa ana kwaˈikwaˈinga, diˈia ta ngwae
ba nia dau ana ta kwaˈikwaˈi, ma ka sasi
akaˈu fuana tufulana ˈai ki. Ma na ˈai ki
taˈifau neˈe noaˈa kasi fungu ˈani ta fuaˈi
ai leˈa ki, nia ke tufuda, ma ka toˈosida ˈi
saena mafula.”
10 Sui, na ngwae ki kira ka saefiloa sa
John kira ka ˈuri, “Ta tae neˈe kami ke
sasia ka faˈataˈinia neˈe kami kakari alifaˈi
kwa?”
11 Ma nia ka olisida ka ˈuri, “Diˈia sa tai
neˈe nia toˈo ana ro ifi ki, nia ka kwatea
na ruana ifi fuana ta ngwae neˈe noaˈa nia
kasi toˈo ana ta ifi. Ma diˈia ta ngwae neˈe
nia toˈo ana fanga ki, nia ka daroˈia.”
12 Ma ti ngwae kwalabasa ana gonilana
mani fuana takisi, kira dao logo maˈi
fuana siuabuˈanga, ma kira saefilo kira ka
ˈuri, “Ngwae faˈamanata kwa, ta tae mo
neˈe kami ke sasi ka faˈataˈinia neˈe kami
kakari alifaˈi kwa?”
13 Ma sa John nia olisida ka ˈuri, “Muke
fikua goˈo mani neˈe nia bolo faˈinia mani

✡ **3:4** Aesea 40:3-5

ne'e taki nia saea. Noa'a kamu kasi gani
liufia na mani ne'eri."
14 Ma ti ngwae ni ofo'a kira ka saefiloa
logo kira ka 'uri, "Ma kaimili nini'a, ta tae
ne'e kami ke sasi ka fa'ata'inia ne'e kami
kakari alifa'i kwa?"
Ma nia ka fata 'uri fuada, "Kamu kasi
tuara'inia ta ngwae fuana kwatelana mani
fuaumulu. Ma noa'a kamu kasi gaurafua
ta ngwae. Ma muke saele'a go'o amu'a
fafia na mani ne'e kira foli kaumulu
'ania."
15 Ngwae ki kira kwaimamani ana
daolana ma'i na Christ, na ngwae ne'e God
filia ka lafua ngwae nia ki, 'una'eri ma
kira fia 'uri, "Sali sa John na'a ne'e na
Christ."
16 Bore ma sa John ka fata lala 'uri fuada,
"Nau ku siufi kamu go'o 'aku 'ani kafo,
bore ma ngwae ne'e ke ba'a dao ma'i nia
talinga'i ka liufi nau. Ma nau noa'a kusi
bolo fa'inia ne'e nai logea na ta'e butu nia
ki 'i 'aena. Ma nia ke ba'a siuabu kamu
'ani Ano'i ru Abu ma 'ani mafula.
17 Ma nia sasi aka'u na'a fuana mata-
langa'ilana ngwae ki ta'ifau, ka di'ia ta
ngwae ba nia efoa na maga ru le'a ki
fa'asia na ta'eta'eru ki. Ma nia ka fikua
na maga ru le'a ki 'i saena na luma ni
goniru'a, ma ka du'afia na'a ta'eta'eru ki
saena na mafula ne'e noa'a nia kasi mae."
18 Ma sa John ka fata sulia na
Fa'arongo'a Le'a fuada 'ani ala'anga 'oro
'uri ki, ma nia ka iribobo ada fasi 'iri kira
ke rokisia falafala kira ki.
19 Ma ana kaida'i ne'eri logo, sa John ka
fata ngasingasi'a liu fuana sa Herod, na
ngwae ne'e nia gwaunga'i fafia aba'i kula
ne'eri, du'ungana sa Herod nia korea 'i
Herodias, na 'afe ngwaefuta nia sa Filip,
ma nia ka sasia na'a ru ta'a 'oro ki logo.
20 Ma ta ru la'u ne'e ta'a ka tasa na'a
ne'e sa Herod nia sasia ne'e, nia ngalia sa
John, ma ka alua saena lokafo.

Na siuabu'anga sa Jesus
(Matthew 3:13-17; Mark 1:9-11)

21 Ma 'i na'ona kaida'i sa John nia tua
saena lokafo, nia siuabua na'a ngwae 'oro
ki. Sa Jesus nia leka ma'i, ma sa John ka
siuabua logo. Ma ana kaida'i nia fo'o, na
lofana salo ka 'ifi,
22 ma na Ano'i ru Abu nia koso ma'i fafia
di'ia ta bola. Ma ta'i linga'i fata'a nia talo
ma'i fa'asia 'i langi ka 'uri, "'Ae'o na'a
ne'e ngela nau ne'e nau ku alafe liu amu.
Nau ku saele'a liu fa'ini'o."

Na kwalafa ana 'a'ebaralana ma'i sa Jesus
(Matthew 1:1-17)

23 Ana kaida'i sa Jesus nia bolo fa'inia
uulu akwala fa'i ngali burina futa lana,
nia ka tala'ae ka leka liliu na'a fuana
fa'amanata'anga. Ma na ngwae ki ta'ifau,
kira manata fasi sa Jesus nia na ngela sa
Josef go'o. Bore ma
Sa Josef ne'eri ne'e nia futa ma'i ana sa
Hilae.
24 Sa Hilae nia futa ana sa Matat,
sa Matat ka futa ana sa Lifae,
sa Lifae ka futa ana sa Melkae,
sa Melkae ka futa ana sa Janae,
sa Janae ka futa ana sa Josef.
25 Sa Josef na ngela sa Matataeas,
sa Matataeas ka futa ana sa Emos,
sa Emos ka futa ana sa Neham,
sa Neham ka futa ana sa Eslae,
sa Eslae ka futa ana sa Nagae.
26 Sa Nagae ne'e ngela sa Meata,
sa Meata ka futa ana sa Matataeas,
sa Matataeas ka futa ana sa Semein,
sa Semein ka futa ana sa Josek,
sa Josek ka futa ana sa Joda.
27 Sa Joda na ngela sa Joanan,
sa Joanan ka futa ana sa Risa,
sa Risa ka futa ana sa Serababel,
sa Serababel ka futa ana sa Sialtiel,
sa Sialtiel ka futa ana sa Nirae.
28 Sa Nirae na ngela sa Melkae,
sa Melkae ka futa ana sa Adae,
sa Adae ka futa ana sa Kosam,
sa Kosam ka futa ana sa Elmadam,
sa Elmadam ka futa ana sa Ere.
29 Sa Ere na ngela sa Josua,
sa Josua ka futa ana sa Eliesa,
sa Eliesa ka futa ana sa Jorim,
sa Jorim ka futa ana sa Matat,
sa Matat ka futa ana sa Lifae.
30 Sa Lifae na ngela sa Simion,
sa Simion ka futa ana sa Juda,
sa Juda ka futa ana sa Josef,
sa Josef ka futa ana sa Jonam,
sa Jonam ka futa ana sa Elaeakim.
31 Sa Elaeakim na ngela sa Milia,
sa Milia ka futa ana sa Mena,
sa Mena ka futa ana sa Matata,
sa Matata ka futa ana sa Netan,
sa Netan ka futa ana sa David na tatalafa'a.
32 Sa David na ngela sa Jesi,
sa Jesi ka futa ana sa Obed,
sa Obed ka futa ana sa Boas,
sa Boas ka futa ana sa Salmon,
sa Salmon ka futa ana sa Nason.
33 Sa Nason na ngela sa Aminadab,
sa Aminadab ka futa ana sa Admin,
sa Admin ka futa ana sa Anae,
sa Anae ka futa ana sa Hesron,
sa Hesron ka futa ana sa Peres,
sa Peres ka futa ana sa Juda.
34 Sa Juda na ngela sa Jakob,
sa Jakob ka futa ana sa Aesak,
sa Aesak ka futa ana sa Abraham,
sa Abraham ka futa ana sa Tera,
sa Tera ka futa ana sa Neho.

35 Sa Neho na ngela sa Sirag,
sa Sirag ka futa ana sa Riu,
sa Riu ka futa ana sa Pileg,
sa Pileg ka futa ana sa Eba,
sa Eba ka futa ana sa Sela.
36 Sa Sela na ngela sa Keinan,
sa Keinan ka futa ana sa Afaksad,
sa Afaksad ka futa ana sa Siem,
sa Siem ka futa ana sa Noa,
sa Noa ka futa ana sa Lamek.
37 Sa Lamek na ngela sa Metusala,
sa Metusala ka futa ana sa Enok,
sa Enok ka futa ana sa Jered,
sa Jered ka futa ana sa Mahelalel,
sa Mahelalel ka futa ana sa Kenan.
38 Sa Kenan na ngela sa Enos,
sa Enos ka futa ana sa Set,
sa Set ka futa ana sa Adam na ngela God.

4

Sa Saetan nia ilitoˈona sa Jesus
(Matthew 4:1-11; Mark 1:12-13)

1 Na Anoˈi ru Abu nia sura ana sa Jesus, ma sa Jesus ka oli maˈi faˈasia na kafo ˈi Jodan, ma na Anoˈi ru Abu ka talaˈia ˈuana saena abaˈi kula kwasi.
2 Ma sa Saetan ka ilitoˈona ˈi neˈeri sulia fai akwala faˈi asoa ki. Ma sulia asoa neˈeri ki, sa Jesus kasi ˈania goˈo ta fanga, ma nia ka fiolo liu naˈa.
3 Ma sa Saetan ka fata ˈuri fuana, “Osiˈana neˈe ˈaeˈo na Ngela God, ˈoke fata fuana gwaˈi fau neˈe ˈiri ke alua ta afu beret.”
4 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Na Kerekereˈa Abu✡ nia saea, ‘Na ngwae noaˈa kasi mauri goˈo ˈani fanga taˈifilia.’ ”
5 Sui sa Saetan ka talaˈia ˈuana gwauna totoloa neˈe fane liu, ma ana kaidaˈi tiˈitiˈi goˈo, nia ka faˈataˈinia naˈa fuana na ˈinotoˈanga ki taˈifau ana magalia.
6 Ma nia ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Nai baˈa kwatea na ˈinotoˈanga neˈe ki taˈifau, ma na ru leˈa ki taˈifau fuamu. Osiˈana na ru neˈe ki, na ru nau ki goˈo taˈifau, ma nau ku saiana nai kwateˈe taˈifau goˈo fuana ta ngwae goˈo ˈana neˈe nau ku filia.
7 Ma diˈia ˈoko bobo uruuru, ma ˈoko foˈosi nau, nau kui kwatea na ˈinotoˈanga neˈe taˈifau goˈo fuamu.”
8 Ma sa Jesus nia olisia ka ˈuri, “Na Kerekereˈa Abu✡ nia saea, ‘Taˈifilia God ˈoe goˈo neˈe ˈoke foˈosia, ma ˈoke rao fuana.’ ”
9 Sui, sa Saetan ka talaˈi laˈu ˈuana na fanoa doe ba ˈi Jerusalem, ma nia ka faˈauua ana taˈi kula neˈe nia raˈe liu ˈi langi fafona na Luma Abu God. Ma nia ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Diˈia ˈaeˈo na Ngela God, ˈoke lofo toli ˈi ano faˈasia ˈi neˈe.
10 Sulia na Kerekereˈa Abu✡ nia saea,
‘God ke baˈa kwatea maˈi na ˈainsel nia ki,
ˈiri kira ka tagi suliˈo.
11 Ma kira ka sakua ˈaeˈo, fasi ˈiri na ˈaemu
bore kasi foto ana ta gwaˈi fau.’ ”
12 Ma sa Jesus nia olisia ka ˈuri, “Na Kerekereˈa Abu✡ nia fata logo ˈuri, ‘Noaˈa ˈoe kosi ilitoˈona God ˈoe.’ ”
13 ˈI buri ˈana sa Saetan nia ilitoˈona sa Jesus ˈani ru neˈeri ki taˈifau, nia ka leka naˈa faˈasia sa Jesus, ma ka maˈasia ta kaidaˈi leˈa ka oli.

Sa Jesus ka talaˈae ana raoˈa nia
(Matthew 4:12-17; Mark 1:14-15)

14 Ma na ngasingasiˈanga ana na Anoˈi ru Abu nia tua faˈinia sa Jesus, ma nia ka oli naˈa ˈuana na abaˈi kula ˈi Galili. Ma na alaˈanga sulia ka talofia saena na bali abaˈi kula neˈeri taˈifau.
15 Ma nia ka faˈamanata saena na luma fuana foˈongaˈa kira ki, ma na ngwae ki taˈifau kira ka auraˈea niaˈa.

Na ngwae ˈi Nasaret ki kira ˈaila ˈania sa Jesus
(Matthew 13:53-58; Mark 6:1-6)

16 Sui sa Jesus ka leka ˈuana ˈi Nasaret, fanoa ba nia doe maˈi saena. Ma ana Sabat, na asoa ana mamaloˈanga, nia ka leka ˈi saena na luma fuana foˈongaˈa sulia na falafala nia. Ma nia ka tataˈe fuana na toˈomaˈilana na Kerekereˈa Abu,
17 ma kira ka kwatea fuana na kerekereˈa na profet Aesea nia keresia. Ma nia ka ˈifingia, ma ka dao toˈona kula neˈe sa Aesea nia keresia✡ ka fata ˈuri,
18 “Na Anoˈi ru God nia sura naˈa aku,
osiˈana nia fili nau ˈiri nai fata sulia
na Faˈarongoˈa Leˈa fuana ngwae
dalaˈa ki.
Ma nia ka kwate nau maˈi ˈiri nai faˈatalo
ˈania fuana ngwae ki neˈe kira tua
ˈi saena lokafo, kira ke baˈa aloge.
Ma nai baˈa gura na ngwae neˈe maada
rodo ki.
Ma nai baˈa logea na ngwae ki neˈe kira
mala taˈa ada ki.
19 Ma nai faˈarongo ˈania kaidaˈi nia
dao naˈa maˈi fuana na Aofia ka
faˈamauria na ngwae nia ki.”

20 Kaidaˈi sa Jesus nia toˈomani ka sui, nia ka laˈu naˈa fafia na kerekereˈa neˈeri, ma ka olitaˈinia fuana ngwae neˈe nia lia sulia luma fuana foˈongaˈa, ma ka tua ˈi ano ka faˈamanata. Ma na ngwae ki

✡ **4:4** Diutronomi 8:3 ✡ **4:8** Diutronomi 6:13 ✡ **4:10** Sam 91:11, 12 ✡ **4:12** Diutronomi 6:16 ✡ **4:17** Aesea 61:1-2

ta'ifau ne'e kira tua 'i saena na luma
fuana fo'onga'a ne'eri, kira ka bubu to-
tonga'i na'a fuana.
21 Ma nia tala'ae ka ala'a fuada ka 'uri,
"Kerekere'a Abu ne'e, nia fuli mamana
na'a 'i ta'ena, ana kaida'i ne'e kamu
rongoa nau ku to'omani kwau fuamu'a."
22 Ma na ngwae ki ta'ifau kira ka fatale'a
le'a ana, ma kira ka 'arefo liu du'ungana
ala'alana le'a. Ma kira ka fata 'uri,
"'Uri ma noa'a la'u na ngela ba sa Josef
go'o nini'a re? Ma nia saea ne'e nia
fa'amamana na Kerekere'a Abu ne'e."
23 Ma sa Jesus ka fata 'uri fuada, "Nau
ku saiana kamu ke fata 'uri fuaku, 'Ngwae
kwaigurai 'ae, 'oke gura 'oe basi talamu.'
Ma kamu ke fata logo 'uri fuaku, '"Oke
sasia basi saena fanoa 'oe na ru ba kami
rongoa 'oko sasi'i ki ma'i ana fanoa 'i
Kapaneam.' "
24 Sui sa Jesus ka fata la'u 'uri, "Nau ku
saea na ru mamana fuamu'a, nia 'afita'i
fuana kira ka kwaloa na profet 'i saena
fanoa nia talana.
25 Nau ku saea la'u fuamu'a, na kini 'oro
Jiu ki ne'e kira 'uru, kira tua 'i Israel ana
kaida'i sa Elaeja nia tua ana. Ma kaida'i
baera na uta noa'a kasi to'o sulia uulu fa'i
ngali ma ono madamo ki, ma na fiolo'a doe
ka liu logo ana fanoa kia ki ta'ifau.
26 Ma God noa'a kasi kwatea la'u sa
Elaeja siana gwa'i 'uru ne'e kira 'i Israel
ki. Bore ma nia kwatea lala sa Elaeja siana
ta'i gwa'i 'uru ne'e noa'a la'u kini Jiu ne'e
nia tua 'i Serefat, fanoa saena aba'i kula 'i
Saedon.
27 Ma na ngwae 'oro Jiu ki 'i Israel na
kuu nia saungida, ana kaida'i sa Elaesa
nia profet. Ma nia noa'a kasi gura go'o
ta ngwae ada. Ta'ifilia go'o sa Neman na
ngwae ne'e noa'a la'u Jiu ne'e leka ma'i
fa'asia fanoa 'i Siria go'o ne'e sa Elaesa
nia gura."
28 Ma kaida'i kira rongoa ru ne'eri, na
ngwae ki ta'ifau saena na luma fuana
fo'onga'a, kira ka saeta'a. Kira saeta'a
du'ungana ne'e sa Jesus saea God ke ba'a
'afia lala na ngwae ne'e noa'a la'u Jiu ki,
ma kira ka noa'a.
29 Ma kira ka tata'e, ma kira ka lalia sa
Jesus fa'asia na fanoa ne'eri. Ma kira ka
tori kwailiu ana sa Jesus 'uana gwauna fa'i
ua ne'e kira saunga'inia na fanoa kira 'i
fafona, fasi 'iri kira ka 'ui 'ania sa Jesus 'i
ano, 'iri nia ke mae.
30 Bore ma, nia dola go'o 'ana 'i safitana
na fiku'a ne'eri, ma ka leka na'a 'ana
fa'asida.

*Na ngwae ne'e ano'i ru ta'a nia saun-
gia*
(Mark 1:21-28)

31 Sui, sa Jesus ka leka 'uana 'i Ka-
paneam, ta'i fanoa ana aba'i kula 'i
Galili. Ma ana ta'i Sabat, na asoa ana
mamalo'anga, nia ka fa'amanata ngwae ki
'i ne'eri.
32 Ma na ngwae ne'e kira fiku ma'i siana
'i saena luma fuana fo'onga'a, kira 'arefo
liu ana fa'amanata'anga nia ki, osi'ana sa
Jesus nia ala'a 'ani ngasingasi'anga ma na
mamana'anga ma'i ana God.
33 Ma ta'i ngwae ne'e ano'i ru ta'a
ru'ufia, nia tua logo 'i ne'eri. Go'o nia ka
ako ka 'uri,
34 "Sa Jesus ngwae 'i Nasaret 'ae, nau ku
saiamu 'ae'o na Ngwae Abu God. Tae nini
'oko oga 'oke sasi aimili? Sali 'oko leka
ma'i fuana malangisi laimili taka nini'a?"
35 Sa Jesus ka balufia na ano'i ru ta'a
ne'eri, ka 'uri, "'Oke noto 'amu, ma 'oko
ru'u ma'i 'i maa fa'asia ngwae ne'ana!"
Ma na ano'i ru ta'a ne'eri ka 'ui 'ania
ngwae ne'eri 'i ano 'i na'ona fiku'a ne'eri,
ma ka fi'i ru'u tafa na'a ma'i fa'asia. Ma
na ngwae ne'eri noa'a kasi maala go'o.
36 Na ngwae ne'e kira fiku 'i ne'eri ki,
kira 'arefo liu, ma kira ka saefilo kwailiu
ada, ma kira ka 'uri, "Na fa'amanata'anga
tae na'a ne'e 'uri re? Ngwae ne'e nia
ifulangani na ano'i ru ta'a ki 'ani ma-
mana'anga fa'inia ngasingasi'anga, ma
kira ka sakatafa ta'ifau ma'i 'i maa!"
37 Ma na ala'anga sulia sa Jesus ka talo
ana fanoa ki ta'ifau kalikalia aba'i kula
ne'eri.

Sa Jesus nia gura na ngwae 'oro ki
(Matthew 8:14-17; Mark 1:29-34)

38 Sui sa Jesus nia ka leka fa'asia na
luma fuana fo'onga'a, ma ka leka 'i luma
sa Simon. 'Una'eri ma na funga kini sa
Simon, nia mata'i 'ania 'ako'ako'anga doe
ana kaida'i ne'eri. Ma kira ka gania sa
Jesus fasi 'iri ke gura.
39 'Una'eri go'o sa Jesus leka ka uu 'i
ninimana 'ifita'i kini ne'eri, ma nia ka
fi'i balufia na 'ako'ako'anga ne'eri fa'asia.
Ma na 'afe ne'eri ka 'akwa na'a, ma nia
tata'e ka du'uru, ma ka kwatea na'a fanga
fuada.
40 Ana kaida'i ne'e sina nia suu na'a,
ma ana asoa Jiu ki fuana mamalo'anga ni
sui na'a, ngwae 'oro ki kira ngalia ma'i
na ngwae kwaima kira ki ne'e mata'inga
to'oto'o ki saungida siana sa Jesus. Ma
sa Jesus ka alua limana 'i fafida, ma ka
gurada ta'ifau.
41 Ka 'una'eri la'u, ano'i ru ta'a 'oro ki
kira tafi fa'asia ngwae ki, ma kira ka ako
'uri, "'Ae'o na Ngela God!"
Ma sa Jesus ka lui totonga'i ana ano'i
ru ta'a ne'eri ki noa'a kira kasi ala'a,
osi'ana kira saiana ka sui na'a ne'e nia'a

na Christ, na ngwae God nia filia fuana
lafulana ngwae nia ki.

Sa Jesus nia faˈatalo saena abaˈi kula
ki ˈi Israel
(Mark 1:35-39)

42 ˈOfodangi kaidaˈi nia laˈa naˈa, sa
Jesus nia leka faˈasia fanoa ˈi Kapaneam,
ka leka ˈuana taˈi kula neˈe aroaro. Ma na
ngwae ki kira ka talaˈae kika lulu ˈuana,
ma kaidaˈi kira dao toˈona, kira ka fata
ˈuri fuana, “ˈOe kasi leka faˈasia na fanoa
neˈeri.”
43 Bore ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuada, “God nia kwate nau maˈi fuana
faˈataloˈanga ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa,
ˈunaˈeri neˈe nai leka nama kwau saena ti
fanoa matamata logo, ˈiri nai talongaˈinia
neˈe God ke gwaungaˈi fafia ngwae nia ki.”
44 Ma sa Jesus ka faˈarongo ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa saena luma fuana
foˈongaˈa ki ana abaˈi kula ki ˈi Israel.

5

Sa Jesus nia filia na fafarongo etaeta nia
ki
(Matthew 4:18-22; Mark 1:16-20)

1 Ana taˈi asoa, sa Jesus nia uu ka
faˈamanata ˈi ninimana ˈosi doe ˈi Galili,
ma na ngwae ˈoro ki kira faisuˈusuˈu maˈi
siana fuana rongolana na fatalana God.
2 Ma nia ka lisia na ro gwaˈi baru na
ngwae dee ki kira faˈasiˈi ka teo goˈo ˈani
ˈi malitako, ma kira ka taufia na furai kira
ki.
3 Ma sa Jesus nia ka raˈe ˈi saena gwaˈi
baru sa Simon, ma ka saea fuana nia ke
usungaˈi tiˈitiˈi kwau ana faˈasia ˈi sara.
Ma sa Jesus ka tua ˈi saena na gwaˈi baru
neˈeri, ma ka inaˈu ana faˈamanatalana na
ngwae ki.
4 Ma kaidaˈi nia faˈamanata na ngwae
ki ka sui naˈa, nia ka fata ˈuri fuana
sa Simon, “Mulu usungaˈinia laˈu kwau
na gwaˈi baru neˈe ˈuana kula ˈato, sui
kamu ka ala ˈania na furai kamu ki fuana
deelana maˈi na iˈa ki.”
5 Ma sa Simon ka olisia ma ka ˈuri,
“Faˈamanata ˈae, kaimili rao laga ulafu
naˈa maˈi sulia rodo laˈulaˈu neˈe, bore
ma noaˈa kami kasi deea goˈo ta iˈa. Bore
ma sulia fatalamu, nau kui ala naˈa aku
ˈani furai neˈe ki.”
6 Ma kaidaˈi kira ala ˈani na furai neˈeri
ki, kira ka deea naˈa iˈa ˈoro liu ki, ma na
furai ki karangi ka muu naˈa.
7 Sui kira ka karumia maˈi na ngwae
kwaima kira ki ˈi saena ta gwaˈi baru laˈu,
fasi ˈiri kira ke leka maˈi, kira ke kwaiˈafi
ada. ˈUnaˈeri kira ka dao maˈi, ma kira ka
faˈafungua ro gwaˈi baru neˈeri ki ˈani iˈa
leleka karangi kira ka kuru goˈo.
8 Ma kaidaˈi sa Simon Peter nia lisia na
ru neˈeri, nia leka maˈi ka bobo uruuru
ˈi naˈona sa Jesus, ma ka fata ˈuri, “Aofia
ˈae, leka kwau ˈamu faˈasi nau! Nauˈa na
ngwae taˈa liu!”
9 Sa Simon faˈinia na ngwae neˈe kira
tua ˈi neˈeri ki, kira ka ˈarefo liu ana iˈa
ˈoro neˈe kira deea.
10 Ma na ro ngwae neˈe kera rao faˈinia
sa Simon, neˈe satada sa James ma sa John,
na ro ngela sa Sebedi ki, kera ka ˈarefo
liu logo. Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana sa
Simon, “Noaˈa ˈoe kosi maˈu laˈu. ˈI naˈo
ba ˈoko deea iˈa ki, bore ma ˈita ˈi taˈena
ka oli ˈalaˈa, ˈoke deea lala na ngwae ki
ˈiri kira ke faˈamamana ana God.”
11 Ma kaidaˈi kira dao naˈa ˈi sara, kira
ka faˈasia naˈa gwaˈi baru ki sulia one, ma
kira ka faˈasia ru ki taˈifau, ma kira ka leka
naˈa faˈinia sa Jesus.

Sa Jesus gura taˈi ngwae kuuˈa
(Matthew 8:1-4; Mark 1:40-45)

12 Ana taˈi asoa, sa Jesus nia tua ˈi saena
taˈi fanoa, ma taˈi ngwae neˈe kuu nia
saungia, nia tua logo ˈi neˈeri. Kaidaˈi nia
lisia sa Jesus, nia leka maˈi siana, ka bobo
uruuru ˈi naˈona, ma ka gania ka fata ˈuri,
“Araˈi kwa, diˈia ˈoko maˈudi, ˈoko saiana
ˈoke gura nau goˈo ˈamu kwa.”
13 Sui sa Jesus ka taga kwau na limana,
ma ka sama toˈona nonina, ma ka fata ˈuri,
“ˈIu, nau ku maˈudi. ˈOke mafo naˈa.” Ma
ˈaliˈali ˈi buri ˈana alaˈanga neˈeri ki sa
Jesus saea goˈo, na kuu neˈeri ka siki naˈa
faˈasia ngwae neˈeri.
14 Sui sa Jesus ka olitani kwau na ngwae
neˈeri ka fata ˈuri fuana, “Noaˈa ˈoe kosi
faˈarongoa laˈu ˈani ta ngwae ana ru neˈe
ki. Bore ma ˈoke leka basi ˈamu siana na
fata abu, ma ˈoke faˈataˈinia na nonimu
fuana, ˈiri nia ke saiana neˈe ˈoko ˈakwa
naˈa. Sui ˈoko kwatea na kwaisuˈusiˈanga
sa Moses nia saea ˈiri ngwae ki taˈifau kira
ka faˈamamana neˈe na kuu neˈe teoteo ˈi
nonimu nia siki naˈa.”
15 Nia ka ˈunaˈeri bore ˈana, na
faˈarongoˈanga sulia ru neˈe sa Jesus fuliˈi
ki, nia talofia naˈa kula ˈoro ki, ma na
ngwae ˈoro ki kira ka leka maˈi siana
fuana rongolana faˈamanataˈanga nia ki,
ma fasi ˈiri sa Jesus ka gurada logo faˈasia
na mataˈinga kira ki.
16 Ma kaidaˈi ˈoro, sa Jesus nia leka
nama faˈasia ngwae ki ˈuana kula aroaro
ki fuana foˈongaˈa.

Sa Jesus gura na ngwae neˈe nonina
taˈu
(Matthew 9:1-8; Mark 2:1-12)

17 Taˈi asoa, kaidaˈi sa Jesus nia
faˈamanata saena taˈi luma, ti Farasi
faˈinia ngwae faˈamanata ana taki ki, kira

tua logo ˈi neˈeri. Kira leka maˈi faˈasia
fanoa ˈoro ki ana abaˈi kula ˈi Galili
faˈinia ˈi Judea, ma ˈi Jerusalem. Ma
na ngasingasiˈanga God ka tua faˈinia sa
Jesus, ˈiri nia ka gura ngwae neˈe kira
mataˈi ki.
18 Ma ti ngwae ngalia maˈi taˈi ngwae
neˈe nonina taˈu, kira ngalia maˈi ˈi fa-
fona ˈifitaˈi. Kira ka sasi ngangata ˈuana
ruˈungaˈa ˈi luma faˈinia, fasi ˈiri kira ka
alua ˈi naˈona sa Jesus, fuana nia ka gura.
19 Bore ma osiˈana na fikuˈa neˈeri
doe liu, ngwae kwaima ana ngwae neˈe
kasi bolo naˈa fuana ruˈungaˈa kwau ˈi
luma siana sa Jesus. ˈUnaˈeri kira ka
ngalia ngwae neˈeri, kira ka raˈe faˈinia
ˈi fafona luma, ma kira ka tafangia taˈi
maˈe kwakwa doe, kira ka faˈakosoa maˈi
na ngwae neˈeri ˈi fafona ˈifitaˈi siana sa
Jesus.
20 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisia na
faˈamamanaˈanga kira, nia ka fata ˈuri
fuana ngwae neˈe nonina taˈu, “Ngwade
ˈae, nau ku rufuanata naˈa ana taˈangaˈa
ˈoe ki.”
21 Ma na ngwae faˈamanata ana taki ki
faˈinia Farasi ki, kira ka ngununguru buri
fuada kwailiu ma kira ka fata ˈuri, “Reala
kwa! Nia saea niaˈa ta ngwae faˈuta mala
niniˈa? Nia faˈabolotaˈinia naˈa faˈinia
God. Ngwae ki noaˈa kasi rufuanata ana
taˈangaˈa ki. Talitoˈona goˈo God neˈe
saiana rufuanatalana taˈangaˈa ki.”
22 Sa Jesus nia sai logo ana manataˈanga
kira ki saena liada, ma nia ka fata ˈuri
fuada, “Kamu kasi manata laˈu ˈunaˈeri.”
Ma sa Jesus sai logo ana neˈe kira
faˈamamana talitoˈona goˈo God neˈe ke
gura ngwae ki.
23 Goˈo ˈunaˈeri nia ka fata ˈuri, “Diˈia
nau ku fata ˈuri fuana ngwae nonina taˈu
neˈe ku ˈuri, ‘Taˈangaˈa ˈoe ki, nau ku
rufuanata naˈa ani,’ kaumulu kasi lisia
goˈo neˈe nia fuli. Bore ma diˈia nau ku
fata ˈuri, ‘Tataˈe, ma ˈoko fali,’ ˈi neˈeri
kamu ka fiˈi lisia neˈe ngasingasiˈanga nia
aku fuana guraˈa.
24 Kaidaˈi nai gura ngwae neˈe, nai
faˈataˈinia fuamuˈa neˈe nauˈa, Ngela Ng-
wae, nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga
fuana nai rufuanata ana taˈangaˈa ki.”
Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana ngwae
nonina taˈu neˈeri, “Nau ku saea fuamu,
ˈoke tataˈe naˈa, ngalia ˈifitaˈi ˈoe, ma ˈoko
leka naˈa ˈi fanoa ˈoe.”
25 Ma na ngwae neˈeri, ˈaliˈali nia ka
tataˈe naˈa ˈi naˈoda, goˈo nia ka ngalia
ˈifitaˈi neˈe nia teo ˈi fafona, ma ka oli ˈi
fanoa faˈinia baˈatafeˈanga doe fuana God.
26 Ma kira taˈifau kira ka ˈarefo liu naˈa,
ma kira ka baˈatafea God. Ru neˈe kira
lisia kira ˈarefo liu, kika ˈuri, “ˈIu, ru ni
ˈarefoˈa doe liu niniˈa kulu lisia ˈi taˈena.”

Sa Jesus nia ri ˈuana sa Lifae
(Matthew 9:9-13; Mark 2:13-17)

27 Buri ˈana ru neˈeri, sa Jesus nia leka
kwau ˈi maa, ma ka lisia sa Lifae, na ngwae
ni gonilana mani ana takisi, nia tua ana
kula neˈe nia rao ana. Sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, “ˈOke leka maˈi faˈinau.”
28 Sa Lifae ka tataˈe, ma ka faˈasi buri
ana ru nia ki taˈifau, ma ka leka faˈinia sa
Jesus.
29 Sui sa Lifae ka sasia taˈi fangaˈa doe
fuana sa Jesus ˈi luma nia. Ma ana kaidaˈi
neˈeri logo, na ngwae ˈoro neˈe kira gonia
mani ˈani takisi ki faˈinia ti ngwae laˈu,
kira fanga faˈinia sa Jesus.
30 Ti Farasi ma ngwae faˈamanata ana
taki ki kira ka saetaˈa, ma kira ka fata
ˈuri fuana fafarongo sa Jesus ki, “Nia bolo
faˈinia nia kasi fanga ma ka kwaˈu laˈu
faˈinia ngwae goni mani ana takisi ma
ngwae taˈa ˈufuni ki.”
31 Sa Jesus nia olisida ka fata ˈuri, “Ng-
wae neˈe noaˈa kira kasi mataˈi ki, kira
kasi oga goˈo ta ngwae kwaigurai, bore
ma ngwae neˈe kira mataˈi ki tari, kira ka
boˈoboˈo ˈuana ngwae kwaigurai.
32 Nau ˈiri leka laˈu maˈi fuana laefilana
ngwae ˈoloˈolo ki ˈiri kira ke kakari alifaˈi,
bore ma na ngwae neˈe abulalada taˈa ki
lala tari, nau ku leka maˈi fuana laefilada
ˈuana rokisi manataˈanga.”

Aofia dao naˈa, kwaimanataiˈanga ke
noaˈa, muke sae saeleˈa
(Matthew 9:14-17; Mark 2:18-22)

33 Ti ngwae kira fata ˈuri fuana sa Jesus,
“Ana kaidaˈi ˈoro ki, na fafarongo sa John
ki kira abu fanga fuana foˈongaˈa, ma na
fafarongo Farasi ki kira ka ˈunaˈeri logo.
Bore ma na fafarongo ˈoe ki, kira fanga ma
kira ka kwaˈu goˈo ˈada.”
34 Sa Jesus olisida ka fata ˈuri, “Nia
kasi bolo faˈinia toˈa neˈe kira tua ana
fafangaˈa ana ara araˈinga neˈe kira ka
abu fanga. Duˈungana neˈe, kaidaˈi araˈi
faolu nia goˈo ˈana ˈua faˈinida ngwae ki,
kira saeleˈa.
35 Bore ma kaidaˈi ke dao maˈi aigaˈi
neˈe kira ke baˈea na araˈi faolu faˈasida.
ˈUnaˈeri mala, kira fiˈi abu fanga laˈu,
osiˈana neˈe kira kwaimanatai. Ta neˈe
noaˈa ˈiri bolo fuana na fafarongo nau ki
kira ka abu fanga goˈo ˈada kaidaˈi nau ku
tua faˈinida.”
36 Sui sa Jesus ka fata ˈani tarifulaˈa
fuada logo ˈuri, “Nia kasi bolo fuana
muke ngali ta ngisingisi toro faolu fuana
subungilana ta toro neˈe nia ˈua. Si diˈia ta
ngwae sasia na ru neˈeri, na ngisingisi toro
faolu neˈeri ka gasia na toro ˈua neˈeri,

duˈungana toro faolu nia lukuluku ˈi buri
ˈana ngwasilana, ma na toro faolu kasi lia
leˈa goˈo faˈinia na toro ˈua.
37 Ma muke sai logo ana, noaˈa nia
kasi bolo fuana ta ngwae ka alua naˈa
waen faolu ˈi saena ngwaˈi ˈua ana ˈuˈuila
nanigot, duˈungana ngwaˈi ru ˈua neˈeri
noaˈa kasi baˈu. Si diˈia nia sasia ru
ˈunaˈeri, kaidaˈi na waen neˈeri ke totoro
goˈo maˈi, nia ka foga naˈa ngwaˈi ru ˈua
neˈeri, ma na waen neˈeri ka kisitaˈi, ma
na ngwaˈi ru neˈeri ka taˈa naˈa.
38 Nia neˈe ngwae ke alua nama waen
faolu ˈi saena na ngwaˈi ru faolu neˈe nia
saiana ke baˈu.
39 “Ta ngwae neˈe ˈidufaˈi kwaˈufia goˈo
ana waen ˈua, noaˈa nia kasi oga na waen
faolu. Osiˈana nia fata ˈuri, ‘Na waen ˈua
neˈe kwaˈufilana mamasiˈa ka leˈa kwa.’ ”

6

Sa Jesus nia ˈaˈana fuana Sabat
(Matthew 12:1-14; Mark 2:23—3:6)

1 Taˈi Sabat, asoa ana mamaloˈanga, sa
Jesus faˈinia fafarongo nia ki kira leleka,
ma kira ka liu toˈo folo ana taˈi oˈolaˈi
witi, na ru kira saungani fuana beret.
Ma kaidaˈi kira liu ana, na fafarongo
nia ki kira ka loia ti fingi ru, ma kira
ka ˈasaˈasanga saena limada, ma kira ka
ˈania.
2 Ma kaidaˈi ngwae ana Farasi ki kira
lisia, kira ka fata ˈuri, “Ru neˈe kaumulu
sasia nia ˈoia na taki sa Moses, osiˈana
kamu loia witi neˈe ana Sabat, asoa ana
mamaloˈa.”
3 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nau ku
saiana kaumulu toˈomaˈi sulia saena Buka
Abu na ru ba sa David na tatalafaˈa nia
sasia ˈi naˈo. Ana kaidaˈi neˈeri, sa David
faˈinia ngwae nia ki kira fiolo liu,
4 nia ka leka ˈi saena na luma God, ma
na ˈingataˈi fata abu ka kwatea fuana sa
David na beret neˈe kira ˈau abua fuana
God. Ma sa David ka ˈania naˈa beret
neˈeri, ma ka kwatea logo fuana ngwae nia
ki, ma kira ka ˈania. Bore ma na taki kulu
alaˈani fuana talitoˈona goˈo na fata abu
God ki neˈe kira saiana ˈanilana. Ma noaˈa
kulu kasi lisia saena Buka Abu neˈe God
nia saetaˈa fuana sa David.”✡
5 Sui sa Jesus ka fata naˈa ˈuri, “Nau,
na Ngela Ngwae, nau ku toˈo ana na
ngasingasiˈanga fuana saelana ru ki fuana
ngwae ki kira saiana kike sasia goˈo ˈada
ana asoa ana mamaloˈanga.”
6 Ma ana ta asoa ana Sabat logo, sa Jesus
ka leka saena luma fuana foˈongaˈa ma ka
faˈamanata. Ma taˈi ngwae nia tua logo ˈi
neˈeri neˈe lima ˈoloˈolo ana nia mae.
7 Ma ti ngwae faˈamanata ana taki ki,
ma na Farasi ki, kira ka tua logo ˈi neˈeri,
ma kira ka lialia ˈuana diˈia sa Jesus ke
gura ngwae neˈeri ana Sabat, asoa ana
mamaloˈa. Diˈia ˈunaˈeri, kira ka fata
maana sa Jesus ana ˈoilana taki God ana
guraˈa, ru neˈeri kira manata sulia ma nia
diˈia raoˈa.
8 Ma sa Jesus nia saiana goˈo ˈana man-
atada, ma nia ka fata ˈuri fuana ngwae
neˈe limana mae, “Tataˈe maˈi, ˈoko uu
maˈi ˈi naˈona ngwae ki taˈifau.” Ma
ngwae neˈeri ka tataˈe, ma ka leka maˈi
siana sa Jesus.
9 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana Farasi ki,
ma na ngwae faˈamanata ana taki ki, “Nau
ku saefilo kamu basi. Tae neˈe taki kulu
nia alaˈania fasi ˈiri kulu ka sasia ana asoa
ana mamaloˈanga? Nia alaˈania sasilana
ru leˈa ki, nama sasilana ru taˈa ki? Nia
alaˈania na faˈamaurilana ta ngwae, nama
saungilana ta ngwae?”
10 Sa Jesus nia fata ˈunaˈeri ka sui, nia
ka lia kwailiu fuada, goˈo nia ka fata ˈuri
fuana ngwae neˈe limana nia mae, “Taga
maˈi limamu.” Ma nia ka taga, ma na
limana ka leˈa naˈa.
11 Ana kaidaˈi kira lisia, kira ka saetaˈa
liu, ma kira ka alaˈa fiku ma kira ka
manata ˈoi ru ˈuana tae neˈe kike sasia ana
sa Jesus.

Sa Jesus filia na lifurongo nia ki
(Matthew 10:1-4; Mark 3:13-19)

12 Ana ta kaidaˈi logo, sa Jesus ka raˈe
ˈuana gwauna faˈi ua ˈiri nia ka foˈo. Ma
saena rodo laˈulaˈu neˈeri, nia ka foˈosia
God.
13 Kaidaˈi nia ˈofodangi naˈa, nia ka saea
maˈi fafarongo nia ki siana, ma ka filia
akwala ma ro ngwae, ma ka saeda ˈani
lifurongo ki.
14 Na satada: sa Simon neˈe sa Jesus
faˈasata ˈani sa Peter, ma sa Andrew na
ngwaefuta nia, ma sa James, ma sa John,
ma sa Filip, ma sa Batolomiu,
15 ma sa Matthew, ma sa Tomas, ma sa
James na ngela sa Alfeas, ma sa Simon
ta ngwae ana ngwae Jiu ki ba kira oga
lalilana ngwae ˈi Rom ki faˈasia ˈi Israel,
16 ma sa Judas na ngela sa James, ma sa
Judas Iskariot na ngwae neˈe nia ke baˈa
ˈolosaea sa Jesus fuana malimae nia ki.

Sa Jesus nia faˈamanata ma ka gura na ngwae ki
(Matthew 4:23-25)

17 Sa Jesus nia koso maˈi faˈasia ˈi
gwauna ua neˈeri faˈinia na akwala ma
ro lifurongo nia ki, ma ka uu ana kula ote
faˈinia na fikuˈa doe neˈeri neˈe ti ngwae

✡ **6:4** 1 Samuel 21:1-6; Levitikus 24:9

laˈu ana fafarongo nia ki. Ma ti ngwae ˈoro
laˈu neˈe kira leka maˈi faˈasia abaˈi kula
ˈi Judea, ma faˈinia fanoa doe ˈi Jerusalem,
ma na fanoa ki ˈi Taea ma ˈi Saedon neˈe
kira tua ˈi sulia asi, kira tua logo ˈi neˈeri.
18 Kira leka maˈi fuana rongolana sa
Jesus, ma ˈiri sa Jesus ke gurada faˈasia
na mataˈinga kira ki. Ma na ngwae neˈe
kira toˈo ana anoˈi ru taˈa ki, kira leka logo
maˈi, ma sa Jesus ka gurada.
19 Na ngwae ki taˈifau kira iliili ˈuana
samaˈa toˈona sa Jesus, osiˈana na ngasin-
gasiˈanga nia leka kwau faˈasia fuana
guralana na ngwae ki taˈifau.

Saesaeleˈanga ma kwaimanataiˈanga
(Matthew 5:1-12)

20 Sa Jesus ka lia kwau fuana fafarongo
nia ki ma ka fata ˈuri,
"Saesaeleˈanga fuamuˈa ngwae neˈe kamu
dalaˈa ki, osiˈana neˈe God ka
gwaungaˈi fafi kamu.
21 Saesaeleˈanga fuamuˈa ngwae neˈe
kamu fiolo ana kaidaˈi neˈe ki,
osiˈana kamu ke baˈa abusu.
Saesaeleˈanga fuamuˈa ngwae neˈe kamu
angi ana kaidaˈi neˈe ki, osiˈana
kamu ke baˈa gaˈa.
22 Saesaeleˈanga fuamuˈa kaidaˈi na ng-
wae ki kira ke silolongaˈi kamu,
ma kike ifulangaˈi kamu, ma kira
ka fata faˈali kamu, ma fuˈusi taˈa
amuˈa, osiˈana kamu roˈosuli nau
na Ngela Ngwae.
23 Kamu ke saesaeleˈa, ma muke ngwaˈe
sakasaka ˈani saeleˈanga doe kaidaˈi
neˈe ngwae ki kike sasi ˈunaˈeri
amuˈa, osiˈana na kwaiaraˈa doe nia
maˈakwali kamu ˈi langi. Nau ku
saea ru neˈeri osiˈana kira ke baˈa
sasia logo ru taˈa fuamuˈa neˈe koˈo
bora kira ki sasia ana profet ki maˈi
ˈi naˈo.
24 Bore ma, nia ke taˈa ka lilisu fuamuˈa na
ngwae neˈe kamu toˈo ana toˈoruˈa
ki ana kaidaˈi neˈe, osiˈana ngwang-
waneˈanga ki kamu toˈo ani ka sui
naˈa.
25 Nia ke taˈa ka lilisu fuamuˈa na ng-
wae neˈe kamu fanga abusu ki ana
kaidaˈi neˈe, osiˈana kamu ke baˈa
fiolo.
Nia ke taˈa ka lilisu fuamuˈa na ngwae
neˈe kamu gaˈa ki ana kaidaˈi neˈe,
osiˈana kamu ke baˈa oˈomae, ma
muke angi.
26 Nia taˈa ka lilisu fuamuˈa kaidaˈi
neˈe ngwae ki kira fataleˈa amuˈa,
osiˈana na koˈo bora kira ki, kira
sasia logo ru neˈeri ki fuana na
profet ˈosoˈoso ki."

Alafeˈanga fuana malimae
(Matthew 5:38-48; 7:12)

27 Sa Jesus nia faˈamanata logo ka ˈuri,
"Nau ku saea fuamuˈa na ngwae neˈe
kamu rongo sulia fatalaku, muke kwaima
ana na malimae kamu ki, ma muke sasi
leˈa fuana ngwae neˈe kira silolongaˈi
kamu ki.
28 Ma muke foˈosia God, ˈiri nia ke
faˈaleˈa ngwae neˈe kira agia kamuˈa, ma
muke foˈo fuana na ngwae neˈe kira sasia
ru taˈa ki amuˈa.
29 Ma diˈia ta ngwae ka fidalia na
satemu, ˈoke alaˈania nia ka fidalia laˈu ta
bali sate. Ma diˈia ta ngwae ka ngalia na
toˈongi fafo doe ˈoe, ˈoke alaˈania nia ke
ngalia logo na toˈongi sae ˈoe fuana.
30 Ma ˈoke kwatea fuana ta ngwae bore
ˈana neˈe nia ke gania ta ru amuˈa. Ma
diˈia ta ngwae nia ngalia ta ru ana ru
ˈoe ki, noaˈa ˈoe kosi gania laˈu fuana
olitaˈilana fuamu.
31 Ta tae neˈe kamu oga na ngwae
matamata ki kira ke sasia fuamuˈa, kamu
ke sasia logo fuada.
32 "Ma diˈia kamu kwaima goˈo amuˈa
ana ngwae neˈe kira kwaima amuˈa ki,
noaˈa kamu kasi ngalia goˈo ta kwa-
iaraˈanga. Osiˈana na ngwae taˈa ki bore,
kira kwaima logo ana ngwae neˈe kira
kwaima ada ki.
33 Ma diˈia kamu sasi leˈa goˈo ˈamuˈa
fuana ngwae neˈe kira sasi leˈa fuamuˈa
ki, noaˈa kamu kasi ngalia goˈo ta kwa-
iaraˈanga. Osiˈana neˈe ngwae abula taˈa
ki bore, kira sasi logo ˈunaˈeri.
34 Ma diˈia kamu kwate ru goˈo ˈamuˈa
fuana ngwae neˈe kira saiana kike duˈua
fuamuˈa, noaˈa kamu kasi ngalia goˈo ta
kwaiaraˈanga. Osiˈana neˈe ngwae abula
taˈa ki bore, kira sasi logo ˈunaˈeri fuana
ngwae abula taˈa ki, fasi ˈiri kira ka duˈua
nama fuada.
35 Bore ma kamu ke kwaima nama ana
malimae kamu ki, ma muke sasi leˈa
fuada, ma kamu ke kwate ru ma noaˈa
kamu kasi masia laˈu na duˈulana. Diˈia
kamu sasi ˈunaˈeri, kamu ke baˈa ngalia
na kwaiaraˈanga doe, ma na abulalamuˈa
neˈe ke diˈia God na maˈa kamu neˈe nia
ˈinotoˈa ka tasa. Osiˈana God nia sasi leˈa
fuana ngwae taˈa ki ma ngwae neˈe noaˈa
kira kasi saeleˈa faˈinia tae neˈe God sasia
fuada.
36 Muke kwaimanatai ana ngwae ki,
ka diˈia logo na Maˈa kamu neˈe nia
kwaimanatai amuˈa.

Faˈamanataˈanga sulia mata-
langaˈilana ta ngwae
(Matthew 7:1-5)

37 “Noaˈa kamu kasi matalangaˈinia ta
ngwae matamata, ˈasu ˈubani God kata
matalangaˈi kamu logo. Ma noaˈa kamu
kasi saea na kwaˈikwaˈinga fuana ti ngwae
matamata, ma God noaˈa kasi kwatea
logo na kwaˈikwaˈinga fuamuˈa. Muke
rufuanata nama ana ngwae ki, ma God ke
rufuanata kamu logo.
38 Muke kwate nama ru ki fuana ngwae
ki, ma God ke kwate ru logo fuamuˈa.
Ma God ke baˈa kwatea na kwateˈa neˈe
nia diˈia ta ngwae ba nia faˈafungua ta
ngwaˈi ru neˈe nia nekea, leleka nia ka
fungufungu ma ka ˈalasaka naˈa. Ma God
ke baˈa kwate fuamuˈa, diˈia logo neˈe
kamu kwatea fuana na ngwae matamata
ki.”

Na tualana fafarongo ki

39 Sa Jesus nia fata logo sulia tarifulaˈa
fuada ka ˈuri, “Ta ngwae neˈe maana nia
rodo, nia ˈafitaˈi ka talaˈia laˈu ta ngwae
neˈe maana rodo. Diˈia nia sasi ˈunaˈeri,
keroˈa taˈifau goˈo neˈe kera ke ˈasia saena
kilu.
40 Aia, na ngwae neˈe nia saesaeˈi ru
goˈo ˈana, nia ˈafitaˈi ka liufia na ngwae
neˈe faˈamanata nia. Ma diˈia na ngwae
saesaeˈi ru nia ngali taˈifau ru neˈe ngwae
faˈamanata nia kwate fuana ki, nia diˈia
naˈa na ngwae faˈamanata nia.
41 “ˈOko toˈo ana taˈangaˈa doe ki, bore
ma ˈoko balufia naˈa ˈamu ta ngwae neˈe
nia toˈo ana taˈangaˈa tiˈitiˈi. ˈOko diˈia
taˈi ngwae neˈe nia lisia na gegeo ˈi saena
na maana toˈolana, bore ma nia kasi lisia
goˈo ta buli ano doe neˈe nia saena maana
talana.
42 Ma ˈoko fata ˈuri fuana na ngwae
matamata, ‘ˈOe kosi sasia ta ru neˈe nia
taˈa.’ Bore ma ˈoe kosi manata ˈabera
goˈo ana taˈangaˈa doe neˈe ˈoko sasiˈi ki.
ˈAeˈo ngwae kwalabasa. ˈOke faˈasia basi
na taˈangaˈa ˈoe ki. Sui, ˈoko fiˈi bolo
fuana kwaiˈafiˈanga kwau ana ta ngwae
matamata fuana na taˈangaˈa nia ki.”

Na ˈai faˈinia na fufuaˈi ru
(Matthew 7:16-20; 12:33-35)

43 Sa Jesus ka fata logo ˈania taˈi tari-
fulaˈa fuada ka ˈuri, “Na ˈai neˈe nia bulao
ka leˈa, nia ˈafitaˈi ka fungu ˈani fuaˈi ru
taˈa ki. Ka diˈia logo, na ˈai neˈe nia bulao
ka taˈa, nia ˈafitaˈi ka fungu ˈani na fuaˈi
ru leˈa ki.
44 Kulu saiana ˈai ki taˈifau, osiˈana
fufuaˈi ru kira ki neˈe kira fungu ˈani. Ma
nia ˈafitaˈi ta ngwae ka fisua na fufuana
ˈai leˈa faˈasia na kwalongarangaraˈa.
45 Ma na ngwae leˈa nia sasia logo na ru
leˈa ki sulia na manataˈi ngwae raola nia.
Ma na ngwae taˈa nia sasia logo na ru taˈa
ki sulia na manataˈi ngwae bulibuli nia.
Na ru neˈe nia tua ˈi saena na manatalana
ngwae, nia neˈe ka ruˈu maˈi ˈi maa ˈani
fatalana.”

Fafarongo mamana
(Matthew 7:24-27)

46 Ma sa Jesus ka alaˈa laˈu ˈuri, “Faˈuta
neˈe, ana kaidaˈi kamu alaˈa faˈinau,
kamu ka saea nau ˈani Aofia, bore ma
noaˈa kamu kasi sasi goˈo sulia na ru neˈe
nau ku saeˈe fuamuˈa ki?
47 Sa tai bore ana neˈe nia leka maˈi
siaku, ma ka rongo sulia na fatalaku, ma
ka sasi sulia, nai faˈataˈinia fuamuˈa na
fitoˈonga nia, ma na tualana.
48 Nia diˈia na ngwae neˈe nia
saungaˈinia luma nia, ma nia ka ˈilia na
diro ˈai ki ka koso lalo. Aia, ma ana kaidaˈi
na uta ka toˈo, ma na kafo nia afetafa
maˈi, nia ˈafitaˈi ka malangisia, osiˈana
nia saungaˈinia luma nia ˈi fafona na diro
ˈai ki neˈe nia ˈilia ka koso lalo.
49 Ma na ngwae neˈe nia rongoa na
fatalaku, ma noaˈa kasi sasi sulia, nia
diˈia ngwae neˈe nia saungaˈinia luma nia
fafona one, noaˈa nia kasi ˈilia diro ˈai kasi
koso lalo goˈo. Kaidaˈi kafo nia afetafa
maˈi, ma ka foto ana luma neˈeri, luma
neˈeri ka ˈasia, ma ka takalo taˈifau naˈa.”

7

Sa Jesus gura taˈi ngwae rao
(Matthew 8:5-13)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia faˈasuia naˈa fa-
talana fuana ngwae ki, nia ka leka naˈa
ˈuana fanoa ˈi Kapaneam.
2 Ma taˈi ngwae ˈi neˈeri, nia mataˈi
ka doe ma ka karangi mae naˈa. Na
ngwae neˈeri, niaˈa na ngwae rao ana
taˈi gwaungaˈi ngwae ramo ana fuˈanga ki
faˈasia na fanoa doe ˈi Rom. Ma gwaungaˈi
ngwae ramo neˈeri, nia lia doe liu ana na
ngwae rao nia.
3 Ma kaidaˈi neˈe gwaungaˈi ngwae
ramo neˈeri nia rongoa neˈe sa Jesus
nia dao maˈi, nia ka kwatea ti ngwae
faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki, fasi ˈiri kira ka
saea sa Jesus ke leka maˈi, ˈiri ke gura na
ngwae rao nia.
4 Kaidaˈi kira dao siana sa Jesus, kira ka
amasia, kira ka ˈuri, “Na gwaungaˈi ngwae
ramo neˈe nia bolo faˈinia ˈoke kwaiˈafi
ana na ngwae rao nia,
5 osiˈana gwaungaˈi ngwae ramo neˈeri
nia kwaima liu famiˈa Jiu ki, ma nia
ka saungaˈinia taˈi luma fuana foˈongaˈa
famiˈa ˈi neˈe.”
6 ˈUnaˈeri sa Jesus ka leka naˈa faˈinida.
Ma kaidaˈi nia dao karangia naˈa kwau na
luma, na ngwae gwaungaˈi neˈeri ˈi Rom
ka kwatea laˈu kwau na ngwae kwaima
nia ki, ˈiri kira ke fata ˈuri fuana, “Araˈi

ˈaˈana neˈe kwa, ˈoe kosi ˈabera laˈu. Nau
noaˈa kusi totolia neˈe ˈoke leka maˈi ˈi
saena luma nau.
7 Ma nau bore kusi bolo logo fuana
lekaˈa kwau fuamu talaku. ˈOke fata goˈo
maˈi ˈamu, ma na ngwae ni rao nau ka
ˈakwa naˈa.
8 Nau ku saiana ˈoko bolo goˈo ˈamu
fuana sasilana ru neˈeri, duˈungana nauˈa
talaku na ngwae nau ku rao ˈi olofana
na ngwae doe ki, ma nau ku toˈo ana
ngwae ni fuˈa ki neˈe kira rao ˈi olofana
na gwaungaˈinga nau. Ma diˈia nau ku
saea ta ngwae ku ˈuri, ‘ˈOke leka,’ ma nia
ka leka. Ma diˈia nau ku saea ta ngwae
ku ˈuri, ‘ˈOke leka maˈi,’ nia ka leka maˈi.
Ma diˈia nau ku saea ta ngwae rao ulafu
ma nau ku ˈuri, ‘ˈOke sasia nama ru neˈe,’
nia ka sasia naˈa.”
9 Ana kaidaˈi sa Jesus nia rongoa ru
neˈeri, nia ka ˈarefo liu. Ma nia ka abula,
ma ka fata ˈuri fuana na ngwae neˈe kira
leka ˈi burina ki, “Nau ku saea fuamuˈa,
nau noaˈa kusi lisia ˈua ta ngwae neˈe nia
faˈamamana ka ˈuri, sui bore ˈana saena
ˈi Israel.”
10 Ma na ngwae ngali alaˈanga neˈeri ki,
kira ka oli ˈuana ˈi luma na gwaungaˈi
ngwae ramo baera, ma kira ka lisia na
ngwae mataˈi baera nia ˈakwa naˈa.

Sa Jesus faˈamauria na ngwae neˈe nia mae naˈa

11 Ma noaˈa nia kasi tau goˈo ˈi buri ˈana
ru neˈeri ki, sa Jesus faˈinia na fafarongo
nia ki, ma ngwae ˈoro ki logo, kira leka
ˈuana taˈi fanoa neˈe kira saea ˈani ˈi Nen.
12 Ma kaidaˈi nia dao karangia maana na
sakasakaˈa ana na fanoa neˈeri, taˈi fikuˈa
kira ngalia maˈi taˈi ngwae mae, ma kira
ka leka naˈa maˈi ˈi maa. Na ngwae mae
neˈeri, niaˈa na ˈalako mutaˈi taˈi gwaˈi
ˈuru. Ma na fikuˈa doe kira ka leka maˈi
faˈinia fuana kwaiatolana.
13 Ma kaidaˈi sa Jesus, na Aofia, nia lisia
na gwaˈi ˈuru neˈeri, nia ka kwaimanatai
liu ana, ma ka fata ˈuri fuana, “ˈOe kosi
angi laˈu.”
14 Sui nia ka leka kwau, ma ka sama
toˈona na tatafe neˈe ngwae mae neˈeri nia
teo saena, ma na ngwae neˈe kira ngalia
ngwae mae neˈeri ki, kira ka uu toˈo. Goˈo
sa Jesus ka fata ˈuri, “Ngwae ˈalako neˈe
kwa, nau ku saea fuamu, ˈoke tataˈe!”
15 Ma na ngwae ˈalako baera ka tataˈe
naˈa, ma ka talaˈae ka alaˈa. Ma sa Jesus
ka kwatea naˈa kwau fuana teˈa nia.
16 Ma na ngwae neˈe kira lisia ru neˈeri
ki, kira ka ˈarefo liu, ma kira ka baˈatafea
God, kika ˈuri, “Taˈi profet ˈinotoˈa nia
sakatafa naˈa maˈi ˈi safitakulu. God nia
dao naˈa maˈi fuana ˈafilakulu na ngwae
nia ki.”
17 Ma na alaˈanga sulia sa Jesus, ka talo
naˈa ˈi saena ˈafutana abaˈi kula ˈi Israel,
ma na bali ana fanoa ki kalikalia logo.

Sa John ngwae ni Siuabu nia kwatea ro fafarongo nia ki siana sa Jesus
(Matthew 11:2-19)

18 Ana kaidaˈi neˈe fafarongo sa John
ki kira faˈarongo nia ˈania na raolana sa
Jesus, sa John ka saea maˈi ro fafarongo
nia ki siana,
19 ma ka baˈe keroˈa ka leka kwau siana
sa Jesus, na Aofia, ˈuana saefilolana kika
ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo naˈa neˈe na Christ,
ngwae neˈe ke baˈa dao maˈi niniˈa, nama
mike masia laˈu ta ngwae matamata?”
20 Ma ana kaidaˈi kera dao siana sa Jesus,
kera ka saefiloa ˈuri ana, “Sa John ngwae
ni Siuabu nia baˈe keroˈo maˈi fuana
saefilolamu, ˈUri ma ˈaeˈo naˈa neˈe na
Christ, ngwae neˈe ke baˈa dao maˈi, nama
mike masia laˈu ta ngwae matamata?”
21 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, sa Jesus
nia gura ngwae mataˈi ˈoro ki, ma nia ka
ifulangaˈinia na anoˈi ru taˈa ki faˈasia
na ngwae ki, ma ka gura na ngwae neˈe
maada rodo ki.
22 Nia neˈe sa Jesus ka fata ˈuri
fuadaroˈo, “Moro oli kwau, moro ka
faˈarongoa sa John ˈania ru ki neˈe koroˈo
lisiˈi ki, ma moro ka rongoˈi ki ˈi taˈena.
Ngwae maada rodo ki, kira lia naˈa. Ma
ngwae ˈaeda mae ki, kira ka fali naˈa. Ma
na ngwae neˈe kuu nia saungida ki, kira ka
mafo naˈa. Ma ngwae neˈe alingada bani
ki, kira ka rongo naˈa. Ma ngwae neˈe
kira mae ki, kira ka mauri laˈu. Aia, ma
na Faˈarongoˈa Leˈa, nau ku faˈatalo naˈa
ˈani fuana ngwae dalaˈa ki.
23 God ke ˈoilakitaˈinia na ngwae ki
taˈifau neˈe noaˈa kira kasi ilangaˈi nau,
osiˈana na ru nau ku sasiˈi ki.”
24 ˈI buri ˈana na ro fafarongo sa John ki
kera oli naˈa, sa Jesus nia talaˈae ka alaˈa
sulia sa John fuana ngwae neˈe kira fiku ˈi
neˈeri ki ka ˈuri, “Ana kaidaˈi kamu leka
siana sa John saena abaˈi kula kwasi, ta tae
niniˈa kamu leka fuana lisilana ˈi neˈeri?
Ta ngwae neˈe noaˈa kasi faˈamamana ka
diˈia goˈo ˈana ta gwango rade neˈe nia
saola ana iru? Noaˈa! Sa John nia noaˈa
laˈu ngwae ˈunaˈeri.
25 ˈUri ma, tae neˈe kamu leka fuana
lisilana? Ta ngwae neˈe nia toro ˈania ifi
neˈe folilana doe? Noaˈa! Osiˈana ngwae
neˈe kira toro ˈunaˈeri ki, kira toˈoru, ma
kira ka tua ˈi saena luma leˈa liu ki.
26 Kamu ke faˈarongo nau maˈi. Tae neˈe
kamu leka kwau fuana lisilana? Na profet?

ˈIu! Nia na profet mamana! Ma nia liufia
mala na profet ˈi naˈo ki taˈifau.
27 Sa John naˈa ba kira kerekere sulia
saena Kerekereˈa Abu ana kaidaˈi God nia
fata ˈuri, ‘Lia basi, nai baˈa kwatea kwau
na ngwae ni ngali alaˈanga nau ˈi naˈo
amu, fasi ˈiri nia ke sasi akaˈu ana ngwae
ki fuamu.’ ”
28 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku saea
fuamuˈa, sa John nia talingaˈi ka liufia
na ngwae ki taˈifau neˈe kira futa maˈi ˈi
saena magalia neˈe. Sui ka ˈunaˈeri bore
ˈana, na ngwae neˈe kira faˈatiˈitiˈi ada ki
saena na ˈInotoˈanga God, kira doe ka tasa
ka liu ana sa John.”*
29 Ngwae ki taˈifau neˈe kira rongoa
fatalana, ma na ngwae goni mani ana
takisi ki bore, kaidaˈi kira rongo sulia
fatalana sa Jesus, kira ka saiana taˈi tala
God nia saga ma ka mamana, osiˈana kira
kakari alifaˈi, ma sa John ka siuabu kira
taˈifau.
30 Ma na Farasi ki faˈinia ngwae
faˈamanata ana taki ki, osiˈana neˈe kira
ˈaila ˈania kakari alifaˈi ˈanga ma na
siuabuˈanga ana sa John, kira noaˈa kasi
oga goˈo na roˈongaˈa sulia na kwaio-
gaiˈanga God neˈe nia sasi akaˈu ana
fuada.
31 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada,
“Nau kui faˈabolotaˈinia fuamuˈa na tua
lamuˈa ngwae ana ˈi taˈena, kamuˈa diˈia
na kaela ngela
32 neˈe kira fiku ˈi maana usiˈa ˈani ro
fikuˈa ki. Ma kira ka ri kwailiu fuada,
‘Kaimili ufi ˈau, ma kamu kasi ngwaˈe
goˈo sulia. Ma kaimili ka ngulia na faˈi
ngu sulia maeˈa fuaumulu, ma kamu kasi
kwaimanatai goˈo.’
33 Kaidaˈi sa John Siuabu nia dao maˈi,
nia abu fanga, ma noaˈa kasi kwaˈufia ta
waen, ma kamu ka saea fasi nia toˈo ana
anoˈi ru taˈa.
34 Sui, kaidaˈi nauˈa, na Ngela Ngwae,
nau ku dao maˈi, nau ku fanga fiku, ma
nau ku kwaˈu faˈinia ngwae ki, ma kamu
ka fata logo ˈuri, ‘Kamu lisia! Nia fanga
doe, ma ka kwaˈu doe ana waen, ma nia ka
kwaima faˈinia ngwae neˈe kira goni mani
ana takisi ki ma ngwae abulalada taˈa ki
logo.’
35 Bore ma, ngwae neˈe kira roˈosulia na
liatoˈo God ki, kira faˈataˈinia neˈe God nia
mamana.”

Sa Jesus nia saena luma sa Simon na Farasi

36 Taˈi ngwae ana Farasi ki neˈe satana
sa Simon, nia laefia sa Jesus fasi ˈiri ke
fanga faˈinia. Ma sa Jesus ka leka ˈi luma
nia, ma ka tua egoego, ma ka fanga faˈinia.
37 Ma taˈi kini neˈe abulalana taˈa nia
tua logo ˈi saena na fanoa neˈeri. Ana
kaidaˈi neˈe kini neˈeri nia saiana sa Jesus
nia fanga ˈi saena luma na Farasi neˈeri,
nia ka ngalia maˈi taˈi biˈi nura leˈa neˈe
nia fungu ˈania ngwaingwai neˈe nia moko
leˈa liu.
38 Ma nia ka ruˈu saena luma, ka uu maˈi
ˈi buri ˈana sa Jesus talaˈana ˈaena, ma nia
ka angi, ma ka faˈaisila na ˈaena sa Jesus
ˈani na kafo ana maana. Sui, nia ka ongoa
ˈaena sa Jesus ˈani ifuna, ma ka nonoˈia.
Sui nia ka kisitaˈinia na ngwaingwai moko
leˈa neˈeri ˈi fafona ˈaena sa Jesus.

39 Ma kaidaˈi neˈe Farasi ba nia laefia sa
Jesus, nia lisia na ru neˈeri, nia ka manata
ˈana ˈuri, “Diˈia na ngwae neˈe niaˈa na
profet, nia ke saiana abulalana kini neˈe
nia taˈa liu.”

40 Ma sa Jesus ka saiana na manataˈanga
na Farasi neˈeri, ma nia ka fata ˈuri fuana,
“Simon kwa! Taˈi ru neˈe nau ku oga nai
saea fuamu.”

Ma sa Simon ka ˈuri, “Faˈamanata ˈae,
ˈoke saea maˈi fuaku kwa.”

41 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Ro ngwae
ki kera ngali langa ana mani faˈasia taˈi
ngwae neˈe nia alaˈania ngwae ki kira ka
ngali langa ana mani nia ki. Taˈi ngwae
nia ngali langa ana lima talangaˈi mani
ki, ma taˈi ngwae ka ngali langa ana lima
akwala mani ki.
42 Ma kera taˈifau goˈo noaˈa kera kasi
bolo faˈinia duˈulana mani neˈeri ki, ma
na ngwae neˈe nia alaˈania ngali langaˈa
fuadaroˈo ka rufuanata na ngali langaˈa
kera ki taˈifau. ˈUri ma sa taˈi adaroˈo
neˈe nia saeleˈa ka tasa fuana, ana ro
ngwae neˈe nia kwatea mani neˈeri ki
fuadaroˈo?”

43 Ma sa Simon nia olisia ka ˈuri, “Nau
ku fia fasi na ngwae neˈe nia ngalia mani
ˈoro.”

Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “ˈOko olisi saga
ana.”
44 Sui sa Jesus ka abula fuana na kini
neˈeri, ma ka fata ˈuri fuana sa Simon,
“ˈOke lisia basi na kini neˈe. Kaidaˈi nau
ku ruˈu maˈi saena luma ˈoe, ˈoko ˈiri
kwatea goˈo kafo fuaku fuana taufilana

* **7:28** Sa Jesus saea ru neˈe osiˈana noaˈa ta raoˈa ˈiri talingaˈi ka liufia talongaˈilana neˈe na Christ ke baˈa dao likotaˈi maˈi. Na raoˈa neˈe ba sa John sasia.

ˈaeku.† Bore ma, nia taufia ˈaeku ˈani
na kafo ana maana, ma ka ongoa ˈani na
ifuna gwauna.
45 Ma ˈoko ˈiri kwalo nau goˈo ˈani na
nonoˈilaku. Bore ma kini neˈe, nia ˈita ana
kaidaˈi ba nau ku ruˈu maˈi luma, nia ka
inaˈu naˈa ana nonoˈilana ˈaeku.
46 Ma ˈoko ˈiri ngwaia goˈo na gwauku
ˈani ta ngwaingwai. Ma kini neˈe, nia
kisitaˈinia na ngwaingwai moko leˈa neˈe
ana ˈaeku.
47 Nia neˈe, nau ku saea fuamu, na
alafeˈanga doe nia, nia faˈataˈinia neˈe
na roraˈa ˈoro nia ki kira aloge taˈifau
naˈa. Bore ma, sa tai neˈe roraˈa nia neˈe
kira rufuanata ka tiˈitiˈi, na alafeˈanga nia
tiˈitiˈi logo.”
48 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana na kini
neˈeri, “Nau ku rufuanata naˈa ana na
taˈangaˈa ˈoe ki.”
49 Ma ti ngwae neˈe kira tua ˈi neˈeri,
kira ka saetaˈa fuana sa Jesus, ma kira ka
fata ˈuri ˈi safitada kwailiu, “Na ngwae
faˈuta niniˈa neˈe ka rufuanata mala na
taˈangaˈa ki ˈuri re?”
50 Sui sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuana
na kini neˈeri, “ˈOke leka naˈa, ma noaˈa
ˈoe kosi manata ˈabera naˈa. God nia
faˈamauriˈo, osiˈana ˈoko faˈamamana.”

8

Ti kini kira leka faˈinia sa Jesus

1 Ma ˈi buri ˈana ru neˈeri ki, sa Jesus
ka leka daraninia naˈa na fanoa tiˈitiˈi ki,
ma na fanoa doe ki, ma nia ka faˈarongo
ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa sulia neˈe God ke
baˈa gwaungaˈi fafia ngwae nia ki. Ma na
akwala ma ro fafarongo nia ki, kira leka
logo faˈinia,
2 ma ti kini logo neˈe sa Jesus ifu-
langaˈinia na anoˈi ru taˈa ki ma na
mataˈinga ki logo faˈasida. Ma kiraˈa neˈe:
ˈi Mary, kini ˈi Magdala ba sa Jesus nia
ifulangaˈinia na fiu anoˈi ru taˈa ki faˈasia,
3 ma ˈi Joana, na ˈafe sa Kusa na ngwae
ˈaˈana ana ngwae neˈe kira rao ˈi saena
na luma sa Herod na tatalafaˈa ki, ma ˈi
Susana, ma ti kini ˈoro laˈu. Na kini neˈeri
ki neˈe kira foli ru ˈani mani kira ki fuana
ˈafilana sa Jesus faˈinia fafarongo nia ki.

Tarifulaˈa sulia ngwae takalongaˈi maga ˈai
(Matthew 13:1-9; Mark 4:1-9)

4 Na ngwae ˈoro ki kira fiku maˈi siana
sa Jesus. Kira leka maˈi faˈasia fanoa
matamata kwailiu ki taˈifau. Sa Jesus fata
ˈani tarifulaˈa fuada ka ˈuri,
5 “Taˈi ngwae nia leka ka takaloa maga
ˈai ki saena oˈola witi nia. Ma ana kaidaˈi
nia takaloa maga ˈai ki, ti maga ru niˈi
ˈasiˈi sulia na talalinga. Ma na ngwae ki
kira liu, ma kira ka urida, ma na noˈo ki
kira ka ˈaniˈi logo.
6 Aia, ti maga ru ka ˈasiˈi fafona ano
faula. Ma ana kaidaˈi kira bulao maˈi, nia
ˈaliˈali goˈo kira ka kuku naˈa, sulia na ano
neˈeri noaˈa nia kasi ngwangakwaˈa.
7 Ma ti maga ru ka ˈasi logo ˈi safitana
na kwalo ˈabui ki. Ma na kwalo ˈabui ki
kira ka bulao maˈi faˈinia na maga ru leˈa
ki, ma ka nuku fafia na witi neˈeri ki.
8 Ma ti maga ru ka ˈasiˈi logo ˈi fafona
ano leˈa, ma kira ka bulao, ma kira ka
fungu ˈani fuaˈi ru ˈoro liu ki.”
Ma sa Jesus ka faˈasuia fatalana ka ˈuri,
“Diˈia ta ngwae oga ka sai leˈa ana ru neˈe
ki, nia ka sailinga leˈa mala.”

Sa Jesus ka alaˈa ˈani tarifulaˈanga ki fuana ngwae ˈoro, bore ma nia faˈamadakola ru ki taˈifau fuana fafarongo nia ki
(Matthew 13:10-17; Mark 4:10-12)

9 Sui na fafarongo sa Jesus ki kira ka sae-
filoa ˈuana na fadalana tarifulaˈa neˈeri,
10 ma nia ka olisida ka ˈuri, “Kaidaˈi sui
ki, God noaˈa kasi faˈamadakola ˈua faˈuta
neˈe nia ke baˈa gwaungaˈi fafia ngwae nia
ki. Bore ma taˈena, na madakolaˈa niniˈa
dao naˈa fuamuˈa. Fuana ta ngwae laˈu,
nau ku fata ˈani tarifulaˈa ki, ma noaˈa
naisi faˈamadakola, fasi ˈiri,
‘Kira ke fafarongo, ma kike fafarongo,
bore ma noaˈa kira kasi saiana
faˈarongoˈa God.
Ma kira ke lia, ma kira ke lia, bore ma
noaˈa kira kasi lisia tae neˈe God
sasia fuada.’ ”

Fadalana na tarifulaˈa ba sulia na ngwae takaloa maga ˈai
(Matthew 13:18-23; Mark 4:13-20)

11 ˈUnaˈeri, sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Na
fadalana na tarifulaˈa neˈeri: Na maga ru,
nia diˈia na fatalana God.
12 Na maga ru neˈe kira ˈasida sulia na
talalinga ki, kira diˈia ngwae neˈe kira
rongoa fatalana God, ma sa Saetan ka
leka maˈi ka lafua alaˈanga neˈeri faˈasi

† **7:44** Ana asoa ˈinotoˈa ki, na ngwae Jiu ki ˈidufaˈi sasi sulia na falafala ana ngwae Grik ki, ma na ngwae Rom ki, fuana teo ego egoˈa ˈani bali mauli, kira ka riri ˈani suˈusuˈuna lima mauli, ma kira ka fanga ˈani lima ˈoloˈolo. ˈUnaˈeri neˈe ka talangwaraˈu fuana na kini neˈe ka saˈua ˈaena. Kaidaˈi kira ruˈu maˈi ˈi luma, kira kwatea kafo fuana ngwae dao ki ˈiri kira taufia ˈaeda, osiˈana ngwae kira ka ruˈufia taˈe butu garagara neˈe kwate ma ˈaeda ka rafurafuˈa liu. Kwalolana ngwae dao ki bore, kira nonoˈia babalilida, ma asoa ˈinotoˈa ki na biˈi nura ana olif moko leˈa ki ka kisitani fafona gwauda.

kira. Nia neˈe nia kwate noaˈa kira kasi
faˈamamana fuana maurilada.
13 Ma na maga ˈai neˈe kira ˈasiˈi ˈi
fafona ano neˈe nia faula, nia diˈia na
ngwae neˈe kira rongoa fatalana God, ma
kira ka ngalia faˈinia na saeleˈanga. Bore
ma, fatalana God noaˈa kasi lalisusu goˈo
saena maurilada. Kira ka faˈamamana
goˈo sulia kaidaˈi tiˈitiˈi. Bore ma kaidaˈi
ilitoˈonga nia dao goˈo maˈi, noaˈa kira
kasi faˈamamana naˈa.
14 Maga ˈai neˈe kira ˈasida ˈi safitana na
kwalo ˈabui ki, nia diˈia ngwae neˈe kira
rongo, bore ma kira ka manata ˈabera ˈada
sulia ru matamata ki, diˈia na toˈoruˈa ki,
ma na saeleˈanga ˈoˈo saena magalia neˈe
nia suˈusida. Nia neˈe nia sasia kira ka doe
ˈidiˈa.
15 Na maga ru neˈe kira ˈasida ˈi fafona
na ano neˈe nia leˈa, nia diˈia ngwae neˈe
kira rongoa fatalana God ma kira ka gonia
saena manataˈi ngwae ˈoloˈolo ma ka leˈa.
Ma kira ka suˈute ˈani fitoˈonga fuana
sasilana raoˈa ˈoro leˈa ki."

Kamu ke rongoa ma muke kwairoˈoi ana fatalana God
(Mark 4:21-25)

16 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, "Noaˈa ta
ngwae kasi faˈaduˈa na faˈi unu, ma ka
alua goˈo ˈana ˈi olofana ta dako nama ta
ˈifitaˈi. Bore ma nia ke alua nama ˈi fuila,
fasi ˈiri na ngwae neˈe nia ruˈu maˈi ˈi
luma nia ke lisia.
17 "Nia ka ˈunaˈeri logo ana na ta ru neˈe
nia tua ago ana kaidaˈi neˈe, ta asoa niˈi ke
baˈa sakatafa taˈifau maˈi. Ma ti alaˈanga
neˈe kira suu fafia, nia ke baˈa raˈe tafa
taˈifau maˈi ˈi maa.
18 "Nia neˈe muke sailinga leˈa, osiˈana
God ke baˈa kwate tatakolaˈa ana liatoˈo
ˈanga fuamuˈa, si diˈia kamu roˈosulia na
faˈamanataˈanga nau ki. Sa tai bore ˈana
neˈe nia toˈo ana ta madakolaˈanga tiˈitiˈi
sulia ˈinotoˈanga God, God ke baˈa luda
gwauna fuana. Bore ma sa tai neˈe noaˈa
kasi roˈosulia faˈamanataˈanga neˈe ki, ta
madakolaˈanga tiˈitiˈi bore ˈana neˈe nia
fia fasi nia toˈo ana sulia ˈinotoˈanga God,
God ke olitaˈinia faˈasia."

Tuaˈa mamana sa Jesus neˈe ngwae neˈe kira roˈosulia God
(Matthew 12:46-50; Mark 3:31-35)

19 ˈI buri ˈana, teˈa sa Jesus faˈinia na
ngwaefuta nia ki, kira dao maˈi, ma kira
ka oga lisilana, bore ma nia ˈafitaˈi fuada
fuana ˈidu karangilana, sulia na ngwae
ˈoro ki kira fiku kalia sa Jesus ana kaidaˈi
neˈeri.
20 Ma taˈi ngwae ˈi saena fikuˈa neˈeri
ka fata ˈuri fuana sa Jesus, "Teˈa ˈoe faˈinia
na ngwaefuta ˈoe ki, kira uu goˈo maˈi ˈada
ˈi maa, ma kira oga lisilamu."
21 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada taˈifau,
"Sa tai faˈida neˈe kira rongo, ma kira ka
roˈosulia fatalana God, kira naˈa neˈe teˈa
nau ki, ma na ngwaefuta nau ki."

Sa Jesus nia toˈo ana ngasingasiˈanga fuana fonelana iru faˈinia nafo
(Matthew 8:23-27; Mark 4:35-41)

22 Taˈi kaidaˈi, sa Jesus faˈinia na fa-
farongo nia ki, kira taˈe ˈi saena taˈi gwaˈi
baru, ma nia ka fata ˈuri fuada, "Kulu
toˈofolo basi ˈuana bali ˈosi loˈoba." Ma
kira ka talaˈae, kira ka toˈofolo naˈa.
23 Ma ana kaidaˈi kira leka naˈa kwau,
sa Jesus ka maliu ˈana. Ana kaidaˈi neˈeri
goˈo, na iru doe nia taˈe maˈi, ma na nafo
ki ka magara naˈa maˈi saena na baru
neˈeri, ma na baru neˈeri karangi ka kuru
naˈa.
24 Fafarongo nia ki kira ka faˈaada sa
Jesus kira ka ˈuri, "Araˈi kwa! Kulu
karangi kuru naˈa!"
Sui sa Jesus ka tataˈe ka balufia na iru
ma na nafo neˈe magara naˈa, ma kira ka
roˈosulia, ma na ˈosi ka fola naˈa.
25 Sui sa Jesus ka balufia fafarongo
nia ki ka ˈuri, "Faˈuta neˈe kamu kasi
faˈamamana nau?"
Ma kira ka ˈarefo, ma kira ka maˈu,
ma kira ka saefilo kira kwailiu kika ˈuri,
"Ngwae faˈuta naˈa niniˈa re? Nia fata
totongaˈi goˈo, ma na iru faˈinia nafo doe
ki bore, kera ka roˈo naˈa sulia."

Sa Jesus gura taˈi ngwae neˈe toˈo ana anoˈi ru taˈa
(Matthew 8:28-34; Mark 5:1-20)

26 Sui sa Jesus faˈinia fafarongo nia ki,
kira ka toˈofolo saena ˈosi neˈe leleka ka
dao ana abaˈi kula ˈi Gerasa, ana bali ˈosi
neˈe teo kwai toˈoi faˈasia abaˈi kula ˈi
Galili.
27 Ana kaidaˈi sa Jesus nia koso kwau ˈi
sara faˈasia gwaˈi baru, nia ka dao toˈona
taˈi ngwae faˈasia kula neˈeri. Na ngwae
neˈeri, na anoˈi ru taˈa ki kira tua faˈinia,
ma nia ka dadara goˈo ˈana sulia kaidaˈi
tau naˈa maˈi, ma noaˈa nia kasi tua logo ˈi
saena ta luma. Bore ma nia tua goˈo ˈana ˈi
saena na faoda fuana kwaiatolana ngwae
mae ki.
28-29 Ana kaidaˈi ˈoro sui naˈa maˈi ki,
kira firi fafia ro ˈae nia ki ma limana logo,
ma kira ka alua ngwae fuana foloˈa ˈusia.
Bore ma, nia ka muusia goˈo ˈana na sene
neˈeri ki, ma na anoˈi ru taˈa neˈeri ki kira
ka lalia naˈa kwau ˈuana saena abaˈi kula
kwasi.
Ma kaidaˈi nia lisia goˈo sa Jesus, nia ka
ako doe, ma ka bobo uruuru naˈa ˈi maana
ˈaena sa Jesus. Sa Jesus nia fata ˈuri fuana,

"Anoˈi ru taˈa neˈe, ˈoke ruˈu maˈi ˈi maa faˈasia na ngwae neˈe."

Ma ngwae neˈeri ka ri ˈuri, "Jesus kwa, ˈAeˈo Ngela God neˈe ngasingasiˈa liu! Tae neˈe ˈoko oga ˈoke sasi aku? Nau ku ganiˈo ˈoe kosi kwatea ta kwaˈikwaˈinga fuaku."

30 Sa Jesus ka saefiloa, "Satamu sa tai kwa?"

Ma nia ka olisia ka ˈuri, "Sataku sa Fuani oro." Nia fata ˈunaˈeri sulia na anoˈi ru taˈa ˈoro liu ki neˈe kira ruˈufia.

31 Na anoˈi ru taˈa neˈeri ki kira ka ˈengoa sa Jesus fasi ˈiri nia kasi baˈeda fuana saena kula gwagwa lingalinga fuana kwaˈikwaˈinga.

32 Ma na gwata ˈoro ki, kira fanga ˈada ˈi babaraˈoa ana faˈi ua neˈe karangi logo ana kula neˈeri. Ma na anoˈi ru taˈa neˈeri ki, kira ka gania sa Jesus fasi ˈiri kira ke ruˈufia ˈada na gwata neˈeri ki. Ma sa Jesus ka alaˈanida.

33 Kira sakatafa naˈa maˈi faˈasia na ngwae baera, ma kira ka ruˈufia naˈa na ngwaˈi gwata baera ki taˈifau. Na ngwaˈi gwata baera ki taˈifau, kira ka lalili saena kwata ˈato neˈeri ˈuana saena ˈosi, ma kira ka kwaˈu, ma kira ka mae taˈifau naˈa.

34 Ana kaidaˈi ngwae neˈe kira lia sulia ngwaˈi gwata neˈeri kira lisia ru neˈeri, kira ka tafi, ma kira ka faˈarongo ˈani saena fanoa neˈeri ma na fanoa tiˈitiˈi kalikalia ki logo.

35 Na ngwae ki neˈe kira rongoa, kira ka leka maˈi fuana lisilana ru neˈe nia fuli. Ma ana kaidaˈi kira dao maˈi siana sa Jesus, kira ka lisia na ngwae neˈeri neˈe anoˈi ru taˈa nia leka naˈa faˈasia, ma nia ka tua naˈa ˈana ˈi maana ˈaena sa Jesus, ma nia ka toro naˈa, ma nia ka manata saga naˈa. Ma kira taˈifau kira ka maˈu.

36 Ma ngwae neˈe kira lisia kaidaˈi neˈe sa Jesus nia ifulangaˈinia naˈa anoˈi ru taˈa neˈeri ki faˈasia na ngwae neˈeri, kira ka alaˈa naˈa sulia fuana ngwae neˈe fiku maˈi ki.

37 Sui ngwae ki taˈifau neˈe kira tua ana abaˈi kula neˈeri, kira saea fuana sa Jesus ˈiri ke leka faˈasida, osiˈana kira maˈu liu. Sui sa Jesus ka raˈe naˈa ˈi saena gwaˈi baru ka salisali fuana lekaˈa.

38 Na ngwae ba na anoˈi ru taˈa nia leka faˈasia, nia ˈengo ana sa Jesus ka ˈuri, "ˈOke alaˈani nau ˈiri nai leka faˈiniˈo."

Bore ma sa Jesus ka baˈea kwau, ka fata ˈuri fuana,

39 "ˈOke oli ˈamu ˈi fanoa ˈoe, ma ˈoko faˈarongo ˈani ru neˈe God nia fulia fuamu ki." Sui, na ngwae neˈeri ka oli naˈa ˈuana fanoa nia, ma ka alaˈa naˈa sulia ru neˈe sa Jesus nia fulia fuana ki.

Sa Jesus gura ro kini ki
(Matthew 9:18-26; Mark 5:21-43)

40 Sui, ana kaidaˈi sa Jesus nia oli laˈu maˈi faˈasia bali ˈosi loˈoba, ngwae ki kira maˈakwalia, ma kira ka saeleˈa liu fuana lisilana.

41 Ma taˈi ngwae neˈe satana sa Jaeras ka dao maˈi. Na ngwae neˈeri nia ta ngwae faˈinaˈonaˈo ˈi saena luma fuana foˈongaˈa. Nia leka maˈi ka bobo uruuru ˈi ˈaena sa Jesus, ma ka ˈengoa naˈa sa Jesus ˈiri nia ke leka faˈinia ˈuana luma nia.

42 Osiˈana taˈi kala defo mutaˈi nia neˈe nia mataˈi, ma ka karangi mae naˈa. Taˈi akwala ma ro faˈi ngali goˈo neˈe nia doe maˈi sulia.

Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia leka faˈinia, na ngwae ˈoro kira fiku kalia logo.

43 Ma taˈi kini neˈe gwaˈi ˈabu nia tafangia tua logo ˈi neˈeri. Na mataˈinga taˈa neˈeri nia saungia naˈa sulia akwala ma ro faˈi ngali ki. Ma nia ka faˈalia naˈa toˈoruˈa nia taˈifau fuana ngwae kwaigura ki, bore ma noaˈa ta ngwae kasi gura goˈo.

44 Ma na kini neˈeri ka kwako maˈi ˈi burina sa Jesus, ma ka sama toˈona ˈaena ifi sa Jesus, ma na gwaˈi ˈabu neˈeri ka langa naˈa faˈasia ana kaidaˈi neˈeri nama.

45 Sa Jesus ka saefilo ka ˈuri, "Sa tai niniˈa sama toˈoku?"

Ana kaidaˈi neˈeri, na fikuˈa neˈeri taˈifau kira ka tofe goˈo ˈada.

Ma sa Peter ka fata ˈuri, "Araˈi kwa, ngwaˈi toˈa ˈoro niniˈa kira bekesiˈo naˈa."

46 Bore ma sa Jesus ka fata ˈuri, "Taˈi ngwae nia sama toˈoku, osiˈana nau ku saiana kaidaˈi neˈe na ngasingasiˈanga nau nia gura ta ngwae."

47 ˈIu, na kini neˈeri nia saiana sa Jesus nia sai filoa naˈa, ma nia ka fali maˈi, ma ka lebelebe, ma ka maˈu, ma nia ka bobo uruuru ˈi naˈona ˈaena sa Jesus. Ma kaidaˈi ngwaˈi toˈa ˈoro neˈeri kira liafunufunu fuana, nia ka faˈarongo kira taˈifau duˈungana tae neˈe nia sama toˈona sa Jesus, ma ka kwatea neˈe nia ka ˈakwa ˈaliˈali naˈa.

48 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, "Kini neˈe ˈae, God nia gura ˈoe naˈa, osiˈana neˈe ˈoko faˈamamana nau. Leka naˈa kwau amu, ma noaˈa ˈoe kosi manata ˈabera naˈa."

49 Kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa goˈo ana ˈua, taˈi ngwae nia dao naˈa maˈi faˈasia luma sa Jaeras, ka faˈarongoa sa Jaeras ka ˈuri, "Na kala defo ba ˈoe, nia mae naˈa. Noaˈa ˈoe kosi faˈa ˈabera laˈu na ngwae faˈamanata."

50 Ma sa Jesus ka rongoa, ma ka fata ˈuri fuana sa Jaeras, "Noaˈa ˈoe kosi maˈu. Diˈia ˈoko faˈamamana nau, na kala defo ˈoe ke leˈa logo."

51 Ana kaidaˈi kira dao kwau ˈi luma, sa
Jesus ka talaˈia sa Peter, faˈinia sa John,
ma sa James faˈinia maˈa ma teˈa ngela
neˈeri goˈo, kira ka ruˈu ˈi luma. Sa
Jesus ka luia ta ngwae laˈu noaˈa kasi leka
faˈinida ˈi luma.
52 Ma na fikuˈa neˈeri ki taˈifau, kira
oˈomae, ma kira ka angisia na ngela neˈeri.
Sui sa Jesus ka fata ˈuri, “Kamu kasi angi
laˈu. Na ngela neˈe noaˈa nia kasi mae,
bore ma nia maliu goˈo ˈana.”
53 Ma kira ka gaˈasia lala sa Jesus,
osiˈana kira saiana neˈe ngela neˈe nia
mae mamana naˈa.
54 Sui sa Jesus ka dau ˈi limana na ngela
neˈeri, ma ka ri ka ˈuri, “Ngela neˈe ˈae,
tataˈe naˈa!”
55 Ma na mangona ka oli laˈu maˈi, ma
nia ka tataˈe. Ma sa Jesus ka saea fuada
ˈiri kira ke kwatea ta fanga fuana.
56 Na teˈa nia faˈinia na maˈa ngela
neˈeri, kira ka ˈarefo liu ana ru neˈeri. Sui
sa Jesus ka luida noaˈa kira kasi alaˈa laˈu
sulia ru neˈeri ki fuana ta ngwae.

9

Sa Jesus asungaˈinia na lifurongo nia ki fuana raoˈa
(Matthew 10:5-15; Mark 6:7-13)

1 Sa Jesus nia saea maˈi na akwala ma
ro fafarongo nia ki siana. Ma nia ka kwa-
tea na ngasingasiˈanga ma na gwaungaˈi
ˈanga fuana guralana mataˈinga ki, ma na
ifulangaˈilana anoˈi ru taˈa ki.
2 Nia ka asungaˈinida kwau fuana
faˈafulangaˈilana na ˈInotoˈanga God, ma
guralana ngwae mataˈi ki.
3 Ma nia ka fata fuada ka ˈuri, “Noaˈa
kamu kasi dau fafia ta ru fuana lekaˈa
kamu. Kamu kasi ngalia ta faˈi kuba, ma
ta ngwaˈi, ma ta fanga, ma ta mani, ma ta
ro toro fuana rokisiˈanga.
4 Ma ti ngwae ana ta luma neˈe kira
kwalo kamu, muke tua babatoˈo ˈi saena
luma neˈeri, leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe
kamu ke leka ana.
5 Diˈia ta ngwae ana ta fanoa neˈe noaˈa
kira kasi kwalo kamu, muke leka ˈamuˈa
faˈasida, ma kamu ke tafula fulafulana ano
faˈasia na ˈaemuˈa diˈia na faˈabasuˈanga
naˈa fuada neˈe God ke baˈa matalangaˈi
kira, duˈungana kira ˈaila ˈania rongolana
fatalana God.”
6 Ma na fafarongo ki kira ka leka, ma
kira ka liu naˈa ana fanoa ki taˈifau fuana
alaˈanga sulia Faˈarongoˈa Leˈa sulia God,
ma faˈinia guralana ngwae ki ana kula ki
taˈifau.

Kaidaˈi sa Herod nia rongoa alaˈanga ki sulia sa Jesus
(Matthew 14:1-12; Mark 6:14-29)

7 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, sa Herod
Antipas na tatalafaˈa ˈi Galili, nia rongoa
na alaˈanga ki sulia ru neˈe sa Jesus nia
sasiˈi ki. Ma na manatana ka bulia musia
kula naˈa sulia ti ngwae kira saea sa John
Siuabu neˈe nia mauri laˈu,
8 ma ti ngwae laˈu kira ka saea niaˈa ˈani
sa Elaeja na profet, ma ti ngwae laˈu kira
ka saea niaˈa ta profet ˈua maˈi ˈi naˈo
neˈe nia tataˈe laˈu faˈasia na maeˈa.
9 Goˈo ma sa Herod ka fata ˈuri, “Sa
John ba nau ku kwatea na ngwae ni ofoˈa
ki ka siki muusia naˈa gwauna! Ma na
ngwae faˈuta niniˈa kira alaˈa sulia ˈuri?”
ˈUnaˈeri, ka talaˈae ana kaidaˈi neˈeri, sa
Herod oga liua lisilana sa Jesus.

Sa Jesus nia sarea na lima toˈoni ngwane ki
(Matthew 14:13-21; Mark 6:30-44; John 6:1-14)

10 Ma ana kaidaˈi neˈe akwala ma ro
lifurongo sa Jesus ki kira oli naˈa maˈi
faˈasia faˈafulangaˈilana na ˈInotoˈanga
God ma na guralana ngwae mataˈi ki, kira
ka alaˈa sulia ru neˈe kira sasiˈi ki. Sui, sa
Jesus faˈinia fafarongo nia ki, kira ka leka
taˈifilida ˈuana fanoa ˈi Betsaeda.
11 Bore ma ana kaidaˈi neˈe, ngwae ki
kira rongoa naˈa sa Jesus nia liu, kira ka
leka logo sulia. Ma sa Jesus ka kwaloda,
ma ka fata sulia na ˈInotoˈanga God fuada,
ma ka faˈamauria naˈa ngwae neˈe kira
mataˈi ki.
12 Ma ˈi saˈulafi naˈa, kaidaˈi sina
karangi suu, na akwala ma ro fafarongo
nia ki kira ka leka maˈi siana, ma kira ka
fata ˈuri, “ˈOke olitaˈinia na fikuˈa neˈe,
ˈiri kira ke leka ˈada ana fanoa ki, ma
kira ke dao toˈona ta fanga faˈinia ta kula
fuana teoˈa, osiˈana neˈe kula neˈe noaˈa
ta ngwae kasi tua goˈo ana.”
13 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuada,
“Kamu ke kwatea lala fanga fuada fuana
ˈanilana.”

Ma kira ka olisia kika ˈuri, “Kaimili toˈo
goˈo ana lima afu beret ki, ma na ro gwaˈi
iˈa ki. ˈUri ma ˈoko oga kaimili ke leka
folia maˈi fanga fuana fikuˈa doe neˈe?”
14 Na fikuˈa neˈe nia bolo faˈinia na lima
toˈoni ngwae ki neˈe kira tua ˈi neˈe.*

Sa Jesus ka fata ˈuri fuana na fafarongo
nia ki, “Muke saea fuada kira ke tua ˈi
ano ˈani ti gwaˈi tuaˈa ana lima akwala
ngwaeˈa.”

* **9:14** Kira kasi toˈoa goˈo ˈafe ki faˈinia ngela ki neˈe kira fanga logo saena fikuˈa neˈe.

15 Buri ˈana neˈe fafarongo ki kira sasi
ˈunaˈeri ka sui, na ngwae ki taˈifau kira
ka tua ˈi ano naˈa.
16 Sui sa Jesus ka ngalia na lima afu beret
neˈeri ki, ma na ro gwaˈi iˈa neˈeri ki,
ma nia ka lia ˈalaˈa ˈuana ˈi langi, ma ka
baˈatafea God. Sui nia ka ngiia na afu
beret ki, ma na iˈa ki, ma ka kwatea fuana
na fafarongo nia ki, ˈiri kira ka daroˈia ana
ngwae ki.
17 Ma kira taˈifau kira ka fanga, ma kira
ka abusu liu. Ma na fafarongo nia ki, kira
ka gonia na orengana fanga neˈe nia ore
ˈi saena akwala ma ro kokofi ki leleka ka
fungu.

Sa Peter faˈinia sa Jesus
(Matthew 16:13-19; Mark 8:27-29)

18 Taˈi kaidaˈi sa Jesus nia foˈo ana
taˈifilia, ma na fafarongo nia ki kira ka
leka maˈi siana, ma nia ka saefiloda ka
ˈuri, “Ngwae ki kira saea nau ˈania sa tai?”
19 Ma kira olisia kika ˈuri, “Ti ngwae kira
saea fasi ˈaeˈo sa John Siuabu neˈe nia
mauri laˈu. Ma ti ngwae laˈu kira saea fasi
ˈaeˈo sa Elaeja neˈe nia mauri laˈu. Ma ti
ngwae laˈu kira saea fasi ˈaeˈo ta ngwae
ana na profet ba ˈi naˈo ki maˈi neˈe nia
mauri laˈu.”
20 Ma sa Jesus ka lidi kira ka ˈuri, “Ma
kaumulu sae nau mo ˈania sa tai?”
Sa Peter nia olisia ka ˈuri, “ˈAeˈo neˈe na
Christ, na ngwae neˈe God nia filia fuana
ˈafilana ngwae nia ki.”

Sa Jesus nia fata sulia na maelana
(Matthew 16:20-28; Mark 8:30—9:1)

21 Sui sa Jesus ka fata totongaˈi fuada
fasi ˈiri noaˈa kira kasi faˈarongoa laˈu ta
ngwae ana ru neˈeri.
22 Ma nia ka fata logo ˈuri, “Nauˈa, na
Ngela Ngwae, nai baˈa nonifii ka doe liu
ˈani ru ˈoro ki. Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo
ki, ma na fata abu doe ki, ma na ngwae
faˈamanata ˈani na taki ki, kira ke ilangaˈi
nau. Ma kira ke saungi nau, sui ana uula
asoa, God ke baˈa taˈe nau fuana mauriˈa.”
23 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada
taˈifau, “Sa tai bore ˈana neˈe oga ke donga
nau, noaˈa nia kasi manata ˈabera sulia ru
nia oga ki goˈo ˈana talana. Asoa ki taˈifau
nia ke maˈudi fuana dongalaku, sui bore
ˈana kaidaˈi nia ke nonifii, ma ke mae ana
ˈai rara folo.
24 Sa tai bore ˈana neˈe ˈaila kasi donga
nau duˈungana nia oga ke sasi ˈana sulia
kwaiogaiˈanga nia ki talana, nia ke baˈa
talafia na mauriˈa firi. Bore ma diˈia sa
tai bore ˈana neˈe noaˈa nia kasi manata
ˈabera sulia ru nia oga ki goˈo ˈana talana,
ma nia maˈudi ke mae fuaku, nia ka toˈo
ana mauriˈa firi.
25 Diˈia neˈe na ngwae toˈo ana ru ki
taˈifau saena magalia, kaidaˈi nia mae, ma
nia ke tua tau faˈasia God, ru neˈeri kasi
fulia goˈo ta leˈangaˈa fuana.
26 Ma diˈia ta ngwae nia ˈeke ˈani nau
faˈinia fatalaku, ˈirai Nauˈa, na Ngela Ng-
wae, nai baˈa ˈeke logo ˈania, ana kaidaˈi
nai dao maˈi faˈinia na ngwasinasinaˈanga
nau, ma na ngwasinasinaˈanga Maˈa nau,
ma na ngwasinasinaˈanga ˈainsel abu ki
laˈu.
27 Nau ku saea naˈa fuamuˈa, ti ngwae
aumulu ˈi neˈe logo, noaˈa kira kasi mae
leleka kira ka lisia God ke gwaungaˈi fafia
ngwae nia ki.”

Sa Jesus nia faˈataˈinia raralana ma na
ngasingasiˈanga nia
(Matthew 17:1-8; Mark 9:2-8)

28 Bolo faˈinia kwalu asoa ki ˈi buri ˈana
neˈe sa Jesus saea ru neˈeri ki, nia ka
talaˈia sa Peter, ma sa John, ma sa James,
ma kira ka raˈe ˈi gwauna taˈi faˈi ua fuana
foˈongaˈa.
29 Ma kaidaˈi sa Jesus nia foˈo ana, na
maana ka rokisi ka ngwasinasina, ma na
ifi nia ki ka kwao ma ka ngwasinasina liu.
30 Ma ˈaliˈali goˈo ro ngwae ki kera tua
logo ˈi neˈeri, ma kera ka alaˈa faˈinia sa
Jesus. Keraˈa neˈe sa Moses ma sa Elaeja.
31 Ma kera ka sakatafa maˈi ˈi saena na
ngwasinasinaˈanga ˈi langi, ma kera ka
alaˈa faˈinia sa Jesus sulia na maelana ma
lekalana faˈasia na magalia ˈuana ˈi langi
neˈe nia ke faˈa aliˈafua ˈi Jerusalem.
32 Bore ma sa Peter ma na ro kwaima
nia ki, kira ka maliu naˈa ˈada. Sui ana
kaidaˈi kira ada naˈa, kira ka lisia na
ngwasinasinalana sa Jesus ma na ro ngwae
neˈe kera uu faˈinia ki.
33 Ma ana kaidaˈi neˈe ro ngwae neˈeri
ki kera sasi fuana lekaˈa faˈasia sa Jesus,
sa Peter ka fata ˈuri fuana, “Araˈi kwa, nia
leˈa liu neˈe kulu ka tua naˈa akulu ˈi neˈe.
Alu kaimili ke saungaˈinia uulu babala ki,
ta ai fuamu, ma ta ai fuana sa Moses, ma
ta ai fuana sa Elaeja.” (Nia kina logo ˈana
ru neˈe nia saea.)
34 Ma kaidaˈi sa Peter nia alaˈa goˈo ana
ˈua, taˈi gwaˈi salo nia dao ma nunufilana
ka buta fafida. Ma na uulu fafarongo ki,
kira ka maˈu ana kaidaˈi neˈe gwaˈi salo
neˈeri nia leka maˈi ka dau fafida.
35 Ma taˈi lingaˈi fataˈa saka maˈi faˈasia
ˈi saena na gwaˈi salo neˈeri ma ka ˈuri,
“Niaˈa neˈe na ngela nau. Nau nau ku filia
naˈa. Muke rongo sulia!”
36 Ma kaidaˈi lingaˈi fataˈa neˈeri nia sui
naˈa, taˈi sa Jesus naˈa ˈana neˈe nia tua
faˈinia na uulu fafarongo nia ki ˈi neˈeri.
Ma kira ka noto fafia na ru neˈeri, ma ana

kaidaˈi neˈeri noaˈa kira kasi faˈarongoa naˈa ta ngwae ana ru neˈe kira lisia.

Sa Jesus nia ifulangani anoˈi ru taˈa faˈasia na ngwae fii doe
(Matthew 17:14-18; Mark 9:14-27)

37 Sui faˈi asoa ˈi buri ˈana ru neˈeri ki, sa Jesus faˈinia uulu fafarongo nia ki, kira ka koso maˈi faˈasia gwauna faˈi ua neˈe sa Jesus nia rokisi ana, ma na ngwae ˈoro ki kira ka saka toˈona sa Jesus.
38 Ma taˈi ngwae faˈasia na fikuˈa neˈe nia ri ka fata ˈuri, "Faˈamanata kwa, nau ku gani ˈoe, ˈoke ifulani kwau anoˈi ru taˈa neˈe faˈasia na ngela nau, sulia nia neˈe taˈi ngela mutaˈi nau naˈa.
39 Na anoˈi ru taˈa nia olofia ˈaliˈali goˈo, ma nia ka ako doe, ma ka ˈui ˈania ˈi ano ma ka lebesia, ma na kwakwana ka ngisungisuˈa. Kaidaˈi nia saungia, nia ka ˈafitaˈi liu fuana suiˈa faˈasia, ma ka faˈakaisia liu naˈa.
40 Nau ku gania fafarongo ˈoe ki fuana ifulangaˈilana faˈasia, ma ka ˈafitaˈi liu fuada fuana sasilana."
41 Sa Jesus ka fata ˈuri, "Kamuˈa manatamuˈa ngasi liu, ma ngwae taˈa ki! Kamu noaˈa kasi faˈamamana nau ˈua! Nau ku noni maruku naˈa ˈani abu fitoˈonga nini kamu. Nau ku tua faˈi kamu ka dao naˈa ˈuri, fuila kaumulu ka faˈamamana nau naˈa." Sui nia ka fata ˈuri fuana ngwae neˈeri, "ˈOke ngalia maˈi na ngela ˈoe ˈi neˈe."
42 Ana kaidaˈi neˈe ngela neˈeri nia dao maˈi ana kula neˈe sa Jesus nia uu ana, na anoˈi ru taˈa neˈeri nia ka fiˈi ˈui ˈania ngela neˈeri ˈi ano, ma ka lebesia. Ma sa Jesus ka balufia na anoˈi ru taˈa neˈeri, ma nia ka fiˈi saka faˈasia ngela neˈeri, ma na tualana ngela neˈeri fiˈi leˈa, ma sa Jesus ka kwatea ngela neˈeri fuana maˈa nia.
43 Ma na ngwae neˈe kira fiku ki, kira ka ˈarefo liu ana ngasingasiˈanga God.

Na ruana kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa sulia na maelana
(Matthew 17:22-23; Mark 9:30-32)

Ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kira ˈarefo goˈo ˈada ˈua ana ru neˈe sa Jesus nia fulia ki, nia ka fata ˈuri fuana fafarongo nia ki,
44 "Noaˈa kamu kasi manata bura ˈani na ru neˈe nau ku saea fuamuˈa ki. Nauˈa, na Ngela Ngwae, kira ke kwate nau saena limana malimae nau ki."
45 Bore ma fafarongo nia ki kira kasi saiana ta tae neˈe nia fada ˈani alaˈanga neˈe nia saea. God nia sofongaˈinia na fadalana alaˈanga neˈe faˈasida. Ma kira maˈu logo fuana saefilo lana fadalana alaˈanga neˈeri.

Sa tai neˈe nia doe ka tasa
(Matthew 18:1-5; Mark 9:33-37)

46 Ma na olisuˈusuˈunga ka leka ˈi safitana na fafarongo sa Jesus ki, sulia sa tai ada neˈe ke doe ka gwaungaˈi fafida taˈifau.
47 Ma sulia neˈe sa Jesus nia saiana manatalada, nia ka ngalia taˈi ngela, ma ka faˈauua ˈi safitada,
48 ma ka fata ˈuri fuada, "Diˈia sa tai neˈe ˈoko kwaloa ta ngela ˈuri duˈungana neˈe ˈoko faˈamamana nau, ˈoko kwalo nau laˈu goˈo. Ma diˈia sa tai neˈe ˈoko kwalo nau, ˈoko kwaloa logo God neˈe nia asungaˈi nau maˈi. Duˈungana sa tai neˈe ˈoko faˈatiˈitiˈi ˈoe talamu ˈi safitamuˈa, ˈaeˈo neˈe ngwae doe ka gwaungaˈi fafi kamu taˈifau."

Sa tai neˈe kasi uu bokota kamu, nia tua faˈi kamu
(Mark 9:38-40)

49 Sui sa John ka fata ˈuri, "Araˈi kwa, kaimili lisia taˈi ngwae nia ifulani na anoˈi ru taˈa ki ˈani ngasingasiˈanga ˈoe, ma kaimili ka fonea faˈasia sasilana, osiˈana noaˈa nia kasi ˈado faˈi kulu."
50 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, "Noaˈa kamu kasi fonea laˈu, osiˈana sa tai neˈe noaˈa kasi uu bokota kulu, nia na ngwae faˈi kulu."

Na ngwaˈe ˈi Samaria ki kira ˈaila liu ˈania sa Jesus

51 Kaidaˈi nia dao karangi naˈa fuana sa Jesus ke fane naˈa ˈi langi, nia ka manata doe ana lekaˈa ˈuana ˈi Jerusalem.
52 Ma nia ka kwatea ngwae ki kira ka etaeta ˈi naˈo ana. Kira leka, ma kira ka dao ana taˈi fanoa ana na abaˈi kula ˈi Samaria ˈiri kira ke sasi akaˈu ana ru ki taˈifau maˈakwalia.
53 Bore ana na ngwae ki ˈi neˈeri noaˈa kira kasi oga goˈo kwalolana, sulia nia na ngwae Jiu lala neˈe nia leka ˈuana ˈi Jerusalem.
54 Ma kaidaˈi na ro ngwae ana fafarongo nia ki sa James ma sa John, kera lisia ru neˈeri, kera ka fata ˈuri fuana, "Aofia kwa, nia faˈuta? ˈUri ma ˈoko oga keroˈo ke gani ˈuana ta mafula faˈasia maˈi ˈi langi ˈiri ke doˈofida taˈifau kwa?"
55 Sui sa Jesus ka abula ma ka balufidaroˈo.
56 Ma kira ka leka naˈa ˈada ˈuana ta fanoa matamata.

Dongalana sa Jesus neˈe ˈuri mala
(Matthew 8:19-22)

57 Ma ana kaidaˈi kira leka naˈa sulia na taˈi tala, taˈi ngwae ka fata ˈuri fuana sa Jesus, "Nau ku oga nai leka faˈi ˈoe ˈi faˈi bore ˈana neˈe ˈoke leka ˈuana."

58 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Noaˈa nia
kasi talangwaraˈu. Na kui kwasi ki kira
toˈo ana na kula kira ki fuana teoˈa, ma na
noˈo ki logo kira ka toˈo ana na nuˈi kira
ki. Bore ma nauˈa, na Ngela Ngwae, nau
noaˈa kusi toˈo ana ta luma fuana maliuˈa
ana.”
59 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana ta ngwae
laˈu, “ˈOke leka maˈi faˈi nau.”
Bore ma na ngwae neˈeri ka fata lala
ˈuri, “Araˈi kwa, ˈoke alaˈani nau ˈiri nau
kui leka, ku tua basi faˈinia maˈa nau,
leleka nia ka mae mala, nau ku kwaiatoa
ka sui, nau ku fiˈi dongaˈo.”
60 Ma sa Jesus ka olisia ma ka ˈuri fuana,
“Alaˈania na ngwae neˈe noaˈa kira kasi
toˈo ana mauriˈa ana God ki, kira ka
kwaiatoa naˈa ˈada na ngwae mae kira ki.
ˈAeˈo niniˈa, ˈoke leka, ma ˈoko fata sulia
na ˈInotoˈanga God.”
61 Ma ta ngwae laˈu ka fata ˈuri, “Araˈi
kwa, nau kui leka mo ˈi burimu. Bore ma,
ˈoke alaˈani nau ˈiri nai leka ma ku olioli
basi ana ngwae nau ki ˈi fanoa.”
62 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Ta ngwae
neˈe nia oga ke leka faˈi nau, ma nia ka
manata doe sulia na ru neˈe nia faˈasiˈi ki,
noaˈa nia kasi bolo faˈinia God ka ˈinotoˈa
fafia maurilana.”

10

Sa Jesus nia kwatea fiu akwala ma ro fafarongo nia ki

1 ˈI buri ˈana na ru neˈeri ki, na Aofia sa
Jesus ka filia fiu akwala ma ro ngwae ki,
ma ka kwatea kira ka leka ro ngwaeˈa fasi
ˈiri kira ke leka ˈi naˈona ˈuana fanoa ki
taˈifau goˈo neˈe nia manata fuana lekaˈa
ˈuani.
2 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Na ng-
wae neˈe kira sasi akaˈu naˈa fuana
faˈamamanaˈanga ana God ki, kira diˈia
na ru ˈoro ki ˈi saena oˈola fuana fikulani.
Bore ma, ngwae fuana fikulana na ru
neˈeri ki, kira kasi ˈoro. Nia neˈe, muke
foˈosia God ˈiri nia ke kwatea maˈi ngwae
ni rao ki faˈi kamu.
3 Muke leka naˈa. Nau ku asungaˈi kamu
diˈia na kala sipsip ki ˈi safitana na kui
kwasi ki, sulia ngwae ˈoro ki kira oga kike
faˈali kamu.
4 Noaˈa kamu kasi ngalia ta mani, ma
noaˈa ta ngwaˈi ni ru fuana alu maniˈa ˈi
saena, ma noaˈa ta taˈe butu. Ma noaˈa
kamu kasi ˈabera ˈani alaˈanga faˈinia ta
ngwae sulia tala.
5 Ma kaidaˈi kamu ruˈu ana ta luma,
muke fata ˈuri, ‘God ke faˈaleˈa kamu, ma
na aroaroˈanga nia ka tua faˈi kamu ˈi
saena na luma neˈe.’
6 Ma diˈia na ngwae neˈe nia tua ˈi
neˈeri nia kwalo kamu ˈania aroaroˈa,
na faˈaleˈanga kamu ke tua logo faˈinia
na ngwae neˈeri. Ma diˈia ka noaˈa,
na faˈaleˈanga neˈeri ka oli logo maˈi
fuamuˈa.
7 Muke tua ˈi saena na luma neˈeri, ma
muke ˈania, ma muke kwaˈufia ta ru neˈe
kira kwatea fuamuˈa. Osiˈana na ngwae
neˈe nia rao, nia ke ngalia nama ˈana na
folifoliˈa nia. Kamu ke tua toˈo, ma noaˈa
kamu kasi lae luma kwailiu.
8 “Ma kaidaˈi kamu dao ana ta fanoa, ma
kira ka kwalo kamu, muke ˈania fanga tae
neˈe kira kwatea fuamuˈa.
9 Ma muke gura na ngwae mataˈi ki ˈi
saena na fanoa neˈeri, ma muke fata ˈuri
fuana na ngwae ˈi neˈeri ki, ‘Kaidaˈi God
ke gwaungaˈi fafia ngwae nia ki, nia dao
karangi kamu naˈa.’
10 Ma diˈia kamu dao ana ta fanoa, ma
noaˈa kira kasi kwalo kamu, muke leka
sulia na tala ˈi saena fanoa neˈeri, ma
kamu fata ka ˈuri,
11 ‘Na fulafulana ano ana fanoa neˈe
kamu niniˈa ratai olofana ˈaemili, kami
tafula naˈa kwau ˈusi kamu. Niniˈa na
faˈabasuˈanga naˈa fuamuˈa neˈe God ke
baˈa matalangaˈi kamu duˈungana kamu
ˈaila ˈania rongolana fatalana God. Kamu
ke manata toˈona ru neˈe: ˈInotoˈanga
God nia dao karangi kamu naˈa.’
12 Nau ku saea fuamuˈa, na asoa ana
kwaˈikwaˈinga neˈe ke dao maˈi, God
ke kwatea na matalangaˈinga fuana na
ngwae ana fanoa taˈa ba ˈi Sodom. Bore
ma nia ke baˈa kwatea na matalangaˈinga
doe ka tasa fuana ngwae ana fanoa neˈe
ka liufia ngwae ana fanoa ba ˈi Sodom!”

Fanoa doe ki noaˈa kira kasi faˈamamana sa Jesus
(Matthew 11:20-24)

13 Sa Jesus nia fata ˈuri, “Nia taˈa lilisu
naˈa fuamuˈa neˈe kamu tua ˈi Koresin.
Ma kamuˈa neˈe kamu tua ˈi Betsaeda
ka ˈunaˈeri logo. Osiˈana kamu ˈiri
faˈamamana na faˈanadaˈa ˈoro ba nau
ku sasia fuamuˈa ki. Diˈia kira sasi
faˈanadaˈa neˈeri ki ˈi Taea ma ˈi Saedon*
ˈi naˈo, na ngwae ˈi neˈeri ki kira ka tua ˈi
ano, ma kira ka ruˈufia toro biliˈa ki, ma
kira ka rafua nonida ana fuˈa, fasi ˈiri ka
faˈataˈinia neˈe kira kakari alifaˈi taˈifau
naˈa faˈasia abula taˈangaˈa kira ki.
14 Aia, ana faˈi asoa God ke baˈa mata-
langaˈinia ngwae ana magalia neˈe, na
kwaˈikwaˈinga kamu ke baˈa tasa ka liufia
na ngwae ˈi Taea faˈinia Saedon ki.

* **10:13** ˈi Taea ma ˈi Saedon Na ro fanoa doe neˈe ki, kira talo faˈinia taˈangaˈa kira ki.

15 ˈIu, kamuˈa na tuaˈa ˈi Kapaneam,
kamu fia God ke baˈa lafu kamu ˈuana ˈi
langi. Bore ma, nia ke baˈa ˈui ˈani kamu
ˈi saena kilu ana nonifiiˈa.”
16 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana fa-
farongo nia ki, “Diˈia sa tai neˈe nia rongo
suli kamu, nia rongo logo suli nau. Ma
diˈia sa tai neˈe nia ˈaila ˈani kamu, nia
ˈaila logo ˈani nau. Ma diˈia sa tai neˈe
nia ˈaila ˈani nau, nia ˈaila logo ˈania God
neˈe nia asungaˈi nau maˈi.”
17 Ma na fiu akwala ma ro ngwae baera
kira ka leka naˈa. Ma ana kaidaˈi kira
oli maˈi, kira ka saeleˈa liu, ma kira ka
fata ˈuri, “Aofia kwa, na anoˈi ru taˈa
ki bore kira roˈosuli kaimili kaidaˈi kami
ifulangaˈinida ˈani ngasingasiˈanga ˈoe!”
18 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nau ku
lisia na ngasingasiˈanga sa Saetan karasu
faˈasia ma ka ˈasi ka inasisi maˈi ka diˈia
na meamea faˈasia ˈi langi.
19 Mulu rongo basi! Nau ku kwatea
naˈa na ngasingasiˈanga fuamuˈa fasi ˈiri
muke liu bore ana baˈeko tolo ki ma na
farifari ki, ma noaˈa kira kasi ˈala fifi
amuˈa. Nau ku kwatea naˈa fuamuˈa
na ngasingasiˈanga neˈe doe ka liufia sa
Saetan na malimae kia. Noaˈa ta ru ana
sa Saetan kasi faˈafii kamu naˈa.
20 Kamu ka saeleˈa ˈamuˈa duˈungana
na anoˈi ru taˈa ki kira roˈosuli kamu.
Bore ma muke saeleˈa liu mala ˈamuˈa
duˈungana God nia keresia naˈa na sa-
tamuˈa ˈi langi.”

Sa Jesus nia saeleˈa ma ka baˈatafea God

(Matthew 11:25-27; 13:16-17)

21 Ma ana kaidaˈi neˈeri, Anoˈi ru Abu
ka faˈasaeleˈa sa Jesus, ma nia ka fata
ˈuri, “Maˈasi, ˈaeˈo neˈe ˈoko gwaungaˈi
fafia ru ki taˈifau ˈi langi ma ˈi ano logo.
Nau ku baˈatafe ˈoe, duˈungana neˈe ˈoko
faˈataˈinia na ru neˈe ki fuana ngwae
neˈe kira diˈia ngela tiˈitiˈi ki, ma ˈoko
sofongaˈinia ru neˈe ki faˈasia ngwae neˈe
kira auraˈeda duˈungana kira liatoˈo, ma
kira lia saiana ru ˈoro ki. ˈIu Maˈasi, na
ru neˈeri ki nia ˈunaˈeri naˈa sulia na
kwaiogaiˈanga ˈoe ˈua naˈa maˈi ˈi naˈo.”
22 Sui sa Jesus ka fata ˈuri, “Maˈa nau
nia kwatea ru ki taˈifau naˈa fuaku. Ma
taˈifilia na Maˈa goˈo neˈe nia saiaku na
ngela nia. Ma taˈifilia logo na Ngela
talana neˈe nia saiana Maˈa nia, ma taˈifili
goˈo ngwae neˈe na Ngela nia filida fuana
faˈataˈilana fuada ki, neˈe kira saiana na
Maˈa.”
23 Sui sa Jesus ka abula fuana fa-
farongo nia ki taˈifilida, ka fata ˈuri fuada,
“ˈOilakiˈa fuamuˈa, osiˈana kamu lisia na
ru ni ˈarefoˈa neˈe ki ˈi taˈena.
24 Nau ku saea fuamuˈa, na profet ˈoro
ki ma na tatalafaˈa ˈoro ˈi naˈo ki, kira
oga logo lisilana na ru neˈe kamu lisia ˈi
taˈena ki, bore ma nia ˈafitaˈi liu fuada.
Ma kira ka oga liua logo rongolana na ru
neˈe kamu rongoa ˈi taˈena ki, bore ma nia
ˈafitaˈi logo fuada.”

Na tarifulaˈa sulia na ngwae leˈa ˈi Samaria

25 Taˈi ngwae faˈamanata ana na taki
ki, nia leka maˈi siana sa Jesus. Nia
oga ke ilitoˈona, ma ka fata ˈuri, “Ngwae
faˈamanata kwa, ta tae neˈe nai baˈa sasia
ˈiri nai toˈo ana na mauriˈa firi?”
26 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri fuana,
“Tae neˈe na Kerekereˈa Abu ki saea? ˈUri
ma ˈoko malingaˈi faˈuta ˈani?”
27 Ma na ngwae neˈeri nia olisia ka
alaˈa ˈuri, “ˈOke alafe ana God ˈoe, ˈania
manatamu taˈifau, ma ˈani mangomu
taˈifau, ma ˈani ngasingasilamu taˈifau,
ma ˈani liamu taˈifau. Ma ˈoke alafe fuana
toˈolamu ka diˈia logo neˈe ˈoko alafe
fuamu talamu.”
28 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Na
olisiˈanga ˈoe nia saga. ˈOke sasi ˈunaˈeri,
ma ˈoke mauri.”
29 Bore ma na ngwae faˈamanata neˈeri,
nia oga ke faˈataˈinia neˈe na tualana saga
goˈo ˈana, ma nia ka saefiloa laˈu sa Jesus
ka ˈuri, “Sa tai mo neˈe na toˈolaku neˈe
nai alafe fuada?”
30 Ma sa Jesus saiana ngwae Jiu ki ˈaila
ˈania ngwae ˈi Samaria ma nia ka olisia
ka ˈuri, “Taˈi ngwae Jiu nia tuatua maˈi ˈi
Jerusalem ma ka leka ˈuana ˈi Jeriko. Ma
kaidaˈi nia leka goˈo ˈana sulia na tala, na
ngwae fofolo bili ki kira ka saungia, ma
kira ka ngalia na ru nia ki taˈifau faˈinia
na toro nia ki. Ma kira ka kwaiˈia leleka
nia ka maefelo naˈa, ma kira ka faidanga
ˈania, ma kira ka leka naˈa ˈada faˈasia.
31 Ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi fata abu
ana na Luma Abu God nia leka logo sulia
na tala neˈeri, ma kaidaˈi nia lisia na
ngwae baera, nia ka rafi logo ˈana sulia ta
bali tala, ma ka leka ˈana.
32 Sui, taˈi ngwae rao kwaiˈafi saena na
Luma Abu God nia ka leka logo maˈi sulia
na tala neˈeri. Ma kaidaˈi nia dao ˈi neˈeri,
nia ka lisia na ngwae baera. Bore ma nia
rafi logo ˈana faˈasia ana ta bali tala, ma
ka leka logo ˈana faˈasia naˈa.
33 Sui taˈi ngwae faˈasia na abaˈi kula
kwaita ˈi Samaria nia leka logo maˈi sulia
na tala neˈeri. Kaidaˈi nia lisia na ngwae
baera, nia ka kwaimanatai liu fuana.
34 Ma nia ka leka maˈi siana, ma ka
taufia na maala nia ki ˈani na ngwaingwai
ma na waen, ma ka ˈafua. Sui nia ka lafua
ˈi fafona na dongki nia, ma ka ngalia naˈa

ˈuana taˈi luma fuana folilana fuana tuaˈa
ˈi saena, ma nia ka lia sulia ˈi neˈeri.
35 Ma ana ruana faˈi asoa, nia ka lafua
ro ngisingisi mani ki neˈe bolo faˈinia
folifoliˈa fuana ro asoa ki, ma ka kwatea
fuana na ngwae neˈe nia lia sulia na luma
neˈeri, ma ka fata ˈuri fuana, ‘ˈOke lia sulia
na ngwae neˈe, ma ana kaidaˈi neˈe nai oli
laˈu maˈi, nai duˈua taˈifau na mani neˈe
ˈoko ˈafia ˈania ki.’ ”
36 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOko
manata faˈuta? Sa tai ana uulu ngwae
neˈeri ki kira saea ˈani toˈolana fuana
na ngwae ba na ngwae fofolo bili ki kira
kwaiˈia?”
37 Ma na ngwae faˈamanata ana taki
ki ka fata ˈuri, “Na ngwae neˈe nia
kwaimanatai fuana.”
Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “ˈOke leka,
ma ˈoko sasi logo ˈunaˈeri.”

ˈI Mata faˈinia ˈi Mary

38 Kaidaˈi sa Jesus ma na fafarongo nia
ki kira leka, kira ka dao ana taˈi fanoa, ma
taˈi kini neˈe satana ˈi Mata ka kwaloa sa
Jesus ˈuana ˈi luma nia.
39 Ma na kini futa nia ˈi Mary ka tua
karangia na ˈaena na Aofia sa Jesus, ma ka
fafarongo ˈana fuana na faˈamanataˈanga
sa Jesus ki.
40 Ma na manatalana ˈi Mata ka ˈabera
sulia nia goˈo neˈe nia sasia na raoˈa ki
taˈifau ˈi luma. Ma nia ka leka maˈi siana
sa Jesus, ka fata ˈuri fuana, “Aofia kwa,
ˈUri ma, ˈoko ˈiri manata ˈabera goˈo sulia
na sasiku neˈe nia faˈasi nau goˈo ˈana, ma
nau ku sasia goˈo ˈaku na raoˈa neˈe ki
taˈifau taˈifili nau kwa? ˈOke saea fuana
ˈiri nia ke leka maˈi ke kwaiˈafi logo aku!”
41 Ma na Aofia olisia ka ˈuri, “Mata
kwa, ˈoko matafiru ma na manatalamu ka
ˈabera naˈa sulia ru ˈoro ki.
42 Bore ma taˈi ru goˈo neˈe nia talingaˈi.
ˈI Mary nia filia na ru talingaˈi, ma nia
ˈafitaˈi ta ngwae ka lafua naˈa faˈasia.”

11

Sa Jesus faˈamanata sulia na foˈongaˈa (Matthew 6:9-13; 7:7-11)

1 Ana taˈi asoa, sa Jesus nia foˈo ˈana,
ana taˈi kula. Ma kaidaˈi nia foˈo ka
sui goˈo, taˈi ngwae ana fafarongo nia
ki ka fata ˈuri fuana, “Aofia kwa, ˈoke
faˈamanata kami ˈani foˈongaˈa, diˈia ba
sa John nia faˈamanata logo na fafarongo
nia ki ˈani foˈongaˈa.”
2 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kaidaˈi
kamu foˈo, kamu ke fata ˈuri,
‘Maˈasi,
Kami oga ngwae ki taˈifau kike faˈadoea
na satamu, osiˈana nia abu liu.
Dao maˈi ˈani gwaungaˈi ˈanga ˈoe fafia
maurilana ngwae ki taˈifau.
3 Ma ˈoke kwatea maˈi fuamiˈa na fanga
neˈe nia bolo fuamiˈa sulia asoa ki.
4 Ma ˈoke rufuanata na taˈangaˈa kami ki,
diˈia logo neˈe kami rufuanata ana
taˈangaˈa ngwae ki taˈifau neˈe kira
sasia ru taˈa ki fuamiˈa.
Ma ˈoe kosi danga ˈani kami fuana il-
itoˈonga ka liufi kami.’ ”

5 Ma sa Jesus ka fata ˈani taˈi tarifulaˈa
ˈuri fuana na fafarongo nia ki, “Diˈia ta
ngwae ana kaumulu leka siana na ngwae
kwaima nia ˈi luma nia saena tofongana
rodo, ma ka fata ˈuri fuana, ‘Ngwade kwa,
ˈoe kwatea basi maˈi ta uulu afu beret
fuaku,
6 osiˈana taˈi ngwae kwaima nau logo,
nia tua tua maˈi ana fanoa tau, ma nia ka
dao maˈi siaku. Bore ma noaˈa nau kusi
toˈo ana ta fanga neˈe nai kwatea fuana.’
7 Ma na ngwae kwaima neˈeri nia saena
luma ka fata ˈuri, ‘Noaˈa ˈoe kosi faˈa
ˈabera nau laˈu! Na sinamaa nia fono
naˈa, ma na ngela nau ki kaimili ka maliu
taˈifau naˈa. Nia ˈafitaˈi nau ku tataˈe laˈu
fuana kwatelana ta ru fuamu.’
8 Aia, nau ku saea fuaumulu, bore ˈana
diˈia noaˈa nia kasi oga sasilana ta ru, diˈia
na ngwae neˈeri nia gani, ma ka inaˈu ana
ganiˈa, na ngwae neˈe ˈi saena luma, nia ke
tataˈe ma ka kwatea goˈo na ru ki taˈifau
neˈe nia ogaˈi. Ma nia noaˈa kasi sasia laˈu
duˈungana na ngwae neˈeri neˈe na ngwae
kwaima nia, bore ma osiˈana sulia neˈe nia
inaˈu naˈa ana ganiˈa.
9 Nia neˈe nau ku saea fuaumulu. Kamu
ke gani ana God ˈiri muke ngalia ru neˈe
kamu gani ˈuana. Kamu ke lulua ru kamu
boˈoboˈo ˈuani ki ana God, ma nia ka ˈafi
kamu ˈiri muke lisia. Kamu ke faˈafo ana
sinamaa, ma God ke ˈifi fuamuˈa.
10 Osiˈana na ngwae ki taˈifau neˈe kira
gani ana God, kira ka ngalia naˈa ru neˈe
kira gania. Ma na ngwae ki taˈifau neˈe
kira lulua ru kira boˈoboˈo ˈuani ki ana
God, kira ka lisia. Ma na ngwae ki taˈifau
neˈe kira faˈafo ana sinamaa, ma God ke
ˈifi fuada.
11 “ˈUri ma, sa tai aumulu na maˈa ki,
neˈe diˈia na ngela ˈoe nia gania iˈa, ˈoke
kwatea lala na faˈi loi fuana?
12 Ma diˈia na ngela ˈoe nia gani ˈuana ta
fakaleˈe karai, ˈoke kwatea lala ta farifari
fuana? Noaˈa liu!
13 Sui bore ˈana kamuˈa taˈifau ngwae
taˈa ki, kaumulu saiana kwatelana na ru
leˈa ki fuana ngela kaumulu ki. Bore ma
na Maˈa kamu neˈe nia ˈi langi, nia leˈa
ka tasa liufi kamu. ˈUnaˈeri neˈe nia ka

kwatea na Anoˈi ru Abu fuana ngwae ki neˈe kira gani nia ˈuana!”

Sa Jesus ma sa Saetan
(Matthew 12:2-30; Mark 3:20-27)

14 Ana taˈi kaidaˈi, sa Jesus nia ifulani taˈi anoˈi ru taˈa faˈasia taˈi ngwae neˈe kwakwana nia ˈato ˈani fataˈa. Ma kaidaˈi anoˈi ru taˈa neˈe nia tafi faˈasia, nia ka fata laˈu. Ma na ngwaˈi toˈa ˈoro neˈe kira fiku ˈi neˈeri, kira ka ˈarefo.
15 Ma ti ngwae ada kira ka fata ˈuri, “Sa Jesus ifulani naˈa anoˈi ru taˈa ki ˈani ngasingasiˈanga sa Saetan, na ˈingataˈi anoˈi ru taˈa.”*
16 Ma ti ngwae ada, kira oga kike ilitoˈona sa Jesus. Ma kira ka gania fasi ˈiri nia ke fulia ta faˈanadaˈa, fasi ˈiri ke faˈataˈinia neˈe nia toˈo ana na ngasingasiˈanga faˈasia God.
17 Ma osiˈana neˈe sa Jesus nia sai goˈo ana na manatalada, nia ka fata ˈuri fuada, “Diˈia ngwaˈi toˈa saena ta fanoa doe kira fuˈali kira talada, ˈirai na fanoa doe neˈeri ke takalo naˈa. Ma diˈia neˈe ngwae, ma na ˈafe, ma na ngela nia ki, kira fuˈa faˈi kira talada, nia ˈafitaˈi fuana kira ka tua fiku.
18 Ma na ˈinotoˈanga sa Saetan neˈe ˈunaˈeri logo. Diˈia sa Saetan ke fuˈa faˈinia toˈa neˈe kira leka sulia, ˈirai kira ke takalo kwailiu goˈo. Nau ku saea ru neˈeri ki, duˈungana kamu saea nau ku ifulani anoˈi ru taˈa ki ˈania ngasingasiˈanga sa Saetan.
19 Aia, ma kaumulu saea nau ku ifulani anoˈi ru taˈa ki ˈani ngasingasiˈanga sa Saetan. ˈIrai ma ngasingasiˈanga sa tai mo niniˈa ti fafarongo aumulu ifulani anoˈi ru taˈa ki ˈani? Sa Saetan? Noaˈa liu! Duˈungana ru neˈeri ki, nia faˈataˈinia neˈe kaumulu rora.
20 Nau ku ifulani anoˈi ru taˈa ki ˈani ngasingasiˈanga God. Ma nia ka faˈataˈinia naˈa fuamuˈa neˈe na gwaungaˈinga God fafia ngwae ki dao karangi naˈa maˈi siamuˈa.”
21 Sa Jesus ka fata laˈu sulia taˈi tarifulaˈa ka ˈuri, “Diˈia ta ngwae ramo nia sasi akaˈu ana raˈunga nia ki fuana fuˈanga, ma ka folo leˈa ˈusia luma nia, nia ˈafitaˈi ta ngwae ka bilia na ru nia ki ˈi saena luma nia.
22 Ma diˈia ta ngwae neˈe nia ngasingasiˈa ka tasa mala ana niaˈa, nia leka maˈi, ma ka fuˈa faˈinia, ma ka liufia nia, na ngwae neˈeri ka ngali taˈifau naˈa ˈana na ru ni fuˈanga nia ki neˈe nia fitoˈo ˈani, ma ka daroˈia taˈifau naˈa ru nia ki taˈifau fuana ngwae kwaima nia ki.
23 “Ma sa tai neˈe noaˈa nia kasi leka maˈi buriku, nia na malimae nau. Ma sa tai neˈe noaˈa kasi kwaiˈafi aku fuana fikulana maˈi ngwae ki siana God, nia takalongaˈi kira naˈa faˈasia God.”

Olilana maˈi anoˈi ru taˈa
(Matthew 12:43-45)

24 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Kaidaˈi kira ifulaˈinia anoˈi ru taˈa nia leka faˈasia ta ngwae, nia ka liliu saena kula kwasilaˈa, ma ka lulu ˈuana ta kula fasi ˈiri nia ke tua laˈu ana. Ma diˈia nia lulu ma ka noaˈa naˈa, nia ke manata ˈuri, ‘Nai oli ˈuana na ngwae ba nau ku tuatua maˈi ana ˈi naˈo, ma nau ku leka maˈi faˈasia.’
25 Ana kaidaˈi nia oli maˈi ka dao, nia ka lisia ngwae baera nia faˈasikasika ma ka faˈasaga naˈa maurilana taˈifau.
26 Kaidaˈi nia lisia neˈe nia ˈunaˈeri, nia ka oli, ma ka talaˈia laˈu maˈi ta fiu anoˈi ru neˈe taˈa ka tasa liufia niaˈa, kira ka leka maˈi, ma kira ka tua naˈa ˈi saena ngwae baera. Ana kaidaˈi neˈeri, na tualana ngwae neˈeri ka fiˈi taˈa ka liufia naˈa ˈi naˈo.”

Na saeleˈanga mamana

27 Kaidaˈi sa Jesus nia saea ru neˈeri ki fuada taˈifau, taˈi ˈafe ˈi saena fikuˈa neˈeri ka ako ˈuri, “Na kini neˈe nia faˈafutaˈo ma ka faˈasusufiˈo mo neˈe nia saeleˈa ka tasa.”
28 Bore ma sa Jesus nia olisia ka fata ˈuri, “Mamana liu. Bore ma ngwae neˈe kira rongoa fatalana God, ma kira ka roˈo sulia, kira lala neˈe kira saesaeleˈa ka tasa.”

Ngwae ki kira oga sa Jesus ke fulia ti faˈanadaˈa
(Matthew 12:38-42)

29 Ma kaidaˈi neˈe ngwaˈi toˈa ˈoro kira fiku kalikalia maˈi sa Jesus, nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu na unitaˈi ngwae neˈe, kamu na unitaˈi ngwae taˈa. Duˈungana kamu oga lisilana ta faˈanadaˈa neˈe ke faˈataˈinia ngasingasiˈanga God, bore ma nia ka ˈafitaˈi fuamuˈa fuana lisilana. Kamu ke baˈa lisia goˈo ˈamuˈa na faˈanadaˈa diˈia na ru ba nia fuli fuana sa Jona na profet.†
30 Na ru neˈe fuli fuana sa Jona, nia diˈia ta maˈetoto neˈe faˈataˈinia fuana ngwaˈi toˈa ˈi Ninifa ki neˈe nia leka maˈi faˈasia God. Na ru neˈe fuli fuaku nia diˈia ta maˈetoto neˈe faˈataˈinia logo neˈe God kwate nau maˈi, na Ngela Ngwae, fuana ngwae ki ana kaidaˈi neˈe.
31 Ma ana asoa neˈe God ke matalangaˈinia ngwae ki, na ˈafe ba nia gwaungaˈi ana fanoa ˈi Siba, nia ke baˈa

* **11:15** Ta sata logo ana sa Saetan neˈe sa Bielsebul. † **11:29** Lisia Matthew 12:40

tataˈe, ma ka faˈataˈinia na taˈangaˈa
kamu ki ngwaˈi toˈa ana unitaˈi ngwae
neˈe ki, osiˈana neˈe abulaˈanga kamu ki
nia rora liu naˈa. Nia leka tau maˈi faˈasia
ˈisilana fanoa neˈe ˈi ano fuana rongolana
liatoˈonga sa Solomon. Bore ma, nauˈa,
taˈi ngwae neˈe nau ku talingaˈi ka tasa
liufia sa Solomon, nau ku tua ˈi neˈe ˈi
taˈena, ma kamu kasi rongo goˈo suli nau.
32 Ka diˈia logo ana asoa God ke baˈa
matalangaˈinia ngwae ki, na ngwae ˈi
Ninifa ki kira ke baˈa faˈataˈinia na
taˈangaˈa kamu ki, sulia kira kakari al-
ifaˈi taˈifau naˈa faˈasia roraˈa kira ki,
kaidaˈi kira rongoa na faˈataloˈanga sa
Jona fuada. Bore ma nau taˈi ngwae
talingaˈi ka tasa liufia sa Jona, nau ku tua
naˈa ˈi neˈe ˈi taˈena, bore ma noaˈa kamu
kasi kakari alifaˈi goˈo.”

Faˈamanataˈanga sa Jesus diˈia na unu
(Matthew 5:15; 6:22-23)

33 Sa Jesus ka fata ˈuri, “Noaˈa ta ngwae
kasi faˈaduˈa na faˈi unu, ma nia ka
sofongaˈinia nama ka alua ˈana olofana
ta dako. Kaidaˈi nia faˈaduˈa faˈi unu
ka sui mala, nia ka alua naˈa ana kula
fuana dauraˈi unuˈa, fasi ˈiri sa tai neˈe
nia ruˈu maˈi saena luma, nia saiana ka
lisia madakolana.
34 Diˈia noaˈa ˈoe kosi lisia na
madakolaˈa neˈe, maamu neˈe taˈa, ma
ˈoko tua goˈo ˈamu saena maˈerodo. Si
diˈia maamu leˈa ma ˈoko tua saena
na madakolaˈa neˈe, osiˈana na maamu
neˈe dau talaˈia maˈi madakolaˈa saena
nonimu.
35 Muke madafi kamu si diˈia kamu
ilangani na madakolaˈa nau, ma saena
maurilamuˈa nia rodoˈa.
36 Diˈia kamu fungu ˈani madakolaˈa,
noaˈa naˈa ta kula laˈu ana nonimuˈa neˈe
ka suˈusia na madakolaˈa, ˈunaˈeri neˈe
nia ka diˈia neˈe kamu tua ana kula neˈe
unu nia duˈa ana.”

Sa Jesus balufia na Farasi ki ma na
faˈamanata ki
(Matthew 23:1-36; Mark 12:38-40)

37 Ana kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa ka sui
naˈa, taˈi ngwae ana Farasi ki ka laefia
fuana fangaˈa ˈi luma nia. Sa Jesus ka leka
faˈinia, ma ka fanga faˈinia.
38 Ma na Farasi neˈe ka ˈarefo liu,
osiˈana nia lisia sa Jesus noaˈa nia kasi
taufia goˈo na limana ˈi naˈona na fangaˈa.
39 Ma na Aofia sa Jesus ka fata ˈuri
fuana, “Kamu Farasi ki, kamu manata
ˈabera liu fuana taufilana na ru ki ana
bali ˈi maa ana titiu ni kwaˈu ki, ma na
ru ni fanga kamu ki. Bore ma ˈi saena
na maurilamuˈa kira fungu ˈani ru taˈa ki
taˈifau.
40 Kaumulu boleboleˈa liu! God nia
saungaˈinia na bali ˈi maa ana ru ki
taˈifau, nia logo neˈe saungaˈinia saena ru
ki.
41 Aia, muke kwatea tae ki neˈe nia saena
titiu ni kwaˈu kamu ki faˈinia tae ki neˈe
nia ˈi saena ru ni fanga kamu ki fuana
ngwae dalaˈa ki, fasi ˈiri na ru kamu ki
taˈifau ke sikasika ˈi maana God.
42 “Taˈangaˈa fuamuˈa Farasi ki,
duˈungana kamu kwatea goˈo ˈamuˈa
fuana God ta bali ana tangafulana
ngisingisi fanga kamu ki neˈe kamu
fasia ˈi saena oˈola kamu ki. Bore ma
noaˈa kamu kasi manata ˈabera goˈo
fuana faˈasagalana tuaˈa kamu ki faˈinia
toˈolamuˈa faˈida, ma na alafeˈanga
kamu ki fuana God. Nia leˈa neˈe muke
sasia kala ru ana kwatelana tangafulana
ngisingisi fanga kamu ki fuana God, ma
muke manata toˈona logo na ru doe ana
alafeˈanga ana God, ma ngwae ana fanoa
kamu ki taˈifau.
43 “Taˈangaˈa fuamuˈa Farasi ki,
duˈungana kaidaˈi kamu leka saena luma
fuana foˈongaˈa, kamu oga tuaˈa ana fuli
tuaˈa fuana ngwae talingaˈi ki. Ma kaidaˈi
kamu leka ˈi maana usiˈa ki, kamu oga
ngwae ki kira ke faˈaˈinotoˈa kamu.
44 Taˈangaˈa fuamuˈa Farasi ki,
duˈungana kamu diˈia na kilu gwaˈu ki
neˈe noaˈa kira kasi ˈuia ta sulufaua ˈi
fafona, ma kaidaˈi ngwae ki kira liu ˈi
fafona, noaˈa kira kasi lia saiana na ru
moko ngwaˈa neˈe nia ˈi saena.”
45 Sui taˈi ngwae faˈamanata ana taki
ki ka fata ˈuri, “Faˈamanata kwa, kaidaˈi
ˈoko fata ˈunaˈeri, ˈoko fata faˈali kaimili
logo.”
46 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Taˈangaˈa
fuamuˈa faˈamanata ana taki ki,
duˈungana kamu saungaˈinia taki ˈafitaˈi
ˈoro ki fuana ngwae ki, ma ka ˈafitaˈi liu
fuada fuana roˈosulilani, ma noaˈa kamu
kasi kwaiˈafi ada.
47 Taˈangaˈa logo fuamuˈa, duˈungana
kamu faˈakwanga fafona kilu gwau profet
ki ka lia leˈa liu, na profet ba koˈo bora
kamu ki kira saungida.
48 Duˈungana ru neˈeri ki, neˈe nia
faˈataˈinia neˈe kamu alafafia sasiˈa taˈa
neˈe koˈo bora kamu ki kira sasi ada.
Duˈungana kira saungida, ma kamu ka
saungaˈinia kilu gwaˈu kira ki.
49 Ma duˈungana ru neˈeri, God ana
liatoˈongaˈa nia, nia ka fata ˈuri, ‘Nai baˈa
kwatea kwau na profet, ma na ngwae
ni lifurongo ki fuada, bore ma kira ka
saungia ti ai ada, ma kira ka faˈakaisia logo
ti ai ada.’
50 Duˈungana nia ˈunaˈeri, na ngwae
ki ana unitaˈi ngwae neˈe, God ke baˈa

matalangaˈi kira fafia na saungilana profet
ki taˈifau, ˈita naˈa maˈi ana etangilana
fanoa neˈe ˈi ano,
51 talaˈae maˈi ana maelana sa Abel
leleka ka dao ana maelana sa Sekaraea‡ na
ngwae ba kira saungia saena Luma Abu
God ˈi safitana fuli fuˈa ma na kula abu.
Ru mamana neˈe nau ku saea fuamuˈa,
na ngwae ki ana unitaˈi ngwae neˈe, God
ke matalangaˈi kira fafia maelana ngwae
neˈeri ki.
52 “Taˈangaˈa fuamuˈa faˈamanata ana
taki ki, duˈungana kamu sofongaˈinia na
mamanaˈanga God, fasi ˈiri na ngwae ki
noaˈa kasi sai laˈu ana. Noaˈa kamu kasi
faˈamamana logo ana, ma kamu ka fonea
na ngwae ki faˈasia saiˈa ana.”
53 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia leka naˈa
faˈasia fanoa neˈeri, na ngwae faˈamanata
ana taki ki, ma na Farasi ki, kira ka talaˈae
fuana ngengelana, ma kira ka saefiloa naˈa
ru ˈoro ki.
54 Ma kira ka ili ˈuana sokelana sa Jesus
fuana daoˈa toˈona ta tae neˈe nia saea ka
rora.

12

*Faˈamanataˈanga sulia kwal-
abasaˈanga*
(Matthew 10:26-27)

1 Ana kaidaˈi neˈeri logo, raˈi ngwane
uria, nia bolo faˈinia mole ana toˈoni
ngwae, kira fiku maˈi fuana rongolana sa
Jesus. Raˈi ngwane uria neˈeri doe liu neˈe
kika urida kwailiu naˈa. ˈI naˈona sa Jesus
nia alaˈa fuana raˈi ngwane uria neˈeri,
nia eta fata ˈuri fuana fafarongo nia ki,
“Muke madafi kamu faˈasia roˈongaˈa su-
lia manataˈi ngwae taˈa Farasi ki, osiˈana
kira ngwae kwalabasa ki.
2 Ta tae neˈe ngwae kwalabasa nia so-
fongaˈinia, God ke baˈa faˈasakalangani.
Ma na ru ago ki, kike sai logo ana.
3 Ma ta tae neˈe kamu saea ˈi saena maˈe
rodo, kira ke rongoa saena dangi dadara.
Ma ta tae neˈe kamu kwaroro ˈani saena
alingana ta ngwae ana ta kula banitaˈi
taˈifili ˈamuroˈo, kira ke faˈarongoa ˈani
ngwae ki taˈifau ˈiri kika rongo abitako
ana.”

*God taˈifilia goˈo neˈe kamu ke
maˈungia*
(Matthew 10:28-33; 12:32; 10:19-20)

4 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku
saea fuamuˈa ngwae kwaima nau kina,
noaˈa kamu kasi maˈungia sa tai neˈe ke
saungia na nonimuˈa, ma ˈi buri ˈana
noaˈa kira kasi sasia goˈo ta ru taˈa laˈu
ana mangomuˈa.
5 Bore ma nau ku faˈataˈinia fuamuˈa
ngwae neˈe muke maˈungia, muke
maˈungia God. Osiˈana niaˈa naˈa neˈe
nia saiana ke saungia nonimuˈa, ma nia
ka toˈo logo ana ngasingasiˈanga fuana
toˈosilana mangomuˈa saena kula ni
faˈakaisi ˈanga. ˈIu, nau ku saea laˈu
fuamuˈa, God taˈifilia goˈo neˈe muke
maˈungia.
6 “Na lima faˈi suba ki, kira folida goˈo
ˈani kala ro mangisiˈi mani tiˈitiˈi ki. Faˈi
suba ki kira ka miga bore ˈada, God noaˈa
kasi takadalafa goˈo ˈana taˈi ai ada.
7 Na ifu ana gwaumuˈa ki bore, God sai
goˈo ani taˈifau. Nia neˈe noaˈa kamu kasi
maˈu, osiˈana God nia manata doe ana
ngwae ki ka liufia na faˈi suba miga ˈoro
neˈe ki.”
8 Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nau
ku saea fuamuˈa, diˈia ta ngwae nia fu-
langaˈinia ˈi naˈona ngwae ki neˈe nia
na fafarongo nau, ˈirai nauˈa, na Ngela
Ngwae bore, nai baˈa fulangaˈinia logo ˈi
naˈona ˈainsel God ki.
9 Ma diˈia ta ngwae ke tofe fafi nau ˈi
maana ngwae ki, nai baˈa tofe logo fafia
ngwae neˈeri ˈi naˈona ˈainsel God ki.
10 “Ma diˈia ta ngwae ka fata faˈali nau,
God saiana ka rufuanata goˈo ˈana ana.
Bore ma diˈia ta ngwae ka fata faˈalia na
raoˈa Anoˈi ru Abu, noaˈa liu God kasi
rufuanata ana ngwae neˈeri.
11 “Ma kira ke baˈa ngali kamu ˈuana
matalangaˈilamuˈa ˈi saena luma fuana
foˈongaˈa nama ˈi naˈona ngwae ˈinotoˈa
ki. Ana kaidaˈi neˈeri, noaˈa kamu kasi
maˈu, ma noaˈa kamu kasi manata ˈabera
ˈuana ta alaˈanga faˈuta neˈe muke baˈa
saea, ma muke olisi kira ˈani.
12 Sulia kaidaˈi neˈeri, na Anoˈi ru Abu
nia ke baˈa faˈamanata kamu ˈani ru neˈe
muke baˈa saeˈe ki.”

*Na tarifulaˈa sulia na ngwae toˈoru
gwaubaliˈa*

13 Taˈi ngwae ˈi saena na fikuˈa neˈeri,
nia fata ˈuri fuana sa Jesus, “Faˈamanata
kwa, ˈoke saea fuana ai naˈo ku ke daroˈia
na toˈoruˈa keroˈo ki neˈe maˈa keroˈo nia
faˈasia fuamiroˈo.”
14 Ma sa Jesus olisia ka ˈuri, “Kwala
ngwade kwa, sa tai neˈe nia kwatea
na ngasingasiˈanga fuaku fuana mata-
langaˈilana ma fuana daroˈilana na ru ˈuri
ki ˈi safitamuroˈo?”
15 Ma nia ka fata ˈuri fuada taˈifau,
“Muke manata leˈa, ˈasu ˈubani kamu

‡ **11:51** Sa Abel na ngwae ˈoloˈolo etaeta neˈe kira saungia saena Fau alangaˈinga ˈUa. Ma sa Sekaraea na ngwae ˈoloˈolo ˈisiˈisi neˈe kira saungia logo saena na Fau alangaˈinga ˈUa.

kata fiˈi guguta ru. Osiˈana na mauriˈa
mamana ngwae noaˈa laˈu ana mani nama
toˈoruˈa nia ki.”
16 ˈUnaˈeri sa Jesus ka fata ˈania tari-
fulaˈa fuada ka ˈuri, “Taˈi ngwae toˈoru
nia toˈo ana taˈi ano leˈa neˈe nia fasi ru
ˈi saena, ma ka loia na ru leˈa ˈoro ki neˈe
nia fasiˈi ˈi saena.
17 Ma nia ka tua ka manata ˈana sulia
niaˈa talana ma ka ˈuri, ‘Tae neˈe nai baˈa
sasia naˈa? Osiˈana noaˈa nau kusi toˈo
naˈa ana ta kula fuana na tainga ˈilana na
ru nau ki.
18 ˈIu, nau kui baˈa sasi ˈuri, nau kui osia
na babala nini nau ku fiku ru ˈi saena ka
sui, nau ku saungaˈinia laˈu ti babala faolu
neˈe doe mala. Ma nau ku fiˈi gonia maˈi
na fuaˈi ru nau ki ma ti ru laˈu ˈi neˈe.
19 Sui nau ku fii fata laˈu ˈuri fuaku
talaku, ˈOilakiˈa liu fuamu! ˈOko toˈo naˈa
ana ru leˈa ˈoro ki neˈe ˈoko ogaˈi fuana
faˈi ngali ˈoro ki. ˈOke tua ko kakaruˈae
naˈa ˈamu! ˈOko fanga leˈa ˈamu, ma ˈoko
kwaˈu naˈa amu, ma ˈoko sasi naˈa ru neˈe
fuana ke faˈasaeleˈa maurilamu.’
20 Bore ma God nia fata ˈuri fuana,
‘ˈOko gwaubaliˈa liu! Saena faˈi rodo neˈe
taˈena nama neˈe ˈoke mae, ma ˈoke ˈiri
saiana sa tai neˈe ke baˈa toˈo ana na ru
neˈe ˈoko goniˈi fuamu talamu ki.’ ”
21 Ma sa Jesus ka faˈasuia naˈa
faˈamanataˈanga neˈeri ka ˈuri, “Nia ke
baˈa fuli ˈunaˈeri logo fuana na ngwae
neˈe kira goni ru taˈifau fuada talada ki,
bore ma ˈi naˈona God kira dalaˈa liu.”

Fitoˈo ana God
(Matthew 6:25-34)

22 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana fa-
farongo nia ki, “Nau ku saea fuamuˈa,
noaˈa kamu kasi manata ˈabera sulia tae
neˈe kamu ke ˈania, ma tae neˈe kamu ke
toro ˈani fafia nonimuˈa.
23 Osiˈana na mauriˈa neˈe, nia leˈa ka
tasa liufia na fanga, ma na noni neˈe nia
leˈa ka tasa liufia na toro.
24 Lisia na faˈi noˈo ki, noaˈa kira kasi
ˈabera goˈo sulia raoˈa ana ta oˈola. Ma
noaˈa kira kasi loia goˈo ta fanga, ma kira
kasi saungaˈinia goˈo ta babala fuana alu
fangaˈa. Bore ma God sareda goˈo ˈana.
Ma God nia lia doe liu amuˈa ka liufia mala
faˈi noˈo ki. Nia neˈe, God ke sare kamu
goˈo ˈana.
25 “Sui bore ˈana kamu ka manata ˈabera
ˈania mauriˈa kamu ki, nia ˈafitaˈi liu
kamu ka sasia maurilamuˈa ka tau tiˈitiˈi
laˈu.
26 Ma diˈia noaˈa kamu kasi bolo goˈo
faˈinia sasilana kala ru fuana faˈataulana
maurilamuˈa, faˈuta neˈe muke manata
ˈabera lala ana ru matamata ki?
27 “Muke lisia basi na takana ˈai neˈe
kira taka afola ki. Noaˈa kira kasi rao goˈo,
ma noaˈa kira kasi saungaˈinia goˈo ta toro
fuada. Ma nau ku saea fuamuˈa, kira lia
kwanga ka tasa liufia toro neˈe sa Solomon
na tatalafaˈa nia ruˈufiˈi ki.
28 Ma na takana ˈai ki kira tua goˈo ˈada
sulia kala kaidaˈi dokodoko, ma kira ka ˈui
logo ˈanida saena mafula. Sui ka ˈunaˈeri
bore ana, God nia faˈaruˈufida ˈani ru leˈa
ki. ˈUri ma kamu fitala fasi God noaˈa kasi
faˈatoro kamu logo? Na fitoˈonga kamu ki
nia tiˈitiˈi.
29 “Ma noaˈa kamu kasi manata ˈabera
liu sulia tae neˈe muke ˈania, ma tae neˈe
muke kwaˈufia.
30 Osiˈana na ngwae tua kwaikinai ana
God ki neˈe kira saiana kike manata
ˈaberaˈa sulia ru neˈeri ki. Ma kamuˈa,
Maˈa kamu nia saiana ka sui naˈa neˈe
kaumulu boˈoboˈo ˈuana ru neˈeri ki.
31 Muke manata nama sulia na mauriˈa
neˈe God nia gwaungaˈi fafia, ˈiri nia ke
kwatea fuamuˈa na ru neˈe kamu ogaˈi ki.”

Faˈamanataˈanga sulia toˈoruˈa ˈi langi
(Matthew 6:19-21)

32 Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Kamuˈa
ngwae nau ki, sui bore ˈana kamu ka diˈia
na ngwaˈi sipsip tiˈitiˈi, noaˈa kamu kasi
maˈu, duˈungana God na Maˈa kamu, nia
saeleˈa liu fuana kwatelana ˈinotoˈanga
nia fuamuˈa.
33 Muke ˈoifoli ˈani ru kamu ki, ma muke
kwatea mani fuana ngwae dalaˈa ki. Diˈia
kamu ke sasi ˈunaˈeri, muke baˈa toˈo ana
suˈukela fuana goni maniˈa ki ˈi langi neˈe
nia ˈafitaˈi ka fura. Kamu ke gonia na
toˈoruˈa kamu ki ˈi langi, ana kula neˈe nia
ˈafitaˈi kira ka faˈasuia, ma na kula neˈe
ngwae bili ki noaˈa kasi dao ana, ma noaˈa
ta sufusufu kasi faˈalida.
34 Osiˈana kaidaˈi na toˈoruˈa kamu nia
teo ˈi langi, na maurilamuˈa nia agwaˈi
taˈifau naˈa ˈuana ˈi langi. Ma kaidaˈi na
toˈoruˈa kamu nia teo saena magalia, na
maurilamuˈa ka agwaˈi taˈifau naˈa ˈuana
ru saena na magalia ki.

Ngwae rao ki muke lialia

35 “Kamu ke tua ni lialia masia ta tae
neˈe ke baˈa dao maˈi. Ma muke ruˈufia
na toro kamu ki, ma muke faˈaduˈa na unu
kamu ki,
36 diˈia nama ngwae rao ki neˈe kira
masia na ngwae ˈinotoˈa kira neˈe ke oli
maˈi faˈasia ta fafangaˈa ana araˈinga.
Kaidaˈi nia dao maˈi ma ka faˈafo, kira
ˈaliˈali goˈo kika ˈifingia naˈa sinamaa
fuana.
37 ˈOilakiˈa fuana na ngwae rao neˈeri ki
neˈe ngwae ˈinotoˈa kira nia dao toˈoda,

ma kira ada goˈo ˈada ˈua, ma kira masia
ana kaidaˈi nia oli maˈi ana. Nau ku saea
na ru mamana fuamuˈa, nia ka sasi akaˈu,
ma ka faˈatuada taˈifau, ma ka sareda.
38 ˈOilakiˈa fuada diˈia nia dao toˈoda
kira kwaimasi, diˈia nia ke dao maˈi
saena tofongana rodo, nama agi rodo ˈi
ˈofodangi!
39 “Ma muke manata toˈona ru neˈe,
diˈia na ngwae ana luma nia saiana na
kaidaˈi neˈe ngwae bili ke dao maˈi ana,
nia ˈafitaˈi na ngwae bili ka ruˈu saena
luma nia.
40 Kamuˈa logo, muke tua ni kwaimasi
aku, na Ngela Ngwae. Nau kui baˈa dao
maˈi ana na kaidaˈi neˈe kamu fia noaˈa
naisi dao maˈi ana.”

Tarifulaˈa sulia ro ngwae rao ki
(Matthew 24:45-51)

41 Sa Peter ka fata ˈuri, “Aofia kwa. ˈUri
ma ˈoko saea na tarifulaˈa neˈe fuaimili
goˈo niniˈa, nama fuana na ngwae ki
taˈifau?”
42 Na Aofia nia olisia ka ˈuri, “Kamu ke
diˈia na ngwae rao neˈe nia liatoˈo ma nia
ka rao saga. Ma na araˈi ˈaˈana ke alua
nia ka lia sulia na ngwae rao ki, ma ka
kwatea na fanga fuada ana kaidaˈi fuana
kwate fangaˈa.
43 Ma ˈoilakiˈa fuana na ngwae rao
neˈeri neˈe ngwae ˈaˈana nia dao toˈona,
ma nia sasia ru neˈeri ki ana kaidaˈi neˈe
nia dao maˈi ˈi luma nia!
44 Nau ku saea na ru mamana fuamuˈa,
na ngwae ˈaˈana ka alua nia ka lia sulia ru
nia ki taˈifau.
45 Bore ma, ka taˈa liu diˈia na ngwae rao
neˈeri ka manata ˈuri, ‘Na ngwae ˈaˈana
nau, daolana maˈi nia tau ˈua,’ ma nia ka
talaˈae fuana kwaˈilana na ngwae rao ki,
ma na kini rao ki, ma nia ka tua ni fanga
naˈa ˈana ma ka kwaˈu lilinga naˈa ˈana
leleka gwauna ka lilinga naˈa.
46 Sui ma na ngwae ˈaˈana ka dao
maˈi ana ta asoa neˈe nia noaˈa kasi
kwaimaˈakwali ana, ma ana kaidaˈi neˈe
nia kina goˈo ˈana. Na ngwae ˈaˈana
ke kwatea na kwaˈikwaˈinga ˈafae fuana
niaˈa, ma ka alua ana na kula fuana ngwae
neˈe noaˈa kasi faˈamamana ki.
47 “Ma na ngwae rao neˈe nia saiana tae
neˈe na ngwae ˈaˈana nia oga nia ka sasia,
bore ma nia noaˈa kasi sasi akaˈu ma kasi
sasia goˈo na ru neˈe na ngwae ˈaˈana nia
oga, kike baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga doe
fuana.
48 Bore ma na ngwae ni rao neˈe noaˈa
nia kasi saiana na ru neˈe ngwae ˈaˈana
nia oga, ma nia ka sasia ru neˈe bolo
faˈinia kika nangasia faˈinia, kira ke baˈa
kwatea kwaˈikwaˈinga tiˈitiˈi goˈo fuana.
“Diˈia God nia kwate tatakolaˈa ana ru ki
fuana ta ngwae, God nia oga ngwae neˈeri
ka olitaˈi tatakolaˈa logo ana ru ki fuana.
Ma diˈia God nia kwatea ru ˈoro liu ki mala
fuana ta ngwae, nia ka oga logo ru ˈoro liu
ki mala faˈasia ngwae neˈeri.”

Barangisiˈa osiˈana faˈamamanalana
sa Jesus
(Matthew 10:34-36)

49 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku leka
maˈi fuana doˈofilana na magalia, ma nau
ku oga na mafula neˈeri ke talaˈae ke duˈa
naˈa!
50 Nai baˈa ruˈu saena fiiˈa doe liu neˈe
nia diˈia kaidaˈi neˈe ngwae nia lolomo
saena kafo ana siuabuˈa. Ma nau ku man-
ata mu naˈa fuana leleka na siuabuˈanga
ana fiiˈa doe neˈeri ka aliˈafu nama!
51 ˈUri ma kamu fia fasi nau ku dao maˈi
faˈinia aroaroˈa saena magalia? Noaˈa
liu! Bore ma nau ku dao logo maˈi faˈinia
barangisiˈa.
52 Nia eta ana kaidaˈi neˈe ka oli ˈalaˈa,
na luma neˈe lima ngwae ki kira tua ˈi
saena, kira ke takalo osiˈana nauˈa. Uulu
ngwae ki ana ta bali, ma ro ngwae ki ana
ta bali.
53 Na maˈa ki kira ke olisuˈusuˈu faˈinia
na ˈalako kira ki, ma na ngwae ˈalako ki
kira ke olisuˈusuˈu faˈinia na maˈa kira ki.
Ma na teˈa ki kira ke olisuˈusuˈu faˈinia
na sariˈi kira ki, ma na sariˈi ki kira ke
olisuˈusuˈu faˈinia na teˈa kira ki. Ma na
funga kini ki kira ke olisuˈusuˈu faˈinia na
kini folia kira ki, ma na kini folia ki kira ka
olisuˈusuˈu faˈinia na funga kini kira ki.”

Ngwae ki kina mamanalana raoˈa sa
Jesus ki
(Matthew 16:2-3)

54 Sa Jesus ka fata laˈu fuana raˈi ngwane
uria ka ˈuri, “Diˈia kamu lisia gwaˈi salo
ki kira raˈe maˈi faˈasia sulana sina, muke
saiana na uta ke baˈa toˈo. Ma nia ke toˈo
mamana naˈa.
55 Ma diˈia na iru nia raˈe alaˈa maˈi,
muke saiana logo nia ke baˈa ˈakoˈako. Ma
nia ke baˈa ˈakoˈako mamana naˈa.
56 Kamu ngwae kwalabasa ki! Osiˈana
kamu saiana lisilana mamanga faˈinia na
magalia, bore ma noaˈa kamu kasi lia
saiana ru neˈe God fulia ana kaidaˈi neˈe
ki.”

ˈOke faˈasagaˈo faˈinia God
(Matthew 5:25-26)

57 Sa Jesus nia alaˈa laˈu ka fata
ˈuri, “Faˈuta neˈe noaˈa kamu kasi filia
ˈaumulu ru ˈoloˈolo ki fuana sasilana?
58 Diˈia ta ngwae ke ngaliˈo fuana kwai
matalangaˈinga, ˈi naˈona neˈe koroˈo ka
alaˈa saena kwai matalangaˈinga, ˈoke iliili

ˈuana faˈasagalana ru ki ˈi safitamuroˈo.
Si diˈia noaˈa ˈoe kosi sasi ˈunaˈeri, ma
nia ka ngaliˈo siana ngwae kwaigiosi, ma
ˈi buri ˈana nia ka matalangaˈi ˈoe, nia ka
fiˈi kwate ˈoe laˈu fuana ngwae firi ngwae
ki, ma na ngwae firi ngwae ki fiˈi alu ˈoe
laˈu saena lokafo.
59 Ma nau ku saea fuamuˈa, diˈia nia
ˈunaˈeri, nia ˈafitaˈi liu fuana ˈoko ruˈu
faˈasia na lokafo, leleka ˈoke kwatea
na mani ˈisi ˈoe neˈe nia bolo faˈinia
kwaˈikwaˈinga ˈoe.”

13

Kakari alifaˈi faˈasia taˈangaˈa nama ˈoke mae

1 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, ti ngwae
neˈe kira tua ˈi neˈeri, kira faˈarongoa sa
Jesus ˈania na ngwae faˈasia ˈi Galili ki
neˈe sa Paelat nia saungida ka mae, kaidaˈi
kira foˈosi ana God.
2 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Faˈuta?
Duˈungana neˈe kira saungia ngwaˈi toˈa
neˈeri, kira ka mae naˈa ˈunaˈeri, kamu
fia fasi kira na ngwaˈi toˈa neˈe taˈangaˈa
kira ki nia doe ka liufia na ngwae Galili ki
taˈifau neˈeriˈa?
3 Noaˈa liu! Ma nau ku saea fuamuˈa,
diˈia noaˈa kamu kasi kakari alifaˈi faˈasia
na taˈangaˈa kamu ki, kamuˈa taˈifau goˈo
neˈe muke baˈa mae logo diˈida.
4 Kamu manata faˈuta sulia na akwala
ma kwalu ngwae ba kiri saena fanoa ˈi
Saelom neˈe luma doe nia ˈasia fafida, ma
kira ka mae taˈifau? ˈUri ma, kamu fia
fasi ru neˈeri nia faˈataˈinia neˈe kira naˈa
neˈe ngwae taˈa ki, ka liufia na ngwae neˈe
kira tua ˈi saena fanoa ˈi Jerusalem ki?
5 Noaˈa! Nau ku saea fuamuˈa, diˈia
noaˈa kamu kasi kakari alifaˈi faˈasia na
taˈangaˈa kamu ki, kamuˈa taˈifau muke
baˈa mae logo diˈida.”

Na tarifulaˈa sulia na ˈai figi neˈe lua ˈao

6 Sui sa Jesus ka alaˈa fuada ˈania tari-
fulaˈa neˈe ka ˈuri, “Taˈi ngwae nia fasia
taˈi ˈai neˈe kira saea ˈani na figi ˈi saena
na oˈola nia. Ana taˈi kaidaˈi, nia leka
ma ka lulu ˈuana ti fuaˈi ru ˈi gwauna ˈai
neˈeri, ma noaˈa nia kasi lisia goˈo ta fuaˈi
ru ana.
7 Ma nia ka fata ˈuri fuana na ngwae
neˈe rao ˈi saena na oˈola nia, ‘Lisia basi,
uulu faˈi ngali ki nau ku lialia maˈi ˈuana
na fuaˈi ru ki, ma noaˈa nau kusi lisia goˈo
ta fuaˈi ru ana. ˈUri ˈoke tufua naˈa ˈamu!
Faˈuta neˈe nia ka tua goˈo ˈana fuana
suˈusilana na ano fuana raoˈa?’
8 Bore ma na ngwae ni rao neˈeri nia
olisia ka fata ˈuri, ‘Araˈi kwa, ˈoke alaˈania
na ˈai neˈe ka teo basi ˈana sulia laˈu ta
taˈi faˈi ngali. Nai baˈa ˈilia ta kakaloa
kalikalia, ma nau kui alua tafu ki ˈi ˈaena,
fasi ˈiri ke faˈaleˈa na ano neˈe.
9 Ma diˈia na ˈai neˈe ka fungu ˈani fuaˈi
ru ki ana faˈi ngali loeri maˈi, nia leˈa. Ma
diˈia ka noaˈa, ˈoke tufua naˈa ˈamu.’ ”

Sa Jesus nia gura taˈi ˈafe ana Sabat asoa ana mamaloˈanga

10 Ana taˈi Sabat asoa ana mamaloˈa, sa
Jesus nia faˈamanata ˈi saena taˈi luma
fuana foˈongaˈa.
11 Ma taˈi kini nia tua ˈi neˈeri neˈe
na anoˈi ru taˈa neˈe nia dosia na sulina
ka baˈu, ma nia ka mataˈi sulia akwala
ma kwalu faˈi ngali ki, ma noaˈa nia kasi
totolia neˈe nia uu saga.
12 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisia, nia
saea maˈi siana ka fata ˈuri fuana, “ˈOke
ˈakwa naˈa faˈasia na mataˈinga niniˈa
saungiˈo.”
13 Ma nia ka alua limana ˈi fafona sulina,
ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, na kini neˈeri
ka tataˈe saga, ma ka baˈatafea God.
14 Ma kaidaˈi faˈinaˈonaˈo ana luma
fuana foˈongaˈa neˈeri nia lisia sa Jesus
sasi ru neˈeri ana kini neˈe ana Sabat
na asoa ana mamaloˈanga, nia oli ma ka
saetaˈa liu, ma nia ka fata ˈuri fuana
ngwae neˈeri ki, “Ono asoa ki neˈe fuana
sasilana raoˈa kamu ki. Ma ana asoa neˈeri
ki logo neˈe, muke leka maˈi fuana guraˈa.
Noaˈa kamu kasi leka maˈi fuana guraˈa
ana Sabat asoa ana mamaloˈanga.”
15 Ma na Aofia sa Jesus nia olisia ka
fata ˈuri, “Kamu ngwae kwalabasa ki!
Osiˈana kamu ˈidufaˈi sasia goˈo raoˈa ki
kaidaˈi kamu logea na buluka ma dongki
kamu ki, ma muke talaˈida ˈuana kafo
fuana faˈakwaˈufilada ana Sabat asoa ana
mamaloˈa.
16 Ma na kini neˈe, nia neˈe ana kwalafa
koˈo bora kia sa Abraham logo, ma sa
Saetan ka firi maˈi fafia ˈani mataˈinga
sulia akwala ma kwalu faˈi ngali ki. Ma
nia leˈa fuana nai gura na mataˈinga neˈe
faˈasia ana asoa ana Sabat.”
17 Kaidaˈi sa Jesus nia fata ˈunaˈeri, na
malimae nia ki kira ka ˈeke liu, ma na
ngwae ki kira fiˈi saeleˈa lala, osiˈana ru
ni ˈarefoˈa ki neˈe sa Jesus nia sasiˈi.

ˈInotoˈanga God etangilana tiˈitiˈi, bore ma nia ka doe ana aliˈafulana
(Matthew 13:31-33; Mark 4:30-32)

18 Sa Jesus alaˈa laˈu ka fata ˈuri, “Nai
alaˈa laˈu kwau sulia ta ˈaˈemae neˈe
ke faˈataˈinia na ru neˈe bolo faˈinia
ˈinotoˈanga God fafia ngwae nia ki.
19 Nia ka ˈuri: Taˈi ngwae nia ngalia
na magana ˈai tiˈitiˈi neˈe kira saea ˈani
mastad, ma nia ka fasia saena oˈola nia.
Sui nia ka bulao maˈi, ma ka alua na ˈai

doe, ma na noˈo ki kira ka leka maˈi, ma
kira ka tua, ma kira ka saungaˈinia na nuˈi
kira ki ana rarana ˈai neˈeri.”
20 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nai
alaˈa laˈu kwau sulia ta ˈaˈemae neˈe
ke faˈataˈinia na ru neˈe ka bolo faˈinia
ˈinotoˈanga God fafia ngwae nia ki.
21 Nia diˈia na isi tiˈitiˈi fuana faˈa
ubulana na beret neˈe ta kini nia ngalia,
ma ka dola faˈinia flaoa ˈoro, leleka ka
nongalia na kaˈakaˈa neˈeri ka ubu ma ka
fane.”

Ngwae ˈoro noaˈa kira kasi mauri
(Matthew 7:13-14, 21-23)

22 Kaidaˈi sa Jesus leka ˈuana ˈi
Jerusalem, nia ka liu daraninia naˈa maˈe
fanoa doe ki, ma na maˈe fanoa tiˈitiˈi ki,
ma ka faˈamanata ngwae ˈoro ki.
23 Ma taˈi ngwae nia saefiloa ma ka ˈuri,
“Araˈi ˈae. ˈUri ma ta bara ngwae goˈo
neˈe God ke faˈamaurida?”
Sa Jesus nia olisia ma ka ˈuri,
24 “Nau ku saea fuamuˈa, muke fai
suˈusuˈu, fasi ˈiri muke ruˈu ana sina-
maa neˈe nia susukuru neˈe leka ˈuana
ˈi langi. Duˈungana na ngwae ˈoro kike
sasi ˈuana na ruˈungaˈa, ma nia ˈafitaˈi liu
fuada duˈungana na sinamaa ke baˈa fono
ˈusida.
25 Kaidaˈi ngwae ˈaˈana ana luma ˈi
langi nia ka tataˈe, ma ka fono ˈusia na
sina maa, kamu ke uu maˈi ˈi maa, ma
muke faˈafo ana maa, ma muke fata ˈuri,
‘Araˈi ˈae, ˈoe ˈifi kwau fuamiˈa.’ Bore ma
nia ka olisia ma ka ˈuri, ‘Noaˈa nau kusi
sai amuˈa, ma noaˈa nau kusi saiana kula
neˈe kamu leka maˈi faˈasia.’
26 Sui kamu ke olisi ˈuri ana, ‘Kami
fangafanga faˈi ˈoe, ma mika kwaˈu kwaˈu
logo faˈi ˈoe, ma ˈoko faˈamanata naˈa ˈi
saena na fanoa kami ki.’
27 Bore ma nia ka fata ˈuri, ‘Kamu na
ngwae taˈa ki, muke leka tau kwau faˈasi
nau. Nau kusi sai amuˈa, ma noaˈa nau
kusi saiana kula neˈe kamu leka maˈi
faˈasia.’
28 “Ma kaidaˈi kamu lisia sa Abraham,
ma sa Aesak, ma sa Jakob, ma pro-
fet ki taˈifau ˈi saena ˈInotoˈanga God,
God ke toˈosi kamu ˈi maa, muke baˈa
kwaimanatai, muke angi, ma muke saetaˈa
faˈinia ˈala girigiriˈa ˈani lifamuˈa!
29 Ma na ngwae ki kike baˈa dao maˈi
faˈasia fanelana sina, ma ˈi sulana sina, ma
faˈasia gwauna fanoa, ma ˈi ˈaena fanoa,
ma kira ka fiku ana fangaˈa loˈoko ˈi saena
ˈInotoˈanga God.
30 Sulia na ngwae neˈe kira ˈisiˈisi ana
kaidaˈi neˈe ki, kira ke baˈa etaeta ˈi naˈo.
Ma na ngwae neˈe kira etaeta ˈi naˈo ana
kaidaˈi neˈe ki, kira ke baˈa ˈisiˈisi.”

Alafeˈanga sa Jesus fuana ˈi Jerusalem
(Matthew 23:37-39)

31 Ana kaidaˈi neˈeri, ti Farasi kira leka
maˈi siana sa Jesus, ma kira ka fata ˈuri
fuana, “ˈOke leka faˈasia ˈi neˈe ˈuana
ta fanoa matamata, osiˈana sa Herod na
tatalafaˈa nia oga liu saungilamu.”
32 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Sa Herod nia
diˈia na kui kwasi, duˈungana nia ˈosoˈoso
liu. Muke leka saea fuana, taˈena faˈinia
rorodo, nai sasia nama ˈaku na raoˈa nai
ana ifulangaˈilana anoˈi ru taˈa ki, ma
guralana ngwae mataˈi ki. Ma ana uula
asoa, nau ku fiˈi faˈasuia na raoˈa nau.
33 Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, nau ku
daofaˈi liu nama ˈaku ˈuana ˈi Jerusalem
ˈi taˈena, ma ˈi rorodo, ma saena asoa
loeri ki laˈu. Osiˈana noaˈa kasi bolo fuana
kira ke saungia na profet ana ta fanoa
matamata, bore ma saena ˈi Jerusalem
goˈo.”
34 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Ngwae
ana ˈi Jerusalem ˈae! Kamu ba ˈuilaˈi fau
ana na profet ba God nia asungaˈinida
maˈi fuamuˈa ki, ma muka saungida. Ana
kaidaˈi ˈoro nau ku oga muke leka maˈi
siaku, fasi ˈiri nai lia suli kamu diˈia
ta karai nia ofia na bibina ˈi olofana
ˈabaˈabana. Bore ma noaˈa kamu kasi oga
goˈo.
35 Ma ana kaidaˈi neˈe naˈa, God ke baˈa
leka faˈasi kamu, ma ka danga faˈiburi
naˈa ˈani fanoa kamu. Ma nau ku saea
fuamuˈa, noaˈa kamu kasi lisi nau laˈu,
leleka ka dao ana na kaidaˈi neˈe kamu ke
fata ˈuri, ‘God ˈoke ˈoilakitaˈinia na ngwae
neˈe nia leka maˈi ˈani na ngasingasiˈanga
ˈoe!’ ”✡

14

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae ana asoa
ana Sabat

1 Ana taˈi Sabat asoa ana mamaloˈanga,
sa Jesus leka ka fanga ana luma taˈi ngwae
faˈinaˈonaˈo ana Farasi ki. Ma ana kaidaˈi
neˈeri, na ngwae ki kira ka lialia ˈuana
lisilana ta tae neˈe nia ke baˈa sasia.
2 Ma taˈi ngwae neˈe ro lima nia ki ma
na ro ˈaa nia ki kira ubu liu, nia leka maˈi
siana sa Jesus.
3 Ma sa Jesus ka saefiloa na Farasi ki
ma na faˈamanata ana taki ki ka ˈuri, “Na
taki kia ki alaˈania kulu ka gura ta ngwae
mataˈi ana Sabat, nama noaˈa?”
4 Bore ma noaˈa kira kasi taˈi olisia
nama. Sui sa Jesus ka sama toˈona ngwae
mataˈi neˈeri, ma nia ka ˈakwa naˈa, ma
sa Jesus ka alaˈania ka leka naˈa ˈana.

✡ **13:35** Sam 118:26

5 Sui sa Jesus ka saefiloda ka ˈuri, “ˈUri
ma diˈia ta ngela amu nama ta buluka
amu, nia ˈasia ˈi saena ta kilu ana na Sabat
asoa ana mamaloˈanga, ˈoko saiana ˈoke
leka lafua goˈo ˈamu?”
6 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia saefilo
ˈunaˈeri, noaˈa ta ngwae kasi taˈi olisia
nama.
7 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisia na ngwae
ki neˈe kira dao maˈi fuana fangaˈa, ma
kira ka filia ˈada kula ˈinotoˈa ki fuana
tuaˈa, nia ka fata ˈani tarifulaˈa neˈe fuada
ka ˈuri,
8 “Kaidaˈi ta ngwae nia laefiˈo fuana ta
fangaˈa ana araˈinga, noaˈa ˈoe kosi tua
ana fuli tuaˈa fuana ngwae faˈinaˈonaˈo
ki, ˈasu ˈubani kira kata fiˈi laefia logo ta
ngwae neˈe nia talingaˈi ka tasa amu.
9 Ma na ngwae neˈe nia laefi koroˈo maˈi
ka dao, ma ka fata ˈuri fuamu, ‘ˈOke tataˈe
basi, ˈiri ngwae neˈe ke tua ˈi neˈana.’
ˈUnaˈeri ˈoko fiˈi ˈeke liu lala, osiˈana kira
ˈiduˈu ˈoko tua naˈa ana kula ˈi ano fuana
na ngwae dalaˈa ki.
10 Aia, kaidaˈi ta ngwae nia laefiˈo, tua
lala ˈamu ana ta kula ˈi ano, ma kaidaˈi na
ngwae neˈe nia laefiˈo maˈi nia dao, nia ka
fata ˈuri fuamu, ‘Kwala ngwade, ˈoe ˈidu
maˈi ˈuana ta kula leˈa mala.’ ˈUnaˈeri,
nia ka faˈadoe ˈoe ˈi naˈoda na ngwae neˈe
kamu fiku ˈi neˈeri ki.
11 Osiˈana na ngwae neˈe nia faˈadoe nia
talana, God ke faˈatiˈitiˈi nia. Ma na ngwae
neˈe nia faˈatiˈitiˈi nia ˈi talana, God ke
faˈadoea.”
12 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana na
ngwae neˈe nia saungaˈinia na fangaˈa
neˈeri, “Kaidaˈi ˈoko saungaˈinia ta
fangaˈa, noaˈa ˈoe kosi laefia goˈo ˈamu
maˈi na kwaima ˈoe ki, ma na futaˈa ˈoe
ki, nama na ngwae toˈoru ki neˈe kira tua
karangiˈo. Duˈungana kira saiana kira ke
baˈa saungaˈinia ta fangaˈa ˈunaˈeri, ma
kira ke laefiˈo logo fuana duˈulana logo na
ru neˈe ˈoko sasi fuada.
13 Bore ma kaidaˈi ˈoko saungaˈinia ta
fangaˈa, ˈoke laefia maˈi na ngwae dalaˈa
ki, ma na ngwae neˈe ˈaeda nama limada
mae ki, ma na ngwae neˈe maada rodo ki.
14 Diˈia ˈoko sasi ˈunaˈeri, nia ˈoilakiˈa
fuamu. Sui bore ˈana noaˈa kira kasi duˈu
fuamu, God ke baˈa duˈua fuamu, ana
kaidaˈi neˈe ngwae saga ki kira tataˈe laˈu
faˈasia na maeˈa.”

Ta tarifulaˈa sulia na fafangaˈa ˈi langi
(Matthew 22:1-10)

15 Ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi ngwae ana
ngwaˈi toˈa neˈe kira tua fuana fangaˈa,
nia rongoa tae neˈe sa Jesus nia saea, nia
ka fata ˈuri, “Na ˈoilakiˈanga fuana ngwae
neˈe kira ke baˈa fanga ana fafangaˈa ˈi
saena ˈInotoˈanga God.”
16 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Ana taˈi
kaidaˈi, taˈi ngwae nia saungaˈinia taˈi
fafangaˈa doe, ma ka laefia maˈi ngwae
ˈoro ki fuana fangaˈa.
17 Ma ana kaidaˈi ru ki taˈifau nia
kwaimaˈakwali naˈa, nia ka kwatea ngwae
rao nia ka leka fuana baˈelana maˈi ngwae
neˈe nia saeda fuana kika leka maˈi. Nia
fata ˈuri, ‘Kamu ke leka naˈa maˈi sulia na
ru ki nia kwaimaˈakwali taˈifau naˈa.’
18 Bore ma kira ka talaˈae kira ka fofoni
ru, kira ka saea ru ki nia suˈusida neˈe
noaˈa kira kasi leka maˈi. Taˈi ngwae nia
fata ˈuri, ‘Nau ku folia taˈi afu ano, ma nau
ku oga nai leka lisia basi. ˈOe faˈarongoa,
nau ku kwaimanatai liu.’
19 Ma ruana ngwae ka fata ˈuri, ‘Nau ku
folia akwala buluka ana kaidaˈi neˈe, ma
nau ku oga nai leka ilida basi, sali kira
rao leˈa nama noaˈa. ˈOke faˈarongoa nau
ku kwaimanatai liu noaˈa naisi leka goˈo
kwau.’
20 Ma uula ngwae ka fata ˈuri, ‘Nau ku
fiˈi araˈi goˈo, ma nia ka ˈafitaˈi liu fuaku
fuana lekaˈa kwau. ˈOe faˈarongoa nau ku
kwaimanatai.’
21 Kaidaˈi neˈe ngwae rao nia oli maˈi,
ma ka faˈarongoa ngwae ˈaˈana nia ˈani
ru neˈeri ki, ngwae ˈaˈana neˈe nia saetaˈa
liu, ma ka fata ˈuri fuana ngwae rao nia,
‘ˈOke leka ˈaliˈali sulia tala doe ki, ma sulia
tala tiˈitiˈi ki, ˈoko baˈea maˈi na ngwae
dalaˈa ki, ma na ngwae neˈe ˈaeda nama
limada mae ki, ma na ngwae neˈe maada
rodo ki, ma faˈinia ti ngwae logo neˈe
nonida taˈu.’
22 Kaidaˈi ngwae rao neˈeri nia oli maˈi,
nia ka fata ˈuri fuana ngwae ˈaˈana nia,
‘Araˈi ˈae, ru ba ˈoko saeˈe fuaku ki, nau
ku sasiˈi taˈifau naˈa, ma kula ni tuaˈa ana
fangaˈa ˈoe noaˈa nia kasi fungu ˈua ana
ngwae ki.’
23 Ngwae ˈaˈana neˈe ka fata laˈu ˈuri,
‘ˈOe leka laˈu sulia kala tala ki neˈe kira
tua tau, ˈoko laefida, ma ˈoko ˈengoa laˈu
maˈi ti ngwae fasi ˈiri na luma nau ke
fungu.
24 Ma nau ku saea fuamu, nia ˈafitaˈi
liu fuana ta ngwae ana ngwae ba nau ku
laefida maˈi ˈi naˈo ki, kira ke fanga ana
fafangaˈa nau.’ ”

Na ˈatoˈanga neˈe ngwae ke dao toˈona
duˈungana raoˈa neˈe
(Matthew 10:37-38)

25 Ana taˈi kaidaˈi, na fikuˈa doe kira
leka faˈinia sa Jesus. Ma nia ka abula ka
fata ˈuri fuada,
26 “Ta ngwae neˈe nia oga ke donga nau,
nia ke alafe fuaku ka liufia na maˈa nia,

ma na teˈa nia, ma na ˈafe nia, ma na
ngela nia ki, ma na ngwaefuta nia ki, ma
na ngwaingwaena nia ki, ma niaˈa talana
logo.
27 Nia ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka diˈia
ta fafarongo aku, si diˈia nia kasi maˈudi
fuana dongalaku, sui bore ˈana kaidaˈi nia
ke nonifii, ma ke mae ana ˈai rara folo.
28 “Diˈia ta ngwae amuˈa nia oga ke
saungaˈinia ta luma doe, nia ke tua, ma ka
manata basi sulia ta fita mani neˈe nia toˈo
ana fasi ˈiri ke bolo faˈinia faˈasuilana na
luma neˈeri.
29 Diˈia nia kasi sasi ˈunaˈeri, ma nia ka
alua naˈa na faˈangasilana na luma neˈeri
taˈifau, ma na ngwae ki kira lisia noaˈa
nia kasi toˈo ana mani neˈe nia bolo fuana
na faˈasuilana, kira ke ˈoidorole ˈania, ma
kira ka fata ˈuri,
30 ‘Na ngwae neˈe nia talaˈae naˈa ana
faˈa uulana na luma neˈe, bore ma nia
noaˈa kasi totolia nia ka faˈasuia.’
31 “Ma diˈia ta tatalafaˈa neˈe nia leka
faˈinia taˈi akwala toˈoni ngwae nia ki
fuana na fuˈanga faˈinia ta tatalafaˈa mo
neˈe nia leka maˈi faˈinia na ro akwala
toˈoni ngwae nia ki fuana fuˈanga, nia
ke tua basi ˈi ano ka manata ˈana sulia
ˈasu ˈubani noaˈa nia kasi ngasingasiˈa
kasi bolo goˈo fuana na fuˈalilana na mae
faˈinia na tatalafaˈa neˈeri.
32 Ma diˈia nia noaˈa goˈo, nia ka kwatea
ta ngwae ana, ˈiri ke leka, ma ka gani
ˈuana na aroaroˈanga ˈi safitadaroˈo, ana
kaidaˈi kira tua tau ˈua maˈi.
33 Ka ˈunaˈeri logo, kamu ka eta manata
leˈa basi sulia na fiiˈa neˈe kamu ke dao
toˈona kaidaˈi neˈe kamu ke donga nau,
diˈia ta ngwae amuˈa neˈe noaˈa nia kasi
danga faˈiburi ˈani ru nia ki taˈifau, nia
ˈafitaˈi liu nia ke donga nau.”

Fiki asi dalakwai
(Matthew 5:13; Mark 9:50)

34 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Na fiki asi
nia na ru leˈa. ˈUnaˈeri bore ˈana, diˈia
neˈe asila lana nia dalakwai naˈa faˈasia,
nia ˈafitaˈi liu ˈoko kwate nia ka asila laˈu.
35 Ma noaˈa nia kasi leˈa naˈa fuana
sasilana ˈani ta ru. Noaˈa nia kasi leˈa naˈa
fuana ano ma fuana ˈafilana ta ru. Ma
nia bolo faˈinia kira ka toˈosia goˈo ˈada.
Kamu ke sailinga leˈa sulia na alaˈanga
neˈe ki.”

15

Na sipsip neˈe oˈosi
(Matthew 18:12-14)

1 Ana taˈi kaidaˈi, na ngwae ˈoro neˈe
kira rao ana gonilana na mani ana na
takisi, ma na ngwae neˈe kira fia fasi kira
ngwae taˈa ˈufuni ki logo, kira dao fuana
na fafarongolana sa Jesus.
2 Na Farasi ki ma na ngwae faˈamanata
ana taki ki, kira etangia ngununguˈanga
kira ka ˈuri, “Na ngwae neˈe nia kwaloa
na ngwae taˈa ki ma ka fanga goˈo ˈana
faˈinida!”
3 Nia neˈe sa Jesus ka alaˈa ˈani na
tarifulaˈa ki fuada ka ˈuri,
4 “Diˈia ta ngwae amuˈa nia toˈo ana
taˈi talangaˈi sipsip, ma taˈi ai ada ka
noˈana, tae neˈe ngwae neˈeri ke sasi? Nia
ke faˈasia na siko akwala ma siko sipsip
neˈeri ki, ma nia ka leka ka lulu ˈuana taˈi
ai neˈe nia noˈana, leleka nia ka dao nama
toˈona.
5 Ma kaidaˈi neˈe nia dao toˈona, nia
ka saeleˈa liu, ma ka ngalia ˈi gwauna
ˈabaˈabana,
6 ma ka ngalia maˈi ˈi fanoa. Sui nia ka
ri maˈi ˈuana ngwae kwaima nia ki, ma na
ngwae ana fanoa nia ki, fasi ˈiri kika fiku
maˈi, ma nia ka fata ˈuri fuada, ‘Nau ku
saeleˈa liu, osiˈana nau ku dao naˈa toˈona
na sipsip ba nau ba nia noˈana. Ta neˈe
muke saeleˈa faˈinau!’ ”
7 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku
saea fuamuˈa, na saeleˈanga doe ˈunaˈeri
logo ˈi langi fafia taˈi ngwae neˈe taˈa ma
nia ka kakari alifaˈi. Na saeleˈanga faˈinia
ka liufia na saeleˈanga fafia siko akwala
ma siko ngwae neˈe kira saga goˈo ˈada ki.”
8 Ma sa Jesus ka alaˈa laˈu ˈania tari-
fulaˈa ka ˈuri, “Diˈia ta kini neˈe nia toˈo
ana ta akwala selene, ma ta taˈi selene
ka noˈana, tae neˈe nia ke sasia? Nia ke
faˈaduˈa ta unu, ma ka salofia na luma nia,
ma ka lulu ana kula ki taˈifau leleka nia ka
dao nama toˈona.
9 Ma kaidaˈi nia dao naˈa toˈona, nia ka
ri naˈa ˈuana ngwae kwaima nia ki, ma
na ngwae ana fanoa nia ki kira ka fiku
maˈi siana, ma nia ka fata ˈuri fuada, ‘Nau
ku saeleˈa liu, osiˈana nau ku dao naˈa
toˈona na selene ba nau ba noˈana. Nia
neˈe muke saeleˈa amuˈa faˈinau!’ ”
10 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku
saea fuamuˈa, ru neˈeri ka ˈunaˈeri logo ˈi
langi. Na ˈainsel God ki faˈinia God, kira
saeleˈa liu fafia taˈi ngwae neˈe nia abula
taˈa, ma nia ka kakari alifaˈi maˈi.”

Na ngela aˈabasa

11 Ma sa Jesus ka alaˈa laˈu ˈani ta
tarifulaˈa ka ˈuri, “Taˈi ngwae nia toˈo ana
ro ngela ngwane ki.
12 Na ngela ˈi buri nia fata ˈuri fuana na
maˈa nia, ‘Maˈasi, ˈoke kwatea naˈa maˈi
bali nau ana na toˈoruˈa kulu.’ ˈUnaˈeri
goˈo, na ngwae neˈeri ka daroˈia naˈa na
toˈoruˈa kira ˈi safitana na ro ˈalako nia ki.

13 Ma ˈi buri ˈana bara faˈi asoa sui, na
ˈalako ba ˈi buri ka ˈoifoli naˈa ˈani na bali
nia ana toˈoruˈa kira, ma ka leka naˈa ˈana
faˈinia mani nia. Ma nia ka leka naˈa ˈana
ˈuana na fanoa tau, ma ka faˈalia taˈifau
naˈa ˈana na mani nia ki ana na tuaˈa taˈa.
14 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia faˈasuia naˈa
na mani nia ki, na fioloˈa doe ka liu ana na
bali fanoa neˈeri, ma noaˈa nia kasi toˈo
naˈa ana ta ru.
15 Ma nia ka leka siana taˈi ngwae ana
fanoa neˈeri ka saefilo ˈuana ta raoˈa, ma
na ngwae neˈeri ka kwate fuana na raoˈa
bulibuli ana liaˈa sulia na gwata nia ki.
16 Ma nia ka oga fasi ke ˈania ti ngisingisi
fanga ana na fanga gwata ki, duˈungana ta
ngwae ˈi neˈeri kasi kwatea goˈo ta fanga
fuana.
17 Bore ma kaidaˈi nia manata leˈa, nia
ka fata ˈuri fuana talana, ‘Na ngwae ni
rao maˈa nau ki, kira fanga leˈa taˈifau
goˈo ˈada ninaˈari, ma kira ka abusu, ma
nau ninaˈa nau ku fiolo goˈo ˈaku fuana na
maelaku!
18 Nia leˈa fuana nau kui oli siana maˈa
nau, ma nau ku fata ˈuri fuana, Maˈasi
kwa, nau ku rora liu naˈa ˈi maana God,
ma ˈi maamu logo.
19 Nau noaˈa kusi totolia naˈa neˈe ˈoke
sae nau laˈu ˈani na ngela ˈoe. ˈOke
alaˈani nau kui rao naˈa ˈaku fuamu diˈia
ta ngwae ni rao ˈoe.’
20 Ma nia ka tataˈe, ma ka oli siana maˈa
nia.
“Ma kaidaˈi nia dao tau ˈua kwau faˈasia
ˈi fanoa, na maˈa nia ka lia kwau, ma ka
lisia. Ma nia ka kwaimanatai liu ana na
ngela nia. Ma nia ka lalili kwau, ma ka
ofia maˈi na ngela nia, ma ka nonoˈia.
21 Ma na ngela neˈeri ka fata ˈuri fuana,
‘Maˈasi, nau ku rora liu naˈa ˈi maana God
ma ˈi maamu logo. Nau noaˈa kusi totolia
naˈa neˈe ˈoko sae nau laˈu ˈani na ngela
ˈoe.’
22 Bore ma na maˈa nia ka ri ˈuana na ng-
wae rao nia ki ka ˈuri, ‘Mulu ˈaliˈali! Muka
ngalia maˈi na toro keta neˈe kwanga ka
tasa, ma muka faˈaruˈufi ˈania. Ma kamu
ka alua faˈi kome ana limana, ma kamu ka
alua na taˈe butu ki ˈi ˈaena.
23 Sui, kamu ka leka, muka saungia maˈi
na kala buluka kubu baera fasi ˈiri kulu ke
saungaˈinia na fangaˈa ma kulu ka saeleˈa
ˈakulu.
24 Duˈungana na ngela nau, nia diˈia
neˈe nia maemae naˈa, bore ma nia ka
mauri laˈu. Ma nia ka diˈia neˈe nia
noˈana, bore ma nau ku lisia laˈu naˈa.’
Ma na fangaˈa neˈeri ka talaˈae naˈa.
25 “Ma ana kaidaˈi neˈeri, na ngela ˈi
naˈo baera nia tua ˈua maˈi ˈana ˈi saena
na oˈola. Ma kaidaˈi neˈe nia oli maˈi ma
nia ka dao karangia naˈa maˈi na luma,
nia ka rongoa na lingana na masaˈa ma
na ngwaˈengaˈa.
26 Ma nia ka karumia maˈi taˈi ngwae
ana ngwae rao ki, ma ka saefiloa ˈuana na
tae funiˈa kira ngwaˈe faˈinia.
27 Ma na ngwae ni rao neˈeri nia olisia
ka ˈuri, ‘Na ai burimu ba nia oli naˈa maˈi
ˈi fanoa, ma na maˈa ˈoe ka saungia naˈa
na kala buluka kubu baera, osiˈana na ai
burimu nia mauri, ma ka oli maˈi ka dao
naˈa.’
28 Ma na ngela ˈi naˈo ka saetaˈa liu,
noaˈa nia kasi ruˈu naˈa kwau saena luma.
Ma na maˈa nia ka ruˈu maˈi ˈi maa, ma
ka ˈengoa ˈiri nia ruˈu kwau saena luma.
29 Ma nia ka olisia na maˈa nia ma ka
fata ˈuri, ‘Lisia basi, nau ku rao fuamu
diˈia na ngwae rao ˈoˈo ˈoe sulia faˈi
ngali ˈoro neˈe ki, ma nau ku roˈosulia na
fatalamu. Sui bore ˈana, ˈoe kosi kwatea
goˈo ta kala nanigot fuaku, fasi ˈiri nau
ku sasi ˈaku ta fangaˈa faˈinia na ngwae
kwaima nau ki!
30 Bore ma na ngela nini ˈoe, nia faˈalia
naˈa toˈoruˈa ˈoe ana na kini sesele ki, ma
kaidaˈi nia oli maˈi ka dao ˈi fanoa, ˈoko
saungia mala na kala buluka kubu doe leˈa
baera fuana!’
31 Ma na maˈa nia ka olisia ka ˈuri,
‘Ngela nau ˈae, ˈoko tua tari naˈa faˈi nau,
ma na ru nau ki taˈifau, neˈe ru ˈoe ki logo.
32 Sui bore ˈana, kulu ke sasi naˈa ˈakulu
na fangaˈa neˈe, ma kulu ka saeleˈa ˈakulu,
osiˈana na ai burimu lisilana diˈia nia
maemae naˈa, bore ma nia ka mauri laˈu
naˈa. Ma nia ka nonoˈana naˈa, bore ma
kaidaˈi neˈe kulu ka lisia laˈu.’ ”

16

Na ngwae rao abu ˈoloˈolo

1 Sa Jesus ka fata laˈu ˈani tarifulaˈanga
fuana fafarongo nia ki ka ˈuri, “Taˈi ngwae
toˈoru nia toˈo ana taˈi ngwae ni rao neˈe
nia alua ka ˈaˈana fuana toˈoruˈa nia ki.
Ma na ngwae ki kira ka saea fuana na
ngwae toˈoru neˈeri neˈe na ngwae rao
nia, nia ˈaurafu, ma ka faˈalia goˈo ˈana
na toˈoruˈa nia ki.
2 Ma na ngwae toˈoru neˈeri ka saea
maˈi ngwae rao nia ma ka saefiloa ka ˈuri,
‘Na tae neˈe nau ku rongoa amu kwa? ˈOe
keresia na fita mani nau ki taˈifau neˈe
ˈoko rao ˈani, osiˈana neˈe noaˈa ˈoe kosi
ˈaˈana naˈa ana toˈoruˈa nau ki.’
3 “Ma na ngwae rao ˈaurafu neˈeri ka
manata ˈuri, ‘Na ngwae ˈaˈana nau nia
ke faˈasui nau naˈa faˈasia na raoˈa nau.
ˈUri ma ta tae naˈa neˈe nau kui sasia
ˈiri nai toˈo ana ta raoˈa faolu? Nau kusi

ngasingasiˈa naˈa fuana ˈililana na kilu ki,
ma nau ku ˈeke liu logo ˈani ganiˈa.
4 Nau ku saiana ru neˈe nai baˈa sasia
ˈiri kaidaˈi nau ku sui faˈasia na raoˈa nau,
na ngwae ki kira ke kwalo nau goˈo ˈada
saena luma kira ki.’
5 “Ma nia ka ri maˈi ˈuana na ngwae neˈe
kira ngali langa faˈasia na ngwae ˈaˈana
nia, ma nia ka fata ˈuri fuana na etana
ngwae, ‘Fita ru neˈe ˈoko ngali langa ana
faˈasia na ngwae ˈaˈana nau?’
6 Nia ka olisia ka ˈuri, ‘Taˈi talangaˈi biˈi*
ngwaingwai.’ Ma na ngwae rao ˈaurafu
neˈeri ka fata ˈuri fuana, ‘Na ˈaba ru ana
na ngali langaˈa ˈoe niniˈa, ˈoe tua, ma
ˈoko keresia lima akwala ru ki.’
7 Ma nia ka fata ˈuri fuana na ruana
ngwae, ‘Ma ˈaeˈo ta fita ru neˈe ˈoko ngali
langa ana?’ Ma nia ka olisia ka ˈuri, ‘Na
taˈi talangaˈi ngwaˈi flaoa.’ Ma na ngwae
rao ˈaurafu neˈeri ka fata ˈuri fuana, ‘Na
aba ru ana na ngali langaˈa ˈoe ne, ˈoke
keresia kwalu akwala ru ki.’
8 Ma na ngwae ˈaˈana nia ka baˈatafea
na ngwae rao ˈaurafu neˈeri fuana
liatoˈongaˈa neˈe nia sasia. Si neˈe na
ngwae neˈe ki saena magalia kira liatoˈo
ka tasa ana ru saena na magalia neˈe ka
liufia na ngwae ana na madakolaˈa ki.
9 “Nau ku saea fuamuˈa, muke kwatea
na toˈoruˈa kamu ki fuana ˈafilana ngwae
matamata ki. Ma kaidaˈi na mani kamu
nia sui, God ke baˈa kwalo kamu ˈi langi.
10 “Diˈia sa tai neˈe nia rao leˈa ana
toˈoruˈa tiˈitiˈi ki, nia ka rao leˈa logo ana
toˈoruˈa doe ki. Ma diˈia sa tai neˈe nia
rao ˈaila ana toˈoruˈa tiˈitiˈi ki, nia ka rao
ˈaila logo ana toˈoruˈa doe ki.
11 Ka ˈunaˈeri logo, diˈia noaˈa kamu
kasi rao leˈa ana na toˈoruˈa ki saena ma-
galia, God noaˈa kasi faˈamamana kamu
logo faˈinia na toˈoruˈa mamana.
12 Ma diˈia kamu kasi rao leˈa ana ru ta
ngwae matamata, God noaˈa kasi kwatea
logo ru ki fuamuˈa ˈi langi.
13 “Noaˈa ta ngwae rao kasi rao fuana
ta ro ngwae ˈaˈana matamata. Diˈia nia
ˈunaˈeri mo, nia ke baˈa malimaeˈa ana
ta ngwae ˈaˈana, ma ka kwaima ana ta
ngwae ˈaˈana. Ma nia ka rao leˈa fuana
ta ngwae, ma ka danga faˈiburi ˈani ta
ngwae. Ta neˈe, nia ˈafitaˈi liu diˈia neˈe
muke rao laˈu fuana God, ma na mani laˈu
ana taˈi kaidaˈi.”
14 Ma kaidaˈi Farasi ki kira rongoa ru
neˈeri, kira ka ˈoidorole ˈani sa Jesus,
duˈungana kira ngwae oga guguta liu ana
mani ki.
15 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kamu
sasia ru leˈa ki ˈi naˈo ana ngwae ki, fasi
ˈiri kira ke baˈatafe kamu. Bore ma God
nia sai goˈo ana mangomuˈa. Osiˈana ta
tae neˈe na ngwae nia manata doe ana,
God noaˈa kasi manata doe goˈo ana.”

Faˈamanataˈanga sulia taki sa Moses ki
(Matthew 11:12-13; 5:31-32; Mark 10:11-12)

16 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Na taki sa
Moses ki, ma na kerekereˈa ana na profet
ki, nia rao ka talaˈi kamu maˈi leleka ka
dao ana kaidaˈi sa John ngwae ni Siuabu
nia dao ana. Ma nia ka talaˈae maˈi ana sa
John nia faˈatalo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa
sulia God neˈe ke gwaungaˈi fafia ngwae
nia ki, na ngwae ˈoro ki kira saeleˈa fuana
ruˈungaˈa ˈi saena na mauriˈa neˈe God ke
gwaungaˈi fafia.
17 Bore ma noaˈa ˈiri fada laˈu neˈe na
ngasingasiˈanga ana taki nia sui, bore ana
nia ka tiˈitiˈi. Na salo ma na magalia ke
baˈa sui, bore ma na ngasingasilana na
taki ki ka teo tari noaˈa kasi sui.
18 “Diˈia ta ngwae ke ilangaˈinia na ˈafe
nia ma ka korea laˈu ta kini matamata, nia
ˈusu naˈa. Ma diˈia ta ngwae ka korea na
ˈafe neˈe kira ilangaˈinia, nia ˈusu logo.”

Ngwae toˈoru faˈinia sa Lasaros

19 Sa Jesus ka alaˈa laˈu ma ka ˈuri, “Taˈi
ngwae toˈoru neˈe nia toro ˈani na toro
leˈa ki neˈe folilani doe, nia ka tua ˈani
tuaˈa leˈa sulia asoa ki taˈifau.
20 Ma taˈi ngwae dalaˈa neˈe duˈa su-
fusufu liu ana nonina, neˈe satana sa
Lasaros, nia tua ˈi ano ˈaena na maa ana
luma na ngwae toˈoru neˈeri.
21 Ma sa Lasaros oga ka ˈania orengana
na fanga neˈe ˈasia faˈasia na tatafe ni
fanga na ngwae toˈoru neˈeri. Ma kaidaˈi
sa Lasaros nia tua ˈi ano, na kui ki
bore, kira dao maˈi, ma kira ka milia na
duˈaduˈa nia ki.
22 Sa Lasaros ka mae, ma na ˈainsel ki
kira ka ngalia ˈalaˈa siana sa Abraham
ˈuana na fangaˈa doe ˈi langi. Ma na
ngwae toˈoru neˈeri ka mae logo, ma kira
ka kwaiatoa naˈa.
23 Ma nia ka tua saena kula fuana ngwae
mae ki ˈani na nonifiiˈa doe. Ma nia ka lia
kwau ˈalaˈa, ma ka lisia kwau sa Abraham
ma sa Lasaros tua ˈana faˈinia.
24 Ma nia ka ako kwau fuana sa Abra-
ham ma ka ˈuri, ‘Koˈosi Abraham ˈae,
ˈoke manatai nau maˈi. Kwatea maˈi sa
Lasaros, fasi ˈiri ka kutumani maˈi na
ˈuˈuna saena kafo, ma ka faˈagwaria na
meaku, osiˈana nau ku tua naˈa ˈani na
nonifiiˈa ˈi saena na mafula neˈe.’
25 Bore ma sa Abraham ka fata ˈuri
fuana, ‘Ngela nau ˈae, ˈoke manata toˈona

* **16:6** Taˈi biˈi ngwaingwai diˈia 40 lita.

basi ˈamu kaidaˈi ba ˈoko mauri, ˈoko toˈo
ana na ru leˈa ˈoro ki, ma sa Lasaros ka
toˈo goˈo ˈana ana ru taˈa ki. Bore ma
ana kaidaˈi neˈe, nia ka tua naˈa saena
saeleˈanga ˈi neˈe, ana kaidaˈi neˈe ˈoko
tua ˈamu saena na nonifiiˈanga.
26 Ma ta ru laˈu, God nia alua taˈi
lagasinasina doe ˈi safitakulu, ma noaˈa
kasi bolo faˈinia ta ngwae ke toˈofolo kwau
ˈuana bali neˈana. Ma ka noaˈa kasi bolo
logo fuana neˈe ta ngwae ka toˈofolo maˈi
siaimili.’
27 “Ma nia ka olisia ka ˈuri, ‘Koˈosi, nau
ku amasiˈo kwau fasi ˈiri ˈoke kwatea sa
Lasaros ˈuana luma maˈa nau,
28 fasi ˈiri nia ka faˈabasua na lima
ngwaefuta nau ki, ˈasu ˈubani kira kata
leka logo maˈi ana kula ni nonifiiˈanga
neˈe.’
29 Ma sa Abraham nia olisia ka fata ˈuri,
‘Na kerekereˈa sa Moses, ma na profet ki
niˈi teo taˈifau goˈo ˈani faˈinida. Nia bolo
fuana kira ka roˈosuliˈi.’
30 Ma nia ka fata ˈuri, ‘Koˈosi Abraham
ˈae, noaˈa goˈo. Diˈia ta ngwae neˈe nia
maemae ma ka mauri laˈu, ma nia leka
siada tari, kira ka kakari alifaˈi faˈasia na
abulaˈanga taˈa kira ki.’
31 Ma sa Abraham ka fata ˈuri fuana,
‘Diˈia noaˈa kira kasi roˈosulia na
kerekereˈa sa Moses ma na profet ki, nia
ˈafitaˈi goˈo fuana kira ka faˈamamana,
sui bore ˈana diˈia ta ngwae ka tataˈe laˈu
faˈasia na maeˈa.’ ”

17

Taˈangaˈa
(Matthew 18:6-7, 21-22; Mark 9:42)

1 Sa Jesus fata ˈuri fuana fafarongo nia
ki, “Na ru neˈe kwate ma ngwae ki kira ka
abula taˈa ki neˈe, niˈi ke fuli nama. Bore
ma nia ke baˈa taˈa liu fuana ngwae neˈe
nia kwatea ma ru neˈeri ki ka fuli!
2 Diˈia ta ngwae ka kwatea ngwae niniˈa
kira enoeno ki ka ˈasi faˈasia fitoˈonga kira
aku, nia leˈa fuana kira ke firiˈia ta fau doe
ˈi luana, ma kira ka ˈui ˈania ˈi saena na
ˈatako.
3 Muke madafi kamu!
“Diˈia na toˈolamu nia abula taˈa, ˈoke
balufia. Diˈia nia kakari alifaˈi, ˈoke
rufuanata ana taˈangaˈa nia.
4 Ma diˈia na abulalana nia taˈa fuamu
ana fiu kaidaˈi ki saena taˈi asoa, ma
nia ka leka logo maˈi fuamu burina fiu
kaidaˈi neˈeri ki, ma ka fata ˈuri, ‘Nau ku
kakari alifaˈi naˈa,’ ˈoke rufuanata naˈa
ana niaˈa.”
5 Na lifurongo nia ki kira ka fata
ˈuri fuana na Aofia sa Jesus, “ˈOke
faˈangasingasia na fitoˈonga kami ki.”
6 Ma sa Jesus olisida ka ˈuri, “Diˈia kamu
toˈo ana fitoˈonga tiˈitiˈi bore ˈana ka diˈia
ta maga mastad neˈe nia tiˈitiˈi liu, kamu
saiana muke saea goˈo ˈamuˈa fuana ta ˈai
doe, ‘Lafu faˈi lalimu, ma ˈoko uu kwau ˈi
saena na asi.’ Ma nia ke baˈa roˈo goˈo
ˈana sulia na fatalamuˈa.
7 “Diˈia ta ngwae amuˈa nia ka toˈo ana
ta ngwae ni rao neˈe nia ˈilia na ano, nama
ka lia sulia na sipsip ki, ma kaidaˈi nia oli
maˈi faˈasia na oˈola, na tae neˈe ˈoke saea
fuana? ˈOke saea fuana nia ke leka ˈaliˈali
maˈi, ma ka fanga basi?
8 Noaˈa! ˈOke fata lala ˈuri fuana, ‘ˈOke
doˈofia basi maˈi na fanga nau ki, sui ˈoko
toro faolu mala, ˈoko ngali fanga maˈi, nai
nguta ma ku kwaˈu ka sui mala, ˈi buri,
ˈoko fiˈi nguta, ma ˈoko fiˈi kwaˈu ˈamu.’
9 Ma na ngwae gwaungaˈi neˈe noaˈa
kasi fata leˈa goˈo ana na ngwae rao nia,
duˈungana nia sasi nama sulia na ru nia
saea fuana.
10 Ka ˈunaˈeri logo fuamuˈa. Kaidaˈi
kamu sasia na ru ki taˈifau ka sui neˈe God
nia laefi kamu fuani, muke fata ˈuri, ‘Kami
na ngwae rao ki goˈo niniˈa, kami sasi goˈo
ˈamiˈa na raoˈa neˈe ˈoga kami ki.’ ”

Sa Jesus nia gura na akwala ngwae

11 Sa Jesus nia leka ˈuana ˈi Jerusalem,
ma ka liu safitana abaˈi kula ˈi Samaria ma
ˈi Galili ki.
12 Ma kaidaˈi nia dao ana taˈi maˈe
fanoa, nia ka dao toˈona taˈi akwala ngwae
neˈe kuu nia saungida. Kira uu tau maˈi,
13 ma kira ka ako doe maˈi kika ˈuri,
“Jesus na ngwae ˈaˈana kwa, ˈoke manatai
kami maˈi!”
14 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisida, nia
ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke leka, muka
faˈataˈinia nonimuˈa fuana na fata abu
God ki, fasi ˈiri kira ke faˈamamana neˈe
na nonimuˈa mafo naˈa.” Ma kaidaˈi kira
leka naˈa, na nonida ka mafo taˈifau naˈa.
15 Kaidaˈi taˈi ngwae ada nia lisia neˈe
nonina nia mafo naˈa, nia ka oli maˈi, ma
ka ako doe, ma ka baˈatafea God.
16 Ma nia ka ˈasi ka lafafi maana ˈi ˈaena
sa Jesus ma ka baˈatafea. Niaˈa neˈeriˈa
noaˈa laˈu na ngwae Jiu, niaˈa lala faˈasia
ˈi Samaria.
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Na akwala
ngwae mala ba nau ku gurada ma na
nonida ka mafo naˈa. Ma ta siko ngwae
laˈu, kira mo ˈi faˈi?
18 Faˈuta neˈe ngwae baera ki taˈifau
noaˈa kasi oli maˈi fuana na baˈatafelana
God, ma taˈifilia goˈo na ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu niniˈa?”
19 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Tataˈe,
ˈoko leka naˈa ˈamu. God nia guraˈo naˈa
duˈungana ˈoko faˈamamana nau.”

Daolana maˈi Ngwae filia God
(Matthew 24:23-28, 37-41)

20 Ti Farasi kira saefiloa sa Jesus kika ˈuri, “Kaidaˈi faˈuta neˈe God ke baˈa gwaungaˈi fafia magalia kwa?”

Ma sa Jesus nia olisida ka ˈuri, “Na kaidaˈi neˈe God ke gwaungaˈi fafia ngwae nia ki, noaˈa kamu kasi lisia ˈani ta maˈetoto doe.

21 Ma noaˈa ta ngwae kasi fata ˈuri, ‘Lisia basi, gwaungaˈinga God nia ˈi neˈe!’ Nama ka ˈuri, ‘Nia naˈa ˈi loˈoko!’ Duˈungana na kula neˈe God nia gwaungaˈi ana nia lala ˈi saena maurilana ngwae ki.”

22 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana fafarongo nia ki, “Na kaidaˈi ke baˈa dao maˈi, kaidaˈi muke oga lisilana na asoa nau, na Ngela Ngwae. Bore ma noaˈa kamu kasi lisia.

23 Ma ti ngwae kike baˈa fata ˈuri fuamuˈa, ‘Lia basi, na Christ nia naˈa ˈi loˈoko!’ Nama kike ˈuri, ‘Lia basi, nia naˈa ˈi neˈe!’ ˈUnaˈeri bore, noaˈa kamu kasi leka fuana liaˈa ˈuana.

24 Duˈungana na olilaku maˈi, na Ngela Ngwae, nia ke baˈa diˈia na meamea neˈe nia madako ˈi lofana mamanga, ma na madakolana ke rara saena mamanga taˈifau, ma ngwae ki taˈifau ka lisia.

25 Bore ma ˈi naˈona olilaku maˈi, nai baˈa nonifii, ma na ngwae ki kike baˈa ˈaila ˈani nau.

26 Kaidaˈi nau kui baˈa oli maˈi ana, nia ke diˈia logo kaidaˈi ana sa Noa.

27 Kaidaˈi sa Noa, na ngwae ki kira nguta, ma kira ka kwaˈu, ma ngwae ki faˈinia kini ki kira ka ˈafe ma kira ka araˈi. Goˈo kira ka lebe naˈa sulia faˈi asoa sa Noa nia raˈe saena faka doe, ma na kafo ka fungu maˈi, ma ka kuruda taˈifau naˈa.

28 Ma kaidaˈi nai baˈa oli maˈi ana, nia diˈia logo na asoa ba sa Lot, duˈungana ngwae ki kira nguta, ma kira ka kwaˈu, ma kira ka foli, ma kira ka ˈoifoliˈa, kira ka fasi fanga, ma kira ka saungaˈi luma.

29 Ana asoa neˈe sa Lot nia leka faˈasia ˈi Sodom, kira lebe, ma na mafula ma na fau ˈakoˈako ki ka ˈasi naˈa maˈi faˈasia ˈi langi ma ka duˈafida taˈifau.

30 Nia ke ˈunaˈeri logo ana faˈi asoa nau kui oli maˈi ana.

31 “Ma ana faˈi asoa neˈeri, na ngwae neˈe nia tua tua ˈi maa ana luma nia, noaˈa nia kasi oli laˈu maˈi saena fuana ngalilana ru nia ki. Ka ˈunaˈeri logo fuana ngwae neˈe nia saena oˈola, noaˈa nia kasi oli laˈu maˈi ˈi luma.

32 Muke manata toˈona ru neˈe fuli fuana ˈafe sa Lot.*

33 Diˈia sa tai neˈe nia oga ke dau fafia na maurilana fuana talana, nia ke baˈa mae. Ma diˈia sa tai neˈe ka danga ˈani na maurilana osiˈana nia donga nau, nia ke mauri mamana naˈa.

34 Nau ku saea fuamuˈa, ana faˈi rodo neˈeri, ro ngwae neˈe kira maliu saena taˈi ˈifitaˈi, taˈi ngwae God ke ngalia, ma taˈi ngwae ke ore.

35-36 Ro kini ki kera sasi fanga fiku, taˈi kini God ke ngalia, ma ta taˈi kini ke ore.”

37 Ma na fafarongo nia ki ka saefiloa kika ˈuri, “Aofia kwa, ˈi faˈi mo neˈe na ru neˈeri ki niˈi ke fuli ana kwa?”

Ma sa Jesus olisida ka ˈuri, “Na olilaku maˈi noaˈa ta ngwae kasi talafia ka diˈia logo neˈe na afa kasi talafia ta ru mae.”

18

Na gwaˈi ˈuru faˈinia ngwae kwai matalangaˈi

1 Sa Jesus nia alaˈa fuana fafarongo nia ki ˈania tarifulaˈa neˈe, fasi ˈiri ke faˈataˈinia fuada neˈe kira ke foˈo sulia asoa ki taˈifau, ma noaˈa kira kasi fitala.

2 Nia ka fata ˈuri, “Taˈi ngwae ni kwai matalangaˈi, nia tua ana taˈi fanoa, ma noaˈa nia kasi faˈadufa God, ma noaˈa nia kasi fuˈusi doe goˈo ana ta ngwae.

3 Ma taˈi gwaˈi ˈuru ˈi saena na fanoa neˈeri, nia leka maˈi sulia asoa ki siana fuana ˈengolana ma ka fata ˈuri, ‘Nau ku oga ˈoke kwatea kwai matalangaˈi ˈanga ˈoloˈolo fuaku fonea na malimae nau ki.’

4 Ma sulia kala kaidaˈi tau naˈa, na ngwae ni kwai matalangaˈi neˈeri kasi ala goˈo fafia. Sui ˈi buri nia ka manata ˈuri fuana niaˈa talana, ‘Sui bore ˈana noaˈa nau kusi faˈadufa goˈo God, ma noaˈa nau kusi fuˈusi doe goˈo ana ta ngwae,

5 nai kwate naˈa ˈaku kwai matalangaˈi ˈanga saga fuana na gwaˈi ˈuru neˈe, nia faˈa ˈabera liu nau ˈani lekaˈa maˈi siaku, ˈasu nia kata fiˈi faˈalaga nau ˈani ˈidufaˈi lekaˈa maˈi siaku!’ ”

6 Ma na Aofia sa Jesus ka fata ˈuri, “Mulu rongoa basi na ru neˈe ngwae kwai matalangaˈi taˈa neˈeri nia saea.

7 ˈUnaˈeri bore nia kwatea na matalangaˈi ˈanga ˈoloˈolo fuana, nia neˈe noaˈa kamu kasi manata ruarua ana God neˈe ka kwatea ˈoloˈoloˈa fuana ngwae nia ki, neˈe kira angisia sulia rodo ma dangi. God noaˈa kasi dole fuana ˈafilada.

8 Nau ku saea fuamuˈa, God ka kwate likotaˈi ana na ˈoloˈoloˈanga fuada. Ma kaidaˈi nauˈa, na Ngela Ngwae, nau kui oli maˈi saena magalia, ˈuri ma nai baˈa dao toˈona ngwae ˈoro ki neˈe kira

* **17:32** Nia akaˈu ana lia faˈi buriˈa ˈuana ˈi Sodom ma God ka kwaiˈia nia ka mae. Genesis 19:26

faˈamamana nau, nama ta bara ngwae goˈo?”

Na ro ngwae ki leka foˈo saena Luma Abu God

9 Sa Jesus nia alaˈa ˈania tarifulaˈa fuana
ti ngwae neˈe kira faˈamamana kira talada
fasi kira saga ma kira ka sisikoˈa ˈani ti
ngwae mo, ka ˈuri,
10 “Ro ngwae ki kira leka ˈi saena na
Luma Abu God ˈiri keroˈa ka foˈo. Taˈi
ngwae neˈe Farasi, ma taˈi ngwae neˈe nia
rao ana gonilana mani ana takisi.
11 Na Farasi neˈeri nia uu taˈifilia, ma
ka foˈo ˈuri, ‘God ˈae, nau ku baˈatafeˈo
osiˈana noaˈa nau kusi diˈia na ngwae
matamata ki taˈifau. Sulia kira bili, ma
kira ka sasia ru taˈa ki, ma kira ka kak-
abara. Noaˈa nau kusi diˈia na ngwae taˈa
loˈoko neˈe nia gonia na mani ana takisi.
12 Nau ku abu fanga ana ro asoa ˈi
saena taˈi wiki, ma nau ku kwatea na
tangafulana na toˈoruˈa nau ki fuamu.’
13 “Bore ma na ngwae neˈe nia gonia
na mani ana takisi, nia uu tau maˈi ˈana.
Ma nia kasi taˈea goˈo maana ˈuana ˈi
langi, osiˈana nia ˈeke liu naˈa. Ma nia ka
faˈataˈinia na olidokoˈa nia ˈani fidalilana
na fuˈufuˈuna, ma ka fata ˈuri, ‘God ˈae,
manatai nau maˈi, nau na ngwae abula
taˈa!’ ”
14 Ma sa Jesus ka fata logo ˈuri, “Nau
ku saea fuamuˈa, na ngwae neˈe nia oli-
dokoˈa naˈa neˈe, God nia faˈa ˈoloˈoloa
ana kaidaˈi nia ruˈu kwau ˈi maa, ma
noaˈa laˈu na Farasi. Osiˈana na ngwae
ki neˈe kira faˈadoe kira talada, God ke
baˈa faˈatiˈitiˈi kira. Ma na ngwae neˈe
kira faˈatiˈitiˈi kira talada ki, God ke baˈa
faˈadoe kira.”

Sa Jesus nia faˈaleˈa kaela ngela ki
(Matthew 19:13-15; Mark 10:13-16)

15 Ti ngwae kira ngalia maˈi na kaela
ngela tiˈitiˈi siana sa Jesus, fasi ˈiri nia ka
sama toˈoda ma ka faˈaleˈada. Ma kaidaˈi
fafarongo nia ki kira lisia, kira ka balufida.
16 Bore ma sa Jesus ka saea maˈi kaela
ngela neˈeri ki siana, ma ka fata ˈuri fuada,
“Muke alaˈania na kaela ngela tiˈitiˈi kira
ke leka maˈi siaku, ma noaˈa kamu kasi
foneda laˈu. Duˈungana sa tai neˈe nia
manata mamana ka diˈia ngela tiˈitiˈi ki,
nia bolo fuana tuaˈa olofana ˈInotoˈanga
God.
17 Nau ku saea ru mamana fuamuˈa,
diˈia ta ngwae neˈe noaˈa kasi
faˈamamana diˈia ta ngela tiˈitiˈi, nia
ˈafitaˈi liu fuana God ka gwaungaˈi fafia
maurilana.”

Faˈamanataˈanga sulia ngwae toˈoru
(Matthew 19:16-30; Mark 10:17-31)

18 Taˈi ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki,
nia saefiloa sa Jesus ka fata ˈuri, “Ngwae
faˈamanata leˈa neˈe kwa, ta tae leˈa neˈe
nau kui sasia ˈiri nai toˈo ana na mauriˈa
firi?”
19 Ma sa Jesus olisia ka ˈuri, “Faˈuta neˈe
ˈoko sae nau ˈani ngwae leˈa? Noaˈa ta
ngwae ˈiri leˈa goˈo, taˈifilia God goˈo neˈe
nia leˈa.
20 Nia leˈa ˈoko saiana alaˈanga totongaˈi
God ki ba ˈuri, ‘ˈOe kosi sau ngwae, ma
ˈoe kosi ˈusu, ma ˈoe kosi bili, ma ˈoe kosi
soke fafia ta ngwae, ma ˈoko fuˈusi doe ana
maˈa ˈoe ma teˈa ˈoe.’ ”
21 Ngwae neˈeri nia olisia ka fata ˈuri,
“Nia ˈita nama maˈi ana kaidaˈi nau ku
tiˈitiˈi, nau ku roˈosulia na taki neˈeri ki
taˈifau* leleka ka dao ˈi taˈena.”
22 Ma kaidaˈi sa Jesus nia rongoa ru
neˈeri, nia ka fata ˈuri fuana, “Taˈi ru goˈo
neˈe nia noaˈa ˈua. ˈOke ˈoifoli ˈania na
ru ba ˈoe ki taˈifau, ma ˈoko ngalia mani
neˈeri ki, ma ˈoko kwatea fuana na ngwae
dalaˈa ki, ma ˈoko fiˈi toˈo ana na toˈoruˈa
ˈi langi. ˈUnaˈeri goˈo, ˈoko leka maˈi suli
nau.”
23 Ma kaidaˈi ngwae neˈeri nia rongoa
ru neˈeri, na liana ka dila liu, sulia nia na
ngwae toˈoru.
24 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisia ngwae
neˈeri na liana nia dila, nia ka fata ˈuri,
“Nia ˈafitaˈi liu naˈa fuana na ngwae
toˈoru ki kike ruˈu saena mauriˈa neˈe God
ke gwaungaˈi fafia.
25 Nia ˈafitaˈi liu fuana ta kamel ke
ruˈu sulia na maˈe kwakwa tiˈitiˈi ˈi ˈaena
sugila. Nia ˈafitaˈi ka liu laˈu fuana ta
ngwae toˈoru neˈe God ke gwaungaˈi fafia
maurilana.”
26 Aia, kaidaˈi ngwae ki kira rongoa na
alaˈanga neˈeri, kira ka saefiloa ˈuri, “ˈIrai
ma noaˈa ta ngwae kasi toda goˈo mauriˈa
firi kwa?”
27 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Na ru
neˈeri nia ˈafitaˈi liu fuana ngwae, bore
ma fuana God noaˈa nia kasi ˈafitaˈi goˈo.”
28 Ma sa Peter ka fata ˈuri fuana sa
Jesus, “Kaimili faˈasia naˈa toˈoruˈa kami
ki taˈifau, ˈiri mika dongaˈo naˈa!”
29 Sa Jesus ka fata ˈuri, “ˈIu. Nau ku
saea fuamuˈa, diˈia sa tai neˈe nia faˈasia
na luma nia, ma na ˈafe nia, ma na
bara ngwaefuta nia ki, ma maˈa nia ma
na teˈa nia, ma na ngela nia ki, osiˈana
ˈInotoˈanga God,
30 nia ke baˈa toda ru ˈoro ki saena
magalia neˈe liufia ru ba nia faˈasiˈi ki.
Ma ana mauriˈa faolu neˈe nia leka maˈi,

* **18:21** Lisia ana buka Eksodas 20:12-16 logo ana buka Diutronomi 5:16-20.

ngwae neˈeri ke toˈo naˈa ana mauriˈa
firi.”

Uula kaidaˈi sa Jesus nia fata sulia maelana
(Matthew 20:17-19; Mark 10:32-34)

31 Ma kaidaˈi sa Jesus nia leka faˈinia
fafarongo nia ki taˈifili kira, nia ka fata
ˈuri fuada, “Kulu leka kwau ˈi Jerusalem
fasi ˈiri kira ke faˈa aliˈafua na ru ba na
profet ki kira keresia sulia nauˈa, na Ngela
Ngwae, ana.
32 Kike baˈa kwate nau saena limana
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, fasi ˈiri kira
ke ˈoinonga ˈani nau, ma kira ka fata buri
tolingaˈi aku, ma kira ka ngisuli nau. Kira
ka ulasi nau, ma kira ke saungi nau.
33 Ma ana uula faˈi asoa, nai baˈa mauri
laˈu.”
34 Bore ˈana fafarongo ki noaˈa kira kasi
sai goˈo ana alaˈanga neˈeri ki neˈe sa
Jesus nia saea fuada, osiˈana manatalada
ngasi liu fuana malingaˈilana na ru neˈe sa
Jesus fata sulia. Nia neˈe kwate ma noaˈa
kira kasi saiana tae neˈe sa Jesus nia fata
sulia.

Sa Jesus gura na ngwae maana rodo
(Matthew 20:29-34; Mark 10:46-52)

35 Kaidaˈi sa Jesus nia dao karangia maˈe
fanoa ˈi Jeriko, taˈi ngwae maana rodo nia
tua ˈi ninimana tala. Ana asoa ki nia gani
mani ana ngwae ki.
36 Ma kaidaˈi nia rongoa ngwae ˈoro ki
kira liu, nia ka saefilo kira ka fata ˈuri,
“Tae neˈe ˈuri?”
37 Ma kira olisia kira ka fata ˈuri, “Sa
Jesus na ngwae ba ˈi Nasaret niniˈa nia
leka maˈi.”
38 Ma ngwae maana rodo neˈeri ka ako
ma ka fata ˈuri, “Jesus ˈaeˈo na ˈalako ana
kwalafa sa David, ˈoke manatai nau maˈi!”
39 Ma ngwae neˈe kira etaeta ˈi naˈona
kira ka balufia, ma kira ka saea nia ke tua
nene. Bore ma nia fiˈi ako doe mo, ma ka
fata ˈuri, “ˈAeˈo na ngela ana kwalafa sa
David, ˈoke manataˈi nau maˈi!”
40 Ma sa Jesus ka mango ma ka saea
fuada ˈiri kira ka talaˈia maˈi siana. Ma
kaidaˈi nia dao karangi, sa Jesus ka sae-
filoa,
41 “Tae neˈe ˈoko oga nai sasi fuamu
kwa?”
Ma ngwae maana rodo neˈeri ka fata
ˈuri, “Aofia kwa, nau ku oga fasi ˈiri
maaku ke lia.”
42 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOko lia
naˈa. God nia guraˈo naˈa, duˈungana ˈoko
faˈamamana nau.”
43 Ma ˈunaˈeri goˈo nia ka lia naˈa, ma
nia ka leka naˈa faˈinia sa Jesus, ma nia ka
baˈatafea God. Ma kaidaˈi ngwae ki kira
lisia, kira ka baˈatafea logo God.

19

Sa Sakias

1 Sa Jesus nia dao ˈi Jeriko, ma ka liu
kwau ˈi saena.
2 Ma taˈi faˈinaˈonaˈo ana ngwae goni
mani ana takisi, neˈe satana sa Sakias, nia
ngwae toˈoru liu.
3 Ma nia ka sasi liu ˈuana lisilana sa
Jesus. Bore ma ka ˈafitaˈi, duˈungana
nia ngwae dokodoko liu, ma noaˈa nia
kasi lisia sa Jesus, osiˈana na fikuˈa neˈeri
fonea.
4 Ma nia ka lalili kwau ˈi naˈo ana fikuˈa
neˈeri, ma ka raˈe ˈi gwauna taˈi ˈai neˈe
kira saea ˈania Sikamo, fasi ˈiri ke lisia sa
Jesus neˈe nia leka maˈi sulia na tala.
5 Kaidaˈi sa Jesus nia dao ana kula neˈeri,
nia ka lia kwau ˈalaˈa ˈi gwauna, ma ka
lisia sa Sakias, ma ka fata ˈuri fuana,
“Sakias kwa, koso ˈaliˈali maˈi, osiˈana nai
baˈa tua ˈi luma ˈoe taˈena.”
6 Sa Sakias ka saeleˈa liu, ma ka koso
ˈaliˈali maˈi, ma ka kwaloa naˈa sa Jesus
saena luma nia.
7 Na ngwae ki taˈifau kira lisia ru neˈeri,
ma kira ka ngununungunu buri ana, kika
ˈuri, “Sa Jesus nia leka naˈa fuana ka tua
faˈinia na ngwae taˈa ˈuri reala.”
8 Ma sa Sakias tataˈe, ma ka fata ˈuri
fuana na Aofia sa Jesus, “Aofia kwa, nai
baˈa kwatea ta bali ana na toˈoruˈa nai
fuana na ngwae dalaˈa ki. Ma diˈia nau
ku ngali liua ti ru ana ngwae ki, nai baˈa
duˈu fai ru ana fuana.”
9 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Taˈena
God nia faˈamauria naˈa na tuaˈa neˈe,
osiˈana ngwae neˈe nia faˈamamana God
diˈia faˈamamanaˈanga ba na koˈo bora
kia sa Abraham.
10 Nauˈa, na Ngela Ngwae, nau ku leka
maˈi fuana lululana na ngwae neˈe kira
leka rora ki, fasi ˈiri nai faˈamaurida logo.”

Na tarifulaˈanga sulia olilana maˈi ng-
wae ˈinotoˈa
(Matthew 25:14-30)

11 Na fikuˈa doe neˈe kira sailinga ru ki
taˈifau neˈe sa Jesus saea. Osiˈana nia dao
karangia naˈa ˈi Jerusalem, nia saea na
tarifulaˈa neˈe ˈiri ke faˈasaga manatada,
si kira fia fasi ˈInotoˈanga God ke fuli
ˈaliˈali goˈo.
12 Nia neˈe kwate sa Jesus ka fata ˈuri
fuada, “Taˈi ngwae ana tuaˈa ˈinotoˈa,
nia sasi akaˈu fuana ka leka siana taˈi
tatalafaˈa doe neˈe nia tua tau maˈi, fasi
ˈiri nia ke gania ˈuana na gwaungaˈinga
ma na ˈinotoˈanga fasi ˈiri ana kaidaˈi nia
ka oli maˈi, nia ke tatalafaˈa fuana fanoa
nia.
13 Ma ˈi naˈona neˈe nia leka, nia saea
maˈi akwala ngwae rao nia ki siana, ka

kwatea na mani doe fuada, ka fata ˈuri,
‘Muke rao ˈani mani neˈe ki, fasi ˈiri muke
ngalia laˈu ti mani maana maˈakwali nau.’
14 Bore ma na ngwae ana ngwae ˈinotoˈa
neˈeri, kira ogalaˈa fuana, ma kira ka
kwatea ti ngwae fasi ˈiri kira ke alaˈa
faˈinia tatalafaˈa doe neˈeri, osiˈana noaˈa
kira kasi oga goˈo neˈe na ngwae neˈeri ka
tatalafaˈa fuada.
15 “Ka ˈunaˈeri bore ˈana, na tatalafaˈa
doe nia alua ngwae neˈeri ka tatalafaˈa
naˈa fuada, ma ana kaidaˈi nia oli maˈi, nia
ka saea fuana ngwae ni rao ba nia ki ba nia
kwate mani fuada, fasi ˈiri ka dao toˈona
ta fita mani laˈu neˈe kira toda maana na
mani ba nia kwatea fuada ki.
16 Na etana ngwae rao nia leka maˈi, ka
fata ˈuri, ‘Araˈi kwa, nau ku toda ta akwala
mani laˈu faˈinia mani ba ˈoko kwatea
fuaku ki.’
17 Ma ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka fata ˈuri
fuana, ‘ˈAeˈo ngwae rao leˈa. Duˈungana
nau ku saiana nau ku fitoˈo amu ana ru
tiˈitiˈi ki, ˈunaˈeri nau ku alua ˈoke lia
sulia akwala maˈe fanoa ki.’
18 ˈUnaˈeri ma ruana ngwae ni rao leka
maˈi ma ka fata ˈuri, ‘Araˈi kwa, nau ku
toda laˈu ta lima mani faˈinia na mani ba
ˈoko kwateˈe fuaku ki.’
19 Ma ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka fata ˈuri
fuana, ‘ˈOke baˈa lia sulia lima maˈe fanoa
ki.’
20 Buri ˈana, uula ngwae ni rao ka leka
laˈu maˈi, ka fata ˈuri, ‘Araˈi kwa, mani ˈoe
ki ba nau ku ngaliˈi, nau ku buta ngiringiri
fafia ˈani ˈaba ifi.
21 Sulia nau ku maˈu ˈani ˈaeˈo ngwae
ˈinikere. ˈOko diˈia ta ngwae neˈe saiana
ka ngalia goˈo ˈamu ru ngwae matamata
ki, ma ˈoko saiana ˈoe ngalia logo fanga
faˈasia oˈola ngwae ki.’
22 Sui ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka fata ˈuri
fuana, ‘ˈAeˈo ngwae raolamu taˈa. Nau
kui matalangaˈi ˈoe ˈani alaˈanga ˈoe ki
talamu. ˈOko saea fasi nau ngwae ˈinikere,
ma nau ku diˈia ta ngwae neˈe ngalia ru
neˈe noaˈa laˈu ru nau ki, ma nau ku
ngalia fanga faˈasia oˈola ti ngwae ki.
23 Diˈia ˈoko manata ˈunaˈeri, faˈuta
neˈe noaˈa ˈoe kosi ngalia na mani nau, ma
ˈoko alua ˈamu saena kula ni alu maniˈa,
fasi ˈiri ana kaidaˈi nau ku oli maˈi, nau
ku ngalia ti selene tarenga ˈi maana?’
24 ˈUnaˈeri goˈo ngwae ˈinotoˈa nia ka
fata ˈuri fuana ngwae neˈe kira uu ˈi
neˈeri, ‘Muke ngalia mani neˈe faˈasia, ma
muka kwatea fuana ngwae neˈe nia toˈo
ana akwala mani.’
25 Kira ka fata ˈuri, ‘Aofia kwa, nia toˈo
naˈa ana akwala mani kwa.’
26 Ma ngwae ˈinotoˈa neˈeri olisia ka
ˈuri, ‘Nau ku saea fuamuˈa diˈia sa tai neˈe
nia rao leˈa ˈani ru neˈe nau ku kwatea
fuana, nau ku saiana nai kwatea laˈu ti ru
ˈoro fuana. Bore ma diˈia sa tai neˈe noaˈa
kasi rao leˈa ˈani ta tae neˈe nau ku kwatea
fuana, sui bore ˈana ta ru tiˈitiˈi neˈe nia
toˈo ana, nau ku saiana nai lafua faˈasia.
27 Bore ma fuana malimae nau ki ba kira
ˈaila ˈani neˈe nai tatalafaˈa fuada, talaˈida
maˈi, muke saungida ˈi neˈe ˈi naˈoku.’ ”

Kaidaˈi ngwae ki kira manata doe ana sa Jesus
(Matthew 21:1-11; Mark 11:1-11; John 12:12-19)

28 Buri ˈana sa Jesus nia fata ˈunaˈeri ka
sui, nia ka leka kwau naˈa ˈi naˈoda ˈuana
ˈi Jerusalem.
29 Ma kaidaˈi nia dao karangia fanoa
ˈi Betfeis ma ˈi Betani siana gwaˈi ua
kira saea ˈania ˈi Olif, nia ka kwatea ro
fafarongo nia ki ˈi naˈo, ka fata ˈuri,
30 “Moro leka ana fanoa loˈoko moro
leka kwau ˈuana. Ma kaidaˈi koroˈo dao
ˈi neˈeri, koroˈo ke lisia taˈi dongki. Kira
firiˈia goˈo ˈada dongki neˈeri, ma noaˈa ta
ngwae kasi raˈeraˈe ˈua fafona. Koroˈo ke
logea, ma moro ka talaˈia maˈi ˈi neˈe.
31 Ma diˈia ta ngwae nia saefilo koroˈo,
‘Faˈuta neˈe koroˈo ka logea na dongki
neˈe re?’ Moro ke saea fuana, ‘Na Aofia
nia boˈoboˈo ˈuana.’ ”
32 Aia, ro ngwae neˈeri ki kera leka, ma
kera ka dao toˈona, diˈia nama ba sa Jesus
nia saea.
33 Kaidaˈi kera logea na dongki neˈeri,
na ngwae neˈe toˈo ana dongki neˈe kira
ka fata ˈuri, “Tae neˈe koroˈo logea na kala
dongki neˈe fuana?”
34 Kera ka fata ˈuri, “Na Aofia nia
boˈoboˈo ˈuana.”
35 Ma kera ka talaˈia naˈa maˈi siana sa
Jesus, ma kera ka alua ifi kera ki ˈi fafona
ilina na dongki neˈeri, ma kira ka ˈafia sa
Jesus ˈiri ka tua ˈi fafona.
36 Ma kaidaˈi sa Jesus nia leka kwau sulia
tala, ngwae ki kira ka safataˈinia ifi kira ki
sulia tala, fasi ˈiri nia ka fali ˈi fafoni.
37 Ma ana kaidaˈi nia dao karangia ˈi
Jerusalem ana kula neˈe tala nia koso toli
ˈuana faˈi ua ˈi Olif, neˈe ngwae ˈoro ana
fafarongo nia ki kira tua ˈi neˈeri, ma kira
ka talaˈae fuana baˈatafelana God ˈani taˈi
akoˈa doe, fafia faˈanadaˈa doe ki neˈe kira
lisiˈi.
38 Ma kira ka fata ˈuri,
“God ˈoke ˈoilakitaˈinia na tatalafaˈa
neˈe nia leka maˈi ˈani na ngasin-
gasiˈanga ˈoe!✡
Ma na aroaroˈanga faˈinia God.

✡ **19:38** Sam 118:26 ✡ **19:38** Sam 148:1

Kuke baˈatafea God neˈe gwaungaˈi ˈanga
nia tasa!”✡

39 Ma ti Farasi kira logo ˈi neˈeri, ma kira
ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Faˈamanata
kwa, ˈoke saea fuana fafarongo ˈoe ki, kira
ke tua nene.”
40 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nau ku
saea fuamuˈa, diˈia kira tua nene, na fau
neˈe ki kike baˈa inaˈu ana baˈatafelana
God.”

Sa Jesus nia angi fafia ˈi Jerusalem

41 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia dao
karangia ˈi Jerusalem, nia ka lia kwau, ma
ka lisia na maˈe fanoa neˈeri, ma nia ka
angi, duˈungana na liana nia kwaimanatai
fuana ngwae neˈe kira tua ˈi neˈeri ki.
42 Ma ka fata ˈuri, “Nia leˈa diˈia kamu
ka saiana ˈi taˈena na ru neˈe nia talaˈia
ngwae ˈuana aroaroˈanga. Bore ma taˈena
neˈe kamu kina goˈo.
43 Na kaidaˈi ke baˈa dao maˈi, fasi ˈiri na
malimae kamu ki, kira ka leka maˈi, kira
ka fuˈali kamu, ma kira ka fone kamu, ma
ka ˈafitaˈi muke ruˈu ˈi maˈa.
44 Ma kira ke takalongaˈinia fanoa kamu
ma na ngwae ki taˈifau ˈi saena. Ma ta taˈi
gwaˈi fau bore kasi teo naˈa ana kula neˈe
kira teo teo ana ˈi naˈo ana fanoa kamu.
Kira ke faˈalia fanoa kamu, osiˈana noaˈa
kamu kasi saiana na kaidaˈi God leka naˈa
maˈi ana fuana faˈamaurilamuˈa.”*

Sa Jesus nia ruˈu ˈi saena Luma Abu God

(Matthew 21:12-17; Mark 11:15-19; John 2:13-22)

45 Kaidaˈi sa Jesus nia ruˈu kwau saena
na Luma Abu God, nia ka lalia na ngwae
neˈe kira ˈoifoli ki.
46 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Ana
kerekere ˈua maˈi saena Kerekereˈa Abu,
God nia fata ˈuri, ‘Na luma nau, na luma
ni foˈo.’ Bore ma kamu faˈitaˈinia ka alua
lala kula fuana bililana ru ngwae ki.”
47 Ma ana asoa ki taˈifau, sa Jesus nia
faˈamanata ˈi saena Luma Abu God. Ma
na fata abu doe ki, ma ngwae faˈamanata
ana taki ki, ma ti faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki,
kira sasi ˈuana saungilana sa Jesus.
48 Bore ma kira ka ˈiri dao toˈona ta
masikwaˈa, osiˈana ngwae ki kira tua
faˈinia sulia asoa ki fuana rongolana
faˈamanataˈanga nia.

20

Saefiloˈa sulia mamanaˈanga sa Jesus
(Matthew 21:23-27; Mark 11:27-33)

1 Ana taˈi asoa, sa Jesus nia faˈamanata
ngwae ki ˈi saena Luma Abu God. Ma nia
ka faˈarongo logo ˈania Faˈarongoˈa Leˈa.
Ma ana kaidaˈi neˈeri, na fata abu doe ki,
ma ngwae faˈamanata ana taki ki, ma ti
faˈinaˈonaˈo logo, kira leka maˈi siana sa
Jesus.
2 Ma kira ka saefilo ˈuri ana, “Na ngasin-
gasiˈanga tae neˈe ˈoko toˈo ana fuana na
sasilana ru neˈe ki kwa? Ma sa tai mo
neˈe nia kwatea na ngasingasiˈanga neˈe
fuamu?”
3 ˈI neˈeri, sa Jesus ka fata ˈuri fuada,
“ˈIu, nau ku saefilo kaumulu basi ˈuana
taˈi ru.
4 ˈIu, kamu ke saea basi fuaku, na
ngasingasiˈanga neˈe sa John toˈo ana
fuana na siuabuˈanga, nia ˈita maˈi faˈasia
ˈi faˈi? Nia ˈita maˈi ana God, nama nia ˈita
maˈi ana na ngwae ki goˈo?”
5 Ma kira ka saefilo ˈi safitada kwailiu
kira ka ˈuri, “Tae neˈe kulu ke saea? Diˈia
kulu olisia ma kulu ka ˈuri, ‘Faˈasia maˈi
God,’ nia ke baˈa fata ˈuri, ‘ˈIrai ma faˈuta
mo neˈe noaˈa kamu kasi faˈamamana sa
John?’
6 Ma noaˈa nia kasi leˈa logo fuana neˈe
kulu ka fata ˈuri, ‘Nia ˈita goˈo maˈi ana na
ngwae ki,’ sulia na ngwae ki kira ke baˈa
ˈuilaˈi fau akulu, ma kira ke saungi kulu,
osiˈana kira faˈamamana ana sa John nia
ta profet logo.”
7 ˈI neˈeri, kira ka olisia sa Jesus ma kira
ka ˈuri, “Kaimili noaˈa kasi sai goˈo ana.”
8 Ma sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuada,
“Nauˈa bore noaˈa kusi faˈarongo kamu
goˈo ˈani na ngasingasiˈanga faˈuta neˈe
nau ku sasia ˈani ru neˈe ki.”

Tarifulaˈa sulia na ngwae rao neˈe tualada taˈa ki

(Matthew 21:33-46; Mark 12:1-12)

9 ˈI buri ˈana, sa Jesus ka faˈarongo kira
laˈu ˈani ta tarifulaˈanga ka ˈuri, “Taˈi
kaidaˈi, taˈi ngwae nia fasia taˈi oˈolaˈi
grep, ma nia ka alua ti ngwae rao kira ka
lia sulia oˈola neˈeri. Ma ngwae ˈaˈana ana
na oˈola neˈe ka leka ana taˈi fanoa tau, ma
noaˈa kasi oli ˈaliˈali maˈi.
10 Leleka ka dao naˈa ana kaidaˈi neˈe
oˈola neˈeri maua, ngwae ˈaˈana neˈeri ka
kwatea taˈi ngwae ni rao nia, fasi ˈiri ka
ngalia maˈi ti fuaˈi grep ana ˈai neˈe nia
fasia saena oˈola neˈeri. Bore ma kaidaˈi
ngwae ni rao neˈeri nia dao saena oˈola
neˈeri, na ngwae rao neˈe lia sulia oˈola
neˈeri ki, kira ka kwaiˈia, sui kira ka olitaˈi
ˈoˈo ana siana ngwae ˈaˈana nia.

* **19:44** kaidaˈi God leka naˈa maˈi ana fuana faˈamaurilamuˈa Na ngwae Jiu ki kira kwaimasia na kaidaˈi God ke leka maˈi fuana faˈamaurida faˈasia malimae kira ki. Bore ma kaidaˈi sa Jesus dao, ˈorolana ngwae Jiu ˈaila ˈani nia.

11 Ma na ngwae ˈaˈana neˈeri ka kwatea laˈu ruana ngwae ni rao. Bore ma ngwae
rao neˈe lia sulia oˈola neˈeri ki, kira ka
kwaiˈia logo, ma kira ka fata taˈa naˈa ana,
ma kira ka olitaˈi ˈoˈo logo ana.
12 ˈUnaˈeri, ngwae ˈaˈana neˈeri ka kwa-
tea laˈu uula ngwae ni rao nia, ma kira ka
kwaˈi maala logo ana, ma kira ka ˈui ˈania
faˈasia kula neˈeri.
13 ˈI buri ˈana, na ngwae ˈaˈana neˈeri
ka manata ˈuri, ‘Ta tae laˈu neˈe nai baˈa
sasi? Bore nai kwatea naˈa ˈaku na ngela
ngwane nau neˈe nau ku alafe liu naˈa ana.
Ma niaˈa naˈa neˈe ngwae rao neˈe lia sulia
oˈola ki ke baˈa fuˈusi doe ana.’
14 Goˈo kaidaˈi ngwae neˈe kira rao ana
oˈola neˈeri, kira lisia na ngwae neˈeri,
kira ka fata ˈuri ˈi safitada kwailiu, ‘Nia
ngela mamana ana ngwae ˈaˈana baera
naˈa niniˈa, neˈe nia ke baˈa ngali oˈola
neˈe. Kulu saungia ke mae fasi ˈiri kulu ke
ngalia naˈa ˈakulu na oˈola neˈe fuakulu.’
15 ˈUnaˈeri goˈo kira ka kwaˈi laelae sulia
ngwae neˈeri ˈi maa faˈasia saena oˈola
baera, ma kira ka saungia ka mae naˈa.”
Ma sa Jesus ka saefiloda ka ˈuri,
16 “Tae neˈe na ngwae ˈaˈana ana na
oˈola neˈeri ke baˈa sasia? Nia ke baˈa dao
maˈi, ka saungia na ngwae neˈeri ki. Sui
nia ka kwatea naˈa oˈola nia fuana ngwae
matamata ki.”
Kaidaˈi ngwae ki kira rongoa na
alaˈanga neˈe sa Jesus, kira ka fata naˈa
ˈuri, “Noaˈa liu, nia ˈafitaˈi ka ˈunaˈeri!”
17 Sui sa Jesus ka lia ngasingasiˈa fuada,
ka fata ˈuri, “Diˈia noaˈa nia kasi ˈunaˈeri,
tae neˈe fadalana alaˈanga ba saena
Kerekereˈa Abu✡ ba nia fata ˈuri,
‘Na fau neˈe na ngwae saungaˈi luma ki
kira ˈaila ˈania,
niaˈa neˈe na fau neˈe talingaˈi ka liufia na
fau ki taˈifau ana ˈodoa.’

18 “Ma diˈia sa tai neˈe nia ˈasia fafona
fau neˈeri, nia ke mangisia naˈa. Ma diˈia
sa tai neˈe fau neˈeri ka ˈasia fafia, na
nonina ka meme taˈifau naˈa.”
19 Ana kaidaˈi neˈeri, na fata abu doe
ki faˈinia na ngwae faˈamanata ana taki
ki, kira fiˈi lia saiana alaˈanga sa Jesus nia
alaˈa suli kiraˈa, ma kira ka oga kike daua
ana kaidaˈi neˈeri. Bore ma kira ka maˈu
logo ˈada ˈani ngwae ki.

Na saefiloˈanga sulia takisi
(Matthew 22:15-22; Mark 12:13-17)

20 Ma na faˈinaˈonaˈo ki kira ka iliili
ˈuana daoˈa toˈona ta masikwaˈa fuana
daulana sa Jesus. Ma kira ka folia ti ngwae
fasi ˈiri kira ka soke ˈani saefilolana sa
Jesus. Osiˈana kira oga kira ke fai fafia ˈani
ta ru neˈe noaˈa kasi saga, fasi ˈiri neˈe ka
bolo faˈinia kwatelana kwau fuana ngwae
gwaungaˈi ˈi Rom neˈe lia sulia ˈi Judea.
21 Kira dao siana, ma kira ka fata ˈuri,
“Ngwae faˈamanata kwa, kaimili saiana
ˈoko faˈamanata, ma ˈoko saea na ru
mamana ki. Ma ˈoe kosi ˈado goˈo faˈinia
ta ngwae ˈani ta tae neˈe kira manata
sulia. ˈOko faˈamanata goˈo ˈamu su-
lia mamanaˈanga ma kwaiogaiˈanga God
fuana na ngwae ki.
22 Saea maˈi fuaimili, ˈUri ma nia bolo
goˈo ˈana fuakulu fuana kwatelana mani
ana takisi fuana tatalafaˈa ˈi Rom nama
noaˈa?”
23 Ma sa Jesus ka lia saiana na ˈosoˈa
kira, ma nia ka fata ˈuri,
24 “Faˈataˈinia basi maˈi taˈi selene
fuaku.” Ma kaidaˈi kira ngalia maˈi taˈi
selene fuana, nia saefiloda ka ˈuri, “ˈUri
ma, nununa sa tai niniˈa ˈi fafona selene
neˈe? Ma na satana sa tai niniˈa?”
Ma kira olisia kira ka ˈuri, “Na ngwae
tatalafaˈa ˈi Rom.”
25 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Diˈia
ˈunaˈeri, kamu ka kwatea fuana na tata-
lafaˈa ˈi Rom na ru nia ki, ma kamu ka
kwatea logo ru God ki fuana God.”
26 Ma kira ka tua aroaro, osiˈana kira
ˈarefo liu ana olisiˈanga sa Jesus. Ma noaˈa
kira kasi bolo naˈa fuana neˈe kira ka
dao toˈona ta sokeˈa laˈu fuana sa Jesus ˈi
maana ngwae ki.

Na saefiloˈa ˈuana na tataˈe ˈanga
faˈasia maeˈa
(Matthew 22:23-33; Mark 12:18-27)

27 Sui, ti Sadusi kira leka maˈi siana sa
Jesus. Na Sadusi ki neˈe kira saea fasi na
ngwae ki noaˈa kira kasi tataˈe laˈu faˈasia
na maeˈa. Ma kira ka saefiloa sa Jesus kira
ka fata ˈuri,
28 “Ngwae Faˈamanata kwa, sa Moses
nia keresia na taki fuaka ka alangaˈi ˈuri,
‘Diˈia ta ngwae nia mae, ma na ˈafe nia ka
mauri ˈua, bore ma noaˈa nia kasi toˈo ana
ta ngela, na ngwaefuta nia ka korea laˈu na
gwaˈi ˈuru neˈeri, fasi ˈiri kera ka toˈo ana
ta ngela fuana ka talafuila na ngwae neˈe
nia mae naˈa.’
29 “ˈIu ma, ana taˈi kaidaˈi, fiu ngwae
asina ki kira tua. Ma na ngwae ˈi naˈo
korea kini, ma noaˈa kasi alua goˈo ta
ngela, ma ngwae neˈeri ka mae naˈa ˈana.
30 “Ma na ruana ngwae ka korea laˈu na
gwaˈi ˈuru neˈeri, ma nia ka mae logo.
31 Sui uula ngwae ka ˈunaˈeri logo. Ma
ka ˈunaˈeri logo fuana ai burina ki taˈifau.
Na fiu ngwae asina neˈeri ki taˈifau goˈo,
kira korekorea kini neˈeri, ma noaˈa kira

✡ **20:17** Sam 118:22

kasi toˈo goˈo ana ta ngela, ma kira ka mae taˈifau naˈa.
32 Ma ˈisilana, kini neˈeri ka mae logo.
33 ˈUri ma, ana asoa neˈe God ke taˈea ngwae mae ki taˈifau faˈasia maeˈa, sa tai ada neˈe na ˈafe nia? Osiˈana na fiu ngwae asina neˈeri ki taˈifau goˈo ba kira korekorea kini neˈeri.”
34 Ma sa Jesus nia olisida ka ˈuri, “Kaidaˈi neˈe, na ngwae ki ma na kini ki, kira araˈi ma kira ka ˈafe.
35 Bore ma ana kaidaˈi neˈe nia maˈi ˈua, na ngwae ki ma na kini ki neˈe kira bolo faˈinia na tataˈenga faˈasia na maeˈa, ma kira ka toˈo naˈa ana na mauriˈa firi ˈi langi, noaˈa kira kasi araˈi ma kira kasi ˈafe naˈa,
36 duˈungana kira diˈia naˈa ˈada na ˈainsel ki, ma noaˈa kira kasi mae naˈa. Kiraˈa na ngela God ki naˈa, osiˈana kira tataˈe naˈa faˈasia na maeˈa.
37 “ˈUnaˈeri, ma na kerekereˈa sa Moses nia faˈamadakola naˈa fuaka neˈe na ngwae mae ki, kira ka mauri laˈu. Osiˈana kaidaˈi ba God nia faˈataˈinia fuana sa Moses ana mafula ba duˈafia ˈai tiˈitiˈi baera, sa Moses nia saea God ˈania, ‘God sa Abraham, ma God sa Aesak, ma God sa Jakob.’✡
38 Na fadalana ˈuri: Ti ngwae neˈe kira mae naˈa, kira foˈosia goˈo ˈada God, osiˈana kira mauri naˈa faˈinia.”
39 Ma ti ngwae adulu na ngwae faˈamanata ana taki ki, kira ka fata ˈuri, “Ngwae faˈamanata kwa, na olisiˈanga ˈoe nia leˈa liu!”
40 Ma kira ka maˈu naˈa fuana saefiloˈanga laˈu.

Sa Jesus nia ˈalako ana kwalafa sa David ma na Aofia nia logo
(Matthew 22:41—23:36; Mark 12:35-40)

41 Sui sa Jesus ka saefilo ˈuri ada, “Nia faˈuta, neˈe kira saea na Christ neˈe ngwae ana na kwalafa sa David?
42 Sa David ba fata ˈuri ana ˈi saena Kerekereˈa Sam ki,✡
‘God nia fata ˈuri fuana Aofia nau:
ˈOko tua bali ˈoloˈolo aku, ma ˈoko gwaungaˈi faˈinau,
43 masia kaidaˈi nau kui alua malimae ˈoe ki ka roˈosuliˈo.’

44 “Sa David ˈana talana neˈe nia saea na Christ ˈani na ‘Aofia.’ Nia neˈe, na Christ nia noaˈa laˈu ˈalako ana kwalafa sa David goˈo ˈana. Niaˈa Aofia nia logo.”
45 Kaidaˈi ngwae ˈoro ki kira sailinga, sa Jesus ka fata ˈuri fuana na fafarongo nia ki,
46 “Muke madafi kamu faˈasia na ngwae faˈamanata ana taki sa Moses ki, sulia kira oga leka liliu faˈinia toro rengorengo keta ki. Ma kira ka oga liu logo fasi na ngwae ki kira ke faˈaˈinotoˈada, ma ke fata leˈaleˈa fuada ˈi maana usiˈa ki. Ma kira ka oga tuaˈa ˈi naˈona kula ˈinotoˈa ni tuaˈa ki saena luma fuana foˈongaˈa ki, ma ana kula leˈa ki kaidaˈi ana fangaˈa ki.
47 Sui bore ˈana, ngwae neˈe ki kira bilia na luma ma na ru gwaˈi ˈuru ki toˈo ani. Ma kira ka foˈo keta, fasi ˈiri na ngwae ki ke fata leˈa sulida. ˈIu, na ngwae faˈamanata ana taki sa Moses ki, kwaˈikwaˈinga kira ke baˈa taˈa liu fuada!”

21

Sa Jesus tafea na kwateˈa taˈi gwaˈi ˈuru dalaˈa
(Mark 12:41-44)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia tua ˈua saena Luma Abu God, nia ka lialia, ma ka lisia ngwae toˈoru ki kira leka maˈi fuana kwate maniˈa saena na kufikufi ru fuana alu maniˈa ˈi saena.
2 Ma nia ka lisia logo taˈi gwaˈi ˈuru neˈe nia dalaˈa liu. Nia leka maˈi, ma ka kwatea ro mangisiˈi mani tiˈitiˈi ki.
3 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, na kwateˈa neˈe gwaˈi ˈuru dalaˈa neˈe nia kwate, nia doe ka tasa liufia ngwae neˈe kira kwate mani doe ki.
4 Osiˈana ngwae toˈoru ki, kira kwatea goˈo ˈada ta bali tiˈitiˈi ana toˈoruˈa kira ki. Bore ma gwaˈi ˈuru dalaˈa neˈe, nia kwate taˈifau naˈa ana ru ki neˈe nia toˈo ana fuana tualana.”

Sa Jesus fata sulia malangisilana na Luma Abu God
(Matthew 24:1-21; Mark 13:1-19)

5 Ma ti fafarongo ana sa Jesus, kira ka tafea na Luma Abu God, sulia neˈe lisilana nia kwanga leˈa liu ana gwaˈi fau leˈa neˈe kira laungia ˈani ki ma ana kwateˈa ki logo neˈe kira kwatea fuana God. Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuada,
6 “Ru neˈe ki taˈifau ninaˈa kamu lisiˈi naˈa, na asoa nia ke dao maˈi neˈe noaˈa ta taˈi gwaˈi fau kasi teo ˈi fuila, bore ma kike takalo taˈifau ˈi ano!”
7 Ma kira ka saefiloa kira ka ˈuri, “Ngwae faˈamanata kwa, angita neˈe ru neˈeri ki ke dao maˈi ana? Ma ta tae neˈe ke baˈa fuli fasi ˈiri ke faˈataˈinia kaidaˈi fuana ru neˈe ki taˈifau ke fuli ma ka dao ana?”
8 Ma sa Jesus nia olisida ka ˈuri, “Kaumulu ke lialia leˈa, ma noaˈa kamu kasi alaˈania ta ngwae ka talaˈi rora amuˈa.

✡ **20:37** Eksodas 3:6 ✡ **20:42** Sam 110:1

Osiˈana na ngwae ˈoro ki kike baˈa dao maˈi ˈania sataku, ma kira ke fata ˈuri, ‘Nauˈa naˈa neˈe na Christ!’ Ma kira ke fata logo ˈuri, ‘Na kaidaˈi ˈolea nia dao naˈa!’ Noaˈa kamu kasi leka sulida.

9 Ma noaˈa kamu kasi maˈu ana kaidaˈi kamu rongoa na fuˈanga ki, ma na alaˈanga sulia na fuˈanga ki, duˈungana ru neˈeri ki ke fuli basi ˈi naˈo. Sui bore ˈana ru neˈeri ki ka fuli, na ˈisilana kaidaˈi noaˈa kasi karangi ˈua.”

10 Sui sa Jesus ka fata laˈu fuana fafarongoa nia ki ka ˈuri, “Na maˈe fanoa ki kira ke fuˈalida kwailiu, ma na ˈinotoˈanga ki kira ke fuˈalida kwailiu.

11 Ma na tikitiki doe ki ka dao, ma na fioloˈa ki, ma na unuˈi mataˈinga doe liu ki ke liu ana fanoa ki taˈifau, ma ru doe matamata fuana maˈungilana ki, ma na maˈetoto ka sakatafa maˈi faˈasia saena lofana mamanga.

12 “Ma ˈi naˈona ru neˈeri ki ka fuli, kike baˈa fulia ru taˈa ki amuˈa, osiˈana kamu roˈosuli nau. Kike baˈa firiˈi kamu, ma kira ke faˈanonifii kamu, ma kira ke kwate kamu saena na luma fuana foˈongaˈa ki fuana na ilitoˈolamuˈa, ma kira ke alu kamu ˈi saena na lokafo, ma kira ke ngali kamu ˈi naˈona faˈinaˈonaˈo ki fuana matalangaˈi lamuˈa.

13 Ka ˈunaˈeri ma na kaidaˈi neˈe leˈa naˈa fuamuˈa fuana fataˈa sulia na Faˈarongoˈa Leˈa God neˈeriˈa.

14 Ma kamu kasi manata ˈabera laˈu ˈuana ta tae neˈe muke olisida ˈania.

15 Osiˈana nai baˈa kwatea taˈifau naˈa fuamuˈa na alaˈanga ana na liatoˈonga, ma noaˈa ta malimae amuˈa neˈe ke fata sauli kamu, nama ka fata dalea ru neˈe kamu saeˈe ki.

16 Ma na maˈa kamu ki, ma teˈa kamu ki, ma na ai burimuˈa ki, ma na ngwaefuta kamu ki, ma na kwaima kamu ki, kike baˈa kwate kamu fuana na faˈinaˈonaˈo ki. Ma ti ngwae amuˈa kike baˈa saungida.

17 Na ngwae ki taˈifau kike baˈa sulangaˈi kamu duˈungaku.

18 Ka ˈunaˈeri bore ˈana, ˈafitaˈi ta taˈi ifu tiˈitiˈi ana gwaumuˈa ka noˈana.

19 Muke uu ngasi ˈani faˈamamanaˈanga kamu ki, ma muke mauri firi.”

20 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada, “Kaidaˈi kamu lisia na ngwae ni fuˈa ki, kira ala kalia ˈi Jerusalem, muke saiana kike baˈa takalongaˈinia na fanoa doe neˈe.

21 Ma ana kaidaˈi neˈeri, ngwae neˈe kira tua ˈi Judea, kira ke tafi taˈifau ˈuana gwauna faˈi ua ki. Ma ngwae neˈe kira tuatua saena maˈe fanoa doe neˈe, kira ke tafi fasia. Ma na ngwae neˈe kira tua kalikalia maˈi noaˈa kira kasi oli laˈu maˈi ˈuana fanoa doe neˈe.

22 Duˈungana kaidaˈi naˈa ana matalangaˈinga niniˈa, fasi ˈiri na tae ki ba kira kerekere sulia ˈi saena Kerekereˈa Abu ke dao mamana nama maˈi.

23 Ana kaidaˈi neˈeri, kwaimanatai ˈanga doe fuana kini ki neˈe kira ina, ma na kini neˈe kira faˈasusufia kala ngela ki, osiˈana neˈe nia ˈafitaˈi fuada neˈe kike tafi. Ma na kwaimanatai ˈanga doe logo ke baˈa toˈea ngwae ana fanoa neˈe, duˈungana God ke kwaiˈia na ngwae ˈi neˈeri ki.

24 Ti ngwae ada kira ke saungida ˈani sele ni ofoˈa. Ma ti ngwae ada kira ke dauda, ma kike firi fafida, ma kira ka ngalida ˈuana fanoa matamata ki. Ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kike faˈalia fanoa doe ˈi Jerusalem leleka ka dao ana ˈisilana kaidaˈi kira ki.

Sa Jesus fata sulia olilana maˈi
(Matthew 24:29-35; Mark 13:24-31)

25 “Ru matamata ki ke fuli fuana na sina, ma na madamo, ma na bulubulu ki. Ma na ngwae ana na maˈe fanoa doe ki taˈifau ˈi saena na magalia, kira ke fitala, ma kira ka maˈu ˈania na ngalulana ma na raˈelana asi, ma na rurulana faˈi nafo ki.

26 Ma na ngwae ki kira ke maefelo sulia kira maˈu liu, kaidaˈi kira masia na daolana maˈi ru neˈe fafia na magalia neˈe taˈifau. Osiˈana na ru ˈi lofana mamanga ki, kira ke leka rora.

27 ˈUnaˈeri mala, nauˈa, na Ngela Ngwae, nau ku fiˈi dao sakatafa maˈi. Nau kui dao maˈi faˈinia na ngasingasiˈanga doe, ma na madakoˈanga doe ˈi fafona na gwaˈi salo ki.

28 Ma kaidaˈi na ru neˈeri ki nia talaˈae ke fuli, muke uu, ma muke lia alaˈa, osiˈana kaidaˈi God ke faˈamauri kamu, nia dao karangi naˈa maˈi.”

29 Sui sa Jesus ka fata sulia na tarifulaˈa neˈe fuada ka ˈuri, “Muke manata basi sulia ˈai neˈe kira saea ˈania figi faˈinia ˈai ki taˈifau laˈu ˈi neˈe.

30 Kaidaˈi kamu lisia na rauna nia ngosa, muke saiana na kaidaˈi fuana unitaˈi ˈakoˈakoˈa nia karangi naˈa.

31 Ka ˈunaˈeri logo, ana kaidaˈi kamu lisia ru neˈeri ki nia fuli, muke sai naˈa ana kaidaˈi fuana God ke gwaungaˈi, nia dao karangi naˈa.

32 Ru mamana liu nau ku saea fuamuˈa, ru neˈeri ki taˈifau ke dao maˈi sui mala ngwae neˈe kira mauri ana kaidaˈi neˈe ki, kike fiˈi mae.*

* **21:32** nama Ru mamana neˈe nau ku saea fuamuˈa, magalia neˈe noaˈa kasi mango ˈi naˈona ru neˈeri ki taˈifau ke baˈa dao maˈi.

33 Na mamanga ma na magalia neˈe kike baˈa sui, bore ma fatalaku tutua noaˈa kasi sui.

34 “Muke lia lia leˈa. Noaˈa kamu kasi roˈo ana fangaˈa doe ki, ma na kwaˈu lilingaˈanga ki, ma na manata ˈaberaˈanga ki ana na mauriˈa neˈe saena magalia. Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, faˈi asoa neˈeri ka dao faˈatona kamu diˈia ta ˈaisiki.

35 Sulia asoa neˈeri ka dao maˈi fafia na ngwae ki taˈifau, ana kula ki taˈifau ˈi saena magalia neˈe.

36 Muke lialia leˈa, ma muke foˈo ana kaidaˈi ki taˈifau, fasi ˈiri muke toˈo ana na ngasingasiˈanga fuana na mauriˈa ˈi saena ru neˈeri ki neˈe ke fuli. Ma fasi ˈiri kamu kasi ˈeke laˈu kaidaˈi kamu ke uu ˈi naˈoku, na Ngela Ngwae.”

37 Ana asoa ki taˈifau, sa Jesus nia faˈamanata ngwae ki saena Luma Abu God. Ma saˈulafi ki nia ka leka ˈuana gwauna faˈi ua ˈi Olif.

38 Ma ana ˈofodangi makalokaloˈa ki taˈifau, ngwae ˈoro ki kira ka leka maˈi saena Luma Abu God fuana rongolana fatalana sa Jesus.

22

Na lokoˈi ruˈanga ngwae ki fuana saungilana sa Jesus
(Matthew 26:1-5; Mark 14:1-2; John 11:45-53)

1 Na kaidaˈi fuana Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa Jiu ki, nia karangi naˈa. Ana fangaˈa neˈe, kira saiana ˈanilana beret neˈe noaˈa ta isi ana.

2 Ma na fata abu doe ki, ma na ngwae faˈamanata ana taki ki, kira ka manata ˈuana sau ago lana sa Jesus, osiˈana kira maˈungia na ngwae ki.

Sa Judas nia alafafia na kwatelana sa Jesus fuana malimae nia ki
(Matthew 26:14-16; Mark 14:10-11)

3 Ma sa Saetan ka dao maˈi ˈi saena manatana sa Judas Iskariot, ta ngwae ana akwala ma na ro fafarongoa ba sa Jesus ki.

4 Nia neˈe sa Judas ka leka kwau siana fata abu doe ki, ma na faˈinaˈonaˈo ki ana ngwae neˈe kira lia sulia Luma Abu God, ma ka saea fuada nia saiana ke kwaiˈafi naˈa fuana daulana sa Jesus.

5 Ma kira ka saeleˈa liu, ma kira ke kwate mani fuana.

6 Sa Judas ka alafafia, ma ka talaˈae ka lia ˈuana ta kaidaˈi neˈe noaˈa ta ngwae kasi tua faˈinia sa Jesus, fasi ˈiri nia ka ˈolosaea sa Jesus fuada.

Sa Jesus sasi akaˈu fuana faˈi asoa ana Fangaˈa Daofaˈi Liuˈa
(Matthew 26:17-25; Mark 14:12-21; John 13:21-30)

7 ˈUnaˈeri, na asoa neˈe na ngwae Jiu ki fuana ˈanilana beret neˈe noaˈa ta isi ˈi saena, nia dao naˈa. Asoa neˈeri, kira saungia logo kala sipsip ki, ma kira ka sasi akaˈu ana fanga fuana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa.

8 Ma sa Jesus ka kwatea sa Peter faˈinia sa John ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Moro leka sasi akaˈu ana fanga fuakulu fuana ˈanilana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa.”

9 Kera ka saefilo ˈuri ana sa Jesus, “ˈI faˈi neˈe ˈoko oga keroˈo ke sasi akaˈu ana kula fuana fangaˈa?”

10 Sa Jesus olisi kera ka fata ˈuri, “Kaidaˈi koroˈo dao kwau ana fanoa, moke dao toˈona taˈi ngwae nia ngalia na faˈi ru fuana ngali kafoˈa. Moke leka sulia ˈuana luma neˈe nia leka ˈuana.

11 Moke fata ˈuri fuana ngwae neˈe luma nia, ‘Na ngwae faˈamanata nia fata maˈi ˈuri fuamu: ˈI faˈi neˈe maˈe luma fuana nau kui ˈania na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa faˈinia fafarongo nau ki?’

12 Ma na ngwae neˈeri ke faˈataˈinia maˈe luma doe ana luma neˈeri nia tua ˈi lifua, kula neˈe ru ki kira sasi akaˈu naˈa ani, ma ˈi neˈeri moro ke sasi akaˈu ana fanga ki.”

13 ˈUnaˈeri, kera ka leka naˈa, ma kera ka dao toˈona ru ki taˈifau diˈia nama ba sa Jesus nia saea fuadaroˈo. Ma kera ka sasi akaˈu naˈa ana fanga ˈi neˈeri.

Na fangaˈa na Aofia
(Matthew 26:26-30; Mark 14:22-26; 1 Korint 11:23-25)

14 Nia dao naˈa ana kaidaˈi fuana ˈanilana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, ma sa Jesus faˈinia na lifurongo nia ki, kira ka tua naˈa ana kula ni fangaˈa.

15 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Nau ku oga liu naˈa ˈanilana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa faˈi kaumulu, sui mala nau ku fiˈi nonifii ˈaku.

16 Ma nau ku saea fuaumulu, nia ˈafitaˈi nau ku ˈania laˈu na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa faˈi kamu, leleka ka dao ana kaidaˈi ana faˈamamanalana ana kaidaˈi God ke gwaungaˈi.”

17 Sui sa Jesus ka ngalia na titiu, ma ka baˈatafea God. Sui nia ka fata ˈuri fuada, “Muke ngalia, ma muke ˈado ana ˈi safitamulu.

18 Nau ku saea fuaumulu, ˈita ˈi taˈena ka oli alaˈa, nau kusi kwaˈufia laˈu na waen neˈe, leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe God ke gwaungaˈi ana ke dao maˈi.”

19 Sui sa Jesus ka ngalia na beret, ma
ka baˈatafea God, sui nia ka ngiia, ma
ka kwatea fuada. Ma ka fata ˈuri, “Na
noniku neˈe nau ku kwatea olisi kamu
niniˈa. Muke ˈani funifaraˈa ana ru neˈe
fuana manataˈanga toˈoku.”
20 ˈI buri ˈana na fangaˈa, nia ngalia
logo na titiu, ka fata ˈuri, “Nia naˈa neˈe
ˈabuku neˈe nia afe ka foˈosi ˈani olisi
kamu. ˈAni ˈabuku, God ka faˈangasia na
fau alangaˈinga faolu.
21 “Lisia basi! Na ngwae neˈe ke baˈa
kwate nau fuana malimae nau ki, nia tua
goˈo ˈana faˈi nau ˈi neˈe ana kula ni
fangaˈa.
22 Duˈungana nauˈa, na Ngela Ngwae,
nai baˈa mae diˈia nama God nia oga
fuaku. Bore ma nia taˈa liu fuana na
ngwae neˈe nia kwate nau fuana malimae
nau ki!”
23 Ma kira ka talaˈae fuana saefilo
kwailiuˈanga ˈi safitada ˈuana sa tai ada
neˈe ke baˈa sasi ru neˈeri.

Na olisuˈusuˈunga sulia na ˈinotoˈanga
(Matthew 20:25-26; Mark 10:42-43)

24 Ma na fafarongo nia ki kira ka
olisuˈusuˈu ˈi safitada kwailiu fuana sa tai
ada neˈe nia talingaˈi ka tasa.
25 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kau-
mulu saiana na ngwae gwaungaˈi ki neˈe
kira gwaungaˈi fuana ngwae noaˈa laˈu
Jiu ki, kira toˈo ana ngasingasiˈanga, ma
kira sai liu ana usungaˈilana ngwae fuana
sasilana ru kira ogaˈi ki. Ma kira ka oga
na ngwae ki kira ka saeda ˈani na ngwae
talingaˈi ki.
26 Sui bore ˈana, noaˈa kamu kasi sasi
laˈu ˈunaˈeri ˈi safitamuˈa. Ma sa tai
aumulu neˈe nia kwaitalaˈi, nia ke diˈia na
ngwae neˈe nia enoeno. Ma na ngwae neˈe
nia talingaˈi, nia ke diˈia na ngwae ni rao.
27 ˈUri ma sa tai neˈe kira saea neˈe nia
ngwae talingaˈi, na ngwae neˈe nia tua
fuana na fangaˈa, nama na ngwae neˈe nia
rao fuana? Na ngwae neˈe nia tua fuana
fangaˈa neˈe nia talangaˈi. Bore ma nau
ku tua ˈi safitamuˈa diˈia na ngwae neˈe
nia rao.
28 “Kamu tua naˈa faˈi nau ˈi saena na
ilitoˈonga nau ki taˈifau.
29 Diˈia na Maˈa nau nia kwatea taˈifau
naˈa gwaungaˈi ˈanga fuaku, nauˈa bore
nau ku kwatea logo na gwaungaˈi ˈanga
fuamuˈa,
30 fasi ˈiri muke fanga faˈi nau, ma muke
kwaˈu faˈi nau ˈi saena ˈInotoˈanga nau.
Ma kamu ke tua ana kula ni tuaˈa ana na
gwaungaˈi ˈanga ki, ma muke gwaungaˈi
fafia na akwala ma ro fuuˈi ngwae ba ˈi
Israel ki.”

Sa Jesus eta fataˈa ˈani sa Peter ke tofea niaˈa
(Matthew 26:31-35; Mark 14:27-31; John 13:36-38)

31 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana sa Peter,
“Simon Peter kwa! ˈOke fafarongo basi.
God nia alaˈania naˈa sa Saetan, fasi ˈiri ke
ili ˈuana ke takalongaˈi kamu taˈifau faˈasi
nau, diˈia ngwae neˈe nia rao ˈi saena oˈola
fuana efolana maga ru leˈa ki faˈasia na
taˈetaˈe ru taˈa ki.
32 Ka ˈunaˈeri bore ana kwala Simon,
nau ku foˈo fuamu, fasi ˈiri neˈe noaˈa
ˈoe kosi oli faˈi buri ˈani na fitoˈonga ˈoe.
Ma ana ta kaidaˈi neˈe ˈoke manata oli
laˈu maˈi ˈuaku, ˈoko faˈangasingasia naˈa
ngwae neˈe kira faˈamamana nau ki.”
33 Ma sa Peter nia olisia ka ˈuri, “Aofia
ˈae, nau ku kwaimaˈakwali goˈo ˈaku
fuana lekaˈa faˈi ˈoe ˈi saena lokafo ma
fuana maeˈa faˈi ˈoe!”
34 Ma sa Jesus nia olisia ka ˈuri, “Peter
kwa, nau ku saea fuamu, ˈi taˈena saena
faˈi rodo neˈe, ˈi naˈona na karai nia ke
baˈa angi, ˈoke tofe uulu fau aku fasi ˈoko
kina nau.”
35 Sui sa Jesus ka saefilo ˈuri ana fa-
farongo nia ki, “ˈUri ma kaidaˈi ba nau ku
asungaˈi kamu kwau, ma noaˈa kamu kasi
toˈo ana ta mani, nama ta ngwaˈi, nama ta
taˈe butu, ˈuri ma kamu olidoko ana ta ru
ba?”
Ma kira olisia kira ka ˈuri, “Noaˈa goˈo.”
36 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Bore ma
ana kaidaˈi neˈe, diˈia sa tai neˈe nia toˈo
ana ta mani nama ta ngwaˈi, nia ka ngalia
nama ˈana. Ma sa tai neˈe noaˈa kasi toˈo
ana ta sele ni ofoˈa, nia ke ˈoifoli ˈani na
toro ˈi sae doe nia, ma ka folia ta sele
ˈana.*
37 Nau ku saea ru neˈe fuamuˈa, osiˈana
neˈe Kerekereˈa Abu ba fata suli nau ˈuri,
‘Kira fikua faˈinia na ngwae taˈa ki.’✡ Ru
neˈeri ke baˈa fuli naˈa fuaku, duˈungana
na kerekereˈa ki taˈifau goˈo suli nau ke
baˈa fuli mamana naˈa.”
38 Ma na fafarongo nia ki kira ka fata
ˈuri, “Aofia kwa, lisia basi, kulu toˈo naˈa
ana ro sele ni ofoˈa ki ˈi neˈe!”
Ma nia ka olisida ka ˈuri, “Nia leˈa naˈa.
Mango naˈa ˈira.”

Sa Jesus nia foˈo gwauna ua ˈi Olif
(Matthew 26:36-46; Mark 14:32-42)

39 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki,
kira faˈasia naˈa fanoa doe neˈeri, ma kira
ka leka naˈa ˈuana faˈi ua kira saea ˈani

* **22:36** Sa Jesus saea ru neˈe fuana ka faˈabasua fafarongo nia ki ˈiri kike sasi akaˈu si neˈe kike baˈa dao toˈona malimae ki neˈe ke faˈakaisida. ✡ **22:37** Aesea 53:12

Olif, diˈia ba kira ˈidu faˈi leka leka ana
kaidaˈi ki.
40 Ma kaidaˈi kira dao ana kula neˈeri,
nia ka fata ˈuri fuada, “Muke foˈo, ˈasu
ˈubani na ilitoˈonga ki kata liufi kamu.”
41 Sui sa Jesus nia leka tiˈitiˈi laˈu kwau
faˈasida ka bolo faˈinia ˈuiˈa ˈania na fau,
ma ka bobo uruuru ˈi ano, ma ka foˈo.
42 Nia ka fata ˈuri, “Maˈasi ˈae, diˈia ˈoko
maˈudi, ˈoke lafua ˈamu na nonifiiˈanga
neˈe faˈasi nau. Sui bore ˈana, noaˈa
laˈu na kwaiogaiˈanga nau, bore ma sulia
kwaiogaiˈanga ˈoe lala.”
43 Ma taˈi ˈainsel faˈasia ˈi langi nia dao
maˈi, ma ka faˈangasingasia niaˈa.
44 Ma kaidaˈi neˈe liana nia fii liu, nia
ka foˈo ngasingasiˈa laˈu. Ma na ˈidaˈida
neˈe ˈi nonina udu ka ˈasi ˈi ano diˈia ta
giragira ˈabu.
45 Ma kaidaˈi nia tataˈe faˈasia na
foˈongaˈa, nia ka oli siana na fafarongo nia
ki. Kira maliu ˈada, duˈungana kira esela
liu duˈungana liadilaˈanga.
46 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Faˈuta
neˈe kamu ka maliu re? Mulu tataˈe, ma
muke foˈo, ˈasu ˈubani na ilitoˈonga ki
kata liufi kamu.”

Kira daua sa Jesus
(Matthew 26:47-56; Mark 14:43-50; John 18:3-11)

47 Kaidaˈi sa Jesus nia fata ˈua goˈo ˈana
faˈinida, taˈi fikuˈa doe kira ka dao naˈa
maˈi. Ma taˈi ngwae ana na fafarongo ba
nia ki, neˈe satana sa Judas, nia talaˈida
maˈi. Ma nia ka dao maˈi siana sa Jesus,
ma ka nonoˈia.†
48 Bore ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana,
“Judas kwa, ˈoko kwate nau, na Ngela
Ngwae, fuana na malimae nau ˈani
nonoˈilaku!”
49 Ma kaidaˈi na fafarongo ki kira tua
faˈinia sa Jesus, kira ka lisia ru neˈe, kira
ka fata ˈuri, “Aofia kwa! ˈUri ma kaimili
ke kumulida ˈani sele ni ofoˈa neˈe kami
ki?”
50 Ma taˈi ngwae ada, ka kwaiˈia taˈi
ngwae ni rao na ˈingataˈi fata abu, ma ka
kwaˈi tafia naˈa na bali alinga ˈoloˈolo ana.
51 Goˈo sa Jesus ka fata ˈuri, “Mango naˈa
ˈira!” Ma nia ka sama toˈona na alingana
na ngwae neˈeri, ma ka gura nia naˈa.
52 Sui sa Jesus ka fata fuana na fata abu
doe ki, ma na ngwae neˈe kira folo ˈusia
na Luma Abu God, ma na ngwae ˈaˈana
ki neˈe kira leka maˈi neˈeri fuana na
daulana, nia ka ˈuri, “ˈUri ma, nauˈa ta
ngwae bili niniˈa, ˈiri kamu ke dao maˈi
ˈuaku faˈinia na sele ki ma na subi ki re?
53 Nau ku tua goˈo ˈaku siaumulu ˈi
saena na Luma Abu God sulia asoa ki,
bore ma noaˈa kamu kasi sasi goˈo ˈuana
daulaku. Bore ma kaidaˈi kamu naˈa
niniˈa, ˈiri kamu ke rao naˈa ˈani na
ngasingasiˈanga sa Saetan, na ngwae neˈe
gwaungaˈi fafia maˈe rodo.”

Sa Peter nia tofe fafia sa Jesus
(Matthew 26:57-58, 69-75; Mark 14:53-54, 66-72; John 18:12-18, 25-27)

54 Sui kira ka daua naˈa sa Jesus, ma
kira ka talaˈia naˈa ˈi saena na luma na
ˈingataˈi fata abu. Ma sa Peter ka leka
daudau naˈa maˈi burida ana ta agi tala
neˈe tau logo faˈasida.
55 Ma taˈi mafula kira kedea ˈi tofongana
kula abitako saena faˈi labu ana luma, ma
sa Peter ka tua naˈa faˈinia na ngwae neˈe
kira tua kalikalia na mafula neˈeri ki.
56 Ma kaidaˈi taˈi kini sariˈi ni rao nia
lisia sa Peter neˈe tua ˈi neˈeri karangia
na mafula, nia ka lia filoa mala ma ka fata
ˈuri, “Na ngwae neˈe nia tua logo faˈinia
sa Jesus.”
57 Bore ma sa Peter ka tofe ka ˈuri, “Kini
neˈe kwa, nau ku ˈiri saiana na ngwae
neˈana!”
58 Ma noaˈa kasi tau logo ˈi buri ˈana,
taˈi ngwae ka lisia sa Peter ma ka fata ˈuri,
“ˈOe ta ngwae logo ada niniˈa!”

Bore ma sa Peter nia olisia ka ˈuri,
“Kwaraˈae, nau ku noaˈa kwa.”
59 Ma fulingana kala kadi kaidaˈi tiˈitiˈi
laˈu ˈi buri ˈana, taˈi ngwae laˈu ka fata
ngasingasiˈa ka ˈuri, “Nia mamana. Na
ngwae neˈe nia tua logo faˈinia sa Jesus,
duˈungana niaˈa logo na ngwae faˈasia ˈi
Galili!”
60 Bore ma sa Peter nia olisia ka ˈuri, “Se
ngwae neˈe kwa, nau ku kina na ru neˈe
ˈoko fata sulia kwa!”

Ma kaidaˈi nia fata goˈo ˈana ˈunaˈeri,
na karai ka angi naˈa.
61 Ma na Aofia ka abula, ma ka lia saga
kwau fuana sa Peter. Ma sa Peter ka
manata naˈa toˈona alaˈanga ba na Aofia
nia saea fuana ba ˈuri, “ˈI naˈona karai ka
angi, ˈoke tofe uulu fau aku fasi ˈoko kina
nau.”
62 Ma sa Peter ka ruˈu kwau ˈi maa, ma
ka angi ikaika naˈa ˈania liadilaˈanga doe
liu.

Kira nangasia sa Jesus
(Matthew 26:59-68; Mark 14:55-65; John 18:19-24)

† **22:47** nonoˈia Diˈia na falafala ana Jiu ki, na kwainonoˈi ˈanga faˈataˈinia kwaimaˈanga ma fuˈusi doeˈa fuana na faˈamanata faˈasia na fafarongo nia. Nia bolo faˈinia na fafarongo ka fata leˈaleˈa na faˈamanata nia ˈani nonoˈilana limana.

63 Ma na ngwae ni ofoˈa ki neˈe kira folo
kalia sa Jesus, kira ˈoidorole ˈania, ma kira
ka nangasia.
64 Ma kira ka firi bokota na maana, ma
kira ka saefiloa kira ka ˈuri, “ˈOke saea
basi sa tai niniˈa nangasiˈo?”
65 Ma kira ka saea alaˈanga taˈa ˈoro ki
logo ana.
66 Ma ˈofodangi kaidaˈi nia laˈa naˈa, na
ngwae kwai talaˈi Jiu ki, ma na fata abu
doe ki, ma na ngwae faˈamanata ana na
taki ki, kira alaˈa fiku, ma kira ka talaˈia
maˈi sa Jesus fuada.
67 Ma kira ka fata ˈuri fuana, “ˈOke
saea fuaimili. ˈUri ma ˈaeˈo neˈe na
Christ, na ngwae neˈe God nia filia fuana
faˈamaurilamiˈa?”
Ma nia olisida ka ˈuri, “Diˈia nau ku saea
fuamuˈa, nia ˈafitaˈi muka faˈamamana
nau.
68 Ma diˈia nau ku saefilo kamu ˈuana
taˈi ru, nia ˈafitaˈi muka olisia.
69 Bore ma nia ˈita ana kaidaˈi neˈe ka
oli alaˈa, nauˈa, na Ngela Ngwae, nai baˈa
tua ˈi bali lima ˈoloˈolo ana God neˈe nia
ngasingasiˈa ka tasa, ma nau ku gwaungaˈi
faˈinia.”
70 Ma kira taˈifau goˈo kira saefiloa kira
ka ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo naˈa neˈe na Ngela
God?”
Ma nia olisida ka ˈuri, “Nia neˈana kamu
tala saea naˈa.”
71 Ma kira ka fata ˈuri, “Noaˈa kulu kasi
oga naˈa ta fata faˈamamanaˈanga laˈu.
Osiˈana kulu tala rongoa taˈifau naˈa ana
fatalana neˈe nia saea niaˈa Ngela God!”

23

Sa Jesus nia uu ˈi naˈona sa Paelat
(Matthew 27:1-2, 11-14; Mark 15:1-5; John 18:28-38)

1 Ma na fikuˈa ana ngwae faˈinaˈonaˈo
neˈeri taˈifau, kira tataˈe, ma kira ka
talaˈia sa Jesus siana sa Paelat fuana na
matangaˈilana.
2 Ma kira ka talaˈae fuana fai fafilana
ˈania ru rora ki, ma kira ka ˈuri, “Kaimili
dao toˈona na ngwae neˈe nia fata alin-
gana na ngwae kami ki. Ma ka saea
fuada fasi noaˈa kira kasi kwatea laˈu na
mani ana na takisi fuana na tatalafaˈa ˈi
Rom, ma nia ka saea fasi nia naˈa neˈe na
Christ, na ngwae neˈe God nia filia fuana
tatalafaˈanga.”
3 Ma sa Paelat ka saefiloa ka ˈuri, “ˈUri
ma ˈaeˈo neˈe tatalafaˈa ngwae Jiu ki
kwa?”
Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nia neˈana
ˈoko saea naˈa.”
4 Sui sa Paelat ka fata ˈuri fuana na fata
abu doe ki, ma na fikuˈa neˈeri, “Nau ku
ˈiri dao toˈona goˈo ta roraˈa ana na ngwae
neˈe fuana saungilana.”
5 Ma kira ka fata ngasingasiˈa ma kira
ka ˈuri, “Bore ma saena abaˈi kula taˈifau
ˈi Judea, na ngwae neˈe nia faˈalia naˈa
ngwaˈi toˈa ˈania faˈamanataˈanga nia.
Nia ˈita nama maˈi ˈi Galili leleka ka dao
naˈa ˈi neˈe logo.”
6 Ma kaidaˈi sa Paelat nia rongoa ru
neˈeri, nia ka saefiloda ka ˈuri, “ˈUri ma na
ngwae neˈe nia leka maˈi faˈasia ˈi Galili
niniˈa?”
7 Ma kaidaˈi nia saiana neˈe sa Jesus nia
leka maˈi faˈasia na kula neˈe sa Herod
nia gwaungaˈi fafia, nia ka kwate kwau sa
Jesus siana sa Herod. Osiˈana sa Herod nia
tua logo ˈi Jerusalem ana kaidaˈi neˈeri.
8 Ma kaidaˈi sa Herod nia lisia sa Jesus,
nia ka saeleˈa liu, osiˈana nia rongoa na
alaˈanga sulia, ma ka kwaimasi ana ka tau
naˈa maˈi fuana na lisilana. Ma nia oga
lisilana sa Jesus fuana sasilana ta ru ni
ˈarefoˈanga ana.
9 Sa Herod nia saefiloa ru ˈoro ki ana,
bore ma sa Jesus noaˈa kasi olisia goˈo ˈani
ta ru.
10 Ma na fata abu doe ki, ma na ngwae
faˈamanata ana na taki ki, kira uu logo ˈi
neˈeri, ma kira ka alaˈa ngangata fuana
giosilana sa Jesus.
11 Ma sa Herod faˈinia na ngwae ni
fuˈanga nia ki, kira ka ˈoidorole ˈada ˈani
sa Jesus, ma kira ka fata taˈa ana. Ma kira
ka faˈaruˈufia ˈani taˈi ifi keta leˈa, ma kira
ka oli laˈu faˈinia siana sa Paelat.
12 Ma nia ˈita ana faˈi asoa neˈeri, sa
Herod ma sa Paelat kera fiˈi fiku kwaima
laˈu. ˈI naˈo keroˈa na ro malimae ki.

Kira matalangani sa Jesus fuana maeˈa
(Matthew 27:15-26; Mark 15:6-15; John 18:39—19:16)

13 Sa Paelat ka fikua naˈa fata abu doe
ki, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma na
ngwae ki.
14 Ma ka fata ˈuri fuada, “Kamu kwatea
naˈa maˈi na ngwae neˈe siaku, muka saea
fasi nia tala ˈi rora ana ngwae ki faˈasia na
dongalana gwaungaˈi ˈi Rom. Ma lia basi,
nau ku saefiloa ˈi maamulu, ma noaˈa nau
ku ˈiri dao goˈo toˈona ta roraˈa ana faˈinia
ru neˈe kamu giosia faˈinia ki.
15 Ma sa Herod bore kasi dao goˈo toˈona
ta roraˈa ana, nia neˈe nia ka olitaˈinia
logo maˈi ˈana. Na ngwae neˈe noaˈa kasi
sasia goˈo ta ru neˈe nia rora fasi ˈiri nia
ka mae.
16 Nia neˈe, nau ku kwatea goˈo kwau
ˈiri kira ke kwaiˈia. Sui nau ku kwatea ka
leka naˈa ˈana.”
17 Ana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, sa
Paelat ka logea taˈi ngwae neˈe nia tua ˈi

saena lokafo fuana na Jiu ki, osiˈana na
falafala kira neˈe ˈunaˈeri naˈa.
18 Bore ma kira taˈifau goˈo neˈe kira ako
kira ka ˈuri, “Mulu saungia ngwae neˈe ke
mae! Ma mulu logea lala maˈi ˈamulu sa
Barabas fuaimili!”
19 Sa Barabas kira alua saena na lokafo,
osiˈana nia etangia na fuˈanga doe ˈi saena
na fanoa doe neˈeri, ma niaˈa na ngwae
sau ngwae.
20 Sa Paelat nia oga ke logea sa Jesus, ma
nia ka saefiloa laˈu kwau na fikuˈa neˈeri.
21 Bore ma kira ka inaˈu ana akoˈa ma
kira ka ˈuri, “Mulu saungia ke mae! Muka
fotoˈia ana na ˈai rara folo!”
22 Ma sa Paelat ka fata ˈuri laˈu fuada
ana uula kaidaˈi, “Bore ma ta roraˈa tae
neˈe nia sasia? Noaˈa naisi dao goˈo toˈona
ta ru neˈe nia sasi fasi ˈiri nia ke mae.
Nia neˈe nai kwatea kwau ˈiri kike kwaiˈia
goˈo, sui nai logea, ma nia ke leka naˈa
ˈana.”
23 Bore ma kira ka ako ma ka inaˈu
ana ma kira ka suˈusuˈu faˈinia fuana
fotoˈilana sa Jesus ana ˈai rara folo. Ma
na akoˈa kira ka liufia naˈa.
24 Ma sa Paelat ka kwatea na
kwaˈikwaˈinga neˈe kira suˈusuˈu faˈinia
osiˈana ganiˈa kira.
25 Ma nia ka logea sa Barabas na ngwae
ba kira oga, na ngwae ba kira alua ˈi saena
lokafo fuana etangilana na fuˈanga doe,
ma na sau ngwaeˈa. Sui sa Paelat ka kwa-
tea sa Jesus fuada, sulia na kwaiogaiˈanga
kira.

Kira foto fafia sa Jesus ana na ˈai rara folo

(Matthew 27:32-44; Mark 15:21-32; John 19:17-27)

26 Ma na ngwae ana ofoˈa ki, kira ka
talaˈia naˈa sa Jesus fuana na maeˈa. Ma
kaidaˈi kira leka kwau, kira ka saka toˈona
taˈi ngwae neˈe satana sa Simon, faˈasia
na fanoa ˈi Saeren. Kira daua sa Simon
kaidaˈi nia leka maˈi ma ka ruˈu saena
labu ˈi Jerusalem faˈasia taˈi kula maˈi
ˈi maa. Ma kira ka alua naˈa ˈai rara
folo ˈi gwauna ˈabaˈabana, ma kira ka
suˈumaˈinia ˈiri nia ka ngalia ˈi burina sa
Jesus.
27 Ma taˈi fikuˈa doe kira ka leka ˈi
burina. Ma ti kini ˈi saena na fikuˈa neˈeri
kira oˈomae, ma kira ka angisia.
28 Sa Jesus nia abula fuada ma ka fata
ˈuri, “Kini ana ˈi Jerusalem ˈae! Noaˈa
kamu kasi angi laˈu ˈuaku. Muke angisi
kamu lala talamuˈa, ma na ngela kamu ki.
29 Osiˈana nia ke baˈa dao ana faˈi asoa
neˈe ngwae ki kike fata ˈuri, ‘Na ˈoilakiˈa
fuana na kini neˈe kira ˈabaraˈa ki, ma na
kini neˈe noaˈa kasi faˈafuta ki, ma noaˈa
kira kasi faˈasusu ki!’
30 Ma kaidaˈi neˈeri na ngwae ki kike
baˈa fata ˈuri fuana na faˈi ua ki, ‘Muke
ˈasi maˈi fafi kami.’ Ma kira ka fata ˈuri
fuana na totoloa ki, ‘Muke ofo maˈi fafi
kami.’
31 Osiˈana diˈia kira sasia ru ˈunaˈeri
aku, na ngwae neˈe nau ku saga, kike baˈa
sasia ru neˈe nia taˈa ka tasa amuˈa neˈe
kamu toˈo ana na taˈangaˈa ki.”
32 Ma kira ka ngalia logo ro ngwae
folofolo bili ki fuana na saungilada faˈinia
sa Jesus.
33 Ma kaidaˈi kira dao ana kula neˈe
kira saea ˈani “Na Lasi Ngwae,” kira ka
fotoˈia sa Jesus ana na ˈai rara folo. Ma
na ro ngwae folofolo bili ba kiri, kira ka
fotoˈidaroˈo logo ana ro ˈai rara folo ki, taˈi
ngwae ana bali ˈoloˈolo ana sa Jesus, ma ta
ai ana bali mauli ana.
34 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Maˈasi, ˈoke
rufuanata ada, osiˈana kira kina ru neˈe
kira sasia.”
Ma na ngwae ni ofoˈa ki ka masa diˈia
daisiˈanga, fasi ˈiri kira ke dao toˈona sa
tai ada neˈe ke ngalia ta ifi ana sa Jesus.
35 Na ngwae neˈe kira uu ˈi neˈeri ki,
kira ka ada goˈo ˈada ana, ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki, kira ka ˈoidorole
ˈani kira ka ˈuri, “Nia faˈamauria na
ngwae matamata ki. Diˈia nia neˈe na
Christ, na ngwae neˈe God nia filia, nia
totolia nia ke faˈamauria niaˈa talana.”
36 Ma na ngwae ni ofoˈa ki, kira ka
ˈoidorole logo ana, ma kira ka leka kwau
siana, ma kira ka kwatea na waen ˈafae
fuana.
37 Ma kira ka fata ˈuri, “Diˈia ˈaeˈo na
tatalafaˈa ngwae Jiu ki, ˈoke faˈamauriˈo
talamu!”
38 Ma kira ka keresia na alaˈanga ˈuri
maˈi gwauna na ˈai rara folo, “Niaˈa naˈa
neˈe na ngwae tatalafaˈa Jiu ki.”
39 Ma taˈi ngwae ana na ro ngwae ba
kira fotoˈida faˈinia sa Jesus, nia ka fata
buri tolingaˈi ana ka ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo
neˈe na Christ? ˈOke faˈamauriˈo talamu
ma keroˈo logo!”
40 Bore ma na ruana ngwae ka balu-
fia ka ˈuri, “ˈUri ma, ˈoe kosi maˈungia
goˈo kwaˈikwaˈinga God kwa? Kulu bolo
taˈifau goˈo, osiˈana kira kwatea goˈo taˈi
kwaˈikwaˈinga fuakulu.
41 Ma koroˈa niniˈa, na kwaˈikwaˈinga
neˈe nia saga goˈo ˈana, osiˈana koro
ngalia naˈa ˈi maana ru taˈa neˈe koro
sasiˈi ki. Bore ma noaˈa nia kasi sasia goˈo
ta ru rora.”
42 Ma nia ka fata ˈuri fuana sa Jesus,
“Jesus ˈae, ˈoke manata toˈoku, kaidaˈi
ˈoke oli maˈi ˈani gwaungaˈinga ˈoe.”

43 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Nau ku
saea na ru mamana fuamu, ˈi taˈena ˈoke
tua faˈi nau ˈi langi.”

Na maelana sa Jesus
(Matthew 27:45-56; Mark 15:33-41; John 19:28-30)

44 Nia ˈita ˈi tofongana na asoa, na sina
ka bulumae, ma abaˈi kula neˈeri taˈifau
ka rodoˈa, leleka ka dao ana uula kadi sina
saˈulafi.
45 Ma na ifi doe neˈe nia bokota na kula
abu ˈi saena na Luma Abu God ka gaa ˈani
ro baliˈi ru ki.
46 Ma sa Jesus nia ka ako doe ka ˈuri,
“Maˈasi, nau ku kwatea naˈa kwau na
mangoku fuamu.” Nia ka fata ˈunaˈeri ka
sui goˈo, nia ka mae naˈa.
47 Ma na faˈinaˈonaˈo ana ngwae ni
ofoˈa ki nia lisia ru neˈeri, ma nia ka
baˈatafea God ka ˈuri, “Nia mamana, niaˈa
na ngwae ˈoloˈolo!”
48 Ma kaidaˈi na ngwae neˈeri ki kira
fiku, ma kika bubungia, kira lisia maelana
sa Jesus ka sui, kira taˈifau oli naˈa ˈada ˈi
fanoa kira ki. Ma kira ka fidalia fuˈufuˈuda
fuana faˈataˈilana na liadilaˈanga kira ki.
49 Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira
saiana sa Jesus, faˈinia na kini neˈe kira
leka ˈi burina faˈasia ˈi Galili ki, kira uu
tau goˈo ˈada, ma kira ka lisia ru neˈeri ki
taˈifau.

Kira kwaiatoa sa Jesus
(Matthew 27:57-61; Mark 15:42-47; John 19:38-42)

50-51 Ma taˈi ngwae faˈasia na fanoa ˈi
Arimetea ˈi saena na abaˈi kula ˈi Judea,
neˈe satana sa Josef, nia tua logo ˈi neˈeri.
Ma nia na ngwae saga, ma na ngwae leˈa,
ma nia ka kwaimasi logo fuana lisilana
neˈe God ke gwaungaˈi fafia ngwae nia ki.
Ma sui bore ˈana nia ta ngwae ana na fiku
taˈi ngwae lokoˈi ru Jiu ki, nia kasi ala goˈo
fafia ru neˈe kira saea, ma kira ka sasiˈi
ana sa Jesus ki.
52 Nia ka leka siana sa Paelat, ma ka gani
ˈuana na nonina sa Jesus.
53 Ma nia ka lafua naˈa nonina sa Jesus,
ma ka buta ˈani na ˈaba ifi kwao. Ma
nia ka alua ˈi saena na faoda faolu fuana
kwaiatolana ngwae mae ki neˈe kira ˈilia
ˈi saena na fau doe.
54 Ma faˈi asoa neˈeri na Farere. Ma
na asoa fuana sasi akaˈu ˈanga na Sabat,
na asoa ana mamaloˈanga, nia karangi
talaˈae naˈa.
55 Na kini neˈe kira leka maˈi burina
sa Jesus faˈasia ˈi Galili ki, kira leka logo
faˈinia sa Josef. Ma kira ka lisia naˈa faoda
neˈeri, ma kira ka lisia naˈa alulana sa
Jesus ˈi saena.
56 Sui kira ka oli ˈi fanoa, ma kira ka sasi
akaˈu ana ngwaingwai ki, ma na ru moko
leˈa ki fuana na ongolana ˈania nonina sa
Jesus. Bore ma ana asoa ana Sabat, kira ka
mamalo naˈa, diˈia na taki nia saea.

24

Sa Jesus nia mauri laˈu
(Matthew 28:1-10; Mark 16:1-8; John 20:1-10)

1 Ma ana Sande ˈofodangi laˈa bilabila,
na ngwaˈi kini baera kira ngalia na ng-
waingwai moko leˈa ki neˈe kira sasi akaˈu
ani, ma kira ka leka naˈa ˈi maana faoda
neˈeri.
2 Ma kira ka lisia faoda neˈeri nia ˈifi
naˈa, duˈungana na babaˈi fau noaˈa kasi
teo naˈa ˈi maana na faoda.
3 Ma kira ka ruˈu kwau, bore ma noaˈa
kira kasi lisia naˈa na nonina na Aofia sa
Jesus.
4 Ma kaidaˈi kira manata goˈo ˈada ˈua
sulia ru neˈeri, ro ˈainsel neˈe kira ruˈufia
na ifi neˈe ngwasinasina liu ki, kera ka
sakatafa maˈi, ma kira ka uu ˈi sulida.
5 Na kini neˈeri ki kira ka maˈu liu, ma
kira ka gwautoli ˈi ano. Bore ma na ro
ngwae neˈeri ki, kera ka fata ˈuri fuada,
“Faˈuta neˈe kamu ka lulu ˈuana na ngwae
neˈe nia mauri goˈo ˈana ˈi saena kula
fuana na ngwae mae ki re?
6 Noaˈa nia kasi tua naˈa ˈi neˈe, nia
mauri laˈu naˈa. Kamu manata toˈona
basi, nia faˈarongo kaumulu taˈifau ana,
kaidaˈi ba nia tua ˈua faˈi kamu ˈi Galili.
Nia fata ˈuri ba,
7 ‘Kike baˈa kwate nau, na Ngela Ngwae,
fuana na ngwae taˈa ki, ma kira ke saungi
nau ana na ˈai rara folo, sui ana uula asoa,
nau kui mauri laˈu.’ ”
8 Sui na kini neˈeri ki kira ka manata
toˈona na fatalana.
9 Ma kira ka oli naˈa faˈasia na faoda,
ma kira ka faˈarongoa na akwala ma taˈi
ngwae ana fafarongo nia ki, ma ti ngwae
laˈu neˈe kira dao toˈoda.
10 Na kini neˈe kira faˈarongoa na li-
furongo nia ki, neˈe ˈi Mary faˈasia ˈi
Magdala, ma ˈi Joana, ma ˈi Mary na teˈa
sa James, ma ti kini laˈu.
11 Bore ma na lifurongo ki kira ka fia
fasi na kini neˈeri ki kira alaˈa bani goˈo
ˈada, ma noaˈa kira kasi faˈamamana goˈo
fatalada.
12 Bore ma sa Peter nia tataˈe, ma ka lalili
ˈuana maana faoda. Ma nia orooro kwau,
ma ka lisia goˈo na ifi kwao ki neˈe teo ˈi
neˈeri. Sui nia ka oli, ma ka ˈarefo liu ana
ru neˈe nia fuli.

Ro ngwae ki lisia sa Jesus nia mauri laˈu
(Mark 16:12-13)

13 Ana faˈi asoa neˈeri, ta ro ngwae
ana fafarongo sa Jesus ki, kera leka ˈuana
na fanoa ˈi Emeas. Nia bolo faˈinia taˈi
akwala kadi tala* faˈasia ˈi Jerusalem.
14 Ma kera ka alaˈa adaroˈo sulia ru
neˈeri ki taˈifau neˈe nia fuli.
15 Ma kaidaˈi kera alaˈa adaroˈo, sa Jesus
nia leka karangi kera maˈi, ma ka leka logo
faˈi kera.
16 Kera ka lisia goˈo adaroˈo, bore ma
God noaˈa ˈiri alaˈani fuana kera ka lia
saiana.
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo,
“Tae niniˈa koroˈo alaˈa maˈi sulia kaidaˈi
nini koroˈo leka maˈi ana?”

Ma kera ka uu nene, ma manataladaroˈo
ka dila.
18 Ma taˈi ngwae adaroˈo neˈe satana sa
Kleopas, nia fata ka ˈuri, “Nau ku fia sali
ˈaeˈo goˈo neˈe ˈoko tua ˈi Jerusalem, ma
ˈoko kina goˈo ˈamu na ru neˈe fuli saena
asoa neˈe ki.”
19 Ma sa Jesus nia saefiloda ka ˈuri, “Ru
faˈuta ki neˈana re?”

Ma kera olisia, kera ka ˈuri, “Ru neˈe
kira sasia ana sa Jesus, na ngwae ba ˈi
Nasaret. Na ngwae neˈeri, niaˈa na profet,
na ngwae fuana alaˈanga ˈania fatalana
God, duˈungana God ma na ngwae ki kira
saiana na fatalana nia ngasingasiˈa, ma na
raolana ka talingaˈi liu.
20 Na fata abu doe kami ki, ma na
ngwae kwaitalaˈi ki, kira kwatea fuana
saungilana, ma kira ka fotoˈia ana na ˈai
rara folo.
21 Ma kaimili ka manata ˈaimili sulia fasi
nia naˈa neˈe ke baˈa logea ngwae ˈi Israel
ki. Ma taˈena na uula asoa naˈa ˈi buri
ˈana ru neˈe ki niˈi fuli.
22 Ma kami ka ˈarefo liu, duˈungana ti
kini ana fikuˈa kaimili, kira leka dao ana
na faoda.
23 Bore ma noaˈa kira kasi lisia na non-
ina. Ma kira ka oli maˈi, kira ka saea neˈe
kira lisia na ˈainsel ki neˈe faˈarongoda
ˈani neˈe nia mauri laˈu.
24 Ma ti ngwae laˈu ana fikuˈa kaimili,
kira leka logo ana na faoda neˈeri, ma
kira ka dao toˈona nia mamana naˈa, diˈia
nama ba kini neˈeri ki kira saea. Bore ma
kira ka ˈiri lisia naˈa nonina sa Jesus.”
25 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo,
“Koroˈo boleboleˈa liu! Ma na manata-
muroˈo kasi ˈaliˈali fuana na faˈamamana
lana ru ba na profet ki kira saea naˈa maˈi
ˈi naˈo.
26 Na Christ ke nonifii basi, sui nia ka fiˈi
gwaungaˈi ˈania ˈinotoˈanga doe.”
27 Ma sa Jesus ka faˈamanata kera ˈani
ru ba kira saea sulia na Christ ˈi saena
na Kerekereˈa Abu ki. Nia talaˈae ana na
kerekereˈa sa Moses ki ma na kerekereˈa
na Profet ki.
28 Ma kaidaˈi kira dao karangia naˈa
fanoa neˈe kira leka ˈuana, sa Jesus ka sasi
diˈia nia ke liu dao faˈi liu adaroˈo.
29 Ma kera ka luia, ma kera ka fata
ˈuri, “ˈOke tua basi maˈi ˈamu faˈi keroˈo,
osiˈana bali ana asoa nia liu naˈa, ma
karangi ka rodo naˈa.” Ma nia ka leka naˈa
ˈana faˈinidaroˈo.
30 Kaidaˈi nia tua naˈa fuana fangaˈa
faˈi kera, nia ka ngalia afu beret, ma ka
baˈatafea God, sui ka ngiia na beret neˈeri,
ma ka kwatea fuadaroˈo.
31 Kaidaˈi kera lisia ru neˈeri, God ka
alaˈanida kera ka fiˈi lia saiana, ma nia ka
noˈana naˈa faˈasidaroˈo.
32 Ma kera ka alaˈa kwailiu fuadaroˈo,
kera ka ˈuri, “Se! Kaidaˈi ba nia alaˈa
faˈi koro sulia maˈi tala, ma ka faˈamanata
koro ˈani na Kerekereˈa Abu ki, koro
saeleˈa liu.”
33 Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, kera
tataˈe, kera ka oli laˈu ˈuana ˈi Jerusalem.
Ma kera ka dao toˈona na akwala ma taˈi
fafarongo neˈe kira fiku goˈo ˈada, faˈinia
ti ngwae laˈu.
34 Ma ngwae ki saena fikuˈa neˈeri ka
faˈarongodaroˈo ˈuri, “Na Aofia nia mauri
laˈu, mamana naˈa! Nia dao tafa fuana sa
Simon!”
35 Ma kera ka alaˈa sulia na ru ba nia fuli
sulia na tala, ma sulia na kaidaˈi kera lia
saiana kaidaˈi nia ngiia na afu beret.

*Sa Jesus faˈataˈinia talana fuana fa-
farongo nia ki*
*(Matthew 28:16-20; Mark 16:14-18;
John 20:19-23; Acts 1:6-8)*

36 Kaidaˈi ro ngwae neˈeri ki kera alaˈa
goˈo ˈadaroˈo fuada ˈua, sa Jesus nia
daotafa, ma ka uu ˈi safitada, ma ka fata
ˈuri fuadulu, “Na aroaroˈanga ke tua faˈi
kamu.”
37 Ma kira ka lebe, ma kira ka maˈu liu,
osiˈana kira fia fasi kira lisia ta anoano ru.
38 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Tae neˈe
sasia ma kamu ka maˈu? Noaˈa kamu kasi
manata ruarua!
39 Nauˈa goˈo niniˈa. Mulu lisia ro lima
nau ki faˈinia na ro ˈae nau ki. Mulu sama
toˈona basi maˈi na noniku, ˈiri muke
saiana, duˈungana neˈe anoano ru noaˈa
kasi toˈo ana ta suli faˈinia ta fasiˈa, diˈia
niniˈa kamu lisia nau ku toˈo ana.”
40 Buri ˈana neˈe nia saea ru neˈeri ki ka
sui, nia ka faˈataˈinia naˈa fuila mala ana
nila ki ana ro lima nia ki ma na ro ˈae nia
ki fuada.

* **24:13** 11 kilomita

41 Ma kira ka saeleˈa liu faˈinia na
ˈarefoˈanga. Sui bore ˈana, kira manata
ruarua goˈo ˈada, duˈungana noaˈa kira
kasi sai leˈa ˈua ana. Ma sa Jesus ka fata
laˈu ˈuri fuada, “Mulu kwatea ta fanga
fuaku.”
42 Ma kira ka kwatea taˈi afu iˈa fuana.
43 Ma nia ka ngalia, ma ka ˈania ˈi
naˈoda.
44 Sui nia ka fata laˈu ˈuri fuada, “Ru
neˈe ki nau ku saea naˈa maˈi ˈua fuamuˈa,
kaidaˈi nau ku tua ˈua maˈi faˈi kamu.
Ru neˈe ki taˈifau ba kira keresiˈi suli
nau saena taki sa Moses ki, ma ˈi saena
kerekereˈa Profet ki, ma ˈi saena Sam ki,
kike baˈa dao mamana naˈa maˈi.”

Sa Jesus fane ˈuana ˈi langi
(Mark 16:19-20; Acts 1:9-11)

45 Sui sa Jesus ka ˈifingia manatalada ˈiri
kike saiana na Kerekereˈa Abu.
46 Nia ka fata ˈuri fuada, “Kira kerekere
suli nau, na Christ, nai baˈa nonifii, ma ana
uula asoa, nau kui tataˈe laˈu faˈasia na
maeˈa.
47 Ma nia ka ˈita maˈi ˈi Jerusalem
leleka ka dao saena fanoa ki taˈifau, muke
fata sulia na kakari alifaˈi ˈanga ma na
rufuanataˈanga ana taˈangaˈa ki ˈani na
sataku.
48 Ma kamuˈa naˈa neˈe muke faˈarongo
ˈania ru neˈe ki.
49 Ma nauˈa talaku, nai baˈa kwatea
fuamuˈa na Anoˈi ru Abu neˈe Maˈa nau
nia eta fataˈa ˈani. Ma muke kwaimasi
ˈi Jerusalem, leleka na ngasingasiˈanga
faˈasia ˈi langi ka koso maˈi fafi kamu.”
50 Sui ma nia ka talaˈida naˈa faˈasia ˈi
saena fanoa doe neˈeri, leleka kira ka dao
ana fanoa ˈi Betani, ma nia ka taˈea naˈa
limana ˈi langi, ma ka faˈaleˈa kira.
51 Ma kaidaˈi nia faˈaleˈa kira goˈo ˈana
ˈua, nia ka faˈasi kira, ma ka fane naˈa ana
ˈuana ˈi langi.
52 Ma kira ka faˈa aofia, sui kira ka
oli naˈa ˈada ˈi Jerusalem faˈinia na
saeleˈanga doe.
53 Ma ana kaidaˈi ˈoro ki kira tua goˈo
ˈada ˈi saena na Luma Abu God fuana na
baˈatafelana God.

Na Faˈarongoˈa Leˈa Neˈe Sa John Nia Keresia

Sa John na ngwae fafarongo sa Jesus niniˈa keresia buka neˈe. Sa John saea neˈe si diˈia ta ngwae oga ke lisia God, nia ke lia leˈa ana abulalana sa Jesus. Sa John nia keresia buka neˈe fuana ˈafilana ngwae ki fuana fitoˈonga ana sa Jesus Christ na Ngela God fasi ˈiri kike toˈo ana na mauriˈa mamana neˈe noaˈa kasi sui.

Saena buka neˈe, sa Jesus saea nia talana ˈani, "Nauˈa Niniˈa." Sataˈi ru neˈe, satana God niniˈa. God faˈataˈinia sata neˈe fuana sa Moses, kaidaˈi sa Moses nia lisia na mafula ba duˈa ana busu ˈai, bore ma na busu ˈai neˈeri noaˈa ta mafula ˈiri duˈafia. Ma kaidaˈi sa Jesus fata ˈuri, "Nauˈa Niniˈa," nia faˈataˈinia neˈe nia God.

Bali buka 2:1—12:50, sa John alaˈa sulia fiu faˈanadaˈa neˈe sa Jesus sasiˈi ki. Taˈi taˈi faˈanadaˈa faˈataˈi fuakulu ru sulia sa Jesus nia na Ngela God. Na faˈanadaˈa neˈe ki faˈataˈiniˈi sa Jesus naˈa neˈe na Christ, na ngwae ba God nia filia fuana ˈafilana na ngwae ki, ma niaˈa naˈa neˈe na Ngela God. Ma faˈanadaˈa neˈe ki faˈataˈiniˈi sa Jesus kwate ma mauriˈa firi.

Na ru talingaˈi ki saena na buka neˈe:

ˈI naˈona neˈe sa Jesus talaˈae ana raoˈa nia & 1:1-51

Sa Jesus sasi na raoˈa nia & 2:1—12:50

Wiki ˈisi ˈisi sa Jesus tua ˈi Jerusalem & 13:1—17:26

Sa Jesus mae ma ka mauri laˈu & 18:1—21:25

Na Christ nia alua naˈa ngwae

1 ˈIta ˈua naˈa maˈi ˈi naˈona mala neˈe God nia saungaˈinia na magalia, na ru neˈe kira saea ˈani na Alaˈanga nia tua naˈa, ma nia ka tua naˈa maˈi faˈinia God. Ma na Alaˈanga neˈeri, niaˈa neˈe God.

2 Ana etangilana, na Alaˈanga neˈe nia tua naˈa maˈi faˈinia God.

3 Ma God ka saungaˈinia na ru ki taˈifau ˈani niaˈa. ˈIu, na ru ki taˈifau neˈe God nia saungaˈiniˈi, nia saungaˈiniˈi ˈani na Alaˈanga.

4 Ma na mauriˈa mamana ka ˈita maˈi faˈasia na Alaˈanga neˈe. Ma na mauriˈa mamana neˈeri neˈe na madakolaˈa mamana neˈe faˈamadakola ru mamana ki sulia God fuana ngwae ki.

5 Ma na madakolaˈa neˈeri ka rara ˈi saena na maˈerodo, ma na maˈerodo ka noaˈa kasi faˈamaea.

6 God ka kwatea maˈi taˈi ngwae neˈe satana sa John ngwae ni Siuabu,

7 ka leka maˈi fuana na faˈarongolana na ngwae ki ˈani na madakolaˈa neˈe. Nia ka leka maˈi ka faˈarongo kira ˈani, fasi ˈiri na ngwae ki taˈifau kira ka rongoa ma kika faˈamamana.

8 Ma sa John ˈana talana noaˈa laˈu na madakolaˈa, nia leka lala maˈi fasi ˈiri ka faˈarongo ˈani na madakolaˈa neˈeri.

9 Sui, na madakolaˈa mamana neˈeri fiˈi leka maˈi ˈi saena magalia, ma ka raraˈafia na ngwae ki taˈifau.

10 Ma Alaˈanga neˈe nia tua naˈa ˈi saena magalia. God ka saungaˈinia naˈa magalia neˈe ˈani niaˈa, bore ma na ngwae ki noaˈa kira kasi lia sai goˈo ana.

11 Nia ka dao maˈi saena fanoa nia, bore ma na ngwae nia ki noaˈa kasi kwaloa goˈo.

12 Ma ti ngwae kira ka kwaloa, ma kira ka faˈamamana ana niaˈa, ma nia ka kwatea naˈa mamanaˈanga fuada ˈiri ka faˈitaˈinida ˈani na ngela God ki.

13 Kira futa faolu diˈia ngela God ki! Futaˈa faolu neˈe fuli maˈi ana God. Noaˈa nia ˈiri fuli sulia liaˈi ngwae ana magalia, nama ka futa ana ngwae saena magalia.

14 Na Alaˈanga neˈe ka alu naˈa ngwae, ma ka tua naˈa faˈi kia. Kami lisia naˈa na ˈinotoˈanga nia neˈe nia toˈo ana, osiˈana nia neˈe ngela mutaˈi God na Maˈa. Na leˈangaˈa ma na mamanaˈanga God ki taˈifau koso maˈi ˈuakulu ana niaˈa.

15 Sa John ngwae ni Siuabu ka faˈarongo sulia niaˈa, kaidaˈi ba nia ako ka fata ˈuri, "Nia naˈa na ngwae ba nau ku fata sulia ana kaidaˈi ba nau ku fata ˈuri, 'Na ngwae neˈe nia leka maˈi ˈi buriku, nia talingaˈi ka tasa liufi nau, osiˈana nia tua ˈua naˈa maˈi ˈi naˈona mala neˈe nau ku futa.' "

16 Ma sulia na kwaiˈofeˈanga doe nia, Christ ka kwatea naˈa ru leˈa ki taˈifau fuaka sulia asoa ki.

17 God ka kwatea logo na taki nia ki fuaka ana sa Moses. Bore ma nia kwatea maˈi na kwaiˈofeˈanga nia ma na mamanaˈanga sulia niaˈa ˈani sa Jesus Christ.

18 Ma noaˈa ta ngwae kasi lisia God. Talitoˈona goˈo na Ngela God, neˈe nia bolo faˈinia God na Maˈa, ma ka tua faˈinia, niaˈa neˈe ka faˈataˈinia God fuaka.

Sa John Siuabu saea fuana ngwae ki ke sasi akaˈu masia na Christ

(Matthew 3:1-12; Mark 1:1-8; Luke 3:1-18)

19 Na ngwae faˈinaˈonaˈo ki ana ngwae Jiu ki ˈi Jerusalem, kira ka kwatea naˈa fata abu ki, ma na ngwae kwaiˈafi ana fata abu ki, fasi ˈiri kira ka saefiloa sa John ˈuri, "ˈUri ma ˈaeˈo sa tai niniˈa?"

20 Ma sa John ka olisi madako ada ka
ˈuri, “Nauˈa noaˈa laˈu na Christ, na ng-
wae ba God filia fuana lafulana na ngwae
ki.”
21 Ma kira ka saefiloa laˈu kika ˈuri, “Aia,
ˈirai ma ˈaeˈo sa tai mo niniˈa kwa? ˈAeˈo
sa Elaeja?”
Ma nia ka olisida laˈu ka ˈuri, “Noaˈa.”
Ma kira saefiloa laˈu kira ka ˈuri, “ˈUri
ma ˈaeˈo neˈe na profet neˈe kami masia?”
Ma sa John ka olisida ka ˈuri, “Noaˈa.”
22 Ma kira ka saefilo ˈisi laˈu ana, kira
ka ˈuri, “Aia, ˈunaˈeri ma ˈaeˈo sa tai lala
niniˈa? ˈOke saea maˈi ta ru fuaimili, fasi
ˈiri kami ka faˈarongoa ˈani na ngwae neˈe
kira asungaˈi kaimili maˈi. Ta tae neˈe
ˈoko saea maˈi suliˈo talamu?”
23 Ma sa John ka olisida ˈani alaˈanga ba
sa profet Aesea nia keresia ka ˈuri, “Nauˈa
na ngwae ba ri ˈi saena na abaˈi kula kwasi
ka ˈuri, ‘Na Aofia ke dao naˈa maˈi! Muke
faˈasaga na tala fuana.’ ”✡
24 Ma na ngwae neˈe leka maˈi faˈasia na
Farasi ki, kira saefiloa laˈu kira ka ˈuri,
25 “Ma faˈuta neˈe ˈoko siuabua na ng-
wae ki, si diˈia neˈe ˈaeˈo noaˈa laˈu na
Christ, nama sa Elaeja, ma nama na profet
baera?”
26 Ma sa John ka olisida ka ˈuri, “Nau ku
siuabu goˈo ˈaku ˈani na kafo. Bore ma taˈi
ngwae neˈe kamu kina, nia uu goˈo ˈana ˈi
safitamuˈa.
27 Ma niaˈa neˈe na ngwae neˈe ka leka
maˈi ˈi buriku, bore ma noaˈa nau kusi
totolia neˈe nai orooro, ma ku logea na taˈe
butu nia ki.”
28 Ma ru neˈe ki taˈifau ka fuli ˈi Betani,
na fanoa ˈi bali ˈuana tataˈelana sina ana
kafo ˈi Jodan, kula ba sa John nia siuabua
ngwae ki ana.

Kala sipsip ni kwaisuˈusiˈanga God

29 Ana faˈi asoa ˈi buri, sa John ka lisia sa
Jesus ka leka maˈi siana, ma ka saea fuana
ngwae ki, “Muke lisia, niaˈa neˈe na ngwae
neˈe nia diˈia na kala sipsip God neˈe ke
lafua naˈa abula taˈangaˈa na ngwae ki ˈi
saena na magalia.
30 Niaˈa naˈa neˈe ngwae ba nau ku fata
sulia ana kaidaˈi ba nau ku fata ˈuri, ‘Taˈi
ngwae ke baˈa leka maˈi ˈi buriku. Nia ka
talingaˈi ka tasa liufi nau, osiˈana nia tua
ˈua naˈa maˈi ˈi naˈona mala neˈe nau ku
futa.’
31 ˈI naˈo maˈi, noaˈa nau kusi lia sai ˈua
ana ta ngwae faˈuta neˈe niaˈa, ˈunaˈeri
bore ˈana nau ku leka maˈi, ma nau ku
siuabu ˈani na kafo fasi ˈiri na ngwae ˈi
Israel ki kira ka saiana.”
32 Ma sa John ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku
lisia na Anoˈi ru Abu ka koso maˈi faˈasia ˈi
langi diˈia ta faˈi bola, ma ka toˈo ˈi fafona.
33 Noaˈa nau kusi lia sai ˈua ana. Bore
ma God ba kwate nau maˈi fasi ˈiri nau
ku siuabu ˈani na kafo, nia ka fata ˈuri
fuaku, ‘ˈOke baˈa lisia na Anoˈi ru Abu ke
koso maˈi, ma ke toˈo ˈi fafona taˈi ngwae.
Niaˈa naˈa neˈe na ngwae neˈe ke baˈa
siuabu ˈani na Anoˈi ru Abu.’ ”
34 Ma sa John ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku
lisia naˈa, ma nau ku saea fuamuˈa, nia
naˈa neˈe Ngela God.”

Na fafarongo etaeta sa Jesus ki

35 Ma ana taˈi faˈi asoa laˈu ˈi buri, sa
John ka uu logo ˈi neˈeri faˈinia ta ro
ngwae ana fafarongo nia ki.
36 Ana kaidaˈi sa Jesus ka liu ˈana, sa
John ka lisia, nia ka fata ˈuri, “Nia naˈa
na Kala Sipsip God.”
37 Ma na ro ngwae fafarongo nia ki, kira
rongoa ru neˈeri, ma keroˈa ka leka naˈa
adaroˈo sulia sa Jesus.
38 Ma sa Jesus ka abula, ma ka lisidaroˈo
kera leka suli nia, ma nia ka saefilo keroˈa
ka ˈuri, “Na tae niniˈa koroˈo lulu ˈuana?”
Ma kera olisia kika ˈuri, “Rabae kwa,
ˈoko tua ˈi faˈi?” Na fadalana rabae neˈe,
“ngwae faˈamanata.”
39 Ma nia ka olisia keroˈa ka ˈuri, “Moro
leka maˈi, ˈiri moro ka lisia.” Ma kera ka
leka faˈinia, ma kera ka lisia na kula neˈe
nia tua ana. Ma kera ka tua faˈinia sulia
faˈi asoa neˈeri. Ma agi asoa neˈeri ka bolo
naˈa faˈinia 4 kilokoˈi saˈulafi.
40 Ma taˈi ngwae adaroˈo neˈe sa An-
drew, na ngwaefuta sa Simon Peter.
41 Ma sa Andrew fiˈi leka ma ka dao
toˈona sa Simon na ngwaefuta nia, ma ka
faˈarongo nia ka ˈuri, “Keroˈo dao naˈa
toˈona na Mesaea.” Na fadalana alaˈanga
neˈeri neˈe na “Christ,” na ngwae ba God
nia filia fuana ˈafilana na ngwae ki.
42 ˈUnaˈeri ma nia ka talaˈia sa Simon
siana sa Jesus.
Ma sa Jesus ka bubu totongaˈi fuana, ma
ka fata ˈuri, “ˈAeˈo sa Simon, na ngela
sa John, nau ku faˈasata ˈoe naˈa ˈani sa
Sifas.” Na sata neˈeri neˈe kira saea logo
ˈani sa Peter, ma na fadalana neˈe, “Na
Fau.”

Sa Jesus saea sa Filip ma sa Nataniel fuana lekaˈa faˈinia

43 Sui ana ruana faˈi asoa, sa Jesus ka
manata ˈuana lekaˈa ˈuana abaˈi kula ˈi
Galili, ma nia ka dao toˈona sa Filip, ma ka
fata ˈuri fuana, “ˈOke leka maˈi faˈi nau.”
44 Ma sa Filip niaˈa neˈe ngwae faˈasia ˈi
Betsaeda, na maˈe fanoa sa Andrew ma sa
Peter.

✡ **1:23** Aesea 40:3

45 Aia, sa Filip ka dao toˈona sa Nataniel,
ma ka faˈarongo nia ka ˈuri, “Kaimili
dao naˈa toˈona na ngwae ba sa Moses
kerekere sulia saena taki ki, ma na profet
ki logo ba kira kerekere sulia. Niaˈa sa
Jesus na ngela sa Josef faˈasia ˈi Nasaret.”
46 Ma sa Nataniel ka fata ˈuri, “ˈOko fia
ta ru leˈa ka leka maˈi faˈasia ˈi Nasaret
kwa?”
Ma sa Filip ka olisia ka fata ˈuri fuana,
“Leka maˈi ko tala lisia ˈamu.”
47 Kaidaˈi sa Jesus nia lisia sa Nataniel
nia leka maˈi siana, nia ka fata sulia ka
ˈuri, “Na ngwae neˈe nia bolo liu naˈa
fuana kira ka saea niaˈa ˈani ngwae Jiu
mamana, osiˈana noaˈa naˈa ta sokeˈa ana
niaˈa!”
48 Sa Nataniel ka olisia ka ˈuri, “ˈOko sai
faˈuta aku kwa?”
Ma sa Jesus ka olisia ka fata ˈuri fuana,
“Nau ku lisi ˈoe ˈi ˈaena ˈai figi ˈi naˈona
neˈe sa Filip nia sae ˈoe.”
49 Ma kaidaˈi sa Nataniel ka rongoa na
ru neˈe, nia ka fata ˈuri, “Faˈamanata ˈae,
ˈaeˈo naˈa neˈe Ngela God! ˈAeˈo neˈe na
ngwae tatalafaˈa ngwae Jiu ki!”
50 Sa Jesus ka ˈuri fuana, “ˈOko fiˈi
faˈamamana goˈo neˈeriˈa, duˈungana ba
nau ku saea nau ku lisi ˈoe ˈi ˈaena ˈai figi?
Ma nau ku saea fuamu, ˈoke baˈa lisia ru
doe ki liufia mala ru neˈe.”
51 Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada, “Ru
mamana nau ku saea fuamuˈa, muke baˈa
lisia ˈi langi ke ˈifi, ma muke baˈa lisia logo
na ˈainsel God ki kike raˈe ˈalaˈa ˈuana ˈi
langi, ma kike koso maˈi fafoku nauˈa, na
Ngela Ngwae.”

2

Na araˈinga ˈi Kena

1 Buri ˈana ro asoa ki sui, taˈi ara
araˈinga ka fuli ana taˈi maˈe fanoa neˈe
satana ˈi Kena ˈi saena abaˈi kula ˈi Galili.
Ma teˈa sa Jesus ka tua logo ˈi neˈeri ana
kaidaˈi neˈeri.
2 Ma kira ka laefia logo maˈi sa Jesus
faˈinia na fafarongo nia ki ˈuana na ara
araˈinga neˈeri.
3 Ma kaidaˈi neˈe ngwae ki kira kwaˈu,
ma na waen kira ka sui, teˈa sa Jesus ka
fata ˈuri fuana, “Noaˈa kira kasi toˈo naˈa
ana ta waen.”
4 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Teˈa ˈae,
noaˈa ˈoe kosi sae nau laˈu fuana sasilana
ta ru, osiˈana na kaidaˈi nau noaˈa ˈua.”
5 Ma teˈa sa Jesus ka fata ˈuri fuana na
ngwae rao ki, “Muke sasi sulia ta ru neˈe
nia ke saea fuaumulu.”
6 Ma na ono kufikufi ru doe ki fuana
ngali kafoˈa neˈe kira saungaˈinia ˈani fau
niˈi teo ˈi neˈeri, fuana na tau limaˈanga
fuana na ngwae ki sulia na falafala Jiu ki.
Taˈi kufikufi ru nia bolo faˈinia ka ngalia
75 nama 115 lita kafo.
7 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana na ngwae
rao ki, “Kamu ka ongia na faˈi kufikufi ru
neˈe ki ˈani na kafo.” Ma kira ka ongiˈi
leleka ka fungu.
8 Sui nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke
ongia na kafo, ma kamu ka kwatea fuana
na ngwae ˈaˈana ana na fangaˈa.”
Ma kira ka kwatea fuana,
9 ma nia ka kwaˈu toˈona na kafo neˈeri,
neˈe ka alu naˈa na waen. Ma noaˈa nia
kasi saiana na waen neˈe nia leka maˈi
faˈasia ˈi faˈi. Bore ma na ngwae rao neˈe
kira ongia maˈi na kafo neˈeri goˈo neˈe
kira saiana taˈifau. ˈUnaˈeri na ngwae
ˈaˈana neˈe ka ri maˈi ˈuana na araˈi faolu
neˈeri,
10 ma ka fata ˈuri fuana, “Na ngwae ki
taˈifau kira kwatea na waen leˈa ˈi naˈo,
ma ˈi buri ˈana na ngwae ki kira kwaˈu ka
sui naˈa, nia ka fiˈi kwatea naˈa waen neˈe
dalakwai. Ma ˈoko gonia na waen leˈa liu
leleka ka dao naˈa ana kaidaˈi neˈe!”
11 Nia naˈa neˈe etana ru faˈanadaˈa
neˈe sa Jesus nia sasi ˈi Galili, ˈi saena na
fanoa ˈi Kena. Neˈeri nia ka faˈataˈinia
naˈa na ˈinotoˈanga nia, ma na fafarongo
nia ki kira ka faˈamamana ana.
12 Ma ˈi buri, sa Jesus faˈinia teˈa nia,
ma na ngwaefuta nia ki, ma na fafarongo
nia ki, kira ka leka naˈa ˈuana na fanoa ˈi
Kapaneam. Ma kira ka tua ˈi neˈeri sulia
bara faˈi asoa.

Sa Jesus lalia na ngwae ki faˈasia saena na Luma Abu God

(Matthew 21:12-13; Mark 11:15-17; Luke 19:45-46)

13 Aia, ma karangia naˈa na Fangaˈa ana
Daofaˈi Liuˈa na ngwae Jiu ki, sa Jesus ka
leka ˈuana na fanoa doe ˈi Jerusalem.
14 Ma ˈi neˈeri saena Luma Abu God,
nia ka lisia na ngwae neˈe kira ˈoifoliˈa
ˈani na buluka ki, ma na sipsip ki, ma na
bola ki fuana kwaisuˈusiˈanga. Ma nia ka
lisia logo na ngwae neˈe kira rokisi ˈani na
mani ki, kira tua ˈada ˈi ninimana na tatafe
kira ki.
15 Ma nia ka saungaˈinia ru fuana
kwaˈinga ˈani niliˈi kwalo ki, ma ka lalia
naˈa buluka ki, ma na sipsip ki, ma na
ru ki taˈifau faˈasia saena Luma Abu God.
Ma nia ka gilosia naˈa tatafe na ngwae
neˈe kira rokisi ˈani na mani ki, ma ka
takalongaˈinia naˈa mani kira ki.
16 Ma nia ka kwaˈi laelae sulia na ngwae
neˈe kira ˈoifoliˈa ˈani na bola ki ka ˈuri,
“Kamu ke ngalia naˈa ru neˈe ki ˈi maa!
Noaˈa kamu kasi saungaˈinia na Luma
Maˈa nau ˈani kula ni usiˈa!”

17 Ma na fafarongo nia ki kira ka manata
toˈona na Kerekereˈa Abu ba nia fata ˈuri,
“God ˈae, na alafeˈanga nau fuana na
Luma ˈoe, ka diˈia na mafula neˈe ˈako ˈi
saena mangoku.”✡
18 Sui na ngwae gwaungaˈi Jiu ki kira ka
saefiloa sa Jesus kira ka ˈuri, “Sa tai neˈe
kwatea mamanaˈanga fuamu fuana sasi-
lana ru neˈeri ki kwa? Diˈia God neˈe kwa-
tea mamanaˈanga fuamu, faˈataˈinia ta
faˈanadaˈa ˈiri neˈe kami ke faˈamamana
amu!”
19 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Diˈia
muke osia bore na Luma Abu neˈe, nai
baˈa faˈauua laˈu saena uulu faˈi asoa ki.”
20 Ma kira saefilo nia laˈu kira ka ˈuri,
“ˈUri ma ˈoke faˈauua laˈu saena uulu
faˈi asoa ki goˈo kwa? Na Luma Abu
God niniˈa, kira saungaˈinia mala sulia fai
akwala ma ono faˈi ngali ki!”
21 Bore ma na Luma Abu neˈe sa Jesus
nia fata sulia neˈe na nonina lala ˈana.
22 Ma ana kaidaˈi God ka taˈea niaˈa
faˈasia na maeˈa neˈe na fafarongo nia
ki fiˈi manata toˈona neˈe nia saea na
ru neˈe, ma kika fiˈi faˈamamana ana na
Kerekereˈa Abu ma na ru neˈe sa Jesus ka
saea.
23 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia tua ˈi
Jerusalem ana na Fangaˈa ana Daofaˈi
Liuˈa, na ngwae ˈoro ki kira faˈamamana
ana niaˈa, osiˈana kira lisia naˈa ru
faˈanadaˈa ki neˈe nia sasiˈi.
24 Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, sa Jesus
noaˈa kasi fitoˈoda goˈo, osiˈana nia sai
taˈifau goˈo ada.
25 Sui bore ˈana ta ngwae noaˈa kasi
faˈarongo nia ˈani ta ru sulia na ngwae,
nia sai goˈo ˈana ana na ru ki taˈifau saena
manatalada.

3

Sa Jesus faˈinia sa Nikodimas

1-2 Ana taˈi kaidaˈi, taˈi ngwae ˈinotoˈa
Jiu ki, nia leka maˈi siana sa Jesus. Na
ngwae neˈeri satana sa Nikodimas, niaˈa
ta ngwae ana Farasi ki. Nia leka maˈi
siana sa Jesus saena rodo, ma ka fata ˈuri
fuana, “Faˈamanata ˈae, kami saiana ˈaeˈo
na ngwae faˈamanata neˈe God kwatea
maˈi, osiˈana na ru faˈanadaˈa ki neˈe ˈoko
fuliˈi, ˈafitaˈi ta ngwae ka sasia diˈia God
noaˈa kasi tua faˈinia.”
3 Sa Jesus ka olisia ka fata ˈuri fuana,
“Ru mamana nau ku saea fuamu, ˈafitaˈi
ta ngwae ka lisia na mauriˈa neˈe God
gwaungaˈi fafia, diˈia noaˈa nia kasi futa
faolu laˈu.”
4 Ma sa Nikodimas ka saefiloa sa Jesus ka
ˈuri, “Na ngwae neˈe doe naˈa, nia ke futa
laˈu maˈi faˈuta kwa? ˈAfitaˈi liu fuana na
ngwae neˈe ka oli laˈu saena sirana teˈa
nia, ma ka futa laˈu maˈi!”
5 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Ru ma-
mana nau ku saea fuamu. ˈAfitaˈi liu
fuana ta ngwae ke ruˈu saena mauriˈa
neˈe God ke gwaungaˈi fafia, diˈia noaˈa
nia kasi futa ana kafo ma na Anoˈi ru Abu.*
6 Kaidaˈi ngwae nia futa ana na maˈa nia
faˈinia na teˈa nia, nia sau ana ngwae. Ma
sa tai neˈe ka futa ana Anoˈi ru Abu God,
nia futa faolu maˈi faˈasia ˈi langi.
7 Noaˈa ˈoe kosi ˈarefo, osiˈana nau ku
saea fuamu kamu ke futa faolu nama laˈu.
8 Na Anoˈi ru Abu nia diˈia na iru. Sulia
sui bore ˈoko rongoa na iru, noaˈa ˈoe kosi
lisia goˈo neˈe nia leka maˈi faˈasia ˈi faˈi,
nama ka leka ˈuana ˈi faˈi. Ma na Anoˈi ru
Abu logo, noaˈa ˈoe kosi lisia nia ka rokisi
faˈuta ana ngwae fuana ka alua na ngwae
faolu.”
9 Sa Nikodimas ka saefiloa laˈu ka ˈuri,
“ˈUri ma na ru neˈe ki ke mamana faˈuta
kwa?”
10 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri fuana, “ˈAeˈo
neˈe na faˈamanata ˈinotoˈa Jiu ki naˈa.
Ma faˈuta neˈe noaˈa ˈoe kosi sai goˈo ana
na fadalana ru neˈe ki?
11 Ru mamana nau ku saea fuamu, kami
faˈarongo ˈani na ru neˈe kami saiani
ki, ma mika fata sulia na ru neˈe kami
lisiˈi ki. Ma noaˈa ta ngwae amuˈa kasi
faˈamamana goˈo.
12 Aia, ma diˈia noaˈa kamu kasi
faˈamamana ana na ru neˈe nau ku
faˈarongo kamu ˈani sulia ru ana magalia
neˈe, kamu ka fiˈi faˈamamana mo faˈuta
aku diˈia nau ku faˈarongo kamu ˈani na
ru maˈi langi ki?
13 Ma nauˈa, na Ngela Ngwae, goˈo neˈe
nau ku saiana na ru neˈe kira saungani
maˈi ˈi langi, osiˈana nau ku koso maˈi
faˈasia ˈi langi. Ma ka noaˈa ta ngwae laˈu
neˈe ka leka maˈi faˈasia ˈi langi.
14 “Diˈia ana kaidaˈi ba ˈi naˈo, sa Moses
nia saungaˈinia na faˈi loi ˈani na barasi
baera ˈi saena na abaˈi kula kwasi, ma ka
faˈauua ˈi langi ˈi gwauna na ˈai baera. Ma
ka ˈunaˈeri logo, kira ke faˈauua na Ngela
Ngwae ˈi langi gwauna na ˈai,
15 fasi ˈiri sa tai faˈida neˈe kira
faˈamamana ana nauˈa, kira ke mauri firi.
16 God faˈataˈinia na alafeˈanga doe nia
fuana na ngwae ki taˈifau saena mag-
alia neˈe ˈuri, nia ka kwatea maˈi taˈi
Ngela mutaˈi nia, fasi ˈiri sa tai neˈe kira
faˈamamana ana niaˈa, noaˈa kira kasi
funu, bore ma kira ke baˈa mauri firi.

✡ **2:17** Sam 69:9 * **3:5** Lisia Esikiel 36:25-26

17 God noaˈa kasi kwatea maˈi na
Ngela nia saena magalia fuana na mata-
langaˈilana na ngwae ki, bore ma nia ka
kwatea lala maˈi fuana faˈamaurilada.
18 “Ma sa tai bore ˈana neˈe faˈamamana
ana na Ngela nia, noaˈa God kasi mata-
langaˈinia. Ma sa tai bore ˈana neˈe
noaˈa kasi faˈamamana ana niaˈa, God
matalangaˈinia ka sui naˈa, osiˈana nia
noaˈa kasi faˈamamana ana taˈi ngela
mutaˈi nia.
19 Na kwaˈikwaˈinga neˈe ˈuri, na ngwae
neˈe diˈia na madakolaˈa, nia dao naˈa
maˈi ˈi saena na magalia. Bore ma na
ngwae ki, kira ka saeleˈa lala faˈinia na
maˈerodo ka liufia lala na madakolaˈa,
osiˈana na abulalada taˈa.
20 Duˈungana sa tai neˈe abulalana nia
taˈa, nia ka ˈaila ˈani madakolaˈa, ma
noaˈa nia kasi oga lekaˈa maˈi fuana
madakolaˈa, osiˈana noaˈa nia kasi oga
abula taˈangaˈa nia ki ka faˈataˈi.
21 Bore ma sa tai bore ˈana neˈe
fulirulana ka saga, nia leka maˈi fuana
madakolaˈa, fasi ˈiri na madakolaˈanga ka
faˈataˈinia na ru neˈe nia sasiˈi ki niˈi leka
sulia kwaiogaiˈanga God.”

Sa John Siuabu faˈaˈinotoˈa sa Jesus

22 Ma buri ˈana, sa Jesus faˈinia na
fafarongo nia ki kira leka ˈuana ˈi Judea,
ma kira ka tua ˈi neˈeri. Ma kira ka
siuabua na ngwae ki ˈi neˈeri.
23 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, sa John
ka siuabua na ngwae ki ana maˈe fanoa
ˈi Aenon karangia ˈi Salim. Sa John ka
siuabuda ˈi neˈeri, osiˈana kula neˈe kafo
nia ˈoro ana. Aia, ma ngwae ˈoro ki logo
kira ka leka siana fuana siuabuˈanga.
24 (Ana kaidaˈi neˈeri, noaˈa kira kasi
alua ˈua sa John saena luma ni lokafo.)
25 Ma ana kaidaˈi neˈeri, ti ngwae ana fa-
farongo sa John ki, kira olisuˈusuˈu faˈinia
taˈi ngwae ana Jiu ki sulia na falafala Jiu
ki sulia na taufilana nonida, fasi ˈiri kika
sikasika ˈi naˈona God.
26 Ma fafarongo sa John ki kira leka siana
sa John, ma kira ka saefiloa kira ka ˈuri,
“Faˈamanata ˈae, ˈoko saiana na ngwae ba
nia uu faˈi ˈoe bali loˈoba ana kafo ˈi Jodan,
neˈe ˈoko saea ru leˈa ki sulia? Ana kaidaˈi
neˈe, nia siuabua naˈa ngwae ki, ma na
ngwae ˈoro ki, kira ka leka taˈifau naˈa
siana!”
27 Ma sa John ka olisida ka ˈuri, “Na
ngwae nia toˈo goˈo ana tae neˈe God
kwatea fuana.
28 Kaumulu rongoa taˈifau naˈa ba nau
ku saea fuamuˈa, nauˈa noaˈa laˈu na
Christ, na ngwae neˈe God filia. Nauˈa
ngwae nau ku leka maˈi ˈi naˈo fuana nai
faˈatalo ˈani faˈarongoˈa sulia niaˈa.
29 Na Christ nia diˈia na ngwae ba nia
araˈi faolu. Ma nau ku diˈia na ngwae
kwaima ana araˈi faolu. Ma na ngwae
kwaima ana araˈi faolu neˈeri, nia ka
saeleˈa liu kaidaˈi neˈe ngwae araˈi faolu
nia dao fuana araˈinga nia. Ma ka ˈunaˈeri
logo ana nauˈa. Nau ku saeleˈa liu ana
kaidaˈi neˈeri, osiˈana sa Jesus nia dao
naˈa.
30 Kira ke baˈa faˈa ˈinotoˈa na Christ.
Ma nauˈa, kira ke baˈa faˈatiˈitiˈi nau laˈu.
31 “ˈIu, ma na Christ leka maˈi faˈasia
ˈi langi, nia talingaˈi ka tasa liufia ngwae
ki taˈifau. Sa John Siuabu nia ngwae ana
magalia goˈo. Ma nia ka saiana alaˈanga
sulia ru neˈe fuli saena magalia ki goˈo.
Ma nia mamana liu, na Christ leka maˈi
faˈasia ˈi langi, nia talingaˈi ka tasa liufia
ngwae ki taˈifau.
32 Nia alaˈa madako sulia tae neˈe nia
lisia, ma ka rongoa faˈasia ˈi langi. Sui
ka ˈunaˈeri bore ˈana, noaˈa ta ngwae kasi
oga goˈo faˈamamanaˈanga ana tae ki neˈe
nia saeˈe.
33 Ma na ngwae neˈe nia faˈamamana
ana tae neˈe nia saea, na ngwae neˈeri nia
faˈataˈinia ru neˈe God saea nia mamana.
34 Ma na Christ neˈe God kwatea maˈi
faˈasia ˈi langi, nia ka faˈataloˈania fata-
lana God, osiˈana God kwatea taˈifau naˈa
Anoˈi ru Abu nia fasi ˈiri ka ˈafia.
35 Ma God na Maˈa ka alafe liu naˈa
fuana Ngela nia, ma ka alua nia ka
gwaungaˈi fuana na ru ki taˈifau.
36 Ma sa tai bore ˈana neˈe ka
faˈamamana ana na Ngela neˈe, nia ka
mauri firi. Ma sa tai neˈe noaˈa kasi
faˈamamana ana Ngela neˈe, nia ka funu,
si neˈe nia tua tari naˈa olofana kwai
matalangaˈi ˈanga God.”

4

Sa Jesus alaˈa faˈinia na kini ˈi Samaria

1-3 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki,
kira ka leka faˈasia ˈi Judea, ma kira ka
leka ˈuana ˈi Galili. Kira leka, osiˈana sa
Jesus nia saiana na Farasi ki kira rongoa
fasi nia sasi na ngwae ˈoro liu ki kira ka
leka sulia ka liufia sa John Siuabu, ma
ka tasa laˈu faˈinia siuabulada. Sa Jesus
noaˈa kasi siuabua goˈo ta ngwae. Bore
ma na fafarongo nia ki lala neˈe kira sasi
ˈunaˈeri.
4 Ma ana kaidaˈi kira leka kwau ˈuana ˈi
Galili, kira ka liu nama ana abaˈi kula ˈi
Samaria.
5 Ma kira ka dao ana taˈi maˈe fanoa neˈe
satana ˈi Saeka ˈi saena na abaˈi kula ˈi
Samaria, neˈe nia teo karangia na ano neˈe
sa Jakob nia kwatea fuana sa Josef na ngela
nia ˈi naˈo ˈua maˈi.

6 Ma na maˈe kafo ˈilia sa Jakob ka
teo logo ˈi neˈeri. Ma sa Jesus ka noni
maruku ana na lekaˈa, ma nia ka tua ˈana
ninimana na kafo ˈilia neˈeri. Ma ana
kaidaˈi neˈeri, nia bolo naˈa faˈinia na
tofongana naˈa asoa.
7-8 Ma na fafarongo nia ki, kira ka leka
ˈi fanoa neˈeri ˈiri kike foli fanga. Ma taˈi
kini faˈasia ˈi Samaria ka leka maˈi fasi ˈiri
ka ufi kafo. Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana,
“ˈOke kwatea maˈi ta kafo, nai kwaˈu basi
kwa.”
9 Ma na kini neˈeri ka olisia ka ˈuri, “Se
kwala araˈi kwa, ˈaeˈo na ngwae Jiu, ma
nau na kini ˈi Samaria. Faˈuta neˈe ˈoko
gani nau ˈuana kafo fuana kwaˈunga?”
Nia fata ˈunaˈeri, osiˈana neˈe ngwae Jiu ki
noaˈa kira kasi kwaima faˈinia na ngwae
Samaria ki.
10 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Diˈia
ˈoko saiana na tae neˈe God kwatea, ma
ˈoko saiana sa tai neˈe ka gani ˈoe ˈuana
kafo, sali ˈoko gani nau lala ˈamu, ma nau
ku kwatea na kafo ana mauriˈa fuamu.”
11 Ma na kini neˈeri ka fata ˈuri fuana,
“Kwala araˈi kwa, noaˈa ˈamu ta ru ni
ufilana kafo, ma na kilu kafo neˈe bore ka
koso ka ˈato liu logo. ˈOke baˈa dao mo
toˈona na kafo ana mauriˈa neˈana ˈi faˈi
kwa?
12 Na koˈo kia sa Jakob neˈe nia kwatea
na mae kafo ˈilia neˈe fuaka. Ma nia,
faˈinia na ngela nia ki, ma na ru ˈaeˈaela
sareˈe nia ki, kira kwaˈu logo ana na
maˈe kafo ˈilia neˈe. ˈUri ma ˈoko fia fasi
neˈe ˈoko talingaˈi ka liufia sa Jakob kwa?
Nama faˈuta?”
13 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Sa tai neˈe
nia kwaˈufia na kafo neˈe, nia saiana ke
baˈa silikwaˈu laˈu.
14 Bore ma sa tai bore ˈana neˈe ka
kwaˈufia na kafo neˈe nau ku kwatea,
noaˈa nia kasi silikwaˈu laˈu. Ma na kafo
neˈe nau ku kwatea fuana ka alu naˈa na
maˈe busu neˈe ka kwatea na mauriˈa firi
fuana.”
15 Ma na kini neˈe ka fata ˈuri, “Kwala
araˈi kwa, ˈoke kwatea naˈa kafo neˈana
fuaku, fasi ˈiri noaˈa naisi silikwaˈu laˈu,
ma ka noaˈa nau kusi leka laˈu maˈi ˈi neˈe
fuana ngali kafoˈa.”
16 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOe
leka, ˈoko saea maˈi na araˈi ˈoe, ma moro
ka oli maˈi ˈi neˈe.”
17 Ma na kini neˈe ka olisia ka ˈuri,
“Noaˈa nau kusi toˈo ana ta araˈi.”
Sa Jesus ka fata ˈuri, “ˈOko fata mamana
ana kaidaˈi neˈe ˈoko saea noaˈa ˈoe kosi
toˈo ana ta araˈi.
18 Osiˈana ˈoko toˈotoˈo ana na lima araˈi
ki, ma na ngwae neˈana ˈoko tua faˈinia
ana kaidaˈi neˈe, niaˈa noaˈa laˈu na araˈi
mamana ˈoe. Na ru mamana neˈana ˈoko
saea fuaku.”
19 Ma na kini neˈe ka olisia ka ˈuri,
“Kwala araˈi kwa, nau ku saiana ˈaeˈo ta
profet.
20 Na koˈo kami ki ˈi Samaria, kira
foˈosia God ˈi gwauna faˈi ua neˈe. Ma
kamu na ngwae ˈi Jiu ki, kamu saea kula
fuana foˈosilana God neˈe ˈi Jerusalem
naˈa. ˈUri ma ˈi faˈi ana ro kula neˈe ki
neˈe mamana kwa?”
21 Ma sa Jesus ka fata fuana ka ˈuri,
“Kwala kini neˈe ˈae, ˈoke faˈamamana
nau, na kaidaˈi ke baˈa dao maˈi fuana na
ngwae ki neˈe noaˈa kira kasi foˈosia naˈa
na Maˈa ˈi gwauna faˈi ua neˈe nama ˈi
Jerusalem bore.
22 Kamuˈa na ngwae ˈi Samaria ki, kamu
kina goˈo ˈamuˈa sa tai neˈe kamu foˈosia.
Bore ma kamiˈa na ngwae ˈi Jiu ki, kami
saiana sa tai neˈe kami foˈosia, ma kami
saiana faˈataloˈa sulia na tala neˈe God
faˈamauria ngwae ki.
23-24 Bore ma ta kaidaˈi ke baˈa dao maˈi,
ma nia talaˈae naˈa, kaidaˈi na Anoˈi ru ke
faˈataˈinia Mamanaˈanga God, nia kwate
ka talangwaraˈu ˈiri ngwae ki kike foˈosia
God ana kula ki taˈifau. God neˈe na Anoˈi
ru, ma na ngwae ki neˈe kike foˈosia, kira
ke futa faolu nama ˈani na Anoˈi ru ana
Mamanaˈanga. Na ngwae ˈunaˈeri ki neˈe
saiana kike foˈosia na Maˈa.”
25 Ma na kini neˈeri ka fata ˈuri fuana,
“Nau ku saiana na ngwae neˈe God nia
filia neˈe kira saea ˈani na Christ ke baˈa
dao maˈi. Ma ana kaidaˈi neˈe nia ke dao
maˈi, nia ke baˈa faˈarongo kia ˈani na ru
ki taˈifau.”
26 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nauˈa niniˈa
naˈa.”
27 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na fafarongo
nia ki kira ka dao naˈa maˈi, ma kira
ka ˈarefo liu, osiˈana kira lisia sa Jesus
nia alaˈa ˈana faˈinia na kini neˈe. Bore
ma noaˈa ta ngwae adulu kasi saefiloa
goˈo na kini neˈe, “Na tae neˈe ˈoko oga?”
Ma noaˈa kira kasi saefiloa goˈo sa Jesus,
“Faˈuta neˈe ˈoko alaˈa faˈinia na kini
neˈe?”
28 Ma na kini baera ka fai danga naˈa
ˈani na ru ni ngali kafoˈa nia, ma ka oli ˈi
fanoa, ma ka fata ˈuri fuana na ngwae ki
ˈi neˈeri.
29 “Muke leka maˈi, ˈiri muka lisia
ˈaumulu na taˈi ngwae neˈe nia faˈarongo
nau ˈani na ru ki taˈifau neˈe nau ku
sasiˈi. Sali niaˈa na ngwae ba God filia taka
niniˈa?”
30 Ma kika faˈasia na maˈe fanoa baera,
ma kira ka leka maˈi siana sa Jesus.
31 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na fafarongo
nia ki kika saefiloa sa Jesus kira ka ˈuri,

"Ngwae faˈamanata ˈae, ˈania basi ta
fanga kwa!"
32 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, "Nau
ku toˈo ana na fanga ni ˈanilana nau neˈe
kamu kina."
33 Ma na fafarongo nia ki, kira ka saefilo
kira kwailiu kira ka ˈuri, "Sali ta ngwae
ngali fanga maˈi fuana taka niniˈa?"
34 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, "Na
fanga nau naˈa neˈe roˈongaˈa sulia na
fatalana God neˈe nia kwate nau maˈi, ma
na faˈasuilana na raoˈa nia ki neˈe nia
kwatea fuaku fuana sasilana.
35 Aia, ma kamu toˈo ana na taˈi tari-
fulaˈanga ba nia ˈuri, 'Fai madamo ki laˈu,
sui mala na unuˈi loi ruˈanga.' Ma nau ku
saea fuamuˈa, muke lisia basi na ngwae ki
neˈe kira leka maˈi. Kira ka diˈia na oˈola
neˈe nia maua naˈa, ma ka kwaimasi naˈa
fuana loilana.
36 God ke kwaiara nama na ngwae neˈe
nia loiru saena oˈola. Ma nia ka fikua naˈa
na alu ruˈa ˈuana na mauriˈa firi, fasi ˈiri
na ngwae neˈe nia fasi ru, ma na ngwae
neˈe ka loi ru, kera ka saeleˈa taˈifau.
37 Ma na tarifulaˈanga ka mamana ana
neˈe nia fata ˈuri, 'Taˈi ngwae nia fasi ru,
ma ta ngwae ka loia.'
38 Nau ku baˈe kamu fuana na loilana ru
ki saena oˈola neˈe noaˈa kamu kasi rao
ana. Osiˈana ti ngwae lala neˈe kira rao
ana ma kamu ka ngali sakongaˈi naˈa ana
leˈalana raolada."
39 Ma na ngwae ˈoro ki ˈi saena na fanoa
neˈe ana na abaˈi kula neˈe ˈi Samaria,
kira faˈamamana ana sa Jesus, osiˈana na
kini neˈe nia saea, "Nia faˈarongo nau ˈani
ru ki taˈifau neˈe nau ku sasiˈi."
40 Ma ana kaidaˈi kira ka leka maˈi siana
sa Jesus, kira ka ˈengoa fasi ˈiri nia ka tua
laˈu ˈana faˈinida. Ma sa Jesus ka tua laˈu
ˈi neˈeri sulia ro asoa ki.
41 Ma na ngwae ˈoro ki laˈu neˈe kira ka
faˈamamana, osiˈana na faˈarongoˈanga
sa Jesus ki.
42 Ma kira ka saea fuana na kini neˈe
ma kira ka ˈuri, "Kami faˈamamana naˈa
neˈeriˈa, ma noaˈa laˈu sulia na ru ba
ˈoko saeˈe fuamiˈa ki, bore ma duˈungana
lala neˈe kami tala rongoa ˈamiˈa na
fatalana logo. Ma mika saiana neˈe niaˈa
mamana naˈa neˈe Ngwae Faˈamauri ma-
mana fuana ngwae ki taˈifau."
43 Buri ˈana sa Jesus faˈinia fafarongo
nia ki kira tua ana maˈe fanoa neˈe sulia ro
asoa ki sui, kira ka fiˈi leka ˈuana ˈi Galili.
44 Sa Jesus ˈana talana neˈe nia fata ˈuri,
"Na ngwae ki noaˈa kira kasi fuˈusi doe
goˈo ana ta profet saena fanoa nia ˈana
talana."
45 Ma kaidaˈi sa Jesus ka oli maˈi ˈuana
ˈi Galili, na ngwae neˈeri ki kira kwalo
nia, sulia kira leka logo ˈi Jerusalem ana
Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, ma kira ka lisia
na ru neˈe sa Jesus nia fuliˈi ˈi neˈeri ki.

Sa Jesus nia gura na ngela taˈi ngwae ˈinotoˈa

46 Sui sa Jesus ka oli laˈu ˈuana ˈi Kena
na fanoa ˈi Galili, na kula ba nia rokisia na
kafo ka alu naˈa na waen. Ma ana kaidaˈi
nia tua ˈana ˈi neˈeri, na ˈalako taˈi ngwae
ˈinotoˈa faˈasia ˈi Kapaneam, nia mataˈi ka
doe liu.
47 Ma ana kaidaˈi ngwae neˈe rongoa sa
Jesus nia leka naˈa faˈasia ˈi Judea ma ka
oli laˈu maˈi ˈuana ˈi Galili, nia ka leka
maˈi siana sa Jesus, ˈiri ka ˈengo nia fuana
lekaˈa faˈinia ˈuana ˈi Kapaneam, ˈiri ke
gura na ˈalako nia, osiˈana nia mataˈi ka
karangi mae naˈa.
48 Buri ˈana ngwae neˈe fata ˈunaˈeri ka
sui, sa Jesus ka fata ˈuri fuana, "Kamu oga
goˈo ˈamuˈa lisilana ru ni faˈanadaˈa ki ma
na ru ni ˈarefoˈanga ˈani ki, sui mala kamu
fiˈi faˈamamana aku."
49 Sui bore ˈana sa Jesus ka fata ˈunaˈeri,
na ngwae neˈe nia inaˈu goˈo ˈana ana
fuana alaˈanga ˈuri fuana sa Jesus, "Aofia
kwa, ˈoke leka basi maˈi faˈi nau, ˈasu
ˈubani na ngela nau kata mae."
50 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana, "ˈOke
oli ˈamu, na ˈalako ˈoe nia ˈakwa naˈa."
Ma na ngwae neˈe ka leka, osiˈana nia
faˈamamana ana na fatalana sa Jesus.
51 Ma kaidaˈi nia ka leka kwau ˈana sulia
tala, na ngwae rao nia ki, kira ka lalili
maˈi fuana faˈarongolana, ma kira ka fata
ˈuri, "Kwala araˈi ˈae, na ngela ba ˈoe, nia
ˈakwa naˈa, ma ka mauri naˈa!"
52 Ma na ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka sae-
filoda, "Agi asoa tae neˈe na ˈalako nau nia
ˈakwa ana?"
Ma kira olisia kika fata ˈuri, "Na
ˈakoˈakoˈanga sui faˈasia ˈi roˈoki ana
etana kadi sina ˈi asoa."
53 Ma na maˈa ngela neˈe ka saiana agi
asoa ba sa Jesus saea naˈa na alaˈanga
ba kiri neˈeriˈa. Ma ˈi buri ˈana ru
neˈe, na ngwae ˈinotoˈa neˈe faˈinia na
ngwae ki taˈifau saena luma nia, kira ka
faˈamamana ana sa Jesus.
54 Ma ru neˈeri na ruana ru faˈanadaˈa
neˈe sa Jesus ka fulia ana kaidaˈi nia oli
maˈi faˈasia ˈi Judea ˈuana ˈi Galili.

5

Sa Jesus gura taˈi ngwae ana Sabat asoa ana mamaloˈanga

1 ˈI buri ˈana ru neˈeri ki, sa Jesus ka leka
ˈuana ˈi Jerusalem, ana taˈi fafanga Jiu ki.
2 ˈI Jerusalem, taˈi namo kafo nia teo
karangia na kula neˈe kira saea ˈani maˈe
taˈelo ana sipsip. Aia, ma ˈani alaˈanga

ngwae Jiu, kira saea na namo neˈeri ˈani
ˈi Betsaeda. Ma na lima taofa keta ki neˈe
kira teo ˈi ninimana na gwaˈi namo neˈeri.
3-4 Ngwae ˈoro liu ki neˈe kira teo saena
taofa neˈeri ki. Ngwae neˈe kira mataˈi
ˈani kwalukaela mataˈinga matamata ki
kwailiu: ngwae maada ka rodo, ngwae
nonida taˈu ki, ma ngwae limada ma na
ˈaeda ka mae ki logo.*
5 Ma taˈi ngwae ka teo faˈi kira ˈi neˈeri,
nia mataˈi naˈa sulia uulu akwala ma
kwalu faˈi ngali ki.
6 Ma sa Jesus ka lisia nia teo goˈo ˈana
ana kula neˈeri, ma nia ka saiana neˈe nia
mataˈi ka tau liu naˈa, ma nia ka saefiloa
na ngwae neˈeri ka ˈuri, "ˈUri ma ˈoko oga
ˈoke ˈakwa?"
7 Ma na ngwae mataˈi neˈeri ka olisia sa
Jesus ka ˈuri, "Araˈi kwa, noaˈa ta ngwae
fuana neˈe ka ngali nau kwau ˈuana saena
namo, ana kaidaˈi neˈe kafo ka salong-
wetengwete. Ana kaidaˈi ki taˈifau, kaidaˈi
nau ku sasi faˈinia lekaˈa saena kafo neˈe,
ta ngwae leka naˈa ˈana ˈi naˈo faˈasi nau."
8 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, "Tataˈe, ˈoko
ngalia naˈa ˈifitaˈi ˈoe, ma ˈoko leka naˈa
ˈamu."
9 Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na
ngwae neˈeri ka leˈa naˈa, ma nia ka
tataˈe, ma ka ngalia naˈa ˈifitaˈi nia, ma
ka leka naˈa ˈana.

Ma na asoa neˈeri na Sabat asoa ana
mamaloˈanga.
10 Nia neˈe na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu
ki, kira ka fata ˈuri fuana ngwae neˈe nia
ˈakwa naˈa, "Taˈena na asoa Sabat, ma ka
abu liu ana taki kia ki fuana ˈoko ngalia na
ˈifitaˈi ˈoe."
11 Ngwae neˈeri ka fata ˈuri fuada, "Na
ngwae neˈe nia gura nau neˈe nia saea nau
ku ngalia ˈifitaˈi nau, ma nau ku fali."
12 Ma kira ka saefiloa laˈu kira ka ˈuri,
"Ngwae tae neˈe saea ˈoko sasia na ru
neˈana kwa?"
13 Bore ma na ngwae neˈe ka kina logo
ˈana sa Jesus, osiˈana na ngwae ˈoro liu ki
neˈe kira tua ana kula neˈeri. Ma sa Jesus
ka leka naˈa ˈana ˈi safitada.
14 Ma ˈi buri ˈana naˈa, sa Jesus ka fiˈi
dao toˈona saena Luma Abu God, ma ka
fata ˈuri fuana, "ˈOke fafarongo basi, ana
kaidaˈi neˈe, ˈoko leˈa naˈa. Ma ˈoko
kakari alifaˈi faˈasia abula taˈangaˈa ˈoe
ki, ˈasu ˈubani ta ru taˈa liu kata fiˈi saungi
ˈoe laˈu ˈi buri. Sulia ru neˈeri ke baˈa taˈa
ka tasa liufia ru neˈe eta saungiˈo ˈi naˈo."
15 Ana kaidaˈi ngwae neˈe nia ka ruˈu
naˈa ˈi maa faˈasia na Luma Abu God, nia
ka leka siana ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki,
ma ka fata ˈuri fuada, "Sa Jesus ba nia gura
nau, ma nau ku ˈakwa laˈu."
16 Ma ana kaidaˈi neˈeri, kira ka talaˈae
naˈa ana malimaeˈanga ana sa Jesus,
osiˈana nia gura na ngwae neˈe ana Sabat
asoa ana mamaloˈanga.
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, "Diˈia
nama neˈe Maˈa nau nia rao sulia asoa ki,
nauˈa bore nau ku rao logo."
18 Aia, ma osiˈana na alaˈanga neˈeri ki,
nia sasia ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki neˈe
manatada ka ngasingasiˈa liu fuana kike
saungia sa Jesus ka mae. Kira ka oga
saungilana, osiˈana nia kasi manata doe
ana falafala ki sulia na Sabat, ma osiˈana
logo neˈe nia saea God naˈa neˈe Maˈa nia.
Ma osiˈana neˈe nia ka ˈunaˈeri, nia ka
faˈataˈinia fasi nia ka bolo faˈinia God.
19 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, "Ru
mamana nau ku saea fuamuˈa. Nauˈa, na
Ngela God, ka ˈafitaˈi nau ku sasia ta ru
talaku. Nau ku saiana nau ku sasia goˈo
ˈaku ru neˈe nau ku lisia ana Maˈa nau nia
sasiˈi. Ma tae neˈe Maˈa nau ka sasiˈi, nia
logo neˈe nau ku sasiˈi.
20 Osiˈana Maˈa nau nia alafe fuaku,
ma nia ka faˈataˈinia fuaku na ru ki
taˈifau neˈe nia ka sasiˈi. Ma nia ke baˈa
faˈataˈinia logo fuaku na raoˈa doe ki laˈu
neˈe liufia mala guralana na ngwae neˈe,
ma muke ˈarefo liu ana ru niniˈa nau ku
sasiˈi.
21 Maˈa nau nia saiana ka taˈea ngwae
mae ki ma ka faˈamaurida. Ma ru ˈunaˈeri
logo neˈe nauˈa na Ngela nia, nai baˈa
sasia logo. Nau ku kwatea mauriˈa logo
fuana sa tai faˈida neˈe nau ku filida.
22 Maˈa nau taˈifilia noaˈa kasi mata-
langaˈinia ta ngwae, osiˈana nia kwatea
naˈa na mamanaˈanga fuana kwai mata-
langaˈinga fuana na Ngela nia.
23 Nia kwatea ru neˈe fuaku fasi ˈiri na
ngwae ki taˈifau kira ka fuˈusi doe aku,
diˈia logo neˈe kira fuˈusi doe ana na Maˈa
nau. Ma sa tai neˈe noaˈa kasi fuˈusi doe
ana nauˈa, nia noaˈa kasi fuˈusi doe logo
ana Maˈa nau neˈe nia asungaˈi nau maˈi.
24 "Ru mamana nau ku saea fuamuˈa.
Diˈia sa tai neˈe nia rongoa na fatalaku, ma
ka faˈamamana ana God neˈe nia asungaˈi
nau maˈi, nia ka toˈo ana mauriˈa firi.
Noaˈa naisi matalangaˈinia naˈa. Ma nia
daofaˈi liu naˈa faˈasia maeˈa, ma ka ruˈu
naˈa saena mauriˈa mamana.

* **5:3-4** 3b-4. Ti kerekereˈa ˈua kira ˈadoa verse neˈe, "Ti ngwae kira masia ana kaidaˈi toˈoa ki kafo ka etangia saolaˈanga, 4 osiˈana kira fia goˈo neˈe na taˈi ˈainsel God koso maˈi ma ka salonga na kafo neˈeri. Ma sa tai neˈe eta koso saena kafo burina neˈe nia salongwetengwete nia ke ˈakwa, sui bore ˈana ta mataˈinga tae neˈe nia toˈo ana."

25 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa,
kaidaˈi ke baˈa dao maˈi, ma nia ka dao
naˈa maˈi, fuana sa tai neˈe kira mae naˈa
ki, kira ke rongo nau, na Ngela God. Ma
sa tai neˈe kira roˈosuli nau, kira ke baˈa
mauri.
26 Ka diˈia na Maˈa neˈe na gwalona
mauriˈa mamana, ma nia kwate nauˈa,
na Ngela nia, nai baˈa diˈia logo gwalona
mauriˈa mamana fuana ngwae ki.
27 Ma nia ka kwatea naˈa mamanaˈanga
fuaku, fasi ˈiri nau ku matalangaˈinia na
ngwae ki, duˈungana neˈe nauˈa na Ngela
Ngwae.
28 Noaˈa kamu kasi ˈarefo ana ru neˈe,
kaidaˈi ke baˈa dao maˈi fuana ngwae neˈe
kira mae naˈa ki, kira ke baˈa rongo nau,
29 ma kira ka ruˈu maˈi faˈasia na kilu
gwau kira ki, fasi ˈiri sa tai neˈe kira sasia
ru leˈa ki, kira ka tataˈe maˈi, ma kira ka
mauriˈa firi. Ma sa tai neˈe kira sasia ru
taˈa ki, kira ka tataˈe maˈi, ma kira ke baˈa
tua saena na kwai matalangaˈinga firi.
30 Noaˈa nau kusi sasia ta ru sulia
manataku talaku. Nau ku saiana nau ku
matalangaˈinia ngwae sulia tae neˈe nau
ku rongoa God nia saea fuaku. Na kwai
matalangaˈi ˈanga nau nia saga taˈifau,
osiˈana God baˈe nau maˈi, ma nau ku
sasi sulia na tae ki neˈe nia oga, ma noaˈa
nau kusi sasi sulia na kwaiogaiˈanga nau
talaku.
31 “Diˈia nau ku faˈarongo ˈania ru
suli nauˈa talaku, noaˈa ta ngwae kasi
faˈamamana goˈo ana faˈarongoˈanga
nau.
32 Bore ma taˈi ngwae neˈe nia tua goˈo
ˈana, nia lala neˈe ka faˈarongo ˈani tae
neˈe nia saiana suli nau. Ma nau ku saiana
tae neˈe nia faˈarongo ˈani suli nau nia
mamana taˈifau.
33 Aia, ma kaumulu ba kwatea kwau
ngwae kamu ki siana sa John, ma nia
faˈarongo kamu ˈani ru mamana suli nau.
34 Noaˈa naisi riri goˈo ana ta ngwae neˈe
ka fata faˈamamana leˈa suli nau, sui bore
ˈana nau ku fata sulia fata faˈamamana
ˈanga sa John ˈiri ka ˈafi kamu ˈuana
mauriˈa faolu.
35 Ma sa John ka usulia ta faˈi unu neˈe
sina leˈa. Aia, ma sulia kaidaˈi tiˈitiˈi,
kamu ka saeleˈa sulia tae ki neˈe nia saeˈe.
36 Bore ma nau ku toˈo logo ana ru fuana
fata faˈamamana ˈanga suli nau neˈe
talingaˈi ka liufia sa John: na faˈamanata
ˈanga nau ki faˈinia na faˈanadaˈa neˈe
nau ku fuliˈi ki. Ma na ru neˈeri ki naˈa
neˈe na raoˈa neˈe nau ku sasiˈi sulia na
Maˈa neˈe nia kwateˈe fuaku nau ku sasiˈi.
Na raoˈa neˈe nau ki faˈamamana neˈe
Maˈa nau neˈe asungaˈi nau maˈi.
37 Ma na Maˈa ˈana talana logo neˈe fata
faˈamamana ˈani nau. Noaˈa kamu ˈiri
rongoa lingana, nama noaˈa kamu ˈiri lisia
maana,
38 ma noaˈa kamu kasi kwaloa goˈo
fatalana saena maurilamuˈa, osiˈana neˈe
noaˈa kamu ˈiri faˈamamana nau neˈe nia
asungaˈi nau maˈi.
39 Kamu ˈidufaˈi toˈomani na Kerekereˈa
Abu ki, osiˈana neˈe kamu fia fasi kamu ke
baˈa toˈo ana na mauriˈa firi sulia. Ma na
Kerekereˈa Abu neˈeri ki nia faˈataˈinia ru
mamana ki taˈifau suli nau.
40 ˈIu ka ˈunaˈeri bore ˈana, noaˈa kamu
kasi oga goˈo lekaˈa maˈi siaku fuana nau
ku faˈamauri kamu.
41 “Ma nauˈa neˈe, noaˈa nau kusi lulu
ˈuana ta ngwae fuana ka fuˈusi doe aku.
42 Bore ma nau ku sai amuˈa neˈe noaˈa
kamu kasi toˈo goˈo ana ta alafeˈanga
fuana God.
43 Nau ku leka maˈi faˈinia na mamana
ˈanga Maˈa nau, bore ma noaˈa kamu kasi
kwalo nau goˈo. Aia, ma diˈia ta ngwae nia
leka maˈi ˈana faˈinia mamana ˈanga nia
talana, kamu ka kwalo saesaeleˈa ana.
44 Nia ˈunaˈeri osiˈana neˈe kamu oga
na ngwae ki kira ka tango kamu. Bore
ma noaˈa kamu kasi oga goˈo na sasilana
ru leˈa ki fasi ˈiri God ka tango kamu.
Ma diˈia nia ˈunaˈeri, nia ˈafitaˈi liu naˈa
fuana kamu ka faˈamamana nau.
45 Noaˈa laˈu nauˈa neˈe nai giosi kamu
ˈi naˈona Maˈa nau. Sa Moses ba nia
keresia na taki ki neˈe kamu faˈamamana
ana, niaˈa lala neˈe ke baˈa giosi kamu.
46 Diˈia kamu faˈamamana ana sa Moses
naˈa, fuila kamu ke faˈamamana nau logo,
osiˈana nia ba kerekere maˈi sulia nauˈa.
47 Aia, ma osiˈana noaˈa kamu kasi
faˈamamana ana tae neˈe sa Moses nia
keresia suli nau, nia ˈafitaˈi liu fuamuˈa
muke faˈamamana ana tae ki neˈe nau ku
saea fuamuˈa.”

6

Sa Jesus sarea na lima toˈoni ngwae ki
(Matthew 14:13-21; Mark 6:30-44; Luke 9:10-17)

1 Ma ˈi buri, sa Jesus ka toˈofolo ana na
ˈosi ˈi Galili neˈe kira saea laˈu ˈani ˈosi ˈi
Taebirias.
2 Ma taˈi fikuˈa doe ka leka ˈi burina,
osiˈana kira lisia na ru faˈanadaˈa ki
neˈe nia sasiˈi ˈani na guralana na ngwae
mataˈi ki.
3 Ma sa Jesus ka raˈe ˈi gwauna taˈi kula
neˈe fane, ma ka tua ˈi ano faˈinia na
fafarongo nia ki.
4 Ana kaidaˈi neˈeri, na Fangaˈa ana na
Daofaˈi Liuˈa na Jiu ki nia karangi naˈa.

5 Sa Jesus ka lia kali nia, ma ka lisia na
fikuˈa doe liu kira dao maˈi siana, ma ka
fata ˈuri fuana sa Filip, “ˈI faˈi neˈe kulu
ke folia ta fanga neˈe ke bolo fuana kulu
ka sarea ˈani na ngwae neˈe ki taˈifau?”
6 Nia ka fata ˈuri ˈani na ru neˈe fasi ˈiri
ka ilitoˈona sa Filip, ˈunaˈeri bore ˈana nia
ka sai naˈa ana ru neˈe nia ke baˈa sasia.
7 Ma sa Filip ka olisia ka ˈuri, “Ta ro
talangaˈi mani* bore kasi bolo goˈo faˈinia
na folilana na fanga fasi ˈiri diˈia kira ka
fanga tiˈitiˈi bore ˈada ana.”
8 Ma taˈi ngwae ana fafarongo nia ki sa
Andrew, na ngwaefuta sa Simon Peter, nia
ka fata ˈuri,
9 “Taˈi ngela ngwane nia ˈi neˈe, ma nia
toˈo goˈo ana kala lima afu beret ki faˈinia
ro gwaˈi iˈa ki. Bore ma nia ˈafitaˈi ka bolo
faˈinia na ngwae ˈoro neˈe ki.”
10 Ma sa Jesus ka saea fuada ka ˈuri,
“Kamu ke saea fuana na ngwae ki, kira ka
tua ˈi ano.” ˈI neˈeri na karasi nia ˈoro liu
ana. Ma na ngwae ki taˈifau kira ka tua
ˈi ano, ma nia bolo faˈinia na lima toˈoni
ngwane ki.
11 Ma sa Jesus ka ngalia afu beret neˈeri
ki, ma ka baˈatafea God, ma ka daroˈia
fuana na ngwae ki neˈe kira tua ˈi neˈeri.
Ma nia ka sasi ˈunaˈeri logo ana gwaˈi iˈa
neˈeri ki. Ma kira taˈifau, kira ngali ka
bolo faˈinia neˈe kira oga taˈifau.
12 Ma kaidaˈi kira abusu naˈa, nia ka
fata ˈuri fuana na fafarongo nia ki, “Muke
gonia naˈa ngisingisina fanga neˈe ore, fasi
ˈiri noaˈa kulu kasi faˈali ta ru.”
13 Ma kira ka goni taˈifau ana, ma kira
ka faˈafungua taˈi akwala ma ro kokofi ki
ˈani na ngisingisina fanga neˈe ore ana na
lima afu beret ba kira ˈaniˈi ki.
14 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kira
lisia ru faˈanadaˈa neˈe sa Jesus nia sasia,
kira ka fata ˈuri, “Na profet ba nia ke baˈa
dao maˈi saena na magalia, mamana naˈa
niniˈa!”
15 Ma sa Jesus ka leka naˈa kwau ˈana
faˈasi kira ˈuana na kula neˈe fane taˈifilia,
osiˈana nia ka saiana kira karangi leka
naˈa maˈi fuana suˈungaˈilana fasi ˈiri nia
ka uu taˈi ngwae tatalafaˈa fuada.

Sa Jesus leka fafona ˈosi ˈi Galili (Matthew 14:22-33; Mark 6:45-52)

16 Ma ˈi saˈulafi ana kaidaˈi na sina
karangi ka suu naˈa, na fafarongo nia
ki kira ka koso naˈa ˈada ninimani ˈosi
neˈeri.
17 Ma na rodo ka rodo naˈa maˈi. Sa
Jesus noaˈa kasi dao ˈua siada. Ma kira
ka taˈelia saena taˈi gwaˈi baru, ma kira
ka toˈo folo ana ˈosi neˈeri ˈuana na maˈe
fanoa kira saea ˈani ˈi Kapaneam.
18 Ma ka dao ana kaidaˈi neˈeri neˈe iru
ka dao maˈi, ma na nafo ka magara liu.
19 Ma ana kaidaˈi kira faluta ka dao ana
fulingana ta uulu nama ta fai agi asi,† kira
lia kwau, ma kira ka lisia sa Jesus nia leka
maˈi fafona ˈosi, ma ka leka karangia naˈa
maˈi na gwaˈi baru. Ma na fafarongo nia
ki kira ka fai araarai.
20 Ma sa Jesus ka fata ˈuri kwau fuada,
“Noaˈa kamu kasi maˈu! Nau goˈo niniˈa!”
21 Ma ˈi buri ˈana na ru neˈe, nia ka raˈe
faˈi kira saena baru, ma kira ka saeleˈa
liu. Ma ˈasu bore ma, kira ka dao naˈa ana
maˈe fanoa neˈe kira leka ˈuana.
22-23 Ma kaidaˈi nia dangi faolu naˈa
maˈi, na ngwae ˈoro neˈe kira tua ˈua ana
bali ˈosi loˈoko, kira lulu ˈuana sa Jesus
ana kula ba sa Jesus baˈatafea God fafia
na fanga ba kiri, ma ka fiˈi kwatea fuana
ngwae ˈoro baera ki. Ma kira ka lia saiana
taˈi gwaˈi baru goˈo ˈana neˈe teo ˈi neˈeri.
Ma kira ka sai logo ana neˈe sa Jesus noaˈa
kasi leka goˈo faˈinia na fafarongo nia ki
saena na gwaˈi baru neˈeri. Ma kira ka
sai logo ana neˈe fafarongo ki kira leka
goˈo taˈifilida. Ma ti gwaˈi baru dao maˈi
faˈasia ˈi Taebirias, kira leka maˈi, kira ka
olo ˈi neˈeri.
24 Ma ana kaidaˈi neˈe fikuˈa neˈeri kasi
lisia naˈa sa Jesus ma na fafarongo nia ki,
kira taˈelia na gwaˈi baru ki, kira ka leka,
kira ka lulu ˈuana sa Jesus ˈi Kapaneam.

Sa Jesus nia na beret ana mauriˈa

25 Ma kaidaˈi kira dao toˈona bali ˈosi
neˈeri, kira ka saefilo ˈuri ana, “Ngwae
faˈamanata kwa, kaidaˈi tae goˈo neˈe ˈoko
leka logo maˈi ˈi neˈe kwa?”
26 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Ru ma-
mana nau ku saea fuamuˈa, kaumulu lulu
ˈuaku, osiˈana neˈe kamu ˈania afu beret
baera ki ma muka abusu, ma ka noaˈa
laˈu duˈungana neˈe kamu malingaˈinia
na fadalana na ru faˈanadaˈa ba nau ku
sasiˈi ki.
27 Noaˈa kamu kasi rao ulafu laˈu ˈuana
na fanga neˈe ke baˈa funu goˈo ˈana.
Muke rao lala ˈuana na fanga neˈe ka kwa-
tea mauriˈa firi fuamuˈa. Nauˈa, na Ngela
Ngwae neˈe, nai baˈa kwatea fuamuˈa na
fanga ana mauriˈa firi neˈeri, osiˈana God
na Maˈa nia faˈataˈinia neˈe niaˈa naˈa
neˈe asungaˈi nau maˈi.”
28 Ta neˈe na ngwae ki kira ka saefilo nia
kika ˈuri, “Na tae neˈe mike sasia fasi ˈiri
kami ka sasia na raoˈa neˈe God nia oga
fuaimili?”

* **6:7** ro talangaˈi mani Na ˈorolana mani neˈe nia bolo faˈinia folifoliˈa taˈi ngwae fuana kwalu madamo ki. † **6:19** 5 nama 6 kilomita

29 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri,
“Na kwaiogaiˈanga God nia ˈuri: Muke
faˈamamana ana na ngwae neˈe nia kwa-
tea maˈi.”
30 Ma kira ka saefilo laˈu ˈuri ana, “Ta ru
faˈanadaˈa faˈuta neˈe ˈoke baˈa fulia, fasi
ˈiri kami ka lisia ma kami ka faˈamamana
amu? Ta tae neˈe ˈoko sasia?
31 Na koˈo kia ki kira ˈania na beret ba
kira saea ˈani ‘mana’ ˈi saena na abaˈi kula
kwasi, diˈia ba kira keresia naˈa ˈuri, ‘Sa
Moses nia kwatea na beret faˈasia ˈi langi
fuada fuana ˈanilana.’ ”
32 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Ru
mamana nau ku saea fuamuˈa, sa Moses
noaˈa laˈu ba kwatea na beret faˈasia ˈi
langi fuamuˈa. Na Maˈa nau lala neˈe
kwatea na beret mamana faˈasia ˈi langi
fuamuˈa.
33 Na beret mamana neˈe God nia kwa-
tea, nia na ngwae neˈe ka koso maˈi faˈasia
ˈi langi, ma ka kwatea na mauriˈa fuana na
ngwae ki taˈifau saena na magalia.”
34 Ma kira ka fata ˈuri fuana, “Kwala
araˈi kwa, toˈo ˈi taˈena ka oli ˈalaˈa, ˈoke
kwatea naˈa beret neˈe fuamiˈa.”
35 Sui sa Jesus ka fata ˈuri, “Nau naˈa
neˈe beret ana mauriˈa. Ma sa tai bore
ˈana neˈe ka leka maˈi siaku, nia ˈafitaˈi
ka fiolo laˈu. Ma sa tai bore ˈana neˈe ka
faˈamamana nau, nia ˈafitaˈi ka silikwaˈu
laˈu.
36 ˈIu, ma nau ku saea fuamuˈa ka sui
naˈa, sui bore ˈana neˈe muka lisi nau,
noaˈa kamu kasi faˈamamana nau.
37 Ngwae ki taˈifau goˈo neˈe Maˈa nau
nia kwateda fuaku, kira ke baˈa leka
taˈifau goˈo maˈi siaku. Ma sui bore ˈana
sa tai neˈe nia oga lekaˈa maˈi siaku, noaˈa
nau kusi ˈaila ˈania.
38 Nia ˈunaˈeri, osiˈana nau ku koso
maˈi faˈasia ˈi langi, ka noaˈa laˈu fuana
sasilana ru sulia kwaiogaiˈanga nau ki
talaku. Nau ku leka maˈi fuana sasilana
lala ru neˈe God asungaˈi nau maˈi neˈe
nia oga.
39 Tae neˈe God nia oga neˈe nau ku dau
sulia na ngwae ki taˈifau neˈe nia kwateda
fuaku, ma taˈi ai bore kasi noˈana, fasi ˈiri
ana asoa ˈisi nau ku fiˈi taˈeda ˈuana na
mauriˈa firi.
40 God na Maˈa nau nia oga sa tai
faˈida neˈe kira lia saiaku, ma kira ka
faˈamamana nau, kira ka mauri firi. Ma
nai baˈa taˈeda ˈuana mauriˈa ana asoa
ˈisi.”
41 Ma na ngwae ki kira ka talaˈae
kika ngunungunu buri naˈa ana niaˈa,
duˈungana neˈe nia fata ˈuri, “Nauˈa naˈa
neˈe beret neˈe koso maˈi faˈasia ˈi langi.”
42 Ma kira ka fata ˈuri fuada kwailiu,
“Na ngwae neˈe sa Jesus na ngela sa Josef
goˈo niniˈa, ma kulu sai goˈo ˈakulu ana
na maˈa nia, ma na teˈa nia. Ma ka faˈuta
neˈe nia ka saea fasi nia koso maˈi faˈasia
ˈi langi?”
43 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Muke
mango faˈasia na ngununguˈanga ˈi
safitamuˈa.
44 Maˈa nau neˈe asungaˈi nau maˈi.
Ma talitoˈona goˈo na ngwae neˈe Maˈa
nau talaˈida maˈi ˈuaku ki neˈe kike leka
maˈi siaku. Ma nai baˈa taˈeda ˈuana na
mauriˈa ana faˈi asoa ˈisi.
45 Na profet ki kira kerekere kira ka ˈuri,
‘God nia faˈamanata na ngwae ki taˈifau
goˈo.’ Ma sa tai bore ˈana neˈe ka rongoa
naˈa Maˈa ma ka ngalia naˈa saiˈi ruˈa
faˈasi nia, kira ka leka maˈi siaku.
46 Ma noaˈa ta ngwae kasi lisia na Maˈa.
Taˈifilia goˈo na ngwae neˈe ˈita maˈi
faˈasia God goˈo neˈe nia lisia na Maˈa.
47 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, sa
tai neˈe nia faˈamamana ana nauˈa, nia ka
mauri firi.
48 Ma nauˈa naˈa neˈe beret ana na
mauriˈa.
49 Na koˈo kamu ki kira ˈania na beret
ba kira saea ˈani ‘mana’ saena abaˈi kula
kwasi, ma kira ka mae goˈo ˈada.
50 Bore ma na beret neˈe koso maˈi
faˈasia ˈi langi, ta ngwae bore ˈana neˈe
ka ˈania, ˈafitaˈi nia ka mae.
51 Ma nauˈa naˈa neˈe beret ana na
mauriˈa faˈasia ˈi langi. Diˈia ta ngwae
ka ˈania na beret neˈe, nia ka mauri firi.
Ma na beret neˈeri naˈa neˈe fasiˈaku, neˈe
nau ku kwatea fasi ˈiri na ngwae ki saena
magalia kira ka mauri duˈungaku.”
52 Ma na ngwae ki kira ka talaˈae
olisuˈusuˈu ˈi safitada kwailiu, ma kira ka
fata ˈuri, “Na ngwae neˈe ke kwate faˈuta
ana na fasiˈana fuaka fuana ˈanilana
niniˈa?”
53 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Ru
mamana nau ku saea fuamuˈa, diˈia noaˈa
kamu kasi ˈania na fasiˈaku, ma noaˈa
kamu kasi kwaˈufia na ˈabuku, nia ˈafitaˈi
liu muke mauri firi.
54 Ma sa tai neˈe ka ˈania na fasiˈaku,
ma ka kwaˈufia na ˈabuku, nia ka toˈo ana
na mauriˈa firi, ma nai baˈa taˈea ana faˈi
asoa ˈisi.
55 Duˈungana na fasiˈaku naˈa neˈe beret
mamana, ma na ˈabuku naˈa neˈe ru ni
kwaˈufilana mamana.
56 Ma sa tai neˈe ka ˈania na fasiˈaku, ma
ka kwaˈufia na ˈabuku, nia ka tua tari aku,
ma nau ku tua tari ana niaˈa.
57 God neˈe kwatea mauriˈa, nia neˈe
kwatea nau maˈi. Ma nau ku mauri logo
osiˈana niaˈa. Ka ˈunaˈeri logo sa tai neˈe
ka ˈani nau, nia ka mauri logo duˈungaku.

58 Ma nia naˈa neˈe beret neˈe koso maˈi
faˈasia ˈi langi. Ma nia noaˈa kasi diˈia laˈu
na beret ba na koˈo kia ki, kira ˈania, ma
kira ka mae naˈa. Bore ma sa tai bore ˈana
neˈe ka ˈania na beret neˈe, nia ka mauri
tua tua firi.”
59 Sa Jesus ka saea na ru neˈe ki kaidaˈi
nia faˈamanata saena na luma fuana
foˈongaˈa ˈi Kapaneam.
60 Ma na fafarongo ˈoro nia ki neˈe kira
rongoa na ru neˈe sa Jesus nia saeˈe ki,
ma kira ka fata ˈuri, “Na faˈamanataˈanga
neˈe nia ˈafitaˈi liu. Sa tai neˈe ke baˈa
faˈamamana?”
61 Ma sa Jesus ka saiana na fafarongo nia
ki kira ngunungunu buri ana duˈungana
ru neˈe, ma nia ka fata ˈuri fuada, “ˈUri
ma na alaˈanga neˈeri nia faˈali kamu?
62 Nia faˈuta diˈia neˈe kamu lisia nauˈa,
na Ngela Ngwae, nau ku oli ˈuana na kula
ba nau ku tua tua maˈi ana ˈi naˈo?
63 Na ru neˈe ka kwatea na mauriˈa neˈe
na Anoˈi ru Abu. Ma na ngasingasiˈanga
ngwae, nia ru ˈoˈo goˈo ˈana. Ma na
alaˈanga neˈe nau ku saea fuamuˈa ki neˈe
kwate kamu ka toˈo ana na Anoˈi ru Abu
neˈe kwatea na mauriˈa.
64 Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, ti ngwae
aumulu noaˈa kasi faˈamamana goˈo.”
Osiˈana ˈita ˈua naˈa maˈi ˈi naˈo, sa Jesus
ka saiana taˈifau naˈa sa tai ada neˈe noaˈa
kasi faˈamamana, ma sa tai neˈe ke baˈa
kwate nia fuana na malimae nia ki.
65 Ma nia ka fata laˈu ˈuri osiˈana neˈe ti
ngwae ada noaˈa kasi faˈamamana, “Nia
ba nau ku saea naˈa fuamuˈa neˈe noaˈa
ta ngwae kasi leka maˈi siaku, diˈia Maˈa
nau noaˈa kasi ngwaluda fuana.”
66 Ma ka ˈita ana kaidaˈi neˈeri, na
fafarongo ˈoro nia ki, kira abula matamata
naˈa ˈada, ma noaˈa kira kasi leka naˈa
faˈinia.
67 Ma sa Jesus ka saefiloa na akwala ma
ro ngwae fafarongo nia ki ka ˈuri, “ˈUri ma
kaumulu oga muke leka logo faˈasi nau?”
68 Ma sa Simon Peter ka olisia ka ˈuri,
“Aofia kwa, ˈirai ma sa tai laˈu neˈe kami
ke leka siana? ˈAeˈo naˈa neˈe ˈoko toˈo
ana na alaˈanga ana na mauriˈa firi ki.
69 Ma kaimili faˈamamana, ma kami ka
saiana ˈaeˈo naˈa neˈe Ngwae Abu neˈe
ˈoko leka maˈi faˈasia God.”
70 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Nauˈa neˈe
nau ku fili kamu naˈa akwala ma ro ngwae
ki. Ma sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, taˈi
ngwae ana kamuˈa nia diˈia na ano ˈi ru
taˈa.”
71 Ana kaidaˈi sa Jesus nia fata ˈunaˈeri,
nia ka sai goˈo ˈana ana sa Judas neˈeriˈa,
na ngela sa Simon Iskariot. Sa Judas sui
bore ˈana nia ta ngwae ana akwala ma ro
fafarongo nia ki, nia neˈe ke baˈa kwatea
sa Jesus fuana na malimae nia ki.

7

Sa Jesus faˈinia na ngwaefuta nia ki

1 Ma ˈi buri ˈana naˈa ru neˈe ki, sa
Jesus ka liu kalia goˈo ˈana maˈe fanoa
ˈi Galili ki, osiˈana noaˈa nia kasi oga
ˈua lekaˈa ˈuana ˈi Judea, duˈungana na
ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki kira oga
saungilana ˈi neˈeri.
2 Ma taˈi fangaˈa Jiu ki nia karangi naˈa.
Ma na fangaˈa neˈeri kira saea ˈania na
“Babala ki.”
3 Aia, na ngwaefuta sa Jesus ki, kira
ka leka maˈi siana, ma kira ka fata ˈuri
fuana, “ˈOke leka ˈuana ˈi Judea, ˈiri ˈoke
faˈataˈinia laˈu ti ru faˈanadaˈa, ˈiri na
fafarongo ˈoe ki kira ka lisia.
4 Osiˈana diˈia ta ngwae nia oga na
ngwae ki kira ka rongoa na satana ma kira
ka saiana, noaˈa nia kasi sasi sofongaˈi ana
ta ru. Diˈia ˈoko sasia ru doe ˈoro ki, nia
leˈa fuana neˈe ˈoe leka ˈoko sasi tafangaˈi
ana, ˈiri neˈe na magalia taˈifau kira ka
saiana.”
5 Na ngwaefuta nia ki kira fata ˈunaˈeri
fuana, osiˈana kiraˈa bore noaˈa kira kasi
faˈamamana goˈo ana niaˈa.
6 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Noaˈa
nia kasi dao ˈua ana kaidaˈi fuana nai
leka. Bore ma kamu saiana muke leka
goˈo ˈamuˈa ana ta kaidaˈi bore ˈana. Ma
kaidaˈi ki taˈifau bolo goˈo ˈana fuamuˈa.
7 Ngwae saena magalia neˈe ki noaˈa
kasi toˈo ana ta ru fuana kira ka ˈaila ˈani
kamu. Bore ma nauˈa neˈe, kira ˈaila ˈani
nau, osiˈana nau ku sae tafangaˈi ana tae
ki neˈe kira sasiˈi ka taˈa.
8 Kamu ke leka ˈaumulu ana fangaˈa.
ˈIu, ma noaˈa nau kusi leka goˈo, osiˈana
noaˈa nia kasi dao ˈua ana kaidaˈi nau.”
9 Nia fata ˈunaˈeri ka sui, ma nia ka tua
laˈu ˈana ˈi Galili.

Sa Jesus leka ana fangaˈa ana Babala ki

10 ˈI buri ˈana na ai burina sa Jesus ki
kira leka naˈa ˈada ana fangaˈa doe neˈeri
ˈi Jerusalem, sa Jesus ka leka ˈi burida. Ma
nia ka leka ago goˈo ˈana, ˈasu ta ngwae
kata fiˈi saiana.
11 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki, kira
ka lulu ˈuana safitana na fangaˈa neˈeri,
ma kira ka saefiloda kira ka ˈuri, “Na
ngwae baera nia naˈa ˈi faˈi?”
12 Ma ngwae ˈoro liu ki, kira ka kwaroro
ago suli nia kira ka ˈuri, “Na ngwae baera
niaˈa na ngwae leˈa.”
Ma ti ngwae kira ka saea, “Nia talaˈia
ngwae ˈoro liu ki fuana lekaˈa sulia na
sokeˈa nia ki.”

13 Sui bore ˈana kira ka fata ˈunaˈeri,
noaˈa ta ngwae ada kasi alaˈa tafa goˈo ana
manataˈanga kira ki sulia sa Jesus, osiˈana
kira maˈu ˈani ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu
ki.
14 Na fangaˈa neˈe nia leka naˈa sulia
fai asoa ka sui naˈa mala, sa Jesus ka fiˈi
ruˈu kwau saena Luma Abu God, ma ka fiˈi
talaˈae ana faˈamanatalana na ngwae ki.
15 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, kaidaˈi
kira rongoa, kira ka ˈarefo liu ana
faˈamanataˈanga nia. Ma kira ka ˈuri,
“Ngwae neˈe noaˈa kasi saesaeˈi ru goˈo
maˈi ana ta fanoa. Ma ka faˈuta mo neˈe
nia ka saiana na ru ki taˈifau?”
16 Ana kaidaˈi sa Jesus ka rongo
kira, nia ka olisi kira ka fata ˈuri,
“Faˈamanataˈanga nau noaˈa laˈu na ru
nau, na ru God ˈana neˈe nia asungaˈi nau
maˈi.
17 Tai neˈe oga ka sasia na kwaiogai
ˈanga God, nia ke baˈa saiana tae neˈe
nau ku faˈamanata ˈani fuana ngwae ki,
diˈia nia ka leka maˈi faˈasia God, nama
na manataˈanga nau ki goˈo ˈaku talaku
neˈe nau ku faˈarongo ˈani.
18 Diˈia ngwae ka faˈarongo goˈo ˈana
ˈani ru sulia na manataˈanga nia ki talana,
nia oga goˈo ˈana fuana ngwae ki kira
ka tangoa. Bore ma na ngwae neˈe nia
oga ngwae ki kira ka tangoa na ngwae
neˈe nia asungaˈinia maˈi niaˈa neˈe na
ngwae mamana, ma noaˈa nia kasi saiana
sokeˈa.”
19 Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Sa Moses
ba kwatea naˈa taki ki fuamuˈa. Ma noaˈa
ta ngwae ana kamuˈa kasi sasi goˈo sulia
taki neˈeri ki. Ma faˈuta neˈe kamu ka oga
muke saungi nau nai mae?”
20 Ma na ngwae neˈe kira fiku ana kula
neˈeri, kira ka fata ˈuri, “ˈAeˈo neˈana na
ano ˈi ru taˈa nia manu amu! Sa tai neˈe
oga ke saungiˈo kwa?”
21 Sa Jesus ka olisi kira ka ˈuri, “Nau
ku gura taˈi ngwae ana Sabat asoa ana
mamaloˈanga, ma kamu ka ˈarefo liu ana.
22-23 Ma kamu saiana sa Moses kwatea
taˈi taki fuaumulu, fuana kala ngela ng-
wane kamu ki ˈiri kira ka ˈolo faˈataˈinia.
(Ma noaˈa laˈu sa Moses neˈe etangia, bore
ma na koˈo bora kamu ki lala maˈi ˈi naˈo.)
Si diˈia kaidaˈi leˈa fuana kamu ka ˈolo
faˈataˈinia ana ngela kamu ki nia fuli naˈa
ana na Sabat, kamu ka sasi nama, sui bore
ˈana faˈi asoa ana mamaloˈanga ana Sabat
ˈiri neˈe kamu kasi ˈoia na taki sa Moses
sulia ˈolo faˈataˈinia ˈanga. Diˈia nia leˈa
fuana kamu ka ˈolo faˈataˈinia ana Sabat,
ma faˈuta mo neˈe kamu ka saetaˈa fuaku
kaidaˈi ba nau ku gura na ngwae baera
ana Sabat asoa ana mamaloˈanga?
24 Noaˈa kamu kasi matalangani nau
laˈu sulia na liaˈi ngwae ana ru kamu lisia
goˈo ˈamuˈa ˈi maa ki. Bore ma muke kwai
matalangaˈi lala ˈani ˈoloˈoloˈa.”

Ti ngwae fia sa Jesus neˈe na Christ

25 Ma ti ngwae ˈi Jerusalem kira ka fata
ˈuri, “Na ngwae neˈe goˈo ba na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki kira oga saungilana!
26 Lia basi! Ngwae neˈe nia fata tafangaˈi
goˈo ˈana, ma noaˈa kira kasi saea goˈo
ta ru olisia niaˈa. Kira ka saiana taka
neˈe niaˈa na Christ, na ngwae ba God filia
fuana faˈamaurilana ngwae ki!
27 Bore ma kaidaˈi na Christ ke leka maˈi,
noaˈa ta ngwae kasi saiana na kula neˈe
nia leka maˈi faˈasia. Ma na ngwae neˈe,
kulu sai goˈo ˈakulu ana kula neˈe nia leka
maˈi faˈasia.”
28 Aia, ma ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus
ka faˈamanata na ngwae ki saena Luma
Abu God. Ma nia ka fata doe ka ˈuri, “ˈUri
ma kamu sai mamana aku, ma kamu ka
saiana kula neˈe nau ku leka maˈi faˈasia?
Bore ma noaˈa nau kusi leka maˈi ˈani na
mamana ˈanga nau talaku! Ma na ngwae
neˈe nia asungaˈi nau maˈi, nia saea ru
mamana ki taˈifau, ma noaˈa kamu kasi
sai goˈo ana niaˈa.
29 Bore ma nau ku saiana, osiˈana nia
neˈe nia asungaˈi nau maˈi, ma nau ku
leka maˈi faˈasia.”
30 Ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki kira ka oga daulana, bore
ma ka ˈafitaˈi, osiˈana kaidaˈi nia noaˈa
kasi dao ˈua fasi ˈiri kira ka sasi ˈunaˈeri
ana.
31 Sui bore ˈana kira ka oga sasilana na
ru neˈeri, ˈorolana ngwae ˈi saena fikuˈa
neˈeri kira faˈamamana ana niaˈa. Ma
kira ka fata ˈuri, “Talitoˈona na Christ goˈo
neˈe saiana ka fulia na faˈanadaˈa nini nia
fuliˈi ki.”
32 Ma ana kaidaˈi neˈe Farasi ki kira
rongoa ngwae ki kira kwaroro ˈada sulia
sa Jesus ˈunaˈeri, kira faˈinia na fata abu
doe ki, kira ka kwatea kwau ti ngwae folo
neˈe kira folo ˈafia Luma Abu God, fasi ˈiri
kira ka daua ana kaidaˈi neˈeri.
33 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Nai baˈa
tua faˈi kamu goˈo ˈaku sulia kala kaidaˈi
dokodoko, ma nai baˈa oli logo ˈaku siana
na ngwae neˈe nia asungaˈi nau maˈi.
34 Sui kamu ke baˈa lulu nau, ma ke baˈa
ˈafitaˈi kamu ka dao toˈoku. Osiˈana nia
ˈafitaˈi kamu ka dao ana kula neˈe nai baˈa
tua ana.”
35 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki kira
ka lokoˈi ru ˈada ˈi safitada kwailiu kika
ˈuri, “Ngwae neˈe ke baˈa leka ˈuana ˈi faˈi
neˈe noaˈa kulu kasi lisia? ˈUri ma nia ka
leka ˈuana fanoa Grik ki, na kula neˈe ti

ngwae akulu kira tua maˈi ana, fasi ˈiri ka
faˈamanatada taˈifau?
36 Ma nia ka saea logo kulu ke baˈa
lulu ˈuana, ma noaˈa kulu kasi lisia niaˈa,
osiˈana noaˈa kulu kasi saiana daoˈa ana
kula neˈe nia ke baˈa tua ana. Aia, ma na
tae neˈe teo saena manatana ana kaidaˈi
nia fata ˈunaˈeri?”

Na Anoˈi ru Abu nia diˈia na kafo mauri

37 Aia, ma ana faˈi asoa ˈisi ana fangaˈa
neˈe, niaˈa faˈi asoa ˈinotoˈa ka tasa. Ma
ana faˈi asoa neˈeri, sa Jesus ka tataˈe ka
uu, ma ka fata doe ka ˈuri, “Sa tai bore
ˈana neˈe nia silikwaˈu, nia ka leka maˈi
siaku ka kwaˈu ˈana.
38 Ma sa tai bore ˈana neˈe ka
faˈamamana nau, nia ke baˈa diˈia tae
ba na Kerekereˈa Abu nia saea, ‘Na
kafo mauri ke baˈa igo maˈi faˈasia na
maurilana.’ ”✡
39 Ma sa Jesus ka saea ru neˈe, osiˈana na
Anoˈi ru Abu neˈe ke baˈa leka maˈi fuada
sa tai neˈe kira faˈamamana ana. Aia ana
kaidaˈi neˈeri, God noaˈa kasi kwatea ˈua
maˈi na Anoˈi ru Abu siana sa tai neˈe
kira faˈamamana, osiˈana sa Jesus noaˈa
kasi fane ˈua fasi ˈiri ke oli ˈuana saena
ˈinotoˈanga nia.
40 Ti ngwae ana fikuˈa neˈe, kira rongoa
fatalana sa Jesus, kira ka ˈuri, “Ngwae neˈe
nia na profet ˈinotoˈa neˈe kulu masia!”
41 Ma ti ngwae kira ka saea, “Nia
na Christ, na ngwae ba God filia fuana
faˈamaurilana ngwae ki!”
Aia, ma ti ngwae laˈu, kira ka saea,
“Na ngwae filia noaˈa kasi leka laˈu maˈi
faˈasia ˈi Galili!
42 Osiˈana na Kerekereˈa Abu nia saea
na Christ ke baˈa futa maˈi ana kwalafa
sa David na ngwae tatalafaˈa, ma ke futa
ˈi Betlehem, maˈe fanoa neˈe sa David nia
doe logo maˈi ana.”
43 Ma na ngwae neˈe ki, noaˈa kira kasi
alua goˈo taˈi manataˈanga sulia sa Jesus.
44 Ma bali ana ngwae kira oga liu kira
ka daua sa Jesus, bore ma noaˈa ta ngwae
kasi sasia goˈo ta ru ana.
45 Na ngwae folo baera ki noaˈa kira kasi
daua goˈo sa Jesus, ma kira oli kwau siana
na fata abu doe ki, ma na Farasi ki. Ma
kaidaˈi kira dao naˈa, na fata abu doe ki,
ma na Farasi ki, kira ka fata ˈuri, “Faˈuta
neˈe noaˈa kamu kasi ngalia maˈi?”
46 Ma kira ka olisida ˈuri, “Kaimili ˈarefo
liu ana niaˈa, osiˈana noaˈa ta ngwae kasi
alaˈa ˈunaˈeri diˈia niaˈa.”
47 Na Farasi ki kira ka fata ˈuri fuada,
“Sali kaumulu faˈamamana logo ˈaumulu
ana sokeˈa nia ki taka?
48 Noaˈa ta ngwae ana faˈinaˈonaˈo kulu
ki nama ta Farasi, kira kasi faˈamamana
goˈo ana!
49 Na fikuˈa neˈeri goˈo ˈana neˈe kira
faˈamamana ana niaˈa. Ma noaˈa kira
kasi sai goˈo ana na taki sa Moses ki. Nia
ˈunaˈeri ma God ke baˈa kwaiˈida.”
50 Aia, ma taˈi ngwae ana na Farasi ki
satana sa Nikodimas ba nia leleka maˈi
siana sa Jesus ˈi naˈo, nia ka fata ˈuri fuana
na Farasi ki,
51 “Na taki kulu ki ba saea noaˈa kulu
kasi matalangani ta ngwae si diˈia noaˈa
kulu kasi rongo leˈa ana fatalana ka sui
mala kulu fiˈi ngalia maˈi fuana na mata-
langaˈi lana.”
52 Ma kira ka fata ˈuri fuana sa Nikodi-
mas, “ˈIrai ma ˈaeˈo logo ta ngwae faˈasia
ˈi Galili niniˈa? Diˈia ˈoko toˈomaˈi leˈa
ana Kerekereˈa Abu, ˈoko lisia talamu. Na
profet ˈinotoˈa neˈe kulu masia noaˈa kasi
baˈa leka goˈo maˈi faˈasia ˈi Galili!”

Na kini kakabara

53 Aia, ngwae ki taˈifau kira oli naˈa
ˈuana na luma kira ki,

8

1 bore ma sa Jesus ka raˈe ˈuana gwauna
faˈi ua neˈe kira saea ˈani Olif.*
2 Ma ˈi ˈofodangi laˈa bilabila ana faˈi
asoa ˈi buri, nia ka oli laˈu ˈuana saena
Luma Abu God. Ma na fikuˈa doe liu, kira
ka fiku kalia niaˈa, ma nia ka tua ˈi ano,
ma ka faˈamanatada.
3 Ma na ngwae faˈamanata ana taki ki,
ma na Farasi ki, kira ka ngalia maˈi taˈi
kini neˈe kira daua faˈinia na ˈusuˈa. Ma
kira ka faˈa uua ˈi safitada.
4 Ma kira ka fata ˈuri fuana sa Jesus,
“Ngwae faˈamanata ˈae, na kini neˈe kami
daua faˈinia ˈusuˈa.
5 Aia, ma ˈi saena na taki neˈe sa Moses
nia kwatea fuaka ki, nia saea fasi neˈe kini
ˈuri, kika ˈuia ˈani na fau ˈiri nia ka mae.
Ma na tae neˈe ˈoko saea ana niaˈa kwa?”
6 Kira saea ru neˈe ˈiri kira ka ilitoˈona
fuana kika dao toˈona ta ru, fasi ˈiri kira
ka giosia ˈani sa Jesus.
Ma sa Jesus ka gwauru ˈana ˈi ano, ma
ka kerekere ˈani ˈuˈuna ˈi fafona ano.
7 Ma kaidaˈi kira saefilo goˈo ˈada, nia ka
tataˈe, ma ka fata ˈuri fuada, “Sa tai amuˈa
neˈe noaˈa kasi sasia ta ru taˈa, nia ke eta
ˈuia ˈani ta gwaˈi fau.”
8 Sui, nia ka gwauru laˈu, ma ka kerekere
laˈu ˈi fafona ano.
9 Ma kaidaˈi kira rongoa ru neˈe, kira ka
leka naˈa ˈada, taˈi taˈi ngwaeˈa, talaˈae
ana na ngwae ngwaro ki. Ma kira ka

✡ **7:38** Esikiel 47:1; Sekaraea 14:8

* **8:1** Kira saea ˈani ua Olif, osiˈana neˈe ˈai olif ki ˈoro ˈi neˈeri.

faˈasia sa Jesus ka tua naˈa taˈifili nia
faˈinia na kini baera neˈe nia uu goˈo ˈana
ˈi neˈeri.
10 Ma nia ka tataˈe laˈu, ma ka fata ˈuri,
“Kini neˈe ˈae, na ngwae baera ki, kira
naˈa ˈi faˈi? Nia faˈuta? Noaˈa ta ngwae
ada kasi ore naˈa fasi ˈiri nia matalangaˈi
ˈoe kwa?”
11 Ma nia ka olisia ka ˈuri, “Ngwae
ˈaˈana ˈae, noaˈa naˈa ta ngwae.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Ma
nauˈa bore, noaˈa nau kusi matalangaˈi
ˈoe logo. ˈOke leka naˈa ˈamu, ma talaˈae
taˈena noaˈa ˈoe kosi sasia naˈa ta ru taˈa
laˈu.”

Sa Jesus neˈe na madakolaˈanga

12 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuana
Farasi ki, “Nauˈa neˈe, nau ku diˈia na
madakolaˈanga fuana ngwae ki saena ma-
galia neˈe. Ngwae neˈe nia leka maˈi suli
nau, noaˈa nia kasi liu ˈi saena maˈerodo.
Nia ka liu saena madakolaˈanga, ma nia ke
baˈa mauri firi.”
13 Ma na Farasi ki kira ka fata ˈuri fuana,
“ˈAeˈo ˈamu talamu neˈe ˈoko faˈarongo
ˈaniˈo. Na fatalamu sulia ˈaeˈo talamu
noaˈa kasi mamana.”
14 Sa Jesus ka fata ˈuri, “Noaˈa goˈo. Sui
bore ˈana nau ku faˈarongo ˈani nau ta-
laku, tae neˈe nau ku saeˈe ki niˈi mamana,
osiˈana nau ku saiana kula neˈe nau ku
leka maˈi faˈasia, ma ˈi faˈi neˈe nai baˈa
leka ˈuana. Ma noaˈa kamu kasi sai goˈo
ana kula neˈe nau ku leka maˈi faˈasia, ma
kula neˈe nai baˈa leka ˈuana.
15 Kamu matalangani ru ki sulia man-
ataˈanga ngwae saena magalia neˈe goˈo
ˈana. Aia, ma noaˈa nau kusi matalangani
ta ngwae.
16 Bore ma diˈia nau ku matalangani ta
ngwae, nau ku matalangaˈi sulia manata
ˈanga saga. Nau noaˈa kusi matalangani ta
ngwae taˈifili nau, ma keroˈo taˈifau goˈo
Maˈa neˈe nia asungaˈi nau maˈi neˈe rao
faˈi nau.
17 Na taki kamu ki saea ka sui naˈa, diˈia
ro ngwae ki kira alangaˈi sulia ta ru, tae
neˈe kera saea nia mamana.
18 Nau ku faˈarongo ˈani nau talaku, ma
na Maˈa neˈe nia asungaˈi nau maˈi, nia
logo neˈe ka faˈarongo ˈani nau.”
19 Sui, kira ka saefiloa sa Jesus kika ˈuri,
“ˈUri ma maˈa ˈoe nia ˈi faˈi kwa?”
Ma sa Jesus ka olisi kira ka ˈuri, “Noaˈa
kamu kasi saiaku ma na Maˈa nau bore.
Diˈia kamu saiaku, kamu ka sai logo ana
Maˈa nau.”
20 Sa Jesus ka saea na ru neˈe ki ana
kaidaˈi nia faˈamanata na ngwae ki ˈi
saena Luma Abu God, ˈi saena agi luma
neˈe kira alua kufikufi ru neˈe kira alua
ˈani na kwatea kira ki ˈi saena. Aia, ma
ana kaidaˈi neˈeri, noaˈa ta ngwae kasi
daua goˈo, osiˈana noaˈa kasi dao ˈua ana
kaidaˈi nia.

*Nia ˈafitaˈi kamu ka leka ˈuana na kula
neˈe nai baˈa leka ˈuana*

21 Sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuada, “Nai
baˈa leka, ma muke baˈa lulu nau. Ma
muke baˈa mae, ma God noaˈa kasi ru-
fuanata goˈo ana taˈangaˈa kamu ki. Ma
nia ˈafitaˈi kamu ka leka ana kula neˈe nai
baˈa leka ˈuana.”
22 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki kira
ka fata ˈuri, “Nia saea ni ke baˈa ˈafitaˈi
goˈo kulu ka leka ˈuana kula neˈe nia ke
baˈa leka ˈuana. ˈUri ma nia ke baˈa
saungi nia ˈana talana taka?”
23 Sa Jesus ka olisi kira ka fata ˈuri,
“Kaumulu leka maˈi faˈasia na fanoa neˈe
ˈi ano goˈo. Bore ma nau ku leka maˈi
faˈasia ˈi langi. Kaumulu neˈe faˈasia na
magalia neˈe. Ma nauˈa noaˈa laˈu faˈasia
na magalia.
24 Nia neˈe, nau ku saea ka sui naˈa muke
baˈa mae, ma God noaˈa kasi rufuanata
ana taˈangaˈa kamu ki. Nia mamana naˈa,
diˈia noaˈa kamu kasi faˈamamana neˈe
Nauˈa Niniˈa,† God noaˈa kasi rufuanata
ana taˈangaˈa kamu ki.”
25 Sui kira saefiloa kira ka ˈuri, “ˈUri ma
ˈaeˈo sa tai niniˈa?”
Ma sa Jesus ka olisida ka fata ˈuri, “Nau
niniˈa diˈia nama ba nau ku eta saea naˈa
fuamuˈa saena faˈamanataˈanga nau ki.
26 Nau ku toˈo ana na ru ˈoro liu ki
neˈe nau ku saiana nau ku alaˈa suli kamu
fuana matalangaˈilamuˈa ˈani. Ngwae
neˈe nia asungaˈi nau maˈi, nia neˈe na
ngwae mamana. Aia, ma tae neˈe nia saea
fuaku, nia neˈe nau ku saea fuana ngwae
ki taˈifau.”
27 Ma noaˈa kira kasi sai goˈo ana neˈe sa
Jesus nia fata sulia Maˈa nia maˈi ˈi langi.
28 Nia neˈe, nia ka fata ˈuri fuada,
“Kaidaˈi muke alu nau, na Ngela Ngwae,
fafona ˈai rara folo, muke saiaku neˈe Nau
Niniˈa. Ma ana kaidaˈi neˈeri, muke baˈa
saiana neˈe noaˈa nau kusi sasia ta ru sulia
na manatalaku talaku. Bore ma nau ku
saea goˈo ru neˈe Maˈa nia faˈamanata nau
ˈani, nia neˈe nau ku saeˈe fuamuˈa.
29 ˈIu, ma Maˈa neˈe nia asungaˈi nau
naˈa maˈi, nia ka tua faˈi nau sulia asoa ki.
Noaˈa nia kasi danga ˈani nau, duˈungana
nau ku sasia ru neˈe nia faˈasaeleˈa nia
sulia asoa ki.”

† **8:24** Na sata neˈe, “Nauˈa Niniˈa,” ba God saea ˈani niaˈa talana saena. Aesea 41:4, 43:10-13,25, 46:4, 48:12 ma Diutronomi 32:39

30 Ma ngwae ˈoro ki kira ka faˈamamana
ana sa Jesus, kaidaˈi kira rongoa nia saea
na ru neˈeri ki.

Sa Jesus faˈinia sa Abraham

31 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana ngwae
neˈe kira faˈamamana ana niaˈa ki, “Diˈia
muke sasi sulia na faˈamanataˈanga nau
ki, kamu na ngwae fafarongo mamana nau
ki naˈa.
32 Ma muke baˈa saiana ru mamana ki
sulia God, ma na ru mamana sulia God ki
neˈe kwate kamu ke tua aloge.”
33 Kira olisia sa Jesus, kira ka ˈuri, “Kami
na ngwae ana kwalafa sa Abraham ki naˈa.
Noaˈa kami ˈisi rao ˈoˈo laˈu fuana ta
ngwae. Faˈuta neˈe ˈoko saea mike tua
aloge?”
34 Sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuada, “Ru
mamana nau ku saea fuamuˈa. Ngwae
neˈe kira roˈosulia na falafala taˈa ki,
na falafala taˈa neˈeri ki neˈe gwaungaˈi
fafida, ma kira ka rao ˈoˈo naˈa ˈada ˈi
olofana.
35 Na ngwae neˈe nia tua aloge, nia neˈe
na ngwae neˈe nia futa ana kwalafa, ma ka
toˈo ana mamanaˈanga fuana tuaˈa saena
luma maˈa nia. Ma na ngwae neˈe ka rao
ˈoˈo goˈo ˈana, nia noaˈa kasi tua mamana
ana kwalafa.
36 Nia neˈe, diˈia nauˈa, na Ngela God,
nau ku faˈasakadola kamu, nia neˈe kamu
fiˈi aloge mamana.
37 Nau ku saiana kamu na ngwae ana
kwalafa sa Abraham. Ka ˈunaˈeri bore
ˈana ma, kamu ka oga saungilaku, osiˈana
noaˈa kamu kasi oga goˈo sasiˈa sulia na
faˈamanataˈanga nau ki.
38 Nau ku fata sulia tae neˈe Maˈa nau
nia faˈataˈinia fuaku. Aia, ma kamu ka
sasia tae ki neˈe maˈa kamu nia saeˈe
fuamuˈa.”
39 Kira olisia sa Jesus kira ka ˈuri, “Maˈa
kami naˈa neˈe sa Abraham!”
Sa Jesus ka ˈuri fuada, “Diˈia kamu na
kwalafa sa Abraham ki mamana, muke
sasia logo na ru neˈe nia saunganiˈi ki.
40 Aia, ma nau ku saea goˈo ˈaku na
ru mamana ki neˈe nau ku rongoa maˈi
faˈasia God fuamuˈa sulia asoa ki. Bore
ma kamu ka oga goˈo ˈaumulu saungilaku.
Bore ma sa Abraham noaˈa kasi sasia goˈo
ta ru ˈunaˈeri.
41 Kamu sasia goˈo ˈamuˈa na ru neˈe
maˈa kamu nia sasiˈi ki.”
Kira ka fata ˈuri fuana, “Taˈifilia God
goˈo neˈe Maˈa kaimili, ma kaimili neˈe na
ngela mamana nia ki.”
42 Sa Jesus olisida ka fata ˈuri, “Diˈia
God neˈe maˈa kamu mamana, muke alafe
fuaku, osiˈana neˈe nau ku leka maˈi
faˈasia God, ma nau ku tua faˈi kamu
ˈi neˈe. Noaˈa nau kusi leka maˈi sulia
na mamana ˈanga nau talaku. God neˈe
asungaˈi nau maˈi.
43 Faˈuta neˈe noaˈa kamu kasi rongo
saiana fatalaku re? Nia ˈunaˈeri osiˈana
noaˈa kamu kasi oga goˈo rongolana.
44 Aia, ma kamuˈa neˈana, na maˈa
kamu neˈe sa Saetan naˈa. Nia neˈe,
kamu ka oga sasilana na ru ki, diˈia logo
neˈe nia sasiˈi. Sa Saetan neˈe nia na
ngwae fuana saungwaeˈa naˈa, sulia nia
ˈita ka sasia ˈua naˈa maˈi. Ma nia ka
kina na mamanaˈanga, osiˈana noaˈa nia
kasi toˈo ana ta tae neˈe ka mamana ana
niaˈa. Kaidaˈi nia sokea ˈana ta ngwae, na
falafala nia naˈa neˈeriˈa, duˈungana nia
neˈe ngwae fuana sokeˈa naˈa, ma nia neˈe
maˈa naˈa fuana na ngwae soke ki taˈifau.
45 Ma ru mamana nau ku saea fuamuˈa,
ru neˈeri neˈe sasia noaˈa kamu kasi oga
goˈo faˈamamana laku.
46 Ma sa tai amuˈa neˈe saiana ka
faˈataˈinia na tae neˈe nau ku sasia ka taˈa
ana? Noaˈa! Aia, ma faˈuta neˈe noaˈa
kamu kasi faˈamamana nau, kaidaˈi nau
ku saea ru mamana ki fuamuˈa?
47 Aia, sa tai neˈe kira ˈita maˈi siana
God, kira saiana kira ka rongo sulia na
fatalana. Ma kamuˈa neˈe, noaˈa kamu
kasi ˈita maˈi ana God. Ma nia neˈe ka
sasia noaˈa kamu kasi sailinga.”
48 Sui, kira ka fata ˈuri fuana sa Jesus,
“Na ru ba kami saea suliˈo nia mamana
ba kami saea ˈaeˈo ngwae faˈasia Samaria,
ma ˈoko toˈo ana na ano ˈi ru taˈa.”
49 Sa Jesus olisida ka fata ˈuri, “Noaˈa
goˈo, noaˈa nau kusi toˈo ana ta anoˈi ru
taˈa. Ma nau ku faˈaˈinotoˈa na Maˈa nau,
bore ma noaˈa kamu kasi faˈaˈinotoˈa goˈo
nauˈa.
50 Ma noaˈa nau kusi oga goˈo neˈe na
ngwae ki kira ka fuˈusi ˈinotoˈa aku. Maˈa
nau lala neˈe nia oga fuana ngwae ki kira
ka fuˈusi ˈinotoˈa aku. Ma niaˈa logo neˈe
ke baˈa kwai matalangaˈi ˈani ˈoloˈoloˈa.
51 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa,
sa tai neˈe nia sasi sulia faˈamanataˈanga
nau, noaˈa nia kasi mae.”
52 Sui kira olisia sa Jesus kira ka fata ˈuri,
“Kaimili fiˈi saiamu, neˈe ˈoko toˈo ana
anoˈi ru taˈa! Sulia koˈo kia sa Abraham
nia mae naˈa, ma na profet ki logo kira ka
mae. Faˈuta neˈe ˈoko saea diˈia ngwae
sasia sulia faˈamanataˈanga ˈoe, noaˈa nia
kasi mae?
53 Koˈo kia sa Abraham nia na ngwae
ˈinotoˈa, bore ma nia mae naˈa. Ma ˈaeˈo
neˈe, ˈoko fia fasi ˈoko ˈinotoˈa ka liufia
sa Abraham kwa? Ma na profet ki logo
ba kira mae naˈa. ˈIrai ma ˈoko saeˈo mo
ˈania sa tai?”

54 Sa Jesus ka olisi kira ka ˈuri,
“Diˈia nauˈa goˈo ˈana neˈe nau ku
fuˈusi ˈinotoˈa ana nauˈa talaku, ˈirai
ˈinotoˈanga nau nia ru ˈoˈo goˈo ˈana. Aia,
ma na ngwae fuana neˈe ka fuˈusi ˈinotoˈa
aku neˈe Maˈa nau neˈe kamu saea nia
neˈe God kamu.
55 Sui bore ˈana, noaˈa kamu kasi saiana
goˈo God. Ma nau ku saiana niaˈa. Bore
ma diˈia nau ku saea noaˈa nau kusi
saiana, nau ku diˈia logo kamuˈa neˈe
kamu sai liu ana sokeˈa. Aia, ma nau ku
sai leˈa liu naˈa ana, ma nau ku sasi sulia
fatalana.
56 Ma na koˈo kamu sa Abraham nia
saeleˈa liu, osiˈana nia lisia naˈa daolaku
maˈi. Ma nia ka lisia naˈa, ma ka saeleˈa
liu sulia.”
57 Ma kira ka fata laˈu ˈuri fuana,
“Kwaraˈae! Lima akwala faˈi ngali ki kasi
sui ˈua fafia futa lamu, ma ˈoko saea ˈoko
lisia sa Abraham kwa?”
58 Sa Jesus ka olisi kira ka fata ˈuri, “Ru
mamana nau ku saea fuamuˈa: Kaidaˈi sa
Abraham noaˈa kasi futa ˈua, Nau Niniˈa,
nau ku tua naˈa.”
59 Ana kaidaˈi neˈeri, kira ka ngalia naˈa
fau ki fuana ˈuimaelana, duˈungana nia
fata ˈunaˈeri. Sui, nia ka ago naˈa faˈasi
kira, ma ka leka naˈa faˈasia na Luma Abu
God.

9

Sa Jesus nia gura na ngwae maana rodo

1 Kaidaˈi sa Jesus nia liliu ˈana, nia ka
lisia taˈi ngwae neˈe maana rodo ˈita naˈa
maˈi ana kaidaˈi nia futa ana.
2 Ma na fafarongo nia ki kira saefilo nia
kira ka ˈuri, “Ngwae faˈamanata ˈae, na
taˈangaˈa sa tai neˈe sasia na maana na
ngwae neˈe ka rodo ˈita naˈa maˈi ana
futalana kwa? Na abula taˈangaˈa nia ˈana
talana nama na abula taˈalana na maˈa nia
ma na teˈa nia?”
3 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Na
maa rodo neˈe saungia, noaˈa laˈu sulia na
abula taˈangaˈa nia ˈana talana, ma noaˈa
laˈu na abula taˈalana na maˈa nia nama
na teˈa nia. Na maana ka rodo fasi ˈiri
muke lisia na ngasingasiˈanga God neˈe
rao ana niaˈa.
4 Ana kaidaˈi nia dangi ˈua, kuke sasia
nama na raoˈa God neˈe nia kwate nau
maˈi fuana. Sulia na rodo nia karangi
naˈa, kaidaˈi ba noaˈa ta ngwae kasi rao
naˈa.
5 Kaidaˈi nau ku tua ˈua ˈi saena magalia,
nauˈa neˈe na madakolaˈanga fuana na
ngwae ana magalia.”
6 Ma ˈi buri ˈana sa Jesus nia saea ru
neˈe, nia ka ngisu saena ano, ma ka bunia
moˈa ˈani ngisuna, ma ka ongoa ˈani na
maana na ngwae neˈeri.
7 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOe
leka ˈoko taufia naˈa maamu ˈi saena na
namo ˈi Saelom.” (Sata neˈe, na fadalana
neˈe, “Alungaˈinia.”) Ma na ngwae neˈeri
ka leka ka taufia naˈa maana, ma nia ka
lia naˈa.
8 Ma na ngwae ana fanoa nia, ma na
ngwae neˈe kira lisia ba nia gani gani ru
goˈo ˈana ˈi naˈo, kira ka saefiloda kwailiu,
“Nia na ngwae ba nia tua ma ka gani gani
ru goˈo ˈana niniˈa?”
9 Ma ti ngwae kika ˈuri, “Niaˈa naˈa
niniˈa.”
Ma ti ngwae laˈu kira ka fata ˈuri, “Noaˈa
laˈu niaˈa niniˈa, bore ma lisilana diˈia na
ngwae baera.”
Ma na ngwae neˈeri ˈana talana ka fata
ˈuri, “Nauˈa naˈa ngwae baera niniˈa.”
10 Ma kira ka saefiloa, “Faˈuta neˈe na
maamu ka ˈifi naˈa ˈira kwa?”
11 Ma nia ka olisida ka ˈuri, “Na ngwae
neˈe satana sa Jesus neˈe nia saungaˈinia
moˈa, ma ka ongoa ˈani na maaku. Ma nia
ka saea fuaku nau ku leka, nau ku taufia
naˈa maaku ˈi saena na namo ˈi Saelom.
Sui nau ku leka, ma kaidaˈi nau ku taufia
naˈa na maaku goˈo neˈe maaku ka lia
naˈa.”
12 Ma kira ka saefiloa laˈu ˈuri ana, “Ma
nia naˈa ˈi faˈi kwa?”
Ma nia ka olisida ka ˈuri, “Nau ku kina.”
13 Ma ˈi buri, kira ka talaˈia naˈa na
ngwae baera siana na Farasi ki.
14 Aia, ma faˈi asoa neˈeri sa Jesus
saungaˈinia na moˈa ma ka gura naˈa
maana na ngwae neˈeri, na faˈi asoa Sabat
asoa ana mamaloˈanga.
15 Ma na Farasi ki kika saefiloa laˈu na
ngwae neˈeri, “Faˈuta neˈe nia sasi ˈoko lia
naˈa.” Ma nia ka saea ka ˈuri fuada, “Sa
Jesus nia alua moˈa fafia na maaku. Sui
nau ku taufia naˈa maaku, ma na maaku
ka lia naˈa.”
16 Ma ti ngwae ada neˈe Farasi ki kira
ka fata ˈuri, “Na ngwae neˈe nia sasia ru
neˈe, noaˈa nia kasi leka laˈu maˈi faˈasia
God, osiˈana nia ˈoia na taki ana Sabat,
ˈani guralana na ngwae neˈe ana Sabat.”
Ma ti ngwae laˈu kira ka ˈuri, “Noaˈa, ma
faˈuta mo neˈe na ngwae abula taˈa ˈuri ka
fulia na faˈanadaˈa doe ˈunaˈeri ki?” Ma
noaˈa kira kasi ˈado fiku goˈo osiˈana na
ru neˈeri.
17 Sui na Farasi ki kira ka saefilo ˈuri laˈu
ana na ngwae neˈeri, “ˈOko saea sa Jesus
neˈe gura naˈa maamu, na tae neˈe ˈoko
saea ana?”
Ma nia ka ˈuri, “Niaˈa ta profet.”
18 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu
ki, kira ka ˈaila ˈani faˈamamanalana ana

ne'e maana nia rodo na'a ma'i 'i na'o. Ma
kira ka saea ma'i na ma'a nia fa'inia te'a
nia.
19 Ma kira ka saefilo kera 'uri, "Na ngela
koro'o nama nini'a? Koro'o saea fasi na
maana nia rodo na'a, ana kaida'i nia futa
ma'i ana. Ma tae ne'e sasia nia ka lia na'a
ana kaida'i ne'e?"
20 Ma na ma'a nia fa'inia te'a nia kera
olisida kira ka 'uri, "Kero'o saiana nia na
ngela kero'o, ma kero'o ka saiana ne'e
maana nia rodo 'ua na'a ma'i ana kaida'i
nia futa ana.
21 Bore ma kero'o kina logo tae ne'e
kwate ma nia ka lia na'a, nama sa tai ne'e
ka 'ifingia maana. Kamu ke saefilo nia
kwau, sulia nia 'a'ana na'a, ma nia ka tala
ala'a na'a 'ana talana!"
22 Na ma'a nia fa'inia te'a nia kera saea
ru ne'e sulia kera ma'u 'ani na ngwae
fa'ina'ona'o ana Jiu ki. Sulia kira alafafia
ka sui na'a, fasi di'ia ta ngwae ne'e ka saea
sa Jesus ne'e na Christ, na ngwae ba God
nia filia, noa'a kira kasi ala'ania ka ru'u
saena luma fuana fo'onga'a ki.
23 Nia ne'e ma'a nia fa'inia te'a nia
kera ka saea, "Nia 'a'ana na'a. Kamu ke
saefiloa kwau!"
24 Sui kira ka saea la'u ma'i na ngwae ba
na maana nia rodo 'i na'o, ma kira ka fata
'uri fuana, "'Oke fata alanga'i 'i na'ona
God ne'e 'oko saea na'a ru mamana ki!
Kaimili saiana na ngwae ne'e nia'a na
ngwae ta'a."
25 Ma na ngwae ne'e ka olisida ka 'uri,
"Nau ku kina nia'a na ngwae ta'a nama
noa'a. Ta'i ru nau ku saiana go'o 'aku
ne'e 'uri, na maaku nia rodo 'i na'o, bore
ma ana kaida'i ne'e nau ku lia na'a."
26 Ma kira ka saefilo la'u 'uri ana, "Na
tae ne'e nia sasia amu kwa? Ma nia ka
gura fa'uta ana maamu?"
27 Ma na ngwae ne'e ka olisida ka 'uri,
"Nau ku saea ka sui na'a fuamu'a ba, bore
ma noa'a kamu kasi rongoa go'o. Fa'uta
ne'e kamu ka oga la'u rongolana? Sali
kaumulu oga kamu ka fa'amamana ma
kamu ka leka logo sulia nia'a."
28 Kira fata buri tolinga'i fuana ma kira
ka 'uri, "'Ae'o ne'e ngwae fafarongo nia
kwa. Bore ma kaimili na ngwae fafarongo
sa Moses ki lala.
29 Sulia kaimili saiana God nia fata fuana
sa Moses. Ma na ngwae ne'e, kami kina
nia leka ma'i fa'asia 'i fa'i!"
30 Ma na ngwae ne'e ka olisida ka 'uri,
"Nau ku 'arefo liu na'a ana kaumulu.
Osi'ana nia 'ifingia na'a maaku, bore ma
kamu ka saea ne'e noa'a kamu kasi saiana
go'o 'aumulu 'i fa'i ne'e nia leka ma'i
fa'asia.
31 Kulu ta'ifau, kulu saiana God noa'a
kasi rongoa na ngwae ta'a ki. Nia ka
rongoa lala na ngwae ne'e kira fu'usi
'inoto'a ana ki, ma kira ka sasia na ru ne'e
nia oga fuana kira ka sasi'i.
32 Ka 'ita 'ua na'a ma'i ana etangilana
na magalia, noa'a kulu 'iri rorongoa 'ua
ne'e ta ngwae ka 'ifingia maana ta ngwae
ne'e rodo 'ita ana kaida'i nia futa ma'i
ana.
33 Ma di'ia na ngwae ne'e noa'a kasi
leka ma'i fa'asia God, nia 'afita'i nia ka
sasia ta ru 'una'eri."
34 Ma kira ka saeta'a liu, ma kira ka fata
'uri fuana, "'Oko doe ma'i saena ta'anga'a
'ita na'a ma'i ana futalamu! Fa'uta ne'e
'oko oga 'oke fa'amanata kaimili lala?"
Sui kira ka luia noa'a nia kasi ru'u 'i saena
na luma fuana fo'onga'a ki.
35 Sui sa Jesus ka rongoa ne'e kira sasi
'una'eri ana ngwae ne'eri. Ma nia ka
dao to'ona ma ka fata 'uri, "'Uri ma 'oko
fa'amamana ana na Ngela Ngwae?"
36 Ma na ngwae ne'e ka olisia ka 'uri,
"Ara'i 'ae, 'oke fa'arongo nau, sa tai
nini'a, fasi 'iri nau ku fa'amamana ana
nia'a?"
37 Ma sa Jesus ka fata 'uri fuana, "'Oko
lisia ka sui na'a, ma nia'a na'a ne'e 'oko
fata fa'inia ana kaida'i ne'e."
38 Ma na ngwae ne'e ka saea, "Aofia 'ae,
nau ku fa'amamana na'a amu." Ma nia
ka bobo uruuru 'i ano 'i na'ona 'aena sa
Jesus.
39 Sa Jesus ka fata 'uri, "Nau ku leka
ma'i 'iri nai to'olanga'inia ngwae ana
magalia ki 'ani ro fikuta'i ngwae ki. Ta
fikuta'i ngwae di'ia ngwae maa rodo ki
osi'ana noa'a kira kasi saiana ru mamana
sulia God. Ngwae ne'e ki, nau ku kwatea
kike lia saiana ru mamana sulia God. Ta
fikuta'i ngwae kira fia fasi kira lia saiana
ru mamana sulia God. Nau ku fa'ata'inia
ne'e noa'a kira 'iri saiana ru mamana
sulia God."
40 Ma ti ngwae ada ne'e Farasi ki ne'e
kira tua 'i ne'eri fa'inia, kira rongoa nia
saea ru ne'e, ma kira ka saefiloa, "'Uri
ma 'oko saea fasi ne'e maami'a rodo logo
nini'a?"
41 Ma sa Jesus ka olisida ka 'uri, "Di'ia
maamu'a nia rodo 'ira noa'a God kasi
matalanga'i kamu, sui bore 'ana kamu ka
abula ta'a. Bore ma kamu saea ne'e kamu
lia saiana ru mamana. Nia ne'e kwate God
ka matalanga'i kamu."

10

Sa Jesus ne'e na ngwae le'a fuana lia'a sulia na sipsip ki

1 Sa Jesus ka saea fuana na fafarongo
nia ki ka ˈuri, “Ru mamana nau ku saea
fuamuˈa, na ngwae neˈe noaˈa kasi ruˈu
ana na sinamaa ana na foka na sipsip ki,
ma ka ruˈu goˈo maˈi ˈana ˈi burina na
fokaˈi sipsip, niaˈa na ngwae bili.
2 Ma na ngwae neˈe nia ruˈu maˈi
ana sinamaa, niaˈa naˈa neˈe na ngwae
mamana neˈe ka lia sulia na sipsip ki.
3 Na ngwae folo ana sinamaa ka ˈifingia
na sinamaa ana foka fuana, ma na sipsip
ki kira ka rongo saiana na lingana, ma kira
ka leka maˈi siana. Nia ka saea satana na
sipsip nia ki, ma ka talaˈida ˈi maa.
4 Ma kaidaˈi nia ka talaˈia na sipsip nia
ki taˈifau ˈi maa, nia ka etaeta ˈi naˈoda,
ma kira ka leka ˈi burina, sulia kira rongo
saiana na lingana.
5 Ma nia ˈafitaˈi kira ka leka ˈi burina
ta ngwae matamata. Kira ka tafi faˈasia,
osiˈana noaˈa ki kasi rongo saiana na
lingana.”
6 Ana kaidaˈi sa Jesus ka alaˈa ˈani na
tarifulaˈanga neˈe fuada, bore ma noaˈa
kira kasi sai goˈo ana na fadalana.
7 Nia neˈe, sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Ru
mamana nau ku saea fuamuˈa, nauˈa neˈe
na sinamaa fuana na sipsip ki ke ruˈu ana.
8 Na ngwae ba kira dao maˈi ˈi naˈo ana
nauˈa ki, kira diˈia na ngwae bili ki, ma na
sipsip ki noaˈa kasi roˈo goˈo suli kira.
9 Nau ku diˈia na sinamaa fuana
ruˈungaˈa. Sa tai bore ˈana neˈe nia ruˈu
maˈi ana nauˈa, nai baˈa faˈamauria. Nia
ke baˈa ruˈu maˈi ma ka ruˈu kwau ma ka
dao toˈona na ru leˈa ki.
10 Na ngwae bili nia dao goˈo maˈi ˈana
fuana bili lana ru ki ma ka saungwae ma
faˈinia faˈali ruˈanga. Bore ma nau ku dao
maˈi fasi ˈiri muke toˈo ana na mauriˈa
neˈe nia leˈa ka tasa.
11 “Nau ku diˈia logo na ngwae neˈe nia
lia leˈa sulia sipsip ki. Ma nau ku maˈudi
fuana maeˈa ˈusia na sipsip nau ki.
12 Ma na ngwae neˈe nia rao goˈo fuana
na folifoliˈa, ma na sipsip ki noaˈa laˈu
ru nia ki, kaidaˈi nia lisia na kui kwasi
ka leka maˈi, nia ka faˈasia naˈa sipsip ki,
ma ka tafi naˈa ˈana. Ma na kui kwasi ka
leka maˈi ka saungia na sipsip ki, ma ka
takalongaˈinia na sipsip ki.
13 Na ngwae neˈeri ka tafi naˈa ˈana sulia
nia rao goˈo ˈana fuana folifoliˈa, ma noaˈa
kasi gerea goˈo na sipsip ki.
14-15 Nau ku lia leˈa sulia na sipsip ki,
ma nau ku maˈudi fuana maeˈa ˈusia na
sipsip nau ki. Ma kira ka saiaku, ma nau
ku saiada logo, diˈia logo neˈe Maˈa nia
saiaku, ma nau ku sai logo ana.
16 Ma ti sipsip aku logo neˈe noaˈa kira
kasi tua ˈua saena foka. Ma nai baˈa
ngalida logo maˈi. Ma kira ka rongo saiana
lingaku. Ma kira ke baˈa tua fiku saena
taˈi amuˈi sipsip nau faˈinia na sipsip neˈe
kira eta tua naˈa ˈi neˈe ki. Ma nai baˈa lia
sulida taˈifau.
17 “Na Maˈa nia alafe fuaku, osiˈana nau
ku maˈudi fuana nai mae, fasi ˈiri nau ku
mauri laˈu.
18 Noaˈa ta ngwae kasi saungi nau, diˈia
noaˈa nau kusi danga ˈania fuana. Ma
nia naˈa neˈe kwaiogaiˈanga nau. Nau
ku toˈo ana ngasingasiˈanga fuana kwate-
lana nauˈa talaku fuana maeˈa ma fuana
mauriˈa logo. Na ru neˈe na Maˈa nau saea
fuaku, nai sasia neˈeriˈa.”
19 Ma ana kaidaˈi neˈeri, ngwae Jiu ki
noaˈa kira kasi alua naˈa taˈi manataˈanga
sulia sa Jesus osiˈana na ru neˈe nia saeˈe
ki.
20 ˈOrolada kira saea, “Ngwae neˈe nia
boleboleˈa, ma ka toˈo ana anoˈi ru taˈa.
Noaˈa kamu kasi roˈosulia!”
21 Bore ma ti ngwae ada kira ka fata ˈuri,
“Na ngwae neˈe nia toˈo ana anoˈi ru taˈa,
nia ˈafitaˈi ka fata ˈuri re! Ma na ngwae
neˈe toˈo ana anoˈi ru taˈa, nia ˈafitaˈi ka
gura ngwae maada rodo ki, ma kira ka lia
laˈu!”

Na ngwae ki kira ˈaila ˈania sa Jesus

22 Ana kaidaˈi ana uniˈi gwariˈa, na
ngwae Jiu ki kira fiku ˈi Jerusalem fuana
Fangaˈa ana Faˈa Abulana Luma Abu God.
23 Ma sa Jesus ka tua logo saena Luma
Abu neˈeri, ma ka liliu goˈo ˈana saena
taofa sa Solomon.
24 Aia, ma ana kaidaˈi ngwae ki kira lisia,
kira ka fiku maˈi siana, ma kira ka saefiloa
kira ka ˈuri, “Kami kwaimasi ka tau liu
naˈa. ˈOke sae saga ana fuamiˈa! ˈUri ma
ˈaeˈo neˈe na Christ, na ngwae ba God filia
ˈiri ka ˈafia na ngwae ki, nama noaˈa?”
25 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nau ku
saea fuamuˈa ka sui naˈa, bore ma noaˈa
kamu kasi oga goˈo faˈamamana laku.
Na raoˈa neˈe nau ku sasiˈi ki, na Maˈa
nau neˈe saea nau ku sasiˈi, ma kira ka
faˈataˈinia nauˈa naˈa.
26 Bore ma kamu kasi oga goˈo
faˈamamana ˈanga, osiˈana neˈe kamuˈa
noaˈa laˈu na sipsip nau ki.
27 Na sipsip nau ki neˈe kira rongo saiana
na lingana fatalaku, ma nau ku saiada, ma
kira ka leka ˈi buriku.
28 Ma nau ku kwatea na mauriˈa firi
fuada, ma noaˈa kira kasi mae. Ma ka
ˈafitaˈi ta ngwae ka lauda faˈasi nau.
29 Na Maˈa nau neˈe kwatea na sipsip
neˈe ki fuaku, nia ka ngasingasiˈa ka liufia
naˈa ru ki taˈifau. Ma ka ˈafitaˈi ta ngwae
ka laua na sipsip neˈe ki faˈasi nia.
30 Nauˈa faˈinia na Maˈa, keroˈo taˈi ru
goˈo.”

31 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae ki
kira ka goe fau laˈu maˈi, fasi ˈiri kira ka
ˈuia sa Jesus ka mae.
32 Ma sa Jesus ka saefilo kira ˈuri, “Kau-
mulu lisia ka sui naˈa na raoˈa leˈa ˈoro ki
neˈe nau ku sasia faˈasia na Maˈa. ˈUri ma
na raoˈa faˈuta ana na raoˈa neˈe ki neˈe
kamu oga saungilaku fafia?”
33 Ma kira olisia kika ˈuri, “Kaimili kasi
ˈui ˈoe laˈu fafia na raoˈa leˈa neˈe ˈoko
sasiˈi ki. Kami oga mika ˈui ˈoe lala
fafia neˈe ˈoko fata buri tolingaˈi ana God.
Osiˈana ˈaeˈo na ngwae goˈo ˈana, ma ˈoko
saea ˈaeˈo God!”
34 Sa Jesus ka olisi kira laˈu ka ˈuri, “Na
alaˈanga ki niˈi teo naˈa saena Kerekereˈa
Abu kamu, God nia saea ka ˈuri, ‘Kamuˈa
na god ki.’✡
35 Ma kulu saiana na ru ki taˈifau saena
Kerekereˈa Abu, nia mamana daofaˈi liu
sulia kaidaˈi ki. Ma God noaˈa kasi rora
kaidaˈi nia fata fuana koˈo kia ki, ma ka
saeda naˈa ˈani god ki.
36 Ma nauˈa na ngwae neˈe God nia fili
nau, ma ka asungaˈi nau naˈa maˈi saena
na magalia neˈe. Ma ka faˈuta neˈe kamu
ka saea nau ku fata buri tolingaˈi ana God,
kaidaˈi nau ku saea nau ˈani Ngela nia?
37 Diˈia noaˈa nau kusi sasia na raoˈa
ki neˈe Maˈa nau oga nau ku sasiˈi, noaˈa
kamu kasi faˈamamana nau goˈo.
38 Bore ma si diˈia nau ku sasia
na raoˈa neˈe na Maˈa nia ogaˈi ki,
kamu ka faˈamamana ˈaumulu ana raoˈa
neˈeri ki, sui bore ˈana noaˈa kamu kasi
faˈamamana ana na ru neˈe nau ku saeˈe
fuamuˈa ki. Diˈia kamu ka sasia na ru neˈe
ki, muke baˈa sai leˈa ana neˈe na Maˈa nia
tua ratai aku, ma nau ku tua ratai logo ana
na Maˈa.”
39 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, kira oga
kika daua sa Jesus, bore ma nia ka ago naˈa
ˈana faˈasi kira.
40 Ma sa Jesus ka oli laˈu ana bali kafo ˈi
Jodan, ma nia ka tua ˈi neˈeri ana kula ba
sa John nia siuabua na ngwae ki ˈi naˈo.
41 Ma na ngwae ˈoro liu ki kira leka
maˈi siana sa Jesus, ma kira ka fata fuada
kwailiu kira ka ˈuri, “Sa John noaˈa kasi
sasia goˈo ti ru faˈanadaˈa, bore ma na
ru neˈe nia fata sulia ana ngwae neˈe, nia
mamana taˈifau goˈo.”
42 Ma na ngwae ˈoro ki ana kula neˈe
kira ka faˈamamana ana sa Jesus.

11

Maelana sa Lasaros

1 Taˈi ngwae satana sa Lasaros nia
mataˈi. Ma nia ka tua ana fanoa ˈi Betani
faˈinia na ro ngwaingwaena nia ki, ˈi Mary
ma ˈi Mata.
2 ˈI Mary neˈeri ba nia kisitani na ng-
waingwai moko leˈa ana ˈaena sa Jesus na
Aofia, ma ka ongoa ˈani na ifuna.
3 Ma na ro kini neˈe ki kira kwate
alaˈanga ˈuana sa Jesus kira ka ˈuri, “Aofia
ˈae, na ngwae neˈe ˈoko kwaima liu ana
nia mataˈi.”
4 Ma kaidaˈi sa Jesus rongoa na ru neˈeri,
nia ka fata ˈuri fuana na fafarongo nia ki,
“Sa Lasaros noaˈa kasi mae ana mataˈinga
neˈe. Na mataˈinga neˈe saungia fasi ˈiri
ka faˈataˈinia na ˈinotoˈanga God, ma fasi
ˈiri neˈe ngwae ki kira ke faˈa ˈinotoˈa nau,
na Ngela God, ana.”
5 Ma sa Jesus ka kwaima liu ana sa
Lasaros, ma na ro ngwaingwaena nia ki ˈi
Mata ma ˈi Mary.
6 ˈUnaˈeri bore ˈana, kaidaˈi sa Jesus nia
rongoa sa Lasaros nia mataˈi naˈa, nia ka
tua laˈu ˈana ana kula neˈeri nia tua ana,
sulia ro asoa ki.
7 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana na
fafarongo nia ki, “Kulu oli laˈu ˈuana ˈi
Judea.”
8 Ma na fafarongo nia ki kira olisia kira
ka ˈuri, “Faˈamanata ˈae, noaˈa nia kasi
tau goˈo ba, na ngwae Jiu ki kira oga naˈa
saungilamu ˈani ˈuilaˈi fau lamu. Ma ˈoko
oga logo ˈoe oli laˈu ˈi neˈeri?”
9 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Ana taˈi faˈi
asoa na madaˈafi ka sina ˈita ˈi ˈofodangi
leleka ka dao ˈi saˈulafi. Diˈia ta ngwae
ka liu ana kaidaˈi neˈe madaˈafi ka sina,
ˈafitaˈi nia ka firute, sulia nia lisia na
madakolana na magalia neˈe.
10 Bore ma diˈia ta ngwae ka galo ˈi
saena rodo, nia ka firute, osiˈana noaˈa ta
madakolaˈa fuana.”
11 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Na
ngwae kwaima ba kulu sa Lasaros, nia
maliu naˈa, ma nai baˈa leka, nau ku
faˈaada.”
12 Ma na fafarongo nia ki kira olisia kira
ka ˈuri, “Aofia ˈae, diˈia neˈe nia maliu
goˈo ˈana, nia ke baˈa leˈa goˈo.”
13 Na fadalana na alaˈanga sa Jesus fasi
sa Lasaros nia mae naˈa. Bore ma kira fia
fasi nia maliu mamana goˈo ˈana.
14 Nia neˈe, sa Jesus ka faˈarongo
madako ana fuada ka ˈuri, “Sa Lasaros nia
mae naˈa.
15 Bore ma fuana na leˈangaˈa kamu,
nau ku saeleˈa neˈe noaˈa nau kusi tua
faˈinia, fasi ˈiri kamu ka faˈamamana nau.
Aia, kulu leka siana.”
16 Sa Tomas (neˈe kira saea ˈani Na ˈIˈiu)
ka fata ˈuri fuana na fafarongo ki, “Kulu

✡ **10:34** Sam 82:6

leka ˈakulu faˈinia na ngwae faˈamanata,
fasi ˈiri kulu ke mae logo faˈinia!”
17 Ma kaidaˈi sa Jesus dao ana, fai asoa
ki neˈe sui naˈa ˈi buri ˈana neˈe kira
kwaiatoa naˈa sa Lasaros.
18 Na fanoa ˈi Betani tua karangia ˈi
Jerusalem, ka bolo faˈinia uulu agi tala ki
goˈo.
19 Ma ngwae ˈoro ˈi Judea ki kira dao
ˈuana na maa toˈolana ˈi Mata ma ˈi
Mary, ˈuana na gwale ladaroˈo, osiˈana ai
ngwane keroˈa nia mae.
20 Ma kaidaˈi ˈi Mata ka rongoa sa Jesus
nia dao maˈi, nia ka leka ˈuana lisilana.
Ma ˈi Mary ka tua goˈo ˈana ˈi luma.
21 ˈI Mata ka fata ˈuri fuana sa Jesus,
“Aofia ˈae, diˈia ˈoko tua tua goˈo ˈamu ˈi
neˈe, ˈirai na ai ngwane nau kasi mae goˈo.
22 Bore ma nau ku saiana kaidaˈi neˈe
bore ˈana, God saiana ka kwatea goˈo ˈana
ta tae bore ˈana neˈe ˈoko gania ˈuana.”
23 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Na ai
ngwane ˈoe ke baˈa mauri laˈu.”
24 Ma nia ka fata fuana sa Jesus ka ˈuri,
“Nau ku saiana nia ke baˈa mauri laˈu ana
faˈi asoa ˈisi.”
25 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Nau
naˈa neˈe nai taˈea na ngwae mae ki, ma
ku kwatea laˈu na mauriˈa fuada. Sa tai
bore ˈana neˈe nia faˈamamana nau, nia
ke mauri laˈu, sui bore ˈana nia ka mae
naˈa.
26 Ma sa tai bore ˈana neˈe kira
faˈamamana nau ki, kike baˈa toˈo ana
mauriˈa firi, ma noaˈa kira kasi mae. ˈUri
ma ˈoko faˈamamana ana ru neˈe kwa?”
27 Ma nia ka olisia ka ˈuri, “ˈIu Aofia.
Nau ku faˈamamana ana ˈaeˈo naˈa neˈe
na Christ, na Ngela God neˈe nia leka maˈi
saena magalia.”
28 Ma buri ˈana neˈe ˈi Mata saea ru
neˈeri, nia ka oli, ma ka kwaroro fuana na
kini futa nia ˈi Mary, ma ka fata ˈuri fuana,
“Na ngwae faˈamanata dao naˈa, ma nia
oga ka lisiˈo.”
29 Ma kaidaˈi ˈi Mary nia rongoa ru neˈe,
nia ka tataˈe, ma ka leka ˈaliˈali siana.
30 Ma sa Jesus kasi dao ˈua maˈi fanoa,
bore ma nia tua ˈua goˈo ˈana maˈi ana
kula ba ˈi Mata nia dao toˈona ana.
31 Ma na ngwae ki neˈe kira tua ˈi luma
faˈinia ˈi Mary fuana na gwalelana na
manatana, kira leka logo ˈi burina kaidaˈi
kira lisia nia tataˈe ma ka leka ˈaliˈali
kwau ˈi maa. Kira fia fasi neˈe nia ka
leka ˈi maana na kilu gwaˈu ˈiri ka angi
ˈi neˈeri.
32 Ma kaidaˈi ˈi Mary ka dao ana kula
neˈe sa Jesus nia tua ana, nia ka lisia, ma
ka bobo uruuru ˈi naˈona ˈaena, ma ka
fata ˈuri, “Aofia ˈae, diˈia ˈoko tua tua goˈo
ˈamu ˈi neˈe ˈirai, na ai ngwane nau noaˈa
kasi mae goˈo.”
33 Ma sa Jesus ka lisia ˈi Mary nia angi,
ma na ngwae ki neˈe kira leka maˈi faˈinia
kira angi logo, ma nia ka kwaimanatai liu.
34 Ma sa Jesus ka saefilo kira ka ˈuri, “ˈI
faˈi neˈe kamu alua ana?”
Kira ka olisi ˈuri ana, “Aofia ˈae, leka
maˈi, ma ˈoko lisia ˈamu.”
35 Ma sa Jesus ka angi.
36 Ma na ngwae Jiu ki kira ka fata
fuada kwailiu kika ˈuri, “Kamu lisia na
alafeˈanga doe nia fuana sa Lasaros!”
37 Ma ti ngwae ada laˈu kira ka fata ˈuri,
“Nia gura na ngwae maada rodo ki. ˈUri
ma noaˈa nia kasi luia sa Lasaros faˈasia
na maeˈa?”
38 Sa Jesus ka kwaimanatai liu laˈu, ma
ka leka ˈi maana na kilu gwaˈu. Na kilu
gwaˈu neˈeri, neˈe na faoda neˈe taˈi gwaˈi
fau doe neˈe kira alua ˈi maana.
39 Ma sa Jesus ka fata totongaˈi fuada ka
ˈuri, “Kamu ke lafua na fau neˈana!”
Ma ˈi Mata na ngwaingwaena na ngwae
neˈe mae, ka olisia ka ˈuri, “Aofia ˈae, na
fai asoa ki neˈe sui naˈa ˈi burina neˈe kira
kwaiatoa. Dao ˈuri, sali nia moko ngwaˈa
naˈa!”
40 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Nau
ku saea ka sui naˈa fuamu ba diˈia
ˈoko faˈamamana nau, ˈoke baˈa lisia na
ˈinotoˈanga God.”
41 Ma kira ka lafua na fau neˈeri. Sui sa
Jesus ka lia ˈalaˈa ˈi langi ma ka foˈo ˈuri,
“Maˈasi ˈae, nau ku baˈatafe ˈoe sulia ˈoko
fafarongo naˈa maˈi fuaku.
42 Nau ku saiana neˈe ˈoko rongo nau
sulia asoa ki. Nau ku saea ru neˈe, fasi ˈiri
neˈe ngwae neˈe ki kira ka faˈamamana
ana neˈe ˈoko asungaˈi nau maˈi.”
43 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia saea alaˈanga
neˈeri, nia ka ri doe ka ˈuri, “Lasaros ˈae,
ˈoke ruˈu maˈi ˈi maa!”
44 Ma na ngwae neˈe mae naˈa ka mauri
laˈu, ma ka ruˈu naˈa maˈi ˈi maa. Ma na
ro ˈae nia ki, ma na ro lima nia ki, kira
buta ˈani na ifi fuana ˈafulana na ngwae
mae ki, ma na maana kira buta logo. Ma sa
Jesus ka fata ˈuri fuada, “Muke logea naˈa
ifi neˈe ki faˈasia, ma kamu ke alaˈani ka
leka naˈa ana.”

Kira lokoa saungilana sa Jesus
(Matthew 26:1-5; Mark 14:1-2; Luke 22:1-2)

45 Ma na ngwae ˈoro Jiu ki neˈe kira dao
maˈi siana ˈi Mary, kira lisia ru neˈe sa
Jesus sasia, ma kira ka faˈamamana ana
niaˈa.
46 Bore ma ti ngwae ada, kira oli siana
Farasi ki, ma kira ka alaˈa suli ru neˈe sa
Jesus nia sasia.

47 Ma na Farasi ki, ma na fata abu doe
ki, kira ka fiku lokoˈi ru faˈinia na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki, ma kira ka fata ˈuri, “Tae
neˈe kulu ke baˈa sasia ana ngwae neˈe?
Sulia ru faˈanadaˈa ˈoro ki naˈa neˈe nia
fuliˈi.
48 Ma diˈia kulu ka alaˈania ngwae neˈe
ka sasi goˈo ˈana ˈuri, na ngwae ˈoro ki
kira ka faˈamamana ana. Sui, na ngwae
gwaungaˈi ki faˈasia ˈi Rom, kira ke baˈa
saetaˈa naˈa fuakulu. Ma leleka ka ˈuri
naˈa, ngwae Rom ki ke baˈa takalongaˈinia
na Luma Abu God, ma kira ke faˈalia naˈa
maˈe fanoa kia!”

49 Ma taˈi ngwae ada satana sa Kaeafas
na ˈingataˈi fata abu ana kaidaˈi neˈeri ka
fata ˈuri, “Noaˈa kaumulu ˈiri sai goˈo ana
ta ru!
50 Fuila kaumulu ka saiana neˈe nia leˈa
goˈo fuana taˈi ngwae neˈe ka mae, fasi ˈiri
noaˈa kira kasi saungia ngwae ki taˈifau?”
51 Aia, ma na alaˈanga neˈe sa Kaeafas
nia saea naˈa, noaˈa laˈu na ru ˈi manatana
taˈifilia. Sulia nia neˈe ˈingataˈi fata abu
ana kaidaˈi neˈeri, ma nia neˈe God ka
alua na manataˈanga neˈeri ˈi liana. Ma
alaˈanga neˈe nia saea sulia sa Jesus ke
baˈa mae fuana ˈafilana na ngwae Jiu ki.
52 Ma noaˈa nia kasi mae fuana na
ngwae Jiu ki goˈo ˈana taˈifilida. Nia mae
fasi ˈiri na ngela God ki taˈifau neˈe kira
tua ana fanoa ki taˈifau, kira ka fiku faˈinia
na Jiu ki, fasi ˈiri ka alua taˈi fikuˈa.

53 Ma talaˈae ana faˈi asoa neˈe sa
Kaeafas saea alaˈanga neˈeri ki, kira ka
talaˈae naˈa lokolana manataˈi ngwae ˈoro
ki fuana kira ka saungia sa Jesus.
54 Duˈungana ru neˈeri, sa Jesus noaˈa
kasi liu tafangaˈi naˈa ana abaˈi kula ˈi
Judea. Ana kaidaˈi neˈeri, nia ka leka
faˈasia kula neˈeri, ma ka leka faˈinia na
fafarongo nia ki kira ka leka, kira ka tua
ana fanoa ˈi Ifrem neˈe karangia naˈa
abaˈi kula kwasi.

55 Ana kaidaˈi neˈeri, nia karangia naˈa
asoa ana Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa Jiu ki.
Ma na ngwae ˈoro ki kira ka leka kwau
ˈuana ˈi Jerusalem ˈi naˈona na Fangaˈa
neˈe, fuana faˈasikasikalada fuana na
fafangaˈa sulia na falafala kira ki.
56 Ma na ngwae ki kira ka lulu ˈuana
sa Jesus. Ma ana kaidaˈi neˈeri, kira fiku
taˈifau maˈi ˈi saena ana Luma Abu God,
kira ka saefilo kira kwailiu kira ka ˈuri,
“ˈUri ma kaumulu fia nia ke dao maˈi ana
na Fangaˈa neˈe? Sali noaˈa goˈo taka!”
57 Kira fata ˈunaˈeri sulia na fata abu doe
ki, ma na Farasi ki, kira alu alaˈanga siana
ngwae ki ˈuri, “Diˈia ta ngwae ka saiana
kula neˈe sa Jesus nia tua ana, nia ke
faˈarongo kami ˈani fasi ˈiri mike daua.”

12

ˈI Mary nia kisitani ngwaingwai fafona ˈaena sa Jesus
(Matthew 26:6-13; Mark 14:3-9)

1 Ma ono asoa ki ˈi naˈona Fangaˈa ana
Daofaˈi Liuˈa, sa Jesus faˈinia na fafarongo
nia ki kira oli laˈu ˈuana ˈi Betani, na
maˈe fanoa sa Lasaros ba sa Jesus nia
faˈamauria faˈasia na maeˈa.
2 Kira sasi akaˈu ana fanga ki fuana sa
Jesus. Sa Lasaros ta ngwae logo ana na
ngwae neˈe kira saea maˈi ˈuana fanga
fikuˈa faˈinia sa Jesus. Ma ˈi Mata ka ngali
fanga maˈi fuada.
3 Ma ˈi Mary ka ngalia maˈi taˈi biˈi*
nura ni kwainuraˈa neˈe kira saea ˈani
“nad” neˈe folilana ka doe liu. ˈI Mary ka
ngalia maˈi ka kisitani ˈi fafona ˈaena sa
Jesus fuana faˈa ˈinotoˈalana. Sui ˈi Mary
ka ongoa ˈaena sa Jesus ˈani ifuna. Ma ana
kaidaˈi neˈeri, na luma neˈe ka fungu ˈani
mokofana na ngwaingwai moko leˈa neˈe.
4 Bore ma sa Judas Iskariot, na fafarongo
ba ke baˈa kwatea sa Jesus fuana malimae
nia ki, nia ka fata kwau ka ˈuri,
5 “Faˈuta noaˈa nia kasi ˈoifoli ˈani na
ngwaingwai leˈa neˈe? Na ngwaingwai
neˈe diˈia nia ˈoifoli ˈani, nia ke baˈa
ngalia mani neˈe bolo faˈinia na folifoliˈa
neˈe taˈi ngwae ka rao ˈuana sulia taˈi faˈi
ngali. Ma mani neˈeri fuila ˈoko ngalia
ˈoko kwatea fuana na ngwae dalaˈa ki.”
6 Sa Judas nia saea na ru neˈe, noaˈa laˈu
osiˈana neˈe nia manata ˈuana ˈafilana
ngwae neˈe kira dalaˈa ki, bore ma
duˈungana lala neˈe niaˈa ta ngwae bili.
Ma nia logo neˈe na ngwae fuana liaˈa
sulia na ngwaˈi mani kira. Ma kaidaˈi
ki taˈifau, nia saiana ka faˈalia goˈo ˈana
mani neˈe fuana niaˈa talana.
7 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka fata ˈuri,
“Noaˈa ˈoe kosi fonea laˈu na kini neˈe!
Ma nia ka gonia ˈana na ngwaingwai neˈe
fuana ongolana ˈani noniku ana kaidaˈi
ana kwaiatolaku.
8 Ma ngwae neˈe kira dalaˈa ki, kira tua
goˈo ˈada faˈi kamu sulia asoa ki. Bore ma
noaˈa nau kusi tua tau laˈu faˈi kamu.”

Kira lokoˈi ru fuana saungilana sa Lasaros

9 Ngwae ˈoro ki kira rongoa sa Jesus
nia tua ˈi Betani, ma kira ka leka maˈi
siana. Kira ˈiri leka laˈu osiˈana sa Jesus
goˈo ˈana taˈifilia neˈe tua ˈi fanoa neˈeri.
Ma kira leka logo maˈi fuana lisilana sa

* **12:3** Na biˈi nura tiˈitiˈi neˈe kulufana diˈia 327 grams.

Lasaros ba sa Jesus nia faˈamauri nia
faˈasia maeˈa.
10-11 Ma na ˈorolana ngwae Jiu ki, kira
leka naˈa faˈasia na fata abu doe ki, ma
kira ka faˈamamana naˈa ˈada ana sa Jesus
osiˈana nia faˈamauria sa Lasaros faˈasia
na maeˈa. Nia neˈe, na fata abu doe ki
kira ka lokoa logo na saungilana sa Lasaros
diˈia logo neˈe kira naia saungilana sa
Jesus.

Sa Jesus ruˈu ˈi Jerusalem diˈia ta ngwae tatalafaˈa
(Matthew 21:1-11; Mark 11:1-11; Luke 19:28-40)

12 Sui ana ruana asoa, ngwae ˈoro neˈe
kira leka maˈi ˈana Fangaˈa ana Daofaˈi
Liuˈa, kira rongoa sa Jesus neˈe leka maˈi
ˈuana ˈi Jerusalem.
13 Kira leka, kira ka ngalia maˈi uila
niniu ki, ma kira ka leka maˈi ˈiri kika saka
toˈona sa Jesus. Ma kira ka ri kira ka ˈuri,
"Baˈatafea God!
God ˈoko ˈoilakitaˈinia na ngwae neˈe nia
leka maˈi ˈani na ngasingasiˈanga
ˈoe!✡
God ke faˈaleˈa na ngwae tatalafaˈa kia ˈi
Israel."

14 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka ngalia
taˈi dongki, ma ka raˈe maˈi ˈi fafona. Na
ru neˈe nia faˈamamana goˈo maˈi na ru
neˈe Kerekereˈa Abu ba saea ka ˈuri,
15 "Kamu ngwae ˈi Jerusalem ki, noaˈa
kamu kasi maˈu! Mulu lisia na ngwae
tatalafaˈa kamu neˈe nia leka maˈi ˈi
fafona kala dongki."✡
16 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na fafarongo
ki noaˈa kira kasi sai ˈua ana na ru neˈe.
Sui ˈi burina neˈe sa Jesus nia mauri laˈu
ma ka oli ˈuana ˈi langi, kira fiˈi manata
toˈona na Kerekereˈa Abu sulia, ma na ru
neˈe kira ka sasia ana.
17 Na ngwae neˈe kira tua faˈinia sa
Jesus ana kaidaˈi nia saea maˈi sa Lasaros
faˈasia saena faodaˈi ngwae mae ma ka
kwatea nia ka mauri laˈu, kira faˈarongo
ˈani ru neˈeri fuana ngwae ˈoro ki.
18 Nia neˈe sasi ma na ngwae ˈoro ki kira
ka leka maˈi, ˈiri kike saka toˈona sa Jesus.
Kira leka sulia kira rongoa taˈifau neˈe sa
Jesus fulia na ru faˈanadaˈa neˈeri.
19 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na Farasi ki kira
ka fata ˈuri ˈada fuada kwailiu, "Kamu
lisia! Sui bore ˈana kulu ka lokoˈi ru ˈani
liaˈi ngwae ˈoro ki, nia ˈafitaˈi naˈa. Sulia
ngwae ˈoro ki kira leka naˈa ˈada sulia na
ngwae neˈe!"

Na ngwae ˈi Grik ki lulua sa Jesus

20 Ti ngwae faˈasia ˈi Grik, kira tua logo
safitada na ngwae neˈe kira leka maˈi
ˈuana ˈi Jerusalem fuana na foˈongaˈa ana
Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa.
21 Kira leka siana sa Filip, na ngwae
faˈasia ˈi Betsaeda saena na abaˈi kula ˈi
Galili, ma kira ka fata ˈuri fuana, "Araˈi
ˈae, kaimili oga mike lisia sa Jesus."
22 Sui sa Filip ka leka, ma ka faˈarongoa
sa Andrew, ma kera ka leka, ma kera ka
faˈarongoa sa Jesus.
23 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, "Na
kaidaˈi nau, na Ngela Ngwae, dao naˈa fasi
ˈiri God ka faˈataˈinia naˈa na ˈinotoˈanga
nau.
24 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa.
Diˈia ta taˈi maga witi noaˈa kasi ˈasia
saena na ano ma noaˈa kasi mae, na maga
witi neˈeri ka teo taˈifilia goˈo ˈana. Ma
diˈia nia ka mae tari, nia fiˈi kalea naˈa
maga witi ˈoro ki.
25 Ma diˈia ta ngwae ka lia doe ana
na maurilana ˈana talana, nia ke baˈa
mae goˈo ˈana. Bore ma diˈia ta ngwae
noaˈa kasi lia doe ana maurilana saena na
magalia neˈe, nia ke baˈa toˈo ana mauri
firi.
26 Ma ta ngwae bore ˈana neˈe nia oga
ka rao fuaku, nia ke leka suli nau, fasi ˈiri
niaˈa ngwae rao mamana nau, ma ka tua
ana na kula neˈe nau ku tua ana. Ma na
Maˈa nau ka kwaiara na ngwae neˈe nia
rao fuaku.
27 "Ma na kaidaˈi neˈe, na liaku nia
figwanu, ma ta tae neˈe nai baˈa saea? Nai
baˈa fata ˈuri, 'Maˈasi ˈae, ˈoe kosi alaˈania
kaidaˈi neˈe ka dao maˈi fafi nau.' Noaˈa.
Sulia nia naˈa neˈe na ru neˈe nau ku leka
maˈi fuana, fasi ˈiri nau ku liu nama ana
kaidaˈi neˈe ana na nonifiiˈanga.
28 Maˈasi ˈae, ˈoko faˈaˈinotoˈa na sa-
tamu."
Ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi lingalingaˈi ru
ka fata maˈi faˈasia ˈi langi ka ˈuri, "Nau
ku ngalia taˈifau naˈa maˈi na ˈinotoˈanga
fuana na sataku, ma nai baˈa sasi laˈu."
29 Ma na fikuˈa neˈe kira uu ˈi neˈeri,
kira rongoa na lingalingaˈi ru neˈeri, ma ti
ngwae ada kira ka saea fasi na kiri. Ma ti
ngwae kira ka fata ˈuri, "Ta ˈainsel neˈana
fata maˈi fuana!"
30 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuada, "Na
lingalingaˈi ru neˈe nia fata maˈi, noaˈa
laˈu fuana na ˈafilaku, bore ma nia fata
lala maˈi fuana na ˈafi lamuˈa.
31 Ma na kaidaˈi dao naˈa fuana God ka
matalangani na ngwae ki saena magalia
neˈe. Ma ana kaidaˈi neˈe, God ka lafua
naˈa sa Saetan, na ngwae gwaungaˈi ana
na magalia neˈe.

✡ **12:13** Sam 118:26 ✡ **12:15** Sekaraea 9:9

32 Ma ana kaidaˈi kira ke baˈa lafutaˈi
nau ana ˈai rara folo, nai baˈa talaˈia maˈi
na ngwae ki taˈifau siaku.”
33 (Ma ˈani na alaˈanga neˈe ki, nia ka
faˈataˈinia goˈo ˈana na maeˈa faˈuta neˈe
nia ke baˈa mae ˈani.)
34 Ma na ngwae ki kira ka fata ˈuri,
“Na Kerekereˈa Abu kia nia saea neˈe na
Christ ke baˈa mauri firi. ˈIrai ma faˈuta
ˈoko saea kira ke baˈa lafutaˈinia na Ngela
Ngwae ana ˈai rara folo? Ma sa tai naˈa
neˈe na Ngela Ngwae neˈe kwa?”
35 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nau ku
diˈia na madakolaˈa doe. Ana kaidaˈi
tiˈitiˈi neˈe nau ku tua ˈua faˈi kamu.
Fuila kamu ke roˈosulia naˈa fatalaku ana
kaidaˈi neˈe nau ku tua ˈua faˈi kamu, fasi
ˈiri muke lia saiana na tala leˈa. Sulia sa
tai neˈe nia leka saena maˈe rodo, nia ka
kina ˈi faˈi neˈe nia leka ˈuana.
36 Kaidaˈi neˈe na madakolaˈa nia tua
ˈua faˈi kamu, muke faˈamamana ana, fasi
ˈiri kamuˈa na ngela ana madakolaˈa ki.”

Sa Jesus ka saea na ru neˈe ki, sui nia
ka leka naˈa ˈana faˈasida, ma ka ago naˈa
ˈana faˈasida.

Ngwae ki noaˈa kasi faˈamamana

37 Sui bore ˈana sa Jesus ka sasia ru
faˈanadaˈa ˈoro ki ma kira ka lisia, noaˈa
kira kasi faˈamamana goˈo ana niaˈa.
38 Na ru neˈe ki nia ˈunaˈeri, ˈiri ka
faˈamamana na alaˈanga sa Aesea na pro-
fet ba nia saea naˈa maˈi ˈi naˈo, ba nia
fata ˈuri,

“Aofia, noaˈa kira kasi faˈamamana goˈo
ana alaˈanga neˈe kami faˈatalo ˈani
ki.
Ma noaˈa kira kasi lia sai logo ana
na ngasingasi ˈanga ˈoe neˈe ˈoko
faˈataˈinia fuada.”✡

39 Ma osiˈana kaidaˈi neˈe noaˈa kira
kasi saiana faˈamamanaˈanga ˈana, na
fatalana God neˈe sa Aesea na profet neˈe
faˈarongo ˈua naˈa maˈi ˈani ˈi naˈo ninaˈa
fiˈi mamana.
40 Saena Kerekereˈa Abu, God nia fata
ˈuri,

“Nau ku bokota naˈa na maada fasi ˈiri
noaˈa kira kasi lisia tae neˈe nau ku
sasi fuada.
Nau ku faˈangasia naˈa manatalada fasi
ˈiri noaˈa kira kasi saiana tae neˈe
nau ku sasi fuada.
Nau ku sasi ˈunaˈeri ˈada fasi ˈiri
noaˈa kira kasi saiana kakari alifaˈi
ˈanga laˈu maˈi ˈuaku ˈiri nau kui
faˈamauri kira.”✡

41 Sa Aesea ka saea ru ki osiˈana nia lisia
naˈa na ˈinotoˈanga sa Jesus, ma nia ka
fata sulia.
42 Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, ngwae
faˈinaˈonaˈo ˈoro ana Jiu ki neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus. Bore ma noaˈa
kira kasi fata goˈo sulia fuana ngwae mata-
mata ki, osiˈana kira maˈungia na Farasi
ki, ˈasu ˈubani kira kata luida faˈasia
ruˈungaˈa saena na luma fuana foˈongaˈa
kira ki.
43 Kira manata ˈabera liu lala sulia sasi-
lana ru fuana ngwae goˈo ˈana neˈe ka
saeleˈa fafia. Bore ma noaˈa kira kasi
manata ˈabera goˈo sulia sasilana ru fuana
God ˈiri nia saeleˈa fafia.
44 Ma sa Jesus ka fata doe ma ka ˈuri,
“Diˈia ta ngwae bore ˈana nia faˈamamana
aku, nia faˈamamana logo God neˈe
asungaˈi nau maˈi.
45 Ma diˈia ta ngwae nia lisi nau, nia lisia
logo God neˈe nia asungaˈi nau maˈi.
46 Nau ku leka maˈi saena magalia neˈe
diˈia madakolaˈanga fuana ngwae ki, fasi
ˈiri sa tai neˈe faˈamamana nau, noaˈa kira
kasi tua saena maˈerodo.
47 Ma sa tai bore ˈana neˈe ka rongoa
fatalaku, ma noaˈa kasi sasi sulia, noaˈa
nau kusi matalangaˈinia, duˈungana noaˈa
nau kusi leka laˈu maˈi saena magalia neˈe
fuana kwai matalangaˈi ˈanga. Ma nau ku
leka lala maˈi fuana faˈamaurilana ngwae
ki.
48 Ngwae noaˈa kasi oga nau, ma noaˈa
kasi oga sasilana ru nau ku saeˈe ki, na
ru nia teo naˈa fuana matalangaˈi lana na
ngwae neˈeri. Na alaˈanga nau ki neˈe na
ru neˈe ke baˈa matalangaˈinia ana asoa
ˈisi.
49 Na ru neˈe nia mamana, sulia kaidaˈi
nau ku fata ˈani, noaˈa nau kusi fata sulia
na ru sulia manataku talaku. Bore ma
Maˈa nau neˈe nia asungaˈi nau maˈi, nia
saea fuaku na fataˈa totongaˈi ki fuana nau
ku saea, ma nau ku fata suliˈi.
50 Ma nau ku saiana, na fata totongaˈi
ˈanga Maˈa nau ki neˈe kwatea mauri firi
fuana ngwae ki. Ma na tae neˈe nau ku
saea, nia naˈa neˈe ru neˈe Maˈa nau nia
saea fuaku, fasi ˈiri nau ku faˈatalo ˈania.”

13

Sa Jesus taufia naˈa ˈaeda na fafarongo nia ki

1 Taˈi faˈi asoa ˈi naˈo ana na Fangaˈa
ana Daofaˈi Liuˈa, sa Jesus ka sai naˈa ana
kaidaˈi nia karangi dao naˈa fasi ˈiri nia
ka leka naˈa faˈasia na magalia neˈe, ma
ka leka siana na Maˈa nia. Ma nia alafe
fuana na fafarongo nia ki neˈe kira tua

✡ **12:38** Aesea 53:1 ✡ **12:40** Aesea 6:10

naˈa saena na magalia neˈe, ma nia ka
alafe fuada leleka ka dao ana kaidaˈi nia
mae.
2 Ma sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki,
kira fanga ˈada ˈi saˈulafi. Ma sa Saetan ka
alua naˈa manataˈanga saena na liana sa
Judas, na ngela sa Simon Iskariot, fasi ˈiri
ka kwatea sa Jesus fuana malimae nia ki.
3 Ma sa Jesus ka saiana neˈe Maˈa nia
kwatea ka sui naˈa na ngasingasiˈanga ki
taˈifau fuana. Ma nia ka saiana logo, neˈe
nia leka maˈi faˈasia God, ma nia ke baˈa
oli logo siana God.
4 Nia neˈe sa Jesus ka tataˈe faˈasia na
tatafe ana fangaˈa, ma ka kanusua na
toˈongi fafo nia, ma ka nikia naˈa ˈaba
lauˈua ni ongo noni ˈi liˈitana.
5 Sui nia ka kisitani na kafo ˈi saena na
dako, ma ka taufia naˈa ˈaena na fafarongo
nia ki, ma ka ongoˈi ˈani na ˈaba lauˈua
neˈe nia nikia ˈi liˈitana.
6 Ma kaidaˈi nia dao ana sa Simon Peter,
nia ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Aofia kwa,
ˈuri ma ˈoko taufia logo ˈaeku niniˈa?”
7 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Ana
kaidaˈi neˈe, ˈoko kina ˈua na ru neˈe nau
ku sasia amu, bore ma ˈoke baˈa saiana ˈi
buri.”
8 Ma sa Peter ka fata ˈuri, “Nauˈa niniˈa,
noaˈa liu ˈoe kosi taufia ˈaeku!”

Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Diˈia noaˈa
nau kusi taufia naˈa ˈaemu, ˈaeˈo noaˈa
laˈu na fafarongo nau.”
9 Ma sa Peter ka olisia ka ˈuri, “Aofia ˈae,
noaˈa ˈoe kosi taufia laˈu ˈaeku taˈifilia
goˈo. Bore ma ˈoke taufia logo na limaku,
ma na gwauku!”
10 Sa Jesus ka fata ˈuri, “Sa tai neˈe
siu ka sui naˈa, na nonina nia sikasika
taˈifau naˈa, ma noaˈa nia kasi siufia laˈu
na nonina taˈifau. Nia ka taufia goˈo na
ˈaena. Kaumulu sikasika taˈifau naˈa, ma
taˈi ngwae goˈo aumulu neˈe noaˈa kasi
sikasika.”
11 Sa Jesus nia saiana ka sui naˈa sa
tai neˈe ke baˈa ˈolosaea niaˈa fuana na
malimae ki, ma nia neˈe nia ka fata
ˈuri, “Kaumulu sikasika taˈifau naˈa, ma
taˈi ngwae goˈo aumulu neˈe noaˈa kasi
sikasika.”
12 Ana kaidaˈi sa Jesus nia taufia ˈaeda
ka sui, nia ka ruˈufia laˈu na toˈongi fafo
nia sui, nia ka oli ka tua faˈi kira. Ma
nia ka saefiloda ka ˈuri, “ˈUri ma kaumulu
saiana fadalana na ru niniˈa nau ku sasia
fuaumulu?
13 Na fadalana nia ˈuri: Kaumulu sae
nau ˈania ngwae Faˈamanata faˈinia na
Aofia kamu, ma ka bolo liu fuana kamu
ka sae nau ˈunaˈeri, osiˈana nauˈa neˈe na
ngwae faˈamanata ma na Aofia kamu.
14 Ma sui bore ˈana nau na ngwae
faˈamanata ma na Aofia kamu, nau ku fiˈi
taufia goˈo na ˈaemuˈa. Ta neˈe kamu ke
taufia nama ˈaemuˈa kwailiu logo.
15 Nau ku sasia ru neˈeri fuamuˈa fasi
ˈiri kaumulu logo muke sasia logo diˈia
niniˈa nau ku sasia amuˈa.
16 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, na
ngwae rao noaˈa nia kasi ˈinotoˈa ka liufia
ngwae ˈaˈana nia. Ma na ngwae neˈe ka
ngali faˈarongoa, noaˈa kasi ˈinotoˈa liufia
na ngwae neˈe asungaˈinia.
17 Muke sai leˈa ana na ru niniˈa nau ku
saea fuamuˈa ki. Ma diˈia muke sasi logo
sulia, muke baˈa saeleˈa mamana.
18 “Nau ku saea na ru neˈe ki noaˈa laˈu
fuamuˈa taˈifau. Nau ku sai goˈo ˈaku
ana sa tai faˈida neˈe nau ku filida. Ma
nau ku saiana taˈi ngwae aumulu ke baˈa
ˈolosae nau fuana malimae nau ki, fasi
ˈiri ke faˈamamana Kerekereˈa Abu ba fata
ˈuri, ‘Na ngwae neˈe keroˈo fanga fiku ana
fanga nau, niaˈa logo neˈe na malimae
nau.’✡
19 Na ru neˈe noaˈa kasi dao ˈua maˈi,
ma nia leˈa fuana nau ku saea fuamuˈa
ana kaidaˈi neˈe, ˈiri diˈia ana kaidaˈi nia
ke dao bore maˈi, muke baˈa faˈamamana
neˈe Nauˈa Niniˈa.
20 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, sa
tai bore ˈana neˈe ka kwaloa sa tai neˈe
nau ku asungaˈinida kwau, nia ka kwalo
nau logo. Ma sa tai bore ˈana neˈe ka
kwalo nau, nia kwaloa logo God neˈe nia
asungaˈi nau logo maˈi.”

Alaˈanga sulia sa Judas
(Matthew 26:20-25; Mark 14:17-21; Luke 22:21-23)

21 Buri ˈana sa Jesus nia fata ˈunaˈeri
ka sui, nia ka kwaimanatai liu. Ma nia
ka faˈarongo madako naˈa ˈani fuana na
fafarongo nia ki ka ˈuri, “Ru mamana nau
ku saea naˈa fuamuˈa. Taˈi ngwae aumulu
nia ke baˈa ˈolosae nau fuana malimae nau
ki.”
22 Ana kaidaˈi neˈeri, na fafarongo ki
kira ka bubu kwailiu naˈa fuada, sulia
noaˈa kira kasi saiana sa tai neˈe sa Jesus
nia fata sulia.
23 Ma taˈi ngwae ana fafarongo nia ki ba
sa Jesus nia alafe fuana, nia neˈe ka tua
karangia sa Jesus.
24 Ma sa Simon Peter ka faˈataˈi ˈania na
limana fuana fafarongo neˈeri, fasi ˈiri ka
saefiloa sa Jesus ˈuana sa tai neˈe nia fata
sulia.
25 Na fafarongo neˈe ka ˈidu karangia
kwau sa Jesus, ma ka kwaroro fuana ka

✡ **13:18** Sam 41:9

ˈuri, “Aofia kwa, sa tai neˈe na ngwae neˈana ˈoko fata sulia?”
26 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Na ngwae neˈe nai baˈa taufia na beret saena na dakoˈi sulu, ma nau ku kwatea fuana. Ngwae neˈe nau ku sasia ru neˈeri fuana, nia naˈa neˈe na ngwae neˈeri.” Goˈo sa Jesus nia taufia na beret saena dakoˈi sulu, sui ka kwatea fuana sa Judas ngela sa Simon Iskariot.
27 Ana kaidaˈi neˈeri goˈo sa Judas ka ngalia naˈa na beret neˈeri, sa Saetan ka ruˈufia naˈa. Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke ˈaliˈali faˈinia na ru neˈe ˈoke sasia.”
28 Ma na fafarongo ki neˈe kira tua kalia na tatafe ni fanga neˈeri, kira ka kina tae neˈe sa Jesus nia fata ˈunaˈeri ˈania fuana sa Judas.
29 Ma osiˈana sa Judas niaˈa na ngwae neˈe lia sulia na ngwaˈi mani kira, ti ai ana na fafarongo ki kira fia fasi sa Jesus nia saea fuana sa Judas, ˈiri nia leka ka folia maˈi ti fanga neˈe kira boˈoboˈo ˈuana fuana fangaˈa neˈeri, nama nia leka ka ngalia maˈi ti ru fasi ˈiri kira ke kwatea fuana ngwae dalaˈa ki.
30 Buri ˈana sa Judas ka ngalia naˈa fanga baera, nia ka ruˈu ˈaliˈali naˈa ˈi maa. Ma ana kaidaˈi neˈeri nia ka rodo naˈa.

Muke alafe fuamuˈa kwailiu

31 Kaidaˈi sa Judas nia leka naˈa, sa Jesus ka fata ˈuri, “Kaidaˈi fuana faˈa ˈinotoˈa laku, na Ngela Ngwae, nia dao naˈa. Ma God ke ngalia naˈa faˈa ˈinotoˈalana osiˈana ru niniˈa fuli fuaku ki.
32 Ma diˈia na faˈa ˈinotoˈa lana God ke faˈataˈi ana nauˈa, ˈunaˈeri God naˈa neˈe ke tala faˈataˈinia ˈaliˈali ana na faˈa ˈinotoˈa laku ˈani niaˈa talana.
33 Ngela nau kina ˈae, noaˈa nau kusi tua tau goˈo faˈi kamu. Kamu ke baˈa lulu ˈuaku, bore ma nau ku saea naˈa fuamuˈa na ru ba nau ku saea naˈa fuana ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki ba ˈuri, ‘ˈAfitaˈi muke leka ana kula neˈe nau ku leka ana.’
34 Ma na taki faolu nau ku kwatea fuamuˈa neˈe ˈuri: Muke alafe fuamuˈa kwailiu, diˈia logo neˈe nau ku alafe fuamuˈa.
35 Ma diˈia muke toˈo ana na alafeˈanga fuamuˈa kwailiu, na ngwae ki taˈifau kira ke baˈa saiana neˈe kamu na fafarongo nau ki.”

Sa Peter ke tofea sa Jesus
(Matthew 26:31-35; Mark 14:27-31; Luke 22:31-34)

36 Sui sa Simon Peter ka saefiloa sa Jesus ka ˈuri, “Aofia kwa, ˈi faˈi neˈe ˈoke baˈa leka ˈuana?”

Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Kula neˈe nai baˈa leka ˈuana, noaˈa kamu kasi saiana lekaˈa faˈi nau ˈuana. Bore ma ta asoa, muke baˈa leka maˈi buriku.”
37 Sui sa Peter ka saefilo laˈu ka ˈuri, “Kwala Aofia kwa, tae neˈe ke kwate ma ka ˈafitaˈi fuaimili fuana lekaˈa faˈiniˈo ana kaidaˈi neˈe? Osiˈana nau ku sasi akaˈu naˈa fuana maeˈa ˈusiˈo.”
38 Sa Jesus olisia ka fata ˈuri fuana, “ˈUri ma ˈoko sasi akaˈu mamana fuana maeˈa ˈusi nau kwa? Ru mamana nau ku saea fuamu. ˈI naˈona mala neˈe na karai ka angi, ˈoke baˈa sae uulu fau ana neˈe ˈoko kina nau.”

14

Sa Jesus na tala ˈuana lekaˈa siana God na Maˈa

1 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana na fafarongo nia ki, “Noaˈa kamu kasi manata ˈabera ma na manatalamuˈa kasi ˈasia. Muke faˈamamana ana God, ma muke faˈamamana logo aku.
2 Osiˈana kula ˈoro ni tuaˈa ki ˈi saena na luma Maˈa nau. Aia, ma nau ku leka ˈiri neˈe nai sasi akaˈu ana kula fuamuˈa. ˈAfitaˈi nau ku saea na ru neˈe fuamuˈa, diˈia noaˈa nia kasi mamana.
3 Ma kaidaˈi neˈe nau ku leka, ma nau ku sasi akaˈu ana kula fuamuˈa, ka sui nai baˈa oli maˈi ma nau ku talaˈi kamu fuaku talaku, fasi ˈiri na kula neˈe nau ku tua ana, kamu ke tua logo ana.
4 Ma kaumulu sai goˈo ˈamuˈa ana na tala neˈe leka ˈuana na kula neˈe nai leka ˈuana.”
5 Ma sa Tomas ka fata ˈuri, “Aofia kwa, kaimili kina na kula neˈe ˈoke leka ˈuana. ˈUri ma kami ke baˈa sai faˈuta ana na tala neˈeri kwa?”
6 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nauˈa naˈa neˈe na tala fuana faˈataˈilana ru mamana sulia God, ma ka kwatea na mauriˈa fuana ngwae ki. Noaˈa ta ngwae kasi leka siana God na Maˈa diˈia nia noaˈa kasi leka suli nau.
7 Ma diˈia kamu ka sai mamana naˈa aku, tama muka sai logo ana na Maˈa nau. ˈIta ana kaidaˈi neˈe ka oli alaˈa, kaumulu sai naˈa ana Maˈa nau, ma muka lisia naˈa.”
8 Ma sa Filip ka fata ˈuri, “Aofia ˈae, kami oga ˈoke faˈataˈinia basi na Maˈa fuamiˈa kwa.”
9 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Kwala Filip kwa, nau ku tua faˈi kamu ka tau naˈa, ma ˈoe kosi sai ˈua aku niniˈa? Ma sa tai bore ˈana neˈe nia lisi nau, nia ka lisia naˈa na Maˈa logo. Ma faˈuta neˈe ˈoko

saea fasi nai faˈataˈinia laˈu na Maˈa nau
kwa?
10 ˈUri ma noaˈa ˈoe kosi faˈamamana
goˈo ana neˈe nau ku tua ana na Maˈa, ma
na Maˈa logo ka tua ana nauˈa? Alaˈanga
neˈe nau ku saea fuamuˈa ki, noaˈa laˈu na
alaˈanga nau ki talaku. Na Maˈa neˈe nia
tua aku nia sasia na raoˈa nia ki suli nau.
11 Muke faˈamamana ana ru neˈe, nau
ku tua ana na Maˈa, ma na Maˈa ka tua
aku. Diˈia noaˈa, muke faˈamamana ana
ru neˈe sulia na raoˈa neˈe nau ku sasiˈi
ki.
12 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa,
diˈia sa tai bore ˈana neˈe ka faˈamamana
ana nauˈa, nia sasia logo na raoˈa neˈe nau
ku sasiˈi ki. Ma nia ka sasia laˈu na raoˈa
doe ki mala, sulia neˈe nau ku leka siana
na Maˈa.
13 Ma ta tae bore ˈana neˈe muke gania
na Maˈa osiˈana kamu fafarongo nau ki,
nai baˈa sasi, fasi ˈiri ana kaidaˈi neˈe
ngwae ki kira ka lisia, kira ka lia saiana
na Maˈa neˈe talingaˈi ka tasa.
14 Ta tae bore ˈana neˈe muke gani nia
ˈuana sulia kamu ngwae nau ki, nai baˈa
sasia fuamuˈa.”

Alafeˈanga ma roˈongaˈa sulia sa Jesus

15 Sa Jesus ka fata laˈu ka ˈuri, “Diˈia
kamu alafe fuaku, muke roˈosulia na taki
nau ki.
16 Nai baˈa gania na Maˈa, ma nia ke
baˈa kwatea maˈi na Ngwae ni Kwaiˈafi
fuamuˈa, ma nia ke baˈa tua tari faˈi kamu.
17 Niaˈa na Anoˈi ru Abu neˈe faˈataˈinia
naˈa mamanaˈanga sulia God. Ma na ng-
wae neˈe kira kasi faˈamamana ki, noaˈa
kira kasi kwaloa goˈo, sulia noaˈa kira kasi
lisia, ma noaˈa kira kasi sai goˈo ana. Bore
ma kamu sai naˈa ana, osiˈana nia tua faˈi
kamu, ma nia ke tua saena maurilamuˈa.
18 “Kaidaˈi nai baˈa leka, ˈafitaˈi nau ku
faˈasi kamu diˈia na ngela inamae ki. Nai
baˈa oli logo maˈi siaumulu.
19 Ana kaidaˈi tiˈitiˈi goˈo, na ngwae neˈe
kira kasi faˈamamana, noaˈa kira kasi baˈa
lisi nau laˈu. Bore ma kamuˈa niniˈa,
muke baˈa lisi nau logo amuˈa. Ma osiˈana
nau ku mauri, kamu ke mauri logo.
20 Ma ana kaidaˈi neˈe nai baˈa mauri
laˈu, muke baˈa saiana neˈe nau ku tua
ratai ana na Maˈa nau, ma kamu ke tua
ratai faˈi nau, ma nau ku tua ratai faˈi
kamu.
21 “Ma sa tai bore ˈana neˈe roˈosulia na
taki nau ki, niaˈa neˈe na ngwae neˈe nia
alafe fuaku. Ma sa tai bore ˈana neˈe ka
alafe fuaku, Maˈa nau ka alafe logo fuana,
ma nauˈa bore nau ku alafe logo fuana, ma
nau ku faˈataˈi nau talaku fuana.”
22 Sa Judas (noaˈa laˈu sa Iskariot) ka sae-
filoa ka ˈuri, “Aofia kwa, faˈuta neˈe kaim-
ili goˈo neˈe kami saiana mike lisiˈo, ma na
ngwae neˈe noaˈa kira kasi faˈamamana
noaˈa kira kasi lisiˈo?”
23 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Diˈia ta
ngwae neˈe alafe aku, nia ke roˈosulia na
faˈamanataˈanga nau ki. Ma na Maˈa nau
ke alafe fuana, ma na Maˈa nau, keroˈo ka
leka maˈi siana, ma keroˈo ka tua faˈinia.
24 Ma sa tai bore ˈana neˈe noaˈa
kasi alafe aku, nia kasi roˈosulia
na faˈamanataˈanga nau ki. Ma na
faˈamanataˈanga nau ki neˈe kamu
rongoˈi, noaˈa laˈu na ru nau ki talaku.
Sulia nia ˈita maˈi faˈasia na Maˈa, neˈe
nia asungaˈi nau maˈi.
25 “Nau ku saea na ru neˈe ki fuamuˈa
ana kaidaˈi nau ku tua ˈua faˈi kamu.
26 Na Maˈa nau ke baˈa kwatea maˈi
na Anoˈi ru Abu ˈani sataku, fasi ˈiri nia
ke ˈafi kaumulu. Nia ke baˈa faˈamanata
kamu ˈani na ru ki taˈifau, ma ka
faˈamanata oli amuˈa ˈani na ru ki taˈifau
neˈe nau ku faˈarongo kamu naˈa ˈani ˈi
naˈo.
27 “Nau ku faˈasia naˈa aroaroˈanga nau
fuamuˈa. Na aroaroˈanga nau neˈe nau ku
kwatea fuamuˈa, noaˈa nia kasi diˈia na
aroaroˈanga saena na magalia. Nia neˈe,
noaˈa kamu kasi manata ˈabera, ma noaˈa
kamu kasi maˈu.
28 Kamu rongoa taˈifau naˈa na fatalaku
ba ˈuri, ‘Nai baˈa leka, ma nai baˈa oli logo
maˈi siaumulu.’ Diˈia kamu ka alafe aku,
muke saeleˈa sulia nau ku leka siana Maˈa,
sulia nia talingaˈi ka tasa liufi nau.
29 Nau ku saea naˈa ru neˈe ki, sui
mala niˈi ka fiˈi dao maˈi, fasi ˈiri ana
kaidaˈi niˈi ke dao maˈi ana, kamu ke fiˈi
faˈamamana.
30 Noaˈa nau kusi alaˈa tau laˈu faˈi
kamu, sulia sa Saetan na ngwae gwaungaˈi
ana magalia neˈe, nia karangi dao naˈa
maˈi. Bore ma nia noaˈa kasi gwaungaˈi
fafi nau.
31 Ma nauˈa talaku, nau ku sasia ru ki
taˈifau sulia tae neˈe Maˈa nau nia saea
fuaku fuana na sasilana, fasi ˈiri na ngwae
ana magalia neˈe, kira ka saiana nau ku
alafe fuana Maˈa nau.
“Aia, kulu tataˈe, kulu ke leka naˈa
faˈasia kula neˈe.”

15

Sa Jesus nia diˈia na fuuˈi grep mamana

1 Sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuana na
fafarongo nia ki, “Nauˈa naˈa neˈe fuuˈi
grep mamana, ma na Maˈa nau neˈe
ngwae rao ana na oˈola.

2 Ma nia saiana ka tufua na rara ˈai ki
faˈasi nau neˈe noaˈa kira kasi fungu, ma
ka lufusia na rara ˈai ki neˈe kira fungu,
fasi ˈiri kira ka fungu leˈa.
3 Ma kaumulu sikasika taˈifau naˈa ˈani
na faˈamanataˈanga nau ki fuamuˈa.
4 Muke tua ratai faˈi nau, ˈiri nau ku tua
ratai faˈi kamu. Na rara ˈai nia ˈafitaˈi ka
fungu ˈana talana, diˈia noaˈa nia kasi tua
ratai ana na fuuˈi ˈai. Ma ka ˈunaˈeri logo
ana kamuˈa, ka ˈafitaˈi muke sasia na ru
leˈa ki, diˈia noaˈa kamu kasi tua ratai aku.
5 “Nauˈa naˈa neˈe fuuˈi grep, ma kamu
naˈa neˈe rara ˈai ki. Ma diˈia sa tai neˈe
ka tua ratai aku, nau ku tua ratai ana niaˈa,
nia saiana ka fungu ˈani fuaˈi grep ˈoro ki.
Ma diˈia noaˈa kamu kasi tua ratai aku, nia
ˈafitaˈi muke sasia ta ru leˈa.
6 Ma diˈia sa tai neˈe noaˈa kasi tua ratai
aku, nia diˈia ta rara ˈai neˈe kira ˈui ˈania
ma ka mae. Ma na rara ˈai ˈunaˈeri ki,
kira ka ngaliˈi, ma kika ˈui ˈaniˈi ˈi saena
na mafula ka duˈafia ˈana.
7 Ma diˈia muke tua ratai aku, ma na
fatalaku ka tua tari amuˈa, muke gania ta
ru bore ˈana neˈe kamu oga, ma nai baˈa
kwatea fuamuˈa.
8 Ma na raoˈa leˈa ˈoro neˈe kamu sasia,
nia ka faˈataˈinia naˈa ˈinotoˈanga na
Maˈa nau. Ma nia ˈunaˈeri ka faˈataˈinia
logo neˈe kamuˈa na fafarongo nau ki.
9 Nau ku alafe fuamuˈa diˈia logo Maˈa
nau neˈe alafe fuaku. Nia neˈe, muke tua
tari saena na alafeˈanga nau.
10 Ma diˈia muke roˈosulia na taki nau
ki, muke tua tari saena na alafeˈanga nau,
diˈia logo neˈe nau ku roˈosulia na taki
Maˈa nau ki, ma nau ku tua tari logo saena
na alafeˈanga nia.
11 Nau ku saea muke roˈosulia na taki
nau ki, muke tua tari saena na alafeˈanga
nau fasi ˈiri muke toˈo ana saeleˈanga
doe, diˈia logo na saeleˈanga nau, ma na
saeleˈanga kamu ke leka talau.
12 Ma na taki nau fuamuˈa, nia ˈuri:
Muke alafe fuamuˈa kwailiu, diˈia logo
neˈe nau ku alafe fuamuˈa.
13 Noaˈa ta alafeˈanga kasi liufia na
alafeˈanga neˈe ngwae ka kwatea na mau-
rilana fuana kwaima nia ki, fasi ˈiri ka
faˈamaurida.
14 Ma kamu neˈe na kwaima nau ki, diˈia
kamu sasia na ru neˈe nau ku asungaˈi
kamu fuana.
15 Ma noaˈa nau kusi sae kamu laˈu
ˈani na ngwae rao ki, sulia neˈe ngwae
rao noaˈa kasi saiana ru neˈe na ngwae
gwaungaˈi nia sasia. Nau ku sae kamu
ˈani na kwaima nau ki lala, sulia nau ku
faˈarongo kamu taˈifau naˈa ˈani na ru ki
taˈifau neˈe nau ku rongoa maˈi faˈasia na
Maˈa nau.
16 Ma noaˈa kamu kasi fili nau, nauˈa
lala neˈe nau ku fili kamu, fasi ˈiri muke
sasia na ru leˈa ˈoro ki, diˈia na ˈai neˈe
nia fungu leˈa ˈani fuaˈi ru ka leka talau.
Ma na Maˈa ke baˈa kwatea ta ru bore
ˈana neˈe muke gani ˈuana, osiˈana kamu
fafarongo nau ki.
17 Ma na taki nau fuamuˈa ka ˈuri: Muke
alafe fuamuˈa kwailiu.

Ngwae ana magalia ke lia taˈafi kamu

18 “Diˈia na ngwae saena magalia neˈe
kira ka lia taˈafi kamu, muke manata
toˈona neˈe kira eta lia taˈafi nau logo ˈi
naˈo.
19 Diˈia kamu ti ngwae taˈa logo saena na
magalia neˈe, kira ka alafe amuˈa, osiˈana
kamu diˈia logo kiraˈa. Bore ma nau
ku fili kamu taˈifau naˈa, fasi ˈiri muke
matamata faˈasia ngwae taˈa ki saena
magalia. Noaˈa kamu kasi tua laˈu diˈia
kiraˈa, ma nia neˈe sasia noaˈa kira kasi
oga kamu.
20 Muke manata toˈona tae ki ba nau
ku saeˈe ka sui naˈa fuamuˈa, ‘Na ngwae
rao nia noaˈa kasi talingaˈi ana ngwae
gwaungaˈi nia.’ Ma osiˈana neˈe kira
faˈakaisi nau, kira ke faˈakaisi kamu logo.
Ma ti ngwae kira roˈosulia na fatalaku, ma
ˈunaˈeri ti ngwae ke baˈa roˈo logo sulia
fatalamuˈa.
21 Ma kike baˈa faˈakaisi kamu, si neˈe
kamuˈa na ngwae nau ki. Kira ke sasi
ˈunaˈeri logo sulia kira noaˈa kasi saiana
God neˈe nia asungaˈi nau maˈi.
22 Ma diˈia noaˈa nau kusi leka maˈi
saena magalia, ma noaˈa nau kusi
faˈarongo kira ˈani ˈunaˈeri, noaˈa kira
kasi ˈeke ˈani sasia taˈangaˈa. Ma ana
kaidaˈi neˈe, nia ka ˈafitaˈi naˈa fuana sa
tai neˈe ka saea nia noaˈa kasi rora, sulia
nau ku leka maˈi, ma nau ku saea ka sui
naˈa fuada.
23 Ma sa tai neˈe ka ˈaila ˈani nau, nia
ˈaila logo ˈani Maˈa nau.
24 Nau ku fulia na ru neˈe noaˈa ta ngwae
ˈiri fulia ˈi naˈo. Kira lisia nau ku fulia na
ru neˈe ki, ˈiri kike ˈeke ˈani sasi taˈangaˈa
kira ki, ma kira ka lia taˈafi nau goˈo ˈada
ma faˈinia Maˈa nau logo.
25 Ru neˈe nia dao maˈi, fasi ˈiri na
Kerekereˈa ana Taki kira ki ka mamana
ˈani alaˈanga ba nia ˈuri, ‘Kira ilangaˈi
ˈoˈo goˈo ˈada aku.’
26 “Na Anoˈi ru Abu ke baˈa leka maˈi ma
ka ˈafi kamu. Ma nia ke baˈa faˈataˈinia
na ru mamana ki sulia God. Nai baˈa
kwatea maˈi siaumulu faˈasia na Maˈa
nau. Ana kaidaˈi nia leka maˈi, nia ka fata
faˈamamana suli nau fuamuˈa.
27 Ma kamu logo muke baˈa fata
faˈamamana suli nau, sulia kulu tua fiku

ˈita naˈa maˈi ana kaidaˈi nau ku talaˈae
ana raoˈa nau.”

16

1 Sa Jesus nia fata laˈu ka ˈuri, “Nau ku
saea naˈa ru neˈe ki fuamuˈa, fasi ˈiri neˈe
faˈamamana ˈanga kamu ke ngasi.
2 Kira ke baˈa fone kamu faˈasia
ruˈungaˈa saena na luma fuana foˈongaˈa
kira ki. Ma nia ke baˈa dao ana kaidaˈi
neˈe, diˈia ta ngwae ke saungi kamu ke
mae, nia ka fia fasi nia sasia na ru neˈe
God nia oga.
3 Na ngwae neˈe ki, kira ke sasia ru
neˈeri ki amuˈa, osiˈana noaˈa kira kasi
saiana na Maˈa nau, ma noaˈa kira kasi
sai logo aku.
4 Bore ma nau ku saea naˈa ˈaku na ru
neˈe ki fuamuˈa, fasi ˈiri ana kaidaˈi kira
talaˈae fuana sasilana ru neˈe ki amuˈa,
muke baˈa manata toˈona na alaˈanga ba
nau ku saeˈe naˈa fuamuˈa ki.”

Na ru neˈe Anoˈi ru Abu nia fulia

Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa nau
kusi saea maˈi na ru neˈe ki fuamuˈa ˈi
naˈo, osiˈana nau ku tua ˈua faˈi kamu.
5 Bore ma ana kaidaˈi neˈe, nau ku
karangi oli naˈa siana God neˈe nia
asungaˈi nau maˈi. Ka ˈunaˈeri bore ˈana,
noaˈa ta ngwae amuˈa kasi saefilo nau ˈua
sulia ˈi faˈi neˈe nai baˈa leka ˈuana.
6 Ana kaidaˈi neˈe, na liamuˈa ka fig-
wanu liu, sulia nau ku saea naˈa ru neˈe
ki fuamuˈa.
7 Bore ma nau ku saea ru mamana
fuamuˈa, nia leˈa liu fuamuˈa neˈe nai
baˈa leka faˈasi kamu ˈunaˈeri. Osiˈana
diˈia noaˈa nau kusi leka, na Anoˈi ru
Abu neˈe ke baˈa leka maˈi fuana na
ˈafilamuˈa, nia noaˈa kasi leka goˈo maˈi
fuamuˈa. Bore ma kaidaˈi nai leka, nai
baˈa asungaˈinia maˈi siaumulu.
8 Ma kaidaˈi nia ke dao maˈi, nia ke baˈa
faˈataˈinia fuana ngwae saena magalia
ki neˈe kira manata rora sulia na abula
taˈangaˈa, ma sulia na ˈoloˈoloˈa, ma sulia
na kwaˈikwaˈinga God.
9 Kira rora sulia na abula taˈangaˈa,
osiˈana noaˈa kira kasi faˈamamana aku.
10 Ma kira rora sulia na ˈoloˈoloˈa,
osiˈana nai baˈa oli siana na Maˈa ma
noaˈa kamu kasi lisi nau laˈu.
11 Ma kira rora sulia na kwaˈikwaˈinga
God, osiˈana God nia matalangaˈinia naˈa
na ngwae taˈa neˈe nia gwaungaˈi fafia na
magalia neˈe.
12 “Nau ku toˈo ˈana na ru ˈoro liu ki
fuana saelani fuamuˈa, bore ma noaˈa
kamu ˈiri totolia rongolaniˈi taˈifau naˈa
ˈi niniˈari.
13 Bore ma ana kaidaˈi neˈe na Anoˈi ru
Abu ke dao maˈi, nia ke faˈamanata kamu
ˈania na mamanaˈanga, ma nia ke baˈa
faˈataˈinia na ru ki taˈifau fuamuˈa. Ma
nia noaˈa kasi fata ˈana talana, bore ma
nia ke fata sulia na ru neˈe nia rongoˈi ki
faˈasia God. Ma nia ke baˈa fata sulia na
ru neˈe ke baˈa dao maˈi ki.
14 Nia ka faˈaˈinotoˈa nau, sulia nia ke
baˈa ngalia na alaˈanga nau ki, ma ka
faˈarongo kamu ˈani.
15 Ma na ru Maˈa nau ki taˈifau neˈe, na
ru nau ki logo. Nia ba nau ku saea neˈe na
Anoˈi ru Abu ke ngalia maˈi na alaˈanga
nau ki ma ka faˈarongo kamu ˈani.”

*Kwaimanataiˈanga ke rokisi ˈani sae-
saeleˈanga*

16 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Ana kaidaˈi
tiˈitiˈi, noaˈa kamu kasi baˈa lisi nau. Sui
ana kala kaidaˈi tiˈitiˈi logo, muke baˈa lisi
nau laˈu.”
17 Ma ti ngwae ana na fafarongo nia
ki kira ka saefilo kira kwailiu, kira ka
ˈuri, “Tae neˈe manataˈanga ana alaˈanga
niniˈa nia saea, ‘Ana kaidaˈi tiˈitiˈi noaˈa
kamu kasi baˈa lisi nau, ma ana kala
kaidaˈi tiˈitiˈi logo, kamu ke baˈa lisi nau
laˈu?’ Ma nia ka saea laˈu, ‘Noaˈa kamu
kasi baˈa lisi nau sulia neˈe nau ku leka
siana na Maˈa.’ ”
18 Ma na fafarongo nia ki kira ka saefilo
kira kwailiu laˈu ˈuana, “Tae neˈe man-
ataˈanga ana alaˈanga neˈe, ‘Ana kaidaˈi
tiˈitiˈi?’ Kulu kina tae niniˈa nia fata
sulia.”
19 Sui sa Jesus ka saiana kira oga kike
saefiloa, ma nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu
manata sulia ru ba nau ku saea, ‘Ana
kaidaˈi tiˈitiˈi, noaˈa kamu kasi lisi nau.
Ma ana kala kaidaˈi tiˈitiˈi logo, muke baˈa
lisi nau laˈu.’ ˈUri ma na ru neˈeri neˈe
kamu saefilo kaumulu talamuˈa sulia?
20 Ru mamana nau ku saea fuaumulu.
Ana kaidaˈi neˈeri, muke baˈa oˈomae ma
muke nagu. Bore ma ngwae taˈa ana
magalia ki, kira ke saeleˈa ˈada. Kamu
ke baˈa kwaimanatai, sui ˈi buri ˈana na
liadilaˈanga kamu ke sui, ma muke saeleˈa
laˈu.
21 Kamu saiana kaidaˈi neˈe kini nia
karangi faˈafuta, nia ka kwaimanatai, su-
lia nia dao naˈa ana kaidaˈi ana nonifiiˈa.
Bore ma kaidaˈi nia faˈafuta na ngela ka
sui, nia ka manata bura naˈa ˈani nonifiiˈa
baera, osiˈana nia saeleˈa naˈa ˈana sulia
na ngela nia futa naˈa.
22 Kamu ˈunaˈeri logo. Ana kaidaˈi
neˈe goˈo neˈe kamu kwaimanatai. Bore
ma nai baˈa lisi kamu laˈu, ma saena
maurilamuˈa muke baˈa saeleˈa liu. Ma

na saeleˈa ˈanga neˈe noaˈa ta ngwae kasi totolia neˈe ke laua naˈa faˈasi kamu.
23 Ana kaidaˈi neˈeri, noaˈa kamu kasi gani nau naˈa ˈuana ta ru laˈu. Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, diˈia ta ru bore ˈana neˈe muke gania siana na Maˈa osiˈana kamu fafarongo nau ki, nia ke baˈa kwatea fuamuˈa.
24 ˈIta ˈua maˈi leleka ka dao ˈi taˈena, noaˈa kamu kasi gania goˈo ta ru ana Maˈa nau sulia kamu fafarongo nau ki. Kamu ke gania Maˈa nau, nia ke baˈa kwatea fuamuˈa, fasi ˈiri muke saeleˈa liu.”

Sa Jesus nia liufia na ngasingasiˈanga ana magalia

25 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku saea na ru neˈe ki fuamuˈa ˈania na tarifulaˈa ki. Bore ma kaidaˈi ke baˈa dao maˈi neˈe noaˈa nau kusi fata laˈu ˈani na tarifulaˈa ki, bore ma nau ku fata abitako goˈo ˈaku sulia Maˈa fuamuˈa.
26 Ana kaidaˈi neˈeri, kamu ke tala gania God naˈa amuˈa osiˈana kamu fafarongo nau ki. Ma nau ku saea fuamuˈa neˈe noaˈa nau kusi baˈa gani naˈa ˈuana ta ru fuamuˈa.
27 Nia ke baˈa ˈunaˈeri naˈa sulia na Maˈa ˈana talana neˈe nia alafe fuamuˈa, osiˈana kamu alafe fuaku, duˈungana kamu faˈamamana ana neˈe niaˈa nama neˈe asungaˈi nau maˈi.
28 ˈI naˈo, nau ku leka maˈi faˈasia na Maˈa ˈuana saena na magalia neˈe. Ma ana kaidaˈi neˈe, nau ku leka naˈa faˈasia na magalia, ma nau ku oli laˈu siana na Maˈa nau.”
29 ˈUnaˈeri na fafarongo nia ki kira ka fata ˈuri fuana, “Ana kaidaˈi neˈe ˈoko fiˈi fata madako naˈa fuamiˈa, sulia noaˈa ˈoe kosi fata naˈa ˈania na tarifulaˈa ki.
30 Kaidaˈi neˈe, kami fiˈi saiana neˈe ˈoko saiana na ru ki taˈifau, diˈia ta ngwae noaˈa kasi saefilo ˈoe bore, ˈoko saiana tae neˈe nia ˈi saena manatana. Ma nia neˈe kwatea ma mika faˈamamana neˈe God nia asungaˈi ˈoe maˈi.”
31 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “ˈUri ma kaumulu faˈamamana ngasingasiˈa naˈa neˈeriˈa?
32 Na kaidaˈi nia dao naˈa neˈe kamu ke baˈa takalo taˈifau faˈasi nau. Ma kamu ke baˈa tafi ˈuana fanoa kamu ki, sulia ru neˈe kike baˈa sasi aku. Bore ma noaˈa nau kusi tua taˈifili nau, osiˈana na Maˈa neˈe nia tua faˈi nau.
33 Nau ku saea na ru neˈe ki fuamuˈa, fasi ˈiri muke toˈo ana aroaroˈanga saena maurilamuˈa, sulia neˈe kaumulu tua fiku faˈi nau. Sui bore ˈana muke tua saena magalia ma kira ke baˈa faˈakaisi kamu liu naˈa, noaˈa kamu kasi maˈu, sulia nau ku liufia na ngasingasiˈanga ana na magalia neˈe ka sui naˈa.”

17

Sa Jesus nia foˈo

1 Kaidaˈi sa Jesus nia fata ˈunaˈeri ka sui, nia ka lia ˈalaˈa ˈi langi, ma ka fata ˈuri, “Maˈasi ˈae, nia dao naˈa ana kaidaˈi fuana neˈe ˈoko faˈaˈinotoˈa nau, fasi ˈiri nau ku faˈaˈinotoˈa ˈoe.
2 Sulia ˈoko kwatea naˈa na ngasingasiˈanga fuaku fafia na ngwae ki taˈifau, fasi ˈiri nau ku ˈafia na ngwae neˈe ˈoko kwateda fuaku ki ˈiri kike mauri firi.
3 Aia, ma na mauriˈa firi neˈe nia ˈuri: Diˈia na ngwae ki kira ka saiamu neˈe taˈi God mamana, ma kira ka saiaku, sa Jesus na Christ, neˈe ˈoko asungaˈi nau maˈi.
4 Nau ku faˈataˈinia naˈa ˈinotoˈanga ˈoe saena magalia, ma nau ku faˈasuia naˈa raoˈa ba ˈoko asungaˈi nau maˈi fuana sasilana.
5 Maˈasi ˈae, kaidaˈi neˈe, ˈoko faˈaˈinotoˈa nau laˈu ˈani ˈinotoˈanga neˈe nau ku toˈo maˈi ana faˈi ˈoe, ˈi naˈona mala maˈi saungaˈilana na magalia.
6 “Nau ku faˈamanata suli ˈoe fuana na ngwae ki neˈe ˈoko kwateda naˈa maˈi fuaku saena magalia neˈe. Kiraˈa neˈe ngwae ˈoe ki, ma ˈoko kwateda naˈa maˈi fuaku. Kira roˈo naˈa sulia na fatalamu.
7 Ma kaidaˈi neˈe, kira sai naˈa ana na ru ki taˈifau neˈe ˈoko kwateˈe fuaku, niˈi leka taˈifau maˈi faˈasi ˈoe.
8 Nau ku saea naˈa fuada na alaˈanga ki neˈe ˈoko kwatea fuaku, ma kira ka faˈamamana naˈa. Ma kira ka sai mamana naˈa ana neˈe nau ku leka maˈi faˈasi ˈoe, ma kira ka faˈamamana ana neˈe ˈoko asungaˈi nau maˈi.
9 “Ma nau ku foˈo fuada. Noaˈa nau kusi foˈo laˈu fuana na ngwae neˈe noaˈa laˈu ngwae ˈoe ki, bore ma nau ku foˈo lala ˈaku fuana na ngwae neˈe ˈoko kwateda maˈi fuaku, sulia kira na ngwae ˈoe ki.
10 Na ngwae nau ki taˈifau neˈe, kira na ngwae ˈoe ki laˈu goˈo. Ma ngwae ˈoe ki taˈifau, kira na ngwae nau ki laˈu goˈo. Ma kira ke faˈataˈinia naˈa na ˈinotoˈanga nau ˈania tualada.
11 Nau kusi tua tau naˈa saena magalia, nai baˈa leka naˈa kwau siamu. Bore ma kira goˈo neˈe kira ka tua ˈua saena magalia. Maˈasi Abu ˈae, tagi sulida ˈani na ngasingasi ˈanga ba ˈoko kwatea fuaku, fasi ˈiri kira ka alu naˈa taˈi ru, diˈia nama neˈe koro taˈi ru logo.
12 Ma kaidaˈi ba nau ku tua faˈinida, nau ku tagi sulida ˈani na ngasingasiˈanga ba ˈoko kwatea fuaku. Nau ku gonida, ma noaˈa ta ngwae ada kasi funu goˈo, taˈifilia

goˈo na ngwae taˈa ba na Kerekereˈa Abu
saea nia ke funu nama.
13 Nai baˈa leka kwau siamu, ma nau ku
saea na ru neˈe ki ana kaidaˈi nau ku tua
ˈua saena magalia, fasi ˈiri kira ka saeleˈa
liu diˈia na saeleˈanga nau.
14 Ma nau ku kwatea naˈa na fatalamu
fuada. Bore ma na ngwae saena magalia
ki neˈe noaˈa laˈu ngwae ˈoe ki, kira
liataˈafida, osiˈana kiraˈa neˈe ngwae ˈoe
ki, diˈia logo neˈe nauˈa ngwae ˈoe.
15 Noaˈa nau kusi gani ˈoe fasi ˈiri ˈoko
lafuda faˈasia saena magalia, bore ma nau
ku gani ˈoe fasi ˈiri ˈoke tagi sulida faˈasia
na Ngwae Taˈa.
16 Kiraˈa noaˈa laˈu ngwae saena fanoa
neˈe ˈi ano, diˈia logo neˈe nauˈa noaˈa
laˈu ngwae saena fanoa neˈe ˈi ano.
17 ˈOko faˈa abuda fuamu ˈani na ma-
manaˈanga. Na fatalamu naˈa neˈe ma-
manaˈanga.
18 Nau ku asungaˈi kira fuana
faˈamanatalana na ngwae ki, diˈia logo
neˈe ˈoko asungaˈi nau maˈi ˈuana saena
magalia.
19 Ma fuana na leˈalada, nau ku abungaˈi
nau talaku fuamu, fasi ˈiri kira logo kira ka
abungaˈi mamana ada talada fuamu.
20 “Nau kusi foˈo goˈo fuada taˈifili kira.
Bore ma nau ku foˈo logo fuana na ngwae
neˈe kike baˈa faˈamamana ana nauˈa
sulia na faˈarongoˈanga kira.
21 Ma nau ku foˈo fasi ˈiri kira ka alua
taˈi ru goˈo. Maˈasi ˈae, kira ka tua ratai
faˈi koro, diˈia logo neˈe ˈoko tua ratai aku,
ma nau ku tua ratai amu. Kira ka alua
naˈa taˈi ru, fasi ˈiri na ngwae neˈe saena
magalia ki kira ka faˈamamana ana neˈe
ˈoko asungaˈi nau maˈi.
22 Nau ku kwatea fuada na ˈinotoˈanga
ba ˈoko kwatea logo fuaku, fasi ˈiri kira
ka alua taˈi ru, diˈia logo neˈe koro taˈi ru
goˈo.
23 Fadalana ru neˈe nia ˈuri: Nau ku tua
ratai ana kiraˈa, ma ˈoko tua ratai aku,
fasi ˈiri kira ka taˈi ru taˈifau, ma fasi ˈiri
na ngwae ki saena magalia kira ka saiana
neˈe ˈoko asungaˈi nau maˈi, ma ˈoko alafe
fuada, diˈia logo neˈe ˈoko alafe fuaku.
24 “Maˈasi ˈae, nau ku oga na ngwae neˈe
ˈoko kwateda fuaku, kira ka tua faˈi nau
ana kula neˈe nau ku tua ana, fasi ˈiri kira
ka lisia naˈa ˈinotoˈanga nau neˈe ˈoko
kwatea fuaku. ˈOko kwatea ˈinotoˈanga
neˈe fuaku, osiˈana neˈe ˈoko alafe fuaku ˈi
naˈona mala na saungaˈilana na magalia.
25 Maˈasi ˈae, ˈaeˈo ngwae ana
ˈoloˈoloˈa. Na ngwae taˈa ki saena na
magalia neˈe noaˈa kira kasi saiamu, bore
ma nau ku sai goˈo ˈaku amu, ma na
ngwae fafarongo nau ki, kira saiana neˈe
ˈoko asungaˈi nau maˈi.
26 Nau ku faˈarongo kira naˈa ˈaniˈo.
Ma nau ku sasi funifaraˈa goˈo ˈaku ana,
fasi ˈiri neˈe alafeˈanga ˈoe fuaku ka tua
logo saena maurilada, ma nauˈa bore,
nau ku tua neketaˈi logo faˈinida saena
maurilada.”

18

Kaidaˈi kira daua sa Jesus
(Matthew 26:47-56; Mark 14:43-50; Luke 22:47-53)

1 Buri ˈana sa Jesus nia foˈo ka sui naˈa,
niaˈa faˈinia na fafarongo nia ki, kika leka
kwau, ma kira ka toˈofolo ana dodo kira
saea ˈani Kidron. Ma kira leka kwau ˈuana
kula neˈe na oˈola ˈi ˈai ki nia ana.
2 Ma sa Judas, na ngwae neˈe ke baˈa
ˈolosaea sa Jesus fuana malimae nia ki, nia
sai naˈa ana na kula neˈeri. Sulia kaidaˈi
ˈoro sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki,
kira ˈidufaˈi leka leka ˈi neˈeri.
3 Nia neˈe sa Judas ka dautalaˈia kwau
ngwae ana ofoˈa ki faˈasia Rom faˈinia na
ngwae neˈe kira folo kalia na Luma Abu
God. Na fata abu doe ki, ma na Farasi
ki neˈe, kira asungaˈinida kwau. Aia, na
ngwae neˈe kira leka maˈi ki, kira dau ana
na unu ki, ma na raˈunga fuana fuˈanga
ki.
4 Ma sulia sa Jesus nia saiana ka sui naˈa
ru neˈe ke baˈa dao ana ki, nia ka fali kwau
ˈusida, ma ka saefiloda ka ˈuri, “Tai neˈana
kamu lulu ˈuana?”
5 Kira olisia kira ka ˈuri, “Kaimili lulu
ˈuana sa Jesus, na ngwae ba faˈasia ˈi
Nasaret.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Nau niniˈa
naˈa.”
Aia, ma sa Judas na ngwae ba nia
talaˈida kwau siana sa Jesus, nia ka uu logo
ˈi neˈeri faˈinida.
6 Ana kaidaˈi sa Jesus nia fata ˈuri,
“Nau niniˈa naˈa,” na ngwae neˈeri ki kira
dudufaˈi buri, ma kira ka ˈasida ˈi ano.
7 Sui sa Jesus ka saefilo kira laˈu ka ˈuri,
“Tai neˈe kamu lulu ˈuana?”
Ma kira ka ˈuri laˈu, “Kaimili lulu ˈuana
sa Jesus, na ngwae ba faˈasia ˈi Nasaret.”
8 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Nau ku
saea ka sui naˈa fuamuˈa, ‘Nauˈa niniˈa
naˈa.’ Sulia nauˈa niniˈa naˈa neˈe kamu
lulu nau maˈi ˈunaˈeri, ˈirai kamu ke
alaˈania na ngwae neˈe ki kike leka ˈada.”
9 Sa Jesus ka saea ru neˈeri ˈiri ka
faˈamamana tae neˈe nia saea ka sui naˈa
maˈi suli kira, ba nia fata ˈuri, “Maˈasi
ˈae, noaˈa ta ngwae ana ngwae nau ki neˈe
ˈoko kwateda fuaku ki kika funu.”
10 Ma sa Simon Peter ka toˈo ana taˈi sele
ni ofoˈa, nia ka tara, ma ka kwaˈi ˈani, ma
ka kwaˈi muusia alinga ˈoloˈolo ana na taˈi

ngwae rao na ˈingataˈi fata abu. Na ngwae
rao neˈeri satana sa Malakas.
11 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana sa
Peter, “ˈOke olitaˈinia ˈamu na sele ni
ofoˈa neˈana ˈi fuila! ˈUri ma ˈoko fia
fasi noaˈa nau kusi ruˈu saena kaidaˈi
ana nonifiiˈanga neˈe Maˈa nau kwatea
fuaku?”

Kira talaˈia sa Jesus siana sa Anas

12 Sui na ngwae folo ki, ma na ngwae ana
ofoˈa ki, faˈinia na ngwae faˈinaˈonaˈo ki,
kira daua sa Jesus, ma kira ka firi fafia ro
lima nia ki.
13 Ma kira ka eta talaˈia kwau sa Jesus
siana sa Anas, sulia nia neˈe funga sa
Kaeafas, na ˈingataˈi fata abu ana faˈi ngali
neˈeri.
14 Ma sa Kaeafas ba saea fuana ngwae
faˈinaˈonaˈo kira Jiu ki ˈuri, “Nia leˈa goˈo
fuana taˈi ngwae ke mae, fasi ˈiri noaˈa
kira kasi saungia ngwae ki taˈifau.”

Sa Peter tofea sa Jesus
(Matthew 26:69-70; Mark 14:66-68; Luke 22:55-57)

15 Sa Simon Peter faˈinia taˈi fafarongo
laˈu, kera ka leka sulia sa Jesus. Ma
na ruana fafarongo, na ˈingataˈi fata abu
neˈeri nia sai leˈa ana. Ma na ruana
fafarongo nia ka leka donga buri naˈa ana
sa Jesus, leleka ka tua maˈi saena labata
ana luma na ˈingataˈi fata abu.
16 Sa Peter nia uu goˈo ˈana maˈi ˈi maa.
Sui na ruana fafarongo nia ka ruˈu kwau
ˈi maa, ma ka fata fuana kini neˈe nia folo
ˈafia na sinamaa, fasi ˈiri ka talaˈia maˈi
sa Peter saena.
17 Ana kaidaˈi sa Peter ka ruˈu maˈi, na
kini neˈe ka fata ˈuri fuana, “Sali ˈaeˈo ta
ngwae logo ana fafarongo na ngwae neˈe
kira ngalia maˈi taka niniˈa!”
Sa Peter ka olisia ka fata ˈuri, “Nauˈa
noaˈa!”
18 Sulia kaidaˈi neˈeri kaidaˈi ana uniˈi
gwariˈa, neˈe ngwae rao ki faˈinia na
ngwae folo ki, kira ka ukua na mafula ˈi
leleo, ma kira ka uu ˈada kalia, ma sa Peter
ka uu logo faˈinida ˈi neˈeri, ma ka rara
logo ˈana.

Na ˈingataˈi fata abu ka saefiloa sa Jesus
(Matthew 26:59-66; Mark 14:55-64; Luke 22:66-71)

19 Na ˈingataˈi fata abu ka saefiloa sa
Jesus ka ˈuri, “Tai faˈida neˈe na fa-
farongo ˈoe ki? Ma na tae ki neˈe ˈoko
faˈamanatada ˈani?”
20 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nau ku
alaˈa sulia ru ki taˈifau fuana na ngwae
ki ˈiri kira ka rongoa taˈifau. Noaˈa nau
kusi sofongaˈinia goˈo ta ru, kaidaˈi nau
ku faˈamanata na ngwae ki. Nau ku sasia
ru neˈeri ana asoa ki saena luma fuana
foˈongaˈa ki, ma ˈi saena na Luma Abu
God ˈi neˈe, fasi ˈiri ana kaidaˈi ngwae ki
kira fiku maˈi, kira ka rongoa. Ma noaˈa
nau kusi fata ago goˈo ˈani ta ru.
21 Faˈuta neˈe ˈoko saefilo nau ˈunaˈeri?
ˈOke saefiloa lala ˈamu na ngwae neˈe kira
rongoa na ru neˈe nau ku saea fuada ki.
Kira neˈe saiana na ru neˈe nau ku saea
fuada ki.”
22 Kaidaˈi sa Jesus ka fata goˈo ˈunaˈeri,
taˈi ngwae ana ngwae folo ki ka leka maˈi,
ma ka fidalia, ma ka fata ˈuri, “Faˈuta neˈe
ˈoko fata ˈunaˈeri fuana ˈingataˈi fata abu
kwa?”
23 Sa Jesus ka olisia kwau ka ˈuri, “Diˈia
nau ku saea ta ru neˈe nia rora, ˈoke saea
naˈa ru neˈe nau ku rora ana. Ma diˈia
noaˈa nau kusi saea goˈo ta ru rora, faˈuta
neˈe ˈoko fidali nau kwa?”
24 Buri ˈana na ru neˈe sa Anas ka kwa-
tea naˈa kwau sa Jesus siana sa Kaeafas,
na ˈingataˈi fata abu. Ma na limana kira
firi ˈua fafia.

Sa Peter tofea laˈu sa Jesus
(Matthew 26:71-75; Mark 14:69-72; Luke 22:58-62)

25 Ma kaidaˈi sa Peter nia uu, ma ka
rarangia ˈua ˈana nonina, na ngwae neˈe
kira uu ˈi neˈeri faˈinia, kira ka fata ˈuri
fuana, “ˈOe ta ngwae ana fafarongo na
ngwae niniˈa kira matalangaˈinia niniˈa?”
Ma sa Peter nia tofe, ma ka fata ˈuri,
“Noaˈa liu, nauˈa noaˈa!”
26 Ma taˈi ngwae ana ngwae rao ˈingataˈi
fata abu ka tua logo ˈi neˈeri. Na ngwae
neˈe niaˈa na ngwaefuta faˈinia na ngwae
rao ba sa Peter nia kwaˈi muusia na
alingana, ma nia ka fata ˈuri, “ˈIu! Kaidaˈi
ba kira daua sa Jesus saena oˈola baera,
nau ku lisiˈo faˈinia.”
27 Ma sa Peter ka fata ˈuri, “Noaˈa!
Noaˈa laˈu nauˈa baniˈa.” Ana kaidaˈi
neˈeri goˈo na karai ka angi naˈa.

Kira talaˈia kwau sa Jesus siana sa Paelat
(Matthew 27:1-2, 11-14; Mark 15:1-5; Luke 23:1-5)

28 Ma ana laˈa bilabila ˈi ˈofodangi, kira
ka talaˈia kwau sa Jesus faˈasia luma sa
Kaeafas, kira ka talaˈia ˈuana saena luma
sa Paelat, na ngwae gwaungaˈi ana kula
neˈeri. Kaidaˈi neˈeri, ngwae faˈinaˈonaˈo
Jiu ki kira uu goˈo ˈada kwau ˈi maa, sulia
diˈia kira ruˈu saena luma ngwae neˈe nia
noaˈa laˈu na ngwae Jiu, kira fia fasi kira
ke baˈa sua ˈi naˈona God. Ana kaidaˈi
neˈeri, kira oga kira ka tua sikasika masia
ˈanilana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa.

29 Ma sa Paelat ka ruˈu kwau fuada
ˈi maa, ma ka saefilo ˈuri, “Ru faˈuta
neˈe kamu giosia ˈani ngwae neˈe fuana
matalangaˈilana?”
30 Kira olisia kira ka fata ˈuri, “Ngwae
neˈe nia sasia na ru taˈa ki niniˈa kami ka
talaˈia maˈi siamu. Diˈia noaˈa, nia ˈafitaˈi
kami ka talaˈia maˈi siamu.”
31 Sa Paelat ka fata ˈuri fuada, “Diˈia
ni ˈirai, mulu talaˈia kwau, kamu ka
matalangaˈinia sulia na tae neˈe taki kamu
ki saea.”
Kira ka fata ˈuri, “Na taki kamu ki ˈi Rom
neˈe kami tua olofana, nia luia noaˈa kami
kasi saungia ta ngwae.”
32 Nia ˈunaˈeri, fasi ˈiri ka faˈamamana
tae ki ba sa Jesus nia saea ka sui naˈa sulia
na maelana. Sulia na ngwae faˈasia ˈi Rom
ki, kira saungia na ngwae ki ana na ˈai rara
folo.
33 Sa Paelat ka oli laˈu ˈuana saena na
luma nia, ma ka saea maˈi sa Jesus siana,
ma ka saefiloa ka ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo neˈe
na ngwae tatalafaˈa na ngwae Jiu ki kwa?”
34 Ma sa Jesus ka saefiloa kwau ka ˈuri,
“ˈUri ma na saefiloˈanga neˈe nia leka maˈi
faˈasiˈo talamu, nama ti ngwae neˈe kira
faˈarongo ˈoe suli nau?”
35 Ma sa Paelat ka fata laˈu ka ˈuri,
“Nauˈa noaˈa laˈu na ngwae Jiu niniˈa! Na
ngwae ˈoe ki, ma na fata abu doe ki neˈe
talada niniˈa, kira talaˈi ˈoe maˈi siaku. Na
tae taˈa neˈe ˈoko sasia?”
36 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Na
ˈinotoˈanga nau noaˈa laˈu saena magalia
neˈe. Ma diˈia na ˈinotoˈanga nau neˈe ru
saena magalia, na ngwae nau ki kira ka
fuˈa usi nau faˈasia na kwatelaku fuada
na ngwae faˈinaˈonaˈo ˈi Jiu ki. Na
ˈinotoˈanga nau, noaˈa laˈu na ru ˈi saena
magalia neˈe goˈo.”
37 Ma sa Paelat ka saefiloa ka ˈuri, “ˈUri
ma ˈaeˈo ta ngwae tatalafaˈa niniˈa?”
Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “ˈAeˈo neˈe
ˈoko saea nauˈa na tatalafaˈa. Nau ku futa,
ma nau ku dao maˈi saena na magalia neˈe
fuana taˈi ru goˈo, fuana nai alaˈa sulia na
ru mamana. Ma sa tai neˈe ka oga na ru
mamana, nia roˈo suli nau.”
38 Sui sa Paelat ka saefiloa laˈu ka ˈuri,
“ˈUri ma na tae neˈe mamanaˈanga kwa?”

Kira matalangaˈinia sa Jesus fuana maeˈa

(Matthew 27:15-31; Mark 15:6-20; Luke 23:13-25)

Ma sa Paelat ka oli laˈu ˈi maa siana
ngwae ki, ma ka fata ˈuri fuada, “Noaˈa
nau kusi dao goˈo toˈona ta taˈangaˈa ana
na ngwae neˈe.
39 Bore ma sulia na falafala kamu, nai
baˈa logea taˈi ngwae fuamuˈa ana kaidaˈi
ana Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa. ˈUri ma
kaumulu oga nai logea na ngwae tatalafaˈa
Jiu ki fuamuˈa?”
40 Ma kira ka ˈada kokolada kira ka fata
ˈuri, “Noaˈa! Na ngwae neˈe noaˈa ˈoe
kosi logea! Kaimili oga ˈoke logea maˈi sa
Barabas!” Aia, sa Barabas niaˈa na ngwae
fofolo bili.

19

1 ˈUnaˈeri goˈo sa Paelat ka kwatea naˈa
sa Jesus fuana na ngwae ana ofoˈa ki, ma
ka saea kira ka ulasia.
2 Ma kira ka ˈerea na ˈeregwau ˈani na
kwalo ngarangaraˈa, ma kira ka alua ana
gwauna sa Jesus. Sui kira ka faˈaruˈufia
ˈani na ifi meo boraboraˈa, diˈia ta ngwae
tatalafaˈa.
3 Sui kira ka leka maˈi siana, ma kira ka
ˈuri, “ˈAeˈo neˈe na tatalafaˈa ngwae Jiu
ki.” Ma kira ka fidalia.
4 Ma sa Paelat ka ruˈu laˈu kwau siana
ngwae ˈoro neˈe kira fiku ki, ka fata
ˈuri, “Nai baˈa ngalia maˈi na ngwae neˈe
siaumulu, fasi ˈiri muke saiana neˈe noaˈa
nau kusi lisia goˈo ta taˈangaˈa ana niaˈa.”
5 Sui, sa Jesus ka ruˈu maˈi ˈi maa,
ma ka ruˈufia na ˈeregwau ana kwalo
ngarangaraˈa, ma na ifi meo boraboraˈa.
Ma sa Paelat ka fata ˈuri fuada “Lisia basi
na ngwae neˈe!”
6 Ma ana kaidaˈi fata abu doe ki, ma na
ngwae neˈe kira folo ˈusia na Luma Abu
God, kira lisia, kira fiˈi ako doe laˈu, ma
kira ka ˈuri, “ˈOke saungia! Fotoˈia ana
ˈai rara folo!”
Sa Paelat ka fata ˈuri, “Diˈia ˈunaˈeri,
kamu ka ngalia, ma muke fotoˈia ana ˈai
rara folo. Osiˈana noaˈa nau kusi dao goˈo
toˈona ta taˈangaˈa ana niaˈa.”
7 Na ngwae ki kira ka fata ˈuri fuana
sa Paelat, “Kaimili toˈo ana na taki fuana
ngwae ˈuri nia ka mae, osiˈana nia saea
niaˈa na Ngela God.”
8 Kaidaˈi sa Paelat nia rongoa ru neˈe,
nia ka maˈu liu liufia naˈa ˈi naˈo.
9 Ma nia ka oli laˈu ˈi luma ka saefiloa
sa Jesus ka ˈuri, “ˈAeˈo ngwae faˈasia ˈi fai
niniˈa kwa?”
Ma sa Jesus noaˈa kasi saea goˈo ta ru.
10 Sa Paelat ka fata laˈu ˈuri fuana, “ˈUri
ma noaˈa ˈoe kosi oga goˈo alaˈanga faˈi
nau? Noaˈa ˈoe kosi sai goˈo ana neˈe,
nau ku toˈo ana na ngasingasiˈanga fuana
saelana kike logeˈo, nama diˈia noaˈa, kira
ka saungiˈo ana ˈai rara folo?”
11 Sa Jesus ka olisia ka fata ˈuri, “Nia
mamana ˈoko toˈo ana ngasingasiˈanga
fuana ˈoke sasi ˈunaˈeri aku. Bore ma God
goˈo neˈe nia kwatea na ngasingasiˈanga
neˈeri fuamu. Nia neˈe na ngwae niniˈa

nia kwate nau fuamu, nia sasia na ru neˈe
taˈa ka tasa ka liufia na ru ˈoko sasia.”
12 Ana kaidaˈi sa Paelat nia rongoa
fatalana sa Jesus, nia ka lulu ˈuana ta
masikwaˈa neˈe nia ka sasia fasi ˈiri ke
logea. Bore ma na Jiu ki, kira ako doe
kira ka ˈuri, “Diˈia ˈoko logea ngwae neˈe,
noaˈa ˈoe kosi bali faˈinia na tatalafaˈa
ˈi Rom. Osiˈana diˈia ta ngwae saea nia
neˈe na tatalafaˈa, nia suˈusia na ngwae
tatalafaˈa ˈi Rom.”
13 Kaidaˈi sa Paelat nia rongoa na
alaˈanga neˈeri ki sui, nia ka talaˈia kwau
sa Jesus ˈi maa, ka tua ana kula ana kwai
matalangaˈinga ˈi saena na maˈe luma
neˈe kira saea ˈani “Tatafeˈe fau,” ma na
alaˈanga Jiu neˈe “Gabata.”
14 Ma kaidaˈi neˈeri, na asoa ana sasi
akaˈu ˈanga na faˈi asoa naˈona Fangaˈa
ana Daofaˈi Liuˈa, ma nia karangi to-
fongaˈi asoa naˈa. Ma sa Paelat ka fata ˈuri
fuana na ngwae ki, “Lisia basi na ngwae
tatalafaˈa kamu.”
15 Ma na ngwae ki kira ri, kika fata ˈuri,
“Saungia! Saungia! Fotoˈia ˈana ˈai rara
folo!”
Sa Paelat ka saefiloda laˈu ka ˈuri, “ˈUri
ma kamu oga nai fotoˈia na ngwae tata-
lafaˈa kamu ana ˈai rara folo?”
Ana kaidaˈi neˈeri, na fata abu doe ki
olisia kika ˈuri, “Niaˈa noaˈa laˈu na ngwae
tatalafaˈa kami. Taˈi ngwae tatalafaˈa neˈe
ˈi Rom goˈo neˈe na gwaungaˈi kami!”
16 Ma sa Paelat ka kwatea sa Jesus fuana
na ngwae ana ofoˈa ki, fasi ˈiri kike fotoˈia
ana ˈai rara folo.

Kira fotoˈia sa Jesus ana ˈai rara folo
(Matthew 27:32-44; Mark 15:21-32; Luke 23:26-43)

Ma kira ka talaˈia naˈa kwau sa Jesus.
17 Ma nia ka leka ka ngalia na ˈai rara
folo nia talana ˈuana na kula neˈe kira saea
ˈani ˈi Golgota ana alaˈanga ngwae Jiu. (Na
fadalana satana kula neˈeri neˈe “Na Lasi
Ngwae.”)
18 Ma ˈi neˈeri kira ka fotoˈia ana ˈai rara
folo. Ma na ro ngwae ki logo neˈe kira
fotoˈida ˈi neˈeri, taˈi ngwae ana bali mauli
ma ta ngwae ana bali ˈoloˈolo, ma kira ka
fotoˈia sa Jesus ana ˈai rara folo neˈe uu ˈi
safitadaroˈo.
19 Ma sa Paelat ka keresia na alaˈanga,
ma kira ka alua ˈi gwauna ˈai rara folo sa
Jesus. Na alaˈanga neˈeri ki nia keresia
ka ˈuri, “Sa Jesus faˈasia ˈi Nasaret, na
ngwae tatalafaˈa Jiu ki.”
20 Kula neˈe kira alua na ˈai rara folo
neˈe kira fotoˈia sa Jesus ana, noaˈa kasi
teo tau goˈo faˈasia ˈi Jerusalem. Ma
na ngwae ˈoro ana Jiu ki kira toˈomani
alaˈanga neˈe. Ma na alaˈanga neˈe kira ka
keresia logo ˈani uulu alaˈanga matamata
ki. Alaˈanga ngwae Jiu ki, alaˈanga ngwae
Rom ki, ma na alaˈanga ngwae Grik ki logo.
21 Ma na fata abu doe ki, kira ka fata ˈuri
fuana sa Paelat, “Noaˈa ˈoe kosi keresia
laˈu na ‘Tatalafaˈa Jiu ki!’ Bore ma ˈoke
keresia lala ˈuri, ‘Nia ˈana talana neˈe nia
fata ˈuri, nauˈa na ngwae tatalafaˈa fuana
ngwae Jiu ki.’ ”
22 Sui sa Paelat ka olisida ka fata ˈuri,
“Tae neˈe nau ku keresia ka sui naˈa, nia
ka teo naˈa ˈana ˈunaˈeri.”
23 Ma ˈi buri ˈana na ngwae ana ofoˈa
ki kira fotoˈia sa Jesus ana ˈai rara folo ka
sui, kira ka ngalia na ifi nia ki, ma kira ka
daroˈia ˈani na fai baliˈi ru ki fuana na fai
ngwae neˈeri ki. Ma na toˈongi fafo doe
nia, neˈe noaˈa ta ladoˈa ana tailana, ma
kira usu laˈulaˈu goˈo ˈada ana.
24 Ma na ngwae ni ofoˈa ki kira ka fata
ˈuri fuada kwailiu, “Noaˈa kulu kasi gasia
faˈalia laˈu na ifi neˈe. Kulu daisi ˈuana,
diˈia sa tai neˈe daisi ka dao siana, nia
neˈe ke ngalia.” Nia ka ˈunaˈeri fasi ˈiri
ka faˈamamana na Kerekereˈa Abu ba nia
ˈuri, “Kira daroˈia naˈa ifi nau ki fuada, ma
kira ka daisi ˈuana toˈongi fafo doe nau.”
Na ru neˈe ki na ngwae ni ofoˈa ki neˈe
kira sasia.
25 Na teˈa sa Jesus, ma na ai kini futa teˈa
sa Jesus, ma ˈi Mary ˈafe sa Klopas, faˈinia
ˈi Mary kini faˈasia ˈi Magdala neˈe kira
uu ˈi ˈaena na ˈai rara folo sa Jesus.
26 Ma na fafarongo ba sa Jesus nia alafe
fuana, nia uu logo ˈi neˈeri faˈinia teˈa sa
Jesus. Kaidaˈi sa Jesus nia lisia teˈa nia
faˈinia na fafarongo neˈe nia alafe fuana
kera uu karangia, nia ka fata ˈuri fuana
teˈa nia, “Teˈasi ˈae, na ngela ˈoe neˈana
naˈa.”
27 Sui, nia ka fata ˈuri laˈu fuana na
fafarongo neˈeri, “Na teˈa ˈoe neˈana
naˈa.” Ma ka talaˈae ana agi asoa neˈeri,
na fafarongo neˈeri ka talaˈia naˈa teˈa sa
Jesus ˈuana luma nia ˈiri nia ka tagi sulia.

Maelana sa Jesus
(Matthew 27:45-56; Mark 15:33-41; Luke 23:44-49)

28 ˈI buri ˈana ru neˈe ki sui, sa Jesus
saiana neˈe na raoˈa nia ki, niˈi sui taˈifau
naˈa. Ma nia ka fata ˈuri, “Nau ku
silikwaˈu” ˈiri ka faˈamamana na alaˈanga
saena Kerekereˈa Abu.✡
29 Ma ana kula neˈeri, kira alua taˈi dako
neˈe fungu ˈani waen ˈafae. Ma kira ngalia
taˈi lumulumu asi, ma kira ka taufia saena
dakoˈi waen neˈe, sui kira ka alua ˈi maana
na maˈe ˈai kira saea ˈani “hisop,” sui kira
ka kwatea ˈuana maana ngiduna sa Jesus.

✡ **19:28** Sam 69:21

30 Ana kaidaˈi sa Jesus nia kwaˈufia ka
sui, nia ka fata ˈuri, “Nia sui naˈa.” Buri
ˈana nia saea alaˈanga neˈeri ki ka sui
goˈo, na gwauna ka gwautoli naˈa, ma nia
ka mae naˈa.

Kira labua kakarona sa Jesus ˈani sua

31 Ma ˈi buri ˈana ru neˈe ki sui, ngwae
faˈinaˈonaˈo Jiu ki kira leka maˈi, ma
kira ka saefiloa sa Paelat ˈiri ke alaˈania
fuana ngwae ni ofoˈa ki kike leka, ma
kike ˈoia naˈa ˈaena na uulu ngwae neˈe
kira fotoˈida ana ˈai rara folo ki, fasi ˈiri
kike mae ˈaliˈali. Sulia kira oga kike
lafua naˈa nonida faˈasia na ˈai rara folo
ki ana faˈi asoa neˈeri. Sulia faˈi asoa
neˈe na faˈi asoa fuana sasi akaˈu ˈanga
Jiu ki masia asoa ana Sabat. Ma noaˈa
kira kasi oga neˈe ngwae mae ki kira ka
daukulukulu ana ˈai rara folo ana Sabat
asoa ana mamaloˈanga. Sulia neˈe Sabat
neˈeri nia na asoa ˈinotoˈa Jiu ki.
32 Ma na ngwae ana ofoˈa ki kira leka
maˈi, kira ka ˈoia ˈaena ro ngwae ba kira
fotoˈida ki ana ˈai rara folo.
33 Bore ma kaidaˈi kira dao ana sa Jesus,
kira ka lisia nia mae ka sui naˈa. Nia neˈe,
noaˈa kira kasi ˈoia laˈu na ˈaena sa Jesus.
34 Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, taˈi ngwae
ada neˈe nia oga ka faˈamamana leˈa ana,
nia ka ngalia na maˈe sua, ma ka labua
ˈani ˈi kakarona sa Jesus. Ma kira ka lisia
naˈa ˈabu ma na kafo ka afe maˈi.
35 Nau ku lisia ru neˈeri, ma nau ku
alaˈa sulia, fasi ˈiri kamu taˈifau muke
faˈamamana logo. Na ru neˈe nau ku
saea nia mamana, ma nau ku saiana na
fatalaku nia mamana logo.
36 Ma ru neˈeri ki ka ˈunaˈeri, fasi ˈiri ka
faˈamamana Kerekereˈa Abu ba nia fata
ˈuri, “Taˈi suli bore ana noaˈa ˈiri maˈoi
goˈo.”✡
37 Ma ta bali Kerekereˈa Abu logo nia
ˈuri, “Na ngwae ki kike baˈa bubungia
naˈa ngwae neˈe, kira labua na nonina.”✡

Kira alua nonina sa Jesus saena kilu gwaˈu
(Matthew 27:57-61; Mark 15:42-47; Luke 23:50-56)

38 Ma ˈi buri ˈana ru neˈeri ki, sa Josef na
ngwae faˈasia ˈi Arimetea, nia leka maˈi ka
gania sa Paelat ˈuana nonina sa Jesus, fasi
ˈiri kike ngalia. Sa Josef ba, nia ta ngwae
ana fafarongo sa Jesus ki logo, bore ma nia
ago naˈa, osiˈana nia maˈu ˈani na ngwae
faˈinaˈonaˈo Jiu ki. ˈUnaˈeri sa Paelat ka
alaˈania, ma nia ka leka maˈi ka ngalia.
39 Ma sa Nikodimas ba nia leleka maˈi
siana sa Jesus saena rodo ˈi naˈo ba, nia
ka leka faˈinia sa Josef, ma ka ngalia uulu
akwala kilo ˈana ru moko leˈa ki fuana
alulana faˈinia nonina ngwae mae. Na
satana ru neˈe “Mira,” faˈinia “Alos.”
40 Ro ngwae neˈe ki, kera ka ngalia
nonina sa Jesus, ma kera ka buta ˈani ˈaba
ifi kwao leˈa faˈinia na ru moko leˈa neˈeri
ki. Kira sasia ru neˈe sulia falafala Jiu ki
ana sasi akaˈu ˈanga ana ngwae mae ki
fuana alulana saena kilu gwaˈu.
41 Ma taˈi oˈola nia teo karangia kula
neˈe kira saungia sa Jesus ana. Ma taˈi
faoda fuana alulana nonina ngwae mae
ki teo logo ana kula neˈeri. Ma na faoda
neˈeri neˈe ru faolu goˈo ˈana, noaˈa kira
kasi alua ˈua ta ngwae ˈi saena.
42 Ma ana kaidaˈi neˈeri faˈi asoa kira Jiu
ki fuana sasi akaˈu ˈanga masia na Sabat
asoa ana mamaloˈanga. Ma faˈi asoa Sabat
nia karangi naˈa. Ma ro ngwae neˈeri ki,
kera leka, kera ka alua nonina sa Jesus ˈi
saena faoda neˈeri, sulia nia teo karangi
goˈo ˈana.

20

Sa Jesus nia tataˈe faˈasia na maeˈa
(Matthew 28:1-8; Mark 16:1-8; Luke 24:1-12)

1 ˈI ˈofodangi ana na Sande kaidaˈi
rodoˈa ˈua, ˈi Mary faˈasia ˈi Magdala ka
leka ˈi maana na faoda, ma ka lisia na fau
ba kira alua bokota na maana, nia abuli ka
sui naˈa.
2 Ma nia ka lalili ˈaliˈali siana sa Simon
Peter, ma na fafarongo ba sa Jesus nia
alafe fuana, ma ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Ti
ngwae kira ngalia naˈa na nonina na Aofia
faˈasia na faoda baera, ma kami ka kina
naˈa ˈi faˈi neˈe kira alua ana.”
3 Sui sa Peter ma na fafarongo baera,
kera ka leka naˈa ˈuana na faoda gwaˈu
neˈeri.
4 Ma kera ka lalili taˈifau, ma na fa-
farongo neˈeri ka lalili ˈaliˈali ka liufia sa
Peter, ma ka eta dao ˈi maana na faoda ˈi
naˈo.
5 Ma nia ka oro oro, ma ka lisia na ifi
kwao ba kiri taˈifau, ma noaˈa nia kasi
ruˈu goˈo ˈi saena.
6 Ma sa Simon Peter ka dao maˈi ˈi buri,
ma ka leka daofaˈi liu naˈa ˈuana ˈi saena
na faoda neˈeri. Nia ka lisia na ifi kwao ba
kiri niˈi teo goˈo ˈani ˈi neˈeri,
7 faˈinia na ˈaba ifi ba kira buta ˈani
gwauna sa Jesus. Na ˈaba ifi neˈeri noaˈa
kasi teo goˈo faˈinia na ˈaba ifi kwao neˈeri
ki, bore ma nia boliboliˈa ˈana, ma nia ka
teo naˈa ˈana taˈifilia.

✡ **19:36** Eksodas 12:46; Nambas 9:12; Sam 34:20 ✡ **19:37** Sekaraea 12:10

8 ˈUnaˈeri mala na ngwae eta dao maana
na faoda ka fiˈi ruˈu logo kwau ˈi saena.
Nia ka lisia, ma ka faˈamamana ana.
9 Ma noaˈa keraˈa kasi sai ˈua ana na
Kerekereˈa Abu ba saea fasi nia ke baˈa
mauri laˈu faˈasia na maeˈa.
10 Ma ˈi buri ˈana ru neˈe, na ro fa-
farongo neˈeri ki, kera ka oli naˈa adaroˈo.

ˈI Mary faˈasia ˈi Magdala nia lisia sa Jesus
(Matthew 28:9-10; Mark 16:9-11)

11 Ma ˈi Mary ka uu ˈua ˈi maana faoda,
ma ka angi goˈo ˈana. Ma ana kaidaˈi nia
angi ˈana, nia oro oro ka lia kwau saena
faoda gwaˈu.
12 Ma nia ka lisia na ro ˈainsel ki, kera
ruˈufia ifi kwao ki. Ma na ro ˈainsel neˈeri
ki, kera tua ana kula neˈe nonina sa Jesus
teo teo ana ˈi naˈo, ta ai ana kula neˈe
gwauna teo ana, ma ta ai ana kula neˈe
ˈaena teo ana.
13 Na ro ˈainsel neˈeri ki, kera ka saefilo
ˈuri ana ˈi Mary, “Kini neˈe ˈae, ˈuri ma
ˈoko angi ˈuana tae niniˈa kwa?”
Ma nia ka olisidaroˈo ka ˈuri, “Na non-
ina na Aofia nau neˈe kira ngalia faˈasia ˈi
neˈe, ma nau ku kina ˈi faˈi laˈu neˈe kira
alua ana.”
14 Ma ˈi buri ˈana nia fata ˈunaˈeri ka
sui, nia ka kakari abula, ma ka lisia taˈi
ngwae nia uu goˈo ˈana, ma noaˈa nia kasi
lia saiana goˈo neˈe na ngwae neˈe niaˈa
sa Jesus.
15 Ma sa Jesus ka saefiloa ka ˈuri, “Kini
neˈe ˈae, faˈuta neˈe ˈoko angi kwa? Ma sa
tai neˈe ˈoko lulu ˈuana?”
Ma ˈi Mary ka fia fasi niaˈa na ngwae
neˈe lia sulia na oˈola neˈeri. Ma nia ka
ˈuri fuana, “Araˈi kwa, diˈia ˈoko ngalia
kwau na nonina Aofia nau, nau ku oga
ˈoke faˈarongo nau ˈani ˈi faˈi neˈe ˈoko
alua ana, fasi ˈiri nai leka ku ngalia.”
16 Sui, sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Mary
ˈae!”
Ma ˈi Mary ka kakari abula, ma ka lia
kwau, ma ka lia saiana, ma ka fata ˈuri
fuana, “ˈOi Raboni ˈae!” Ma na fataˈa neˈe
“Raboni” ana alaˈanga ngwae Jiu fadalana
neˈe “Ngwae Faˈamanata.”
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Noaˈa
ˈoe kosi dau nau laˈu, osiˈana nau kusi
oli ˈua siana na Maˈa ˈi langi. ˈOke
oli siana na ngwaefuta nau ki, ma ˈoko
faˈarongoda, nau ku leka naˈa siana Maˈa
nau, ma na Maˈa kira. Nia neˈe na God
nau, ma na God kira.”
18 Sui ˈi Mary faˈasia ˈi Magdala ka oli,
ma ka faˈarongoa na fafarongo ki neˈe nia
lisia na Aofia. Ma ˈi Mary ka alaˈa logo
fuada sulia na ru neˈe sa Jesus nia saea
fuana.

Na fafarongo ki lisia sa Jesus
(Matthew 28:16-20; Mark 16:14-18; Luke 24:36-49)

19 Ma ˈi saˈulafi ana na Sande, na fa-
farongo ki kira fiku ˈi saena taˈi luma,
ma kira ka fono ˈusia na sinamaa ki. Ma
kira ka sakisia logo na sinamaa ki, sulia
kira maˈu ˈani na ngwae faˈinaˈonaˈo ana
ngwae ˈi Jiu ki. Ma sa Jesus ka sakatafa,
ma ka uu ˈi safitada, ma nia ka fata ˈuri,
“Na aroaro ˈanga ka tua faˈi kamu.”
20 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia saea na
alaˈanga neˈe, nia ka faˈataˈinia naˈa ro
lima nia ki ma na kakarona fuada. Ma na
fafarongo ki kira ka saeleˈa liu ana kaidaˈi
kira lisia na Aofia.
21 Ma sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuada,
“Na aroaro ˈanga ka tua faˈi kamu. Diˈia
na Maˈa ba nia asungaˈi nau maˈi, nau ku
asungaˈi kamu logo.”
22 Sa Jesus ka saea alaˈanga neˈe, sui
ka mangofi kira, ma ka fata ˈuri, “Muke
ngalia na Anoˈi ru Abu.
23 Diˈia kamu ke rufuanata ana
taˈangaˈa na ngwae ki, God ke baˈa
rufuanata logo ada, ma na taˈangaˈa kira
ki ke aloge naˈa faˈasida. Ma diˈia noaˈa
kamu kasi rufuanata ada, God bore noaˈa
kasi rufuanata logo ada, ma na taˈangaˈa
kira ki bore noaˈa kasi aloge logo faˈasida.”

Sa Tomas lisia sa Jesus

24 Ma taˈi ngwae ada na akwala ma ro
fafarongo neˈeri ki neˈe satana sa Tomas
neˈe kira saea logo ˈani na ˈIˈiu, noaˈa nia
kasi tua faˈinida ana kaidaˈi neˈe sa Jesus
dao ana.
25 Ma na fafarongo neˈe kira tua ki, kira
ka fata ˈuri fuana sa Tomas, “Kaimili lisia
naˈa na Aofia.”
Sui sa Tomas ka fata ˈuri fuada, “Diˈia
nau ku lisia mala na sibasiba baera ki ˈi
fuila na nila ki ˈi limana, ma nau ku sama
toˈona na sibasiba neˈeri ki ˈania limaku,
ma nau ku alua na limaku ˈi saena fuila
na maˈe maala ba ˈi kakarona tari, nau ku
fiˈi faˈamamana ana. Ma diˈia noaˈa nau
kusi sasia goˈo ˈunaˈeri, noaˈa nau kusi
faˈamamana goˈo ana.”
26 Ma ana fiuna faˈi asoa ˈi buri, na
fafarongo ba kiri kira fiku logo ˈi saena
na luma baera, ma sa Tomas ka tua naˈa
faˈinida. Ma kira ka sakisi logo ˈusia na
sinamaa ki. Sui sa Jesus ka sakatafa maˈi,
ma ka uu ˈi safitada, ma ka fata ˈuri,
“Aroaro ˈanga ka tua faˈi kamu.”
27 ˈUnaˈeri sa Jesus ka fata ˈuri fuana sa
Tomas, “Tomas ˈae, ˈoke alua na ˈuˈumu
ˈi neˈe saena limaku, ma ˈoko lisia logo
na ro lima nau ki. Sui ˈoko taga maˈi
na limamu, ma ˈoko alua limamu ˈi saena
fuila maˈe maala neˈe ˈi kakaroku. Noaˈa

ˈoe kosi manata ruarua naˈa, bore ma ˈoko
faˈamamana naˈa!”
28 Ma sa Tomas ka olisia ka ˈuri, “ˈOe na
Aofia nau, ma na God nau.”
29 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOko
faˈamamana goˈo ˈamu, osiˈana ˈoko lisi
nau. Na ˈoilakiˈa fuana sa tai neˈe noaˈa
kasi lisi nau, bore ma kira faˈamamana
goˈo ˈada ana nauˈa.”
30 Na ru faˈanadaˈa ˈoro ki neˈe sa Jesus
ka sasiˈi laˈu ˈi maana na fafarongo nia
ki, bore ma noaˈa nau kusi keresiˈi goˈo
ˈi saena buka neˈe.
31 Nau ku keresia naˈa ru neˈe ki, fasi ˈiri
muke faˈamamana ana sa Jesus naˈa neˈe
na Christ, na ngwae ba God nia filia fuana
ˈafilana na ngwae ki, ma niaˈa naˈa neˈe
na Ngela God. Ma sulia na faˈamamana
ˈanga kamu ana sa Jesus, muke toˈo ana
na mauriˈa firi.

21

Sa Jesus nia dao tafangaˈi laˈu

1 ˈI buri ˈana ru neˈe, sa Jesus ka faˈataˈi
laˈu fuada na fafarongo nia ki ˈi ninimana
na ˈosi ˈi Galili.* Ma ru neˈeri ka fuli ˈuri:
2 Sa Simon Peter, ma sa Tomas neˈe kira
saea ˈani na ˈIˈiu, ma sa Nataniel na ngwae
faˈasia ˈi Kena saena abaˈi kula ˈi Galili,
ma na ro ngela sa Sebedi ki, ma ta ro
fafarongo laˈu, kira fiku.
3 Ma sa Simon Peter ka fata ˈuri fuada
na ngwae neˈeri ki, “Nai leka dee iˈa naˈa
ˈaku.”
Ma kira saea fuana kira ka ˈuri, “Kaimili
oga logo mike leka maˈi faˈi ˈoe.” Ma kira
leka, kika taˈelia naˈa gwaˈi baru. Bore ma
ana faˈi rodo neˈeri, noaˈa kira kasi deea
goˈo ta taˈi gwaˈi iˈa.
4 Ma ˈofodangi kaidaˈi nia laˈa naˈa, sa
Jesus ka uu naˈa ˈi ninimana na ˈosi. Ma
na fafarongo nia ki, noaˈa kira kasi lia sai
goˈo ana.
5 Sui sa Jesus ka fata kwau fuada ka ˈuri,
“Kwaima nau kina ˈae, ˈuri ma kaumulu
deea ta iˈa?”
Ma kira olisia kika ˈuri, “Noaˈa goˈo!”
6 Ma nia ka fata ˈuri, “Muke ˈui ˈania na
furai kaumulu ˈi bali ˈoloˈolo ana na gwaˈi
baru, ma kamu ke baˈa deea ti gwaˈi iˈa.”
Ma kira ka ala ˈania na furai, ma ka ˈafitaˈi
liu naˈa fuana lafulana maˈi, osiˈana na iˈa
ki ˈoro liu.
7 Sui na fafarongo ba sa Jesus nia alafe
fuana, ka fata ˈuri fuana sa Peter, “Na
Aofia lokoniˈa!” Ma kaidaˈi sa Simon Peter
nia rongoa na ru neˈe, nia ka toro ˈani
na toro keta nia, osiˈana nia kanusua na
toro nia, ma ka faˈasaka saena kafo, ma
ka ˈaranga ˈuana ˈi sara.
8 Ma na fafarongo ki kira ka leka naˈa
maˈi ˈi sara ˈani na gwaˈi baru. Ma kira
ka tara naˈa maˈi na furai neˈe fungu
ˈani iˈa, sulia kira noaˈa kasi tua tau goˈo
faˈasia ˈi sara, ka bolo goˈo ˈana faˈinia taˈi
talangaˈi faˈi faliˈa.
9 Ma kaidaˈi kira koso ˈi sara, kira ka lisia
taˈi mafula nia nanaoˈa naˈa faˈinia na iˈa
ki ˈi saena faˈinia afu beret ki logo.
10 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Kamu
ke ngalia maˈi ti gwaˈi iˈa ana na iˈa neˈe
kamu deeˈe ki.”
11 Sa Simon Peter ka leka kwau saena na
gwaˈi baru, ma ka tara maˈi na furai neˈeri
ˈi sara. Na furai neˈeri ka fungu ˈani na iˈa
doe ki taˈifau goˈo, taˈi talangaˈi ma lima
akwala ma uulu gwaˈi iˈa. Sui bore ˈana
na iˈa ka ˈoro ˈunaˈeri ˈi saena na furai,
na furai neˈeri noaˈa kasi foga goˈo.
12 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Leka
maˈi, muka fanga ˈaumulu.” Bore ma
noaˈa ta ngwae ada kasi saefilo goˈo ˈuri,
“ˈAeˈo sa tai niniˈa?” Osiˈana kira saiana
goˈo ˈada neˈe niaˈa na Aofia.
13 Ma sa Jesus ka leka kwau ka ngalia na
beret, ma ka kwatea fuana na fafarongo
nia ki, ma ka sasi logo ˈunaˈeri ana gwaˈi
iˈa ki.
14 Na uula kaidaˈi naˈa neˈe sa Jesus
nia faˈataˈi fuana na fafarongo nia ki ˈi
buri ˈana neˈe nia tataˈe faˈasia na maeˈa
neˈeri.

Sa Jesus faˈinia sa Peter

15 Ma kaidaˈi kira fanga taˈifau ka sui
naˈa, sa Jesus ka fata ˈuri fuana sa Simon
Peter, “Simon na ngela sa John ˈae, ˈuri
ma ˈoko alafe fuaku, ka liufia na fafarongo
neˈe ki neˈe kira alafe fuaku?”
Ma nia ka olisia ka ˈuri, “ˈIu, Aofia.
ˈOko sai goˈo ˈamu ana neˈe nau ku alafe
fuamu.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke lia
sulia na kala sipsip nau ki.”
16 Ma sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuana
ruana kaidaˈi, “Simon na ngela sa John
ˈae, ˈuri ma ˈoko alafe fuaku?”
Ma nia ka olisia ka ˈuri, “ˈIu, Aofia.
ˈOko saiana goˈo ˈamu neˈe nau ku alafe
fuamu.”
Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke lia
sulia na sipsip nau ki.”
17 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri ana uula
kaidaˈi, “Simon na ngela sa John ˈae, ˈoko
alafe fuaku?”
Ma sa Peter ka liadila naˈa, sulia sa Jesus
nia saefilo uulu ru naˈa ana ka ˈuri, “ˈUri
ma ˈoko alafe fuaku?” Ma sa Peter ka fata
ˈuri fuana, “Aofia kwa, ˈoko sai naˈa ana
ru ki taˈifau, ma ˈoko sai goˈo ˈamu ana
neˈe nau ku alafe fuamu.”

* **21:1** Taebirias neˈe ta sata logo fuana ˈosi ˈi Galili.

Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke lia
sulia na sipsip nau ki.
18 Ru mamana nau ku saea fuamu,
kaidaˈi ˈoko ˈalako ana, ˈoko toro ˈamu
talamu, ma ˈoko leka ˈamu talamu ana
kula neˈe ˈoko oga lekaˈa ˈuana. Bore ma
ana kaidaˈi ˈoke baˈa ngwaro, ˈoke taga
naˈa limamu, ma ta ngwae matamata neˈe
ka firi fafi ˈoe, ma ka talaˈi ˈoe kwau ˈuana
kula neˈe noaˈa ˈoe kosi oga lekaˈa ˈuana.”
19 Sa Jesus ka saea ru neˈe, fasi ˈiri ka
faˈataˈinia na maeˈa neˈe sa Peter ke baˈa
mae ˈani, neˈe ke faˈaˈinotoˈa nama God
ˈania. Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke
leka maˈi ˈi buriku.”
20 Ma sa Peter ka kakari abula, ma ka
lisia na fafarongo ba sa Jesus nia alafe
fuana. (Nia ngwae neˈe nia tua karangia
sa Jesus ana kaidaˈi kira fanga, ma ka
saefiloa ˈuri, “Aofia ˈae, sa tai neˈe ke
baˈa ˈolosaeˈo, ma ka kwateˈo fuana na
malimae ˈoe ki?”)
21 ˈUnaˈeri ana kaidaˈi sa Peter lisia, nia
ka saefiloa sa Jesus ka ˈuri, “Aofia kwa, tae
mo neˈe fuana na ngwae neˈe?”
22 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Si diˈia
nau ku oga na ngwae neˈe ke mauri
ˈana, leleka ka dao ana kaidaˈi nau ku oli
maˈi, nia noaˈa laˈu na ˈabera ˈanga ˈoe
neˈeriˈa. Ma ˈoko leka lala maˈi ˈamu suli
nau.”
23 Aia, na alaˈanga ka talofia naˈa na fa-
farongo sa Jesus ki. Kira saea na fafarongo
neˈeri noaˈa nia kasi mae. Bore ma sa
Jesus noaˈa kasi saea laˈu neˈe na ngwae
neˈe noaˈa kasi mae. Nia fata goˈo ˈana
ˈuri ba, “Si diˈia nau ku oga na ngwae ke
mauri ˈana, leleka ka dao ana kaidaˈi nau
ku oli maˈi, nia noaˈa laˈu na ˈabera ˈanga
ˈoe neˈeriˈa.”

Alaˈanga ˈisi ki

24 Ma na fafarongo neˈe sa Peter ka
saefiloa sa Jesus sulia, niaˈa goˈo neˈe alaˈa
sulia ru neˈe ki taˈifau, ma ka keresia. Ma
kaimili saiana na ru neˈe nia fata sulia, nia
mamana naˈa.
25 Sa Jesus sasia ru ˈoro liu ki laˈu. Ma
diˈia kira kerekere suliˈi taˈifau, nau ku fia
sali neˈe na magalia neˈe bore, noaˈa kasi
bolo fuana dauˈa fafia na buka ki neˈe kira
keresia ru neˈeri ki ˈi saena.

Na Raoˈa Na Lifurongo Ki

Sa Luke niniˈa keresia na buka neˈe sulia raoˈa na ngwae lifurongo ki. Nia keresia buka neˈe fuana taˈi ngwae neˈe satana sa Tiofilas. Nia keresia logo na buka neˈe kulu saea ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus Christ neˈe sa Luke nia keresia.

Sa Luke kerekere sulia tae neˈe nia fuli ana fikutaˈi ngwae faˈamamana, burina neˈe sa Jesus nia oli naˈa ˈuana ˈi langi. Ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae faˈamamana ana God ki, kira taˈi ˈoro liu, ma kira ka talaˈae fuana liuˈa fuana sae kwailiulana Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus Christ ana kula ˈoro ki, leleka na ngwae ˈoro ki ka faˈamamana, ma na fikutaˈi ngwae ˈoro ki ka taˈe saena magalia.

Sa Luke ili ili ˈuana ke faˈataˈi madakola ana neˈe na ngwae faˈamamana ki, noaˈa kira kasi oga faˈalilana na gwaungaˈi ˈanga ˈi Rom, nama ti ngwae laˈu. Bore ma kira oga lala kiraˈa taˈifau fuana rongolana ma na faˈamamanalana Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus Christ.

Na ru talingaˈi ana na buka neˈe, na alaˈanga sulia raolana Anoˈi ru Abu ana asoa ana Pentekos. Anoˈi ru Abu leka maˈi ˈiri nia kwaitalaˈi, ma ka kwaiˈafi ana ngwae God ki ana kaidaˈi ki taˈifau, sui bore ˈana ta kula ˈi faˈi nia saea kike leka ˈuana. Ta ru laˈu neˈe sa Luke kerekere sulia ti fataˈa talingaˈi ana na lifurongo ki neˈe kira saea fuana ngwae ki. Ma nia kerekere suliˈi na ru neˈe fuli fuana ngwae faˈamamana ki ana kaidaˈi neˈeri. Nia faˈataˈi madako ana fuakulu neˈe God nia toˈo ana ngasingasiˈanga doe liu, ma noaˈa ta ru kasi fonea Faˈarongoˈa Leˈa.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Na Faˈarongoˈa Leˈa liu kwailiu saena ˈi Jerusalem 1:1—8:3

Faˈarongoˈa leˈa talofia ˈi Judea ma ˈi Samaria 8:4—12:25

Etana lekaˈa sa Paul fuana talongaˈilana Faˈarongoˈa Leˈa 13:1—14:28

Faˈinaˈonaˈo ana siosi, kira fiku ˈi Jerusalem 15:1-35

Ruana lekaˈa sa Paul fuana talongaˈilana Faˈarongoˈa Leˈa 15:36—18:22

Uula lekaˈa sa Paul fuana talongaˈilana Faˈarongoˈa Leˈa 18:23—21:16

Kira ngali sa Paul ˈuana ˈi Rom 21:17—28:31

Sa Luke kerekere laˈu fuana sa Tiofilas

1 Fuamu kwala Tiofilas ˈae, saena etana kerekereˈa ba nau, nau ku kerekere sulia ru ki taˈifau neˈe sa Jesus sasiˈi, ma ka faˈamanata ˈani,

2 leleka ka dao ana faˈi asoa ba God ngalia ˈuana ˈi langi. ˈI naˈona neˈe nia fane ˈuana ˈi langi, nia ka kwatea alaˈanga totongaˈi ki ˈani Anoˈi ru Abu fuana na ngwae neˈe nia filida fuana lifurongo nia ki.

3 Ma sulia fai akwala faˈi asoa ki laˈu buri ˈana na maelana, ana kaidaˈi ˈoro ki nia faˈataˈinia talana fuana na ngwae lifurongo ki, ma nia ka fulia ru ki, fasi ˈiri ka faˈamamana neˈe nia mauri. Kira ka lisia, ma nia ka alaˈa faˈinida sulia na falafala neˈe God ke baˈa gwaungaˈi ˈani fafia ngwae nia ki.

4 Ma ana ta kaidaˈi ana fikuˈa kira ki faˈinia sa Jesus, nia kwatea na taki neˈe fuada ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi leka faˈasia ˈi Jerusalem. Muke masia na kwateˈa ba Maˈa nau eta fataˈa ˈani. Kamu ba rongoa nau ku fata naˈa maˈi sulia ka ˈuri,

5 ‘Sa John nia siuabua goˈo ngwae ki ˈani kafo, ma noaˈa kasi tau, God ke baˈa siuabu kamu ˈani na Anoˈi ru Abu.’ ”

Sa Jesus fane ˈuana ˈi langi

6 Ma ana kaidaˈi neˈe lifurongo ki kira fiku laˈu faˈinia sa Jesus, kira saefilo kika fata ˈuri, “Aofia kwa, ˈuri ma, kaidaˈi neˈe naˈa neˈe ˈoke ˈui ˈania ˈinotoˈanga ˈi Rom, ma ˈoko olitaˈinia na ˈinotoˈanga baera fuamiˈa ngwae ˈi Israel ki?”

7 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Noaˈa laˈu ta ru fuana neˈe muke saiana faˈi asoa ki ma na kaidaˈi ˈunaˈeri ki, osiˈana Maˈa nau neˈe alua taˈifau naˈa kaidaˈi fuana ru neˈe ki ke dao maˈi.

8 Bore ma kamuˈa niniˈa, kaidaˈi neˈe Anoˈi ru Abu ke dao maˈi fafi kamu, muke baˈa toˈo naˈa ana ngasingasi ˈanga. Ma muke baˈa alaˈa suli nau neˈe ˈi Jerusalem, ma ana fanoa ki taˈifau ˈi Judea ma ˈi Samaria, ma ka dao ana fanoa ki taˈifau saena na magalia.”

9 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia saea ru neˈe ki taˈifau, God ka ngalia naˈa ˈuana ˈi langi. Ma kaidaˈi kira bubu goˈo ˈada ˈua, taˈi gwaˈi salo ka fonea, ma noaˈa kira kasi lisia naˈa.

10 Ma kaidaˈi kira bubu totongaˈi ˈalaˈa goˈo ˈada ˈuana ˈi langi fuana lisilana, ana kaidaˈi neˈe nia fane naˈa, na ro ngwae kira toro ˈani ifi kwao ki ˈaliˈali maˈi, kera ka uu naˈa faˈinida.

11 Ma keroˈa ka saefiloda kika ˈuri, “Kamu ngwae ˈi Galili ki, faˈuta neˈe kamu uu goˈo ˈamuˈa ˈi neˈe, ma muka lialia ˈalaˈa goˈo amuˈa ˈuana saena mamanga? Sa Jesus ba God ngalia faˈasi kamu ˈuana

ˈi langi, nia ke baˈa oli logo maˈi, diˈia ba
kamu lisia nia fane ˈuana ˈi langi.”

Na ngwae fuana didifulilana sa Judas

12 Sui na ngwae ni lifurongo ki, kira
ka oli ˈuana ˈi Jerusalem faˈasia gwauna
faˈi ua neˈe kira saea ˈani Olif, neˈe bolo
faˈinia taˈi kadi tala* faˈasia ˈi Jerusalem.
13 Ma kaidaˈi kira dao naˈa ˈi Jerusalem,
kira ka raˈe ˈuana na maˈe luma neˈe kira
tua ana ˈi lifua. Ma na satana na ngwae
neˈeri ki neˈe: sa Peter, ma sa John, ma sa
James, ma sa Andrew, ma sa Filip, ma sa
Tomas, ma sa Batolomiu, ma sa Matthew,
ma sa James na ngela sa Alfeas, ma sa
Simon ta ngwae ana na ngwae ba kira oga
lalilana na ngwae ˈi Rom ki faˈasia ˈi Israel,
ma sa Judas na ngela sa James.
14 Ma kira ˈidufaˈi fiku ˈunaˈeri sulia taˈi
liaˈi ngwae fuana foˈongaˈa faˈinia ti kini
logo, ma ˈi Mary na teˈa sa Jesus, faˈinia
na ngwaefuta sa Jesus ki.
15 Ma ana taˈi kaidaˈi kira fiku ˈi neˈeri,
taˈi talangaˈi ngwae ma ro akwala ngwae
faˈamamana ki neˈe kira fiku maˈi. Ma sa
Peter ka tataˈe ka fata ˈuri fuada,
16-17 “Ngwaefuta nau kina, na
Kerekereˈa Abu sulia sa Judas fuli mamana
naˈa, osiˈana na Anoˈi ru Abu ba fata
ˈani sa David sulia sa Judas. Sa Jesus
ba filia logo sa Judas ˈiri niaˈa ta taˈi
ngwae akulu fuana sasilana na raoˈa neˈe
fuana lifurongo ˈanga, bore ma sa Judas
ba dau talaˈia na ngwae ki fuana daulana
sa Jesus.”
18 (ˈUnaˈeri sa Judas ka ngalia mani ba
kira folia ˈania ˈiri nia ke ˈolosaea sa Jesus,
ma ka folia ˈani na afu ano. Ma saena ano
neˈeri, nia ˈasi, ma sirana ka foga, ma na
ogana ka busu tafa naˈa ˈi maa.
19 Ma na ngwae neˈe kira tua ˈi
Jerusalem, kira ka rongoa na ru neˈe fuli
fuana sa Judas, ma kira ka saea na ano
neˈeri ˈani alaˈanga kira “Akeldama.” Ma
fadalana na alaˈanga neˈeri na “Ano Ana
ˈAbu.”)
20 Ma sa Peter ka alaˈa laˈu ka ˈuri, “Ru
neˈe ka fuli nama diˈia ba kira keresia
saena buka Sam ki nia ˈuri, ‘Na luma nia
ka gwaˈu, ma noaˈa ta ngwae kasi tua ˈi
saena.’✡ Ma taˈi kerekereˈa logo ba nia
ˈuri, ‘Nia leˈa fuana ta ngwae laˈu neˈe ke
didifulia fasi ˈiri ke ngalia raoˈa ba nia.’✡
21-22 “Ta neˈe nia leˈa fuana kuke filia
laˈu ta ngwae ˈiri ke rao fiku nama faˈi
kaimili na lifurongo ki fuana alaˈanga
sulia na tataˈelana na Aofia sa Jesus faˈasia
na maeˈa. Na ngwae neˈe kuke filia, niaˈa
ta ngwae nama ana fikutaˈi ngwae ba kira
leka leka fiku faˈi kulu ana kaidaˈi ba sa
Jesus nia tua ˈua faˈi kulu, talaˈae maˈi
ana kaidaˈi ba sa John siuabu ana sa Jesus,
leleka maˈi ka dao ana faˈi asoa ba God
ngalia naˈa sa Jesus faˈasi kulu ˈuana ˈi
langi.”
23 Ma kira ka filia ro ngwae ki. Ma satana
ta ngwae neˈe sa Josef, neˈe kira saea ˈani
sa Barsabas, ma kira ka saea logo ˈani sa
Justus. Ma satana na ruana ngwae neˈe sa
Mataeas.
24 ˈUnaˈeri kira foˈo kira ka ˈuri, “Aofia
ˈae, ˈaeˈo neˈe ˈoko saiana manatalana
ngwae ki taˈifau. Aia, ˈoke faˈataˈinia maˈi
fuamiˈa ana kaidaˈi neˈe sa tai ana ro
ngwae neˈe ki neˈe ˈoko filia,
25 ˈiri ke ngalia na raoˈa neˈe ana li-
furongoˈa neˈe sa Judas ba faidanga ˈania
ma ka leka naˈa ˈana ˈuana na kula neˈe
bolo faˈinia nia ke tua ana.”
26 Ma ˈi buri ˈana neˈe kira foˈo taˈifau,
kira ka masa ˈani ru diˈia daisi, fasi ˈiri
kike dao toˈona sa tai ana ro ngwae neˈe ki
neˈe God filia, ma kira ka filia sa Mataeas
ˈiri ka rao faˈinia akwala ma taˈi ngwae ni
lifurongo neˈeri.

2

Daolana maˈi na Anoˈi ru Abu

1 Ma na faˈi asoa doe Jiu ki neˈe kira saea
ˈani Pentekos nia dao naˈa maˈi, ma na
ngwae neˈe kira faˈamamana ki, kira fiku
ana taˈi kula saena fanoa doe ˈi Jerusalem.
2 Ma ˈasu bore ma taˈi lingalingaˈi ru
diˈia na iru doe, nia dao maˈi faˈasia ˈi
langi, ma ka longasia naˈa na luma neˈe
kira tua ana.
3 Ma kira ka lisia na ru diˈia na meamea
ana mafula ki, ma na ru neˈeri ka takalo
ma ka dau ˈi fafona ngwae ki taˈifau neˈe
kira tua ˈi neˈeri.
4 Ma na Anoˈi ru Abu ka sura adaˈa
taˈifau, ma kira ka etangia fataˈa ˈani na
alaˈanga matamata ki, diˈia neˈe Anoˈi ru
Abu faˈafata kira ˈani.
5 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae ˈi Jiu
ki neˈe kira foˈosia God, kira tua logo ˈi
Jerusalem. Kira leka maˈi faˈasia na maˈe
fanoa toˈotoˈo doe ki saena magalia.
6 Ma kaidaˈi kira rongoa na lingalingaˈi
ru neˈeri, ngwae ˈoro ki kira ka fiku. Ma
kira ka ˈarefo liu, duˈungana neˈe ngwae
faˈamamana ki, kira fata ˈani na alaˈanga
kira ki taˈifau.
7 Ma osiˈana kira ˈarefo liu, kira ka fata
ˈuri fuada talada, “Na ngwae niniˈa kira
fata ˈuri ki, kira ngwae ˈi Galili ki taˈifau
goˈo.
8 Ma faˈuta neˈe mika rongo kira ka fata
ˈani alaˈanga kami ki?

* **1:12** Taˈi kilomita ✡ **1:20** Sam 69:25 ✡ **1:20** Sam 109:8

9 Osiˈana kami leka maˈi faˈasia fanoa
ˈi Partia, ma ˈi Media, ma ˈi Elam, ma
ˈi Mesopotemia, ma ˈi Judea, ma ˈi Kapa-
dosia, ma ˈi Pontus, ma ˈi Asia,
10 ma faˈasia ˈi Frigia, ma ˈi Pamfilia,
ma ˈi Ejipt, ma faˈasia fanoa ki ˈi Libia
karangia ˈi Saeren, ma ti ngwae kami leka
maˈi faˈasia ˈi Rom. (Aia, ma ti ai aimili
kiraˈa ngwae Jiu ki, ma ti ai aimili laˈu kira
fiˈi ruˈu goˈo maˈi ˈi Jiu ˈi buri.)
11 Ma ti ngwae kira leka maˈi faˈasia
ˈi Krit, ma faˈasia ˈi Arabia, ma kulu ka
rongoa neˈe ngwae neˈe ki kira fata sulia
na ru ni ˈarefoˈanga ani ki neˈe God nia
sasiˈi, ma kulu ka rongo saiana alaˈanga
kira ki neˈe alaˈanga mamana kia goˈo
talaka!”
12 Kira ka ˈarefo liu, ma kira kina na
ru neˈe kira lisia. Ma kira ka saefilo kira
talada kika ˈuri, “Tae naˈa neˈe ˈuri re?”
13 Ma ti ngwae ada ka fata ˈoidorole ˈani
kira ka ˈuri, “Sali ˈuri bore kira kwaˈufia
liua naˈa waen taka niniˈa, ma gwauda ka
rora.”

Na faˈataloˈanga sa Peter

14 Sui sa Peter ka uu faˈinia akwala
ma taˈi ngwae ni lifurongo neˈeri ki, ma
ka alaˈa doe fuana fikuˈa neˈeri ka ˈuri,
“Kamu na sasiku kina ngwae ˈi Jiu ki, ma
kamu na ngwae ki taˈifau neˈe kamu tua
ˈi Jerusalem, muke fafarongo basi maˈi
fuaku, ˈiri nau ku faˈarongo kamu ˈani
fadalana ru neˈe.
15 Na ngwae neˈe ki noaˈa kira ˈiri bole-
boleˈa laˈu ˈani kwaˈufilana waen niniˈa,
diˈia neˈe kamu manata toˈona. Osiˈana
nia fiˈi dao goˈo ana sikona agi sina ˈi
ˈofodangi.
16 Aia, ma na ru neˈe ba sa Joel na profet
fata naˈa maˈi sulia ˈua ba ˈuri,
17 ‘God ka fata ˈuri,
Ana asoa ˈisi ki, nai baˈa kwate dangalu
ana na Anoˈi ru Abu nau fuana
ngwae nau ki taˈifau.
Ma na ˈalako kamu ki, ma na sariˈi kamu
ki, kike baˈa faˈarongo ˈani fatalaku.
Ma na ngwae ˈalako kamu ki kike baˈa lisia
na faˈataˈi ˈanga ki, ma na ngwae
ngwaro kamu ki kike baˈa lisia ru ki
ˈani maliu boleˈa kira ki.
18 Ana kaidaˈi neˈeri ki, nau ku baˈa
kwatea logo na Anoˈi ru Abu nau
fuana ngwae nau ki neˈe kira rao
ˈoˈo ma kika faˈamamana, ˈiri kira
logo kike faˈarongo ˈani fatalaku.
19 Ma nai baˈa fulia na ru ni ˈarefoˈanga
ani ki saena mamanga ˈi langi, ma
nau ku sasia na faˈanadaˈa ki ˈi ano
saena magalia.
Saena magalia na ngwae ki kike baˈa
lisia na ngwae ki kike mae, ma na
mafula, ma na gwaˈi sasu ki.
20 Ma ˈi langi na ngwae ki kike lisia na sina
ke baˈa rodoˈa, ma na madamo ke
baˈa meo diˈia ta ˈabu.
ˈUnaˈeri ka sui mala faˈi asoa ˈinotoˈa liu
neˈeri ka fiˈi dao maˈi, neˈe God
ke baˈa matalangaˈinia na ngwae ki
taˈifau.
21 Sa tai bore ˈana neˈe ka gani ˈuana
kwaiˈafiˈanga ana Aofia, nia ke baˈa
mauri.’ ”✡

22 Ma sa Peter ka fata laˈu ˈuri, “Kamu
ngwae ˈi Israel ki, muke fafarongoa
na alaˈanga neˈe ki! Sa Jesus ngwae
faˈasia ˈi Nasaret, nia na ngwae neˈe God
asungaˈinia. God ka faˈataˈinia fuamuˈa
ˈani faˈanadaˈa, ma na ru ni ˈarefoˈanga
ki neˈe God ka sasiˈi maˈi ˈani niaˈa. Kamu
talamuˈa muke saiana taˈifau na ru neˈe ki
neˈe fuli ˈi safitamuˈa.
23 Aia, ma God ka saiana, ma nia ka naia
naˈa sa Judas neˈe ke ˈolosaea sa Jesus,
ma ka kwatea fuamuˈa, ma muka saungia,
osiˈana kamu alaˈania fuana ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki, kira ka fotoˈia ana ˈai
rara folo.
24 Bore ma God taˈea laˈu faˈasia na
maeˈa, ma ka logea faˈasia na ngasin-
gasiˈanga ana maeˈa, osiˈana nia ˈafitaˈi
fuana na maeˈa ka dau fafia sa Jesus.
25 ˈI naˈo maˈi sa David ba fata ˈuri suli
niaˈa,
‘Nau ku lisia God ana kaidaˈi ki taˈifau
neˈe nia tua faˈi nau, ma noaˈa naisi
maˈu, osiˈana nia tua karangi aku.
26 Ma osiˈana ru neˈe, nau ku saeleˈa liu,
ma na fatalaku ka fungu ˈani saeleˈa
ˈanga.
Nau kui fitoˈo ana God,
27 osiˈana noaˈa ˈoe kosi alaˈani nau ˈuana
na kula ana maeˈa, ma noaˈa ˈoe kosi
lugataˈi nau, na Ngwae Abu ˈoe ka fura
saena kilu gwaˈu.
28 Ma ˈoko faˈataˈinia fuaku neˈe nai baˈa
mauri laˈu.
Ma ana tualamu faˈi nau, ˈoke baˈa
faˈafungu nau ˈani saeleˈanga.’ ”✡

29 Ma sa Peter nia fata noniraˈa laˈu
ka ˈuri, “Ngwaefuta nau kina ˈae, nau ku
alaˈa madako fuaumulu sulia na koˈo bora
kia sa David na tatalafaˈa. Nia mae, ma
kira ka alua naˈa. Ma na kilu gwaˈu nia ka
tua karangi kulu goˈo ˈana ˈi neˈe ˈi taˈena.
30 Sa David noaˈa ˈiri alaˈa laˈu sulia
niaˈa talana kaidaˈi nia saea ru neˈe. Niaˈa
ta profet, ma nia ka sai goˈo ˈana ana

✡ **2:21** Joel 2:28-32 ✡ **2:28** Sam 16:8-11

na fata alangaˈinga God fuana. God fata
alangaˈi fuana nia ke baˈa alua ta ngwae
ana kwalafa sa David na tatalafaˈa, nia ke
baˈa gwaungaˈi diˈia niaˈa.
31 Sa David ka lisia taˈifau naˈa tae neˈe
God ke baˈa sasia, ma sa David ka fata sulia
na tataˈelana na Christ, na ngwae filia God,
faˈasia na maeˈa, ma God noaˈa kasi danga
ˈania saena kula ana maeˈa, ma na nonina
noaˈa kasi ngwaˈa.
32 Sa Jesus ba, God taˈea faˈasia na
maeˈa, ma kaimili taˈifau goˈo neˈe kami
lisia, ma mika fata faˈamamana sulia
ˈunaˈeri.
33 God nia faˈa ˈinotoˈa sa Jesus ˈani
faˈagwaurulana ˈiri nia ka gwaungaˈi
faˈinia, ma God ka kwatea na Anoˈi ru Abu
fuana, diˈia ba nia eta fataˈa ˈani. Aia, ma
na ru neˈe kamu lisia, ma kamu ka rongoa
taˈena naˈa neˈe sa Jesus ke kwate dangalu
maˈi ana na Anoˈi ru Abu fuamiˈa.
34 Osiˈana noaˈa laˈu sa David neˈe fane
ˈuana ˈi langi. Bore ma sa David ka fata
lala ˈuri,
‘God nia fata ˈuri fuana Aofia nau:
ˈOko tua bali ˈoloˈolo aku, ma ˈoko
gwaungaˈi faˈinau,
35 masia kaidaˈi nau kui alua malimae ˈoe
ki ka roˈosuliˈo.’✡

36 “Ta neˈe kamuˈa, ngwae ˈi Israel ki,
nau ku oga muke sai leˈa ana sa Jesus neˈe
nau ku fata sulia, ba kamu fotoˈia ana na
ˈai rara folo, ma God ka alua sa Jesus, na
Christ neˈe ngwae filia nia, ma nia ka alua
sa Jesus ka gwaungaˈi!”
37 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kira
rongoa ru neˈe, kira ˈeke, ma mangoda
ka ˈaruˈaru. Ma kira ka fata ˈuri fuana
sa Peter faˈinia na ngwae ni lifurongo ki,
“Ngwaefuta kina ˈae, tae neˈe kami ke baˈa
sasi ˈiri God ke rufuanata amiˈa?”
38 Sa Peter olisida ka ˈuri, “Kamuˈa
taˈifau, muke kakari alifaˈi faˈasia na
taˈangaˈa kamu ki, ma kami ke siuabu
kamu, osiˈana kamu faˈamamana sa Jesus
Christ ˈiri God ka rufuanata ana taˈangaˈa
kamu ki, ma God ka kwatea na Anoˈi ru
Abu nia fuamuˈa.
39 God kia nia eta fataˈa ke kwatea
na Anoˈi ru Abu fuana ngwae neˈe nia
laefida fuana niaˈa talana ki. Na eta fata
ˈanga neˈe nia ˈafutaˈi kamu naˈa faˈinia
ngelamuˈa, ma na ngwae neˈe kira tua tau
ki logo.”
40 Sa Peter ka saea na ru neˈe ki fuada
faˈinia alaˈanga ni kwairaduˈanga ˈoro ki
laˈu ka ˈuri, “Muke tagi leˈa suli kamu
talamuˈa faˈasia na kwaˈikwaˈinga neˈe ke
leka maˈi fuana na ngwae taˈa ki!”
41 Ma na ngwae ˈoro ki, kira ka
faˈamamana ana na fatalana, ma kira ka
siuabu. Ma ana faˈi asoa neˈeri, bolo
faˈinia na uulu toˈoni ngwae ki neˈe kira
ruˈu laˈu maˈi ˈi saena na fikutaˈi ngwae
faˈamamana neˈeri.
42 Ma ana asoa ki taˈifau, kira ka fa-
farongoa na faˈamanataˈanga na ngwae
lifurongo ki, ma kira ˈidufaˈi tua fiku, ma
kira ka fanga kwaima fiku, ma kira ka foˈo
fiku.
43 Ma na ngwae lifurongo ki, kira fulia ru
faˈanadaˈa ˈoro ki ma na ru ni ˈarefoˈanga
ˈani ki, ma na ngwae ki taˈifau kira ka
ˈarefo.
44 Ma na ngwae neˈe kira faˈamamana
ana sa Jesus ki, kira ka ˈado faˈinia na
fikuˈa kwaima, ma kira ka daroˈia safitada
kwailiu toˈo ruˈa kira ki.
45 Ma ti kaidaˈi kira ka ˈoifoliˈa logo
ˈani na aluruˈanga kira ki, ma na ano
kira ki, ma kira ka daroˈia na mani kira
ngaliˈi ki ˈi safitada kwailiu, ka bolo faˈinia
boˈoboˈo ˈanga ana taˈi taˈi ngwaeˈa adulu
neˈe oga.
46 Ma kira ka fiku ana asoa ki taˈifau
saena faˈi labu ana Luma Abu God. Ma
kira ka fanga fiku kwaima saena luma kira
ki, ma kaidaˈi kira fiku ˈunaˈeri, kira ka
saeleˈa liu faˈinia na enoenoˈanga saena
maurilada.
47 Ma kira ka fata leˈa ana God, ma na
ngwae ki taˈifau ˈi Jerusalem ka saeleˈa
faˈinida. Ma ana asoa ki taˈifau, na
Aofia ka faˈamauria ti ngwae laˈu, ma
kira ka ruˈu maˈi saena fikutaˈi ngwae
faˈamamana neˈe.

3

Sa Peter faˈinia sa John gura na ngwae ˈaena mae

1 Ana taˈi asoa, sa Peter faˈinia sa John,
kera ka leka ˈuana Luma Abu God ana
uula kadi sina ˈi saˈulafi, osiˈana kadi
sina neˈeri, kaidaˈi Jiu ki nama fuana
foˈongaˈa.
2 Ana asoa ki taˈifau, ngwae ki kira
ˈidufaˈi ngalia maˈi taˈi ngwae ˈaena mae
talaˈae maˈi ana kaidaˈi ana futalana.
Ma kira ka alua ˈi ˈaena sina maa ana
Luma Abu God. (Na tafa neˈeri, kira saea
ˈani “Mae Taˈelo Kwanga.”) Ana asoa ki
taˈifau, nia tua ˈi neˈeri, ˈiri ka gani mani
ana ngwae neˈe kira ruˈu kwau saena
Luma Abu God.
3 Ma ana kaidaˈi nia lisia sa Peter faˈinia
sa John kera ruˈu kwau, nia ka gani kera
ˈiri kera ka kwatea ta ru fuana.

✡ **2:35** Sam 110:1

4 Ma kero'a ka bubu totonga'i fuana,
ma sa Peter ka fata 'uri fuana, "Lia ma'i
fuamiro'o."
5 Ma nia ka bubungi kera, ka manata
'ana fasi kero'a kata kwatea ta ru fuana.
6 Ma sa Peter ka fata 'uri fuana, "Noa'a
nau kusi to'o go'o ana ta mani. Bore ma
nai kwatea fuamu na ru ne'e nau ku to'o
ana. Nau ku saea 'oe tata'e, ma 'oko fali,
osi'ana sa Jesus Christ na ngwae fa'asia 'i
Nasaret kwatea ngasingasi 'anga fuaku."
7 Go'o sa Peter ka dau ana na lima
'olo'olo nia, ma ka ta'ea. Ma 'ali'ali go'o
'aena ta'ifau ka ngasingasi'a na'a,
8 ma nia ka fa'asaka, ma ka uu 'ani ro
'aa nia ki, ma nia ka fi'i tala'ae ka fali
kwailiu. Ma nia ka ru'u kwau fa'i kero'a
'uana saena fa'i labu ana Luma Abu God,
ka fali, ma ka ngwa'e sakasaka fa'inia na
fata le'a 'anga ana God.
9 Ma kaida'i na ngwae ne'eri ki, kira lisia
nia fali, ma ka aura'ea God,
10 kira lia saiana ne'e nia'a na ngwae
gani gani ba leka ru'u ka tuatua 'i 'aena
sina maa ana Luma Abu God. Ma kira ka
'arefo liu ana na ru ne'e fuli fuana ngwae
ne'eri.

Ala'anga sa Peter saea saena Luma Abu God

11 Kaida'i ne'eri, ngwae ne'e ka daubibi
liu na'a ana sa Peter ma sa John, na ngwae
'oro ki kira ka 'arefo liu, ma kira ka lalili
siada saena kula ana Luma Abu God ne'e
kira saea 'ani "Taofa sa Solomon."
12 Kaida'i sa Peter lisia na'a ngwae
ne'eri ki, nia ka fata 'uri fuada, "Kamu
ngwae Israel ki, fa'uta ne'e kamu ka 'arefo
ana ru ne'e, ma kamu ka bubungi kero'o
na'a 'aumulu 'uira? Sali kaumulu fia fasi
na ngasingasi'anga kero'o talamiro'o, ma
na tua'a abu kero'o nini'a kero'o gura 'ani
na ngwae ne'e ma ka fali?
13 God ne'e sa Abraham, ma sa Aesak,
ma sa Jakob kira fo'osia, God ba ko'o kia
ki, nia tala fa'a 'inoto'a na ngwae rao nia
sa Jesus. Bore ma kamu ka kwatea lala
sa Jesus fuana na fa'ina'ona'o ki. Ma
kaida'i sa Paelat nia matalangani, kamu
'aila 'ania nia'a, ma kamu ka sae ta'a liu
lala ana kaida'i ba sa Paelat saea ke logea.
14 Sa Jesus ne'e na ngwae abu, ma ka
'olo'olo ba God filia fuana fa'amaurilana
ngwae nia ki, bore ma kamu ka 'aila 'ania,
ma kamu ka 'engoa lala sa Paelat fuana
logelana na ngwae ne'e sau ngwae.
15 Ma kamu ka saungia sa Jesus na
ngwae ne'e gwalona na mauri'a. Bore ma
God ka ta'ea fa'asia na mae'a, ma kero'o
ka lisia mamanalana ru ne'e.
16 Kamu lisia na ngwae ne'e, ma kamu
ka lia saiana. Nia fa'amamana na ngasin-
gasi'anga sa Jesus ne'e ka fa'amauria.
Fito'onga ana sa Jesus ne'e kwate ngwae
ne'e ka tatakila ne'e kamu ka lisia ta'ifau
na'a.
17 "'Una'eri ngwaefuta nau kina 'ae, nau
ku saiana kaumulu fa'inia na fa'ina'ona'o
ki kamu sasi 'una'eri ana sa Jesus, osi'ana
kamu kina'i ru.
18 Bore ma God saea na'a ma'i 'ua 'i
na'o 'ani na profet ki ta'ifau fasi na ngwae
filia nia ke ba'a nonifii. Ma nia 'una'eri
fuana ka fa'amamana nama na fatalana
God.
19 'Una'eri muke kakari alifa'i na'a,
ma kamu ke fa'ita'i 'uana God, 'iri nia
ke rufuanata na abula ta'anga'a kamu
ki, ma 'iri God ke ba'a fa'asaele'a na
maurilamu'a,
20 ma nia ke ba'a kwatea ma'i sa Jesus na
Christ na ngwae ba nia filia na'a fuamu'a.
21 Nia tua ma'i 'ana 'i langi leleka ka
dao ana kaida'i God ke fa'afaolua na ru
ki ta'ifau, di'ia ba nia saea na'a ma'i 'ua
'ani na profet abu nia ki.
22 Osi'ana sa Moses fata sulia na Aofia ka
'uri, 'God kamu ke ba'a kwatea kwau ta'i
profet siaumulu, di'ia logo ne'e nia ba'e
nau ma'i. Nia'a ta ngwae nama amu'a
ngwae Jiu ki. Kamu ke ro'osulia na tae ki
ne'e nia saea fuamu'a.
23 Sa tai bore 'ana ne'e noa'a kasi
ro'osulia na tae ne'e na profet ne'eri saea,
God ke ba'a daro'ia nia ka tua matali
fa'asia ngwae nia ki ma ka malangisia.'✡
24 Sa Samuel, ma na profet ki ta'ifau ne'e
kira leka ma'i 'i buri, kira to'o ana na
fa'arongo'anga ne'e fa'asia God, kira ka
fa'atalo logo 'ania tae ne'e ni'i fuli na'a
ma'i ana kaida'i ne'e.
25 Na fata alanga'inga God ki fuamu'a
ni'i dao ma'i 'ani na profet nia ki. Ma
kamu 'ado logo ana fa'inia na ko'o kamu
ki 'ani fau alanga'inga God fuada, di'ia
nia saea fuana sa Abraham ka 'uri, 'Nau
kui ba'a fa'ale'a na ngwae ki ta'ifau
saena magalia, sulia na ngwae ne'e futa
olitamu.'✡
26 Nia ne'e, God ka filia ma'i ma ka
kwatea ma'i na ngwae rao nia sa Jesus
siaumulu, fasi 'iri nia ka fa'ale'a kamu,
ana kaida'i kamu kakari alifa'i fa'asia na
ta'anga'a kamu ki."

4

Kira matalangani sa Peter ma sa John

1 Ana kaida'i sa Peter fa'inia sa John
kera ala'a 'ua fuana ngwae ki, ti fata
abu, ma ti Sadusi, ma na fa'ina'ona'o ana

✡ **3:23** Diutronomi 18:15, 18 ✡ **3:25** Jenesis 22:18

ngwae neˈe kira folo ˈusia Luma Abu God,
kira ka dao maˈi siadaroˈo.
2 Kira oga taˈa, osiˈana na ro ngwae li-
furongo neˈe ki kera faˈamanata na ngwae
ki neˈe sa Jesus nia tataˈe naˈa faˈasia na
maeˈa, ma ka faˈataˈinia neˈe na ngwae
neˈe kira mae ki bore kira ke tataˈe logo
faˈasia na maeˈa.
3 Nia neˈe kwatea kira ka daudaroˈo, ma
kira ka aludaroˈo saena luma ni lokafo,
kera ka tua ˈi neˈeri masia ruana asoa,
duˈungana nia saˈulafi naˈa.
4 Ma na ngwae ˈoro neˈe kira ron-
goa alaˈanga kera, kira ka faˈamamana.
Ma na ngwae neˈe kira faˈamamana na
faˈarongoˈa leˈa kaidaˈi neˈeri, nia bolo
faˈinia lima toˈoni ngwane ki.*
5 Ana na asoa ˈi buri, na ˈingataˈi fata
abu fikua maˈi na fata abu doe ki, na
ngwae faˈamanata ana taki ki, faˈinia ti
ngwae ana fikutaˈi ngwae ni lokoˈi ru, ma
kika fiku ana taˈi kula ˈi Jerusalem.
6 Kira fiku faˈinia sa Anas na ˈingataˈi
fata abu, ma sa Kaeafas, ma sa John, ma
sa Aleksanda faˈinia ti ngwae laˈu ana
kwalafa ana ˈingataˈi fata abu.
7 Sui kira ka faˈauua sa Peter faˈinia sa
John ˈi naˈoda taˈifau, ma kira ka saefilo-
daroˈo kika ˈuri, “Koroˈo gura faˈuta ana
na ngwae taˈu neˈe? Na mamanaˈanga
tae neˈe koroˈo toˈo ana, ma na ngasin-
gasiˈanga ana sa tai niniˈa koroˈo gura
ˈani?”
8 Ma na Anoˈi ru Abu ka sura ana sa
Peter nia fata ˈuri fuada, “Kamuˈa ngwae
faˈinaˈonaˈo ki, ma na gwaungaˈi ngwae
ki,
9 kamu saefilo keroˈo taˈena sulia na ru
leˈa neˈe keroˈo sasia fuana ngwae ˈaena
taˈu, ma tae niniˈa kwate nia ka leˈa.
10 Keroˈo oga kamuˈa faˈinia na ngwae
ki taˈifau ˈi Israel muke saiana ru neˈe,
na ngwae neˈe kamu lisia, nia ˈakwa, ma
ka uu naˈa faˈi kamu, nia ˈakwa ˈani na
ngasingasiˈanga sa Jesus Christ na ngwae
faˈasia ˈi Nasaret ba kamu saungia ana ˈai
rara folo ma God ka taˈea faˈasia na maeˈa.
11 Sa Jesus ba na Kerekereˈa Abu fata
sulia ka ˈuri,
‘Niaˈa na fau neˈe kamu na ngwae
saungaˈi luma ki, kamu ˈaila ˈania.
Nia neˈe na fau neˈe talingaˈi ka liufia na
fau ki taˈifau ana ˈodoa.’
12 Taˈifilia niaˈa goˈo neˈe saiana ka
faˈamauria na ngwae ki, noaˈa naˈa ta ng-
wae laˈu saena magalia, neˈe God kwatea
fasi ˈiri ka faˈamauri kia ˈani.”
13 Ma na gwaungaˈi ngwae ki, kira
ka ˈarefo liu ana sa Peter ma sa John,
osiˈana noaˈa kera kasi maˈu ˈani fata
noniraˈanga. Ma kira ka ˈarefo logo ana
saiˈi ruˈanga keraˈa, ro ngwae neˈe ki
noaˈa keroˈa kasi saesaeˈe ru goˈo. Ma
kira saiana keroˈa ro ngwae dee iˈa ki goˈo.
Ma kira ka sai logo ana keroˈa ro ngwae
neˈe ki ba liliu fiku faˈinia sa Jesus.
14 Ma kira ka kina naˈa saelana laˈu ta
ru, osiˈana na ngwae ba kera gura nia uu
logo faˈi kera.
15 ˈUnaˈeri neˈe kira ka kwatea sa Peter,
ma sa John, faˈinia na ngwae neˈeri, kira
ka ruˈu kwau ˈi maa faˈasia kula ni fikuˈa
neˈeri. Sui, kira ka fata basi ˈada sulia tae
neˈe kike baˈa sasia ana sa Peter ma sa
John.
16 Ma kira ka fata ˈuri, “Tae neˈe kulu
ke baˈa sasia ana ro ngwae neˈe ki?
Osiˈana na ngwae ki taˈifau neˈe kira tua
ˈi Jerusalem, kira sai goˈo ana taˈifau na ru
faˈanadaˈa neˈe kera sasia, ma noaˈa kulu
kasi bolo fuana tofelana.
17 Bore ma fuana ru neˈe noaˈa kasi talo
fuana ti ngwae laˈu, kulu saea fuada noaˈa
kera kasi fata laˈu sulia sa Jesus fuana ti
ngwae laˈu.”
18 Sui kira ka ri laˈu maˈi ˈuana sa Peter
ma sa John, kira ka fata totongaˈi ˈuri
fuadaroˈo, “Noaˈa koroˈo kasi fata laˈu
ˈani ma noaˈa koroˈo kasi faˈamanata naˈa
sulia sa Jesus.”
19 Ma sa Peter faˈinia sa John olisida
kera ka ˈuri, “Kamu ke manata basi na tae
neˈe saga ˈi maana God, ana roˈongaˈa suli
kamu, nama roˈongaˈa sulia God?
20 Noaˈa keroˈo kasi mango naˈa faˈasia
alaˈanga sulia tae neˈe keroˈo tala lisia, ma
keroˈo ka rongoa, osiˈana keroˈo roˈo sulia
God.”
21 Ma na fikuˈa neˈe ana ngwae lokoˈi
ru ki, kira ka fata ngasingasiˈa laˈu
fuadaroˈo. Sui kira ka logedaroˈo, ˈasu
ˈubani ngwae ki kata fuˈalida fafia kwaˈi
ladaroˈo, duˈungana na ngwae ki taˈifau,
kira baˈatafea liu God fafia tae neˈe kera
fulia.
22 Osiˈana neˈe ngwae ki saiana tal-
itoˈona God goˈo neˈe saiana ke gura
ngwae niniˈa mataˈi naˈa sulia fai akwala
faˈi ngali ma ka tarenga ana maurilana.

Ngwae faˈamamana ki kira foˈo ˈuana
noniraˈanga

23 Kaidaˈi kira logea goˈo sa Peter ma
sa John, kera ka oli laˈu siana fiku taˈi
ngwae kira, ma kera ka faˈarongoda ˈania
na ru neˈe fata abu doe ki ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki kira saea.
24 Ana kaidaˈi kira rongoa, kira ka
foˈosia God kika ˈuri, “God ˈinotoˈa ˈae,

* **4:4** Lima toˈoni ngwae neˈe noaˈa kira kasi toˈomani goˈo kini faˈinia na ngela ki neˈe kira faˈamamana logo na faˈarongoˈa leˈa.

ˈaeˈo neˈe ˈoko saungaˈinia na mamanga,
ma na magalia, ma na asi, ma na ru mauri
ki taˈifau ˈi neˈe.
25 Ma ˈoko kwatea naˈa Anoˈi ru Abu ˈoe
fuana koˈo kami sa David na ngwae rao
ˈoe, fasi ˈiri ka fata ˈuri,
‘Na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kira
saetaˈa fuaku, ma kira ka tataˈe
sauli nau sulia manataˈi ngwae bole-
boleˈa kira ki.
26 Na tatalafaˈa ki kira ka sasi akaˈu ˈada
talada ma na ngwae ˈinotoˈa ki kira
ka fiku fuana fuˈanga faˈinia God
ma Christ na ngwae filia nia.’✡
27 “Sulia ru neˈe fuli kaidaˈi sa Herod
Antipas ma sa Pontias Paelat, kera fiku
saena fanoa neˈeri faˈinia ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki ma na ngwae ˈi Israel ki
logo. Kira fiku fuana matalangaˈilana sa
Jesus, na ngwae rao abu ˈoe neˈe ˈoko filia
naˈa.
28 Kira fiku fuana faˈamamanalana ma
sasilana na ru ki taˈifau, diˈia ba ˈoko naia
naˈa maˈi, sulia ˈani ngasingasiˈanga ˈoe,
ma na kwaiogaiˈanga ˈoe fuana ka fuli
naˈa ˈunaˈeri.
29 Ma ana kaidaˈi neˈe God ˈae, ˈoke
lisia basi alaˈanga totongaˈi kira ki, ma
ˈoko kwatea maˈi na ngasingasiˈanga ˈoe
fuamiˈa na ngwae rao ˈoe ki, fasi ˈiri mike
fata noniraˈa ˈani fatalamu.
30 ˈOke faˈataˈinia maˈi na mamanaˈanga
ma ˈoko gura ngwae ki, fasi ˈiri kira ka
lisia fulilana ru faˈanadaˈa ki, ma na ru
ni ˈarefoˈanga ki, ˈani na ngasingasiˈanga
ngwae rao abu ˈoe sa Jesus.”
31 Ma ana kaidaˈi kira foˈo ka sui goˈo,
kula neˈe kira fiku ana ka ngwaˈigiˈigi
naˈa. Ma na Anoˈi ru Abu ka sura adulu
taˈifau, ma kira ka fata noniraˈa naˈa ˈani
fatalana God.

Kira daroˈia na toˈoruˈa kira ki

32 Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira
faˈamamana, kira ka fiku ˈani taˈi man-
ataˈanga faˈinia taˈi liaˈi ngwae. Ma noaˈa
ta ngwae ˈiri toˈo ana ta ru neˈe nia ke saea
ˈani ru nia talana, bore ma kira ka daroˈia
ˈi safitada na ru kira ki taˈifau.
33 Ma na ngwae lifurongo ki ka faˈatalo
noniraˈa sulia tataˈelana na Aofia sa Jesus
faˈasia na maeˈa, ma God ka faˈaleˈa kira
taˈifau goˈo.
34 Ma noaˈa ta ngwae saena fiku taˈi
ngwae ana tuaˈa kira neˈe ka boˈoboˈo
ˈuana ta ru, duˈungana ti kaidaˈi neˈe kira
boˈoboˈo, ti ngwae ada neˈe kira toˈo ana
ano nama ta luma, kira ka ˈoifoliˈa ˈaniˈi,
sui ma kira ka ngalia maˈi mani neˈeri ki,
35 kira ka kwatea fuana ngwae lifurongo
ki, kira ngalia, kika daroˈia fuada sulia
boˈoboˈo ˈanga kira ki taˈifau.
36 Ma sa Josef taˈi ngwae ana kwalafa
sa Lifae ba futa ˈi Saeprus ba na ngwae
lifurongo ki kira saea ˈani sa Banabas
(fadalana neˈe sa Kwairadui),
37 nia ka ˈoifoli ˈani taˈi afu ano nia, ka
ngalia mani neˈeri, ka kwatea fuana na
ngwae lifurongo ki.

5

Sa Ananias faˈinia ˈafe nia ˈi Safira

1 Bore ma taˈi ngwae neˈe satana sa
Ananias, faˈinia ˈafe nia satana ˈi Safira,
kera tua logo faˈinia na fiku taˈi ngwae
faˈamamana neˈeri. Ma kera ka foli logo
ˈani ta bali ana ano kera.
2 Ma sa Ananias ka alua ˈana ta bali ana
mani neˈeri fuadaroˈo, ka ngalia goˈo maˈi
ˈana ta bali ana mani neˈeri ka kwatea
fuana ngwae lifurongo ki, ma nia ka saea
fasi niˈi taˈifau naˈa neˈeriˈa. Ma na ˈafe
nia bore ka ala logo fafia sokeˈa neˈeri.
3 ˈUnaˈeri sa Peter ka saefilo ˈuri ana,
“Ananias kwa, faˈuta neˈe ˈoko alaˈania sa
Saetan ka talaˈiˈo, ma ka sasi ˈoko sokea na
Anoˈi ru Abu ˈani sofongaˈilana ta bali ana
mani ba koroˈo ngalia kwa?
4 ˈI naˈona neˈe ˈoko foli ˈani na ano
baera, niaˈa neˈe ru ˈoe. Ma buri ˈana
ˈoko ˈoifoli ˈani, mani ˈoko ngalia ˈuana ru
neˈana, ˈaeˈo neˈe ˈoko ˈaˈana fuana, ma
ˈoko saiana ˈoe sasia ˈamu ˈani ta ru sulia
na kwaiogaiˈanga ˈoe. ˈUri ma faˈuta neˈe
ˈoko manata ˈunaˈeri saena manatalamu?
Noaˈa ˈoko ˈiri sokea goˈo ngwae, ˈoko
sokea logo God!”
5 Kaidaˈi sa Ananias rongoa ru neˈeri,
nia ka ˈasi ˈi ano, ma ka mae naˈa. Ma
na ngwae neˈe kira rongoa ru neˈeri, kira
ka maˈu liu.
6 Na ngwae ˈalako ki kira ruˈu maˈi, kira
ka buta nonina. Ma kira ka ngalia ˈi maa,
ma kira ka kwaiatoa.
7 Nia bolo faˈinia ta uulu kadi sina ˈi buri
ˈana, na ˈafe nia ka ruˈu maˈi saena luma
ana kula neˈe sa Peter nia tua ana, ma
noaˈa kasi sai logo ana tae neˈe fuli fuana
na araˈi nia.
8 Ma sa Peter ka saefilo ˈuri ana,
“Faˈarongo nau basi maˈi, ˈuri ma na
mani baera taˈifau naˈa niniˈa neˈe araˈi
ˈoe faˈiniˈo moro ngalia ˈuana na ano ba
koroˈo ˈoifoli ˈani?”
Ma nia olisia ka ˈuri, “ˈIu, nia taˈifau
naˈa niniˈa.”
9 Goˈo sa Peter ka saefilo laˈu ˈuri ana,
“Faˈuta neˈe araˈi ˈoe faˈiniˈo, moro ka
sokea na Anoˈi ru Abu God, ma koroˈo

✡ **4:26** Sam 2:1-2

fia fasi nia kasi matalangaˈi koroˈo goˈo?
Na ngwae ba kira kwaiatoa na araˈi ˈoe
neˈana, kira uu goˈo ˈada ˈi ˈaena sinamaa
ana kaidaˈi neˈe. Ma kira ke baˈa ngaliˈo
logo ˈiri kika kwaiatoˈo.”
10 Ma ˈunaˈeri goˈo kini neˈe ka ˈasia
logo ˈi ano ˈi naˈona ˈaena sa Peter, ma
ka mae naˈa. Ma na ngwae ˈalako baera
ki kira ruˈu maˈi, ma kira ka lisia nia mae
naˈa, kira ka ngalia ˈi maa, ma kika leka
kwaiatoa logo ˈi ninimana araˈi nia.
11 Na ngwae faˈamamana ki taˈifau, ma
ngwae ki taˈifau logo neˈe kira rongoa ru
neˈeri, kira ka maˈu liu logo.

Ru faˈanadaˈa ki

12 Na ngwae lifurongo ki, kira fulia
ru ˈoro ni ˈarefoˈanga ani ki ma na
faˈanadaˈa ki ˈi safitana na ngwae ki. Ma
na ngwae faˈamamana ki taˈifau, kira ka
fiku ˈi saena Luma Abu God ana kula neˈe
kira saea ˈani Taofa sa Solomon.
13 Ma ta ngwae neˈe noaˈa kasi
faˈamamana, noaˈa kasi nonираˈa fuana
ka fiku faˈinida, sui bore ˈana na ngwae ki
ka tafea na ngwae faˈamamana ki ma ka
saea kira leˈa.
14 Bore ma na ngwae ˈoro ki, ma na kini
ˈoro ki logo, kira ka faˈamamana ana na
Aofia, ma kira ka fiku logo ˈi saena na fiku
taˈi ngwae neˈeri.
15 Ma duˈungana na ru neˈe na ngwae
lifurongo ki kira fuliˈi ki, na ngwae ˈi
neˈeri ki kira ka ngalia naˈa ngwae mataˈi
ki, ma kika aluda sulia na taˈi tala fafona
na ˈifitaˈi kira ki, fasi ˈiri kaidaˈi sa Peter
ka liu ana, nununa bore ka liu fafida, ma
kira ka ˈakwa.
16 Ma na ngwae ˈoro ki kira ka leka maˈi
faˈasia na fanoa ki kalia ˈi Jerusalem, kira
ngalia maˈi na ngwae kira ki neˈe kira
mataˈi faˈinia na ngwae neˈe anoˈi ru taˈa
ki faˈafiida, ma na ngwae lifurongo ki kika
gurada, ma kira taˈifau kika ˈakwa logo.

Kira faˈakaisia na ngwae lifurongo ki

17 Ma na ˈingataˈi fata abu, faˈinia na
ngwae nia ki neˈe kira tua saena fiku taˈi
ngwae ana Sadusi ki, kira ka ogalaˈa liu
fuana na ngwae lifurongo ki.
18 Ma kira dauda, ma kira ka aluda saena
luma ni lokafo.
19 Bore ma ana faˈi rodo neˈeri, na
ˈainsel God dao maˈi, ma ka ˈifingia na
sinamaa ki ana luma ni lokafo neˈeri, ma
ka talaˈida ˈi maa, ma ka fata ˈuri fuada,
20 “Muke leka, muke uu saena Luma Abu
God, kamu ke faˈarongoa ngwae ki sulia na
mauriˈa faolu neˈe.”
21 Na ngwae lifurongo ki kira ka roˈo
sulia na ˈainsel neˈeri, ma ˈi ˈofodangi
laˈa bilabila, kira ka leka naˈa saena Luma
Abu God, ma kira ka talaˈae naˈa ana
faˈamanataˈanga.
Na ˈingataˈi fata abu faˈinia ngwae
nia ki, kira ka ri maˈi ˈuana na ng-
wae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki fuana fikutaˈi
ngwae lokoˈi ru, ˈiri kika filoa na ng-
wae lifurongo ki. Ma kira ka kwate
alaˈanga fuana na ngwae ana ofoˈa ki, kira
ka talaˈia naˈa maˈi ngwae lifurongo ki
faˈasia saena luma ni lokafo siada.
22 Bore ma kaidaˈi neˈe ngwae ana ofoˈa
ki kira dao kwau, noaˈa kira kasi lisia naˈa
ta taˈi ana ngwae lifurongo saena luma
ni lokafo. Ma kira oli kika faˈarongoa na
ngwae faˈinaˈonaˈo ki kika ˈuri,
23 “Kaidaˈi kami dao kwau saena luma ni
lokafo, kami lisia neˈe ngwae folo ki kira
fono ngasi liu mala ana sinamaa ki, ma
kira ka folo goˈo ˈada maana sinamaa ki.
Bore ma kaidaˈi kami ˈifi, kami ka lia kwau
saena luma, ma noaˈa kami kasi lisia goˈo
taˈi ana na ngwae lifurongo ki ˈi saena.”
24 Kaidaˈi neˈe fata abu doe ki, ma na
ngwae faˈinaˈonaˈo ana na ngwae folo ki
ana Luma Abu God, kira rongoa ru neˈe,
kira ka filo kwailiu tae laˈu neˈe ke baˈa
fuli.
25 ˈUnaˈeri taˈi ngwae ka ruˈu maˈi, ma
ka fata ˈuri fuada, “Muke sailinga basi,
na ngwae ba kamu aluda saena luma ni
lokafo, kira uu naˈa ˈada saena Luma Abu
God, ma kira ka faˈamanata naˈa ngwae
ki!”
26 Ma na gwaungaˈi ngwae ana ngwae
folo ki faˈinia na ngwae nia ki, kira leka,
kira ka oli maˈi faˈinia na lifurongo ki.
Noaˈa kira kasi kwaˈi laelae laˈu sulida
fuana oliˈa maˈi, osiˈana kira maˈu ˈani
ngwae ki, ˈasu kira kata ˈuilaˈi fauda lala.
27 Ma kaidaˈi kira talaˈia maˈi na ngwae
lifurongo ki, ma kira ka faˈa uuda ˈi
naˈona na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru neˈe
kira fiku maˈi, na ˈingataˈi fata abu ka fata
fuada ka ˈuri,
28 “Kaimili lui totongaˈi ana noaˈa kau-
mulu kasi faˈamanata laˈu ˈani sa Jesus.
Bore ma na faˈamanataˈanga kamu talofia
naˈa saena fanoa ˈi Jerusalem. Ma kamu
ka fafi kaimili fasi kaimili lala neˈe kami
saungia sa Jesus ka mae!”
29 Sui sa Peter faˈinia na lifurongo ki ka
olisida kika ˈuri, “Kami ka roˈo nama sulia
God ma noaˈa laˈu ngwae ki.
30 Ma buri ˈana neˈe kamu saungia sa
Jesus ana na ˈai rara folo ka mae, God ba
koˈo kia ki neˈe taˈea faˈasia na maeˈa.
31 Ma God taˈea nia ka gwaungaˈi faˈinia
fasi ˈiri nia ka kwaitalaˈi ma ka faˈamauri,
fasi ˈiri ka kwatea kaidaˈi fuana ngwae
Israel ki, ˈiri kike kakari alifaˈi, ma God
ka rufuanata ana taˈangaˈa kira ki.

32 Kaimili lisia naˈa ru neˈe fuli fuana
sa Jesus ki, ma kamiˈa faˈinia na Anoˈi ru
Abu ka fata faˈamamana naˈa suliˈi. God
kwatea maˈi na Anoˈi ru Abu fuana sa tai
faˈida neˈe roˈosulia.”
33 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae saena
fikutaˈi ngwae lokoˈi ru ki kira rongoa ru
neˈe, kira ka saetaˈa liu, ma kira ka oga
kike saungia na ngwae lifurongo neˈeri ki.
34 Bore ma taˈi ngwae ana fikutaˈi ngwae
lokoˈi ru neˈeri, ma niaˈa tai ana fikutaˈi
ngwae ana Farasi satana sa Gamaliel neˈe
ngwae faˈamanata ˈani taki ki, ma nia
neˈe ngwae ki kira fuˈusi doe liu ana, nia
tataˈe ka saea kira ka olitaˈinia basi ˈada
na ngwae lifurongo neˈe ki ˈi maa fuana
kaidaˈi tiˈitiˈi.
35 Sui, nia ka fata ˈuri fuana na ngwae
faˈinaˈonaˈo neˈeri ki, “Kaumulu ngwae ˈi
Israel ki, kamu ke manata leˈa sulia na ru
neˈe kamu ke baˈa sasia ana ngwae neˈe
ki.
36 Osiˈana noaˈa ˈisi tau goˈo kwau, sa
Tedas leka maˈi ka saea niaˈa ta ngwae
ˈinotoˈa liu, ma ka bolo faˈinia fai talangaˈi
ngwae ki neˈe kira leka sulia. Ma noaˈa
kasi tau goˈo, na ngwae ki kika saungia,
ma na fafarongo nia ki kira ka takalo
taˈifau, ma na raoˈa ba nia sasia ka sui logo
ˈana.
37 Sui buri ˈana sa Judas na ngwae ˈi
Galili ka leka laˈu maˈi ana kaidaˈi kira
keresia satana na ngwae ki taˈifau. Ma na
ngwae ˈoro ki neˈe kira leka sulia ma kira
ka ofolia ngwae ˈi Rom ki, bore ma ngwae
ana ofoˈa ˈi Rom ki kira ka saungia logo.
Ma na fafarongo nia ki, kira ka takalo logo
ˈada.
38 Ma sulia na ru neˈe fafarongo sa
Jesus ki kira sasi, nau ku saea fuaumulu,
noaˈa kamu kasi sasia ta ru ada. Muke
alaˈanida kika leka kwau ˈada ma muka
leka faˈasida. Diˈia na manataˈanga ma
na raoˈa neˈe kira sasia neˈe ru goˈo ana
ngwae, nia ke baˈa funu logo ˈana.
39 Ma diˈia nia leka maˈi faˈasia God, nia
ˈafitaˈi kamu ke tataˈe saulida, ma kamu
ke dao toˈona neˈe kamu fuˈa saulia God.”
Ma na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru neˈeri,
kira ka roˈosulia fatalana sa Gamaliel.
40 Sui kira ka oli laˈu maˈi faˈinia na
ngwae ni lifurongo ki, ma kira ka saea
fuana ngwae folo ki kira ka ulasida. Ma
kira ka luida noaˈa kira kasi fata laˈu sulia
sa Jesus. Sui, kira ka kanusuda.
41 Ma ana kaidaˈi neˈe na ngwae li-
furongo ki kira leka naˈa faˈasia na fikutaˈi
ngwae lokoˈi ru neˈeri, kira ka saeleˈa liu,
osiˈana God nia alafafida neˈe kira totolia
nonifiiˈanga duˈungana sa Jesus.
42 Ma ana asoa ki taˈifau, na ngwae
lifurongo ki kira ka liu ˈi saena Luma Abu
God, ma ˈi saena na luma ngwae ki, ma
kira ka faˈamanata, ma kika fatataloˈania
na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe sa Jesus nia na
Christ, na ngwae filia God.

6

Kira filia na fiu ngwae ki fuana kwaiˈafiˈanga ana ngwae lifurongo ki

1 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae neˈe
kira faˈamamana ana sa Jesus ki, kira ˈoro
naˈa. Ma na ˈugaˈa ka tataˈe safitana
Jiu neˈe kira fata ˈani na alaˈanga ngwae
Jiu faˈinia na Jiu neˈe kira fata ˈani na
alaˈanga Grik. Ti ai ada neˈe kira fata
ˈani alaˈanga Grik, kira ˈuga, osiˈana neˈe
Jiu neˈe kira fata ˈani alaˈanga ngwae Jiu
noaˈa kasi ˈafia goˈo na gwaˈi ˈuru kira ki
ka bolo logo faˈinia ˈuru Jiu neˈe kira alaˈa
ˈani alaˈanga ngwae Jiu ˈani na fanga, ma
na mani neˈe kira daroˈia ana asoa ki.
2 Ma na akwala ma ro ngwae lifurongo
neˈe ki, kira ka ri maˈi ˈuana ngwae
faˈamamana ki taˈifau, kira ka fata ˈuri,
“Noaˈa ˈiri leˈa neˈe kami ka ˈabera laˈu
ˈani na daroˈilana na mani kulu ki, ma
kami ka manata buru naˈa ˈaimili ˈani na
faˈatalongaˈi lana fatalana God.
3 Nia ˈunaˈeri ngwaefuta nau kina ˈae,
kamu ke filia ta fiu ngwae leˈa ˈi safi-
tamuˈa neˈe kamu saiada neˈe na Anoˈi ru
Abu nia sura ada, ma kira ka liatoˈo, fasi
ˈiri kike lia sulia na raoˈa neˈe.
4 Ma kaimili ka rao taˈi bali naˈa ˈaimili
ˈani foˈongaˈa ma na faˈatalongaˈi lana
fatalana God.”
5 Ma na ngwae neˈeri ki, kira fiku, ma
kika saeleˈa kaidaˈi kira rongoa ru neˈe,
ma kira ka filia sa Stefen, na ngwae neˈe
faˈamamanaˈanga nia ngasingasiˈa ma na
Anoˈi ru Abu ka tua faˈinia. Ma kira ka
filia logo sa Filip, sa Prokorus, sa Nikanor,
sa Timon, sa Parmenas, ma sa Nikolaus na
ngwae faˈasia ˈi Antiok neˈe nia dau sulia
faˈamanataˈanga ngwae Jiu ki, bore ˈana
nia noaˈa ˈiri futa laˈu maˈi ana ta ngwae
Jiu.
6 Sui, na fikutaˈi ngwae faˈamamana
neˈeri, kira ka talaˈia maˈi fiu ngwae
neˈeri ki siana na lifurongo ki, ma na
lifurongo neˈeri ki kira ka foˈo faˈi kira,
ma kira ka alua limada fafia na gwauda.
7 Ma na fatalana God ka talofia taˈifau
naˈa ˈafutana ˈi Jerusalem. Ma na ngwae
ˈi Jerusalem ki neˈe kira faˈamamana, kira
ka ˈoro liu maˈi, ma na fata abu ˈoro ki
logo, kira ka faˈamamana.

Na daulana sa Stefen

8 Sa Stefen na ngwae neˈe God faˈaleˈa,
ma ka toˈo ana na ngasingasiˈanga fuana
sasilana ru faˈanadaˈa ˈoro ki ma na ru ni
ˈarefoˈanga ani ki ˈi safitana ngwae ki.

9 Ma ti ngwae neˈe kira ˈaila ˈani sa
Stefen, kira ka tua logo saena fiku taˈi
ngwae kira saea ˈani “Na luma fuana
foˈongaˈa ana ngwae kira tua sakadola ki.”
Ti ngwae adaˈa kira Jiu neˈe leka maˈi
faˈasia ˈi Saeren, ma ˈi Aleksandria. Kira
faˈinia ti Jiu faˈasia abaˈi kula ˈi Silisia, ma
ˈi Asia ki, kira ka etangia olisuˈusuˈunga
faˈinia sa Stefen.
10 Ma na Anoˈi ru Abu ka kwatea na
liatoˈo fuana sa Stefen, fasi ˈiri kaidaˈi nia
ka fata ˈani, ˈafitaˈi liu ta ngwae ka olisia.
11 Sui kira ka foli ago ana ti ngwae ˈiri
kira ka saea, “Kaimili rongoa nia fata buri
tolingaˈi ana sa Moses faˈinia God.”
12 ˈUnaˈeri na ngwae neˈe ki kika
radua na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma na
faˈamanata ana taki ki, kira ka saetaˈa liu,
ma kira leka maˈi siana sa Stefen, ma kira
ka daua, ma kira ka talaˈia maˈi siana na
fiku taˈi ngwae lokoˈi ru.
13 Sui kira ka ri maˈi ˈuana ti ngwae ˈiri
kira ka soke fafia. Kira fata ˈuri, “Sulia
asoa ki, na ngwae neˈe fata buri tolingaˈi
ˈana Luma Abu God, faˈinia na taki sa
Moses ki.
14 Kami rongoa nia saea sa Jesus ngwae
ˈi Nasaret nia ke baˈa osia na Luma Abu
God, ma ke olisia logo na falafala kia ki
neˈe sa Moses kwateˈe naˈa fuaka.”
15 Ma na ngwae neˈe kira tua saena fiku
taˈi ngwae lokoˈi ru neˈe, kira ka alu naˈa
maada ana sa Stefen, ma kira ka lisia
neˈe maana ngwasinasina ka diˈia naˈa ta
ˈainsel.

7

Sa Stefen suˈusia nia ˈi naˈona na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru

1 ˈUnaˈeri na ˈingataˈi fata abu ka sae-
filoa sa Stefen ma ka fata ˈuri, “ˈUri ma
na ru niniˈa kira fai fafiˈo ˈaniˈi ki, nia
mamana niniˈa?”
2 Sa Stefen olisida ka ˈuri, “Ngwaefuta
nau kina, ma maˈasi nau kina, muke
fafarongo nau basi! God neˈe ˈinotoˈa ma
ka ngasingasiˈa, nia faˈataˈi fuana koˈo
bora kia sa Abraham kaidaˈi nia tua ˈua
ˈi Mesopotemia, sui mala nia ka fiˈi leka
tua ˈi Haran.
3 God fata ˈuri fuana, ‘ˈOke taˈe faˈasia
na fuuˈi ngwae ˈoe, ma na fanoa ˈoe, ˈoke
leka ˈuana na fanoa neˈe nau ku saea
fuamu ˈoke baˈa leka ˈuana.’✡
4 Sui nia ka leka faˈasia abaˈi kula nia ˈi
Kaldia, ma ka leka tua ˈi Haran. Ma buri
ˈana na maˈa sa Abraham nia mae, God ka
saea nia ka ˈidu maˈi ˈuana na fanoa neˈe
kamu tua naˈa ana ˈi taˈena, neˈe kira saea
ˈani ˈi Kenan ˈi naˈo.
5 Aia, God noaˈa kasi kwatea goˈo ta bali
ana ano neˈe fuana sa Abraham, ta bali
tiˈitiˈi bore ˈana fasi ˈiri sa Abraham ka
toˈo ana bore ka noaˈa logo. Bore ma God
nia eta fataˈa fuana nia ke baˈa kwatea na
ano neˈeri ˈiri ano nia naˈa ˈana, faˈinia
na olitana kwalafa nia. Ma kaidaˈi God
nia eta fataˈa fuana, sa Abraham noaˈa nia
kasi toˈo ˈua ana ta ngela.
6 ˈI buri God ka fata ˈuri fuana, ‘Na
olitamu kike baˈa tua ana fanoa neˈe noaˈa
laˈu na fanoa kira, ma ˈi neˈeri kira ke
baˈa rao ˈoˈo. Ma na ngwae ki kike baˈa
faˈakaisida sulia fai talangaˈi faˈi ngali ki.
7 Bore ma nau ku kwatea kwaˈikwaˈinga
fuana ngwae neˈe kira rao fuada ki. Ma ˈi
buri, na olitamu kike sakatafa maˈi faˈasia
fanoa neˈeri, ma kike foˈosi nau saena kula
neˈe.’✡
8 “God eta fataˈa fuana sa Abraham
ma ka saea fuana, diˈia na ngwae nia ki
kira ˈolo faˈataˈinia, kira alafafia na fau
alangaˈinga nia.✡ Ta neˈe sa Abraham ka
ˈolo faˈataˈinia ana sa Aesak, fiu asoa ki ˈi
buri ˈana neˈe nia futa. ˈUnaˈeri logo, sa
Aesak ka ˈolo faˈataˈinia ana ngela nia sa
Jakob, ma sa Jakob ka ˈolo faˈataˈinia ana
akwala ma ro ngela nia ki neˈe kiraˈa naˈa
neˈe na koˈo kia ki.
9 “Sa Josef neˈe ta ngwae naˈa ana ak-
wala ma ro ngela nari sa Jakob faˈafutada
ki. Na ai naˈona ki taˈifau liada kwaimam-
agolai fuana, ma kira ka foli ˈani fuana na
ngwae neˈe kira leka ˈuana ˈi Ejipt ki, fasi
ˈiri nia ke baˈa rao ˈoˈo ˈi neˈeri. Bore ma
God tua faˈinia,
10 ma ka tagi sulia saena ˈafitaˈiˈanga
nia ki. Kaidaˈi sa Josef nia dao siana sa
Fero, na tatalafaˈa ˈi Ejipt, God kwatea
naˈa liatoˈo fuana, ma ka kwaiˈafi ana neˈe
kwate ma sa Fero ka oga, ma sa Fero ka
alua nia ka gwaungaˈi fafia tuaˈa ˈi Ejipt,
ma ka alua nia ka lia logo sulia na toˈoruˈa
nia ki taˈifau.
11 Ma kaidaˈi neˈeri logo neˈe na uniˈi
fioloˈa doe ka liu saena fanoa ˈi Ejipt ma ˈi
Kenan,* neˈe ka kwatea naˈa ˈafitaˈiˈanga
doe fuana na ngwae ki. Ma kaidaˈi neˈeri,
nia ˈafitaˈi liu fuana sa Jakob faˈinia ngela
nia ki ka dao toˈona ta fanga.
12 Ta neˈe ana kaidaˈi sa Jakob rongoa
neˈe fanga ˈoro ˈi Ejipt, nia ka kwatea naˈa
ngela nia ki (neˈe koˈo kia ki), kira ka eta
leka dao ˈi neˈeri.
13 ˈUnaˈeri ana ruana kaidaˈi kira leka
laˈu maˈi, sa Josef ka faˈatafalangaˈinia
fuana ai naˈona ki kira ka fiˈi lia saiana.

✡ **7:3** Jenesis 12:1 ✡ **7:7** Eksodas 3:12 ✡ **7:8** Jenesis 17:10-14 * **7:11** ˈI Kenan na sata ˈua fuana abaˈi kula ˈi Israel. Lisia logo verse 4,5,7,11.

Ma sa Fero bore ka sai logo ana fuuˈi
ngwae sa Josef neˈe kira tua ˈi Kenan.
14 Ma sa Josef ka kwate alaˈanga ˈuana
na maˈa nia sa Jakob, ma ka saea niaˈa
faˈinia na kwalafa nia ki taˈifau kika leka
maˈi ˈuana ˈi Ejipt. Ma kiraˈa taˈifau naˈa
neˈe kira fiu akwala ma lima ngwae ki.
15 Sa Jakob ka leka ˈuana ˈi Ejipt faˈinia
na ngela nia ki, ma kira ka mae naˈa ˈi
neˈeri.
16 Kira ka ngalia nonidaˈa kika kwaia-
toda ˈi Sekem taˈi fanoa saena abaˈi kula ˈi
Kenan, na ano ba sa Abraham folia faˈasia
na kwalafa sa Hamor.
17 “Ma na kaidaˈi karangi naˈa fuana
God ka faˈamamana na fata alangaˈinga
neˈe nia sasi fuana sa Abraham, na ngwae
kulu ki neˈe kira tua ˈi Ejipt, kira ˈoro liu
naˈa.
18 Ana kaidaˈi neˈeri, na tatalafaˈa faolu,
neˈe noaˈa kasi saiana ta falafala sulia
sa Josef, nia talaˈae ka gwaungaˈi fafia ˈi
Ejipt.
19 Nia ka ˈoiˈana na koˈo kia ki, ma ka
faˈakaisida liu naˈa, ma ka fata totongaˈi
fuada, ˈiri kira ka toˈosia ngela kira ki ˈi
maa, ˈiri kika saumaelida.
20 Ma ana kaidaˈi neˈeri neˈe, sa Moses
nia futa maˈi ana, na ngela ˈoloˈolo leˈa
liu. Ma teˈa nia ka gonia goˈo sulia uulu
madamo ki ˈi luma nia.
21 Ma kaidaˈi kira ngali kwau sa Moses
faˈasia luma nia, na sariˈi sa Fero ngalia,
ma ka sarea, ma ka gonia diˈia na ngela
nia naˈa.
22 Ngwae ˈi Ejipt ki kira faˈamanata sa
Moses ˈani na ru ˈoro neˈe ngwae ˈi Ejipt
ki oga kika saiana. Ma nia ka ˈaˈana naˈa,
ma niaˈa ta ngwae talingaˈi ˈani fatalana
ma na abulalana.
23 “Ma ana kaidaˈi sa Moses doe maˈi
ka dao ana fai akwala faˈi ngali ki, nia ka
manata ˈuana ka dao toˈona ngwae nia ki
ana kwalafa sa Israel.
24 Ma kaidaˈi nia dao, nia ka lisia taˈi
ngwae Jiu neˈe ngwae Ejipt nia mala taˈa
liu naˈa ana. Ma nia leka kwau ka kwaiˈafi
ana, ma ka duˈua fuana, ma ka saungia
naˈa na ngwae ˈi Ejipt neˈeri.
25 Nia ka fia fasi na ngwae nia ki
fuila kira ka saiana neˈe God filia fuana
talaˈilada faˈasia na faˈakaisiˈanga ˈi Ejipt,
bore ma na ngwae ki taˈifau noaˈa ki kasi
sai goˈo ana.
26 Ma ana taˈi asoa laˈu, nia ka lisia ro
ngwae Jiu ki kera fuˈa, ma nia ka ili ˈuana
kwatelana aroaroˈa ˈi safitadaroˈo ka fata
ˈuri, ‘Moro rongo basi, koroˈo neˈana na
ro ngwai asina ki goˈo. Fuila noaˈa koroˈo
kasi fuˈa laˈu.’
27 Ma taˈi ngwae ana keroˈa neˈe mala
taˈa ana toˈolana ka suiˈia sa Moses, ka
fata ˈuri, ‘Sa tai neˈe aluˈu ˈoko gwaungaˈi
fuamiroˈo, ma ˈoko tua ni ngwae kwai
matalangaˈi ˈi safitamiroˈo kwa?
28 ˈOko oga ˈoe saungi nau logo, diˈia
ba ˈoko saungia na ngwae ba ˈi Ejipt ˈi
roˈoki?’
29 Kaidaˈi sa Moses nia rongoa ru neˈeri,
nia ka tafi faˈasia ˈi Ejipt, ma ka leka tua
naˈa ˈana ˈi Midia, ma nia ka araˈi naˈa ˈi
neˈeri, ma na ˈafe nia ka faˈafuta ro ngela
ngwane ki.
30 “Ma ˈi buri ˈana neˈe sa Moses nia tua
naˈa ˈi neˈeri sulia fai akwala faˈi ngali ki,
na ˈainsel ka faˈataˈi fuana saena meamea
ana mafula neˈe kwasufia na ˈai neˈe uu
karangia totoloa ˈi Saenae, ˈi saena abaˈi
kula kwasi neˈe noaˈa kasi bolo faˈinia ta
ngwae ka tua ana.
31 Sa Moses ka ˈarefo liu ana ru neˈe
nia lisia, ma ka ˈidu karangia kwau na ˈai
neˈeri, fasi ˈiri nia lia leˈa ana. Bore ma
nia rongoa lala na lingana God
32 neˈe ˈuri, ‘Nauˈa na God koˈo bora ˈoe
ki, God sa Abraham, ma sa Aesak, ma sa
Jakob.’✡ Ma sa Moses ka lebelebe, ma ka
ˈaila lia naˈa kwau, osiˈana nia maˈu liu.
33 Ma God ka fata ˈuri fuana, ‘ˈOke
kanusua na taˈe butu ˈoe ki faˈasia na
ˈaemu, duˈungana kula niniˈa ˈoko uu ana,
neˈe ano abu.
34 Nau ku lisia naˈa faˈakaisiˈanga taˈa
liu niniˈa kira sasi ana ngwae nau ki neˈe
kira tua ˈi Ejipt, ma nau ku rongoa naˈa
lingana na angiˈa kira ki. Ta neˈe nau ku
koso maˈi fuana nai lafuda faˈasia. ˈOke
leka naˈa kwau ˈi Ejipt, osiˈana nau ku
filiˈo naˈa.’
35 “Sa Moses na ngwae ba na ngwae ˈi
Israel ki kira ˈaila ˈania, ma kira ka fata
ˈuri fuana, ‘Tai neˈe aluˈu ˈoko gwaungaˈi
fafi kami, ma ˈoko uu fuana kwai mata-
langaˈi lamiˈa?’ Nia ba God ka kwatea
maˈi fasi ˈiri ka gwaungaˈi, ma ka logeda
faˈinia kwaiˈafiˈanga faˈasia na ˈainsel ba
nia faˈataˈi fuana ana ˈai ba na mafula
duˈafia.
36 Ma sa Moses ka talaˈia ngwae Jiu ki
faˈasia ˈi Ejipt, ma ka fulia faˈanadaˈa ki
ma ru ni ˈarefoˈanga ani ki ˈi Ejipt, ma
saena asi neˈe kira saea ‘Asi Meo,’ ma ˈi
saena abaˈi kula kwasi sulia fai akwala faˈi
ngali ki.
37 Sa Moses logo ba nia fata ˈuri fuana
ngwae Israel ki, ‘God ke baˈa kwatea
maˈi taˈi profet siaumulu, diˈia neˈe nia
asungaˈi nau maˈi siaumulu, ma niaˈa
neˈeriˈa ta ngwae goˈo ˈana, ana ngwae
kamu ki.’✡

✡ **7:32** Eksodas 3:1-10 ✡ **7:37** Diutronomi 18:15, 18

38 Ma sa Moses ka tua faˈinia ngwae
ˈi Israel ana fikuˈa ba saena abaˈi kula
kwasi, nia ka tua faˈinia na koˈo kia ki,
ma faˈinia na ˈainsel neˈe alaˈa faˈinia ˈi
gwauna totoloa ba ˈi Saenae. Ma nia ka
ngalia naˈa faˈarongoˈanga sulia mauriˈa
faˈasia God fasi ˈiri ke kwatea fuaka.

39 “Bore ma na koˈo kia ki, kira ka ˈaila
liu ˈania roˈongaˈa sulia sa Moses. Ma kira
ka abula ˈada faˈasia, ma kira oga liua oliˈa
ˈuana ˈi Ejipt.

40 Kaidaˈi sa Moses tua ˈua gwauna
totoloa, kira ka fata ˈuri fuana sa Aaron,
‘ˈOke saungaˈinia maˈi ti nunuˈi ru neˈe
diˈia ti god fuaimili, fasi ˈiri kira ke talaˈi
kaimili. Osiˈana kami kina naˈa tae neˈe
sasi ma sa Moses, na ngwae ba talaˈi
kaimili maˈi faˈasia ˈi Ejipt, ka dole maˈi
gwauna totoloa loeri.’

41 Ma kira ka saungaˈinia naˈa na
nunuˈi ru lisilana diˈia na buluka fuada
fuana foˈosilana, ma na sungilana na
kwaisuˈusiˈanga ki fuana, ma kira ka sasia
naˈa fangaˈa fuana faˈadoelana ru neˈe
kira saungaˈinia ˈada talada.

42 Duˈungana neˈe kira sasi ˈunaˈeri,
God ka abula faˈasida, ma ka faˈasida ˈiri
kira ka foˈosia naˈa ˈada na madaˈafi, ma
na madamo, ma na bulubulu ki ˈi langi,
diˈia ba na profet ki kira keresia kika ˈuri,

‘Kamu ngwae Israel ki, noaˈa kamu ˈiri
saungia laˈu ru mauri kamu ki, ma
na kwaisuˈusiˈanga niniˈa kamu ka
sasiˈi sulia fai akwala faˈi ngali neˈe
ki saena abaˈi kula kwasi, noaˈa
kamu ˈiri sasiˈi laˈu fuaku.

43 Na babala neˈe kamu ngalia faˈi kamu,
ru fuana nunuˈi ru Molok.

Kamu ngalia logo faˈi kamu nunuˈi ru
diˈia na bulubulu neˈe kira saea
ˈani Refan, keraˈa neˈe nunuˈi ru
kamu saungaˈinida ki goˈo fuana
foˈosilada.

Ma osiˈana ru neˈeri ki, nau ku lali kamu
kwau faˈasia ˈi Israel ka daofaˈi liu
ana fanoa ˈi Babilon.’✡

44 “Na koˈo kia ki bore, kira ngalia logo
na Babala Abu God faˈi kira saena abaˈi
kula kwasi. Kira saungaˈinia na Babala
Abu neˈe sulia tae neˈe God saea ma ka
faˈataˈinia fuana sa Moses.

45 ˈI buri ˈana, na koˈo kia ki kira ngalia
naˈa babala neˈe faˈasia na maˈa kira ki.
Kaidaˈi kira leka faˈinia sa Josua, kira
ngalia kwau na babala. Kaidaˈi neˈeri
neˈe God lalia na ngwae ki faˈasia na ano
kira, ma na ngwae Israel ki ka ngalia naˈa
fuada. Ma na babala neˈeri ka tua ˈi neˈeri,
leleka ka dao ana kaidaˈi sa David nia
tatalafaˈa.

46 Ma God ka saeleˈa faˈinia sa David,
ma nia ka gania God ka alaˈania ˈiri nia
ka saungaˈinia ta luma fuana God neˈe sa
Jakob foˈosia.

47 Bore ma sa Solomon lala neˈe ka
saungaˈinia na luma fuana.

48 “Bore ma God neˈe ˈinotoˈa ka tasa,
noaˈa kasi tua ˈi saena babala neˈe ngwae
ki kira saungaˈiniˈi. Diˈia na profet Aesea
ba keresia fatalana God fuana ngwae Jiu ki
ka ˈuri,

49 ‘Nauˈa neˈe nau ku gwaungaˈi maˈi
ˈi langi fafia ru ki taˈifau, ma na
magalia neˈe na kula fuana alulana
ˈaeku ana.

Noaˈa kamu kasi totolia neˈe kamu ka
saungaˈinia ta luma neˈe leˈa ka
diˈia kula neˈe nau ku tua ana.

Ma noaˈa kamu kasi totolia neˈe kamu
ka saungaˈinia ta luma neˈe doe ka
bolo faˈinia neˈe nai tua ˈi saena.

50 Osiˈana nauˈa neˈe nau ku saungaˈinia
na ru neˈe ki taˈifau ˈi langi ma
saena magalia.’ ”✡

51 Ma sa Stefen ka fata laˈu ka ˈuri,
“Sui bore ˈana kamu na ngwae Jiu ki, na
maurilamuˈa ngasi ka diˈia lala na ngwae
neˈe noaˈa kasi oga roˈongaˈa sulia God,
ma na maurilamuˈa ka rodoˈa. Nia neˈe
kwatea ma noaˈa kamu kasi oga rongolana
ma kwairoˈoi ˈanga ana fatalana God.
Kamu diˈia naˈa koˈo kamu ki, duˈungana
kamu iliili logo ˈuana suˈungengelana na
Anoˈi ru Abu.

52 Na koˈo kamu ki kira faˈakaisia na
profet ki taˈifau. Osiˈana ˈi naˈo maˈi
ba kira saungia na ngwae ni faˈataloˈa
God ki, neˈe kira faˈarongo ˈani lekalana
maˈi na Christ, na ngwae ba God filia
fuana faˈamaurilana ngwae nia ki. Ma
ana kaidaˈi neˈeri, kamu ka kwatea niaˈa
fuana na malimae nia ki, ma muka saungia
ka mae.

53 ˈIu, ma kamuˈa ba ngalia naˈa taki
God ki ba na ˈainsel ki kira kwateˈe maˈi
fuamuˈa, bore ma noaˈa kamu kasi roˈo
goˈo suliˈi!”

Kira saungia sa Stefen

54 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae
faˈinaˈonaˈo ki saena fikuˈa neˈe kira
rongoa sa Stefen, na manatalada ka
ngeˈengeˈela liu, ma kira ka ˈala girigiri
fuana, osiˈana kira saetaˈa liu fuana.

55 Ma osiˈana na Anoˈi ru Abu nia sura
naˈa ana sa Stefen, nia lia ˈalaˈa ˈuana
ˈi langi, ma ka lisia God ˈinotoˈa ma ka
ngasingasiˈa, ma ka lisia logo sa Jesus nia

✡ **7:43** Emos 5:25-27 ✡ **7:50** Aesea 66:1

uu ana bali lima ˈoloˈolo ana God ma ka
gwaungaˈi faˈinia.
56 Ma sa Stefen ka fata ˈuri, “Lia basi!
Nau ku lisia na fanoa ˈi langi nia ˈifi, ma
na Ngela Ngwae ka uu ˈi bali lima ˈoloˈolo
ana God!”
57 Ma kaidaˈi neˈe ngwae faˈinaˈonaˈo ki
kira rongoa ru neˈe, kira ka bokota naˈa
alingada, ma kira ka ri koko, ma kira ka
afaˈiriˈiri naˈa fafia.
58 Ma kira ka suulangaˈinia ˈuana ˈi
maa faˈasia ˈi saena na fanoa, ma kira ka
talaˈae naˈa ana ˈuilana ˈani fau ki. Ma
na ngwae neˈe kira ˈuia sa Stefen ˈani fau
ki, kira ka kanusua na toˈongi kira ki, ma
kira ka aluˈi ˈi ˈaena taˈi ngwae ˈalako neˈe
satana sa Saul, ˈiri kira ka abitako fuana
ˈuilana.
59 Ma kaidaˈi kira ˈuia, sa Stefen foˈo ka
ˈuri, “Jesus Aofia nau ˈae, ˈoke ngalia naˈa
mangoku.”
60 Ma nia ka bobo uruuru ˈi ano, ma
ka fata doe ka ˈuri, “Aofia, ˈoke rufuanata
ada fuana saungilaku!” Buri ˈana neˈe nia
saea ru neˈe ki taˈifau, nia ka mae naˈa.

8

Sa Saul faˈakaisia na ngwae faˈamamana ki

1-2 Ma sa Saul ka alafafia maelana sa
Stefen. Ma ti ngwae neˈe fitoˈonga
kira ki ngasingasiˈa, kira ngalia non-
ina sa Stefen, ma kira ka kwaiatoa, ma
kira ka angi liu faˈinia. Ma ana faˈi
asoa neˈeri logo, na ngwae faˈamamana
ki ˈi Jerusalem kira talaˈae kika ruˈu
naˈa saena faˈakaisiˈanga, osiˈana neˈe
faˈakaisiˈanga nia doe liu. Ma na ngwae
ki taˈifau neˈe kira faˈamamana kira ka
takalo taˈifau naˈa ˈuana fanoa ki saena
abaˈi kula ˈi Judea ma ˈi Samaria, bore ma
noaˈa laˈu na ngwae lifurongo ki.
3 Sa Saul ka sasi ngangata liu ˈuana
malangisilana na ngwae faˈamamana
ki. Ma nia ka ruˈu saena luma ki
ˈuana daulana sa tai faˈida neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus, ngwae ki ma
na kini ki logo, ma ka aluda saena luma ni
lokafo.

Kira faˈatalo logo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa ˈi Samaria

4 Ma na ngwae neˈe kira faˈamamana,
kira ka takalo ana fanoa ki taˈifau. Ma
kaidaˈi kira liu kwau, kira ka faˈatalo ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus.
5 Sa Filip ka leka ˈuana taˈi maˈe fanoa
doe saena abaˈi kula ˈi Samaria, ma
ka faˈarongo ˈani sa Jesus, na ngwae
faˈamauri, fuana ngwae ki ˈi neˈeri.
6 Kaidaˈi ngwae ˈi neˈeri ki kira rongoa
naˈa fatalana sa Filip, ma kira ka lisia logo
na ru faˈanadaˈa ki neˈe nia fuliˈi, kira ka
fafarongo mamana ana ru neˈe sa Filip nia
saeˈe ki.
7 Osiˈana nia ka lalia anoˈi ru taˈa ki
faˈasia ngwae ˈoro ki, ma kira ka ri koko,
ana kaidaˈi kira ruˈu maˈi faˈasida. Ma
na ngwae neˈe nonida ka taˈu, ma ngwae
ˈaeda mae ki, nia ka gurada taˈifau.
8 Ma na ngwae ˈi Samaria ki, kira ka
saeleˈa liu faˈinia.
9 Ma saena fanoa neˈeri, taˈi ngwae ka
tua logo neˈe satana sa Simon, ma ka tau
naˈa maˈi nia faˈa ˈarefoa na ngwae ˈi
Samaria ki ˈani raoˈa neˈe nia sasi ˈania
na lufina ngwai. Ma kira ka saea nia ta
ngwae talingaˈi liu.
10 Ma na ngwae ki taˈifau ˈi fanoa neˈeri,
na ngwae ˈaˈana ki, ma kaela ngela tiˈitiˈi
ki logo, kira ka fafarongoa, ma kira ka
saea nia na ngwae neˈe toˈo ana ngasin-
gasiˈanga faˈasia God, ma kira ka saea ˈani
“Ngasingasiˈanga Doe.”
11 Kira donga ka tau naˈa maˈi sulia nia
ka sasia raoˈa neˈeri ki ˈani lufina ngwai.
12 Bore ma ana kaidaˈi kira rongoa sa
Filip nia fata sulia na Faˈarongoˈa Leˈa
sulia na ˈInotoˈanga God ma sa Jesus
Christ, kira ka faˈamamana, ma kira ka
siuabu ngwae ki ma na kini ki logo.
13 Sa Simon bore ka faˈamamana logo,
ma ka siuabu. ˈI buri ˈana, nia ka leka
naˈa faˈinia sa Filip ˈuana kula neˈe nia
leka ˈuana. Ma kaidaˈi nia lisia sa Filip
fulia naˈa ru faˈanadaˈa ki, ma na ru ni
ˈarefoˈa ki, nia ka ˈarefo liu.
14 Na ngwae lifurongo ki neˈe kira tua ˈi
Jerusalem, ana kaidaˈi neˈeri kira rongoa
ngwae ˈi Samaria ki kira faˈamamana logo
ana na fatalana God, goˈo kira ka kwatea
sa Peter faˈinia sa John ka leka kwau siada.
15 Kaidaˈi kera dao, kera ka foˈo fuana
ngwae neˈe kira faˈamamana ki, ˈiri kira
ka toˈo ana na Anoˈi ru Abu.
16 Kira taˈifau kira siuabu naˈa kaidaˈi
kira faˈamamana naˈa ana sa Jesus, bore
ma na Anoˈi ru Abu noaˈa kasi koso ˈua
fafia ta ngwae ada.
17 ˈUnaˈeri sa Peter ma sa John, kera ka
alua limada ˈi fafoda, mala kira ka fiˈi toˈo
naˈa ana Anoˈi ru Abu.
18 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Simon ka lisia na
ngwae lifurongo ki kera alua limada fafida,
ma na Anoˈi ru Abu ka sifolida naˈa, nia ka
ngalia mani ka sasi ˈuana kwatelana fuana
sa Peter ma sa John,
19 ka fata ˈuri, “Koroˈo ke kwatea logo
na ngasingasiˈanga neˈana fuaku, ˈiri diˈia
nau ku alua bore na limaku ˈi fafona ta
ngwae, nia ke baˈa toˈo logo ana Anoˈi ru
Abu.”
20 Bore ma sa Peter ka olisia ka ˈuri, “Nia
bolo faˈinia mani ˈoe faˈiniˈo koroˈo ke

funu, osiˈana ˈoko fia fasi neˈe na kwateˈa
God na ru lala fuana folilana ˈani mani.
21 Noaˈa ˈoe kosi bolo goˈo fuana raoˈa
faˈi kaimili, osiˈana na manatalamu noaˈa
kasi saga ˈi naˈona God.
22 ˈOke kakari alifaˈi faˈasia man-
ataˈanga taˈa neˈe ˈoe ki, ma ˈoke foˈosia
God fasi ˈiri nia ke manata logeˈo faˈasia
manataˈanga taˈa nini ˈoe ki.
23 Osiˈana nau ku lisia neˈe ˈoko ˈuga ka
taˈa liu, ma ˈoko tua ˈani laeroroto ˈanga ˈi
olofana taˈangaˈa.”
24 Sui sa Simon ka fata ˈuri fuana sa
Peter ma sa John, “Moro foˈosia God ka
ˈafi nau, fasi ˈiri ta ru ana ru niniˈa koroˈo
saeˈe ki kasi toˈe nau.”
25 Ma ˈi buri ˈana, sa Peter faˈinia sa
John kera alaˈa sulia tae ki neˈe kera
saiana sulia sa Jesus, ma kera ka fata sulia
fatalana na Aofia. Sui kera ka oli ˈuana
ˈi Jerusalem. Ma ana oliˈa kera, kera ka
faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa ana maˈe
fanoa ˈoro ki ˈi Samaria.

Sa Filip faˈinia ngwae ˈinotoˈa ˈi Etiopia

26 Ma taˈi ˈainsel na Aofia ka alaˈa fuana
sa Filip ka ˈuri, “ˈOke sasi akaˈu, ˈoko
leka ˈi bali ˈalaˈa sulia na tala neˈe toˈo ˈi
Jerusalem ka leka ˈuana ˈi Gasa sulia tala
neˈe liu saena kula ˈeˈerede.”
27-28 Ma sa Filip ka sasi akaˈu ma ka leka.
Ma na taˈi ngwae ˈinotoˈa faˈasia ˈi Etiopia
ka leka logo maˈi sulia tala neˈeri, ka oli
ˈuana fanoa nia. Na ngwae neˈe, nia* lia
sulia na mani na tatalafaˈa kini ˈi Etiopia.
Nia tua maˈi ˈi Jerusalem fuana foˈosilana
God, sui nia ka oli naˈa ˈi fanoa saena ru
ni lekaˈa nia neˈe hos nia tara. Ma kaidaˈi
nia leka ˈana, nia tua ka toˈomani na buka
sa Aesea na profet nia keresia.
29 Goˈo na Anoˈi ru Abu ka fata ˈuri
fuana sa Filip, “Leka, ˈoko leka karangia
na ngwae loˈoko.”
30 Ma sa Filip ka lalili kwau siana,
ma ka rongoa nia toˈomani na buka sa
Aesea na profet, ma nia ka saefiloa ka
fata ˈuri, “ˈOko saiana na ru neˈana ˈoko
toˈomani?”
31 Ma na ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka olisia
ka ˈuri, “ˈUri ma nai sai faˈuta ana, diˈia
noaˈa ta ngwae kasi faˈamanata nau ˈani?”
Ma nia ka saea maˈi sa Filip, fasi ˈiri ke
raˈe kwau siana ma ka tua faˈinia.
32 Na Kerekereˈa Abu neˈe nia toˈomani,
nia ˈuri,
“Ngwae ki talaˈia fuana saungilana, ka
diˈia neˈe ngwae ki talaˈia na sipsip
fuana saungilana, ma noaˈa nia kasi
saea goˈo ta alaˈanga, ma ka diˈia
naˈa kala sipsip neˈe nia tua nene
kaidaˈi kira sufia ifuna.
33 Ma kira ka ˈoidorole ˈani niaˈa, ma kira
ka matalangaˈinia ˈani sokeˈa ki.
Ma nia noaˈa kasi toˈo ana ta kwalafa,
osiˈana kira saungia ka mae.”✡

34 Goˈo na ngwae ˈinotoˈa neˈe ka fata
ˈuri fuana sa Filip, “Faˈarongo nau basi
maˈi kwa, ˈuri ma sa tai niniˈa na profet
neˈe fata sulia? Suli niaˈa talana, nama
sulia ta ngwae matamata lala ˈana?”
35 Ma sa Filip ka talaˈae ka alaˈa fuana
sulia na Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus,
nia talaˈae ana Kerekereˈa Abu neˈeri.
36-37 Ma ana kaidaˈi kira leka sulia tala,
kira ka liu bolo faˈinia taˈi gwaˈi kafo. Ma
na ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka fata ˈuri fuana
sa Filip, “Na kafo niniˈa goˈo kwa, siuabu
nau naˈa.”†
38 Sui na ngwae ˈinotoˈa neˈe ka saea na
hos nia ka uu toˈo, ma sa Filip kera ka koso
saena kafo, ma sa Filip ka siuabua naˈa.
39 Ana kaidaˈi kera raˈe maˈi faˈasia
saena kafo, na Anoˈi ru God fiˈi leka maˈi
ka laua naˈa sa Filip. Sui bore ˈana na
ngwae ˈinotoˈa neˈeri noaˈa kasi lisia naˈa
laˈu sa Filip, nia ka leka naˈa kwau ˈana
faˈinia na saeleˈanga doe.
40 Bore ma sa Filip ka ngwano ma
niaˈa lala naˈa ˈi Asotus, ma ka liu
daraninia naˈa maˈe fanoa neˈeri ki faˈinia
faˈatalongaˈilana na Faˈarongoˈa Leˈa ana
fanoa neˈeri ki, leleka ka dao ana fanoa ˈi
Sesarea.

9

Sa Saul kakari alifaˈi ma ka faˈamamana

1 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, sa Saul ka
ngangata naˈa faˈinia na alaˈanga nia ki
fuana na saungilana fafarongo na Aofia ki.
Ma nia ka leka siana na ˈingataˈi fata abu,
2 ma ka gania ˈiri nia ka keresia ta
alaˈanga fuana na ngwae faˈinaˈonaˈo ki
ana luma fuana foˈongaˈa ki ˈi Damaskas,
ˈiri kira ka alaˈania fuana nia lulua ˈuana
na ngwae neˈe kira faˈamamana ana na
Aofia ki, ma diˈia nia dao toˈona ta ngwae
nama ta kini ˈunaˈeri, nia ke dauda, ma ke
oli maˈi faˈinida ˈuana ˈi Jerusalem.

---

* **8:27-28** Ngwae ˈinotoˈa faˈasia ˈi Etiopia, nia ta ‘eunuch.’ Na fadalana ana ‘eunuch’ neˈe ngwae falasia. Saena Fau Alangaˈinga ˈUa, ta ngwae ˈuri nia sua, ma noaˈa kasi leka saena Luma Abu God. ✡ **8:33** Aesea 53:7, 8 † **8:36-37** Ti kerekereˈa ua ana Acts noaˈa kasi ˈadoa verse 37, Ma sa Filip ka fata ˈuri fuana, “ˈOko saiana ˈoe siuabu goˈo ˈamu, diˈia ˈoko faˈamamana ana sa Jesus ˈani maurilamu taˈifau.” Nia olisia ka ˈuri, “ˈIu, nau ku faˈamamana ana sa Jesus Christ niaˈa neˈe Ngela God.”

3 Ma ana kaidaˈi nia leka ˈuana ˈi
Damaskas, ma ka dao karangia naˈa kwau
na fanoa, tona ma na binabina faˈasia
saena mamanga rara naˈa ˈafia niaˈa.
4 Ma nia ka ˈasi ˈi ano, ma nia ka rongoa
taˈi lingalingaˈi alaˈangai fata ˈuri fuana,
“Saul, Saul! Faˈuta laˈu neˈe ˈoko faˈakaisi
nau kwa?”
5 Sui sa Saul ka olisia ka ˈuri, “Araˈi kwa,
ˈaeˈo sa tai niniˈa?”
Ma na lingalingaˈi alaˈanga neˈeri olisia
ka ˈuri, “Nauˈa sa Jesus, na ngwae neˈe
ˈoko faˈakaisia.
6 ˈOke tataˈe, ˈoko leka ˈi fanoa, ma kika
faˈarongoˈo ˈani tae neˈe ˈoke baˈa sasia.”
7 Ma na ngwae neˈe kira leka faˈinia sa
Saul ki, kira ka uu nene, ma noaˈa kira
kasi saea naˈa ta alaˈanga, kira rongoa na
lingalingaˈi alaˈanga neˈeri, bore ma noaˈa
ki kasi lisia goˈo ta ngwae.
8 Sui sa Saul ka tataˈe maˈi, ma ka
kwadalani naˈa maana, bore ma noaˈa nia
kasi lisia goˈo ta ru. Ma kira ka dau ana
limana, kira ka talaˈia ˈuana ˈi Damaskas.
9 Ma sa Saul noaˈa kasi lisia naˈa ta taˈi
ru, osiˈana maana rodo naˈa sulia uulu
asoa ki. Ma sulia uulu asoa neˈeri ki logo,
noaˈa nia kasi ˈania ta fanga, ma noaˈa
kasi kwaˈufia logo ta kafo.
10 Ma na taˈi fafarongo sa Jesus logo
neˈe satana sa Ananias, nia tua logo ˈi
Damaskas, ma nia ka lisia na Aofia ana
faˈataˈinga. Ma na Aofia ka fata ˈuri fuana,
“Ananias kwa!”
Ma sa Ananias ka olisia ka ˈuri, “Aofia
ˈae, nauˈa niniˈa.”
11 Na Aofia ka fata ˈuri fuana, “ˈOke sasi
akaˈu, ko leka ˈuana na tala neˈe kira saea
ˈani ‘Tala Saga,’ ma ˈoko leka ˈuana luma
sa Judas, ˈoko saefiloa ˈuana taˈi ngwae
faˈasia ˈi Tarsus neˈe satana sa Saul. Nia
foˈo ˈana ˈi neˈeri,
12 ma nia ka lisiˈo ˈani faˈataˈinga neˈe
ˈoko ruˈu maˈi siana, ma ˈoko alua naˈa
limamu fafia, fasi ˈiri neˈe ro maana nia
ki ka lia laˈu.”
13 Sui sa Ananias ka olisia ka ˈuri, “Aofia
kwa, ngwae ˈoro ki kira faˈarongo nau
sulia ngwae neˈe ma na ru taˈa ˈoro nia
sasi fuana ngwae ˈoe ki ˈi Jerusalem.
14 Ma nia ka leka naˈa maˈi ˈi neˈe ˈi
Damaskas, ˈiri nia ke daua sa tai faˈida
neˈe kira foˈosi ˈoe, osiˈana na fata abu
doe ki neˈe kira alaˈania fuana.”
15 Bore ma na Aofia olisia ka fata ˈuri
fuana, “ˈOke leka ˈamu, osiˈana nau ku
filia naˈa ˈiri nia ke rao fuaku, ma ke
faˈatalo sulia nauˈa fuana ngwae neˈe
noaˈa laˈu ngwae Jiu ki, ma na tatalafaˈa
kira ki, ma fuana ngwae ˈi Israel ki logo.
16 Ma nauˈa talaku neˈe nau kui baˈa
faˈataˈinia fuana tae ki neˈe nia ke baˈa
nonifii ˈani ana kaidaˈi nia ke faˈatalo ˈani
nau.”
17 ˈUnaˈeri sa Ananias ka leka, ka ruˈu
saena luma neˈeri, ma ka alua limana
fafona sa Saul, ma ka fata ˈuri, “Ngwaefuta
nau Saul ˈae, sa Jesus na Aofia talana neˈe
asungaˈi nau maˈi. Nia ba faˈataˈi fuamu
sulia na tala, ana kaidaˈi ba ˈoko leka maˈi
ˈi neˈe. Nia ka asungaˈi nau maˈi, fasi ˈiri
ˈoko lia laˈu, ma ˈoko toˈo ana na Anoˈi ru
Abu.”
18 Ma ˈaliˈali goˈo na ru diˈia na reforefo
iˈa ki ka ˈasia faˈasia naˈa maana sa Saul,
ma nia ka lia laˈu. Sui nia ka tataˈe, ma ka
siuabu.
19 Ma buri ˈana nia fanga ka sui naˈa,
nonina ka fiˈi ngasingasiˈa laˈu.

Sa Saul faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa ˈi Damaskas

Ma sa Saul ka tua faˈinia na fafarongo ki
ˈi Damaskas sulia bara asoa.
20 Ma nia ka leka ˈaliˈali ˈuana luma
fuana foˈongaˈa, ma ka talaˈae ana
alaˈanga sulia sa Jesus ka ˈuri, “Niaˈa neˈe
na Ngela God.”
21 Ma sa tai faˈida neˈe kira rongoa
niaˈa, kira ka ˈarefo liu, ma kira ka saefilo
kwailiu safitada kira ka ˈuri, “Se reala na
ngwae neˈe ba tua tua ˈi Jerusalem, ma ka
saungia ngwae neˈe kira foˈosia sa Jesus ki.
Ma nia leka naˈa maˈi ˈi neˈe, ˈiri ke dauda,
ma ke talaˈida siana na fata abu doe ki.”
22 God ka radua sa Saul, ma na fa-
talana ka ngasingasiˈa liu. Ma sa Saul
ka faˈataˈinia sulia sa Jesus saena na
Kerekereˈa Abu neˈe niaˈa na ngwae neˈe
God filia. Ma ka ˈunaˈeri, ngwae Jiu ki neˈe
kira tua ˈi Damaskas, kira ka kina naˈa
olisilana ˈani ta ru.
23 Ma ˈi buri ˈana asoa ˈoro ki ka sui,*
ngwae Jiu ki kira ka fiku fuana lokoˈi ru
ˈanga fuana saungilana sa Saul.
24 Sulia asoa ma na rodo, kira ka folo
ˈusia maana na sakasakaˈa ana fanoa
neˈeri fasi ˈiri kira ke saungia. Bore ma
sa Saul ka rongoa na manataˈanga kira ki.
25 Ma ana taˈi faˈi rodo, na fafarongo
nia ki kira ngalia, kira ka faˈakosoa saena
na kaibaru doe ˈuana ˈi maa sulia maˈe
kwakwa tofongana sulufau neˈe kira ˈuia
kalia ˈania na fanoa neˈeri.

Sa Saul tua ˈi Jerusalem

26 Ma sa Saul ka leka ˈi Jerusalem, ma
ka iliili ˈuana leka fikuˈa faˈinia na ngwae
neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus ki. Ma
noaˈa kira kasi faˈamamana ana fasi niaˈa

* **9:23** Ti ngwae fia asoa ˈoro neˈe ki bolo faˈinia ta ro faˈi ngali nama uulu faˈi ngali ˈunaˈeri. Lisia Galesia 1:17,18

ne'e ta fafarongo logo ana sa Jesus, ma kira
ka ma'u 'ani nia'a.
27 Go'o sa Banabas ka leka ma'i, ka
tala'ia siana na ngwae lifurongo ki, ma ka
fa'arongo kira 'ani ne'e sa Saul nia lisia na
Aofia sulia tala, ma na Aofia ka ala'a logo
fuana. 'Una'eri nia ka fa'arongo kira logo
'ani sa Saul ne'e nia fata falatali'a sulia sa
Jesus 'i Damaskas.
28 Ma kira fi'i fa'amamana, ma sa Saul
ka fi'i tua na'a fa'inida, ma ka liu saena
'afutana 'i Jerusalem, ma ka fata nonira'a
sulia sa Jesus.
29 Ma nia ka fata ma ka olisu'usu'u
fa'inia ngwae Jiu ki ne'e kira fata 'ani
ala'anga Grik, ma kira ka iliili 'uana
saungilana.
30 Ma ana kaida'i na ngwae ne'e kira
fa'amamana ki kira rongoa ru ne'eri, kira
ka tala'ia sa Saul 'uana 'i Sesarea, ma kira
ka kwatea 'uana 'i Tarsus.
31 Ma na ngwae fa'amamana ki saena
aba'i kula 'i Judea, ma 'i Galili, ma 'i
Samaria ki, kira ka fi'i tua na'a 'ani
aroaro'anga ana kaida'i ne'eri. Ma
na fikuta'i ngwae fa'amamana ne'eri ka
ngasingasi'a, ma ka doe la'u 'ani ng-
wae 'oro ki ne'e kira fa'amamana. Nia
'una'eri, osi'ana na Ano'i ru Abu kwai'afi
ada, ma kira ka fa'adufa na Aofia.

Sa Peter leka kwau 'uana 'i Lida ma 'i Jopa

32 Ma sa Peter ka leka ana ma'e fanoa
'oro ki, ma ana ta'i kaida'i nia ka leka 'i
Lida 'iri nia ka maa to'ona na ngwae God
ki ne'e kira tua 'i saena ma'e fanoa ne'eri.
33 Ma 'i ne'eri, nia ka dao to'ona ta'i
ngwae satana sa Aeneas ne'e nonina ta'u
ma noa'a nia kasi tata'e na'a fa'asia na
'ifita'i nia sulia kwalu fa'i ngali ki.
34 Ma sa Peter ka fata 'uri fuana, "Aeneas
'ae, sa Jesus Christ ka gura'o na'a ana
kaida'i ne'e. 'Oke tata'e, ko la'umia na
'ifita'i 'oe." Ma 'ali'ali go'o sa Aeneas ka
tata'e.
35 Ma na ngwae ki ta'ifau ne'e kira tua
'i Lida ma 'i Saron, kira lisia, ma kira ka
fa'amamana ana na Aofia.
36 Ana fanoa 'i Jopa, ta'i kini ne'e
fa'amamana, nia tua logo 'i ne'eri, ne'e
satana 'i Tabita. (Ana ala'anga 'i Grik
nia'a 'i Dorkas.) Nia ka sasia ru le'a 'oro
liu ki, ma ka kwai'afi liu logo ana ngwae
ne'e kira dala'a ki.
37 Ma ana kaida'i ne'eri, nia mata'i, ma
ka mae. Ma kika taufia nonina ka sui, kira
ka 'afua, ma kira ka ngalia 'uana ma'e
luma 'i lifua, ma kira egola 'i ne'eri.
38 Ma na fanoa 'i Jopa noa'a kasi tau go'o
fa'asia 'i Lida, ma ana kaida'i ne'e ngwae
ne'e kira fa'amamana ki kira rongoa sa
Peter nia tua 'i Lida, kira ka kwatea ro
ngwae ki siana fa'inia na ala'anga 'uri,
"'Oke leka 'ali'ali ma'i siaimili."
39 'Una'eri sa Peter ka leka fa'i kera. Ma
kaida'i nia dao ana, kira ka tala'ia 'uana
ma'e luma ne'e 'i lifua. Na gwa'i 'uru ki
ta'ifau go'o ne'e, kira fiku siana sa Peter
'i ne'eri, ma kira ka angi. Ma kira ka
fa'ata'inia na toro 'oro ki ne'e kini ne'eri
nia tai'i ana kaida'i nia mauri 'ua.
40 Sui sa Peter ka ba'e kira ta'ifau, kira
ka ru'u 'i maa fa'asia ma'e luma ne'eri,
ma nia ka bobo uruuru, ka fo'o. Sui nia ka
abula fuana noni'i ru ne'eri, ka fata 'uri
fuana, "Tabita 'ae, 'oke tata'e." Ma na kini
ne'eri ka kwadalani maana, ma kaida'i nia
lia kwau, nia ka lisia sa Peter, ma nia ka
sula tata'e ma ka gwauru.
41 Ma sa Peter ka dau ana na limana, ma
ka 'afia nia ka tata'e ka uu. Sui nia ka ri
ma'i 'uana na gwa'i 'uru baera ki, fa'inia
na ngwae ne'e kira fa'amamana ki, ma ka
fa'ata'inia 'i Dorkas ne'e nia mauri na'a.
42 Na ala'anga sulia na ru ne'e ka talofia
'afutana na'a fanoa 'i Jopa ta'ifau, ma na
ngwae 'oro ki kira ka fa'amamana na'a
ana na Aofia.
43 Ma sa Peter ka tua 'i Jopa sulia asoa
'oro ki fa'inia na ngwae ne'e satana sa
Simon, na ngwae ne'e rao'a nia fuana
saungilana na 'u'uila ru ana buluka ki.

10

Sa Peter fa'inia sa Kornelius

1 Ma ta'i ngwae 'i Sesarea ne'e satana
sa Kornelius, na ngwae fa'ina'ona'o ana
ngwae fuana ofo'a ki 'i Rom ne'e kira saea
'ani "Fikuta'i ngwae 'i Itali."
2 Nia'a na ngwae ne'e nia fa'a'inoto'a
God, ma ka dangi'i fo'osia logo. Nia'a
fa'inia na ngwae saena luma nia ki ta'ifau
ne'e kira fo'osia God, ma ka sasi ru 'oro
le'a ki fuana 'afilana ngwae dala'a Jiu ki
logo.
3 Aia, ma ka bolo fa'inia uula kadi sina
'i sa'ulafi ana ta'i fa'i asoa, nia ka lisia
ta'i fa'ata'inga ne'e fa'ata'i madako ana
na 'ainsel God nia leka ma'i, ma ka fata
'uri fuana, "Kornelius kwa!"
4 Ma nia ka alu na'a maana ana 'ainsel
ne'eri, ma ka ma'u, ma ka 'uri, "Ngwae
'a'ana nau 'ae, tae na'a ne'e 'oko oga?"
Ma na 'ainsel ne'eri ka olisia ka 'uri,
"God nia saele'a liu fa'ini'o, ma ka alafafia
na fo'onga'a 'oe ki fa'inia na rao'a le'a
ne'e 'oko sasi'i fuana 'afilana na ng-
wae dala'a ki, ma God ke kwaiara'o
du'ungani'i.
5 Ana kaida'i ne'e na'a, 'oke kwatea ti
ngwae ke leka 'uana 'i Jopa fasi 'iri kike

saea maˈi taˈi ngwae neˈe satana sa Simon
Peter.
6 Nia tua saena luma taˈi ngwae rao ana
ˈuˈuila ru ana buluka ki, satana sa Simon
ba na luma nia tua sulia asi.”
7 Na ˈainsel neˈe ka alaˈa ˈunaˈeri fuana
ka sui, nia ka leka naˈa ˈana. Ma sa
Kornelius ka saea maˈi ro ngwae ki ana
ngwae neˈe kira rao ˈi saena luma nia ki
siana, faˈinia taˈi ngwae ana ofoˈa nia, na
ngwae neˈe nia ka foˈosia logo God.
8 Ma nia ka faˈarongo kira ˈani na ru
neˈe nia lisia ma ka rongoa. Sui nia ka
asungaˈi kira kwau ˈuana ˈi Jopa.
9 Ana asoa ˈi buri, kaidaˈi ngwae neˈeri
ki kira leka ˈua kwau, ma kira ka karangi
dao naˈa ana maˈe fanoa ˈi Jopa, ma ana
kaidaˈi neˈeri sa Peter raˈe ˈi fafona luma,
ˈiri nia ka foˈo ˈi asoa.
10 Ma nia ka fiolo, ma nia ka oga ka
fanga. Ma ana kaidaˈi kira sasi akaˈu ˈua
ana fanga ki, nia ka lisia taˈi faˈataˈinga.
11 Nia ka lisia ˈi langi nia ˈifi, ma ka lisia
na ru diˈia ˈaba ifi reba neˈe kira faˈakosoa
maˈi ˈi ano saena magalia, ma lisilana diˈia
ta ngwae neˈe dau ana ˈani fai suˈusuˈuˈi
ru ki.
12 Ma saena ˈaba ifi neˈeri na ru mauri
ki, ma ru ˈaeˈaela ki, ru angoango ki, ma
na noˈo kwasi ki. Na ru neˈeri ki, taki sa
Moses luia noaˈa ta ngwae kasi ˈaniˈi.
13 Sui nia ka rongoa taˈi lingalingaˈi
ru ka fata ˈuri fuana, “Peter, tataˈe, ko
saungida, ma ˈoko ˈanida.”
14 Ma sa Peter ka olisia ka fata ˈuri,
“Aofia ˈae, noaˈa liu, osiˈana noaˈa nau
kusi ˈaniˈania ta ru neˈe sua ma ka bu-
libuli.”
15 ˈUnaˈeri na lingalingaˈi ru neˈeri ka
fata laˈu ˈuri fuana, “Noaˈa ˈoe kosi saea
ta ru sua ma ka bulibuli ana ta tae neˈe
God ka saea nia leˈa, ma ka sikasika fuana
ˈanilana.”
16 Uulu kaidaˈi ki neˈe ru neˈeri nia
faˈataˈi ˈunaˈeri ana ka sui, kira ka
olitaˈinia logo ˈada na ˈaba ifi baera faˈinia
na ru ki taˈifau ˈuana ˈi langi.
17 Ma sa Peter ka manata sulia fadalana
faˈataˈinga neˈe nia lisia. Ma ana kaidaˈi
neˈeri logo neˈe ngwae ba sa Kornelius
asungaˈinida maˈi ki, kira ka saefilo ˈuana
luma sa Simon, ma kira ka dao naˈa maana
maˈe taˈelo.
18 Ma kira saefilo kira ka ˈuri, “ˈUri ma
taˈi ngwae satana sa Simon Peter nia tua
ˈi neˈe?”
19 Ma ana kaidaˈi neˈeri, sa Peter ka
manata goˈo ˈana ˈua sulia na faˈataˈinga
neˈe nia lisia, osiˈana nia oga ka saiana na
fadalana. Ma na Anoˈi ru Abu ka fata ˈuri
fuana, “Fafarongo basi, na uulu ngwae ki
kira dao ˈi neˈe, ma kira ka lulu ˈuamu.
20 Tataˈe, ˈoko koso kwau siada, ma
noaˈa ˈoe kosi manata naˈi oreore ˈuana
lekaˈa faˈi kira, osiˈana nauˈa neˈe nau ku
asungaˈinida maˈi.”
21 Sui sa Peter ka koso kwau siada, ka
fata ˈuri, “Nauˈa naˈa ngwae baniˈa kamu
lulu ˈuaku niniˈa. ˈUri ma kamu leka maˈi
faˈuta niniˈa?”
22 Kira olisia kira ka fata ˈuri, “Sa Kor-
nelius na ngwae faˈinaˈonaˈo ana ofoˈa
neˈe asungaˈi kaimili maˈi. Niaˈa na
ngwae leˈa, ma ka foˈosia logo God. Ma na
ngwae ˈi Jiu ki taˈifau kira ka fuˈusi doe
liu ana niaˈa. Ma taˈi ˈainsel God ka saea
fuana fasi ˈiri nia ka saeˈo ˈuana luma nia,
ma nia oga ka rongoa tae neˈe ˈoke baˈa
saea.”
23 Ma sa Peter ka kwaloa kwau ngwae
neˈeri ki ˈi luma neˈe nia tua ana, fasi ˈiri
kike maliu basi faˈinia ana rodo neˈeri.
Sui ˈofodangi ana ruana asoa, sa Peter
ka sasi akaˈu, ma ka leka faˈinida ma ti
ngwae laˈu ˈi Jopa neˈe kira faˈamamana.
24 Ana faˈi asoa ˈi buri, kira ka dao
naˈa ˈi Sesarea, na kula ba sa Kornelius
maˈakwalia ana. Ma na ngwaefuta nia
ki, ma na toˈolana faˈida, ma na ngwae
kwaima nia ki neˈe nia laefida maˈi, kira
ka masia logo sa Peter faˈinia sa Kornelius.
25 Ma kaidaˈi sa Peter fasi ke ruˈu goˈo
kwau, sa Kornelius ka dao toˈona, ma ka
ˈasia ˈi naˈona ˈaena sa Peter, ma ka faˈa
aofia.
26 Bore ma sa Peter ka taˈea ka fata
ˈuri, “ˈOke tataˈe, osiˈana nauˈa niniˈa na
ngwae diˈia logo ˈaeˈo.”
27 Ma sa Peter ka alaˈa faˈinia sa Kor-
nelius, ma kera ka ruˈu naˈa kwau saena
luma. Ma nia ka lisia ngwae ˈoro liu ki kira
fiku.
28 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Kaumulu
muke sai leˈa naˈa ana taˈifau goˈo neˈe na
taki kaimili Jiu ki, nia luia noaˈa kami kasi
ruˈu saena luma kaumulu ki, ma noaˈa
kami kasi rao fiku faˈi kamu ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki. Bore ma God faˈataˈinia
fuaku noaˈa nau kusi saea ta ngwae ˈani
ngwae bulibuli ma ka sua.
29 Nia neˈe kwate ma nau ku leka maˈi
ana kaidaˈi neˈe ˈoko sae nau maˈi, ma
noaˈa naisi leka maˈi faˈinia ta manata
ruaruaˈanga. ˈIrai nai saefilo kamu, faˈuta
neˈe kamu ka laefi nau maˈi ˈiri nai leka
maˈi?”
30 Sa Kornelius ka olisia ka ˈuri, “ˈI
gwanulafi, nau ku foˈo ˈaku ˈi luma nau
ana uula kadi sina ˈi saˈulafi ˈunaˈeri,
ma ngwano ma taˈi ngwae toro ˈani ifi
ngwasinasina, nia uu naˈa ˈi naˈoku,
31 ma ka fata ˈuri, ‘Kornelius ˈae, God
rongoa foˈongaˈa ˈoe, ma ka lisia na raoˈa
leˈa ˈoe ki ana ˈafilana na ngwae dalaˈa ki.

32 ˈOke kwatea ta ngwae ke leka ˈi Jopa
fasi ˈiri ke saea maˈi taˈi ngwae satana sa
Simon Peter. Nia tua faˈinia sa Simon, na
ngwae ba rao ana na ˈuˈuila buluka ki, ma
na luma nia teo ˈi ˈaˈe one sulia asi.’
33 Nia neˈe, nau ku ˈaliˈali ku laefi ˈoe
maˈi. Ma nia leˈa liu neˈe ˈoko leka maˈi.
ˈIu, God tua faˈi kulu taˈifau, ma kami ka
kwaimasi fuana rongolana ta tae neˈe God
oga ˈoke saea.”

Na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki kira fiˈi rongoa na Faˈarongoˈa Leˈa

34 Sa Peter alaˈa ma ka fata ka ˈuri,
“Nau ku sai leˈa ana neˈe God nia lisia na
ngwae ki taˈifau ka bolo goˈo, ma noaˈa
kasi ˈinifilifili ana ngwae ki.
35 Ma sa tai bore ˈana neˈe nia fuˈusi doe
ana God, ma ka sasia ru saga ki, niaˈa naˈa
neˈe na ngwae neˈe God ka kwaloa, sui
bore ˈana ta kwalafa tae neˈe nia ka leka
maˈi faˈasia.
36 Nau ku saiana kaumulu rongo naˈa
sulia na Faˈarongoˈa Leˈa fuana Jiu ki
neˈe aroaroˈanga faˈinia God sulia sa Jesus
Christ na ngwae neˈe Aofia fuana ngwae ki
taˈifau.
37 Kamu ka sai logo ana neˈe na ru
doe ki ba fuli ˈi Israel, talaˈae maˈi ˈi
Galili, buri ˈana ba sa John faˈamanata ˈiri
neˈe ngwae ki kike kakari alifaˈi faˈasia
taˈangaˈa kira ki ma kike siuabu.
38 Ma kamu ka sai logo ana sa Jesus na
ngwae ˈi Nasaret, ma kamu ka sai logo
ana neˈe God ka kwatea na Anoˈi ru Abu
ma na ngasingasiˈanga fuana. Sa Jesus ka
leka ana kula ˈoro ki, ma ka sasia na ru
leˈa ki, ma ka gura na ngwae neˈe kira tua
olofana ngasingasiˈanga ana sa Saetan. Sa
Jesus sasia ru neˈeri ki, duˈungana God tua
faˈinia.
39 Kami lisia na ru neˈe sa Jesus nia fuliˈi
ki ˈi Israel ma ˈi Jerusalem. Sui kira ka
saungia ka mae ˈani fotoˈilana ana ˈai rara
folo.
40 Bore ma, God ka taˈea faˈasia na
maeˈa ana uula asoa, ma ka faˈataˈi nia
fuaimili.
41 Noaˈa nia ˈiri faˈataˈi laˈu fuana ng-
wae ki taˈifau, bore ma nia ka faˈataˈi
goˈo ˈana fuaimili na ngwae neˈe God
nia fili kami ka lisia, ma kami ka fata
faˈamamana suliˈi. Ma kaimili neˈe kami
fanga ma kami ka kwaˈu faˈinia ˈi buri
ˈana neˈe nia tataˈe faˈasia na maeˈa.
42 Ma nia ka fata totongaˈi ˈani fuaimili,
ˈiri kami ke fata faˈamamana ma mike
faˈatalo ˈania sa Jesus na ngwae neˈe God
filia ˈiri ke matalangani ngwae mauri ki
faˈinia ngwae neˈe mae naˈa ki.
43 Ma na profet ki taˈifau neˈe kira fata
sulia na Christ, na ngwae neˈe God filia
fuana faˈamaurilana ngwae nia ki. Na
profet ki ka saea na ngwae neˈe kira
faˈamamana ana niaˈa, God ke baˈa rufua-
nata ana taˈangaˈa kira ki, osiˈana na ru
neˈe na Christ nia sasia fuada.”

Na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki kira toˈo logo ana Anoˈi ru Abu

44 Ma ana kaidaˈi sa Peter ka alaˈa goˈo
ˈana ˈua, na Anoˈi ru Abu ka koso fafia na
ngwae neˈe kira fafarongoa na fatalana.
45 Ma na ngwae Jiu neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus, ma kira ka leka
maˈi faˈasia ˈi Jopa faˈinia sa Peter, kira ka
ˈarefo liu, osiˈana God nia kwate dangalu
naˈa ana na Anoˈi ru Abu fafia na ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki logo.
46 ˈIu, kira rongoa ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki, kira fata logo ˈani alaˈanga
matamata ki, ma kira ka faˈa ˈinotoˈa God.
Ma sa Peter ka fata ˈuri,
47 “Na ngwae neˈe ki, kira toˈo logo ana
na Anoˈi ru Abu diˈia logo kaimili. Ma
noaˈa ta ngwae kasi totolia neˈe ka luida
faˈasia siuabuˈa ˈani kafo.”
48 Ma sa Peter ka saea kira ka siuabu
naˈa, osiˈana kira faˈamamana ana sa
Jesus Christ. Sui kira ka gania ˈiri nia ke
tua laˈu faˈinida sulia ta bara asoa.

11

Sa Peter faˈarongoa na ngwae faˈamamana ki ˈi Jerusalem

1 Na ngwae lifurongo ki faˈinia na ngwae
neˈe kira faˈamamana ki neˈe kira tua ˈi
Judea, kira rongoa na ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki kira faˈamamana logo ana
fatalana God.
2 Ma ana kaidaˈi sa Peter faˈinia ono ng-
wae faˈamamana ki kira dao ˈi Jerusalem
faˈasia ˈi Sesarea, na ngwae Jiu ki neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus, kira ka balufia
sa Peter,
3 kira ka fata ˈuri, “Se! ˈOko ruˈu saena
luma ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki neˈe
noaˈa kira kasi ˈolo faˈataˈinia, ma ˈoko
fanga goˈo ˈamu faˈinida!”
4 Ma sa Peter ka alaˈa fuada sulia na ru
neˈe fuli ki taˈifau ka ˈuri,
5 “Ana kaidaˈi nau ku tua ana fanoa ˈi
Jopa, nau ku foˈo, ma nau ku lisia taˈi
faˈataˈinga. Nau ku lisia ru diˈia ˈaba
ifi reba neˈe kira faˈakosoa maˈi faˈasia
ˈi langi, diˈia ti ngwae kira dau ana fai
suˈusuˈuˈi ru ki, ma nia ka koso maˈi
siaku.
6 Ma nau ku lia saena, ma nau ku lisia
ru mauri ki saena ano, ru ˈaeˈaela ki, ru
angoango ki, ma na noˈo kwasi ki.
7 ˈUnaˈeri, nau ku rongoa na lingalingaˈi
ru ka fata ˈuri, ‘Peter tataˈe, ˈoko saungida,
ma ˈoko ˈanida!’

8 Bore ma nau ku fata ˈuri, ‘Aofia ˈae,
noaˈa liu goˈo, osiˈana noaˈa nau kusi
ˈaniˈania ˈua ta ru neˈe sua ma ka bulibuli,
na ru neˈe ki taki sa Moses luia noaˈa ta
ngwae kasi ˈaniˈi.’
9 Sui na lingalingaˈi ru neˈe faˈasia langi
ka fata laˈu ˈuri, ‘Noaˈa ˈoe kosi saea ta
ru nia sua ma ka bulibuli ana ru neˈe God
saea niˈi sikasika naˈa.’
10 Na ru neˈeri ka ˈunaˈeri uulu fau sui,
kira ka olitaˈinia logo ˈada ˈi langi.
11 Ana kaidaˈi neˈeri, na uulu ngwae
ki neˈe taˈi ngwae ka asungaˈinida maˈi
siaku faˈasia ˈi Sesarea, kira dao naˈa ˈi
maana luma neˈe nau ku tua ana.
12 Ma na Anoˈi ru Abu ka saea fuaku, nai
leka faˈinida, ma noaˈa nau kusi manata
naˈi oreore sulia kiraˈa ngwae noaˈa laˈu
Jiu ki. Ma na ono ngwae neˈe ki, neˈe
kira faˈamamana ma kira tua ˈi Jopa, kira
ka leka logo faˈinau ˈuana ˈi Sesarea, ma
kami ka ruˈu ˈi saena luma sa Kornelius.
13 Ma nia ka faˈarongo kaimili ˈani neˈe
nia lisia na ˈainsel nia uu saena luma nia
ma ka saea fuana, ‘ˈOke asungaˈinia ta
ngwae ˈuana ˈi Jopa ˈiri ke saea maˈi na
ngwae neˈe satana sa Simon Peter.
14 Nia ke baˈa saea na alaˈanga ki fuamu,
ˈiri ˈaeˈo faˈinia na kwalafa ˈoe kamu ke
mauri firi.’
15 Ana kaidaˈi nau ku talaˈae ku alaˈa
goˈo fuada, na Anoˈi ru Abu ka koso naˈa
maˈi fafida, diˈia logo ba nia koso maˈi fafi
kulu ana asoa ana Pentekos.
16 Ma nau ku manata toˈona na ru ba
Aofia nia saea ba ˈuri, ‘Sa John nia siuabua
ngwae ki goˈo ˈani na kafo, bore ma God
ke baˈa siufi kamu ˈani na Anoˈi ru Abu.’
17 God ka kwatea logo na Anoˈi ru Abu
fuana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki,
diˈia logo neˈe nia kwatea fuakulu, ana
kaidaˈi ba kulu faˈamamana ana na Aofia
sa Jesus Christ. ˈUnaˈeri neˈe noaˈa nau
kusi totolia neˈe nai luia God, kaidaˈi nia
alafafia na ngwae neˈe ki!”
18 Ma ana kaidaˈi kira rongoa naˈa ru
neˈeri, na ˈugaˈa kira ki ka mango naˈa,
ma kira ka baˈatafea naˈa God, kira ka ˈuri,
“God alaˈania logo na ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki bore, ˈiri kira ke kakari alifaˈi
faˈasia taˈangaˈa kira ki, ma kira ke mauri
firi!”

Na fiku taˈi ngwae faˈamamana ki ˈi Antiok

19 Ma osiˈana na kwai faˈakaisiˈanga
ana kaidaˈi ba kira saungia sa Stefen nia
silolo, neˈe kwate ma na ngwae neˈe kira
faˈamamana ki kira ka takalo. Ma ti ai
ada kira leka ˈuana abaˈi kula ˈi Fonisia,
ma ˈuana bubunga ˈi Saeprus, ma fanoa
doe ˈi Antiok, ma kira ka faˈarongo ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa fuana ngwae ˈi Jiu ki
goˈo ti ˈada.
20 Ma ti ngwae neˈe kira faˈamamana
ki neˈe kira leka maˈi faˈasia bubunga ˈi
Saeprus, ma taˈi fanoa doe ˈi Saeren, kira
ka leka logo ˈuana ˈi Antiok, ma kira ka
faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa sulia na
Aofia sa Jesus fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki logo.
21 Ma na ngasingasiˈanga God ka tua
faˈinia na ngwae neˈe kira faˈamamana ki,
ma na ngwae ˈoro ki, kira ka faˈamamana
logo, ma kira ka abula ˈuana na Aofia.
22 Na faˈarongoˈa sulia na ru neˈeri ki ka
talofia naˈa fiku taˈi ngwae faˈamamana ˈi
Jerusalem ma na ngwae faˈinaˈonaˈo kira
ki, ma kika kwatea sa Banabas ˈuana ˈi
Antiok.
23 Ma ana kaidaˈi nia dao, nia ka lia
saiana neˈe God faˈaleˈa ngwae ˈi neˈeri
ki, ma nia ka saeleˈa liu, ma ka amasida
taˈifau fasi ˈiri kira ka uu ngasi ˈani
faˈamamanaˈanga kira ki ana na Aofia.
24 Sa Banabas niaˈa ngwae leˈa, ma na
faˈamamanaˈanga nia ka ngasingasiˈa, ma
na Anoˈi ru Abu ka sura ana. Ma osiˈana
sa Banabas, ngwae ˈoro ki kira ka eta kika
faˈamamana naˈa ana na Aofia.
25 ˈUnaˈeri sa Banabas ka leka ˈuana ˈi
Tarsus, ka lulu ˈuana sa Saul.
26 Ma kaidaˈi nia dao toˈona, nia ka
talaˈia, kera ka leka ˈuana ˈi Antiok. Ma
kera ka tua ˈi neˈeri sulia taˈi faˈi ngali.
Ma kera ka fiku faˈinia ngwae ˈoro neˈe
kira faˈamamana ˈi neˈeri ki, ma kera ka
faˈamanatada. Ma ˈi Antiok neˈe ngwae
ki kira etangia saelana na ngwae neˈe kira
faˈamamana ki ˈani na “Ngwae sa Christ
ki.”
27 Ma ana kaidaˈi neˈeri, ti profet kira
leka faˈasia ˈi Jerusalem, kira ka leka
ˈuana ˈi Antiok.
28 Taˈi ngwae ada neˈe satana sa Agabus,
nia uu, ma ka fata ˈani ngasingasiˈanga
ana Anoˈi ru Abu, ka saea na uniˈi fioloˈa
doe ke baˈa liu saena magalia. Nia dao
maˈi ana kaidaˈi sa Kladius nia tatalafaˈa
ˈi Rom.
29 Ma na fafarongo ki, kira ka manata
ˈuana kwate maniˈa fuana ˈafilana ngwae
neˈe kira faˈamamana ma kika tua ˈi
Judea. Ma na ngwae ki taˈifau, kira ka
kwatea tae neˈe totolia kika kwatea.
30 Ma kira ka sasi ˈunaˈeri, ma kira ka
kwatea mani fuana sa Banabas ma sa Saul,
ˈiri keraˈa neˈe ka ngalia fuana ngwae
faˈinaˈonaˈo ana ngwae faˈamamana ki ˈi
neˈeri ˈi Jerusalem.

12

Kira faˈakaisia na ngwae faˈamamana

ki ˈi Judea

1 Ma ana kaidaˈi neˈeri, sa Herod na
tatalafaˈa nia daua ti ngwae ana ngwae
faˈamamana ki, ma nia oga ka faˈakaisida.
2 Ma nia kwatea na ngwae ana ofoˈa nia
ki ˈiri kike saungia sa James, na ai naˈona
sa John, ˈani sele ni ofoˈa.
3 Ma kaidaˈi nia lisia neˈe na Jiu ki kira
saeleˈa liu faˈinia na ru neˈe nia sasia, nia
ka kwatea na ngwae ana ofoˈa nia ki, kira
ka daua logo sa Peter. Nia sasia na ru
neˈe ana kaidaˈi ana Fangaˈa kira saea ˈani
"Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa."*
4 Ma buri ˈana kira daua sa Peter ka sui
naˈa, kira ka alua ˈi saena luma ni lokafo,
ma na fai fiku taˈi ngwae ana ofoˈa ki neˈe
kira folo ˈusia, ma saena fiku taˈi ngwae
neˈeri ki, kira alua fai ngwaeˈa saena taˈi
fiku taˈi ngwaeˈanga. Duˈungana sa Herod
manata ˈuana matalangaˈilana sa Peter ˈi
maana ngwae ki buri ˈana na Fangaˈa ana
Daofaˈi Liuˈa.
5 Ma sa Peter ka tua goˈo ˈana saena
luma ni lokafo. Ma na ngwae faˈamamana
ki, kira ka foˈo ˈalataˈa liu fuana God fuana
sa Peter.

Na ˈainsel talaˈia sa Peter faˈasia saena luma ni lokafo

6 Ma ana faˈi rodo ˈi naˈona neˈe sa
Herod ke matalangani sa Peter ˈi maana
ngwae ki, sa Peter nia maliu ˈana safitana
ro ngwae folo ki. Kira firiˈia ˈani ro sene
ki, ma na ngwae folo ki kira ka folo logo
maˈi ˈi maana sinamaa ana luma ni lokafo.
7 Ma ngwano bore ma na ˈainsel na Aofia
leka maˈi ka uu siana, ma na madakoˈanga
ka rara ˈafia saena maˈe luma ni lokafo
neˈe nia maliu ana. Ma na ˈainsel ka dau
ana gwauna ˈabaˈabana sa Peter ka faˈa
ada, ka fata ˈuri, "ˈOke tataˈe ˈaliˈali!"
Goˈo, na dadalo sene ba kira firiˈia ˈani
limana ki ka ˈasiˈi naˈa faˈasia na limana.
8 ˈUnaˈeri na ˈainsel neˈeri ka fata ˈuri,
"ˈOke toro ˈani toro ˈoe, ma ˈoke alua taˈe
butu ˈoe ki ˈaemu." Ma sa Peter ka sasi
sulia. Sui na ˈainsel ka fata laˈu ˈuri, "ˈOke
ruˈufia na toˈongi fafo doe ˈoe fafiˈo, ˈoko
leka maˈi faˈi nau."
9 Ma sa Peter ka leka sulia ˈi maa faˈasia
saena luma ni lokafo. Ma noaˈa nia kasi
saiana na ru neˈe ˈainsel neˈeri nia sasia
ana, na ru mamana, osiˈana nia fia fasi nia
lisia goˈo ˈana na faˈataˈinga.
10 Ma na ˈainsel neˈeri faˈinia sa Peter,
kera ka leka, kera ka liufia naˈa etana
ngwae folo, sui na ruana ngwae laˈu,
sui kera ka fiˈi dao ana maa neˈe kira
saungaˈinia ˈani na babalitaˈi kaˈikaˈi salo
ki, neˈe nia leka kwau ˈuana saena fanoa.
Ma na sinamaa neˈeri ka tala ˈifi goˈo
ˈana fuadaroˈo, ma kera ka ruˈu kwau.
Ma kaidaˈi kera leka kwau sulia tala doe,
ˈunaˈeri goˈo na ˈainsel neˈeri ka leka naˈa
ˈana faˈasia sa Peter.
11 Ma sa Peter ka fiˈi saiana na ru neˈe
fuli fuana ma ka fata ˈuri, "ˈIu nau ku
fiˈi saiana nia mamana liu. God nia tala
kwatea maˈi na ˈainsel nia, ma ka ˈafi nau
faˈasia sa Herod faˈinia na ngwae Jiu ki,
ma noaˈa kira kasi saungi nau diˈia neˈe
kira lokoˈi ru fuana sasilana."
12 Kaidaˈi sa Peter nia sai naˈa ana ru
neˈe, nia ka leka naˈa ˈuana luma ˈi Mary
teˈa sa John Mark. Ma na ngwae ˈoro ki
kira fiku saena luma neˈeri, ˈiri kika foˈo
ˈada.
13 Kaidaˈi sa Peter dao maˈi, nia uu ˈi
burina sinamaa, nia ka kidikidi. Ma taˈi
sariˈi rao ˈi luma neˈeri neˈe satana ˈi Roda
ka leka maˈi.
14 Ma kaidaˈi nia rongo saiana lingana sa
Peter, nia ka saeleˈa liu, ma noaˈa nia kasi
ˈifingia laˈu na maa. Bore ma nia lalili ka
oli, ka faˈarongo basi ˈani neˈe sa Peter nia
uu maˈi ˈi maa.
15 Noaˈa kira kasi faˈamamana ana, ma
kira ka saea nia bolebeleˈa lala. Bore ma
nia suˈusuˈu faˈinia ka fata ˈuri, "Nau ku
fata mamana."
ˈUnaˈeri kira ka olisia kika ˈuri, "Sali na
ˈainsel nia taka neˈana."
16 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, sa Peter ka
inaˈu ana kidikidi ˈanga. Ma ana kaidaˈi
kira ˈifingia naˈa sinamaa, kira ka lisia sa
Peter, ma kira ka ˈarefo liu.
17 Ma nia ka kwaikarui ˈani limana
fuada ˈiri kira ke tua aroaro. Ma nia ka
faˈarongo kira ˈani neˈe God logea naˈa
faˈasia saena luma ni lokafo. Ma nia
ka fata ˈuri, "Kamu ke leka kwau, ma
muke faˈarongo ˈani ru neˈe ki fuana sa
James† faˈinia na barangwai asina neˈe
kira faˈamamana ki." ˈI buri ˈana nia ka
saea na ru neˈeri ki taˈifau, nia ka leka
naˈa kwau ˈana ˈuana ta kula matamata.
18 Ma ˈofodangi naˈa, na ngalungaluˈa
doe ka tataˈe safitana na ngwae folo ki,
osiˈana kira kina na tae neˈe fuli fuana sa
Peter.
19 Ma sa Herod ka kwatea fatalana ˈiri
kira ke lulu ˈuana sa Peter. Bore ma noaˈa
kira kasi dao goˈo toˈona. Ma nia ka ri
maˈi ˈuana na ngwae folo ki, ka saefiloda,
ma noaˈa kira kasi saiana na tae neˈe
fuli fuana sa Peter, goˈo nia ka kwatea
na ngwae ana ofoˈa nia ki, kika saungida
taˈifau.

* **12:3** Taˈi sata laˈu fuana "Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa" kira saea ˈani "Beret neˈe noaˈa ta isi ˈi saena."

† **12:17** James neˈe niaˈa ai burina sa Jesus. Ma nia na ngwae faˈinaˈonaˈo ana ngwae faˈamamana ˈi Jerusalem.

Ma ˈi buri ˈana, sa Herod ka leka faˈasia
ˈi Judea, ma ka leka tua basi ˈana ˈi
Sesarea.

Na maelana sa Herod

20 Ma sa Herod ka saetaˈa liu fuana
ngwae ana ˈi Taea ma ˈi Saedon ki. Ma
kira fiku ˈada talada, ma kira ka leka
siana sa Herod. Kira eta leka dao basi
ˈada siana sa Blastas fasi ˈiri ka ˈafida,
osiˈana niaˈa neˈe na ngwae doe saena
luma sa Herod. Sui ˈunaˈeri mala kira fiˈi
leka siana sa Herod, kira ka gania ˈuana
aroaroˈanga. Kira gania ˈunaˈeri, osiˈana
kira oga folilana fanga faˈasia na abaˈi
kula neˈe sa Herod nia tatalafaˈa fafia.
21 Ma asoa neˈe sa Herod filia fuana nia
ke alaˈa fuana ngwae ki, nia dao naˈa
maˈi. ˈUnaˈeri nia ka ruˈufia na ifi kwanga
nia ki, ma ka fiˈi tua ana kula ni tua na
tatalafaˈa, ma nia ka alaˈa fuada.
22 Kaidaˈi nia alaˈa ka sui goˈo, na ngwae
ki kira ka norea akoˈa kira ka ˈuri, “Noaˈa
laˈu lingana na ngwae neˈeriˈa, bore ma
na lingana god lala!”
23 Ma ˈunaˈeri goˈo na ˈainsel God ka
leka maˈi ma ka kwaiˈia sa Herod, ma
nia ka mataˈi, osiˈana noaˈa nia kasi faˈa
ˈinotoˈa God. Ma na ngwangwa ki kira
ka ˈania nonina, ma buri ˈana nia ka mae
naˈa.
24 Ma na fatalana God ka takalo ana
fanoa ˈoro ki, ma na ngwae ˈoro ki kira
ka faˈamamana ana.
25 Ma sa Banabas ma sa Saul, kera tuatua
ˈi Jerusalem sui kira ka oli naˈa ˈuana ˈi
Antiok ˈi buri ˈana neˈe kera faˈasuia na
raoˈa neˈe kira kwatea fuadaroˈo. Ma kera
ka baˈea sa John Mark faˈi kera.

13

Kira filia sa Banabas ma sa Saul

1 Ma ti profet, ngwae neˈe kira ta-
longaˈinia faˈarongoˈa leˈa, ma na ngwae
faˈamanata ki neˈe kira faˈamanata na
ngwae faˈamamana ki, kira tua logo ˈi An-
tiok, saena na fikutaˈi ngwae faˈamamana
neˈeri, ma kiraˈa neˈe: sa Banabas, sa
Simion ba kira saea ˈani “ngwae bulu,” sa
Lusius faˈasia ˈi Saeren, sa Manaen ba kira
gonia faˈinia sa Herod na tatalafaˈa, ma sa
Saul.
2 Ana kaidaˈi neˈe ngwae neˈeri ki kira
foˈosia God faˈinia na abu fangaˈa, na
Anoˈi ru Abu ka fata ˈuri fuada, “Kamu
ke filia sa Banabas ma sa Saul fuaku ˈiri
kike sasia na raoˈa neˈe nau ku filidaroˈo
fuana.”
3 Buri ˈana kira abu fanga ma kira foˈo,
kira taˈifau kika alua naˈa limada fafia
keraˈa, sui kira ka asungaˈinidaroˈo naˈa
kwau.

Etana kaidaˈi sa Saul leka lifurongo

4 Ma osiˈana na Anoˈi ru Abu ba kwatea
sa Banabas ma sa Saul, kera ka leka naˈa
ˈuana ˈi Selusia faˈasia ˈi Antiok, kera ka
toˈo folo ˈuana na bubunga ˈi Saeprus.
5 Kaidaˈi kera dao ana fanoa ˈi Salamis,
kera ka faˈarongo ˈani fatalana God saena
luma abu fuana foˈongaˈa Jiu ki. Ma sa
John Mark ka leka logo faˈinida fuana
ˈafiladaroˈo.
6 Ma kaidaˈi kira leka faˈasia ˈi Salamis,
kira ka leka daofaˈi liu kika toˈofolo ana
bubunga neˈeri ˈuana ˈi Pafos. Neˈeri, kira
ka dao toˈona taˈi ngwae neˈe satana sa
Barjesus neˈe nia rao ˈani talana na lufina
ngwai. Niaˈa na ngwae ˈi Jiu, ma kira
saea niaˈa na profet ma noaˈa ˈiri mamana
goˈo.
7 Nia kwaima faˈinia na gwaungaˈi ng-
wae ana bubunga neˈeri satana sa Sergius
Paulus, neˈe ngwae liatoˈo liu. Na
gwaungaˈi ngwae neˈeri ka ri ˈuana sa
Banabas ma sa Saul siana, osiˈana nia oga
ka rongoa fatalana God. Ma keraˈa ka dao
kika alaˈa faˈinia.
8 Bore ma sa Barjesus neˈe rao ˈani
talana ˈilu, neˈe ta sata laˈu ana sa Elaemas
ˈani alaˈanga ˈi Grik, nia tataˈe saulida, nia
ka iliili ˈuana folilana gwaungaˈi ngwae
neˈeri ˈiri nia kasi faˈamamana laˈu ana
sa Jesus.
9 Ma na Anoˈi ru Abu ka sura ana sa Saul
neˈe kira saea logo ˈani sa Paul, nia ka
alu naˈa maana ana ngwae neˈe rao ˈani
talana lufina ngwai,
10 ka fata ˈuri fuana, “ˈOko futa olitana
na akalo! ˈOko malimaeˈa ana ru leˈa
ki taˈifau, ma ˈoko sai liu logo ana na
kwalukaela sokeˈa taˈa ki, ma ana asoa
ki ˈoko ili ˈuana rokisilana mamanaˈanga
God ˈani sokea ki.
11 ˈOko saiana God ke baˈa kwatea naˈa
kwaˈikwaˈinga fuamu ana kaidaˈi neˈe
naˈa. Na maamu ke rodo, ma noaˈa ˈoe
kosi lisia na madakola lana na madaˈafi
sulia taˈi kala kaidaˈi.”

Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, maana
sa Elaemas ka rodo naˈa, ma ka fali
galogalo naˈa ˈana ˈuana ta ngwae ˈiri ka
dau ana limana ma ka talaˈia.
12 Ma na gwaungaˈi ngwae neˈeri,
kaidaˈi nia ka lisia na ru neˈeri ki, nia
ka faˈamamana naˈa ana sa Jesus, ma ka
ˈarefo liu ana faˈamanataˈanga kera sulia
na Aofia.

Kira tua ˈi Antiok maˈe fanoa saena abaˈi kula ˈi Pisidia

13 Sui sa Paul ma ti ngwae neˈe kira leka
faˈinia, kira toˈo toˈofolo maˈi faˈasia ˈi
Pafos, ma kira ka dao ana fanoa ˈi Perga,
saena abaˈi kula ˈi Pamfilia. Ma sa John

Mark ka leka faˈasidaroˈo ˈi neˈeri, ma ka
oli ˈuana ˈi Jerusalem.
14 Bore ma kira leka faˈasia ˈi Perga, kira
ka dao naˈa ˈi Antiok, maˈe fanoa saena
abaˈi kula ˈi Pisidia. Ma ana Sabat asoa
ana mamaloˈanga, kira ka leka saena luma
fuana foˈongaˈa Jiu ki, ma kira ka tua naˈa
ˈi ano.
15 Buri ˈana naˈa toˈomaˈi ˈanga ki
faˈasia na Taki sa Moses ki ma na
Kerekereˈa na Profet ki, na ngwae
faˈinaˈonaˈo ana luma abu fuana
foˈongaˈa ki neˈe kira ka kwatea alaˈanga
fuada kira ka ˈuri, “Ngwaefuta kina ˈae,
diˈia koroˈo toˈo ana ti alaˈanga ana
kwairaduˈanga fuana na ngwae neˈe ki,
kaimili oga koroˈo ka alaˈa fuada.”
16 ˈUnaˈeri, sa Paul ka tataˈe, ma ka
kwaikaru ˈani limana ˈiri kira ke aroaro,
ma ka talaˈae alaˈa ka ˈuri, “Ngwae ˈi Jiu
ki, ma kamu ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki neˈe kamu tua ˈi neˈe fuana foˈosilana
God, muke fafarongo nau basi maˈi!
17 God kia ngwae Jiu ki, nia filia koˈo kia
ki ma ka kwate kira ka ˈoro liu ana kaidaˈi
kira tua ˈi Ejipt, ana kula neˈe noaˈa laˈu
fanoa kira. Ma God ka olitaˈi kira faˈasia
ˈi Ejipt ˈania na ngasingasiˈanga doe nia.
18 Ma sali karangi fai akwala faˈi ngali ki
neˈe, nia lia sulida saena abaˈi kula kwasi.
19 Nia ka malangisia fiu fuuˈi ngwae ki
ˈi Kenan, ma ka alua ngwae nia ki kira ka
toˈo ana na ano neˈeri.
20 Nia ngalida fuana kika leka tua ˈi Ejipt
ka dao ana neˈe kira leka ˈi Kenan, sulia
bali ana fai talangaˈi ma lima akwala faˈi
ngali. ˈI buri ˈana, God ka kwatea na
ngwae ni kwai matalangaˈi ki fuada, leleka
ka dao ana kaidaˈi ba sa Samuel niaˈa na
profet.
21 Ma ana kaidaˈi kira gani ˈuana ta tata-
lafaˈa, God ka filia sa Saul ka gwaungaˈi
fuada. Sa Saul neˈe na ngela sa Kis, faˈasia
na fuuˈi ngwae sa Benjamin. Ma nia ka
gwaungaˈi fuada sulia fai akwala faˈi ngali
ki.
22 Sui God ka lafua sa Saul, ma ka alua
sa David ka tatalafaˈa fuada. Ma God
ka fata ˈuri sulia sa David, ‘Sa David, na
ngela sa Jesi, niaˈa neˈe na ngwae neˈe nau
ku saeleˈa liu faˈinia, nia na ngwae neˈe
saiana ka sasia ru neˈe nau ku oga nia ka
sasiˈi ki.’✡
23 Ana kwalafa ngwae neˈe sa David neˈe
God filia sa Jesus ka alu niaˈa na ngwae
ni faˈamauriˈanga fuana ngwae Israel ki,
diˈia ba nia eta fata naˈa ˈani.
24 ˈI naˈona neˈe sa Jesus nia talaˈae ana
raoˈa nia, sa John ba faˈataloˈania fuana
ngwae ki taˈifau Israel, fasi ˈiri kira ke
kakari alifaˈi faˈasia taˈangaˈa kira ki, ma
kira ke siuabu.
25 Ma ana kaidaˈi sa John nia karangi
ka faˈasuia naˈa raoˈa neˈe nia sasia, nia
ka fata ˈuri fuana ngwae ki, ‘Sali kamu
fia fasi nauˈa na ngwae ba God filia naˈa
niniˈa, bore ma noaˈa. Nauˈa noaˈa laˈu
na ngwae neˈe kamu kwaikwaimasi ana.
Nia ke baˈa leka maˈi buriku, ma noaˈa
nau kusi totolia neˈe nai orooro, ma ku
logea na butu nia ki ˈi ˈaena.’✡
26 “Ma kamu ngwaefuta nau kina ana
kwalafa sa Abraham, ma kamu ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kamu fiku ˈi
neˈe fuana foˈosilana God, God nia kwatea
naˈa maˈi fuakulu na alaˈanga sulia sa
Jesus neˈe faˈamauri kulu.
27 Aia, ma na ngwae neˈe kira tua ˈi
Jerusalem, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo kira
ki, noaˈa kira kasi saiana neˈe sa Jesus
nia na ngwae faˈamauri. Ma noaˈa kira
kasi sai goˈo ana na fatalana profet ki, sui
bore ˈana kika toˈomani ana na Sabat asoa
ana mamaloˈanga ki taˈifau. Kaidaˈi kira
matalangaˈinia sa Jesus, kira faˈataˈinia
neˈe fatalana na profet ki nia mamana.
28 Sui bore ˈana noaˈa kira kasi dao
toˈona goˈo ta ru neˈe kira ke saungia
duˈungana, kira ka gania sa Paelat ˈiri ke
saungia ka mae.
29 Ma ˈi buri ˈana kira sasia ru ki taˈifau
neˈe Kerekereˈa Abu nia alaˈa sulia, sui
kira ka lafua faˈasia na ˈai rara folo, ma
kira ka alu nia saena faoda gwaˈu.
30 Bore ma God ka taˈea faˈasia maeˈa.
31 Ma sulia na asoa ˈoro ki, ngwae neˈe
kira leleka funifaraˈa faˈinia faˈasia ˈi
Galili ˈuana ˈi Jerusalem, kira ˈidufaˈi lisia
goˈo ˈada logo. Ma kaidaˈi neˈe, kira ka
alaˈa naˈa sulia fuana ngwae ˈi Israel ki.
32 “Keroˈo leka maˈi ˈiri mike faˈarongo
kamu ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa. Na ru neˈe
God eta fataˈa ˈani fuana koˈo kia ki,
33 kuluˈa naˈa na ngela kira ki neˈe
God ka faˈamamana eta fataˈanga neˈeri
fuakulu ˈani taˈelana sa Jesus ˈuana
mauriˈa. Osiˈana God ba saea ˈani Sam✡
ro ru ki ka ˈuri,
‘ˈAeˈo na Ngela nau.
Taˈena nauˈa neˈe Maˈa ˈoe naˈa.’✡

34 “Aia, God eta fata ˈani tataˈelana
faˈasia na maeˈa, ma nia ˈafitaˈi fuana nia
ka mae laˈu. Ru neˈeri kira keresia saena
Kerekereˈa Abu ka ˈuri,
‘Nai baˈa kwatea fuamu na faˈaleˈanga
abu ki neˈe nau ku eta fataˈa ˈani
fuana sa David.’✡

✡ **13:22** 1 Samuel 16:12 ✡ **13:25** Mark 1:7; Luke 3:16; John 1:27 ✡ **13:33** Sam 2:7 ✡ **13:33** Sam 2:7 ✡ **13:34** Aesea 55:3

35 “Nia mamana liu, sulia nia saea logo
saena taˈi Kerekereˈa Abu ma ka ˈuri,
‘Noaˈa ˈoe kosi alaˈania ngwae rao abu ˈoe
ka mae ma ka ngwaˈa.’✡
36 “Ana kaidaˈi neˈe sa David mauri ˈua,
nia ka sasia naˈa ru neˈe God ogaˈi ki.
ˈUnaˈeri ma nia ka mae naˈa, kira ka alua
saena kilu gwaˈu ˈi ninimana koˈo nia ki,
ma na nonina ka ngwaˈa.
37 Bore ma sa Jesus na ngwae neˈe God nia
taˈea faˈasia na maeˈa, na nonina noaˈa
kasi ngwaˈa.
38-39 Ngwaefuta kina, kamu ka sai leˈa ana,
neˈe kami faˈarongo ˈani siaumulu neˈe
God ke baˈa rufuanata ana taˈangaˈa kamu
ki ˈani maelana sa Jesus. Ngwae ki taˈifau
neˈe kira fitoˈo ana sa Jesus, kira aloge
ma noaˈa kira kasi ˈeke naˈa, osiˈana God
ka fulangani nia ˈoloˈolo. Roˈongaˈa sulia
taki sa Moses ki, noaˈa kasi totolia neˈe ka
sasia ngwae ka ˈoloˈolo.
40 Muke lia suli kamu, ˈiri na ru neˈe profet
ki kira fata sulia noaˈa kasi fuli fuamuˈa,
41 kira ka ˈuri,
‘Mulu sailinga, ngwae neˈe kamu ˈoinonga
ˈania fatalana God ki.
God ke baˈa sasi raoˈa doe liu ana kaidaˈi
kamu mauri ˈua.
Noaˈa kamu kasi faˈamamana neˈe God
sasia ru neˈeri, sui bore ˈana diˈia
ta ngwae nia faˈarongo kamu sulia.
Mulu lisia! Kamu ke baˈa ˈarefo, ma muke
mae.’ ”✡

42 Ma kaidaˈi sa Paul ma sa Banabas,
kera ruˈu naˈa kwau ˈi maa faˈasia na
luma abu fuana foˈongaˈa, na ngwae ki
kira ka ganida ˈiri kira ke oli laˈu maˈi
ana Sabat asoa ana mamaloˈanga ˈi buri,
fasi ˈiri kira ke faˈarongoda laˈu ˈani na ru
neˈe ki.
43 ˈI buri ˈana neˈe ngwae ki kira leka
naˈa faˈasia na fikuˈa ana foˈongaˈa neˈeri,
ngwae ˈoro kira leka sulia sa Paul ma sa
Banabas. Kiraˈa ti ngwae Jiu ma ti ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki logo neˈe kira ˈado
naˈa faˈinia ngwae Jiu ki saena abuˈa kira.
Ma sa Paul faˈinia sa Banabas alaˈa fuada
faˈinia na radulada ˈuana uu ngasiˈa ana
faˈamamanaˈanga ana na kwaiˈofeˈanga
God.
44 Ma ana Sabat asoa ana mamaloˈanga
ˈi buri, karangi na ngwae ki taˈifau saena
na fanoa neˈe, kira dao maˈi fuana ron-
golana na fatalana sa Paul ma sa Banabas
sulia na Aofia.
45 Ma kaidaˈi neˈe ngwae Jiu ki kira lisia
neˈe fikuˈa neˈeri doe, liada ka ogalaˈa liu.
Ma kira fata ngengea naˈa ru neˈe sa Paul
nia saea, ma kira ka fata buri logo ana.
46 Bore ma sa Paul ma sa Banabas kera
ka fata noniraˈa mala, kera ka ˈuri, “Nia
bolo fuana keroˈo ka eta fata basi sulia
na fatalana God fuamuˈa Jiu ki ˈi naˈo.
Bore ma duˈungana neˈe kamu ˈaila ˈania,
kamu faˈataˈinia fasi neˈe noaˈa kamu kasi
totolia goˈo ngalilana na mauriˈa firi. Nia
neˈe keroˈo ka faˈasi kamu, ma keroˈo ka
leka naˈa ˈamiroˈo fuada na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki.
47 Keroˈo leka siana ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki, osiˈana God nia asungaˈi keroˈo
ka ˈuri,
‘Nau ku alu ˈoe ˈoko diˈia naˈa unu fuada
na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
Nau ku asungaˈiniˈo ˈiri ˈoke faˈarongoa
ngwae ki taˈifau saena magalia
ˈani tae neˈe nai sasi fuana
faˈamaurilada.’ ”✡

48 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki kira rongoa ru neˈe, kira
ka saeleˈa liu, ma kira ka baˈatafea na
faˈarongoˈa na Aofia. Ma na ngwae neˈe
God ka filida fuana na mauriˈa firi, kira ka
faˈamamana naˈa.
49 Ma na fatalana God ka talo naˈa ana
kula ki taˈifau, ma na ngwae ˈoro ki ka
rongoa naˈa fatalana God saena ˈafutana
abaˈi kula neˈeri.
50 Bore ma na ngwae Jiu ki kira ka fata
liana na ngwae faˈinaˈonaˈo ki saena na
fanoa doe neˈeri faˈinia na gwaungaˈi kini
ki ana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki neˈe
kira foˈosia God. Ma na Jiu neˈeri ki, kira
ka talaˈae naˈa ana faˈakaisilana sa Paul
ma sa Banabas, ma kira ka lalidaroˈo naˈa
faˈasia na bali fanoa neˈeri.
51 Ma kera ka kwaˈitafula na gegeo
ana ano ki faˈasia na ˈaedaroˈo diˈia na
faˈabasuˈanga naˈa fuada neˈe God ke
baˈa matalangaˈi kira duˈungana kira ˈaila
ˈania rongolana fatalana God. Ma kera ka
leka naˈa adaroˈo ˈuana ˈi Ikonium.
52 Ma na ngwae ˈi Antiok ki neˈe kira
faˈamamana, kira ka saeleˈa liu, ma na
Anoˈi ru Abu ka sura ada.

14

ˈI Ikonium

1 Ma sa Paul faˈinia sa Banabas dao
ˈi Ikonium, kera ka leka laˈu saena na
luma fuana foˈongaˈa Jiu ki, diˈia ba
kera ˈidufaˈi sasi. Ma kera ka fata ˈani
ngasingasi ˈanga neˈe na ngwae ˈoro Jiu ki,
ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kira ka
faˈamamana ana sa Jesus.
2 Bore ma na Jiu neˈe kira ˈaila
faˈamamana, kira ka fata liana ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki, ma kira ka faˈalia na

✡ **13:35** Sam 16:10 ✡ **13:41** Habakuk 1:5 ✡ **13:47** Aesea 42:6; 49:6

manatada kira ka tataˈe saulia na ngwae neˈe kira faˈamamana ki.
3 Sa Paul ma sa Banabas, kera ka tua laˈu ˈi neˈeri sulia kala kaidaˈi tau, kera
ka fata noniraˈa sulia na Aofia. Ma na
Aofia ka faˈataˈinia neˈe fataladaroˈo sulia
sa Jesus nia mamana ˈani kwatelana na
ngasingasiˈanga fuadaroˈo fuana sasilana
ru ni ˈarefoˈa ki ma na faˈanadaˈa ki.
4 Ma na ngwae ki saena maˈe fanoa
neˈeri, kira ka daro toˈotoˈo ma kika
takalo. Ti ngwae faˈinia Jiu ki, ma ti ngwae
faˈinia na ngwae lifurongo ki.
5 ˈUnaˈeri ti ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki faˈinia ti Jiu ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo kira ki, kira ka lokoˈi ru
fuana faˈakaisilana na ngwae lifurongo
ki ma kike saungida ˈani ˈuilada ˈani fau
ˈiri kike mae goˈo.
6 Bore ma ana kaidaˈi neˈe na ngwae
lifurongo ki kera rongo sai ana, kera ka tafi
ˈuana fanoa ˈi Listra, ma fanoa ˈi Derbe
saena abaˈi kula ˈi Laekonia, ma ˈuana na
maˈe fanoa ki kalikalida.
7 Neˈeri, kera ka faˈatalo ˈania
Faˈarongoˈa Leˈa.

ˈI Listra ma ˈi Derbe

8 Ma taˈi ngwae nia tua ˈi Listra neˈe
ˈaena taˈu. Na ˈaena mae talaˈae mala
maˈi ana futalana, ma noaˈa nia kasi fali
naˈa.
9 Nia tua ˈi ano, ma ka fafarongoa fata-
lana sa Paul. Ma sa Paul ka alu naˈa maana
ana, ma ka saiana neˈe nia faˈamamana sa
Jesus saiana ke gura goˈo ˈana niaˈa,
10 ma ka fata ˈani lingaˈi ngwae doe
fuana ka ˈuri, “ˈOke tataˈe, ma ˈoko uu
saga ˈani ˈaemu!” Ma na ngwae neˈe
ka fafusaka, ma ka fali kwailiu naˈa ˈi
safitada.
11 Kaidaˈi fikuˈa neˈe kira lisia ru neˈe
sa Paul sasia, kira ka ri koko ˈani alaˈanga
kira ngwae ˈi Laekonia, kira ka ˈuri, “Na
god ki kira ngwaeˈa naˈa, ma kera ka koso
naˈa maˈi siaka!”
12 Kira ka saea sa Banabas ˈani na
gwaungaˈi god Sus, ma sa Paul kira ka saea
ˈani sa Hermes na ngwae ngali alaˈanga
ana god ki, osiˈana nia ngwae neˈe fata
ˈani keraˈa.
13 Ma na luma ni foˈongaˈa ana god Sus
ni taˈi teo toli ˈi ili ana fanoa neˈeri. Ma
na fata abu fuana god Sus, nia ka leka ma
ka ngalia maˈi buluka ki, ma na takana ˈai
ki, ka alua maana tafa ana fanoa neˈeri.
Osiˈana nia faˈinia na fikuˈa neˈeri, kira
oga kwatelana na kwaisuˈusiˈanga fuana
na ngwae lifurongo ki.
14 Ana kaidaˈi sa Banabas ma sa Paul
kera rongoa neˈe kira sasi ˈunaˈeri, kera ka
gasia na toˈongi kera ki fuana faˈataˈilana
kera ˈaila ˈani, ma kera ka ˈuri,
15 “Reala kwa, faˈuta neˈe kamu ka oga
sasilana ru neˈe re? Ma keroˈo neˈe ngwae
ki goˈo diˈia logo kamuˈa. Keroˈo leka maˈi
fuana faˈatalongaˈilana Faˈarongoˈa Leˈa
sulia taˈi God mauri. Fuila muke foˈosia
lala niaˈa. Ma noaˈa kamu kasi foˈosia laˈu
na mala mala god neˈe ki, osiˈana noaˈa
kira kasi ˈafi kamu goˈo. God saungaˈinia
ˈi langi, ma na magalia, ma na asi, ma na
ru ki taˈifau neˈe kira tua ˈi saena ki.
16 Ana kaidaˈi sui toli ki, nia alaˈania na
ngwae ki taˈifau kira ka leka ˈada sulia
kwaiogaiˈanga kira ki.
17 Ka ˈunaˈeri bore ˈana, noaˈa nia kasi
mutala faˈasia kwatelana ru leˈa ki fuana
ngwae ki taˈifau sulia asoa ki, ma nia ka
faˈataˈinia niaˈa talana ˈani ru leˈa neˈe
nia sasiˈi ki. Nia kwatea uta fuamuˈa
faˈasia saena mamanga, ma ka kwatea
fuaˈi ˈai ki ana kaidaˈi kira ki, ma nia
ka kwatea fanga fuamuˈa, ma ka kwatea
maurilamuˈa ka saeleˈa.”
18 Sui bore ˈana na ngwae lifurongo
ki kira ka fata ˈunaˈeri, na fikuˈa neˈe,
kira oga kika kwatea nama ˈada na
kwaisuˈusiˈanga kira ki fuadaroˈo.
19 Ma ti Jiu neˈe kira leka maˈi faˈasia
fanoa ˈi Antiok saena abaˈi kula ˈi Pisidia,
ma fanoa ˈi Ikonium, kira dao maˈi, kira ka
kwate alaˈanga fuana fikuˈa neˈe, ma kira
ka oga taˈa fuana sa Paul ma sa Banabas.
Ma kira ka ˈuia naˈa sa Paul ˈani fau ki,
ma kira ka ˈabalangaˈi nia ˈi maa faˈasia
saena fanoa, ma kira ka dangalua, osiˈana
kira fia fasi nia mae naˈa.
20 Bore ma kaidaˈi ngwae neˈe kira
faˈamamana ki, kira leka maˈi, ma kira
ka uu kalia sa Paul, nia ka tataˈe, ka oli
faˈinida ˈuana ˈi fanoa. Sui ana faˈi asoa
ˈi buri, sa Paul ma sa Banabas kera ka leka
ˈuana fanoa ˈi Derbe.

Kera oli laˈu maˈi ˈuana ˈi Antiok

21 Sa Paul ma sa Banabas kera ka
faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa saena
fanoa ˈi Derbe, ma na ngwae ˈoro ki kira
ka faˈamamana ana sa Jesus. Sui kera
ka oli ˈuana fanoa ˈi Listra, ma fanoa ˈi
Ikonium, ma fanoa ˈi Antiok saena abaˈi
kula ˈi Pisidia.
22 Ma kera ka faˈangasingasia na
faˈamamanaˈanga na ngwae neˈe kira
faˈamamana ki, ma kera ka falangi ada
ˈiri na faˈamamanaˈanga kira ki ka ngasi.
Ma kera ka saea, “ˈI naˈona neˈe kuke ruˈu
saena mauriˈa firi neˈe God ke gwaungaˈi
fafia, kulu ke dao taˈifau nama toˈona na
ˈafitaˈi ˈanga.”
23 Ma ana fanoa neˈeri ki taˈifau, kera
ka filia naˈa ngwae faˈinaˈonaˈo ki fuana

fikulana ngwae God ki. ˈAni foˈongaˈa
ma abu fangaˈa, kera ka kwatea naˈa na
ngwae neˈeri fuana na Aofia neˈe kira
faˈamamana ˈana.
24 Sui kera ka leka faˈasia abaˈi kula
ˈi Pisidia, kera ka dao ana abaˈi kula ˈi
Pamfilia.
25 Ma kera ka faˈarongo ˈani na
Faˈarongoˈa Leˈa saena fanoa ˈi Perga,
sui kera ka leka ˈuana fanoa ˈi Atalia.
26 Sui kera ka leka ˈani gwaˈi baru
faˈasia ˈi neˈeri, ma keraˈa ka oli naˈa
ˈuana fanoa ˈi Antiok. Na fanoa ba
kira talaˈae ana lekaˈa kera faˈasia. Na
fanoa ba ngwae faˈamamana ki kira
kwatedaroˈo saena kwaiˈofeˈanga God,
ˈiri ke ˈafida fuana na raoˈa niniˈa kera
faˈasuia naˈa.
27 Ma ana kaidaˈi kera dao naˈa
ˈi Antiok, kera ka fikua naˈa ngwae
faˈamamana ki, ma kera ka faˈarongoda
ˈani na ru ki taˈifau neˈe God sasia
ˈanidaroˈo. Ma kera ka faˈarongo logo ˈani
neˈe God ˈafida na ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki bore kira ka faˈamamana logo.
28 Ma kera ka taˈi tua tau ˈi neˈeri faˈinia
na ngwae neˈe kira faˈamamana ki.

15

Na fiku lokoˈi ruˈa ˈi Jerusalem

1 Ti ngwae neˈe kira leka maˈi faˈasia
ˈi Judea ˈuana ˈi Antiok, kika faˈamanata
na ngwae neˈe faˈamamana naˈa ki kira
ka ˈuri, “Nia ˈafitaˈi liu fuana God ke
lafu kamu faˈasia taˈangaˈa kamu ki, diˈia
noaˈa kamu kasi ˈolo faˈataˈinia diˈia ba
na taki sa Moses ki saea.”
2 Ma sa Paul faˈinia sa Banabas kera
ka kwaingenge liu faˈi kira sulia ru neˈe.
Ma kira taˈifau kira ka filia sa Paul ma
sa Banabas ma ti ngwae faˈamamana ˈi
Antiok, ˈiri kira ke leka ˈi Jerusalem fuana
alaˈanga faˈinia na ngwae lifurongo ki ma
na ngwae faˈinaˈonaˈo ki sulia ru neˈe.
3 Ma na fikutaˈi ngwae faˈamamana
neˈe ka asungaˈinida naˈa kwau. Ma
kaidaˈi kira leka naˈa, kira liu ana
abaˈi kula ˈi Fonisia ma ˈi Samaria ki,
kira ka faˈarongoa ˈani neˈe na ngwae
ba noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kira abula
naˈa ˈuana God. Ma kaidaˈi na ngwae
neˈe kira faˈamamana ki rongoa naˈa
faˈarongoˈanga neˈeri, kira ka saeleˈa liu.
4 Kaidaˈi sa Paul ma sa Banabas kira dao
naˈa ˈi Jerusalem, na ngwae faˈamamana
ki, ma na ngwae lifurongo ki faˈinia na
ngwae faˈinaˈonaˈo ki, kira ka kwaloda.
Ma kira ka faˈarongo ˈani na ru neˈe God
ka sasiˈi ˈanida ˈi safitana ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki.
5 Bore ma ti ngwae ana ngwae neˈe kira
faˈamamana ma kira ana fikutaˈi ngwae
Farasi ki, kira tataˈe kira ka fata ˈuri,
“Na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, diˈia
kira faˈamamana ana sa Jesus, kike ˈolo
faˈataˈinia nama, ma kulu saea fuada kika
roˈo logo sulia na taki sa Moses ki diˈia
nama kiaˈa na ngwae Jiu ki.”
6 Ma na ngwae lifurongo ki faˈinia na
ngwae faˈinaˈonaˈo ki, kira ka fiku fuana
lokoˈi ru ˈanga sulia ru neˈe.
7 Ma buri ˈana na alaˈanga keta neˈe kira
sasia ka sui, sa Peter ka tataˈe, ka fata ˈuri,
“Ngwaefuta nau kina ˈae, kaumulu saiana,
tau naˈa maˈi God nia fili nau safitamuˈa
ˈiri nai faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa
neˈe fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki,
ˈiri kira ke rongoa logo ˈada ma kira ke
faˈamamana.
8 Ma God neˈe nia saiana manata-
lana ngwae ki taˈifau, nia ka faˈataˈinia
kwalolana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki
ˈani kwatelana Anoˈi ru Abu fuada, diˈia
logo neˈe nia kwatea fuakulu.
9 Ma ka noaˈa ta ˈinifilifiliˈanga safi-
takulu ma faˈinia kiraˈa. Nia ka rufuanata
ana taˈangaˈa kira ki, duˈungana kira
faˈamamana ana sa Jesus.
10 Ma God faˈataˈinia fuaka ka sui naˈa,
noaˈa nia kasi oga neˈe kamu ke kwatea
laˈu ta ˈafitaˈiˈanga fuada ˈani taki ki,
osiˈana neˈe koˈo kia ki ma kiaˈa bore,
noaˈa kulu kasi sai goˈo ana roˈongaˈa
sulia. Aia, ma diˈia kaumulu kwatea naˈa
ta ˈafitaˈiˈanga ˈunaˈeri fuana ngwae neˈe
kira faˈamamana ana sa Jesus ki, God ke
baˈa saetaˈa fuamuˈa.
11 Kulu faˈamamana neˈe God faˈamauri
kulu faˈasia taˈangaˈa kulu ki ˈani tae neˈe
sa Jesus sasia fuakulu ˈani leˈangaˈa nia
fuaka. God faˈamauri logo ˈunaˈeri ana
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.”
12 Ma na fikuˈa neˈe, kira ka tua aroaro
kaidaˈi kira rongoa sa Banabas ma sa Paul
kera faˈarongo ˈani ru ni ˈarefoˈanga ki
ma na ru faˈanadaˈa ki neˈe God ka sasiˈi
ˈani keraˈa fuada ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki.
13 Ma ˈi buri ˈana kera alaˈa ka sui, sa
James ka fata ˈuri, “Ngwaefuta nau kina
ˈae, muke fafarongo nau basi.
14 Sa Peter ba fata ka fiˈi sui goˈo
kwau sulia ba God eta faˈataˈinia naˈa
alafeˈanga nia fuana ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki ˈani kwalolada faˈasia ˈi safitana
ngwae ki ˈiri kira ka roˈosulia.
15 Ma na profet ki kira ka fata logo
ˈunaˈeri, diˈia naˈa ba na Kerekereˈa Abu
saea,
16 ‘God ka fata ˈuri, Ta asoa ˈana, nai
baˈa oli maˈi, ma nai baˈa taˈea

na gwaungaˈinga sa David neˈe nia
ˈasia naˈa.
Nai baˈa taˈea oretana ru ana, ma nai faˈa
uua laˈu.
17 Ma na ngwae matamata ki, kira ke baˈa
leka maˈi siaku.
Ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, nau
ku saeda naˈa ˈani ngwae nau ki.
18 God neˈe saea, ba nia faˈarongo ˈua naˈa
maˈi ˈani ru neˈe ˈi naˈo.’ ”✡

19 Aia, ma sa James ka alaˈa laˈu ka fata
ˈuri, “Nau ku manata ˈuri, noaˈa kulu kasi
kwatea laˈu ta ˈafitaˈiˈanga fuana ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kira abula
taˈifau naˈa ˈuana God.
20 Nia leˈa kulu ke kerekere fuada, kulu
ka faˈarongo kira ˈani neˈe noaˈa kira kasi
ˈania ta fanga neˈe kira foˈosi ˈani fuana
malamala god ki, ma kira ka lia sulida
faˈasia na kakabaraˈanga, ma noaˈa kira
kasi ˈania logo ta ru mauri neˈe kira liˈoa,
ma noaˈa kira kasi ˈania logo ta ˈabu.
21 Osiˈana na taki niniˈa sa Moses ki,
kira toˈomani ˈua naˈa maˈi ˈi saena luma
fuana foˈongaˈa kira ki ana asoa ana Sabat
ki taˈifau, ma na fatalada ka faˈatalo naˈa
ˈania saena fanoa kira ki taˈifau.”

*Kerekereˈa fuana ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki*

22 ˈUnaˈeri na ngwae lifurongo ki, ma
na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma na fikutaˈi
ngwae faˈamamana ki taˈifau, kira ka filia
ti ngwae ada ˈiri kira ka asungaˈinida
kwau ˈuana Antiok faˈinia sa Paul ma sa
Banabas. Kira filia sa Judas neˈe kira
saea logo ˈani sa Barsabas, ma sa Silas,
osiˈana keroˈa ro ngwae faˈinaˈonaˈo ki
ana fikutaˈi ngwae kira.
23 Ma na kerekereˈa ˈuri neˈe kira kwa-
tea faˈinida,
“Kaimili na ngwae lifurongo ki, ma
na ngwae faˈinaˈonaˈo ki neˈe na ng-
waefuta kamu ki ana na Aofia, kami
kwatea kwau alaˈanga leˈa leˈa kami ki
fuamuˈa na bara ngwai asina na ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, neˈe kamu tua ˈi
Antiok, ma ˈi Siria, ma ˈi Silisia.
24 Kaimili rongoa fasi ti ngwae ana
kaimili neˈe kira leka kwau, ma kira ka
kwatea naˈa manata buli musikulaˈanga
fuamuˈa ˈani fatalada. Ma noaˈa kami kasi
asungaˈinida fuana sasilana ru neˈeri.
25 Ta neˈe kami ka fiku alafafia ru neˈe
ˈi safitamiˈa, ma kami filia ti ngwae ngali
alaˈanga, ma kami ka asungaˈinida kwau
siaumulu. Kira ke baˈa leka kwau faˈinia
kwaima leˈa kia ki sa Paul ma sa Banabas.
26 Kera ro ngwae neˈe kera kwate dan-
galu ana na mauri ladaroˈo fuana na raoˈa
madumadu fuana na Aofia kia sa Jesus
Christ.
27 ˈUnaˈeri niniˈa kami ka kwatea logo
kwau sa Judas ma sa Silas ˈiri kera ke tala
fata adaroˈo sulia na ru neˈe kami keresia
kwau.
28 Osiˈana na Anoˈi ru Abu faˈi kaimili,
kami alafafia, noaˈa kami kasi alua laˈu ta
ˈafitaˈiˈanga ˈi fafi kamu. Ru neˈe ki goˈo
neˈe muke roˈo nama suliˈi:
29 Noaˈa kamu kasi ˈania ta fanga neˈe
kira foˈosi ˈani fuana na malamala god
ki, ma noaˈa kamu kasi ˈania ta ˈabu.
Ma noaˈa kamu kasi ˈania ta ru mauri
neˈe kira liˈoa. Ma muke tua faˈasia na
kakabaraˈanga. Ma diˈia neˈe kamu tua
faˈasia na ru neˈeri ki, nia leˈa liu.”

30 Ma kira ka kwatea na ngwae neˈeri
ki neˈe kira ngali faˈarongoˈanga, kira ka
leka ˈuana ˈi Antiok. Ma kika fikua naˈa
ngwae neˈe kira faˈamamana ki taˈifau,
ma kira ka kwatea naˈa ru neˈe kira
keresia fuada.
31 Ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kira
toˈomani taˈifau naˈa, kira ka saeleˈa liu,
osiˈana neˈe alaˈanga neˈeri ki gwalea
naˈa manatalada.
32 Ma sa Judas ma sa Silas, kera ka alaˈa
fuada ka tau liu naˈa, ma kera ka kwatea
ramoˈalaˈalaˈanga ma na ngasingasiˈanga
fuada, osiˈana keraˈa ro profet ki.
33-34 Ma ˈi buri ˈana keraˈa tua ˈi
neˈeri sulia bara asoa ka sui, na bara
ngwai asina neˈeri ka asungaˈinidaroˈo
ˈani na aroaroˈanga, ma kera ka oli naˈa
ˈi Jerusalem.*
35 Ma sa Paul ma sa Banabas keraˈa ka
tua laˈu ˈi Antiok. Ma keroˈa faˈinia na
ngwae ˈoro ki kira ka faˈamanata, ma kika
faˈatalo ˈani fatalana na Aofia.

*Sa Paul ma sa Banabas kera tua matali
naˈa*

36 Buri ˈana bara madamo ka sui naˈa, sa
Paul ka fata ˈuri fuana sa Banabas, “Koro
oli laˈu fasi ˈiri koro ke maa toˈona na
ngwaefuta koro ki ana maˈe fanoa ba koro
faˈarongo maˈi ˈani na fatalana na Aofia,
fasi ˈiri koro ke saiana na tualada faˈuta
naˈa niniˈa.”
37 Ma sa Banabas ka oga liua fasi sa John
Mark ka leka faˈinidaroˈo.
38 Bore ma sa Paul neˈe manatana sulia
noaˈa kasi leˈa fuana sa John Mark neˈe
ka leka faˈi keroˈa, osiˈana nia oli logo
faˈasidaroˈo ˈi Pamfilia, ma noaˈa kasi leka

✡ **15:18** Emos 9:11-12 * **15:33-34** ˈOrolana kerekereˈa ˈua noaˈa kasi ˈadoa verse 34, “Bore ma sa Silas ka manata ˈakoˈako liu fasi ˈiri ka tua goˈo ˈana ˈi neˈeri ˈi Antiok.”

na'a fa'i kera'a fuana na fa'asuilana na rao'a.
39 Ma sa Paul fa'inia sa Banabas kera
ka kwaingilongiloi 'i safitadaro'o, ma
kera ka takalonga'inidaro'o na'a kwailiu.
'Una'eri sa Banabas ka ba'ea na'a sa
Mark, kera ka to'ofolo 'uana bubunga 'i
Saeprus.
40 Ma sa Paul ka filia na'a sa Silas, 'iri
kera ke leka. Ma ti ngwae ne'e kira
fa'amamana ki kira ka asunga'inidaro'o
na'a, buri 'ana ne'e kira kwateda na'a
fuana na Aofia fasi 'iri ke lia suli kera.
41 Ma kera ka leka, ma kera ka liu saena
aba'i kula 'i Siria ma 'i Silisia ki. Ma kera
ka fa'angasingasia na fa'amamana'anga
na ngwae ne'e kira fa'amamana ki.

16

Sa Timoti leka fa'inia sa Paul ma sa Silas

1 Ma sa Paul ka leka ma ka dao ana fanoa
'i Derbe ma 'i Listra ki. Ma ta'i ngwae
fafarongo ne'e satana sa Timoti nia tua 'i
ne'eri. Ma te'a nia ne'e kini Jiu ma nia
fa'amamana logo, bore ma na ma'a nia
go'o ne'e ngwae 'i Grik.
2 Ma na bara ngwai asina ana Aofia ki 'i
Listra ma 'i Ikonium ki, kira ka saele'a liu
fa'inia sa Timoti.
3 Ma osi'ana ne'e sa Paul oga sa Timoti
ka leka fa'inia, nia ka 'olo fa'ata'inia
nama ana 'iri ke fa'a ogale'a ngwae Jiu
ki. Nia sasia ru ne'eri, osi'ana ne'e Jiu ki
ta'ifau ne'e kira tua ana fanoa ne'eri ki,
kira sai logo ana ne'e na ma'a sa Timoti
nia na ngwae Grik ne'e sasi ma noa'a nia
kasi 'olo fa'ata'inia 'ua sa Timoti.
4 Ma ana kaida'i kira leka ma kira ka
liu ana fanoa ki, kira ka kwatea na taki
ki fuana ngwae ne'e kira fa'amamana ki.
Na taki ne'eri ki, na ngwae lifurongo ki ma
na ngwae fa'ina'ona'o ki ne'e kira keresia
'i Jerusalem. Ma kira ka saea nama fuana
ngwae ki 'iri kira ke ro'osulia.
5 Ma kira ka fa'angasingasia na fikuta'i
ngwae fa'amamana saena fanoa ne'eri ki,
ma ana asoa ki ta'ifau 'i burina, ngwae
faolu 'oro ki logo kira ka fa'amamana.

Kaida'i sa Paul lisia na fa'ata'inga

6 Ma sa Paul fa'inia na ngwae kwaima
nia ki, kira leka liu saena aba'i kula 'i
Frigia ma 'i Galesia ki, osi'ana ne'e Ano'i
ru Abu luia noa'a kira kasi fa'arongo 'ani
Fa'arongo'a Le'a ana aba'i kula 'i Asia.
7 Kaida'i kira dao bolo fa'inia aba'i kula
'i Misia, kira ka ili 'uana leka'a 'uana 'i
Bitinia. Bore ma na Ano'i ru Abu noa'a
kasi ala'anida.
8 'Una'eri ne'e, kira ka daofa'i liu na'a
adulu fa'asia 'i Misia, ma kira ka leka
'uana fanoa 'i Troas.
9 Ma ana rodo ne'e kira teo 'i ne'eri, sa
Paul ka lisia na fa'ata'inga. Nia lisia ta'i
ngwae ana aba'i kula 'i Masedonia uu, ma
ka kwaiamasi ka 'uri, "'Oke leka ma'i 'i
Masedonia 'iri 'oke kwai'afi aimili!"
10 Ma kaida'i sa Paul nia lisia na'a
fa'ata'inga ne'eri, kami ka sasi aka'u na'a
fuana leka'a 'uana aba'i kula 'i Mase-
donia,* du'ungana kami saiana God oga
kaimili ke leka fa'arongo 'ani Fa'arongo'a
Le'a logo fuana ngwae ki 'i ne'eri.

'I Lidia nia fa'amamana ana sa Jesus

11 Sui kami ka leka fa'asia fanoa 'i Troas
'ani faka, kami ka to'ofolo 'uana bubunga
'i Samotres, ma fa'i asoa buri 'ana, kami
ka leka 'uana fanoa 'i Neapolis.
12 Kami ta'e fa'asia 'i ne'eri, kami ka
leka sulia tala 'i tolo 'uana fanoa 'i Filipae,
na ma'e fanoa 'inoto'a saena aba'i kula
'i Masedonia, ma'e fanoa ne'eri ngwae 'i
Rom ki ne'e kira gwaunga'i ana. Kami
ka tua saena ma'e fanoa ne'eri sulia kala
bara asoa.
13 Ma ana Sabat, na asoa ana ma-
malo'anga kami leka fa'asia fanoa ne'eri,
kami ka leka 'uana ninimana ta'i kafo,
osi'ana ne'e kami fia fasi kula fuana
fo'onga'a Jiu ki nia 'i ne'eri. Ma kami ka
tua 'i ano, mika ala'a fuana kini ki ne'e
kira fiku 'i ne'eri.
14 Ta'i kini adulu 'i ne'eri ne'e kira
rongo kaimili ne'e 'i Lidia, fa'asia fanoa
doe 'i Taeataera, nia saungani ma ka
'oifoli 'ani toro ne'e ni'i meo borabora'a
ki. Nia'a bore fo'osia logo God, ma
God ka 'ifingia na'a manatana 'iri nia ka
fafarongoa sa Paul, ma ka fa'amamana
ana na ru ne'e nia sae'e ki.
15 'Una'eri nia'a fa'inia na ngwae saena
luma nia ki, kira ka siuabu ta'ifau. Ma nia
ka sae kaimili ka 'uri, "Osi'ana ne'e kamu
alafafia ne'e nau ku fa'amamana na'a ana
na Aofia, nau ku oga muke leka ma'i ma
muka tua 'i luma nau." Ma kaimili ka tua
'i luma nia sulia na'a fatalana.

Saena luma ni lokafo 'i Filipae

16 Ana ta'i asoa, kaida'i kami leka 'uana
kula ni fo'onga'a, kami ka dao to'ona ta'i
sari'i ne'e ano'i ru ta'a sura ana. Na sari'i
ne'eri nia rao 'o'o ana ti ngwae saena
fanoa ne'eri. Osi'ana ne'e ano'i ru ne'eri,
nia saiana ka saea fuana ngwae ki 'ani na
tae ki ne'e ke ba'a dao ma'i fuada. Ma
nia ka ngalia na'a mani 'oro fuana ngwae
ne'e lia sulia ki 'ani rao'a ne'eri.

* **16:10** Sa Paul fa'inia kwaima nia ki dao to'ona sa Luke ana fanoa 'i Troas.

17 Ma na sariˈi neˈe ka leka sulia sa
Paul faˈi kaimili, ma nia ka ri koko ka
ˈuri, “Na ngwae neˈe ki, kiraˈa na ngwae
kira rao fuana God neˈe ˈinotoˈa liu. Kira
faˈarongo kamu ˈani na tae neˈe God sasia
fuana faˈamauri lamuˈa.”
18 Nia sasia ru neˈe sulia asoa ˈoro ki,
leleka sa Paul ka toˈetoˈela liu, ma ka
abula fuana ka fata ˈuri fuana anoˈi ru taˈa
neˈeri, “ˈAni satana sa Jesus Christ, nau ku
baˈe ˈoe, ˈoke ruˈu maˈi faˈasia na sariˈi
neˈana!” Ma na anoˈi ru taˈa neˈeri ka
ruˈu naˈa ˈi maa ana kaidaˈi neˈeri.
19 Ma kaidaˈi na ngwae ˈaˈana ana na
sariˈi neˈeri kira saiana neˈe na raoˈa
nia ˈani talana anoˈi ru taˈa ka sui naˈa,
ma noaˈa kira kasi baˈa ngali mani naˈa
faˈasia, kira ka daua sa Paul ma sa Silas,
ma kira ka ˈabalangaˈi kera siana na
ngwae faˈinaˈonaˈo ki maana usiˈa.
20 Kira ka talaˈidaroˈo maˈi siana ngwae
faˈinaˈonaˈo ki faˈasia ˈi Rom, ma kira
ka fata ˈuri, “Na ro ngwae neˈe ki, kera
ro ngwae Jiu ki, ma kera ka kwatea na
firuteˈanga saena fanoa neˈe kulu.
21 Kera ka faˈamanata ˈani na falafala
neˈe noaˈa ˈiri bolo faˈinia na taki kulu
ki. Osiˈana kuluˈa ngwae Rom ki lala, ma
ka ˈafitaˈi liu fuana kulu ka sasi sulia na
falafala kera ki!”
22 Aia, na ngwae ˈoro neˈe kira fiku ˈi
neˈeri, kira ka fiku fai fafidaroˈo logo. Ma
na ngwae faˈinaˈonaˈo ki ka fata totongaˈi
fuana ngwae ni ofoˈa ki ˈiri kira gasia naˈa
toro sa Paul ma sa Silas ki, ma kika ulasi
keroˈa.
23 Buri ˈana kira ulasidaroˈo ka totonge
naˈa, kira ka aludaroˈo saena luma ni
lokafo, ma kira ka saea fuana ngwae neˈe
folo ˈusia na luma ni lokafo neˈeri ˈiri ka
fono ngasi ˈusidaroˈo.
24 Ma na ngwae folo neˈeri, kaidaˈi nia
rongoa naˈa alaˈanga neˈeri ki, nia ka ngali
kera, ka alu kera ana maˈe luma ˈi saena,
sui ka firi fafia naˈa ˈaedaroˈo ˈi safitana
ro reba ˈai kulu ki.
25 Aia, kaidaˈi bolo faˈinia tofongana na
rodo, sa Paul ma sa Silas kera foˈo, ma kera
ka ngulia naˈa ngu ki fuana God. Ma na
ngwae neˈe kira tua logo saena luma ni
lokafo neˈeri, kira ka fafarongoa keroˈa.
26 Ma ngwano bore ma na tikitiki doe
nia ˈasua naˈa luma ni lokafo neˈeri, ma
na babatoˈolana luma neˈeri bore ka saola
naˈa logo. Ma na babalita ki ana luma
neˈeri ka ˈifi taˈifau, ma na kwalo ana lali
salo neˈe kira firi fafia ˈani ngwae neˈeri ki
saena luma ka aloge taˈifau naˈa faˈasida.
27 Ma na ngwae folo neˈeri ka lebe
maˈi faˈasia maliuˈa, ma ka lisia neˈe na
babalita ki ˈifi taˈifau naˈa, ma ka fia fasi
neˈe ngwae baera ki neˈe kira firi fafida,
kira tafi taˈifau naˈa. Ma nia ka lafua na
sele ni ofoˈa nia fasi ˈiri ke saungi nia
naˈa ˈana talana, osiˈana nia saiana neˈe
na ngwae faˈinaˈonaˈo nia ki, kira ke baˈa
saungia diˈia neˈe ngwae neˈeri ki kira tafi.
28 Bore ma sa Paul ka ri koko ka ˈuri,
“Noaˈa ˈoe kosi sasi laˈu ta ru ˈira ana
ˈaeˈo talamu! Kaimili niniˈa tua taˈifau
goˈo ˈaimili!”
29 Ma na ngwae folo neˈe ka saefilo
ˈuana faˈi unu ki, ma ka ruˈu likotaˈi maˈi
faˈinia na lebelebeˈa, ma ka bobo uruuru
ˈi ˈaena sa Paul ma sa Silas.
30 Sui nia ka talaˈidaroˈo ˈi maa, ka
saefilo kera ka ˈuri, “Ro ngwae ˈaˈana neˈe
ki ˈae, tae neˈe nai baˈa sasia ˈiri God ke
faˈamauri nau?”
31 Kera olisia kera ka ˈuri, “ˈOke
faˈamamana ana na Aofia sa Jesus ˈiri God
ke faˈamauri ˈoe, ˈaeˈo faˈinia na tuaˈa
ˈoe.”
32 Ma kera ka faˈarongo ˈani fatalana na
Aofia fuana, ma fuana na ngwae neˈe kira
tua logo saena luma nia ki, ma kira ka
faˈamamana naˈa.
33 Ana agi rodo neˈeri nama goˈo, na
ngwae folo neˈeri ka talaˈi keroˈa, ka
taufia naˈa maˈe maala ki ˈi nonida, ka sui
niaˈa faˈinia na tuaˈa nia, kira ka ˈaliˈali
kira ka siuabu naˈa.
34 Sui nia ka talaˈia sa Paul ma sa Silas,
kira ka leka ˈuana luma nia, ma nia ka
saredaroˈo. Ma nia faˈinia na tuaˈa nia,
kira ka saeleˈa liu, sulia kira faˈamamana
naˈa ana God.
35 Sui ˈi ˈofodangi, na ngwae
faˈinaˈonaˈo ˈi Rom ki, kira kwatea
fatalada fuana ti ngwae ˈaˈana ana ofoˈa
kira ka ˈuri, “Muke leka, muka faˈarongoa
naˈa ngwae folo baera ˈiri ka talaˈia ro
ngwae ba kiri ˈi maa faˈasia saena luma
ni lokafo baera.”
36 ˈUnaˈeri goˈo na ngwae folo neˈeri
ka leka ka faˈarongoa sa Paul ka ˈuri,
“Na ngwae faˈinaˈonaˈo ki kira saea maˈi
fuaku ˈaeˈo faˈinia sa Silas, moro ka leka
naˈa ˈamuroˈo ˈi maa. Koroˈo ke leka
aroaro naˈa ˈamuroˈo ana kaidaˈi neˈe.”
37 Bore ma sa Paul olisia ka fata ˈuri
fuana ngwae ˈaˈana kira ki, “Na ngwae
faˈinaˈonaˈo ˈi Rom ki noaˈa ˈiri mata-
langaˈi keroˈo ˈua, bore ma kira ulasi
keroˈo ˈi maana ngwae ˈoro ki. ˈUnaˈeri
ma kira ka alu keroˈo saena luma ni lokafo.
Ma na ru neˈeri noaˈa ˈiri saga, osiˈana
keroˈo na ngwae Rom ki logo niniˈa! Ma
kaidaˈi neˈe, kira oga kika olitaˈi ago laˈu
ana keroˈo. Noaˈa liu goˈo! Keroˈo oga
na ngwae faˈinaˈonaˈo ˈi Rom ki nama
neˈe kike leka maˈi ˈi neˈe, ˈiri kike loge
keroˈo!”

38 Ma na ngwae ˈaˈana kira ki ana
ofoˈa kira leka, kira ka faˈarongo ˈani
na alaˈanga neˈeri ki siana ngwae
faˈinaˈonaˈo ˈi Rom ki. Ma ana kaidaˈi
kira rongoa neˈe sa Paul ma sa Silas kera
ro ngwae ˈi Rom ki logo, kira ka maˈu liu.
39 Ma kira ka leka maˈi siadaroˈo, ma
kira ka kwaimanatai fuadaroˈo. Sui kira
ka talaˈi keroˈa ˈi maa faˈasia saena luma
ni lokafo, ma kira ka kwaiamasi ana
keroˈa, fasi ˈiri kera ke leka naˈa adaroˈo
faˈasia fanoa neˈeri.
40 Kaidaˈi sa Paul ma sa Silas kera ruˈu
faˈasia luma ni lokafo, kera ka leka saena
luma ˈi Lidia. ˈI neˈeri kera ka dao
toˈona na ngwae neˈe kira faˈamamana
ki, ma kera ka kwatea naˈa alaˈanga ana
kwairaduˈanga fuada, sui kera ka fiˈi leka
naˈa adaroˈo faˈasia ˈi Filipae.

17

ˈI Tesalonika

1 ˈUnaˈeri sa Paul faˈinia sa Silas, kera
leka, kera ka liu ana fanoa ˈi Amfipolis,
ma ˈi Apolonia ki, sui kera ka dao ana
fanoa ˈi Tesalonika, kula ba na luma fuana
foˈongaˈa Jiu ki nia teo ana.
2 Ma ˈi neˈeri, sa Paul leka saena luma
fuana foˈongaˈa Jiu ki sulia na falafala
neˈe nia ˈidufaˈi sasia ana fanoa ki. Ma
ana uulu asoa ana Sabat kwalokwalo ki,
nia ka alaˈa faˈinia na ngwae ki, ma ka fata
sulia na Kerekereˈa Abu fuada.
3 Nia ka fada ma ka toˈomani na
Kerekereˈa Abu fuana faˈataˈilana neˈe na
Christ na ngwae God filia, nia ka nonifii
nama nia ka mae, sui ka fiˈi tataˈe faˈasia
maeˈa. Sa Paul ka fata ˈuri, “Sa Jesus nini
nau ku faˈataloˈania fuaumulu neˈe, niaˈa
naˈa neˈe na Christ na ngwae neˈe God
filia.”
4 Ma ti ai ana ngwae Jiu ki kira ka
faˈamamana, ma kira ka ˈado faˈinia sa
Paul ma Silas, ma ti kini faˈinaˈonaˈo
ˈoro logo faˈasia saena maˈe fanoa neˈeri
faˈinia ti ngwae ˈoro faˈasia ˈi Grik neˈe
kira auraˈea God.
5 Bore ma ti ngwae Jiu noaˈa kira kasi
saeleˈa neˈe na ngwae ˈoro ki leka sulia
sa Paul ma sa Silas, ma kira ka fikua
ngwae taˈa ki neˈe kira liliu ˈoˈo goˈo
ˈada maana usiˈa, ˈiri kira ke fiku faˈinia
taˈi fikutaˈi ngwae saetaˈa ki. Ma kira ka
faˈangalungalua liu naˈa na fanoa neˈeri,
ma kira ka alasia na luma sa Jason, osiˈana
kira oga kika daua sa Paul ma sa Silas, ˈiri
kike talaˈi kera siana na ngwae ki.
6 Bore ma kaidaˈi noaˈa kira kasi dao
toˈo adaroˈo, kira ka daua lala sa Jason
faˈinia ti ngwae neˈe kira faˈamamana,
ma kira ka ˈabalangaˈi kira siana ngwae
faˈinaˈonaˈo ki saena fanoa, ma kira ka
fai fafida, kira ka rikoko kika ˈuri, “Ngwae
neˈe ki, kira sasia ru taˈa liu ki saena fanoa
ˈoro ki! Ma kira ka leka laˈu maˈi saena
maˈe fanoa nini kulu,
7 ma sa Jason ka gonida saena luma nia.
Kiraˈa taˈifau goˈo kira ˈoia na taki na
tatalafaˈa ˈinotoˈa kulu ˈi Rom, osiˈana
kira saea fasi ta taˈi tatalafaˈa laˈu neˈe
satana sa Jesus.”
8 Ma na alaˈanga neˈeri ki, ka kwatea
naˈa ngalungaluˈa doe fuana na fikuˈa
neˈeri faˈinia na ngwae faˈinaˈonaˈo ki.
9 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki kira ka
silolongaˈinia sa Jason faˈinia ti ngwae
laˈu, ˈiri kira ka kwate mani fuana loge-
lada. Na mani neˈeri diˈia na eta fataˈanga
neˈe sa Paul ma sa Silas noaˈa keraˈa kasi
fulia laˈu ta ngaluˈa saena na fanoa neˈeri.
ˈUnaˈeri kira ka fiˈi logeda naˈa kwau.

ˈI Berea

10 Ana kaidaˈi neˈeri nama ma nia
ka rodo naˈa maˈi, na ngwae neˈe kira
faˈamamana ki kira ka kwatea sa Paul ma
sa Silas ˈuana fanoa ˈi Berea. Kaidaˈi kera
dao kwau ana, kera ka leka saena luma
fuana foˈongaˈa Jiu ki.
11 Na ngwae ˈi neˈeri ki kira toˈo ana
falafala neˈe leˈa ka liufia mala na ngwae
ana ˈi Tesalonika, osiˈana kira oga liua
rongolana tae neˈe sa Paul nia saea. Ma
ana asoa ki taˈifau goˈo, kira toˈomani na
Kerekereˈa Abu fasi ˈiri kira ka saiana tae
neˈe sa Paul saea nia mamana.
12 Ma na ngwae ˈoro ˈi Jiu ki, kira ka
faˈamamana, ma na kini faˈinaˈonaˈo ˈoro
Grik ki, ma na ngwae ˈoro ki logo ˈi Grik,
kira ka faˈamamana.
13 Bore ma kaidaˈi neˈe ngwae ˈi Jiu ki
neˈe kira tua ˈi Tesalonika, kira rongoa sa
Paul nia faˈarongo logo ˈani fatalana God
ˈi Berea, kira ka leka logo maˈi ˈi neˈeri,
ma kira ka kwatea ma na ngwae ˈi Berea
ki kika saetaˈa, ma kika booa taˈi ngalu
ngaluˈa doe ˈi neˈeri.
14 Ma ˈunaˈeri goˈo, ti ngwae neˈe kira
faˈamamana, kira ka kwatea sa Paul ˈuana
fafona asi faˈasia fanoa ˈi Berea. Bore ma
sa Silas ma sa Timoti, kera ka tua naˈa
adaroˈo ˈi Berea.
15 Ma na ngwae neˈe kira talaˈia sa Paul
ki kira leka faˈinia, kira ka dao naˈa ˈi
Atens. Sui mala kira fiˈi oli ˈuana ˈi Berea
faˈinia alaˈanga sa Paul ki fuana sa Silas
ma sa Timoti, ˈiri kera ka leka ˈaliˈali
siana.

ˈI Atens

16 Ma kaidaˈi sa Paul tua naˈa ˈi
Atens masia sa Silas ma sa Timoti, nia
kwaimanatai liu, osiˈana nia lisia na
nununa malamala god ˈoro ki fuana

foˈosilani niˈi teo saena fanoa neˈeri ˈi Atens.
17 Nia neˈe kwatea ma nia ka leka saena
luma fuana foˈongaˈa na Jiu ki, ma ka alaˈa
fuana Jiu ki, ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki neˈe kira auraˈea God. Ma nia ka
alaˈa logo maana fuli usiˈa sulia asoa ki
fuana na ngwae neˈe kira liliu ˈoˈo goˈo
ˈada ki.
18 Ma ti faˈamanata logo ana ngwae Grik
ki neˈe kira saeda ˈani "Epikurean" ma
"Stoik," kira olisuˈusuˈu logo faˈinia sa
Paul. Ma ti ai ada kira ka fata ˈuri, "Tae
lala niniˈa ngwae lafe kinaˈi ru neˈe oga
ke saea re?"
Ma ti ai ana ngwae neˈeri ki kira ka fata
ˈuri, "Lisilana diˈia nia oga kuke foˈosia
lala na god matamata ki niniˈa." Kira fata
ˈunaˈeri osiˈana sa Paul faˈarongo sulia sa
Jesus, ma na tataˈe oliˈa faˈasia na maeˈa.
19 Ma kira ka talaˈia sa Paul ˈi naˈona na
fikutaˈi ngwae lokoˈi ru neˈe kira saea ˈani
"Areopagus," kira ka fata ˈuri, "Kaimili
oga kami ke saiana na faˈamanataˈanga
faolu niniˈa ˈoko fata sulia kwa.
20 Osiˈana ru niniˈa kami rongoa ˈoko
saea nia matamata liu mala faˈasia na ru
neˈe kami rongoˈi ˈi naˈo ki, ma kami ka
oga mika saiana na fadalani."
21 (Kira fata ˈunaˈeri, osiˈana na ngwae
ˈi Atens, ma na ngwae neˈe kira leka maˈi
fuana tuaˈa ˈi Atens ki, kira oga alaˈanga
ana asoa ki sulia ma na fafarongolana na
tae ki neˈe faolu.)
22 Ma sa Paul ka uu ˈi naˈoda na fikuˈa
neˈeri ana ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma ka
fata ˈuri, "Kamu ngwae ana ˈi Atens, nau
ku lisia kaumulu oga liua foˈosilana god
sulia falafala saga ki.
23 Osiˈana kaidaˈi nau ku liu saena fanoa
kamu, nau ku lisia na kula ni foˈo kamu
ki, ma nau ku lisia maana taˈi fuli fuˈa,
kamu keresia na alaˈanga ˈuri, 'Fuana
na god neˈe noaˈa kulu ˈiri saiana.' Ma
na God niniˈa kamu foˈosia ma noaˈa
kamu kasi saiana, niaˈa naˈa neˈe nau ku
faˈataloˈania fuamuˈa.
24 God neˈeri saungaˈinia na magalia
ma na ru ki taˈifau ˈi saena, niaˈa neˈe
gwaungaˈi fafia asi, ˈi langi, ma ˈi ano,
ma noaˈa kasi tua ˈi saena luma abu neˈe
ngwae saungaˈinia.
25 Ma noaˈa nia kasi boˈoboˈo goˈo ˈuana
ta ru neˈe ngwae ki saiana kira ka sasia
fuana, osiˈana niaˈa ˈana talana neˈe kwa-
tea mauriˈa fuana ngwae ki taˈifau, ma
ka kwatea fuada na ru ki taˈifau neˈe kira
boˈoboˈo ˈuana.
26 Ma ana na etangilana maˈi, God nia
saungaˈinia goˈo taˈi ngwae, ma faˈasia
taˈi ngwae neˈeri nia ka saungaˈinia naˈa
ngwae ˈoro matamata kwailiu ki, ma ka
alu kira saena magalia taˈifau. ˈI naˈona
mala neˈe nia saungaˈinia ru ki taˈifau, ma
niaˈa ˈana talana ka alua naˈa kaidaˈi ki
ma nia ka faˈiboa naˈa kula ki neˈe kika
tua ani.
27 Nia sasia ru neˈe ˈiri ngwae ki kika
lulu ˈuana, ma kira fiˈi dao toˈona taka
diˈia kira lulu ngangata ˈuana. ˈUnaˈeri
bore ˈana God noaˈa kasi tua tau goˈo
faˈasi kia.
28 Ma ta ngwae ba fata ˈuri, 'Sulia niaˈa
naˈa neˈe kulu ka mauri, ma kulu ka saola
ma kulu ka tua.' Ma ta ngwae ana ngwae
kerekere kamu ki ka saea logo, 'Kulu na
ngela God ki logo.'
29 Osiˈana kiaˈa na ngela nia ki, noaˈa
kulu kasi fia fasi God niaˈa ta ru goˈo ˈana,
diˈia ta nunuˈi ru neˈe ngwae saungaˈinia
ˈani gol, nama silva, nama ta fau. Nia
noaˈa kasi diˈia ta ru neˈe ngwae goˈo ˈana
ka saungaˈinia ˈani saiˈi ruˈa nia.
30 ˈI naˈo God noaˈa kasi matalangani ta
ngwae neˈe foˈosia na malamala god ana
kaidaˈi noaˈa nia kasi sai ˈua ana. Bore
ma ana kaidaˈi neˈe, nia saea naˈa fuana
ngwae ana fanoa ki taˈifau ˈiri kike kakari
alifaˈi faˈasia na taˈangaˈa kira ki,
31 osiˈana nia alua naˈa asoa ˈiri nia
ke baˈa matalangani na ngwae ki taˈifau.
Na matalangaˈinga nia ka ˈoloˈolo, ma
nia ka filia naˈa taˈi ngwae ˈiri nia ke
matalangaˈinia na ngwae ki. Ma nia
ka faˈataˈinia naˈa na ngwae ni kwai
matalangaˈi neˈeri fuana ngwae ki taˈifau
ˈani taˈelana na ngwae neˈeri faˈasia na
maeˈa!"
32 Kaidaˈi ngwae ki kira rongoa neˈe
sa Paul alaˈa sulia tataˈenga faˈasia na
maeˈa, ti ngwae ada ka gaˈasia, ma kira
ka ˈoidorole ˈani. Bore ma ti ai ada kira
ka saea, "Kaimili oga ˈoke fata laˈu sulia
ru neˈe kwa."
33 Ma sa Paul ka leka naˈa ˈana faˈasia
na fikuˈa neˈeri.
34 Ma ti ngwae kira ka ˈado faˈinia, ma
kira ka faˈamamana. Ma taˈi ngwae ada
neˈe satana sa Dionisius, ta ngwae ana
fikuˈa ana ngwae fikutaˈi ngwae lokoˈi ru
neˈeri. Ma taˈi kini logo satana ˈi Damaris,
ma ti ngwae laˈu kira ka faˈamamana.

18

ˈI Korint

1 ˈUnaˈeri goˈo, sa Paul ka leka naˈa
faˈasia ˈi Atens, ka daofaˈi liu ˈuana fanoa
ˈi Korint.
2 ˈI neˈeri, nia ka dao toˈona taˈi ngwae
ˈi Jiu satana sa Akuila neˈe futa saena abaˈi
kula ˈi Pontus. Nia leka maˈi faˈasia ˈi Itali
faˈinia na ˈafe nia ˈi Prisila, osiˈana neˈe
na tatalafaˈa ˈinotoˈa satana sa Kladius ka

kwatea na ngwae ˈi Jiu ki taˈifau, kira ka
leka faˈasia ˈi Rom. ˈUnaˈeri, sa Paul ka
leka dao siadaroˈo.
3 Ma nia ka tua ma ka rao ˈana faˈi
kera, osiˈana kira sasi goˈo taˈi raoˈa ˈani
saungaˈilana babala ki ˈani ifi ngasi ki
fuana ˈoifoliˈanga ˈaniˈi.
4 Ma nia ka alaˈa faˈinia na ngwae
ki saena luma fuana foˈongaˈa ana asoa
Sabat ki, fasi ˈiri ka bulasia manatana
ngwae ˈi Jiu ki ma na ngwae ˈi Grik ki logo.
5 Ma ana kaidaˈi sa Silas ma sa Timoti
kera dao maˈi faˈasia ˈi Masedonia, sa Paul
ka faidanga naˈa ˈani na raoˈa nia. Ma
ana kaidaˈi ki taˈifau nia ka faˈarongo ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa, ma ka fada madako ana
fuada Jiu ki neˈe sa Jesus niaˈa na Christ,
na ngwae filia God.
6 Ma ana kaidaˈi kira olisi saetaˈa ana,
ma kira ka saea ru taˈa ki sulia, nia ka
saulida ˈani kwaˈi tafulilana na fulafulana
ano faˈasia toro nia ki, ma ka fata ˈuri
fuada, “Diˈia noaˈa kamu kasi toˈo ana
na mauriˈa faolu faˈasia God, kaumulu
talamuˈa naˈa neˈe kamu sasia! Noaˈa laˈu
na roraˈa nau. Ma ˈita taˈena ka oli ˈalaˈa,
nai baˈa leka ˈaku siana ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki.”
7 Ma nia ka leka faˈasi kira, ma ka
leka ka tua ˈi saena luma taˈi ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu neˈe satana sa Titius Justus,
na ngwae neˈe nia foˈosia logo God. Na
luma nia teo logo ˈi ninimana luma fuana
foˈongaˈa Jiu ki.
8 Ma sa Krispus, na ngwae faˈinaˈonaˈo
ana luma fuana foˈongaˈa neˈeri, nia ka
faˈamamana ana Aofia faˈinia na ngwae
nia ki taˈifau. Ma ti ngwae ˈoro logo
ˈi Korint, kira rongoa fatalana sa Paul,
ma kira ka faˈamamana ana, ma kira ka
siuabu.
9 Sui saena taˈi rodo, sa Paul ka lisia
taˈi faˈataˈinga, ma na Aofia ka fata ˈuri
fuana, “Noaˈa ˈoe kosi maˈu, ma ˈoe kosi
mamalo fasi alaˈanga fuada, ma ˈoe kosi
danga ˈania na raoˈa ˈoe.
10 Duˈungana nau ku tua faˈiniˈo. Ma
nia ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka sasia ta ru
fuana faˈalilamu, osiˈana na ngwae nau ki
kira ˈoro saena maˈe fanoa neˈana.”
11 Nia neˈe kwatea ma sa Paul ka tua ˈi
neˈeri sulia taˈi faˈi ngali ma ono madamo
ki fuana faˈamanatalana ngwae ki ˈani
fatalana God.
12 Ma ana kaidaˈi neˈe tatalafaˈa doe ˈi
Rom ka alua sa Galio ka gwaungaˈi fafia
abaˈi kula ˈi Gris, na ngwae Jiu ki kira
ka fiku, ma kira ka daua sa Paul, ma
kira ka ngalia siana sa Galio fuana na
matalangaˈilana.
13 Ma kira ka fai fafida ka ˈuri, “Na
ngwae neˈe nia iliili ˈuana na talaˈilana
ngwae ki ˈiri kike foˈosia God ˈani falafala
neˈe matamata faˈasia na taki kami ki.”
14 Ma ana kaidaˈi sa Paul oga ka alaˈa, sa
Galio ka fata ˈuri fuana ngwae Jiu ki, “Na
ru neˈe, diˈia ta ru ana ta taˈangaˈa nama
ana ta roraˈa ana na taki kami ki, nau ku
saiana nai mabetau faˈi kamu Jiu ki.
15 Bore ma sulia na olisuˈusuˈunga kamu
ki goˈo ˈana sulia na alaˈanga ki, ma na
sataˈi ru ki, ma na taki kamu ki talamuˈa,
nia leˈa fuana kamu ka faˈasaga amuˈa
talamuˈa. Duˈungana noaˈa nau kusi
kwatea ta kwai matalangaˈinga fuana na
ru ˈunaˈeri ki.”
16 ˈUnaˈeri nia ka saea fuada taˈifau
ˈiri kike leka faˈasia na kula ni kwai
matalangaˈinga.
17 Ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae Grik
ki ka daua sa Sosetenes, na ngwae
faˈinaˈonaˈo ana luma fuana foˈongaˈa,
ma kira ka ulasia ˈi maana fuli mata-
langaˈinga. Bore ma sasiˈa neˈeri noaˈa
kasi ˈoga goˈo sa Galio.

Sa Paul oli ˈuana ˈi Antiok

18 Sa Paul ka tua ˈi Korint faˈinia ngwae
faˈamamana ki sulia asoa ˈoro ki. Sui
nia ka faˈasi kira, ma ka toˈofolo ˈani
faka ˈuana abaˈi kula ˈi Siria faˈinia ˈi
Prisila ma sa Akuila. Ma ˈi naˈona neˈe
kira toˈofolo faˈasia ˈi Kenkrae, nia sufi
gugurua naˈa ifuna fasi ˈiri nia faˈataˈinia
neˈe nia faˈasuia naˈa na eta fataˈanga
nia✡ fuana God.
19 Kaidaˈi kira dao ˈi Efesus, sa Paul ka
leka naˈa faˈasia ˈi Prisila ma sa Akuila, ma
ka leka saena luma fuana foˈongaˈa, ma ka
alaˈa fuana Jiu ki.
20 Sui na ngwae ki kira ka gania ˈiri nia
ka taˈi tua tau faˈinida, bore ma noaˈa nia
kasi alafafia.
21 ˈUnaˈeri ma nia ka leka lala ˈana, nia
ka fata ˈuri fuada, “Diˈia na kwaiogaiˈanga
God fuaku, nai baˈa oli laˈu maˈi siau-
mulu.” Sui nia ka toˈofolo naˈa ˈana saena
faka faˈasia ˈi Efesus.
22 Kaidaˈi nia dao naˈa ˈi Sesarea, nia ka
leka ˈuana fanoa ˈi Jerusalem, ma ka fata
leˈaleˈa ana na ngwae faˈamamana ki ˈi
neˈeri. Sui nia ka leka ˈuana ˈi Antiok.
23 Ma ˈi buri ˈana nia tua ˈi Antiok
sulia bara asoa, nia ka leka, ma ka liufia
naˈa abaˈi kula ˈi Galesia ma ˈi Frigia
fuana faˈangasilana sa tai faˈida neˈe kira
faˈamamana.

Sa Apolos

24 Ana kaidaˈi neˈeri, taˈi ngwae ˈi Jiu
satana sa Apolos, neˈe futa saena fanoa ˈi

✡ **18:18** Nambas 6:1-21

Aleksandria, nia leka maˈi ˈuana ˈi Efesus. Niaˈa na ngwae alaˈa lana leˈa, ma nia ka sai leˈa logo ana na Kerekereˈa Abu.

25 Ma nia ka sai logo ana na falafala sulia na Aofia, ma nia ka fata ngasingasiˈa, ma ka faˈamanata saga sulia sa Jesus. Bore ma, nia sai goˈo ana neˈe sa John siuabua ngwae neˈe kira kakari alifaˈi faˈasia na taˈangaˈa kira ki, ma noaˈa nia ˈiri saiana na ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus ki, kira ka siuabu logo osiˈana kira faˈamamana.

26 Ma nia talaˈae ka fata noniraˈa fuana ngwae ki saena luma fuana foˈongaˈa. Ma ana kaidaˈi ˈi Prisila ma sa Akuila kera rongoa, kera ka baˈea ˈuana na luma keroˈa, ma kera ka kwaiˈafi ana, ˈiri nia ka sai leˈa laˈu ana faˈamanataˈanga sulia God.

27 Ma sa Apolos oga ka leka ˈuana fanoa ˈi Korint saena abaˈi kula ˈi Gris. Ma na ngwae neˈe kira faˈamamana ˈi Efesus ki, kira ka kwaiˈafi ana ˈani kerekereˈa fuana ngwae ˈi Korint neˈe kira faˈamamana osiˈana na kwaiˈofeˈanga God fuada, fasi ˈiri kira ka kwaloa kaidaˈi nia dao kwau siada. Ma ana kaidaˈi nia dao kwau, nia ka kwaiˈafi leˈa liu ana ngwae neˈeri ki.

28 Bore ma kaidaˈi neˈe ngwae Jiu ki kira olisuˈusuˈu faˈinia, nia ka fata ngasingasiˈa faˈi kira ma ka liufida taˈifau. ˈUnaˈeri nia ka faˈataˈinia na Kerekereˈa Abu ki neˈe faˈamamana neˈe sa Jesus niaˈa na Christ, na ngwae neˈe God nia filia.

19

ˈI Efesus

1 Kaidaˈi sa Apolos nia tua ˈi Korint, sa Paul nia liu ana fanoa ki saena abaˈi kula ˈi Galesia ma ˈi Frigia ki leleka ka dao ana fanoa ˈi Efesus. Ma nia ka dao toˈona ti ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus ˈi neˈeri.

2 Ma nia ka saefilo kira ka ˈuri, “Kaumulu toˈo naˈa ana na Anoˈi ru Abu ana kaidaˈi kaumulu faˈamamana ana?”

Ma kira olisia kira ka ˈuri, “Kaimili niniˈa neˈe rongolana bore na tae neˈe na Anoˈi ru Abu, noaˈa kami kasi rongoa ˈua.”

3 Sa Paul ka saefilo kira laˈu ka ˈuri, “ˈIrai ma na siuabuˈanga faˈuta mo neˈe kaumulu siuabu ˈania?”

Ma kira olisia kira ka fata ˈuri, “Na siuabuˈanga ba sa John alaˈa sulia.”

4 Sui sa Paul ka fata laˈu ˈuri fuada, “Sa John nia siuabua lala ana sa tai faˈida neˈe kira kakari alifaˈi faˈasia na abula taˈangaˈa kira ki. Ma sa John ka saea logo fuana ngwae ˈi Israel ki, neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus, na ngwae neˈe ke baˈa dao maˈi ˈi burina.”

5 Ma kaidaˈi kira rongoa na ru neˈeri, kira ka siuabu ˈiri ka faˈataˈinia neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus na Aofia.

6 Goˈo sa Paul ka alua naˈa limana ˈi fafoda, ma na Anoˈi ru Abu ka koso fafida, ma kira ka fata ˈani na alaˈanga matamata ki, ma kira ka fata sulia na fatalana God.

7 Kira bolo faˈinia akwala ma ro ngwae.

8 Sa Paul ka ruˈu ˈi saena luma fuana foˈongaˈa ˈi Efesus, ma ka fata noniraˈa fuana na ngwae ki, ma ka iliili ˈuana rokisilana na manatada sulia na ˈInotoˈanga God. Ma nia ka sasi ˈunaˈeri sulia uulu madamo ki.

9 Bore ma ti ngwae ada, kira keˈaliliˈa, ma kira ka aburongo, ma noaˈa kira kasi faˈamamana. Ma kira ka saea alaˈanga taˈa ki sulia Faˈarongoˈa Leˈa sulia na Aofia ˈi naˈona na ngwae ˈoro ki. Sui sa Paul ka talaˈia na fafarongo ki kira ka leka faˈasida, ma ana asoa ki taˈifau nia ka alaˈa fuana na ngwae ki saena luma ni faˈananauˈanga sa Taeranus.

10 Na ru neˈe kira sasia ka leka talau sulia ro faˈi ngali ki. Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira tua saena abaˈi kula ˈi Asia, na Jiu ki ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kira ka rongoa fatalana na Aofia.

Na ngela sa Skefa ki

11 Ma God ka kwatea na ngasingasiˈanga doe fuana sa Paul, fasi ˈiri nia ka fulia naˈa ru faˈanadaˈa ki ma na ru ni ˈarefoˈanga ani ki.

12 Ma diˈia kira ngalia ta kala ˈaba lauˈua tiˈitiˈi bore ˈana ana ˈaba lauˈua nia ki siana ta ngwae neˈe mataˈi, na ngwae neˈeri ke baˈa ˈakwa naˈa. Ma na anoˈi ru taˈa ki logo, kika ruˈu ˈi maa faˈasia na ngwae neˈeri ki.

13-14 Ma ti Jiu logo kira liu kwailiu sulia asoa ki fuana lalilana na anoˈi ru taˈa ki. Na fiu ngela na fata abu doe Jiu ki neˈe satana sa Skefa neˈe kira sasia ru neˈeri. Ma kira bore kira ka iliili ˈuana lalilana na anoˈi ru taˈa ki ˈani satana na Aofia sa Jesus. Kira fata ˈuri fuana anoˈi ru taˈa ki, “Nau ku ifulangaˈi kamu ˈani satana sa Jesus ba sa Paul nia faˈarongo ˈani.”

15 Bore ma na anoˈi ru taˈa neˈe nia olisida ka ˈuri, “Nau ku saiana sa Jesus, ma nau ku sai logo ana sa Paul nia toˈo ana ngasingasiˈanga sa Jesus. Bore ma kaumulu niniˈa, kaumulu ˈiri toˈo ana na ngasingasiˈanga sa Jesus.”

16 Ma na ngwae neˈe anoˈi ru taˈa neˈeri nia manu ana ka faˈasaka ˈuada, ma ka kwaiˈida. Ma kira ka tafi dadara faˈasia luma ngwae neˈeri faˈinia na maˈe maala ki ˈi nonida.

17 Ana kaidaˈi neˈe ngwae Jiu ki ma na
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki neˈe tua ˈi
Efesus, kira rongoa ru neˈe, kira ka maˈu
liu, ma kira ka fuˈusi doe liu ana satana na
Aofia sa Jesus.
18 Ma na ngwae ˈoro ana ngwae neˈe kira
faˈamamana ki, kira leka maˈi, kira ka fata
tafa, ma kira ka faˈataˈinia na maˈe fataˈa
ana kelema kira ki.
19 Ma ti ngwae ˈoro logo ada neˈe kira
rao ˈani talana anoˈi ru taˈa ki, kira ka
ngalia logo maˈi na buka kira ki ana raoˈa
sulia na anoˈi ru taˈa ki, ma kira ka doˈofiˈi
ˈi safitana fikuˈa neˈeri. Ma kira ka alu
fikua naˈa liulana na buka neˈeri ki, ma
nia ka dao ana 50,000 ngisingisi mani ki.
20 Osiˈana na ru neˈeri na fatalana
God ka inua ngwae ˈoro ki, ma kira ka
faˈamamana ana na Aofia.

Na sua ngalungaluˈa ˈi Efesus

21 Buri ˈana na ru neˈeri ki sui, sa Paul
ka naia naˈa saena manatana ˈiri nia ke
leka ˈuana fanoa ki saena abaˈi kula ˈi
Masedonia ma ˈi Gris ki, ma ka daofaˈi liu
ˈuana ˈi Jerusalem. Ma sa Paul ka fata ˈuri,
“Buri ˈana neˈe nai leka ˈi neˈana, nau ku
oga nai leka logo ˈuana ˈi Rom.”
22 Ma nia ka kwatea sa Timoti ma sa
Erastus, na ro ngwae kwaiˈafi nia ki, ˈuana
ˈi Masedonia, kaidaˈi nia tua basi ˈana ˈua
ˈi Efesus saena abaˈi kula ˈi Asia.
23 Ma ana kaidaˈi neˈeri ba na ngaluˈa
doe ka fuli ˈi Efesus sulia na Faˈarongoˈa
Leˈa sulia na Aofia.
24 ˈUnaˈeri ma taˈi ngwae satana sa
Demitrius, niaˈa na ngwae nia rao ana
saungaˈilana na ru ngwasinasina ki, ma
nia ka saiana saungaˈilana na kala nunuˈi
ru ki ana na god kini kira neˈe satana ˈi
Atemis, fuana luma abu kira ki. Ma na
raoˈa sa Demitrius ka faˈatoˈorua liu na
ngwae neˈe kira rao fuana ki.
25 Ma nia ka saeda kira ka fiku maˈi
faˈinia ti ngwae neˈe kira sasia logo na
raoˈa diˈia neˈe kira sasia. Ma nia ka
fata ˈuri fuada, “Reala ˈae, kaumulu sa-
iana na toˈoruˈa kulu neˈe nia saka goˈo
maˈi faˈasia na raoˈa neˈe kulu sasia ˈani
saungaˈilana kala nunuˈi ru ki.
26 Kaumulu lisia ma kamu ka rongoa
taˈifau naˈa na ru neˈe sa Paul nia sasiˈi
ki. Nia saea na kala nunuˈi ru neˈe ngwae
ki kira saungaˈiniˈi ki, kiraˈa noaˈa laˈu na
god mamana ki. Aia, ma osiˈana neˈe nia
ka fata ˈunaˈeri, na ngwae ˈoro ki ˈi neˈe
ˈi Efesus ma na maˈe fanoa ˈoro ki saena
abaˈi kula ˈi Asia logo neˈe manatada ka
abula naˈa sulia.
27 Ma diˈia ˈunaˈeri, na ngwae ki kira
ke baˈa fata faˈalia na raoˈa neˈe kulu
ki. Noaˈa laˈu taˈifilia ru neˈeri, ma ta
ru neˈe ke baˈa taˈa logo, na luma abu
god kini doe nini kulu ˈi Atemis, kike baˈa
maladalafa naˈa ˈada, ma na ˈinotoˈalana
ke baˈa dalafaˈa naˈa. Ma na ngwae ˈi Asia
ki taˈifau, ma na magalia taˈifau neˈe, kike
baˈa mango faˈasia foˈosilana!”
28 Kaidaˈi na fikuˈa neˈeri kira rongoa
alaˈanga neˈeri ki, kira saetaˈa liu, ma kira
ka ri koko kira ka ˈuri, “ˈI Atemis neˈe god
ˈi Efesus neˈe ˈinotoˈa ka tasa!”
29 Sui na sua ngalungaluˈa ka tae saena
maˈe fanoa doe neˈeri. Ma kira ka
daua sa Geas faˈinia sa Aristakus, ro ng-
wae faˈasia abaˈi kula ˈi Masedonia neˈe
kera leleka faˈinia sa Paul, ma kira ka
ˈabalangaˈinidaroˈo, ma kika lalili faˈinida
ˈuana na fuli masaˈa neˈe ngwae ki kira
fiku ana.
30 Ma sa Paul ka oga ka leka ˈi naˈona
fikuˈa neˈeri, bore ma na ngwae neˈe kira
faˈamamana ki ka luia.
31 Ma ti ngwae faˈi naˈonaˈo ana abaˈi
kula neˈeri ki, kira kwaima faˈinia sa Paul,
kira luia logo noaˈa nia kasi leka ana kula
neˈe kira fiku ana.
32 Ma na sua ngalungaluˈa doe liu ka
tataˈe saena fikuˈa neˈeri. Ma ti ngwae
kira ka ako kira ka saea naˈa ˈada ta ru,
ma ti ngwae kira ka saea logo ˈada ti ru
matamata, duˈungana na ˈorolana ngwae
noaˈa kasi sai goˈo ana tae neˈe kira fiku
maˈi fuana.
33 Ma ti ngwae Jiu kira usungaˈinia kwau
sa Aleksanda, ma kira ka talaˈia maˈi ˈi
naˈona fikuˈa neˈeri, osiˈana kira oga nia
fada madakola ana ngaluˈa neˈeri. Sui sa
Aleksanda ka faˈataˈi fuana fikuˈa neˈeri
ma ka nene fafida ˈani limana, fasi ˈiri nia
ka saea ta alaˈanga ni kwaifoneˈanga ˈi
naˈo ana na ngwae ki.
34 Bore ma kaidaˈi kira lia saiana nia na
Jiu, kira ka rikoko laˈu kira ka ˈuri, “Atemis
neˈe god kia ˈi Efesus neˈe ˈinotoˈa ka
tasa!” Ma kira ka rikoko ˈunaˈeri sulia
kala kaidaˈi tau, bolo faˈinia ta ro kadi
sina.
35 Sui na ngwae ˈaˈana ana na fanoa
neˈeri ka leka maˈi ka faˈanotoa na ngwae
ki ka ˈuri, “Ngwae ana ˈi Efesus ˈae, na
ngwae ki taˈifau kira saiana kiaˈa naˈa
neˈe lia sulia na luma abu ˈi Atemis, faˈinia
na gwaˈi fau abu nia ba ˈasia maˈi faˈasia
saena mamanga.
36 Noaˈa ta ngwae kasi tofea na ru neˈe
ki. Ta neˈe nia leˈa liu kamu ka tua aroaro
naˈa, noaˈa kamu kasi sasia laˈu ta ru neˈe
ka diˈia lala na ngwae bolebeleˈa ki.
37 Ma kamu ngalia naˈa maˈi ro ngwae
neˈe ki, sui bore ˈana noaˈa kera kasi bilia
goˈo ta ru faˈasia saena luma abu, ma
noaˈa kera kasi fata buri tolingaˈi goˈo ana
ta ru sulia na god kini kia.

38 Ma diˈia sa Demitrius, ma na ngwae neˈe kira rao fuana ki, kira oga kike nge maana ta ngwae, tama kira ka matalangaˈinia ana faˈi asoa ana kwaˈikwaˈinga ki saena luma ni kwai matalangaˈinga, ma na ngwae ni kwai matalangaˈi ki, kira saiana rongolada ana alaˈanga.
39 Bore ma diˈia kamu oga ˈua ta ru, muke faˈasaga naˈa ˈi naˈona fikutaˈi ngwae.
40 Nia leˈa kuke lia suli kulu, ˈasu ˈubani na ngwae gwaungaˈi ki kata fai fafi kulu ˈani sua ngalungaluˈa neˈe kulu sasia taˈena. Ma nia ˈafitaˈi liu fuana kulu ka kwatea ta manataˈanga leˈa neˈe kulu ke fofoni ru ˈania sulia.”
41 Buri ˈana nia saea ru neˈe ki taˈifau, nia saea kira ka oli naˈa ˈada.

20

ˈI Masedonia ma ˈi Gris

1 Ma ˈi buri ˈana na sua ngalungaluˈa neˈe aroaro naˈa, sa Paul ka saea maˈi na ngwae faˈamamana ki siana, ma ka kwatea alaˈanga ni kwairaduˈanga ki, ma nia ka falangi ada. Sui nia ka fata olioli ada, ma nia ka leka naˈa ˈuana ˈi Masedonia.
2 Kaidaˈi nia leka naˈa ˈuana ˈi Masedonia, nia ka liufia na fanoa ki, ma ka radua na ngwae faˈamamana ki ˈani alaˈanga ˈoro ki. Sui nia ka dao ana abaˈi kula ˈi Gris.
3 Ma nia ka tua ˈi neˈeri sulia uulu madamo ki. Ma kaidaˈi nia sasi akaˈu fuana lekaˈa ˈuana abaˈi kula ˈi Siria ˈani na faka, nia ka rongoa na Jiu ki kira naia fuana saungilana. ˈUnaˈeri ma nia ka manata agwaˈi naˈa fuana oliˈa ˈi Siria sulia tala ˈi tolo neˈe liu ˈi Masedonia.
4 Ma sa Sofata, na ngela sa Pirus na ngwae ˈi Berea, ma sa Aristakus, ma sa Sekundus neˈe keroˈa ngwae ˈi Tesalonika ki, ma sa Geas ngwae ˈi Derbe, ma sa Tikikus, ma sa Trofimus keroˈa ngwae ˈi Asia ki, ma sa Timoti, neˈe kira leka faˈinia sa Paul.
5 Kira leka kira ka maˈakwalia kaimili ana fanoa ˈi Troas.
6 Ma kami ka toˈofolo faˈasia fanoa ˈi Filipae buri ˈana na Fafangaˈa ˈani beret neˈe noaˈa ta isi ˈi saena, ma lima asoa ki ˈi buri ˈana, kami ka fiku laˈu faˈinida ˈi Troas. ˈI neˈeri kami ka tua sulia fiu asoa ki.

Daoˈa ˈisi sa Paul ˈi Troas

7 Ana Sarere ˈi saˈulafi, kami fiku maˈi fuana na fiku fanga kwaimaˈanga. Ma sa Paul ka alaˈa fuana na ngwae ki, ˈita ˈi saˈulafi leleka ka dao saena tofongana rodo, osiˈana nia ke baˈa leka naˈa kwau ˈana rorodo.
8 Ana na agi luma neˈe ˈi langi neˈe kami fiku ana, neˈe faˈi unu ˈoro ki kira niˈi ˈi neˈeri.
9 Ma taˈi ngwae ˈalako satana sa Iutikus tua ˈana ˈi maana maa olofolo, ma osiˈana neˈe sa Paul nia alaˈa ka tau, na maana ngwae ˈalako neˈe ka kulufefe naˈa, ma ka maliu liu naˈa ˈana, ma nia ka ˈasi naˈa ˈana faˈasia uula tala luma ˈi lifua ˈuana ˈi ano. Kaidaˈi kira lafua kwau niaˈa, kira ka lisia, ma nia mae naˈa.
10 Bore ma sa Paul ka koso ˈi ano, ka bobo uruuru, ma ka ofia, sui ka fata ˈuri, “Noaˈa kamu kasi manata ˈabera, osiˈana nia mauri goˈo ˈana ˈua.”
11 ˈUnaˈeri nia ka oli logo ˈana ˈuana agi luma neˈe kira fiku ana, ma ka ngiia na beret, ma kira ka fanga. Ma buri ˈana nia alaˈa faˈinida leleka ka ˈofodangi naˈa, sa Paul ka fiˈi leka.
12 Ma kira ka olifaˈinia na ngwae ˈalako neˈe ˈuana luma nia, ma kira ka saeleˈa liu duˈungana neˈe nia mauri naˈa.

Faˈasia ˈi Troas kira ka leka ˈuana ˈi Miletus

13 ˈUnaˈeri kami ka leka etaeta naˈa ˈaimili ˈuana saena faka, ma kami ka toˈofolo ˈuana fanoa ˈi Asos, fasi ˈiri kami ka ngalia sa Paul ˈi neˈeri. Nia saea ˈunaˈeri fuaimili, osiˈana nia leka kwau ˈi neˈeri ana tala ˈi tolo.
14 Kaidaˈi nia dao toˈo amiˈa ˈi Asos, nia ka raˈe naˈa faˈi kami saena faka, mika leka naˈa ˈuana fanoa ˈi Mitilene.
15 Ma kami leka faˈasia ˈi neˈeri, kami ka liu ana bubunga ˈi Kios ana ruana asoa. Ma ana na uula asoa, kami ka dao ana bubunga ˈi Samos. Ma ana faina asoa, kami ka dao ana fanoa ˈi Miletus.
16 Sa Paul nia manata ˈuana fasi ke daofaˈi liu kwau ˈuana ˈi Efesus, ˈiri noaˈa kami kasi tua ana abaˈi kula ˈi Asia, osiˈana kami leka ˈaliˈali ˈiri mika dao ˈaliˈali goˈo ˈi Jerusalem ˈi naˈona faˈi asoa ana Pentekos, diˈia nia talangwaraˈu.

Alaˈanga ni olioliˈa sa Paul fuana ngwae ˈi Efesus ki

17 Ana kaidaˈi sa Paul tua ˈi Miletus, nia ka kwate alaˈanga fuana na ngwae faˈi naˈonaˈo ki ana fikutaˈi ngwae faˈamamana ki ˈi Efesus, fasi ˈiri kike leka maˈi siana.
18 Kaidaˈi kira dao maˈi, nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu saiana ru neˈe nau ku sasia kaidaˈi nau ku tua faˈi kamu, ˈita ana kaidaˈi nau ku dao maˈi saena abaˈi kula ˈi Asia.
19 Nau ku sasia na raoˈa fuana na Aofia faˈinia na enoenoˈanga, ma na angiˈa ana

kaidaˈi ˈafitaˈiˈanga ki ka dao aku, osiˈana neˈe ru taˈa ki neˈe Jiu ki sasiˈi aku.
20 Kamu ka saiana taˈifau naˈa, kaidaˈi
nau ku faˈamanata ˈi saena luma kamu ki,
ma fuana na ngwae ki taˈifau, noaˈa nau
kusi sofongaˈinia goˈo ta ru faˈasi kamu
fuana ˈafilamuˈa.
21 Fuana Jiu ki, ma fuana na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki, nau ku fata totongaˈi
fuada ˈiri kira ke abula faˈasia taˈangaˈa
kira ki, ma kira ke abula ˈuana God, ma
kira ke faˈamamana ana na Aofia sa Jesus.
22 “Bore ma duˈungana nau ku roˈosulia
na Anoˈi ru Abu, nau ku leka ˈuana ˈi
Jerusalem, ma noaˈa nau kusi saiana tae
neˈe ke baˈa fuli fuaku ˈi neˈeri.
23 Ma ana na fanoa ki taˈifau neˈe nau ku
dao ani, na Anoˈi ru Abu ka saea fuaku nai
baˈa dao toˈona ˈafitaˈiˈanga, ma nai baˈa
tua ˈi saena luma ni lokafo ˈi Jerusalem.
24 Bore ma nia leˈa goˈo ˈana. Noaˈa
naisi ˈabera goˈo sulia ru neˈe ke fuli
fuaku, si diˈia nau ku faˈasuia nama na
raoˈa neˈe na Aofia sa Jesus nia kwa-
tea fuaku. Ma na raoˈa neˈeri neˈe
faˈatalongaˈilana Faˈarongoˈa Leˈa sulia
na kwaiˈofeˈanga God fuana na ngwae ki
taˈifau.
25 “Ma nau ku liliu ˈi safitamuˈa taˈifau
faˈinia na alaˈanga sulia ˈInotoˈanga God.
Ma ana kaidaˈi neˈe, nau ku saiana noaˈa
kamu kasi baˈa lisi nau laˈu.
26 Bore ma nau ku sae madako naˈa
ana fuamuˈa ˈi taˈena neˈe, diˈia ta ngwae
bore ˈana amuˈa neˈe noaˈa kasi toˈo
ana na mauriˈa faolu faˈasia God, nau ku
sulitalaˈa faˈasia, ma noaˈa laˈu na ˈabera
ˈanga nau fuana.
27 Osiˈana noaˈa nau kusi sofongaˈinia
goˈo ta ru ni faˈarongolamuˈa ˈani sulia na
kwaiogaiˈanga God ki fuaka.
28 Ta neˈe kamuˈa ngwae faˈinaˈonaˈo
ki, kamu ke lia suli kamu talamuˈa, ma na
ngwae ki neˈe na Anoˈi ru Abu alua fuana
muke lia sulida. Muke lia sulia na ngwae
neˈe kira faˈamamana ana God, diˈia na
ngwae lia sulia na sipsip ki neˈe lia sulida.
God ka folida ˈani na maelana na Ngela nia
talana.
29 Nau ku saiana buri ˈana nau ku leka,
ti ngwae faˈamanata rora kike baˈa leka
maˈi, ma kike takalongaˈinia na ngwae
neˈe kira faˈamamana ki, diˈia na kui
kwasi ki neˈe saungia na sipsip ki.
30 Kaidaˈi ke baˈa dao maˈi neˈe ti
ngwae ana fikuˈa kamu kike baˈa sokea sa
tai faˈida neˈe faˈamamana ˈuana lekaˈa
sulida.
31 Muke lialia, ma muke manata toˈona
sulia uulu faˈi ngali ki, sulia asoa ma na
rodo, nau ku faˈamanata kamu, sui bore
ˈana saena ˈafitaˈiˈanga ma na angiˈa.
32 “Ma ana kaidaˈi neˈe, nau ku kwate
kamu naˈa fuana God, fasi ˈiri nia
ka lia suli kamu. Ma manata toˈona
alaˈanga sulia kwaiˈofeˈanga leˈa nia.
Osiˈana alaˈanga neˈeri nia bolo fuana
faˈangasingasilamuˈa ma ka kwatea na ru
leˈa neˈe God nia toˈo ana fuana na ngwae
nia ki taˈifau.
33 Ma kamu ka sai logo ana, noaˈa nau
kusi oga goˈo ta mani, nama ta toro faˈasia
ta ngwae aumulu.
34 Ma kamuˈa taˈifau goˈo kamu saiana
neˈe nau ku rao ˈani na ro lima nau ki, fasi
ˈiri nau ku ˈafia nauˈa ma kwaima nau ki
kaidaˈi kamiˈa boˈoboˈo.
35 Nau ku faˈataˈinia taˈifau naˈa
fuamuˈa ˈani raoˈa ngasingasiˈa ˈunaˈeri,
kulu saiana kulu ka ˈafia na ngwae neˈe
kira ngwataˈutaˈu ki. Muke manata toˈona
na alaˈanga ba na Aofia kia sa Jesus nia
saea, ‘Na ngwae neˈe nia kwate ru, nia
saeleˈa ka doe liufia na ngwae neˈe nia
ngalia ru.’ ”
36 Kaidaˈi sa Paul nia alaˈa ka sui, nia ka
bobo uruuru, ma ka foˈo faˈi kira.
37 Ma kiraˈa taˈifau goˈo kira ka angi
kaidaˈi kira lolofafia sa Paul, ma kira ka
nonoˈia.
38 Ma kira ka kwaimanatai liu sulia
nia saea noaˈa kira kasi baˈa lisia laˈu.
ˈUnaˈeri goˈo ma kira ka leka faˈinia ˈuana
saena na faka.

21

Sa Paul leka ˈuana ˈi Jerusalem

1 Kami olioli ada ka sui, kami ka taˈelia
naˈa na faka, ma kami ka leka naˈa.
Kaidaˈi neˈe kami toˈofolo naˈa, kami ka
dao ana bubunga ˈi Kos. Sui ana ruana
asoa, kami ka dao ana bubunga ˈi Rodes.
Ma kami ka leka kwau ˈuana fanoa ˈi
Patara faˈasia ˈi neˈeri.
2 ˈI neˈeri, kami ka dao toˈona na faka
neˈe ke leka ˈuana abaˈi kula ˈi Fonisia
saena ˈi Siria. Sui kami ka taˈelia na faka
neˈeri, ma kami ka leka laˈu.
3 Kami ka liu ana kula neˈe kami lia
kwau ma kami ka lisia bubunga ˈi Saeprus.
ˈUnaˈeri kami ka gali ˈi bali toli, kami ka
leka ˈuana abaˈi kula ˈi Siria. Kami ka koso
ˈi sara ana fanoa ˈi Taea, kula neˈe faka
kami faˈakosoa na ludaˈa ki ana.
4 Ma ˈi neˈeri kami ka dao toˈona ti
ngwae neˈe kira faˈamamana ki, ma kami
ka tua faˈinida sulia fiu asoa ki. Ma
osiˈana na Anoˈi ru Abu ka kwatea naˈa
manataˈanga fuada, kira ka fata ˈabera
ˈani sa Paul ˈiri noaˈa nia kasi leka laˈu
ˈuana Jerusalem.
5 ˈUnaˈeri bore ˈana, ma ana kaidaˈi
fuana lekaˈa kaimili, kami ka leka naˈa

ˈaimili. Ma na ngwae ki, faˈinia na ˈafe
kira ki, ma na ngela kira ki taˈifau goˈo
neˈe kira leka faˈi kaimili ˈuana ˈi fafona
asi. Kaidaˈi kami dao, kami ka bobo
uruuru, ma kami ka foˈo.
6 ˈUnaˈeri kami ka olioli ada ka sui, kami
fiˈi taˈelia na faka, ma kira ka oli naˈa
ˈadulu ˈi fanoa.
7 Sui kami ka leka faˈasia ˈi Taea, kami
ka dao ana fanoa ˈi Tolemais, kami ka lisia
ti ngwae neˈe kira faˈamamana, ma kami
ka tua faˈinida sulia taˈi asoa.
8 Ma ana ruana asoa, kami ka leka laˈu,
kami ka dao ana fanoa ˈi Sesarea. ˈI
neˈeri, kami ka tua ˈi luma sa Filip, na
ngwae neˈe rao ˈani faˈatalongaˈilana na
Faˈarongoˈa Leˈa. Ma niaˈa ta ngwae
ana fiu ngwae ba kira filida ˈi Jerusalem
ˈuana kwaiˈafiˈanga ana ngwae neˈe kira
faˈamamana ki.
9 Nia toˈo ana fai sariˈi ki, ma kira ka
faˈarongo logo ˈani fatalana God.
10 Ma kami tua ˈi neˈeri sulia bara asoa,
ma taˈi profet satana sa Agabus ka dao
maˈi faˈasia ˈi Judea.
11 Nia ka leka maˈi siaimili, ma ka ngalia
na foˈosae sa Paul fuana lobilana liˈitana,
ma ka firi fafia ˈani ro ˈae nia ki talana
faˈinia ro lima nia ki logo, sui ka fata
ˈuri, “Na Anoˈi ru Abu ka saea, na ngwae
niniˈa na foˈosae nia, na Jiu ki kira ke baˈa
firi ˈuri logo ana ˈi Jerusalem, sui kira ke
kwatea fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki.”
12 Ana kaidaˈi kami rongoa na ru neˈeri,
kaimili faˈinia na ngwae neˈeri ki kami ka
ˈengoa sa Paul fasi ˈiri noaˈa nia kasi leka
ˈuana ˈi Jerusalem.
13 Bore ma nia ka olisi kaimili ka ˈuri,
“Faˈuta neˈe kamu ka angi ˈunaˈeri ma
muke kwate nau ku kwaimanatai? Nau ku
sasi akaˈu noaˈa laˈu fuana firiˈilaku goˈo
ˈana ˈi Jerusalem, bore ma ˈiri nai mae
logo duˈungana na Aofia sa Jesus.”
14 Ma sulia kami kasi bolo goˈo fuana
rokisilana manatana sa Paul, ˈunaˈeri bore
ˈana kami ka fata naˈa ˈaimili ˈuri, “Nia
leˈa, alaˈania na kwaiogaiˈanga God ka fuli
naˈa ˈana.”
15 Buri ˈana kami tua ˈi neˈeri sulia
bara asoa, kami ka sasi akaˈu naˈa ana
ru kaimili ki, kami ka leka naˈa ˈuana ˈi
Jerusalem.
16 Ma ti fafarongo logo faˈasia Sesarea
kira leka faˈi kaimili, ma kira ka talaˈi
kaimili ˈuana luma ngwae neˈe kami
ke baˈa tua siana, satana sa Nason ng-
wae ˈi Saeprus, niaˈa ta ngwae neˈe eta
faˈamamana ˈua naˈa maˈi.

Sa Paul alaˈa faˈinia sa James

17 Kaidaˈi kami dao naˈa ˈi Jerusalem,
na ngwae neˈe kira faˈamamana ki kira ka
kwalo leˈa liu ana kaimili.
18 Ana ruana asoa, sa Paul ka leka
faˈi kaimili fuana lisilana sa James. Ma
na ngwae faˈinaˈonaˈo ki taˈifau saena
fikutaˈi ngwae faˈamamana neˈe, kira tua
ˈi neˈeri.
19 Sa Paul ka fata leˈa leˈa fuada, sui
nia ka faˈarongo kira ˈani ru neˈe God
nia sasiˈi taˈifau ki ˈani raoˈa neˈe sa Paul
sasiˈi safitana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki.
20 Ma ˈi buri ˈana kira rongoa niaˈa ka
sui, kira taˈifau goˈo kira ka baˈatafea God.
Sui kira ka fata ˈuri fuana sa Paul, “Kwala
ngwaefuta Paul, ˈoko lisia goˈo ˈamu na
ngwae ˈoro liu ana ngwae ˈi Jiu ki kira
faˈamamana, ma kira ka fuˈusi doe goˈo
ˈada ˈua ana taki sa Moses ki.
21 Kira rongoa neˈe ngwae ki fai fafiˈo,
osiˈana ˈoko faˈamanata na Jiu ki neˈe kira
tua ana maˈe fanoa ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki, fasi ˈiri noaˈa kira kasi roˈo laˈu
sulia na taki neˈe sa Moses nia kwatea,
ma ˈoko saea fuada noaˈa kira kasi ˈolo
faˈataˈinia ana ngela kira ki, ma noaˈa kira
kasi sasi sulia na falafala kulu Jiu ki.
22 Ma kira ka rongoa naˈa neˈe ˈoko dao
ˈi neˈe. Nia bolo faˈinia kuke faˈasaga basi
na manataˈanga rora niniˈa ˈi safitana na
ngwae faˈamamana ˈi Jiu ki.
23 ˈOke sasia tae neˈe kami saea fuamu.
Na fai ngwae ki kira tua ˈi neˈe, ma kira
fata alangaˈi fuana God.
24 ˈOke leka faˈi kira fuana
faˈasikasikaˈanga ˈi maana God saena
Luma Abu God, ma ˈoko foli fuana
faˈasikasikaˈanga neˈeri, fasi ˈiri kira ke
sufi gugurua na ifuda ka faˈataˈinia neˈe
kira faˈasuia naˈa na eta fataˈanga kira✡
fuana God. Diˈia ˈoko sasi ˈunaˈeri sulia
taki sa Moses, na ngwae ki taˈifau kira ke
baˈa saiana na ru neˈe kira rongoa neˈe
kira saea suliˈo ki, noaˈa kasi mamana,
bore ma ˈaeˈo bore ˈoko roˈosulia na taki
sa Moses ki.
25 “Ma fuana na ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki neˈe kira faˈamamana, kaimili
kerekere fuada taˈifau naˈa, ma kami ka
faˈarongoda ˈani na liaˈi ngwae neˈe kami
alafafia: Noaˈa kira kasi ˈania na fanga
neˈe kira foˈosi ˈani fuana malamala god
neˈe kira foˈosia, ma noaˈa kira kasi ˈania
ˈabu nama noaˈa ta ru ˈaeˈaela neˈe kira
liˈoa, ma kira ka lia suli kira faˈasia
kakabaraˈanga.”
26 Sa Paul alafafia na liaˈi ngwae neˈeri,
ma ana ruana asoa, nia ka leka naˈa faˈinia
na fai ngwae neˈeri ki, ma ka faˈasikasika

✡ **21:24** Nambas 6:1-21

fa'inida. Sui nia ka leka saena Luma Abu God, ka fa'arongoa na fata abu 'ani na kaida'i fa'uta ne'e na fiu asoa fuana fa'asikasika'a ke sui ana, sui mala kira fi'i kwatea na kwaisu'usi'anga kira ki.

Kira daua sa Paul

27 Ma kaida'i fiu asoa ne'eri ki karangi sui, ti ngwae Jiu ma'i fa'asia aba'i kula 'i Asia, kira ka lisia sa Paul saena Luma Abu God. Ma kira ka bo 'i burina na'a na ngwae ki, ma kira ka daua sa Paul.

28 Ma kira ka rikoko kira ka 'uri, "Ngwae ana 'i Israel! Muke kwai'afi ma'i aimili! Na ngwae ne'e nia liufia na'a fanoa ki ta'ifau fuana fa'amanatalana ngwae ki fuana maladalafa lana ngwae 'i Jiu ki, ma fa'inia maladalafa lana na taki sa Moses ki fa'inia na Luma Abu ne'e. Ma ana kaida'i ne'e, nia ka tala'ia ngwae ne'e noa'a la'u Jiu ki 'uana saena Luma Abu ne'e, ma kira ka fa'asua na kula abu ne'e!"

29 Kira saea ru ne'e, osi'ana ne'e kira lisia sa Trofimus na ngwae 'i Efesus nia tua fa'inia sa Paul 'i ne'eri 'i Jerusalem ana asoa etaeta, ma kira ka fia fasi sa Paul nia tala'ia 'uana saena Luma Abu God.

30 Ma na sua ngalungalu'anga ka tata'e saena fanoa 'i Jerusalem ta'ifau, ma na ngwae ki kira ka afa'iri'iri ma'i ta'ifau, ma kira ka daua sa Paul, ma kira ka tara'e'eo'a ana 'uana 'i maa fa'asia saena Luma Abu God. Ma 'una'eri go'o na sina maa ki ana Luma Abu ne'eri, kira ka fono na'a.

31 Kaida'i ne'e ngwae ki kira oga kike saungia sa Paul, ti ngwae kira ka kwate ala'anga fuana ngwae 'inoto'a ana ofo'a 'i Rom, osi'ana na sua ngalungalu'anga doe ne'eri ka liu saena fanoa 'i Jerusalem.

32 Ma ana kaida'i ne'e ngwae 'inoto'a nia rongoa na ru ne'eri, nia fi'i leka, ma ka tala'ia ti ngwae ana ofo'a nia ki fa'inia na ngwae fa'ina'ona'o kira ki, kira ka leka 'ali'ali 'uana kula ne'e ngwae ki kira fiku ana. Ma ana kaida'i ne'e ngwae ki kira lisia na'a ngwae 'inoto'a ne'eri fa'inia na ngwae ofo'a nia ki, kira fi'i mamalo fa'asia na kwa'ilana sa Paul.

33 Kaida'i na ngwae 'inoto'a ne'eri ka dao na'a, nia ka leka siana sa Paul, ma ka daua. Sui nia ka saea fuana ngwae nia ki 'iri kira ka firi fafia 'ani ro kwalo sene ki. Sui nia ka saefiloa ngwae ki ka fata 'uri, "Sa tai nini'a ngwae ne'e, ma ru ta'a tae ne'e nia sasia?"

34 Ma na ngwae ki kira ka saea na ala'anga 'oro matamata kwailiu ki, na ngwae 'inoto'a ne'eri ka kina na'a tae ne'e kira saeta'a fuana sa Paul du'ungana. Ta ne'e nia ka saea na'a fuana ngwae ana ofo'a nia ki, 'iri kira ke ngalia sa Paul, kira ke alua saena luma na ngwae ana ofo'a ki ne'e kira tua ana.

35 Ma na ngwae ana ofo'a ki kira ka tala'ia 'uana 'aena sinamaa ana luma ne'eri, ma kira ka ngalia 'i langi, osi'ana ne'e ngwae ne'eri ki kira sua ngalungalu ka doe liu.

36 Ma na Jiu ki kira ka lalili fa'inia na ako'a kira ka 'uri, "Saungia ke mae lala kwa! Saungia ke mae lala kwa!"

Sa Paul fata su'usi nia talana

37 Ana kaida'i ne'e ngwae ana ofo'a ki kira sasi aka'u fuana ru'unga'a 'i luma fa'inia sa Paul, nia ka fata 'uri fuana ngwae 'inoto'a ne'eri, "Nau ku oga nai saea ta'i ru fuamu kwala ara'i kwa."

Ma na ngwae 'inoto'a ne'eri ka saefiloa ka 'uri, "'Uri ma 'oko saiana ala'anga 'i Grik?

38 'Una'eri ma 'ae'o noa'a la'u na ngwae ba 'i Ejipt ba ana kaida'i ba sui na'a toli ba 'oko tatabula na fu'anga doe, ma 'oko tala'ia na'a fai to'oni ngwae ki, ma kira ka leka 'uana saena aba'i kula kwasi fa'inia na sele ni ofo'a kira fuana fu'anga?"

39 Sui sa Paul ka olisia ka 'uri "Noa'a! Nau'a na ngwae Jiu lala, nau ku futa 'i Tarsus fanoa 'inoto'a 'i Silisia. Nau ku oga 'oke ala'ani 'iri nau ku ala'a basi fuana ngwae ne'e ki."

40 Go'o na ngwae 'inoto'a ne'e ka ala'ania, ma sa Paul ka uu 'i maana luma ne'eri 'i lifua, ma ka fa'ata'i 'ani limana ma ka nene fafia na ngwae ki. Ana kaida'i kira tua aroaro, sa Paul ka ala'a fuada 'ani ala'anga ngwae Jiu ka 'uri,

22

1 "Ngwaefuta nau kina fa'inia kamu'a na ma'a nau ki, muke fafarongo nau basi nini'a nau ku ili fata ni su'usilaku fa'asia na ru ne'e kamu fai fafi nau 'ani!"

2 Kaida'i kira rongoa nia fata 'ani ala'anga ngwae Jiu, kira ka tua aroaro ta'ifau, ma sa Paul ka ala'a la'u ka fata 'uri,

3 "Nau'a na ngwae Jiu, ma nau ku futa 'i Tarsus na ma'e fanoa saena aba'i kula 'i Silisia, ma nau ku doe ma'i 'i Jerusalem kaida'i nau ku saesae'e ru siana sa Gamaliel. Ma nia ka fa'amanata le'a liu aku 'ani sasi'a sulia na taki ne'e sa Moses kwatea ma'i fuana ko'o kia ki, ma nau ku oga logo sasilana na tae ki ne'e God nia oga, di'ia logo ne'e kamu oga sasilana na'a 'i ta'ena.

4 Ma nau ku fa'akaisia logo na ngwae ne'e kira fa'amamana ana sa Jesus, ma nau ku saungida. Nau ku daua logo na

ngwae ki, ma na kini ki, ma nau ku aluda
saena luma ni lokafo.
5 Na ˈingataˈi fata abu, ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo kulu ki, kira saiana na ru
niniˈa nau ku fata sulia nia mamana. Ma
kira keresia naˈa ru ki fuana na ngwae
faˈinaˈonaˈo ana na Jiu ki ˈi Damaskas,
ma kira ka kwatea fuaku, fasi ˈiri nau
ku ngalia fuada. Ma kira ka alaˈani nau
fasi ˈiri nai lulu ˈuana na ngwae neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus ki ˈi neˈeri, fasi
ˈiri nai dauda, ma nai firi fafida, ma nai
oli maˈi faˈinida ˈuana ˈi neˈe Jerusalem,
fasi ˈiri neˈe ngwae faˈinaˈonaˈo ki kira ke
kwatea kwaˈikwaˈinga fuada.
6 “Ana kaidaˈi nau ku leka ma nau
ku dao karangia naˈa ˈi Damaskas bolo
faˈinia tofongana asoa, ngwano ma na
ngwabinabinaˈanga doe sina maˈi faˈasia
mamanga kalikali nau.
7 Ma nau ku ˈasi ˈi ano, ma nau ku ron-
goa na lingalingaˈi ru fata ˈuri fuaku, ‘Saul
ˈae, Saul ˈae, faˈuta neˈe ˈoko faˈakaisi
nau?’
8 Sui nau ku fata ˈuri fuana, ‘Araˈi kwa,
ˈaeˈo sa tai neˈana?’ Ma na lingalingaˈi
ru neˈeri ka olisi nau ka fata ˈuri, ‘Nauˈa
sa Jesus ngwae ˈi Nasaret niniˈa ˈoko
faˈakaisi nau.’
9 Ma na ngwae neˈe kira leka faˈinau
ki, kira lisia na ngwabinabinaˈanga neˈeri,
ma noaˈa kira kasi rongo goˈo na lingana
ngwae neˈe ka alaˈa faˈinau.
10 Ma nau ku saefiloa, nau ku ˈuri, ‘Aofia
ˈae, tae neˈe nai baˈa sasia?’ Ma na Aofia
ka olisi nau ka fata ˈuri, ‘ˈOke tataˈe,
ˈoko leka ˈuana ˈi Damaskas. Ma kika
faˈarongo ˈoe ˈani ru neˈe nau ku naia
fuana ˈoke sasiˈi.’
11 Ana kaidaˈi neˈeri, na maaku ka rodo,
osiˈana na binabinalana ru neˈeri, ma na
ngwae neˈe kira leka faˈi nau, kira ka dau
ana limaku, ma kira ka talaˈi nau ˈuana ˈi
Damaskas.
12 “Ma taˈi ngwae nia tua ˈi Damaskas
satana sa Ananias, nia na ngwae neˈe
fuˈusi doe ana God, ma ka roˈosulia na taki
kiaˈa Jiu ki, ma na ngwae Jiu ki taˈifau neˈe
kira tua ˈi Damaskas, kira fuˈusi doe liu
ana.
13 Nia leka maˈi ka uu siaku, ka fata
ˈuri, ‘Ngwaefuta nau Saul ˈae, ˈoke lia
naˈa!’ Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo,
na maaku ka lia naˈa, ma nau ku lisia naˈa.
14 Ma nia ka fata laˈu ˈuri fuaku, ‘God
koˈo kia ki nia fili ˈoe, fasi ˈiri ˈoke saiana
na kwaiogaiˈanga nia ki, ma ˈoko lisia na
Ngwae ni Rao ˈOloˈolo nia, ma ˈoko rongoa
naˈa lingana.
15 Ma ˈoke baˈa faˈarongo ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa sulia fasi ˈiri ˈoke
faˈarongoa na ngwae ki sulia na ru neˈe
ˈoko lisia ma ˈoko rongoa.
16 ˈUri ma na tae laˈu neˈe ˈoko ma-
sia? Tataˈe naˈa, ˈoke siuabu, ma ˈoke
foˈosia na Aofia, ˈiri nia ke rufuanata ana
taˈangaˈa ˈoe ki.’
17 “Sui nau ku oli laˈu ˈuana ˈi Jerusalem,
ma ana kaidaˈi nau ku foˈo saena na Luma
Abu God, nau ku lisia na faˈataˈinga,
18 ma nau ku lisia na Aofia, ma nia ka
fata ˈuri fuaku, ‘ˈOke leka likotaˈi faˈasia ˈi
Jerusalem, osiˈana na ngwae neˈe ki noaˈa
kira kasi faˈamamana ana fatalamu suli
nau.’
19 Ma nau ku fata ˈuri, ‘Aofia ˈae, kira
sai goˈo ˈada ana ba nau ku leka saena
luma fuana foˈongaˈa ki, ma nau ku daua
na ngwae neˈe kira faˈamamana amu ki,
ma nau ku ulasida logo.
20 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kira
saungia naˈa sa Stefen, na ngwae neˈe ka
faˈarongo ˈaniˈo, nau ku tua logo ˈi neˈeri,
ma nau ku alafafia na ru neˈe kira sasia
ana, ma nau ku kwaiˈafi fuana liaˈa sulia
na toˈongi fafo kira ki.’
21 Sui na Aofia ka fata ˈuri fuaku, ‘ˈOke
leka, osiˈana nai baˈa asungaˈi tau mala
amu siana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki.’ ”
22 Na ngwae ki kira fafarongoa sa Paul
leleka nia ka saea goˈo na ru neˈe sulia na
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki. Ma kaidaˈi
kira rongoa na ru neˈeri, kira fiˈi rikoko
kira ka ˈuri, “Kamu ke ngalia kwau muka
saungia! Noaˈa nia ˈiri totolia neˈe ka
mauri!”
23 Kira ri, ma kira ka kwaikarui ˈani na
ifi kira ki, ma kira ka ˈui ˈani gegeo ana
ano ki saena mamanga, osiˈana neˈe kira
saetaˈa liu.
24 Ma na ngwae ˈinotoˈa ana ofoˈa ˈi
Rom, nia ka saea fuana ngwae nia ki ˈiri
kira ka talaˈia sa Paul ˈi luma, ma ka
saea kira ka ulasia, ˈiri kira ke dao toˈona
duˈungana tae neˈe kwate ma Jiu ki kira
ka rikoko fuana ˈunaˈeri.
25 Bore ma kaidaˈi kira firiˈia sa Paul
fuana ulasilana, nia ka fata ˈuri fuana
taˈi ngwae ana ofoˈa, “Nia bolo goˈo ˈana
saena taki kia ki ˈi Rom fuana muke ulasi
nau, na ngwae ˈi Rom neˈe noaˈa kamu
kasi matalangaˈi nau ˈua?”
26 Kaidaˈi neˈe ngwae ana ofoˈa neˈeri
ka rongoa na ru neˈeri, nia ka leka siana
ngwae ˈinotoˈa nia, ma ka saefiloa ka ˈuri,
“Tae niniˈa ˈoko sasia kwa? Na ngwae
loˈoko niaˈa na ngwae ˈi Rom!”
27 ˈUnaˈeri na ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka
leka siana sa Paul, ka fata ˈuri, “Faˈarongo
nau basi, ˈuri ma ˈaeˈo na ngwae ˈi Rom
niniˈa?”
Sui sa Paul ka olisia ka ˈuri, “ˈIu.”

28 Ma na ngwae ˈinotoˈa neˈe ka fata
ˈuri, “Nauˈa na ngwae ˈi Rom logo,
duˈungana nau ku foli ˈani mani doe.”
Ma sa Paul ka olisia ka ˈuri, “Nau neˈe
ngwae ˈi Rom, osiˈana nau ku futa ana
ngwae ˈi Rom.”
29 Ma na ngwae neˈe kira uu karangia
fuana kwaˈilana ma saefilolana, kira ka
dudu faˈiburi faˈasia. Ma na ngwae
ˈinotoˈa neˈeri logo, kaidaˈi nia saiana
neˈe sa Paul niaˈa na ngwae ˈi Rom, nia
ka maˈu, osiˈana nia firi fafia ˈani kwaloˈi
sene ki.

*Sa Paul uu ˈi naˈona na fikutaˈi ngwae
lokoˈi ru Jiu ki*

30 Sui na ngwae ˈaˈana ana ofoˈa, nia oga
ka sai leˈa ana tae neˈe Jiu ki kira fai fafia
sa Paul ˈani. Ta neˈe ana ruana asoa, nia
ka kwatea na ngwae nia ki, fasi ˈiri kira ke
kanusua naˈa kwalo ki faˈasia sa Paul, ma
ke kwatea alaˈanga fuana fata abu doe ki
ma na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru Jiu ki ˈiri
kira ke fiku. Sui nia ka talaˈia kwau sa
Paul, ma ka faˈauua ˈi naˈona na fikutaˈi
ngwae lokoˈi ru neˈeri kaidaˈi neˈe kira
fiku.

23

1 Ma sa Paul ka bubu teˈeteˈe naˈa fuana
ngwae faˈi naˈonaˈo neˈeri ki neˈe kira
fiku, ka fata ˈuri, “Ngwaefuta nau kina ˈi
Israel, nau ku faˈa ˈinotoˈa God, ma ˈani na
liaku taˈifau, nau ku saiana na maurilaku
nia leˈa ka leleka ka dao ana faˈi asoa
taˈena.”
2 Kaidaˈi sa Paul nia fata ˈunaˈeri, na
ˈingataˈi fata abu sa Ananias ka saea fuana
ngwae neˈe kira uu karangia sa Paul ˈiri
kira ka fida fafia kwakwana.
3 Ma sa Paul ka fata ˈuri fuana, “God
nia ke baˈa fidaliˈo, ˈoko diˈia ta ˈodoa ba
kira rafua ka kwao fuana sofongaˈilana na
bulibuli ki. ˈOko tua ˈi neˈe logo fuana
na matalangaˈi laku ˈani na taki sa Moses
ki. Ma ˈaeˈo bore, ˈoe kosi roˈo goˈo sulia
na taki neˈe ki kaidaˈi neˈe ˈoko saea kika
fidali nau!”
4 Ma na ngwae neˈe kira uu karangia sa
Paul, kira rongoa, kira ka fata ˈuri fuana,
“ˈOko fata taˈa ana ngwae ˈingataˈi fata
abu God kwa!”
5 Ma sa Paul ka olisida ka ˈuri, “Ng-
waefuta nau kina ˈi Israel, kwaimanatai,
noaˈa nau kusi saiana neˈe niaˈa na ngwae
ˈingataˈi fata abu. Osiˈana na Kerekereˈa
Abu nia saea, ‘Noaˈa ˈoe kosi fata taˈa ana
na ngwae ˈinotoˈa kamu.’ ”
6 Ma kaidaˈi sa Paul ka lisia ti ai ana
fikutaˈi ngwae lokoˈi ru neˈeri ki neˈe
Sadusi ki, ma ti ai ada neˈe Farasi ki,
nia ka fata doe fuana fikuˈa neˈeri ka
ˈuri, “Ngwaefuta nau kina ˈi Israel, nauˈa
na Farasi, na ngela na Farasi ki. Ma
kira ka matalangaˈi nau naˈa, osiˈana nau
ku faˈamamana na ngwae neˈe kira mae
ki, God ke baˈa taˈeda laˈu ˈuana na
mauriˈa!”
7 Ma ana kaidaˈi nia saea na alaˈanga
neˈeri ki, na Farasi ki ma na Sadusi ki,
kira ka talaˈae ana olisuˈusuˈunga, ma na
fikuˈa neˈeri kira ka toˈolangaˈi kira ana
ro fikutaˈi ngwae ki.
8 Kira toˈolangaˈinida, osiˈana na Sadusi
ki kira saea diˈia ngwae mae, ˈafitaˈi kira
ka mauri laˈu, ma kira saea noaˈa goˈo ta
ˈainsel, ma ka noaˈa logo ta anoˈi ru. Bore
ma na Farasi ki kira ka faˈamamana ana
uulu ru neˈeri ki.
9 Ma na akoˈa fiˈi doe fuada kwailiu,
ma ti ngwae faˈamanata ana taki ki neˈe
kira Farasi ki logo, kira uu, ma kira ka
fata ngasingasiˈa liu kira ka ˈuri, “Noaˈa
kaimili kasi dao goˈo toˈona tae neˈe rora
ana ngwae neˈe! Bore ma sali na anoˈi ru
nama ta ˈainsel taka niniˈa fata ˈania.”
10 ˈUnaˈeri, ma na kwaingilongiloiˈanga
doe liu ka tataˈe, ma na ngwae ˈinotoˈa
ana ofoˈa, nia ka maˈu ˈasu ˈubani kira
kata saungia sa Paul. Ma nia ka saea fuana
ngwae ki ana ofoˈa ki, kira ka leka siana
fikuˈa neˈe fasi ˈiri kira ke talaˈia sa Paul
faˈasi kira ˈuana saena luma ngwae ana
ofoˈa ki.
11 Sui ka rodo naˈa maˈi na Aofia ka uu
siana sa Paul ka fata ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi
maˈu. ˈOke fata falataliˈa naˈa suli nau
neˈe ˈi Jerusalem, ma ˈoke baˈa sasi logo
ˈunaˈeri ˈi Rom.”

Kira lokoˈi ru fuana saungilana sa Paul

12 Ma ˈi ˈofodangi ti ngwae ana Jiu ki
kira ka fiku, ma kira ka lokoˈi ru fuana
saungilana sa Paul. Ma kira ka fata alafu
noaˈa kira kasi ˈania ta fanga, ma noaˈa
kira kasi kwaˈufia ta kafo, leleka ka dao
ana kaidaˈi kira ke saungia sa Paul.
13 Sali nia bolo faˈinia fai akwala ngwae
ma ka tarenga neˈe kira saungaˈi fiku ana
manataˈanga neˈeri.
14 ˈUnaˈeri na ngwae neˈeri ki, kira ka
leka siana fata abu doe ki, ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki, kira ka fata ˈuri,
“Kaimili fata alafu noaˈa kami kasi ˈania
ta fanga leleka kami ke saungia nama sa
Paul.
15 ˈUnaˈeri ma kaumulu faˈinia na ng-
wae saena fiku taˈi ngwae lokoˈi ru ki,
kamu ka kwate alaˈanga fuana ngwae
ˈinotoˈa ana ofoˈa ki ˈi Rom, fasi ˈiri kira
ke talaˈia maˈi sa Paul faˈi kamu. Kamu ka
sokeˈe saea kamu oga muke rongo leˈa ana
ti alaˈanga laˈu sulia. Bore ma kaimili ke

ba'a sasi aka'u fuana saungilana kaida'i
nia ke ba'a dao karangi na'a ma'i."
16 Bore ma ana kaida'i ne'e na ngwai
sa Paul nia rongo sulia na loko'i ru 'anga
ne'eri, nia leka 'i luma na ngwae ana ofo'a
ki, ka fa'arongoa 'ani sa Paul.
17 Kaida'i sa Paul nia rongoa, nia ka saea
ma'i ta'i ngwae ana ofo'a, ka fata 'uri
fuana, "'Oke tala'ia kwau na ngwae 'alako
ne'e siana na ngwae 'inoto'a 'oe, osi'ana
nia oga ka saea ta'i ru fuana."
18 Sui na ngwae ana ofo'a ne'e ka
tala'ia na ngwae 'alako ne'eri siana ngwae
'inoto'a kira, ka fata 'uri, "Na ngwae ba
nia tua saena luma ni lokafo ba satana sa
Paul ne'e sae nau ku tala'ia ma'i ngwae
'alako ne'e siamu, osi'ana nia oga saelana
ta'i ru fuamu."
19 Ma na ngwae 'inoto'a ne'eri ka dau
ana limana na ngwae 'alako ne'eri ka
tala'ia ka ta'i tau kwau, ma ana kaida'i
ta'ifili kera, nia ka fata 'uri, "Tae ne'e 'oko
oga 'oke fa'arongo nau 'ani?"
20 Sui na ngwae 'alako ne'eri ka fata 'uri
fuana, "Ti ngwae Jiu, kira alafafia ka sui
na'a, sali rorodo kike leka ma'i kike gani
'oe 'iri 'oke tala'ia sa Paul la'u 'uana na
kula ne'e fikuta'i ngwae loko'i ru ki kira
fiku ana, fasi 'iri kike dao mamana to'ona
tae ki ne'e nia sasi'i.
21 Bore ma noa'a 'oe kosi ro'osulida,
osi'ana fai akwala ngwae ma ka tarenga
ne'e kira ago masia fuana saungilana.
Osi'ana kira alafu 'ato liu mala fuana
noa'a kira kasi fanga, ma noa'a kira kasi
kwa'u, leleka kira ke saungia sa Paul. Ma
kira sasi aka'u na'a, ma na ru ne'e kira
masia go'o ne'e na fatalamu."
22 Sui na ngwae 'inoto'a ne'e ka fata
'uri fuana ngwae 'alako ne'eri, "Noa'a 'oe
kosi fa'arongoa 'ani ta ngwae ne'e 'oko
fa'arongo nau 'ani na ru ne'e." Sui nia
ka kwatea ka leka na'a 'ana.

Kira kwatea sa Paul siana sa Feliks na ngwae gwaunga'i

23 Sui na'a ngwae fa'ina'ona'o ana ng-
wae ana ofo'a ki, nia ka saea ma'i ro
ngwae kira doe 'i olofana, ka fata 'uri
fuadaro'o, "Koro'o ke sasi aka'u ana ro
talanga'i ngwae ana ofo'a ki fuana leka'a
'uana fanoa 'i Sesarea, fa'inia fiu akwala
ngwae fuana leka'a fafona hos ki, ma ro
talanga'i ngwae ki ne'e kira dau ana sua
ki, kira ka sasi aka'u fuana leka'a ana
sikona agi rodo saena rodo 'i ta'ena.
24 Kamu ke alua ti hos fuana sa Paul
'iri ke ta'e 'i fafoni, ma kamu ke folo le'a
'afia, ma kamu ke tala'ia siana sa Feliks na
ngwae gwaunga'i."
25 'Una'eri na ngwae 'inoto'a ana ofo'a
ka keresia na'a ala'anga fuana sa Feliks ka
'uri,
26 "Nau'a sa Kladius Lisias, nau ku
kerekere kwau fuamu 'oe na ngwae
'inoto'a sa Feliks. Nau ku ala'a basi fa'i
'oe.
27 Na Jiu ki kira daua na'a ngwae ne'e,
ma kira ka karangi saungia. Kaida'i nau
ku dao to'ona nia na ngwae 'i Rom, nau ku
leka fa'inia ngwae ana ofo'a nau ki, kami
ka laua nia'a fa'asida.
28 Ma osi'ana nau ku oga nai saiana
tae ne'e kira fai fafi nia 'ani, nau ku tala'ia
siana na fikuta'i ngwae loko'i ru Jiu ki.
29 Sui nau ku dao to'ona noa'a nia kasi
sasia go'o ta ru ne'e bolo fuana kira ka
saungia nama kira ka alua saena luma ni
lokafo. Na fai fafilana kira sasi go'o 'ada
sulia na taki kira ki talada.
30 Ma kaida'i nau ku rongoa Jiu ki
kira 'olea na'a fuani oro fuana saungilana,
nia ne'e nau ku manata 'uana kwatelana
kwau siamu. Ma nau ku fa'arongoa na'a
ngwae ki ne'e kira fai fafia 'iri kira ke
matalanga'inia 'i na'omu, osi'ana 'ae'o
na'a ne'e na ngwae gwaunga'i."

31 Sui na ngwae ana ofo'a ki kira ka sasi
na'a sulia na tae ne'e ngwae 'inoto'a kira
saea. Ma kira ka tala'ia sa Paul ana fa'i
rodo ne'eri leleka kira ka dao ana fanoa 'i
Antipatris.
32 Ma ana ruana asoa, na ngwae ana
ofo'a ki ne'e kira fali 'ani 'aeda, kira ka
oli 'uana luma kira 'i Jerusalem. Ma na
ngwae ana ofo'a ne'e kira leka fafona hos
ki, kira ka daofa'i liu fa'inia sa Paul.
33 Kira tala'ia ka dao ana fanoa
'i Sesarea, ma kira ka kwatea na'a
kerekere'a baera fuana sa Feliks na ngwae
gwaunga'i, ma kira ka fa'asia na'a sa Paul
siana.
34 Ana kaida'i ne'e ngwae gwaunga'i
ne'e nia to'omani na kerekere'a ne'eri ka
sui, nia ka saefiloa sa Paul 'uana na aba'i
kula 'i fa'i ne'e nia futa ana. Kaida'i nia
dao to'ona nia leka ma'i fa'asia Silisia,
35 nia ka fata 'uri, "Nai ba'a rongo 'oe
ana kaida'i ngwae ne'e kira fai fafi'o ki
kika ka dao ma'i." Sui nia ka kwatea na
ngwae ana ofo'a nia ki kira ka folo le'a
'usia sa Paul saena luma gwaroa ne'e sa
Herod saunga'inia.

24

Na Jiu ki kira fai fafia sa Paul 'i na'ona sa Feliks

1 Buri 'ana lima asoa ki sui, sa Ananias
na 'ingata'i fata abu ka leka 'uana fanoa 'i
Sesarea fa'inia ti ngwae fa'ina'ona'o ana

Jiu ki, ma taˈi ngwae satana sa Tertulus neˈe nia saiana na taki ki. Kira leka maˈi ˈi naˈona sa Feliks na ngwae gwaungaˈi, ma kira ka fai fafia sa Paul.

2 Sui kira ka saea maˈi sa Paul, ma sa Tertulus ka talaˈae ana giosilana fuana sa Feliks ka ˈuri, “Ngwae gwaungaˈi ˈae, na kwaitalaˈiˈanga ˈoe ˈani liatoˈo ˈoko sasia kulu ka toˈo ana aroaroˈanga sulia kala kaidaˈi tau. Ma neˈe ˈoko sasia naˈa ru ˈoro leˈa faolu ki fuamiˈa ngwae Jiu ki.

3 Ma kaimili taˈifau saeleˈa liu fuana ru neˈeri ki, ma kami ka baˈatafe ˈoe liu.

4 Ma noaˈa nau kusi oga liu goˈo ngalilana kaidaˈi keta ˈoe. Ma neˈe nau ku ganiˈo fasi ˈiri ˈoko fafarongo basi maˈi fuana na alaˈanga dokodoko kaimili neˈe nau ku kwatea.

5 Kaimili dao toˈona ngwae neˈe faˈasaetaˈa na ngwae ki. Nia saiana ka sua ngalungalua na Jiu ki saena magalia taˈifau, ma niaˈa ta ngwae ˈaˈana logo ana fikutaˈi ngwae neˈe kira saeda ˈani, ‘Nasarene ki.’

6-7 Ma nia ka iliili logo ˈuana na faˈasualana na Luma Abu God. Kaidaˈi kami lisia ˈunaˈeri, kami ka daua. Ma kami ka naia fuana matalangaˈilana sulia na taki kami.*

8 ˈUnaˈeri sa Lisias ka kwatea fatalana fuana sa tai faˈida neˈe ka toˈo ana ta kwaigiosiˈanga kira ka leka maˈi siamu. Diˈia ˈoko saefiloa na ngwae neˈe, ˈoke baˈa dao toˈona ˈamu talamu na ru neˈe kami fai fafia ˈani ki niˈi mamana.”

9 Ma na Jiu ki logo neˈe kira tua ˈi neˈe, kira saea na ru neˈe sa Tertulus ka saea nia mamana, ma kira ka alaˈa giosia logo sa Paul.

Fataˈa ni kwaisuˈusiˈanga sa Paul ˈi naˈona sa Feliks

10 ˈUnaˈeri na ngwae gwaungaˈi neˈe sa Feliks ka karumia sa Paul ˈiri ka alaˈa, ma sa Paul ka fata ˈuri, “Nau ku saiana ˈoko kwai matalangaˈi ˈi neˈe ka tau naˈa maˈi sulia faˈi ngali ˈoro ki, ma nau ku saeleˈa fuana na suˈusilaku ˈi naˈomu.

11 Nia ˈiri bolo ˈua faˈinia akwala ma ro asoa buri ˈana neˈe nau ku leka ˈuana ˈi Jerusalem fuana foˈongaˈa. Diˈia ˈoko saefiloa na ngwae ki, ˈoke baˈa tala dao ˈamu toˈona neˈe nau ku fata mamana.

12 Ma na Jiu ki noaˈa kasi dao goˈo toˈoku neˈe nau ku kwaingenge faˈinia ta ngwae saena Luma Abu God, nama kira kasi dao toˈoku neˈe nau ku alungaˈinia ti ngwae ˈi saena luma fuana foˈongaˈa nama ana ta kula saena fanoa ˈi Jerusalem.

13 Ma noaˈa kira kasi bolo goˈo fuana kwatelana ta ru fuamu, ˈiri ˈoke faˈamamana na tae ki neˈe kira fai fafi nau ˈani.

14 Nau ku saea ru mamana fuamu: Nau ku foˈosia God ba koˈo kami ki, ˈani dauˈa sulia na ‘Tala ana Aofia’ neˈe ngwae neˈeri ki kira saea noaˈa kasi mamana. Ma nau ku faˈamamana ana ru ki taˈifau neˈe sa Moses ma na profet ki kira keresiˈi saena Kerekereˈa Abu.

15 Ma nau ku manata fitoˈo ana God diˈia logo kiraˈa, neˈe God ke baˈa taˈea na ngwae ki taˈifau faˈasia na maeˈa, na ngwae leˈa ki ma na ngwae taˈa ki logo.

16 Ma nia neˈe kwatea nau ku sasi ngangata ˈuana sasilana na ru leˈa ki, fasi ˈiri noaˈa nau kusi ˈeke laˈu ˈi maana God ma na ngwae ki.

17 “Ma buri ˈana nau ku leka faˈasia ˈi Jerusalem sulia bara faˈi ngali, nau ku oli laˈu maˈi ˈi neˈe fuana ngali maniˈa fuana Jiu ki ma ˈuana kwaisuˈusiˈanga logo.

18 Ma ana kaidaˈi nau ku sasia na ru neˈeri, neˈe kira ka lisi nau saena Luma Abu God buri ˈana nau ku faˈasuia naˈa raoˈa ana faˈasikasikaˈanga. Ma noaˈa goˈo ta fikutaˈi ngwae faˈinau ana kaidaˈi neˈeri, ma ka noaˈa goˈo ta ngaluˈa.

19 Bore ma ti Jiu faˈasia abaˈi kula ˈi Asia neˈe kira tua neˈeri. Ma nia bolo faˈinia kira ka leka logo maˈi ˈi naˈomu, ˈiri kira ke giosi nau diˈia kira saiana ta ru neˈe nau ku sasia ka rora.

20 Ma na ngwae neˈe ki, kira saiana kaidaˈi kira giosi nau ˈi naˈona na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru kami Jiu ki, noaˈa kasi dao goˈo toˈona ta ru neˈe nau ku sasia ka rora.

21 Taˈi ru goˈo neˈe nau ku saea ˈi neˈeri, sali neˈe ka faˈasaetaˈa ta bali ada neˈe ˈuri, ‘Kaumulu matalangaˈi nau ˈi taˈena, osiˈana na faˈamamanaˈanga nau ana ngwae neˈe kira mae naˈa ki, kira ke baˈa mauri laˈu.’ ”

22 Sui sa Feliks, ngwae neˈe sai leˈa naˈa ana falafala sulia na Tala ana Aofia, nia ka saea kira ka mango naˈa. Ma nia ka fata ˈuri, “Kaidaˈi sa Lisias na ngwae ˈinotoˈa ana ngwae ni ofoˈa ki ke dao maˈi, nai baˈa faˈasuia na matalangaˈilamu.”

23 Ma nia ka saea fuana ngwae ana ofoˈa neˈe tagi sulia sa Paul ˈiri nia kwate ka sakadolaˈa fuana ana ti kaidaˈi, ma ka alaˈania na kwaima nia ki saiana kike maa toˈona, ma kike kwate ru goˈo ˈada fuana.

Sa Feliks faˈinia ˈafe nia kira sailinga fatalana sa Paul

24 Ma buri ˈana bara asoa sui, sa Feliks faˈinia ˈafe nia ˈi Drusila neˈe taˈi kini ˈi

* **24:6-7** Ti kerekereˈa ˈua ˈadoa verse 7, “bore ma sa Lisias, na ngwae ˈinotoˈa ana fuani oro ki, neˈe leka maˈi ma ka lau balubaluˈa ana faˈasi kaimili.”

Jiu, kera ka kwaiudui ˈuana sa Paul ˈiri
kera ke sailinga nia. Ma sa Paul ka fata
sulia na faˈamamanaˈanga ana sa Jesus
Christ.
25 Bore ma sa Paul ka fata logo sulia na
ˈoloˈoloˈa, ma ka saea neˈe ngwae ki noaˈa
kasi sasi sulia na kwaiogaiˈanga taˈa ana
nonida ki, ma ka fata logo sulia faˈi asoa
neˈe God ke baˈa matalangani na ngwae
ki taˈifau. Ma kaidaˈi kera rongoa naˈa
ru neˈeri ki, sa Feliks ka maˈu, ma ka fata
ˈuri, "ˈOke leka naˈa kwau ˈamu. Nai baˈa
saeˈo laˈu maˈi ana ta kaidaˈi matamata
neˈe masikwaˈa fuamu."
26 Ana kaidaˈi neˈeri logo, nia ka fia fasi
sa Paul ka kwatea mani fuana. ˈUnaˈeri
neˈe nia ka ˈidufaˈi kwate alaˈanga fuana
ˈiri nia ka alaˈa faˈinia sulia kaidaˈi ˈoro
ki.
27 Buri ˈana ro faˈi ngali ki sui, sa Porsius
Festus ka leka maˈi ka talafuila sa Feliks
na ngwae gwaungaˈi neˈeri. Bore ma
osiˈana sa Feliks ka oga neˈe Jiu ki kira
ka saeleˈa faˈinia, noaˈa nia kasi alaˈani sa
Paul ka leka naˈa ˈana faˈasia saena luma
ni lokafo.

25

Sa Paul gani ˈuana lekaˈa siana tatalafaˈa doe ˈi Rom

1 Ma na uulu asoa ki ˈi buri ˈana sa
Festus ka dao maˈi ka gwaungaˈi ana fanoa
ˈi Sesarea, nia ka leka ˈuana ˈi Jerusalem.
2 Ma na fata abu doe ki, ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo Jiu ki, kira ka faˈarongo ˈani
na ru neˈe kira fai fafia ˈani sa Paul ki
fuana sa Festus.
3 Ma kira ka ˈengoa sa Festus ˈiri nia ke
kwatea sa Paul ˈuana ˈi Jerusalem, osiˈana
kira naia naˈa fuana saungilana sulia tala.
4 Ma sa Festus ka olisi kira ka fata ˈuri,
"Sa Paul nia tua saena luma ni lokafo ˈi
Sesarea. Ma noaˈa kasi tau goˈo ma nai
baˈa oli ˈaliˈali logo ˈi neˈeri.
5 Diˈia nia sasia ta ru ka rora, kamu ke
kwatea ngwae faˈinaˈonaˈo kamu ki ˈiri
kike leka faˈinau ˈuana ˈi Sesarea ma kira
ke alaˈa giosia ˈi neˈeri."
6 Sui sa Festus ka tua ˈi Jerusalem sulia ta
kwalu asoa nama ta akwala asoa laˈu, sui
nia ka oli ˈuana ˈi Sesarea. Aia, ma na asoa
ˈi buri ˈana, sa Festus ka leka ka tua ana
kula ni kwai matalangaˈinga, sui ka saea
kira ka baˈea maˈi sa Paul.
7 Ma ana kaidaˈi sa Paul nia dao, na Jiu
ki neˈe kira leka maˈi faˈasia ˈi Jerusalem,
kira ka uu kalia, ma kira ka fai fafia ˈani
ru ˈoro taˈa liu ki neˈe noaˈa kasi mamana
goˈo.
8 Bore ma sa Paul ka fata ˈani suˈusilana,
"Noaˈa nau kusi sasia goˈo ta ru taˈa neˈe
faˈalia na taki kami Jiu ki, ma na Luma
Abu God, nama na tatalafaˈa doe ˈi Rom."
9 Ma osiˈana sa Festus ka oga na Jiu ki
kira ka saeleˈa faˈinia, nia ka saefiloa sa
Paul ka ˈuri, "ˈOko oga ˈoke leka ˈuana ˈi
Jerusalem, fasi ˈiri nai matalangaˈi ˈoe ˈi
neˈeri ˈani na ru neˈe kira saea suliˈo?"
10 Sui sa Paul ka olisia ka ˈuri, "Kula
ni matalangaˈinga na tatalafaˈa doe ˈi
Rom alua niniˈa nau ku uu naˈa ana. ˈI
neˈe naˈa neˈe kula neˈe totolia mata-
langaˈilaku. Noaˈa nau kusi sasia goˈo ta
ru rora fuana ngwae ˈi Jiu ki. Ma ˈoko sai
leˈa naˈa ana taˈifau.
11 Diˈia nau ku ˈoia na taki ki ma ka
totolia neˈe ˈoke matalangaˈi nau fuana
maeˈa, noaˈa nau kusi gani ˈuana neˈe nai
tafi faˈasia. Bore ma na alaˈanga kira ki
neˈe kira fai fafi nau ˈani, noaˈa nia kasi
mamana, ˈirai ma nia ˈafitaˈi goˈo fuana ta
ngwae neˈe ka kwate nau fuada. Ma nau
ku gani ˈuana lekaˈa siana tatalafaˈa doe
ˈi Rom fuana matalangaˈilaku."
12 ˈUnaˈeri sa Festus ka alaˈa faˈinia
na ngwae ki neˈe kira ˈafia faˈinia kwai
matalangaˈinga. Sui nia ka fata ˈuri fuana
sa Paul, "Osiˈana ˈoko gani ˈuana lekaˈa
siana na tatalafaˈa doe ˈi Rom, nia leˈa,
ˈoke baˈa leka siana."

Sa Paul nia alaˈa fuana sa Agripa faˈinia ˈi Bernis

13 Buri ˈana bara asoa sui, sa Agripa
na tatalafaˈa faˈinia ngwaingwaena nia ˈi
Bernis, kera ka dao ˈi Sesarea ˈiri kike maa
toˈona sa Festus ma kika kwaloa.
14 Ana kaidaˈi kera tua ˈi Sesarea sulia
bara asoa neˈeri, sa Festus ka faˈarongoa
sa Agripa ˈani alaˈanga neˈe sulia sa Paul.
Nia ka fata ˈuri, "Taˈi ngwae kira alua
saena luma ni lokafo kaidaˈi neˈe sa Feliks
nia gwaungaˈi maˈi mala kaidaˈi naisi dao
ˈua.
15 Ma ana kaidaˈi nau ku leka kwau
ˈuana ˈi Jerusalem, na fata abu doe Jiu
ki, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo kira ki, kika
alaˈa giosia, ma kira ka gani nau ˈiri nai
matalangaˈinia fuana saungilana.
16 Bore ma nau ku fata ˈuri fuada, 'Noaˈa
laˈu na falafala kami ngwae ˈi Rom ki neˈe
mike matalangaˈinia ta ngwae ˈi naˈona
neˈe nia fata suˈusia ˈi maana na ngwae
neˈe kira giosia ki.'
17 Ma kaidaˈi kira dao naˈa maˈi neˈe
ˈi Sesarea, nau ku likotaˈi ku tua fuana
rongolada ana kula fuana kwai mata-
langaˈinga ana ruana asoa, ma nau ku
saea maˈi ngwae ana ofoˈa ki kira ka baˈea
maˈi na ngwae neˈeri.
18 ˈUnaˈeri, na ngwae neˈe kira fai fafia
ki kira ka uu, ma noaˈa kira kasi fai fafia

go'o 'ani ti ru ta'a ne'e nau ku fia fasi kira
ke ba'a saea.
19 Ru ne'e kira olisu'usu'u na'a fafia
fa'inia ne'e fadalana na fo'osilana God
kira fa'inia ta'i ngwae ne'e satana sa Jesus.
Sa Jesus ne'eri nia mae na'a, bore ma sa
Paul ka saea fasi nia mauri la'u.
20 Ma osi'ana noa'a nau kusi saiana
ne'e nau ku malinga'i fa'uta ana ru ne'e,
nau ku saefiloa sa Paul di'ia nia oga ka
leka 'uana 'i Jerusalem fuana nau ku
matalanga'inia 'ani na ru ne'e ki 'i ne'eri.
21 Bore ma sa Paul noa'a kasi alafafia,
ma ka gani 'uana tua'a saena luma ni
lokafo, ma leka'a siana na tatalafa'a 'i
Rom fasi 'iri nia'a talana ne'e ka fa'asaga.
Nia ne'e, nau ku saea noa'a kira kasi lafua
fa'asia saena luma ni lokafo, leleka ka
dao ana kaida'i ne'e totolia fuana ba'elana
siana na tatalafa'a doe 'i Rom."

22 Sui sa Agripa ka fata 'uri fuana sa
Festus, "Nau ku oga logo rongolana ngwae
ne'ana."

Ma sa Festus ka olisia ka fata 'uri, "'Oke
ba'a rongoa na'a nia'a rorodo."

23 Ma ana fa'i asoa 'i buri 'ana, sa Agripa
fa'inia 'i Bernis kera ka dao ma'i, ma
kera ka ru'ufia ma'i na ifi 'inoto'a kera
ki. Ma kera ka ru'u saena luma fa'inia na
ngwae 'inoto'a ana ofo'a ki, ma na ngwae
fa'ina'ona'o ki saena ma'e fanoa ne'eri.
Sui sa Festus ka kwate ala'anga 'iri kike
tala'ia ma'i sa Paul.
24 Ma sa Festus ka fata 'uri, "Agripa na
tatalafa'a 'ae, fa'inia na ngwae ne'e kamu
fiku ma'i 'i ne'e ki, kamu lisia na ngwae
ne'e satana sa Paul. Na Jiu ne'e kira tua 'i
ne'e Sesarea ki ma na Jiu ne'e kira tua 'i
Jerusalem ki, kira fai fafia nia'a, ma kira
ka ri kira ka gani nau 'iri nai saungia ka
mae.
25 Bore ma kaida'i nau ku saefiloa, noa'a
nau kusi dao go'o to'ona ta tae ne'e nia
sasia ka ta'a fuana kike saungia ka mae
du'ungana. Bore ma nia ka gani 'uana 'iri
ke leka siana ngwae tatalafa'a doe kia 'i
Rom. Nia ne'e nau ku ba'ea ma'i siana na
ngwae tatalafa'a doe 'i Rom.
26 Bore ma noa'a nau kusi to'o ana ta ru
talinga'i ne'e nai kerekere sulia na rora'a
ngwae ne'e fuana na ngwae tatalafa'a
doe. Nini'a nau ku tala'ia ma'i siamu 'i
ta'ena kwala Agripa na ngwae tatalafa'a,
'iri muke kwai'afi aku fuana dao'a to'ona
ta ru mamana fuana keresilana.
27 Osi'ana noa'a kasi le'a fuana nau ku
kwatea kwau ta ngwae ne'e tua saena
lokafo fuana ngwae tatalafa'a doe 'i Rom,
di'ia noa'a naisi fa'ata'i madako ana man-
ata'anga ki ne'e kira giosia 'ani."

26

Sa Paul su'usia nia'a 'i na'ona sa Agripa

1 Sa Agripa ka fata 'uri fuana sa Paul,
"Nia bolo go'o 'ana fuana 'oko fa'arongo
kaimili 'ania manatamu."

Ma sa Paul ka taga na limana ka
fa'ata'inia ne'e nia ala'a, ma ka su'usi nia
'uri,
2 "Kwala Agripa na ngwae tatalafa'a 'ae,
nau ku saele'a go'o 'aku, osi'ana nau ku
totolia nai fa'arongo 'oe 'ani na su'usilaku
'ani na ru ne'e Jiu ki kira fai fafi nau 'ania.
3 Nau ku saele'a ka tasa, osi'ana 'oko
sai le'a ana falafala kia Jiu ki fa'inia na
olisu'usu'unga kia ki. Ta ne'e nau ku gani
'oe, fasi 'iri 'oke fafarongo nau basi fa'inia
mabetau'a.
4 "Ma na Jiu ki ta'ifau kira saiana mal-
itaku 'ita ma'i ana ti'iti'ilaku. Kira ka
saiana na maurilaku 'i fanoa nau, ma buri
'ana la'u 'i ne'e 'i Jerusalem.
5 Ma kira ka saiaku ka tau na'a ma'i, ana
etangilana nau'a ta ngwae ana fiku ta'i
ngwae ne'e kira fa'angasia na'a fo'osilana
God 'ani falafala Jiu ki. Ma kira saea
na fiku ta'i ngwae ne'eri 'ani, 'Farasi ki.'
Fuila kika leka ma'i 'i ne'e 'iri kike fata
fa'amamana sulia ru ne'eri ki, di'ia kira
ma'udi.
6 Ma nini'a nau ku uu na'a 'i ne'e
fuana na matalanga'ilaku, osi'ana nau ku
kwaimasi na'a ana ru ne'e God nia eta
fata'a 'ani fuana ko'o kia ki.
7 Ma nia na'a ne'e ru ba na akwala ma
ro fuu'i ngwae kia ki kira kwaimasi 'uana
ngalilana, kaida'i kira fo'osia God sulia
asoa ma na rodo. Kwala Agripa, osi'ana na
fito'onga ne'e nau ku kwaimasi na'a ana
ne'e ngwae 'i Jiu ki kira ka fai fafi nau!
8 Ma fa'uta ne'e ka 'afita'i fuamu'a
ngwae 'i Jiu ki fuana fa'amamana'anga
ana God ne'e nia saiana ta'elana ngwae
mae ki?
9 "Ma 'i na'o ma'i, nau'a talaku nau
ku ngangata fuana nau ku sasia na ru ki
ta'ifau ne'e totolia nau ku takalonga'inia
na fikuta'i ngwae ne'e kira fa'amamana
ana sa Jesus ngwae 'i Nasaret.
10 Na ru ne'eri ne'e nau ku sasi 'i
Jerusalem. Nau ku ngalia na'a ngasin-
gasi'anga fa'asia na fata abu doe ki, ma
nau ku alua ngwae 'oro God ki saena
luma ni lokafo. Ma ana kaida'i kira
matalanga'inida fuana maelada, nau ku
ala logo fafia.
11 Ana kaida'i 'oro ki, nau ku liu ku
nangasida saena luma fuana fo'onga'a ki,
ma nau ku ili 'uana su'unga'ilada, fasi 'iri
kike danga 'ania na'a fa'amamana'anga
kira ki. Ma osi'ana nau ku saeta'a liu

fuada, nau ku leka logo ˈuana fanoa mata-
mata ki fuana faˈakaisilada.
12 “Ma duˈungana ru neˈeri, nau ku
leka ˈuana ˈi Damaskas. Nau ku ngalia
na kerekereˈa ki faˈasia na fata abu doe
ki fuana daulana na ngwae neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus.
13 Kwala Agripa, kaidaˈi kami leka sulia
tala tofongana asoa, nau ku lisia na taˈi
ngwasinasina ˈanga neˈe rara ka liufia
na madakolana sina, ma nia rara maˈi
faˈasia saena mamanga ka leka kalikali
nau faˈinia na ngwae neˈe kami leka ki.
14 Ma kaimili taˈifau goˈo neˈe kami ˈasi
ˈi ano, ma nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi
ru ka fata ˈuri fuaku ˈani alaˈanga ngwae
Jiu, ‘Saul, Saul! Faˈuta neˈe ˈoko faˈakaisi
nau? ˈOko nonifii ana kaidaˈi ˈoko tataˈe
sauli nau, diˈia na buluka nia nonifii
kaidaˈi neˈe nia bulia maana sua ana na
ngwae neˈe ka talaˈia.’
15 Ma nau ku fata ˈuri fuana, ‘Araˈi ˈae,
ˈaeˈo sa tai niniˈa?’ Ma na Aofia ka fata
ˈuri, ‘Nauˈa sa Jesus, na ngwae neˈe ˈoko
faˈakaisia.
16 Tataˈe naˈa. Nau ku faˈataˈi fuamu,
ma nau ku fili ˈoe, fasi ˈiri ˈoke rao fuaku.
Ma ˈoko faˈarongoa ngwae ki laˈu ˈani na
ru neˈe ˈoko lisiˈi aku ki ˈi taˈena, ma ti ru
laˈu neˈe nai baˈa faˈataˈinia fuamu.
17 Nau ku asungaˈiniˈo siana na ngwae
ˈi Israel ki, ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki, ma nau ku tagi suliˈo fasi ˈiri noaˈa
kira kasi saungiˈo.
18 Nau ku asungaˈiniˈo fuada fasi ˈiri
ˈoko bulasida faˈasia na rorodoˈa ˈuana
madakolaˈa, faˈasia na ngasingasiˈanga sa
Saetan ˈuana God. Ma God ke baˈa rufua-
nata ana taˈangaˈa kira ki. Duˈungana kira
faˈamamana aku, God ke baˈa alu kira na
ngwae nia ki faˈinia na ngwae ki taˈifau
neˈe God nia filida.’
19 “Aia, kwala Agripa na ngwae tata-
lafaˈa ˈae, nau ku roˈo naˈa sulia na
faˈataˈinga ba nau ku lisia faˈasia ˈi langi.
20 Etana nau ku leka ˈi Damaskas, sui
ˈi Jerusalem, ma ˈafutana ˈi Israel taˈifau,
sui siana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki,
nau ku faˈarongo ˈani ˈiri kira ka kakari
alifaˈi faˈasia taˈangaˈa kira ki, ma kira ka
abula ˈuana God ma fuana sasilana na ru
leˈa ki ˈiri ke faˈataˈinia kira kakari alifaˈi
mamana.
21 Ma duˈungana na ru neˈeri, na Jiu ki
kira ka dau nau kaidaˈi nau ku tua saena
Luma Abu God, ma kira ka iliili ˈuana
saungilaku.
22 Bore ma ka leka maˈi ka dao ana faˈi
asoa ˈi taˈena, God naˈa neˈe nia ˈafi nau.
Ma nau ku faˈarongoa na ngwae ki taˈifau,
fuana ngwae tiˈitiˈi ki, ma ngwae ˈinotoˈa
ki logo. Ma na ru neˈe nau ku saeˈe ki, niˈi
logo ba na profet ki ma sa Moses kira saea
ke baˈa dao maˈi.
23 Kira saea na ngwae filia God ke baˈa
nonifii ma ka mae, ma niaˈa logo na ngwae
etaeta ke tataˈe faˈasia na maeˈa, fasi ˈiri
nia ke faˈarongo ˈani madakolana mauriˈa
firi fuana ngwae Jiu ki ˈi naˈo, ma fuana
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki logo.”
24 Ma kaidaˈi sa Paul ka alaˈa ˈua suli
nia ˈunaˈeri, sa Festus ka ri fuana ka ˈuri,
“Paul ˈae, ˈoko boleboleˈa lala neˈana kwa!
Na sai ˈi ruˈanga doe ˈoe neˈe faˈabaniˈo.”
25 Ma sa Paul ka olisia ka ˈuri, “Ngwae
gwaungaˈi ˈae, noaˈa nau kusi boleboleˈa
laˈu niniˈa! Na alaˈanga niniˈa nau ku
saeˈe ki niˈi mamana ma ka saga taˈifau.
26 Nau ku saiana nai fata noniraˈa goˈo
ˈaku fuana sa Agripa na ngwae tatalafaˈa,
osiˈana nia sai goˈo ˈana ana na ru neˈe
ki. Nia ka rongo sulia na ru neˈe ki taˈifau
neˈe fuli ana sa Jesus, osiˈana ru neˈe fuli
ana sa Jesus ki noaˈa ˈiri fuli laˈu ana ta
kula ago.
27 Aia, Agripa na ngwae tatalafaˈa ˈae,
ˈuri ma ˈoko faˈamamana na alaˈanga
profet ki? Nau ku saiana ˈoko faˈamamana
ani.”
28 Sui sa Agripa na ngwae tatalafaˈa ka
fata ˈuri fuana sa Paul, “Ana kala kaidaˈi
dokodoko ˈunaˈeri goˈo neˈe, ˈoko fia fasi
ˈoke baˈa kwatea nai faˈamamana ana sa
Jesus na Christ?”
29 Sa Paul ka olisia ka ˈuri, “Sui bore
ˈana kaidaˈi dokodoko, nama na kaidaˈi ka
tau, nau ku foˈo fuamu ma fuana ngwae
ki taˈifau neˈe kira tua ˈi neˈe ma kira
ka fafarongo nau taˈena, fasi ˈiri muke
diˈia logo nauˈa. Fadalana neˈe, kamu ke
faˈamamana ana sa Jesus Christ, bore ma
noaˈa nau kusi oga neˈe muke tua saena
luma ni lokafo diˈia nauˈa.”
30 Sui na ngwae tatalafaˈa, ma ˈi Bernis,
faˈinia sa Festus na ngwae gwaungaˈi, ma
na ngwae ki taˈifau neˈe kira tua faˈinida,
kira ka tataˈe, ma kira ka leka naˈa ˈada.
31 Ma ana kaidaˈi kira leka naˈa kwau
ˈada, kira ka fata ˈuri fuada kwailiu, “Na
ngwae neˈe noaˈa kasi sasia goˈo ta ru neˈe
bolo fuana nia ka maelia nama kira ka alu
nia saena luma ni lokafo.”
32 Ma sa Agripa ka fata ˈuri fuana sa
Festus, “Na ngwae neˈe totolia ˈoke logea
naˈa, diˈia noaˈa nia kasi gani ˈuana na
lekaˈa siana na ngwae tatalafaˈa doe ˈi
Rom.”

27

Sa Festus kwate sa Paul ka leka ˈuana ˈi Rom

1 Ma kira manata ˈuana ˈiri kami ke
toˈofolo naˈa ˈuana ˈi Rom saena abaˈi

kula ˈi Itali. Kira ka kwatea sa Paul faˈinia
ti ngwae neˈe kira firiˈida ki, fuana sa
Julius na ngwae ˈinotoˈa na ngwae ana
ofoˈa ki ˈi Rom neˈe kira saea ˈani “Ngwae
ana ofoˈa na ngwae tatalafaˈa doe.”
2 Sui kami ka raˈe saena faka faˈasia
na fanoa ˈi Adramitium, neˈe sasi akaˈu
fuana lekaˈa ˈuana loboa ki kalia abaˈi
kula ˈi Asia. Ma sa Aristakus, na ngwae ˈi
Tesalonika saena abaˈi kula ˈi Masedonia,
ka leka logo faˈi kaimili. Ma kaimili leka
naˈa faˈasia fanoa ˈi Siseria.
3 Ma faˈi asoa buri ˈana, kami ka dao
naˈa ana fanoa ˈi Saedon. Ma sa Julius ka
saeleˈa faˈinia sa Paul, ma ka alaˈania ka
leka fuana lisilana kwaima nia ki ˈiri kira
ke kwatea tae ki neˈe nia boˈoboˈo ˈuana.
4 Sui kami ka leka faˈasia ˈi neˈeri, ma
kami ka liu nunufana bubunga ˈi Saeprus,
osiˈana na iru nia tataˈe maˈi ˈi naˈona
faka.
5 Sui kami ka toˈofolo naˈa ana na loboa
neˈe karangia abaˈi kula ˈi Silisia ma ˈi
Pamfilia ki, ma kami ka leka maˈi ˈuana ˈi
Mira, fanoa doe saena abaˈi kula ˈi Lisia.
6 ˈUnaˈeri sa Julius, na ngwae ˈinotoˈa
ana ofoˈa neˈeri, ka dao toˈona na faka
faˈasia ˈi Aleksandria neˈe ke baˈa leka
ˈuana ˈi Itali, ma nia ka alu kaimili saena
faka neˈeri.
7 Sui kami ka sarafaˈinia liu lekaˈa su-
lia bara asoa, ma kami ka dao toˈona
ˈafitaˈiˈanga doe ana lekaˈa ana asoa
neˈeri ki, sui leka maˈi kami ka dao bolo
faˈinia fanoa ˈi Kinidus. Ma noaˈa kami
kasi leka naˈa ana bali neˈeri, osiˈana na
iru raˈe maˈi ˈusi kaimili. Ma kami ka gali
ana ngongora ˈi Salmone, ma kami ka liu
ˈi nunufana bubunga ˈi Krit.
8 Sui kami ka usuli toli maˈi ma ka
ˈafitaˈi tiˈitiˈi, kami ka dao ana lauˈua kira
saea ˈani Lauˈua Leˈa, neˈe noaˈa kasi tau
goˈo faˈasia maˈe fanoa ˈi Lasea.
9 Na asoa ˈoro ki neˈe sui naˈa ˈi neˈeri,
osiˈana kami loloselo saulia na iru naˈa
ana kaidaˈi neˈeri. Kaidaˈi neˈeri logo
faˈi asoa doe kira Jiu ki fuana manata
logelana taˈangaˈa ki liu ka sui naˈa, ma
kaidaˈi fuana kauburu ka talaˈae naˈa, ma
ka ˈafitaˈi naˈa fuana kami ka daofaˈi liu
ana lekaˈa, ˈasu ˈubani na faka kata kuru
ana kaidaˈi neˈe iru nia doe. Nia neˈe, sa
Paul ka fata ˈuri fuada,
10 “Reala kwa, nau ku lisia ana lekaˈa
neˈe kulu faˈasia ˈi neˈe ke baˈa ˈafitaˈi
liu, ma na asi ke baˈa faˈalia na faka neˈe
faˈinia na ru neˈe ki ˈi saena. Ma ti ngwae
akulu kike baˈa mae logo.”
11 Bore ma na ngwae ˈinotoˈa ana ngwae
ana ofoˈa ki ka faˈamamana lala ana
ngwae neˈe ˈaˈana fuana faka faˈinia na
ngwae neˈe nia toˈo ana faka neˈeri kera
saea. Ma noaˈa nia kasi faˈamamana ana
fatalana sa Paul.
12 Ma na lauˈua neˈe kami dau ana noaˈa
kasi leˈa fuana dauˈa ana kaidaˈi ana unuˈi
gwariˈa. Nia neˈe, ˈorolana ngwae kira ka
oga ˈada lekaˈa laˈu ˈi asi fasi ˈiri kami ka
dao ˈi Finiks, diˈia nia talangwaraˈu, fasi
ˈiri kami ke mamalo ˈi neˈeri ana kaidaˈi
ana unuˈi gwariˈa. Osiˈana ˈi Finiks neˈe
na lauˈua ana bubunga ˈi Krit neˈe ago
faˈasia na iru ana kaidaˈi neˈeri.

Na kauburu dao saena asi

13 Aia, ma ana kaidaˈi neˈe iru nia
talaˈae ka ufi maˈi ˈi gwauna bubunga, ma
na ngwae ki kira fia fasi kira totolia fuana
sasilana na ru neˈe kira oga. Nia neˈe,
kira ka lafua na gwalu saena faka, kira ka
talaˈae lekaˈa naˈa usulia na nununa na
bubunga ˈi Krit.
14 Ma noaˈa kasi tau goˈo, na iru doe neˈe
kira saea ˈani, “Ara Toli” ka kwaˈi, ma ka
lala ufiufi naˈa maˈi fafona tolo ma ka susu
naˈa.
15 Ma ka toˈea naˈa faka, ma ka ˈafitaˈi
liu fuana sagalana sulia na iru, ma kami ka
maruku naˈa ma mika alaˈania naˈa faka
ˈiri na iru ka babalangaˈi nia naˈa ˈana
faˈasia ˈi Krit.
16 ˈIu, ma kaidaˈi kami liu kwau nununa
bubunga ˈi Kauda, kira lafua baru saena
faka, sui bore ˈana nia ka ˈafitaˈi.
17 Ma kira ka lobi faˈangasia logo
faka ˈasu ˈubani nia kata foga. Ma
kira ka faˈakosoa na ˈaba selo doe neˈe
kira loloselo ˈani ˈiri na iru ka ufi ba-
balangaˈinia naˈa faka neˈe ˈania, osiˈana
kira maˈu ara kata sarangaˈinida ˈi ˈaˈe
one karangia ˈi Libia.
18 Sui na iru ka iru talau goˈo ˈana ka doe
liu, ma ana ruana asoa, kira ka ˈui ˈania ti
ludaˈa faˈasia saena faka.
19 Ma ana faˈi asoa ˈi buri, kira ka ˈui
ˈania ti ru laˈu ana faka saena asi.
20 Sulia faˈi asoa ˈoro ki neˈe noaˈa kami
kasi lisia naˈa sina nama ta faˈi bulubulu
bore, ma na iru ka ngasingasiˈa liu. Sui
kaimili ka fia fasi noaˈa kami kasi mauri
naˈa.
21 Bore ma sulia kala kaidaˈi tau naˈa,
na ngwae ki noaˈa kira kasi ˈania ta fanga,
sa Paul ka tataˈe ka uu ˈi naˈoda, ma ka
fata ˈuri, “Reala kwa, faˈuta neˈe noaˈa
kamu kasi roˈo goˈo sulia na ru ba nau
ku saea fuaumulu, noaˈa kulu kasi leka
faˈasia ˈi Krit? Diˈia kaumulu roˈo sulia na
fatalaku, noaˈa kulu kasi dao goˈo toˈona
na ˈafitaˈiˈanga neˈe.
22 Bore ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea
naˈa fuaumulu noaˈa kamu kasi maˈu!
Osiˈana noaˈa ta ngwae aumulu kasi mae,
taˈifilia na faka neˈe goˈo neˈe ke baˈa taˈa.

23 Nau ku saiana ru neˈeri ki, osiˈana ana
faˈi rodo ba sui kwau na ˈainsel God, neˈe
nau ku tua fuana ma nau ku foˈosia, nia
leka maˈi siaku.
24 Ma nia ka fata ˈuri, ‘Paul ˈae, noaˈa
ˈoe kosi maˈu! Duˈungana ˈoke baˈa uu
ˈi naˈona na ngwae tatalafaˈa doe ˈi Rom.
Ma God ke baˈa ˈafia na ngwae neˈe kira
leka faˈiniˈo ki ˈiri noaˈa kira kasi mae,
osiˈana na kwaiˈofeˈanga nia fuamu.’
25 Ta neˈe ngwae ki, noaˈa kamu kasi
maˈu! Sulia nau ku fitoˈo naˈa ana God ke
baˈa sasi ˈunaˈeri naˈa diˈia ba na ˈainsel
nia saea fuaku.
26 Bore ma na asi ke baˈa olongaˈi kulu
ana ta taˈi bubunga laˈu.”
27 Ma na kauburu ka kwaˈi kaimili naˈa
saena asi neˈeri sulia akwala ma fai faˈi
rodo, na iru ka ufi saulungaˈinia naˈa faka
saena kula ˈato naˈa ana asi Mediterenia.
Ma ka bolo naˈa faˈinia tofongana na rodo,
na ngwae neˈe kira rao saena faka kira ka
fia fasi kaimili karangi dao naˈa ˈi sara.
28 Kaidaˈi kira manata ˈunaˈeri, kira
ngalia naˈa kwalo neˈe kira firiˈia na fau
kulu maana, kira ka ˈui ˈania saena asi
ˈuana ˈoitoˈolana kula neˈeri fuana kira
ka saiana neˈe nia dao karangia naˈa ˈi
sara. Ma kaidaˈi kira ˈoitoˈo ana ˈani kula
neˈeri, nia ˈato ka bolo faˈinia ro akwala
tafanga ki. Sui noaˈa kasi tau, kira ka ˈui
laˈu ˈani kwalo neˈeri, ma kira dao toˈona
kula neˈeri akwala ma lima tafanga ki naˈa
ana ˈatolana.
29 Ana kaidaˈi kira dao toˈona ˈunaˈeri,
kira ka maˈu ˈasu ˈubani na faka kata raˈe
ˈi fafona ta fau. Nia neˈe kira ka ˈui ˈania
fai gwalu ki faˈasia burina na faka, ma kira
ka foˈo naˈa ˈuana na dangi.
30 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae neˈe
kira rao saena faka ki, kira oga kike tafi
faˈasia na faka, kira ka faˈakosoa naˈa
baru saena na asi, kira ka soke fasi kira
leka fuana kike ˈui ˈania laˈu ti gwalu
faˈasia ˈi maana na faka.
31 Ma sa Paul ka fata ˈuri fuana ngwae
ana ofoˈa ki faˈinia na ngwae ˈinotoˈa kira,
“Diˈia na ngwae rao neˈe ki noaˈa kira kasi
tua saena faka, noaˈa kamu kasi mauri.”
32 Kaidaˈi ngwae ana ofoˈa ki kira ron-
goa, kira ka siki muusia naˈa kwalo ana
baru faˈasia na faka fasi ˈiri ka leka naˈa
ˈana.
33 Kaidaˈi nia karangi ka dangi naˈa, sa
Paul ka ˈengo kira ˈiri kika ˈania ta fanga
nia ka fata ˈuri, “Na akwala ma fai asoa ki
neˈe sui naˈa kwau kamu ka tua kwaimasi
ma noaˈa kamu kasi ˈania ta ru.
34 Ma nau ku gani kaumulu naˈa, muke
ˈani ti fanga, fasi ˈiri muke ngasingasiˈa
ˈasu ˈubani kamu kata mae. Ma nau ku
saea fuamuˈa neˈe noaˈa kamu kasi nonifii
goˈo sui bore ˈana na kauburu neˈe ka
kwai kulu.”
35 Buri ˈana nia saea ru neˈeri, sa Paul
ka ngalia na beret, ma ka baˈatafea God ˈi
naˈoda, sui ka ngiia, ma ka ˈania.
36 Kaidaˈi kira lisia naˈa, kira ka
falataliˈa ma manatada fiˈi tua nene, ma
kira fiˈi fanga.
37 Kaimili ro talangaˈi ma fiu akwala ma
ono ngwae ki neˈe kami tua saena faka.
38 Ma ˈi buri ˈana ngwae ki taˈifau kira
fanga kika abusu naˈa, kira ka ˈui ˈania
laˈu na ludaˈa ki taˈifau neˈe kira saea
ˈani witi ki saena asi, fasi ˈiri neˈe faka ka
sasala.

Na faka raˈe naˈa ˈi sara

39 Ana kaidaˈi nia dangi naˈa maˈi, na
ngwae neˈe kira rao saena faka noaˈa kira
kasi lia saiana ˈi faˈi neˈe kira dao ana.
Kira lisia na lauˈua ana busu one, ma kira
ka manata diˈia ka talangwaraˈu kira ka
leka ˈani faka ˈuana na busu one neˈeri.
40 Ma kira ka siki muusia naˈa gwalu
ki, kira ka kanusua ˈada saena asi. Ma
ana kaidaˈi neˈeri logo, kira ka logea naˈa
kwalo neˈe kira firi fafia ˈani na fote ni
faˈasagalana na faka. Sui kira ka taga naˈa
ˈaba selo ni loloseloˈanga ˈi maana faka,
ˈiri na iru ke ufi ma ke laetaˈinia na faka
ˈuana ˈi sara.
41 Aia, ana kaidaˈi kira sasi ˈua faˈinia
na ru neˈeri ki, na faka neˈe ka olongaˈinia
naˈa ˈi fafona na busu one fafona mai, ma
na maana faka ka raˈe naˈa ˈi sara ˈana
ˈunaˈeri, ma na burina faka ka madiko
naˈa ana nafo.
42 ˈIu, ma ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae
ana ofoˈa ki kira ka lokoa naˈa saungilana
ngwae neˈe kira firi fafida ki, ˈasu ˈubani
ti ngwae ada kira kata ˈaranga ˈi sara, ma
kira ka tafi.
43 Ma osiˈana na ngwae ˈinotoˈa ana
ngwae ana ofoˈa ki nia oga ka faˈamauria
sa Paul, nia ka fata luida noaˈa kira kasi
sasia ru neˈeri, ma nia ka saea kira ka
logeda, ma ka saea logo fuana na ngwae
neˈe kira saiana ˈarangaˈanga ki kira ka
lofo saena asi, fasi ˈiri kira ke ˈaranga ˈi
sara ˈi naˈo.
44 Ma bali ana ngwae kira ka ˈisi kwau
ˈi buri, nia ka saea kira ke dau kwau ana
reba ˈai ki neˈe madiko ana faka ˈiri kira
ke ˈaranga kwau ˈi fafoni. Aia, kami sasi
ˈunaˈeri neˈe kwate ma kami ka mauri, ma
kami ka dao ˈi sara.

28

ˈI Malta

1 Ma kaidaˈi kami dao naˈa ˈi sara, kami
fiˈi dao toˈona na bubunga neˈe kami dao
ana kira saea ˈani ˈi Malta.

2 Na ngwae ˈi neˈeri ki, kira kwaima liu
fuaimili. Ma ana kaidaˈi neˈeri logo neˈe
na uta toˈo, ma ka gwari liu, ma kira ka
fiku maana mafula, ma kika kwalo kami
taˈifau.
3 Ma ana kaidaˈi sa Paul ka gonia na
fofo rara ˈai ˈuana alulana saena mafula,
taˈi faˈi malo ka ruˈu maˈi faˈasia na fofo
rara ˈai neˈeri ki osiˈana na ˈakoˈakolana
mafula, ma ka ˈala tatara ana limana sa
Paul, ma ka noaˈa kasi karasu.
4 Kaidaˈi ngwae ana fanoa neˈeri kira
lisia na faˈi malo neˈe nia dau tatara ana
limana sa Paul, kira ka fata fuada kwailiu,
“Na ngwae neˈe, ngwae sau ngwae niniˈa,
ma na god neˈe satana ‘Duˈunga’ ma noaˈa
nia kasi oga nia ka mauri, sui bore ˈana nia
ka mauri maˈi faˈasia saena asi.”
5 Bore ma sa Paul ka nangataˈinia na
malo neˈe dau tatara ana limana ˈuana
saena mafula, ma noaˈa ta ru kasi sasia
goˈo.
6 Ma kira ka lialia fasi limana sa Paul
kata ubu, ma noaˈa kasi ˈasia likotaˈi
goˈo ˈi ano, ma ka mae. Sui kaidaˈi kira
kwaimasi ka tau, ma noaˈa ta ru kasi sasia,
kira ka rokisia manatada kira ka ˈuri, “Na
ngwae neˈe, nia ta god!”
7 Ma na kula neˈeri noaˈa kasi tau
goˈo faˈasia na ano sa Publius na ngwae
gwaungaˈi ana bubunga neˈeri. Nia ka
kwalo leˈa liu aimili, ma kami ka tua
faˈinia sulia uulu asoa ki.
8 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na maˈa sa
Publius ka mataˈi ˈani ˈakoˈakoˈanga, ma
nia ka laetaˈinia ˈabu. Ma sa Paul ka ruˈu
siana saena agi luma nia, ma ka foˈo, ma
ka alua limana fafia, ma nia ka ˈakwa naˈa.
9 Kaidaˈi neˈe ngwae ki kira lisia na ru
neˈeri, na ngwae mataˈi ki taˈifau saena
bubunga neˈe, kira ka leka logo maˈi siana
sa Paul, ma nia ka gurada.
10 Na ngwae ki kira ka kwatea naˈa ru
ˈoro ki fuaimili. Ma kaidaˈi kami sasi
akaˈu ˈuana lekaˈa saena faka, kira ka alua
naˈa na ru ˈoro neˈe kami boˈoboˈo ˈuani
ki fuana lekaˈa kami.

Faˈasia ˈi Malta kira ka leka ˈuana ˈi Rom

11 Buri ˈana uulu madamo ki sui naˈa,
kami ka leka saena faka neˈe ˈita maˈi
faˈasia ˈi Aleksandria. Ro gwari ˈai kala ki
neˈe kira saea ˈani sa Kasto ma sa Polaks
neˈe kira ˈinia ˈi maana na faka neˈeri. Na
faka neˈe nia tua logo ˈi Malta ana kaidaˈi
ana unuˈi gwariˈa.
12 Ma kami ka dao ana fanoa ˈi Sirakus,
ma kami ka tua ˈi neˈeri sulia uulu asoa ki.
13 Ma ˈita ˈi neˈeri, kami ka leka mika
dao ˈi Regium. Faˈi asoa ˈi buri ˈana, na
iru ka iru ˈalaˈa maˈi, ma ro asoa ki sui
kami ka dao ana maˈe fanoa ˈi Puteoli.
14 Kami ka dao toˈona ti ngwae neˈe
kira faˈamamana ana sa Jesus kira tua ˈi
neˈeri, ma kira ka gani kaimili ˈiri mike
tua faˈinida sulia ta fiu asoa. Sui, kami fiˈi
leka ˈuana ˈi Rom sulia tala ˈi tolo.
15 Ma ti ngwae neˈe kira faˈamamana
neˈe kira tua ˈi Rom, kira rongoa kami
dao naˈa, kira ka leka maˈi maˈakwali
kaimili ana ro maˈe fanoa neˈe kira saea
ˈani “Usiˈa ˈi Apius” ma “Uulu Luma fuana
Ngwae Kwaita ki.” Ma kaidaˈi sa Paul ka
lisida, nia ka baˈatafea God, ma nia ka
falataliˈa ma manatana ka babatoˈo.

ˈI Rom

16 Kaidaˈi kami dao ˈi Rom, kira ka
alaˈania sa Paul ka tua ˈana taˈifilia saena
luma faˈinia taˈi ngwae ana ofoˈa ˈiri ka
folo ˈusia.
17 Kami dao mika tua naˈa sulia uulu
asoa ki sui, sa Paul ka saea maˈi na ngwae
faˈinaˈonaˈo Jiu ki neˈe kira tua ˈi Rom
fuana na alaˈanga fikuˈa. Kaidaˈi kira
fiku maˈi ka sui, nia ka fata ˈuri fuada,
“Ngwaefuta nau kina ngwae ana ˈi Jiu,
noaˈa nau kusi sasia goˈo ta ru taˈa fuana
ngwae kulu ki, ma noaˈa nau kusi faˈalia
goˈo na falafala kia ki neˈe kulu ngalia
faˈasia na koˈo kia ki. Ma faˈinaˈonaˈo Jiu
ki firiˈi nau ˈi Jerusalem, ma kira ka kwate
nau fuana ngwae ˈi Rom ki.
18 Ma kaidaˈi na ngwae Rom ki kira sae-
filo nau, kira ka oga logelaku faˈasia saena
luma ni lokafo, osiˈana noaˈa kira kasi dao
goˈo toˈona ta roraˈa neˈe nau ku sasia ka
bolo fuana nau ku mae duˈungana.
19 Bore ma kaidaˈi na Jiu ˈi neˈeri ki kira
lokoa noaˈa kira kasi alafafia, nau ku gani
ˈuana lekaˈa siana na ngwae tatalafaˈa doe
ˈi Rom. Noaˈa nau kusi leka laˈu maˈi ˈi
neˈe, ˈiri nai giosia na ngwae kia ki ˈani ta
ru.
20 Nia neˈe, nau ku sae kaumulu maˈi,
ˈiri nau ku lisi kaumulu, ma nau ku alaˈa
faˈi kaumulu. Osiˈana kira firiˈi nau
ˈani kwalo sene neˈe duˈungana nau ku
faˈamamana ana ngwae neˈe na ngwae ˈi
Israel ki kira kwaimasi ana ˈani fitoˈonga,
nia dao naˈa.”
21 Sui na Jiu neˈeri ki kira ka olisia
sa Paul kika ˈuri, “Noaˈa ta kerekereˈa
kasi dao goˈo aimili suliˈo faˈasia ˈi Judea,
nama ta ngwae ana ngwae asina kia ki
neˈe kira leka maˈi faˈasia ˈi neˈeri faˈinia
ta faˈarongoˈanga ma noaˈa kira kasi saea
nama ta ru taˈa suliˈo.
22 Bore ma kaimili oga rongolana na
manatamu osiˈana kami saiana saena
fanoa ki taˈifau na ngwae ki kira fata ˈeˈe

lala sulia na ngwae faˈamamana neˈe ˈoko
ˈado fiku faˈinida.”
23 Ma kira ka ˈolea naˈa asoa faˈinia sa
Paul, ma na ngwae ˈoro ki kira ka leka
maˈi ana asoa neˈeri ˈuana kula neˈe sa
Paul nia tua ana. Ma nia talaˈae ˈofodangi
leleka ka rodo, nia faˈamanata, ma ka
kwatea naˈa alaˈanga sulia na mauriˈa
neˈe God ke gwaungaˈi fafia fuada. Ma nia
ka iliili ˈuana rokisilana manatada sulia sa
Jesus neˈe ngwae filia God neˈe niˈi saena
na taki sa Moses ki faˈinia na kerekereˈa
na profet ki.
24 Ma ti ngwae ada, kira ka faˈamamana
sulia na fatalana, bore ma ti ai ada noaˈa
kira kasi faˈamamana.
25 Ta neˈe kaidaˈi kira leka naˈa ˈada,
kira ka olisuˈusuˈu safitada kwailiu buri
ˈana sa Paul nia saea alaˈanga ˈisi neˈe,
“Na Anoˈi ru Abu ka fata leˈa liu ana profet
Aesea fuana koˈo kamu ki,
26 ba ka ˈuri,
‘Aesea leka, ˈoko saea fuana ngwae nau
ki ko ˈuri: Kamu ke fafarongo,
ma muke fafarongo, bore ma noaˈa
kamu kasi saiana faˈarongoˈa God.
Ma kamu ke lia, ma muke lia, bore ma
noaˈa kamu kasi lisia tae neˈe God
sasia fuamuˈa.
27 Osiˈana neˈe manatamuˈa nia oˈeoˈela,
ma muke bokota na alingamuˈa, ma
muke bokota logo na maamuˈa.
ˈAsu ˈubani maamuˈa kata lisia, nama
alingamuˈa kata rongoa, ma na
manatamuˈa kata malingaˈinia fa-
talana God, ma muka faˈitaˈi maˈi
ˈuana ma nia ka gura kamu.’ ”✡

28-29 Sui sa Paul ka faˈasuia laˈu na
fatalana ka ˈuri, “Nau ku oga muke saiana
neˈe na mauriˈa neˈe God ke kwatea, niaˈa
logo fuana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
Kiraˈa bore kike toˈo logo ana!”
30 Ma sa Paul ka tua sulia ro faˈi ngali
laˈulaˈu ki ana luma neˈe nia folia. Ma ana
luma neˈeri, nia ka kwaloa na ngwae neˈe
kira leka maˈi siana ki fuana lisilana.
31 Ma nia ka faˈatalo ˈania na
ˈInotoˈanga God, ma ka faˈamanata
sulia na Aofia sa Jesus Christ ˈani fata
noniraˈanga, ma noaˈa ta ngwae kasi luia
faˈasia faˈataloˈanga.

✡ **28:27** Aesea 6:9-10

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Rom

Kaidaˈi sa Paul nia keresia na buka neˈe, nia oga ke ala ˈania ngwae faˈamamana ki kike saiana neˈe nia oga liua lekaˈa maˈi ka dao toˈoda. (1:9-15) God nia ri ˈuana sa Paul fuana faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Ma sa Paul ka faˈasuia naˈa raoˈa neˈeri ana bali kula ana raˈelana sina ana ˈi Rom. ˈUnaˈeri, nia salisali naˈa ke leka ana kula ki ana suulana sina ˈi Rom, ka tasa naˈa neˈe ˈi Spen. Ma nia naia neˈe nia ke leka lisia ngwae faˈamamana ki ˈi Rom ana lekalana maˈi ˈuana ˈi Spen.

Ana kaidaˈi neˈe sa Paul ka kerekere fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Rom, na Jiu faˈinia na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, tua fikulada noaˈa kasi leˈa. Sa Paul oga na Jiu ki faˈinia na ngwae noaˈa laˈu Jiu kike tua kwaima leˈa. ˈIu sa Paul ka alaˈa madako ana bali buka 1-12 neˈe God faˈamauria keroˈa Jiu, ma ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, duˈungana fitoˈonga kera ana sa Jesus. Kaidaˈi God nia alafafi kera Jiu faˈinia ngwae noaˈa laˈu Jiu, kera bolo faˈinia keroˈa ke alafafi kera goˈo, ma kera ka tua kwaima fiku.

Sa Paul oga logo ke faˈamanata na Kristin ki fuana tuaˈa neˈe faˈasaeleˈa liana God. Ru neˈe fofo ˈafua roˈongaˈa sulia faˈinaˈonaˈo ki ana ˈinotoˈanga, ma folilana takisi, ma kwaimaˈanga fuana ti ngwae faˈamamana neˈe kira manata matamata sulia fanga ma na asoa abu ki.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- Sa Paul neˈe na lifurongoˈa ana na Faˈarongoˈa Leˈa 1:1-17
- Ngwae ki taˈifau goˈo neˈe kira abula taˈa 1:18—3:20
- God nia faˈasaga na ngwae ki sulia na faˈamamanaˈanga kira ana sa Jesus 3:21—4:25
- Mauriˈa faolu sulia ngasingasiˈanga na Anoˈi ru Abu 5:1—8:39
- God filia ngwae ˈi Jiu ki, bore ma kira ilangaˈinia sa Jesus 9:1—11:36
- Na tuaˈa neˈe faˈasaeleˈa liana God 12:1—15:13
- Sa Paul nia oga ke leka ˈuana ˈi Rom 15:14—16:27

1 Na kerekereˈa faˈasia sa Paul, na ngwae rao sa Jesus Christ. Nauˈa ta ngwae lifurongo logo osiˈana God nia fili nau, ma ka asungaˈi nau fuana na faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa nia.

2 Na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe God nia eta fata ˈani ka tau naˈa maˈi ˈi naˈo ana profet ki, ma kira keresia saena Kerekereˈa Abu.

3 Ma na Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri sulia na Ngela nia, na Aofia kia sa Jesus Christ. Nia ngalia noniˈi ngwae, ma ka futa maˈi ana kwalafa sa David na ngwae tatalafaˈa.

4 Ma kulu saiana niaˈa malitana abu osiˈana God ka faˈataˈinia niaˈa na Ngela nia ana kaidaˈi God taˈea faˈasia maeˈa ˈani ngasingasiˈanga doe nia.

5 Ma ˈani sa Jesus Christ, God ka faˈaleˈa nau ˈiri nauˈa ta ngwae lifurongo fuana raoˈa fuana sa Jesus Christ, fasi ˈiri nai talaˈia ngwae neˈe noaˈa laˈu na Jiu ki, ana fanoa ki taˈifau, ˈiri kike faˈamamana ana niaˈa, ma kira ke roˈosulia na fatalana.

6 Ma kamuˈa logo na ngwae neˈe kamu tua ˈi Rom ki, God sae kamu fasi ˈiri kamuˈa na ngwae sa Jesus Christ ki.

7 Aia, nau ku kerekere fuamuˈa taˈifau goˈo na ngwae neˈe kamu tua ˈi Rom ki neˈe God alafe fuamuˈa ma ka sae kamu ˈiri muke alua naˈa ngwae nia ki. Nau ku foˈo fasi ˈiri na kwaiˈofeˈanga ma aroaroˈanga God na Maˈa kia, ma na Aofia sa Jesus Christ ke tua faˈi kamu taˈifau.

Sa Paul oga ke maa toˈona ngwae faˈamamana ki ˈi Rom

8 Ru etaeta, nau ku baˈatafea God nau sulia sa Jesus Christ fuamuˈa taˈifau, osiˈana ngwae ana fanoa ˈoro ki saena magalia taˈifau kira rongo naˈa sulia na faˈamamanaˈanga kamu.

9 God nia saiana ru neˈe nau ku saea nia mamana. Niaˈa neˈe God niniˈa nau ku rao maˈi fuana ˈani na maurilaku taˈifau ˈani faˈatalongaˈilana Faˈarongoˈa Leˈa sulia Ngela nia. God saiana nau ku manata toˈo amuˈa,

10 ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe nau ku foˈo, nau ku gania God, diˈia nia oga, nia ka kwatea ka talangwaraˈu fuaku fasi ˈiri nau ku leka maˈi ˈiri nai dao toˈomuˈa ana kaidaˈi neˈe.

11 Sulia nau ku oga liua lisilamuˈa, fasi ˈiri nai alaˈa faˈi kamu sulia ru leˈa God nia sasi fuakulu taˈifau ˈiri ke faˈangasingasi kamu.

12 ˈUnaˈeri nau ku oga fasi ˈiri kuke ˈafi kulu kwailiu, ma nau ku ˈafi kamu ˈani faˈamamanaˈanga nau, ma muke kwaiˈafi aku ˈani faˈamamanaˈanga kamu.

13 Ngwaefuta nau kina ana sa Jesus, nau ku oga muke sai logo ana, kaidaˈi ˈoro ki neˈe nau ku manata ˈuana daoˈa toˈomuˈa, bore ma kaidaˈi ki taˈifau nau ku dao toˈona na ˈafitaˈiˈanga fuana sasilana. Nau ku oga lekaˈa kwau siamuˈa, ˈiri ti ngwae laˈu neˈe kira tua ˈi Rom kike

faˈamamana ana sa Jesus Christ, diˈia nau
ku sasia logo fuana ti ngwae ana maˈe
fanoa ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
14 God kwatea nauˈa na ngwae rao fuana
faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa fuana
ngwae ki taˈifau, sui bore ˈana ngwae neˈe
kira sai ˈi ru diˈia ngwae Grik ki, ma na
ngwae neˈe noaˈa kasi sai ˈi ru diˈia ngwae
neˈe noaˈa laˈu Grik ki. Ma na raoˈa neˈe
nia ˈoga nau naˈa.
15 Nia neˈe kwatea ma nau ku oga
faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa fuamuˈa
ngwae neˈe kamu tua logo ˈi Rom ki.

God faˈamauria ngwae neˈe kira faˈamamana ana Faˈarongoˈa Leˈa

16 Noaˈa nau kusi ˈeke ˈania alaˈanga
sulia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe, osiˈana
neˈe God nia rao ˈani na ngasingasiˈanga
nia ka faˈamauria ngwae ki taˈifau neˈe
kira faˈamamana. Kamiˈa ngwae Jiu ki
neˈe kami eta rongoa alaˈanga neˈeri, ma
niniˈari laˈu mala kamuˈa ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki.
17 Na Faˈarongoˈa Leˈa ka faˈataˈi
madako naˈa ana fadalana falafala God
fuana sagalana na ngwae. Ma nia ka
faˈasaga na ngwae sulia kira faˈamamana
ana sa Jesus Christ. Noaˈa laˈu ta ru mata-
mata neˈe God faˈasaga na ngwae ki ˈani.
Osiˈana ru neˈeri ba na Kerekereˈa Abu
ka ˈuri, “Na ngwae neˈe God faˈasagada
sulia na faˈamamanaˈanga kira ki ke baˈa
mauri.”✡

Sae taˈangaˈa God fuana ngwae abula taˈa ki

18 Ma God maˈi ˈi langi ka faˈataˈinia
neˈe nia saetaˈa fuana ngwae neˈe kira
fulia ru taˈa ki, ma kika aburongo ana
niaˈa. Kira fulia ru taˈa ki, ma kira
ka fonea na mamana ˈanga sulia God
faˈasida.
19 God ka kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga
fuada, sulia nia faˈataˈi madako ana ru
ki sulia niaˈa talana, ma ka talangwaraˈu
naˈa fuada ma kira ka saiana.
20 Ana etangilana maˈi God nia
saungaˈinia na magalia, ma na ngwae ki
kira ka sai naˈa ana na ngasingasiˈanga
nia neˈe noaˈa kasi sui, ma kira ka sai
logo ana niaˈa na God mamana. Sui bore
ˈana na ngwae ki noaˈa kasi totolia lisilana
God, kira saiana kira ka lisia na ru neˈe
nia saungaˈiniˈi ki, ma nia neˈe kwatea
ma kira ka saiana na ru ki sulia God. Ma
osiˈana nia ˈunaˈeri, ka ˈafitaˈi goˈo fuana
neˈe kira saea kira kina God.
21 Kira saiana God, bore ma noaˈa kira
kasi oga goˈo na faˈadoelana, ma noaˈa
kira kasi oga goˈo na baˈatafelana fuana
na ru neˈe nia kwatea fuada ki. Ma kira
ka manata boleboleˈa sulia God. Ma noaˈa
kira kasi malingaˈinia goˈo mamanaˈanga
neˈe God oga kika saiana.
22 ˈIu, kira saea kira ngwae liatoˈo sulia
God, bore ma kira na ngwae boleboleˈa ki
lala.
23 Ma noaˈa kira kasi foˈosia goˈo God
neˈe mauri firi, ma kira ka foˈosia lala
nunuˈi ru neˈe kira saungaˈinia goˈo ˈada
ki diˈia nununa ngwae neˈe noaˈa kasi
tuatua firi ki, ma na noˈo ki, ma na ru
ˈaeˈaela ki, ma na ru angoango ki.
24 Ma osiˈana na ru neˈeri ki, God danga
naˈa ˈanida fasi ˈiri kike leka naˈa ˈada
sulia liada, ma kira ka fulia naˈa ru taˈa
ki fuada kwailiu ˈani nonida.
25 Kira ka ˈaila ˈani faˈamamanalana
na mamanaˈanga sulia God, ma kira ka
faˈamamana ana sokea ki. Ma kira ka
foˈosia naˈa ˈada, ma kira ka rao naˈa
fuana na ru neˈe God nia saungaˈinida
ki. Ma noaˈa kira kasi foˈosia God neˈe
saungaˈinia na ru neˈeri ki taˈifau, ma
noaˈa kira kasi roˈosulia. Taˈifilia niaˈa
neˈe bolo fuana ngwae ki kike baˈatafea
firi. ˈIu ke ˈunaˈeri!
26 Ma osiˈana na abulalana na ngwae ki
neˈe taˈa ˈunaˈeri, God ka ˈaila ˈanida fasi
ˈiri kike sasia naˈa ˈada ru ni ˈekeˈa ki neˈe
leka sulia na kwaiogalana nonida. Ma na
kini ki logo, kira ka ˈaila naˈa ˈada ˈani na
ngwae ki, ma kike teo naˈa ˈada faˈinia na
kini ki lala.
27 Ma ka ˈunaˈeri, na ngwangwane ki
logo kira ka ˈaila naˈa ˈada ˈania na kini
ki, ma kira ka oga naˈa teoˈa faˈinia na
ngwangwane ki laˈu. Ma ka ˈunaˈeri, na
ngwae ki kira ka sasia naˈa na ru ni ˈekeˈa
fafiˈi fuada kwailiu. Nia neˈe kika ngalia
naˈa matalangaˈinga neˈe bolo fuada sulia
na abula taˈangaˈa kira ki.
28 Ma osiˈana na ngwae neˈeri ki kira
ˈaila ˈani tae neˈe kira saiana sulia God,
nia ka danga naˈa ˈanida fasi ˈiri kike
manata taˈa naˈa ˈada, ma kira ka sasi
naˈa ru neˈe noaˈa kasi leˈa fuana sasilani
ki.
29 Kira ka ˈidufaˈi fulia naˈa ru taˈa ki,
ma kika guguta, kira ka abula taˈa naˈa
faˈinida kwailiu, kira ka kwaimamagolai,
kika saungwae, kika fuˈa, kika soke, ma
kika ˈaila ˈanida kwailiu, ma kika alaˈa
sulia ngwae ki.
30 Ma kika fata taˈa sulida kwailiu, ma
kika ngasingasiˈa liu fuana ˈailaˈanga ˈani
God, ma kika fata ˈeˈe ada kwailiu, ma
kika lafe, ma kika fata naunau liu, ma kika
manata liu ˈuana sasilana ru taˈa ki laˈu,

✡ **1:17** Habakuk 2:4

ma kika aburongo ana ma'a fa'inia te'a
kira ki.
31 Ma kika sasia ru gwaubali'a ki,
ma noa'a kira kasi fa'amamana na fata
alanga'inga kira ki, ma noa'a kira kasi
alafe ma noa'a kira kasi kwaimanatai
fuana na ngwae matamata ki.
32 Aia, ma kira sai na'a ana na fata
totonga'i 'anga 'olo'olo God ne'e saea
na ngwae ne'e kira tua 'una'eri ki, kira
totolia na'a mae'a. Sui ka 'una'eri bore
'ana, kira kasi mango go'o fa'asia sasilana
ru ne'eri ki, ma kira ka oga na'a ngwae
matamata ne'e sasia logo ru 'una'eri ki.

2

Na matalanga'inga God

1 Kamu'a ne'e kamu matalanga'inia ngwae ne'e kira abula ta'a 'una'eri ki, muke
matalanga'i kamu talamu'a logo. Osi'ana
kamu sasia logo na ru ta'a ne'e kira sasi'i
ki, ma ka 'afita'i muke tofea fasi noa'a
kamu kasi rora.
2 Ma kulu'a ta'ifau go'o kulu saiana na
kwa'ikwa'inga God nia saga ana kaida'i
nia matalanga'inia na ngwae ne'e kira
sasia na ru 'una'eri ki.
3 Ma kaida'i kamu sasi logo di'ia na ngwae ne'e kamu matalanga'i kira ki, kamu
saiana God ke ba'a matalanga'i kamu logo.
4 Sali kamu manata rora fasi God noa'a
kasi matalanga'i kamu, osi'ana na alafelana doe fuamu'a, ma ka mabetau logo
fuamu'a. Nia le'a fuana muke saiana ne'e
God sasi le'a 'una'eri fuamu'a 'iri muke
kakari alifa'i fa'asia abula ta'anga'a kamu
ki.
5 Ma sulia noa'a kamu kasi oga go'o
kakari alifa'i 'anga, 'una'eri kamu talamu'a logo ne'e kamu fa'adoea na
kwa'ikwa'inga kamu ki masia Asoa ne'e
God ke ba'a fa'ata'inia na saeta'anga nia,
ma na ngwae ki ta'ifau kike ba'a lisia na
kwa'ikwa'inga saga nia.
6 God ke ba'a kwatea na ru ki fuana
ngwae ki ta'ifau sulia na rao'a to'oto'o
kira ki.
7 Ti ngwae, God ke ba'a kwatea na
mauri'a firi fuada, sulia kira noni mabe
fuana sasilana ru le'a ki, ma kira ka oga
God ka tafeda ma ka fa'a'inoto'ada ma ka
kwatea kira ka mauri firi.
8 Bore ma ti ngwae kira fanga ta'a,
ma kira ka 'aila lala 'ania na mamana
'anga sulia God, ma kira ka oga lala leka'a
sulia na ru rora ki. Ma osi'ana ne'e
kira 'una'eri, God ke ba'a fa'ata'inia na'a
ne'e nia saeta'a fuada, ma ka kwatea na
kwa'ikwa'inga doe fuada.
9 Ma sa tai fa'ida ne'e kira abula ta'a,
kike ba'a to'o ana 'afita'i'anga ma na
manata 'abono'anga. God ke ba'a sasi
'una'eri fuana na ngwae Jiu ki, ma fuana
na ngwae ne'e noa'a la'u Jiu ki logo.
10 Ma God ke ba'a kwatea na
'inoto'anga, ma na fa'adoe'anga, ma na
aroaro'anga fuana sa tai fa'ida ne'e kira
sasia ru le'a ki. Nia sasi 'una'eri fuana na
ngwae 'i Jiu ki, ma fuana na ngwae ne'e
noa'a la'u Jiu ki logo.
11 Nia sasi 'una'eri osi'ana na
kwa'ikwa'inga God fuana na ngwae
ki ta'ifau nia bolo, ma nia noa'a kasi
'inifilifili ana ta ngwae.
12 Ma na ngwae ne'e noa'a la'u Jiu ki,
noa'a kira kasi tua olofana taki sa Moses
ki. Ma God noa'a kasi matalanga'inida
'ani na taki ne'eri ki. God ke ba'a matalanga'i kira osi'ana kira fulia na ru ta'a
ki. Nia ke matalanga'inida fuana mae'a,
osi'ana na abula ta'anga'a kira ki. Ma na
ngwae 'i Jiu ki nini'a, kira tua olofana na
taki sa Moses ki. God ke ba'a matalanga'i
kira, osi'ana kira fulia na'a ru ta'a ki 'ani
aburongo'anga ana taki ne'eri ki,
13 ma osi'ana noa'a la'u na rongolana
taki ki ne'e ke ba'a fa'asaga na ngwae ki
fuana God, bore ma sasilana lala na ru
ne'e na taki ki saea.
14 Na ngwae ne'e noa'a la'u Jiu ki, kira
kasi tua olofana na taki ki. Bore ma di'ia
kira sasia ru le'a sulia na manatalada,
ma ka leka sulia na taki, kira fa'ata'inia
ne'e kira to'olanga'inia na saga'a fa'asia
rora'a, sui bore 'ana kira noa'a kasi rongoa 'ua na taki sa Moses ki.
15 Na abulalada le'a 'una'eri ne'e
fa'ata'inia na taki God nia tua na'a 'i
saena na liada. Ma na manata'anga kira
logo ka fa'ata'inia ru ne'e nia mamana,
osi'ana kaida'i kira sasia na ru ta'a ki, kira
'eke, ma kaida'i kira fulia na ru le'a ki,
kira ka saele'a.
16 God ke ba'a matalanga'inia ngwae
abula ta'a ki ana na asoa nia kwatea sa
Jesus ke gwaunga'i fafia na ngwae ki 'iri
nia ke matalanga'inida sulia na ru rora
kira sasi tafanga'i ani ki ma na ru rora kira
sasi ago logo ani ki. Na Fa'arongo'a Le'a
nini'a nau ku ala'a sulia nia fata 'una'eri.

Na ngwae 'i Jiu ki noa'a kira kasi ro'o sulia na taki sa Moses ki

17 Aia, kamu'a ngwae Jiu ki, kamu fia
ne'e God ke ba'a le'a fuamu'a, osi'ana
nia kwatea fuamu'a na taki ki fa'asia sa
Moses. Ma muke ba'atafe kamu talamu'a,
osi'ana kamu ngwae God ki.
18 Ma muka saea fasi kamu saiana ru
ne'e God oga muke sasia, ma muka saiana
fililana ru ne'e saga sulia kamu saiana na
taki ki.

19 Ma kamu ka saea logo neˈe, kaumulu
saiana talaˈilana sa tai faˈida neˈe kira
diˈia ngwae maa rodo sulia kira kina God.
Ma kamu ka saea logo, kamu diˈia na unu
fuana sa tai faˈida neˈe kira tua saena
maˈerodo fasi ˈiri kira ka leka siana God.
20 Muka saea kamu toˈo ana na saiˈi ruˈa
aliˈafu, ma na ru ki taˈifau neˈe mamana,
sulia kamu toˈo ana na taki ki faˈasia sa
Moses. Ma muka saea kamuˈa na ngwae
faˈamanata ki fuana na ngwae bolebole ˈa
ma fuana ngwae kinaˈi ru ki.
21 Ma kamu ka saiana faˈamanatalana
na ngwae matamata ki, ma faˈuta mo
neˈe noaˈa kamu kasi faˈamanata kamu
talamuˈa? Kamu fata fuana ngwae ki
muka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi bili.” Bore
ma kamu talamuˈa muka bili goˈo amuˈa.
22 Muka saea logo fuana ngwae ki,
“Noaˈa kamu kasi kakabara.” Bore ma
kamu kakabara logo. Muka saea logo, neˈe
na nunuˈi ru neˈe ngwae ki kira foˈosia
niˈi taˈa liu. Bore ma kaumulu ruˈu saena
fera abu kira ki, ma muka bilia goˈo amuˈa
na ru neˈeri ki.
23 Ma muka fata naunau suli kamu
talamuˈa, osiˈana kamu toˈo ana taki sa
Moses ki. Bore ma kamu aburongo goˈo
ˈamuˈa ana taki neˈeri ki. Ma nia neˈe
kwatea na ngwae ki kira ka fata taˈa ana
God.
24 ˈUnaˈeri neˈe Kerekereˈa Abu ka fata
ˈuri, “Osiˈana kamuˈa na ngwae Jiu ki
kamu abula taˈa, na ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki, kira ka fata buri tolingaˈi ana God.”
25 Kamuˈa ngwae Jiu ki, kamu saea
fasi na ˈolo faˈataˈi ˈanga neˈe faˈataˈinia
kamuˈa ngwae God ki. Diˈia kamu roˈo
sulia taki God ki, na ˈolo faˈataˈi ˈanga
neˈe kamu sasia na ru leˈa. Ma diˈia noaˈa
kamu kasi roˈo sulia na taki neˈeri ki, na
ˈolo faˈataˈi ˈanga neˈe kamu sasia bore,
nia noaˈa kasi ˈafi kamu goˈo ˈi maana
God. Ma kamu ka diˈia goˈo amuˈa na
ngwae neˈe noaˈa ˈiri saiana God ki.
26 Aia, ma diˈia ta ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu, ma nia ka roˈosulia na taki neˈeri ki,
God ke baˈa saea niaˈa na ngwae nia, ka
diˈia logo ngwae neˈe ˈolo faˈataˈinia.
27 Ma ngwae neˈe kira ka roˈosulia na
taki ki, sui bore ˈana noaˈa kira kasi
ˈolo faˈataˈinia, kike baˈa faˈataˈinia neˈe
kamu rora, ma God ke baˈa matalangaˈi
kamu. God ke baˈa matalangaˈi kamu,
osiˈana kamu aburongo ana taki ki, sui
bore ˈana muka toˈo ana na taki keresia
neˈeri ma muka ˈolo faˈataˈinia.
28 Sa tai neˈe na ngwae Jiu mamana? Nia
noaˈa laˈu ta ngwae neˈe roˈo goˈo sulia
falafala Jiu ki nama ka ˈolo faˈataˈinia goˈo
ˈana ana nonina, ma liana ka taˈa goˈo
ˈana ˈua.
29 Na ngwae mamana ˈi Jiu, nia na
ngwae neˈe maurilana saga ˈi maana God,
osiˈana God nia rokisia na manatalamuˈa.
Ma na raoˈa ana Anoˈi ru Abu fuana
sagalana na maurilana ngwae, ma noaˈa
laˈu na raoˈa na taki ki. Na ngwae
ˈunaˈeri, God nia tafea, sui bore ˈana na
ngwae ki noaˈa kasi baˈatafea.

3

God nia mamana

1 ˈUri ma nia leˈa fuamuˈa ngwae Jiu ki
muke ˈolo faˈataˈinia ˈiri ka faˈataˈi kamu
ngwae God ki?
2 ˈIu, ru ˈoro leˈa ana ru neˈeri. Na
ru etaeta, God kwatea naˈa fatalana fuana
ngwae ˈi Jiu ki.
3 ˈUnaˈeri bore ˈana, ti ngwae Jiu noaˈa
kasi faˈamamana ana fatalana God. Sui
bore ˈana kira ka ˈoia na alangaˈinga kira
ki faˈinia God, God ˈidufaˈi sasia tae neˈe
nia eta fataˈa ˈani.
4 Osiˈana God nia mamana, sui bore ˈana
ngwae ki kira ka soke. Sulia na Kerekereˈa
Abu ba fata ˈuri, “Ta tae bore ˈana neˈe
God saea nia ke fulia ana ngwae abula
rora ki, nia ke fuli goˈo ˈana. Ma sa tai
bore ana neˈe kira saea God noaˈa kasi
matalangaˈi saga ana, God faˈataˈinia neˈe
nia saga daofaˈi liu.”✡
5 Ma ti ngwae ana Jiu ki kira saefilo
bolebole ˈa kika ˈuri, “Si diˈia na abula
taˈangaˈa kia ki faˈataˈi madako ana fuana
ngwae ki neˈe God nia ˈoloˈolo kaidaˈi nia
matalangaˈi kia. ˈUri ma God nia rora
kaidaˈi nia kwatea naˈa matalangaˈinga
fuaka?”
6 Noaˈa liu! Osiˈana ˈafitaˈi God noaˈa
kasi saga, si diˈia nia noaˈa kasi saga, nia
kasi totolia matalangaˈilana na ngwae ki.
7 Ma ti ngwae Jiu kira saefilo bolebole ˈa
kika ˈuri, “Faˈuta, diˈia kulu ˈoia fata
alangaˈinga kulu ki, ma na ngwae ki
kira lia madako ana fasi God dau sulia
alaˈanga nia, ma nia neˈe kwatea ma kira
ka baˈatafe God? Diˈia ˈunaˈeri, faˈuta mo
neˈe God ka matalangaˈi kia faˈinia roraˈa
kia ki?”
8 Ma fataˈa ˈuri nia bolebole ˈa logo,
“Kulu abula taˈa ˈakulu fasi ˈiri ru leˈa ke
dao maˈi.” Ti ngwae kira soke fafi nau fasi
nau ku saea ru neˈeri. Ma na ngwae neˈeri
ki, God ke baˈa matalangaˈi kira.

Noaˈa ta ngwae ˈiri saga

9 Ma fuakulu ngwae Jiu ki, ˈuri ma mau-
rilamiˈa ma na abulaˈanga kami ka leˈa
faˈasia na ngwae noaˈa laˈu Jiu? Noaˈa liu!
Sulia nau ku faˈataˈinia naˈa na ngwae ˈi

✡ **3:4** Sam 51:4

Jiu ki, ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki,
kira bolo taˈifau goˈo ˈada faˈinia tuaˈa ˈi
olofana na ngasingasi ˈanga ana taˈangaˈa.
10 Ru neˈeri nia mamana sulia na
Kerekereˈa Abu nia saea, “Noaˈa ta ngwae
ˈiri saga.
11 Ma noaˈa ta ngwae kasi malingaˈinia
malitana God, ma noaˈa ta ngwae kasi oga
saiˈa ana God.
12 Sulia kira taˈifau goˈo kira abula
faˈasia God, ma kira ka leka rora, ma ta
ngwae kasi sasia goˈo ta ru neˈe saga.✡
13 Na kwakwada diˈia ta kilu gwaˈu neˈe
kira ˈiri asi fafia ˈani ano, sulia na fatalada
taˈa liu. Kira saea ru taˈa neˈe noaˈa kasi
mamana ki ˈani meada. Ma kika faˈakaisia
ngwae ki ˈani fatalada, diˈia na baˈeko tolo
neˈe ˈalea na ngwae.✡
14 Ma na fatalada logo ka fungu ˈani
kwaiagiˈanga neˈe taˈa liu.✡
15 Ma na ngwae neˈe ki kira ˈaliˈali fuana
saungwaeˈa.
16 Ma ˈi fai bore ˈana neˈe kira leka
ana, kira faˈalia naˈa na ru ki, ma kira ka
kwatea liu naˈa nonifiiˈa fuana ngwae ki.
17 Ma na aroaroˈanga noaˈa kasi tua
saena maurilada.✡
18 Ma noaˈa kira kasi maˈu goˈo ˈani
God.”✡
19 Ma kulu saiana ru ki taˈifau goˈo neˈe
God saea saena taki nia ki, na ru fuana
na ngwae ˈi Jiu ki neˈe nia kwatea fuada.
Nia kwatea taki nia ki fasi ˈiri noaˈa ta
ngwae kasi saea noaˈa nia kasi fulia goˈo
ta ru taˈa. Ma God ke baˈa matalangaˈinia
ngwae ki taˈifau fuana na roraˈa kira ki.
20 Noaˈa ta ngwae kasi saga ˈi maana
God, osiˈana nia kwairoˈoi ana ma ka sasi
sulia tae neˈe taki ki oga. ˈIu, na taki ki
tua ˈiri na ngwae ki kike saiana neˈe kira
abula taˈa.

God faˈasaga na ngwae ki

21 Bore ma ana kaidaˈi neˈe, God
faˈataˈinia tala fuana faˈasagalana ngwae
ki ˈi maana. Ma noaˈa laˈu sulia roˈongaˈa
sulia na taki ki, sui bore ˈana na taki
faˈasia sa Moses ki ma na profet ki, kira
ka kerekere sulia na tala neˈe.
22 God nia faˈasaga na ngwae ki sulia na
faˈamamanaˈanga kira ana sa Jesus Christ.
Nia sasi ˈunaˈeri fuana ngwae ki taˈifau
goˈo neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus
Christ, osiˈana ngwae ki taˈifau kira bolo
goˈo ˈi maana God.
23 Ngwae ki taˈifau goˈo kira abula taˈa,
ma noaˈa ta ngwae ˈiri tua ˈani falafala
neˈe ke faˈadufa God.
24 Bore ma sulia na alafeˈanga God neˈe
nia kwate sakongaˈi goˈo ana, nia ka
logeda faˈasia na kwaˈikwaˈinga ana abula
taˈangaˈa kira ki ˈani na kwaisuˈusiˈanga
sa Jesus Christ.
25 God ka kwatea maˈi sa Jesus Christ
ˈiri ka foˈosi ˈani niaˈa ana maelana, fasi
ˈiri God ke rufuanata na abula taˈangaˈa
na ngwae ki, osiˈana na faˈamamanaˈanga
kira ana niaˈa. God sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri
ke faˈataˈinia na kwai matalangaˈinga nia
saga liu, sui bore ˈana ka tau naˈa maˈi nia
noaˈa kasi kwatea ta kwaˈikwaˈinga fuana
ngwae ki sulia mabetauˈa nia.
26 Ma God ka faˈataˈinia neˈe nia saga
fuana matalangaˈilana taˈangaˈa ki, ana
kaidaˈi nia kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga
fuana sa Jesus Christ. ˈUnaˈeri God ka
faˈataˈinia nia saga ma ka faˈasaga na
ngwae ki neˈe kira faˈamamana ana sa
Jesus.
27 Ma osiˈana na tae neˈe kuke baˈa fata
baˈalafe? Noaˈa goˈo! Noaˈa kulu kasi
bolo goˈo fuana saelana fasi kulu saga,
osiˈana kulu roˈosulia na taki ki. Bore ma
God lala neˈe nia faˈasaga kulu, duˈungana
kulu faˈamamana ana sa Jesus.
28 Kulu saiana God nia faˈasaga na ng-
wae ki osiˈana na faˈamamanaˈanga kira,
ma noaˈa laˈu sulia na roˈongaˈa sulia tae
neˈe taki ki saea.
29 ˈUri ma ˈoko fia fasi God alafafia goˈo
taˈifilia ngwae Jiu ki? Noaˈa! Na ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki bore God ala logo
fafida.
30 God taˈi God goˈo, ma nia sa-
iana ka faˈasaga ngwae Jiu ki diˈia kira
faˈamamana, ma nia saiana ka faˈasaga
logo ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki diˈia kira
faˈamamana.
31 Osiˈana God nia faˈasaga ngwae ki
sulia faˈamamanaˈanga, ˈuri ma kuke
danga naˈa ˈakulu ˈania na taki sa Moses
ki? Noaˈa. Bore ma tae neˈe nau ku
faˈamanata ˈani faˈataˈinia neˈe na taki
nia ˈinotoˈa logo.

4

God fuˈusi ˈoloˈolo ana sa Abraham osiˈana faˈamamana ˈanga

1 ˈUri ma tae neˈe kuke baˈa saea ana
sa Abraham na koˈo bora kami kwalafa
ngwae Jiu ki? Faˈuta neˈe God ka fuˈusi
ˈoloˈolo ana ˈi maana?
2 Diˈia God fuˈusi ˈoloˈolo ana sa Abra-
ham osiˈana raoˈa leˈa neˈe nia sasiˈi ki,
sa Abraham saiana ka fata baˈalafe sulia.
Bore ma noaˈa nia kasi bolo fuana fata
baˈalafeˈa ˈi maana God.
3 Osiˈana na Kerekereˈa Abu ba fata
ˈuri, “Sa Abraham nia faˈamamana

✡ **3:12** Sam 14:1-3 ✡ **3:13** Sam 5:9 ✡ **3:14** Sam 10:7 ✡ **3:17** Aesea 59:7-8 ✡ **3:18** Sam 36:1 ✡ **4:3** Jenesis 15:6

ana fata alangaˈinga God, ma sulia na
faˈamamanaˈanga nia neˈe God ka saea sa
Abraham nia ˈoloˈolo ˈi maana.”✡
4 Ana kaidaˈi ta ngwae nia rao, nia ke
ngalia nama folifoliˈa. Ma na mani neˈe
nia ngalia, na ngwae ˈaˈana nia noaˈa kasi
kwate ˈoˈo ana, sulia na ngwae rao nia
bolo fuana ngalilana folifoliˈa nia.
5 Ma kaidaˈi God nia fuˈusi ˈoloˈolo aka
ˈi maana, nia noaˈa ˈiri diˈia laˈu kaidaˈi
ngwae ˈaˈana nia kwatea folifoliˈa fuana
ngwae rao nia. Osiˈana noaˈa laˈu sulia na
raolaka neˈe God fuˈusi ˈoloˈolo aka, bore
ma osiˈana kulu fitoˈo ana God lala neˈe
nia saiana ka faˈa ˈoloˈoloa na ngwae taˈa
ki. Ma God lisia na fitoˈo laka, ma osiˈana
ru neˈeri God ka saea kuluˈa ˈani ngwae
ˈoloˈolo ki.
6 ˈUnaˈeri sa David fata sulia na
saeleˈanga ana ngwae ki neˈe God saea
kira ˈoloˈolo, sui bore ˈana noaˈa kira kasi
roˈo sulia na taki God ki taˈifau. Sa David
ka fata ˈuri,
7 “ˈOilakiˈa fuana sa tai faˈida neˈe God
rufuanata naˈa ana roraˈa kira ki, ma ka
lafua naˈa abula taˈangaˈa kira ki.
8 ˈOilakiˈa logo fuana ngwae neˈe God
noaˈa kasi manata toˈona abula taˈangaˈa
nia ki.”
9 ˈUri ma na saeleˈanga neˈe sa David
nia fata sulia, na ru goˈo ˈana ana ngwae
Jiu neˈe kulu ˈolo faˈataˈinia ki? Noaˈa!
Na ru logo fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki neˈe noaˈa kira kasi ˈolo faˈataˈinia.
Kulu saiana ka sui naˈa na Kerekereˈa Abu
ba fata ˈuri, “Sa Abraham nia faˈamamana
ana God, ma osiˈana nia ka faˈamamana,
God ka saea niaˈa ngwae ˈoloˈolo.”
10 Ana kaidaˈi tae neˈe God saea sa
Abraham nia ˈoloˈolo? ˈI buri ˈana neˈe
nia ˈolo faˈataˈinia ka sui naˈa, nama ana
kaidaˈi nia noaˈa kasi ˈolo faˈataˈinia ˈua?
ˈI naˈona mala neˈe nia ˈolo faˈataˈinia
God ka saea nia ngwae ˈoloˈolo.
11 ˈI buri ˈana mala neˈe God fuˈusi
ˈoloˈolo ana sa Abraham, sa Abraham ka
fiˈi ˈolo faˈataˈinia naˈa. Ma na ˈolo
faˈataˈinia ˈanga neˈe na maˈetoto ˈiri ka
faˈataˈinia God saea nia na ngwae ˈoloˈolo
sulia na faˈamamanaˈanga nia ana kaidaˈi
noaˈa nia kasi ˈolo faˈataˈinia ˈua. Nia
neˈe kwate sa Abraham ka diˈia koˈo bora
fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kira
kasi ˈolo faˈataˈinia, ma kira faˈamamana
ana God, ma kira ka alua naˈa ngwae
ˈoloˈolo ki.
12 Ma nia na koˈo bora fuana ngwae Jiu
ki neˈe kira ˈolo faˈataˈinia ma kira ka
faˈamamana fata alangaˈinga God. Noaˈa
laˈu osiˈana goˈo neˈe kira ˈolo faˈataˈinia,
bore ma osiˈana kira faˈamamana diˈia
na koˈo bora kira sa Abraham ba nia
faˈamamana ka sui mala, nia ka fiˈi ˈolo
faˈataˈinia.
13 God nia eta fataˈa ˈania fuana sa
Abraham ma na kwalafa nia ki, nia ka
saea na magalia neˈe na ru nia. God nia
eta fataˈa ˈunaˈeri noaˈa laˈu sulia neˈe
sa Abraham roˈosulia na taki ki, bore ma
sulia nia faˈamamana, ma God ka saea nia
ˈoloˈolo.
14 Ma diˈia God kwatea na fata
alangaˈinga nia goˈo fuana sa tai faˈida
neˈe kira roˈosulia na taki ki, tama na
faˈamamanaˈanga na ngwae ki neˈe ru
ˈoˈo goˈo ˈana, ma na fata alangaˈinga
God na ru ˈoˈo logo.
15 Na taki noaˈa kasi kwatea maˈi na fata
alangaˈinga God, bore ma nia kwatea maˈi
na saetaˈanga God, osiˈana ngwae ˈoia na
taki nia. Ma kaidaˈi na taki ki tua, na
ngwae ˈidufaˈi suˈungenge ana taki ki.
16 God fata alangaˈinia ru ki fuana sa
Abraham sulia na faˈamamanaˈanga nia,
fasi ˈiri ka faˈataˈinia na fata alangaˈinga
neˈeri nia sulia na kwaimanataiˈanga nia
neˈe ke baˈa kwate sakongaˈi ana fuana
kwalafa sa Abraham. Ma na kwalafa sa
Abraham, noaˈa laˈu kira taˈifilida goˈo
neˈe roˈosulia na taki ki, bore ma kira
ngwae neˈe kira faˈamamana logo diˈia sa
Abraham. Sulia sa Abraham niaˈa na koˈo
bora kia taˈifau, na ngwae Jiu ki, ma na
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
17 Ru neˈe nia mamana, osiˈana God saea
fuana sa Abraham saena na Kerekereˈa
Abu ka ˈuri, “Nau ku filiˈo, ma nau ku
aluˈu na maˈa ana kwalafa ki fuana ngwae
ana fanoa ˈoro ki.” Na eta fataˈa neˈe
God naˈa neˈe tala faˈangasia ka mamana.
Sa Abraham faˈamamana ana God neˈeri,
nia God neˈe taˈea ngwae mae ki fuana
mauriˈa, ma ka saungaˈinia ru faolu ki.
18 Ana kaidaˈi God eta fataˈa fuana
sa Abraham neˈe nia na maˈa fuana
kwalafaˈa ana ngwae ana fanoa ˈoro ki,
sa Abraham faˈamamana. God saea logo
ka ˈuri, “Na ngwae neˈe ke futa olitamu ki
ke baˈa ˈoro diˈia bulubulu ana salo.” Sa
Abraham faˈamamana, sui bore ˈana nia
ˈafitaˈi fuana ru neˈeri ka mamana ana.
19 ˈUnaˈeri bore ˈana sa Abraham
nia karangi ka talangaˈi faˈi ngali naˈa
ana maurilana, na faˈamamanaˈanga nia
noaˈa kasi ngwataˈutaˈu kaidaˈi nia man-
ata sulia nonina neˈe ngwataˈutaˈu, ma ˈi
Sera bore ka ˈabaraˈa logo.
20 Ma na faˈamamanaˈanga nia noaˈa
kasi anafu faˈasi nia, ma noaˈa kasi man-
ata ruarua ana fata alangaˈinga God. Nia
ka ngasingasiˈa sulia na faˈamamanaˈanga
nia, ma ka baˈatafea God.
21 Sulia nia sai leˈa ana neˈe God totolia
sasilana ru neˈe nia eta fataˈa ˈani.

22 Nia neˈe osiˈana faˈamamanaˈanga
nia, God ka saea niaˈa ˈania na ngwae
ˈoloˈolo.
23 Ma ta kerekereˈa ba ˈuri, “God saea
ˈani na ngwae ˈoloˈolo,” noaˈa laˈu fuana
sa Abraham taˈifilia.
24 Bore ma kira keresia logo fuaka ngwae
neˈe God sae kia ˈani na ngwae ˈoloˈolo
ki, osiˈana kulu faˈamamana ana God neˈe
nia taˈea sa Jesus na Aofia kia faˈasia na
maeˈa.
25 God ka kwate ma nia ka mae osiˈana
na taˈangaˈa kia ki, ma God ka taˈea logo
ˈuana na mauriˈa fuana na faˈa ˈoloˈoloˈa
kulu ˈi maana.

5

God nia faˈa ˈoloˈoloa na ngwae ki

1 Kaidaˈi neˈe, kulu faˈamamana ana
sa Jesus Christ, ma God ka faˈa ˈoloˈolo
kulu ˈi maana. ˈUnaˈeri, kuka tua ˈani na
aroaroˈa faˈinia God, osiˈana na raoˈa sa
Jesus Christ na Aofia kia neˈe sasia naˈa.
2 Ma sulia faˈamamana lakulu, sa Jesus
Christ nia ngali kia siana God, fasi ˈiri ka
alafe fuaka ma ka faˈaleˈa kia. Ma osiˈana
nia ˈunaˈeri, kulu saeleˈa liu sulia tae neˈe
kulu kwaimaˈa kwali ana, neˈe God ke
baˈa kwatea kuke lisia na ˈinotoˈanga nia.
3 Ma noaˈa laˈu na ru leˈa ki goˈo
neˈe kulu saeleˈa sulia, bore ma kulu
saeleˈa logo kaidaˈi ana ˈafitaˈiˈanga ki,
osiˈana kulu saiana na ˈafitaˈiˈanga ru
fuana faˈangasingasi laka, ma ka kwate
kulu ka ˈalatai babatoˈo.
4 Ma diˈia kulu ka ˈalatai ˈunaˈeri, God
ke baˈa saeleˈa faˈi kia. Ma ana kaidaˈi
God saeleˈa suli kia ˈunaˈeri, kuke manata
ˈuitoˈo ˈiri God ke baˈa kwate kuke lisia na
ˈinotoˈanga nia.
5 Ma manata ˈuitoˈongaˈa neˈe noaˈa
nia kasi kwate kulu ka lia kwaimaˈa
kwali ˈoˈo, osiˈana God nia faˈataˈinia na
alafeˈanga doe nia fuaka ˈani na Anoˈi ru
Abu neˈe nia kwatea fuaka.
6 Kulu saiana God alafe fuaka, osiˈana
kaidaˈi nia ˈafitaˈi fuana ˈafilaka talaka, sa
Jesus Christ mae ˈusi kia na ngwae taˈa ki
ana kaidaˈi neˈe God filia.
7 Nia ka ˈafitaˈi fuana ta ngwae neˈe ke
maˈudi ma ka mae fuana ˈafilana ta ngwae
ˈoloˈolo. ˈUnaˈeri bore ˈana, ti ngwae
maˈudi kika mae goˈo ˈada fuana ˈafilana
ta ngwae neˈe leˈa.
8 Bore ma God nia faˈataˈinia taˈifau
naˈa na alafeˈanga nia fuaka, ana kaidaˈi
neˈe maurilaka taˈa ˈua, sa Jesus Christ ka
mae usi kia.
9 God ka faˈa ˈoloˈolo kulu naˈa osiˈana
sa Jesus Christ nia mae naˈa ˈusi kulu.
Diˈia ˈunaˈeri, sa Jesus Christ ke baˈa ˈafi
kia ka tasa fasi ˈiri kuke mauri faˈasia na
kwaˈikwaˈinga God.
10 ˈI naˈo maˈi, kuluˈa malimae God ki,
bore ma ˈi niniˈari nia kwaima naˈa faˈi
kia osiˈana na maelana na Ngela nia. Ma
osiˈana neˈe kuluˈa kwaima God ki, nia
ke baˈa faˈamauri mamana akulu sulia sa
Jesus Christ nia mauri laˈu.
11 ˈIu, ma noaˈa laˈu ru neˈe goˈo ˈana
neˈe kulu saeleˈa duˈungana. Bore ma
kulu saeleˈa logo sulia na tae neˈe God
fulia ˈani sa Jesus Christ na Aofia kia neˈe
olitaˈi kia ˈiri kuka kwaima faˈinia God.

Sa Adam faˈinia sa Jesus Christ

12 Na ngwae ki taˈifau saena magalia
etangia sasilana ru taˈa ki osiˈana sa Adam
na ngwae etaeta nia abula taˈa. Ma God ka
kwatea sa Adam ka mae osiˈana nia abula
taˈa. Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, na maeˈa ka
dao maˈi fuana ngwae ki taˈifau, osiˈana
na ngwae ki taˈifau kira abula taˈa.
13 Ma ˈi naˈona neˈe God kwatea na taki
ki fuana sa Moses, na ngwae ki noaˈa ˈiri
saiana neˈe kira abula taˈa faˈuta ˈi naˈona
God.
14 Sui bore ˈana noaˈa kira ˈiri ˈoia na
taki neˈe leka naˈa maˈi ana God diˈia sa
Adam, ngwae ki taˈifau mae osiˈana kira
abula taˈa goˈo ˈada.
Na taˈi ru talingaˈi neˈe matamata ˈi
safitana sa Adam ma sa Jesus Christ neˈe
dao maˈi ˈi buri ˈana.
15 Na ro ngwae neˈeri ki noaˈa kera kasi
bolo, osiˈana na ru leˈa neˈe sa Christ
nia sasia fuaka noaˈa ˈiri diˈia laˈu na ru
taˈa sa Adam nia sasia. Nia mamana na
ngwae ˈoro kira mae duˈungana na abula
taˈangaˈa taˈi ngwae neˈeri. Ma nia ka
mamana liu na alafeˈanga God, ma na
kwatea ˈoˈo ˈanga God doe ka tasa logo
fuana na ngwae ˈoro ki duˈungana sa Jesus
Christ ma kwaiˈofeˈanga nia.
16 Ma taˈi matamataˈanga laˈu neˈe nia
teo ˈi safitana na kwateˈa God ma na
taˈangaˈa sa Adam nia fulia. Sulia ˈi buri
ˈana na taˈangaˈa sa Adam, God ka kwatea
kwaˈikwaˈinga. Ma sulia na ru leˈa neˈe
God ka kwate sakongaˈi ana fuaka, nia faˈa
ˈoloˈoloa ngwae ˈoro ki ˈi maana, sui bore
ˈana kira ka fulia ru ˈoro taˈa ki.
17 Aia, nia mamana ngwae ki taˈifau kira
mae osiˈana na abula taˈalana taˈi ngwae.
Ma ka mamana liu logo, sa tai faˈida
neˈe kira ngalia na alafeˈanga God faˈinia
na kwateˈa nia ˈania na ˈoloˈoloˈanga,
kira toˈo ana mauriˈa firi ma ˈinotoˈanga
duˈungana sa Jesus Christ.
18 Nia neˈe, taˈi ngwae sa Adam nia
fulia taˈi ru taˈa, ma God ka kwatea
kwaˈikwaˈinga fuana ngwae ki taˈifau. Ma
ka ˈunaˈeri logo, taˈi ngwae sa Jesus nia

sasia ta'i ru le'a, ma ka fa'a 'olo'oloa
ngwae ki ta'ifau, ma nia ka kwatea na'a
mauri'a firi fuada.
19 Ma ngwae ki ta'ifau kira tua 'ani
abula ta'anga'a, sulia na su'ungenge'a
ta'i ngwae. Ma ka 'una'eri, God nia
fa'a 'olo'olo ngwae ki 'i maana, sulia na
kwairo'oi 'anga ta'i ngwae.
20 God kwatea na'a taki sa Moses ki fasi
'iri na ngwae ki kike saiana ru 'oro kira
sasi'i ki nia rora. Bore ma kaida'i ne'e
ngwae ki sasia ru 'oro ta'a ki, God fi'i
fa'ata'inia na'a alafe'anga doe ka tasa nia.
21 Nia ne'e, 'i na'o mala ma'i, ne'e abula
ta'anga'a gwaunga'i fafia na ngwae ki
fuana mae'a. Ma ka 'una'eri ana kaida'i
ne'e, na kwai'ofe'anga God nia gwaunga'i
fafia na ngwae ki 'iri kike 'olo'olo. Ma
nia ne'e kwate ma kulu ka ngalia na'a
mauri'a firi osi'ana na ru ne'e sa Jesus
Christ na Aofia kia nia fulia fuaka.

6

Kulu mauri fa'asia ta'anga'a osi'ana maelana sa Jesus Christ

1 Tae ne'e kuke ba'a saea ana ala'anga
nini'a nau ku keresi'i ki? Kuke ina'u
'akulu ana kwalu'ani abula ta'anga'a, fasi
'iri God ke ina'u logo ana fa'ata'ilana na
alafe'anga nia fuaka kaida'i nia rufuanata
ana ta'anga'a kia ki?
2 Noa'a liu! Kaida'i manata'i ngwae ta'a
dao ka salonga kulu fuana abula ta'anga'a,
kulu kasi fulia ta ru, di'ia noni'i ru ne'e
nia mae na'a, ma noa'a nia kasi lebe
kaida'i kira salonga.
3 Kaumulu saiana ta'ifau na'a ru
ne'e: Na kaida'i kulu siuabu ana ne'e
fa'ata'ilana na fiku'a kia fa'inia sa Jesus
Christ, kulu fiku logo fa'inia ana maelana.
4 'Iu ana na siuabulaka, kulu mae na'a
fa'inia sa Jesus Christ, ma kira ka kwaiato
kulu logo fa'inia, fasi 'iri kuke tata'e kuke
tua 'ani mauri'a faolu, di'ia sa Jesus Christ
ne'e God na Ma'a nia ta'ea fa'asia na
mae'a 'ani na ngasingasi 'anga nia.
5 Osi'ana kulu fiku fa'inia sa Jesus Christ
'ani maelana, God ke ba'a ta'e kulu logo
di'ia ba nia ta'ea sa Jesus Christ.
6 Ma kulu sai na'a ana ne'e na mauri'a
ba kulu 'i na'o, nia mae na'a fa'inia sa
Jesus Christ ana 'ai rara folo, fasi 'iri na
falafala 'ua ta'a kia ki ni'i ka funu, ma na
ta'anga'a noa'a kasi gwaunga'i fafi kia.
7 Du'ungana nia 'una'eri, ana kaida'i
ngwae nia mae, nia noa'a kasi tua 'i
olofana ngasingasi'anga ana ta'anga'a.
8 Ma osi'ana kulu mae na'a fa'inia sa
Jesus Christ, kulu fa'amamana kuke ba'a
mauri logo fa'inia.
9 Du'ungana kulu saiana sa Jesus Christ
nia tata'e fa'asia na mae'a, ma nia 'afita'i
liu nia ka mae la'u, ma na mae'a noa'a
kasi gwaunga'i fafia.
10 Nia mae ta'i ru go'o 'iri ke liufia
ta'anga'a, ma nini'ari nia ka mauri na'a
fuana fa'a 'inoto'alana God.
11 Ma ka 'una'eri logo, muke manata
di'ia ne'e kamu mae na'a ma noa'a kamu
kasi abula ta'a. Ma kamu ka mauri na'a
fuana fa'a 'inoto'alana God sulia sa Jesus
Christ.
12 Nia ne'e, noa'a kamu kasi ala'ania na
abula ta'anga'a ka gwaunga'i na'a fafia
nonimu'a 'iri noa'a kamu kasi donga na
kwaiogai'anga ta'a ki.
13 Ma noa'a kamu kasi ala'ania ta kula
ana nonimu'a fuana ta'anga'a, 'iri muke
fulia 'ani ru ta'a ki. Bore ma alu muke
kwate kamu talamu'a fuana God, di'ia
na ngwae ne'e God nia ta'eda fa'asia na
mae'a 'uana mauri faolu, ma muke kwa-
tea na'a nonimu'a ma na maurilamu'a
ta'ifau fuana God, 'iri muke sasia 'ani ru
saga ki.
14 Nia ne'e, noa'a kamu kasi ala'ania na
abula ta'anga'a ka gwaunga'i fafi kamu,
osi'ana kamu 'iri tua la'u 'i olofana na taki
ki, bore ma kamu tua na'a 'i olofana na
alafe'anga God.

Ngwae kira rao fuana sasia 'olo'olo'a ki

15 'Uri ma kuke dau 'ani abula ta'anga'a,
osi'ana noa'a kulu 'iri tua 'i olofana na
taki ki, bore ma kulu tua go'o 'akulu 'i
olofana na alafe'anga God? Noa'a!
16 Aia, ma kamu sai ta'ifau na'a ana,
sa ta'i bore 'ana ne'e nia fili kamu ka
rao fuana, muke ro'osulia, osi'ana kamu
na ngwae rao nia ki. Ka 'una'eri logo,
di'ia kamu filia na ro'onga'a sulia abula
ta'anga'a, kamu ke ba'a mae. Ma si di'ia
kamu ka filia ro'onga'a sulia God, muke
ba'a tua 'ani 'olo'olo'a.
17 Nau ku ba'atafea God! Sui bore 'ana
'i na'o kamu ka ro'osulia abula ta'anga'a,
bore ma nini'ari kamu ro'osulia ta'ifau
na'a na fa'amanata'anga mamana ne'e
God kwatea fuamu'a.
18 Nia ne'e, God ka loge kamu fa'asia na
ngasingasi'anga ana ta'anga'a, ma muka
alua na'a na ngwae rao God ki 'iri muke
sasia na'a ru saga ki.
19 Nau ku fata 'una'eri 'ani na tari-
fula'anga sulia na ngwae rao ki fa'inia na
ngwae 'a'ana ki, osi'ana nia talangwara'u
fuana muke malingani. Ana kaida'i ba sui
na'a ma'i, kaumulu kwate kamu ta'ifau
fuana abula ta'anga'a. Kamu ka fulia ru
ta'a ki fuamu'a kwailiu 'ani nonimu'a ma
na kwalu'ani ru ta'a. Ma nini'ari, muka

kwate kamu taˈifau naˈa fuana God fasi
ˈiri muke fulia naˈa ru saga ki.
20 Ana kaidaˈi taˈangaˈa nia gwaungaˈi
fafi kaumulu, noaˈa kamu kasi manata
ˈabera goˈo fuana sasilana ru saga ki.
21 Aia, kamu kasi ngalia ta ru leˈa faˈasia
na abula taˈangaˈa ba kamu danga naˈa
ˈaniˈi ki. Ma kaidaˈi neˈe, kamu ˈeke sulia
na abula taˈangaˈa neˈe kamu sasiˈi ˈi naˈo
ki. Na ngwae neˈe kira abula taˈa ˈunaˈeri
ki, kike mae.
22 Bore ma ana kaidaˈi neˈe, God loge
kamu faˈasia na abula taˈangaˈa, ma
kamuˈa na ngwae rao God ki naˈa. Ma
osiˈana kamu ˈunaˈeri, ˈoilakiˈa fuamuˈa
sulia kamu roˈosulia na kwaiogaiˈanga
God, ma muka ngalia naˈa na mauriˈa firi.
23 Sulia na abula taˈangaˈa nia kwatea
maeˈa, bore ma na kwateˈa neˈe God
kwate sakongaˈi ana nia naˈa neˈe mauriˈa
firi sulia sa Jesus Christ na Aofia kia.

7

Noaˈa kulu ˈiri tua ˈi olofana na taki faˈasia sa Moses ki

1 Ngwaefuta kina ana sa Jesus Christ, nau
ku saiana kamu saiana na taki ki. Fuila
muke saiana na ngwae nia tua ˈi olofana
taki ki ana kaidaˈi nia mauri goˈo.
2 Ka ˈunaˈeri logo fuana na kini neˈe ˈafe
naˈa. Kaidaˈi neˈe araˈi nia mauri ˈua,
na taki saea nia noaˈa kasi totolia fuana
ka ˈafe laˈu fuana ta ngwae matamata.
Bore ma, diˈia na araˈi nia ka mae, nia fiˈi
sakadola faˈasia na taki ana araˈinga, ma
nia ka totolia ka ˈafe laˈu.
3 ˈUnaˈeri ma, diˈia na ˈafe neˈe ka tua
faˈinia ta ngwae matamata ana kaidaˈi
araˈi nia mauri ˈua, na ˈafe neˈeri kira
saea ˈani ˈafe ˈusu. Ma diˈia na araˈi nia
ka mae naˈa, ma nia ka tua sakadola naˈa
faˈasia na taki ana araˈinga, ma nia ka ˈafe
laˈu fuana ta ngwae, noaˈa kira kasi saea
ˈani ˈafe ˈusu.
4 Ngwaefuta nau kina, nia ka ˈunaˈeri
logo fuakulu. Sulia kaidaˈi sa Jesus Christ
nia mae, diˈia kuluˈa bore kulu mae logo.
Duˈungana kulu mae, kulu sakadola naˈa
faˈasia na taki sa Moses ki. ˈUnaˈeri nia
ka talangwaraˈu fuana God ka ˈado fiku
kamu faˈinia ta ngwae laˈu neˈe sa Jesus.
Ana kaidaˈi neˈe, kuluˈa na ngwae sa Jesus
Christ ki neˈe God taˈea faˈasia na maeˈa,
fasi ˈiri kuke faˈa ˈinotoˈa God ˈani tuaˈa
ˈoloˈolo.
5 Ana kaidaˈi kulu roˈo roˈosulia na
kwaiogaiˈanga taˈa kia ki, kulu oga liua
logo sasilana na ru neˈe taki ki saea niˈi
abu. Ma osiˈana kulu sasia naˈa ru taˈa
ˈunaˈeri ki, kulu ka totolia naˈa fuana
maeˈa sulia kudi.
6 Bore ma ana kaidaˈi neˈe, kulu
sakadola naˈa faˈasia na taki ki neˈe firi
firi fafi kia ˈi naˈo maˈi, osiˈana na mauriˈa
kia ki ˈi naˈo niˈi mae naˈa. Ma ana kaidaˈi
neˈe, kuka rao naˈa fuana God, ma kulu ka
leka naˈa sulia na tala faolu ana roˈongaˈa
sulia na kwaiogai ˈanga na Anoˈi ru Abu.
Ma noaˈa kulu kasi leka naˈa sulia na tala
ˈua ana na taki neˈe sa Moses keresiˈi ki.

Na taki God ki faˈataˈinia taˈangaˈa kia ki

7 ˈUri ma kulu saea na taki ki taˈa?
Noaˈa! Na taki ki noaˈa ˈiri taˈa, osiˈana
na taki ki neˈe kwatea ma nau ku saiana
tae neˈe taˈangaˈa. Diˈia na taki noaˈa kasi
ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi oga ru ta ngwae,”
nau ku kina goˈo ˈaku neˈe kwaiogaiˈanga
ˈunaˈeri nia taˈa.
8 Ma kaidaˈi na taki ki saea fuaku neˈe
kwaiogaiˈanga ˈunaˈeri nia taˈa, nau ku
fuˈa saulia na taki neˈe saea nau ru rora,
ˈunaˈeri nau ku oga liua naˈa ru na ngwae
matamata ki. Diˈia noaˈa goˈo ta taki neˈe
luia abula taˈangaˈa, ˈirai na kwaiogai
ˈanga fuana fuˈalilana na taki neˈe noaˈa
kasi ngasingasiˈa.
9 Ana tualaku ˈua maˈi, kaidaˈi nau ku
kina ˈua na taki ki, noaˈa naisi dao goˈo
toˈona ta ru neˈe ka faˈa ˈeke nau. Bore
ma kaidaˈi nau ku dao toˈona ru mamana
ana taki neˈe ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi oga ru
ta ngwae,” nia neˈe kwate ma nau ku fiˈi
saiana nauˈa ngwae abula taˈa, ma nau ku
totolia naˈa maeˈa sulia kudi.
10 Na taki ki neˈe God kwatea ˈiri ke
faˈataˈinia na tala saga fuana tuaˈa sulia,
nia ka faˈataˈinia neˈe nau ku totolia naˈa
maeˈa sulia kudi.
11 Na taˈangaˈa ka soke nau ˈani taki
ki. Na kwaiogai ˈanga taˈa nau ki ngalia
na taki leˈa neˈe, ma ka matalangaˈi nau
fuana maeˈa.
12 ˈUnaˈeri neˈe, na taki sa Moses ki ka
abu, ka saga, ma ka leˈa liu.
13 ˈUri ma na taki leˈa ki neˈe kwate ma
nau ku mae? Noaˈa! Na abula taˈangaˈa
lala neˈe kwate ma nau ku mae. Na liana
God sulia na taki nia neˈe na taˈalana
taˈangaˈa kia ki ke baˈa sakatafa. Osiˈana
na taˈangaˈa kulu ki, kulu faˈitaˈinia taki
leˈa God ˈuana na ru neˈe God ke kwai
matalangaˈi ˈani. ˈUnaˈeri osiˈana na
taki, taˈalana taˈangaˈa kulu ki ke baˈa
sakatafa.
14 Kulu saiana na taki ki leka maˈi faˈasia
na Anoˈi ru Abu God. Ma nauˈa na ngwae
goˈo ˈana. Ma nau ku diˈia goˈo na ngwae
neˈe taˈangaˈa nia gwaungaˈi fafi nau.
15 Noaˈa nau kusi saiana tae neˈe nau ku
sasia, osiˈana noaˈa nau kusi sasia goˈo ta
ru leˈa neˈe nau ku oga fuana sasilana, ma

nau ku sasia lala ru taˈa neˈe nau ku ˈaila
ˈani ki.
16 Ma osiˈana nau ku sasia lala ru neˈe
noaˈa nau kusi oga sasilana ki, nia ka
faˈataˈinia nau ku alafafia na taki God nia
leˈa.
17 Duˈungana ru neˈe, nau ku saiana,
noaˈa laˈu nauˈa neˈe nau ku sasia ru taˈa
ki, bore ma na taˈangaˈa neˈe tua lala aku.
18 Nau ku saiana na leˈangaˈa noaˈa kasi
tua aku saena malitaˈi ngwae taˈa nau.
Sulia nia noaˈa kasi talangwaraˈu fuaku
fuana sasilana ru leˈa ki, sui bore ˈana nau
ku oga sasilana ru leˈa ki.
19 Ma noaˈa nau kusi sasia goˈo na ru
leˈa neˈe nau ku oga sasilani ki, ma noaˈa
nau kusi mango goˈo faˈasia sasilana ru
taˈa neˈe noaˈa nau kusi oga sasilani ki.
20 Ma diˈia nau ku sasia naˈa ru neˈe
noaˈa nau kusi oga sasilana, tama noaˈa
laˈu nauˈa neˈe nau ku sasia. Bore ma
na taˈangaˈa neˈe tua ˈi saena noniku lala
neˈe sasia.
21 Nai olioliˈa laˈu ana ru neˈe nau ku
dao toˈona neˈe ˈuri: Kaidaˈi nau ku oga
sasilana na ru leˈa, na taˈangaˈa ˈi noniku
ka lui nau.
22 Na maurilaku ka oga liu sasilana taki
God ki.
23 Bore ma na taˈangaˈa ˈi noniku ka
fuˈa suˈusia na leˈangaˈa neˈe saena mau-
rilaku. Ma na taˈangaˈa neˈe ka rao saena
noniku ka suˈumaˈi nau fuana sasilana ru
taˈa ki.
24 Kwaimanatai fuaku nauˈa na ngwae
taˈa ˈuri! Sa tai neˈe ke baˈa ˈafi nau fasi
ˈiri naisi roˈosulia taˈangaˈa neˈe ngali nau
ˈuana maeˈa?
25 Nau ku baˈatafea God, sulia nia naˈa
neˈe ˈafi nau ˈani sa Jesus Christ na Aofia
kia! ˈOko sai naˈa ana: Saena manatalaku,
nau ku oga nai roˈosulia na taki God, bore
ma osiˈana na malitaˈi ngwae taˈa nau,
taˈangaˈa nia ka gwaungaˈi fafi nau.

8

Tua sulia ngasingasiˈanga na Anoˈi ru Abu

1 God saea kulu ˈoloˈolo naˈa ˈi naˈona
osiˈana kulu faˈamamana ana sa Jesus.
ˈUnaˈeri logo, na ngwae neˈe kira tua fiku
naˈa faˈinia sa Jesus Christ, God noaˈa kasi
fai fafida ma ka kwatea na kwaˈikwaˈinga
fuada.
2 Kulu saiana nia mamana, osiˈana na
ngasingasiˈanga na Anoˈi ru Abu kwatea
ma kulu ka tua ˈani mauriˈa faolu sulia
kulu ˈado fiku faˈinia sa Jesus Christ.
Ma ˈunaˈeri nia ka loge kia faˈasia na
ngasingasiˈanga ana abula taˈangaˈa neˈe
gwaungaˈi fafi kia ma ka talaˈi kia ˈuana
maeˈa.
3 Na taki faˈasia sa Moses ki, ˈafitaˈi
niˈi ka loge kia faˈasia na ngasingasiˈanga
ana taˈangaˈa faˈinia maeˈa, osiˈana mal-
itakulu taˈa kwatea ma kulu ka ng-
wataˈutaˈu fuana dongalana taki neˈeri ki.
Bore ma God lala neˈe loge kia faˈasia
na ngasingasiˈanga ana taˈangaˈa faˈinia
maeˈa. Sulia nia kwatea naˈa Ngela nia
fasi ˈiri ka tua ˈani noni diˈia na ngwae,
bore ma nia noaˈa kasi abula taˈa diˈia
ngwae ki, ma God ka foˈosi ˈani ˈiri ka
lafua na taˈangaˈa kulu ki. ˈUnaˈeri God
ka matalangani na abula taˈangaˈa kia ki.
4 God sasi ˈunaˈeri ˈiri kuke totolia naˈa
lekaˈa sulia na ru saga ki neˈe taki ki
baˈe kia ˈuana. Ma nia talangwaraˈu goˈo
ˈana sulia kulu roˈosulia na Anoˈi ru Abu,
ma noaˈa kulu kasi roˈosulia na kwaiogai
ˈanga taˈa ana noni.
5 Ma sa tai faˈida neˈe kira leka sulia na
kwaiogaiˈanga taˈa ana noni, kira manata
goˈo ˈada sulia ru fuana faˈatolilana na
kwaiogai ˈanga taˈa ana noni. Bore ma sa
tai faˈida neˈe na Anoˈi ru Abu nia talaˈida,
kira manata goˈo ˈada sulia sasilana na
kwaiogai ˈanga Anoˈi ru Abu.
6 Ma diˈia na kwaiogai ˈanga taˈa ana
noni nia talaˈia ta ngwae, nia ka mae. Ma
diˈia na Anoˈi ru Abu ka talaˈia ta ngwae,
nia ka toˈo ana mauriˈa faolu faˈinia na
aroaroˈanga.
7 Ma diˈia na kwaiogai ˈanga taˈa ana
noni nia talaˈia ta ngwae, nia malimaeˈa
ana God, osiˈana noaˈa nia kasi roˈosulia
na taki God ki, ma noaˈa nia kasi bolo
fuana roˈongaˈa sulia.
8 Na ngwae neˈe kira roˈosulia na kwaio-
gai ˈanga taˈa ana noni, nia ˈafitaˈi liu kira
ka faˈasaeleˈa God.
9 Bore ma kamuˈa, noaˈa kamu ˈiri roˈo
laˈu sulia na kwaiogai ˈanga taˈa ana
noni. Diˈia na Anoˈi ru Abu nia tua
saena maurilamuˈa, tama muke roˈosulia
na kwaiogaiˈanga nia. Ma sa tai neˈe
na Anoˈi ru God* noaˈa kasi tua saena
maurilana, niaˈa noaˈa laˈu na ngwae sa
Jesus Christ.
10 Ma sa Jesus Christ ka tua saena mau-
rilamuˈa, sui bore ˈana na nonimuˈa ke
baˈa mae osiˈana na abula taˈangaˈa ki.
Ma na mangomuˈa nia mauri, osiˈana God
nia faˈa ˈoloˈolo kamu naˈa.
11 Ma na Anoˈi ru God neˈe taˈea sa Jesus
Christ faˈasia na maeˈa, nia tua naˈa saena
maurilamuˈa. Ma God ke baˈa taˈea logo
nonimuˈa ˈani na Anoˈi ru Abu neˈe tua
saena maurilamuˈa.

* **8:9** nama Anoˈi ru sa Christ

12 Nia neˈe ngwaefuta kina ˈae, kulu toˈo
ana taˈi ru fuana sasilana, neˈe kulu ke tua
sulia kwaiogai ˈanga Anoˈi ru Abu. Noaˈa
kulu kasi roˈo laˈu sulia na kwaiogaiˈanga
taˈa ana nonika.
13 Diˈia kamu roˈosulia na kwaio-
gaiˈanga taˈa ana noni, kamu ke funu. Ma
diˈia kamu ka roˈosulia na Anoˈi ru Abu
fasi ˈiri muke danga ˈania na abulaˈanga
taˈa, muke baˈa toˈo ana mauriˈa firi.
14 Ma sa tai faˈida neˈe Anoˈi ru God
talaˈida, kira naˈa neˈe na ngela God ki.
15 Na Anoˈi ru Abu neˈe God nia kwatea
fuamuˈa, noaˈa nia kasi kwate kamu ka
maˈu liu ˈani God ka diˈia ta ngwae rao
neˈe nia maˈu ˈani ngwae ˈaˈana nia. Bore
ma na Anoˈi ru Abu neˈe kwatea ma
kamuˈa na ngela God ki naˈa. Nia neˈe
kwatea ka talangwaraˈu naˈa fuaka ˈiri
kuke saea God ˈania “Maˈa kia.”
16 Na Anoˈi ru God saea kulu na ngela
God ki, ma kulu ka alafafia ru neˈeri.
17 Ma osiˈana kiaˈa na ngela nia ki, ma
kuke baˈa ngalia naˈa ru leˈa ki neˈe nia
gonia fuana na ngela nia ki, ka diˈia logo
neˈe nia kwatea fuana sa Jesus Christ.
Kulu ngalia ru neˈeri ki, osiˈana kulu
ˈado fiku faˈinia sa Jesus Christ ˈania na
nonifiiˈanga nia, ˈiri kuke baˈa ˈado logo
faˈinia saena mauriˈa ana ˈinotoˈanga nia.

Na ˈinotoˈanga neˈe ke baˈa dao maˈi

18 Sui bore ˈana kulu ka toˈo ana non-
ifiiˈanga ki saena magalia neˈe, nau ku
manata toˈo neˈe na ˈinotoˈanga neˈe God
ke baˈa kwatea fuaka, nia doe ka tasa liufia
na ˈafitaˈiˈanga neˈe kulu liu ˈi saena ana
kaidaˈi neˈe.
19 Na ru ki taˈifau neˈe God nia
saungaˈiniˈi, kira kwaimasi taˈifau goˈo
ana kaidaˈi God ke baˈa faˈataˈinia na
ngela nia ki, ma kira ka oga kaidaˈi neˈeri
ke dao ˈaliˈali.
20 God nia manata ngasi naˈa fuana kala
kaidaˈi goˈo na ru neˈe nia saungaˈiniˈi ki
taˈifau kike mae ma kike ngwaˈa. God nia
sasi ˈunaˈeri noaˈa laˈu sulia na kwaiogai
ˈanga na ru neˈeri ki, bore ma sulia
kwaiogaiˈanga God ˈana talana. Ma ru ki
taˈifau ka kwaimasi ana
21 kaidaˈi God ke logeda faˈasia maeˈa
ma na ngwaˈa ˈanga ˈiri kira ke tua
sakadola daofaˈi liu faˈinia na ngela nia ki.
22 Kulu saiana ˈita naˈa maˈi ˈua leleka
ka dao ana kaidaˈi neˈe, na ru ki taˈifau
goˈo kira tua ˈani nonifiiˈa diˈia na non-
ifiiˈa ana kaidaˈi kini nia ngela fii.
23 Ma kuluˈa neˈe kulu toˈo ana Anoˈi
ru Abu neˈe God nia kwatea fuaka fasi ˈiri
ke kwate kulu ke manata ˈuitoˈo neˈe nia
ke kwatea ru leˈa ki fuaka, kuke nonifii
logo. Kulu oga liua, ma kulu ka kwaimasi
ana kaidaˈi God ke baˈa kwate ma kuluˈa
na ngela gwaumauri nia ki, ma ka kwatea
noniˈi ngwae faolu ki fuaka.
24 Talaˈae ana kaidaˈi God nia faˈamauri
kia, kulu ka lialia masia fulilana ru neˈeri
ki. Bore ma diˈia kulu ka toˈo naˈa ana
tae neˈe kulu lialia masia, tama na manata
ˈuitoˈo ˈanga neˈeri noaˈa ˈiri mamana
goˈo. Sulia noaˈa ta ngwae kasi manata
ˈuitoˈo goˈo ˈuana ta ru neˈe nia toˈo naˈa
ana.
25 Bore ma diˈia kulu lialia masia ta ru
neˈe noaˈa kulu ˈiri toˈo ˈua ana, kuke
kwaimasi ana faˈinia na mabetauˈa.
26 Ma ka ˈunaˈeri logo na Anoˈi ru Abu
leka logo maˈi fuana ˈafilaka, ana kaidaˈi
maurilaka nia ngwataˈutaˈu ma kulu ka
kina kuke foˈosi faˈuta ana God ka ˈafi kia.
Bore ma na Anoˈi ru Abu ˈana talana neˈe
gania God fuaka saena toloˈofiiˈanga neˈe
noaˈa kulu kasi bolo fuana saelana ˈani ta
alaˈanga.
27 Ma God neˈe nia sai filoa na maurilaka
taˈifau, nia ka sai logo ana na manatana na
Anoˈi ru Abu. Ma na manatana Anoˈi ru
Abu nia ˈuri; nia gania God ˈi fulikulu na
ngwae nia ki, sulia na kwaiogaiˈanga God.
28 Ma kulu saiana ru neˈe: Na ngwae
neˈe kulu alafe fuana God, God faˈaleˈa kia
ˈani na ru taˈa ma ru leˈa neˈe fuli fuaka ki.
Nia sasi ˈunaˈeri fuaka, ngwae neˈe nia fili
kia, osiˈana na kwaiogaiˈanga nia fuakulu
neˈe ˈunaˈeri.
29 Sulia tau naˈa maˈi, God nia fili kia,
ma ka alu kia fasi ˈiri kulu ke diˈia Ngela
nia sa Jesus, fasi ˈiri sa Jesus neˈe ka ngwae
etaeta fuaka na ngwaefuta nia ki.
30 Aia, ma fuaka na ngwae neˈe God fili
kia ˈua naˈa maˈi fuana ngela nia ki, nia
ka sae kia siana. Ma kuluˈa neˈe nia sae
kia ˈunaˈeri, nia ka faˈasaga kulu ˈi maana.
Ma kuluˈa neˈe nia faˈasaga kulu, nia ka
kwatea ˈinotoˈanga logo fuaka.

Noaˈa ta ru kasi fonea alafeˈanga God fuakulu

31 Ma ana kaidaˈi kulu manata sulia ru
neˈeri ki, kulu ka saiana noaˈa ta ngwae
kasi bolo naˈa faˈinia tataˈe saulilaka,
osiˈana God nia kwaiˈafi akulu.
32 Sulia na Ngela nia sa Jesus bore,
noaˈa nia kasi ogani laˈu ana, bore ma nia
kwatea fuana kwaisuˈusiˈanga fuaka. Ma
osiˈana nia sasi ru leˈa neˈeri fuaka, nia ke
baˈa kwatea logo na ru ki taˈifau fuaka.
33 Noaˈa ta ngwae goˈo ˈana neˈe totolia
ka giosi kia neˈe God fili kia, osiˈana God
talana saea neˈe kuluˈa saga naˈa.
34 Ma ka noaˈa logo ta ngwae goˈo ˈana
neˈe ka matalangaˈi kia, osiˈana sa Jesus
Christ nia mae naˈa fuaka, ma nia ka tataˈe
logo, ma ana kaidaˈi neˈe, nia ka tua ˈi bali

ˈoloˈolo ana God, ma nia ka kwaiamasi ˈiri
God ke ˈafi kia.
35 Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, tama noaˈa
goˈo ta ru fasi ˈiri neˈe ke lafu kia kuke
tua matali faˈasia na alafeˈanga sa Jesus
Christ fuaka. Sui bore ˈana kulu ka tua
ˈani ˈafitaˈiˈanga doe, ma na ngwae ki
kira ka fuli ru taˈa fuaka, ma kulu ka
fiolo, ma kulu ka dalaˈa, ma kira ka saungi
kulu, ka ˈafitaˈi kira ka lafu kia faˈasia na
alafeˈanga sa Jesus Christ fuaka.
36 Osiˈana na Kerekereˈa Abu ba saea,
“Ana kaidaˈi ki taˈifau, kira sasi ˈuana
saungi lamiˈa, osiˈana kami leka suliˈo.
Kaimili diˈia naˈa sipsip neˈe kira sasi
akaˈu ana fuana saungilana.”
37 Sui bore ˈana kulu ka tua saena
ˈafitaˈiˈanga doe ˈunaˈeri, kulu saiana
kuke baˈa liufia, sulia sa Jesus Christ nia
alafe fuaka.
38 Nau ku saiana noaˈa ta ru ˈiri
bolo fuana lafulaka faˈasia na alafeˈanga
doe nia fuaka. Sui bore ˈana kaidaˈi
kulu mauri ˈua, nama ana kaidaˈi kuke
mae, kulu ngalia na alafeˈanga nia.
Noaˈa ta ˈainsel, nama ta anoˈi ru taˈa,
nama ta ngasingasiˈanga kira ka lafua na
alafeˈanga sa Jesus Christ faˈasi kia. Ma
ka ˈafitaˈi logo fuana ta ru ana kaidaˈi
neˈe, nama ana kaidaˈi neˈe nia ˈua maˈi
noaˈa kasi lafu kia faˈasia na alafeˈanga
nia fuaka.
39 Noaˈa ta ru logo saena magalia, nama
ˈi langi, nama ta ru ana ru neˈe God
saungaˈiniˈi ki noaˈa kasi bolo fuana la-
fulana na alafeˈanga nia. Nia ˈafitaˈi liu
kira ka lafu kia faˈasia na alafeˈanga God
fuaka neˈe nia faˈataˈinia fuaka ˈani sa
Jesus Christ na Aofia kia.

9

God filia ngwae ˈi Jiu ki bore ma kira ilangaˈinia sa Jesus

1 Ma taˈi ru neˈe nau ku oga nai saea
fuamuˈa, ma ru neˈeri nia mamana liu.
Nau kusi soke kamu, osiˈana nauˈa na
ngwae fafarongo sa Jesus Christ. Ma nau
ku saiana na alaˈanga neˈe nai baˈa saea
fuamuˈa, nia mamana, osiˈana na Anoˈi ru
Abu neˈe talaˈia na manataˈanga nau.
2 Ru neˈe nau ku saea nia ˈuri, nau
ku kwaimanatai liu ana kaidaˈi ki taˈifau,
sulia na ngwae ˈi Jiu ki neˈe noaˈa kasi
faˈamamana ana sa Jesus Christ.
3 Kira neˈe na ngwae nau ki, osiˈana
nauˈa ta ngwae ˈi Jiu logo. Nau ku oga
diˈia nia talangwaraˈu, nai akafoˈa faˈasia
na ˈado fikuˈa nai faˈinia sa Jesus Christ,
ma nau ku ngalia ˈaku na kwaˈikwaˈinga
olisida.
4 Sulia na Jiu ki, kiraˈa na ngwae God
ki. Ma God ka suluˈida ˈua naˈa maˈi, fasi
ˈiri kira ka diˈia na ngela nia ki, ma nia ka
faˈataˈinia na ˈinotoˈanga nia fuada. God
ka fata alangaˈi fuada, ˈiri ke baˈa faˈaleˈa
kira. Ma God ka kwatea naˈa taki ki fuada.
Ma kira ka saiana foˈosi mamanaˈanga
ana God. Ma God ka eta fataˈa fuada.
5 Ma na kwalafa kira na ngwae doe neˈe
God nia filida ˈua naˈa maˈi.* Ma sa Jesus
Christ logo, ana kaidaˈi nia ka futa maˈi
fasi ˈiri ka alua naˈa na ngwae, nia neˈe
ta ngwae ˈi Jiu. Niaˈa neˈe God neˈe nia
gwaungaˈi fafia ru ki taˈifau. Ma nia ka
totolia kike baˈatafea tua tua firi! ˈIu ke
ˈunaˈeri.
6 Sui bore ˈana ngwae ˈi Jiu kira ka
ilangaˈinia sa Christ, God noaˈa kasi ˈoia
fataˈa alangaˈinga nia fuada. Sulia noaˈa
laˈu na ngwae ˈi Jiu ki taˈifau goˈo neˈe
ngwae filia God ki.
7 Ma noaˈa laˈu ngwae ki taˈifau goˈo
neˈe futa ana sa Abraham neˈe ngela God
ki. Sui bore ˈana sa Abraham ka toˈo ana
ta ngela laˈu, God nia fata ˈuri fuana sa
Abraham, “Na ngela ˈoe sa Aesak goˈo neˈe
nai baˈa lisia ka diˈia na kwalafaˈa ba nau
ku eta fataˈa ˈania fuamu.”
8 Ma na ru neˈe ka faˈataˈinia fuaka neˈe
noaˈa laˈu ngwae ki taˈifau neˈe futa ana
sa Abraham neˈe ngela filia God ki. Bore
ma na ngwae neˈe kira futa maˈi sulia na
fata alangaˈinga God ki lala neˈe kira na
ngela mamana sa Abraham ki.
9 Na fata alangaˈinga ba God nia saea
fuana sa Abraham neˈe ˈuri, “Ana kaidaˈi
ˈolea, nai oli laˈu maˈi siamu, ma ˈi
Sera ˈafe ˈoe ke baˈa faˈafuta taˈi ngela
ngwane.”✡ Ma na ngela neˈeri neˈe sa
Aesak.
10 Ma noaˈa laˈu ru neˈeri ki goˈo ˈana.
Osiˈana sa Aesak faˈinia ˈi Rebeka na koˈo
bora kia ki, kera toˈo ana ro ˈiˈiu ngwane
ki.
11-12 Ma ˈi naˈona mala neˈe ˈi Rebeka
nia faˈafuta na ˈiˈiu neˈeri ki, God ka fata
ˈuri fuana, “Na ngela faˈinaˈonaˈo ke baˈa
rao fuana ngela ˈi buri.” Nia saea ru neˈeri
ka sui mala na ro ˈiˈiu neˈeri ki kera fiˈi
futa maˈi, ma sui mala kera fiˈi fulia ta tae
neˈe ka leˈa nama ka taˈa. Nia ka ˈunaˈeri
sulia God faˈataˈinia fuaka nia filia taˈi
ngela sulia liana talana, noaˈa laˈu sulia
na raoˈa keroˈa sasiˈi ki.
13 Ma God ba saea saena na Kerekereˈa
Abu ka ˈuri, “Nau ku filia sa Jakob, ma nau
ku ˈaila ˈania sa Esau.”
14 Ma diˈia ta ngwae ka saea neˈe God
noaˈa kasi saga osiˈana nia filia taˈi ngela

* **9:5** sa Abraham, sa Aesak, ma sa Jakob ✡ **9:9** Jenesis 18:10

ma taˈi ka noaˈa, alaˈanga neˈeri nia rora liu.
15 Sulia God sae ˈua naˈa maˈi fuana sa Moses ka ˈuri, “Nauˈa lala neˈe nai filia sa tai neˈe nai baˈa kwaimanatai ana. Ma nau ku filida sulia na kwaiogaiˈanga nau goˈo talaku.”
16 Osiˈana na ru neˈeri ki, kulu ka saiana God filia na ngwae noaˈa laˈu sulia na ru neˈe kira oga nama kira ka sasia, bore ma God nia filia ngwae ki sulia kwaimanataiˈanga nia goˈo ˈana.
17 Ma God ka fata fuana na ngwae tatalafaˈa ˈi Ejipt saena Kerekereˈa Abu ka ˈuri, “Nau ku alu ˈoe, ˈoko tatalafaˈa ˈiri nai faˈataˈinia na ngasingasi ˈanga nau ˈani ru neˈe nai baˈa sasiˈi fuamu, ma fasi ˈiri na ngwae ana fanoa ki taˈifau kira ke saiana na ngasingasi ˈanga nau.”
18 Nia neˈe, God saiana ka kwaimanatai goˈo fuana sa tai neˈe nia oga, ma nia ka faˈangasia manatana sa tai neˈe nia oga.

God nia kwai matalangaˈi ma ka kwaigwale

19 Sali ta ngwae ke baˈa fata ˈuri, “Faˈuta neˈe God ka saetaˈa fuana ngwae ki sulia manatada ngasi, osiˈana nia ˈafitaˈi fuana kira ka tataˈe saulia naˈa kwaiogaiˈanga God?”
20 Ma nau ku olisia ˈuri: Kuluˈa na ngwae neˈe God saungaˈi kulu, noaˈa kulu kasi bolo goˈo fuana olisilana God ˈunaˈeri! Ma kulu diˈia na dako neˈe ta ngwae nia saungaˈi nia ˈani bobo ˈai. Na dako neˈeri noaˈa kasi bolo fuana saefiloˈa ˈuri ana ngwae neˈe saungaˈi nia, “Faˈuta neˈe ˈoko saungaˈi nau ka ˈuri?”
21 Ma na ngwae neˈe saungaˈi nia na dako ki ˈani bobo ai, nia toˈo ana ngasingasi ˈanga fuana sasiˈa sulia kwaiogaiˈanga nia. Nia saiana ka laungia taˈi ˈiri ka lia leˈa, ma taˈi ka noaˈa, fasi ˈiri ta dako fuana asoa ˈinotoˈa ki, ma ta dako fuana kaidaˈi dalafa ki goˈo ˈana.
22 Ma nia ˈunaˈeri logo fuana tae neˈe God nia saungani. Osiˈana kaidaˈi nia oga ka faˈataˈinia na saetaˈa ˈanga nia ma na ngasingasi ˈanga nia fuana ngwae abula taˈa ki, nia mabetau liu ma noaˈa kasi ˈaliˈali fuana faˈataˈilana na saetaˈanga nia fuana na ngwae ki neˈe nia ke baˈa matalangaˈinida.
23 Ma nia mabetau ˈunaˈeri fuana ka faˈataˈinia na ru ˈinotoˈa leˈa nia sasi fuaka na ngwae neˈe nia kwaimanatai ka tasa fuaka ki. Sulia God sasi akaˈu akulu fuana ˈadoˈa faˈinia saena ˈinotoˈanga nia.
24 Osiˈana kiaˈa naˈa neˈe ngwae filia nia ki, noaˈa laˈu faˈasia na Jiu ki goˈo ˈana, bore ma faˈasia na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki logo.
25 Sulia na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, God ba fata ˈuri saena na Kerekereˈa Abu neˈe sa Hosea keresia,
“Na ngwae neˈe noaˈa laˈu na ngwae nau ki, nai baˈa saeda ˈania ngwae nau ki.
Ma na ngwae neˈe noaˈa naisi alafe fuada ki, nai baˈa saeda ˈani ngwae leˈa leˈa nau ki.”
26 Ma God ka saea fuana sa Hosea ka keresia laˈu ka ˈuri,
“Kamu rongoa ˈi naˈo neˈe nau ku saea, ‘Kamu noaˈa laˈu na ngwae nau ki.’
Bore ma niniˈari kira sae kamu ˈani ngela God mauri ki.”✡
27 Ma sa Aesea ba fata sulia na ngwae Jiu ki ka ˈuri,
“Sui bore ˈana ngwae ˈi Israel ki kira ka ˈoro diˈia one sulia asi, kala bara ngwae ki goˈo ada neˈe God faˈamaurida.
28 Osiˈana God ke baˈa matalangaˈi ˈaliˈali goˈo ana na ngwae ki taˈifau saena magalia.”
29 Nia diˈia logo ba sa Aesea nia saea naˈa maˈi ˈi naˈo logo ka ˈuri,
“Diˈia God ngasingasiˈa liu noaˈa kasi faˈamauria ti ngwae ana kwalafa kia ana kaidaˈi nia matalangaˈi kia, noaˈa ta ngwae Jiu kasi mauri goˈo, diˈia naˈa ngwae ki taˈifau ˈi Sodom ma ˈi Gomora neˈe kira mae naˈa.”

Na ngwae Jiu ki noaˈa kasi faˈamamana

30 Aia, sulia na ru neˈeri ki, kulu saiana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kira dao toˈona na tala neˈe God faˈasagada, sui bore ˈana noaˈa kira kasi ili ili ˈuana daoˈa toˈona. Ma God ka faˈasagada sulia na faˈamamana ˈanga kira.
31 Bore ma fuana na ngwae ˈi Jiu ki, sui bore ˈana kira ka ili ili ˈuana na faˈasagalada talada ˈani roˈongaˈa sulia na taki ki, noaˈa kira kasi dao goˈo toˈona.
32 Ma noaˈa kira kasi bolo goˈo fuana sasilana, sulia kira fitoˈo ana na raoˈa leˈa kira ki, ma noaˈa kira kasi fitoˈo ana faˈamamana ˈanga. Kira ˈasida ˈunaˈeri, osiˈana kira firute ana na gwaˈi fau doe.
33 God fata sulia sa Christ na gwaˈi fau doe neˈeri saena Kerekereˈa Abu ka ˈuri,
“Lia basi, nai baˈa alua taˈi gwaˈi fau saena fanoa ˈi Sion.
Ma na ngwae ki kira ke baˈa firute ana, ma kira ke ˈasi ana.
Bore ma na ngwae neˈe kira faˈamamana ana niaˈa, noaˈa kira kasi liadila osiˈana niaˈa.”

✡ **9:26** Hosea 2:23; 1:10

10

1 Ngwaefuta kina, nau ku foˈo ma nau
ku oga liua God ke faˈamauria na ngwae
nau ki ˈi Jiu.
2 Nau ku saiana ma nau ku saea kwau
neˈe kira suˈute fuana dongalana God.
Bore ma noaˈa kira kasi sai leˈa ana tala
mamana fuana dongalana God.
3 Kira kina na tala neˈe God sasi fuana
faˈasagalana na ngwae ki ˈi maana niaˈa.
Ma kira ka ili ili lala ˈuana faˈasagalada ta-
lada ˈani na tala neˈe kira tala saungaˈinia
ˈada. ˈUnaˈeri kira ka ˈaila ˈani na tala
neˈe God sasi fuana faˈasagalana ngwae ki.
4 Ma na tala fuana faˈasagalana ngwae
ki sulia na taki sa Moses ki, sa Jesus Christ
faˈasuia naˈa, fasi ˈiri sa tai faˈida neˈe
kira faˈamamana ana, kira ka saga naˈa ˈi
maana God.

God faˈamauri ngwae ki taˈifau neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus

5 Na tala fuana faˈasagalana ngwae ki
sulia na taki ki, sa Moses kerekere sulia
ka ˈuri, “Diˈia ˈoko oga ˈoke dao toˈona
mauriˈa osiˈana roˈongaˈa sulia na taki,
ˈoke roˈo nama sulia taki laˈulaˈu God.”✡
6 Bore ma na tala neˈe God sasi fuana
faˈasagalana ngwae ki ˈi maana, osiˈana
kira faˈamamana ana sa Jesus, noaˈa ˈiri
ˈafitaˈi goˈo fuana dongalana. Osiˈana God
nia fata ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi alaˈa ˈuri
fuamu talamu, ‘Ta ngwae ke raˈe nama ˈi
langi fasi ˈiri ke faˈakosoa maˈi sa Jesus
Christ ˈi ano.’ Noaˈa ˈoe kosi alaˈa ˈunaˈeri
osiˈana sa Jesus koso maˈi ka sui naˈa.
7 Nama ˈoe kosi fata ˈuri, ‘Ta ngwae ke
koso nama saena kula ni maeˈa fasi ˈiri ke
taˈea maˈi sa Jesus Christ.’ Noaˈa ˈoe kosi
alaˈa ˈunaˈeri osiˈana sa Jesus tataˈe ka sui
naˈa.”
8 Na tala neˈe God sasi fuana
faˈasagalana ngwae ki osiˈana kira
faˈamamana ana sa Jesus, nia neˈe
faˈarongoˈa neˈe mika fatataloˈania, ma
nia talangwaraˈu fuana muke dao toˈona.
Nia neˈe na Kerekereˈa Abu ka fata logo
ˈuri, “Na faˈarongoˈa God teo karangiˈo
naˈa, nia teo saena fatalamu ma ˈi saena
maurilamu.”
9 Diˈia kamu saea sa Jesus ˈani na Aofia,
ma muke faˈamamana neˈe God taˈea
faˈasia na maeˈa, God ke baˈa faˈamauri
kamu.
10 Na ngwae neˈe nia faˈamamana ana
sa Jesus saena maurilana nia ˈoloˈolo ˈi
maana God. Ma na ngwae neˈe nia fata
tafa ˈania sa Jesus nia Aofia, God ke baˈa
faˈamauria.
11 Diˈia ba na Kerekereˈa Abu nia saea
ka ˈuri, “Na ngwae neˈe kira faˈamamana
ana niaˈa, noaˈa kira kasi liadila osiˈana
niaˈa.”
12 God noaˈa kasi ˈinifilifili ana ngwae
ˈi Jiu ki ma ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki logo, osiˈana ngwae ki taˈifau neˈe
kira faˈamamana ana niaˈa, kira toˈo goˈo
ana taˈi Aofia. Ma nia ka faˈaleˈa na
ngwae ki taˈifau neˈe kira gania ˈuana ta
kwaiˈafiˈanga.
13 Na Kerekereˈa Abu ka saea laˈu, “God
ke baˈa faˈamauria na ngwae ki taˈifau
neˈe kira ri satana ˈuana kwaiˈafi ˈanga.”✡

Na ngwae Jiu ki noaˈa kira kasi fofoni ru fuana ilangaˈilana sa Christ

14 Sali ti ngwae Jiu kira fata ˈuri, “ˈUri
ma ngwae Jiu ki kike baˈa gani faˈuta ana
na Aofia ˈuana kwaiˈafiˈanga faˈuta, diˈia
noaˈa kira kasi faˈamamana ana niaˈa?
Ma kira ka faˈamamana faˈuta, diˈia noaˈa
kira kasi rongoa ˈua na faˈarongoˈanga?
Ma kira ka rongo na faˈarongoˈanga
faˈuta, diˈia noaˈa ta ngwae kasi faˈatalo
ˈania?
15 Ma na ngwae ki kira ka faˈatalo
ˈania na faˈarongoˈanga faˈuta, diˈia
God noaˈa kasi kwatea ti ngwae fuana
faˈataloˈanga?”
God asungaˈinia ngwae lifurongo nia
ki diˈia ba na Kerekereˈa Abu saea,
“Kaidaˈi ti ngwae kira dao maˈi faˈinia na
Faˈarongoˈa Leˈa, nia leˈa liu!”
16 Bore ma noaˈa laˈu na ngwae Jiu
ki taˈifau neˈe kira faˈamamana ana na
Faˈarongoˈa Leˈa. Sulia sa Aesea ba fata
ˈuri fuana God, “Aofia, noaˈa laˈu na
ngwae ki taˈifau neˈe kira faˈamamana
ana faˈarongoˈanga kami.”
17 Ma na ngwae ki saiana kira
faˈamamana kaidaˈi kira rongoa na
Faˈarongoˈa Leˈa. Ma kira ka rongoa
na Faˈarongoˈa Leˈa kaidaˈi ngwae ki
faˈatalongaˈinia sa Jesus Christ.
18 Ma nau ku saefilo ˈuri: Nia mamana
neˈe ngwae Jiu ki noaˈa kira kasi rongoa
na Faˈarongoˈa Leˈa? Noaˈa! Kira rongoa,
sulia na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri,

“Na lingana ngwae lifurongo God ki talofia
saena magalia taˈifau.
Ma na faˈatalongaˈilana fatalana leka ka
dao maˈi saena magalia taˈifau.”✡

19 Ma nau ku saefilo laˈu ˈuri: Na
ngwae Jiu ki, noaˈa kasi sai goˈo ana
na faˈarongoˈanga neˈeri? Noaˈa. Kira
saiana, sulia sa Moses ba keresia naˈa
alaˈanga God ˈuri,

“Nai baˈa kwate ma kamu ngwae Jiu
ki muke ˈuga sulia na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki.

✡ **10:5** Levitikus 18:5 ✡ **10:13** Joel 2:32 ✡ **10:18** Sam 19:4

Nai baˈa faˈamaurida sui bore ˈana kamu
ka saea kira ˈiri talingaˈi goˈo.
Ma nai baˈa sasi kamu ke saetaˈa, osiˈana
nau ku alafe fuana ngwae noaˈa laˈu
Jiu ki neˈe kamu fia kira ˈiri sai sai
aku.”✡

20 Ma sa Aesea ka fata noniraˈa ˈi naˈo
sulia ngwae noaˈa laˈu Jiu ki ka ˈuri,
“Na ngwae neˈe noaˈa kasi lulu nau ki, kira
ka dao toˈo aku.
Ma na ngwae neˈe noaˈa kasi saefilo suli
nau ki, nau ku faˈataˈi fuada fasi ˈiri
kira ka saiaku.”✡
21 Ma fuana ngwae ˈi Jiu ki, sa Aesea ka
alaˈa ˈuri suli kira,
“Tau naˈa maˈi, nau ku saeda ˈiri kira ke
leka maˈi siaku, bore ma manatada
ka ngasi ma kira ka aburongo.”

11

God faˈataˈinia na kwaimanataiˈanga nia fuana ngwae Jiu ki

1 ˈUri ma God ka ˈaila ˈani na ngwae nia
ki ˈi Jiu? Noaˈa goˈo! Nauˈa bore talaku
nauˈa na ngwae Jiu logo, sulia nauˈa ta
ngwae ana kwalafa sa Abraham ana fuuˈi
ngwae sa Benjamin.
2 God noaˈa kasi ˈaila goˈo ˈani ng-
wae nia ki neˈe nia filida ˈua naˈa maˈi
ana safaliˈanga. Kamu saiana tae ba
Kerekereˈa Abu nia saea sulia sa Elaeja,
kaidaˈi nia ˈugalia God sulia na ngwae Jiu
ki kira ˈuri,
3 “God, kira saungia naˈa profet ˈoe
ki, ma kira ka takalongaˈinia naˈa fuˈani
kwaisuˈusi ˈoe ki. Ma taˈifili nau naˈa neˈe
nau ku tua ˈua, ma kira ka sasi logo ˈuana
saungilaku.”
4 Ma God ka olisia ka ˈuri, “Noaˈa laˈu
taˈi ˈaeˈo goˈo neˈe ˈoko tua. Nau ku toˈo
ana na fiu toˈoni ngwae Jiu ki talaku neˈe
noaˈa kira kasi foˈosia sa Baal na mala
mala god.”
5 Ma nia ˈunaˈeri logo ana kaidaˈi neˈe,
sulia kala bara ngwae Jiu goˈo neˈe kira
faˈamamana. Ma God ka filida sulia na
kwaiˈofeˈanga nia.
6 Ma nia filida sulia na kwaiˈofeˈanga
nia, noaˈa laˈu sulia na tae ki neˈe kira
sasiˈi. Si diˈia God ka filia naˈa ngwae ki
sulia tae ki neˈe kira sasi, ˈirai ma filifiliˈa
God noaˈa laˈu sulia na kwaiˈofeˈanga nia.
7 Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, na ngwae
ˈoro Jiu ki noaˈa kira kasi dao goˈo toˈona
na ˈoloˈoloˈanga neˈe kira lulu ˈuana.
Taˈifilia bara ngwae ada goˈo neˈe God
filida neˈe kira dao toˈona. Ma ti ngwae
ada, kira ˈaila ˈania fafarongolana God.
8 Diˈia ba na Kerekereˈa Abu nia saea,
“God kwatea ma manatada ka oˈeoˈela, ma
noaˈa kira kasi saiana tae ki neˈe
kira lisia ma tae ki neˈe kira rongoa,
leleka ka dao goˈo ˈi taˈena bore.”✡
9 Ma sa David ka fata ˈuri saena
Kerekereˈa Abu,
“Alaˈania kike saeleˈa ma kike ele ˈada ana
fafangaˈa kira ki.
Alu kike fitoˈo ana faˈaleˈanga ˈoe, ma kika
ˈarefo kaidaˈi ˈoko kwaˈida, diˈia
ngwae neˈe kira ˈasida saena itoito.
10 Nau ku foˈo fasi ˈiri neˈe maada ka rodo
ˈiri noaˈa kira kasi lia.
Ma nau ku foˈo fasi ˈiri kira ka liu ana
ˈafitaˈiˈanga ˈoro sulia asoa firi.”✡

11 ˈIu, na Jiu ki kira firute sulia noaˈa
kira kasi faˈamamana ana sa Jesus Christ.
Bore ma noaˈa kamu kasi fia goˈo fasi
noaˈa kira kasi oli maˈi ˈuana faˈamamana
ˈanga. Na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki
kira toˈo logo ana mauriˈa faolu faˈasia
God, osiˈana na abula taˈangaˈa Jiu ki. Na
ru neˈe ka ˈunaˈeri ˈiri na ngwae Jiu ki
kira ka kwaimamagolai ˈuana ngalilana na
mauriˈa faolu neˈeri.
12 Sulia na abula taˈangaˈa na Jiu ki, God
ka kwatea ru leˈa ˈoro fuakulu taˈifau ng-
wae saena magalia. Ma sulia kira ka ˈaila
ˈania sa Jesus Christ, God ka faˈaleˈa lala
na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki. Ma ana
kaidaˈi neˈe Jiu ˈoro ki kike faˈamamana
ana, God ke baˈa faˈaleˈa kia ka tasa.

God faˈamauria ngwae noaˈa laˈu Jiu ki

13 Aia, nai baˈa alaˈa fuamuˈa na ngwae
noaˈa laˈu Jiu ki. Nauˈa na ngwae ni
lifurongo fuana na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki,
ma nau ku saeleˈa liu sulia na raoˈa nau
fuana faˈatalongaˈilana na Faˈarongoˈa
Leˈa fuamuˈa.
14 Na ngwae Jiu ki neˈe kira diˈia nauˈa,
diˈia nau ku alaˈa suli kamu, ˈirai liada ke
kwaimamagolai sulia tae neˈe kamu toˈo
ana. ˈUnaˈeri, nai baˈa ˈafida ˈiri kike toˈo
logo ana mauriˈa faolu.
15 Kaidaˈi God ˈaila ˈanida, nia ka rokisia
naˈa ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki faˈasia
na malimae nia ki ˈuana na kwaima nia ki.
Ma ana kaidaˈi God ka kwaloa laˈu na Jiu
ki, nia diˈia nia taˈea na ngwae ki faˈasia
na maeˈa, ma nia ka faˈaleˈa ka tasa ana
ngwae nia ki taˈifau.
16 Ma diˈia na ngisingisi beret etaeta
ana afu beret neˈe kira kwatea fuana God,
tama na afu beret laˈulaˈu neˈeri taˈifau
naˈa neˈe ru God logo. Ma diˈia neˈe lalina

✡ **10:19** Diutronomi 32:21 ✡ **10:20** Aesea 65:1 ✡ **11:8** Aesea 29:10; Diutronomi 29:4 ✡ **11:10** Sam 69:22, 23

na ˈai kira kwatea fuana God, ˈunaˈeri na
rara ru ki logo.
17 Ma na Jiu ki, kira diˈia ta ˈai neˈe God
fasia. Ma ti rara ru ana ˈai neˈe, God ka
ˈoiˈi. Ma fuamuˈa ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki, kaumulu diˈia na rara ˈai kwasi neˈe
God ngalia ma ka labungaˈi kamu ana kula
neˈe nia ˈoia na rara ru ki faˈasia. Ma ka
ˈunaˈeri logo ana kaidaˈi neˈe, sulia God
nia faˈaleˈa kamu ka diˈia logo neˈe nia
faˈaleˈa ngwae ˈi Jiu ki ˈua naˈa maˈi.
18 Ma noaˈa kamu kasi fia fasi kamu
talingaˈi ka tasa liufia naˈa ngwae ˈi Jiu ki
neˈe kira diˈia na rara ˈai neˈe God ˈoiˈi
ki, sulia kamuˈa neˈe rara ru ki goˈo ˈana,
ma na maurilana rara ˈai ki leka goˈo maˈi
faˈasia na lalina ˈai. Ma na maurilana
lalina ˈai noaˈa kasi leka maˈi faˈasia na
rara ru ki.
19 Sali nia talangwaraˈu fuana ta ngwae
noaˈa laˈu Jiu ka fata ˈuri, “God ka lafua
naˈa Jiu ki fasi ˈiri kami ka didifulida.”
20 Nia mamana, kamu didifulida. God
nia lafua ngwae Jiu ki osiˈana noaˈa kira
kasi faˈamamana. Ma duˈungana ru neˈe,
nia alu ma kamu ka didifulida osiˈana
kamu faˈamamana. Ma nia noaˈa kasi leˈa
fuana muke lafe duˈungana na ru neˈeri,
bore ma muke maˈu ˈani God.
21 Osiˈana diˈia God ka kwatea
kwaˈikwaˈinga fuana na ngwae Jiu ki neˈe
kira diˈia naˈa rara ru mamana ki, nia
ke baˈa kwatea logo na kwaˈikwaˈinga
fuamuˈa neˈe kamu diˈia na rara ru faˈasia
na ˈai matamata ki, diˈia neˈe kamu ˈaila
ˈani.
22 Duˈungana ru neˈe, kulu saiana na
kwaiˈofeˈanga God faˈinia na kwai mata-
langaˈinga nia. Nia ka kwatea naˈa
kwaˈikwaˈinga fuana sa tai faˈida neˈe
noaˈa kasi faˈamamana ana niaˈa. Ma
nia ka ˈofe kamu, diˈia muke inaˈu ana
faˈamamanalana. Ma diˈia kamu noaˈa
kasi faˈamamana, nia ka sikilia kamuˈa
logo.
23 Ma diˈia na ngwae Jiu ki kira ka danga
naˈa ˈania na abu faˈamamanaˈanga kira
ki, God ke baˈa olitaˈinida ˈuana na kula
neˈe kira tua tua maˈi ana. Osiˈana God
saiana ka sasia ru neˈeri.
24 Ma kamu ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki, kamu noaˈa laˈu na rara ru mamana
faˈasia na ˈai neˈe God fasia. Duˈungana
kaumulu leka maˈi faˈasia na ˈai kwasi,
ma God ka ˈoi kamu, ma ka labungaˈi
kamu goˈo ana ˈai neˈe nia fasia. Ma diˈia
nia talangwaraˈu fuana God ka labungaˈi
kamu ana ˈai nia, nia ke baˈa talangwaraˈu
liu fuana God ke olitaˈinia na Jiu ki ˈuana
ˈai neˈe nia ˈoida maˈi faˈasia.

God ke faˈamauria ngwae Jiu ki

25 ˈIu ngwaefuta kina, nau ku oga muke
saiana na ru neˈe God noaˈa ˈiri faˈataˈinia
ˈi naˈo. Nau ku fada fuamuˈa ˈiri noaˈa
kamu kasi lafe. ˈOrolana ngwae Jiu ki,
kira ˈaila ˈania fafarongolana Faˈarongoˈa
Leˈa. Bore ma na abu faˈamamana ˈanga
kira teo leleka ka dao ana kaidaˈi na ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki neˈe God ka filida,
kira taˈifau kike faˈamamana ana niaˈa.
26 ˈUnaˈeri mala, God ka fiˈi faˈamauria
na ngwae Jiu ki taˈifau. Ka diˈia nama
Kerekereˈa Abu ba saea,
“Na Ngwae Faˈamauri ke baˈa leka maˈi
faˈasia Sion, ma ka lafua naˈa abula
taˈangaˈa ki faˈasia na fuuˈi ngwae
ˈi Israel.
27 Ma nai baˈa faˈamamana na fau
alangaˈinga nau faˈinida, sulia nau
ku lafua naˈa abula taˈangaˈa kira
ki.”✡

28 Ma na ngwae Jiu ki neˈe kira ˈaila
ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa, ˈunaˈeri kira
naˈa neˈe malimae God ki. Ma osiˈana
ru neˈeri neˈe kamu na ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki muka rongoa naˈa Faˈarongoˈa
Leˈa neˈeri. Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana,
God nia alafe fuada, osiˈana nia filida naˈa,
sulia na fata alangaˈinga nia ˈua naˈa maˈi
fuana koˈo bora kira ki.
29 Osiˈana God noaˈa kasi rokisia naˈa
manatana sulia sa tai faˈida neˈe nia filida
ma ka faˈaleˈada.
30 Ana kaidaˈi ba sui, kamu ngwae noaˈa
laˈu Jiu ki, noaˈa kamu ˈiri roˈo roˈo goˈo
sulia God. Bore ma ana kaidaˈi neˈe, kamu
ngalia naˈa na kwaimanatai ˈanga God,
osiˈana na ngwae Jiu ki noaˈa kira kasi
roˈosulia God.
31 Ma ˈunaˈeri logo, na ngwae Jiu
ki kira aburongo ana God, fasi ˈiri
God ke faˈataˈinia logo kwaimanataiˈanga
nia fuada. Nia sasi ˈunaˈeri, osiˈana
nia faˈataˈinia kwaimanatai ˈanga nia
fuamuˈa.
32 Na ngwae ki taˈifau suˈungenge ana
God, ru neˈe kwatea ma nia ka lisida
ka diˈia ngwae tua saena lokafo ki neˈe
kira tua masia matalangaˈilada. Nia
sasi ˈunaˈeri ˈiri neˈe nia ka faˈataˈinia
kwaimanatai ˈanga nia fuada taˈifau.

Baˈatafea God

33 ˈOi ˈokalana God! Kwaiˈofeˈanga nia
doe liu! Na liatoˈo ma na sai ˈi ruˈanga nia
ka doe liu! Noaˈa ta ngwae kasi saiana na
filifiliˈanga God ma na falafala nia ki.
34 Ka diˈia ba na Kerekereˈa Abu nia
saea,

✡ **11:27** Aesea 59:20

"Noaˈa ta ngwae ˈiri saiana na manatana God, ma noaˈa ta ngwae ˈiri bolo fuana ˈafilana God ˈani manataˈanga nia.
35 Ma noaˈa ta ngwae kasi bolo fuana kwatelana ta ru fuana God fasi ˈiri God ke duˈua logo fuana."
36 Osiˈana God neˈe saungaˈinia na ru ki taˈifau, ma na ru ki taˈifau kira tua tua maˈi sulia ngasingasi ˈanga nia ma fuana niaˈa. Alu kuke baˈatafea God tua tua firi! ˈIu ke ˈunaˈeri.

12

Raoˈa fuana God

1 Aia, ngwaefuta nau kina ˈae, sulia na kwaimanatai ˈanga God fuaka nia doe liu, nau ku gani kamu, ˈiri muke kwatea naˈa maurilamuˈa taˈifau fuana God diˈia ta kwaisuˈusiˈanga. Na kwaisuˈusiˈanga neˈeri nia mauri, ma ka abu, ma God ka saeleˈa faˈinia. Sulia nia naˈa neˈe falafala mamana fuana foˈosilana God.
2 Ma noaˈa kamu kasi sasi sulia falafala taˈa saena magalia neˈe. Bore ma muke alaˈania God ka rokisia naˈa maurilamuˈa ˈani faˈafaolulana na manataˈanga kamu ki, ˈiri muke saiana tae neˈe God oga muke sasia. Muke saiana tae neˈe nia leˈa, ma tae neˈe ka faˈasaeleˈa God, ma tae neˈe nia saga.
3 God ka faˈaleˈa nau ˈiri nauˈa ta ngwae lifurongo fuana, ˈiri nau ku saea fuamuˈa taˈifau: Noaˈa kamu kasi manata lafu kamu talamuˈa. Bore ma muke manata saga suli tualamuˈa sulia na faˈamamanaˈanga neˈe God kwatea fuamuˈa.
4 Kulu saiana na noni ˈi ngwae nia toˈo ana kula toˈotoˈo ˈoro ki. Ma na taˈi taˈi ru ana ru neˈeri ki toˈo ana raoˈa matamata ki logo.
5 Ma nia ˈunaˈeri logo ana nonina sa Jesus Christ. Kuluˈa kula toˈo toˈo ki ana nonina. Ma kulu ka toˈo ana raoˈa toˈo toˈo ki. ˈUnaˈeri neˈe kulu ka rao nama fuana ˈafilakulu kwailiu.
6 Ma kulu ka toˈo ana ngasingasiˈanga matamata ki neˈe God nia kwatea fuaka sulia na alafeˈanga nia. Ma ta ngwae akulu, diˈia God ka kwatea ngasingasiˈanga fuana faˈatalo ˈanga ˈani Faˈarongoˈanga nia, tama nia ke fata nama sulia na faˈamamanaˈanga neˈe God kwatea fuana.
7 Ma ta ngwae laˈu, diˈia God ka kwatea ngasingasiˈanga fuana kwaiˈafiˈanga, alu nia ke kwaiˈafi nama ana na ngwae ki. Ma ta ngwae laˈu, diˈia God ka kwatea ngasingasiˈanga fuana faˈamanatalana ngwae ki, alu nia ke faˈamanata nama.
8 Ma ta ngwae laˈu, diˈia God ka kwatea ngasingasiˈanga fuana na radulana ngwae ki, nia ke sasia nama. Ma ta ngwae laˈu, diˈia God ka kwatea ngasingasiˈanga fuana kwate ruˈanga fuana ngwae ki, ˈoko kwate tatakolaˈa ana. Ma ta ngwae laˈu, diˈia God ka kwatea ngasingasiˈanga fuana faˈinaˈonaˈo ˈanga, ˈoko rao ngasingasiˈa ˈi naˈona ngwae ki. Ma ta ngwae laˈu, diˈia God ka kwatea ngasingasiˈanga fuana kwaigwaleˈanga ana ngwae ki, nia ka sasia faˈinia na noni alealeˈanga.
9 Ma na alafeˈanga neˈe kulu toˈo ana fuana ngwae ki, nia bolo fuana alafeˈanga mamana, ma noaˈa kulu kasi kwalabasa. Ma muke ˈaila ˈani tae neˈe taˈa, bore ma muke dau ngasi ana tae neˈe leˈa.
10 Muke kwaima fuamuˈa kwailiu, sulia kamuˈa neˈe bara ngwae asina ana sa Jesus Christ. Ma muke fuˈusi doe amuˈa kwailiu.
11 Muke rao ngasingasiˈa, ma noaˈa kamu kasi noni ˈaila. Muke rao ngasingasiˈa fuana na Aofia.
12 Muke saeleˈa sulia na fitoˈonga kamu. Ma muke mabetau kaidaˈi kamu dao toˈona ˈafitaˈiˈanga ki. Ma muke foˈo ana kaidaˈi ki taˈifau.
13 Ma muke daroˈia ˈi safitamuˈa na ru kamu ki faˈinia na ngwaefuta kamu ki ana sa Jesus Christ neˈe kira dalaˈa. Ma muke kwaloa na ngwae dao ki, fasi ˈiri kira ke tua saena na luma kamu ki.
14 Ma na ngwae neˈe kira faˈakaisi kamu ki, muke foˈo ˈiri God ke faˈaleˈa kira. Muke foˈo ˈiri God ke faˈaleˈa kira, ma noaˈa kamu kasi agida.
15 Muke saeleˈa faˈinia na ngwae ki kaidaˈi kira saeleˈa, ma muke kwaimanatai faˈinia na ngwae ki kaidaˈi kira kwaimanatai.
16 Muke tua kwaima faˈinia ngwae ki taˈifau. Noaˈa kamu kasi naunau, bore ma muke sasia na raoˈa neˈe ngwae ki noaˈa kira kasi manata doe ana. Ma noaˈa kamu kasi fia fasi kamu liatoˈo liu.
17 Diˈia ta ngwae nia sasia ta ru taˈa fuamuˈa, noaˈa kamu kasi olisia ˈani ta ru taˈa. Muke iliili ˈuana sasilana tae neˈe ngwae ki taˈifau kira manata sulia nia leˈa.
18 Muke sasia na ru ki taˈifau neˈe talangwaraˈu fuamuˈa fasi ˈiri muke tua kwaima faˈinia ngwae ki taˈifau.
19 Kwaima nau kina ˈae, diˈia ta ngwae ka sasia ta ru taˈa fuamuˈa, alu noaˈa kamu kasi duˈua ˈani ta ru taˈa. Alaˈania God lala neˈe ke kwaˈida ˈania oga sasuˈa

✡ **12:19** Diutronomi 32:35

nia. Osiˈana na Kerekereˈa Abu ba saea
ka ˈuri, “God fata ˈuri, ‘Nauˈa lala neˈe nai
duˈua, ma nau ku olisia na ru ki.’ ”✡
20 Ma muke roˈosulia na Kerekereˈa
Abu ba saea, “Diˈia na malimae ˈoe nia
fiolo, ˈoke sarea. Ma diˈia nia silikwaˈu,
ˈoke kwatea kafo fuana ˈiri nia ke kwaˈu.
Osiˈana diˈia ˈoko sasi ˈunaˈeri fuana, nia
ka baˈa ˈeke liu sulia ru taˈa ki neˈe nia
sasiˈi fuamu.”
21 Ma noaˈa kamu kasi alaˈania na
taˈangaˈa ka liufi kamu. Bore ma muke liu-
fia lala na taˈangaˈa ˈania na sasi leˈangaˈa
kamu ki.

13

Roˈosulia na gwaungaˈi ngwae ki

1 Kamu taˈifau, muke roˈosulia na
gwaungaˈi ngwae ki ana fanoa kamu ki,
sulia na ˈinotoˈanga kira ki ˈita maˈi
faˈasia God, ma God ka alaˈani kira fuana
talaˈi lamuˈa.
2 Ma sa tai neˈe ka sasi ˈuana uuˈa
suˈusia na gwaungaˈi ngwae neˈe ki, nia
uu suˈusia logo tae ki neˈe God alua. Ma
ta ngwae neˈe nia sasi ˈunaˈeri, nia ke baˈa
ngalia kwaˈikwaˈinga.
3 Na ngwae neˈe sasia ru leˈa ki, noaˈa
kira kasi maˈu ˈani gwaungaˈi ngwae ki.
Na ngwae neˈe kira sasia ru rora ki, kira
lala neˈe kira maˈu ˈani gwaungaˈi ngwae
ki. Ma diˈia kamu oga noaˈa kamu kasi
maˈu ˈani gwaungaˈi ngwae ki, ˈunaˈeri
muke tua saga, ma kike baˈatafe kamu.
4 Sulia kira neˈe ngwae rao God ki fuana
ˈafilamuˈa. Ma diˈia kamu fulia ru rora
ki, muke maˈu ˈanida, sulia kira toˈo ana
ngasingasi ˈanga fuana kwaˈikwaˈinga.
Sulia kira neˈe ngwae rao God ki fuana
kwatelana kwaˈikwaˈinga fuana sa tai
neˈe fulirulana taˈa.
5 Osiˈana nia ˈunaˈeri, muke roˈosulia na
gwaungaˈi ngwae ki ana fanoa, sulia nia
saga fuana sasilana, ma diˈia kamu sasia
ru taˈa, kike kwaˈi kamu.
6 Duˈungana ru neˈeri ki logo, kamu
ka folia takisi, sulia na gwaungaˈi ngwae
ki kira rao fuana God, ma kira ka rao
ngangata fuana ˈafilana ngwae ki.
7 Muke folia takisi ma ru ki taˈifau neˈe
taki ki ana fanoa kamu nia ka saea. Ma
muke fuˈusi doe ana na gwaungaˈi ngwae
ki taˈifau.

Muke sasia na raoˈa leˈa ki fuamuˈa kwailiu

8 Diˈia kamu ngali langa ana ta ru ana ta
ngwae, muka duˈua ˈaliˈali nama. Ma ta
ru neˈe totolia muke sasi nama neˈe muke
tua ni alafe fuamuˈa kwailiu. Ma sa tai
bore ˈana neˈe nia alafe ˈunaˈeri, nia roˈo
naˈa sulia na taki God ki.
9 Sulia na taki ki ba ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi
kakabara, noaˈa ˈoe kosi saungia ta ngwae,
noaˈa ˈoe kosi bili, noaˈa ˈoe kosi oga ru
ti ngwae ki.” Na taki neˈeri ki faˈinia na
taki ki taˈifau laˈu, kira fiku goˈo ana taˈi
taki ba ˈuri, “ˈOko alafe fuana na ngwae ki
taˈifau ka diˈia logo neˈe ˈoko alafe fuamu
talamu.”
10 Osiˈana diˈia kamu alafe fuana ta
ngwae, noaˈa kamu kasi saiana sasilana ta
ru taˈa fuana. Nia neˈe, diˈia kamu alafe,
muke roˈosulia na taki ki taˈifau.
11 Muke sasi ˈunaˈeri, sulia kamu sai
naˈa ana kaidaˈi neˈe sa Jesus Christ ke dao
maˈi fuana faˈamauri laka, nia karangi
liu naˈa ka liufia na kaidaˈi ba kulu eta
faˈamamana ana. Nia neˈe, muke sasi
akaˈu fuana kwalolana sa Jesus Christ, ma
noaˈa kamu kasi diˈia na ngwae neˈe kira
maliu goˈo ˈada.
12 ˈIu, nia rodo ka tau naˈa, ma na asoa
fuana faˈamauri lamuˈa ka karangi naˈa
maˈi. Nia neˈe, kuke mango faˈasia na
abulaˈanga taˈa ki diˈia na ngwae neˈe kira
fuli ru ana rodo. Ma na raoˈa leˈa kia
ki ka diˈia naˈa raˈunga kia ki fuana fuˈa
saulilana taˈangaˈa.
13 Nia bolo fuana abulalaka ka saga,
diˈia na ngwae neˈe kira tua saena
madakolaˈanga ana asoa. Noaˈa kamu
kasi kwaˈufia ru neˈe ke burasia ngwae,
ma masaˈa ˈani ngwaˈe ngaˈa taˈa ki,
noaˈa kamu kasi ˈusu, ma noaˈa kamu kasi
diˈia kui laelae ki, noaˈa kamu kasi fuˈa,
ma noaˈa kamu kasi ˈuga.
14 Bore ma muke tua diˈia na Aofia sa
Jesus Christ, ma noaˈa kamu kasi manata
ˈuana faˈasaeleˈalana kwaiogai ˈanga taˈa
ana nonimuˈa ki.

14

Noaˈa kamu kasi matalangaˈinia ngwae asina kamu ki

1 Aia, ta ngwae neˈe faˈamamana ana
sa Jesus Christ, muke kwaloa, sui bore
ˈana faˈamamana ˈanga nia noaˈa kasi
ngasingasiˈa ˈua. Ma noaˈa kamu kasi
olisuˈusuˈu faˈinia sulia na manataˈanga
nia ki.
2 Ma ti ngwae neˈe faˈamamanaˈanga
kira ki ngasi ngasiˈa, kira saiana kira ka
ˈania goˈo ˈada fanga matamata kwailiu
ki taˈifau. Bore ma ti ngwae neˈe
faˈamamanaˈanga kira ngwataˈutaˈu, kira
fia na fasi nia abu fuana ˈanilana.
3 Ma na ngwae neˈe kira saiana kira ka
ˈania kwalukaela fanga, noaˈa kira kasi
manata taˈa sulia na ngwae neˈe noaˈa
kasi ˈania fasi. Ka ˈunaˈeri logo, na ngwae
neˈe noaˈa kasi ˈania fasi, noaˈa kasi fata
faˈalia na ngwae neˈe saiana kira ka ˈania

kwalukaela fanga. Sulia kira na ngwae
ne'e God nia ala na'a fafida ki.
4 Noa'a kasi bolo fuana kuke fata fa'alia
na ngwae rao God. Osi'ana God na'a ne'e
ngwae gwaunga'i kira, nia'a lala ne'e ke
ba'a saea na rao'a kira ki ta'a nama ka
le'a. Ma kira sasi le'a, sulia na Aofia nia
bolo fuana 'afilada 'iri kike sasi le'a.
5 Ma nia ka 'una'eri logo, ti ngwae saea
ta'i asoa nia 'inoto'a ka tasa liufia ta asoa
matamata. Ma ti ngwae kira ka saea asoa
ki ta'ifau ni'i bolo go'o 'ada. Aia, ma nia
le'a fuada ta'ifau kira ka ro'osulia na tae
ne'e kira saiana nia saga.
6 Ma na ngwae ne'e ka manata doe ana
ta'i asoa, nia sasia fuana na fa'a 'inoto'a
lana na Aofia. Ma na ngwae ne'e saiana ka
'ania ta fanga, nia sasia fuana fa'a 'inoto'a
lana na Aofia, sulia nia ba'atangoa God
fuana fanga ne'eri. Ma sa tai ne'e ka
'aila 'ania 'anilana fasi, nia sasi 'una'eri
fuana fa'a 'inoto'a lana na Aofia, ma nia
ka ba'atangoa God.
7 Du'ungana noa'a ta ngwae kasi mauri
go'o fuana nia'a talana, ma noa'a ta
ngwae kasi mae fuana nia'a talana.
8 Osi'ana di'ia kulu mauri, kulu mauri
fuana na Aofia. Ma di'ia kulu mae, kulu
mae fuana na Aofia. Nia ne'e, sui bore
'ana kulu ka mauri nama kulu ka mae,
kulu'a ne'e ru Aofia ki na'a.
9 Osi'ana sa Jesus Christ nia mae, ma
ka tata'e na'a 'uana na mauri'a 'iri nia
gwaunga'i fuana ngwae mauri ki, ma
fuana ngwae ne'e mae ki logo.
10 'Iu, ma kamu'a ne'e noa'a kamu
kasi saiana 'anilana fasi, muke tua fa'asia
fata fa'alilana na ngwaefuta kamu ki.
Ma kamu'a ne'e kamu 'ania kwalukaela
fanga, muke tua fa'asia lia toli'a ana
ngwaefuta kamu ki. Sulia kulu'a ta'ifau
go'o kuke ba'a uu 'i na'ona God fuana
matalanga'i lakulu.
11 Du'ungana na Kerekere'a Abu ba fata
'uri, "God fata 'uri, 'Nia mamana nau'a
na'a ne'e God mauri. Ma nia mamana logo
'una'eri, na ngwae ki ta'ifau kike ba'a
bobo uruuru 'i na'oku, ma kike saea ne'e
nau'a God.' "
12 Nia ne'e, kulu saiana ta'ifau go'o kuke
ba'a fa'arongoa God 'ania ru ki ta'ifau
go'o ne'e kulu sasi'i.

Noa'a kamu kasi fa'arora ngwae asina kamu ki

13 Aia, noa'a kulu kasi fata fa'ali kia
kwailiu la'u. Ma nia le'a fuana kuke
mango fa'asia sasilana ru ne'e ke ba'a
sasia maurilana ngwaefuta kia ka firute.
14 Sulia na fiku'a nau fa'inia Aofia sa
Jesus, nau ku sai le'a na'a ana noa'a ta
fanga kasi fa'asua ta ngwae 'i maana God.
Si di'ia ta ngwae ka fia fasi ti fanga ke sua
fuana nia 'ania, 'irai tama nia rora fuana
nia 'ania.
15 Ma di'ia ta ngwaefuta amu'a ka
kwaimanatai sulia tae ne'e kamu 'ania,
'una'eri tama noa'a kamu kasi fa'ata'inia
go'o na alafe'anga kamu fuana. Noa'a
kamu kasi alua na fanga ne'e kamu 'ania
ka fa'alia na ngwae ne'e sa Jesus Christ nia
mae 'usia.
16 Noa'a kamu kasi sasi ta ru ne'e kamu
saea fasi nia le'a ma ta ngwaefuta amu'a
ka kwaimanatai du'ungana, 'iri ne'e ng-
wae ki kira ke fu'usi ta'a amu'a fa'inia.
17 Kaida'i God nia gwaunga'i fafi kia, na
ru talinga'i noa'a la'u sulia na ru kulu
'ania nama kulu ka kwa'ufia. Bore ma,
na ru ne'e talinga'i ne'e kuke sasia ru
saga fuana ngwae ki, ma kuke tua 'ani
aroaro'a fa'inia ngwae ki, ma kuke tua
'ani na saesaele'a 'anga na Ano'i ru Abu
kwatea fuaka.
18 Ma di'ia ta ngwae nia rao fuana
sa Jesus Christ 'una'eri, God nia saele'a
sulia, ma ngwae matamata ki bore kira ka
alafafia.
19 Nia ne'e, kuke sasi 'uana sasi-
lana ru ne'e kwatea aroaro'anga ma
fa'angasilana fa'amamana'anga kulu ki
kwailiu.
20 Noa'a kamu kasi takalonga'inia na
rao'a God sasia saena maurilana ta ngwae,
osi'ana 'oko 'ania ta fanga nia fia fasi nia
abu. Sui bore 'ana na fanga ki ta'ifau go'o
ka le'a fuana 'anilana, nia ta'a liu di'ia
na fanga ne'e kamu 'ania, nia fa'arora ta
ngwaefuta amu'a.
21 'Una'eri nia ta'i le'a di'ia noa'a kamu
kasi 'ania fasina ta ru mauri, ma noa'a
kamu kasi kwa'ufia ta kafo ngasingasi'a
ne'e ke burasi kamu, ma noa'a kamu kasi
sasia ta ru la'u ne'e ka tala'ia ngwaefuta
kamu ki ka leka rora.
22 Ma na manata'anga kamu sulia na
fanga ne'e ti ngwae kira saea nia abu, nia
ta ru safitamu'a go'o fa'inia God. 'Oilaki'a
fuana ngwae ne'e nia sasia tae ne'e nia
saiana nia saga, ma na maurilana noa'a
kasi matalanga'inia.
23 Bore ma di'ia na ngwae ne'e man-
atana ka ruarua sulia tae ne'e nia abu
'i maana God fuana 'anilana, ma nia ka
'ania ru ne'eri, nia sasia ta ru rora, sulia
na ngwae ne'eri kasi ro'osulia na tae ne'e
nia manata sulia nia saga. Osi'ana di'ia
kulu sasia ta ru ne'e kulu manata ruarua
ana fasi nia le'a 'i maana God, tama ru
ne'eri nia ta'a.

15

Fa'asaele'a ngwae matamata ki, noa'a

laˈu fuaka talaka

1 ˈIu, kiaˈa na ngwae neˈe faˈamamana
ˈanga kia ki ngasingasiˈa, nia bolo
fuana kuke mabetau faˈinia sa tai neˈe
faˈamamana ˈanga kira ki ngwataˈutaˈu.
Ma noaˈa kulu kasi manata goˈo sulia kiaˈa
talaka.
2 Ma nia ka bolo fuana kuke faˈasaeleˈa
na ngwaefuta kia ki ˈiri ka leˈa fuada,
fasi ˈiri kuke faˈangasingasia faˈamamana
ˈanga kira ki.
3 Sa Jesus Christ noaˈa kasi sasia laˈu na
ru ki fuana faˈasaeleˈalana talana. Sulia
na Kerekereˈa Abu ba saea, “God, na fata
fuˈusi taˈangaˈa kira fuamu faˈali nau
logo.”
4 Na ru ki taˈifau neˈe kira keresia
saena Kerekereˈa Abu, kira keresia fuana
faˈamanatalaka. Na Kerekereˈa Abu nia
ˈafi kia fuana mabetauˈa, ma nia ka radu
kia. Ma ru neˈeri ki kwatea ma kulu ka
manata ˈuitoˈo ana God neˈe faˈamamana
eta fataˈa nia ki fuaka.
5 Nau ku foˈo ˈiri God neˈe gwalona ma-
betauˈanga ma kwairaduˈanga, ka kwatea
ma muke tua sulia taˈi manataˈanga goˈo
diˈia logo sa Jesus Christ nia tua faˈi kamu.
6 ˈUnaˈeri kamu ke toˈo ana taˈi liaˈi
ngwae ma taˈi fataˈa, muke faˈa ˈinotoˈa
God na Maˈa sa Jesus Christ na Aofia kia.
7 Ma muke kwalo kamu kwailiu ka diˈia
sa Jesus Christ ba kwalo kamu logo. Diˈia
kamu sasi ˈunaˈeri, ngwae ki kira ke
baˈatafea God.
8 Nau ku saea fuamuˈa, sa Jesus Christ
nia leka maˈi saena magalia fasi ˈiri ka
ˈafia ngwae Jiu ki, ˈiri ka faˈataˈinia na fata
alangaˈinga God ki fuana koˈo bora kira ki
ke fuli mamana.
9 Ma nia leka logo maˈi ka kwatea
na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki kira ka sa-
iana baˈatafelana God fuana kwaimanatai
ˈanga nia. Diˈia ba na Kerekereˈa Abu nia
saea,

“Ana kaidaˈi nau ku tua faˈinia ngwae
noaˈa laˈu Jiu ki, nau ku baˈatafe
ˈoe, ma nau ku fataleˈa amu ˈania
nguˈa ki.”

10 Ma na Kerekereˈa Abu ka fata laˈu ˈuri,

“Kamu ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, muke
saeleˈa faˈinia ngwae God ki ˈi Jiu!”

11 Ma na Kerekereˈa Abu ka fata laˈu ˈuri,

“Kamu ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, muke
baˈatafea God, ma ngwae ki taˈifau,
muke baˈatafe nia!”

12 Ma ana ta Kerekereˈa Abu laˈu, sa Aesea
ka fata ˈuri,

“Taˈi ngwae ana kwalafa sa Jesi ke baˈa
leka maˈi, ma nia ke baˈa gwaungaˈi
fafia na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, ma
kira ke baˈa fitoˈo ana niaˈa.”

13 Ma nau ku foˈo ˈiri God neˈe kwate
kulu ka toˈo ana fitoˈonga, ka faˈasaeleˈa
kamu, ma ka kwatea aroaroˈanga fuamuˈa
sulia na faˈamamanaˈanga kamu ana
niaˈa, fasi ˈiri na fitoˈonga kamu ke bulao
ˈani ngasingasiˈanga na Anoˈi ru Abu.

Duˈungana tae neˈe sa Paul ka kerekere noniraˈa

14 Ngwaefuta nau kina, nau ku sai leˈa
ana na abulaˈanga kamu nia leˈa liu, ma
muka saiˈi ru, ma muka bolo fuana na
faˈamanatalamuˈa kwailiu.
15 Sui bore ˈana nia ˈunaˈeri, saena
kerekereˈa neˈe nau ku fata madako sulia
ti ru neˈe nau ku oga nai faˈamanata oli
amuˈa ˈani. Nau ku fata noniraˈa osiˈana
God nia fili nau sulia na kwaiˈofeˈanga nia,
16 ma nia kwatea ma nauˈa na ngwae rao
fuana sa Jesus Christ ˈi safitana na ngwae
noaˈa laˈu Jiu ki. Nau ku rao diˈia ta fata
abu ˈani faˈatalongaˈilana na Faˈarongoˈa
Leˈa faˈasia God, ˈiri na ngwae noaˈa laˈu
Jiu ki kike baˈa diˈia ta kwaisuˈusiˈanga
neˈe God nia saeleˈa faˈinia, ma na Anoˈi
ru Abu ka faˈafaolu kira.
17 Ma ana fikuˈa nau faˈinia sa Jesus
Christ, nau ku fata baˈalafe ˈani raoˈa nau
fuana God.
18 Nau ku fata goˈo sulia tae ki neˈe
sa Jesus Christ nia sasi ˈani nau fuana
talaˈilana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki fuana
roˈongaˈa sulia God. Kira roˈosulia God
osiˈana kira rongoa alaˈanga nau ki, ma
kira ka lisia ru nau ku sasiˈi ki.
19 Ma nau ku fulia faˈanadaˈa ki ma ru
ni ˈarefoˈanga ki ˈani na ngasingasi ˈanga
ana Anoˈi ru Abu God. ˈUnaˈeri, nau ku
etangia raoˈa nau ˈi Jerusalem, ma nau
ku leka kwai liu ana kula ki leleka ka
dao ˈi Ilirikum. Ma ˈi niniˈari, nau ku
fatataloˈania na Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa
Jesus Christ ka sui naˈa ana kula neˈeri ki.
20 ˈI faˈi bore ˈana nau ku leka ana,
nau ku ˈidufaˈi sasi ˈuri: Nai fatataloˈania
na Faˈarongoˈa Leˈa ana maˈe fanoa neˈe
noaˈa kira kasi rongo ˈua sulia sa Jesus
Christ, fasi ˈiri naisi diˈia ta ngwae neˈe
saungaˈinia ta luma ˈi fafona fau ni ba-
batoˈo ˈanga ta ngwae matamata alua.
21 Diˈia ba na Kerekereˈa Abu alaˈa sulia
na Christ,

“Ngwae neˈe noaˈa kasi rongo ˈua sulia,
kira ke baˈa lisia, ma kira ka sa-
iana.”

Sa Paul nia ke leka ˈuana ˈi Rom

22 Ma osiˈana nau ku ˈabera sulia
faˈataloˈa ˈunaˈeri saena fanoa matamata
ki, nia neˈe fonea noaˈa naisi leka kwau
ˈiri nai dao toˈomuˈa.

23 Ma ana kaidaˈi neˈe, nau ku faˈasuia
naˈa na raoˈa nau ki ˈi neˈe saena maˈe
fanoa neˈeri ki. Ma sulia bara faˈi ngali
naˈa neˈe nau ku oga lekaˈa kwau siau-
mulu,
24 ma ˈi niniˈari nau ku manata naˈa
fuana fasi ˈiri nai liu kwau siaumulu,
kaidaˈi nai baˈa leka ˈuana ˈi Spen. Nia
neˈe nau ku manata toˈo fuana nai dao
kwau siamuˈa, nau ku taˈi saeleˈa basi faˈi
kamu ka sui, nau ku oga muke kwaiˈafi
aku ana lekaˈa nau ˈuana ˈi Spen.
25 Bore ma ˈi naˈona neˈe nau ku leka
ˈuana ˈi Spen, nai leka basi ˈuana ˈi
Jerusalem fuana ˈafilana ngwae God ki ˈi
neˈeri.
26 Osiˈana na ngwae faˈamamana ki ˈi
Masedonia ma ˈi Gris, kira fia nia leˈa
fuana kwate maniˈa fuana ˈafilana ngwae
faˈamamana neˈe kira dalaˈa ma kira ka
tua ˈi Jerusalem.
27 Ma na liaˈi ngwae neˈeri neˈe ru kira
talada. Ma ka ˈunaˈeri bore, nia bolo
fuana kike ˈafida. Sulia na ngwae Jiu ki
kira daroˈia kwailiu na Faˈarongoˈa Leˈa
faˈinia na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, ma
ka leˈa fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, kira
ka daroˈia na toˈo ruˈa kira ki faˈinia na
ngwae Jiu ki.
28 Ma ana kaidaˈi nai faˈasuia naˈa na
raoˈa fuana kwatelana na mani neˈe kira
fikua fuada ka sui, nai baˈa leka ˈuana ˈi
Spen, ma nau ku liu siaumulu ana lekaˈa
nau.
29 Kaidaˈi nai dao maˈi siaumulu, nau
ku saiana sa Jesus Christ ke faˈaleˈa kamu
osiˈana nauˈa.
30 Ngwaefuta nau kina, sulia na Aofia kia
sa Jesus Christ, ma sulia na alafeˈanga neˈe
na Anoˈi ru Abu kwatea fuaka, nau ku gani
kamu muke foˈo ngasingasiˈa faˈi nau, fasi
ˈiri God ke ˈafi nau.
31 Muke foˈo ˈiri God ke ˈafi nau fasi
ˈiri na ngwae ki ˈi Judea neˈe noaˈa kasi
faˈamamana, noaˈa kasi faˈafii nau. Ma
muke foˈo logo ˈiri na ngwae God ki ˈi
Jerusalem kike saeleˈa sulia na mani ba
nau ku kwatea fuana ˈafilada.
32 ˈUnaˈeri, diˈia na kwaiogaiˈanga God,
ana kaidaˈi nau ku faˈasuia naˈa raoˈa nau
ˈi Jerusalem, nai baˈa leka maˈi siaumulu
faˈinia na saeleˈanga doe, ma nau kui baˈa
mamalo leˈa faˈi kamu.
33 Aia, nau ku foˈo ˈiri God neˈe kwa-
tea aroaroˈanga fuaka, ke tua faˈi kamu
taˈifau. ˈIu ke ˈunaˈeri.

16

Sa Paul fata leˈaleˈa ana ti ngwae faˈamamana ˈi Rom

1 ˈIu, nau ku oga nai fata leˈa sulia na
ngwaingwaena kia ˈi Fobe neˈe rao fuana
ngwae faˈamamana ki ˈi Kenkrae.
2 Ana kaidaˈi nia ke baˈa dao
maˈi siaumulu, muke kwaloa sulia na
faˈamamanaˈanga nia ana na Aofia, sulia
ngwae God ki totolia kike sasi ˈunaˈeri. Ma
muke ˈafia ˈani ta ru neˈe nia oga, osiˈana
niaˈa ba ˈafia logo na ngwae ˈoro ki ma
nauˈa logo.
3 Ma nau ku kwatea alaˈanga leˈa leˈa
fuana sa Akuila ma ˈi Prisila neˈe kera rao
faˈi nau fuana sa Jesus Christ.
4 Ana kaidaˈi kera ˈafi nau, karangi kira
ka saungidaroˈo. Ma sulia ru neˈe, nau
ku tafedaroˈo liu. Ma noaˈa laˈu taˈifili
nau, ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki
taˈifau neˈe kira faˈamamana logo, kira
tafedaroˈo.
5 Aia, ma nau ku kwatea alaˈanga
leˈa leˈa logo fuana ngwae neˈe kira
faˈamamana, ma kira ka fiku saena luma
kera fuana foˈosilana God.
Ma nau ku kwatea alaˈanga leˈa leˈa
logo fuana sa Epaenetus, na kwaima leˈa
nau. Nia neˈe ngwae etaeta neˈe nia
faˈamamana ana sa Jesus Christ ˈi Asia.
6 Ma nau ku kwatea alaˈanga leˈa leˈa
logo fuana ˈi Mary, kini ba nia rao ngasin-
gasiˈa fuamuˈa.
7 Ma alaˈanga leˈa leˈa logo fuana sa
Andronikus, ma sa Junias, na ro ngwae Jiu
ki diˈia logo nauˈa neˈe kira tua tua faˈi
nau saena luma ni lokafo. Ma keroˈa ro
ngwae kera eta faˈamamana ana sa Jesus
Christ sui mala nauˈa. Ma na ngwae ni
lifurongo ki, kira sai leˈa logo adaroˈo.
8 Na alaˈanga leˈa leˈa nau fuana sa
Ampilatus, na kwaima leˈa nau sulia na
faˈamamanaˈanga keroˈo ana na Aofia.
9 Na alaˈanga leˈa leˈa logo fuana sa
Urbanus, na ngwae rao faˈi nau fuana sa
Jesus Christ. Ma na alaˈanga leˈa leˈa logo
fuana sa Stakis, na ngwae kwaima leˈa
nau.
10 Ma alaˈanga leˈa leˈa fuana sa Apeles,
na ngwae leˈa neˈe sa Jesus Christ alafafia.
Ma fata leˈa leˈa ˈanga fuana sa Aristobu-
lus faˈinia na tuaˈa nia.
11 Ma alaˈanga leˈa leˈa fuana sa Hero-
dion, ta ngwae Jiu diˈia logo nauˈa. Ma
alaˈanga leˈa leˈa logo fuana sa tai faˈida
neˈe kira faˈamamana saena luma sa Nar-
sisus.
12 Aia, na alaˈanga leˈa leˈa nau ki
fuana ˈi Trifaena ma ˈi Trifosa, neˈe kera
rao ngasingasiˈa fuana na Aofia. Ma na
alaˈanga leˈa leˈa logo fuana kwaima nau
ˈi Persis, na kini rao maˈudi fuana na
Aofia.
13 Nau ku kwatea alaˈanga leˈa leˈa nau
ki fuana sa Rufus, ngwae rao leˈa fuana

na Aofia. Ma alaˈanga leˈa leˈa logo fuana
teˈa sa Rufus, neˈe nia ˈafi leˈa aku diˈia
naˈa ta ngela ˈana.
14 Alaˈanga leˈa leˈa nau ki fuana sa
Asinkritus, sa Flegon, sa Hermes, sa Pa-
trobas, sa Hermas, ma na ngwae ki taˈifau
neˈe kira faˈamamana ma kira ka tua
faˈinida.
15 Alaˈanga leˈa leˈa ki fuana sa Filo-
logus, ma sa Julia, ma sa Nereus faˈinia
ngwaingwaena nia, ma fuana sa Olimpas
faˈinia na ngwae God ki taˈifau neˈe kira
tua faˈinida.
16 Ma ana kaidaˈi kamu ke lisi kamu
kwailiu, muke faˈataˈinia na alafeˈanga
kamu fuamuˈa kwailiu. Aia, ma na ngwae
faˈamamana sa Jesus Christ ki taˈifau ˈi
neˈe, kira kwatea kwau na alaˈanga leˈa
leˈa kira ki fuamuˈa.

Fata faˈabasuˈa sulia tuaˈa leˈa fuana ngwae faˈamamana ki

17 Ngwaefuta nau kina, nau ku saea
fuamuˈa, muke madafi kamu faˈasia na
ngwae neˈe kira kwate ma kamu ka
fuˈa ki, ma kira kwate ma ti ngwae ka
faˈitaˈi faˈasia sa Christ. Kira faˈamanata
ˈani na ru neˈe leka matamata faˈasia
na faˈamanataˈanga mamana neˈe kamu
faˈamamana ana. Muke tua tau faˈasida.
18 Sulia sa tai faˈida neˈe kira sasi
ˈunaˈeri, noaˈa kira kasi rao goˈo fuana
sa Jesus Christ na Aofia kia, bore ma kira
rao goˈo ˈada sulia liada talada. ˈAnia
alaˈanga leˈa kira ki faˈinia na alaˈanga
kwaigwafe kira ki, kira ka sokea ngwae
neˈe noaˈa kira kasi saiˈi ru ˈua ki.
19 Bore ma ngwae ki taˈifau kira rongo
sulia neˈe kamu roˈosulia sa Christ. Ma
nau ku saeleˈa liu suli kamu. Nau ku oga
muke liatoˈo sulia tae neˈe leˈa, ma muke
tua faˈasia na ru taˈa ki.
20 ˈUnaˈeri God neˈe gwalona na
aroaroˈanga kia, nia ke baˈa ˈaliˈali ka
kwate ma kamu ke liufia sa Saetan.
Nau ku foˈo fasi ˈiri na Aofia kia sa Jesus
ka inaˈu ana ˈofelamuˈa.
21 Ma sa Timoti, na ngwae neˈe rao faˈi
nau, kwatea logo kwau na alaˈanga leˈa
leˈa nia ki fuamuˈa. Ma sa Lusius, sa Jason,
ma sa Sosipater, na ngwae Jiu ki diˈia logo
nauˈa, kira kwatea na alaˈanga leˈa leˈa
kira logo fuamuˈa.
22 Ma nauˈa sa Tertius, na ngwae neˈe
nau ku ˈafia sa Paul fuana keresilana na
alaˈanga neˈe ki, nau ku kwatea kwau na
alaˈanga leˈa leˈa nau fuamuˈa sulia na
faˈamamanaˈanga kia ana sa Jesus Christ.
23-24 Aia, ma sa Geas ka kwatea kwau
na alaˈanga leˈa leˈa nia ki. Nau ku tua
faˈinia ˈi neˈe, ma na ngwae faˈamamana
ki neˈe kira fiku logo ˈi luma nia. Ma
sa Erastus, na ngwae lia sulia mani saena
maˈe fanoa doe neˈeri, faˈinia ngwaefuta
kia sa Kuartus, kera kwatea na alaˈanga
leˈa leˈa keroˈa logo fuamuˈa.*

Foˈongaˈa ˈisi ˈani baˈatafeˈanga

25 Kuke fuˈusi ˈinotoˈa ana God, osiˈana
nia saiana faˈangasingasi lamuˈa su-
lia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe nau ku
faˈataloˈania. Na Faˈarongoˈa neˈe nia
leka sulia sa Jesus Christ. Kaidaˈi tau naˈa
maˈi God noaˈa kasi faˈataˈi madako ana
Faˈarongoˈa Leˈa neˈe.
26 Bore ma ana kaidaˈi neˈe, nia
faˈataˈinia naˈa na Faˈarongoˈa Leˈa. Na
profet ki kerekere sulia na Faˈarongoˈa
Leˈa neˈe. Ma God neˈe mauri firi, nia
asungaˈi kami ka takaloa na Faˈarongoˈa
Leˈa neˈe fuana ngwae ana fanoa ki
taˈifau, fasi ˈiri neˈe ngwae ki taˈifau, kike
faˈamamana ana, ma kike roˈo logo sulia.
27 God taˈifilia goˈo neˈe liatoˈo ana ru ki
taˈifau, kulu baˈatafea ˈani sa Jesus Christ
tuatua firi. ˈIu ke ˈunaˈeri.

* **16:23-24** Ti kerekereˈa ˈua ˈadoa laˈu alaˈanga neˈe, “Na kwaiˈofeˈanga na Aofia kia sa Jesus Christ ke tua faˈi kamu taˈifau. ˈIu.”

Na Etana Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Korint

Kaidaˈi sa Paul nia leka ana uula lekaˈa nia, nia dao ka tua ˈi Efesus sulia kala kaidaˈi, ma nia ka keresia ti kerekereˈa fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Korint. Saena taˈi kerekereˈa, sa Paul faˈamanata kira ˈani tuaˈa saga faˈinia ngwae abu faˈamamana. (Kulu ˈiri toˈo ana kerekereˈa neˈeri ˈi taˈena.) Buri ˈana neˈe ngwae ˈi Korint ki kira toˈomani na kerekereˈa neˈeri, kira ka toˈo ana ti lidiˈa neˈe kira oga kike lidia ˈuana sa Paul. Kira saefiloa ka ˈuri, "ˈUri ma, nia leˈa goˈo ana fuana araˈinga nama noaˈa? ˈUri ma, nia leˈa goˈo ana fuana ngwae faˈamamana ki, kuke leka fanga goˈo ada faˈinia kwaima kulu ki neˈe kira ˈania fanga neˈe kira foˈosi ˈani nunuˈi ru ki? ˈUri ma faˈuta neˈe kulu ka fiku foˈo goˈo aka? Ma kwateˈa faˈuta mo ana Anoˈi ru Abu neˈe leˈa fuaka fuana saefilolana God ˈuana?" Na ngwae faˈamamana ki ˈi Korint kira kerekere fuana sa Paul fuana saefilolana sulia ru neˈeri ki.

Ta uulu ngwae neˈe satada Stafanas, ma sa Fotunatus, ma sa Akaikus, kira leka maˈi faˈasia ˈi Korint faˈinia kerekereˈa baera siana sa Paul. Ma kira ka faˈarongoa logo sa Paul ˈania ti ru taˈa liu fuli ˈi safitana ngwae faˈamamana ki ˈi Korint. Ti ngwae faˈamamana ˈi Korint, kira ka olisuˈusuˈu ˈi safitada kwailiu, ma kira ka fata baˈalafe sulia sa tai neˈe siuabua kira ma ka faˈamanatada ˈania ru God ki (3:1-23). Ti ngwae oga kike leka sulia sa Paul, ma ti ai ka oga kike leka sulia sa Apolos nama sulia ti ngwae matamata laˈu. ˈUnaˈeri ma taˈi ngwae logo ka kakabara na teˈa fafo nia, ma na faˈinaˈonaˈo ana fikutaˈi ngwae God ki noaˈa kira kasi sasia nama ta ru ana falafala taˈa ˈunaˈeri. Ma ta ru laˈu, ti ngwae faˈamamana kira ka ngali logo ti ngwae faˈamamana ana kwai matalangaˈinga ˈi maana ngwae abu faˈamamana ki fuana faˈasagalada.

Sa Paul ka keresia laˈu fuana ngwae faˈamamana ˈi Korint. Ma na kerekereˈa neˈeri kulu ka saea ˈani 1 Korint. Saena bali buka 1-6, sa Paul ka kerekere sulia ru taˈa neˈe fuli safitana ngwae faˈamamana ˈi Korint neˈe nia rongoˈi. Saena bali buka 7-16, nia olisia na lidia neˈe ngwae Korint ki kira saefiloa maˈi saena kerekereˈa kira.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Na ˈafitaˈiˈanga ana barangisiˈa saena siosi & 1:1—4:21
Na ˈafitaˈiˈanga ana kakabaraˈanga & 5:1-13
Na ˈafitaˈiˈanga ana kwaifataiˈanga & 6:1-8
Na ˈafitaˈiˈanga ana kwaiogaiˈanga taˈa & 6:9-20
Sa Paul olisia na lidiˈa kira ana araˈinga & 7:1-40
Sa Paul olisia na lidiˈa kira ana nunuˈi ru ki & 8:1—11:1
Sa Paul olisia na lidiˈa kira ana foˈo fikuˈa & 11:2—14:40
Sa Paul olisia na lidiˈa kira ana tataˈe ˈanga ana noni faolu & 15:1-58
Fata leˈa leˈa ˈanga sa Paul & 16:1-24

1 Na kerekereˈa neˈe nia leka maˈi faˈasi nauˈa sa Paul faˈinia na ngwae asina kia sa Sosetenes. God nia fili nau sulia na kwaiogai ˈanga nia ˈiri nauˈa ta ngwae ni lifurongo ana sa Jesus Christ.

2 Keroˈo kerekere fuamuˈa ngwae neˈe kamu faˈamamana ana sa Jesus, ma muka tua saena na fanoa ˈi Korint. God nia fili kamu, ma ka faˈa abu kamu na ngwae nia ki, sulia na ˈadoˈa kamu faˈinia sa Jesus Christ. God ka fili kamu faˈinia na ngwae ana fanoa ki taˈifau neˈe kira foˈosia sa Jesus Christ, neˈe na Aofia kira, ma na Aofia kia logo.

3 Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa kia ma na Aofia sa Jesus Christ ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

Kulu toˈo ana na leˈangaˈa ki osiˈana sa Christ

4 Nau ku baˈatafea God suli asoa ki osiˈana kamuˈa, sulia na kwaiˈofeˈanga neˈe nia faˈataˈinia fuamuˈa ˈania sa Jesus Christ.

5 God kwatea naˈa ru leˈa ˈoro ki fuamuˈa, osiˈana kamu tua ratai faˈinia sa Jesus Christ. ˈUnaˈeri muka sai leˈa ana ru ˈoro ki sulia sa Jesus Christ, ma muka faˈatalo leˈa logo sulia.

6 Na ru leˈa neˈe kiri nia kwatea fuamuˈa, nia faˈataˈinia fuamuˈa neˈe na faˈarongoˈa neˈe kami faˈarongo kamu ˈani sulia sa Christ nia mamana.

7 Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, kamu ka ngalia naˈa ru leˈa ki taˈifau faˈasia God, ana kaidaˈi neˈe muke kwaimasi ana faˈi asoa neˈe na Aofia kia sa Jesus Christ ke baˈa oli laˈu maˈi ana.

8 Ma nia ke baˈa faˈangasingasi kamu leleka ka dao ana asoa ˈisi, fasi ˈiri noaˈa ta ru taˈa kasi teo amuˈa ana faˈi asoa neˈe nia ke baˈa oli maˈi ana.

9 Kulu fitoˈo ana God ke sasi ˈunaˈeri fuamuˈa, osiˈana nia fili kulu ˈiri kulu ka

tua kwaima faˈinia sa Jesus Christ na Ngela
nia ma na Aofia kia.

Na barangisiˈanga ˈi safitana na fiku taˈi ngwae faˈamamana

10 Aia, ngwae asina nau kina ˈae, nau ku
gani kamu ˈania na ngasingasiˈanga ana
sa Jesus Christ na Aofia kia, muke mango
faˈasia kwaingilongiloiˈanga faˈi kamu
kwailiu, fasi ˈiri noaˈa ta barangisiˈanga ˈi
safitamuˈa. Ma nia leˈa fuana neˈe man-
ataˈanga kamu ki ma na kwaiogaiˈanga
kamu ki ka alua taˈi ru.
11 Nau ku saea ru neˈeri, osiˈana neˈe
ti ngwae faˈasia kwalafa ˈi Kloe kira
faˈarongo nau ˈani fasi kamu toˈo ana
olisuˈusuˈu ˈanga ki faˈi kamu kwailiu.
12 Ma ti ngwae amuˈa fata ˈuri, “Nauˈa
na fafarongo sa Paul.” Ma ta ngwae ka
saea, “Nauˈa na fafarongo sa Apolos.” Ma
ta ngwae laˈu ka saea, “Nauˈa na fafarongo
sa Peter.” Ma ta ngwae laˈu ka saea,
“Nauˈa na fafarongo sa Jesus Christ.”
13 Na ru taˈa liu neˈeriˈa, si duˈungana
kaumulu daroˈia sa Jesus Christ ˈani fikuˈa
matamata ki. Noaˈa laˈu nauˈa sa Paul ba
nau ku mae fuamuˈa ana na ˈai rara folo!
Ma noaˈa kamu ˈiri siuabu ˈani sataku fasi
ˈiri kamuˈa na fafarongo nau ki!
14 Nau ku baˈatafea God, duˈungana
taˈifilia sa Krispus ma sa Geas goˈo neˈe
nau ku siuabuda.
15 Nia neˈe, noaˈa ta ngwae bore ˈana
kasi saea nia siuabu ˈiri niaˈa na fafarongo
nau.
16 (Aia, nau ku siuabua logo sa Stafanas
faˈinia na luˈuluˈua nia, ma noaˈa nau
kusi manata toˈona sa tai laˈu neˈe nau ku
siuabua.)
17 Osiˈana sa Jesus Christ noaˈa kasi
asungaˈi nau maˈi fuana siuabulana ng-
wae ki. Nia asungaˈi nau lala maˈi ˈiri nau
ku faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa. Ma
noaˈa nau kusi fata ˈani liatoˈo ˈanga ana
magalia, ˈasu ˈubani ti ngwae kira kata
faˈamamana sulia na alaˈanga leˈa nau
ma noaˈa laˈu sulia na mamanaˈanga ana
maelana sa Jesus Christ ana ˈai rara folo.

Na maelana sa Jesus faˈataˈinia na ngasingasiˈanga ma na liatoˈongaˈa God

18 Ana kaidaˈi ti ngwae kira rongoa
faˈarongoˈa sulia na maelana sa Jesus
Christ ana ˈai rara folo, kira fia na
faˈarongoˈanga neˈeri na ru ˈoˈo goˈo
ˈana. Ma na ngwae neˈeri ki, God ke baˈa
kwatea na kwaˈikwaˈinga fuada. Bore ma
kuluˈa, na ngwae neˈe God faˈamauri kulu
ki, kulu saiana na faˈarongoˈanga neˈeri
nia neˈe na ngasingasiˈanga God fuana
faˈamaurilana ngwae ki.
19 Osiˈana God nia saea saena na
Kerekereˈa Abu ka ˈuri,
“Ti ngwae ˈi neˈana kira saea fasi kira
liatoˈo ma kira ka toˈo ana na liaˈi
ngwae saga ki.
Bore ma nai baˈa faˈataˈinia neˈe noaˈa
kira ˈiri liatoˈo goˈo, ma nau kui
baˈa faˈataˈinia neˈe na naiˈi ru
ˈanga kira ki ke baˈa sui.”

20 Nia neˈe, kulu saiana na liatoˈongaˈa
ngwae Grik ki, ma na liatoˈongaˈa ngwae
Jiu ki, ma na liatoˈongaˈa ngwae alaˈa
leˈa ki, nia ke dalafaˈa goˈo ˈana. God
faˈataˈinia neˈe na liatoˈongaˈa ngwae ki
niˈi boleboleˈa goˈo ˈani.
21 God nia liatoˈo liu. Nia neˈe kwate
ma ka ˈafitaˈi fuana na ngwae ki ˈiri kira
kasi saiana God ˈani na liatoˈongaˈa kira
talada. God oga faˈamaurilana na ngwae
neˈe kira faˈamamana ana faˈarongoˈanga
neˈe kami faˈarongo ˈani, sui bore ˈana ng-
wae ˈoro ki kika saea neˈe faˈarongoˈanga
neˈeri nia boleboleˈa goˈo ˈana.
22 Ma na ngwae Jiu ki, kira oga kike
lisia na faˈanadaˈa ki sui mala kira ka fiˈi
faˈamamana. Ma na ngwae ˈi Grik ki, kira
oga rongolana na alaˈanga liatoˈo ki sui
mala kira ka fiˈi faˈamamana.
23 Bore ma kamiˈa faˈarongo ˈani sa
Jesus Christ faˈinia na maelana ana ˈai
rara folo. Ma na ngwae Jiu ki kira ˈaila
ˈani na faˈarongoˈa neˈeri. Ma na ngwae
Grik ki, kira saea neˈe faˈarongoˈa neˈeri
na alaˈanga boleboleˈa goˈo ˈana.
24 Bore ma fuana sa tai faˈida neˈe
God filida naˈa, ana Jiu ki, ma ng-
wae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki logo, na
faˈarongoˈa neˈeri sulia sa Jesus Christ
neˈe faˈataˈinia na ngasingasiˈanga God
faˈinia na liatoˈongaˈa God.
25 Sui bore ˈana ngwae ˈoro kira ka saea
neˈe liatoˈo ˈanga God ru boleboleˈa goˈo
ˈana, na liatoˈo ˈanga God nia tasa liufia
na liatoˈo ˈanga na ngwae ki. Ma sui bore
ˈana ngwae ˈoro kira ka saea na ngasin-
gasiˈanga God neˈe ru tiˈitiˈi goˈo ˈana, na
ngasingasiˈanga God, ngasingasiˈa ka tasa
liufia na ngasingasiˈanga ngwae ki.
26 Aia, ngwae asina nau kina ˈae,
noaˈa kamu kasi manata bura ˈani tuaˈa
ba kamu tua maˈi ˈani ˈi naˈona mala
kaidaˈi ba God nia sae kamu ˈuana
faˈamamanaˈanga. Osiˈana neˈe ˈi
maana ngwae ki, bara ngwae goˈo amuˈa
neˈe kira toˈo ana liatoˈongaˈa, ma na
ˈinotoˈanga. Ma bara ngwae goˈo amuˈa
neˈe leka maˈi faˈasia na fuuˈi ngwae
toˈofu ki.
27 Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, God nia fili
kamu na ngwae neˈe kira saea kaumulu
boleboleˈa ki, fasi ˈiri nia ke faˈaˈekea
na ngwae liatoˈo ki. Ma nia ka fili
kamu na ngwae neˈe kira saea kaumulu

ngwataˈutaˈu ki, fasi ˈiri nia ke faˈaˈekea
na ngwae ˈinotoˈa ki.
28 Ma God ka fili kamu na ngwae neˈe
kira kasi fuˈusi doe amuˈa ki, ma kira ka
ˈaila ˈani kamu, ma kira ka saea kamu na
ru ˈoˈo ki goˈo, fasi ˈiri nia ke faˈalia na ru
neˈe kira saea ˈania na ru talingaˈi ki.
29 Ma sulia nia ˈunaˈeri, noaˈa ta ngwae
kasi saiana ka fata leˈa sulia niaˈa talana
ˈi naˈona God.
30 God naˈa neˈe alu kulu ka tua ratai
faˈinia sa Jesus Christ, ma God naˈa neˈe
ka kwatea liatoˈo ˈanga fuaka ˈani sa Jesus
Christ. Ma God ka faˈa ˈoloˈolo kulu sulia
sa Jesus Christ. Ma osiˈana sa Jesus Christ
logo, God ka loge kia, ma nia ka faˈa abu
kia naˈa fuana.
31 Ma nia ka diˈia na Kerekereˈa Abu ba
saea, “Sa tai bore ˈana neˈe oga ka fata
baˈalafe, nia ka fata baˈalafe sulia tae neˈe
na Aofia nia fulia.”

2

Sa Paul noaˈa kasi faˈatalo ˈani na liatoˈo ˈanga ana magalia neˈe

1 ˈIu, ngwaefuta kina, ana kaidaˈi ba nau
ku dao maˈi siaumulu fuana alaˈanga sulia
na alaˈanga God ki fuamuˈa, noaˈa nau
kusi fata ˈani ta alaˈanga liatoˈo diˈia na
ngwae sai ˈi ru ki.
2 Osiˈana neˈe ana kaidaˈi ba nau ku
tua faˈi kamu, nau ku oga alaˈanga sulia
taˈifilia goˈo sa Jesus Christ ma na maelana
ana ˈai rara folo.
3 ˈUnaˈeri, ana kaidaˈi ba nau ku dao
kwau siaumulu, nau ku ngwataˈutaˈu ma
nau ku lebelebe, osiˈana nau ku maˈu.
4 Ma ana kaidaˈi nau ku alaˈa faˈi kamu,
na alaˈanga nau ki noaˈa laˈu na liatoˈo
ˈanga ana magalia. Bore ma nau ku
faˈatalo ˈania ngasingasiˈanga ana Anoˈi
ru Abu.
5 Nia ˈunaˈeri ˈiri faˈamamanaˈanga
kamu kasi ego ana liatoˈo ˈanga na ngwae
goˈo ˈana, bore ma muke ego lala ana
ngasingasiˈanga God.

God nia faˈataˈinia na lokoruˈa nia fuaka ˈani na Anoˈi ru Abu

6 Fuana ngwae neˈe faˈamamanaˈanga
kira ki ngasi naˈa ana God, nau ku
alaˈa fuada ˈani liatoˈo ˈanga. Ma na
liatoˈo ˈanga neˈe nau ku faˈamanatada
ˈani noaˈa laˈu faˈasia na ngwae liatoˈo
ana magalia neˈe, nama na ngwae neˈe
kira ˈinotoˈa fafia na magalia neˈe. Na
ˈinotoˈanga kira ki ke baˈa sui.
7 Bore ma na faˈamanataˈanga neˈe nau
ku fata sulia neˈe na naiˈi ru ˈanga God,
neˈe God noaˈa ˈiri faˈataˈi madako ana
fuana ngwae ki ˈi naˈo. Ma ˈi naˈona mala
neˈe God ka saungaˈinia ru ki, nia manata
naˈa maˈi sulia nia ke baˈa fulia na liaˈi
ngwae neˈeri fuana faˈaleˈalaka ˈi langi.
8 Ma na ngwae gwaungaˈi ki ana magalia
neˈe noaˈa kasi saiana na liaˈi ngwae
neˈeri. Diˈia kira saiana, nia ˈafitaˈi kira ka
fotoˈia na Aofia ˈinotoˈa ana ˈai rara folo.
9 Osiˈana na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri,

“Na ru neˈe God nia sasi akaˈu ana fuana
kwatelana fuana ngwae neˈe kira
alafe fuana, noaˈa ta ngwae kasi
lia saiana, ma noaˈa kasi rongo
saiana, ma noaˈa ta ngwae kasi
malingaˈinia ru neˈeri.”

10 Ma God ka faˈataˈinia na liaˈi ngwae
neˈeri fuaka ˈani Anoˈi ru nia, neˈe saiana
na ru ki taˈifau ma na manatana God logo.
11 Taˈifilia goˈo na ngwae talana neˈe
saiana tae neˈe nia teo saena manatalana
ngwae. Ma ka ˈunaˈeri logo, na Anoˈi ru
Abu taˈifilia goˈo neˈe saiana tae neˈe nia
teo saena manatalana God.
12 Ma kuluˈa ngwae neˈe faˈamamana
ki, noaˈa kulu kasi manata diˈia na ngwae
taˈa ki saena magalia. Bore ma na Anoˈi
ru Abu faˈasia God neˈe tua akulu fasi ˈiri
kuke saiana ru ki taˈifau neˈe God kwateˈe
fuaka.
13 ˈUnaˈeri kaimili kasi faˈamanata laˈu
ˈani liatoˈongaˈa na ngwae ki. Bore ma
na Anoˈi ru Abu neˈe ˈafi kaimili mika
faˈamanata ˈania ru mamana ki sulia God
fuana ngwae neˈe kira toˈo ana Anoˈi ru
Abu saena maurilada ki.
14 Ma na ngwae neˈe noaˈa kira kasi
toˈo ana Anoˈi ru Abu, nia ˈafitaˈi kira
ka saiana na ru mamana ki sulia God
neˈe Anoˈi ru Abu nia faˈataˈinia. Osiˈana
ngwae neˈeri ki kira saea na ru neˈe Anoˈi
ru Abu faˈataˈiniˈi ki ru ˈoˈo goˈo ˈani.
Noaˈa kira kasi saiana ru neˈeri, osiˈana
kira boˈoboˈo ˈuana na Anoˈi ru Abu
ka ˈafida ˈiri kike saiana na ru mamana
neˈeri.
15 Bore ma na ngwae neˈe toˈo ana Anoˈi
ru Abu saena maurilana, nia bolo faˈinia
saiˈa ana ru ki taˈifau faˈasia na Anoˈi ru
Abu. Ma na ngwae neˈe noaˈa kasi toˈo
ana Anoˈi ru Abu saena maurilana, nia
kasi bolo faˈinia ka malingaˈinia na ngwae
neˈe toˈo ana Anoˈi ru Abu.
16 Sulia neˈe Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri,

“Noaˈa ta ngwae kasi saiana na manata-
lana na Aofia.

Ma noaˈa ta ngwae ˈiri bolo logo fuana
faˈamanatalana ˈani ta ru.”

Bore ma kuluˈa neˈe kulu toˈo naˈa
ana na Anoˈi ru, kulu malingaˈinia na
manatana sa Jesus Christ.

3

Ngwae neˈe toˈo ana na Anoˈi ru Abu noaˈa kasi fulia barangisiˈa

1 Ngwaefuta nau kina, ana kaidaˈi ba
nau ku tua faˈi kamu, falafala kamu ki
diˈia goˈo na falafala ana ngwae saena ma-
galia. Ta neˈe, noaˈa nau kusi faˈamanata
kamu diˈia neˈe nau ku faˈamanata ng-
wae neˈe toˈo ana Anoˈi ru Abu. Ma
kamu diˈia goˈo na ngela ki, osiˈana
neˈe faˈamamanaˈanga kamu ana sa Jesus
Christ noaˈa kasi ngasingasiˈa ˈua.
2 ˈUnaˈeri nau ku faˈamanata kamu diˈia
ta kini ba faˈasusufia na ngela tiˈitiˈi nia,
ma noaˈa kasi kwatea ˈua na fanga ngasi
fuana. Ana kaidaˈi neˈeri, nia ˈafitaˈi ˈua
fuana muke saiana na faˈamanataˈanga
nau. Ma ana kaidaˈi neˈe bore, noaˈa
kamu kasi totolia ˈua,
3 sulia na abulaˈanga kamu ki diˈia
na abulaˈanga taˈa na ngwae ki saena
magalia. Kamu kwaimamagolai, ma
muka olisuˈusuˈu faˈi kamuˈa kwailiu, nia
faˈataˈinia neˈe kwaiogai ˈanga taˈa kamu
ki goˈo neˈe talaˈi kamu. Ma falafala kamu
ka diˈia na ngwae ki neˈe noaˈa kasi toˈo
ana na Anoˈi ru Abu.
4 Ma ti ai amuˈa kira ka fata ˈuri,
“Kaimili na fafarongo sa Paul ki.” Ma ti
ai kira fata ˈuri, “Kaimili neˈe fafarongo
sa Apolos ki.” Na alaˈa lamuˈa neˈeriˈa
faˈataˈi madako liu ana falafala kamu ki
diˈia naˈa ngwae noaˈa kasi faˈamamana
ki.
5 Muke manata basi sulia nauˈa, sa
Paul, faˈinia sa Apolos. Keroˈo na ro
ngwae rao God ki goˈo fuana ˈafilamuˈa
ˈuana faˈamamanaˈanga. Ma keroˈo ka
sasia amiroˈo tae neˈe na Aofia kwatea
fuamiroˈo fuana sasilana.
6 ˈIu, ma nau ku diˈia ta ngwae neˈe fasia
na maga ru ki. Ma sa Apolos ka diˈia ta
ngwae neˈe kikia ana kafo na maga ru neˈe
nau ku fasiˈi ki. Ma God lala neˈe kwatea
na mauriˈa fuana maga ru neˈeri ki, ma ka
sasia ru neˈeri ki ka bulao maˈi.
7 ˈUnaˈeri, na ngwae neˈe fasi ru faˈinia
na ngwae neˈe kikia ana kafo maga ru
neˈeri ki, kera kasi ˈinotoˈa goˈo. God naˈa
neˈe ˈinotoˈa, duˈungana nia kwatea naˈa
mauriˈa fuana maga ru ki ˈiri ka bulao.
8 Ma na ngwae neˈe fasi ru faˈinia na
ngwae neˈe kikia kafo ana ˈai ki, kera rao
fiku. Ma taˈi taˈi ngwaeˈa ana ro ngwae
neˈe ki, God ke baˈa kwaiara kera fuana
na raoˈa neˈe kera sasiˈi ki.
9 Nau ku rao faˈinia sa Apolos fuana God.
Ma kamuˈa naˈa neˈe, kamu diˈia na oˈola
God neˈe keroˈo rao saena.

Ma muka diˈia logo na luma God.

10-11 Ma God ka ˈafi nau sulia nau ku
diˈia na ngwae liatoˈo neˈe saungaˈinia
na luma. Ma ana kaidaˈi nau ku eta
faˈamanata kamu, nau ku alu na diro ˈai
ana luma neˈeri. Ma talitoˈona sa Jesus
neˈe na diro ˈai ana luma neˈeri. Ma ti
ngwae matamata ka saungaˈi fafona diro
ˈai neˈeri ki. Ma ka leˈa fuana sa tai neˈe
ka rao ana luma neˈeri, nia ke sasi leˈa ana
na raoˈa nia ki.
12 Ta ngwae bore ˈana neˈe saungaˈi
fafona na diro ˈai neˈeri, nia sasi raoˈa leˈa
diˈia na ngwae neˈe saungaˈinia na luma
ˈani na ru leˈa diˈia na gol, ma silva, ma na
fau folilani doe ki. Nama nia ka sasia na
raoˈa taˈa, diˈia na ngwae neˈe saungaˈinia
na luma ˈani na ˈai ma sao goˈo.
13 Ma na kaidaˈi ke baˈa dao maˈi ana
faˈi Asoa sa Jesus Christ fuana mata-
langaˈinga, nia ke baˈa ilitoˈona na raoˈa
kia ki ˈani mafula. Ma diˈia na raoˈa ta
ngwae ka leˈa, ˈafitaˈi na mafula ke faˈalia.
Ma diˈia neˈe raoˈa ta ngwae ka taˈa, na
mafula neˈeri ke baˈa faˈalia taˈifau goˈo.
14 Ma diˈia neˈe mafula kasi faˈalia na
raoˈa ta ngwae, nia ke baˈa ngalia na
kwaiaraˈa leˈa.
15 Ma diˈia na mafula ke faˈalia na raoˈa
ta ngwae, nia noaˈa kasi ngalia ta kwa-
iaraˈa, bore ma God ke baˈa faˈamauria.
Sui bore ˈana nia ke baˈa diˈia na ngwae
ba tafi faˈasia na luma neˈe duˈafia, ma
noaˈa kasi laua naˈa ta ru.
16 Aia, ma kamuˈa ngwae neˈe kamu
faˈamamana ki, kaumulu saiana taka neˈe
kamuˈa na luma abu God, ma na Anoˈi ru
God ka tua saena maurilamuˈa.
17 ˈUnaˈeri, si diˈia ta ngwae ka faˈalia
na luma abu God, God bore ke faˈalia logo
niaˈa. Osiˈana na luma God nia abu liu,
ma kamu naˈa neˈe luma abu God.

Na liatoˈo God nia ˈado fikua ngwae ki ma noaˈa kasi toˈolangaˈinida

18 Aia, noaˈa kamu kasi ˈoi amuˈa ta-
lamuˈa. Diˈia ta ngwae amuˈa fia fasi nia
ta ngwae liatoˈo ana manatalana ngwae
ki goˈo ˈana, nia leˈa fuana nia ka ˈaila
ˈani liatoˈo neˈeri, fasi ˈiri ke alua niaˈa
na ngwae liatoˈo ˈi maana God.
19 Sulia tae neˈe ngwae saena magalia ki
kira saea ˈani na liatoˈongaˈa, nia neˈe ru
ˈoˈo goˈo ˈana ˈi maana God. Osiˈana neˈe
Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, “Na ngwae
liatoˈo ki, God faˈataˈinia neˈe manatalada
nia rora.”
20 Ma taˈi Kerekereˈa Abu ka ˈuri logo,
“Na Aofia saiana fasi neˈe manatana na
ngwae liatoˈo ki neˈe ru ˈoˈo goˈo ˈana.”
21 ˈUnaˈeri, noaˈa ta ngwae amuˈa kasi
fata baˈalafe goˈo osiˈana kamu donga

goˈo taˈi ngwae faˈamanata. Ma ru ki taˈifau neˈe ru kamu ki:
22 Kaimili, sa Paul, sa Apolos, ma sa Peter
logo, God alu kami na ngwae rao kamu
ki. Na magalia, ma na mauriˈa faˈinia na
maeˈa, ma na ru ki neˈe fuli ana kaidaˈi
neˈe, ma ana kaidaˈi neˈe ke baˈa dao
maˈi, God ka kwatea na ru neˈeri ki taˈifau
logo fuamuˈa.
23 Ma kamuˈa neˈe ru sa Jesus Christ ki.
Ma sa Jesus Christ, niaˈa neˈe ru God.

4

Na ngwae ˈi Korint ki fuila kike alafafia faˈamanataˈanga sa Paul

1 Ma fuaimili ngwae neˈe kami
faˈamanata ki, muke manata toˈo aimili
diˈia ngwae rao sa Jesus Christ ki. God
arabaˈe kaimili fuana faˈamanataˈanga
ˈani na naiˈi ru ˈanga nia neˈe noaˈa nia
kasi faˈataˈinia ˈi naˈo.
2 God kwatea na raoˈa neˈe fuaimili, ma
kaimili ka sasia nama na raoˈa leˈa neˈe.
3-4 ˈUri ma na raoˈa nau faˈi kamu
nia leˈa? Na Aofia talana neˈe ke baˈa
filongaˈi nau ma ka saiana. ˈUnaˈeri ta tae
bore ˈana neˈe kamu nama ta ngwae bore
ˈana ka manata sulia raoˈa nau noaˈa ˈiri
talingaˈi goˈo. Noaˈa nau ku ˈiri saiana
ta ru neˈe nau ku fulia ka rora, bore ma
noaˈa kasi fada laˈu neˈe nau ku sasia goˈo
raoˈa leˈa ki. ˈUnaˈeri bore ˈana na Aofia
lala neˈe fulangani.
5 ˈUnaˈeri, noaˈa kamu kasi saea na
raoˈa ta ngwae nia leˈa nama ka taˈa, ˈi
naˈona na kaidaˈi neˈe na Aofia ke oli logo
maˈi ana. Ana kaidaˈi neˈeri, nia ke baˈa
faˈataˈinia na manataˈanga ago ngwae ki
faˈinia na ru sofongaˈiniˈi ki taˈifau. Ma
kaidaˈi neˈeri, God ke baˈa tafea na ngwae
ki totolia fulirulada.
6 Ngwaefuta kina, ana kaidaˈi ba nau ku
fata sulia sa Apolos ma nauˈa, nau ku oga
muke malingani na alaˈanga ˈuri, “Muke
roˈosulia tae neˈe na Kerekereˈa Abu nia
saea.” Ma noaˈa kamu kasi baˈatafea ta
ngwae faˈamanata neˈe leˈa ka liufia ta ai.
7 Ma noaˈa kamu kasi fia fasi kamu
talingaˈi ka liufia ti ngwae. God kwate ˈoˈo
ana ru ki taˈifau fuamuˈa neˈe kamu toˈo
ani. Nia neˈe, noaˈa kamu kasi bolo fuana
fata baˈalafeˈa, osiˈana God taˈifilia goˈo
neˈe kwatea na ru neˈeri ki fuamuˈa.
8 Kaumulu manata rora sulia neˈe kamu
toˈo naˈa ana ru ki taˈifau neˈe kamu
boˈoboˈo ˈuani. Ma kamu ka manata rora
logo ana neˈe kamu fia fasi kamu toˈo
naˈa ana na ru leˈa ki taˈifau. Ma kamu
ka manata rora logo ana neˈe kamu fia
fasi kamuˈa neˈe na tatalafaˈa ki, bore
ma kaimili na ngwae lifurongo ki neˈe
noaˈa. Aia, nau ku oga fasi kaidaˈi neˈeri
ke dao naˈa fuamuˈa fuana tuaˈa naˈa
saena ˈinotoˈanga ˈiri kaimili logo mike
tatalafaˈa logo faˈi kamu.
9 Nau ku saea ru neˈeri, sulia nau ku
fia fasi God nia alu kaimili, na ngwae
ni lifurongo ki, kami na ngwae enoeno
ki, diˈia na ngwae neˈe kira matalangani
fuana maeˈa, fasi ˈiri na ngwae ki taˈifau
faˈinia na ˈainsel ki logo kira ka adaˈi
maelamiˈa.
10 Ma na ngwae ˈoro ki kira saea
kaimili boleboleˈa goˈo ˈaimili osiˈana
na raoˈa kaimili fuana sa Jesus Christ.
Bore ma kamu saea kaumulu liatoˈo
duˈungana kaumulu faˈamamana ana sa
Jesus Christ. Ma kira saea logo fasi kaimili
ngwataˈutaˈu. Bore ma kaumulu saea fasi
kaumulu ngasingasiˈa. Ma kira ka ˈaila
ˈani kaimili, bore ma kira ka fuˈusi doe lala
amuˈa.
11 Ma kaimili niniˈa, ana kaidaˈi neˈe
bore, kaimili fiolo goˈo ˈaimili, ma kami ka
silikwaˈu goˈo ˈaimili, ma na toro kaimili
ki ka taˈa, ma kira ka ulasi kaimili, ma
noaˈa logo ta luma ˈaimili.
12 Ma na nonimiˈa ka maruku naˈa sulia
na rao ngasilamiˈa. Aia, ana kaidaˈi ngwae
ki kira fata taˈa aimili, kami ka gania God
fasi ˈiri ke faˈaleˈa kira. Ma ana kaidaˈi
kira fulia ru taˈa ki aimili, noaˈa kami kasi
fuˈalida goˈo.
13 Ma ana kaidaˈi kira fata faˈali kaimili,
kami ka olisida ˈani alaˈanga leˈa ki. Ma
leka ka dao bore ˈana kaidaˈi neˈe, na
ngwae ˈoro ki saena magalia kira saea fasi
kaimili diˈia naˈa tafu.
14 Noaˈa naisi keresia ru neˈe ki fuana
faˈa ˈekelamuˈa, bore ma nau ku oga nai
faˈamanata kamu. Sulia kaumulu diˈia na
ngela nau ki neˈe nau ku alafe fuada.
15 Sui bore ˈana ngwae ˈoro ki kira ka
faˈamanata kamu sulia sa Jesus Christ,
taˈi ngwae goˈo neˈe nia diˈia na maˈa
kamu. Osiˈana nau ku faˈataloˈania na
Faˈarongoˈa Leˈa ˈiri muka faˈamamana
ana, ma nauˈa na ngwae diˈia ta maˈa
fuamuˈa.
16 Nau ku diˈia naˈa maˈa kamu, nau ku
gani kamu ˈiri muke diˈia nauˈa ana na ru
neˈe nau ku sasiˈi ki.
17 Nau ku kwatea kwau sa Timoti siau-
mulu, ˈiri kaumulu ke tua sulia na falafala
neˈeri. Nia diˈia na ngela nau neˈe nau ku
alafe fuana, ma nia ka rao leˈa fuana na
Aofia. Sa Timoti neˈe ke baˈa ˈafi kamu,
ˈasu ˈubani mu kata manata bura ˈani
falafala saga neˈe bolo fuana ngwae neˈe
kira faˈamamana ana sa Jesus Christ ki.
Nau ku roˈosulia na falafala saga neˈeri,
ma nau ku faˈamanata ˈani ˈi safitana

ngwae faˈamamana ki taˈifau neˈe nau ku leka siada.
18 Aia, ma ti ai amuˈa, kira ka saea fasi noaˈa naisi leka laˈu maˈi fuana maaˈa toˈomuˈa. Ma kira ka fata baˈalafe liu sulida talada.
19 Bore ma, diˈia na Aofia nia oga, nai baˈa leka ˈaliˈali kwau siaumulu. Ma ana kaidaˈi nai dao kwau, nai baˈa lisia diˈia na ngwae neˈe kira fata baˈalafe ki kira toˈo naˈa ana ngasingasiˈanga, ma noaˈa laˈu na alaˈanga ˈoˈo ki goˈo ana neˈe kira saeˈe.
20 Kaidaˈi God gwaungaˈi fafi kulu, na ru talingaˈi noaˈa laˈu alaˈanga ki, bore ma na ngasingasiˈanga nia.
21 Aia, ma tae neˈe kamu oga? Diˈia noaˈa kamu kasi kakari alifaˈi faˈasia na abula taˈangaˈa kamu ki, nai baˈa leka maˈi siaumulu fuana balufilamuˈa. Bore ma, diˈia na fuli ru lamuˈa niˈi leˈa, na daolaku maˈi siaumulu ke baˈa leˈa logo, ma nai baˈa faˈataˈinia fuamuˈa na alafeˈanga nau faˈinia na kwaigere ˈanga nau.

5

Na abula taˈangaˈa ˈi safitana ngwae faˈamamana ki ˈi Korint

1 Aia, nau ku rongo fasi taˈi ngwae amuˈa neˈe abulalana nia taˈa liu. Kira saea na ngwae neˈeri teo faˈinia teˈa fafo nia. Ma na ngwae neˈe noaˈa kasi faˈamamana ki bore, kira noaˈa kasi alafafia abulaˈa ˈunaˈeri.
2 Ma faˈuta neˈe kamu ka fata baˈalafe goˈo amuˈa, sui bore ˈana ta ngwae faˈamamana neˈe ka sasi ˈunaˈeri. Ma nia leˈa fuana muke kwaimanatai. Ma ka leˈa logo diˈia kamu kasi alafafia fuana tuaˈa ˈi safitamuˈa.
3-4 Niniˈari nau ku tua tau bore faˈasi kamu. Bore ma nia diˈia goˈo ˈana fasi nau ku tua faˈi kamu, osiˈana na manataku fii liu suli kamu. Ma nau ku matalangaˈinia na ngwae neˈe sasia ru taˈa ˈunaˈeri. Nau ku bolo faˈinia matalangaˈilana sulia na ngasingasi ˈanga nau faˈasia na Aofia kia sa Jesus. Ana kaidaˈi kamu ka fiku, nia diˈia nau ku tua logo faˈi kamu, ma kaimili ka toˈo ana ngasingasiˈanga faˈasia na Aofia kia sa Jesus.
5 Ma ˈania na ngasingasiˈanga neˈeri, nau ku fata totongaˈi muke danga naˈa ˈania ngwae neˈeri fuana sa Saetan neˈe ke baˈa faˈalia na nonina, ˈiri na mangona ke baˈa mauri faˈasia na kwaˈikwaˈinga neˈe God ke baˈa kwatea ana faˈi Asoa na Aofia sa Jesus ke baˈa oli maˈi.
6 Noaˈa kamu kasi bolo faˈinia neˈe kamu ke fata naunau! Osiˈana kamu saiana neˈe alaˈanga ba fata ˈuri, “Ta kala isi tiˈitiˈi ba nia ke sifolia kaˈakaˈa ana beret taˈifau.” Ma ka ˈunaˈeri logo ta ngwae neˈe abulalana taˈa saiana ke baˈa talaˈia ngwae ˈoro liu fuana lekaˈa sulia.
7 Nia neˈe, ka leˈa fuana muke lafua faˈasi kamu na ngwae taˈa neˈe diˈia isi, ˈiri noaˈa ta taˈangaˈa ˈi safitamuˈa. Ma diˈia kamu roˈosulia na ru neˈe, muke baˈa diˈia na beret faolu neˈe noaˈa ta isi saena. Ma nau ku saiana kaumulu ˈunaˈeri naˈa. Duˈungana neˈe na fafangaˈa kia kwaimamani naˈa, sulia sa Jesus Christ diˈia na kala sipsip neˈe kira foˈosi naˈa ˈani ana fafangaˈa Jiu neˈe kira saea ˈani “Daofaˈi Liuˈa.”
8 Ma osiˈana neˈe nia ˈunaˈeri, ana kaidaˈi kulu fanga ana na fafangaˈa ana “Daofaˈi Liuˈa,” noaˈa kulu kasi ˈania na beret ˈua neˈe toˈo ana isi ana abula taˈangaˈa saena, bore ma kulu ˈania lala na beret neˈe noaˈa ta isi ana abula taˈangaˈa saena, sulia na abulalaka saga taˈifau, ma na fatalaka ka mamana logo.
9 Saena na kerekereˈa ba nau ku kwatea kwau fuamuˈa ˈi naˈo,* nau ku saea kwau fuamuˈa noaˈa kamu kasi ˈado laˈu faˈinia ngwae neˈe maurilada teo ana ˈusuˈa.
10 Ma noaˈa nau kusi fata sulia ngwae neˈe noaˈa kira kasi faˈamamana ana God neˈe maurilada teo ana ˈusuˈa, nama na ngwae guguta, nama na ngwae bilibili, ma na ngwae neˈe kira foˈosia nunuˈi ru ki. Si diˈia kulu tua saena magalia neˈe, nia ˈafitaˈi fuana kulu ka tua faˈasia na ngwae taˈa ˈunaˈeri ki.
11 Bore ma, na ru ba nau ku fata sulia nia ˈuri, noaˈa kulu kasi ˈado faˈinia na ngwae neˈe kira saea kira faˈamamana ana sa Jesus Christ, ma na maurilada ka teo ana ˈusuˈa, ma kira ka guguta, ma kira ka foˈosia na nunuˈi ru ki, ma kira ka fata taˈa sulia ngwae ki, ma kira ka kwaˈu liua na waen, ma kira ka bili. Noaˈa kamu kasi fanga faˈinida ngwae ˈunaˈeri ki.
12-13 Ngwae neˈe noaˈa kira kasi faˈamamana ana sa Jesus Christ, noaˈa kulu kasi bolo fuana matalangaˈilada. God lala neˈe ke baˈa matalangaˈi kira. Bore ma diˈia ta ngwae akulu na ngwae faˈamamana nia sasia ta ru taˈa ˈunaˈeri, kulu bolo fuana matalangaˈilana. Sulia na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, “Diˈia ta ngwae taˈa amuˈa tua saena fikuˈa kamu, muke lalia faˈasia fikuˈa faˈi kamu.”

6

* **5:9** Sa Paul keresia kerekereˈa neˈeri fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Korint, sui mala nia ka fiˈi keresia buka 1 Korint.

Na kwaifatai ˈanga safitana ngwae faˈamamana ki

1 Kaidaˈi ta ngwae amuˈa nia kwaifatai faˈinia ta ngwae neˈe faˈamamana logo,
noaˈa kasi leˈa fuana nia leka siana ngwae
kwaigiosi ki neˈe noaˈa kasi faˈamamana
ana sa Jesus Christ fuana faˈasagalana.
Bore ma nia leˈa fuana nia ke leka lala
siana ngwae God ki, fasi ˈiri kira ke
faˈasaga na ru neˈeri.
2 Fuila kamu ka sai goˈo ana neˈe ngwae
God ki kike baˈa matalangani na ngwae ki
saena magalia. Ma osiˈana kamu totolia
sasiˈa ˈunaˈeri, kamu sai logo ana neˈe
muke faˈasaga goˈo amuˈa kala ru ki ana
kaidaˈi neˈe.
3 Fuila kamu ka sai goˈo ana neˈe kuke
baˈa matalangaˈinia na ˈainsel ki. Nia
neˈe, ka tasa liu fuakulu neˈe kulu bolo
fuana faˈasagalana kala ru ki ana kaidaˈi
neˈe.
4 Diˈia ta ngwae amuˈa kwaifatai faˈinia
ta ngwae logo neˈe nia faˈamamana, noaˈa
kasi leˈa fuana lekaˈa siana ngwae abu
faˈamamana ki fuana faˈasagaˈa.
5 Kaidaˈi ta ngwae amuˈa nia leka siana
ta ngwae kwaigiosi ˈunaˈeri, nia taˈa liu
ma nia totolia ˈekeˈa fafia. Nau ku fia
sali ti ngwae faˈamamana ˈi fanoa kamu
kira liatoˈo, ma kira ka sai goˈo ˈada ana
faˈasagalana ru ki safitamuˈa.
6 Bore ma kamuˈa, ana kaidaˈi ta ngwae
nia kwaifatai faˈinia ta ngwae logo ˈi
safitamuˈa, nia ka leka siana na ngwae
kwaigiosi neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana
sa Jesus Christ fuana faˈasagalana. Ma ru
neˈeri noaˈa kasi leˈa!
7 Ma ana kaidaˈi neˈe kamu kwaifatai
faˈi kamu kwailiu, nia faˈataˈinia neˈe
noaˈa kamu kasi roˈo goˈo sulia na kwaio-
gai ˈanga sa Jesus Christ. Na kwai-
giosiˈanga neˈe kamu sasia ana kaidaˈi
neˈe ˈi maana ngwae abu faˈamamana ki,
nia noaˈa kasi leˈa. Nia taˈi leˈa diˈia muke
alaˈania na ngwaefuta kamu ki kira ka
fulia ru taˈa ki amuˈa, ma kira ka ngalia
naˈa ru kamu ki, ma noaˈa kamu kasi leka
fuana na ngwae kwaigiosi ki.
8 Bore ma kamu ngwae neˈe
faˈamamana ki, kamu sasi taˈa fuamuˈa
kwailiu, ma muka bili kamu kwailiu naˈa.

Muke tua faˈasia ˈusuˈa

9 Kaumulu saiana na ngwae neˈe abu-
lalada taˈa ki, ˈafitaˈi kira ka tua saena
tuaˈa neˈe God ke gwaungaˈi fafia. Noaˈa
kamu kasi faˈamamana ana ta sokeˈa.
Na ngwae neˈe kira tua ˈani ˈusuˈa, ma
na ngwae neˈe kira foˈosia na nunuˈi ru
ki, ma na ngwae kakabara ki, ma na
ngwangwane neˈe kira kakabara faˈinia
na ngwangwane ki, ma na kini ki neˈe kira
kakabara faˈinia logo na kini ki,
10 ma na ngwae bili ki, ma na ngwae
guguta ki, ma na ngwae neˈe kira kwaˈu
doe ana waen, ma na ngwae neˈe kira
alaˈa taˈa ki sulia ngwae matamata ki, ma
na ngwae laulau ki, na ngwae neˈeri ki
noaˈa ta ngwae ada kasi ruˈu saena tuaˈa
neˈe God ke gwaungaˈi fafia.
11 Ana kaidaˈi ba sui naˈa kwau, ti ngwae
amuˈa neˈe abulalamuˈa ˈunaˈeri. Bore
ma ana kaidaˈi neˈe, God rufuanata naˈa
ana abula taˈangaˈa kamu ki, ma muka
sikasika naˈa faˈasia na abula taˈangaˈa
kamu ki, ma God ka kwalo kamu naˈa
fuana niaˈa talana. Sulia na Aofia kia sa
Jesus Christ faˈinia na Anoˈi ru God kia
kera kwate kamu ka saga.

Muke kwatea naˈa nonimuˈa fuana God

12 Ta ngwae amuˈa fata ˈuri, “Nau ku
saiana nai sasia goˈo ˈaku ru ki taˈifau.”
Nau ku olisi ˈuri ana, “Sui bore ˈana ˈoko
saiana sasilana ru ki taˈifau, na ru ki
taˈifau noaˈa kasi leˈa fuamu.” Nauˈa logo,
nau ku saiana nau ku sasia goˈo ˈaku na ru
ki taˈifau. Bore ma noaˈa naisi alaˈania ta
ru ka gwaungaˈi fafi nau.
13 Ma ta ngwae amuˈa laˈu ka fata ˈuri,
“Na fanga ru naˈa fuana ogaˈi ngwae,
ma na ogaˈi ngwae ru naˈa fuana fanga.”
Nau ku olisi ˈuri logo ana, “God ke baˈa
faˈasuia na fanga faˈinia na ogaˈi ngwae.”
Ka ˈunaˈeri logo, na nonika noaˈa laˈu ru
fuana kakabaraˈanga, osiˈana na Aofia nia
saungaˈinia na nonika fuana niaˈa talana.
Ma na Aofia ka tagi logo sulia na nonika.
14 God ka taˈea na Aofia sa Jesus faˈasia
na maeˈa, ma nia ke baˈa taˈea nonika logo
ˈani ngasingasiˈanga doe nia.
15 Kamu saiana kuluˈa ngwae neˈe kulu
faˈamamana ki, na nonika nia ta bali goˈo
ana nonina sa Jesus Christ. Nia neˈe, noaˈa
kasi bolo fuana kuke sasia ta ru ˈani ta bali
ana nonina sa Jesus Christ fuana fikuˈa
faˈinia ta kini ˈusu!
16 Fuila muke saiana neˈe diˈia ta ngwae
teo faˈinia na kini ˈusu, na ro nonidaroˈo
alua naˈa taˈi noni. Sulia neˈe Kerekereˈa
Abu ba fata madako ana ka ˈuri, “Na ro
ngwae neˈe ki kera alua naˈa taˈi noni.”
17 Aia, ma na ngwae neˈe faˈamamana
ana Aofia sa Jesus, na maurilana faˈinia na
maurilana sa Jesus keroˈa alua goˈo taˈi ru.
18 Muke tua faˈasia na kakabaraˈanga.
Na taˈangaˈa ki taˈifau neˈe ngwae ki fuliˈi
noaˈa kasi faˈalia goˈo nonida, bore ma
ngwae neˈe kira tua ˈani ˈusuˈa ki kira
faˈalia naˈa nonida talada.
19 Fuila kamu ka sai goˈo ana neˈe
nonika na kula ni tuaˈa na Anoˈi ru Abu
neˈe God kwatea fuaka. ˈUnaˈeri, noaˈa

laˈu kuluˈa talakulu neˈe gwaungaˈi fafia
na nonika, osiˈana kuluˈa neˈe ru God ki.
20 Osiˈana God nia foli kulu ˈani na mae-
lana Ngela nia. Ta neˈe, na ru ki taˈifau
neˈe kamu sasia ˈani na nonimuˈa, muke
sasi leˈa ana fuana fuˈusi ˈinotoˈalana God.

7

Sulia na ˈafeˈa ma na araˈinga

1 Aia, nau ku keresia naˈa kwau na
olisiˈanga nau sulia na saefiloˈa kamu ki
ba kamu kerekere ma muka saefiloa maˈi.
Kaumulu saefilo ˈuri, "ˈUri ma, nia leˈa
fuana ngwae noaˈa kasi teo faˈinia ˈafe
nia?"
2 Ma nau ku saea, nia leˈa fuana ngwae
ki taˈifau kira ka toˈo ana ˈafe ki, ma ka
leˈa logo fuana na kini ki taˈifau kira ka
toˈo ana araˈi ki, ˈiri ke dau sulia ngwae ki
faˈasia kakabaraˈanga.
3 Ma nia leˈa fuana na araˈi ka teo faˈinia
na ˈafe nia. Ma ka leˈa logo fuana na ˈafe
ka teo faˈinia na araˈi nia. Sulia noaˈa nia
kasi leˈa fuana ta ngwae adaroˈo ka ˈaila
ˈania ta ai.
4 Osiˈana neˈe na kini noaˈa kasi ˈaˈana
ana nonina talana, bore ma na araˈi neˈe
nia ˈaˈana ana ˈafe nia. Ka ˈunaˈeri logo
fuana ngwae, nia noaˈa kasi ˈaˈana fuana
na nonina ˈana talana, bore ma na ˈafe
niaˈa logo neˈe ˈaˈana fuana.
5 Noaˈa kasi leˈa fuana kera ka tua toˈo
toˈo ˈani kera kwailiu. Sui bore ˈana ka
ˈunaˈeri, diˈia kera alafafia fuana tuaˈa
faˈasia teo fikuˈa fuana ta kaidaˈi tiˈitiˈi
fasi ˈiri kera ka foˈo ngangata, nia leˈa goˈo
ˈana. Sui ˈaliˈali logo kera ka oli keka teo
fiku laˈu, ˈasu ˈubani sa Saetan kata liufi
kera ˈania ilitoˈonga ki, sulia nia talang-
waraˈu fuamuˈa fuana roˈongaˈa sulia na
kwaiogaiˈanga taˈa ki.
6 Muke sailinga leˈa: Nau ku alafafia
neˈe kera ke tua faˈasia teo fikuˈa
faˈinidaroˈo kwailiu sulia ta kala kaidaˈi
dokodoko. Bore ma noaˈa nau ku ˈiri alaˈa
totongaˈi neˈe kamu ke sasi nama ˈunaˈeri.
7 Saena manatalaku talaku, diˈia ngwae
ki taˈifau ka tua diˈia nauˈa neˈe noaˈa
kusi toˈo ana ta ˈafe, nia leˈa. Bore
ma nau ku saiana na kwateˈa neˈe God
kwatea fuaka noaˈa kasi bolo taˈifau. Su-
lia na kwateˈa nia fuana ti ngwae nia
talangwaraˈu fuana tuaˈa taˈifilida. Ma
na kwateˈa nia fuana ti ngwae laˈu, nia
talangwaraˈu fuana kike tua fiku saena
araˈinga.
8 Niniˈari nau ku fata fuana na ˈuru
ngwae ki ma na gwaˈi ˈuru kini ki, nau ku
saea nia leˈa liu diˈia muke sasi suli nau
neˈe noaˈa naisi araˈi.
9 Bore ma, diˈia nia ˈafitaˈi fuana ti
ngwae amuˈa ˈiri kamu ka ˈaila ˈani na
kwaiogaiˈanga kamu ki ana noni, nia leˈa
fuamuˈa muke ˈafe ma muke araˈi. Sulia
nia leˈa fuamuˈa muke araˈi ˈaumulu ma
muke ˈafe ˈaumulu ˈasu ˈubani kamu kata
toˈo ana ˈafitaˈiˈanga ana kwaiogaiˈanga
ana noni.
10 Niniˈari logo nau ku fata fuamuˈa
ai neˈe kamu araˈi taˈifau ma muka ˈafe
taˈifau naˈa ki, nau ku saea na taki neˈe
noaˈa laˈu sulia liaku, bore ma na taki na
Aofia lala. Na ˈafe noaˈa kasi ilangaˈinia
na araˈi nia.
11 Ma diˈia ta ˈafe ka ilangaˈinia naˈa
araˈi nia, leˈa fuana nia ka oli nama maˈi
fuana fasi ˈiri kera ka tua fiku laˈu. Ma
diˈia noaˈa, noaˈa kasi totolia nia ka ˈafe
laˈu. Ma na ngwae noaˈa kasi ilangaˈinia
na ˈafe nia.
12 Nau ku fata laˈu fuamuˈa ngwae
faˈamamana neˈe korea ta ai neˈe noaˈa
kasi faˈamamana. Nau ku saea na
alaˈanga nau naˈa talaku goˈo ˈana, ma
noaˈa laˈu na alaˈanga totongaˈi na Aofia.
Diˈia ta ngwae faˈamamana ana sa Jesus
Christ, ma nia ka toˈo ana ˈafe neˈe noaˈa
kasi faˈamamana, ma na kini noaˈa kasi
oga ilangaˈilana araˈi nia, na ngwae neˈeri
logo noaˈa kasi ilangaˈinia na ˈafe nia.
13 Ma ka ˈunaˈeri logo fuana kini neˈe
faˈamamana. Noaˈa nia kasi ilangaˈinia
araˈi nia neˈe noaˈa kasi faˈamamana diˈia
na araˈi nia oga kera ka tua fiku.
14 Noaˈa ˈoe kosi faˈasia osiˈana ta kini
faˈamamana, ma na araˈi nia noaˈa kasi
faˈamamana, God ke baˈa faˈasikasika
logo na araˈi nia, sulia na ˈafe nia. Ma
ˈunaˈeri logo, God ka faˈasikasika na kini
neˈe noaˈa kasi faˈamamana sulia na araˈi
nia neˈe faˈamamana ana sa Jesus Christ.
Diˈia ru neˈeri noaˈa kasi mamana, na
ngela kera ki diˈia na ngela ngwae neˈe
noaˈa kasi faˈamamana ki. Bore ma kulu
sai naˈa ana neˈe na ngela kera ki ngwae
God ki naˈa.*
15 Ma diˈia ta ai amuˈa toˈo ana ta araˈi
nama ta ˈafe neˈe noaˈa kasi faˈamamana,
ma na araˈi neˈeri nama na ˈafe neˈeri
ka ˈaila ˈani, muke alaˈania fuana araˈi
neˈeri nama na ˈafe neˈeri ka leka ˈana.
Sui bore ˈana God alaˈania na ru neˈeri,
nia oga kamu ka tua ˈani aroaroˈa faˈinia
ˈafe nama na araˈi neˈe noaˈa kasi
faˈamamana ana sa Jesus.

* **7:14** Na ngwae ˈi Korint ki fia diˈia na ngwae faˈamamana korea na kini noaˈa kasi faˈamamana, nia faˈasua araˈi nia. Ka ˈunaˈeri bore, sa Paul saea saena verse 12 ka dao ana 14, noaˈa nia ˈiri mamana. Sa Paul saea neˈe na ngwae faˈamamana saiana ka gwalea ˈafe nia faˈinia na ngela nia ki fuana kike faˈamamana.

16 Sulia na ngwae neˈe kira faˈamamana
ki, noaˈa kira kasi sai leˈa ana neˈe ˈafe nia
nama araˈi nia ke baˈa faˈamamana, nama
diˈia noaˈa ka noaˈa goˈo.

17 Ngwaefuta nau kina, tualamuˈa nia
faˈuta kaidaˈi neˈe kamu faˈamamana
ana God, nia noaˈa ˈiri leˈa neˈe muke
rokisia, bore ma kamu sai nama ana
neˈe muke faˈasia taˈangaˈa kamu ki.
Nia neˈe na Aofia nia oga. Nia naˈa
neˈe faˈamanataˈanga nau fuana ngwae
faˈamamana ki ana fanoa ki taˈifau.

18 Sulia nia ˈunaˈeri, ta ngwae neˈe ka
ˈolo faˈataˈinia sulia na falafala ngwae Jiu
ki, diˈia nia ka faˈamamana ana sa Jesus
Christ, noaˈa nia kasi lafua na toto neˈeri
ana ˈolo faˈataˈi ˈanga. Ma ka ˈunaˈeri
logo, diˈia na ngwae neˈe nia noaˈa laˈu
Jiu, ma nia ka faˈamamana ana sa Jesus
Christ, noaˈa nia kasi ˈolo faˈataˈinia.

19 Si diˈia ta ngwae ka ˈolo faˈataˈinia
nama ka noaˈa, nia kasi ˈinotoˈa goˈo ana.
Osiˈana na ru ˈinotoˈa neˈe, nia roˈo lala
sulia na taki God ki.

20 Kamuˈa taˈifau, muke donga tuaˈa
neˈe kamu tua maˈi ˈani ˈi naˈo kaidaˈi
kamu talaˈae ana faˈamamanalana na
Aofia kia.

21 Sulia nia ˈunaˈeri, diˈia ˈaeˈo
neˈe ngwae rao ˈoˈo ana kaidaˈi ˈoko
faˈamamana, nia leˈa goˈo ˈana, ˈoko uu
ngasi naˈa. Bore ma, diˈia ka talangwaraˈu
fuamu ˈoko tua sakadolaˈa, ˈoko kwateˈo
talamu ˈuana tua sakadolaˈa.

22 Kaidaˈi na Aofia laefia ta ngwae neˈe
rao ˈoˈo, nia alu nia ka sau ˈani ngwae
sakadola na Aofia. Ma ka ˈunaˈeri logo
na ngwae tua sakadola neˈe sa Jesus Christ
ka laefia, nia neˈe ngwae rao ˈoˈo sa Jesus
Christ.

23 Aia, God foli kamu ˈani na maelana sa
Jesus Christ. Nia neˈe, noaˈa kamu kasi rao
ˈoˈo fuana ngwae ki.

24 Ngwaefuta nau kina, na tuaˈa faˈuta
neˈe kamu tua maˈi ˈani kaidaˈi kamu
faˈamamana ana God, noaˈa kasi leˈa
fuana muka rokisia, bore ma kamu sai
nama ana neˈe muke faˈasia taˈangaˈa
kamu ki.

25 Aia, na saefiloˈa kamu sulia na ngwae
neˈe noaˈa kasi toˈo ˈua ana ta ˈafe ma
noaˈa kasi toˈo ˈua ana ta araˈi, noaˈa
nau kusi toˈo ana ta taki faˈasia na Aofia.
Bore ma, nau ku keresia na manataku goˈo
ˈana, ma kamu ka fitoˈo aku sulia nau na
ngwae neˈe Aofia kwaimanatai aku.

26 Ma na manataˈanga nau nia ˈuri:
Sulia kulu ngwae faˈamamana ki kulu dao
toˈona ˈafitaˈiˈanga doe ana kaidaˈi neˈe,
nia leˈa neˈe diˈia muke tua ˈani tuaˈa neˈe
kamu tua maˈi ˈani ˈi naˈo.

27 Nia neˈe, diˈia ta ngwae toˈo naˈa ana
ˈafe, noaˈa nia kasi faˈasia naˈa. Ma diˈia
ta ngwae noaˈa kasi toˈo ˈua ana ta ˈafe,
noaˈa nia kasi lulu ˈuana ta kini fuana
korelana.

28 Ma sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, diˈia ta
ngwae ka araˈi, nia noaˈa kasi abula rora
goˈo. Ma ka ˈunaˈeri logo, diˈia ta kini ka
ˈafe, nia noaˈa kasi abula rora goˈo. Aia,
duˈungana tae neˈe nau ku saea fuamuˈa
nia ka leˈa diˈia noaˈa kamu kasi araˈi ma
noaˈa mu kasi ˈafe, osiˈana nau ku oga
ˈiri noaˈa kamu kasi toˈo ana ˈafitaˈiˈanga
ˈoro ana magalia.

29 Aia, ngwaefuta kina, na fadalana
alaˈanga nau ˈuri: Na tualaka ana mauriˈa
noaˈa kasi tau goˈo saena magalia neˈe.
Noaˈa goˈo ta ru ana diˈia ˈoko araˈi nama
ka noaˈa.

30 Noaˈa goˈo ta ru ana diˈia ˈoko angi,
nama ˈoko gaˈa, nama ˈoko foli, nama ˈoko
noaˈa daofaˈi liu ana ru ki.

31 Nia ka ˈunaˈeri logo, na ngwae neˈe
manata ˈabera sulia ru ana magalia ki, kira
noaˈa kasi sasi laˈu diˈia neˈe ru neˈeri
ki doe saena maurilada, sulia na magalia
neˈe karangi ka sui naˈa.

32 Aia, nau ku oga fasi na ˈafitaˈiˈanga
saena magalia neˈe noaˈa kasi faˈa ˈabera
kamu. Na ngwae neˈe noaˈa kasi araˈi, nia
ˈabera goˈo ˈani na raoˈa fuana na Aofia.
Nia oga faˈasaeleˈalana Aofia.

33 Bore ma na ngwae neˈe araˈi, nia man-
ata liu sulia ru ki ana magalia, duˈungana
nia oga faˈasaeleˈalana ˈafe nia.

34 Ma ana kaidaˈi ki taˈifau nia manata
sulia ro ru ki, na kwaiogaiˈanga na ˈafe
nia ma na kwaiogaiˈanga na Aofia. Ma
ka ˈunaˈeri logo, na kini neˈe noaˈa kasi
toˈo ana araˈi, nia manata goˈo ˈuana na
raoˈa fuana na Aofia, sulia nia kwatea naˈa
maurilana ma na nonina fuana God. Ma
diˈia ta kini toˈo ana araˈi, nia ka manata
goˈo ˈana sulia na ru ki saena magalia,
duˈungana nia oga faˈasaeleˈalana araˈi
nia.

35 Ma noaˈa naisi saea ru neˈeri ki fuana
kwatelana ˈafitaˈiˈanga fuamuˈa. Bore
ma, nau ku saea ru neˈeri ki, osiˈana nau
ku oga ˈafi lamuˈa, ˈiri muke rao leˈa, ma
muke alafe fuana na Aofia, ma noaˈa laˈu
ru fuana luilamuˈa.

36 Aia, diˈia ta ngwae ˈalako toˈo ana ta
sariˈi neˈe kira alu fafia fuana, ma diˈia
na kwaiogaiˈanga nia ana noni doe liu,
ma nia ka oga korelana na sariˈi neˈe, nia
leˈa fuana nia ka korea ˈana. Ma diˈia nia
korea na kini neˈeri, kera kasi abula taˈa
goˈo.

37 Bore ma, diˈia ngwae ˈalako neˈeri
ka ˈaila ˈani araˈinga, ma diˈia nia ka
saiana dau fafilana na kwaiogaiˈanga nia

ana noni, nia leˈa fuana nia noaˈa kasi korea ta sariˈi.
38 Nia neˈe, ka leˈa goˈo ˈana diˈia kamu araˈi ma kamu ka ˈafe. Ma nia leˈa ka tasa diˈia noaˈa kamu kasi araˈi nama kamu kasi ˈafe.
39 Aia, ma diˈia ta kini ka toˈo ana araˈi, noaˈa kasi leˈa fuana nia ka ilangani araˈi nia. Ma diˈia na araˈi nia ka mae, na kini neˈeri saiana ka ˈafe laˈu fuana ta ngwae neˈe nia oga, bore ma ngwae neˈe nia faˈamamana nama ana sa Jesus Christ diˈia logo niaˈa.
40 Ma sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, diˈia nia noaˈa kasi ˈafe laˈu, nia ke baˈa saeleˈa ka tasa. Nia neˈe manatalaku goˈo ˈana ˈunaˈeri, bore ma nau ku fia na Anoˈi ru Abu God naˈa neˈe faˈataˈinia fuaku.

8

Sulia na fanga neˈe kira foˈosia ˈani nunuˈi ru ki

1 Aia, nau ku keresia ku olisia kwau na saefiloˈa kamu sulia na fanga neˈe kira foˈosia ˈani nunuˈi ru ki.

Nia mamana, kuluˈa taˈifau goˈo kulu saiana ru oro ki sulia God. Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, nia noaˈa kasi leˈa fuana lafulakulu sulia na saiˈi ruˈa kulu ki. Bore ma, alafeˈanga neˈe kwate ma kulu ka kwaiˈafi akulu kwailiu.
2 Ma sa tai neˈe ka saea nia saiˈi ru liu, nia noaˈa kasi sai goˈo ana ta ru.
3 Bore ma na ngwae neˈe alafe fuana God, God saiana.
4 ˈIu, sulia na fanga neˈe kira foˈosia ˈani nunuˈi ru ki, kulu saiana na nunuˈi ru ki, noaˈa kira kasi mauri mamana. Osiˈana kulu saiana taˈifilia God goˈo neˈe mamana.
5 Sui bore ˈana ti ngwae kika foˈosia ru ˈoro ki ˈi langi ma saena magalia logo, ma kika saea na ru neˈeri ki neˈe god ki ma na aofia ki,
6 kulu saiana taˈi God goˈo neˈe tua, ma nia na Maˈa neˈe saungaˈinia ru ki taˈifau, ma kulu ka mauri fasi ˈiri kuke rao fuana. Ma kulu toˈo ana taˈi Aofia goˈo sa Jesus Christ, neˈe ˈafia God fuana saungaˈilana na ru ki taˈifau, ma nia ka kwatea logo na mauriˈa fuaka.
7 Ma ti ngwae neˈe kira faˈamamana, noaˈa kira kasi sai goˈo ana na nunuˈi ru neˈe noaˈa laˈu ru mamana ki. Ma osiˈana tau naˈa maˈi, kira lisia naˈa ngwae ki kira foˈosia na nunuˈi ru ˈoro ki, kika manata fasi na fanga neˈe kira foˈosia ˈani nunuˈi ru ki, nia fanga naˈa ana nunuˈi ru ki. Ma talangwaraˈu fuana kika kwaimanatai diˈia kira ˈania na fanga ˈunaˈeri, ma kira ka fia fasi kira fulia ru taˈa ma kika bulibuli ˈi maana God.
8 Bore ma nau ku saea fuamuˈa, ˈafitaˈi fuana ta fanga ka kwaiˈafi aka fuana faˈasaeleˈalana God. Sulia diˈia kulu ˈania ta fanga, nia ru ˈoˈo goˈo ˈana ana God, ma diˈia noaˈa kulu kasi ˈania, nia noaˈa kasi matamata goˈo.
9 Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, muke lia suli kamu, ˈasu ˈubani kamu kata sasi ti ngwae faˈamamana kika sasia ta ru neˈe manatalada talada saea fuada neˈe kira rora fuana sasilana.
10 Muke madafi kamu ˈasu ˈubani ru neˈe kata fuli: Ngwae faˈamamana neˈe kira manata sulia fasi nia rora fuana ˈanilana fangaˈa neˈe kira foˈosi ˈani fuana nunuˈi ru ki. Ma kira lisia kamu ˈania fanga neˈeri saena luma abu na nunuˈi ru. Kamu saiana nia noaˈa kasi rora fuana ˈanilana fanga ˈuri ki. Bore ma kamu ke raduda fuana ˈanilana fangaˈa neˈe kira foˈosi ˈani fuana nunuˈi ru, ma kira ke sasia ru neˈe mangoda saea fuada nia rora.
11 Ma ˈunaˈeri na toˈolamuˈa neˈe faˈamamanaˈanga nia kasi ngasingasiˈa ˈua, na maurilana ke baˈa taˈa, osiˈana na abulalamuˈa ˈani saiˈi ru lamuˈa. Ma ngwae neˈeri, sa Jesus Christ mae naˈa fuana.
12 Kaidaˈi kamu fulia ru taˈa ana ti ngwae faˈamamana ˈani radulada fuana fulilana ru neˈe kira manata sulia nia rora, kamu fulia ru taˈa ana sa Christ logo.
13 Nia neˈe, ˈafitaˈi liu nau ku ˈania ta fanga neˈe toˈolaku lisia ma ka leka rora. Osiˈana noaˈa naisi oga neˈe nai kwatea sa toˈolaku ka sasia ta ru neˈe manatalana talana saea fuana neˈe nia rora fuana sasilana.

9

Sa Paul noaˈa kasi tuaraˈinia ngwae fuana ru neˈe bolo fuana ganilana

1 Aia, nauˈa niniˈa, nau ta ngwae aloge. Ma nau neˈe ta ngwae lifurongo, ma nau ku lisia naˈa sa Jesus na Aofia kia. Ma kamu faˈamamana ana Aofia sulia na raoˈa nau fuana.
2 Nia neˈe, kamu ka saiana nauˈa naˈa neˈe ta ngwae lifurongo, bore ˈana ti ngwae kira saea noaˈa. Kamu saiana taˈifau naˈa, sulia na faˈamamanaˈanga kamu ki ana na Aofia neˈe faˈataˈinia na raoˈa nau diˈia ta ngwae lifurongo.
3 Ana kaidaˈi ti ngwae kira balufi nau, nau ku olisi ˈuri ada:
4 Nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga fuana ngalilana fanga ma na kwaˈunga faˈasia sa

tai faˈida neˈe nau ku faˈamanatada. Sui
bore ˈana ka ˈunaˈeri, nau kusi ngalia.
5 Ma nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga
fuana sasiˈa sulia sa Peter faˈinia ti li-
furongo, ma na ngwaefuta sa Jesus ki, neˈe
kira toˈo ana ˈafe faˈamamana ki neˈe kira
leka faˈinida ana lekalada. Sui bore ˈana
ka ˈunaˈeri, nau kusi toˈo ana ta ˈafe.
6 Sa Banabas faˈi nau, keroˈo toˈo
logo ana ngasingasiˈanga diˈia ti lifurongo
fuana ngalilana mani ˈiri keroˈo kasi
ˈabera ˈani raoˈa matamata. Sui bore ˈana
ka ˈunaˈeri, keroˈo rao logo fuana folilana
na fanga keroˈo ki.
7 Ma ta ngwae ana ofoˈa bore, nia
noaˈa kasi sasia na raoˈa matamata fuana
folilana na fanga nia. Ma ta ngwae neˈe
nia fasia maga ru ki, nia saiana ˈanilana
na fuaˈi ru ana ˈai neˈe nia fasiˈi ki. Ka
ˈunaˈeri logo fuana ngwae neˈe lia sulia
na amuˈi sipsip nia, sulia nia saiana ka
ngalia logo ti suluˈi ru ana susuda fuana
kwaˈufilana.
8 Ma noaˈa laˈu na ru neˈeri ki taˈifilida
neˈe nau ku faˈabolotaˈinia ˈani ru ki
saena magalia neˈe. Sulia na taki faˈasia
sa Moses ki saea logo ru neˈeri.
9 Osiˈana saena taki sa Moses ki, nia fata
ˈuri, “Na buluka neˈe rao fuana urilana
na maga ru ki, nia saiana ke ˈani ti ru,
ma noaˈa ˈoe kosi bokota kwakwana.” Ma
God noaˈa kasi fata ˈani ru neˈeri sulia na
buluka ki goˈo ˈana.
10 Bore ma nia fata logo suli kaimili
na ngwae faˈamanata ki ana Faˈarongoˈa
Leˈa. Nia naˈa neˈe, ngwae fasia na maga
ru ki ma na ngwae neˈe ka loia ru, kera
taˈifau goˈo neˈe kera kwaimasi fuana
ngalilana ti fuaˈi ˈai ana kaidaˈi ana unuˈi
ˈai maua.
11 Ka ˈunaˈeri logo fuamiˈa, duˈungana
kami fata taloˈania na Faˈarongoˈa Leˈa
fuamuˈa diˈia ta ngwae ba fasia na maga
ru saena ano. Nia neˈe, leˈa fuana mika
ngalia na ru leˈa ki faˈasi kamu fuana
maurilamiˈa saena magalia neˈe.
12 Ma diˈia ti ngwae neˈe faˈamanata
kamu kira bolo fuana ngalilana na ru
neˈeri ki faˈasi kamu, tama kami toto-
lia ka tasa fuana ngalilana ru neˈeri ki
faˈasi kamu. Sui bore ˈana keroˈo ka
toˈo ana ngasingasi ˈanga ˈunaˈeri, noaˈa
keroˈo kasi gani kamu goˈo ˈuana ta ru,
osiˈana keroˈo maˈudi fuana liuˈa saena
ˈafitaˈiˈanga ki, ˈiri ngwae ˈoro ki kike
rongo ˈaliˈali ana Faˈarongoˈa Leˈa sulia
sa Jesus Christ.
13 Kaumulu saiana ngwae neˈe kira rao
saena Luma Abu God, kira ngalia naˈa
fanga kira ki faˈasia saena Luma Abu
God, sulia kira ˈania na kwaisuˈusiˈanga
ki faˈasia na fuˈani kwaisuˈusi neˈeri.
14 Ka ˈunaˈeri logo, na Aofia ka saea
na ngwae neˈe kira faˈarongo ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa, kira totolia kika ngalia
na ru ki fuana maurilada saena magalia
fuana raoˈa neˈeri.
15 Sui bore ˈana nau ku toˈo ana
ngasingasiˈanga fuana ngalilana na ru
neˈeri ki faˈasia na ngwae neˈe nau ku
faˈamanatada ki, noaˈa naisi gania ta ru
faˈasia ta ngwae. Ma ˈi taˈena, nau kusi
keresia na ru neˈe fasi ˈiri nau ku ngalia
ta ru. Nau ku fataleˈa aku talaku, sulia
nau kusi ngalia ta ru faˈasia na ngwae neˈe
nau ku faˈamanatada ki. Ma ka leˈa diˈia
nau ku mae ana fioloˈa sui mala nau ku
fiˈi gani kamu ˈuana ta ru, sulia nau kusi
oga na fataleˈa laku ka alua goˈo ˈana ta
ru ˈoˈo ˈunaˈeri.
16 Ma noaˈa kasi talangwaraˈu fuana
nau ku fataleˈa sulia na faˈatalongaˈilana
na Faˈarongoˈa Leˈa, osiˈana na Aofia
baˈe nau fuana sasilana. Nia neˈe,
kwaˈikwaˈinga nia fuaku ke baˈa doe diˈia
noaˈa naisi faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa
Leˈa.
17 Diˈia nau ku faˈatalo sulia na kwaio-
gaiˈanga nau, nia talangwaraˈu fuana nau
ku ngalia naˈa mani. Bore ma noaˈa naisi
masia ta mani, sulia God fitoˈo aku fuana
sasilana na raoˈa neˈe nia baˈe nau maˈi
ˈuana.
18 Aia, tae neˈe kwaiaraˈanga nau fuana
raoˈa neˈe? Na kwaiaraˈanga nau, nia neˈe
fuana faˈarongoˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa
fuana ngwae ki, ma noaˈa naisi ngalia ta
folifoliˈa fuana tae neˈe nau ku sasia, sui
bore ˈana ka bolo fuana gania ˈuana ti ru
fuaku.
19 Ru neˈe fada ˈani neˈe noaˈa ta ngwae
kasi suˈumaˈi nau fuana roˈongaˈa sulia
duˈungana kira foli nau. Sui bore ˈana
ka ˈunaˈeri, nau ku rao ngangata fuana
ngwae ki taˈifau diˈia ta ngwae rao, fasi
ˈiri na ngwae ˈoro ki kike faˈamamana ana
sa Jesus Christ.
20 Nia neˈe, ana kaidaˈi nau ku tua
faˈinia ngwae Jiu ki, nau ku roˈosulia na
falafala Jiu ki, ˈiri nau ku kwaiˈafi ada
fuana faˈamamanaˈanga. Ma sui bore
ˈana noaˈa naisi tua olofana taki sa Moses
ki, nau ku roˈo logo sulia diˈida, fasi ˈiri
nai ˈafida fuana faˈamamanaˈanga.
21 Nia ˈunaˈeri logo ana kaidaˈi nau ku
tua faˈinia ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, nau
ku roˈosulia na falafala kira ki, ma noaˈa
naisi roˈosulia na falafala Jiu ki, fasi ˈiri
nai ˈafida fuana faˈamamanaˈanga. Ma
noaˈa naisi saea neˈe nau ku aburongo ana
taki God ki, osiˈana nau ku roˈo lala sulia
na taki sa Jesus Christ ki.
22 Ma ka ˈunaˈeri logo, ana kaidaˈi
nau ku tua faˈinia na ngwae neˈe

fa'amamana'anga kira ki noa'a kasi ngasingasi'a 'ua, nau ku tua di'ida logo, fasi 'iri nau ku 'afida. 'Una'eri, ana falafala 'oro ki, nau ku tua di'ia na ngwae ki ta'ifau, fasi 'iri nai ba'a 'afia ti ngwae ada 'uana fa'amamana'anga ana sa Jesus Christ.

23 Nau ku sasia na ru ne'eri ki, fasi 'iri ne'e ngwae 'oro ki kike fa'amamana ana Fa'arongo'a Le'a, ma nai ba'a ngalia na ru le'a ki ne'e Fa'arongo'a Le'a fata sulia.

Dau fafia maurilamu

24 Aia, kamu saiana di'ia na lalili'anga ana kwai kwai liufi'anga, ngwae 'oro ki ne'e fuana kwai kwai liufi'anga, bore ma ta'i ngwae go'o ne'e liu ma ka ngalia na kwaiara'anga. Aia, kamu ngwae ne'e fa'amamana ana sa Jesus Christ ki, muke rao ngasingasi'a 'uana ro'onga'a sulia na kwaiogai'anga God di'ia ta ngwae ne'e lalili 'ali'ali ka tasa ana kwai kwai liufi'anga, 'iri God ke ba'a kwaiara kamu.

25 Aia, ma na ngwae ne'e leka 'uana lalili'anga, nia ka dau fafia nonina talana, fasi 'iri na nonina ke totolia lalili 'ali'ali 'anga, ma nia ke ngalia ta kwaiara'anga ne'e saiana ke funu go'o 'ana. Ma ngwae ne'e kulu fa'amamana ki, kuke dau fafia nonika talaka fasi 'iri kuke ngalia na kwaiara'anga ne'e tuatua firi.

26 Nia ne'e, nau ku dau fafia noniku talaku di'ia ta ngwae ne'e lalili 'ali'ali ma ka leka saga 'uana kula ni fa'asuilana lalili'anga. Ma nau ku di'ia logo ta ngwae ne'e fu'a 'ana kwaikumuli'anga ma na fa'i kumukumu nia ki leleka kasi tala go'o.

27 Ma nau ku dau fafia noniku, 'asu 'ubani nau na ngwae ne'e nau ku fa'amanata bore na ngwae ki, God noa'a kasi kwaiara nau.

10

Na ngwae fa'amamana ki noa'a kamu kasi fo'osia na nunu'i ru ki

1 Aia, ngwaefuta nau kina, muke manata sulia na ko'o bora kia ki na ngwae Jiu ki. Ana kaida'i God tala'ida 'ani na gwa'i salo, ma kira ka leka to'o folo ana asi.

2 Nia di'ia kira siuabu ana gwa'i salo fa'inia na asi 'iri kira na fafarongo sa Moses ki.

3 Ma kira'a ta'ifau go'o ne'e kira 'ania fanga God kwatea fuada,

4 ma kira ka kwa'ufia logo na kafo ne'e nia kwatea fuada. Osi'ana kira kwa'ufia na kafo ne'e leka ma'i fa'asia na fau ne'e God fa'ata'inia fuada. Ma na fau ne'eri na'a ne'e sa Jesus Christ, ma nia noa'a kasi leka na'a fa'asida.

5 Ma sui bore 'ana God ka kwai'afi ada 'una'eri, na abulalada ta'a, ma God noa'a kasi saele'a sulia 'orolada abulada ta'a. Ma osi'ana ru ne'eri, kira ka mae saena na aba'i kula kwasi ne'e kira liu ana.

6 Ma ru ne'eri ki ka fuli 'una'eri fuada fasi 'iri ka kwatea na fa'abasu'a fuaka ana tae ki ne'e ke ba'a dao ma'i fuaka di'ia kulu sasi sulida 'uana ogalana ru ta'a ki,

7 ma fuana fo'osilana nunu'i ru ki di'ia ti ngwae ada kira sasia ma'i 'i na'o. Sulia na Kerekere'a Abu ba saea, "Kira tua fuana fanga'a, ma kira ka kwa'u doe, fa'inia kakabara'anga di'ia na ngwae bali buri ki."

8 Ma kulu nini'a, noa'a kulu kasi sasia na kakabara'anga ki di'ia ti ngwae Israel ki ma'i 'i na'o, osi'ana God kwatea kwa'ikwa'inga fuada ma 23,000 ngwae ada kika mae ana ta'i fa'i asoa.

9 Ma noa'a kulu kasi ilito'ona na Aofia di'ia ti ngwae ada ne'e sasi sulia na abula ta'anga'a kira ki, ma fuana ba'eko tolo ka 'aleda kika mae.

10 Ma noa'a kulu kasi 'uga, osi'ana ti ai ada kira sasi logo 'una'eri, ma God ka kwatea ma'i na 'ainsel fuana saungilada.

11 Ma du'ungana tae ne'e ru ne'eri ki ka fuli fuada 'iri na ngwae ki ta'ifau kike saiana na sasilana ru 'una'eri ki, God noa'a kasi saele'a go'o sulia. Ma na ala'anga ne'eri ki ka teo na'a saena Kerekere'a Abu fuana fata fa'abasu'a fuaka ne'e kulu tua saena asoa 'isi ki.

12 Aia, ma na ngwae ne'e fia fasi na fa'amamana'anga nia ngasingasi'a, nia ka madafia, nia kata fulia logo ta ru ta'a.

13 Ana kaida'i kamu dao to'ona ilito'onga, nia noa'a la'u ta ru faolu, sulia ngwae matamata ki bore dao logo to'ona ilito'onga 'una'eri ki. Ma God ka kwai'afi ana ngwae ne'e kira fito'o ana ki, sulia nia noa'a kasi ba'a danga 'ani kamu fuana ilito'onga ne'e ke liufia na ngasingasi'anga kamu ki. Ma ana kaida'i kamu dao to'ona ilito'onga, God ke ba'a kwatea na ngasingasi'anga fuamu'a 'iri muke 'aila 'ania abula ta'anga'a.

14 Nia ne'e, kwaima nau kina 'ae, muke tua fa'asia na fo'osilana na nunu'i ru ki.

15 Aia, ma kaumulu ngwae liato'o ki na'a. Nia ne'e, muke manata le'a sulia na ala'anga nau ki, ma di'ia kamu alafafia, muke ro'osulia.

16 Aia, ma sulia na Fanga Abu'a, ana kaida'i kulu kwa'u ana titiu, kulu 'ado fa'inia ana 'abuna sa Jesus Christ. Ma na beret ne'e kulu ngiia, kaida'i kulu ka 'ania, kulu 'ado na'a fa'inia ana nonina sa Jesus Christ. Ma kulu ba'atafea God sulia na ru ne'eri ki.

17 Ma ta'i afu beret go'o ne'e sa Jesus. Sui bore 'ana kulu ka 'oro, kulu ta'i noni

goˈo, sulia kulu ˈado goˈo ana taˈi afu beret neˈeri.

18 Aia, muke manata sulia na ngwae Jiu ki. Kaidaˈi ti ngwae ada neˈe kira ˈania tae neˈe kira foˈosi ˈani fuana God fafona fuli fuˈa, kira ˈado logo ˈani foˈosilana God.

19 Nau ku saea na nunuˈi ru ki ma na fanga kira foˈosi ˈani fuana nunuˈi ru noaˈa kasi ˈinotoˈa. Osiˈana kulu saiana na ru neˈeri ki ru ˈoˈo ki goˈo ˈana.

20 Ma nau ku saea, ana kaidaˈi kira foˈosia nunuˈi ru, kira foˈosia na anoˈi ru ki, ma noaˈa kira kasi foˈosia goˈo God. Nia neˈe, noaˈa nau kusi oga muke ˈado faˈinia na ano ˈi ru ki.

21 Sulia noaˈa kamu kasi bolo faˈinia kwaˈunga ana titiu na Aofia ana Fanga Abu ma faˈasia na titiu na ano ˈi ru ki logo. Ma noaˈa kamu kasi bolo faˈinia ˈanilana na Fanga Abu na Aofia faˈinia na fanga na ano ˈi ru ki logo.

22 Diˈia kulu sasi ˈunaˈeri, na Aofia ke saetaˈa fuaka. Ma noaˈa kulu kasi bolo fuana uuˈa ˈusia na kwaˈikwaˈinga nia.

23 Ti ngwae kira fata ˈuri, “Kulu saiana kuka sasia goˈo akulu kwaluˈani ru neˈe kulu oga, osiˈana noaˈa kasi abu goˈo fuaka.” Bore ma nau ku saea, “Ru ki taˈifau noaˈa kasi leˈa, ma na ru ki taˈifau noaˈa kasi kwaiˈafi akulu kwailiu.”

24 Noaˈa kulu kasi manata goˈo ˈakulu sulia tae ki neˈe leˈa fuaka talaka. Bore ma kuke manata logo sulia tae neˈe ˈafia laˈu ngwae matamata ki.

25 Nia leˈa goˈo ˈana fuana ˈanilana tae neˈe kamu foli ˈi maana usiˈa. Ma noaˈa kamu kasi manata ˈabera sulia na ru neˈeri leka maˈi faˈasia ˈi faˈi.

26 Noaˈa ta fanga ˈiri abu fuaka fuana ˈanilana, sulia na Kerekereˈa Abu ba saea, “Na magalia ma na ru ki taˈifau ˈi saena, na ru Aofia ki goˈo.”

27 Ma diˈia ta ngwae neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana sa Jesus Christ ka saeˈo fuana fangaˈa ˈi luma nia, ma ˈoko leka, ˈania naˈa tae ki neˈe nia kwatea fuamu fuana ˈanilana. Noaˈa ˈoe kosi manata ˈabera ˈuana saefilolana diˈia na fanga neˈe kira foˈosi ˈani fuana nunuˈi ru.

28 Bore ma diˈia ta ngwae saea fuamu, “Na fanga neˈe kira foˈosi ˈani fuana na nunuˈi ru ki,” ˈirai noaˈa ˈoe kosi ˈania fanga neˈeri, ˈasu ˈubani na liana ngwae neˈeri kata figwanu.

29 Ru neˈeri noaˈa laˈu sulia na liamu. Ma nau kusi oga ˈoko faˈaliadila ta ngwae matamata.

Aia, ta ngwae saefilo ˈuri aku, “Diˈia noaˈa ta fanga kasi abu fuaku, faˈuta neˈe noaˈa naisi bolo fuana ˈanilana sulia liana ta ngwae matamata?

30 Ma diˈia nau ku baˈatangoa God fafia fanga nau, faˈuta neˈe ta ngwae matamata ka balufia nau fafia na fanga neˈe nau ku baˈatangoa God fuana?”

31 Aia, nau ku olisia nau ku ˈuri: Ru ki taˈifau neˈe ˈoko sasia, ma diˈia ˈoko fanga, nama ˈoko kwaˈu, ˈoko sasia na ru neˈeri ki taˈifau fasi ˈiri neˈe ngwae ki kike baˈatafea God.

32 Muke tua ˈania tuaˈa neˈe noaˈa kasi kwatea ta ˈafitaˈiˈanga fuana ta ngwae Jiu, nama ta ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu, nama fuana ta ngwae faˈamamana ana God.

33 Muke diˈia nauˈa, duˈungana nau ku iliili ˈuana faˈasaeleˈalana ngwae ki taˈifau ˈani ru neˈe nau ku sasiˈi ki. Noaˈa nau kusi manata ˈuana faˈasaeleˈalaku talaku, bore ma nau ku manata ˈuana faˈasaeleˈalana ngwae ki taˈifau, ˈiri kike toˈo ana mauriˈa firi.

11

1 Nia neˈe, muke tua diˈia nauˈa, diˈia logo neˈe nau ku tua diˈia sa Jesus Christ.

Falafala saga sulia foˈongaˈa

2 Nau ku baˈatafe kamu sulia kaumulu manata toˈoku sulia asoa ki taˈifau, ma muke leka sulia na faˈamanataˈanga neˈe nau ku kwatea fuamuˈa.

3 Ma nau ku oga muke saiana sa Jesus Christ nia gwaungaˈi fafia na ngwae ki taˈifau, ma na araˈi ki kika gwaungaˈi fafia na ˈafe kira ki, ma God ka gwaungaˈi fafia sa Jesus Christ.

4 Nia neˈe, diˈia ta ngwae foˈo nama ka alaˈa ˈania na fatalana God, nia leˈa nia ka lafua na kifi faˈasia na gwauna, sulia ru neˈeri faˈataˈinia faˈadoelana sa Jesus Christ neˈe nia gwaungaˈi fuana.

5 Ma diˈia ta kini neˈe ka foˈo nama ka alaˈa ˈania na fatalana God, nia leˈa nia ka ˈafu fafia na gwauna, sulia ru neˈeri faˈataˈinia faˈadoelana na araˈi nia neˈe gwaungaˈi fuana. Na kini neˈe noaˈa kasi sasi ˈunaˈeri, nia diˈia ta kini neˈe kira sufi guguru ana ifuna fuana faˈaˈekelana.

6 Kaidaˈi nia noaˈa kasi ˈafu fafia na gwauna, nia diˈia nia sufi guguru ana ifuna. Nia neˈe, leˈa fuana kini ka alua na ru fuana ˈafuˈa fafia na gwauna, sulia ru ni ˈekeˈa fuana kini ka sufia ifuna nama ka sufi guguru ana ifuna.

7 Aia, ma na ngwangwane ki neˈe, noaˈa kasi ˈafu fafia na gwauda, sulia God saungaˈinida diˈia niaˈa talana, ma kira ka faˈataˈinia na ˈinotoˈanga nia. Ma na kini ki, kira ka faˈataˈinia na ˈinotoˈanga na ngwangwane ki.

8 Duˈungana kaidaˈi God saungaˈinia na ngwangwane etaeta, noaˈa laˈu kini neˈe faˈafuta niaˈa. Ma na kini etaeta,

God ka saungaˈinia faˈasia na nonina na
ngwangwane etaeta.
9 Ma God noaˈa kasi saungaˈinia na ng-
wangwane fuana ˈafilana na kini. Bore ma
nia ka saungaˈinia na kini fuana ˈafilana
na ngwangwane.
10 Nia neˈe, na kini ki kira ka toˈo ana ru
fuana ˈafuˈa fafia na gwauda ˈiri na ˈainsel
ki bore kira ka saiana na kini ki kira fuˈusi
doe ana araˈi kira ki.
11 Bore ma fuakulu ngwae neˈe kulu
faˈamamana ana na Aofia, ngwae ma kini,
kulu ego akulu talakulu kwailiu. Na kini ke
ˈafia na ngwangwane, ma na ngwangwane
ke ˈafia na kini.
12 Sui bore ˈana na kini eta ka leka maˈi
faˈasia nonina na ngwangwane etaeta, ˈi
taˈena na kini neˈe faˈafuta ngwangwane.
Aia, ma na ru ki taˈifau leka maˈi faˈasia
God.
13 Muke manata basi sulia tae neˈe leˈa.
Kamu ke sai nama ana, noaˈa kasi leˈa
neˈe kini ka foˈo diˈia nia noaˈa kasi ˈafua
gwauna.
14 Ma na ngwae ki niniˈa, kulu saiana
God noaˈa ˈiri saungaˈinia na ngwang-
wane fasi ˈiri kira ka toˈo ana ifu keta diˈia
kini ki. Ma diˈia na ifuna ngwangwane ka
ˈunaˈeri, nia ˈeke liu.
15 Bore ma, diˈia na kini alua naˈa ifu
keta, lisilana leˈa liu. Sulia God kwatea
na ifu keta fuana ˈiri ka ˈafua fafia ˈani
gwauna.
16 Aia, diˈia ta ngwae neˈe noaˈa kasi
oga alaˈa fafia na faˈamanataˈanga nau
sulia ru neˈe, na olisiˈanga nau fuana
ˈuri: Noaˈa goˈo ta falafala matamata neˈe
kaimili faˈamanata ˈani. Ma sa tai faˈida
neˈe kira faˈamamana ana God saena maˈe
fanoa ki taˈifau, kira sasi logo ˈunaˈeri.

Falafala saga sulia na Fanga Abuˈa

17 Aia, ma sulia na ru nau ku kerekere
naˈa fuamuˈa niniˈari, noaˈa naisi baˈatafe
kamu. Sulia kaidaˈi kaumulu fiku fuana
foˈongaˈa, na abulaˈanga kamu ki taˈa, ma
noaˈa kamu kasi faˈangasingasia goˈo na
faˈamamanaˈanga kamu ki, bore ma kamu
faˈangwataˈutaˈu ni lala.
18 Na etana ru nau ku balufi kamu fafia
neˈe ˈuri: Nau ku rongo ana kaidaˈi kamu
fiku ki, kamu tua toˈotoˈo ˈi safitamuˈa, ma
muka olisuˈusuˈu faˈi kamu kwailiu. Ma
nau ku sai leˈa ana ti ru nau ku rongoa
nia mamana.
19 Mamana liu, na daroˈa neˈeri faˈataˈi
leˈa ana sa tai faˈida neˈe donga mamana
ana God.
20 Aia, ana kaidaˈi kamu leka fiku maˈi
fuana Fanga Abuˈa, noaˈa laˈu na Fanga
Abuˈa mamana neˈe kamu ˈania.
21 Osiˈana ta bali amuˈa fanga doe naˈa
amuˈa, ma noaˈa kamu kasi ˈado naˈa
faˈinia ngwae matamata ki. Nia neˈe, ta
bali ana ngwae kira ka fiolo goˈo ˈada,
ma ta bali amuˈa ka kwaˈu leleka muka
gwaulilinga naˈa amuˈa.
22 Nia neˈe, ka leˈa fuana muke fanga
basi ˈi luma kamu ki, fasi ˈiri noaˈa kamu
kasi faˈa ˈekeˈa na ngwae neˈe fanga
kira ki noaˈa kasi ˈoro. Osiˈana kaidaˈi
kamu fanga doe ˈi maana na ngwae dalaˈa
ki, kamu faˈataˈinia neˈe noaˈa kamu
kasi fuˈusi doe goˈo ana fikutaˈi ngwae
faˈamamana God. Faˈuta, kaumulu fia
nai baˈatafe kamu osiˈana na abulalamuˈa
neˈe ˈunaˈeri? Noaˈa!

Na Fanga Abuˈa
(Matthew 26:26-29; Mark 14:22-25; Luke 22:14-20)

23 Na faˈamanataˈanga sulia na Fanga
Abuˈa neˈe nau ku kwatea fuamuˈa, nau
ku ngalia faˈasia na Aofia ba nia ˈuri: Ana
rodo ba kira ˈolosaea na Aofia sa Jesus
fuana malimae nia ki, nia ka ngalia na
beret,
24 ma nia ka baˈatafea God fafia, ma ka
ngiia, ka fata ˈuri, “Nia naˈa ne noniku
neˈe nau ku kwatea fuamuˈa. Muke ˈania
fuana manata ˈanga toˈoku.”
25 Ma buri ˈana kira fanga ka sui,
ˈunaˈeri logo sa Jesus ka ngalia na titiu
ana waen, ma nia ka fata laˈu ˈuri, “Na
titiu ana waen neˈe, nia usulia naˈa na fau
alangaˈinga faolu neˈe God saungaˈinia
ˈani ˈabuku. Ana kaidaˈi muke kwaˈufia,
muke manata toˈoku.”✡
26 Nia neˈe, ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe
kamu Fanga Abu ˈani beret ˈunaˈeri
faˈinia na titiu ˈunaˈeri, muke fatatalo
ˈani na maelana sa Jesus, ma muka sasi
ˈunaˈeri leleka ka dao ana olilana maˈi sa
Jesus.
27 Nia neˈe, diˈia ta ngwae ka ˈania na
beret ana na Aofia, ma ka kwaˈufia na
titiu nia, ma ka sasia falafala taˈa,* nia ka
abula taˈa fuana nonina na Aofia faˈinia
na ˈabuna.
28 Nia neˈe, sa tai akulu neˈe oga ka
Fanga Abu, nia ka manata basi sulia na
abulalana talana, sui nia ka fiˈi ˈania na
beret ma ka fiˈi kwaˈu ana na titiu neˈeri.
29 Sulia diˈia nia noaˈa kasi manata
basi sulia na nonina na Aofia ana kaidaˈi
nia ˈania na beret ma ka kwaˈu ana na

✡ **11:25** Jeremaea 31:31; Eksodas 24:8 * **11:27** Sa Paul alaˈa sulia falafala taˈa ngwae ˈi Korint ki kira sasia ana ngwae ki. Ngwae faˈamamana toˈoru ki kira faˈalia na ngwae dalaˈa faˈamamana ki ana Fanga Abuˈa (11:21-22). Noaˈa kira ˈiri daroˈia fanga kira aniˈi ki. Ma kira sasi na barangisiˈanga ki ˈi safitana ngwae God ki.

titiu, nia ngalia naˈa kwaˈikwaˈinga fuana
talana ana kaidaˈi nia Fanga Abu ˈunaˈeri.
30 Nia neˈe kwate ma ngwae ˈoro ka
mataˈi, ma kika ngwataˈutaˈu, ma ti ng-
wae kira ka mae naˈa.
31 Ma diˈia kulu filo kulu talakulu ˈi naˈo,
God noaˈa kasi matalangaˈi kulu.
32 Bore ma na Aofia nia matalangaˈi kulu
ma ka kwatea na kwaˈikwaˈinga ki fuaka
ana kaidaˈi neˈe, fasi ˈiri nia noaˈa kasi
matalangaˈi kulu fuana maeˈa faˈinia na
ngwae ki saena magalia ana kaidaˈi ke dao
maˈi.
33 Nia neˈe, ngwaefuta nau kina, ana
kaidaˈi kamu fiku maˈi fuana Fanga Abuˈa,
muke tua maˈakwali kamu taˈifau.
34 Ma diˈia ta ngwae ka fiolo, leˈa fuana
nia ka fanga basi ˈana ˈi luma nia, sui mala
nia ka fiˈi leka ana fikuˈa, ˈasu ˈubani God
kata kwatea na kwaˈikwaˈinga fuamuˈa
sulia na falafala kamu ki ana kaidaˈi kamu
fiku.

Ma, sulia ti ru matamata laˈu, nai baˈa
rokisiˈi ana kaidaˈi nai leka maˈi siamuˈa.

12

Na kwateˈa ki faˈasia na Anoˈi ru Abu

1 Aia, ngwaefuta kina, nau ku keresia
na alaˈanga fuana olisilana na lidiˈa kamu
ki sulia na kwateˈa ki faˈasia na Anoˈi
ru Abu. Nau ku oga muke sai leˈa ana
kwateˈa ki neˈe Anoˈi ru Abu nia kwatea
fuaka.
2 Kamu saiana ˈi naˈona mala neˈe kamu
faˈamamana ana sa Jesus, na nunuˈi ru
neˈe noaˈa kasi mauri ki, kira talaˈia rora
amuˈa.
3 Ma nau ku oga muke saiana diˈia na
Anoˈi ru God talaˈia ta ngwae, nia ˈafitaˈi
na ngwae neˈeri ka fata kwaiagi ana sa
Jesus. Ma ka ˈunaˈeri logo, diˈia na Anoˈi
ru Abu kasi talaˈia ta ngwae, nia ˈafitaˈi
nia ka saea sa Jesus neˈe na Aofia.
4 Bore ˈana na Anoˈi ru Abu ka kwa-
tea na kwateˈa matamata kwailiu ki, na
kwateˈa neˈeri ki ˈita goˈo maˈi taˈifau
faˈasia taˈi Anoˈi ru Abu.
5 Sui bore ˈana na raoˈa neˈe na Aofia
nia ogaˈi kuke sasiˈi ki niˈi ka matamata
kwailiu, taˈi Aofia goˈo neˈe kulu rao
fuana.
6 Sui bore ˈana kulu ka saiana sasilana
raoˈa matamata kwailiu ki, taˈi God goˈo
neˈe kwaiˈafi akulu fuana sasilani.
7 Ma na Anoˈi ru Abu ka faˈataˈinia
ngasingasiˈanga nia fuakulu taˈifau ˈiri
kuke rao fuana ˈafilaka kwailiu.
8 Ma fuana ti ngwae, na Anoˈi ru Abu
kwatea na ngasingasiˈanga fuana alaˈanga
ˈania liatoˈongaˈa. Ma fuana ti ngwae
laˈu na Anoˈi ru Abu ka kwatea na
ngasingasiˈanga fuana alaˈanga ˈani saiˈi
ruˈanga.
9 Ma fuana ti ngwae laˈu, na Anoˈi
ru Abu ka kwatea na fitoˈo ˈanga neˈe
ngasingasiˈa liu. Ma fuana ti ngwae laˈu,
na Anoˈi ru Abu ka kwatea na ngasin-
gasiˈanga fuana guralana ngwae mataˈi ki.
10 Ma fuana ti ngwae laˈu, na Anoˈi ru
Abu ka kwatea na ngasingasiˈanga fuana
sasilana ru ni faˈanadaˈa ki. Ma fuana
ti ngwae laˈu, na Anoˈi ru Abu ka ˈafida
fuana alaˈanga ˈani fatalana God. Ma
fuana ti ngwae laˈu, na Anoˈi ru Abu ka
kwatea na ngasingasiˈanga fuana kika lia
saiana ru ki neˈe ˈita maˈi faˈasia na Anoˈi
ru Abu nama ka noaˈa. Ma fuana ti ngwae
laˈu, na Anoˈi ru Abu ka kwatea na ngasin-
gasiˈanga fuana alaˈanga ˈania alaˈanga
matamata neˈe noaˈa kira kasi saiana ki.
Ma fuana ti ngwae laˈu, na Anoˈi ru Abu
ka kwatea na ngasingasiˈanga fuana na
fadalana alaˈanga neˈe kira saeˈe.
11 Sui bore ˈana nia ka kwatea na ngasin-
gasiˈanga matamata ki fuaka taˈifau sulia
na kwaiogai ˈanga nia, ma taˈi Anoˈi ru
Abu goˈo neˈe kwateˈe.

Kulu taˈi noni goˈo neˈe toˈo ana kula ˈoro toˈotoˈo ki

12 Kuluˈa na ngwae neˈe kulu
faˈamamana ana sa Jesus Christ ki, kulu
diˈia taˈi noni ana sa Jesus Christ neˈe toˈo
ana kula ˈoro toˈotoˈo ki. Ma sui bore ˈana
nia ka toˈo ana kula ˈoro ki, nia taˈi noniˈi
ru goˈo ˈana.
13 Kuluˈa taˈifau goˈo, na ngwae Jiu ki,
ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, ma na
ngwae neˈe kira rao ˈoˈo ki, ma na ngwae
neˈe kira aloge ki, kulu diˈia taˈi noniˈi
ru goˈo, sulia taˈi Anoˈi ru Abu goˈo neˈe
siuabu kia, fasi ˈiri kuke alua taˈi noniˈi ru.
Ma God ka kwatea taˈi Anoˈi ru Abu goˈo
ˈiri ka tua saena maurilaka taˈifau.
14 Na noniˈi ru noaˈa kasi toˈo ana taˈi
bali ru goˈo, bore ma nia toˈo ana kula ˈoro
toˈotoˈo ki.
15 Ma diˈia na ˈae ka fata ˈuri, “Nau
noaˈa laˈu ta bali ana noni, sulia nauˈa
noaˈa laˈu na lima,” na ˈae neˈeri ta bali
nama ana noni neˈeriˈa.
16 Ma diˈia na alinga ka fata ˈuri, “Nauˈa
noaˈa laˈu ta bali ana noni, sulia nauˈa
noaˈa laˈu na maa,” na alinga neˈe ta bali
nama ana noni neˈeriˈa.
17 Ma diˈia na noniˈi ru taˈifau neˈe
na maa goˈo ˈana, nia kasi bolo fuana
rongolana ta ru. Ma diˈia na noniˈi ru
taˈifau neˈe alinga goˈo ˈana, nia kasi bolo
fuana mokoˈa toˈona ta ru.
18 Aia, na nonika leˈa liu, osiˈana kaidaˈi
God saungaˈi kia, nia alua na ru neˈeri

ki taˈifau goˈo ana noni sulia na kwaiogai ˈanga nia.

19 Ma diˈia na noni toˈo ana taˈi kula goˈo ˈana, nia noaˈa laˈu na noni mamana!

20 Na noni toˈo ana na kula ˈoro ki, bore ma nia taˈi noni goˈo.

21 Ma duˈungana ˈunaˈeri, na maa ˈafitaˈi ka fata ˈuri fuana lima, “Lima ˈae, nau kusi ogaˈo goˈo!” Ma ka ˈunaˈeri logo na gwau noaˈa kasi bolo fuana alaˈanga ˈuri fuana ˈae, “Nau kusi ogaˈo goˈo!”

22 Ti ngwae kira manata neˈe ti kula ana noni niˈi ngwataˈutaˈu. Bore ma, ˈafitaˈi liu kulu ka mauri diˈia kula neˈeri ki noaˈa faˈasia nonika.

23 Ma ti kula ana noni neˈe kulu saea fasi noaˈa kasi ˈinotoˈa goˈo, nia neˈe kuke lia leˈa sulida. Ma ta kula ana noni neˈe lisilana kasi leˈa goˈo, nia neˈe kuke faˈaruˈufia nama ˈani toro.

24 Ma ti kula ana noni neˈe lisida ka leˈa, noaˈa kulu kasi bolo fuana faˈaruˈufilada. God saungaˈi ˈunaˈeri ana nonika, fasi ˈiri kuke faˈadoea na kula neˈeri ki ˈania nonika neˈe ngwae ki kira fia kula ˈoˈo ki goˈo ˈana.

25 Nia neˈe, noaˈa goˈo ta daroˈa saena noniˈi ru, sulia neˈe kula ki taˈifau goˈo kira lia sulida kwailiu.

26 Ma diˈia ta taˈi kula ana noni nia fii, na kula ki taˈifau goˈo neˈe kira fii logo faˈinia. Ka ˈunaˈeri logo, diˈia ta kula ana noniˈi ru kira tafea, na noniˈi ru taˈifau kira ngalia na baˈatafeˈa neˈeri.

27 Aia, kaumulu taˈifau goˈo neˈe na nonina sa Jesus Christ, ma taˈi taˈi ngwaeˈa akulu neˈe ti kula ana nonina.

28 Ma saena fikutaˈi ngwae God nia kwatea na raoˈa matamata kwailiu ki fuaka. Etana, nia kwatea na raoˈa ˈani lifurongoˈanga fuana ti ngwae. Ma ruana nia ka kwatea raoˈa ana faˈataloˈa ˈania fatalana God. Ma na uula nia ka kwatea raoˈa ˈani faˈamanataˈanga. Sui, nia ka kwatea ngasingasi ˈanga fuana sasilana faˈanadaˈa ki. Sui, nia ka kwatea ngasingasi ˈanga fuana guralana ngwae mataˈi ki. Sui, nia ka kwatea na ngasingasiˈanga fuana kwaiˈafiˈanga. Ma nia ka kwatea logo na ngasingasiˈanga fuana kwaitalaˈiˈanga. Ma nia ka kwatea logo na ngasingasiˈanga fuana alaˈanga ˈani alaˈanga matamata neˈe noaˈa kira kasi sai ani ki.

29 Aia, kulu taˈifau goˈo noaˈa laˈu na ngwae lifurongo ki, ma noaˈa laˈu na ngwae ana faˈataloˈa ˈania fatalana God ki, ma noaˈa laˈu na ngwae faˈamanata ki. Ma noaˈa laˈu ngwae ki taˈifau akulu neˈe toˈo ana ngasingasiˈanga fuana sasilana faˈanadaˈa ki,

30 nama na ngasingasiˈanga fuana guralana ngwae mataˈi ki. Nama noaˈa laˈu kuluˈa taˈifau neˈe toˈo ana ngasingasiˈanga fuana alaˈanga ˈani alaˈanga matamata ki, ma noaˈa laˈu kuluˈa taˈifau neˈe kulu bolo fuana fadalana alaˈanga neˈe kira saeˈe ki.

31 Ma nau ku oga muke oga na kwateˈa ˈinotoˈa ki. Nia neˈe, ana kaidaˈi neˈe, nai baˈa faˈataˈinia naˈa ru neˈe leˈa ka tasa liufia naˈa ru neˈeri ki taˈifau.

13

Alafeˈanga

1 Diˈia nau ku saiana fataˈa ˈani alaˈanga matamata ngwae ki ma na alaˈanga ˈainsel ki logo, bore ma diˈia noaˈa naisi alafe fuana ngwae ki, na alaˈanga nau ki na ru ˈoˈo goˈo ˈana, ma nia diˈia goˈo ˈana na isiˈa ˈani lingalingaˈi ru neˈe ta ngwae nia ˈuia ta lali salo.

2 Ma diˈia nau ku saiana faˈatalo ˈani fatalana God, ma nau ku toˈo ana na saiˈi ruˈanga ki taˈifau, ma nau ku saiana na ru ago ki taˈifau, ma nau ku toˈo ana na faˈamamanaˈanga neˈe bolo faˈinia na ˈidulana na faˈi ua ki, bore ma diˈia noaˈa naisi alafe fuana ngwae ki, nau na ru ˈoˈo goˈo.

3 Ma diˈia nau ku kwatea na ru nau ki taˈifau fuana ngwae dalaˈa ki, ma nau ku alaˈania na ngwae ki kira ka saungi nau ˈani mafula, bore ma diˈia noaˈa naisi alafe fuana ngwae ki, naisi ngalia goˈo ta kwaiaraˈanga.

4 Na ngwae neˈe alafe fuana ngwae ki, nia mabetau ma ka sasi leˈa fuada. Ma na ngwae neˈe alafe fuana ngwae ki, nia kasi kwaimamagolai ma kasi fata baˈalafe.

5 Ma na abulalana noaˈa kasi taˈa, ma na ngwae ˈunaˈeri noaˈa kasi manata goˈo sulia na ru neˈe nia ogaˈi ki, ma nia kasi saetaˈa ˈaliˈali. Bore ma nia saiana ka rufuanata ana sa tai neˈe kira sasi taˈa fuana.

6 Ma na ngwae neˈe alafe fuana ngwae ki, nia kasi saeleˈa faˈinia na taˈangaˈa, bore ma nia saeleˈa faˈinia na mamanaˈanga.

7 Ma na ngwae neˈe alafe ˈunaˈeri, nia mabetau, ma nia saiana ka uu ngasi ana kaidaˈi ˈafitaˈiˈanga ki taˈifau. Ma ana kaidaˈi ki taˈifau, nia ka faˈamamana ma ka manata ˈuitoˈo ana God.

8 Ma na alafeˈanga ˈunaˈeri nia tuatua firi. Bore ma na kwateˈa ana faˈataloˈa ˈani fatalana God, niˈi ke baˈa sui. Ma na kwateˈa ˈani alaˈanga matamata ki, niˈi ke baˈa sui logo. Ma na kwateˈa ˈani saiˈi ruˈa, niˈi ke baˈa sui logo.

9 Sulia na saiˈi ru ˈanga ki ma na alaˈanga faˈasia God ki, ana kaidaˈi neˈe
noaˈa niˈi kasi aliˈafu ˈua.
10 Bore ma ana kaidaˈi neˈe na ru aliˈafu
ke baˈa dao maˈi, ma na ru neˈe noaˈa kasi
aliˈafu ki kike baˈa sui.
11 Ana kaidaˈi nau ku tiˈitiˈi maˈi, na
fatalaku diˈia goˈo ˈana na ngela tiˈitiˈi,
ma na manatalaku ka diˈia logo na ngela
tiˈitiˈi, ma na saiˈi ruˈa nau, nia diˈia
goˈo ˈana na ngela tiˈitiˈi. Bore ma ana
kaidaˈi nau ku doe naˈa, nau ku faˈasia
naˈa abulalana ngela tiˈitiˈi ki.
12 Ka ˈunaˈeri logo fuakulu, ana kaidaˈi
neˈe na saiˈi ru ˈanga kulu ki niˈi aba aba
goˈo ˈana, nia diˈia ta ngwae neˈe lisia na
nunuˈi ru rorodoˈa saena taˈe lialia noaˈa
kasi raola. Bore ma, ana kaidaˈi kuke baˈa
lisia na Aofia talana, kuke baˈa sai leˈa ana
ru ki taˈifau, diˈia logo God neˈe sai leˈa
akulu taˈifau.
13 Ana kaidaˈi neˈe na uulu ru ki neˈe
teo tari: na faˈamamanaˈanga, na manata
ˈuitoˈo ˈanga, ma na alafeˈanga. Ma na
alafeˈanga naˈa neˈe tasa ka liufia na ru
neˈeri ki taˈifau.

14

Na kwateˈa faˈasia na Anoˈi ru Abu neˈe leˈa ka tasa

1 Muke sasi ngangata ˈuana alafeˈanga
fuana ngwae ki. Ma nia ka leˈa logo fuana
sasiˈa ˈuana na kwateˈa ki faˈasia na Anoˈi
ru Abu, tasa naˈa neˈe ˈuana na kwateˈa
fuana faˈarongoa madako ˈani fatalana
God.
2 Ma diˈia ta ngwae ka fata ˈani alaˈanga
matamata neˈe nia noaˈa kasi saiana, God
lala ˈana neˈe nia fata fuana, nia noaˈa
kasi fata fuana ta ngwae, sulia kira kasi
saiana tae neˈe nia saea. Na Anoˈi ru Abu
kwatea nia ka alaˈa sulia na ru ago ki.
3 Bore ma diˈia ta ngwae ka faˈarongoa
ˈani fatalana God, nia fata fuana ngwae
ki ˈiri ka ˈafida, ma fuana radulada, ma
gwalelada.
4 Na ngwae neˈe fata ˈani alaˈanga mata-
mata ki neˈe nia kina, taˈifilia na mauri-
lana talana goˈo neˈe nia ˈafia. Bore ma na
ngwae neˈe faˈarongoa ˈani fatalana God,
nia ˈafia na ngwae ki taˈifau saena fiku taˈi
ngwae.
5 Sui bore ˈana nau ku oga kamuˈa
taˈifau goˈo muke fata ˈani alaˈanga mata-
mata ki neˈe noaˈa kamu kasi saiana, nau
ku oga ka tasa fasi ˈiri kamu ke saiana
faˈarongoa ˈani fatalana God. Sulia na
ngwae neˈe faˈarongoa ˈani fatalana God,
nia ˈinotoˈa ka liufia na ngwae neˈe fata
ˈani alaˈanga matamata ki neˈe nia kina.
Ma diˈia ta ngwae tua fuana fadalana na
alaˈanga neˈe noaˈa nia kasi saiana ki, nia
leˈa logo, sulia kera ke baˈa ˈafia na ngwae
faˈamamana ki taˈifau.
6 Ngwaefuta nau kina, ana kaidaˈi nau
ku leka maˈi siaumulu, diˈia nau ku fata
ˈaku ˈani alaˈanga neˈe noaˈa kulu kasi
saiana, noaˈa naisi kwaiˈafi goˈo amuˈa.
Bore ma diˈia nau ku faˈarongoa ˈania ta
ru neˈe God faˈataˈinia fuaku nama nau ku
faˈamanata kamu, tama nau ˈafi kamuˈa
ka doe.
7 Aia, na faˈabolotaˈilana neˈe ˈuri na
tala ˈau ni ufilana. Diˈia ta ngwae neˈe
noaˈa kasi saiana ufilana, na ngwae ki
noaˈa kira kasi saiana na lingalinga ˈi ru
tae neˈe nia ufia.
8 Ka ˈunaˈeri logo, diˈia ta ngwae ana
fuani oro ka ufia na bungu fuana ganilana
maˈi na ngwae ki fuana fuˈanga, ma na
lingana bungu neˈeri noaˈa kasi madako,
noaˈa kira kasi leka goˈo maˈi.
9 Ka ˈunaˈeri logo ana kamuˈa, sulia
diˈia kamu fata ˈani alaˈanga neˈe noaˈa
ta ngwae kasi saiana, na alaˈanga kamu ki
kasi fulia goˈo ta ru.
10 Na alaˈanga oro liu ki teo saena
magalia neˈe, ma na alaˈanga neˈeri ki
taˈifau goˈo kira toˈo ana fadalani.
11 Bore ma, diˈia ta ngwae ka alaˈa faˈi
nau, ma noaˈa nau kusi saiana na alaˈanga
nia, nia ˈafitaˈi liu keroˈo ka sai amiroˈo
kwailiu.
12 Osiˈana neˈe kamu oga liua muke
toˈo ana kwateˈa faˈasia na Anoˈi ru
Abu ki, leˈa fuana muke sasi ˈuana na
kwateˈa neˈe saiana ka faˈangasingasia na
faˈamamanaˈanga ngwae ki.
13 Kaidaˈi ta ngwae ka fata ˈania
alaˈanga matamata ki neˈe nia kina, nia
ke foˈosia nama God ˈiri nia ka kwatea na
ngasingasiˈanga fuana fadalana tae neˈe
nia saea.
14 Sulia diˈia nau ku foˈo ˈani alaˈanga
matamata ki neˈe nau ku kina, na man-
goku neˈe foˈo, ma na manatalaku noaˈa
kasi foˈo goˈo.
15 Nia neˈe, nai baˈa foˈo ˈani mangoku,
ma nai baˈa foˈo logo ˈani manatalaku. Ma
nai baˈa ngu ˈani mangoku, ma nai baˈa
ngu logo ˈani manatalaku.
16 Ana kaidaˈi kamu fiku fuana
foˈongaˈa, diˈia kamu baˈatafea God ˈani
mangomuˈa goˈo, ta ngwae noaˈa kasi
saiana na alaˈanga kamu, ma ˈafitaˈi
nia ka saea “ˈIu ke ˈunaˈeri” ˈuana
faˈataˈilana nia alafafia tae ki neˈe kamu
saea.
17 Ma sui bore ˈana na foˈongaˈa kamu
ˈuana baˈatafelana God ka leˈa, noaˈa
kamu kasi ˈafia goˈo ta ngwae.
18 Nau ku baˈatafea God sulia nau ku
fata ˈani alaˈanga matamata ki neˈe nau

kusi saiana, ma nau ku sasi ˈunaˈeri ana
kaidaˈi ˈoro ka liufi kamu taˈifau.
19 Ma sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, ana
kaidaˈi nau ku tua fiku faˈinia na ngwae ki
fuana foˈongaˈa, nau ku oga nau ku saea
goˈo lima maˈe fataˈa ki neˈe madako ma
kira ka saiana, faˈasia saelana 10,000 maˈe
fataˈa ki ˈani alaˈanga neˈe noaˈa kira kasi
saiana.
20 Aia, ngwaefuta nau kina, muke tua
diˈia ta kala ngela neˈe nia kina fuli ruˈa
taˈa. Bore ma, noaˈa kasi leˈa fuana
na manatalamuˈa ka diˈia na manatalana
kala ngela ki. Nia leˈa fuana na manata-
lamuˈa ka diˈia na ngwae ˈaˈana ki.
21 Sulia na Aofia ba saea saena na
Kerekereˈa Abu ka ˈuri,
“Nau kui baˈa kwatea kwau ti ngwae
kwaita siana ngwae nau ki, fasi
ˈiri kira ke fata fuada ˈani alaˈanga
matamata ki.
Ma sui bore ˈana nau ku sasi ˈunaˈeri,
na ngwae nau ki, kasi oga goˈo
fafarongolaku.”

22 Nia neˈe, kulu sai naˈa ana, God
kwatea na kwateˈa ˈani alaˈanga mata-
mata ki ˈiri sa tai faˈida neˈe noaˈa kira
kasi faˈamamana, kira ka saiana God neˈe
talaˈia na ngwae neˈe alaˈa. Ma kwateˈa
ˈani faˈarongoˈa ˈani fatalana God, God
kwatea ˈiri ka radua ngwae neˈe kira
faˈamamana taˈifau naˈa ki.
23 Nia neˈe, ana kaidaˈi ngwae
faˈamamana ki kira fiku fuana foˈongaˈa,
ma kira ka fata ˈani alaˈanga matamata
ki neˈe noaˈa kira kasi saiana, ma diˈia ti
ngwae abu faˈamamana kira ruˈu maˈi
ˈi neˈe, ma noaˈa kira kasi saiana na
alaˈanga kamu ki, kike baˈa fia fasi kamu
bolebole'a.
24 Bore ma diˈia na ngwae ki taˈifau
neˈe kira fiku faˈarongo ˈani fatalana God,
ma ta ngwae abu faˈamamana ka ruˈu
maˈi, nia ke baˈa saiana nia toˈo ana
taˈangaˈa ki. Ma sulia na tae neˈe nia
rongoa, nia ka saiana logo neˈe God ke
baˈa matalangaˈinia,
25 ma nia ke baˈa faˈataˈinia na man-
ataˈanga ago nia ki, ma ka abula faˈasia na
ru neˈeri ki, ma nia ka bobo uruuru ˈuana
foˈosilana God, ma ka fata ˈuri, “Mamana
liu, God tua faˈi kamu.”

Na foˈongaˈa leˈa

26 Ngwaefuta nau kina, ana kaidaˈi neˈe
kamu fiku maˈi fuana foˈongaˈa, muke sasi
ˈuri: Taˈi ngwae ka ngu baˈatafea God,
ma ta ngwae laˈu ke faˈamanata, ma ta
ngwae laˈu ke faˈarongo ˈani ru neˈe God
faˈataˈinia fuana, ma ta ngwae laˈu ke fata
ˈani alaˈanga neˈe noaˈa nia kasi saiana,
ma ta ngwae logo ke fada na alaˈanga
neˈeri. Aia, na ru kira sasia ki taˈifau
goˈo neˈe ru fuana kwaiˈafilana na ngwae
faˈamamana ki taˈifau.
27 Ma diˈia ti ngwae kira fata ˈani
alaˈanga matamata ki neˈe noaˈa kira kasi
saiana, ˈunaˈeri bolo faˈinia ro ngwae goˈo
nama ta uulu ngwae neˈe kike alaˈa. Ma
kira ka alaˈa ana kaidaˈi matamata ki. Ma
ta ngwae ke fada nama na alaˈanga neˈeri
ki.
28 Ma diˈia noaˈa ta ngwae kasi saiana
fadalana na alaˈanga neˈeri ki, ˈirai noaˈa
ta ngwae kasi fata ˈani alaˈanga matamata
neˈe noaˈa kira kasi saiana ki. Na ngwae
neˈe kira saiana alaˈanga ˈunaˈeri ki, kike
aroaro goˈo ˈada, ma kike alaˈa goˈo ada
saena manatada faˈinia God.

29 Ka ˈunaˈeri logo, na ngwae neˈe kira
faˈarongo ˈania fatalana God ki, nia bolo
fuana ro ngwae nama ta uulu ngwae goˈo
neˈe kike alaˈa. Ma na ngwae ki taˈifau
kira ka fafarongo leˈa sulia.
30 Bore ma diˈia ta ngwae fata ˈani
fatalana God, ma ta ngwae laˈu neˈe tua ˈi
neˈeri, ma God ka faˈataˈinia ta ru fuana,
nia leˈa fuana ta ngwae neˈe ka eta fata ka
noto ˈana, sui mala ka kwate ngwae baera
ka alaˈa.
31 ˈUnaˈeri neˈe ngwae ki taˈifau neˈe
kira fata ˈania fatalana God kike kwatea
masikwaˈanga fuada taˈifau fuana fataˈa.
Muke sasi ˈunaˈeri ˈiri muke faˈamanata
kamu kwailiu faˈinia radulamuˈa.
32 Ma ta ngwae neˈe faˈarongo ˈania na
fatalana God, nia ka dau fafia alaˈanga nia.
33 Sulia God nia oga kuke sasi saoraˈi ana
ru ki, ma kulu ka tua ˈani aroaroˈanga.

Na falafala ana foˈongaˈa fuana ngwae
ki taˈifau neˈe kira faˈamamana ana fanoa
ki taˈifau

34 nia ˈuri: Ana kaidaˈi kamu fiku fuana
foˈongaˈa, noaˈa kamu kasi alaˈania na
kini ki kira ka fata, bore ma kira ka tua
aroaro goˈo ˈada. Nia diˈia na taki kami
ngwae Jiu ki saea, neˈe kini ki kira ka
roˈosulia na fatalana araˈi kira ki.
35 Diˈia ta kini oga saefilolana ta ru, nia
ka saefiloa araˈi nia ana kaidaˈi kera tua
ˈi luma kera, osiˈana ru ni ˈekeˈa fuana na
kini ka fata ana kaidaˈi ngwae ki kira fiku
fuana foˈongaˈa.

36 ˈUri ma kamu ngwae Korint ki kamu
fia fasi kamu talingaˈi liu naˈa? Na
fatalana God noaˈa kasi ˈita maˈi faˈasi
kamu. Ma noaˈa laˈu taˈifili kamu goˈo
neˈe God kwatea na fatalana fuamuˈa.
37 Ma diˈia ta ngwae amuˈa ka fia nia
toˈo ana na kwateˈa faˈasia na Anoˈi ru
Abu, nama nia ta ngwae fuana faˈarongoˈa

ˈania fatalana God, leˈa fuana nia ka sa-
iana nau ku keresia na alaˈanga totongaˈi
na Aofia.
38 Ma diˈia na ngwae ˈunaˈeri noaˈa kasi
roˈosulia ru neˈe ki, ˈirai noaˈa kamu kasi
fafarongoa na tae neˈe nia saea.
39 Nia neˈe, ngwaefuta nau kina, leˈa
fuana muke sasi ˈuana faˈarongoa ˈani
fatalana God. Ma noaˈa kamu kasi luia na
ngwae neˈe kira oga fataˈa ˈani alaˈanga
matamata neˈe noaˈa kira kasi saiana.
40 Ma nia leˈa fuana na foˈongaˈa kamu
ka saoraˈi faˈinia na aroaroˈanga.

15

Na tataˈelana sa Jesus Christ faˈasia na maeˈa

1 Aia, ngwaefuta nau kina, ana kaidaˈi
neˈe, nau ku oga muke manata toˈona na
Faˈarongoˈa Leˈa ba nau ku faˈarongo ˈani
fuamuˈa ma muke uu ngasi ana.
2 Diˈia na faˈamamanaˈanga kamu ngasi
ana Faˈarongoˈa Leˈa niniˈa nau ku
faˈarongo ˈania fuamuˈa, muke toˈo ana
mauriˈa firi. Bore ma diˈia kamu kasi dau
ngasi ana Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri, ˈirai na
faˈamamanaˈanga kamu ru ˈoˈo goˈo ˈana.
3 Nau ku faˈamanata naˈa ˈani fuamuˈa,
na ru doe ka tasa liu neˈe kira faˈamanata
nau ˈani ki neˈe ˈuri:
Sa Jesus Christ nia mae naˈa fuana lafu-
lana na abula taˈangaˈa kia ki, diˈia
ba na Kerekereˈa Abu ba saea.
4 Ma kira kwaiatoa niaˈa, ma God ka taˈe
nia ˈuana mauriˈa ana uula asoa,
diˈia na Kerekereˈa Abu ba saea.
5 Ma nia ka faˈataˈi fuana sa Peter, ma
sui fuana akwala ma ro ngwae li-
furongo ki.
6 Sui ana taˈi kaidaˈi laˈu, nia ka faˈataˈi
fuana ˈorolana 500 fafarongo nia ki.
Ma ˈorolada kika mauri goˈo ˈada ˈua
saena magalia neˈe, bore ˈana ta bali
ada kira mae naˈa.
7 Sui, nia ka faˈataˈi fuana sa James, ma ˈi
buri ˈana nia ka faˈataˈi laˈu fuana
na ngwae ni lifurongo ki taˈifau.

8 Ma ˈi buri, nia ka faˈataˈi logo fuaku
neˈe nau ku diˈia ta ngela neˈe nia futa ana
kaidaˈi rora.
9 Osiˈana nauˈa noaˈa laˈu ta ngwae
talingaˈi liu ana ngwae lifurongo ki, ma
noaˈa naisi bolo fuana saelaku ˈania na
lifurongo, sulia nau ku faˈakaisia naˈa na
ngwae faˈamamana God ki.
10 Ma sui bore ˈana nau ku ˈunaˈeri, nau
naˈa neˈe ta ngwae lifurongo, sulia God
neˈe fili nau sulia na kwaiˈofeˈanga nia.
Ma na kwaiˈofeˈanga nia noaˈa nia ˈiri
manisuiˈa ana, sulia nau ku rao ngasi ka
tasa liufia na lifurongo matamata ki. Aia,
noaˈa laˈu nauˈa talaku neˈe nau ku rao,
osiˈana God kwaiˈofe aku, ma ka ˈafi nau
fasi ˈiri nau ku rao fuana.
11 Ma kami ngwae lifurongo ki taˈifau,
mika faˈarongo ˈani taˈi Faˈarongoˈa Leˈa
goˈo. Ma nia neˈe na ru neˈe kamu
faˈamamana naˈa ana.

Sulia na tataˈelaka faˈasia maeˈa

12 Aia, kami ka faˈamanata kamu ˈania
neˈe God taˈea naˈa sa Jesus Christ faˈasia
na maeˈa. Ma faˈuta neˈe ti ai amuˈa ka
saea God noaˈa kasi baˈa taˈea laˈu na
ngwae neˈe mae naˈa ki?
13 Diˈia nia ˈafitaˈi God ka taˈea na
ngwae neˈe kira mae ki, ˈirai sa Jesus
Christ logo noaˈa kasi tataˈe naˈa.
14 Ma diˈia sa Jesus Christ noaˈa
kasi tataˈe naˈa faˈasia na maeˈa, na
faˈamanataˈanga kaimili nia ru ˈoˈo goˈo,
ma na faˈamamanaˈanga kamu ru ˈoˈo
logo.
15 Ma noaˈa laˈu na ru neˈeri goˈo ˈana,
sulia diˈia sa Jesus Christ noaˈa kasi tataˈe
naˈa, na alaˈanga kaimili sulia God nia
ˈoso goˈo ˈana, sulia kami faˈarongo ˈania
neˈe God taˈea sa Jesus Christ faˈasia na
maeˈa. Bore ma diˈia God kasi taˈea na
ngwae neˈe kira mae ki, nia noaˈa kasi
taˈea logo sa Jesus Christ.
16 Sulia diˈia noaˈa nia kasi talangwaraˈu
fuana ngwae mae ki kira ka tataˈe laˈu,
tama sa Jesus Christ noaˈa kasi tataˈe logo
faˈasia na maeˈa naˈa.
17 Ma diˈia God kasi taˈea sa Jesus Christ,
tama faˈamamanaˈanga kaumulu ru ˈoˈo,
ma muke baˈa ngalia naˈa kwaˈikwaˈinga
sulia na abula taˈangaˈa kamu ki.
18 Ma ka ˈunaˈeri logo, na ngwae neˈe
kira faˈamamana ana sa Jesus Christ ma
kira ka mae naˈa, kira kasi toˈo ana
mauriˈa firi.
19 Ma diˈia na ru leˈa ki ana sa Jesus
Christ tua akulu ana kaidaˈi kulu tua goˈo
saena magalia neˈe ma noaˈa laˈu ˈi langi,
kulu bolo fuana kuke kwaimanatai ka tasa
liufia ngwae ki taˈifau.
20 Bore ma kulu sai leˈa ana God taˈea
mamana naˈa sa Jesus Christ faˈasia na
maeˈa. Nia neˈe, kulu ka sai logo ana God
ke baˈa taˈe kia neˈe kuka faˈamamana
kaidaˈi kulu mae.
21 Na ngwae ki taˈifau kira mae, osiˈana
na taˈi ngwae sa Adam. Ma ka ˈunaˈeri
logo, God ke baˈa taˈe kulu osiˈana taˈi
ngwae sa Christ.
22 Na ngwae ki taˈifau kira mae, osiˈana
kulu ana kwalafa sa Adam neˈe na ngwae
etaeta. Ma ka ˈunaˈeri logo, God ke baˈa
taˈe kulu taˈifau ˈuana mauriˈa, osiˈana
kulu tua ratai ana sa Jesus Christ.

23 God ta'ea sa Christ 'i na'o. Ma kulu'a
na ngwae sa Christ ki, God ke ba'a ta'e
kulu ana kaida'i sa Jesus Christ ke oli ma'i.
24 Ma buri 'ana, fa'i asoa 'isi ke dao
ma'i. Sa Jesus Christ ke ba'a malangisia
na malimae nia ki ne'e kira 'inoto'a, ma
kira ka to'o ana ngasingasi 'anga, ma nia
ke ba'a kwatea na'a 'Inoto'anga nia fuana
Ma'a nia God.
25 Sulia sa Jesus Christ ke 'inoto'a leleka
ka dao ana kaida'i God ke liufia na mali-
mae sa Jesus Christ ki ta'ifau, ma ka aluda
fuana kika kwairo'oi ana sa Jesus Christ.
26 Ma na malimae 'isi ne'e God ke
malangisia na'a ne'e mae'a.
27 Sulia na Kerekere'a Abu ba saea,
"God ka alua na'a ru ki ta'ifau olofana
ngasingasi'anga nia." Bore ma kulu sa-
iana God kasi alu nia talana 'i olofana
ngasingasi'anga sa Jesus Christ, sulia God
alua na'a ru ki ta'ifau 'i olofana ngasin-
gasi'anga sa Jesus Christ.
28 Ma 'i buri 'ana ru ki ta'ifau tua na'a
'i olofana 'inoto'anga sa Christ na Ngela
God, nia'a talana logo ke ba'a alu nia
talana olofana God ne'e alua na'a ru ki
ta'ifau 'i olofana sa Christ. Ma ana kaida'i
ne'eri, God ke ba'a 'inoto'a fafia ru ki
ta'ifau.

29 Aia, ti ngwae kira siuabu fuana na
ngwae ne'e kira mae na'a ki. Kira siuabu
'una'eri, sulia kira sai le'a ana God ke ba'a
ta'ea na'a ngwae ne'e kira mae ki. Di'ia
God kasi totolia ta'elana na ngwae ne'e
kira mae ki, fa'uta ne'e kira ka siuabu
'una'eri?
30 Aia, ma kaimili lifurongo ki logo,
sui bore 'ana ru 'oro ki ka sasi fuana
saungilaimili, kami fatatalo'ania sa Christ.
Di'ia noa'a kami kasi saiana God ke ba'a
ta'e kia, 'afita'i kami ka ma'udi fuana
sasilana na rao'a ne'eri.
31 Ngwaefuta nau kina 'ae, nia mamana
liu, ana fa'i asoa ki ta'ifau go'o, ru ki sasi
fuana saungilaku. Nia mamana liu logo,
nau ku saele'a sulia na fa'amamana'anga
kamu ki ana sa Jesus Christ na Aofia kia.
32 Nau ku dao to'ona 'afita'i'anga doe
liu 'i ne'e 'i Efesus, sulia na malimae
nau ki kira di'ia kui kwasi ki, ma kira ka
oga saungilaku. Di'ia nau kusi fito'o ana
God ne'e ta'ea ngwae ki fa'asia na mae'a,
noa'a nau kusi ma'udi go'o fuana dao'a
to'ona 'afita'i'anga 'una'eri. Ma di'ia God
kasi ta'ea ngwae ki fa'asia na mae'a, le'a
fuakulu kuke ro'o sulia na ala'anga ba
'uri,

"Kuke fanga doe, ma kuke kwau doe na'a
'akulu, sulia noa'a kasi tau kuke
ba'a mae."

33 Aia, noa'a kamu kasi fa'amamana ana
ru 'oso'oso ki. Di'ia kamu leka fiku fa'inia
na ngwae ta'a ki, kamu ke di'ida logo.
34 Muke manata saga, ma muke abula
fa'asia na abula ta'anga'a kamu ki. Sulia
nau ku saiana ti ai amu'a noa'a kira kasi
sai 'ua ana God, muke 'eke osi'ana ru
ne'eri.

Na nonika ke ba'a faolu ana kaida'i God ke ta'e kulu

35 Aia, sali ta ngwae saefiloa ka 'uri,
"'Uri ma God ka ta'e fa'uta ana ngwae
mae? Ma na noni ru fa'uta ne'e kike ba'a
to'o ana?"
36 Aia, na olisi'anga nau 'uri: Na sae-
filo'a ne'e bolebole'a liu. Manata sulia na
maga ru ne'e 'oko fasia. 'Oko 'ili fafia,
ma buri 'ana na maga ru ka masubu ma'i.
Ma na kwaiatolana noni'i ru ne'e 'una'eri
logo.
37 Ma na ru ne'e 'oko fasia ne'e nia na
maga ru nama 'ana. Sali magana ta koli
nama ta ru lala 'ana, bore ma kulu sai
le'a ana ne'e nia 'iri alua 'ua ta noni'i 'ai
mamana.
38 Bore ma kaida'i nia bulao, God ka
fi'i kwatea maga ru ne'eri ka to'o ana
noni'i ru nia oga. Ma God ka oga fuana
'ai to'oto'o ki ka saka ma'i fa'asi maga ru
to'oto'o ki.
39 Ma ka 'una'eri logo ana noni ki ne'e
God saunga'inida, sulia kira noa'a kasi
bolo ta'ifau. Na ngwae ki, ma na gwata
ki, ma na no'o ki, ma na i'a ki, nonida
matamata kwailiu ta'ifau go'o.
40 Ma God ka saunga'inia na ru 'oro
ki saena magalia ne'e ma na mamanga
logo. Ma na ru ne'eri ki, nia saunga'inida
kika lia le'a ta'ifau go'o. Ma ru nia
saunga'inida ana mamanga, kira to'o ana
kwanga'a matamata fa'asia na ru ki saena
magalia ne'e.
41 Sulia na sina to'o logo ana kwanga'a
nia talana, ma na madamo ka to'o logo ana
ta kwanga'a. Ma na bulubulu ki ka to'o
ana kwanga'a kira ka matamata logo 'ana.
42 Ma ka 'una'eri logo ana kaida'i God ke
ba'a ta'ea na ngwae ne'e kira mae ki. Ana
kaida'i ta ngwae ka mae, kira kwaiatoa
na'a nonina, ma nia ke ba'a fura. Ma ana
kaida'i God ke ba'a ta'ea, na noni faolu
nia ke tua tua firi.
43 Ma ana kaida'i kira kwaiatoa ta noni
saena ano, nia noa'a kasi lia le'a ma kasi
ngasingasi'a. Bore ma ana kaida'i God ke
ba'a ta'ea, nia ke rokisi fasi 'iri na noni
ne'e ke lia le'a ma ke ngasingasi'a.
44 Ma na nonika ne'e kira alua saena
ano, nia na'a ne'e noni ana magalia ne'e.
Ma kaida'i God ke ba'a ta'e kulu, kuke
ba'a to'o ana noni faolu ki ne'e totolia

fuana tuaˈa ˈi langi. Sulia diˈia kulu ka toˈo ana nonika neˈe totolia fuana tuaˈa saena magalia, kuke baˈa toˈo logo ana nonika neˈe totolia fuana tuaˈa ˈi langi.

45 Sulia na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, “God eta saungaˈinia na ngwae mauri neˈe satana sa Adam.” Aia, ma sa Christ neˈe kulu saea ˈani “Adam ˈisi,” nia naˈa neˈe Anoˈi ru neˈe kwatea na mauriˈa faolu.

46 Na noni faolu noaˈa kasi eta leka maˈi, sulia kulu mauri ˈua saena magalia sui mala kulu ka fiˈi mauri ˈi langi.

47 ˈUnaˈeri, na etana Adam, God saungaˈinia ˈani na ano saena magalia. Ma na ruana Adam, ka leka maˈi faˈasia ˈi langi.

48 Ma na ngwae neˈe kira tua saena magalia ki, kira toˈo ana noni neˈe diˈia sa Adam ba God saungaˈinia ˈani ano saena magalia. Ma na ngwae neˈe kira tua ˈi langi ki, kira toˈo ana noni neˈe diˈia sa Christ neˈe nia leka maˈi faˈasia ˈi langi.

49 Ana kaidaˈi neˈe, na nonika diˈia na nonina sa Adam ba God saungaˈinia ˈani ano. Bore ma, na noni faolu kia ki ke baˈa diˈia na nonina sa Christ neˈe nia leka maˈi faˈasia ˈi langi.

50 Aia, ngwaefuta nau kina ˈae, nonika neˈe toˈo ana fasi faˈinia ˈabu saena magalia neˈe, ma nia noaˈa kasi totolia fuana ruˈungaˈa saena ˈInotoˈanga God. Ma na nonika neˈe saiana maeˈa, nia ˈafitaˈi ka toˈo ana mauriˈa firi.

51 Aia, muke fafarongo basi fuana na alaˈanga nau, sulia nau ku faˈarongo ˈani ru ago. Ti ngwae neˈe kira faˈamamana, noaˈa kira kasi baˈa mae. Bore ma God ke baˈa rokisi kulu taˈifau.

52 Ma ru neˈe ke baˈa fuli ˈaliˈali goˈo, diˈia na maˈafu kila kwangaˈanga ana maana ngwae. Ana kaidaˈi God ke ufia na bungu ka angi ana faˈi asoa ˈisi fuana magalia neˈe, sui nia fiˈi taˈea na ngwae faˈamamana neˈe kira mae taˈifau naˈa, ma noaˈa kira kasi mae laˈu. Ma ti ngwae akulu neˈe noaˈa kasi mae ˈua, God ke baˈa rokisi kulu fasi ˈiri kuke toˈo ana noniˈi ru faolu ki.

53 Ma na nonika neˈe saiana maeˈa, God ke baˈa rokisia fasi ˈiri ke maumauri firi.

54 Ana kaidaˈi God rokisia na nonika ˈunaˈeri ma noaˈa kulu kasi mae laˈu. Ma nia ka faˈamamana na Kerekereˈa Abu ba saea,

“God liufia naˈa maeˈa, ma na maeˈa ka funu naˈa!✡

55 Na maeˈa noaˈa kasi liufia naˈa.

Ma ka ˈafitaˈi naˈa fuana maeˈa ka kwatea na nonifiiˈa.”✡

56 Fulingana tae neˈe ngwae ki kira ka mae osiˈana kira fulia na taˈangaˈa ki. Ma kika toˈo ana taˈangaˈa sulia kira aburongo ana taki God ki.

57 Aia, kulu baˈatafea God, sulia na Aofia kia sa Jesus Christ neˈe faˈamauri kia faˈasia maeˈa.

58 Nia neˈe, ngwaefuta leˈa nau kina ˈae, muke faˈangasia na faˈamamanaˈanga kamu ki ana sa Christ. Ma muke uu ngasi ana na raoˈa kamu ki fuana na Aofia, sulia kaumulu saiana raoˈa kamu ki fuana na Aofia noaˈa kasi ˈoˈo.

16

Na mani fuana kwaiˈafiˈanga ana ngwae ˈi Judea

1 Aia, nau ku olisia naˈa kerekereˈa kamu ki sulia na mani ba kamu ukua fuana kwaiˈafilana na ngwae faˈamamana ki ba kira tua ˈi Judea. Nau ku oga muke sasia na tae neˈe nau ku saea logo fuana ngwae faˈamamana ki saena abaˈi kula ˈi Galesia.

2 Ana Sande ki taˈifau, nia leˈa fuana taˈi taˈi ngwaeˈa amuˈa ka sasi akaˈu ana tae neˈe nia ke baˈa kwatea, ka bolo faˈinia tae neˈe nia saiana ka ngalia ana raoˈa nia, ma nia ka gonia leleka nau ku dao. Diˈia kaumulu sasi ˈunaˈeri, ana kaidaˈi nau ku dao maˈi siaumulu, noaˈa kamu kasi ukua laˈu ti mani, sulia kamu sasi akaˈu taˈifau naˈa.

3 Sui, ana kaidaˈi nau ku dao kwau, kamu ke filia ti ngwae ka ngali kwateˈa kamu ˈuana ˈi Jerusalem. Ma nai baˈa kerekere fuana na ngwae faˈinaˈonaˈo ki ana fikutaˈi ngwae faˈamamana ki ˈi Jerusalem sulia na ngwae ba kamu filida ki kika ngalia na kwateˈa kamu ki. Sui, kira ke ngali kerekereˈa nau faˈinia kwateˈa kamu ma ka leka.

4 Ma diˈia kaumulu oga nai leka logo faˈinida ˈuana ˈi Jerusalem, tama kulu ke fiku lekaˈa ˈakulu.

Lekaˈa sa Paul

5 Nai baˈa leka siaumulu ˈi Korint ana kaidaˈi nau ku liu ana abaˈi kula ˈi Masedonia, osiˈana nau ku manata sulia nai baˈa leka basi ˈuana ˈi Masedonia.

6 Ma ana kaidaˈi nau ku tua naˈa neˈeri faˈi kamu, nai baˈa tua faˈi kamu sulia ti madamo, ma nau ku tua faˈi kamu taka leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe unuˈi gwariˈa ka sui. Ma ana kaidaˈi nau ku liu daofaˈi liu, nia leˈa liu fuana muke kwaiˈafi aku ana lekaˈa nau ˈuana ˈi faˈi neˈe nai baˈa leka ˈuana.

7 Noaˈa nau kusi oga goˈo ˈaku daoˈa toˈomuˈa sulia kaidaˈi tiˈitiˈi goˈo. Ma nau

✡ **15:54** Aesea 25:8 ✡ **15:55** Hosea 13:14

ku oga nau ku tua ka taˈi tau mala faˈi
kamu, diˈia na Aofia alaˈania.
8 Nau ku manata nai baˈa tua ˈi neˈe ˈi
Efesus leleka ka dao ana faˈi asoa kira saea
ˈani Pentekos, sui mala nau ku fiˈi leka.
9 Sui bore ˈana na ngwae ˈoro neˈe
malimaeˈa ana Faˈarongoˈa Leˈa, kira tua
logo ˈi neˈe, nai baˈa tua ˈi neˈe, osiˈana
nia talangwaraˈu fuana nau ku sasia na
raoˈa doe fuana na Aofia niniˈari.
10 Kaidaˈi sa Timoti dao kwau siaumulu,
muke sasi leˈa fuana, sulia nia neˈe ngwae
rao na Aofia diˈia logo nauˈa.
11 Noaˈa kamu kasi manata tiˈitiˈi ˈana
sa Timoti. Ma ana kaidaˈi nia ka daofaˈi
liu ana lekaˈa nia, muke ˈafia, ma muke
faˈataˈinia na alafeˈanga kamu fuana, fasi
ˈiri nia ka bolo fuana oliˈa maˈi ˈi neˈe
siaku. Sulia nau ku kwaikwaimasi ana
sa Timoti faˈinia ti ngwae logo neˈe kira
faˈamamana.
12 Aia, sa Apolos na ngwae asina kia,
nau ku amasi nia ka dao toˈomuˈa faˈinia
ti ngwae asina akulu neˈe kira dao kwau
siaumulu. Bore ma nia manata fasi nia
kasi leˈa fuana lekaˈa kwau siaumulu ana
kaidaˈi neˈe. Ana ta kaidaˈi laˈu, diˈia nia
talangwaraˈu fuana, nia ka fiˈi leka kwau
siaumulu.

Na alaˈanga ˈisi ki

13 Aia, muke lialia, ma muke uu ngasi
ana faˈamamanaˈanga kamu ki. Ma muke
falataliˈa, ma muke uu ngasi.
14 Ma ana ru ki taˈifau neˈe kamu sasiˈi,
muke faˈataˈinia na alafeˈanga kamu ki.
15 Aia, kaumulu saiana na ngwae etaeta
neˈe faˈamamana ˈi safitamulu ˈi Gris, nia
neˈe sa Stafanas faˈinia tuaˈa nia. Kira rao
ngasingasiˈa taˈifau fuana kwaiˈafilana
ngwae God ki. Ngwae asina nau ki, nau
ku amasi kamu,
16 fasi ˈiri muke roˈosulia fatalana ng-
wae diˈia sa Stafanas, ma na tuaˈa nia
faˈinia ti ngwae laˈu neˈe kira rao faˈinida.
17 Nau ku saeleˈa liu sulia na daolana sa
Stafanas, ma sa Fotunatus, ma sa Akaikus,
sulia kira tua faˈi nau taˈifau, sui bore ˈana
kamu kasi totolia tuaˈa faˈi nau.
18 Kira faˈasaeleˈa nau diˈia logo kira
faˈasaeleˈa kamu. Muke faˈataˈinia na
fuˈusi doeˈanga kamu ki fuana ngwae
ˈunaˈeri ki.
19 Aia, na ngwae faˈamamana ki saena
abaˈi kula ˈi Asia, kira kwatea kwau na
fata leˈaleˈa ˈanga kira ki fuamuˈa. Ma
sa Akuila ma ˈi Prisila faˈinia sa tai faˈida
neˈe kira fiku saena luma kira fuana
foˈongaˈa, kira taˈifau goˈo neˈe kira kwa-
tea logo kwau fata leˈaleˈa ˈanga kira ki
fuamuˈa.
20 Ma na ngwae neˈe kira faˈamamana
ki taˈifau neˈe kira tua ˈi neˈe, kira logo
neˈe kira kwatea alaˈanga leˈa leˈa kira ki
fuamuˈa.
Aia, ma kamuˈa taˈifau goˈo muke
faˈataˈinia alafeˈanga kamu ki fuamuˈa
kwailiu, ana kaidaˈi muke lisi kamu ki.
21 Aia, alaˈanga leˈaleˈa nau fuamuˈa
niniˈa, nauˈa sa Paul talaku, nau ku kere-
sia kwau naˈa ˈani limaku.
22 Ma diˈia ta ngwae noaˈa kasi alafe
fuana na Aofia, nau ku oga God ka kwatea
kwaˈikwaˈinga fuana.
Ma nau ku oga liu fasi na Aofia sa Jesus
ke oli naˈa maˈi.
23 Nau ku oga na Aofia kia sa Jesus ka
kwaiˈofe amuˈa.
24 Ma nauˈa logo, nau ku alafe fuamuˈa
osiˈana sa Jesus Christ.

Na Ruana Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Korint

Ti faˈamanata ˈosoˈoso kira saea fasi sa Paul sokea ngwae ˈi Korint ki, duˈungana sa Paul saesaea nia ke leka siada, bore ma nia noaˈa kasi dao. Nia ka kerekere naˈa fuada, ma noaˈa nia kasi leka naˈa. Ma faˈamanata ˈosoˈoso kira saea fasi sa Paul noaˈa kasi mamana goˈo. Ma kira ka saea neˈe nia noaˈa laˈu lifurongo mamana sa Jesus Christ. Na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso neˈeri ˈi Korint, kira noaˈa laˈu na ngwae eta faˈamamana ˈi Korint. Sa Paul saeda ˈani, "Ngwae maˈi ili ki." Ma faˈasia 11:22, kulu saiana neˈe kira ngwae ˈi Jiu ki. Na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso neˈeri, kira liu musi kula fuana faˈamanataˈanga. Ma ngwae ki folida fuana faˈamanataˈanga kira.

Na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso neˈeri, kira sasi ru ki taˈifau fuana faˈalilana mamanaˈanga sa Paul ˈi Korint, fasi ˈiri kiraˈa talada ngwae ki kike alafafida neˈe kira faˈinaˈonaˈo fuana ngwae ˈi Korint, ma kika ngali mani ˈoro ˈuana faˈamanataˈanga kira.

Saena kerekereˈa neˈe, sa Paul ka olisia sokeˈa ˈoro neˈeri ki. Ma na kerekereˈa neˈe nia alaˈa liu mala sulia sa Paul talana, ma sulia na nonifiiˈanga nia ana nonina, ma manata ˈaberaˈanga nia fuana ngwae God ki. Nia faˈataˈinia neˈe nia rao maˈudi fuana God ˈani maurilana taˈifau.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Raoˈa sa Paul fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Korint & 1:1—7:16

Kwate fikuˈa fuana ˈafilana ngwae ki ˈi Jerusalem & 8:1—9:15

Sa Paul na ngwae ni lifurongo mamana & 10:1—13:13

1 Nauˈa sa Paul, ta ngwae lifurongo ana sa Jesus Christ sulia na kwaiogaiˈanga God. Nauˈa faˈinia sa Timoti na ngwae asina kia, keroˈo kerekere kwau fuamuˈa na ngwae God ki neˈe kamu tua saena maˈe fanoa doe ˈi Korint, ma fuana ngwae God ki taˈifau logo neˈe kira tua saena abaˈi kula ˈi Gris.

2 Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa kia ma na Aofia sa Jesus Christ ka kwaiˈofe amuˈa ma ka kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

Sa Paul baˈatafea God

3 Kulu baˈatafea God na Maˈa sa Jesus Christ na Aofia kia. God neˈe na Maˈa ana kwaimanataiˈanga fuaka, ma nia naˈa neˈe gwalona na kwaigwaleˈanga ki taˈifau.

4 God kwaiˈafi aka, kaidaˈi kulu toˈo ana ˈafitaˈiˈanga ki, fasi ˈiri kuke ˈafia logo ti ngwae neˈe kira dao toˈona na kwalukaela ˈafitaˈiˈanga ki. Kulu bolo fuana ˈafilana ngwae ki, sulia na kwaiˈafiˈanga neˈe God kwatea fuaka.

5 Kulu dao toˈona nonifiiˈanga ˈoro ki, ka diˈia ba sa Jesus Christ nonifii. Bore ma God kwaiˈafi akulu ka doe logo, ka diˈia ba nia kwaiˈafi ana sa Jesus Christ.

6 Kaimili nonifii fasi ˈiri ka ˈafi kamu ma ka faˈamauri kamu. Ana kaidaˈi kaimili nonifii, God ˈafi kaimili, ma kaimili ka ˈafi kamu logo, ma mika faˈangasingasi kamu. ˈUnaˈeri muke bolo fuana mabetauˈa ana kaidaˈi kamu liu ana nonifii ˈanga diˈia logo neˈe kami liu ana.

7 Ma kaimili saiana ru neˈe: Ana kaidaˈi kamu liu ana nonifii ˈanga diˈia logo neˈe kami liu ana, God ke baˈa ˈafi kamu, diˈia logo nia ˈafi kaimili.

Sa Paul dao toˈona ˈafitaˈiˈanga doe saena abaˈi kula ˈi Asia
(Acts 19:23-41)

8 Ngwaefuta kina, kaimili oga muke saiana neˈe ˈafitaˈiˈanga doe neˈe kami dao toˈona kaidaˈi kami tua saena abaˈi kula ˈi Asia. Ana kaidaˈi neˈeri, kaimili fia fasi kami ke mae, sulia na ˈafitaˈiˈanga neˈeri doe ka tasa.

9 Kami fia fasi neˈe maurilamiˈa saena magalia karangi ka sui naˈa. Ma kaimili saiana na ru neˈeri ki fuli fuaimili, ˈiri noaˈa kami kasi fitoˈo ana kaimili talamiˈa, bore ma kami ka fitoˈo ana God lala neˈe saiana taˈelana na ngwae neˈe mae ki.

10 God ka ˈafi kaimili fasi ˈiri kami kasi mae ana ˈafitaˈiˈanga neˈeri ki. Ma nia ke baˈa kwaiˈafi aimili logo fasi ˈiri na malimae kaimili ki noaˈa kasi bolo fuana saungilaimili. Kaimili ka fitoˈo ana nia ke baˈa kwaiˈafi aimili ˈunaˈeri,

11 ana kaidaˈi kamu ˈafi kaimili ˈani na foˈongaˈa kamu ki. Nia neˈe, God ke baˈa kwaiˈafi aimili sulia neˈe ngwae ki kira foˈo ˈunaˈeri fuaimili ana kaidaˈi ˈoro ki. Nia neˈe, na ngwae ˈoro ki kira ka baˈatafea God sulia na kwaiˈafiˈanga nia fuaimili.

*Sa Paul noaˈa liu ka talaˈi rora ana ngwae ˈi Korint ki**

* **1:11** Ti malimae ana sa Paul, kira saea fasi sa Paul sokea ngwae ˈi Korint ki duˈungana sa Paul saesaea nia ke leka siada ma nia noaˈa kasi dao. Nia ka kerekere naˈa fuada ru fuila nia ke leka nama. Ma kira ka ˈuri, "Ngwae neˈe sa Paul fatalana kasi mamana goˈo." Ma kira ka saea neˈe nia noaˈa laˈu lifurongo mamana sa Jesus Christ.

12 Ngwaefuta kina, kami manata
baˈalafe osiˈana kami sai leˈa ana
abulaˈanga kami fuana na ngwae ki taˈifau
leˈa ma ka mamana, ma ka tasa fuamuˈa.
Na abulaˈanga kami ka ˈunaˈeri noaˈa
laˈu sulia na liatoˈo ana ngwae ki, bore
ma sulia na kwaiˈafiˈanga God fuaimili.
13-14 Na kerekereˈa nau ki fuamuˈa, kira
talangwaraˈu fuana malingaˈilani. Bore
ma noaˈa kamu kasi sai leˈa amiˈa ana
kaidaˈi neˈe. Ma nau ku oga kamu ke baˈa
sai leˈa aimili, ˈiri ana faˈi asoa na Aofia
sa Jesus ka oli maˈi, muke baˈa saeleˈa faˈi
kami, diˈia logo neˈe kaimili saeleˈa faˈi
kamu.

15 Ma sulia nau ku sai leˈa ana neˈe kuke
baˈa saesaeleˈa fuana lisilakulu kwai liu,
nau ku naia ˈuana daoˈa toˈomuˈa ana
ruana kaidaˈi, ˈiri nau ku kwaiˈafi amuˈa.
16 ˈI naˈo nau ku fia fasi ana kaidaˈi nai
leka ˈuana ˈi Masedonia, nai baˈa liu kwau
siaumulu. Ma ana kaidaˈi nau ku oli maˈi
nai baˈa liu logo siaumulu, fasi ˈiri muke
kwaiˈafi aku ana lekalaku ˈuana abaˈi kula
ˈi Judea.
17 Sui bore ˈana nau ku naia daoˈa
ro ru fuamuˈa ˈunaˈeri, nau noaˈa kusi
dao naˈa toˈomuˈa. Kamu kasi fia fasi
neˈe manataku rokisi kwai liu ana kaidaˈi
ˈoro ki duˈungana nau noaˈa kusi dao
siaumulu. Nau noaˈa kusi diˈia ngwae ana
magalia neˈe kira fata ˈuri, “ˈIu, nai baˈa
sasi ˈuira,” ma buri ˈana kira ka fata lala
ˈuri, “Nau noaˈa naisi sasi goˈo ˈuira.”
18 Na fatalaku mamana diˈia logo na
fatalana God neˈe mamana
19 sulia manataku diˈia logo manatana sa
Jesus Christ na Ngela God neˈe kaimili sa
Silas faˈinia sa Timoti kami fatataloˈania
fuamuˈa. Ma manatana sa Jesus noaˈa kasi
rokisi kwai liu ana kaidaˈi ˈoro ki. Bore ma
nia naˈa neˈe ngwae neˈe saea, “ˈIu, nai
baˈa sasi ˈuira,” ma nia ka sasi ˈunaˈeri.
20 God faˈa aliˈafua na fata alangaˈinga
nia ki taˈifau ˈani sa Jesus Christ. Ma kulu
alafafia neˈe sa Christ faˈa aliˈafua na fata
alangaˈinga God. ˈUnaˈeri kuka baˈatafea
God.
21 Ma God kwatea ma kaimili faˈi
kamuˈa logo, kulu ka tua ratai faˈinia sa
Jesus Christ. Ma God logo neˈe fili kia,
22 ma ka alua na toto akulu fuana ngwae
nia ki ˈani Anoˈi ru Abu. Nia kwatea
na Anoˈi ru Abu fuaka ˈuana tuaˈa saena
mangoka, fasi ˈiri kuka sai logo ana God ke
baˈa kwatea na ru leˈa ˈoro ki fuaka.
23 Aia, God saiana na alaˈanga nau ki
mamana liu. Noaˈa naisi leka kwau ˈi naˈo
siamuˈa ˈi Korint duˈungana noaˈa naisi
oga balufilamuˈa fuana na ru ba kamu
sasiˈi ki.
24 Noaˈa kami kasi oga neˈe mike
gwaungaˈi fafi kamu ˈani suˈumaˈilamuˈa
ana tae ki neˈe kamu faˈamamana ani.
Sulia kami saiana na faˈamamanaˈanga
kamu ana sa Jesus niˈi ngasingasiˈa naˈa.
Bore ma kami oga mike kwaiˈafi amuˈa,
ˈiri muke saeleˈa.

2

1 Kaidaˈi ba sui nau ku dao siamuˈa,
nau ku balufi kamu, ma nau ku faˈaliadila
kamu. Duˈungana tae ba noaˈa naisi leka
goˈo kwau siaumulu laˈu, osiˈana noaˈa
naisi oga faˈaliadilalamuˈa laˈu.
2 Fuila kamu ke faˈasaeleˈa nau. Ma
diˈia nau ku faˈaliadila kamu, tama sa tai
mo neˈe ka faˈasaeleˈa nau? Noaˈa goˈo
ta ngwae, sulia nau ku kwate kamu ka
kwaimanatai.
3 Duˈungana ru neˈe, noaˈa naisi leka
kwau siaumulu, bore ma nau ku kerekere*
kwau fuaumulu fuana faˈasagalana ti ai
amuˈa. Ma kaidaˈi nai baˈa dao kwau
siamuˈa, kamu kasi faˈaliadila nau ˈani ru
baera. Kamu na ngwae neˈe nau ku oga
muke faˈasaeleˈa nau. Sulia nau ku saiana
diˈia nau ku saeleˈa, tama kamu taˈifau
muke saeleˈa logo.
4 Kaidaˈi ba nau ku kerekere kwau
fuamuˈa, nau ku kwaimanatai liu, ma
na kafo ˈi maaku ki ka afe sulia nau
ku angi. Noaˈa nau kusi kerekere kwau
fuamuˈa fasi ˈiri muke liadila, bore ma
nau ku kerekere kwau ˈiri muke saiana na
alafeˈanga doe nau fuamuˈa taˈifau.

Na rufuanatalana na ngwae abula taˈa

5 Aia, ma fuana na ngwae neˈe abula
taˈa ma ka etangia liadilaˈanga neˈe safi-
takulu. Nia faˈaliadila nau, bore ma nia ka
faˈaliadila kamu ka tasa. Na liadilaˈanga
baera nia sui naˈa, osiˈana
6 ˈorolamuˈa kamu kwatea kwaˈikwaˈinga
fuana ngwae baera, ma ka bolo naˈa.
7 Ma ana kaidaˈi neˈe, leˈa fuana
muke rufuanata naˈa ana, ma muke
fata kwairaduˈa fuana, ˈasu nia kata
kwaimanatai liu, ma ka oli faˈi buri.

* **2:3** Tae neˈe sa Paul ka saea ˈi neˈe ma ana 7:5-16 kwate ma kulu saiana ti ngwae faˈamamana kira fulia ru taˈa liu ki. Sali sa Paul alaˈa sulia ta ngwae faˈamamana nia fata faˈalia sa Paul maana fikutaˈi ngwae taˈifau. Nia fata ˈuri, “Sa Paul nia noaˈa laˈu lifurongo mamana sulia alaˈa lana noaˈa kasi mamana.” ˈUnaˈeri ba lekaˈa baera (2:1) ka faˈanonifiiˈa liu naˈa. Ma kulu ka lisia ana 2:5-10 na ngwae neˈeri fata faˈali liua naˈa sa Paul talana. Sa Paul nia ka kwatea sa Titus faˈinia ta kerekereˈa, ma ka saea ngwae faˈamamana ki kike balufia na ngwae neˈeri. Ana 2:5-11 kulu lisia neˈe kira balufia ngwae neˈeri.

8 Nia neˈe, nau ku gani kamu fasi ˈiri
muke faˈataˈinia fuana neˈe kamu alafe
mamana fuana.
9 Duˈungana tae ba nau ku kerekere
kwau ˈi naˈo sulia nau ku oga nai ili kamu,
ˈiri nau ku dao toˈona diˈia muke roˈosulia
na alaˈanga totongaˈi nau ki taˈifau.
10 Ma kaidaˈi kamu rufuanata ana ng-
wae baera, nauˈa bore nau ku rufuanata
logo ana. Ma nau ku rufuanata ana ka
sui naˈa ngwae ba fulia ru taˈa fuaku. Sa
Christ saiana neˈe nau ku rufuanata ana,
ˈiri nau ku ˈafi kamu ˈani tua fikua leˈa.
11 Ma nau ku oga nai rufuanata ana, ˈasu
sa Saetan kata liufi kulu. Sulia kulu saiana
nia oga ka sasia ˈafitaˈiˈanga ki akulu.

Kaidaˈi sa Paul tua ˈi Troas nia manata ˈabera sulia ngwae ˈi Korint ki

12 Aia, ana kaidaˈi nau ku dao ˈi Troas✡
ˈuana faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa
sulia sa Jesus Christ, nau ku dao toˈona na
Aofia nia kwate ka talangwaraˈu fuaimili
ˈiri kami ka rao ˈi neˈeri.
13 Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, nau ku man-
ata ˈabera doe liu ˈuamuˈa, sulia noaˈa
naisi dao toˈona ngwaefuta kia sa Titus,
ngwae ba ngali alaˈanga suli kamu. Nia
neˈe kwate ma nau ku fata ni oli oliˈa
fuana ngwae ki ˈi Troas, ma nau ku leka
naˈa ˈaku ˈuana ˈi Masedonia fuana daoˈa
toˈona sa Titus.

Na raoˈa sa Paul

14 Aia, nau ku baˈatafea God sulia nia
kwatea kulu ka tua ratai faˈinia sa Christ.
Ana kaidaˈi ki taˈifau, sa Christ talaˈi kia
saena kwaikwailiufiˈanga nia ˈi naˈona
ngwae ki taˈifau. Ma God ka kwate kulu
ka fata taloˈania na faˈarongoˈa sulia sa
Jesus Christ ana fanoa ki taˈifau. Ma na
faˈarongoˈa neˈeri, nia diˈia ta ru moko
leˈa neˈe leka ˈuana kula ki taˈifau.
15-16 Kaidaˈi kulu faˈarongo ˈunaˈeri su-
lia sa Jesus Christ, kulu kwate ma God ka
saeleˈa. Ma kulu kwatea na ˈai moko leˈa
ana na Faˈarongoˈa Leˈa ka liufia saena
fanoa ki taˈifau. Ma na ngwae neˈe kira
ka toˈo ana mauriˈa firi, na Faˈarongoˈa
Leˈa diˈia na ru moko leˈa neˈe ngalia maˈi
na mauriˈa firi fuada. Ma na ngwae neˈe
kira ngalia kwaˈikwaˈinga faˈasia God, na
Faˈarongoˈa Leˈa diˈia na ru moko taˈa
neˈe saungida kika mae.
Aia, nia lia diˈia noaˈa ta ngwae kasi bolo
fuana faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa neˈe.
17 Ma noaˈa kaimili kasi diˈia na ngwae
ˈoro neˈe kira faˈarongo ˈani na fatalana
God fasi ˈiri kira ke toda ˈani mani. Bore
ma kaimili faˈatalo ˈania na Faˈarongoˈa
Leˈa, sulia God nia arabaˈe kaimili. Kami
ka saea na ru mamana ki ˈani ngasingasiˈa
sa Jesus Christ. God saiana na ru ki taˈifau
neˈe kami sasiˈi.

3

Na fau alangaˈinga faolu ana Anoˈi ru Abu

1 Kaidaˈi kami ka alaˈa sulia na raoˈa
kami ˈunaˈeri, noaˈa kamu kasi fia fasi
kami ka lafe. Kaimili noaˈa ˈiri boˈoboˈo
ˈuana ti ngwae matamata neˈe kike
kerekere suli kaimili fasi ˈiri kamuˈa ka
sai amiˈa neˈe ngwae rao God ki. Ma
kaimili noaˈa ˈiri boˈoboˈo ˈuamulu fuana
kerekereˈa suli kami fuana ti ngwae mata-
mata, fasi ˈiri kike sai aimili neˈe kami
ngwae rao God ki. Ti ngwae matamata kira
sasi ˈunaˈeri, bore ma kaimili noaˈa.
2 Kamuˈa naˈa neˈe diˈia na kerekereˈa
ˈunaˈeri, osiˈana na faˈamamanaˈanga
kamu faˈataˈinia neˈe kaimili lifurongo
mamana ki. Kaimili faˈinia na ngwae ki
taˈifau kaimili saiana ru neˈeri.
3 Ma na faˈamamanaˈanga kamu neˈe
diˈia na kerekereˈa neˈe faˈataˈinia kaimili
na lifurongo ki, ma sa Jesus Christ neˈe
keresia ru neˈeri, ma ka kwatea fuaimili.
Ma nia noaˈa kasi keresia ˈani kafo goa
fuana kerekereˈa, bore ma nia keresia lala
ˈani Anoˈi ru mauri God. Ma nia kasi
kerekere ˈi fafona ta fau diˈia na taki ki
neˈe God kwatea fuana sa Moses, bore ma
nia kerekere saena maurilakulu.
4 Kaimili faˈamamana daofaˈi liu na ru
neˈeri ki nia mamana, duˈungana kaimili
fitoˈo ana God neˈe ˈafilamiˈa osiˈana sa
Christ.
5 Noaˈa kaimili kasi saea neˈe kaimili
bolo fuana raoˈa neˈeri osiˈana na sai ˈi
ruˈanga kaimili ki. Bore ma God neˈe
kwatea na ngwaludaˈanga fuaimili ˈuana
raoˈa fuana.
6 God naˈa neˈe kwaiˈafi aimili, fasi ˈiri
mika bolo ˈuana faˈamanataˈanga sulia
na fau alangaˈinga faolu nia. Ma na fau
alangaˈinga faolu neˈeri, noaˈa laˈu na ru
ana taki sa Moses keresiˈi ki, bore ma nia
na ru ana Anoˈi ru Abu. Sulia na taki ki
kwatea maeˈa, bore ma na Anoˈi ru Abu
kwatea mauriˈa firi.
7 Ma ˈi naˈo maˈi, ana kaidaˈi God
keresia na taki ki fafona na reba fau ki,
na madakolana God nia ngwasinasina ka-
likalia sa Moses. Ma na maana sa Moses ka
ngwasinasina sulia na madakolana God,
ma ka rara ˈafia maana ngwae Jiu ki, ma
nia ˈafitaˈi kira ka lia ˈuana na maana sa
Moses, sui bore ˈana na ngwasinasinalana
maana sa Moses ka koso naˈa faˈasi ng-
wasinasinaˈanga. Aia diˈia na taki neˈe

✡ **2:12** Acts 20:1

kwatea maeˈa ka dao ˈani ˈinotoˈanga
ˈunaˈeri,
8 tama na ˈinotoˈanga ana raolana Anoˈi
ru Abu nia doe ka tasa.
9 Ma diˈia na fau alangaˈinga ana taki
ki neˈe kwatea kwai matalangaˈinga nia
ˈinotoˈa, tama na fau alangaˈinga faolu
neˈe kwatea kulu ka saga ˈi maana God,
nia ˈinotoˈa ka tasa.
10 Ma ana kaidaˈi neˈe, na ˈinotoˈanga
ana fau alangaˈinga ana taki ki nia diˈia ta
ru ˈoˈo goˈo, sulia na fau alangaˈinga faolu
neˈe ˈinotoˈa ka tasa.
11 Na ˈinotoˈanga na fau alangaˈinga ana
taki ki, nia koso naˈa. Bore ma ˈinotoˈanga
na fau alangaˈinga faolu neˈe tua tua firi.
12 Ma sulia kulu sai leˈa ana na fau
alangaˈinga faolu, nia neˈe kwate ma
noaˈa kami kasi maˈu ˈuana faˈataloˈa
fuamuˈa.
13 Noaˈa kami kasi diˈia sa Moses ba
alua ˈaba lauˈua fafia na maana, ˈiri na
ngwae Jiu ki noaˈa kira kasi lisia na
ngwasinasinaˈanga ba ˈi maana nia koso
naˈa faˈasia ngwasinasinaˈanga.
14 Ma ˈi naˈo maˈi, na manatada ngwae
Jiu ki kira ngasi. Ma ana kaidaˈi neˈe
logo, kaidaˈi kira toˈomani na Kerekereˈa
Abu, na manatada na ngwae Jiu ki diˈia
kira suu fafia ˈani ˈaba lauˈua ba sa Moses
alua fafia maana, sulia ˈafitaˈi kira ka
saiana na ru mamana. Sa tai adulu neˈe
faˈamamana ana sa Jesus Christ, God ka
lafua na ru neˈe suu fafia na manatalana,
fasi ˈiri nia ka saiana ru mamana.
15 Ma ˈi taˈena bore, kaidaˈi kira
toˈomani na taki sa Moses ki, noaˈa kira
kasi sai goˈo ana.
16 Bore ma sa tai neˈe abula siana na
Aofia, na Aofia ka lafua na ru neˈe suu fafia
na manatalana.
17 Ma na Aofia neˈeri nia na Anoˈi ru
Abu. Ma diˈia ta ngwae ka toˈo naˈa ana
na Anoˈi ru Abu ˈi saena maurilana, nia
tua sakadola naˈa.
18 Ma ˈunaˈeri na maa kulu noaˈa ta
ru kasi fonea naˈa, kira faˈataˈinia na
raralana ngwasinasinaˈanga na Aofia. Ma
na Anoˈi ru Aofia rokisi kulu leleka kulu
ka diˈia na Aofia ˈinotoˈanga kia.

4

1 Sulia na kwaimanataiˈanga God
fuamiˈa, nia ka baˈe kami ˈuana sasilana
na raoˈa neˈeri ana faˈataloˈanga. Nia
neˈe, noaˈa kami kasi mango faˈasia
faˈataloˈanga.
2 Ma noaˈa kami kasi fulia na abulaˈanga
ago taˈa ki faˈinia na ru ni faˈa ˈekeˈa ki.
Ma noaˈa kami kasi soke, ma noaˈa kami
kasi rokisia na fatalana God. God saiana
neˈe kami faˈarongo ˈani ru mamana ki
fasi ˈiri ngwae ki taˈifau kika faˈamamana
ana raoˈa kami.
3 Diˈia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe kami
faˈarongo ˈani nia ˈafitaˈi fuana ma-
lingaˈilana, tama nia ˈafitaˈi goˈo fuana na
ngwae neˈe noaˈa kasi ngalia na mauriˈa
firi.
4 Noaˈa kira kasi faˈamamana, sulia sa
Saetan suu fafia na manatalada. Sa Saetan
gwaungaˈi fafia ru taˈa ana magalia neˈe.
Nia lui kira fasi ˈiri noaˈa kira kasi lisia
na madakoˈanga neˈe leka maˈi faˈasia na
Faˈarongoˈa Leˈa sulia na ˈinotoˈanga sa
Jesus Christ neˈe na nununa God.
5 Noaˈa kaimili kasi faˈarongo ˈani kaim-
ili talamiˈa. Bore ma kami faˈarongo ˈani
sa Jesus Christ neˈe Aofia. Ma kami ka
saea kaimili na ngwae rao sa Jesus neˈe nia
arabaˈe kami fuana ˈafilamuˈa.
6 Ana kaidaˈi God saungaˈinia na ru ki
taˈifau, nia fata ˈuri, “Alu madakoˈanga
ka rara saena maˈe rodo.” Ma nia ka
faˈamadakola logo na manataka, fasi ˈiri
kulu ka saiana God ˈinotoˈa neˈe sa Jesus
Christ faˈataˈinia.
7 Na madakoˈanga ma na ngasin-
gasiˈanga neˈe rara saena nonimiˈa niniˈa
ngwataˈutaˈu, nia diˈia ta ru leˈa liu neˈe
God alu ˈi saena ta biˈi ru ngwataˈutaˈu.
ˈUnaˈeri, ngwae ki taˈifau kira ka lisia neˈe
kami toˈo ana ngasingasiˈanga doe faˈasia
God, noaˈa laˈu ru kami talamiˈa.
8 Ana kaidaˈi ˈoro kami dao toˈona
ˈafitaˈiˈanga ki, ka ˈunaˈeri bore ˈana,
kaimili kasi mango faˈasia na raoˈa kaim-
ili. Ma ana ti kaidaˈi, kaimili kasi saiana
tae neˈe ke baˈa fuli fuaimili, ka ˈunaˈeri
bore ˈana, kaimili fitoˈo ˈua ana God.
9 Ma sui bore ˈana kaimili ka toˈo ana
malimae ˈoro ki, God noaˈa kasi danga
ˈani kaimili. Ma sui bore ˈana na malimae
kaimili kira ˈui ˈani kaimili ˈi ano, ma
kaimili ka tataˈe laˈu.
10-11 ˈIu, nia diˈia neˈe malimae kami ki
saungi kami ana asoa ki taˈifau, osiˈana
kami faˈataloˈa sulia sa Jesus. Na nonimili
diˈia naˈa niaˈa ˈani maelana, fasi ˈiri
ngwae ki kira ka lisia mauriˈa nia ˈi saena
kaimili.
12 Nia neˈe, kira ka oga saungilaimili,
sulia na raoˈa kaimili. Ma kamuˈa nini,
kamu ngalia na mauriˈa firi, osiˈana na
raoˈa kaimili.
13 Na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, “Nau
ku faˈamamana ana God, ma nia neˈe
kwate ma nau ku fata suli nia.” Ma
na faˈamamanaˈanga kaimili nia ˈunaˈeri
logo, sulia kaimili fata sulia God osiˈana
kami faˈamamana ana niaˈa.
14 Kaimili saiana God neˈe taˈea na Aofia
sa Jesus ˈuana mauriˈa. Ma ka diˈia logo
neˈe God taˈea sa Jesus, nia ke baˈa taˈe

kaimili ˈuana mauriˈa, ma ka ngali kaimili logo faˈi kamu ˈuana tuaˈa faˈinia.
15 Kami liu ˈi saena ˈafitaˈiˈanga ˈoro ˈunaˈeri ki, ˈiri ke ˈafi kamu. Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ˈoro ki kira saiana na alafeˈanga God fuana faˈamauriˈanga, ma ngwae ˈoro ki kira ka baˈatafe nia.
16 Osiˈana nia ˈunaˈeri, noaˈa kami kasi mango faˈasi faˈataloˈanga. Bore ma ana asoa ki taˈifau, nonimiˈa ke ngwaro fuana ngwataˈutaˈu ˈanga, ma ana asoa ki taˈifau logo God ka faˈangasingasia na mangomiˈa.
17 Ma na ˈafitaˈiˈanga neˈe kami liu ana kaidaˈi neˈeri ki, niˈi ke baˈa sui. Ma sulia kami liu ana ru neˈeri ki, God ke baˈa kwatea na ˈinotoˈanga doe neˈe tuatua firi fuaimili. Ma na ˈinotoˈanga neˈe kaimili ke baˈa ngalia, nia doe ka tasa liufia na ˈafitaˈiˈanga ki neˈe kami toˈo ani ana kaidaˈi neˈe.
18 Noaˈa kaimili kasi manata sulia na ru ki neˈe kami saiana lisilana, bore ma kami manata sulia na ru ki neˈe kami kasi bolo fuana lisilani ana kaidaˈi neˈe. Sulia na ru neˈe kami lisiˈi ki kasi tua tau, bore ma na ru neˈe kami kasi lisiˈi ki neˈe tua tua kasi sui.

5

1 Kulu saiana ana kaidaˈi neˈe nonika ka mae, bore ma God ke kwatea noni faolu ki fuaka fuana tuaˈa ˈi langi. Sulia ana kaidaˈi neˈe, na nonika diˈia na luma ki saena magalia, neˈe kira ke baˈa osia logo. Bore ma kuke baˈa tua saena noni ru ki neˈe God ka saungaˈinia ˈi langi. Ma na noni faolu kia diˈia luma neˈe tuatua firi.
2 Ana kaidaˈi neˈe, kulu ka oga liu ilangaˈilana magalia neˈe, fasi ˈiri God ke kwatea na noni faolu fuakulu neˈe teo ˈi langi.
3 Ma ana kaidaˈi kulu tua ˈi langi, kuke baˈa toˈo ana noni faolu.
4 Aia, ma ana kaidaˈi kulu tua ˈua saena magalia neˈe, na nonika ka maruku sulia na ˈafitaˈiˈanga ki. Ma kulu kasi oga ilangaˈilana nonika neˈeri, bore ma kulu oga tuaˈa ˈani na noni faolu kia ki ˈi langi, ˈiri na nonika neˈe saiana maeˈa, God ke baˈa rokisia ˈani noni neˈe abu fura ki ma ka tuatua firi.
5 Aia, God ka sasi akaˈu naˈa aka fasi ˈiri nia ke fuli ˈunaˈeri. Ma nia ka kwatea logo na Anoˈi ru Abu ka faˈataˈinia neˈe God ke sasi mamana ˈunaˈeri fuaka.
6 Nia neˈe sasi kulu kasi maˈu ˈani ta ru. Ma kulu ka saiana ana kaidaˈi kulu tua ˈua ˈani nonika ˈi saena magalia, noaˈa kulu kasi tua ˈua faˈinia na Aofia ˈi langi.
7 Na Aofia neˈe kulu faˈamamana ana, niaˈa naˈa neˈe talaˈi kia ˈani tuaˈa saena magalia neˈe, ma noaˈa kulu kasi leka sulia na ru neˈe kulu lisiˈi ki saena magalia.
8 Ma kulu kasi maˈu ˈania maeˈa. Sulia kulu oga liua naˈa lekaˈa kwau faˈasia noniˈi ru neˈe ki saena magalia, ˈiri kuke tua ana fanoa mamana kia ˈi langi faˈinia na Aofia.
9 Aia, sui bore ˈana kulu ka tua ˈua saena magalia neˈe nama kulu ka tua ˈi langi, na kwaiogai ˈanga kia neˈe doe ka tasa naˈa ˈiri kuke faˈasaeleˈa na Aofia.
10 Ma kuluˈa taˈifau goˈo, kuke baˈa uu ˈi naˈona sa Jesus Christ, fasi ˈiri nia ke matalangaˈinia raoˈa kulu ki. Ma nia ke baˈa kwatea naˈa kwaiaraˈa ki fuana taˈi taˈi ngwaeˈa akulu neˈe rao leˈa fuana ˈi saena magalia neˈe. Ma noaˈa nia kasi baˈa kwatea ta kwaiaraˈa ki fuana taˈi taˈi ngwaeˈa neˈe raolana taˈa saena magalia neˈe.*

Na ngwae ki kwaima faˈinia God osiˈana sa Jesus Christ

11 Kaimili fuˈusi doe ana na Aofia, nia neˈe kami ka iliili ˈuana ˈafilana na ngwae ki fasi ˈiri kira ka faˈamamana. God saiana neˈe kaimili fata mamana, ma nau ku oga muke saiana ru neˈeri logo.
12 Ma na alaˈalaku neˈeri, noaˈa laˈu fasi neˈe nai oga fata leˈaleˈa suli kaimili fuamuˈa. Bore ma kami oga muke fuˈusi doe ana raoˈa saga kaimili, fasi ˈiri muke bolo faˈinia olisilana ngwae ki neˈe kira fuˈusi doe ana ru neˈe ngwae ki lia goˈo ˈada ana maada ma noaˈa laˈu ana ru saena mango.
13 Ti ngwae kira fuˈusi boleboleˈa aimili. Aia, kira fata ˈunaˈeri sulia kaimili rao ngangata fuana God. Ma ka mamana liu, kaimili kasi boleboleˈa, ma nia neˈe sasi ma kaimili ka bolo fuana raoˈa ngangata fuamuˈa.
14 Kaimili rao ngangata, sulia kami saiana sa Jesus Christ neˈe alafe fuaka. Kaimili sai logo ana taˈifilia sa Jesus Christ goˈo neˈe mae olisia na ngwae ki taˈifau, ma ka diˈia ngwae ki taˈifau kira mae naˈa faˈinia.
15 Nia mae ˈiri ka faˈamauria na ngwae ki taˈifau. Nia mae fasi ˈiri na ngwae neˈe kira toˈo ana mauriˈa faolu, noaˈa kasi tua goˈo ˈada fuana sasilana na kwaiogaiˈanga kira ki, bore ma na kwaiogai ˈanga sa Jesus Christ neˈe nia mae, ma ka tataˈe logo fuana faˈamaurilada.
16 Nia neˈe, na manataˈanga kia sulia ta ngwae noaˈa kasi diˈia laˈu na manataˈanga ngwae ana magalia neˈe. Ma

* **5:10** Sa Paul faˈamanata logo ˈunaˈeri ana 1 Korint 3:13.

sui bore ˈana kaidaˈi ba sui neˈe na manataˈanga kia ki ˈunaˈeri sulia kulu manata rora fasi sa Jesus Christ nia ta ngwae goˈo ˈana. Bore ma ana kaidaˈi neˈe, kulu saiana nia noaˈa laˈu ta ngwae ˈoˈo goˈo ˈana.

17 Ma diˈia ta ngwae faˈamamana ana sa Jesus Christ, niaˈa na ngwae faolu naˈa. Na ru ˈua ki sui naˈa, ma na ru faolu ki ka dao naˈa maˈi.

18 God sasia ru neˈeri ki taˈifau goˈo sulia sa Jesus Christ. Nia ka rokisi kia faˈasia na malimae ˈanga ˈuana na ngwae kwaima nia ki. Ma nia ka kwatea raoˈa fuaimili ˈani na rokisilana ngwae ki, fasi ˈiri kika alu naˈa na ngwae kwaima nia ki.

19 Na ru neˈe kami faˈarongo naˈa ˈani neˈe God kwatea ngwae ki taˈifau kira ka kwaima faˈinia sulia sa Jesus Christ. Ma nia ka rufuanata ana abula taˈangaˈa kira ki. Ma nia ka kwatea naˈa raoˈa fuaimili ˈiri mika faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa sulia God neˈe rokisia na ngwae ki ˈuana na ngwae kwaima nia ki.

20 Ta neˈe, kaimili na ngwae fuana saelana na alaˈanga sa Jesus Christ ki. Ma ana kaidaˈi kami ka faˈarongo ˈani, nia diˈia God ˈana talana neˈe fata. Aia, ma sulia sa Jesus Christ, kaimili amasi kamu ˈiri muke alaˈania God ke rokisi kamu faˈasia na malimaeˈa fasi ˈiri muke alu naˈa na ngwae kwaima nia ki.

21 Sui bore ˈana sa Jesus Christ ka noaˈa ta taˈangaˈa ana, God kwate ma nia ka ngalia naˈa abula taˈangaˈa kia ki, ˈiri God ka faˈasaga kia diˈia neˈe nia saga logo sulia na faˈamamanaˈanga kia ki ana.

6

1 Sulia kaimili rao faˈinia God, kami amasi kamu neˈe kamu ngalia na kwaiˈofeˈanga God, noaˈa kamu kasi alaˈania na kwaiˈofeˈanga nia ka leka ˈoˈo goˈo ˈana fuamuˈa.

2 Osiˈana God ba saea saena Kerekereˈa Abu ka ˈuri,

“Ana kaidaˈi fuana faˈataˈilana na kwaiˈofeˈanga nau fuamuˈa, nau ku fafarongo ˈuana foˈongaˈa kamu ki.

Ma ana faˈi asoa fuana faˈamaurilamuˈa, nau ku ˈafi kamu.”

Aia, tae neˈe nau ku saea fuamuˈa nia ˈuri: Kaidaˈi neˈe naˈa na kaidaˈi muke ngalia na kwaiˈofeˈanga God, ma taˈena neˈe na asoa muke ngalia na mauriˈa faolu.

3 Kaimili madafia noaˈa kami kasi fulia ta ru taˈa, sulia kami ˈiri oga ta ngwae kasi ˈugali kami sulia na raoˈa kaimili.

4 Bore ma kaimili sasi leˈa ana kaidaˈi ki taˈifau, fasi ˈiri na abulalamiˈa ka faˈataˈinia kamiˈa neˈe na ngwae rao God ki. Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, kami ka mabe fuana ngwae ki neˈe kira kwatea na ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki fuaimili.

5 Ma kira ka nangasi kaimili, ma kira ka alu kaimili saena luma ni lokafo, ma kika dau kaimili ˈani ngalungaluˈanga. Kaimili ka rao ngangata liu, ma ana ti kaidaˈi noaˈa kami kasi maliu, ma kami ka fiolo logo.

6 Kaimili faˈataˈinia fasi kamiˈa naˈa neˈe na ngwae rao God ki ˈani na ru saga neˈe kaimili sasiˈi, ma na sai ˈi ruˈanga kaimili, ma na mabetauˈa kaimili, ma na kwaiˈofeˈanga kaimili fuana ngwae ki. Ma na Anoˈi ru Abu faˈinia na alafeˈanga kaimili neˈe mamana, nia ka faˈataˈinia logo.

7 Ma na alaˈanga mamana kaimili faˈinia na ngasingasiˈanga God logo, ru neˈeri ki faˈataˈinia logo fasi kaimili naˈa neˈe ngwae rao God ki. Aia, na talo kaimili ma na sele ni ofoˈa kaimili, nia naˈa neˈe abulaˈanga saga kaimili.

8 Ti ngwae kira manata doe aimili, ma ti ngwae ka noaˈa. Ma ti ngwae kira baˈatafe kaimili, ma ti ngwae kira ka fata taˈa aimili. Sui bore ˈana kaimili ka fata mamana, ti ngwae kira saea kaimili na ngwae ˈosoˈoso ki goˈo ˈana.

9 Sui bore ˈana ti ngwae kira kasi oga saiˈa amiˈa, na ngwae ˈoro ki kira sai amiˈa. Ma sui bore ˈana ngwae ˈoro ki kira oga kaimili ka mae, kaimili mauri ˈua. Ma sui bore ˈana kira kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga fuaimili, noaˈa kira kasi saungi kaimili goˈo.

10 Ma sui bore ˈana ti ru ka faˈaliadila kaimili, kaimili saeleˈa goˈo ˈaimili sulia asoa ki. Ma sui bore ˈana kaimili ka dalaˈa ana ru ki saena magalia, kaimili saiana kami ˈafia ngwae ˈoro ki, kira ka toˈoru ana ru ki ˈi langi. Ma sui bore ˈana kaimili kasi toˈo ana ru ˈoro ki saena magalia, kaimili toˈo ana ru leˈa ki taˈifau ˈi langi.

11 Kwaima leˈa nau kina ˈae neˈe kamu tua ˈi Korint, kaimili kerekere naˈa sulia na ˈafitaˈiˈanga kaimili ki, ma noaˈa kaimili kasi sofongaˈinia na manataˈanga kaimili ki faˈasi kamu.

12 Noaˈa laˈu kaimili neˈe bokota na alafeˈanga kaimili fuamuˈa. Bore ma kamuˈa lala neˈe bokota na alafeˈanga kamu faˈasi kaimili.

13 Nau ku alaˈa fuamuˈa diˈia kamu na ngela nau ki. Aia, alafeˈanga kamu ke doe fuaimili diˈia logo neˈe kaimili alafe fuaumulu.

Noaˈa kamu kasi ˈado fiku faˈinia na

ngwae noaˈa kasi faˈamamana ki

14 Aia, noaˈa kamu kasi ˈado fiku kamu
faˈinia na ngwae noaˈa kasi faˈamamana
ana sa Jesus Christ ki. Sulia neˈe na
ngwae neˈe tua ˈoloˈolo ma na ngwae neˈe
tua abu ˈoloˈolo, kera matamata kwai liu
taˈifau. Ma na madakoˈanga nia ˈafitaˈi ka
tua fiku faˈinia na maˈerodo.
15 Ma sa Jesus Christ faˈinia sa Saetan,
ˈafitaˈi kera ka alua taˈi manataˈanga. Ma
ta ngwae neˈe faˈamamana ana sa Jesus
Christ, nia kasi bolo faˈinia ke rao fiku
faˈinia na ngwae neˈe ˈaila ˈania sa Jesus
Christ.
16 Ma na Luma Abu God, noaˈa kasi leˈa
fuana ta ngwae ka foˈosia na nunuˈi ru
ki logo ˈi neˈeri. Ma kuluˈa na ngwae
faˈamamana ki, kulu diˈia na luma abu
God. Sulia God ba fata ˈuri,
“Nai baˈa tua faˈinia na ngwae nau ki.
Ma nai baˈa leka kwai liu ˈi safitada.
Ma nauˈa neˈe God kira, ma kiraˈa neˈe
ngwae nau ki.”
17 Ma na Aofia ka fata laˈu ˈuri,
“Kamu ka tua matali ˈamuˈa faˈasia na
ngwae neˈe noaˈa kasi faˈamamana
ki, ma muke faˈasida amuˈa.
Ma diˈia kamu kasi sasia tae ki neˈe
bulibuli, tama nau ku alafafi kamu.
18 Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, nai baˈa Maˈa
kamu, ma kamuˈa neˈe na ngela nau
ki.
Nau, na Aofia ngasingasiˈa ka tasa, nau ku
fata ˈunaˈeri.”

7

1 Kwaima leˈa nau kina ˈae, na ru neˈeri
ki God ka eta fataˈa ˈani fuaka. Nia
neˈe, kuke faˈasikasika kia talaka faˈasia
na taˈangaˈa neˈe kwate ma na nonika ma
na mauriˈa kia ki ka bulibuli. Ma kuke tua
saga taˈifau, sulia kulu fuˈusi doeˈa ana
God.

Sa Paul saeleˈa sulia alaˈanga sa Titus ngalia maˈi

2 Aia, kaimili oga liu muke kwalo kami.
Sulia kami kasi sasia goˈo ta ru taˈa fuana
ta ngwae, ma kami kasi faˈalia ta ngwae,
ma kami kasi ˈosoa ta ngwae.
3 Nau kusi saea laˈu na ru neˈe ki fuana
balufilamuˈa. Sulia nau ku saea ka sui
naˈa kaimili alafe liu fuamuˈa. Nia neˈe,
ana kaidaˈi kami mauri ˈua nama ana
kaidaˈi kami mae, ˈafitaˈi ta ru ka lafua na
alafeˈanga kaimili fuamuˈa.
4 Nau ku fitoˈo ma nau ku baˈalafe liu
faˈi kamu. Nia neˈe, sui bore ˈana kaimili
ka liu ana ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki, nau kusi
maˈu, ma nau ku saeleˈa liu.
5 Ma ana kaidaˈi kami dao ˈi Mase-
donia,✡ kami kasi toˈo naˈa ana ta
kaidaˈi fuana mamaloˈanga, sulia neˈe
ˈafitaˈiˈanga ki kasi sui faˈasi kaimili, ma
na malimae kaimili ki kira ka olisuˈusuˈu
liu faˈi kaimili, ma kaimili ka manata
ˈabera liu logo fuamuˈa.
6 Bore ma God, neˈe saiana
faˈasaeleˈalana ngwae neˈe kira
kwaimanatai, nia kwate ma kami ka
saeleˈa ana daolana maˈi sa Titus.
7 Na daolana maˈi sa Titus neˈe kwate
ma kami ka saeleˈa, ma kami ka saeleˈa
logo sulia na alaˈanga neˈe nia ngalia
maˈi, sulia nia saea kamu radua niaˈa.
Ma nia ka faˈarongo kaimili neˈe kamu
oga liu ˈiri nai leka dao toˈomuˈa. Ma
nia ka faˈarongo kaimili logo ana kamu
kwaimanatai sulia na ˈafitaˈiˈanga neˈe
kamu kwatea fuaku. Ma nia ka faˈarongo
kaimili logo ˈani na alafeˈanga mamana
kamu fuaku. Ma sulia na ru neˈeri ki, nau
ku saeleˈa liu.
8 Sui bore ˈana kamu ka kwaimanatai su-
lia na kerekereˈa ba nau ku kwatea kwau,
nau ku manata sulia fasi nia leˈa neˈe
nau ku kwatea kwau. ˈI naˈo, ana kaidaˈi
nau ku saiana kaumulu kwaimanatai, ma
nau ku kwaimanatai sulia nau ku kwatea
kwau. Bore ma liadilaˈanga kamu kasi tau.
9 Ma ana kaidaˈi neˈe, nau ku saeleˈa.
Nau ku saeleˈa noaˈa laˈu sulia kamu
kwaimanatai, bore ma sulia kamu
faˈasaga na abulalamuˈa sulia kamu
kwaimanatai. God ˈafi kamu ana
liadilaˈanga neˈeri. Nia neˈe sasia kami
kasi faˈali kamu ˈani kerekereˈa baera.
10 Diˈia God faˈaliadila ta ngwae, nia
kwaiˈafi ana ˈuana kakari alifaˈi ˈanga
faˈasi taˈangaˈa ˈiri God ke faˈamauria.
Ma nia neˈe ru leˈa liu, ma kulu ka
saeleˈa sulia. Bore ma, diˈia ta ngwae ka
liadila ma noaˈa kasi kakari alifaˈi faˈasi
taˈangaˈa nia, liadilaˈanga neˈeri nia bolo
faˈinia saungilana na ngwae.
11 Muke lisia basi tae leˈa neˈe na
liadilaˈanga neˈe leka maˈi faˈasia God
ka sasia amuˈa. Nia kwate kamu ka oga
liu faˈataˈilana ˈoloˈoloˈa kamu. Kaumulu
saetaˈa osiˈana nau ku balufia kamu, ma
muka maˈu, ma muka oga liua lisilaku,
ma muka oga liua sasilana ru saga ki, ma
muka oga liua kwatelana matalangaˈinga
fuana ngwae neˈe abula taˈa. Ana ru ki
taˈifau neˈe kamu sasia, kamu faˈataˈinia
naˈa neˈe noaˈa kamu kasi ˈado faˈinia ana
ru taˈa neˈe nia ka sasia.
12 Nia naˈa neˈe sasi nau ku kwatea
kwau na kerekereˈa baera, noaˈa laˈu sulia
na ngwae neˈe abula taˈa goˈo ˈana, ma

✡ **7:5** 2 Korint 2:13

noaˈa laˈu sulia na ngwae neˈe nia sasi taˈa fuada ki. Bore ma nau ku kerekere kwau, fasi ˈiri kamu ka faˈataˈinia na alafeˈanga kamu fuaimili. Ma God ka saiana na alafeˈanga kamu nia mamana.
13 Nia neˈe sasi kaimili ka saeleˈa liu sulia.

Ma noaˈa laˈu na ru neˈeri ki goˈo kwate kaimili ka saeleˈa, osiˈana kaimili saeleˈa logo sulia sa Titus nia saeleˈa sulia na ru leˈa ki neˈe kamu sasi ˈuana radulana.
14 ˈI naˈo naˈa maˈi, nau ku baˈatafe kamu fuana sa Titus. Ma ana kaidaˈi nia dao toˈomuˈa, kaumulu faˈamamana na alaˈanga nau ki. Na ru ki taˈifau neˈe kaimili fata sulia fuamuˈa, nia mamana. Ma ˈunaˈeri kaumulu faˈataˈinia naˈa baˈatafeˈanga kaimili suli kamu fuana sa Titus nia mamana logo.
15 Nia neˈe, alafeˈanga nia fuamuˈa doe liu, sulia nia manata toˈona na kwairoˈoi ˈanga neˈe kamu sasi ana tae ki neˈe nia saea fuamuˈa. Ma nia alafe fuamuˈa sulia nia manata toˈona kaidaˈi kamu kwaloa, ma muka fuˈusi doe mala ana.
16 Nau ku saeleˈa liu sulia nau ku fitoˈo amuˈa.

8

Na kwateˈa na ngwae faˈamamana ki

1 Ngwaefuta nau kina ˈae, kaimili oga ˈiri muke saiana tae neˈe fuli ˈi safitana na ngwae faˈamamana ki saena abaˈi kula ˈi Masedonia sulia na alafeˈanga God.
2 Sui bore ˈana kika liu saena ilitoˈonga ma na ˈafitaˈiˈanga doe ki, kira saeleˈa liu. Ma sui bore ˈana kika dalaˈa liu, kira kwatea naˈa ru ˈoro ki fuana ˈafilana ngwae ki.
3 Nau ku faˈamamana kira kwate ka bolo logo faˈinia tae ki neˈe kira kwatea, ma kira kwate ka tasa liufia naˈa tae neˈe bolo faˈinia kira ka kwatea. Ma sulia na kwaiogaiˈanga kira talada,
4 kira ka amasi kaimili logo ˈiri mika alaˈania fuana kika ˈafia na ngwae neˈe kira faˈamamana ki ˈi Judea.
5 Kaimili ˈarefo, sulia kira sasi ˈunaˈeri. Etaeta kira manata kalia ru God oga kike sasia. Ma kira manata kalia logo sasilana tae neˈe kami oga.
6 Ma sa Titus neˈe talaˈae ana raoˈa ˈi Korint fuana konilana na mani fuana ˈafilana na ngwae ki ˈi Judea, kaimili ka gani nia ˈiri nia ke ngangata ana ˈafilamuˈa ˈuana faˈasuilana raoˈa neˈeri.
7 Nau ku saiana na faˈamamanaˈanga kamu doe, ma muka saiana faˈataloˈa, ma muka sai ˈi ru, ma muka oga liu ˈafilana ngwae ki ˈaliˈali, ma na alafeˈanga kamu fuaimili ka doe liu logo. Nia neˈe, kaimili ka oga na kwaiˈafiˈanga kamu fuana ngwae ˈi Judea ki ka doe logo, sulia na alafeˈanga kamu ki.
8 Aia, ˈania alaˈanga neˈeri, noaˈa naisi tuaraˈi kamu laˈu fuana sasilana. Bore ma nau ku oga muke saiana na ngwae faˈamamana ki ˈi Masedonia, kira ˈaliˈali ana kwatelana na kwaiˈafiˈanga kira. Ma nau ku faˈarongo kamu naˈa ˈani, ˈiri muke faˈataˈinia na doelana alafeˈanga kamu ki.
9 Kaumulu saiana na alafeˈanga na Aofia kia sa Jesus Christ nia doe liu fuaka. Sui bore ˈana nia ka ˈinotoˈa liu maˈi ˈi langi, nia ka alu nia talana ˈuana dalaˈanga ˈani lekalana maˈi ka ruˈufia na noniˈi ngwae fasi ˈiri ka ˈafi kia. Ma sulia na dalaˈanga nia neˈe kwatea kulu ka ˈinotoˈa.
10 Aia, nau ku saea fasi nia leˈa fuamuˈa ka faˈasuia na koni maniˈa ba kamu talaˈae maˈi ana faˈi ngali ba sui kwau. Kamu naˈa neˈe ngwae etaeta neˈe kamu koni mani fuana ˈafilana ngwae ˈi Judea. Ma kamu logo neˈe ngwae etaeta neˈe oga sasilana.
11 Nia neˈe, leˈa fuamuˈa muke uu ngasi fuana faˈasuilana raoˈa neˈe. Ka leˈa diˈia na kwaiogaiˈanga kamu doe fuana faˈasuilana na raoˈa neˈe, ka diˈia logo kaidaˈi ba kamu talaˈae ana. Ma muke kwatea goˈo amuˈa ta fita mani neˈe kamu bolo fuana konilana ana kaidaˈi neˈe.
12 Sulia diˈia na kwaiogai ˈanga kamu doe fuana kwatelana kwaiˈafiˈanga, God saeleˈa sulia ru neˈeri. Osiˈana nia kasi oga kamu ka kwatea na ru neˈe noaˈa kamu kasi toˈo ˈani ki, bore ma na ru neˈe kamu bolo fuana kwatelana ki.
13-14 Na manataku noaˈa kasi oga fuana kamu ka toˈo ana ˈafitaˈiˈanga sulia kamu ˈafia na ngwae neˈe kira toˈo naˈa ana ˈafitaˈiˈanga ki. Bore ma nia leˈa liu mo fuana kamu ka ˈafia na ngwae dalaˈa ki, sulia kamu toˈo naˈa ana na ru ˈoro ki ana kaidaˈi neˈe. Ma ana kaidaˈi nia ˈua maˈi, diˈia kamu toˈo ana ˈafitaˈiˈanga, ma kira ke toˈo ana ru ˈoro ki, kike ˈafi kamu logo. Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, na boˈoboˈongaˈa ngwae ki taˈifau kike lamaduˈuni.
15 Sulia na Kerekereˈa Abu ba saea,

"Na ngwae neˈe fikua ru ˈoro, noaˈa kasi toˈo ana ru ˈoro liufia na tae neˈe nia boˈoboˈo ˈuana.

Ma na ngwae neˈe fikua ru tiˈitiˈi, noaˈa kasi toˈo goˈo ana ˈafitaˈiˈanga."

Sa Titus faˈinia kwaima nia ki

16 Kaimili baˈatafea liua God sulia nia kwatea na kwaiogaiˈanga doe fuana sa

Titus ˈiri nia ka ˈafi kamu, diˈia logo na
kwaiogaiˈanga kaimili fuana ˈafilamuˈa.
17 Ma ana kaidaˈi kami saefiloa diˈia nia
oga ke ˈafi kamu, nia saeleˈa liu fuana
sasilana, sulia nia oga ˈafilamuˈa ka sui
naˈa. Ma sulia na kwaiogaiˈanga nia,
nia ka manata ˈuana oliˈa laˈu kwau faˈi
kamu.
18 Kaimili ka kwatea kwau taˈi ngwae
ana ngwae asina kia ki naˈa faˈinia. Niaˈa
na ngwae neˈe ngwae faˈamamana ki
taˈifau kira manata doe liu ana sulia na
raoˈa ngangata nia fuana faˈataloˈa ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa.
19 Ma na ngwae faˈamamana ki kira ka
filia fasi ˈiri nia leka faˈi kaimili kaidaˈi
kami leka kwailiu fuana konilana na mani
fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Judea. Na
ngwae ˈoro ki kira baˈatafea na Aofia sulia
na raoˈa neˈeri. Ma na raoˈa neˈeri ki ke
baˈa faˈataˈinia logo neˈe kaimili oga liu
fuana ˈafilana na ngwae faˈamamana neˈe
kira dalaˈa ki.
20 Kaimili lia leˈa liu sulia na mani
neˈeri, ˈasu ta ngwae kata fata faˈali kaim-
ili.
21 Sulia kaimili oga mika sasia na tae
neˈe saga ˈi maana God ma ˈi maana
ngwae ki logo taˈifau.
22 Nia neˈe sasi ma kaimili ka kwatea
laˈu kwau ta ngwae asina akulu faˈinia
sa Titus. Ana kaidaˈi ˈoro ki, ngwae
neˈe faˈataˈinia fuaimili neˈe nia oga liua
kwaiˈafiˈanga. Ma ana kaidaˈi neˈe, nia
manata fitoˈo amuˈa, ma nia neˈe kwatea
nia ka oga liua ˈafilamuˈa.
23 Ma sa Titus, niaˈa na ngwae rao faˈi
nau fuana ˈafilamuˈa. Ma na ngwae asina
ki neˈe kera leka kwau faˈinia, na fiku taˈi
ngwae faˈamamana ki kira fili kera olisida,
ma na raoˈa kera ke baˈa faˈa ˈinotoˈa sa
Jesus Christ.
24 Leˈa fuana muke faˈataˈinia na
alafeˈanga kamu fuada, fasi ˈiri na ngwae
faˈamamana ki taˈifau, kira ka sai leˈa
ana baˈatafeˈanga kaimili fuamuˈa nia
mamana.

9

Kwaiˈafiˈanga fuana ngwae neˈe kira faˈamamana ki

1 Aia, noaˈa naisi boˈoboˈo goˈo fuana
kerekereˈa fuamuˈa sulia na kwaiˈafiˈanga
neˈe kuke baˈa kwatea kwau fuana ngwae
faˈamamana ki neˈe kira dalaˈa ˈi Judea,
osiˈana nau ku saiana neˈe kamu talaˈae
fuana fikulana mani fuada.
2 Nau ku saiana kaumulu oga liu goˈo
amuˈa na kwaiˈafiˈanga. Ma nau ku
baˈatafe kamu fuana ngwae ki ˈi Mase-
donia, nau ku ˈuri, “Na ngwaefuta kia ki
saena abaˈi kula ˈi Gris, ana etangilana
maˈi ana faˈi ngali ba sui kwau, kira
sasi akaˈu fuana kwatelana mani fuana
kwaiˈafiˈanga.” Ma ana kaidaˈi ngwae
ˈi Masedonia ki rongoa na ru neˈe, na
ˈorolada logo ka oga fuana kwaiˈafiˈanga.
3 Aia, nau ku baˈatafe kamu fuana ng-
wae ˈi Masedonia ki neˈe muka sasi akaˈu
naˈa ana fikulana mani. ˈUnaˈeri, ana
kaidaˈi neˈe, nau ku fiˈi kwatea kwau
siaumulu na ngwae asina baera ki, fasi ˈiri
kika ˈafi kamu ˈuana faˈasuilana fikulana
mani, ˈasu ˈubani na baˈatafeˈanga nau
fuamuˈa noaˈa kasi mamana.
4 Ma diˈia noaˈa kamu kasi sasi akaˈu,
ma diˈia ti ngwae faˈamamana ˈi Mase-
donia kira ke leka maˈi faˈi nau kaidaˈi
nau ku leka kwau siamuˈa, ma kira ke
lisia neˈe noaˈa kamu kasi sasi akaˈu ana
mani kaumulu, kaimili ke ˈeke sulia na
manata fitoˈo ˈanga kaimili ana kaumulu.
Ma kaumulu bore muke baˈa ˈeke liu logo.
5 Nia neˈe, nau ku saea fasi nia leˈa fuana
nau ku kwatea naˈa kwau na ngwae asina
neˈeri ki fasi ˈiri kira ka leka kwau siamuˈa
ˈi naˈo, ˈiri kika ˈafi kamu fuana na sasi
akaˈu ˈanga ana mani ba kamu eta fataˈa
ˈania. ˈUnaˈeri, na kwateˈa kamu ke tua
masia kaidaˈi nai leka kwau. Ma ngwae ki
taˈifau kira ka saiana kaumulu kwatea na
mani neˈeri sulia na kwaiogai ˈanga kamu
talamuˈa, ma noaˈa laˈu sulia ta ngwae
neˈe suˈumaˈi kamu.
6 Aia, noaˈa kamu kasi manata bura ana
tae ba na tarifulaˈa nia saea: Diˈia kulu
fasia na maga ru tiˈitiˈi ki, ru tiˈitiˈi logo
neˈe kuke baˈa gonia. Ma diˈia kulu fasia
na ru ˈoro ki, na ru ˈoro ki logo neˈe kuke
baˈa gonia.
7 Nia neˈe, ngwae ki taˈifau kira ka
kwatea tae neˈe kira saiana nia leˈa. Ma
noaˈa ˈiri leˈa fuana ta ngwae ka kwatea
tae neˈe noaˈa nia kasi oga kwatelana.
Ma noaˈa kasi leˈa fuana ta ngwae ka
kwatea sulia nia fia fasi kira suˈumaˈinia.
Osiˈana God saeleˈa fuana ngwae neˈe
saeleˈa fuana kwateˈa.
8 Ma God totolia kwatelana ru ˈoro ki
fuamuˈa liufia tae neˈe kamu boˈoboˈo
ˈuani, fasi ˈiri ana kaidaˈi ki taˈifau muke
baˈa toˈo ana ru ki taˈifau neˈe kamu
boˈoboˈo ˈuani, ma muke toˈo ana na ru ki
logo fuana kwatelana fuana ˈafilana laˈu ti
ngwae.
9 Sulia na Kerekereˈa Abu ba saea,
“Kira ka kwate doe liu fuana ngwae dalaˈa
ki, ma God noaˈa kasi takadalafa
kwaiˈafiˈanga kira.”

10 Ma God nia neˈe kwatea na maga ru
ki fuana ngwae neˈe fasi ru, ˈiri ka alua
fanga. Ma ka ˈunaˈeri logo, God ke baˈa

kwatea na ru ki fuamuˈa, fasi ˈiri muke
kwatea ti ru fuana ngwae neˈe kira toˈo
ana ˈafitaˈiˈanga. Ma kamu ke baˈa toˈo
ana na ru leˈa ˈoro ki logo, diˈia na ngwae
neˈe fasia na maga ru ki ke baˈa gonia na
fanga ˈoro ki.
11 Sulia ana kaidaˈi ki taˈifau, God
kwate kamu ka toˈo ana ru ki neˈe bolo
fuana ˈafilana ngwae ki, fasi ˈiri kira ka
baˈatafea God fuana kwaiˈafiˈanga neˈe
kamu ke baˈa kwatea ma kira ke baˈa
ngalia faˈasi kaimili.
12 Na ru neˈe kamu kwatea, nia ke baˈa
ˈafia na ngwae God ki, ma nia kwatea na
ngwae ˈoro ki logo kira ka baˈatafea God.
13 Kamu ke baˈa faˈa ˈinotoˈa God ˈania
kwateˈa doe kamu ki. Na kwateˈa doe
kamu ki fuada ke baˈa faˈataˈinia neˈe
kamu roˈo sulia na Faˈarongoˈa Leˈa sa
Christ.
14 Ma kira ke foˈo fuamuˈa ˈani
alafeˈanga osiˈana na alafeˈanga God neˈe
nia faˈataˈinia fuada ˈani kamuˈa.
15 Aia, kulu ka baˈatafea God sulia na
Ngela nia. Osiˈana nia naˈa neˈe kwateˈa
leˈa ka tasa liu neˈe God kwatea fuaka.
Noaˈa ta alaˈanga kasi bolo fuana fadalana
kwateˈa neˈeri.

10

Sa Paul ke baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga fuana ngwae faˈamanata rora ki ˈi Korint

1 Aia, nauˈa sa Paul, nau ku amasi
kamu ˈani taˈi ru. Nau ku amasi kamu
ˈani falafala ana enoenoˈanga diˈia logo
falafala sa Jesus Christ, sui bore ˈana ti
ngwae amuˈa kira ka saea nau ku maˈu
ma nau ku enoeno ana kaidaˈi nau ku
tua faˈi kaumulu, bore ma fatalaku nia
ngasingasiˈa ana kaidaˈi nau ku tua tau
faˈasi kamu ma nau ku kerekere kwau.
2 Nau ku amasi kamu, muke faˈasaga
na abulalamuˈa, ˈiri na fatalaku fuamuˈa
noaˈa kasi ngasingasiˈa ana kaidaˈi nau ku
dao kwau siaumulu. Sulia nau ku saiana
nau ku bolo fuana dalelana na ngwae neˈe
kira saea kaimili leka goˈo ˈaimili sulia na
falafala taˈa saena magalia.
3 Nia mamana kulu tua ˈua saena ma-
galia. Bore ma ana kaidaˈi kaimili fuˈa
faˈinia na malimae kaimili ki, kaimili kasi
fuˈa ˈani falafala taˈa ki saena magalia.
4 Sulia na raˈunga neˈe kami fuˈa ˈani
noaˈa laˈu faˈasia ngwae ki. Bore ma na
raˈunga kami ki leka lala maˈi faˈasia God
neˈe kwatea na ngasingasi ˈanga fuaimili
fasi ˈiri kami ka faˈalia na ru ngasingasiˈa
malimae kaimili ki. Kaimili saiana liufi-
lana na manataˈanga ˈosoˈoso ki,
5 ma kami ka saiana osilana
faˈamanataˈanga ˈosoˈoso neˈe ngwae lafe
ki kira alua fuana fonelana na ngwae
ki ˈiri kira kasi saiana God. Ma kaimili
ka saiana liufilana na manataˈanga rora
ngwae ki, ma kami ka olisida ˈiri kira ka
roˈosulia na fatalana sa Jesus Christ.
6 Ma ana kaidaˈi kamu faˈataˈinia neˈe
kamu roˈosulia taˈifau naˈa alaˈanga
kaimili ki, kami sasi akaˈu fuana kwate-
lana kwaˈikwaˈinga fuana sa tai amuˈa
neˈe noaˈa kasi roˈosuli kami.
7 Fuila kamu ka saiana tae ki neˈe fuli ˈi
safitamuˈa. Ta ngwae amuˈa neˈe fia nia
na ngwae rao sa Jesus Christ, leˈa fuana nia
ka sai logo aimili neˈe ngwae rao mamana
sa Jesus Christ ki.
8 Sulia na Aofia kwatea mamanaˈanga
fuaimili ˈuana talaˈi lamuˈa. Ma nia ka
baˈe kaimili fuana ˈafilamuˈa, ma noaˈa
laˈu fuana faˈalilamuˈa. Nau ku fata
lafu nau sulia na ngasingasiˈanga na Aofia
kwatea fuaimili. Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri,
nau kusi ˈeke goˈo.
9 Noaˈa nau kusi oga muke manata fasi
nau ku faˈamaˈu kamu ˈani kerekereˈa ki
neˈe nau ku sasi fuamuˈa,
10 osiˈana ti ngwae kira fata ˈuri, “Na
kerekereˈa sa Paul ki nia ngasingasiˈa.
Bore ma ana kaidaˈi nia tua faˈi kulu, nia
maˈumaˈula ma noaˈa kasi sai goˈo ana
alaˈanga.”
11 Aia, na ngwae neˈe saea ru neˈeri, nia
leˈa fuana nia ka saiana na tae neˈe kaimili
fata ˈani ana kaidaˈi kaimili kerekere, nia
bolo naˈa faˈinia na tae ki neˈe kaimili ke
sasiˈi ana kaidaˈi kaimili ke tua faˈi kamu.
12 Noaˈa kaimili kasi faˈabolotaˈi kaimili
faˈinia na ngwae rao ba saea kira ˈinotoˈa
liu. Ma kira ka fata lafuda talada ru noaˈa
kasi bolo faˈinida!
13 Ma kaimili niniˈa, noaˈa kaimili kasi
fata lafu kaimili faˈinia ta ngasingasiˈanga
neˈe noaˈa kami ˈiri toˈo ana. Bore
ma kaimili, mike lafu kaimili sulia raoˈa
neˈe God arabaˈe kami fuana sasilana,
ma kamuˈa neˈe ti ngwae logo ana raoˈa
neˈeri.
14 Noaˈa kami kasi rora kaidaˈi kaimili
saea neˈe kaimili toˈo ana ngasingasiˈanga
fafi kamu, sulia kaimili na ngwae etaeta
neˈe kami leka daofaˈi liu ˈuamuˈa faˈinia
na Faˈarongoˈa Leˈa sa Jesus Christ.
15 Noaˈa kaimili kasi saea kaimili toˈo
ana mamanaˈanga fafia na raoˈa neˈe ti
ngwae matamata sasia saena maˈe fanoa
ki neˈe God noaˈa kasi baˈe kaimili ˈuana.
Ma kamuˈa ti ngwae neˈe God baˈe kaimili
fuamuˈa, kaimili oga na faˈamamanaˈanga
kamu ka doe ma ka ngasingasiˈa. Ma
kaimili ka oga logo sasilana na raoˈa doe
ka tasa faˈi kamu.
16 Ma buri ˈana neˈe kaimili rao logo faˈi
kamu, kami ka daraninia fanoa ki fuana

fa'atalonga'ilana Fa'arongo'a Le'a. Ma noa'a kami kasi oga mika saea kami to'o ana mamana'anga fafia na rao'a ne'e ti ngwae matamata sasia ana ma'e fanoa ne'e God asunga'inida 'uana.
17 Sulia na Kerekere'a Abu ba saea, "Di'ia ta ngwae oga ka fata lafu nia, nia ka fata lafua go'o 'ana sulia tae ne'e God sasi'i."
18 Ma na ngwae ne'e fata lafu nia talana, nia noa'a kasi to'o ana 'inoto'anga. Bore ma na ngwae ne'e God nia alafafia, nia na ngwae 'inoto'a mamana.

11

Na ngwae 'oso'oso ne'e kira saea kira na ngwae lifurongo mamana ki

1 Sui bore 'ana nau ku fia noa'a nia kasi totolia fuana ngwae ka fata sulia nia'a talana, nau ku oga muke mabetau basi fa'i nau, kaida'i nau ku fata suli nau talaku.
2 Nau ku manata 'abera suli kaumulu, di'ia logo ne'e God manata 'abera amu'a. Sulia kaumulu di'ia ta kini sari'i la'ula'u ba nau ku alu fafia masia daolana ma'i sa Jesus Christ. Aia, na sari'i ne'e kira alu fafia fuana na 'afe'a, nia ka tua fa'asia na ngwae matamata ki.
3 Nau ku manata 'abera suli kamu, 'asu mu kata fa'amamana ana fa'amanata'anga ti ngwae, ma na alafe'anga kamu fuana sa Jesus Christ ka takalo, di'ia ba 'i Eve 'ua na'a ma'i nia fa'amamana ana soke'a na loi.
4 Nau ku manata 'abera amu'a, 'asu 'ubani 'ali'ali mu kata fa'amamana ana na fa'amanata'anga ne'e matamata fa'asia na fa'amanata'anga kaimili. Sulia di'ia ta ngwae leka kwau siaumulu, ma nia ka fa'arongo 'ani fa'arongo'anga matamata sulia sa Jesus, kaumulu kata fi'i fa'amamana go'o 'aumulu ana. Ma kaumulu ka ma'udi 'uana ngalilana ta mango'i ru ne'e matamata fa'asia na Ano'i ru Abu ne'e kamu ngalia ana kaida'i kaimili fa'arongo 'ani.
5 Aia, ma na ngwae ne'e kira leka kwau siaumulu ki, ma kika saea kira na lifurongo talinga'i ki, nau kusi manata go'o fasi kira talinga'i ka liufi nau.
6 Sui bore 'ana noa'a naisi saiana ala'anga le'a, nau ku saiana ru 'oro ki ana Fa'arongo'a Le'a. Kaumulu saiana na ru ne'eri, osi'ana kaimili fa'amanata kamu ana kaida'i 'oro ki.
7 Ana kaida'i nau ku fa'arongo 'ani Fa'arongo'a Le'a God fuaumulu, noa'a naisi gani kaumulu 'uana ta folifoli'a, ma ta ta'i maga mani bore ka noa'a go'o. Ma ana kaida'i nau ku tua siaumulu, nau ku fa'ati'iti'i nau fasi 'iri kaumulu ka ngalia 'inoto'anga. Fa'uta, kaumulu fia fasi nau ku sasi rora ne'eri'a?
8 Ana kaida'i nau ku fa'amanata kaumulu, ti ngwae ne'e kira fa'amamana saena fanoa matamata ki, kira foli nau. Nia ne'e, nau ku ngalia ru ki fa'asida, fasi 'iri nau ku 'afi kaumulu.
9 Ma ana kaida'i nau ku tua fa'i kaumulu, di'ia nau ku oga ta mani, noa'a naisi gani kaumulu go'o 'uana. Ma na ngwae asina ki ne'e kira leka ma'i fa'asia 'i Masedonia ne'e kira kwatea ru ne'e nau ku oga'i ki. Noa'a naisi gani kaumulu 'uana ta ru, ma noa'a naisi ba'a gani.
10 Ma nau ku fata lafu nau sulia nau kusi gani kaumulu 'uana ta ru. Ma ru ne'eri, nia 'afita'i ka rokisi ana ta kaida'i, sulia nau kusi ba'a ngalia ta mani fa'asia ta ngwae saena aba'i kula 'i Gris ta'ifau. Na ru ne'eri nia mamana di'ia logo na fatalana sa Jesus Christ ne'e nia mamana.
11 Sali kamu manata rora fasi nau kusi alafe fuamu'a sulia nau kusi ngalia mani fa'asi kaumulu. Bore ma God saiana ne'e nau ku alafe liu fuamu'a.
12 Nai ba'a ina'u go'o 'aku ana falafala ne'eri, fasi 'iri na ngwae ne'e kira saea kira ngwae lifurongo ki, noa'a kira kasi bolo fa'inia saelana na rao'a kira ne'e le'a ka di'ia na rao'a kaimili.
13 Kira saea kira na lifurongo ki, bore ma kira noa'a la'u na lifurongo mamana sa Jesus Christ ki. Kira soke kaumulu 'ani rao'a kira ki, 'iri kamu ka manata fasi kira ne'e lifurongo ki.
14 Ma noa'a nau kusi 'arefo go'o ana ru ne'e, sulia sa Saetan bore, nia saiana ka rokisi fasi 'iri ka lia di'ia ta 'ainsel ana madako'anga.
15 Nia ne'e, noa'a kulu kasi 'arefo di'ia na ngwae rao sa Saetan ki logo, kira kwate ma kira talada ka lia di'ia ngwae rao mamana God ki. Kike ba'a ngalia na'a kwa'ikwa'inga doe ne'e bolo fa'i kira sulia na abula ta'anga'a kira ki.

Sa Paul fata lafua sulia ru ki fa'ata'inia nia ngwata'uta'u

16-17 Sui bore 'ana nau noa'a kusi oga fata ba'alafe'a, nini'ari nai ba'a fata lafu nau suli nau talaku. Kaida'i nau ku fata suli nau talaku 'una'eri, ti ai aumulu fia fasi nau ku ala'a di'ia ngwae bolebole'a ki, nama nau noa'a kusi ala'a sulia tae ne'e na Aofia saea. Sui bore 'ana muka manata 'una'eri, rongo basi sulia tae ne'e nai saea.
18 Buri 'ana kaida'i ne'e ti ngwae kira fata lafu kira talada, kamu ba ro'o logo sulida. 'Una'eri kaumulu ta'ifau muke fafarongoa basi ru ne'e nai saea fuamu'a sulia nau'a talaku.

19 Ma kaumulu fia fasi kamu saiˈi ru liu,
bore ma kamu ka maˈudi fuana rongolana
ngwae neˈe alaˈalada noaˈa kasi bolo.
20 Kaumulu ka alaˈanida goˈo amuˈa
fuana kira ka ˈaˈana fafi kaumulu, ma
kira ka ngalia na ru kaumulu ki, ma kira
ka soke kaumulu, ma kira ka fata lafuda
talada, ma kira ka faˈa ˈekeˈa kaumulu
ˈani kwaˈi bokotalana maamuˈa.
21 Kaimili noaˈa kasi sasi ˈunaˈeri
amuˈa. Ma faˈuta neˈe kaumulu ka fia fasi
kaimili rora, sulia kami kasi sasi ˈunaˈeri
aumulu?

Na ngwae neˈe fia kira ta lifurongo
talingaˈi ki, kira fata lafu kira talada. Ma
nauˈa logo, nai fata lafu nau ka diˈida logo,
sui bore ˈana noaˈa kasi leˈa fuana fataˈa
ˈunaˈeri.
22 Aia, kira saea kira ngwae ˈi Jiu ki. Ma
nauˈa ta ngwae Jiu logo. Kira saea kira
kwalafa sa Israel faˈinia sa Abraham. Ma
nauˈa ta ngwae logo ana kwalafa sa Israel
faˈinia sa Abraham.
23 (Nau naisi oga fata lafu laku sulia
nauˈa talaku ˈuri.) Kira saea kira ngwae
rao sa Jesus Christ ki. Bore ma nauˈa
naˈa neˈe ngwae rao leˈa sa Jesus Christ
ka liufida. Sulia nau ku rao ngasingasiˈa
ka liufida, ma ngwae ki kika alu nau saena
luma ni lokafo ana kaidaˈi ˈoro ki ka
liufida, ma ngwae ki ka nangasi nau ana
kaidaˈi ˈoro ki ka liufida, ma karangi nau
ku mae ana kaidaˈi ˈoro ki ka liufida.
24 Lima kaidaˈi ki na ngwae doe Jiu ki
kira nangasi nau ˈania uulu akwala ma
siko faˈi kwaˈinga.
25 Ma uulu kaidaˈi ki na ngwae doe ˈi
Rom ki kira nangasi nau ˈani maˈe ˈai. Ma
ana taˈi kaidaˈi, ti ngwae kira iliili ˈuana
saungilaku ˈani ˈuilaku ˈani fau ki. Ma
uulu kaidaˈi ki na faka neˈe nau ku leka
ˈani ka kuru faˈi nau, ma ana taˈi kaidaˈi
nau ku tua saena asi sulia taˈi rodo ma taˈi
asoa.
26 Ma ana lekaˈa ˈoro nau ki, nau ku dao
toˈona ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki ana kafo afe
ki, ma ana ngwae bilibili ki, ma sulia na
ngwae Jiu ki, ma na ngwae kwaita ki neˈe
kira malimaeˈa aku. Ma nau ku dao toˈona
ˈafitaˈiˈanga saena fanoa doe ki, ma saena
abaˈi kula kwasi, ma saena asi logo. Ma
ti kaidaˈi na ngwae neˈe soke ma kira ka
saea kira ngwae faˈamamana ana sa Jesus
ki, kira kwatea logo na ˈafitaˈiˈanga doe ki
fuaku.
27 Nau ku rao ngangata liu, ma ti rodo
noaˈa nau kusi maliu. Ma ti kaidaˈi nau
kusi toˈo ana fanga ma noaˈa nau kusi
kwaˈu. Ma ti kaidaˈi nau ku gwari sulia
nau ku olidoko liu ana toro.
28 Noaˈa laˈu na ru neˈeri ki goˈo ˈana,
sulia ana faˈi asoa ki taˈifau goˈo nau
ku toˈo ana ˈafitaˈiˈanga osiˈana nau ku
manata ˈabera sulia na fiku taˈi ngwae
faˈamamana ki taˈifau.
29 Ma diˈia ta ngwae neˈe faˈamamana
ma ka dao toˈona ˈafitaˈiˈanga sulia il-
itoˈonga doe, nau ku toˈo ana ˈafitaˈiˈanga
logo, sulia nau ku manata ˈabera ana
niaˈa. Ma diˈia ta ngwae ka sasia ta ru taˈa,
nau ku kwaimanatai.
30 Duˈungana kira suˈumaˈi nau ku fata
lafu nau suli nauˈa talaku, nau ku fata
sulia na ru ki neˈe faˈataˈinia nau ta ngwae
ngwataˈutaˈu.
31 God na Maˈa na Aofia kia sa Jesus, nia
saiana tae neˈe nau ku saea nia mamana.
Nau ku oga ngwae ki taˈifau kira ka
baˈatafea God tua tua firi.
32 Ana kaidaˈi nau ku tua ˈi Damaskas,
na ngwae neˈe sa Aretas na tatalafaˈa filia
ˈuana gwaungaˈinga fafia fanoa neˈeri, nia
ka kwatea ngwae ana fuani oro ki kika
folo ˈafia na maˈe tafa ki ana maˈe fanoa
neˈeri, fasi ˈiri kira ka dau nau ana kaidaˈi
nau ku ruˈu ˈi maa.
33 Bore ma ti ngwae kira kwaiˈafi aku,
kira ka alu nau saena kukudu doe, ma kira
ka faˈakoso nau sulia na maa ˈolofolo ana
ˈodoa neˈeri ˈuana ˈi maa, ma nau ku tafi.*

12

Na ru God faˈataˈiniˈi fuana sa Paul ki

1 Kira suˈumaˈi nau ku fata lafu nau
suli nauˈa talaku, bore ma fataˈa ˈunaˈeri
noaˈa nia ˈiri faˈamamana neˈe nauˈa na
lifurongo. Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, nau
ku fata sulia na ru na Aofia nia faˈataˈiniˈi
fuaku.
2 Aia, na akwala ma fai faˈi ngali sui
naˈa, God ka ngali nau ˈuana kula neˈe
God tua ana ˈi langi. (Aia, nau ku kina bore
na noniku logo taka neˈe dao ˈi neˈeri,
nama God goˈo ˈana taka neˈe faˈataˈinia
ru neˈe ki fuaku, sulia taˈifilia God goˈo
neˈe saiana.)
3-4 Aia, nau ku saea laˈu, nau ku sai
goˈo ana God nama neˈe ngali nau ˈuana
ˈi langi. (Ma nau kusi saiana na noniku
dao logo ˈi neˈeri taka, nama God goˈo
neˈe faˈataˈinia fuaku, sulia taˈifilia God
neˈe saiana.) Aia, ma ana kaidaˈi neˈe nau
ku tua ˈi langi, nau ku rongoa na ru ni
ˈarefoˈanga ki ma ka ˈafitaˈi ta ngwae ka
saea ˈani alaˈanga saena magalia neˈe.
5 Na lialiata neˈeri ru fuana fata lafulaka
faˈinia. Bore ma nau noaˈa kusi sasi
ˈunaˈeri. Sulia na ru neˈe nau ku fata lafu
nau sulia na ru neˈe faˈataˈinia fasi nauˈa
ngwae ngwataˈutaˈu.

* **11:33** lisia nunuˈi ru ana Acts 9:25

6 Ma diˈia nau ku oga tafelaku, nia
totolia fuaku nau ku fata ˈunaˈeri sulia
na fatalaku nia mamana. Bore ma, noaˈa
nau kusi tafe nau, sulia noaˈa nau kusi oga
ngwae ki kira ka fia fasi nauˈa na ngwae
doe liufia na ru neˈe kira lisia nau ku sasiˈi
ki, ma na ru neˈe kira ka rongoa nau ku
saeˈe ki.
7 Aia, God alaˈania naˈa mataˈinga fuaku
ˈiri noaˈa naisi fata naunau sulia na ru leˈa
ˈoro neˈe nau ku lisida ˈi langi ki. Ma na
mataˈinga neˈe, sa Saetan neˈe sasia ˈiri ka
faˈafii nau fasi ˈiri nau kusi naunau.
8 Ma uulu kaidaˈi ki neˈe nau ku foˈo, ma
nau ku amasi na Aofia ˈiri nia ka lafua.
9 Bore ma nia olisi nau ka fata ˈuri, “Na
kwaiˈofeˈanga nau taˈifilia, nia na ru neˈe
ˈoko boˈoboˈo ˈuana. Sulia diˈia ˈoko ng-
wataˈutaˈu, na ngasingasiˈanga nau fuana
ˈafilamuˈa ke baˈa doe ka tasa.” Sulia ru
neˈeri, nau ku saeleˈa liu, ma nau ku fata
lafu nau sulia na ngwataˈutaˈunga nau,
ˈiri na ngasingasiˈanga sa Jesus Christ ka
kwaiˈafi aku.
10 Nau ku saeleˈa goˈo ˈaku fafia na
ˈafitaˈiˈanga nau ki sulia sa Jesus Christ.
Nau ku saeleˈa goˈo ˈaku diˈia kira ka fata
faˈali nau, nama kira ka faˈakaisi nau.
Nia leˈa goˈo ˈana diˈia nau ku toˈo ana
ngwataˈutaˈunga, sulia ana kaidaˈi nau
ku ngwataˈutaˈu, sa Jesus Christ nia ka
faˈangasingasi nau.

Sa Paul ka manata ˈabera fuada ngwae ˈi Korint ki

11 Aia, nia noaˈa kasi totoli nau fuana
fata lafulaku, bore ma kaumulu neˈe
kwate ma nau ku fata ˈunaˈeri. Fuila
kaumulu ka baˈatafe nau goˈo ˈaumulu.
Sui bore ˈana nau na ngwae goˈo aku,
na ngwae ba kira saea kira ˈani lifurongo
talingaˈi ki, noaˈa kira kasi doe ka liufi
nau.
12 Ana kaidaˈi nau ku rao ˈi safi-
tamuˈa ˈania mabetauˈa, God sasia na ru
faˈanadaˈa ˈoro ki ˈani nau. Ma na ru
neˈeri ki, nia ka faˈataˈinia neˈe nauˈa na
ngwae lifurongo mamana.
13 Na ru nau ku sasia fuamuˈa ki, nia
diˈia ru neˈe nau ku sasia fuana fiku taˈi
ngwae faˈamamana ki taˈifau. Taˈi ru
neˈe kasi diˈia na ru nau ku sasia ana
fanoa matamata ki: Nau kusi gani ta mani
aumulu fuana ˈafilaku. Ma kaumulu saea
nau ku sasia ru taˈa aumulu ˈunaˈeri, bore
ma noaˈa naisi fata ni kwaimanataiˈanga
ana kaidaˈi neˈeri fasi ˈiri muke rufuanata
nau.
14 Ana kaidaˈi neˈe, nau ku sasi akaˈu
naˈa ˈiri nai dao laˈu toˈomulu ana uula
kaidaˈi. Ma nia diˈia logo ˈi naˈo, noaˈa
nau kusi gania ta mani faˈasi kamu. Sulia
noaˈa naisi oga goˈo na mani kamu ki.
Na ru nau ku oga lala neˈe ˈiri kamu
ke saeleˈa kaidaˈi nai dao kwau. Nau
ku diˈia ta maˈa fuaumulu, sulia nau ku
kwaiˈafi kamu ˈuana faˈamamanaˈanga
ana sa Jesus Christ. Ma noaˈa kasi bolo
fasi ˈiri neˈe ngela ki kira ka kwate mani
fuana maˈa kira, ma ka leˈa fuana maˈa ka
kwate mani fuana ngela nia ki.
15 Ma diˈia nau ku kwatea na ru nau
ki taˈifau faˈi nau talaku logo ˈuana
ˈafilamuˈa, nau ku saeleˈa goˈo ˈaku.
Faˈuta, na alafeˈanga kaumulu fuaku
tiˈitiˈi goˈo ˈana, sulia na alafe ˈanga nai
fuaumulu nia gwaˈilinga?
16 Aia, kaumulu saiana noaˈa naisi gania
ta mani faˈasi kamu. Bore ma na malimae
nau ki kira fata ˈuri, “Sa Paul toˈo ana taˈi
manataˈi ngwae ago fuana ˈosolamuˈa.”
17 Ma kaumulu saiana na alaˈanga neˈeri
noaˈa kasi mamana. Ma noaˈa nau kusi
baˈeda kwau ngwae ki siaumulu fuana
ˈaurafulamuˈa ˈuana mani.
18 Nau ku amasia sa Titus ˈiri nia leka
kwau siamuˈa, ma nau ku kwatea kwau
taˈi ngwae asina laˈu faˈinia. Ma kaumulu
sai mamana ana sa Titus kasi obosi kamu
goˈo ˈuana ta mani. Ma kaumulu saiana
sa Titus faˈi nau, keroˈo sasia na ru saga
ki neˈe bolo ma ka saga taˈifau goˈo.
19 Sali kamu fia fasi kami alaˈa ˈunaˈeri
fuana fonelamiˈa talamiˈa. Aia, na man-
ataku noaˈa kasi ˈunaˈeri. Sulia God
saiana na ru neˈe kami saeˈe ki, nia leka
sulia na ru neˈe sa Jesus Christ nia oga
kami ka saeˈe ki. Kwaima leˈa nau kina
ˈae, na ru ki taˈifau neˈe kaimili sasiˈi,
kaimili sasiˈi fuana ˈafilamuˈa.
20 Nau ku manata ˈabera, ˈasu ˈubani
nau kutu leka kwau, nau ku lisia na
abulaˈanga kamu ki ka matamata faˈasia
na ru neˈe nau ku oga. Ma diˈia nia
ˈunaˈeri, nai kwatea kwaˈikwaˈi ˈanga
fuamuˈa, ma noaˈa kamu kasi saeleˈa
sulia. Nau ku manata ˈabera ˈasu ˈubani
ti ngwae ˈi loˈoba kira kata olisuˈusuˈu,
ma kira ka kwaimamagolai, ma kira ka
saetaˈa, ma kira ka manata guˈuguˈu, ma
kira ka fata taˈa, ma kira ka alaˈa sulia
ngwae matamata ki, ma kira ka lafe, ma
na falafala kira ki noaˈa kasi saga.
21 Ma nau ku manata ˈabera ˈasu ˈubani
nau kutu leka laˈu maˈi, ma God ka sasia
nau ku ˈeke suli kaumulu. Ma nai baˈa
angi sulia na ngwae ˈoro aumulu, kira
sasia ru taˈa ki, ma noaˈa kira kasi kakari
alifaˈi faˈasia na kakabaraˈanga kira ki.

13

1 Aia, nai baˈa dao kwau siaumulu uula
kaidaˈi. Na Kerekereˈa Abu ba saea,
“Noaˈa kamu kasi matalangani ta ngwae

leleka muke rongoa ta ro ngwae nama ta
uulu ngwae neˈe fata mamana sulia tae
neˈe nia sasia.”
2 Ana ruana kaidaˈi nau ku leka maˈi,
nau ku faˈabasua na ngwae ki amuˈa
neˈe abulalada taˈa. Ma ana kaidaˈi neˈe,
nau ku faˈabasuda logo saena kerekereˈa
neˈe. Ma ana kaidaˈi nai baˈa dao maˈi
siaumulu, noaˈa ta ngwae neˈe sasia ta ru
taˈa ka tafi faˈasia na kwaˈikwaˈinga nau
fuana.
3 Ana kaidaˈi neˈeri, kamu ke baˈa
sai leˈa ana sa Jesus Christ neˈe kwatea
alaˈanga fuaku fasi ˈiri nau ku fata ˈania.
Ma ana kaidaˈi nia ka sasia ta ru fuamuˈa,
nia kasi ngwataˈutaˈu. Bore ma nia ka
faˈataˈinia na ngasingasiˈa doe fuamuˈa.
4 Sulia sa Jesus Christ ngwataˈutaˈu
kaidaˈi kira fotoˈia ana ˈai rara folo,
nia ka tataˈe faˈasia na maeˈa sulia na
ngasingasiˈanga doe God. Ma kaimili ka
ngwataˈutaˈu logo diˈia sa Jesus Christ,
bore ma kaimili ke baˈa toˈo ana ngasin-
gasiˈanga doe God sulia sa Jesus Christ, ana
kaidaˈi mike leka kwau siaumulu.

5 Nia leˈa fuamuˈa muke manata sulia na
mauriˈa kaumulu ki, fasi ˈiri muka saiana
na abulaˈanga kamu ki bolo fuana ngwae
neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus Christ
ki nama noaˈa. Kaumulu saiana sa Jesus
Christ goˈo neˈe tua saena maurilamuˈa.
Ma diˈia noaˈa nia kasi tua saena mauril-
amuˈa, na faˈamamanaˈanga kaumulu ki
noaˈa kasi mamana.
6 Nau ku oga muke saiana na
faˈamamanaˈanga kaimili nia mamana.
7 Ma kami ka foˈosia God fasi ˈiri muke
mango faˈasia abula taˈangaˈa. Ma noaˈa
kami kasi foˈo goˈo ˈaimili ˈunaˈeri ˈiri ta
ngwae ka fia fasi na raoˈa kaimili nia leˈa.
Kami foˈo ˈunaˈeri ˈiri kaumulu ka sasia
na ru saga, bore ˈana ti ngwae kira fia fasi
na raoˈa kaimili na ru ˈoˈo goˈo ˈana.
8 Kaimili sasi goˈo na ru sulia
faˈamanataˈanga mamana, ma noaˈa kami
kasi uu fonea faˈamanataˈanga mamana.
9 Kaimili saeleˈa mika ngwataˈutaˈu,
diˈia kamu ngasingasiˈa mamana. Ma
kaimili foˈo fasi ˈiri muke faˈasaga abu-
lalamuˈa taˈifau.
10 Nia neˈe sasi nau ku keresia naˈa ru
neˈeri ki ana kaidaˈi nau ku tua tau kwau
ˈua faˈasi kaumulu. Nau ku sasia fasi ˈiri
ana kaidaˈi nau ku leka kwau siaumulu,
nau kusi balufi kamu ˈani na ngasin-
gasiˈanga neˈe na Aofia kwatea fuaku.
Nia kwatea naˈa ngasingasiˈanga neˈeri fuaku
ˈiri nau ku ˈafi kamu, ma noaˈa laˈu fuana
faˈalilamuˈa.

Na alaˈanga ˈisi ki

11 Aia, ngwae asina kina ˈae, na ru
neˈeri ki goˈo neˈe nau ku saea fuaumulu.
Muke rokisia falafala kamu ki, ma muke
fafarongoa na ru neˈe nau ku keresia kwau
fuamuˈa, ma muke tua ˈani taˈi manata
ˈi ngwae, ma muke tua ˈani aroaroˈa faˈi
kamu talamuˈa. Ma God neˈe alafe fuaka
ma ka kwatea aroaroˈanga, nia ke baˈa tua
faˈi kamu.
12 Aia, muke faˈataˈinia naˈa alafeˈanga
kaumulu ki fuaumulu kwailiu ana kaidaˈi
muke lisi kaumulu kwailiu.
Na ngwae God ki taˈifau ˈi neˈe, kira
kwatea na alaˈanga leˈa leˈa kira ki fuau-
mulu.
13 Ma nau ku foˈo fasi ˈiri na Aofia sa
Jesus Christ ka kwaiˈofe aumulu, ma God
ka alafe fuaumulu, ma na Anoˈi ru Abu ka
tua faˈi kamu taˈifau.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Galesia

Sa Paul keresia na buka neˈe fuana na ngwae faˈamamana ˈi Galesia ki. Sa Paul nia rao faˈinida, ma ka ˈiri tau goˈo ˈi buri ˈana sa Paul ka faˈasida, kira ka talaˈae kika abula ˈuana rongoˈa fuana ta faˈamanataˈanga matamata laˈu. Ti faˈamanata ˈosoˈoso kira dao toˈona Kristin ki ˈi Galesia, ma kira ka saea kira ke talaˈae fuana dongalana falafala Jiu ki. Taˈi falafala Jiu neˈe ˈolo faˈataˈinia (circumcision). Na Jiu ki faˈamanata neˈe roˈongaˈa ana taki sa Moses ki kwatea ma ngwae ki ka ˈoloˈolo ˈi maana God, ma na ˈolo faˈataˈinia neˈe toto fuana ngwae God ki. Bore ma sa Paul nia faˈamanata sulia na fitoˈonga ana sa Jesus lala neˈe kwate ma ngwae ki kika ˈoloˈolo ˈi maana God. Ma na Anoˈi ru Abu ma na tuaˈa saga, nia na toto neˈe faˈataˈinia kulu ngwae God ki. Kulu ka faˈamamana ana sa Christ Jesus fasi ˈiri kike saga ˈi maana God. God nia fuˈusi ˈoloˈolo akulu noaˈa laˈu osiˈana na roˈongaˈa sulia na taki ki, bore ma osiˈana lala neˈe kulu faˈamamana sa Christ. Roˈongaˈa sulia na taki ki noaˈa kasi totolia neˈe ke faˈa ˈoloˈoloˈa ta ngwae ˈi maana God.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Fata leˈaleˈanga & 1:1-11

Sa Paul nia niaˈa ta lifurongo mamana & 1:11—2:21

Ngwae ke faˈasaga tualana faˈinia God ˈani faˈamamanaˈanga ana sa Jesus & 3:1—4:31

Maurilana Kristin ki donga kwaitalaˈi ˈanga Anoˈi ru Abu & 5:1—6:18

1-2 Na kerekereˈa neˈe faˈasia nauˈa sa Paul, ma na bara ngwai asina ana sa Christ ki neˈe kira tua faˈinau ˈi neˈe, fuamuˈa ngwae faˈamamana God ki saena abaˈi kula ˈi Galesia. Nauˈa naˈa neˈe ta lifurongo ana sa Jesus. Noaˈa ta ngwae kasi fili nau fuana raoˈa neˈe. Bore ma sa Jesus Christ faˈinia God, na Maˈa neˈe nia taˈea sa Jesus faˈasia na maeˈa, keraˈa lala neˈe fili nau fuana lifurongoˈanga.

3 Nau ku foˈo ˈiri God na Maˈa kia faˈinia sa Jesus Christ na Aofia ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

4 Sa Christ ka kwatea niaˈa ˈana talana fuana na taˈangaˈa kia ki fasi ˈiri ke loge kia faˈasia na abula taˈangaˈa ˈoro ki neˈe saena magalia ana kaidaˈi neˈe. ˈUnaˈeri nia roˈosulia na kwaiogaiˈanga God na Maˈa kia.

5 Nau ku oga kuke faˈadufa God tutua firi! ˈIu nia ke ˈunaˈeri.

Taˈi Faˈarongoˈanga Leˈa goˈo

6 Nau ku ˈarefo naˈa ana ru neˈe kamu sasia, osiˈana nia noaˈa kasi tau goˈo muka siki tau naˈa faˈasia God neˈe fili kamu naˈa ˈiri muke tua ˈi olofana na kwaiˈofeˈanga sa Christ, ma niniˈari muka faˈamamana naˈa amuˈa ta faˈamanataˈanga matamata laˈu neˈe ti ngwae kira saea ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa.

7 Bore ma na faˈamanataˈanga neˈeri noaˈa laˈu na Faˈarongoˈa Leˈa mamana sulia sa Christ. Ti ngwae goˈo neˈe kira feo kamu, ma kira ka iliili ˈuana rokisilana na Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Christ.

8 Ma sui bore ˈana diˈia kamiˈa nama ta ˈainsel faˈasia ˈi langi neˈe ke faˈatalo ˈani fuamuˈa ta faˈarongoˈanga neˈe matamata faˈasia tae neˈe kami faˈatalo naˈa ˈani fuamuˈa ˈi naˈo, nia bolo faˈinia God ke ˈui ˈania ngwae neˈeri saena mafula neˈe duˈaduˈa kasi mae.

9 Diˈia ba kami saea ka sui naˈa maˈi ˈi naˈo, ma nau ku saea laˈu fuamuˈa: Diˈia ta ngwae ke faˈataloˈania fuamuˈa ta faˈamanataˈanga neˈe ka matamata faˈasia na tae neˈe kamu faˈamamana ana ka sui naˈa, nia bolo faˈinia God ke ˈui ˈania ngwae neˈeri saena mafula neˈe duˈaduˈa kasi mae.

10 Kaidaˈi nau ku saea alaˈanga neˈeri ki, noaˈa naisi sasi laˈu ˈuana ngwae ki neˈe kike auraˈe nau. Noaˈa liu. Ma nau ku oga lala God ˈana talana neˈe ke auraˈe nau. Diˈia nau ku sasi ˈuana neˈe ngwae ki kika oga nau, ˈirai ma nauˈa noaˈa laˈu ngwae ni rao sa Christ.

Alaˈanga sa Paul sulia kaidaˈi sa Jesus filia fuana lifurongoˈanga

11 Ngwaefuta kina ma ngwaingwaena kina ana sa Christ, nau ku saea fuamuˈa, na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe nau ku faˈarongo ˈani, nia noaˈa laˈu ru neˈe talaˈae maˈi faˈasia na ngwae ki.

12 Noaˈa nau kusi ngalia laˈu faˈasia ta ngwae, ma noaˈa ta ngwae kasi faˈamanata nau goˈo ˈani. Bore ma sa Jesus Christ lala neˈe tala faˈataˈinia fuaku.

13 Kamu rongoa taˈifau naˈa sulia na tualaku maˈi ˈi naˈo, kaidaˈi ba nau ku foˈosia ˈua God diˈia na Jiu ki kira sasia. Kamu rongoa logo ba nau ku maˈudua liu naˈa ngwae faˈamamana God ki, ma nau ku iliili liu ˈuana takalongaˈilada.

14 Kaidaˈi nau ku ˈalako ˈua, ˈorolana na ngwae Jiu ki neˈe kira ˈalako faˈi nau, nau ku liufida ˈani roˈongaˈa sulia na faˈamanataˈanga kami Jiu ki ma sulia na falafala koˈo bora kami ki.

15 Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, sulia
kwaiˈofeˈanga God ˈi naˈona mala neˈe
nau ku futa, God nia fili nau naˈa fuana
raoˈa nia ki.
16 Ma God ka saeleˈa fuana faˈataˈilana
na Ngela nia fuaku, fasi ˈiri nau kui
faˈataloˈania na FaˈarongoˈaLeˈa sulia sa
Jesus fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Ma
kaidaˈi God nia ka faˈataˈinia naˈa Ngela
nia fuaku, nau kusi leka naˈa siana ta
ngwae ˈiri nia ka faˈamanata nau.
17 ˈUnaˈeri noaˈa nau ku ˈiri leka ˈalaˈa
ˈuana ˈi Jerusalem fuana lisilana na ngwae
neˈe kira lifurongo etaeta aku ki. Nau ku
leka lala ˈaku ˈuana abaˈi kula ˈi Arabia,
sui nau ku oli laˈu maˈi ˈuana ˈi Damaskas.
18 Sui buri ˈana uulu faˈi ngali ki, nau ku
fiˈi leka ˈuana ˈi Jerusalem fuana lisilana
sa Peter, ma nau ku tua faˈinia sulia na
akwala ma lima asoa.
19 Ma nau ku alaˈa logo faˈinia sa James,
na ai burina na Aofia, bore ma nau noaˈa
kusi lisia ti lifurongo laˈu.
20 Ma na ru neˈe ki taˈifau niniˈa nau ku
keresia kwau fuamuˈa na ru mamana ki
taˈifau goˈo. God ka saiana nau noaˈa kusi
soke.
21 ˈI buri, nau ku leka laˈu ˈuana abaˈi
kula ˈi Siria ma ˈi Silisia ki.
22 Ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae
faˈamamana sa Christ ki saena abaˈi kula
ˈi Judea, noaˈa kira kasi sai goˈo aku.
23 Kira sai goˈo ˈada ana na alaˈanga
neˈe ti ngwae neˈe alaˈa suli nau kika
ˈuri, “Na ngwae ba maˈudu kia ˈi naˈo
ma ka iliili ˈuana faˈalilana na ngwae
faˈamamana sa Christ ki neˈana. Kaidaˈi
neˈe, nia faˈarongo naˈa sulia sa Christ fasi
ˈiri na ngwae ki kika faˈamamana ana.”
24 Ma osiˈana faˈarongoˈa neˈe kira ka
baˈatafea naˈa God fafia tae ki neˈe nau
ku sasiˈi.

2

Na faˈinaˈonaˈo ˈi Jerusalem ki alafafia na faˈamanataˈanga sa Paul

1 ˈI buri ˈana taˈi akwala ma fai faˈi
ngali, nau ku fiˈi oli laˈu ˈuana ˈi Jerusalem
faˈinia sa Banabas, ma nau ku baˈea sa
Titus ka leka logo faˈi keroˈo.
2 God neˈe oga nai leka ˈi neˈeri sulia
faˈataˈinga nia fuaku. Ma ana kaidaˈi
nau ku alaˈa fiku faˈinia na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki ˈi Jerusalem taˈifilida, ma
nau ku fada leˈa ana na FaˈarongoˈaLeˈa
neˈe nau ku faˈamanata ˈani fuana na ng-
wae noaˈa laˈu Jiu ki. Nau ku faˈarongoa
na faˈinaˈonaˈo neˈeri ki sulia na raoˈa nai
taˈifau, ˈiri neˈe kike alafafia, ˈasu ˈubani
nau kutu laga ulafu goˈo ˈaku ana raoˈa
neˈe.
3 Sa Titus na ngwae neˈe tua faˈi nau,
nia noaˈa laˈu ngwae Jiu, bore ma ng-
wae ˈi Grik, ma na faˈinaˈonaˈo ki kira
kasi suˈumaˈi nia goˈo fuana na ˈolo
faˈataˈinga.
4 Kaimili alaˈa sulia ru neˈe ki, osiˈana
ti ngwae neˈe kira kwaiilifaˈi neˈe kira
saea kira faˈamamana, kira oga nia ke ˈolo
faˈataˈinia nama. Na ngwae neˈeri ki kira
leka ago maˈi fuana faˈalilana na fitoˈonga
neˈe kami ngali goˈo sa Jesus Christ fuana
faˈamaurilamiˈa. Kira oga kike tuaraˈi
kaimili fuana roˈongaˈa sulia na taki ki.
5 Ma kami kasi ala goˈo fafia na ngwae
ˈosoˈoso neˈeri ki ana ta taˈi kaidaˈi tiˈitiˈi
bore, sulia noaˈa kami kasi oga kika faˈalia
na mamanaˈanga ana FaˈarongoˈaLeˈa
neˈe kamu faˈamamana naˈa.
6 Ma na faˈinaˈonaˈo neˈe ngwae ki
alafafida ˈi Jerusalem, noaˈa kira kasi saea
goˈo ta ru faolu fuaku sulia faˈamanata
ˈanga nau. (Bore ma noaˈa naisi ˈabera
goˈo sulia ngwae neˈe ki, neˈe ti ngwae
fia kiraˈa ngwae ˈinotoˈa ki. Osiˈana
talitoˈona God goˈo neˈe saiana ke saea
neˈe ngwae nia ˈinotoˈa.)
7 ˈUnaˈeri na faˈinaˈonaˈo neˈeri ki,
taˈi ru neˈe kira tala lisia neˈe God nia
kwatea naˈa raoˈa neˈe fuaku fuana na
faˈataloˈanga ˈani fuana ngwae noaˈa laˈu
Jiu ki, diˈia logo neˈe nia kwatea fuana sa
Peter na raoˈa fuana na faˈataloˈanga ˈani
fuada Jiu ki.
8 Sulia God neˈe alu nau, nau ku li-
furongo fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki,
diˈia logo neˈe nia alua sa Peter ka li-
furongo fuada ngwae ˈi Jiu ki.
9 Sa James, ma sa Peter, faˈinia sa John,
neˈe ngwae faˈinaˈonaˈo ki, kira saiana
neˈe God kwatea na raoˈa talingaˈi neˈe
fuaku fuana faˈatalongaˈilana fuana ng-
wae noaˈa laˈu Jiu ki. Nia neˈe kwate
kira ka sama ana lima ˈoloˈolo amiroˈo sa
Banabas, fasi ˈiri ke faˈataˈinia neˈe kira
alafafi keroˈo ka rao ˈi safitamuˈa ngwae
noaˈa laˈu Jiu ki, ma kira ka rao ˈi safitada
ngwae ˈi Jiu ki.
10 Ma taˈi ru goˈo neˈe kira oga keroˈo ke
manata toˈona na kwaiˈafiˈanga fuana ng-
wae dalaˈa ki safitana ngwae faˈamamana
God ki ˈi Jerusalem. ˈIu, ru neˈeri neˈe nau
ku ngangata liu fuana sasilana.

Sa Paul balufia sa Peter

11-13 Kaidaˈi sa Peter dao ˈi Antiok, nia
ka fanga goˈo ˈana faˈinia ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki. Sui, ti ngwae Jiu neˈe sa
James baˈeda maˈi kira ka dao ˈi neˈeri.
Na ngwae neˈeri ki manata ˈuri, “Diˈia
noaˈa ta ngwae kasi ˈolo faˈataˈinia, niaˈa
noaˈa laˈu na ngwae mamana sa Christ.”
Goˈo ma, sa Peter noaˈa kasi fanga naˈa

fa'inia ngwae noa'a la'u Jiu ki.* Nia sasi
'una'eri du'ungana ne'e nia ma'u 'ani oli
su'usu'u 'anga fa'inia na ngwae Jiu ki ne'e
kira leka ma'i fa'asia 'i Jerusalem. Ma
ti Jiu ne'e kira fa'amamana logo ana sa
Christ, kaida'i kira lisia sa Peter ne'e sasi
'una'eri, kira ka ma'u logo di'ia sa Peter,
ma kira ka 'iri fanga logo fa'inia ngwae
noa'a la'u Jiu ki. Ma sa Banabas bore ka
sasi logo sulida.
14 Bore ma kaida'i ne'eri, nau ku lisia
kira rora osi'ana noa'a kira kasi ro'osulia
na mamana'anga 'ana Fa'arongo'a Le'a.
Ma nau ku balufia sa Peter 'i safitana ng-
wae 'oro ne'e kira fa'amamana ki, osi'ana
nia rora liu na'a. Ma nau ku fata 'uri
fuana, "'Ae'o na ngwae 'i Jiu, bore ma
'oko danga na'a 'amu 'ani falafala ngwae
'i Jiu ki, ma 'oko tua na'a 'amu di'ia ta
ngwae ne'e noa'a la'u Jiu ki. Kira noa'a
la'u ngwae Jiu ki nini'a. 'Oko rora liu na'a
kwa ne'e 'oko su'uma'inia ngwae noa'a
la'u Jiu ki fuana ro'onga'a sulia falafala
Jiu ki."

Jiu ki fa'inia ngwae noa'a la'u Jiu ki kira mauri du'ungana fa'amamana'anga kira

15 Nia mamana na'a kami futa ma'i ana
na Jiu ki, ma kami noa'a la'u na ngwae
kwaita ki ne'e kira kasi donga taki sa
Moses ki.
16 Ma kami'a Jiu ki saiana ne'e ngwae
ke fa'asaga na tualana fa'inia God 'ani
fa'amamana'anga ana sa Jesus Christ, ma
noa'a la'u 'ani ro'onga'a sulia na taki
sa Moses ki. 'Una'eri ne'e kami ka
fa'amamana logo ana sa Christ Jesus fasi
'iri mike saga 'i maana God. God nia
fu'usi 'olo'olo ami'a noa'a la'u osi'ana
na ro'onga'a sulia na taki ki, bore ma
osi'ana lala ne'e kami fa'amamana sa
Christ. Osi'ana na ro'onga'a sulia na taki
ki noa'a kasi totolia ne'e ke fa'a 'olo'olo'a
ta ngwae 'i maana God.
17 Ana kaida'i ne'e, kami'a Jiu ki, kami
lulu 'uana mauri'a ana sa Christ ka liufia
mala na ro'onga'a sulia na taki ki, ma ti Jiu
kira saea kami'a ngwae abula ta'a ki na'a.
'Uri ma, nia fada 'ani sa Christ ne'e kwate
kami ka abula ta'a, du'ungana ne'e kami
fa'asia dongalana na taki ki? Nia noa'a
kasi 'una'eri la'u.
18 Bore ma di'ia nau ku oli, ma nau ku
fa'amamana la'u na taki ki ne'e nau ku
'aila na'a 'ani, nau ku 'asi nau na'a saena
na abula ta'anga'a.
19 Kaida'i nau ku tua sulia na taki ki,
nau ku lisia fuila noa'a naisi fito'o ana
dongalana taki ki fasi 'iri ne'e nai 'olo'olo
'i na'ona God. Nia ne'e nau ku danga na'a
'ania na taki 'iri ne'e nai tua sulia God.
20 God nia 'ado nau fa'inia sa Christ ne'e
nia mae ana 'ai rara folo. Nia ne'e nau
ku mae na'a, bore ma sa Christ ne'e tua
saena maurilaku. Ma na mauri'a ne'e
nau ku to'o ana ana kaida'i ne'e, nau ku
mauri 'ani na fa'amamana'anga nau ana
na Ngela God. Nia alafe fuaku, ma ka mae
fasi 'iri ke fa'amauri nau.
21 God nia ka alafafi kulu du'ungana na
kwai'ofe'anga nia. Noa'a naisi 'aila 'ania
na kwai'ofe'anga nia. Ma di'ia ta ngwae
ke saga fa'inia God du'ungana na taki ki,
nia fa'ata'inia ne'e na maelana sa Christ
dalafa'a go'o 'ana.

3

Na ro'onga'a sulia na taki ki nama na fa'amamana'anga ana sa Jesus

1 Kamu ngwae ana 'i Galesia, kamu
gwaubali'a! Nau ku fada ta'ifau na'a
fuamu'a na maelana sa Jesus Christ ana 'ai
rara folo. Bore ma nia di'ia ti ngwae nini'a
feo kamu 'uana fa'amanata'anga rora ki!
2 Nau ku oga muke saiana ta'i ru 'uri:
Kamu 'iri kwaloa la'u na Ano'i ru Abu
God osi'ana ne'e kamu ro'o sulia na taki
sa Moses ki, bore ma du'ungana lala ne'e
kamu fa'amamana na Fa'arongoa Le'a
sulia sa Jesus, ma muke fito'o ana.
3 Kamu gwaubalia liu na'a. Na Ano'i
ru Abu ne'e kwate ma 'oko tala'ae ana
mauri'a saena tua'a faolu, bore ma ta'ena
kamu ili 'uana sasilana na rao'a Ano'i
ru Abu ki 'ania ngasingasi'anga kamu ki
talamu'a.
4 Kamu fa'amanifi liu na'a osi'ana na
fito'onga kamu ana sa Jesus. Di'ia kamu
oli fa'asia ma muka sasi la'u sulia na taki
sa Moses ki, na fito'onga kamu ke funu.
5 Nau ku oga muke malinga'inia ne'e
sulia na kwai'ofe 'anga God, nia kwate
sakonga'i ana na Ano'i ru Abu nia
fuamu'a, ma nia ka fulia na ru ni
'arefo'anga ki 'i safitamu'a, noa'a la'u
du'ungana ne'e kamu ro'o sulia na taki ki,
bore ma sulia lala na fito'onga kamu ana
sa Jesus.
6 Ma muke manata basi sulia sa Abra-
ham, na Kerekere'a Abu ba fata 'uri,
"Nia fa'amamana ana God, ma God ka
alafafia nia'a ngwae 'olo'olo sulia na
fa'amamana'anga nia."

* **2:11-13** Jiu ne'e kira dau sulia na taki sa Moses ki, noa'a kira kasi fanga fiku fa'inia ngwae ne'e noa'a la'u Jiu ki. Kira fia kira ke ba'a sua ana kaida'i kira sama to'ona ma kika 'ania na fanga ana ngwae noa'a la'u Jiu ki. Levitikus 11; Acts 11 * **3:7** Ngela sa Abraham fada 'ani ta'i ana ngwae God ki.

7 Muke saiana sa tai bore ˈana neˈe ke
faˈamamana ana God, niaˈa na ngela sa
Abraham.*
8 Na Kerekereˈa Abu nia fata ˈuri
maˈi ˈi naˈo, God ke baˈa fuˈusi ˈoloˈolo
ana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki ˈani
faˈamamanaˈanga. Ma God ka faˈarongo
ˈani faˈarongoˈa leˈa neˈe fuana sa
Abraham ka ˈuri, “Nau kui baˈa faˈaleˈa
na ngwae ki taˈifau sulia ˈaeˈo.”
9 ˈIu, sa Abraham faˈamamana, ma God
ka ˈoilakitaˈinia. ˈUnaˈeri logo, sa tai
bore ˈana neˈe kira faˈamamana, God ke
faˈaleˈada diˈia sa Abraham.
10 Sa tai faˈida bore ˈana neˈe kira
manata fasi God nia alafafida neˈe kira
saga osiˈana kira roˈosulia na taki ki, kike
baˈa ngalia na kwaˈikwaˈinga faˈasia God.
Duˈungana neˈe Kerekereˈa Abu ba nia
fata ˈuri, “Sa tai bore ˈana neˈe noaˈa kasi
ˈidufaˈi roˈosulia na taki ki taˈifau, kike
baˈa ngalia kwaˈikwaˈinga faˈasia God.”
11 Ma nia madako liu naˈa noaˈa ta
ngwae kasi saga faˈinia God ana na taki
ki, sulia na Kerekereˈa Abu nia fata laˈu
ˈuri, “Sa tai bore ˈana neˈe kira ˈoloˈolo
faˈinia God osiˈana na faˈamamanaˈanga,
kike baˈa mauri firi.”
12 Na falafala ana mauriˈa sulia
faˈamamanaˈanga noaˈa ˈiri diˈia laˈu na
falafala ana dongalana na taki sa Moses
neˈe alaˈa ˈuri, “Diˈia ˈoko oga ˈoke dao
toˈona mauriˈa osiˈana roˈongaˈa sulia
na taki, ˈoke roˈo nama sulia taki aliˈafu
God.”
13 Na kwaˈikwaˈinga neˈe ˈita maˈi
faˈasia na taki ki, sa Christ nia lafua
naˈa faˈasi kia, ma ka ngalia naˈa talana.
Sulia neˈe Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri,
“Na ngwae neˈe kira saungia ˈi tufungana
ˈai, nia mae duˈungana nia ngalia na
kwaˈikwaˈinga ana God.”
14 Sa Christ nia foli olitaˈi kia faˈasia na
kwai matalangaˈinga na taki ki. ˈUnaˈeri
neˈe God ka faˈaleˈa logo na ngwae noaˈa
laˈu Jiu ki ˈania na leˈangaˈa neˈe nia eta
fataˈa ˈani fuana sa Abraham. Ma kuluˈa
taˈifau na ngwae neˈe kulu faˈamamana
ki, kuke toˈo logo ana na Anoˈi ru Abu sulia
na faˈamamanaˈanga neˈe.

Na taki ki faˈinia na fata alangaˈinga God

15 Ngwaefuta ma ngwaingwaena nau
kina ana sa Christ, nau ku fata ˈani
na manataˈanga ana na Kerekereˈa Abu
ka sui naˈa, niniˈari nai fada laˈu na
alangaˈinga neˈe ˈania na manataˈanga
ana ngwae sulia kaidaˈi ki. Diˈia ro
ngwae ki kera sasi ta alangaˈinga, noaˈa
taˈi kasi rokisia naˈa ta kula ana nama
noaˈa keraˈa kasi ˈoia laˈu alangaˈinga
neˈeri. Na alangaˈinga neˈe ni diˈia logo
na alangaˈinga neˈe leka maˈi faˈasia God
fuana sa Abraham faˈinia ˈalako nia.
16 ˈIu, God nia fata alangaˈi faˈinia sa
Abraham ma na ˈalako nia. Na Kerekereˈa
Abu noaˈa kasi fata laˈu ˈuri, “Na ˈalako
ˈoe ki,” neˈe fadalana na ngwae ˈoro ki.
Bore ma nia ka alaˈa lala ˈuri, “Na ˈalako
ˈoe,” neˈe fadalana taˈi ngwae goˈo, ma nia
naˈa neˈe sa Christ.
17 Na fadalana na fatalaku neˈe ˈuri:
God nia eta faˈangasia na fau alangaˈinga
faˈinia sa Abraham, ma ka alangaˈi logo
nia ke baˈa faˈamamana. Nia neˈe na taki
neˈe God nia kwatea fai talangaˈi ma uulu
akwala faˈi ngali naˈa ˈi buri ˈana, nia
ˈafitaˈi liu ka muusia na alangaˈinga neˈe
God alangaˈi ˈani fuana sa Abraham.
18 Si diˈia God kwatea ru leˈa ki fuaka
duˈungana neˈe kulu roˈosulia na taki
ki, ˈirai noaˈa nia kasi kwatea sulia na
fata alangaˈinga nia. Bore ma osiˈana na
alangaˈinga nia, nia neˈe God ka kwate
sakongaˈi ana ru leˈa ki fuana sa Abraham.
19 Faˈuta neˈe God ka kwatea na taki
ki? God kwatea na taki ki laˈu ˈi burina
alangaˈi ˈanga nia, fasi ˈiri ke faˈataˈi
madako ana abula taˈangaˈa ki, leleka ka
dao ˈana asoa neˈe ˈalako sa Abraham,
sa Christ, neˈe God fata alangaˈi ˈani ke
dao maˈi ana. God neˈe kwatea na ˈainsel
ki ˈiri kike kwatea na taki ki fuana sa
Moses. Ma sa Moses neˈe na ngwae ni
ngali alaˈanga, duˈungana nia neˈe ngalia
maˈi na taki ki, ma ka kwatea fuana na
ngwae ki.
20 Bore ma kaidaˈi God nia fata alangaˈi
fuana sa Abraham, nia kasi oga naˈa ta
ngwae ni ngali alaˈanga, osiˈana nia sasia
naˈa ru neˈeri taˈifilia.

Na ru neˈe taki ki leka maˈi fuana

21 ˈUri ma na taki sa Moses ki nia ˈiri
alafafia na fata alangaˈinga God ki? Noaˈa
liu! Si diˈia God nia kwatea na taki neˈe ka
faˈamauria na ngwae ki, ˈirai na ngwae ki
kike roˈosulia, ma kike saga naˈa ˈi maana
God.
22 Bore ma, na Kerekereˈa Abu nia
saea neˈe ngwae ki taˈifau kira oga abula
taˈangaˈa, ma noaˈa kira kasi bolo naˈa
faˈinia daua sulia na taki ki. ˈUnaˈeri neˈe
God ka kwatea na fata alangaˈinga ˈania
na mauriˈa firi fuana na ngwae neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus Christ ki.
23 ˈI naˈona mala na kaidaˈi neˈe
faˈamamanaˈanga ana Jesus Christ nia dao
maˈi, God nia goni kulu Jiu ki olofana na
taki sa Moses ki, leleka ka dao ana kaidaˈi
God nia faˈataˈinia na tala faolu sulia na
faˈamamanaˈanga ana sa Christ.

24 Na taki ki ka lia suli kulu leleka
ka dao ana kaidaˈi sa Christ nia dao
maˈi. ˈUnaˈeri burina sa Christ nia dao
naˈa, kuke saga ˈi maana God, osiˈana na
faˈamamana lana.
25 ˈIu, ma na taki ki noaˈa kasi lia naˈa
suli kia ˈi niniˈari, osiˈana kaidaˈi fuana
faˈamamanaˈanga ana sa Christ nia naˈa
faˈi kia.

Na ngwae faˈamamana ana sa Jesus ki kira ngela God ki naˈa

26 Kamuˈa taˈifau neˈe ngela God ki naˈa,
duˈungana na faˈamamanaˈanga kamu
ana sa Christ Jesus.
27 Kamu siuabu taˈifau naˈa ka
faˈataˈinia neˈe kamu ˈado naˈa faˈinia
sa Christ, ˈunaˈeri neˈe mauriˈanga kamu
ke diˈia naˈa sa Christ.
28 Nia neˈe, ka noaˈa naˈa ta mataliˈanga
ˈi safitana na ngwae ˈi Jiu ki ma na ngwae
noaˈa laˈu Jiu ki, ma na ngwangwane ki
faˈinia na kini ki, ma na ngwae rao ˈoˈo
ki faˈinia ngwae neˈe noaˈa ta ngwae kasi
ˈaˈana fuada ki. Kamuˈa taˈifau, kamu
bolo goˈo ˈi maana God, duˈungana kamu
tua ˈani fikuˈa faˈinia sa Christ Jesus.
29 Osiˈana kamuˈa neˈe ngwae sa Christ
ki naˈa, ˈunaˈeri kamuˈa logo neˈe ngela
ana kwalafa sa Abraham ki, ma muke
baˈa ngalia faˈaleˈa ˈanga God nia fata
alangaˈiniˈi fuana sa Abraham.

4

1 Nau ku oga nai taˈi fada madakola laˈu
ana ru neˈe nau ku fata sulia, diˈia ta
ngwae nia toˈo ana ta ngela, nia ke baˈa
kwatea ru nia ki taˈifau fuana. Bore ma
ana kaidaˈi neˈe ngela neˈeri nia tiˈitiˈi
ˈua, nia diˈia ta ngwae rao goˈo ˈana,
osiˈana noaˈa nia kasi ˈaˈana ˈua fuana
liaˈa sulia na alu ruˈanga nia ki talana.
2 Kaidaˈi nia tiˈitiˈi ˈua, ti ngwae neˈe
kira lia sulia alu ruˈanga fuana, leleka ka
dao ana kaidaˈi neˈe maˈa nia ˈolea.
3 Nia ˈunaˈeri logo, ˈi naˈo maˈi ana
kaidaˈi kami Jiu ki ˈiri faˈamamana ˈua
ana sa Christ, kami roˈo lala sulia na taki
ki ana tuaˈa saena magalia, diˈia ta ngwae
rao ˈoˈo neˈe nia rao goˈo sulia fatalana na
gwaungaˈi nia.
4 Ma ana kaidaˈi neˈe God nia ˈolea nia
dao naˈa maˈi, nia kwatea maˈi Ngela nia
ˈi saena magalia. Nia ka ngwaeˈa, ma ka
futa ana kini, ma nia ka roˈosulia na taki
kami Jiu ki.
5 Nia ka sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri ke logea sa
tai faˈida neˈe na taki ki dau fafida, ˈiri ke
kwatea kuluˈa na ngela God ki.
6 Osiˈana neˈe kuluˈa na ngela God ki
naˈa, nia kwatea na Mangoˈi ru Ngela
nia ka tua saena na maurilakulu. Ma na
Mangoˈi ru nia ka kwate kuke foˈo ˈuri,
“Maˈasi ˈae, Maˈasi ˈae.”
7 Ma kamu noaˈa laˈu na ngwae rao ˈoˈo
ki. Bore ma kamuˈa na ngela gwaumauri
God ki naˈa. Ma osiˈana neˈe kamu ngela
gwaumauri nia ki naˈa, nia ke baˈa kwatea
ru ki taˈifau neˈe nia alua fuana kwatelana
fuana na ngela nia ki.

Sa Paul manata ˈabera fuana ngwae ˈi Galesia ki

8 Ana kaidaˈi noaˈa kamu kasi sai ˈua
ana God, ru matamata neˈe noaˈa laˈu
god mamana ki neˈe kira gwaungaˈi fafia
maurilamuˈa.
9 Bore ma ana kaidaˈi neˈe naˈa, kamu
sai naˈa ana God nama nau ku fata ˈuri,
God sai naˈa amuˈa. ˈUri ma faˈuta laˈu
neˈe muka oli, muka roˈo laˈu sulia na taki
ki ana tuaˈa saena magalia? Ru neˈeri ki
noaˈa kasi fulia goˈo ta ru leˈa fuamuˈa.
Ma faˈuta neˈe kamu ka oga laˈu raoˈa
fuada?
10 Nau ku rongoa kwau neˈe kamu dau
sulia na ru neˈe taki Jiu ki saea fuana
faˈadoelana asoa ana Sabat ki, ma na
fafangaˈa ana madamo faolu ki, ma na
kaidaˈi talingaˈi ki saena faˈi ngali ki.
11 Nau ku manata ˈabera liu ˈani kamu,
ˈasu ˈubani na raoˈa niniˈa nau ku sasia
fuana ˈafilamuˈa fuana daoˈa toˈona na
mauriˈa faolu kata fiˈi funu.
12 Ngwaefuta kina ma ngwaingwaena
kina ˈae, nau ku amasi kamu, muke sui
naˈa faˈasia na roˈongaˈa sulia na taki sa
Moses ki, diˈia logo nini nau ku sui naˈa
faˈasia. Duˈungana neˈe nau ku sui naˈa
faˈasia taki sa Moses ki, diˈia logo neˈe
kamu sui faˈasiˈi ˈi naˈo.

Asoa sui toli ki, kamu ˈiri sasia goˈo ta
ru rora aku.
13 Kamu sai logo ana kaidaˈi ba nau
ku faˈatalo ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa
fuamuˈa, nau ku mataˈi ba, bore ma
nia niniˈa kosi nau ˈiri nai faˈatalo ˈani
Faˈarongoa Leˈa fuamuˈa.
14 Ma sui bore ˈana nau ku mataˈi, ma
nau ku kwatea ˈafitaˈiˈanga doe fuamuˈa,
noaˈa kamu kasi manata taˈa goˈo fuaku,
ma kamu kasi ˈaila goˈo ˈani nau. Ma
kamu kwalo nau ka diˈia neˈe kamu
kwaloa logo ta ˈainsel faˈasia God nama sa
Christ Jesus talana naˈa.
15 Ma ana kaidaˈi neˈeri, kamu saeleˈa
liu. Nau ku saiana neˈe na kwaima ˈanga
kamu fuaku nia gwaˈi linga. Diˈia nau
ku gania bore maamuˈa fuana ˈafilaku,
kamu kasi luia goˈo faˈasi nau. ˈUri ma
na saeleˈa ˈanga ba kamu, nia naˈa ˈi faˈi
niniˈa?

16 ˈUri ma kulu malimaeˈa laˈu ˈi safi-
takulu, duˈungana nau ku fata ˈani ma-
manaˈanga niniˈari?
17-18 Nia leˈa liu fuana ta ngwae ka fata
liana ti ai matamata diˈia nia sasi fuana
leˈangaˈa. Nia mamana liu, ma noaˈa
laˈu ana kaidaˈi niniˈa nau ku tua goˈo
faˈi kamu, bore ma ana kaidaˈi nau ku
tua tau logo faˈasi kamu. Ma na ngwae
ba kira rao ngangata fuana rokisilana na
Faˈarongoˈanga Leˈa, kira oga liu kike fata
liamuˈa, bore ma noaˈa nia kasi leˈa goˈo
fuamuˈa. Taˈi ru neˈe kira oga naˈa neˈe
muke tua matali amuˈa faˈasi nau, fasi ˈiri
kira goˈo neˈe muke dongada.
19 Ngela nau kina ˈae ana sa Christ, na
manataku nia fii liu laˈu suli kamu, diˈia
ta kini nia karangi ka faˈafuta ngela nia.
Na fiiˈa neˈe noaˈa kasi sui leleka ka dao
ana asoa neˈe muke faˈamamana goˈo ana
sa Christ taˈifilia.
20 Ana kaidaˈi neˈe, nau ku oga liu
nai tua faˈi kamu, ˈiri neˈe naisi alaˈa
ngasingasiˈa laˈu ˈuri fuamuˈa. Nau ku
kina naˈa ta ru neˈe nai saea laˈu fuamuˈa!

Sa Paul fata sulia ˈi Hega faˈinia ˈi Sera

21 Nau ku saefilo kamu basi, tai amuˈa
neˈe oga roˈongaˈa sulia na taki ki ˈiri nia
ke mauri, ˈUri ma kamu sai leˈa naˈa ana
tae neˈe taki ki saea?
22 Na Kerekereˈa Abu saea sa Abraham
toˈo ana ro ngela ngwane ki. Ta ngela, sa
Ishmael, nia futa ana kini ni rao ˈoˈo ˈi
Hega. Ma ta ngela, sa Aesak, nia futa ana
ˈi Sera kini aloge, ma nia naˈa neˈe ˈafe sa
Abraham.
23 Sa Ishmael, na ngela neˈe futa ana ˈi
Hega, na kini rao ˈoˈo, nia futa diˈia goˈo
ˈana na ngela ki taˈifau. Bore ma sa Aesak,
na ngela neˈe futa ana ˈi Sera, na kini neˈe
nia aloge, nia futa sulia na alangaˈinga
neˈe God sasia faˈinia sa Abraham.
24 ˈUnaˈeri neˈe nai fada fulilana na ru
neˈe ki ˈani na tarifulaˈa. Na ro kini neˈe
ki diˈia ro fau alangaˈinga ki neˈe God nia
sasi faˈinia ngwae nia ki. ˈI Hega diˈia
na fau alangaˈinga ana na taki neˈe fuli
gwauna na ua ˈi Saenae saena abaˈi kula
ˈi Arabia, kula neˈe God kwatea na taki ki
fuana sa Moses ana. Na ngwae neˈe kira
donga na alangaˈinga ana taki, kira goˈo
neˈe rao ˈoˈo ˈi olofana na taki. Ma nia
diˈia ˈi Hega na kini rao ˈoˈo neˈe, nia taˈi
filia ke baˈa alua ngela neˈe kira rao ˈoˈo
ki.
25 Ma ˈi Hega neˈe nia uu ˈani na ngwae
ˈi Jerusalem ˈi taˈena, osiˈana neˈe kira tua
goˈo ˈada fuana raoˈa fuana taki sa Moses
ki.
26 Bore ma ˈi Sera neˈe uu ˈani Jerusalem
ˈi langi. Nia aloge, ma nia diˈia teˈa fuaka
ngwae neˈe kulu fitoˈo ana sa Jesus ki.
27 Na ru neˈeri neˈe sa Aesea nia fata
sulia saena na Kerekereˈa Abu ka ˈuri,
“Na kini neˈe kamu ˈabaraˈa ki, ma noaˈa
kamu kasi sai goˈo ana ˈua na nonifiiˈa ana
ngela, muke saeleˈa, ma muke ako saeleˈa
amuˈa. Sulia na kini neˈe araˈi nia faˈasia,
nia toˈo ana ngela ˈoro ka liufia na kini
neˈe na araˈi nia tua faˈinia.”✡
28 Ngwaefuta nau kina ma ngwaing-
waena kina, kamuˈa neˈe ngela God ki
sulia na alangaˈinga nia, diˈia sa Aesak
ba nia futa ana ˈi Sera, duˈungana God
alangaˈi fuana sa Abraham.
29 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Ishmael, na
ngela ˈi Hega neˈe nia futa maˈi diˈia na
ngela ki taˈifau goˈo ˈana saena magalia,
nia maˈudua sa Aesak na ngela ˈi Sera,
neˈe futa sulia na ngasingasiˈanga ana
Anoˈi ru Abu God. Ma nia ka ˈunaˈeri logo
ana kaidaˈi neˈe, na ngwae neˈe kira rao
fuana taki ki, kira maˈudu kulu ana kaidaˈi
neˈe.
30 ˈUri ma na Kerekereˈa Abu nia fata
faˈuta baniˈa? Nia fata ˈuri ba, “Ifulani
na kini rao ˈoˈo neˈe faˈinia na ngela nia,
kira ke leka tau kwau ˈada. Duˈungana na
ngela kini rao ˈoˈo neˈe noaˈa kasi totolia
ke ngalia ta ru ana toˈoruˈa maˈa keraˈa,
sulia na ru ki taˈifau neˈe fuana sa Aesak
na ngela neˈe futa sulia na alangaˈinga
neˈe nia aloge.”
31 Ngwaefuta kina ma ngwaingwaena
kina ˈae, nia ˈunaˈeri logo, kuluˈa noaˈa
laˈu ngela ˈi Hega ki neˈe kulu rao ˈoˈo
olofana na taki. Kuluˈa ngela ˈi Sera ki lala,
osiˈana kulu fitoˈo ana sa Jesus.

5

Sa Christ nia loge kia taˈifau

1 Sa Christ neˈe nia loge kia naˈa, fasi ˈiri
kuke tua saka dola naˈa. ˈUnaˈeri muke uu
ngasi, ma muke tua naˈa diˈia na ngwae
neˈe kira aloge ki, ma ka noaˈa laˈu na
ngwae ni rao ˈoˈo ki fuana taki sa Moses.
2 Sailinga basi! Nauˈa sa Paul, nau ku
alaˈa kwau fuamuˈa, diˈia neˈe kamu ˈolo
faˈataˈinia fasi ˈiri muke saga ˈi naˈona
God ma muke mauri, noaˈa liu sa Christ
kasi faˈamauri kamu goˈo.
3 Nau ku fata totongaˈi laˈu fuana ta ng-
wae neˈe alaˈania fuana ˈolo faˈataˈinga,
nia ke sasi nama sulia na taki laˈulaˈu sa
Moses ki.
4 Sa tai amuˈa neˈe kira iliili ˈuana
sagaˈa ˈi maana God ˈani roˈongaˈa su-
lia na ru neˈe na taki ki saea, kike
baˈa tua matali naˈa faˈasia sa Christ,

✡ **4:27** Aesea 54:1

ma kike foˈada talada naˈa faˈasia na
kwaiˈofeˈanga God.
5 Bore ma Anoˈi ru Abu kwatea kulu
ka manata toˈo neˈe God ke alafafi kulu,
osiˈana fitoˈonga kulu ana sa Christ.
6 Duˈungana kaidaˈi neˈe kulu ˈado naˈa
faˈinia sa Christ Jesus, ma diˈia ta ngwae
nia ka ˈolo faˈataˈinia nama noaˈa kasi
ˈolo faˈataˈinia, nia noaˈa kasi matamata
goˈo. Na ru ˈinotoˈa lala neˈe na fitoˈonga
ˈoe neˈe kwatea ma ˈoko alafe fuana
ngwae ki taˈifau.
7 ˈI naˈo maˈi, faˈamamanaˈanga kamu
ana sa Jesus nia leˈa liu. Bore ma taˈena,
ta ngwae nama niniˈa balilia manatamuˈa
ka ˈuri naˈa faˈasia na faˈamanataˈanga
mamana neˈe.
8 God noaˈa kasi sasi ˈunaˈeri,
duˈungana nia neˈe fili kamu ˈiri muke
faˈamamana ana sa Christ.
9 Bore ma ta kala faˈamanataˈanga rora
tiˈitiˈi neˈe nia ˈi safitamuˈa ke sifolia
kamuˈa taˈifau, diˈia ta kala isi tiˈitiˈi ba
nia ke sifolia kaˈakaˈa ana beret taˈifau.
10 Nau ku manata toˈo neˈe noaˈa kamu
kasi faˈamamana ana faˈamanataˈanga
rora neˈana, osiˈana neˈe kulu ratai naˈa
faˈinia sa Christ ˈani fitoˈonga. Ma sa tai
mo* niniˈa kwatea na manata ˈaberaˈanga
fuamuˈa, nau ku saiana, nia ke baˈa ngalia
naˈa kwaˈikwaˈinga faˈasia God.
11 Ngwaefuta nau kina, nau noaˈa kusi
faˈatalo ˈani neˈe ngwae ke ˈolo faˈataˈinia
nama, sui bore ˈana ti ngwae saea neˈe
nau ku sasi ˈunaˈeri. Sulia diˈia nau
ku faˈamanata ˈunaˈeri, ma faˈuta mo
neˈe na ngwae Jiu ki kika faˈakaisi nau
goˈo ˈada re? Bore ma kira saetaˈa
fuaku, duˈungana nau ku fata sulia na
maelana sa Christ ana ˈai rara folo fuana
faˈamaurilana na ngwae ki.
12 Ti ngwae kira kwatea man-
ata ˈaberaˈanga fuamuˈa ana
faˈamanataˈanga kira ki sulia na ˈolo
faˈataˈi ˈanga. Sali kira fia fasi God nia
saeleˈa fafia kaidaˈi kira ˈolo faˈataˈinia,
diˈia ˈunaˈeri, faˈuta neˈe kira kasi tala
falasida daofaˈi liu goˈo re?
13 Ma kamuˈa ngwaefuta nau ki, God nia
fili kamu naˈa ˈiri muke sakadolaˈa faˈasia
na taki sa Moses ki. Sui bore ˈana kamu ka
tua sakadolaˈa ˈunaˈeri, noaˈa kamu kasi
manata ˈuri fasi nia leˈa goˈo ˈana fuana
muke roˈosulia na kwaiogaiˈanga taˈa ki
ana nonimuˈa. Bore ma kamu sakadola
naˈa ˈiri muke alafe fuamuˈa, ma muke
ˈafi kamu kwailiu.
14 Sulia na taki sa Moses ki taˈifau kira
fikua goˈo ana taˈi taki neˈe ˈuri, “ˈOke
alafe fuana ngwae ki taˈifau ka diˈia logo
neˈe ˈoko alafe fuamu talamu.”
15 Bore ma si diˈia kamu tua muka fuˈali
kamu diˈia na ru mauri kwasi ki, ˈirai ma
kamu faˈanonifii kamu kwailiu. Muke lia
leˈa ana, ˈasu ˈubani muka fiˈi takalongaˈi
kamu kwailiu.

Na Anoˈi ru Abu faˈinia na kwaio-
gaiˈanga ˈana noni

16 Nau ku fata ˈuri: Diˈia kamu alaˈania
na Anoˈi ru Abu God ka talaˈia na
mauri lamuˈa, muke tua faˈasia na kwaio-
gaiˈanga taˈa ana noni.
17 Duˈungana na kwaiogaiˈanga ana
noni nia fuˈalia na ru neˈe na Anoˈi ru Abu
nia oga, ma na Anoˈi ru Abu ka ˈaila logo
ˈani na ru neˈe noni nia oga. Na ro ru neˈe
kiri kira malimaeˈa adaroˈo kwailiu. Nia
ka faˈataˈinia neˈe, diˈia na Anoˈi ru Abu
nia talaˈi kamu, nia ˈafitaˈi fuana muke
sasi ta ru bore ˈana neˈe kamu oga sasilana
fuana faˈatolilana kwaiogai ˈanga taˈa ana
noni.
18 Diˈia na Anoˈi ru Abu nia talaˈi kamu
naˈa, na taki faˈasia sa Moses ki noaˈa kasi
gwaungaˈi naˈa fafi kamu.
19 Kulu saiana na ru taˈa ˈuri ki neˈe
ˈita maˈi faˈasia na kwaiogaiˈanga taˈa ana
noni: ˈusuˈa, ma manata bulibuliˈanga,
ma kui laelaeˈanga.
20 Ma foˈosilana nunuˈi ru kala ki, ma
raoˈa ˈani ˈilalaˈanga ma kelemaˈanga ki.
Ma na malimaeˈanga fuana fuˈanga ki, ma
fata faˈalilana ngwae ki, ma kwaimam-
agolai ˈanga ki, ma balubaluˈanga ki, ma
tuaˈa ˈani ogalaˈanga ki, ma tuaˈa ˈani
barangisiˈanga ki, ma saetaˈanga fuada
kwailiu,
21 ma ˈugaˈa ki, ma kwaˈufilana ru neˈe
ke burasia ngwae, ma masaˈa ˈani ngwaˈe
ngaˈa taˈa ki, ma sasilana logo ru rora ˈoro
ˈunaˈeri ki. Nau ku faˈabasu kamu diˈia ba
nau ku saea ˈi naˈo, sa tai faˈida neˈe kira
sasia ru ˈunaˈeri ki, noaˈa kira kasi totolia
ruˈungaˈa ˈi saena na tuaˈa neˈe God ke
gwaungaˈi fafia.
22 Bore ma na Anoˈi ru Abu nia kwatea
fuana ngwae ki na alafe ˈanga, na sae-
saeleˈa ˈanga, na aroaroˈanga, na mabe
ˈanga tau, na sasi leˈangaˈa, na leˈangaˈa,
na abula mamana ˈanga,
23 na abula enoeno ˈanga, ma na dauˈa
fafia kwaiogai ˈanga ana noni. Diˈia kamu
sasi mo sulia na ru neˈeri ki, noaˈa kamu
kasi ˈoia goˈo ta taki.

* **5:10** Sa tai mo fadalana neˈe ta ngwae faˈinaˈonaˈo saena lalusae ˈi Galesia. Sali sa Paul fata ˈani alaˈanga neˈe, “sa tai mo” ˈiri ka faˈataˈi ˈuana ta ngwae faˈinaˈonaˈo ana fikutaˈi faˈamamana ˈi Galesia, bore ma noaˈa nia kasi talingani laˈu satana.

24 Ma na ngwae neˈe kira toˈo naˈa ana
sa Christ Jesus saena maurilada ki, kira
foto naˈa fafia na kwaiogaiˈanga taˈa lilisu
kira ki ana ˈai rara folo.
25 Osiˈana na Anoˈi ru Abu nia kwatea
naˈa mauriˈa faolu fuaka, nia leˈa fuana
kuke roˈosulia nama na kwaitalaˈi ˈanga
nia saena maurilaka.
26 Alu noaˈa kulu kasi tua ˈani
naunauˈanga, nama suraduˈanga, nama
ˈugalilaka kwailiu.

6

Kwaiˈafiˈanga fuamuˈa kwailiu

1 Ngwaefuta ma ngwaingwaena nau
kina ˈae, diˈia ta ngwae neˈe kamu dao
toˈona nia sasia ta roraˈa, sa tai amuˈa
neˈe na Anoˈi ru Abu nia talaˈia, nia ke
olitaˈinia maˈi faˈasia na taˈangaˈa nia.
ˈOke fata sarafaˈi fuana, ma ˈoko madafi
ˈoe logo ˈasu ˈubani ˈoko fiˈi sasi logo ta
roraˈa diˈia niaˈa.
2 Ma muke ˈafia sa tai bore ˈana neˈe
nia toˈo ana ta ˈafitaˈiˈanga. Ma kaidaˈi
kamu sasi ˈunaˈeri, kamu roˈosulia naˈa
na faˈamanata ˈanga neˈe sa Christ nia
kwatea maˈi.
3 Diˈia ta ngwae nia saea nia ta ngwae
ˈinotoˈa, ma nia kasi ˈafia goˈo ta ngwae,
nia soke nia goˈo ˈana talana. Nia noaˈa
laˈu na ngwae mamana.
4 Alu taˈi taˈi ngwaeˈa amuˈa muke filo
leˈa ana na abulaˈanga kamu ki talamuˈa.
Ma nia ka manata sulia na abulalana nia
leˈa nama noaˈa. Ma diˈia abulalana
nia leˈa, bolo faˈinia nia ke fata leˈa ana
talana. Bore ma nia kasi faˈabolotaˈinia
abulalana talana faˈinia abulalana ta ngwae matamata laˈu.
5 Osiˈana nia ˈunaˈeri taˈi taˈi ngwaeˈa
akulu nia ke tagi sulia abulalana talana.
6 Na ngwae neˈe faˈamanata kamu sulia
fatalana God, bolo faˈinia muke kwatea
nama na kwaiˈafiˈanga ki fuana osiˈana na
faˈamanataˈanga leˈa neˈe.
7 Noaˈa kamu kasi manata rora laˈu
ˈamuˈa sulia na ru niniˈa nau ku saea:
ˈAfitaˈi liu ta ngwae ka sofongaˈinia ta ru
faˈasia God. Na ngwae ke ngalia nama na
kwaiaraˈanga nia faˈasia God duˈungana
ru neˈe nia sasiˈi ki, ka diˈia neˈe ngwae
ka loia nama fufuaˈi ru ki ana ru nia fasiˈi
ki.
8 Diˈia nia kasi mango faˈasia sasilana na
ru taˈa neˈe na nonina ogaˈi ki, nia ke baˈa
maelia. Bore ma, diˈia nia sasia na ru neˈe
Anoˈi ru Abu nia ogaˈi ki, na Anoˈi ru Abu
ke kwatea mauriˈa firi fuana.
9 Noaˈa kulu kasi noni maruku fuana
sasilana raoˈa leˈa ki. Osiˈana diˈia kulu
noni mabe fuana sasilana ru leˈa ki, faˈi
asoa neˈe God nia filia ke baˈa dao maˈi,
kuke baˈa ngalia kwaiaraˈanga kulu ki
faˈasia God.
10 ˈUnaˈeri neˈe kaidaˈi kulu naˈa fuana
ˈafilana ngwae toˈo ana boˈoboˈo ˈanga
ki neˈeriˈa, ma tasa naˈa fuana na bara
ngwai asina neˈe kira faˈamamana ana sa
Christ.

Alaˈanga ˈisi ki

11 Lisia basi na kerekereˈa doe niniˈa
nau ku keresia kwau fuaumulu ˈani li-
maku talaku.
12 Na ngwae neˈana kira sasi ˈuana na
suˈumaˈilamuˈa fuana na ˈolo faˈataˈinga,
kira oga faˈasaeleˈa lana ngwae Jiu ki ˈani
dongalana taki fuana ˈolo faˈataˈinga. Kira
oga ˈole lamuˈa, duˈungana kira maˈu ˈani
na ngwae neˈana ki neˈe kira faˈanonifiiˈa
na ngwae neˈe kira alaˈa sulia na maelana
sa Christ ana ˈai rara folo.
13 Ma na ngwae neˈe kira ˈolo faˈataˈinia
ki bore, noaˈa kira kasi roˈo goˈo sulia
na taki sa Moses ki. Bore ma kira oga
fasi muke ˈolo faˈataˈinia nama, fasi ˈiri
kike fata baˈalafe ˈi maana ngwae Jiu ki
fafia neˈe kamu alaˈani kamu fuana ˈolo
faˈataˈinga.
14 Aia, ma nauˈa talaku, nau ku fata
baˈalafe mala ˈaku sulia na ru na Aofia
kia sa Jesus Christ nia sasia ana ˈai rara
folo. Osiˈana maelana sa Christ ana ˈai
rara folo, noaˈa naisi oga falafala taˈa ki
saena magalia neˈe ngwae noaˈa kira kasi
faˈamamana ana sa Christ ki neˈe kira
ogaˈi. Ma kiraˈa bore noaˈa kira kasi
oga logo na ru nau ku ogaˈi ki sulia na
faˈamamanaˈanga nau.
15 Ma nia noaˈa kasi matamata goˈo diˈia
ta ngwae ka ˈolo faˈataˈinia, nama ka
noaˈa kasi ˈolo faˈataˈinia. Bore ma na
ru talingaˈi neˈe tuaˈa naˈa ˈani mauriˈa
faolu neˈe God nia kwatea maˈi.
16 Ma fuana sa tai faˈida neˈe kira
leka sulia na faˈamanataˈanga neˈe saena
maurilada, God ke kwatea na aroaroˈanga
ma na kwaimanataiˈanga ke tua faˈinida,
osiˈana kira ngela mamana nia ki naˈa.
17 ˈUnaˈeri, na alaˈanga ˈisi nau naˈa
fuamuˈa nia ˈuri, alu noaˈa ta ngwae
kasi kwatea laˈu ta ˈafitaˈiˈanga fuaku,
duˈungana neˈe na sibasiba ˈi noniku ki
faˈataˈinia naˈa neˈe nauˈa na ngwae rao
sa Jesus.
18 Ngwaefuta ma ngwaingwaena nau
kina ˈae, nau ku amasia na Aofia kia
sa Jesus Christ fuana kwaiˈofeˈanga nia
ma na ˈoilakiˈanga nia ke tua faˈi kamu
taˈifau. ˈIu nia ke ˈunaˈeri.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Efesus

ˈI Efesus na fanoa doe ana abaˈi kula ˈi Asia. ˈI taˈena na abaˈi kula ˈi Asia ta taˈi bali ana kula kulu saea ˈani ˈi Taki. Sa Paul leka dao ˈi Efesus ana ruana ma na uula lekaˈa ana fuana sae kwailiu lana na Faˈarongoˈa Leˈa. Lisia Acts 18:19-21 faˈinia bali buka 19. Nia lia diˈia nia keresia na buka neˈe kaidaˈi nia tua saena lokafo ˈi Rom.

Sa Paul nia keresia na buka neˈe fuana ˈafilana ngwae God ki ˈiri kika sai leˈa ana neˈe kwaiˈofeˈanga God nia tasa liu, ma na naiˈi ruˈa nia ka tuatua firi fuana ngwae ki taˈifau. Na buka neˈe kira daroˈia ˈani ro bali ru ki.

Ana bali buka 1-3, sa Paul faˈamanata sulia neˈe God faˈa aliˈafua raoˈa nia ˈani sa Christ neˈe nia ˈinotoˈa fafia ru ki taˈifau. Ma ˈani sa Christ neˈe God ka faˈamauria keroˈa Jiu ki ma ngwae noaˈa laˈu Jiu, ma nia ka ˈado fikudaroˈo ˈani taˈi noniˈi ru neˈe na fikutaˈi ngwae God.

Ana bali buka 4-6, sa Paul nia faˈamadakola na ˈadoˈa ana fikutaˈi ngwae God. Ma nia ka saea neˈe ngwae God ki kike abula saga sulia asoa ki, fasi ˈiri kira inaˈu ana tua ˈado fikuˈa. Ma nia ka saea laˈu fuada kira tua ni fuˈa saulia sa Saetan.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

God ka faˈamauria keroˈa Jiu ki ma ngwae noaˈa laˈu Jiu, ma nia ka ˈado fikudaroˈo ˈani taˈi noniˈi ru & 1:1—3:21

Ngwae Kristin kira ka tua ˈado fikuˈa faˈinia sa Christ & 4:1—6:24

1 Nauˈa sa Paul niniˈa, nau ku kerekere naˈa kwau. Nauˈa ta ngwae ni lifurongo ana sa Jesus Christ sulia na kwaiogaiˈanga God.

Nau ku kwatea kwau na kerekereˈa neˈe fuamuˈa na ngwae God ki neˈe kamu tua saena maˈe fanoa doe ˈi Efesus, ma kamu ka tua mamana faˈinia sa Jesus Christ.

2 Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa kia, ma na Aofia sa Jesus Christ ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

God fulia ru leˈa ki fuaka

3 Kulu baˈatafea God na Maˈa Aofia kia sa Jesus Christ. Sulia God nia faˈaleˈa kia ˈani kwatelana ru leˈa ki taˈifau ˈi langi fuana mangoˈi ru kia ki sulia na ˈadoˈa kia faˈinia sa Jesus Christ.

4 ˈI naˈona mala na saungaˈilana na magalia, God fili kia taˈifau naˈa ˈiri kiaˈa na ngwae nia ki naˈa duˈungana sa Christ, ˈiri kuke saga ˈi maana, ma noaˈa ta ngwae kasi fafi kia ˈani ta taˈangaˈa. Ma osiˈana alafeˈanga God fuaka,

5 nia eta naia naˈa maˈi ˈi naˈo fasi ˈiri kwate ma kulu na ngela nia ki duˈungana sa Jesus Christ. God sasi ˈunaˈeri sulia na kwaiogaiˈanga nia, ma nia ka saeleˈa faˈinia.

6 Aia, kulu baˈatafea God sulia nia kwate sakongaˈi ana na alafeˈanga doe nia fuaka duˈungana Ngela mutaˈi nia.

7 God loge kia faˈasia na matalangaˈinga ma ka rufuanata naˈa ana abula taˈangaˈa kia ki ˈani na maelana sa Christ. ˈUnaˈeri, God ka faˈataˈinia naˈa na alafeˈanga doe liu nia fuaka.

8 ˈAni na liatoˈo ma na saiˈi ru ˈanga doe nia,

9 God ka faˈataˈinia fuaka na liaˈi ngwae nia ma noaˈa nia kasi faˈataˈi madako ana fuana ngwae ki maˈi ˈi naˈo. God ke baˈa fulia na liaˈi ngwae neˈe ˈani sa Christ.

10 Na liaˈi ngwae neˈeri nia ˈuri: Ana kaidaˈi ˈolea, nia ke baˈa fikua naˈa ru ki taˈifau neˈe nia saungaˈinia maˈi langi ma ˈi neˈe saena magalia, fasi ˈiri sa Christ ke baˈa gwaungaˈi fafia ru neˈeri ki taˈifau.

11 Na ru ki taˈifau neˈe God sasiˈi, nia sasiˈi fuana faˈafungulana na manatalana ma na kwaiogaiˈanga nia. Ma sulia logo na kwaiogaiˈanga God, nia ka fili kami ngwae ˈi Jiu ki fasi ˈiri mika alua ngwae nia ki ana ˈadoˈa kami faˈinia sa Christ. God sasi ˈunaˈeri sulia na liaˈi ngwae nia neˈe nia alua naˈa maˈi ˈua ˈi naˈona mala neˈe nia saungaˈinia na ru ki.

12 Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, kami na ngwae Jiu ki, kaimili ngwae etaeta neˈe kami faˈamamana ana sa Christ, ma kami ka baˈatafea God ˈinotoˈa.

13 Nia ka ˈunaˈeri logo ana kamuˈa na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Osiˈana kaidaˈi neˈe kamu rongoa na faˈataloˈa mamana ˈani Faˈarongoˈa Leˈa, muka toˈo ana mauriˈa faolu, ma muka alu naˈa ngwae God ki. Kamu faˈamamana ana sa Christ, ma God ka kwatea Anoˈi ru Abu fuamuˈa ka faˈataˈinia neˈe kamu ngwae nia ki, diˈia nia eta fataˈa naˈa maˈi ˈani ˈi naˈo.

14 Ma na Anoˈi ru Abu ka tua ˈi saena na maurilaka, nia naˈa neˈe faˈataˈilana fuaka fasi ˈiri kuke saiana neˈe kuke baˈa ngalia naˈa ru ki taˈifau neˈe God nia eta fataˈa ˈani fuana ngwae nia ki. Ma na Anoˈi ru Abu ke baˈa tua faˈi kia leleka ka dao ana kaidaˈi God ke oli maˈi ˈuana ngwae nia ki, ma kike tua sakadola firi. Kulu ka tafea God neˈe ˈinotoˈa ka tasa!

Sa Paul foˈo fuana na ngwae ˈi Efesus ki

15 ˈIta ana kaidaˈi nau ku rongoa na
faˈamamanaˈanga kamu ana Aofia sa Je-
sus, ma na alafeˈanga kamu fuana ngwae
God ki taˈifau,
16 nau ku ˈidufaˈi baˈatafea God fuamuˈa
ana kaidaˈi ki taˈifau. Ma nau ku foˈo logo
fuamuˈa ana kaidaˈi ˈoro ki.
17 Ma God na Maˈa ˈinotoˈa neˈe na God
ana Aofia kia sa Jesus Christ, nau ku gania
ˈiri nia kwatea na Anoˈi ru Abu fuamuˈa.
Sulia na Anoˈi ru Abu neˈeri, nia ke baˈa
kwatea liatoˈo fuamuˈa, ma ka faˈataˈinia
logo God fuamuˈa, fasi ˈiri muke sai leˈa
laˈu ana God.
18 Nau ku foˈo logo fasi ˈiri neˈe God
ke kwatea ma manataˈanga kamu ka leˈa
fasi ˈiri muke saiana na ru leˈa neˈe nia
toˈo ani fuamuˈa ki. Kamu ke sai leˈa ana
neˈe kamu ke toˈo ana na ru leˈa neˈeri
ki, osiˈana nia ri ˈuamuˈa muke alua naˈa
ngela nia ki. Ma nau ku foˈo fasi ˈiri muke
saiana na faˈaleˈanga doe nia, neˈe nia
alangaˈinia ke kwatea fuana ngwae nia ki.
19 Ma nau ku foˈo fasi ˈiri muke sai logo
ana na ngasingasiˈanga doe liu God neˈe
rao ˈani kia na ngwae faˈamamana ki. Ma
na ngasingasiˈanga neˈeri naˈa
20 neˈe God rao ˈani ana kaidaˈi ba nia
taˈea sa Jesus Christ faˈasia na maeˈa ma
ka faˈatua ˈi bali ˈoloˈolo ana niaˈa ˈi langi.
21 Ma ˈi langi, sa Jesus Christ gwaungaˈi
fafia na ˈainsel ki ma na anoˈi ru ki taˈifau
ˈi langi. Ma na satana sa Christ ka doe
liufia na ngwae doe ki taˈifau ana kaidaˈi
neˈe, ma logo ana kaidaˈi ke dao maˈi neˈe
nia tutua kasi sui.
22 God ka kwatea ru ki taˈifau ka tua ˈi
olofana sa Christ, ma ka kwatea sa Christ
ka gwaungaˈi naˈa ana ru ki taˈifau, fasi
ˈiri sa Christ ka kwaiˈafi akulu na ngwae
neˈe kulu faˈamamana ana ki.
23 Aia, ma kulu na ngwae ki neˈe kulu
faˈamamana ana ki, kulu ka diˈia naˈa
nonina sa Christ. Ma kulu ka fungu naˈa
ˈani sa Christ, ngwae neˈe nia faˈafungua
ru ki taˈifau.

2

Tuaˈa ˈani mauriˈa faolu faˈinia sa Christ

1 ˈI naˈo maˈi, kamuˈa diˈia ta ngwae
mae neˈe noaˈa nia kasi tona sulia tae neˈe
God nia oga, osiˈana kamu tua ˈua saena
na taˈangaˈa.
2 Ana kaidaˈi neˈeri ˈi naˈo, kamu leka
amuˈa sulia na falafala taˈa saena magalia,
ma kamu ka roˈo sulia sa Saetan neˈe
gwaungaˈi fafia na ano ˈi ru taˈa ki, ma ka
talaˈia na ngwae neˈe kira aburongo ana
God ki.
3 Ma kulu ˈunaˈeri logo, ana kaidaˈi
ˈi naˈo maˈi, na abula laka nia taˈa,
duˈungana kulu roˈosulia na kwaiogai
ˈanga taˈa ana noni ki, ma na manataˈanga
taˈa kia ki. Kulu diˈia naˈa ngwae ki
taˈifau, sulia neˈe abulalaka taˈa, ma
kulu ka totolia ngalilana na kwaˈikwaˈinga
faˈasia God.
4 Ma ka ˈunaˈeri bore ˈana, na
kwaimanataiˈanga God fuaka nia doe, ma
na alafeˈanga nia fuaka ka doe logo.
5 Ma sulia God nia ˈunaˈeri, nia ka
kwaiˈafi aka kaidaˈi kulu aburongo ˈua
ana, ma kulu ka diˈia ngwae kira mae
naˈa ki. God fiku kia faˈinia sa Christ
ma ka kwatea mauriˈa firi fuaka. God ka
faˈamauri kia sulia na alafeˈanga nia!
6 Ma sulia kulu ˈado faˈinia sa Je-
sus Christ, God ka taˈe kia logo faˈinia
sa Christ, fasi ˈiri kuke tua ma kuke
gwaungaˈi faˈinia ˈi langi.
7 God sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri nia ka
faˈataˈinia naˈa alafeˈanga doe neˈe nia
kwatea fuaka ana sa Jesus Christ, fasi ˈiri
ngwae ki taˈifau ana kaidaˈi ki taˈifau, kira
ka saiana na alafeˈanga nia.
8 God faˈamauri kia ˈani na alafeˈanga
nia sulia na faˈamamanaˈanga kia. Nia
noaˈa kasi faˈamauri kia goˈo osiˈana
raoˈa kia ki talaka. Bore ma God kwate
ˈoˈo goˈo ana na mauriˈa faolu fuaka.
9 Nia neˈe, ˈafitaˈi ta ngwae ka fata
naunau sulia na mauriˈa faolu nia, sulia
God noaˈa kasi kwatea sulia ta raoˈa neˈe
kulu sasiˈi ki.
10 God saungaˈi faolu akulu ˈani sa Jesus
Christ, fasi ˈiri kuke sasia na raoˈa leˈa ki
neˈe nia eta fata maˈi ˈi naˈo fuaka fuana
sasilana.

Kuluˈa taˈi fikuˈa osiˈana sa Christ

11 Ma kamuˈa na ngwae noaˈa laˈu Jiu
ki, muke manata basi sulia na tuaˈa kamu
ˈi naˈo. Na ngwae Jiu ki sae kira talada
ˈani na “Ngwae God ki” bore ma kira
sae kamu ˈani “Noaˈa laˈu ngwae God
ki,” sulia noaˈa kamu kasi ˈolo faˈataˈinia
ngela ngwane kamu ki.
12 Kamu saiana, ka tau naˈa maˈi, kamu
tua tau faˈasia sa Christ, ma kamu noaˈa
laˈu ti ai ana ngwae filia God ki ˈi Israel,
ma noaˈa kamu kasi toˈo ana na ru leˈa
neˈe God eta fataˈa ˈani fuana na ngwae
nia ki. Ma muka tua goˈo ˈamuˈa ˈi saena
magalia neˈe, bore ma noaˈa kamu kasi
saiana God, ma noaˈa kamu kasi masia
goˈo ta ru leˈa faˈasia God.
13 Sui bore ˈana muka tua tau faˈasia God
ana kaidaˈi ˈi naˈo, niniˈari osiˈana kamu
ˈado naˈa faˈinia sa Jesus Christ, kaumulu

tua karangi naˈa ana God, osiˈana na maeˈa ana kwaisuˈusiˈanga sa Christ.
14 Ma kaimili Jiu ki faˈi kaumulu ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, sa Christ sasia naˈa fikuˈa kwaimaˈanga kia ka aroaro fasi ˈiri kuke alua taˈi fikuˈa. Sulia nia alaˈania talana kira ka saungia ana ˈai rara folo, nia ka lafua na ru neˈe fonea na ngwae Jiu ki ma na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki noaˈa kasi kwaima.
15 Sulia sa Christ nia lafua naˈa taki neˈe sa Moses kwateˈe ki fasi ˈiri kulu na ro fiku taˈi ngwae neˈe ki ka alua taˈi ngwae goˈo, osiˈana kulu fiku naˈa faˈinia sa Christ. ˈUnaˈeri sa Christ ka kwate kulu ka kwaima faˈi kulu kwailiu.
16 Aia, ˈani maelana sa Christ ana ˈai rara folo, nia ka lafua naˈa malimaeˈa ˈi safitana ngwae Jiu ki faˈinia ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Ma ˈani maeˈa nia logo, nia ka fikua naˈa ro fiku taˈi ngwae fasi ˈiri kuke alua taˈi fiku taˈi ngwae goˈo, ma nia ka olitaˈi kia siana God.
17 Nia neˈe, sa Christ ka koso maˈi saena magalia, ma ka faˈataloˈania na Faˈarongoˈa Leˈa sulia na aroaroˈanga fuamuˈa ngwae noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kamu tua tau faˈasia God ana kaidaˈi ˈi naˈo, ma fuamiˈa logo na Jiu ki neˈe kami tua karangi ana God.
18 Osiˈana na ru neˈe sa Christ ka sasia, kami ngwae Jiu ki ma kamu ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, kuka leka fiku maˈi siana God na Maˈa ˈani taˈi Anoˈi ru Abu.
19 Duˈungana neˈe, kamu ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, noaˈa kamu kasi matamata faˈasi kami ngwae Jiu ki. Ma kaidaˈi neˈe, kamu na ngwae God ki naˈa faˈi kami, ma God naˈa neˈe Maˈa kia.
20 Kulu ngwae faˈamamana ki, kulu diˈia na luma neˈe God nia saungaˈinia ˈi fafona ta fau. Sa Christ Jesus naˈa neˈe fau neˈeri. Ma na ngwae ni lifurongo nia ki faˈinia na profet ki naˈa neˈe diro ˈai ki ana luma neˈeri.
21 Ma kuluˈa naˈa neˈe ti ru ana na ru fuana saungaˈilana na luma neˈeri. Ma sa Christ naˈa neˈe saungaˈinia na luma neˈeri leleka nia ka faˈasuia luma abu fuana foˈosilana God.
22 Ma kamuˈa na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki logo, sa Christ ˈado fiku amuˈa faˈinia na ngwae God ki. Nia sasi ˈunaˈeri ana kaidaˈi nia saungaˈinia na luma neˈe God tua saena ˈani na Anoˈi ru Abu.

3

Na raoˈa sa Paul fuada ngwae noaˈa laˈu Jiu ki

1 Nauˈa sa Paul, nau ku tua ˈi saena luma ni lokafo sulia nau ku faˈatalo ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus Christ fuamuˈa na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki.
2 Nau ku saiana, kamu rongoa taˈifau naˈa God neˈe fili nau naˈa sulia na kwaiˈofeˈanga nia, fasi ˈiri nai rao fuana ˈafilamuˈa ˈunaˈeri.
3 Diˈia ba nau ku eta keresia ka sui naˈa, God faˈataˈinia naˈa liaˈi ngwae nia fuaku. Na liaˈi ngwae neˈe noaˈa nia ˈiri faˈataˈi madako ana fuana na ngwae ki ˈi naˈo maˈi.
4-5 Ma diˈia muke toˈomaˈi leˈa ana kerekereˈa neˈe, muke baˈa saiana neˈe nau ku saiana ru ˈoro ki sulia sa Christ neˈe God kasi faˈataˈi madako ana fuana ngwae ki ˈi naˈo maˈi. Bore ma ana kaidaˈi neˈe, sulia na raoˈa na Anoˈi ru Abu, God faˈataˈinia ka sui naˈa fuada ngwae lifurongo ki faˈinia na profet abu nia ki.
6 Ma na liaˈi ngwae neˈeri nia ˈuri: Kamu ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, muka faˈamamana ana Faˈarongoˈa Leˈa, ma God ka faˈaleˈa kamu logo faˈinia na ngwae Jiu ki. Ma kulu ka tua fiku ˈani taˈi fiku taˈi ngwae, ma kuke baˈa ngalia ru ki taˈifau neˈe God eta fataˈa ˈani sulia sa Jesus Christ.
7 Ma God ka kwatea ˈiri nau taˈi ngwae rao nia, fasi ˈiri nai faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa. God ka kwatea nau ngwae rao nia ˈani alafeˈanga nia ma ˈani ngasingasiˈanga doe nia.
8 Ma ngwae ki taˈifau neˈe kira faˈamamana ana God, kira talingaˈi ka liufi nau. Ma sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, God faˈaleˈa nau ˈani kwatelana raoˈa fuaku fuana faˈatalongaˈilana na Faˈarongoˈa Leˈa sulia na ru leˈa liu ki neˈe sa Christ ke baˈa kwatea fuamuˈa ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Ru leˈa neˈeri ki tasa ka liufia saiˈi ru ˈanga ngwae ki.
9 God neˈe saungaˈinia na ru ki taˈifau, nia kasi faˈataˈi madako ana na naiˈi ruˈanga neˈeri ˈua maˈi ˈi naˈo. Ma nia ka baˈe nau fasi ˈiri nai faˈataˈinia naiˈi ruˈanga nia fuana ngwae ki taˈifau.
10 Ana kaidaˈi neˈe, na ngwae Jiu ki ma na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, kira fiku saena taˈi fiku taˈi ngwae ana sa Christ. Ma God fiˈi faˈataˈinia ru neˈeri fuana ˈainsel doe ki ma na ru kwaitalaˈi ki ˈi langi, fasi ˈiri kira ka saiana na liatoˈonga nia doe ma ka matamata kwailiu.
11 God sasia ru neˈeri osiˈana nia manata ˈua maˈi sulia ana etangilana. God nia fulia na ru neˈeri kaidaˈi nia asungaˈinia maˈi sa Jesus Christ na Aofia kia.
12 Ma osiˈana kulu fiku faˈinia sa Christ, ma na faˈamamanaˈanga kia ana niaˈa, noaˈa kulu kasi maˈu ˈania daoˈa ˈi maana God.

13 Duˈungana neˈe, nau ku gani kamu
noaˈa kamu kasi liadila sulia na non-
ifiiˈanga nau fuamuˈa. Osiˈana nau ku
nonifii fuana ˈafilamuˈa.

Na alafe ˈanga sa Christ fuaka

14 Ma osiˈana ru neˈeri, nau ku bobo
uruuru nau ku foˈosia God na Maˈa,
15 neˈe nia saungani na ru mauri ki
taˈifau ˈi saena magalia ma ˈi langi.
16 Ma nau ku amasia sulia na faˈaleˈanga
doe nia neˈe nia alangaˈinia ke kwatea
fuana ngwae nia ki. Ma nau ku amasia nia
ka kwatea ngasingasiˈanga fuamuˈa ˈani
na Anoˈi ru Abu, fasi ˈiri na mauriˈa kamu
ke ngasingasiˈa taˈifau.
17 Ma nau ku foˈo logo fasi ˈiri sa
Christ ke tua saena mauri lamuˈa sulia na
faˈamamanaˈanga kamu ana niaˈa. Ma
nau ku foˈo logo fasi ˈiri ru ki taˈifau neˈe
kamu sasiˈi, muke sasiˈi ˈi nunufana na
alafeˈanga nia.
18 Nau ku foˈo ˈunaˈeri fasi ˈiri kamuˈa
ma na ngwae God ki taˈifau, kike bolo
fuana malingaˈilana na alafeˈanga firi sa
Christ fuaka.
19 ˈIu, nau ku foˈo fasi ˈiri muke saiana
na alafeˈanga sa Christ, bore ˈana ka
ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka sai leˈa ana
taˈifau. Ma muke saiana na alafeˈanga sa
Christ, ˈiri na falafala kamu ki ke diˈia na
falafala God ki.
20 Kuke baˈatafea God sulia na ngasin-
gasiˈanga doe nia neˈe rao ˈi saena man-
goka, nia ka saiana sasilana ru ˈoro ki
fuana ˈafilaka, liufia laˈu neˈe kulu bolo
fuana ganilana nama manataˈanga ˈuana.
21 Alu kuke baˈatafea God neˈe nia tua
ana sa Jesus Christ ma ana ngwae nia ki, ˈi
niniˈari ma ka tutua firi. ˈIu ka ˈunaˈeri.

4

Kulu alua naˈa taˈi noniˈi ru

1 Nau ku tua saena lokafo sulia nau
ku rao fuana na Aofia, nau ku amasi
kamu muke sasi leˈa diˈia na abulaˈanga
neˈe totolia na ngwae God ki tua ˈani,
duˈungana God saea kamuˈa ˈani ngwae
nia ki.
2 Muke faˈatiˈitiˈi kamu talamuˈa, ma
muke tua enoeno. Ma muke faˈataˈinia
na alafeˈanga kamu ˈani mabetauˈanga
fuamuˈa kwailiu.
3 Muke rao ngasingasiˈa ˈiri muke tua
ˈani na kwaimaˈanga kwailiu fuamuˈa
neˈe Anoˈi ru Abu kwatea fuamuˈa. Muke
ˈado fiku kamu ˈani aroaroˈanga.
4 Kulu ngwae neˈe kulu faˈamamana ana
sa Jesus Christ, kulu diˈia naˈa taˈi noniˈi
ru faˈinia. Ma taˈi Anoˈi ru Abu logo neˈe
talaˈi kia taˈifau. Ma taˈi mauriˈa firi goˈo
neˈe God sae kia maˈi ˈuana neˈe kulu
kwaimasi ana.
5 Ma kulu ka toˈo ana taˈi Aofia goˈo,
nia naˈa neˈe sa Jesus. Ma taˈifili nia goˈo
neˈe kulu faˈamamana ana. Ma nia neˈe
kwatea kulu ka siuabu.
6 Ma taˈi God goˈo neˈe nia tua, ma niaˈa
na Maˈa kia taˈifau. Ma nia ka gwaungaˈi
fafi kulu taˈifau, ma nia ka rao ˈani kia, ma
ka tua saena mauriˈa kia ki.
7 Ma kulu taˈifau neˈe kulu faˈamamana,
sa Jesus Christ nia kwatea taˈi taˈi ngwae
akulu ka toˈo ana ngasingasiˈanga fuana
raoˈa nia. Nia kwatea ngasingasiˈanga nia
fuaka sulia na kwaiogaiˈanga nia.
8 Osiˈana neˈe Kerekereˈa Abu ba fata
ˈuri,

“Kaidaˈi nia leka ˈuana ˈi lifua, nia ka
ngalia maˈi faˈinia ngwae ˈoro neˈe
nia liufia.
Ma nia ka kwatea naˈa kwateˈa ki fuana
ngwae nia ki.”✡

9 Aia, ma tae naˈa neˈe fadalana na
alaˈanga ˈuri, “Nia ka leka ˈuana na kula
fane?” Na fadalana neˈe ˈuri, sa Jesus
Christ eta koso basi maˈi saena magalia.
10 Ma sa Jesus Christ neˈe koso maˈi
saena magalia, nia logo neˈe ka fane ˈuana
ˈi langi, na kula neˈe liufia naˈa kula ki
taˈifau maˈi ˈi langi. Nia ka sasi ˈunaˈeri
ˈiri ka tua ana kula ki taˈifau.
11 Ma sa Jesus Christ logo neˈe kwatea
na kwateˈa leˈa ki fuana ngwae ki. Ti
ngwae akulu, nia alu kira na ngwae ni
lifurongo ki, ma ti ngwae akulu nia ka alu
kira na profet ki. Ma ti ngwae laˈu, nia
ka alu kira ˈani ngwae ni faˈatalongaˈilana
na Faˈarongoˈa Leˈa. Ma ti ngwae laˈu,
nia ka alu kira na ngwae kwaitalaˈi ki ma
faˈamanata ki fuana ngwae faˈamamana
ki.
12 Nia sasi ˈunaˈeri, fasi ˈiri kuke totolia
raoˈa fuana God, ma fasi ˈiri kulu, na
nonina sa Christ, kuke ngasingasiˈa.
13 Na nonina sa Christ ke mauri ˈunaˈeri
leleka kika fiku ˈani taˈi fiku taˈi ngwae
ˈani na faˈamamanaˈanga ma faˈinia na
liatoˈonga kia ana na Ngela God. Ma na
faˈamamanaˈanga kulu ki ke baˈa ngasin-
gasiˈa, ma na falafala kia ki ke baˈa aliˈafu
diˈia logo sa Jesus Christ.
14 Ma ana kaidaˈi kulu ka lango naˈa
ˈunaˈeri, noaˈa laˈu kulu kasi diˈia naˈa
ngela tiˈitiˈi ki. Ma noaˈa kulu kasi diˈia
ta gwaˈi baru neˈe iru faˈasakalangaˈinia
ma na nafo ki ka kwaˈifeoa fuana leka
rora goˈo ˈana. Sulia ˈafitaˈi kulu ka
faˈamamana ana ta faˈamanataˈanga neˈe
matamata kwailiu neˈe ngwae ˈosoˈoso ki
kira faˈamanata ˈania.

✡ **4:8** Sam 68:18

15 Ma kuluˈa niniˈa, kulu fata ma-
mana ˈani falafala neˈe ka faˈataˈinia naˈa
alafeˈanga kia ki, ma na abulalaka taˈifau
neˈe, ka diˈia nama na abulalana sa Jesus
Christ neˈe ngwae ˈaˈana kia.
16 Ma kiaˈa ka diˈia taˈi noniˈi ru, ma sa
Christ neˈe gwauna. Ma taˈi taˈi ngwaeˈa,
nia ta kula ana noni, ma ka toˈo ana na
raoˈa nia. Ma sa Jesus Christ kwate kulu ka
tua fiku fasi ˈiri kuke alua taˈi noni neˈeri.
Ma kaidaˈi kulu sasia naˈa raoˈa neˈe bolo
faˈi kia, na noni neˈeri ka bulao maˈi ma
ka ngasingasiˈa sulia na alafeˈanga kia ki
fuaka kwailiu.

Na mauriˈa faolu sulia sa Christ

17 Sulia na mamanaˈanga neˈe Aofia
kwatea maˈi fuaku, nau ku fata totongaˈi
ˈani fuamuˈa ˈiri muke danga naˈa ˈania
falafala taˈa ki neˈe na ngwae noaˈa kasi
faˈamamana ana sa Jesus Christ kira sasiˈi.
Na manataˈanga kira ki logo na ru taˈa ki
taˈifau goˈo ma ru ˈoˈo ki taˈifau goˈo.
18 Ma kira noaˈa kasi sai logo ana na
falafala sulia God ki. Ma noaˈa kira
kasi tua ˈani na mauriˈa faolu neˈe God
kwatea, osiˈana manatada rodoˈa, ma
kika faˈangasia ruˈuruˈuda, ma kika bole-
boleˈa.
19 Ma kira kasi ˈeke goˈo sulia na ab-
ulaˈanga taˈa kira ki, ma kira ka roˈosulia
na kwaiogaiˈanga taˈa kira ki, ma kira ka
ngangata ana sasilana naˈa kwalukaela ru
taˈa.
20 Bore ma kamu niniˈa, ana kaidaˈi
ba na ngwae ki kira faˈatalo ˈani sa
Jesus Christ fuamuˈa, noaˈa kira kasi
faˈamanata kamu ka abula taˈa ˈunaˈeri.
21 Kira faˈatalo fuamuˈa ˈania na ma-
manaˈanga sulia sa Jesus Christ, ma muka
faˈamamana naˈa ana faˈamanataˈanga
mamana nia.
22 Ma kira faˈatalo kika ˈuri, kamu ke
faˈasia falafala taˈa kamu ki ba kamu tua
suliˈi ˈi naˈo. Na falafala taˈa neˈe, talaˈi
rora amuˈa ma ka faˈali kamu.
23 Kira faˈatalo fuamu neˈe kamu ka
alaˈania God ka faˈafaolua naˈa mauril-
amuˈa faˈinia na manatalamuˈa.
24 Ma na falafala kamu ki taˈifau ka alu
naˈa ngwae faolu neˈe God saungaˈinia
diˈia naˈa falafala nia. Aia, na ngwae
faolu ˈunaˈeri, nia ka faˈataˈinia naˈa
faoluˈanga nia ˈani na abulalana neˈe saga
ma ka abu.
25 Duˈungana ru neˈeri, muke danga
naˈa ˈania sokeˈa. Ru ki taˈifau neˈe kamu
saeˈe fuana ngwae faˈamamana ki muke
mamana, sulia kulu taˈifau diˈia na nonina
sa Jesus Christ.
26 Ma diˈia ta ngwae amuˈa ka saetaˈa,
noaˈa ˈoe kosi alaˈania na saetaˈanga
neˈeri ka talaˈi ˈoe, ˈoko sasia ru neˈe taˈa.
Ma ka leˈa fuana ˈoko faˈasuia naˈa saetaˈa
ngaˈa ˈoe ˈaliˈali mala sina fiˈi suu,
27 ˈasu ˈubani sa Saetan ka toˈo ana
kaidaˈi fuana talaˈilamu ˈani saetaˈanga
ˈoe.
28 Ma sa tai amuˈa neˈe ke bilibili, nia
ka mango naˈa faˈasia na biliˈa. Ma nia ka
rao saga fasi ˈiri nia ke toˈo ana ti ru fuana
na maurilana, ma ka ˈafia naˈa ˈani ngwae
dalaˈa ki logo.
29 Ma muke tua faˈasia na alaˈanga
taˈa ki. Muke saea lala alaˈanga neˈe
saiana ke kwatea kwaiˈafiˈanga, ˈiri muke
faˈasaeleˈa na ngwae ki neˈe kira rongoa
na alaˈa lamuˈa.
30 Ma muke tua faˈasia na sasilana ru
ki neˈe saiana ka faˈaliadila na Anoˈi ru
Abu God. Sulia na Anoˈi ru Abu naˈa neˈe
maˈetoto saena maurilamuˈa neˈe kamu
na ru God ki, ma na maˈetoto logo ana faˈi
asoa neˈe ke dao maˈi neˈe God ke baˈa
faˈasuia na faˈamaurilamuˈa.
31 Aia, muke tua faˈasia malimaeˈanga
fuamuˈa kwailiu, ma muke tua faˈasia
na saetaˈanga kwailiu, ma faˈasia na
olisuˈusuˈunga ˈani akoˈa ma na alaˈanga
taˈa ki. Muke tua faˈasia na kwai sulangaˈi
ˈanga ki taˈifau.
32 Ma na abulaˈanga kamu ke leˈa
fuamuˈa kwailiu, ma muke saeleˈa, ma
muke kwaimanatai fuamuˈa kwailiu. Ma
muke rufuanata amuˈa kwailiu ana ru taˈa
neˈe kamu sasiˈi ki, diˈia ba God rufuanata
naˈa amuˈa taˈifau, osiˈana ru sa Jesus
Christ sasiˈi ki.

5

Kulu tua ˈi saena madakoˈanga

1 Kamuˈa na ngela talingaˈi God ki, muke
lia kwaimausuli sulia na falafala nia.
2 Ana kaidaˈi ki taˈifau, muke alafe
fuana ngwae ki, diˈia logo neˈe sa Christ
alafe fuaka taˈifau, ma ka kwatea naˈa
maurilana fuana faˈamaurilaka. Sulia nia
kwaisuˈusi ˈani niaˈa ˈana talana, ma God
ka saeleˈa osiˈana na kwaisuˈusiˈanga nia.
3 Ma duˈungana kamu na ngwae God ki,
muke tua faˈasia na abulaˈanga bulibuli
diˈia na ˈusuˈa, ma na oga gugutaˈanga.
Muke tua faˈasia na ru neˈeri ki taˈifau,
fasi ˈiri noaˈa ta ngwae kasi alaˈa sulia ta
ru bore ˈana ˈunaˈeri suli kamu.
4 Ma muke tua faˈasia na alaˈanga taˈa
ki, ma na alaˈanga bulibuli ki, ma alaˈanga
ˈoidoroleˈanga taˈa ki. Bore ma nia leˈa
lala fuana muke baˈatafea God.
5 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, sa
tai bore ˈana neˈe abulalana ka bulibuli
nama ka ˈusu, nia ˈafitaˈi fuana nia ka
ruˈu ˈi saena ˈInotoˈanga sa Jesus Christ

ma God. Ka ˈunaˈeri logo fuana sa tai neˈe
ka oga guguta, nia diˈia naˈa foˈosilana na
nunuˈi ru ki.
6 Noaˈa ˈoe kosi alaˈania ta ngwae kasi
sokeˈo sulia ru ˈoro taˈa ˈuri ki, “Nia leˈa
goˈo ˈana fuana ngwae ke ˈusu nama ka
oga guguta.” God ke baˈa saetaˈa ma ka
kwatea kwaˈikwaˈinga fuana ngwae neˈe
kira aburongo ana ki.
7 Muke tua faˈasia na ngwae ˈunaˈeri ki.
8 Ana kaidaˈi ˈua maˈi naˈo, kamu ta-
lamuˈa kamu tua maˈi saena na maˈerodo,
bore ma taˈena kaumulu alu naˈa na
ngwae na Aofia ki, ma muka tua naˈa
saena madakolaˈanga. Nia naˈa neˈe ab-
ulalamuˈa ka bolo faˈinia na ngwae neˈe
kira tua saena madakolaˈa.
9 Sulia na ngwae neˈe kira tua saena
madakolaˈanga, God ˈafi kira fasi ˈiri na
abulalada ka leˈa ma ka saga, ma na
alaˈanga kira ka mamana.
10 Muke ili ˈuana na malingaˈilana tae
neˈe faˈasaeleˈa na Aofia.
11 Ma noaˈa kamu kasi fulia ru taˈa ki,
diˈia ngwae neˈe kira tua saena maˈerodo,
kira sasiˈi. Bore ma, muke faˈataˈinia
lala na roraˈa kira ki, ma muke fata
faˈabasuda.
12 Nau ku ˈeke liu logo ˈani alaˈanga
sulia na ru neˈe kira sasi ago ani saena
maurilada ki.
13 Bore ma kaidaˈi na madakolaˈa ke
rara ˈafida, kike baˈa saiana na ru taˈa
neˈe kira sasiˈi ki.
14 Osiˈana tae naˈa neˈe madakoˈanga
rara ˈafia, na ngwae ki kike baˈa lisia.
Sulia nia neˈe kira ka fata ˈuri,
“Kamu na ngwae neˈe kamu maliu, ma
kamu mae ki, muke tataˈe faˈasia
maeˈa, ma na madakolana Christ ke
rara fafi kamu.”

15 Nia ˈunaˈeri neˈe, muke madafi leˈa
ana falafala kamu ki fasi ˈiri na ab-
ulaˈanga kamu ka diˈia na ngwae liatoˈo
ki ma noaˈa kasi diˈia laˈu na ngwae kinaˈi
ru ki.
16 Ma ana kaidaˈi ki taˈifau, muke sasia
na ru leˈa ki neˈe bolo fuamuˈa fuana
sasilana. Osiˈana kaidaˈi neˈe, na ngwae
ˈoro ki abulalada taˈa.
17 Nia neˈe, noaˈa kamu kasi gwaubaliˈa,
bore ma muke manata leˈa lala amuˈa
sulia ru neˈe na Aofia oga kamu ka sasiˈi
ki.
18 Aia, ma muke tua faˈasia kwaˈu
lilingaˈanga ˈani waen, osiˈana ru neˈeri
ke baˈa faˈali kamu. Bore ma muke fungu
lala ˈani na Anoˈi ru Abu fasi ˈiri nia ke
talaˈi kamu.
19 Ma ana kaidaˈi kamu ka fiku, muke
fata ˈani Sam ki, ma muke ngulia na ngu
abu ki. Muke faˈataˈinia na saeleˈanga
kamu ki ana kaidaˈi muke tafea God ˈani
ngulilana faˈi ngu ki.
20 Ana kaidaˈi ki taˈifau, ma fuana na
ru ki taˈifau neˈe ka dao maˈi, muke
baˈatafea God na Maˈa sulia na fikuˈa
kamu faˈinia na Aofia kia sa Jesus Christ.

Sulia na ˈafe ki ma na araˈi ki

21 Muke sasi ˈuana roˈongaˈa sulia na
kwaiogaiˈanga kamu ki kwailiu, osiˈana
na manata doeˈanga kamu ana sa Jesus
Christ.
22 Kamuˈa na ˈafe ki, muke roˈosulia
na araˈi kamu ki, diˈia logo neˈe kamu
roˈosulia na Aofia.
23 Osiˈana na ngwae araˈi ka toˈo ana
ngasingasiˈanga fafia na ˈafe, diˈia logo
neˈe sa Jesus Christ toˈo ana ngasin-
gasiˈanga fafi kia na ngwae neˈe kulu
faˈamamana ana ki. Ma sa Jesus Christ
neˈe faˈamauri kia, ma kulu ka diˈia naˈa
na nonina.
24 Ma ka usulia logo na falafala neˈeri,
na kini neˈe nia ˈafe naˈa ka roˈo nama
sulia na araˈi nia ana ru ki taˈifau, diˈia
logo kulu na ngwae faˈamamana ki kuka
roˈo logo sulia sa Jesus Christ.
25 Kamu ngwae araˈi ki, muke alafe
fuana ˈafe kamu ki, diˈia logo sa Jesus
Christ neˈe alafe fuaka na ngwae neˈe kulu
faˈamamana ki, ma nia ka alaˈania talana
kira ka saungia olisi kia fasi ˈiri nia ka
faˈamauri kia.
26 Nia sasi ˈunaˈeri fuana faˈa abu-
lana na ngwae faˈamamana ki, ma ka
faˈasikasikada ˈani siuabuˈanga ma ˈani
fatalana.
27 Ma nia ka sasi logo ˈunaˈeri fuana
kwatelana naˈa ngwae faˈamamana ki
fuana talana, diˈia kulu na ˈafe leˈa nia ki
ma ka noaˈa ta ru kasi taˈa osiˈana kulu
sikasika naˈa, ma kulu ka saga naˈa, ma
kulu ka leˈa ˈi maana.
28 Kamu na ngwae araˈi ki, muke alafe
fuana ˈafe kamu ki, diˈia logo neˈe kamu
alafe fuana na nonimuˈa talamuˈa. Na
ngwae ka alafe fuana na ˈafe nia, nia alafe
logo fuana na nonina ˈana talana.
29 Noaˈa ta ngwae kasi sulangaˈinia non-
ina talana. Bore ma nia ka sarea lala
ma ka lia sulia nonina talana, diˈia logo
sa Jesus Christ neˈe sasia fuana ngwae
faˈamamana ki.
30 Ma kuluˈa na ngwae neˈe kulu
faˈamamana ana niaˈa, kuluˈa naˈa neˈe
nonina sa Jesus Christ.
31 Sulia na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri,
“Na ngwae ke baˈa faˈasia teˈa nia faˈinia
maˈa nia, ma ka araˈi. Aia, na ngwae neˈe
faˈinia na kini neˈe, kera ka alua naˈa taˈi
ru.”

32 God faˈamanata kia ˈani ru leˈa ki ˈani
alaˈanga neˈeri, ma nau ku saiana nia fata
sulia sa Jesus Christ ma kuluˈa ngwae neˈe
faˈamamana ki.
33 Ma na Kerekereˈa Abu ka faˈataˈinia
logo ru sulia na araˈi ki faˈinia ˈafe ki ba
ˈuri: Na ngwae neˈe ˈoko araˈi naˈa, ˈoko
alafe fuana na ˈafe ˈoe, diˈia logo neˈe ˈoko
alafe fuamu talamu. Ma na kini neˈe ˈoko
ˈafe naˈa, ˈoko fuˈusi doe ana araˈi ˈoe.

6

Sulia na maˈa faˈinia teˈa faˈinia na ngela kera ki

1 Ma kamu na ngela ki, muke roˈosulia
na fatalana maˈa ki faˈinia teˈa kamu ki,
osiˈana nia neˈe abulaˈanga leˈa sa Jesus
Christ nia oga.
2 Ma na taki etaeta neˈe God ka fikua
naˈa fata alangaˈinga neˈe ka ˈuri, “Muke
fuˈusi doe ana na maˈa faˈinia teˈa kamu
ki,
3 fasi ˈiri muke tua leˈa, ma na maurilamuˈa ke baˈa tau ˈi neˈe saena magalia.”
4 Aia, kamu na maˈa faˈinia teˈa ki, muke
tua faˈasia faˈasaetaˈalana na ngela kamu
ki. Ma muke faˈamanata kira, ma muke
fata ˈabera ˈani falafala neˈe bolo fuana
na ngwae neˈe kira faˈamamana ana na
Aofia.

Sulia na ngwae ˈaˈana fafia na ngwae rao ˈoˈo ki

5 Aia, ma kamu ngwae rao ˈoˈo ki, muke
roˈosulia fatalana ngwae ˈaˈana kamu ki
ˈi saena magalia neˈe, ma muke fuˈusi doe
ada. Ma muke roˈosuli kira ˈani saeleˈanga
diˈia neˈe kamu rao fuana sa Jesus Christ.
6 Muke faˈasaeleˈada ˈunaˈeri, noaˈa
laˈu ana kaidaˈi neˈe ngwae ˈaˈana kamu
ki kira lia goˈo ˈada fafi kamu. Bore ma
muke roˈo lala sulida ana kaidaˈi ki taˈifau
diˈia God nia oga, sulia kamu na ngwae rao
sa Jesus Christ ki.
7 Muke saleˈa fuana raoˈa, diˈia neˈe
kamu rao fuana God, ma noaˈa laˈu fuana
ngwae saena magalia goˈo ˈana taˈifilia.
8 Sulia kulu sai naˈa ana diˈia na raolaka
leˈa, God ke baˈa kwaiara kia ˈani ru leˈa
ki, sui bore ˈana kulu ngwae rao ˈoˈo nama
ka noaˈa.
9 Aia, ma kamuˈa ngwae ˈaˈana fafia
ngwae rao ˈoˈo ki, muke abula leˈa logo
ˈunaˈeri fuana ngwae rao ˈoˈo kamu ki.
Muke tua faˈasia na fata saetaˈa ngaˈa
fuana faˈamaˈulada. Osiˈana kamu saiana
ka sui naˈa neˈe, kamu faˈinia na ngwae
rao ˈoˈo kamu ki, kamuˈa taˈifau toˈo goˈo
ana taˈi God neˈe ngwae ˈaˈana kamu.
Sulia nia noaˈa kasi ˈinifilia ana ta ngwae.

Kulu diˈia ngwae ana fuˈanga

10 Aia, na alaˈanga ˈisi nau ki naˈa
fuamuˈa neˈe, muke faˈangasingasi kamu
talamuˈa ana Aofia ma ˈani na ngasingasiˈanga doe nia.
11 Muke dau ana raˈunga ni fuˈanga neˈe
God kwatea, fasi ˈiri muke liufia sa Saetan
kaidaˈi nia ka sasi ˈuana ilitoˈo lamuˈa.
12 Noaˈa kulu kasi fuˈa laˈu faˈinia na ngwae ki goˈo, bore ma kuke fuˈa lala faˈinia
sa Saetan faˈinia na ngasingasiˈanga nia.
Kulu fuˈa faˈinia ano ˈi ru taˈa ki, ma
faˈinia na gwaungaˈi kira ki neˈe kira
ˈinotoˈa ˈania maˈerodo saena na magalia
neˈe.
13 Duˈungana ˈunaˈeri, muke dau ana
raˈunga ni fuˈanga ki taˈifau neˈe God ka
kwatea, fasi ˈiri ana kaidaˈi ana fuˈanga
faˈinia na malimae ka dao maˈi, muke baˈa
totolia goˈo amuˈa liufilana na malimae
kamu. Ma ana kaidaˈi ana fuˈanga ka sui,
kamu ke uu ngasi ˈua.
14 Ta neˈe muke folo leˈa ˈusi kamu. Ma
na alaˈanga mamana kamu ki nia diˈia na
foˈosae ˈi liˈitamuˈa. Ma na abulaˈanga
ˈoloˈolo kamu ki ka diˈia na talo neˈe
suˈusia na fuˈufuˈumuˈa.
15 Ma muke sasi akaˈu ana kaidaˈi ki
taˈifau ana alaˈanga sulia na Faˈarongoˈa
Leˈa neˈe kwatea aroaroˈanga, sulia nia
naˈa neˈe taˈe butu ana ˈaemuˈa ki.
16 Ma na faˈamamanaˈanga kamu neˈe
diˈia naˈa talo ki fuana faˈamaelana na
simaˈi mafula ki taˈifau neˈe sa Saetan
fanasi kamu ˈaniˈi.
17 Ma na faˈamauriˈanga God fuamuˈa
neˈe diˈia na kifi neˈe duˈu fafia na
gwaumuˈa. Ma na fatalana God, ka diˈia
na sele ni fuˈanga neˈe Anoˈi ru Abu
kwatea fuamuˈa.
18 Ma muke foˈo ngangata ana kaidaˈi ki
taˈifau, diˈia neˈe Anoˈi ru Abu talaˈi kamu
ana. Muke gania ta kwaiˈafiˈanga faˈasia
God. Muke lialia ma noaˈa kamu kasi
ngwataˈutaˈu fuana foˈongaˈa ˈiri God ke
ˈafia na ngwae faˈamamana ki taˈifau.
19 Ma muke foˈo logo fuaku ˈiri kaidaˈi
nau ku fata, God ke baˈa kwatea na
alaˈanga nia ki fuaku, ˈiri noaˈa nau kusi
maˈu laˈu, ma nai baˈa faˈamadakola naiˈi
ru ˈanga God neˈe na Faˈarongoˈa Leˈa
logo fuana na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki.
Na naiˈi ru ˈanga neˈe, God noaˈa ˈiri
faˈamadakola ˈi naˈo fuana na ngwae ki.
20 Nauˈa na ngwae sa Jesus Christ fuana
na faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri,
ma nau ku tua saena luma ni lokafo
osiˈana na alaˈanga nau ki. Muke foˈo ˈiri
nau ku fata noniraˈa sulia na Faˈarongoˈa
Leˈa diˈia God nia oga.

Fata leˈaleˈanga ˈisi ki

21 Sa Tikikus, na ngwae asina leˈaleˈa kia
ma na ngwae rao mamana na Aofia, nia ke
baˈa faˈarongo kamu sulia na tualaku, ˈiri
muke saiana ru ki taˈifau neˈe fuli fuaku
ˈi neˈe.
22 Nia neˈe kwate ma nau ku baˈea
kwau siaumulu, ˈiri nia ka alaˈa sulia tuaˈa
kaimili, ma ˈiri nia ka radua kaumulu logo.
23 Nau ku foˈo ˈiri God na Maˈa
faˈinia na Aofia sa Jesus Christ ka kwatea
aroaroˈanga, alafeˈanga, faˈinia fitoˈonga
fuamuˈa ngwae neˈe kamu faˈamamana
ana sa Jesus Christ.
24 Ma nau ku oga God ka faˈataˈinia
kwaiˈofeˈanga fuana ngwae ki taˈifau neˈe
kira alafe fuana na Aofia kia sa Jesus Christ
ˈania alafeˈanga talau.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Filipae

ˈI Filipae taˈi fanoa doe ana abaˈi kula ˈi Masedonia neˈe taˈena kulu saea ˈani kula ngwae Grik ki.

Ana Acts 16 nia alaˈa kwau sulia kaidaˈi sa Paul nia ˈafia siosi fuana ka taˈe maˈi saena fanoa neˈe. Sa Paul tua saena lokafo ana fanoa doe ˈi Rom ana kaidaˈi nia keresia na buka neˈe. Saena buka neˈe, sa Paul oga ke saea baˈatafeˈanga ana siosi ki ˈi Filipae, sulia kira kwaiˈafi ana ˈani balibalia ana mani. Sa Paul oga kike tua kwaima fiku faˈinida kwailiu. Ma nia ka saea fuada kike tua enoeno diˈia sa Jesus. Nia saea logo fuada neˈe manataˈanga kira ke tua ngangata ana God, sui bore ˈana kira ka dao toˈona ˈafitaˈiˈanga, diˈia neˈe sa Paul dao toˈona ka sui naˈa ki. Ma nia ka faˈabasu kira faˈasia dongalana faˈamamanaˈanga ˈosoˈoso. Na faˈamanata ˈosoˈoso, kira ngwae Jiu neˈe saea ngwae ki taˈifau kike roˈo nama suli taki sa Moses ma ˈolo faˈataˈi ˈanga (circumcision) ˈiri kike faˈasaeleˈa God. Bore ma, sa Paul saea kulu ke fitoˈo ana nama kwaimaˈanga doe God goˈo. Kulu saiana kulu lado leˈa faˈinia sa Jesus, ma kulu saiana kuka saga naˈa ˈi maana God, osiˈana kulu faˈamamana ana sa Christ naˈa. Ma nia noaˈa kasi mamana diˈia kulu roˈo nama sulia taki Jiu ki.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Maurilana sa Paul & 1:1-26
Kulu ka donga maurilana sa Christ & 1:27—2:18
Na faˈarongoˈa sulia kwaima sa Paul ki & 2:19-30
God faˈasaga ngwae ki sulia na faˈamamanaˈanga kira ki & 3:1—4:9
Alaˈanga ana baˈatafeˈanga ki & 4:10-23

1 Nauˈa sa Paul faˈinia sa Timoti, na ro ngwae ni rao sa Jesus Christ ki. Keroˈo kerekere kwau fuamuˈa ngwae ki taˈifau neˈe kamu faˈamamana ana sa Jesus Christ, ma muka tua saena maˈe fanoa doe ˈi Filipae. Keroˈo kerekere fuana na ngwae faˈinaˈonaˈo kamu ki faˈinia logo na ngwae neˈe kira kwaiˈafi ana fikutaˈi ngwae faˈamamana.

2 Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa kia ma na Aofia sa Jesus Christ ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

Sa Paul foˈo fuada

3 Nau ku baˈatafea liu na God nau fuamuˈa, ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe nau ku manata toˈomuˈa.

4 Ma nau ku saeleˈa liu ana kaidaˈi nau ku foˈo fuamuˈa taˈifau,

5 osiˈana nau ku manata toˈona na kwaiˈafiˈanga ki neˈe kamu sasiˈi fuaku ana raoˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa, ana etangilana naˈa maˈi kaidaˈi kamu faˈamamana ana, leleka ka dao ˈi taˈena.

6 Ana kaidaˈi neˈeri, God nia talaˈae ana raoˈa leˈa neˈe nia sasiˈi ki ˈi saena maurilamuˈa, ma nau ku saiana nia ke baˈa faˈa aliˈafua laˈu leleka ka faˈasuia naˈa raoˈa neˈeri ana faˈi asoa sa Jesus Christ ke oli maˈi ana.

7 Nia ka totolia nau ku saeleˈa ˈunaˈeri suli kamu, osiˈana nau ku alafe fuamuˈa, ma muka kwaiˈafi aku faˈinia na raoˈa neˈe God kwatea fuakulu. Kaumulu kwaiˈafi aku ana kaidaˈi nau ku tua saena na luma ni lokafo, ma ana kaidaˈi nau ku faˈataloˈa ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa ma nau ku fuˈa suˈusia.

8 Nau ku kolo kaumulu liu naˈa sulia na alafeˈanga doe nau fuamuˈa diˈia logo na alafeˈanga sa Jesus Christ fuamuˈa. God ka alafafia na ru niniˈa nau ku saeˈe ki niˈi mamana.

9 Nau ku foˈo logo fasi ˈiri na alafeˈanga kamu ke bulao daudonga ma ka tatakolaˈa. Nau ku foˈo ˈiri muke sai leˈa sulia God, ma muke sai leˈa ana sulia abulaˈanga neˈe leˈa ma ka taˈa,

10 fasi ˈiri muke bolo faˈinia fililana ru leˈa ki ma ka saga, ˈiri muke tua saga ana faˈi asoa sa Jesus Christ ke oli maˈi ana.

11 Nau ku foˈo ˈiri na maurilamuˈa ka saga taˈifau sulia na kwaiˈafiˈanga neˈe sa Jesus Christ ka sasiˈi fuamuˈa ki. Ma kaidaˈi na maurilamuˈa nia saga ˈunaˈeri, ngwae ˈoro ki kike baˈatafea God.

Na mauriˈa mamana

12 Ngwaefuta nau kina ˈae, nau ku oga muke saiana na ˈafitaˈiˈanga ba dao toˈoku ki ana kaidaˈi neˈe, nia ˈafi leˈa liu aku fuana faˈatalongaˈilana na Faˈarongoˈa Leˈa.

13 Sulia na ngwae ni ofoˈa ki neˈe kira folo ˈi neˈe saena luma doe na ngwae tatalafaˈa, ma ngwae ˈoro matamata ki, kira sai goˈo ˈada ana neˈe nau ku tua saena luma ni lokafo sulia nau na ngwae rao sa Jesus Christ.

14 Ma osiˈana logo neˈe nau ku tua saena luma ni lokafo, ru neˈe ka radua ˈorolana ngwae ki neˈe kira faˈamamana ana Aofia, fasi ˈiri kira ka faˈarongo nonираˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa, ma noaˈa kira kasi maˈu.

15-17 Ti ngwae faˈatalo ˈani sa Jesus
Christ osiˈana kira kwaimamagolai aku.
Na liaˈi ngwae kira fuana faˈataloˈa ˈani sa
Jesus Christ noaˈa kasi leˈa. Sulia kira oga
faˈataloˈa kira ˈani sa Jesus kwate ma kira
ka talingaˈi ka liufi nau. Kira sasi ˈunaˈeri
sulia kira oga kike baˈa kwatea laˈu ti
ˈafitaˈiˈanga fuaku kaidaˈi niniˈa nau ku
tua saena luma ni lokafo. Ma ti ngwae laˈu,
kira toˈo ana na liaˈi ngwae leˈa ki fuana
faˈataloˈa ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa. Kira
faˈarongo ˈani sulia na alafeˈanga kira
fuaku, ma sulia kira saiana God neˈe fili
nau fuana suˈusilana na Faˈarongoˈanga
Leˈa.
18 Ma nia leˈa goˈo ˈana. Sui bore ˈana
na liaˈi ngwae kira ka leˈa nama ka taˈa,
kira faˈarongo sulia sa Jesus Christ. Nau
ku saeleˈa liu, osiˈana kira faˈarongo sulia
sa Jesus Christ.

ˈIu nai baˈa saeleˈa ˈaku,
19 sulia nau ku saiana God ke baˈa
ˈafi nau ana kaidaˈi ˈafitaˈi neˈe,
osiˈana na foˈongaˈa kamu fuaku ma na
kwaiˈafiˈanga na Ano ˈi ru sa Jesus Christ.
20 Ma na kwaiogaiˈanga doe nau neˈe,
nau ku manata toˈona God fasi nai roˈo
naˈa ˈaku sulia kwaiogaiˈanga nia, ma
naisi maˈu fuana faˈataloˈa sulia sa Christ.
Nau ku ˈidufaˈi nonираˈa ˈi naˈo, ma nau
ku oga nai nonираˈa logo ana kaidaˈi neˈe,
fasi ˈiri ngwae ki kike tafea sa Jesus Christ
osiˈaku. Sui bore ˈana nau ku mauri ˈua
nama nau ku mae, nau ku oga kike tafea
sa Jesus Christ duˈungana ru nau ku sasiˈi
ki.
21 Osiˈana tae neˈe ngwae ki kira mauri?
Ma fuaku, nau ku mauri fuana raoˈa fuana
sa Jesus Christ. Ma diˈia nau ku mae,
nia leˈa sulia nai baˈa tua faˈinia sa Jesus
Christ ˈi langi.
22 Bore ma nau kusi saiana ta tae neˈe
nau ku filia. Sulia nau ku oga nai mauri
ˈua, fasi ˈiri nau ku ulafu ˈaku ˈani raoˈa
fuana sa Christ.
23 Ma nau ku oga logo nau ku mae, fasi
ˈiri nai baˈa tua faˈinia sa Jesus Christ,
osiˈana nia leˈa liu fuaku. Nau kusi saiana
tae neˈe nau ku oga.
24 Bore ma nia ka leˈa goˈo neˈe noaˈa
naisi mae ˈua, ˈiri nai ˈafi kamu.
25 Nau ku saiana ru neˈeri, ma nia
neˈe kwate ma nau ku saiana nai baˈa
mauri ˈua ˈaku faˈi kamu, fasi ˈiri nau
ku faˈangasingasia na faˈamamanaˈanga
kamu ki. Ma na faˈamamanaˈanga kamu
ka faˈasaeleˈa kamu,
26 fasi ˈiri ana kaidaˈi nau ku oli laˈu
kwau siaumulu, muke baˈatafea sa Jesus
Christ ka tasa liu osiˈaku.
27 Ma diˈia ta tae bore ˈana ka fuli
fuaku, na abulaˈanga kamu ka saga ka leka
sulia na Faˈarongoˈanga Leˈa sulia sa Jesus
Christ. Muke sasi ˈunaˈeri, ma diˈia nau
ku leka kwau siaumulu nama ka noaˈa,
nai baˈa rongo goˈo ˈaku kwau sulia na
falafala leˈa kamu ki. Ma nai baˈa saiana
neˈe faˈamamanaˈanga kamu ki ngasi, ma
kamu ke tua ˈani taˈi manataˈanga, ma taˈi
kwaiogaiˈanga goˈo fuana raoˈa fiku fuana
Faˈarongoˈa Leˈa, fasi ˈiri neˈe ngwae ˈoro
ki kike faˈamamana ana.
28 Noaˈa kamu kasi maˈu ˈani mali-
mae kamu ki. Sulia ru neˈe faˈataˈinia
naˈa fuada, kike baˈa ngalia na mata-
langaˈilada, ma kamu ke baˈa ngalia
mauriˈa firi. God ke baˈa sasi ˈunaˈeri.
29 God fili kamu fasi ˈiri muke
faˈamamana ana sa Jesus Christ, ma kamu
ke nonifii logo fuana.
30 ˈI naˈo maˈi, kamu lisia nau ku nonifii.
Ma ana kaidaˈi neˈe muka rongoa kira sasi
ˈunaˈeri logo aku.✡ Ma kamu ka nonifii
logo ˈunaˈeri.

2

Donga falafala sa Christ

1 Nau ku saiana neˈe fikuˈa kamu faˈinia
sa Jesus Christ neˈe faˈangasingasi kamu,
ma na alafeˈanga nia fuamuˈa neˈe gwale
kamu. Ma nau ku sai logo ana muka
fiku faˈinia na Anoˈi ru Abu, ma muka
kwaigere, ma muka alafe fuamuˈa kwailiu.
2 Osiˈana ru neˈeri ki, nau ku amasi
kamu, muke kwatea lia ˈi ngwae kamu
ki ma na kwaiogaiˈanga kamu ki ka alua
naˈa taˈi ru, ma muke kwate na alafeˈanga
kamu fuamuˈa kwailiu ka doe laˈu. Diˈia
muke sasi ˈunaˈeri, na saeleˈanga nau ka
fiˈi doe liu fuamuˈa.
3 Ma noaˈa kamu kasi fulia laˈu ta ru
sulia liamuˈa neˈe kamu oga muke doe,
ma muka oga baˈatafelamuˈa talamuˈa.
Bore ma muke faˈatiˈitiˈi kamu talamuˈa,
ma leˈa fuana muke manata fuana ngwae
matamata ki ka leˈa liufi kamu talamuˈa.
4 Muke tua faˈasia na manataˈanga su-
lia na tae ki neˈe kamu ogaˈi, bore ma
muke manata logo sulia na kwaiogaiˈanga
ngwae matamata ki.
5 Na manataˈanga kamu ki ke diˈia na
manatana sa Jesus Christ.
6 Sui bore ˈana sa Christ neˈe God mamana
naˈa, noaˈa nia kasi manata fasi nia
ka tua tari ˈana ana fuli nia faˈinia
God.
7 Nia faidanga naˈa ˈani ru ki taˈifau, ma
ka futa ana nonina ngwae, ma ka
alua ngwae ni rao goˈo ˈana.
8 Ma nia ka faˈatiˈitiˈi nia ˈana talana.

✡ **1:30** Acts 16:19-40

Sui bore ˈana kira ka fotoˈia ana ˈai rara
folo ma ka mae, nia roˈo naˈa sulia
na kwaiogaiˈanga God.
9 Ma osiˈana na ru neˈe, God ka faˈadoea
nia ka tasa, ma ka kwatea naˈa sata
fuana neˈe ˈinotoˈa ka liufia sata ki
taˈifau.
10 Ma fuana na faˈa ˈinotoˈanga ana na
satana sa Jesus, na ru mauri ki
taˈifau neˈe kira tua ˈi langi, ma ˈi
ano, ma na fanoa ngwae mae ki, kira
ke bobo uruuru fuana.
11 Ma kira taˈifau kike faˈarongo ˈani sa
Jesus Christ naˈa neˈe na Aofia, ˈiri
kira ke faˈa ˈinotoˈa God na Maˈa.

Muke kwasu diˈia na unu fuana ngwae ki saena magalia

12 Nia neˈe kwaima leˈa nau kina ˈae, nia
leˈa liu fuana muke roˈosulia na alaˈanga
nau ki fuamuˈa, diˈia ba kamu sasia ana
kaidaˈi nau ku tua faˈi kamu. Ma ana
kaidaˈi neˈe, muke sasi ngangata fuana
roˈongaˈa sulia na alaˈanga nau ki, ana
kaidaˈi nau ku tua tau faˈasi kamu. Nia ka
leˈa fuana taˈi taˈi ngwaeˈa amuˈa muke
ili ngangata ˈuana roˈongaˈa sulia God
ˈania faˈadufa ˈanga. Ma kamu ka tua
ˈani ta tuaˈa neˈe totolia ngwae neˈe God
faˈamaurida faˈasia taˈangaˈa ki.
13 God kwate ma kamu ka oga roˈongaˈa
sulia, ma nia kwate ma muke totolia
roˈongaˈa sulia na tae ki neˈe nia oga muke
sasiˈi.
14 Ma ˈani ru ki taˈifau neˈe kamu sasiˈi,
muke tua faˈasia na ngununguˈanga
faˈinia olisuˈusuˈunga,
15 fasi ˈiri muke tua saga, ma noaˈa kira
kasi dao toˈona ta ru fuana fafilamuˈa. Sui
bore ˈana kamu ka tua ˈua saena magalia
neˈe safitana na ngwae neˈe abulalada ka
taˈa, kamu tua naˈa diˈia ngela God ki. Nia
leˈa fuana muke diˈia na unu ki neˈe rara
ˈafida saena magalia rodoˈa neˈe,
16 osiˈana kamu faˈarongo ˈani alaˈanga
neˈe kwatea na mauriˈa firi fuada. Ma
diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, nai baˈa saeleˈa
ka doe liu ana faˈi asoa sa Jesus Christ
ke oli maˈi ana, sulia raoˈa nari kamu ki
ke baˈa faˈataˈinia neˈe raoˈa nau ki ˈi
safitamuˈa noaˈa kasi ˈoˈo.
17 Na faˈamamanaˈanga kamu ana God
ka diˈia na foˈosiˈanga neˈe kamu kwatea
fuana. Ma diˈia nia oga nai mae diˈia na ru
ni kwaisuˈusiˈanga logo, nai baˈa saeleˈa
liu logo, diˈia kaumulu saeleˈa ana kaidaˈi
neˈe.
18 Ma ka ˈunaˈeri logo, muke saeleˈa logo
faˈi nau.

Sulia sa Timoti faˈinia sa Epafroditus

19 Nau ku manata toˈo neˈe na Aofia
ke ˈafi nau ˈiri nau ku asungaˈinia kwau
sa Timoti ˈaliˈali siaumulu, fasi ˈiri ana
kaidaˈi nia ke oli maˈi ˈi neˈe, ma ka
faˈarongo nau ˈani na tuaˈa kamu ki, nai
baˈa saeleˈa liu.
20 Noaˈa goˈo ta ngwae ˈi neˈe faˈi nau
diˈia sa Timoti neˈe saiana ka gere kamu
ma ka alafe fuamuˈa.
21 Sulia ngwae matamata ki, kira manata
goˈo ˈada sulia na kwaiogaiˈanga kira ki,
ma ka noaˈa laˈu na kwaiogaiˈanga sa
Jesus Christ.
22 Ma sa Timoti ba kaumulu saiana na
raoˈa leˈa nia ki, sulia nia ka diˈia naˈa na
ngela mamana nau fuana ˈafilaku fuana
na faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa.
23 Nia neˈe, ana kaidaˈi nau ku saiana
ta tae neˈe ke baˈa fuli fuaku ˈi neˈe, nau
ku oga nai kwate ˈaliˈali kwau ana niaˈa
siaumulu.
24 Ma nau ku faˈamamana na Aofia ke
baˈa kwate ka talangwaraˈu fuaku ˈiri nai
leka ˈaliˈali logo kwau siaumulu.
25 Ma nau ku manata naˈa logo fuana
nai eta kwatea kwau ngwai asina kia sa
Epafroditus, na ngwae ba kamu kwatea
maˈi ˈi neˈe fuana na ˈafilaku. Nia rao
faˈi nau fuana God, ma nia ka ˈafi nau, ma
keroˈo ka fuˈa saulia malimae kulu ki.
26 Sa Epafroditus oga liu lisilamuˈa
taˈifau. Ma nia ka manata ˈabera, sulia
kamu rongoa maˈi fasi nia mataˈi ˈi neˈe.
27 Ma nia ka mataˈi mamana, ma
ka karangi mae. Bore ma God ka
kwaimanatai ana niaˈa, ma ka gura naˈa.
ˈUnaˈeri, God ka kwaimanatai logo aku,
osiˈana diˈia neˈe nia mae naˈa, ma
liadilaˈanga nau ke baˈa doe laˈu.
28 Ma nia neˈe kwatea ma nau ku oga
liua nai olitaˈi nia kwau siaumulu, ˈiri
muke saeleˈa laˈu kaidaˈi kamu lisia. Ma
noaˈa nau kusi ˈabera laˈu sulia.
29 ˈUnaˈeri neˈe, muke kwaloa niaˈa
ˈani saeleˈanga doe, sulia niaˈa neˈe
ngwai asina kia naˈa duˈungana na
faˈamamanaˈanga kia ana na Aofia. Muke
fuˈusi doe logo ana ngwae ki taˈifau
ˈunaˈeri.
30 Osiˈana nia noni maˈudi fuana maeˈa
ma ka karangi mae ana kaidaˈi nia rao
fuana sa Jesus Christ. Nia ka kwaiˈafi aku
olisi kamu, sulia nia ˈafitaˈi fuamuˈa fuana
ˈafilaku ana kaidaˈi neˈe.

3

Na ˈoloˈoloˈa mamana

1 Ngwaefuta nau kina ˈae, muke saeleˈa
sulia na fikuˈa kamu faˈinia na Aofia. Sui
bore ˈana nau ku keresia taˈifau naˈa
alaˈanga neˈe ki ˈi naˈo, nia leˈa fuana nai
keresia laˈu, sulia neˈe alaˈanga nau ki ke

baˈa ˈafi kamu, kaidaˈi neˈe ti ngwae ke
iliili ˈuana kike talaˈi rora amuˈa.
2 Muke madafi kamu faˈasia na ngwae
taˈa neˈeri ki. Kira abula taˈa. Kira ka
faˈamanata kika saea fasi neˈe kuke roˈo
nama sulia na taki ana ˈolo faˈataˈi ˈanga
ˈiri neˈe kuluˈa ngwae God ki.
3 Kuluˈa, ma noaˈa laˈu kiraˈa, neˈe na
ngwae God ki naˈa, osiˈana kulu foˈosia
God ˈani Anoˈi ru Abu, ma kuka saeleˈa
osiˈana na ru neˈe sa Jesus Christ sasiˈi
fuaka ki. Noaˈa kulu kasi fitoˈo goˈo ana
na falafala Jiu ki ana ˈolo faˈataˈi ˈanga ˈiri
neˈe kuluˈa ngwae God ki.
4 Sui bore ˈana nau ku roˈosulia na
falafala neˈeri ki, noaˈa nau kusi fitoˈo ana
goˈo ru neˈeri ki. Ma diˈia sa tai neˈe
fia fasi nia ngwae God sulia nia ka roˈo
sulia na falafala ana ˈolo faˈataˈinia, nauˈa
naˈa neˈe nau ku liufia ˈani roˈongaˈa sulia
falafala ˈunaˈeri ki.
5 Kaidaˈi kwalu asoa ki buri ˈana nau
ku futa maˈi ana, goˈo kira ka ˈole nau
naˈa. Ma nau ku futa maˈi ana ngwae Jiu
mamana, sulia nau ku leka maˈi faˈasia na
kwalafa sa Benjamin. Ma nau ku leka saga
naˈa sulia na taki Jiu ki, sulia nauˈa bore
ta ngwae logo ana Farasi ki.
6 Ma sulia na kwaiogaiˈanga nau ka
ngasingasiˈa liu fuana falafala Jiu ki,
nau ku faˈakaisia na ngwae neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus ki. Ma nau
ku roˈosulia taˈifau na taki sa Moses ka
kwateˈe ki, ma noaˈa naisi rora ˈani ta taki.
7 ˈI naˈo nau ku manata fasi ru neˈeri ki
leˈa fuaku. Bore ma taˈena, nau ku saiana
na ru neˈeri ki neˈe ru ˈoˈo ki goˈo ˈana,
osiˈana na ru sa Jesus Christ sasiˈi fuaku
ki.
8 Nia mamana! Nau ku dao toˈona na
ru neˈe nau ku sasiˈi ˈi naˈo ki, ru ˈoˈo
ki goˈo ˈani taˈifau. Bore ma na ru neˈe
talingaˈi ka mamana neˈe fasi nau kui sai
leˈa ana na Aofia nau sa Jesus Christ. Ma
duˈungana niaˈa neˈe kwate ma nau ku
faˈasia ru ki taˈifau neˈe nau ku sasiˈi ˈi
naˈo. Ma nau ku manata suliˈi ru neˈeri
ki diˈia goˈo ˈana ru taˈa ki. Nau ku
sasi ˈunaˈeri ˈiri nai ˈado faˈinia sa Jesus
Christ,
9 ma nau ku alua naˈa taˈi ru faˈinia.
Noaˈa naisi saga ˈi maana God sulia
na tae neˈe nauˈa talaku nau ku sa-
sia fuana roˈongaˈa sulia na taki Jiu ki.
Bore ma God saea nau ku saga sulia na
faˈamamanaˈanga nau ana sa Jesus Christ.
God naˈa neˈe faˈasaga ngwae ki sulia na
faˈamamanaˈanga kira ki.
10 Na ru talingaˈi neˈe nau ku oga naˈa
neˈe malingaˈilana sa Jesus Christ faˈinia
na ngasingasiˈanga God neˈe faˈataˈinia
ˈani tataˈenga nia faˈasia na maeˈa. Ma
nau ku oga logo ˈadoˈa faˈinia ana non-
ifiiˈanga nia, ma nau ku sasi logo diˈia neˈe
nia mae.
11 Ma ˈunaˈeri, nau ku manata toˈo nai
baˈa tataˈe logo faˈasia na maeˈa.
12 Noaˈa naisi saea fasi nau ku ma-
lingaˈi taˈifau ana sa Jesus nama nau
ku saga taˈifau naˈa. Bore ma nau ku
ngangata faˈinia faisuˈusuˈu ˈanga ˈuana
malingaˈilana sa Jesus ma nau ku tua saga
taˈifau osiˈana nia fili nau fuana sasiˈa
ˈunaˈeri.
13 Ngwaefuta nau kina ˈae, nau ku sa-
iana ru neˈeri ki taˈifau noaˈa kasi fuli
ˈua fuaku. Bore ma taˈi ru naˈa neˈe nau
ku sasia, nau ku manata bura ˈani na ru
neˈe sui naˈa ki ˈi buriku, ma nau ku sasi
ngangata ˈuana na tuaˈa diˈia sa Jesus ana
kaidaˈi neˈe nia maˈi ˈua.
14 ˈUnaˈeri nau ku sasi ngasingasiˈa naˈa
fuana nai baˈa ngalia na kwaiaraˈanga ana
God kaidaˈi nia ke baˈe nau ˈalaˈa ˈuana
ˈi langi, osiˈana nau ku faˈamamana ana
sa Jesus Christ. Ma ru neˈeri naˈa neˈe
kwaiaraˈanga nau.
15 Kuluˈa taˈifau goˈo neˈe kulu ngasin-
gasiˈa naˈa ˈani faˈamamanaˈanga kia ki,
kulu toˈo logo ana manataˈanga ˈunaˈeri ˈi
saena maurilaka. Ma diˈia ti ngwae amuˈa
noaˈa kasi ala goˈo fafia na ru niniˈa nau
ku saeˈe ki, God neˈe ke baˈa faˈataˈi
madako ana na tala neˈe saga.
16 Aia, nia leˈa fuana kulu ka roˈo sulia
na ru mamana neˈe kulu roˈo naˈa maˈi
sulia ˈi naˈo ki, leleka ka dao ana kaidaˈi
neˈe.
17 Ngwaefuta nau kina, muke ili donga
naˈa amuˈa na falafala nau ki. Kamu ka
sasi logo diˈia sa tai neˈe kira leka saga
sulia na falafala neˈe kaimili faˈataˈinia
fuamuˈa.
18 Nau ku fata naˈa fuamuˈa ana kaidaˈi
ˈoro ki ˈi naˈo, neˈe ngwae ˈoro kika
saea kira faˈamamana ana sa Jesus Christ,
bore ma abulada faˈataˈinia neˈe kira
malimaeˈa ana Faˈarongoˈa Leˈa sulia na
maelana sa Jesus Christ ana ˈai rara folo.
Ma nai baˈa olioliˈa ana sulia. Ma nau ku
angi, ma nau ku kwaimanatai sulia
19 kira leka goˈo ˈada ˈuana kula ana
kwaˈikwaˈinga. Na ru talingaˈi fuada neˈe
kwaiogaiˈanga ana nonida. Nia leˈa fuana
kira ka ˈeke sulia na ru kira sasiˈi ki, bore
ma kira saeleˈa goˈo ˈada suliˈi. Ma taˈi ru
goˈo neˈe kira manata sulia na ru saena
magalia neˈe ˈi ano ki.
20 Bore ma kuluˈa niniˈa, na fanoa
mamana kia nia ˈi langi. Ma kulu ka
kwaimasi ana daolana maˈi na Aofia kia
sa Jesus Christ neˈe faˈamauri kia, sulia nia
ke baˈa oli maˈi faˈasia ˈi langi.

21 Ma nia ke baˈa rokisia nonika neˈe
ngwataˈutaˈu ma ke baˈa mae, ma nia
ke kwatea nonika ka ngwasinasina diˈia
nonina. Nia ke baˈa rokisi kulu ˈunaˈeri
ˈani ngasingasi ˈanga doe nia neˈe nia toˈo
ana fuana gwaungaˈi ˈanga fafia na ru ki
taˈifau.

4

1 Ngwaefuta nau kina ˈae, muke uu ngasi
ana na Aofia. Nau ku alafe liu fuamuˈa, ma
nau ku oga lisi lamuˈa. Nau ku saeleˈa ka
doe liu osiˈamuˈa.

Donga na falafala ana aroaroˈanga

2 ˈIu, ma koroˈo ˈi Iudia faˈinia ˈi Sintike,
nau ku amasi koroˈo ˈiri moke mango
faˈasia olisuˈusuˈu ˈanga, osiˈana koroˈo
ngwai asina ki naˈa ana na Aofia.
3 Ma sa Sisigus, ˈaeˈo logo na ngwae rao
leˈa kwaima faˈi nau, nau ku oga ˈoke ˈafia
ro kini neˈeri ki, sulia keroˈa rao ngangata
faˈi nau, ma faˈinia sa Klement, ma faˈinia
ngwae ˈoro ki fuana na faˈataloˈa ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa. God keresia naˈa satada
taˈifau ˈi saena buka nia, na kula neˈe nia
keresia naˈa satana na ngwae neˈe kira ke
baˈa toˈo ana mauriˈa firi.
4 Muke saeleˈa ana kaidaˈi ki taˈifau
sulia na fikuˈa kamu faˈinia na Aofia. Ma
nau ku saea laˈu, muke saeleˈa!
5 Muke faˈataˈinia na enoenoˈanga
fuana ngwae ki taˈifau, osiˈana na Aofia
nia ke baˈa dao ˈaliˈali naˈa maˈi.
6 Muke tua faˈasia na manata
ˈaberaˈanga ˈani ta ru. Bore ma muke
foˈosia lala God, muke gania ˈuana tae ki
neˈe kamu boˈoboˈo ˈuani, ma muke baˈa
tangoa.
7 Ma na aroaroˈa God ke baˈa tua ˈi
saena maurilamuˈa ma ˈi saena man-
ataˈanga kamu, ˈiri muke tua faˈasia na
ˈaberaˈanga ma na maˈungaˈa. Ma God ke
baˈa kwatea na aroaroˈanga nia fuamuˈa,
osiˈana kamu tua ˈado faˈinia sa Jesus
Christ. Ma na aroaroˈanga nia noaˈa ta
ngwae kasi malingaˈi aliˈafu ana.
8 Ngwaefuta kina, na alaˈanga ˈisi nau
fuamuˈa naˈa niniˈa. Muke manata sulia
na ru mamana ki, ma ru neˈe ngwae ki
fuˈusi doe ani, ma na ru saga ki, ma na ru
neˈe sikasika faˈasia taˈangaˈa, ma ru leˈa
ki.
9 Muke roˈosulia naˈa faˈamanataˈanga
neˈe nau ku kwatea fuamuˈa. Ma muke
sasi sulia na abulalaku neˈe kamu lisia nau
ku tua ˈani, ma nau ku alaˈa ˈani. Ma God
neˈe kwatea aroaroˈa fuaka, nia ke tua faˈi
kamu.

Sa Paul tangoda fuana kwaiˈafiˈanga kira ki

10 Sulia na fikuˈa nau faˈinia na Aofia,
nau ku saeleˈa liu fafia na kwateˈa ba
kamu kwatea fuaku laˈu. Tau naˈa
maˈi ˈafitaˈi fuana muke faˈataˈinia na
alafeˈanga kamu fuaku, osiˈana noaˈa
kamu kasi toˈo ana ta masikwaˈanga fuana
kwatelana.
11 Noaˈa nau kusi ˈuga goˈo neˈe nai
olidoko ana ta ru. Sulia ana kaidaˈi
neˈe, tuaˈa nau noaˈa kasi leˈa, bore ma
manataku toli naˈa faˈinia tae neˈe nau ku
toˈo naˈa ana.
12 Ana kaidaˈi ki, nau ku dalaˈa. Ma ana
ti kaidaˈi, nau ku toˈo ana ru ˈoro ki. Ma
nau ku sai naˈa ana tae neˈe manata toliˈa
ana kaidaˈi ki taˈifau, bore ˈana kaidaˈi
ana abusuˈa nama ana fioloˈa, ma ana
kaidaˈi nau ku toˈo ana ru ˈoro ki nama
kaidaˈi nau ku toˈo ana bara ru ki.
13 Nau ku bolo goˈo ˈaku faˈinia na
sasilana na ru neˈeri ki taˈifau, sulia sa
Jesus Christ neˈe faˈangasingasi nau.
14 Ma sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, na
kwaiˈafi ˈanga neˈe kamu kwatea fuaku
ana kaidaˈi nau ku toˈo ana ˈafitaˈiˈanga,
nia leˈa liu.
15 Kamu ngwae ˈi Filipae ki, kaumulu
saiana taˈifau naˈa, kaumulu goˈo ng-
wae faˈamamana ki neˈe kamu ˈafi nau.
Ana kaidaˈi ba kamu fiˈi eta rongoa na
Faˈarongoˈa Leˈa, ana kaidaˈi ba nau ku
leka faˈasi kamu saena abaˈi kula ˈi Mase-
donia, noaˈa laˈu ta fikutaˈi ngwae neˈe
kira kwatea mani fuaku. Taˈi kamuˈa goˈo
ba kamu ˈafi nau.
16 Ma ana kaidaˈi nau ku oga
kwaiˈafiˈanga ki saena fanoa ˈi Tesalonika,
kaumulu ba kamu kwate mani fuaku ana
ro kaidaˈi.
17 Naisi fata laˈu ˈuri fasi ˈiri nau ku
ngali talau naˈa ana tae ki neˈe kamu
kwatea fuaku. Bore ma nau ku oga lala
na kwaiaraˈanga God fuamuˈa ka doe.
18 Aia, nau ku ngalia na ru ki taˈifau neˈe
kamu kwateˈe maˈi fuaku, ma ka doe liufia
na ru nau ku ogaˈi ki. Nau kusi oga naˈa
ta ru, sulia sa Epafroditus kwatea taˈifau
naˈa kwaiˈafiˈanga kamu fuaku. Ru neˈeri
ka diˈia ta foˈosi neˈe moko leˈa, neˈe God
saeleˈa fafia.
19 Ma God neˈe nau ku rao fuana, nia
ke baˈa kwatea fuamuˈa na ru ki taˈifau
neˈe kamu boˈoboˈo ˈuani faˈasia na ru
leˈa ˈoro nia ki. Nia ke kwatea ru neˈeri
ki fuaka sulia sa Jesus Christ.
20 Kuluˈa taˈifau kuke tafea God na Maˈa
kia tuatua firi! ˈIu.

Alaˈanga ˈisi ki

21 Nau ku kwatea kwau fata leˈaleˈanga
nau fuamuˈa taˈifau neˈe kamu
faˈamamana ana sa Jesus Christ. Ma na

ngwai asina kia ki neˈe kami tua kwau ˈi
neˈe, kira taˈifau logo kira kwatea kwau
na fata leˈa leˈa ˈanga kira ki fuaumulu.
22 Na ngwae ki taˈifau neˈe kira
faˈamamana neˈe kira tua ˈi neˈe ˈi Rom,
ma ka tasa faˈasia na ngwai asina kia ki
neˈe kira tua ˈi saena luma sa Saesar, na
ngwae tatalafaˈa, kira kwatea logo kwau
na fata leˈa leˈa ˈanga kira ki.
23 Nau ku foˈo fasi ˈiri na Aofia sa Jesus
Christ ke ˈofe kamu ˈani faˈataˈilana na
alafeˈanga nia fuamuˈa taˈifau.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Kolose

ˈI Kolose taˈi fanoa doe ana abaˈi kula ˈi Asia. Nia 160 kilomita bali fanelana sina ana fanoa doe ˈi Efesus. Nia lia diˈia sa Paul talana noaˈa kasi leka dao ˈi Kolose. Bore ma kaidaˈi nia tua ˈua ana fanoa ˈi Efesus, nia kwatea goˈo ngwae ni rao nia ki fuana faˈarongoˈa ˈania Faˈarongoˈa Leˈa ana fanoa neˈe. Kaidaˈi sa Paul keresia na buka neˈe, nia tua saena na lokafo ˈi Rom.

Ti faˈamanata ˈosoˈoso kira tua naˈa saena siosi ˈi Kolose. Taˈi bali ana faˈamanata ˈanga ˈosoˈoso, kira ngwae Grik neˈe saea Kristin ki kira ke foˈosia nama ˈainsel, ma anoˈi ru neˈe toˈo ana ngasingasi ˈanga ki. Ma taˈi bali ana faˈamanata ˈosoˈoso, kira ngwae Jiu neˈe saea ngwae ki taˈifau kike roˈo nama suli taki sa Moses ma ˈolo faˈataˈi ˈanga (circumcision), ma fuana faˈa abulana fanga ˈoro faˈasia Kristin ki fuana ˈanilaniˈi.

ˈIu sa Paul ka kerekere fuada ka fata fonea faˈamanataˈanga ˈunaˈeri ki. Nia saea neˈe sa Christ naˈa neˈe saungaˈinia ru ki taˈifau ana magalia neˈe, ma sulia raoˈa sa Christ lala neˈe God ka alaˈania ngwae ana magalia kira ka leka maˈi siana. Ka ˈunaˈeri, diˈia kulu faˈamamana ana sa Christ, niaˈa goˈo neˈe taˈi kula neˈe God faˈamauri kulu ana.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Mauriˈa mamana ma na raoˈa sa Christ & 1:1—2:19

Mauriˈa faolu, kaidaˈi kulu faˈamamana ana sa Christ & 2:20—4:18

Sa Paul fata leˈa leˈa ana ngwae faˈamamana ki ˈi Kolose

1 Nauˈa sa Paul, na ngwae ni lifurongo sa Jesus Christ sulia kwaiogaiˈanga God, faˈinia na ngwaefuta kia sa Timoti, keroˈo kerekere kwau fuamuˈa.

2 Keroˈo fata leˈa leˈa kwau fuamuˈa ngwae God ki neˈe kamu tua ˈi Kolose. Ma kamu ngwae asina keroˈo ki, osiˈana kamu uu ngasi ˈani faˈamamanaˈanga ana sa Jesus Christ.

Na foˈongaˈa keroˈo fuamuˈa neˈe God na Maˈa kia ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

Foˈongaˈa ana baˈatafeˈanga

3 Ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe keroˈo foˈo fuamuˈa, keroˈo baˈatafea God, na Maˈa sa Jesus Christ na Aofia kia, fuamuˈa.

4 Keroˈo baˈatafea God, sulia keroˈo rongoa na falafala neˈe kamu faˈamamana naˈa ana sa Jesus Christ faˈinia na alafeˈanga kamu fuana ngwae God ki taˈifau.

5 Aia, ana kaidaˈi kamu eta rongoa na alaˈanga mamana neˈe kira saea ˈani Faˈarongoˈa Leˈa, kamu ka faˈamamana, ma muka alafe fuana ngwae ki, osiˈana kamu kwaimasi ana na ru leˈa ki neˈe God ka salisali fuamuˈa maˈi ˈi langi.

6 Na Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri ka takalo fuana ngwae ˈoro ki ana kula toˈotoˈo ki saena magalia, ma nia neˈe kwatea na ngwae ˈoro ki kira ka sasia ru leˈa ki. Na ru neˈeri neˈe fuli ˈi safitamuˈa ana kaidaˈi neˈe kamu etangia rongolana na Faˈarongoˈa Leˈa ma muka saiana na alafeˈanga God.

7 Sa Epafras, na ngwae ba faˈarongo kamu ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa, niaˈa na ngwae kwaima leˈa kaimili mala. Nia neˈe ngwae rao leˈa sa Jesus Christ faˈi keroˈo, ma nia ka rao leˈa ˈi safitamuˈa logo.

8 Sa Epafras neˈe faˈarongo keroˈo ˈani alafeˈanga kamu ana na ngwae neˈe kira faˈamamana ki. Na Anoˈi ru Abu kwatea naˈa alafeˈanga neˈeri fuamuˈa.

9 ˈIta maˈi keroˈo ka rongo suli kamu ˈunaˈeri, keroˈo ka inaˈu ana foˈongaˈa fasi ˈiri God ke faˈataˈinia ru neˈe nia oga muke sasiˈi ki, ma na Anoˈi ru Abu ka ˈafi kamu ˈiri muke manata saga ma muke malingaˈinia kwaiogai ˈanga nia ki.

10 Keroˈo foˈo ˈunaˈeri, fasi ˈiri neˈe tuaˈa kamu ke leka sulia kwaiogaiˈanga na Aofia, ma ka faˈasaeleˈa nia, ma muke bolo fuana sasilana na raoˈa leˈa matamata ki taˈifau, ma muke saiana God ka leˈa ka tasa liu.

11 Nau ku gania God fasi ˈiri nia ke faˈangasingasi kamu ana na ngasingasiˈanga doe nia, fasi ˈiri muke bolo faˈinia na ngangataˈanga ˈani ta ru bore ˈana faˈinia mabetauˈa. Ma muke saeleˈa,

12 ma muke baˈatafea God Maˈa kia, neˈe kwate muke totolia toˈongaˈa ana ru neˈe God gonia ˈi langi ki fuana ngwae nia ki.

13 God lafu kia naˈa faˈasia na ˈinotoˈanga ana maˈerodo neˈe sa Saetan ˈinotoˈa ˈania, ma nia ka talaˈi kia kwau ˈuana saena ˈInotoˈanga na Ngela nia neˈe nia alafe fuana.

14 Ma na Ngela nia ka loge kia faˈasia sa Saetan, osiˈana nia rufuanata naˈa ana roraˈa kia ki.

Sa Christ nia talingaˈi ka tasa

15 Sa Christ neˈe kulu lisia naˈa nia neˈe nununa God neˈe noaˈa kulu kasi lisia ˈani maaka. Ma nia ka gwaungaˈi fafia ru neˈe God nia saungaˈiniˈi ki, diˈia ta ngela faˈinaˈonaˈo neˈe lia sulia ru ki taˈifau.

16 Sa Jesus Christ nia ˈafia God ana
kaidaˈi God saungaˈinia naˈa ru ki taˈifau
maˈi ˈi langi ma ˈi ano, ma na ru ki taˈifau
neˈe kulu lisia, ma ru ki taˈifau logo neˈe
noaˈa kulu kasi lisia, ma na ano ˈi ru ki
neˈe kira ngasingasiˈa, ma kika gwaungaˈi,
ma kika ˈinotoˈa. Ana sa Jesus Christ, God
saungaˈinia na ru ki taˈifau, ma God ka
saungaˈinida fuana sa Jesus Christ.
17 Sa Christ nia eta tua naˈa sui mala na
ru ki taˈifau, ma na ru ki taˈifau ka tua leˈa
sulia nia gwaungaˈi fafida.
18 Sa Jesus Christ naˈa neˈe gwaˈi ru
ana nonina. Ma na ngwae neˈe kira
faˈamamana ana, kira naˈa neˈe nonina,
ma nia ka kwatea mauriˈa fuada. Niaˈa
na ngwae etaeta neˈe God taˈea faˈasia na
maeˈa, ˈiri nia ka talingaˈi ka tasa fafia
naˈa ru ki taˈifau.
19 Sa Jesus nia usulia taˈifau naˈa God,
sulia nia neˈe kwaiogaiˈanga God.
20 Ma ˈania sa Jesus, God ka olitaˈinia na
ru ki taˈifau maˈi ˈi ano ma ˈi langi fuana.
God ka saungaˈinia na aroaroˈanga naˈa
ˈania na maelana sa Jesus ana ˈai rara folo.
21 Ana kaidaˈi ˈi naˈo, kaumulu tua
tau faˈasia God ma muka malimae logo
ana, osiˈana na abula taˈangaˈa ma na
manataˈanga rora ki neˈe kamu sasiˈi.
22 Bore ma ana kaidaˈi neˈe, osiˈana
maelana sa Jesus, God ka saungaˈinia na
aroaroˈanga faˈi kamu. God nia sasi
ˈunaˈeri ˈiri muke sikasika, ma noaˈa ta
ngwae kasi fai fafi kamu ˈania ta ru taˈa,
kaidaˈi nia ngali kamu maˈi ˈi naˈona God.
23 Nia baˈa ˈunaˈeri, diˈia muke ngan-
gata ˈania faˈamamanaˈanga kamu ana sa
Jesus Christ, muke uu ngasi ˈani fitoˈonga
kamu ki ana na ru neˈe kamu rongoˈi sulia
ana Faˈarongoˈanga Leˈa. Na Faˈarongoˈa
Leˈa neˈeri neˈe kira fata sulia taˈifau
naˈa fuana na ngwae ˈoro saena magalia.
Aia, nauˈa sa Paul logo neˈe ta ngwae ni
rao ˈania faˈatalongaˈilana na Faˈarongoˈa
Leˈa neˈeri.

Raolana sa Paul fuana na ngwae faˈamamana ki

24 Ana kaidaˈi neˈe, nau ku saeleˈa sulia
nau ku nonifii naˈa ˈaku fuana ˈafilamuˈa.
Saena noniku nai nonifii diˈia sa Christ
ba nia nonifii. Na nonifiiˈa nini nau,
nau ku nonifii fuana na fikutaˈi ngwae
faˈamamana neˈe na nonina sa Christ.
25 God neˈe fili nau fuana raoˈa fuana na
ngwae faˈamamana ki. Na raoˈa nau naˈa
neˈe faˈatalongaˈi lana taˈifau na fatalana
God fuamuˈa.
26 Kaidaˈi maˈi ˈi naˈo, God noaˈa
kasi faˈataˈi madako ana Faˈarongoˈa
neˈe. Bore ma ana kaidaˈi neˈe, nia fiˈi
faˈataˈinia naˈa fuana ngwae nia ki.
27 God nia saeleˈa ka faˈataˈinia fuaka na
ngwae nia ki, neˈe na Faˈarongoˈa neˈeri,
nia fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki logo. Ma
na Faˈarongoˈa neˈeri, neˈe sa Jesus Christ
tua naˈa aka. Ma sulia nia ˈunaˈeri, kulu
saiana kuke baˈa ˈinotoˈa faˈinia God.
28 ˈUnaˈeri, keroˈo ka faˈatalo sulia sa
Jesus Christ fuana ngwae ki taˈifau. Keroˈo
faˈamanata na ngwae ki taˈifau sulia sa
Christ, ma keroˈo ka faˈabasuda ˈiri kike
donga. Keroˈo sasi ˈuri ˈani liatoˈo neˈe
keroˈo toˈo ana. Keroˈo sasi ˈuri fasi ˈiri
keroˈo ke talaˈia ngwae ki taˈifau siana
God diˈia naˈa ngwae neˈe kira manata
ngasi ana sa Jesus Christ.
29 Nau ku rao ngasingasiˈa ma nau ku
sasi ngangata ˈani ngasingasiˈanga doe
neˈe sa Jesus Christ kwatea fuaku, fasi ˈiri
nai sasia na raoˈa neˈeri ki.

2

1 Nau ku oga muke saiana neˈe nau
ku rao ngasingasiˈa fuamuˈa, ma fuana
ngwae ki neˈe kira tua saena maˈe fanoa ˈi
Laodisea logo, ma fuana sa tai neˈe noaˈa
kasi lisi nau ˈua.
2 Nau ku rao ˈunaˈeri sulia nau ku oga
nai alungaˈi kamu, ma ˈiri muke alafe
fuamuˈa kwailiu, ma muke saiana taˈifau
naˈa faˈarongoˈa sulia sa Jesus Christ neˈe
God noaˈa kasi faˈataˈinia maˈi ˈi naˈo.
3 Osiˈana sa Jesus Christ naˈa neˈe ngwae
neˈe bolo fuana kwatelana saiˈi ruˈa ma
liatoˈongaˈa mamana fuana ngwae ki.
4 Na fadalana na kerekereˈa nau naˈa
fuamuˈa nia ˈuri: Kamu kasi faˈamamana
ana faˈamanataˈanga ˈosoˈoso neˈe ti ng-
wae kira saea, sui bore ˈana alaˈanga
neˈeri ki rongolana nia ka leˈa.
5 Sui bore ˈana nau ku tua tau faˈasi
kamu, nau ku manata toˈomuˈa goˈo ˈaku
sulia asoa ki. Ma nau ku saeleˈa liu fafia
neˈe nau ku saiana na faˈamamanaˈanga
kamu ki ngasi ana sa Jesus Christ.

Mauriˈa faolu sulia sa Jesus Christ

6 Aia, osiˈana neˈe kamu faˈamamana
taˈifau naˈa sa Jesus Christ na Aofia kamu,
na abulalamuˈa ke faˈataˈinia logo neˈe
kamu fiku faˈinia.
7 Muke dau ngasi naˈa ana, diˈia ta ˈai
ba lalisusu naˈa saena ano ma ka uu ngasi.
Ma muke saungaˈinia na maurilamuˈa fa-
fona na ru ki taˈifau neˈe nia saea fuamuˈa
ˈiri na faˈamamanaˈanga kamu ke ngasi
ana, diˈia neˈe kira faˈamanata kamu
taˈifau naˈa ˈani. Ma muke baˈatafea God.
8 Ma muke madafi kamu ˈasu ˈubani ta
ngwae kata soke kamu ˈani faˈamanata
ˈanga neˈe noaˈa ˈiri mamana. Na
faˈamanata ˈanga neˈeri, nia leka maˈi
faˈasia ngwae ki goˈo ˈana, ma faˈasia na

taki neˈe ngwae ki tala saungaˈiniˈi goˈo ˈada ki, ma sulia anoˈi ru taˈa ki neˈe tua saena mamanga, ma noaˈa laˈu faˈasia sa Jesus Christ.
9 God taˈifau naˈa neˈe tua ana nonina sa Jesus Christ.
10 Ma kamuˈa, God ka kwatea taˈifau naˈa na mauriˈa mamana fuaumulu ˈani ˈadoˈa kamu faˈinia sa Jesus Christ. Sa Jesus Christ ˈinotoˈa naˈa fafia ano ˈi ru kwaitalaˈi ki, ma na ngasingasiˈanga ki taˈifau.
11 Aia, sa Jesus Christ nia sikilia taˈifau naˈa na manataˈanga rora ki neˈe suˈumaˈi kamu fuana na taˈangaˈa, ka diˈia ˈolo faˈataˈi ˈanga neˈe ˈefoa ˈuliˈuli faˈasia na noni.
12 Duˈungana ana kaidaˈi kamu siuabu, nia diˈia kira ano naˈa fafi kamu saena kilu gwaˈu diˈia neˈe kira sasia ana sa Jesus Christ. Ma ˈania siuabuˈa logo, kaumulu tataˈe faˈasia na maeˈa faˈinia sa Jesus Christ sulia na faˈamamanaˈanga kamu ana ngasingasiˈanga God neˈe taˈea sa Christ faˈasia na maeˈa.
13 Kamu mae naˈa, osiˈana kamu abula taˈa naˈa, ma kamuˈa noaˈa laˈu na ngwae God ki. Ma God alaˈania sa Jesus Christ ka faˈamauri kaumulu, ana kaidaˈi nia rufuanata ana taˈangaˈa kamu ki taˈifau. Ma kaidaˈi neˈe, God ka kwatea naˈa mauriˈa faolu fuamuˈa, diˈia ba nia taˈea sa Jesus Christ. Ma God ka rufuanata naˈa ana taˈangaˈa kia ki taˈifau.
14 Nia ka ongoa taˈifau naˈa saena ˈaba ru neˈe kira keresia taˈangaˈa kia ki ˈi saena. Nia ka lafuda taˈifau, diˈia nia ka fotoˈia ana ˈai rara folo faˈinia sa Jesus Christ.
15 Ma ˈania maelana sa Jesus Christ ana ˈai rara folo, nia ka liufia naˈa ano ˈi ru taˈa ki ma ka lafua naˈa ngasingasiˈanga kira ki taˈifau. Ma nia ka faˈa ˈekeda ˈi maana ngwae ki taˈifau.
16 Ma kamu kasi rongo sulia ta ngwae neˈe ka fata amuˈa sulia ta fanga tae neˈe kamu ˈania, ma tae neˈe kamu ka kwaˈufia, ma sulia logo faˈi asoa tae neˈe kamu faˈa abua, ma faˈi asoa neˈe kamu faˈadoe sulia faˈi asoa ana madamo faolu ki, ma sulia asoa ana Sabat.
17 Osiˈana na taki ˈunaˈeri ki, ka diˈia goˈo ˈana na nunuˈi ru neˈe ke baˈa dao maˈi ˈi naˈona na ru mamana. Na ru mamana naˈa neˈe sa Jesus Christ.
18 Noaˈa kamu kasi alaˈania ta ngwae kasi faˈarora kamu faˈinia faˈamanataˈanga rora ki, osiˈana kamu toˈo ana kwaiaraˈa neˈe God oga ke kwatea fuamuˈa. Noaˈa kamu kasi donga ngwae neˈe enoeno ˈosoˈoso ada ki, ma kira ka faˈadoea nama ˈainsel ki. Kira fata baˈalafe sulia lisilana lialiata ki. Bore ma ru neˈeri ki, lia bolebeleˈa taˈifau goˈo.
19 Ma na ngwae ˈunaˈeri ki kira akafoˈa naˈa faˈasia sa Jesus Christ neˈe nia tua tua ratai ana ˈi naˈo. Sa Jesus Christ naˈa neˈe ngwae gwaungaˈi fuana ngwae neˈe kira faˈamamana ana ki, diˈia na gwauna ngwae ba nia gwaungaˈi ana nonina. Ma kulu diˈia na nonina, ma God ka kwatea mauriˈa fuaka, ma ka faˈangasingasi kia, ma ka dau fiku kia, ˈiri kuke bulao maˈi ˈani taˈi noni sulia na kwaiogaiˈanga God.

Mauriˈa faolu faˈinia sa Christ

20 Ana kaidaˈi sa Jesus Christ nia mae, kamu diˈia kamu mae logo faˈinia, ma nia ka loge kamu naˈa faˈasia na taki neˈe ngwae ki saungaˈiniˈi ˈada talada. Aia, faˈuta neˈe falafala kamu ka leka goˈo ˈana sulia na taki neˈe ngwae ki kira saungaˈiniˈi goˈo ˈada talada? Faˈuta neˈe muka roˈosulia na taki neˈe kira fata ˈuri ˈani ki,
21 “Noaˈa ˈoe kosi sama toˈona na ru loˈoko, ma noaˈa ˈoe kosi ˈania na fanga loˈoko.”
22 Na taki neˈeri ki fata goˈo ˈada sulia na ru neˈe ke baˈa funu logo buri ˈana ngwae ki kira ˈania taˈifau. Na ngwae goˈo ˈana neˈe saungaˈinia na faˈamanataˈanga neˈeri ki.
23 Na taki neˈeri ki rongolana leˈa, diˈia niˈi sakatafa maˈi faˈasia na ngwae liatoˈo. Kira ka suˈumaˈi kamu ˈuana na foˈosilana ˈainsel ki, ma na enoenoˈanga ˈosoˈoso goˈo ˈana, ma ˈuana faˈafiilana noni goˈo ˈana. Bore ma na taki neˈeri ki kasi bolo goˈo fuana kwaiˈafilana ngwae fasi ˈiri nia logea goˈo kwaiogai taˈa ki ˈani nonina.

3

1 Ana kaidaˈi God taˈea sa Jesus Christ faˈasia na maeˈa ˈuana na mauriˈa, nia ka ˈunaˈeri logo ka kwatea logo mauriˈa mamana fuaka faˈinia sa Christ. Duˈungana ru neˈe, muke manata sulia na ru ki ˈi langi, na kula neˈe sa Jesus Christ ka tua ˈania na ˈinotoˈanga ana bali lima ˈoloˈolo ana God.
2 Muke manata sulia na ru ki ˈi langi, ma noaˈa laˈu sulia na ru ki saena magalia neˈe ˈi ano goˈo.
3 Kaidaˈi sa Christ mae, kamu bore mae logo ma na mauriˈa mamana kamu ka tua ago naˈa faˈinia sa Christ neˈe tua rabi ana God.
4 Sa Jesus Christ naˈa neˈe na gwalona na mauriˈa mamana kamu. Ma kaidaˈi nia ke baˈa faˈataˈi maˈi ˈi neˈe, na mauriˈa mamana kamu logo ke faˈataˈi maˈi faˈinia ma muke ˈinotoˈa faˈinia.

Mauriˈa ˈua ma na mauriˈa faolu

5 Duˈungana ru neˈeri, muke faˈamaea taˈifau naˈa kwaiogaiˈanga taˈa kamu ki
ana noni fuana kakabaraˈanga, ma na
abulaˈanga taˈa, ma na kwaiogaiˈanga
taˈa ki, ma na guguta ˈanga (sulia neˈe
guguta ˈanga diˈia logo na foˈosilana ta god
matamata).
6 Na abula taˈangaˈa ˈunaˈeri ki, God ke
baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga fuana ngwae
noaˈa kasi roˈosulia ki.
7 Ana taˈi kaidaˈi ˈi naˈo, sui mala kamu
ka fiˈi faˈamamana ana sa Jesus, kamu oga
ˈamuˈa lekaˈa sulia kwaiogaiˈanga taˈa
neˈeri ki.
8 Bore ma ana kaidaˈi neˈe, muke
sikarangaˈinia faˈasia na mauriˈa kamu na
abula taˈangaˈa neˈe ki: saetaˈanga, ma na
ˈailaˈanga, ma na alaˈanga taˈa ki, ma na
fata susualaˈanga ki.
9 Ma noaˈa kamu kasi soke kamu
kwailiu, sulia kaumulu danga taˈifau naˈa
ˈani na falafala ana mauriˈa neˈeri ˈi naˈo,
10 ma muke tua ˈani na mauriˈa faolu
neˈe God saungaˈinia. Osiˈana nia
faˈafaolu kamu sulia asoa ki taˈifau fasi
ˈiri neˈe maurilamuˈa ka usulia niaˈa, ma
muka sai leˈa ana niaˈa.
11 Ma osiˈana neˈe God faˈafaolu kia, ka
noaˈa ta matamataˈanga ˈi safitana ngwae
Jiu ki, ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki, ma na ngwae ˈolo faˈataˈinia faˈinia
ngwae kasi ˈolo faˈataˈinia ki. Noaˈa ta
matamataˈanga ˈi safitana kuluˈa ma na
ngwae neˈe noaˈa kasi saiana alaˈanga
Grik diˈia na ngwae ˈi Sitian ki. Ma noaˈa
ta matamataˈanga ˈi safitana na ngwae
rao, ma na ngwae ˈaˈana. Sa Jesus Christ
goˈo neˈe nia talingaˈi, ma nia ka tua saena
maurilana na ngwae ki taˈifau neˈe kira
toˈo ana mauriˈa faolu neˈe faˈasi nia.
12 Kamuˈa ngwae God ki, ma nia alafe
fuamuˈa, ma ka fili kamu ˈiri kamuˈa na
ngwae nia ki naˈa. Osiˈana na ru neˈeri,
muke kwaimanatai fuana ngwae ki, ma
muke sasi leˈa, ma muke faˈatiˈitiˈi kamu
talamuˈa, ma muke tua enoeno, ma muke
mabetau.
13 Ma noaˈa kamu kasi saetaˈa ˈaliˈali
fuamuˈa kwailiu. Ma diˈia ta ngwae ka sa-
sia ta ru taˈa amuˈa, muke rufuanata ana
faˈinia. Muke rufuanata amuˈa kwailiu,
diˈia logo na Aofia nia rufuanata naˈa ana
na roraˈa kamu ki.
14 Ma ka tasa ana ru neˈe ki taˈifau,
muke alafe fuamuˈa kwailiu fasi ˈiri muke
tua ˈani ˈadoˈa leˈa.
15 Na aroaroˈanga neˈe sa Jesus Christ
kwatea nia talaˈi kamu ˈani ru ki taˈifau
neˈe kamu fuliˈi. Osiˈana God saungaˈi
kamu ˈiri muke ˈado fiku ˈani taˈi noni,
ma fasi ˈiri muke tua ˈani na aroaroˈanga
neˈeri. Ma muke baˈatafea God sulia asoa
ki.
16 Muke alaˈania na alaˈanga leˈa sa
Jesus Christ ki ka tua ma ka fungu ˈi saena
maurilamuˈa. Muke faˈamanata kamu
kwailiu ˈani alaˈanga sa Jesus ki. Muke
sasi ˈuri ˈani liatoˈongaˈa neˈe kamu toˈo
ana. Muke ngulia Sam ki ma na ngu
abu ki. Muke ngu sulia God faˈinia na
baˈatafelana.
17 Ma ru ki taˈifau neˈe kamu sasiˈi ma
muke saea, muke sasiˈi diˈia na ngwae sa
Jesus na Aofia ki. Muke baˈatafea God na
Maˈa ˈani sa Jesus Christ.

Abulaˈanga leˈa

18 Aia, kini neˈe kamu ˈafe naˈa ki,
muke roˈosulia na araˈi kamu ki, sulia
na falafala neˈeri bolo faˈinia ngwae kira
faˈamamana ana sa Christ ki kike sasi
sulia.
19 Ngwae neˈe kamu araˈi ki, muke
alafe fuana ˈafe kamu ki, ma muke mabe
faˈinida.
20 Ngela ki, muke roˈosulia na maˈa
faˈinia teˈa kamu ki sulia asoa ki, sulia nia
neˈe ru God nia saeleˈa faˈinia.
21 Ma na maˈa ki faˈinia teˈa ki, noaˈa
kamu kasi fata balubaluˈa fuana na ngela
kamu ki, ˈasu ˈubani kira kasi oga naˈa na
roˈongaˈa suli kamu.
22 Ma kamu ngwae rao ˈoˈo ki, muke roˈo
nama sulia na ngwae kira ˈaˈana fuamuˈa
ki. Noaˈa laˈu ana kaidaˈi neˈe kira
bubungi kamu goˈo ˈiri kike alafafia na
raoˈa kamu ki. Muke iliili ˈuana raoˈa leˈa
fuana na faˈadoelamuˈa fuana na Aofia.
23 Na raoˈa tae neˈe kamu sasia, muke sa-
sia ˈani na ngasingasiˈanga kamu taˈifau,
diˈia kamu rao fuana na Aofia, ma noaˈa
laˈu fuana na ngwae goˈo ˈana.
24 Muke manata toˈona ru neˈe: Na Aofia
ke baˈa kwatea kwaiaraˈa nia neˈe nia eta
fataˈa ˈani fuana ngwae nia ki. Ma sa Jesus
Christ neˈe na ngwae ˈaˈana neˈe kamu
rao mamana fuana.
25 Ma sa tai neˈe ka fulia na taˈangaˈa,
nia ke baˈa ngalia logo na kwaˈikwaˈinga
osiˈana roraˈa nia sasia. Osiˈana God
noaˈa kasi efoa naˈa matalangaˈinga nia.

4

1 Kamu ngwae ˈaˈana ki, muke sasi leˈa
fuana ngwae rao kamu ki ana falafala neˈe
saga ma ka bolo faˈinida. Muke manata
toˈona neˈe taˈi ngwae ˈaˈana fuamuˈa nia
tua maˈi langi.
2 Kaidaˈi kamu foˈo, muke tua ni lialia,
ma muke ˈidufaˈi baˈatafea God.
3 Ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe kamu
foˈo ana, foˈo logo fuamiroˈo ˈiri God ke
kwatea ka talangwaraˈu fuamiroˈo fuana

fa'atalonga'ilana fatalana sulia sa Christ ne'e God noa'a kasi fa'ata'i madako ana 'i na'o ma'i. Aia, nau ku tua saena luma ni lokafo ana kaida'i ne'e, sulia ne'e nau ku fa'arongo 'ani fatalana God.

4 Aia, muke fo'o fasi 'iri ka talangwara'u fuana nai fa'atalonga'inia fatalana Christ ka madako.

5 Muke tua 'ani liato'o fuana ngwae ne'e kasi fa'amamana 'ua ana sa Christ ki. Ana kaida'i ki ta'ifau, muke fa'ata'inia fuada ne'e tualamu'a nia 'olo'olo.

6 Ma kaida'i kamu ala'a fa'inida, na ala'anga kamu ka tua madako ma ka le'a. Ma muke saiana olisi 'olo'olo'a ana saefilo'a ngwae ki ta'ifau.

Fata le'anga'a 'isi ki

7 Sa Tikikus nia ta ngwae asina alafe akulu, ma nia rao le'a fuana sa Jesus, ma nia ta ngwae rao fa'i nau ana rao'a na Aofia kia. Nia ke ba'a ala'a suli nau fuamu'a.

8 Nau ku kwate nia kwau siaumulu, 'iri nia ke fa'asaele'a kamu 'ani ala'anga nia suli kaimili.

9 Sa Onesimus leka logo kwau fa'inia, na ngwae asina kwaima le'ale'a ba rao noni ma'udi ma nia'a logo ta ngwae ana fiku'a kamu. Kulu saele'a ana. Kera ke ba'a fa'arongo 'ani ru ki ta'ifau ne'e fuli kwa'u 'i ne'e.

10 Sa Aristakus ne'e tua 'ua 'i ne'e fa'inau saena luma ni lokafo, nia kwatea kwau na fata le'a le'a 'anga nia ki fuamu'a, fa'inia logo sa Mark, na di'i ba sa Banabas. (Nau ku kwatea na'a kwau na ala'anga nau ki fuamu'a sulia sa Mark 'iri muke kwaloa di'ia nia dao kwau siaumulu ana ta kaida'i.)

11 Ma sa Josua ba kira saea logo 'ani sa Justus ka kwatea logo kwau fata le'a le'a 'anga nia ki fuamu'a. Na uulu ngwae Jiu ki ne'eri'a, kira rao fa'i nau fuana na 'Inoto'anga God, sulia noa'a ta ngwae Jiu la'u ne'e ka rao fa'i nau. Na uulu ngwae ne'eri ki go'o ne'e kira 'afi le'a aku.

12 Sa Epafras ka kwatea logo kwau fata le'a le'a 'anga nia ki fuamu'a. Nia ta ngwae ana fiku'a kamu ma na ngwae rao sa Jesus Christ logo. Nia fo'o fuamu'a sulia asoa, ka gania God 'iri muke uu ngasi, ma muke ngangata 'ani fa'amamana'anga kamu ana ro'onga'a sulia kwaiogai'anga God ki.

13 Nau'a talaku, nau ku sai le'a ana nia'a ne'e rao ngasi fuana 'afilamu'a fa'inia na ngwae ne'e kira tua saena ma'e fanoa 'i Laodisea ma 'i Herapolis.

14 Ma sa Luke na ngwae kwaigurai kia fa'inia sa Demas, kera kwatea logo kwau na fata le'a le'a 'anga kera ki fuamu'a.

15 Muke kwatea logo na fata le'a le'a 'anga kaimili fuana na ngwai asina kia ki ne'e kira tua saena ma'e fanoa 'i Laodisea ma fuana 'i Nimfa fa'inia na ngwae fa'amamana ne'e kira fiku 'i saena luma nia ki.

16 Buri 'ana ne'e kamu to'omani na'a kerekere'a ne'e ka sui, kamu ke kwatea logo fuana fiku ta'i ngwae 'i Laodisea 'iri kira ke to'oma'inia. Ma kamu ke to'omani logo na kerekere'a ne'e nau ku keresia fuana fikuta'i ngwae 'i Laodisea.

17 Muke fa'arongoa sa Arkipus ka fa'asuia na'a rao'a ne'e Aofia kwatea nia ka sasia.

18 Aia, 'ani limaku talaku nau ku keresia fata le'a le'a 'anga ne'e nau ki fuamu'a. Noa'a kamu kasi manata bura logo 'ani ne'e nau ku tua saena luma ni lokafo.

Nau ku fo'o fasi 'iri God ke 'ofe le'a amu'a 'ani alafe 'anga nia.

Na Etana Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Tesalonika

ˈI Tesalonika niaˈa taˈi fanoa ana abaˈi kula ˈi Masedonia. Sa Paul talana naˈa neˈe leka ˈi Tesalonika ka faˈarongo ˈania Faˈarongoˈa Leˈa fuana ngwaˈi toˈa ana fanoa doe neˈeri. Na ngwae ˈoro noaˈa laˈu Jiu ki, kira faˈamamana, ma kika donga faˈamanataˈanga nia. Bore ma ka ˈiri tau goˈo, ti ngwae Jiu, kira ka ogalaˈa fuana sa Paul, osiˈana ngwae ˈoro ki naˈa kira saiana rongo sulia alaˈanga leˈa sa Paul. Goˈo ma kira ka inamu ana sa Paul ka leka naˈa faˈasia fanoa neˈeri, ma nia ka leka laˈu ˈuana ˈi Berea (Acts 17:1-15).

Ti ngwae ˈi Tesalonika, kira sui faˈasia raoˈa ki, duˈungana kira fia fasi na Aofia ke dao ˈaliˈali naˈa maˈi. Ti ngwae laˈu kika manata ˈabera sulia na ngwae kwaima kira ki eta mae mala ˈi naˈona olilana maˈi sa Jesus. ˈUnaˈeri, saena buka neˈe, sa Paul ka faˈasaga manatada sulia olilana maˈi sa Christ. Nia saea fuada fuana kira ke inaˈu ana raoˈa kira ki ˈania liaˈi ngwae aroaro, leleka ka dao ana kaidaˈi sa Christ ke baˈa oli laˈu maˈi.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Sa Paul baˈatafea ngwae ˈi Tesalonika fuana fitoˈonga kira ma na raoˈa leˈa kira ki & 1:1—3:13

Faˈamanataˈanga sulia na abulaˈanga neˈe faˈasaeleˈa God & 4:1-12

Faˈamanataˈanga sulia olilana maˈi sa Jesus Christ & 4:13—5:11

Faˈamanataˈanga ˈisi & 5:12-28

1 Kaimili sa Silas faˈinia sa Timoti ma nauˈa sa Paul neˈe kami kerekere kwau fuamuˈa na ngwae neˈe kamu faˈamamana ma muka tua ˈi Tesalonika, na ngwae God na Maˈa kia ma na Aofia sa Jesus Christ.

Kaimili foˈo ˈiri God ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

Na mauriˈa faˈinia na faˈamamanaˈanga na ngwae ˈi Tesalonika ki

2 Kami ˈidufaˈi baˈatafea God fuaumulu taˈifau, kaidaˈi kami foˈo fuamuˈa.

3 Osiˈana kaidaˈi kami foˈosia God na Maˈa kia, kami ˈidufaˈi manata toˈona na abulaˈanga leˈa kamu sulia na faˈamamanaˈanga kamu, ma na raoˈa leˈa neˈe kamu sasia ki sulia na alafeˈanga kamu ki, ma na fitoˈonga ngangata kamu ana daolana maˈi na Aofia sa Jesus Christ.

4 Ngwaefuta nau kina ˈae, kaimili saiana God nia alafe fuamuˈa, ma ka fili kamu naˈa fuana ngwae nia ki.

5 Ana etangilana ba kami faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈanga Leˈa fuaumulu, noaˈa kami kasi fata goˈo ˈani alaˈanga kaimili ki. Bore ma, kami faˈarongo kamu ˈani ngasingasiˈanga ana na Anoˈi ru Abu, ma kami ka faˈataˈinia neˈe kami saiana na Faˈarongoˈanga Leˈa ba nia mamana taˈifau. Ma kamu sai leˈa goˈo amuˈa, ana kaidaˈi kami tua faˈi kamu, na falafala kami ki leˈa taˈifau fasi ˈiri mike ˈafi kamu ˈiri muke faˈamamana ana alaˈa lamiˈa.

6 Ma kamu faˈamamana ana Faˈarongoˈanga Leˈa, ma kamu ka saeleˈa goˈo aumulu, osiˈana na Anoˈi ru Abu neˈe faˈasaeleˈa kamu, sui bore ˈana ngwae ki kika kwatea na ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki fuaumulu osiˈana kamu faˈamamana ana sa Jesus Christ. Ma kaumulu ka sasi sulia na falafala kami taˈifau naˈa ma na falafala na Aofia sa Jesus logo.

7 Ma osiˈana na abulalamuˈa ˈunaˈeri, kamu ka diˈia naˈa na faˈataˈilana fuana na ngwae faˈamamana ki taˈifau neˈe kira tua saena abaˈi kula ˈi Masedonia ma abaˈi kula ˈi Gris. Kira ka sasi logo suli kamu.

8 Ma faˈasi kaumulu logo ˈi neˈe, na faˈarongoˈanga sulia na Aofia ka talofia saena ˈi Masedonia ma ˈi Gris. Ma na ngwae ana fanoa ki taˈifau neˈe kira rongoa logo faˈarongoˈa sulia na faˈamamanaˈanga kamu ana God. Duˈungana nia ˈunaˈeri, noaˈa kami kasi faˈarongoa naˈa ti ngwae sulia kamuˈa.

9 Na ngwae neˈeri ki taˈifau talada, kira ka fata naˈa sulia na kwaikwaloiˈanga kamu fuaimili, ana kaidaˈi kami dao kwau ana fanoa kamu. Ma kira ka alaˈa sulia na sakadola ˈanga kamu faˈasia na foˈosilana na mala mala god ki ˈiri muka foˈosia naˈa God neˈe mamana ma ka mauri.

10 Kira saea logo neˈe kamu masia naˈa na olilana maˈi na Ngela God faˈasia ˈi langi. Nia naˈa neˈe sa Jesus neˈe God taˈea faˈasia na maeˈa. Ma sa Jesus ka loge kia faˈasia na kwaˈikwaˈinga neˈe God ke baˈa kwatea maˈi.

2

Na raoˈa sa Paul ˈi Tesalonika (Acts 17:1-9)

1 Ngwaefuta nau kina ˈae, kaumulu saiana na lekaˈa kaimili kwau ˈuana saena maˈe fanoa kamu nia noaˈa kasi ˈoˈo.

2 Kaumulu saiana na ru taˈa ki neˈe kira saea aimili, ma kira ka faˈakaisi kaimili saena maˈe fanoa ˈi Filipae✡ sui mala kami fiˈi leka ˈuana maˈe fanoa

✡ **2:2** Acts 16:19

kaumulu. Ma sui bore ˈana ngwae ˈoro
saena fanoa kaumulu kira ka sasi ˈuana
fone laimili, noaˈa kami kasi maˈu ˈani
faˈarongolamuˈa ˈania Faˈarongoˈa Leˈa
neˈe sakatafa maˈi faˈasia God. Noaˈa
kami kasi maˈu sulia God nia kwaiˈafi
aimili fasi ˈiri mike fata noniraˈa.
3 Na faˈataloˈanga kaimili, nia noaˈa kasi
sakatafa maˈi ana ta manata roraˈa nama
ta kwaiogaiˈanga neˈe taˈa. Ma noaˈa kami
kasi sokea goˈo ta ngwae.
4 God alafafi kaimili fuana faˈataloˈa
ˈani fatalana. Ma nia ka fitoˈo aimili
fuana na faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈanga
Leˈa. ˈUnaˈeri neˈe, kami iliili ˈuana
na faˈasaeleˈalana God neˈe saiana na
manataˈanga kami ki. Ma noaˈa kami kasi
iliili ˈuana faˈasaeleˈalana ngwae ki.

5 Kaumulu sai logo ana na alaˈanga ba
kami fata ˈani ˈi safitamuˈa, noaˈa laˈu na
ˈosoˈa ba fuana faˈasaeleˈa lamuˈa. Ma
na ru ba kami saeˈe ki, noaˈa laˈu fuana
todalana mani. God saiana neˈe noaˈa
kami kasi ˈoso.
6 Ma noaˈa kami kasi sasi laˈu ˈuana ta
faˈa ˈinotoˈanga faˈasi kamu nama faˈasia
ti ngwae laˈu.
7 Kami na ngwae ni lifurongoˈanga sa
Jesus Christ ki, ma kami bolo fuana mika
baˈe kamu fuana sasilana ru ki fuaim-
ili. Bore ma noaˈa kami kasi sasi goˈo
ˈunaˈeri. Ma abula lamiˈa ka mabe goˈo
ˈaimili fuamuˈa, diˈia ta teˈa neˈe lia sulia
na ngela nia ki.
8 Kaimili alafe liu fuaumulu neˈe kaim-
ili ka maˈudi fuana faˈataloˈa sulia na
Faˈarongoˈa Leˈa neˈe leka maˈi faˈasia
God. Ma kaimili ka maˈudi logo fuana
maeˈa fuana ˈafilamuˈa, osiˈana neˈe kami
lia doe liu amuˈa.

9 Ngwaefuta nau kina ˈae, kami saiana
kamu manata goˈo ˈaumulu toˈona na rao
ngasingasiˈanga ba kami sasi ˈi safitamuˈa
ki. Ana kaidaˈi ba kami faˈarongo ˈani na
Faˈarongoˈanga Leˈa neˈe ˈita maˈi faˈasia
God fuamuˈa, kami ka rao ngasingasiˈa
logo sulia asoa ma rodo fuana fangalaimili,
ˈiri na tuaˈa kaimili noaˈa kasi kwatea ta
ˈafitaˈiˈanga fuaumulu.
10 Kamu saiana, diˈia logo neˈe God
saiana ru neˈe nia mamana: Ana kaidaˈi
ba kami tua maˈi faˈi kaumulu, na ngwae
faˈamamana ki, noaˈa goˈo ta ru neˈe kami
sasia ma ka bolo fuana kamu ka giosi kami
ˈani abulaˈanga kaimili fuaumulu. Sulia
na abulaˈanga kaimili fuaumulu nia leˈa
ma ka saga taˈifau.
11 Kaumulu sai naˈa ana taˈifau na ru
neˈe kami sasiˈi ki fuana taˈi taˈi ngwaeˈa
amuˈa leˈa taˈifau naˈa, ka diˈia na abu-
lalana ta maˈa fuana ngela nia ki.
12 Sulia kami fata ni kwairaduˈa amuˈa,
ma kami ka iribobo amuˈa, ma kami ka
ˈengo kamu logo fasi ˈiri na mauriˈa kamu
ki ke faˈasaeleˈa God. Ma nia sae kamu
naˈa ˈiri nia ka tatalafaˈa fuamuˈa ma
muke ˈado ana ˈinotoˈanga nia.
13 Aia, ma ta ru laˈu neˈe kwatea ma
kami ka ˈidufaˈi baˈatafea God fafia, nia
ˈuri: Ana kaidaˈi ba kami faˈarongo
ˈani fatalana God fuaumulu, kaumulu
faˈamamana ana, osiˈana kamu lia saiana
nia ˈita maˈi faˈasia God, ma ka noaˈa
laˈu faˈasia na ngwae goˈo ˈana. Na
fatalana God neˈeri rokisi kamu neˈe kamu
faˈamamana ana.
14 Ngwaefuta nau kina ˈae, na ngwae
kamu ki neˈe faˈakaisi kamu. Ta neˈe
muka sasi sulia na ngwae faˈamamana
saena fiku taˈi ngwae God ˈi Judea, osiˈana
kira faˈamamana ana sa Jesus, ma ngwae
kira ki ˈi Jiu logo neˈe faˈakaisida.
15 Aia, ma na Jiu ki ba kira saungia naˈa
profet ki ˈi naˈo maˈi, ma faˈinia logo na
Aofia sa Jesus. Ma kira ka lali kaimili logo.
Na abulaˈanga kira ki leka tau liu faˈasia
na kwaiogaiˈanga God, ma kira ka tataˈe
saulia ngwae ki taˈifau.
16 Sulia kira sasi ˈuana fonelaimili
faˈasia faˈataloˈanga fuamuˈa na ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, ˈiri God ke faˈamauri
kamu. ˈUnaˈeri kira donga naˈa taˈangaˈa
ˈoro liu ki, ma ana kaidaˈi neˈe, God ka
kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga fuada.

Sa Paul nia oga liua ka leka laˈu ˈuana ˈi Tesalonika

17 Ngwaefuta nau kina ˈae, kaimili
niniˈa, kaidaˈi ba na malimae kaimili ki
kira lali kaimili faˈasi kamu ana kaidaˈi
dokodoko neˈeri, noaˈa kami kasi manata
bura goˈo amuˈa. Ma na lia ˈi ngwae kami
ka figwanu liu goˈo sulia kami kasi tua faˈi
kamu, ma kami ka sasi ngangata ˈuana
lisilamuˈa laˈu ana ta kaidaˈi.
18 Kami oga mika oli laˈu maˈi siamuˈa
ˈi Tesalonika. Ma nauˈa sa Paul, nau ku
iliili ˈuana lekaˈa laˈu kwau siaumulu ana
kaidaˈi ki, bore ma sa Saetan neˈe fone
kaimili faˈasia lekaˈa kwau.
19 Na ru neˈe kwate ma kami ka oga
lekaˈa kwau nia ˈuri: Kamu kwaloa sa
Jesus osiˈana fatalamiˈa, ru neˈe kwate ma
kami ka saeleˈa liu, mika manata toˈo ma
kami ke baˈa saeleˈa ˈi maana na Aofia sa
Jesus ana kaidaˈi nia ke dao maˈi.
20 ˈIu, kaumulu naˈa neˈe kwate ma
kami ka fata baˈalafe ma kami ka saeleˈa!

3

1 Ma ana kaidaˈi kaimili uulu ngwae
neˈe ki, kami tua tau naˈa maˈi faˈasi
kamu, kami manata ˈabera naˈa, ma kami

fia nia leˈa ˈiri neˈe keroˈo sa Silas, ka
tua ˈamiroˈo saena maˈe fanoa doe nini ˈi
Atens,
2 ma keroˈo ka kwatea kwau sa Tim-
oti siamuˈa.✡ Sa Timoti neˈe na ng-
wae asina kia, ma na ngwae rao God
logo faˈi keroˈo fuana faˈatalongaˈilana
na Faˈarongoˈanga Leˈa sulia sa Jesus
Christ. Keroˈo kwatea kwau fasi ˈiri nia
ke radu kamu ma ka faˈangasingasia na
faˈamamanaˈanga kamu,
3 ˈasu ˈubani ta ngwae amuˈa kata
abula faˈasia na faˈamamanaˈanga su-
lia na ngwae neˈe kira faˈakaisi kamu.
Aia, muke saiana kuluˈa ngwae neˈe
kulu faˈamamana ki, kuke toˈo ana
ˈafitaˈiˈanga ki.
4 Osiˈana kaidaˈi ba kami tua ˈua
maˈi faˈi kaumulu, kaimili ka faˈarongo
kaumulu ˈani neˈe kike baˈa faˈakaisi
kulu. Ma kamu ka saiana kira sasia naˈa
ˈunaˈeri.
5 Ma osiˈana faˈakaisiˈanga neˈeri, nau
ku ˈabera liu suli kaumulu, ma nau ku
maˈu, ˈasu ˈubani sa Saetan ka liufi kamu
ˈani na ilitoˈonga nia ki, ma na raoˈa ulafu
leˈa ki ba kami sasiˈi ˈi safitamuˈa ka diˈia
goˈo ˈana ta ru ˈoˈo. ˈUnaˈeri ba nau
ku asungaˈinia kwau sa Timoti siaumulu,
ˈiri nia ke saiana neˈe faˈamamanaˈanga
kamu ki nia faˈuta.
6 Ma niniˈari, sa Timoti nia fiˈi dao goˈo
maˈi ˈi neˈe, nia ka alaˈa ˈani alaˈanga
leˈa ki sulia na faˈamamanaˈanga kamu
ana God nia ngasi ˈua, ma na alafeˈanga
fuamuˈa kwailiu ka doe ˈua. Ma nia ka
faˈarongo logo ˈani neˈe kamu manata leˈa
suli kaimili, ma kamu ka oga lisilaimili,
diˈia logo neˈe kami oga lisilamuˈa.
7 Ngwaefuta nau kina ˈae, ˈi duˈungana
faˈarongoˈa neˈeri, sui bore ˈana kami ka
kwaimanatai ma na ˈafitaˈiˈanga doe ki ka
dao fafi kaimili, kami saeleˈa liu suli kamu
ma na faˈamamanaˈanga kamu ki.
8 Na mauri lamiˈa fiˈi leˈa liu ˈi
niniˈari, sulia neˈe kami rongoa na
faˈamamanaˈanga kamu ana na Aofia nia
ngasi.
9 Kami ka baˈatafea liua God kia, osiˈana
kamu uu ngasi. Ana kaidaˈi kaimili foˈo,
kami saeleˈa liu suli kamu.
10 Kami ka foˈo ngangata sulia asoa
ma na rodo fasi ˈiri God ke kwatea
ka talangwaraˈu fuaimili fuana lisilau-
mulu laˈu ˈiri kami ke faˈangasingasia na
faˈamamanaˈanga kamu ki, fasi ˈiri ke
ngasi leˈa laˈu.
11 Kami foˈo ˈiri God na Maˈa kia ma
faˈinia na Aofia kia sa Jesus ka kwatea
ka talangwaraˈu ˈiri kami ke dao kwau
siamuˈa.
12 Kami foˈo logo fasi ˈiri na Aofia
ke kwatea na alafeˈanga kamu fuamuˈa
kwailiu ma fuana ngwae ki taˈifau ka doe
diˈia logo na alafeˈanga kaimili fuaumulu
neˈe doe.
13 Kami foˈo logo ˈiri nia ke
faˈangasingasia na maurilamuˈa, ma
muke baˈa leˈa taˈifau ma muke saga ˈi
maana God na Maˈa kia, ana kaidaˈi na
Aofia sa Jesus ke baˈa dao maˈi ma ka fiku
faˈinia na ngwae nia ki taˈifau.

4

Na mauriˈa neˈe faˈasaeleˈa God

1 Aia, ngwaefuta kina ˈae, kami
faˈamanata naˈa ˈani taˈifau fuaumulu na
abulaˈanga neˈe faˈasaeleˈa God. Ma ka
leˈa liu neˈe kamu leka taˈifau naˈa sulia.
Ana kaidaˈi neˈe, kaimili amasi kaumulu
laˈu ˈiri muke sasia ka liufia laˈu falafala
leˈa neˈeri ki. Kaimili gani kamu ˈunaˈeri
sulia na ngasingasiˈanga na Aofia sa Jesus
kwatea fuaimili.
2 Ma kaumulu saiana faˈamanataˈanga
ba kami fata ˈani fuamuˈa ki ˈita maˈi
faˈasia na Aofia sa Jesus.
3 God nia oga na abula lamuˈa ka saga
taˈifau, ma muke tua faˈasia na kak-
abaraˈanga.
4 Nia totolia muka dau sulia nonimuˈa,
ma tuaˈa sulia na falafala neˈe leˈa ma ka
saga.
5 Ma noaˈa kamu kasi leka sulia na
kwaiogaiˈanga taˈa ana noni, diˈia na
ngwae neˈe kina God.
6 ˈUnaˈeri, noaˈa kamu kasi faˈalia na
ngwai asina kamu ki ana sa Christ ˈani
ˈusuˈa ana ˈafe kira ki, sulia na Aofia ke
baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga fuana sa tai
faˈida neˈe kira abula ˈunaˈeri. Ma kaimili
niniˈa, kami faˈamanata madako taˈifau
naˈa ˈani fuamuˈa sulia falafala neˈe, ma
kaidaˈi neˈe kami ka faˈabasu kamu laˈu.
7 Sulia God fili kia fasi ˈiri na abula laka
ka saga, noaˈa laˈu fuana bulibuliˈanga.
8 ˈUnaˈeri ma sa tai bore ˈana neˈe ka
aburongo ana faˈamanata ˈanga neˈeri,
nia noaˈa kasi ˈaila laˈu ˈani na ngwae,
bore ma nia ˈaila lala ˈania God neˈe
kwatea naˈa Anoˈi ru Abu nia fuaumulu.
9 Aia, muka sai leˈa ana neˈe muke
alafe nama fuamuˈa kwailiu na ngwae
neˈe kamu faˈamamana ki, osiˈana God
faˈamanata kamu taˈifau naˈa ˈani, ma
nia noaˈa kasi bolo naˈa fuana neˈe nai
faˈamanata kamu laˈu ˈani.
10 Kaimili saiana kamu alafe naˈa fuana
ngwae ki taˈifau neˈe kira faˈamamana ma
kika tua faˈi kamu saena abaˈi kula neˈe ˈi

✡ **3:2** Acts 17:15

Masedonia. Sui bore ˈana, kami ka amasi
kaumulu, na bara ngwae asina, muke alafe
fuada ka liufia laˈu na alafeˈanga neˈe
kamu sasi ˈi niniˈari.
11 Ma muke ili ˈuana tua aroaroˈanga,
ma taˈi taˈi ngwae amuˈa noaˈa kasi susu-
folofolo ana ti ngwae, ma kamu ke rao
ngasingasiˈa fasi ˈiri kamu ke gonia fanga
ma na ru matamata neˈe kamu boˈoboˈo
ˈuani ki. Kami fata sulia falafala neˈeri ka
sui naˈa fuamuˈa.
12 Ma diˈia muke sasi sulia ru neˈeri ki,
na ngwae neˈe noaˈa kasi faˈamamana ki,
kira ke fuˈusi doe amuˈa, ma kamu kasi
ego naˈa ana ta ngwae fuana ˈafilamuˈa.

Daolana maˈi na Aofia

13 Ngwaefuta kina ˈae, kaimili oga muke
saiana tae ki neˈe ke baˈa fuli ana sa tai
faˈida neˈe kira mae naˈa, fasi ˈiri neˈe
liamuˈa kasi figwanu diˈia na ngwae neˈe
kira kasi faˈamamana ana na tataˈenga
faˈasia ngwae mae ki.
14 Kulu faˈamamana ana sa Jesus nia
mae, ma nia ka tataˈe laˈu faˈasia na
maeˈa. Nia ka ˈunaˈeri logo ana sa tai
faˈida neˈe kira faˈamamana ma kika mae
ka sui naˈa, kulu faˈamamana God ke baˈa
taˈeda faˈasia na maeˈa, ma ka kwatea kira
ke oli fiku maˈi faˈinia sa Jesus.
15 Aia, na ru ki neˈe kami faˈamanata
kamu ˈani nia neˈe alaˈanga na Aofia:
Kuluˈa neˈe kulu mauri ˈua ana kaidaˈi na
Aofia ke baˈa dao maˈi, noaˈa kulu kasi
etaeta ˈi naˈo ana ngwae nia ki neˈe kira
mae naˈa.
16 Na olilana maˈi na Aofia ke baˈa ˈuri:
Na Aofia sa Jesus ke baˈa ri totongaˈi ˈani
lingalinga ˈi ru doe, ma na ˈingataˈi ˈainsel
ke ri, ma na bungu God ke angi, sui na
Aofia ka fiˈi koso maˈi faˈasia ˈi langi. Ma
sa tai faˈida neˈe kira faˈamamana ana sa
Jesus Christ neˈe kira eta mae naˈa ˈi naˈo,
kike baˈa tataˈe etaeta.
17 Ma ˈi buri, ai neˈe kulu mauri ˈua
ki, God ke baˈa lafu fiku akulu faˈinida
saena gwaˈi salo ki ˈuana fikuˈa faˈinia na
Aofia saena mamanga. Ma kuke tua tua
firi faˈinia na Aofia.
18 Nia neˈe muke fata ni kwairadu
fuamuˈa kwailiu ˈania ru niniˈa nau ku
saeˈe naˈa kwau fuamuˈa ki.

5

Noaˈa ta ngwae kasi saiana na kaidaˈi tae neˈe na Aofia ke oli maˈi

1 Ngwaefuta kina ˈae, fuila noaˈa kami
kasi kerekere naˈa kwau fuaumulu sulia
na kaidaˈi neˈe ru neˈeri ki ke baˈa fuli.
2 Osiˈana kaumulu sai leˈa ana taˈifau
ana faˈi asoa na Aofia ke oli laˈu maˈi, nia
ke baˈa dao maˈi diˈia ta ngwae bili ba
dao maˈi saena rodo, sulia noaˈa ta ngwae
kasi saiana kaidaˈi tae neˈe nia ke dao maˈi
ana.
3 Nia ke baˈa fuli ana kaidaˈi neˈe ngwae
ki kika saea na ru ki taˈifau leˈa goˈo ˈana
ma ka aroaro. Ma ˈaliˈali goˈo faˈafunuˈa
ke dao maˈi fafida. Nia ke baˈa fuli ˈaliˈali
goˈo diˈia ta kini ba ngelafii ana kaidaˈi
nia karangi faˈafuta. Ma nia ˈafitaˈi kira
ke tafi faˈasia.
4 Bore ma kamuˈa ngwaefuta nau ki,
noaˈa kamu kasi tua saena maˈe rodo,
diˈia na ngwae neˈe noaˈa kira kasi
faˈamamana ki. Ma ana kaidaˈi sa Jesus
ke oli maˈi ana faˈi asoa neˈeri, noaˈa nia
kasi faˈatona kaumulu, diˈia ta ngwae bili
neˈe faˈatona na ngwae ki.
5 Kamuˈa taˈifau kamu tua ˈi saena
madakoˈanga ma ˈi saena dangi. Kulu
noaˈa kasi tua ˈi saena maˈerodo ana
taˈangaˈa.
6 Nia neˈe, ka bolo fuana kuke dau sulia
malitana mauriˈa kia talakulu, ma kulu ke
tua ni lialia noaˈa kasi diˈia na ai neˈe kira
maliu ki ana kaidaˈi sa Jesus ke oli maˈi.
7 Saena rodo naˈa neˈe ngwae ki kira
maliu. Ma saena rodo logo neˈe ngwae ki
kira kwaˈu doe ana kwaˈunga lilinga fasi
ˈiri neˈe manatada noaˈa kasi saga.
8 Bore ma kuluˈa, neˈe kulu tua ˈi
saena dangi, nia bolo fuana kuke dau
sulia malitana mauriˈa kia talakulu. Na
faˈamamana ˈanga, na alafe ˈanga, ma na
manata ˈuitoˈo ˈanga kulu neˈe sa Jesus
nia faˈamauri kulu, ka fone kulu faˈasia
abula taˈangaˈa, diˈia na kifi ngasi ma talo
neˈe fonea na ngwae ni ofoˈa.
9 Kuke dau sulia malitana mauriˈa kulu
ki talakulu, osiˈana God noaˈa kasi fili kia
fuana kwatelana kwaˈikwaˈinga nia fuaka.
Nia fili kia lala fuana faˈamaurilaka ˈani
na Aofia kia sa Jesus Christ.
10 Sa Jesus neˈe mae fuana
faˈamaurilaka, fasi ˈiri kuke toˈo ana
mauriˈa faˈinia, sui bore ˈana kulu ka
mauri ˈua nama kulu ka mae naˈa ana
kaidaˈi ana olilana maˈi.
11 Osiˈana neˈe kamu saiana taˈifau
naˈa na ru neˈeri, muke fata kwairadui
ana kamuˈa kwailiu, ma muke ˈafi kamu
kwailiu ˈani faˈamamanaˈanga kamu,
diˈia neˈe kamu sasia logo ana kaidaˈi
neˈe.

Alaˈanga ˈisi ki

12 Ngwaefuta kina, kaimili amasi kamu
muke fuˈusi doe ana ngwae neˈe Aofia
filida ki, ma kira ka rao ngangata fuana
talaˈilamuˈa ma kika faˈamanata kamu.
13 Muke fuˈusi doe ada, ma muke alafe
fuada, sulia na raoˈa neˈe kira sasia. Ma
muke tua kwaima faˈi kamu kwailiu.

14 Ngwaefuta kina, kaimili ˈengo kamu
logo muke fata faˈabasua ngwae ki neˈe
kira noni ˈaila fuana sasilana ta raoˈa.
Muke radua ngwae neˈe maurilada dila
ki. Muke ˈafia na ngwae neˈe kira ng-
wataˈutaˈu ki. Ma muke tua mabetau
faˈinia ngwae ki taˈifau.
15 Kamu kasi alaˈania ti ai amuˈa ka
duˈua taˈangaˈa ˈani taˈangaˈa. Bore ma
muke ˈidufaˈi iliili ˈuana sasilana ru leˈa
ki fuamuˈa kwailiu ma fuana ngwae ki
taˈifau.
16 Ma muke noni ele ana kaidaˈi ki
taˈifau.
17 Muke foˈo logo ana kaidaˈi ki taˈifau.
18 Ma muke baˈatafea God, bore ˈana
ta tae neˈe ka dao toˈomuˈa. Sulia na
ru neˈeri ki God oga muke sasiˈi, osiˈana
na mauriˈa kamu tua fiku faˈinia sa Jesus
Christ.
19 Noaˈa kamu kasi fonea na raoˈa na
Anoˈi ru Abu,
20 ma kamu kasi kware teˈeteˈe ana na
faˈarongoˈanga ki neˈe ˈita maˈi faˈasia
God.
21 Muke ilitoˈona na alaˈanga ki taˈifau,
ma diˈia ta alaˈanga neˈe nia leˈa, muke
gonia.
22 Ma muke tua faˈasia na alaˈanga taˈa
ki taˈifau.
23 Nau ku foˈo fasi ˈiri na God ana
aroaroˈa ka sasi muke saga ana falafala
kamu ki taˈifau. Nau ku foˈo laˈu fuana
maurilamuˈa, ma manatalamuˈa, ma na
nonimuˈa ke tua ˈoloˈolo ˈi maana God,
leleka ka dao ana olilana maˈi Aofia kia sa
Jesus Christ.
24 God fili kamu, ma nia ke baˈa fulia ru
neˈeri, sulia nia sasia ru nia saea.
25 Ngwaefuta kina, muke foˈo logo
fuaimili.
26 Muke faˈataˈinia na alafeˈanga kamu
ki fuamuˈa kwailiu ana kaidaˈi muke lisi
kamu kwailiu.
27 Nau ku fata totongaˈi ˈani na
gwaungaˈinga na Aofia, neˈe muke
toˈomani nama kerekereˈa neˈe fuada
ngwae faˈamamana ki taˈifau logo.
28 Nau ku foˈo ˈiri neˈe na kwaiˈofe
ˈanga na Aofia kia sa Jesus Christ ke tua
faˈi kamu.

Na Ruana Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Tesalonika

Nia noaˈa ˈiri tau goˈo ˈi buri ˈana neˈe sa Paul keresia etana buka fuana Kristin ki ˈi Tesalonika, nia ka keresia logo ai neˈe. ˈIu na ru doe neˈe sa Paul fata fonea na faˈamanataˈanga neˈe ngwae ki kira saea sa Christ oli maˈi ka sui naˈa. ˈUnaˈeri sa Paul ka alaˈa madakola ana nia noaˈa kasi mamana. Nia saea ˈi naˈona sa Christ ka oli maˈi, na Ngwae Taˈa ana sa Saetan ke dao tafa maˈi.

Sa Paul saea fuana Kristin ki, kira ke uu ngasi nama ˈania fitoˈonga kira ki, ana kaidaˈi ilitoˈonga ki dao maˈi fuana faˈakaisilada. Ma kira ke inaˈu ana raoˈa ngangata, fasi ˈiri kike dao toˈona fanga fuada talada, ka diˈia sa Paul faˈinia ro ngwae kwaima nia ki kira sasia. Ma kira ka inaˈu nama ana raoˈa leˈa.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Faˈamanataˈanga sulia olilana maˈi sa Christ & 1:1—2:17

Faˈamanataˈanga sulia raoˈa Kristin ki fuana sasilana & 3:1-18

1 Kaimili sa Silas faˈinia sa Timoti ma nauˈa sa Paul, neˈe kami kerekere kwau fuaumulu ngwae faˈamamana ki ˈi Tesalonika, na ngwae God Maˈa kia ma faˈinia na Aofia sa Jesus Christ.

2 Kaimili foˈo ˈiri God na Maˈa kia ma na Aofia sa Jesus Christ ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

God ke baˈa matalangani ngwae ki ana kaidaˈi sa Jesus Christ ka oli maˈi

3 Ngwaefuta nau kina, nia bolo fuaimili mika ˈidufaˈi baˈatafea God osiˈamuˈa. Ru neˈeri nia bolo osiˈana na faˈamamanaˈanga kamu ki neˈe bulao ka doe, ma na alafeˈanga kamu fuamuˈa kwailiu bulao ka doe logo.

4 Ma osiˈana na falafala kamu ˈunaˈeri, kami alaˈa leˈa suli kamuˈa fuana ngwae faˈamamana God ki. Kami alaˈa leˈa sulia na ngangataˈanga ˈani faˈamamanaˈanga kamu ki, sui bore ˈana kamu ka dao toˈona na ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki, osiˈana ti ngwae kira faˈakaisi kamu sulia na faˈamamanaˈanga kamu ki.

5 Aia, muka uu ngasi ana faˈamamanaˈanga kamu ki, sui bore ˈana muka dao toˈona na ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki, nia faˈataˈinia neˈe God ke baˈa matalangaˈinia ngwae ki taˈifau ˈani ˈoloˈoloˈa. Nia ke baˈa kwate muke bolo naˈa fuana tuaˈa saena ˈInotoˈanga Nia, neˈe kira faˈakaisi kaumulu duˈungana.

6 Ma kwai matalangaˈi ˈanga God nia saga, sulia nia ke baˈa kwatea na nonifiiˈa fuada ngwae neˈe kira faˈakaisi kamu ˈi taˈena ki.

7 Ma nia ke baˈa lafua naˈa nonifiiˈa ki faˈasi kamu ma kaimili logo. Nia ke sasi ˈunaˈeri ana kaidaˈi na Aofia sa Jesus ke leka maˈi faˈasia ˈi langi faˈinia na ˈainsel mamana nia ki,

8 ma faˈinia meamea ana mafula. Ma ana kaidaˈi neˈeri, nia ke baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga fuana sa tai neˈe kira ˈaila ˈani God ma noaˈa kira kasi roˈosulia na Faˈarongoˈa Leˈa sulia na Aofia kia sa Jesus.

9 Na kwaˈikwaˈinga nia fuada neˈe nia ke baˈa malangisida sulia kudi. Ma kira ke tua faˈasia na Aofia faˈinia na raralana ma na ngasingasiˈanga doe nia.

10 Ma na ru neˈeri ki ke baˈa fuli ana kaidaˈi neˈe nia maˈi ˈua ana faˈi asoa neˈe na Aofia ke baˈa oli laˈu maˈi. Nia ke baˈa oli laˈu maˈi saena magalia neˈe fasi ˈiri neˈe ngwae nia ki neˈe kira faˈamamana ana, kike baˈatafe nia, ma kike fuˈusi doe ana. Ma muke sasi logo ˈunaˈeri, osiˈana kamu faˈamamana ana faˈarongoˈanga neˈe kami faˈarongo kamu ˈani.

11 Nia neˈe sasia ma kami ka foˈo fuamuˈa ana kaidaˈi ki taˈifau. Kami foˈo ˈiri God ke kwatea na abulaˈanga kamu ki ka bolo faˈinia na mauriˈa neˈe nia fili kamu ˈuana. Ma kami ka foˈo laˈu fasi ˈiri na ngasingasi ˈanga nia ke baˈa ˈafi kamu ˈiri muke saiana sasilana ru leˈa neˈe kamu oga sasilana ki. Kamu oga sasilana ru leˈa neˈeri ki duˈungana kamu faˈamamana ana sa Jesus.

12 Kami foˈo ˈunaˈeri ˈiri kamu ke baˈa tafea na Aofia kia sa Jesus, ma nia ke baˈa tafe kamu logo. Ma na ru neˈe ki ke baˈa fuli sulia na kwaiˈofeˈanga God ma na Aofia sa Jesus Christ.

2

Na Ngwae Taˈa

1 Aia, ngwaefuta kina, kaimili oga muke sai leˈa ana na olilana maˈi na Aofia kia sa Jesus Christ faˈinia na fiku lakulu siana.

2 Kami amasi kamu faˈasia rongoˈa sulia sa tai neˈe saea fuamuˈa neˈe na faˈi Asoa na Aofia ke oli maˈi ana, nia dao ka sui naˈa. Na alaˈanga ˈunaˈeri kwate kamu ka manata ˈabera ma muka maˈu. Noaˈa kamu kasi faˈamamana alaˈanga neˈeri ki, sui bore ˈana ti ngwae kira saea na alaˈanga neˈeri ka ˈita maˈi faˈasi kaimili ana kaidaˈi kami fata ˈani fatalana God,

nama kira ka saea neˈe kami kerekere maˈi sulia.
3 Ma noaˈa kamu kasi faˈamamana ana alaˈanga ki neˈe sakatafa maˈi faˈasia ngwae fatalada ˈosoˈoso ki. Osiˈana na ro ru ki neˈe ke fuli sui mala na asoa neˈe sa Jesus ka oli maˈi ka fii dao. Etana ru neˈe, na ngwae ˈoro ki kike faˈitaˈi ili ˈani God. Ma ruana ru neˈe na Ngwae Taˈa ana sa Saetan ke dao tafa maˈi, bore ma God ke alua saena kula ni kwaˈikwaˈinga.
4 Ngwae Taˈa ana sa Saetan ke baˈa tataˈe saulia na ru ki taˈifau neˈe ti ngwae kira saea ˈani God, ma nia ka saea niaˈa ˈinotoˈa ka liufia na ru ki taˈifau neˈe ngwae ki kira foˈosida. Ma nia ke baˈa tua saena Luma Abu God, ma ka saea fasi nia naˈa neˈe God.
5 Nau ku alaˈa taˈifau naˈa sulia ru neˈe ana kaidaˈi ba nau ku tua ˈua maˈi faˈi kamu. Ma sali noaˈa kamu kasi manata buru ˈua ˈani taka?
6 Ma taˈi ru neˈe fonea Ngwae Taˈa neˈeri. Kamu saiana ka sui naˈa ru neˈeri. Ngwae Taˈa nia bolo faˈinia ke dao maˈi ana kaidaˈi God ˈolea goˈo fuana.
7 Na ngasingasiˈanga ana taˈangaˈa neˈeri rao ago goˈo ˈana kaidaˈi neˈe, ma nia ka tua ago ˈua, leleka ka dao ana ta kaidaˈi neˈe kira ka lafua mala na ru neˈe fonea.
8 Ana kaidaˈi neˈeri mala, na Ngwae Taˈa fiˈi dao tafangaˈi maˈi. Sui ana kaidaˈi na Aofia sa Jesus ka dao, nia ke baˈa mangofia ˈi fafona Ngwae Taˈa neˈeri fuana saungilana, ma ke faˈalia ˈani ngasingasiˈanga ana madakoˈanga nia.
9 Aia, na Ngwae Taˈa neˈeri ke dao tafangaˈi ma nia toˈo ana na ngasingasiˈanga ana sa Saetan, ma nia ke baˈa sasia kwalukaelana faˈanadaˈa neˈe nia soke goˈo ˈana ˈaniˈi ki.
10 Ma nia ke baˈa soke ˈani kwalukaelana falafala taˈa ki fuana ngwae ki neˈe kira leka naˈa ˈuana kula ana maeˈa firi. Kike baˈa mae sulia kira ˈaila ˈani na Faˈarongoˈanga mamana. Si diˈia kira faˈamamana ana na Faˈarongoˈa mamana, God saiana ka faˈamaurida.
11 Ma sulia kira ˈaila ˈani na Faˈarongoˈanga mamana, God ke baˈa sasia kira ka faˈamamana naˈa ˈada ana ˈosoˈa doe Ngwae Taˈa neˈeri.
12 Ma osiˈana na ru neˈeri, God ke baˈa matalangaˈinia sa tai faˈida neˈe noaˈa kasi faˈamamana goˈo ana na Faˈarongoˈa mamana ma kira ka saeleˈa goˈo ˈada faˈinia na roraˈa kira ki.

God fili kamu fuana mauriˈa

13 Ngwaefuta kina, nia bolo fuana kaimili ka baˈatafea na Aofia ana kaidaˈi ki taˈifau, sulia kamu na ngwae neˈe God nia alafe fuamuˈa ki. Sulia ka tau naˈa maˈi ana etangilana, God fili kamu naˈa fasi ˈiri ka loge kamu faˈasia na kwaˈikwaˈinga. Nia loge kamu ˈani na ngasingasiˈanga Anoˈi ru Abu neˈe faˈasikasika kamu. Ma God loge kamu ˈani na faˈamamanaˈanga kamu ˈania na Faˈarongoˈa mamana.
14 God nia sae kamu ˈiri muke toˈo ana mauriˈa firi, ana kaidaˈi ba kami faˈatalo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa fuamuˈa. ˈUnaˈeri neˈe kamu ke baˈa ˈado ana ˈinotoˈanga faˈinia na Aofia kia sa Jesus Christ.
15 Ma sulia na ru neˈe ki naˈa, ngwaefuta kaimili ki, muke faˈangasingasia naˈa faˈamamanaˈanga kamu ki, ma muke dau ngasi fafia na faˈamanataˈanga mamana ba kami faˈarongo ˈani fuamuˈa, ma na kerekereˈa ki logo ba kami kwatea kwau ˈi naˈo fuamuˈa.
16-17 Kaimili foˈo ˈiri na Aofia kia sa Jesus Christ ma God na Maˈa kia ka radu kamu, ma ka faˈangasingasi kamu ˈiri muke sasi leˈa, ma muke fata leˈa ana kaidaˈi ki taˈifau. Sulia God alafe fuaka, ma ka kwaigwale aka firi, ma kulu ka kwaimasi ˈani manata ˈuitoˈongaˈa ana kwaluˈani ru leˈa ki.

3

Foˈo fuaimili

1 Ngwaefuta nau kina, taˈi ru laˈu nau ku saea fuamuˈa, muke foˈo fuaimili, ˈiri na faˈataloˈa kaimili ˈani alaˈanga na Aofia ke takalo ˈaliˈali, ma na ngwae ˈoro ki kira ke faˈamamana ana, ma kike fata leˈa sulia, diˈia logo neˈe kamu sasi ˈi neˈana.
2 Muke foˈo logo ˈiri God ke lia suli kaimili faˈasia na ngwae taˈa ki. Osiˈana na ngwae ˈoro ki noaˈa kasi faˈamamana ana Faˈarongoˈa na Aofia.
3 Bore ma na Aofia, nia faˈamamana goˈo ˈana ana alaˈanga nia ki, ma nia ke baˈa faˈangasingasi kamu ma ka lia suli kamu faˈasia sa Saetan.
4 Ma na Aofia kwatea kaimili ka fitoˈo amuˈa neˈe kamu maˈudia roˈongaˈa sulia na tae neˈe kami fata sulia fuamuˈa.
5 Kaimili ka foˈo logo ˈiri na Aofia ka ˈafi kamu fasi ˈiri muke sai leˈa ana na alafeˈanga God, ma muke ngangata ana faˈamamanaˈanga kamu ki, ka diˈia sa Jesus Christ ana kaidaˈi nia liufia ˈafitaˈiˈanga ki.

Nia bolo fuana kuke rao

6 Ngwaefuta kina ˈae, sulia na ngasingasiˈanga neˈe na Aofia kia sa Jesus Christ nia kwatea fuaimili, nia neˈe kami ka fata totongaˈi fuamuˈa ˈuri: Muke tua faˈasia na ngwae faˈamamana neˈe kira noni ˈaila

ˈania raoˈa, ma kira ka aburongo ana na ru
neˈe kami faˈamanata kamu ˈaniˈi ki.
7 Kaumulu saiana taˈifau naˈa neˈe fuila
kamu ka sasi sulia na ru neˈe kaimili
sasiˈi ki. Ana kaidaˈi kami tua maˈi faˈi
kaumulu, noaˈa kami kasi noni ˈaila ˈania
raoˈa.
8 Ma kaimili ˈiri ngali ˈoˈo goˈo ana ta
fanga ana ta ngwae, bore ma na ru ki
taˈifau goˈo neˈe kami foliˈi. Sulia asoa
ma rodo, kami rao ngasingasiˈa ˈiri noaˈa
kamu kasi dao toˈona ta ˈafitaˈiˈanga ana
liaˈa suli kaimili.
9 Kaimili rao ˈunaˈeri, sui bore ˈana
kaimili toˈo ana ngasingasiˈanga fuana
ngali ˈoˈo ˈanga ana fanga faˈasi kamu.
Kaimili sasi ˈunaˈeri, fasi ˈiri muke sasi
sulia na falafala kaimili ana raoˈa.
10 Ma kaidaˈi ba kami tua faˈi kamu, na
faˈamanataˈanga kaimili fuamuˈa nia ˈuri
ba, “Sa tai bore ˈana amuˈa neˈe ˈaila ˈani
raoˈa, noaˈa kamu kasi kwatea ta fanga
fuana.”
11 Kami kerekere ˈunaˈeri, sulia kami
rongoa ti ngwae amuˈa ˈi neˈana, kira ˈaila
ˈani raoˈa. Ma kira ka liu ˈoˈo goˈo ˈada
fuana susufolofoloˈa ana raoˈa ti ngwae
matamata ki.
12 ˈAni ngasingasiˈanga ana na Aofia
sa Jesus Christ, kami fata totongaˈi kwau
fuada, ma kami ka falamaada kwau ˈiri
kike tua saga ma kira ke sasia naˈa ti raoˈa
fasi ˈiri kira ka ngalia naˈa ru ki neˈe kira
boˈoboˈo ˈuana.
13 Ma kamuˈa logo ngwaefuta kina,
noaˈa kamu kasi noni maruku ˈani sasi-
lana ru leˈa ki.
14 Ma sa tai amuˈa neˈe kasi roˈo goˈo
sulia tae ki neˈe kami saea kwau saena
kerekereˈa neˈe, muke lia saiana, ma
noaˈa kamu kasi sasia ta ru faˈinia, ˈiri nia
ke ˈeke.
15 Ma ka ˈunaˈeri bore ˈana, noaˈa
kamu kasi fia fasi nia ta malimae amuˈa.
Muke alaˈa kwaiˈafi ana, osiˈana nia ta
ngwaefuta logo amuˈa.

Na fataˈa ˈisi ki

16 Kami foˈo ˈiri na Aofia ngwae ni
kwatelana aroaroˈanga fuaka, nia ke kwa-
tea aroaroˈanga fuamuˈa ana kaidaˈi ki
taˈifau, ma ke tua faˈi kamu.
17 Ma nauˈa sa Paul niniˈa, nau ku tala
keresia naˈa ru ˈisi neˈe ki. ˈUnaˈeri nau
ku faˈasuia naˈa kerekereˈa nau ki taˈifau.
Ma nia ka faˈataˈinia neˈe kerekereˈa neˈe
leka maˈi faˈasi nau.
18 Nau ku foˈo ˈiri na kwaiˈofeˈanga na
Aofia kia sa Jesus Christ ke tua faˈi kamu
taˈifau.

Na Etana Kerekereˈa Sa Paul Fuana Sa Timoti

Sa Timoti ngwae ana fanoa doe ˈi Listra. Teˈa nia kini ˈi Grik. Sa Timoti ngwae kwaima sa Paul nia leka faˈinia ana kula nia liu ani ki fuana faˈarongoˈa ˈania Faˈarongoˈa Leˈa sa Jesus Christ. Sa Paul keresia buka neˈe kaidaˈi nia leka dao ˈi Masedonia, ma sa Timoti ka tua buri ˈi Efesus. Sa Paul saea fuana sa Timoti ka lialia leˈa ana faˈamanataˈanga ˈosoˈoso neˈe leka maˈi saena siosi. Ana kerekereˈa neˈe, sa Paul fata sulia falafala leˈa Kristin ki kaidaˈi kira foˈo saena siosi ki. Nia saea logo ngwaˈi toˈa faˈuta ki neˈe kira bolo faˈinia faˈinaˈonaˈo ˈanga ana siosi.

Sa Timoti naˈa neˈe rao ana faˈamanatalana faˈinaˈonaˈo ki faˈinia ti Kristin matamata laˈu, ma sa Paul ka keresia alaˈanga ˈoro fuana ˈafilana ana raoˈa neˈe.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Faˈamanataˈanga sulia siosi faˈinia ngwae rao nia ki & 1:1—3:16

Faˈamanataˈanga sulia raoˈa sa Timoti & 4:1—6:21

1 Nauˈa sa Paul, na ngwae ni lifurongo sa Jesus Christ. God neˈe faˈamauri kia, ma sa Jesus Christ na ngwae neˈe kulu kwaimasi ana, keroˈa fata totongaˈi fuaku ta ngwae ni lifurongo.

2 Nau ku kerekere kwau fuamu sa Timoti. ˈOko diˈia naˈa na ngela nau, sulia ˈoko faˈamamana ana fatalaku sulia sa Christ. Nau ku foˈo ˈiri God na Maˈa faˈinia sa Jesus Christ na Aofia kia ke kwatea na leˈangaˈa, ma na kwaimanataiˈanga, ma na aroaroˈa fuamu.

Sa Timoti ˈoke fuˈalia na faˈamanata ˈanga rora ki

3-4 Nau ku oga ˈoke tua basi ˈamu ˈi Efesus, diˈia ba nau ku asungaˈi ˈoe ana lekalaku ˈuana ˈi Masedonia. Sulia ti ngwae ˈi Efesus kira faˈamanata ˈani na faˈamanataˈanga ˈosoˈoso ki. Kira faˈamanata ˈani ˈaˈemae ˈosoˈoso ki neˈe kira lalingani ana isuisuˈa sulia koˈo bora kira ki. Ma nau ku oga ˈoke fata luida. Kaidaˈi kira faˈamanata ˈani na ru neˈe ki, na ngwae ki kwaingilongiloi suliˈi, ma noaˈa kira kasi leka sulia na naiˈi ru ˈanga God fuana faˈamaurilana na ngwae ki. Kaidaˈi kulu faˈamamana ana sa Christ, kulu totolia saiˈa ana na naiˈi ru ˈanga God.

5 ˈOke alaˈa totongaˈi fuada noaˈa kira kasi kwaingilongiloi ˈunaˈeri, fasi ˈiri kamuˈa ngwae faˈamamana ki muke alafe fuamuˈa kwailiu. Diˈia kamu alafe ˈunaˈeri, kamu ke baˈa toˈo ana mauriˈa neˈe sikasika, ma na manataˈanga neˈe raola ka madako, ma na faˈamamanaˈanga neˈe ka mamana.

6 Bore ma ti ngwae kira abula matamata naˈa ˈada faˈasia na ru neˈe ki, ma kira ka leka naˈa ˈada sulia na olisuˈusuˈu ˈanga bolebeleˈa ki.

7 Kira oga fasi ˈiri kira ka uu diˈia na ngwae faˈamanata ki ana na taki sa Moses ki. Bore ma noaˈa kira kasi sai goˈo ana na taki sa Moses ki, sui bore ˈana kira ka fata ngasingasiˈa sulia.

8 Ma kulu saiana na taki nia ki neˈe ru leˈa, diˈia na ngwae ki kira sasi saga sulia.

9 Ma kulu ka sai logo ana God noaˈa kasi saungaˈinia na taki ki fuana faˈasaga lana ngwae leˈa ki. Nia saungaˈinia lala fuana faˈasagalana na ngwae neˈe fulia ru taˈa ki, ma na ngwae neˈe abu rongo ki, ma na ngwae neˈe noaˈa kira kasi faˈadufa God, ma na ngwae neˈe kira abula taˈa ki, ma na ngwae neˈe ilangaˈinia God ki ma ru abu ki. Ma nia saungaˈinia na taki ki naˈa fuana ngwae neˈe kira saungwae, ma na ngwae neˈe kira saungia na maˈa kira ki ma teˈa kira ki,

10 ma na ngwae kakabara ki ma na ngwae neˈe kira ˈusu ana ngwangwane ki, ma na kini neˈe kira ˈusu ana kini ki, ma na ngwae neˈe kira bilia ngwae ki ma kika ˈoifoli ˈanida diˈia ti ngwae rao ˈoˈo, ma na ngwae ˈosoˈoso ki, ma ngwae neˈe ˈoia fata alangaˈinga kira ki, ma na ngwae neˈe kira sasia ti ru neˈe matamata faˈasia na faˈamanata ˈanga mamana sulia na Faˈarongoˈa Leˈa.

11 God neˈe ˈinotoˈa liu ma ka leˈa liu, nia alua ˈi limaku na Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri ˈiri nai faˈarongo ˈani.

Sa Jesus Christ dao fasi ˈiri ke faˈamauria na ngwae taˈa ki

12 Nau ku baˈatafea sa Jesus Christ na Aofia kia, na ngwae neˈe kwatea na ngasingasiˈanga fuaku fuana na sasilana na raoˈa nau. Ma nau ku baˈatafea logo suli nia manata fitoˈo aku ma ka fili nau ˈuana na raoˈa fuana. Nia ka fili nau,

13 sui bore ˈana na kaidaˈi ba ˈi naˈo, nau ku faˈakaisia ma nau ku fata faˈalia. Ma God ka kwaimanatai aku, sulia noaˈa naisi faˈamamana ˈua, ma naisi saiana na ru neˈe nau ku sasia.

14 Ma na Aofia kia faˈaleˈa nau ka doe liu, ma ka kwaiˈafi aku fasi ˈiri nau ku faˈamamana ana niaˈa, ma nau ku alafe logo fuana. Nia saiana sasiˈa ˈunaˈeri fuaka na ngwae neˈe kulu tua ratai faˈinia sa Jesus Christ.

15 Ma na alaˈanga neˈe nia mamana, ma
kulu ka faˈamamana ana ba nia ˈuri, “Sa
Jesus Christ nia leka maˈi saena magalia
fasi ˈiri ka faˈamauria ngwae neˈe abulal-
ada taˈa ki.” Aia, ˈi naˈo nau ku abula taˈa
ka liufi kira taˈifau.
16 Sui bore ˈana nau ku abula taˈa
ˈunaˈeri, God kwaimanatai aku, ma noaˈa
nia kasi kwaˈi nau. Nia sasi ˈunaˈeri fasi
ˈiri ka faˈataˈinia naˈa mabetauˈa sa Jesus
Christ fuaku, na ngwae neˈe nau ku taˈa
liu. Nia sasi ˈunaˈeri ˈiri ngwae ki ka
saiana nia rufuanata ana sa tai neˈe kike
baˈa faˈamamana ana niaˈa, ka diˈia logo
neˈe nia rufuanata aku. Ma God ka kwatea
mauriˈa firi fuada.
17 Ma nau ku oga kuke baˈatafea ma
kuke faˈadoea God tutua firi. God naˈa
neˈe na ngwae tatalafaˈa tua tua firi, ma
noaˈa kasi mae, ma noaˈa kulu kasi lisia,
ma taˈifili nia goˈo neˈe God. ˈIu ka
ˈunaˈeri.
18 Ma ˈaeˈo, sa Timoti ngela nau, nau ku
fata fuamu sulia alaˈanga ba na Anoˈi ru
Abu fata ˈani na ngwae gwaungaˈi ki kira
fata suliˈo ana kaidaˈi ba sui naˈa maˈi.
ˈOke gonia na alaˈanga neˈeri ki, ˈiri ˈoke
fuˈa leˈa, ma ˈoko ngangata ˈusia na ngwae
faˈamanata ˈosoˈoso ki.
19 Ma ˈoke uu ngasi ˈani na
faˈamamanaˈanga ˈoe ana sa Christ, ma
ˈoke sasia na ru neˈe ˈoko saiana nia saga
ki. Ti ngwae kira danga faˈiburi naˈa ˈani
na ru ki neˈe kira saiana nia saga, ma
noaˈa kira kasi faˈamamana naˈa ana sa
Christ.
20 Ma ti ngwae ada neˈe sa Haemeneas
ma sa Aleksanda. Ma nau ku faˈasidaroˈo
naˈa fuana sa Saetan ˈiri ka sasia ta ru
adaroˈo. Nau ku sasi ˈunaˈeri ˈiri kera ke
saiana na ru kera sasia nia rora, ma kera
ka mango faˈasia fataˈa rora sulia God.

2

Na fikuˈa faˈinia na foˈongaˈa ngwae faˈamamana ki

1 Ru neˈe nia talingaˈi, nau ku ˈengo
kamu fasi ˈiri muke foˈosia God, ma muke
baˈatafe nia, ma muke gani nia ˈuana
kwaiˈafiˈanga ana ngwae ki taˈifau.
2 Ma muke foˈo fuana na ngwae tata-
lafaˈa ki, ma sa tai faˈida neˈe kira toˈo ana
na ˈinotoˈanga, fasi ˈiri kulu taˈifau kuke
tua ˈani mauriˈa ana aroaroˈanga ma na
babatoˈonga. ˈUnaˈeri kulu saiana kuke
faˈa ˈinotoˈa God ma sasilana ru ˈoloˈolo
ki.
3 Na foˈongaˈa ˈunaˈeri leˈa ma ka
faˈasaeleˈa God neˈe faˈamauri kia.
4 Osiˈana God nia oga na ngwae ki
taˈifau kira ka saiana na ru mamana sulia
sa Christ, ma kira ka toˈo ana mauriˈa firi.
5 Sulia taˈi God goˈo, ma taˈi ngwae goˈo
neˈe olifaˈinia na ngwae ki fuana God. Nia
neˈe sa Jesus Christ.
6 Sulia sa Jesus kwatea naˈa maurilana
talana ˈiri ka lafua na ngwae ki taˈifau
faˈasia na kwaˈikwaˈinga. ˈUnaˈeri, ana
kaidaˈi ba God nia filia, nia ka faˈataˈinia
naˈa na kwaiogaiˈanga nia fuana ngwae ki
taˈifau kira ka toˈo ana mauriˈa firi.
7 Nia neˈe, God ka fili nau naˈa fasi ˈiri
nauˈa na ngwae ni lifurongo, ma nau ku
faˈarongo, ma nau ku faˈamanata ˈani na
faˈarongoˈa mamana sulia sa Jesus Christ
fuana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
Noaˈa nau kusi soke. Ru mamana nau ku
saea.

Na faˈamanata ˈanga fuana fiku kwaimaˈanga

8 Nau ku oga na ngwangwane ki ana kula
ki taˈifau kira ka foˈo. Ma ana kaidaˈi
kira taˈea na limada fuana foˈongaˈa,
kira ka tua ˈoloˈolo ˈani mauriˈa sikasika,
ma noaˈa kira kasi saetaˈa nama kika
olisuˈusuˈu faˈinia ta ngwae.
9 Nau ku oga logo na kini ki kike toro
saga nama ˈani toro kira ki. Ma noaˈa
kira kasi toro ˈani toro neˈe ngwae ki ke
lia funufunu fuada faˈiniˈi. Diˈia kaidaˈi
kira firiˈia ifuda, noaˈa laˈu ˈani na ru neˈe
folilani doe liu ki neˈe kira ka laungi ˈani,
ma noaˈa laˈu ˈani na toro neˈe folilani doe
liu ma ka inua ngwae fuana taˈangaˈa.
10 Kike kwate maurilada ke kwanga lala
ˈani sasilana ru leˈa ki neˈe bolo fuana
kini ki neˈe kira saea kira faˈamamana ana
God.
11 Na kini ki kike tua aroaro, ma kike
enoeno ana kaidaˈi kira fafarongo fuana
faˈamanataˈanga ki.
12 Noaˈa nau kusi alaˈania na kini ki
ˈiri neˈe kike faˈamanata ma kira ka
gwaungaˈi fafia na ngwae ki. Nia bolo
fuana kike tua aroaro goˈo ˈada.
13 Sulia sa Adam neˈe God nia eta
saungaˈinia, sui mala ˈi Eve.
14 Ma noaˈa laˈu sa Adam ba sa Saetan
sokea, bore ma ˈi Eve lala ˈana ba nia
faˈamamana na sokeˈa sa Saetan ki, ma ka
ˈoia na taki God ki.
15 Bore ma, osiˈana neˈe kini ki kira
faˈafuta ngela, God ke faˈamaurida diˈia
kira faˈamamana ana sa Christ, ma kira ka
alafe, ma kika tua saga, ma kira ka enoeno.

3

Na ngwae kwaitalaˈi fuana ngwae faˈamamana ki

1 Na alaˈanga ba ˈuri nia mamana, “Diˈia
ta ngwae nia oga ka kwaitalaˈi ana fikutaˈi
ngwae faˈamamana, tama ngwae neˈeri
nia oga na raoˈa leˈa liu neˈeriˈa.”
2 Ma na ngwae kwaitalaˈi ana fikutaˈi
ngwae faˈamamana neˈe ngwae neˈeri
abulalana ka saga liu, ma nia ka toˈo ana
taˈi ˈafe goˈo ma ka tua mamana faˈinia,
ma nia ka lia leˈa sulia niaˈa talana ma ka
daufafia mauriˈa nia, ma ka manata saga,
ma ka sasia ru leˈa ki. Ma nia ka kwaloa
ngwae ki ˈi luma nia, ma ka bolo fuana
faˈamanata ˈanga ˈani fatalana God.
3 Nia noaˈa kasi kwaˈu doe ana na
kafo neˈe ngasingasiˈa fuana burasilana
gwauna. Ma nia noaˈa kasi oga fuˈanga,
bore ma nia ka tua anoano faˈinia
aroaroˈanga fuana ngwae ki. Ma nia noaˈa
kasi ˈidufaˈi olisuˈusuˈu faˈinia ngwae ki.
Ma nia noaˈa kasi guguta mani.
4 Ma nia saiana ka faˈasaga na ngela nia
ki ma na ˈafe nia, ma ka faˈamanata na
ngela nia ki fasi ˈiri kira ka roˈosulia, ma
kira ka fuˈusi doe ana niaˈa.
5 Si diˈia na ngwae noaˈa kasi saiana
na liaˈa sulia na ngela nia ki ma na ˈafe
nia, nia ka lia mo faˈuta sulia na ngwae
faˈamamana God ki?
6 Na ngwae neˈe faˈamamana ka tau,
neˈe totolia nia ka kwaitalaˈi. Na ngwae
neˈe fiˈi ruˈu maˈi saena fikutaˈi ngwae
faˈamamana, nia kata auraˈe nia diˈia sa
Saetan, ma God ke matalangaˈinia logo.
7 Nia logo neˈe ngwae fuana ngwae ˈi
maa ana lalusae kira ka fuˈusi doe ana,
ma noaˈa kira kasi saea ta ru taˈa sulia.
ˈUnaˈeri neˈe sa Saetan noaˈa kasi daua
ˈani na itoito nia.

Na ngwae ni kwaiˈafi ana na ngwae faˈamamana ki

8 Na ngwae ni kwaiˈafiˈanga ki saena
na fikutaˈi ngwae faˈamamana logo, neˈe
abulalana ka leˈa, ma ngwae ki ka fuˈusi
doe ana niaˈa. Nia ka fata mamana.
Ma noaˈa kasi kwaˈu doe ˈani kwaˈunga
lilinga ki, ma noaˈa kasi guguta mani.
9 Nia noaˈa kasi manata ruarua, bore
ma nia ke faˈamamana ngasingasiˈa ana
faˈarongoˈa God neˈe nia faˈataˈinia fuaka.
10 Ma na ngwae neˈe faˈamamana ki,
kira ka ilitoˈona basi ˈi naˈo, ˈiri kira
saiana neˈe nia saga naˈa, sui mala nia ka
fiˈi rao.
11 Ma na ˈafe nia logo, na abulalana ka
leˈa, ma ngwae ki ka fuˈusi doe ana. Nia
noaˈa kasi alaˈa buri ana ngwae ki. Ma
nia ka lia leˈa sulia talana ma ka daufafia
mauriˈa nia, ma nia ka ˈoloˈolo ana na ru
ki taˈifau.
12 Ma na ngwae kwaiˈafi ana ngwae
faˈamamana ki, nia ka toˈo nama ana taˈi
ˈafe goˈo, ma ka tua mamana faˈinia. Ma
nia saiana ka faˈasaga na ˈafe nia ma na
ngela nia ki.
13 Ma sa tai neˈe nia rao leˈa saena
lalusae, ke baˈa leˈa fuada, ma ka bolo
fuana nia ka fata noniraˈa sulia na
faˈamamanaˈanga nia ana sa Jesus Christ.

Na liaˈi ngwae sa Paul fuana keresilana na kerekereˈa neˈe

14 Ana na kaidaˈi niniˈa nau ku kere naˈa
kwau fuamu, nau ku manata nama fasi
nau ku leka ma nau ku lisiˈo ˈaliˈali.
15 Ma diˈia nau ku taˈi dole, na
kerekereˈa neˈe ke baˈa faˈataˈinia fuamu
na abulaˈanga faˈuta neˈe kuke baˈa
tua ˈani saena fikuˈa faˈinia ngela God
ki. Kuluˈa na fikutaˈi ngwae God
mauri. Ma fikutaˈi ngwae faˈamamana
neˈe faˈangasingasia na faˈamanataˈanga
mamana God, diˈia na diro ˈai ki neˈe
faˈangasingasia ta luma.
16 Nia mamana liu neˈe na faˈarongoˈa
God neˈe nia faˈataˈinia fuaka nia ma-
mana taˈifau. Na faˈarongoˈa ba ˈuri,
“Sa Christ alu nia ka ngwaeˈa.
Ma na Anoˈi ru Abu ka faˈataˈinia naˈa na
sagalana.
Ma na ˈainsel ki kira ka lisia naˈa.
Kulu ka faˈarongo naˈa ˈani niaˈa fuana
kwaluˈani ngwae.
Ma na ngwae saena fanoa ˈoro ki kira ka
faˈamamana naˈa ana niaˈa.
Ma God ka ngali nia naˈa ˈuana ˈi langi.”

4

Na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki

1 Na Anoˈi ru Abu fata madako ˈani
fasi ti ngwae kira karasu naˈa faˈasia na
faˈamamanaˈanga kira, ana kaidaˈi ˈi naˈo
ana sa Jesus ka fiˈi dao maˈi. Kira ka
roˈosulia na ano ˈi ru ˈosoˈoso ki, ma na
faˈamanataˈanga ana na ano ˈi ru taˈa ki.
2 Na faˈamanataˈanga neˈeri ki ˈita maˈi
faˈasia na ngwae ˈosoˈoso ki neˈe noaˈa
kira kasi kwaimanatai sulia na abula
taˈangaˈa kira ki. Diˈia ngwae matamata
ki abula taˈa, kira ka kwaimanatai. Bore
ma na ngwae ˈosoˈoso neˈeri, noaˈa kira
kasi kwaimanatai sulia neˈe manatalada
taˈa taˈifau naˈa.
3 Na ngwae ˈosoˈoso neˈeri ki, kira
faˈamanata fasi na araˈinga ma na ˈafeˈa
nia rora. Kira faˈamanata logo ˈani na
ˈanilana ti fanga nia rora. Bore ma
God saungaˈinia na fanga neˈeri ki fuana
ngwae faˈamamana ki fuana ˈanilani, ˈi
burina neˈe kira kwatea na foˈongaˈa ni
baˈatafeˈa fuana God. Ma God saungaˈinia
na fanga neˈeri ki fuana ngwae neˈe kira
sai naˈa ana faˈamanataˈanga mamana.

4 Sulia fanga ki taˈifau neˈe God
saungaˈiniˈi, noaˈa ta ru kasi taˈa, niˈi leˈa
taˈifau goˈo. Si diˈia kulu ka foˈo ˈani
baˈatafeˈanga fuana ˈanilana, noaˈa kulu
kasi ˈaila naˈa ˈania ta fanga.
5 Fanga nia leˈa fuana ˈanilana, osiˈana
God saea nia leˈa, ma na foˈongaˈa kulu
fuana na fanga kwate ma nia ka leˈa.

Na ngwae ni rao leˈa sa Jesus Christ

6 Timoti ˈae, diˈia ˈoko kwatea na
faˈamanataˈanga neˈe ki fuana ngwae
faˈamamana ki, ma diˈia ˈoko mauri ˈani
na Faˈarongoˈa Leˈa, ma ˈoko tua ni roˈo
sulia na faˈamanataˈanga mamana, tama
ˈoe na ngwae rao leˈa sa Jesus Christ.
7 Aia, noaˈa ˈoe kosi fafarongo sulia na
ˈaˈemae ˈaurafu ki. ˈOko suˈute lala ˈuana
sasilana na kwaiogaiˈanga God.
8-9 ˈOko saiana ngwae ki fata ˈuri, “Nia
leˈa fuana na ngwae ka faˈangasingasia
nama nonina, osiˈana nia ka ˈafia na
mauriˈa fuana na kaidaˈi neˈe.” Bore
ma nia leˈa ka tasa diˈia na ngwae ke
suˈute fuana sasilana na kwaiogaiˈanga
God, sulia nia ka ˈafia na mauriˈa fuana
na kaidaˈi neˈe, ma ta kaidaˈi neˈe ke baˈa
dao logo maˈi. Ma alaˈanga neˈeri nia ka
mamana, ma kulu ka faˈamamana ana.
10 Kuke suˈute nama ˈunaˈeri, osiˈana
kulu fitoˈo ana God neˈe mauri. Sulia nia
saiana ke faˈamauria ngwae ki taˈifau, ma
ka tasa fuana sa tai neˈe kira faˈamamana
ana.
11 ˈOke faˈamanata na ngwae ki ˈani ru
neˈeri ki, ma ˈoko fata totongaˈi ˈani fuana
ngwae ki ke roˈosuliˈi.
12 Ma noaˈa ˈoe kosi alaˈania na ngwae
ki kira ka saea ˈoe kosi totolia kwaitalaˈi
ˈanga osiˈana ˈaeˈo na ngwae ˈalako. ˈOke
tua ˈani tuaˈa leˈa fuana na ngwae neˈe
kira faˈamamana ki kike lia suliˈo, ˈania
na fatalamu, ma na abulalamu, ma na
alafelamu, ma na faˈamamanalamu, ma
na tua madakolamu. Si diˈia kira lisia na
tua lamu nia leˈa, kike sasi logo sulia.
13 Ana kaidaˈi ˈoke maˈakwalia daolaku
maˈi, ˈoke toˈomani na Kerekereˈa Abu
ki fuana ngwae ki, ma ˈoke faˈatalo ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa, ma ˈoke faˈamanata
ngwae ki.
14 Ma noaˈa ˈoe kosi danga ˈani na
kwateˈa ˈoe neˈe Anoˈi ru Abu kwatea
fuamu, ana kaidaˈi neˈe profet ki kira fata
ˈani ma na faˈinaˈonaˈo ki kika alua naˈa
limada ˈi fafomu.
15 ˈOke sasia ru neˈeri ki sulia asoa ki
fasi ˈiri neˈe ngwae ki taˈifau kira ka lisia
na leˈalana raoˈa ˈoe neˈe doe naˈa.
16 ˈOke lia leˈa sulia na abulaˈanga ˈoe
talamu, ma na ru neˈe ˈoko faˈamanata
ˈaniˈi ki. Ma ˈoko inaˈu ana na raoˈa
neˈeri ki, sulia diˈia ˈoko sasi ˈunaˈeri, God
ke faˈamauri ˈoe faˈinia sa tai neˈe kira
rongoa fatalamu.

5

Na raoˈa fuana ˈafilana na ngwae faˈamamana ki

1 Noaˈa ˈoe kosi balufia ta ngwae ng-
waro, bore ma nia totolia ˈoke alaˈa
gwafea diˈia ta maˈa amu. Ma kaidaˈi ˈoko
sasia ta ru fuana ngwae ˈalako ki, nia diˈia
neˈe ˈoko sasia fuana sa toˈolamu.
2 Ma kaidaˈi ˈoko sasia ta ru fuana
ˈafe ki, nia diˈia neˈe ˈoko sasia fuana
teˈa ˈoe ki. Ma kaidaˈi ˈoko sasia ta ru
fuana kini sariˈi ki, nia diˈia neˈe ˈoko
sasia fuana ngwaingwaena ˈoe ki ˈi saena
manataˈanga neˈe leˈa taˈifau.
3 Fuila na ngwae faˈamamana ki kike
lia sulia na gwaˈi ˈuru ki neˈe kira tua
taˈifilida.
4 Bore ma diˈia gwaˈi ˈuru neˈe toˈo ana
na ngela ki nama na koˈo ki, kira ka rao
fuana God ˈani liaˈa nama sulia. Ma kira
ke lia nama sulia teˈa kira, osiˈana teˈa
kira eta lia sulida. Ru neˈeri, God saeleˈa
liu faˈinia.
5 Muke ˈafia na gwaˈi ˈuru neˈe tua
taˈifilia ma ka noaˈa ta ngwae fuana
tagiˈa sulia. Nia fitoˈo ana God, ma nia
ka inaˈu ana foˈongaˈa ma ganiˈa ˈuana
kwaiˈafiˈanga sulia rodo ma na asoa.
6 Bore ma na gwaˈi ˈuru neˈe ke sasi
ˈuana na kwaiogai ˈanga ana noni, noaˈa
kamu kasi ˈafia. Sui bore ˈana nia ka
mauri ˈua, na mauriˈa nia faˈinia sa Christ
mae ka sui naˈa.
7 ˈOke kwatea na faˈamanataˈanga neˈe
ki fuana na ngwae faˈamamana ki, ˈiri ta
ngwae noaˈa kasi dao toˈona ta roraˈa ada.
8 Ma diˈia ta ngwae noaˈa kasi lia sulia
na ngwaefuta nia ki, ma na ngwae ana
kwalafa nia, tama ngwae neˈeri faˈasia
naˈa na faˈamanataˈanga sa Christ, ma nia
ka taˈa ka liufia na ngwae neˈe noaˈa kira
kasi faˈamamana ki.
9 Ma na gwaˈi ˈuru neˈe noaˈa kasi dao
ˈua ana ono akwala faˈi ngali ki, noaˈa
ˈoe kosi toˈomaˈi fiku ana faˈinia na gwaˈi
ˈuru ki. ˈOke toˈoa ta gwaˈi ˈuru neˈe
nia ngwaro, ma nia tuatua mamana fuana
araˈi nia.
10 Ma kira ka saiana neˈe nia sasia raoˈa
leˈa ˈuri ki: Nia lia leˈa sulia na ngela nia
ki, ma ka kwaloa na ngwae dao ki ˈi luma
nia, ma ka enoeno, ma ka ˈafia naˈa ngwae
faˈamamana ki faˈinia sa tai faˈida neˈe
kira toˈo ana na ˈafitaˈiˈanga, ma ka danga
taˈifau naˈa ˈani niaˈa fuana sasilana na
raoˈa leˈa ki.

11 Ma na gwaˈi ˈuru neˈe noaˈa kasi
ngwaro goˈo ki, noaˈa ˈoe kosi toˈomaˈi
fikuda faˈinia na gwaˈi ˈuru ki. Ma si
diˈia na kwaiogaiˈanga ana noni kwatea
ma kira ka abula matamata faˈasia raoˈa
fuana sa Jesus, kira oga kike ˈafe laˈu.
12 Ma diˈia ˈunaˈeri, kira fulia roraˈa
sulia kira ˈoia naˈa fata alangaˈinga neˈe
kira eta sasia naˈa fuana sa Jesus Christ.
13 Diˈia kira noaˈa kasi ˈafe laˈu, tama
kira saiana faˈalilana na kaidaˈi kira ki
fuana liu kwailiuˈanga ana luma ki. Ma
na ru neˈe taˈa ka tasa neˈe kira tua ni
alaˈa goˈo ˈada ana ti ngwae, ma kira ka
fata sulia na ru neˈe noaˈa kasi bolo fuana
alaˈanga suliˈi ki.
14 Nia neˈe nau ku fia nia leˈa fuana
gwaˈi ˈuru fiˈi doe ki kira ka ˈafe laˈu,
ma kira ka faˈafuta ngela, ma kira ka lia
sulida faˈinia na luma kira ki, fasi ˈiri neˈe
malimae kulu ki noaˈa kira kasi toˈo ana
ta ru fuana fata taˈangaˈa ˈani suli kulu.
15 Sulia ti gwaˈi ˈuru kira abula mata-
mata naˈa, ma kira ka leka naˈa ˈada sulia
sa Saetan.
16 Si diˈia ta kini neˈe faˈamamana
ana sa Jesus Christ, ma ta gwaˈi ˈuru
ka tua ˈi saena na tuaˈa nia, nia ke
lia suli nia, osiˈana noaˈa nia kasi leˈa
fuana ˈaberaˈanga ˈani laˈu na ngwae
neˈe kira faˈamamana ki. ˈUnaˈeri ngwae
faˈamamana ki kira saiana kika lia naˈa
ˈada sulia na gwaˈi ˈuru neˈe kira tua
taˈifilida ki.

Na faˈamanataˈanga fuana ngwae faˈinaˈonaˈo ki

17 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo neˈe
kira rao leˈa fuana na fiku taˈi ngwae
faˈamamana, nia totolia muke fuˈusi doe
ada ma muke foli leˈa ada. Tasa liu
fuana sa tai neˈe rao ngasingasiˈa ˈani
faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa faˈinia
faˈamanataˈanga.
18 Sulia na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri,
“Noaˈa ˈoe kosi firi fafia na kwakwana
na buluka ni rao, ana kaidaˈi nia uria
maga ru ki.” Ma ta alaˈanga ka ˈuri logo,
“Na ngwae ni rao saiana ngalilana naˈa
folifoliˈa nia.”
19 Aia, ma noaˈa ˈoe kosi fafarongo ˈuana
alaˈanga ta ngwae goˈo ˈana neˈe ke fai
fafia ta ngwae faˈinaˈonaˈo, leleka ta ro
ngwae nama ta uulu ngwae neˈe leka maˈi,
kira ka fata faˈamamana sulia ru neˈe.
20 Aia, ˈoke balufia na ngwae neˈe kira
abulalada taˈa ki. ˈOke sasi ˈunaˈeri ˈi
naˈona na ngwae ki taˈifau, ˈiri na ngwae
neˈe kira tua ˈi neˈeri ki kike rongo, ma
kike maˈu.
21 Nau ku alaˈa totongaˈi fuamu ˈi
maana God, ma sa Jesus Christ, ma na
ˈainsel abu ki, ˈiri ˈoke roˈosulia na
faˈamanataˈanga neˈe ki, ma noaˈa ˈoe
kosi efoa, ma noaˈa ˈoe kosi ˈinifilifili ana
ta ngwae sulia na tae neˈe ˈoko lisia ˈi maa.
22 Ma noaˈa ˈoe kosi ˈaliˈaliˈa ana alu
limaˈanga fafona ta ngwae fuana raoˈa
fuana na Aofia. Ma noaˈa ˈoe kosi ˈado
faˈinia ta ngwae ana kaidaˈi kira fulia ta ru
rora. ˈOke tua sikasika faˈasia taˈangaˈa
ki!
23 ˈOke kwaˈufia ta kala waen faˈinia na
kafo ˈiri ka ˈafia na siramu ka leˈa, sulia
ˈaeˈo na ngwae neˈe ˈoko mataˈi firi goˈo
ˈamu.
24 Na abula taˈangaˈa ti ngwae ki ta-
langwaraˈu liu naˈa fuana lisilana, ma
ngwae ki taˈifau ka saiana neˈe God ke
baˈa matalangaˈi kira. Bore ma na abula
taˈangaˈa ti ngwae ki, kira noaˈa kasi lisia
ana kaidaˈi naˈa ˈana.
25 Ka ˈunaˈeri logo, ti ngwae sasilana
ru leˈa kira ki teo tafangaˈi liu fuana
lisilana. Ma na raoˈa leˈa ti ngwae ki neˈe
noaˈa kasi faˈataˈi niniˈari, bore ma ana ta
kaidaˈi kike baˈa lisia.

6

1 Na ngwae faˈamamana neˈe kira
rao ˈoˈo, kira manata doe ana ngwae
ˈaˈana kira ki, fasi ˈiri ta ngwae noaˈa
kasi fata taˈa ana satana God ma na
faˈamanataˈanga kulu.
2 Ma na ngwae rao ˈoˈo neˈe na ngwae
ˈaˈana kira ki faˈamamana ana sa Jesus
Christ, noaˈa kira kasi manata ˈuri, “Na
ngwae ˈaˈana nau nia faˈamamana logo.
ˈUri noaˈa naisi fuˈusi doe goˈo ana nama
ku rao ngangata fuana.” Na manata ˈanga
ˈunaˈeri nia noaˈa kasi leˈa! Kira rao leˈa
ka tasa mo fuada, sulia kira toˈo goˈo ana
taˈi faˈamamanaˈanga ma kika alafe fuana
God.

Na faˈamanataˈanga ˈosoˈoso ma na toˈoruˈa mamana

Nia neˈe, ˈoko faˈamanata ma ˈoko fata
sulia na ru neˈe ki.
3 Ti ngwae noaˈa kasi faˈamanata ˈani
ru neˈe ki. Ma noaˈa kira kasi alafafia
na alaˈanga mamana na Aofia kia sa Jesus
Christ, ma na faˈamanataˈanga kia sulia
tuaˈa saga.
4 Ngwae neˈeri ki kira lafuda, ma
noaˈa kira kasi sai goˈo ana ta ru. Ma
na kwaiogaiˈanga kira ka taˈa fuana na
olisuˈusuˈunga sulia na fadalana maˈe
fataˈa ki. Ma na manataˈanga ˈunaˈeri
ki, nia kwatea ma kira ka kwaimamagolai,
ma kika olisuˈusuˈu kwailiu, ma kika fata
maˈudi, ma kika manata taˈa sulia na
ngwae ki.

5 Ma kira ka olisuˈusuˈu sulia asoa ki.
Ma na manatada noaˈa kasi rao. Ma noaˈa
kira kasi sai naˈa ana ru mamana ki. Kira
fia neˈe diˈia kira donga God, kike toda
mani.
6 Aia, ma lekaˈa sulia God faˈatoˈorua
na ngwae, osiˈana na kwaiogaiˈanga nia
ki neˈe aliˈafu ana na tae ki neˈe nia toˈo
naˈa ana.
7 Aia, tae neˈe kulu ngalia maˈi saena
magalia neˈe? Noaˈa goˈo! Ma na tae neˈe
kuke baˈa ngalia faˈasia na magalia neˈe?
Noaˈa goˈo!
8 Nia neˈe, diˈia kulu toˈo naˈa ana fanga
ma na toro, tama ru neˈeri ki leˈa naˈa
fuaka.
9 Ti ngwae kira oga liua toˈoruˈanga. Ma
ka talangwaraˈu fuada neˈe kike sasia ru
rora ki fuana todalana mani. ˈUnaˈeri,
kira ka dao toˈona neˈe kira ˈasida saena
itoito diˈia ru ˈaeˈaela ki. Kira oga sasilana
ru ˈoro rora ma ka bolebole'a ki neˈe
taˈa fuada. Ma kira ka dao naˈa toˈona
nonifiiˈanga doe liu.
10 Kaidaˈi ngwae liana teo ana mani,
kira ke sasia kwalu kaela ru taˈa ki fuana
ngalilana mani. Ti ngwae kira sasi ˈuana
na mani, ma kira ka leka tau naˈa faˈasia
na faˈamamanaˈanga ana God, ma na
liadilaˈa ˈoro ki ka faˈalia naˈa maurilada.

Na faˈamanataˈanga sa Paul fuana sa Timoti

11 Timoti ˈae, ˈoe na ngwae God, ˈoke
tua faˈasia na ru neˈeri ki. Ma ˈoke
sasi ngangata ˈuana na ˈoloˈoloˈa, ma na
tuaˈa abu, ma na faˈamamanaˈanga, ma
na alafeˈanga, ma na ngangataˈanga saena
kaidaˈi ana ˈafitaˈiˈanga ki, ma na tuaˈa
enoeno.
12 ˈOko rao leˈa fuana na
faˈamamanaˈanga. Ana kaidaˈi
ba ˈoko fata ngasingasiˈa sulia na
faˈamamanaˈanga ˈoe fuana ngwae ˈoro
ki, ˈoko ngalia na mauriˈa firi neˈe God fili
ˈoe ˈuana.
13 Nau ku baˈe ˈoe ˈi naˈona God neˈe
kwatea naˈa mauriˈa fuana ru ki taˈifau,
ma ˈi naˈona sa Jesus Christ na ngwae ba
fata ngasingasiˈa fuana sa Pontias Paelat,
14 fasi ˈiri ˈoko roˈosulia naˈa ru neˈeri
ki, ma ˈoko sasi sulia ˈiri ˈoko madakola
ana ru ki, ma noaˈa ˈoe kosi rora, leleka
ka dao ana faˈi asoa neˈe Aofia kia sa Jesus
Christ ke oli maˈi ana.
15 Nia ke baˈa dao tafa ana kaidaˈi saga
neˈe God nia filia. God neˈe ngwae ki
auraˈea, ma nia talana ka gwaungaˈi ka
tasa fafia na ru ki taˈifau, ma na tatalafaˈa
neˈe ka gwaungaˈi fafia na ngwae tata-
lafaˈa ki, ma ka Aofiaˈa fafia na aofia ki.
16 Ma taˈifili nia goˈo neˈe nia mauri
firi ma noaˈa kasi maˈe. Nia tua ˈi saena
na madakoˈanga neˈe noaˈa ta ngwae kasi
bolo naˈa faˈinia daoˈa karangia. Ma
noaˈa ta ngwae kasi lisi nia ˈua, ma noaˈa
ta ngwae kasi bolo naˈa fuana lisilana laˈu.
Alu ngwae ki kike faˈa aofia. Alu nia
ka gwaungaˈi ˈani ngasingasiˈanga neˈe
tuatua firi! ˈIu ke ˈunaˈeri.
17 ˈOko saea fuana ngwae neˈe kira toˈo
ana toˈoruˈa ˈi saena na magalia neˈe,
noaˈa kira kasi manata lafuda. Kike alua
fitoˈonga kira ana God, ma noaˈa laˈu na
toˈoruˈa kira ki neˈe ke sui ˈaliˈali goˈo.
Sulia God kwatea ru ki taˈifau fuaka fuana
na saeleˈanga sulia.
18 ˈOke saea fuada kike sasi leˈa ˈiri kike
toˈoru ana raoˈa leˈa ki, ma kira ka maˈudi
fuana kwate ruˈa fuana ˈafilana ngwae ki.
19 Diˈia kira sasi ˈunaˈeri, kira gonia na
toˈoruˈa neˈe ˈafi kira ana kaidaˈi neˈe nia
ˈua maˈi. Ma kike toˈo ana mauriˈa neˈe
mamana.
20 Timoti ˈae, ˈoke lia leˈa sulia na tae
neˈe God kwatea ˈoko lia sulia. Ma noaˈa
ˈoe kosi rongo sulia alaˈanga taˈa ki ma
na olisuˈusuˈu ˈanga bolebole'a ki neˈe ti
ngwae kira alaˈa rora ˈani ma kira ka saea
ˈani “na sae sae ruˈa.”
21 Osiˈana ti ngwae fitoˈo ana alaˈanga
bolebole'a neˈeri, ma kira ka leka rora
faˈasia na faˈamamanaˈanga ana sa Jesus
Christ.
Nau ku foˈo ˈiri na leˈangaˈa God ke tua
faˈi kamu taˈifau.

Na Ruana Kerekereˈa Sa Paul Fuana Sa Timoti

Sa Paul tua ˈi saena lokafo ˈi Rom kaidaˈi nia keresia buka neˈe. Alaˈanga ˈoro saena kerekereˈa neˈe sa Paul saea fuana sa Timoti fuana ˈafilana ˈania uu ngasiˈa fuana faˈarongo ˈanga ˈania Faˈarongoˈa Leˈa. Sa Paul oga sa Timoti ke faˈatalo ana Faˈarongoˈa Leˈa mamana neˈe, ma faˈamanataˈanga mamana ana Fau alangaˈinga Faolu. Nia saea sa Timoti fuana sasilana raoˈa nia, sui bore ˈana ti ngwae kira oga fonelana. Sa Paul oga sa Timoti ka manata oli ˈuana ru saena maurilana sa Paul ki, fasi ˈiri nia ke donga ru leˈa ana tuaˈa sa Paul, faˈinia faˈamanataˈanga leˈa sa Paul.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Alaˈanga leˈa ki fuana sa Timoti & 1:1-18
Na ˈafitaˈiˈanga neˈe sa Timoti naˈofia & 2:1-13
Na ngwae rao neˈe God alafafia & 2:14-26
Faˈi asoa ki ˈi naˈona neˈe sa Jesus ke oli maˈi & 3:1-9
Faˈamanataˈanga ˈisi sa Paul ki fuana sa Timoti & 3:10—4:22

1 Nauˈa sa Paul, na ngwae ni lifurongo sa Jesus Christ, osiˈana God nia saeleˈa fuana fili laku ˈiri nauˈa ta ngwae lifurongo. God kwate nau fasi ˈiri nau ku faˈarongo ˈani mauriˈa firi neˈe nia eta fata ˈani fuaka, na ngwae neˈe kulu faˈamamana ana sa Jesus Christ ki.

2 Nau ku kerekere kwau fuamu kwala Timoti neˈe ˈoko diˈia na ngela liaku teoliu ana.

Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa ma sa Jesus Christ na Aofia kia, kera ke kwatea na leˈangaˈa, ma na kwaimanataiˈanga, ma na aroaroˈa fuamu.

Na baˈatafeˈanga ma na kwairaduˈanga

3 Nau ku baˈatafea God neˈe nau ku rao fuana ˈani na liaˈi ngwae raola, diˈia na koˈo nau ki ba kira rao fuana. Ma nau ku baˈatafe nia ana asoa ma na rodo, ana kaidaˈi nau ku foˈo ana, ma nau ku gania God fuana kwaiˈafiˈanga amu.

4 Nau ku oga liu fasi ˈiri nau kui lisiˈo laˈu, osiˈana nau ku manata toˈona na angiˈa ba ˈoe, ana kaidaˈi ba koro leka toˈotoˈo naˈa ana. Ma nai baˈa saesaeleˈa liu ana kaidaˈi koro ke oli laˈu maˈi.

5 Ma nau ku manata toˈona na faˈamamanaˈanga leˈa neˈe ˈoko tua ˈani, diˈia logo na faˈamamanaˈanga ba koˈo ˈoe ˈi Lois ma teˈa ˈoe ˈi Iunis kera tua ˈani. Ma nau ku saiana nia neˈe ˈoko tua logo ˈani.

6 Nia neˈe, nau ku faˈamanata oli laˈu amu fasi ˈiri ˈoko faˈangasingasia na kwateˈa neˈe God kwatea naˈa fuamu, ana kaidaˈi ba nau ku alua na limaku fafiˈo.

7 Sulia God noaˈa kasi kwatea na Anoˈi ru Abu fuaka fuana kulu ka maˈu. Bore ma nia kwatea naˈa Anoˈi ru Abu fuana faˈangasingasi laka, ma fuana kulu ka alafe fuaka kwailiu, ma fuana kulu ka dau fafia mauriˈa kulu ki.

8 Nia neˈe, noaˈa ˈoe kosi ˈeke ˈania fata faˈamamanalana na Aofia kia, ma noaˈa ˈoe kosi ˈeke logo ˈani nau, na ngwae neˈe nau ku tua saena luma ni lokafo sulia na raoˈa nau fuana sa Jesus Christ. ˈOke rao faˈi nau fuana fata taloˈa ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa, sui bore ˈana kira ka faˈanonifii ˈoe, sulia God ke baˈa kwatea na ngasingasiˈanga fuamu fuana sasilana.

9 God nia faˈamauri kia ma ka fili kia naˈa ˈiri kiaˈa na ngwae nia ki naˈa, noaˈa laˈu sulia na raoˈa kia ki. Nia faˈamauri kia ma ka fili kia naˈa, sulia na manatalana talana, ma na alafeˈanga nia talana fuaka. ˈI naˈona mala maˈi na kaidaˈi nia noaˈa kasi saungaˈinia ˈua ta ru, nia ka naia naˈa fuana ke kwatea sa Jesus ˈiri ke faˈataˈinia na leˈangaˈa nia fuaka.

10 Ma ana kaidaˈi neˈe, God ka faˈataˈinia naˈa na manataˈanga ma na alafeˈanga neˈeri fuaka ˈani na daolana maˈi na ngwae Faˈamauri kia sa Jesus Christ. Sa Jesus ka lafua naˈa na ngasingasilana maeˈa. Ma nia ka faˈataˈinia na mauriˈa firi ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa.

11 Ma God ka fili nau fasi ˈiri nauˈa ta ngwae ni lifurongo, ma na ngwae faˈamanata fuana na faˈataloˈa ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa.

12 Nia neˈe, nau ku nonifii saena na luma ni lokafo ˈuana na ru neˈeri ki. Bore ma noaˈa nau kusi ˈeke ˈania tuaˈa saena luma ni lokafo osiˈana faˈataloˈa nau sulia sa Jesus, duˈungana na fitoˈonga nau ana niaˈa. Ma nau ku saiana mamana sa Jesus bolo fuana na foloˈa ˈusia na faˈamanataˈanga mamana neˈe nia aluˈi ˈi limaku, leleka ka dao ana faˈi asoa neˈe nia ka oli laˈu maˈi.

13 Nau ku oga ˈoke faˈamanata nama na ngwae ki ˈani na faˈamanataˈanga mamana neˈe nau ku kwatea fuamu. Ma ˈoke faˈamamana logo ana God, ma ˈoke alafe fuana ngwae ki. ˈOke sasi nama na ru neˈeri ki, osiˈana God fiku kulu naˈa faˈinia sa Jesus Christ.

14 Ma ˈani na ngasingasilana na Anoˈi ru Abu neˈe nia tua aka, ˈoke lia sulia na

fa'amanata'anga mamana ne'e God alua
'i limamu.
15 'Oko sai go'o 'amu ana ne'e ngwae
'oro ki 'i saena na bali fanoa 'i Asia,
kira abula matamata na'a fa'asi nau. Sa
Figelus fa'inia sa Hermogenes ne'e ro
ngwae ne'eri ki.
16 Na Aofia ka manataia sa Onesi-
forus ma na lu'ulu'ua nia, sulia nia ka
fa'asaele'a nau ana kaida'i 'oro, ma nia
noa'a kasi 'eke 'ani nau 'i saena na luma
ni lokafo.
17 Sulia na kaida'i nia dao ana 'i Rom,
nia ka lulu 'uaku ma ka leka dao to'o aku.
18 Ma 'oko sai le'a na'a ana na
kwai'afi'anga 'oro ba nia sasia fuaku
saena fanoa 'i Efesus. Nau ku fo'o fasi 'iri
na Aofia ke kwaimanatai ana nia'a ana fa'i
asoa ne'e nia ka oli la'u ma'i.

2

Na 'afita'i'anga ne'e sa Timoti na'ofia

1 'Oko di'ia na ngela nau, alu God ka
fa'angasingasi 'oe. Nia totolia nia ka sasi
'una'eri, sulia na alafe'anga nia fuamu, na
ngwae ne'e 'oko fa'amamana ana sa Jesus
Christ.
2 Ma na ru ki ne'e 'oko rongoa nau ku
fa'amanata 'ani fuana na ngwae 'oro ki,
'oke kwatea fuana na ngwae ne'e 'oko
fito'o ada ki ne'e kira bolo fa'inia na
fa'amanatalana la'u ti ngwae.
3 Ma 'oko 'ado ana na nonifii'anga sulia
na rao'a 'oe fuana sa Jesus Christ, di'ia ta
ngwae ni fu'a le'a nia.
4 Ta ngwae ni fu'a ne'e oga ke fa'anoni
saele'a na ngwae 'inoto'a nia, nia noa'a
kasi 'abera talana 'ani na rao'a matamata
ki.
5 Ma na ngwae lalili 'afita'i ka liufia,
di'ia nia noa'a kasi leka sulia na taki fuana
lalili'anga ki.
6 Ma na ngwae ne'e ka rao ngasingasi'a
saena na o'ola, nia totolia ka eta 'ania na
ru ki saena o'ola nia.
7 'Oko manata sulia ru ba nau ku saea,
osi'ana na Aofia ke ba'a kwai'afi amu 'iri
'oke saiana na ru ne'eri ki ta'ifau.
8 'Oko manata to'ona sa Jesus Christ,
na ngwae ana kwalafa sa David, ba God
ta'ea fa'asia na mae'a, di'ia ba nau ku fata
talo'ania saena na Fa'arongo'a Le'a.
9 Ma kaida'i ne'e, nau ku nonifii ma nau
ku tua 'i saena luma ni lokafo, di'ia na
ngwae ba sasia ta ru ne'e rora, du'ungana
nau ku fa'atalo 'ani na Fa'arongo'a Le'a.
Bore ma na fatalana God, 'afita'i kira ka
firi fafia saena luma lokafo.
10 Nia ne'e, nau ku ma'udi 'iri nai nonifii
'ani ru ki ta'ifau fuana le'alana na ngwae
ne'e God filida ki, fasi 'iri kira ke ngalia
logo na mauri'a firi sulia sa Jesus Christ,
fa'inia na tua'a ana 'inoto'anga 'i langi.
11 Na ala'anga ne'e nia mamana ba 'uri,
"Di'ia kulu mae ka sui na'a fa'inia sa Jesus
Christ, kuke ba'a mauri logo fa'inia.
12 Di'ia kulu ka ngangata saena na
fa'akaisi'anga, kuke gwaunga'i logo
fa'inia.
Bore ma di'ia kulu ka tofea ne'e noa'a
kulu 'iri saiana, nia ke ba'a tofe kulu
logo.
13 Di'ia kulu mala dalafa na fatalaka, ma
noa'a kulu kasi sasia na kwaio-
gai'anga nia ki, nia 'afita'i nia ka
danga 'ania tae ne'e nia saea ke
ba'a sasia fuaka, sulia nia noa'a kasi
mala dalafa na fatalana."

Na ngwae rao ne'e God alafafia

14 'Oke fa'amanata oli ana na ngwae
'i ne'ana ki 'ani na ru ne'eri, ma 'oko
fata totonga'i fuada 'i maana God, fasi
'iri noa'a kira kasi olisu'usu'u fafia na
ala'anga ki. Sulia sasi'a 'una'eri noa'a
kasi kwatea go'o ta ru le'a, ma ka fa'alia
go'o 'ana ngwae ne'e kira fafarongo ki.
15 'Oke rao ngangata 'iri God ka saele'a
fafia na rao'a 'oe, di'ia ta ngwae rao ba
noa'a kasi 'eke 'ani rao'a nia, ma na
ngwae ne'e fa'amanata saga 'ani fatalana
God ne'e mamana ta'ifau.
16 'Oke tua fa'asia na ala'anga 'aurafu
ki, sulia na ru ne'eri ke tala'ia na ngwae
ki fa'asia God.
17 Na ala'anga 'una'eri di'ia ta ma'e
du'adu'a ba du'afia na'a nonina ngwae.
Ma na ro ngwae ne'e kira fata 'una'eri ki
ne'e sa Haemeneas ma sa Filetus.
18 Kera fa'amanata fasi na tata'elaka
fa'asia na mae'a fuli ka sui na'a.
'Una'eri kera leka ta'ifau na'a fa'asia na
fa'amanata'anga mamana, ma kera ka
fa'alia na'a na fa'amamana'anga ti ngwae
ki.
19 Bore ma na ngwae God ki kira uu
ngasi, ka di'ia ta fau doe osi'ana nia noa'a
kasi 'idu, ma kika kerekere 'uri 'i fafona
fau ne'eri, "Na Aofia nia sai go'o 'ana ana
na ngwae nia ki," ma, "Sa tai ne'e ka saea
nia donga na Aofia, nia ke abula fa'asia
abula ta'anga'a ki."
20 'I saena luma doe, na ru ni fanga
ki 'oro 'i saena. Ti ru kira saunga'inia
'ani gol ma na silva, ma ti ru kira ka
saunga'inia 'ani na 'ai ma na buli ano.
Ti ru ana ru ne'eri ki tua fuana fanga'a
ana fa'i asoa doe ki, ma ti ru ka tua fuana
malana kaida'i go'o 'ana.
21 Ma di'ia ta ngwae ka fa'afaolu nia
talana fa'asia na ru ta'a ki, nia di'ia na ru
ni fanga'a ana fa'i asoa 'inoto'a ki. Sulia
nia abunga'i nia talana, ma ka sasi aka'u

ana nia'a 'uana na sasilana ta rao'a le'a
fuana na ngwae 'a'ana nia.
22 'Oke tua fa'asia na kwaiogai 'anga
ta'a ngwae 'alako ki. 'Oke sasi ngangata
'uana tua'a 'olo'olo, ma fa'amamanalana
sa Jesus, ma alafe'anga fuana ngwae ki,
ma tua'a aroaro fa'inia ngwae ki. 'Oke tua
kwaima, ma 'oko fo'o fa'inia sa tai fa'ida
ne'e na liada raola.
23 Ma 'oko tua fa'asia na olisu'usu'u
'anga bolebole'a ki, sulia 'oko saiana na
ru ne'eri ki ne'e sasia na fu'anga ki.
24 Sulia na ngwae rao na Aofia noa'a
kasi tua 'ani kwaifatai'anga. Nia ke sasi
le'a lala fuana ngwae ki ta'ifau, ma ka
fa'amanata le'a fa'inia mabetau'a.
25 Ma 'oke enoeno fuana ngwae ne'e
kira tata'e sauli 'oe, ana kaida'i 'oko
fa'ata'inia na rora'a kira ki. Sali God ke
ba'a bulasia na liada fasi 'iri kike saiana
na mamana'anga.
26 Ma manata'anga kira ke oli, ma kira
ke tafi fa'asia na itoito sa Saetan ne'e dau
dau fafida, ma ka su'uma'i kira fuana
sasilana na ru ne'e nia ka oga'i ki.

3

Fa'i asoa 'i na'ona ne'e sa Jesus ke oli ma'i

1 'Oko manata to'ona ru ne'e: Na kaida'i
'afita'i ki ke ba'a dao ma'i 'i na'o ana sa
Jesus ke dao ma'i.
2 Ma na ngwae ki kira ke ba'a manata
go'o to'oda talada, ma kike oga mani, ma
kira ke fa'adoe kira, ma kira ke fata buri
tolinga'i ana ngwae ki. Ma noa'a kira kasi
ro'osulia fatalana ma'a fa'inia te'a kira ki,
ma noa'a kira kasi ba'atafea sa tai ne'e
sasi le'a fuada, ma kira ke fata maana na
ru God ki.
3 Ma kira ke abula ta'a, ma noa'a kira
kasi kwaimanatai ana ngwae matamata ki,
ma kira ke soke fafia na ngwae ki, ma kira
ke oga fu'anga, ma kira ke kwasila'a, ma
kira ke 'aila 'ani na ru le'a ki.
4 Ma kira ke 'olea na maelana na ngwae
ki, ma noa'a kira kasi manata sulia na fuli
ru'a kira ki, ma kira ke manata lafuda
liu, ma kira ke saele'a 'ada fa'inia na
kwaiogai'anga ana noni ma God ka noa'a.
5 Kira ke saea kira fa'amamana ana
God, bore ma noa'a kira kasi ala'ania na
ngasingasi'anga God ke rokisia na mau-
rilada. 'Oke tua tau fa'asia na ngwae
'una'eri ki.
6 Ma ti ngwae 'una'eri ne'e kira
ru'u saena luma ngwae ki, ma kira ka
fa'amanata, ma kika to'o ana ngasin-
gasi'anga fuana liliulana kini ki fa'asia
mamana'anga. Ma na kini ne'eri ki, na
rora'a kira ki ka fa'angwata'uta'u kira,
ma na kwalukaela kwaiogai'anga ta'a ki
ka gwaunga'i fafida,
7 ma kira ka oga kike 'idufa'i fafarongo
go'o 'ada 'uana sai'i ru'anga, bore ma
'afita'i kira ka saiana na mamana'anga.
8 Na ngwae fa'amanata ta'a ne'eri ki,
kira fu'alia na fa'amanata'anga mamana.
Na manatalada ka noa'a kasi rao saga,
ma na fa'amamana'anga kira ka noa'a
kasi mamana. Kira di'ia sa Janes ma sa
Jambres* ba kera fu'alia sa Moses.
9 Bore ma nia 'afita'i fuana na ngwae
'una'eri ki kira ka fa'arora ngwae 'oro ki,
sulia ne'e ngwae ki ta'ifau kira lisia na'a
na bolebolelada, di'ia ba nia fuli ana sa
Janes ma sa Jambres.

Fa'amanata'anga 'isi sa Paul ki fuana sa Timoti

10 Bore ma 'oko donga na'a na
fa'amanata'anga nau, ma na abulalaku,
ma na ru ne'e nau ku oga sasilani 'ani
na maurilaku. Ma 'oko lisia na'a na
fa'amamana'anga nau, ma na mabetau'a
nau, ma na alafe'anga nau, ma na
ngangata'anga nau,
11 ma 'oko lisia na'a na nonifii'anga nau
ki. Ma 'oko saiana ta'ifau na'a na ru
'afita'i ki ne'e kira sasia aku 'i saena na
fanoa 'i Antiok ma 'i Ikonium ma 'i Listra.
Bore ma na Aofia nia 'afi nau, fasi 'iri
noa'a naisi mae.
12 Mamana liu, sa tai ne'e oga ke tua saga
saena na tua fiku'a fa'inia sa Jesus Christ,
kike ba'a fa'akaisida.
13 Na ngwae ta'a ki ma na ngwae
fa'amanata 'oso'oso ki kike ba'a ta'a ka
tasa, ma kike ba'a tala'i rora ana ti ngwae,
ma kira'a talada logo.
14 Bore ma 'ae'o nini'a, 'oke ngangata
ana dongalana na ru mamana ki ne'e
'oko fa'amamana ngasingasi'a na'a ani.
'Oko sai go'o 'amu ana ru ne'eri nia
mamana, osi'ana 'oko fito'o aimili ne'e
kami fa'amanata 'oe.
15 Ma 'oko manata to'ona 'ita ana
kaida'i ba 'oko ti'iti'i ma'i ana, 'oko
saiana na Kerekere'a Abu ki ne'e bolo
fa'inia ke fa'ata'inia fuamu ne'e God ke
fa'amauri'o kaida'i 'oko fa'amamana ana
sa Jesus.
16 God na'a ne'e nia kwatea na
Kerekere'a Abu ki ta'ifau. Ma na
Kerekere'a Abu ki ka le'a fuana na
fa'amanata'anga, ma na fa'asagalana ru

* **3:8** sa Janes ma sa Jambres Satana na ro ngwae ba 'i Ejipt ki ba kera fu'alia sa Moses kaida'i nia oga ka tala'ia na fuu'i ngwae 'i Israel ki fa'asia 'i Ejipt. Kaida'i sa Moses 'ui 'ania fa'i kuba nia, kero'a bore 'ui logo 'ania fa'i kuba kero'a ki ka alua na fa'i loi ki.

ne'e rora ki, ma ka fa'ata'inia na tua'a
'olo'olo,
17 fasi 'iri na ngwae ne'e rao fuana God,
ke bolo fuana na sasilana na rao'a le'a ki
ta'ifau.

4

1 Nau ku gani 'oe 'i maana God ma
sa Jesus Christ, na ngwae ne'e ke ba'a
matalangani na ngwae mauri ki ma na
ngwae mae ki, ma ka oli ma'i fasi 'iri ke
gwaunga'i di'ia ta tatalafa'a. Ma nau ku
gani 'oe,
2 'iri 'oke fa'arongo 'ani Fa'arongo'a
Le'a. Ma 'oke sasi aka'u fuana sasi-
lana ana kaida'i ki ta'ifau. Kaida'i 'oko
fa'amanata 'ani mabetau'anga, 'oke bu-
lasia liada na ngwae ki, ma 'oke balufia
na ngwae ne'e abula ta'a ki, ma 'oke
kwairadui ada.
3 'Oke sasi nama na ru ne'eri ki osi'ana
na kaida'i ke ba'a dao ne'e ngwae ki
noa'a kasi oga fafarongo'a fuana na
fa'amanata'anga mamana. Bore ma kira
oga lala leka'a sulia na kwaiogai'anga kira
ki talada, ma kira ke lulu 'uana na ngwae
fa'amanata 'oro ki 'iri kike saea ru ne'e
kira oga rongolani ki.
4 Ma kira ke abula matamata 'ada fa'asia
na fafarongolana na ru mamana ki, ma
kira ke fafarongoa 'ada na 'ae mae 'aurafu
ki.
5 Bore ma 'ae'o nini'a, 'oke madafi 'oe
talamu ana kaida'i ki ta'ifau, ma 'oke
ngangata ana rao'a 'oe, bore 'ana ana
kaida'i nia 'afita'i ki. Ma 'oke sasia
na rao'a 'oe ana na fa'atalonga'ilana na
Fa'arongo'a Le'a, ma 'oke sasia na rao'a
ki ta'ifau ne'e God kwatea fuamu.
6 Aia, ma nau'a nini'a, nia dao na'a ana
kaida'i fuana kira ka saungi nau di'ia na
kwaisu'usi'anga.
7 Nau ku fa'asuia na'a na rao'a ki
ta'ifau ne'e God kwatea fuaku, di'ia na
ngwae ne'e lalili ma ka fa'asuia na'a
lalili'anga, ma nau ku dau na'a 'ani na
fa'amamana'anga.
8 Ma na kwaiara'anga nau nia
ma'akwali nau na'a, sulia na tua 'olo'olo
nau. Ma na Aofia, na ngwae ne'e
matalanga'i 'ani na 'olo'olo'a, nia ke ba'a
kwatea na'a kwaiara'anga ne'eri fuaku,
ana fa'i asoa nia ke ba'a oli ma'i ana. Ma
noa'a la'u nau'a ta'ifili nau, bore ma na
ngwae ki ta'ifau logo ne'e kira alafe fuana
sa Jesus Christ ma kira ka kwaimasi ana
na sakatafalana ma'i.

Na fa'arongo'anga sa Paul

9 'Oko sasi ngangata 'iri 'oke dao 'ali'ali
siaku.
10 Sulia sa Demas fa'asi nau, ma ka
leka na'a 'ana 'uana 'i Tesalonika. Nia
leka osi'ana nia kwaima ana dongalana
na magalia ne'e. Ma sa Kresens ka leka
na'a 'ana 'uana aba'i kula 'i Galesia, ma
sa Titus ka leka na'a 'ana 'uana aba'i kula
'i Dalmatia.
11 Ta'ifilia sa Luke go'o ne'e nia tua fa'i
nau. 'Oke ba'ea ma'i sa Mark fa'i 'oe,
sulia nia bolo fa'inia na 'afilaku ana na
rao'a ne'e.
12 Nau ku kwatea na'a sa Tikikus 'uana
'i Efesus.
13 Ma ana kaida'i 'oke leka ma'i ana,
'oke ngalia ma'i na toro keta nau ba nau
ku fa'asia ma'i siana sa Karfus 'i Troas.
Ma 'oke ngalia logo ma'i na buka ba nau
ki, ma tasa na'a ne'e na buka le'a ba nau
ki ne'e kira saunga'inia 'ani na 'u'uila
sipsip ki.
14 Sa Aleksanda, na ngwae rao'a nia ana
lali salo ki, kwatea na'a nonifii'a doe liu
fuaku. Ma na Aofia ke ba'a du'ua na ru
ne'e nia sasi'i ki.
15 'Oke lialia le'a logo suli 'oe, sulia nia
fu'a saulia na fa'arongo'a kulu.
16 Ma 'ani na etana kaida'i kira mata-
langa'i nau ana, noa'a ta ngwae kasi 'afi
nau go'o. Na ngwae ki ta'ifau kira danga
na'a 'ani nau. Nau ku fo'o fasi 'iri
God kasi kwatea na kwa'ikwa'inga fuada
fuana na ru ne'eri.
17 Bore ma na Aofia ne'e ka tua
fa'i nau ma ka fa'angasingasi nau 'iri
nai bolo fa'inia na fa'atalonga'ilana na
Fa'arongo'a Le'a ta'ifau fuana ngwae 'oro
ne'e noa'a la'u Jiu ki, ma kika rongoa. Ma
na Aofia nia fa'amauri nau fa'asia ngwae
ki fuana saungilaku.
18 Ma na Aofia ke ba'a fa'amauri nau
fa'asia na ru ta'a ki ta'ifau, ma ka ngali
nau 'uana saena na 'inoto'anga nia 'i
langi. Na 'inoto'anga doe ne'e tua tua
sulia kudi! 'Iu ke 'una'eri.

Na fata le'ale'anga 'isi ki

19 Nau ku kwatea na fata le'anga'a nau
ki fuana 'i Prisila ma na ara'i nia sa Akuila,
ma na lu'ulu'ua sa Onesiforus.
20 Sa Erastus nia tua 'i Korint, ma nau ku
fa'asia ma'i sa Trofimus 'i Miletus, sulia
nia mata'i.
21 'Oke su'usu'u ngangata 'iri 'oke dao
'i ne'e 'i na'o ana na kaida'i ana gwari'a.
Sa Iubulus, sa Pudens, sa Linus, ma 'i
Kladia, ma na ngwae fa'amamana ki ana
sa Jesus Christ ta'ifau ne'e kira tua logo
'i ne'e, kira kwatea logo kwau na fata
le'ale'anga kira ki fuamu.
22 Nau ku fo'o fasi 'iri na Aofia ke tua
fa'i 'oe, ma na fa'ale'anga God ke tua fa'i
kamu ta'ifau.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Sa Titus

Sa Titus taˈi ngwae ˈi Grik neˈe nia taˈe maˈi ka sai logo ana sa Jesus Christ. Etaeta nia leleka faˈinia sa Paul ana ti kula fuana faˈarongoˈa ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa. Ma ˈi buri ˈana, sa Paul kwatea nia ka leka talana diˈia ta faˈinaˈonaˈo leˈa ana siosi. Kaidaˈi sa Paul nia keresia buka neˈe, sa Titus nia tua ana bubunga ˈi Krit, diˈia ta faˈinaˈonaˈo ana siosi neˈeri ki.

Sa Paul saea fuana sa Titus ke sai leˈa basi ana na falafala ana ngwaˈi toˈa neˈe kira oga faˈinaˈonaˈo ˈanga ana siosi. Nia fata logo sulia falafala leˈa fuana faˈamanatalana ti fikutaˈi ngwae toˈotoˈo saena siosi. Sa Paul oga sa Titus ke filo leˈa ana ngwaˈi toˈa ana siosi noaˈa kira kasi kwaifatai, ma kira ka fuˈa ˈania fataˈa ki. Bore ma kika tua nama ˈania dongalana kwaimaˈanga.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- Fata leˈaleˈanga faˈinia foˈongaˈa fuana sa Titus & 1:1-4
- Faˈamanataˈanga fuana faˈinaˈonaˈo ana siosi ki & 1:5-16
- Faˈamanataˈanga fuana ngwae saena siosi ki & 2:1—3:11
- Fataˈa totongaˈi ki ma na fata leˈaleˈanga ˈisi sa Paul ki & 3:12-15

1 Titus ˈae, nauˈa sa Paul na ngwae ni rao God ma na ngwae ni lifurongo sa Jesus Christ. God nia baˈe nau maˈi fasi ˈiri nau ku faˈangasingasia na faˈamamanaˈanga na ngwae neˈe God nia filida naˈa ki, ma fasi ˈiri nau ku faˈamanata kira ˈani na ru mamana neˈe ke ˈafia ngwae ki ˈiri kike tua sulia mauriˈa neˈe God nia oga.

2 Ma na faˈamanataˈanga mamana neˈeri, nia sulia na fitoˈonga kia neˈe kiaˈa ke baˈa toˈo ana mauriˈa firi, neˈe God eta fata ˈani ˈua naˈa maˈi naˈo na kaidaˈi noaˈa nia kasi saungaˈinia ˈua na magalia. Ma God noaˈa kasi soke.

3 Ma ana kaidaˈi neˈe nia naia naˈa fuana, God ka faˈataˈi abitako naˈa ana faˈarongoˈa leˈa neˈe ˈani na raoˈa neˈe nau ku liu naˈa ˈania fuana faˈatalongaˈilana. Ma God, neˈe ka faˈamauri kia, nia iribobo aku fuana sasilana na raoˈa neˈe.

4 Nau ku kerekere kwau fuamu kwala Titus, neˈe ˈoko diˈia naˈa na ngela nau, osiˈana neˈe nau ku faˈamanataˈo ˈania na faˈamamanaˈanga neˈe koro ˈado naˈa ˈani.

Nau ku foˈo ˈiri God na Maˈa ma sa Christ Jesus neˈe faˈamauri kia Christ ke kwaiˈofe amu ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamu.

Na faˈinaˈonaˈo fuana na ngwae faˈamamana ki

5 Nau ku faˈasiˈo maˈi ˈi saena na bubunga ˈi Krit, fasi ˈoko filia ngwae kwaitalaˈi ki fuana talaˈilana na ngwae faˈamamana ki saena na fanoa ki taˈifau. Na raoˈa neˈeri koro ˈiri faˈasuia ˈua. Ma ˈoko manata toˈona na ru ba nau ku saea fuamu ba ˈuri:

6 Na ngwae kwaitalaˈi ki ka tua ˈoloˈolo taˈifau, ma ka toˈo goˈo ana taˈi ˈafe, ma ka tua mamana faˈinia. Ma na ngela kira ki kike faˈamamana ana sa Jesus Christ, ma noaˈa kira kasi ˈifingia maurilada fuana taˈangaˈa, kira kasi suˈungengea laˈu fatalana na maˈa kira ki ma na teˈa kira ki.

7 Na ngwae kwaitalaˈi ki ka tua ˈoloˈolo taˈifau nama, osiˈana neˈe kira lia sulia na fiku taˈi ngwae God. Noaˈa kira kasi lafe, ma noaˈa kira kasi saetaˈa ˈaliˈali, ma noaˈa kira kasi ˈidufaˈi kwaˈufia na kwaˈunga ngasingasiˈa neˈe ke burasida, ma noaˈa kira kasi balubaluˈa, ma noaˈa kira kasi guguta mani.

8 Bore ma na ngwae kwaitalaˈi ki ka kwaloa lala na ngwae ki ˈi saena luma kira ki, ma kika oga liua sasilana ru leˈa ki, ma na abulalada ka abitako. Ma kira ka sasia na ru neˈe saga ki, ma kika tua sulia falafala neˈe God nia oga, ma kika totolia neˈe kike tala dau sulia malitana mauriˈa kira talada.

9 Kira ka faˈamamana ngasingasiˈa ana na Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus neˈe kami faˈamanata kira ˈani. Na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe nia mamana ma noaˈa kasi rokisi. Na ngwae ˈunaˈeri ki neˈe bolo faˈinia radulana na ngwae ki ˈani na faˈamanataˈanga mamana, ma ka bolo logo faˈinia na faˈataˈilana roraˈa na ngwae neˈe kira uu saulia na faˈamanataˈanga mamana.

Na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ˈi Krit ki

10 Nau ku fata ˈuri osiˈana na ngwae ˈoro ki neˈe noaˈa kasi roˈosulia na faˈamanataˈanga mamana. Kira fata sulia na ru ˈoˈo ki, ma kira ka sokea na ngwae ki. Ma nia mamana ka tasa naˈa sulia ngwae mamana Jiu ki neˈe kira faˈamamana naˈa, ma kira ka dau ngasi ana ti taki ana Jiu ki.

11 ˈOke faˈanotoa na ngwae ˈunaˈeri ki. Kaidaˈi kira faˈamanata ˈani faˈamanataˈanga rora kira ki, kira faˈitaˈinia na tuaˈa ki, ma kwate kira ka abula faˈasia faˈamanataˈanga sulia sa Jesus. Kira sasi ˈunaˈeri fuana na ngalilana goˈo na mani faˈasida.

12 Ma taˈi ngwae ada ˈi Krit neˈe kira
saea ˈani na profet kira, ka fata ˈuri, “Kiaˈa
ngwae ana ˈi Krit, kulu soke liu ana kaidaˈi
ki taˈifau, ma kulu ka taˈa liu diˈia na ru
kwasi ki, ma kulu ka ˈaila busu, ma kulu
ka guguta liu ana fanga.”
13 Aia, na alaˈanga neˈeri ki ka mamana
liu. Nia neˈe, ˈoke balufida nama, fasi
ˈiri neˈe faˈamamanaˈanga kira ka ngasin-
gasiˈa ma ka saga,
14 ma fasi ˈiri noaˈa kira kasi
faˈamamana ana ˈaˈemae ˈosoˈoso Jiu
ki, ma na alaˈa totongaˈi ana ngwae ki
neˈe kira ˈaila ˈani na faˈamanataˈanga
mamana.
15 Kuluˈa na ngwae neˈe liakulu sikasika,
kulu sai naˈa ana na ru ki taˈifau nia
sikasika. Aia, ma na ngwae neˈe liada
ka bulibuli ˈua, osiˈana noaˈa kira kasi
faˈamamana ana sa Jesus Christ, ru ki
taˈifau neˈe kira manata sulia nia bulibuli,
sulia na manatada noaˈa kasi sikasika ma
noaˈa kasi saga.
16 Kira saea fasi kira saiana God, bore
ma kira sasia goˈo ˈada na ru taˈa ki nia
faˈataˈinia neˈe noaˈa kira kasi saiana God.
Ma na manataˈanga kira ki ka taˈa liu, ma
noaˈa kira kasi roˈosulia fatalana God, ma
noaˈa kira kasi bolo goˈo fuana sasilana ta
ru neˈe ka leˈa.

2

Na faˈamanataˈanga mamana ki

1 Ma ˈaeˈo niniˈa, ˈoke faˈamanata ˈania
na ru neˈe leka sulia na faˈamanataˈanga
mamana.
2 Ma ˈoke fata totongaˈi fuana ngwae
ngwaro ki fasi ˈiri noaˈa kira kasi leka
sulia na kwaiogaiˈanga taˈa kira ki, ˈiri
na manatada ke sikasika, ma ke daufafia
mauriˈa kira ki, ma na faˈamamanaˈanga
kira ke saga, ma na alafeˈanga kira ke
ngasingasiˈa, ma kira ke ngasingasiˈa ana
kaidaˈi kira dao toˈona na ˈafitaˈiˈanga ki.
3 Ma ˈoke fata ngasingasiˈa logo ˈunaˈeri
fuana kini kwasitoˈola ngwaro ki ˈiri neˈe
abulalada ka saga ma ka faˈataˈinia neˈe
kira faˈadufa God, ma noaˈa kira kasi
fata faˈalia ngwae ki, ma noaˈa kira
kasi kwatea maurilada fuana kwaˈu gwau
lilinga ˈanga ˈania na waen. Ma kira ka
faˈamanata nama ˈani na tae neˈe nia leˈa,
4 fasi ˈiri kike faˈamanata na kwasitoˈola
fiˈi doe ki ˈiri kike alafe fuana araˈi kira ki
ma na ngela kira ki,
5 ma fasi ˈiri na kwasitoˈola fii doe ki
kike daufafia mauriˈa kira ki, ma kike
abula ˈoloˈolo, ma kike tagi leˈa sulia na
tuaˈa kira ki, ma kike sasi ru leˈa ki, ma
kike roˈosulia na fatalana na araˈi kira ki.
Kira ke sasia na ru neˈeri ki, ˈiri noaˈa ta
ngwae kasi fata taˈa sulia na fatalana God.
6 ˈOke fata totongaˈi logo ˈunaˈeri fuana
ngwae neˈe kira fiˈi araˈi ki, fasi ˈiri kira
ka daufafia mauriˈa kira ki.
7 Ma ˈaeˈo, ˈoke sasia ru leˈa ki ana
kaidaˈi ki taˈifau, fasi ˈiri na ngwae ki kira
ka lisia na raoˈa leˈa ˈoe, ma kira ka sasi
sulia. Ma ana na kaidaˈi ˈoko faˈamanata
ana, ˈoko faˈataˈinia nama na malitaˈi
ngwae raola, ma na mamanaˈanga.
8 Na fatalamu ka saga ana kaidaˈi ˈoko
faˈamanata ana, fasi ˈiri ta ngwae kasi
fata faˈalia fatalamu, ma na ngwae neˈe
malimae ˈoe ki kike baˈa ˈeke, osiˈana
noaˈa kira kasi dao toˈona ta ru rora akulu.
9 Na ngwae ni rao ˈoˈo ki, kike roˈosulia
na ngwae ˈaˈana kira ki, ma kira ke
faˈasaeleˈada ˈani tae ki neˈe kira fuliˈi,
ma noaˈa kira kasi fata olisia naˈa fatalada.
10 Ma noaˈa kira kasi bilia ta ru faˈasia
na ngwae ˈaˈana kira ki. Kira ke abula
saga fasi ˈiri neˈe ngwae ˈaˈana ki kira
ka manata fitoˈo ada. Ma ˈunaˈeri neˈe
ngwae ki taˈifau kira ka lisia na sasi
leˈangaˈa kira ki, ma kira ka inua na
faˈamanataˈanga mamana sulia God neˈe
faˈamauri kia.
11 ˈOke faˈamanata kira taˈifau kike tua
saga, osiˈana God nia faˈataˈinia naˈa na
leˈangaˈa nia fuana ngwae ki taˈifau ˈani
faˈataˈilana na tala neˈe ngwae ki kira toˈo
ana mauriˈa firi.
12 Ma na leˈangaˈa neˈeri ka baˈe kia
fasi ˈiri kuke danga faˈiburi naˈa ˈani na
falafala taˈa ki, ma na kwaiogai ˈanga taˈa
ki neˈe saena magalia. Ma kuke daufafia
maurilaka faˈinia tuaˈa saga, ma kuke
fulia na ru neˈe God ogaˈi ki ana kaidaˈi
neˈe kulu tua ˈi saena magalia.
13 Kuke sasia ru neˈeri ki ana kaidaˈi
kulu kwaimasi ana faˈi asoa neˈe sa Jesus
Christ ke dao maˈi ˈania na ˈinotoˈanga
nia. Niaˈa na God ˈinotoˈa kia neˈe
faˈamauri kia.
14 Nia ka kwate nia talana fuana
faˈamaurilaka, fasi ˈiri nia ka talaˈi kia
faˈasia na taˈangaˈa ki taˈifau ma ka
faˈasikasika kia, fasi ˈiri kuke alua naˈa na
ngwae nia ki talana, na ngwae neˈe kira
oga naˈa sasilana na ru neˈe leˈa ki.
15 ˈOke faˈamanata ˈani na ru neˈeri ki
fuana ngwae ˈi Krit ki, ma ˈoke fata ngasin-
gasiˈa fuana radulada faˈinia faˈasagalada.
Ma ˈoe kosi alaˈanida kira ka saea ˈoko
ˈiri toˈo goˈo ana mamanaˈanga fuana na
faˈamanata ˈanga ˈani na ru neˈe ki.

3

Na falafala saga ki

1 ˈOko faˈamanata oli ana ngwae ˈoe ki
ˈiri kira ke roˈosulia na ngwae ˈaˈana ana
gafmanu ki taˈifau, ma kira ke noni maˈudi
fuana na sasilana ru leˈa ki ana kaidaˈi ki
taˈifau.
2 Ma ˈoke saea fuada noaˈa kira kasi fata
faˈalia ta ngwae, ma kira ke tua kwaima,
ma kira ke enoeno fuana na ngwae ki
taˈifau.
3 Osiˈana ˈi naˈo maˈi, kulu boleboleˈa
logo, ma kulu ka aburongo, ma ti ngwae
kira ka faˈarora kia. Ma kulu ka roˈo
naˈa sulia na kwaluˈani kwaiogai ˈanga
taˈa kwailiu kia ki. Ma kulu ka aburongo
logo ˈani sasilana na ru taˈa ki, ma kulu ka
kwaiogai ana ru ti ngwae matamata ki. Na
ngwae ki kira ka malimaeˈa aka, ma kulu
ka malimaeˈa logo ada.
4 Bore ma God neˈe faˈamauri kia, nia
faˈataˈinia naˈa neˈe na leˈangaˈa faˈinia
alafeˈanga nia fuaka.
5 Nia ka faˈamauri kia, noaˈa laˈu
duˈungana na raoˈa leˈa neˈe kulu sasiˈi
ki. Nia ka faˈamauri kia sulia na
kwaimanataiˈanga nia talana, sulia na
Anoˈi ru Abu neˈe nia taufia taˈangaˈa kia
ki, ma ka kwatea na futa faoluˈanga ma na
mauriˈa faolu fuaka.
6 God ka kwate dangalu ana na Anoˈi
ru Abu fuaka ˈani sa Jesus Christ neˈe
faˈamauri kia.
7 God noaˈa kasi matalangaˈi rora aka,
osiˈana nia kwaiˈofe akulu. Ma kulu sai
naˈa ana neˈe kulu toˈo ana na mauriˈa
firi neˈe kulu kwaimasi ana.
8 Na alaˈanga neˈe ki, nia mamana.
Nau ku oga ˈoke fata totongaˈi sulia
na ru neˈe ki, fasi ˈiri na ngwae neˈe
kira faˈamamana ana God, kira ke sasi
ngangata ˈuana na sasilana na raoˈa neˈe
leˈa ki. Sulia ru neˈeri ki, kira leˈa ma kika
ˈafi leˈa ana ngwae ki taˈifau.
9 Bore ma ˈoke tua faˈasia na olisuˈusuˈu
ˈanga boleboleˈa ki, ma na isufutaˈa keta,
ma na fuˈanga fafia fadalana na taki sa
Moses ki. Sulia na ru neˈeri ki, ru ˈoˈo
ki goˈo ˈani, ma noaˈa kasi ˈafia goˈo ta
ngwae.
10 Diˈia ta ngwae ka fulia na
barangisiˈanga ˈi safitana ngwae
faˈamamana ki, ˈoke balufia. Ma diˈia
buri ˈana ˈoko balufia ana ro kaidaˈi, ma
nia kasi tua goˈo faˈasia, ˈoke fai danga
naˈa ˈamu ˈania.
11 ˈOko saiana ka sui na ngwae ˈunaˈeri
nia taˈa, ma na abula taˈangaˈa nia ki ka
faˈataˈinia naˈa neˈe nia rora.

Na alaˈanga ˈisi ki

12 Nai asungani kwau sa Artemas nama
sa Tikikus fuamu. Sui mala nia ka dao
toˈomu, ˈoke ili ili ˈuana lekaˈa maˈi siaku
ˈi Nikopolis. Osiˈana nau ku manata ˈuana
nai tua ˈi neˈeri ana kaidaˈi ana unuˈi
gwariˈa, duˈungana asi nia kauburuˈa.
13 Ma na kaidaˈi sa Senas, na ngwae
ba saiana na taki ki, ma sa Apolos kera
sasi akaˈu fuana leka maˈi, ˈoke kwaiˈafi
adaroˈo ˈani na ru ki taˈifau neˈe kera oga
fuana lekaˈa kera, ˈasu ˈubani kera kata
olidoko ana ta ru.
14 Na ngwae faˈamamana ki kike baˈa
ili nama ˈuana sasilana ru leˈa ki fuana
ˈafilana na ngwae neˈe ru ki ˈafitaˈi fuada.
Ma noaˈa kira kasi tua mamasa ˈoˈo goˈo
ˈada.
15 Na ngwae ki taˈifau neˈe kira tua
faˈinau, kira kwatea kwau na fata leˈaleˈa
ˈanga kira ki fuamu. Ma ˈoko kwatea
na fata leˈaleˈa ˈanga kaimili ki fuana na
ngwae faˈamamana ki neˈe kira sai aimili.
Nau ku foˈo fasi ˈiri neˈe kwaiˈofeˈanga
God ke tua faˈi kamu taˈifau.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Sa Filemon

Sa Filemon nia ta taˈi ngwae Kristin ana fanoa doe ˈi Kolose. Nia lia diˈia neˈe sa Paul keresia kerekereˈa neˈe fuana sa Filemon, ana kaidaˈi nia keresia logo ta kerekereˈa fuana ngwaˈi toˈa ˈi Kolose. Ma sa Paul ka keresia kerekereˈa neˈe kaidaˈi nia tua saena lokafo ˈi Rom.

ˈIu sa Paul alaˈa sulia taˈi ngwae rao ˈoˈo (slave) sa Onesimus nia tafi naˈa faˈasia sa Filemon. Leleka ngwae rao ˈoˈo neˈe sa Onesimus nia ka dao ana kula sa Paul tua saena lokafo ana. Ma ka ˈiri tau goˈo sa Onesimus ka taˈe maˈi ka Kristin leˈa naˈa. Kaidaˈi sa Paul keresia na kerekereˈa neˈe ka sui naˈa, nia ka olitaˈinia sa Onesimus ka oli laˈu fuana ngwae ˈaˈana nia sa Filemon. Ma sa Paul ka amasia sa Filemon ka rufuanata nama ana sa Onesimus fafia ru tae neˈe nia fulia. Ana alaˈanga Grik, satana sa Onesimus fada ˈani "Ngwae Rao Kwaiˈafi".

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Fata leˈa leˈa ˈanga sa Paul ki fuana sa Filemon & 1-3

Sa Paul alaˈa sulia sa Onesimus fuana sa Filemon & 4-22

Fata leˈa leˈa ˈanga ˈisi ki ma na foˈongaˈa & 23-25

1 Nauˈa sa Paul, nau ku tua saena luma ni lokafo osiˈana na raoˈa nau fuana sa Jesus Christ. Keroˈo sa Timoti na ngwai asina kia saena faˈamamanaˈanga, keroˈo kwatea kwau fata leˈa leˈa ˈanga keroˈo ki fuamu kwala Filemon, na ngwae kwaima keroˈo neˈe rao fiku faˈi keroˈo.

2 Ma keroˈo ka kwatea logo na fata leˈa leˈa ˈanga ki fuada na ngwae faˈamamana ki ana sa Jesus Christ neˈe kira fiku maˈi ˈi luma ˈoe, ma na ngwaingwaena kia ana sa Christ ˈi Afia, ma sa Arkipus na ngwae neˈe suˈusia na faˈarongoˈa leˈa faˈi keroˈo.

3 Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa kia ma na Aofia sa Jesus Christ ke kwatea na kwaiˈofeˈanga ma na aroaroˈanga fuamuˈa.

Na alafeˈanga ma na faˈamamanaˈanga sa Filemon

4 Filemon ˈae, ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe nau ku foˈo fuamu, nau ku baˈatafea God nau,

5 osiˈana nau ku rongoa na alafeˈanga ˈoe fuana ngwae God ki taˈifau, ma na faˈamamanaˈanga ˈoe ana sa Jesus na Aofia.

6 Nau ku foˈo ˈiri neˈe na ˈado kwaimaˈanga neˈe kamu sasi faˈinia ti ngwae neˈe kira faˈamamana ki ke baˈa kwate kamu ke saiana na ru leˈa ki osiˈana kuluˈa naˈa ana sa Christ.

7 Ngwaefuta nau ˈae, ˈoko alafe ma ˈoko faˈasaeleˈa ngwae God ki taˈifau ˈi neˈana. Ru neˈeri neˈe kwate ma nau ku saeleˈa liu ma ka gwale nau liu naˈa!

Na ganiˈa fuana sa Onesimus

8-9 Osiˈana nia ˈunaˈeri, nau ku gani ˈoe ˈuana taˈi ru neˈe fuila ˈoke sasia. Sui bore ˈana nau ku toˈo ana na ngasingasiˈanga neˈe sa Jesus kwatea fuaku fuana iribobo ˈanga amu fuana ru neˈe, noaˈa nau ku ˈiri sasi goˈo ˈunaˈeri. Nau ku gani ˈoe, osiˈana nau ku alafe fuamu. Nauˈa sa Paul, na ngwae ngwaro neˈe nau ku tua saena luma ni lokafo sulia na raolaku fuana sa Jesus Christ,

10 nau ku gani ˈoe osiˈana sa Onesimus, na ngwae ni rao ˈoˈo ˈoe, ba nia tafi faˈasiˈo. Nau ku oga ˈoke rufuanata naˈa ana niaˈa. Nia diˈia naˈa ngela nau osiˈana kaidaˈi nau ku tua ˈi saena luma ni lokafo, nau ku ˈafia ˈiri nia ke faˈamamana.

11 Ana kaidaˈi ba sui, sa Onesimus neˈe ru ˈoˈo goˈo ˈana fuamu osiˈana nia tafi, bore ma ana kaidaˈi neˈe nia ka ˈafiˈo naˈa ma nauˈa logo.

12 Sui bore ˈana nau ku alafe liu fuana sa Onesimus, nau ku olitaˈinia naˈa kwau siamu.

13 Nau ku tua ˈi saena na luma ni lokafo, duˈungana na leˈalana na Faˈarongoˈa Leˈa. Ma nau ku oga fasi ˈiri sa Onesimus ka tua basi ˈana ˈi neˈe siaku kaidaˈi neˈe, ˈiri nia ke ˈafi nau olisi ˈoe.

14 Ka ˈunaˈeri bore ˈana, nau noaˈa kusi suˈumaˈinia laˈu fasi ˈoke ˈafi nau, bore ma nau ku oga lala fasi ˈoke sasi sulia na liamu talamu. Ma noaˈa nau kusi sasia ta ru, diˈia noaˈa ˈoe kosi alafafia.

15 Sali sa Onesimus leka ka tua tau faˈasiˈo ana kaidaˈi dokodoko neˈe goˈo ˈana taka, fasi ˈiri nia ke baˈa tua tari faˈi ˈoe ana kaidaˈi neˈe oli ˈalaˈa.

16 Ma na kaidaˈi neˈe, nia noaˈa laˈu ta ngwae ni rao ˈoˈo goˈo ˈana, ma nia liufia naˈa ngwae rao ˈoˈo. Ma nia na ngwaefuta leˈa leˈa teoliu kia ana sa Jesus Christ. Nau ku lia doe liu ana, ma ˈaeˈo sa Filemon, ˈoke lia doe ana sa Onesimus ka liufi nau laˈu, sulia nia na ngwae rao ˈoˈo ˈoe, ma nia ta ngwaefuta logo amu ana Aofia.

17 ˈOke kwaloa sa Onesimus laˈu, ka diˈia neˈe ˈoko kwalo nau, duˈungana ˈoko lia doe aku, nauˈa na ngwae neˈe koro rao kwaima fuana na Aofia.

18 Ma diˈia nia ka sasia ta ru neˈe rora fuamu nama ka ngali langa ana ta ru faˈasiˈo, ˈoke alua ˈamu fafi nau fasi ˈiri nau ku duˈua naˈa kwau ˈaku fuamu.

19 Aia, nau ku keresia kwau na
kerekereˈa neˈe ˈani na limaku talaku ku
ˈuri, “Nauˈa sa Paul neˈe nai baˈa duˈua
fuamu tae neˈe nia ngali langa ana.” (Bore
ma noaˈa ˈoe kosi manata bura neˈe ngali
langaˈa ˈoe faˈasi nau nia doe liu, osiˈana
nau ku ˈafiˈo fuana faˈamamanaˈanga ana
sa Jesus Christ.)
20 Nia neˈe, ngwae asina leˈa nau ana
sa Christ, nau ku oga ˈoke ˈafi nau ana
ru neˈe, osiˈana kwaimaˈanga koro ana na
Aofia. ˈOke faˈasaeleˈa nau maˈi diˈia ˈoko
sasi ru neˈe fuaku!
21 Ana kaidaˈi niniˈa nau ku kerekere
kwau, nau ku manata toˈo neˈe ˈoke baˈa
sasi goˈo ˈamu ta ru neˈe nau ku ganiˈo
kwau ˈuana, ma nau ku saiana ˈoke baˈa
sasi goˈo ˈamu ta ru doe liufia na ru nau
ku ganiˈo ˈuana.
22 Ma ˈoke sasi akaˈu logo ana ta maˈe
luma fuaku, osiˈana nau ku manata toˈo
neˈe God ke baˈa kwatea taˈifau naˈa ru
ba kamu ganiˈi ki ˈani na foˈongaˈa, ma
ka olitaˈi nau kwau siaumulu faˈasia na
lokafo.

Na alaˈanga ˈisi ki

23 Ma sa Epafras, neˈe nia tua logo faˈi
nau saena na luma ni lokafo duˈungana
nia rao fuana sa Jesus Christ, nia kwatea
kwau fata leˈa leˈa ˈanga nia ki fuamu.
24 Ma sa Mark, ma sa Aristakus, ma sa
Demas, ma sa Luke, na ngwae rao kwaima
nau ki, kira kwatea logo na fata leˈa leˈa
ˈanga kira ki fuamu.
25 Nau ku foˈo ˈiri neˈe kwaiˈofeˈanga
sa Jesus Christ na Aofia ke tua faˈi kamu
taˈifau.

Hebrus
Na Kerekereˈa Fuana Ngwae Jiu Ki

Ti ngwae neˈe kira noaˈa kasi Kristin ki, kira fata faˈalida liu mala ngwae Kristin ki. Nia ˈunaˈeri kira ka tua toˈona kasi leˈa, ma kira ka karangi kanusu naˈa faˈasia faˈamamanaˈanga kira ki ana sa Christ. Kira oga ka oli ana falafala Jiu ki. Ngwae neˈe ka kerekere fuada ka saea fuada kike inaˈu ana dau ngasiˈa ana fitoˈonga kira ki. Nia saea fuada ka ˈuri, sa Jesus Christ goˈo neˈe faˈataˈi madakola ana God fuakulu. Sa Jesus naˈa neˈe uu ngasi kaidaˈi nia nonifii liu naˈa, ma niaˈa naˈa neˈe Ngela God tutua firi. Sa Jesus nia tasa ka liufia laˈu profet ˈi naˈo ki. Nia ka liufia laˈu ˈainsel ki, ma ka liufia laˈu sa Moses logo. ˈUnaˈeri, na ngwae Kristin ki kike uu ngasi saena fitoˈonga kira, ma noaˈa kasi oli faˈi buri ˈuana falafala Jiu ki.

Ma God saea ka sui naˈa neˈe sa Jesus neˈe na ˈingataˈi fata abu neˈe nia ke baˈa tutua firi, ma ka tasa liu laˈu ana fata abu ˈi naˈo ki. Ma na raoˈa nia ana fata abu, sa Jesus nia saiana faˈamaurilana ngwae ki, fasi ˈiri kike aloge dangalu faˈasia taˈangaˈa faˈinia maeˈa. Na kwaisuˈusi ˈanga ˈi naˈo ki faˈataˈinia goˈo nunuˈi ru sa Jesus sasia. Na ngwae nini keresia buka neˈe, nia ka saea fuana Kristin ki kike uu ngasi firi ana fitoˈolada, diˈia ngwae ˈaˈana ba ˈi naˈo ki. Sui bore kaidaˈi ngwae ki ka maˈudu kira, nia saea kike uu ngasi ana fitoˈonga kira ki.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Sa Jesus tasa ka liufia na ˈainsel ki & 1:1—2:18
Sa Jesus tasa ka liufia sa Moses ma sa Josua & 3:1—4:13
Sa Jesus ˈingataˈi fata abu Mamana & 4:14—7:28
Fata alangaˈinga sa Jesus nia doe liu & 8:1—9:22
Kwaisuˈusi ˈanga sa Jesus nia doe liu & 9:23—10:18
Ngwae fitoˈo ki kira ka uu ngasi ana fitoˈonga & 10:19-30
Ngwae ˈi naˈo maˈi ki neˈe fitoˈo leˈa ana God & 11:1-40
Donga maurilana sa Jesus & 12:1—13:19
Alaˈanga ˈisi ki & 13:20-25

God fata fuaka ˈania Ngela nia

1 ˈUa naˈa maˈi ˈi naˈo, God fata fuana koˈo bora kia ki ana kaidaˈi ˈoro ma ˈania
na ru matamata ki ˈania profet ki.
2 Bore ma ana faˈi asoa ˈisi neˈe ki, nia
fata naˈa fuaka ˈania na Ngela nia. Ma
ˈani na Ngela nia neˈe, God ka saungaˈinia
na ru ki taˈifau, ma niaˈa logo neˈe God
ka filia ˈiri nia ke baˈa toˈo ana na ru ki
taˈifau.
3 Na Ngela God nia ka faˈataˈinia
madakolaˈanga God ˈinotoˈa, sulia kera
bolo goˈo. Ma sulia logo na ngasin-
gasiˈanga ana fatalana Ngela God neˈe, nia
dau faˈangasia na ru ki taˈifau fuana noaˈa
kasi sui. Ma ˈi buri ˈana nia lafua naˈa na
abula taˈangaˈa kia ki, nia ka fiˈi oli ˈuana
ˈi langi, ma ka tua ana kula ni ˈinotoˈa ana
bali ˈoloˈolo ana God duˈuduˈu fanoa.

Na Ngela God nia ˈinotoˈa ka tasa

4 God faˈa ˈinotoˈa na Ngela nia ka tasa
liufi naˈa ˈainsel ki, diˈia logo na sata neˈe
nia kwatea fuana Ngela nia ˈinotoˈa ka
liufia na sata neˈe nia kwatea fuada na
ˈainsel ki.
5 Sulia God ba fata ˈuri fuana Ngela nia,
“ˈOe na Ngela nau, ma ˈi taˈena nauˈa naˈa
neˈe Maˈa ˈoe.”✡
Bore ma God noaˈa kasi fata goˈo ˈunaˈeri
fuana ta ˈainsel.
Ma tau mala maˈi ˈua, God ka fata logo
ˈuri sulia na Ngela nia,
“Nai baˈa Maˈa nia, ma nia ke baˈa Ngela
nau.”✡
Bore ma God noaˈa kasi fata goˈo ˈunaˈeri
sulia ta ˈainsel.
6 Ma ana kaidaˈi neˈe karangi fuana
God ka kwatea maˈi na Ngela ˈinotoˈa nia
ˈuana na magalia, nia ka fata ˈuri,
“Na ˈainsel nau ki taˈifau kika foˈosia.”✡
7 Bore ma sulia ˈainsel ki, God ka fata ˈuri,
“Na ˈainsel nau ki neˈe kira rao fuaku, nau
ku kwate ma kira ka diˈia naˈa na
iru ki ma na mafula ki.”✡
8 Ma sulia na Ngela nia, God ka fata ˈuri,
“ˈAeˈo neˈe God, ma na ˈInotoˈanga ˈoe nia
ke baˈa tuatua firi.
Ma ˈoko ˈinotoˈa fafida na ngwae ˈoe ki
ˈania ˈoloˈoloˈa.
9 ˈOko saeleˈa faˈinia na ru neˈe saga ki,
ma ˈoko sisikoˈa ˈania na ru taˈa ki.
Ma sulia ru neˈeri, nauˈa God ˈoe, nau
ku fili ˈoe, ma nau ku kwatea
logo na saeleˈanga doe fuamu ˈani
faˈadoeˈa tasa liufia nau ku kwatea
fuana kwaima ˈoe ki.”✡
10 Ma God ka fata logo ˈuri fuana Ngela nia,
“Aofia ˈae, ana etangilana maˈi, ˈoko
saungaˈinia na ano ˈani limamu
talamu, ma ˈoko saungaˈinia naˈa
mamanga.
11 Ma sui bore ˈana ru neˈeri ki ke baˈa sui,
ˈoko mauri tuatua firi.

✡ **1:5** Sam 2:7 ✡ **1:5** 2 Samuel 7:14 ✡ **1:6** Diutronomi 32:43 ✡ **1:7** Sam 104:4 ✡ **1:9** Sam 45:6-7

Kike baˈa taˈa diˈia ta toro ˈua.
12 Ma ˈoko kusuda diˈia ta ngwae ba kusua
ta toro ˈua.
ˈOko rokisida diˈia ta toro.
Bore ma ˈoe niniˈa, noaˈa ˈoe kosi rokisi,
ma na maurilamu noaˈa kasi sui.”✡
13 Aia, ma God ka fata ˈuri laˈu fuana Ngela
nia,
“ˈOko tua ˈi bali ˈoloˈolo aku, leleka ka dao
ana ta kaidaˈi nau ku alua ˈoko liufia
na malimae ˈoe ki.”✡
Bore ma God noaˈa kasi fata goˈo ˈunaˈeri
fuana ta ˈainsel.
14 Aia, na tae neˈe na ˈainsel ki? ˈAinsel
ki kira neˈe ano ˈi ru neˈe kira rao
fuana God. God asungaˈinia na ˈainsel ki
fuana kwaiˈafiˈanga ana ngwae neˈe nia
faˈamaurida ki.

2

Na faˈamanataˈanga sa Jesus nia ˈinotoˈa ka tasa liufia taki sa Moses

1 Ma duˈungana nia ˈunaˈeri neˈe, kulu
ka dau ngasi fafia na faˈamanataˈanga
mamana ki neˈe kulu rongoa taˈifau naˈa
sulia Ngela God, ˈasu ˈubani kulu kata leka
rora faˈasia.
2 Na taki neˈe na ˈainsel ki kira kwatea
fuana sa Moses, nia neˈe ru mamana ki
taˈifau goˈo. Ma na ngwae ba kira noaˈa
kasi roˈosulia, God ka kwatea naˈa na
kwaˈikwaˈinga neˈe saga fuana.
3 Nia ka ˈunaˈeri logo, noaˈa kulu kasi
tafi faˈasia kwaˈikwaˈinga nia diˈia kulu
aburongo ana faˈamanataˈanga sulia na
tala leˈa neˈe God faˈamauria kia ˈani.
Na Aofia sa Jesus talana nia eta faˈarongo
ˈani na tala neˈe God faˈamauria kia ˈani.
Ma na ngwae ki neˈe kira rongo nia,
kira saea fuaka, ma kira ka faˈataˈinia na
faˈamanataˈanga neˈeri nia mamana.
4 Ma God logo neˈe faˈataˈinia na
faˈamanataˈanga neˈeri nia mamana. Su-
lia nia kwatea na ngasingasiˈanga fuada
fasi ˈiri kika fulia na faˈanadaˈa ki ma na
ru ni ˈarefoˈanga matamata ki. Ma nia ka
kwatea logo na ngasingasiˈanga ki fuada
faˈasia na Anoˈi ru Abu diˈia nia oga.

Sa Jesus talaˈi kia fuana ˈinotoˈanga ˈi langi

5 Kulu saiana neˈe God noaˈa kasi filia
na ˈainsel ki ˈiri kike gwaungaˈi fafia na
magalia faolu neˈe ke baˈa dao maˈi.
6 Osiˈana ta bali ana Kerekereˈa Abu ba
fata ˈuri,
“God ˈae, na ngwae ru faˈuta neˈe ˈoko
manata doe liu ana?
Sulia kira ngwae ki goˈo ˈana.
Ma ka faˈuta neˈe ˈoko tagi sulida?
7 ˈOko kwate kira ka tiˈitiˈi ˈi olofana
ˈainsel ki ana kaidaˈi tiˈitiˈi.
Ma ˈoko faˈa ˈinotoˈa kira, ma ˈoko faˈadoe
kira,
8 ma ˈoko alu kira ka gwaungaˈi naˈa fafia
ru ki taˈifau.”✡

Aia, na Kerekereˈa neˈeri ka saea God
alua ngwae ka gwaungaˈi fafia na ru ki
taˈifau. Nia ka faˈataˈinia neˈe ngwae ki
ke baˈa gwaungaˈi fafia naˈa ru ki taˈifau
neˈe God nia saungaˈinida. Bore ma, ana
na kaidaˈi neˈe, noaˈa kulu kasi lisia ˈua
neˈe ngwae ki gwaungaˈi fafia na ru ki
taˈifau.
9 Ma ka ˈunaˈeri bore ˈana, kulu saiana
sa Jesus naˈa neˈe nia gwaungaˈi. God
alu nia ka ngwaeˈa ma ka tua ˈi olofana
ˈainsel ki ana kaidaˈi tiˈitiˈi goˈo, fasi ˈiri
nia ka mae fuana faˈamaurilana ngwae ki
taˈifau, sulia na alafeˈanga God. Ma ana
kaidaˈi neˈeri, God ka faˈa ˈinotoˈa nia ma
ka faˈadoe nia, sulia na maelana.
10 God saungaˈinia naˈa ru ki taˈifau, ma
nia ka dau logo fafia naˈa ru ki taˈifau. Ma
nia ka asungaˈinia sa Jesus ka nonifii ma
ka mae. Ma osiˈana nonifiilana sa Jesus,
God ka alu sa Jesus, na ngwae aliˈafu neˈe
faˈamauri kia. God sasia naˈa ru neˈeri
fasi ˈiri nia kwatea na ngwae ˈoro ki ka
alu ngela nia ki, ma kira ka ˈinotoˈa logo
diˈia niaˈa. Na raoˈa God nia saga taˈifau.
11 Sa Jesus ka faˈasikasika ngwae ki
faˈasia taˈangaˈa kira ki. Nia neˈe kira
faˈinia sa Jesus, kira ka toˈo ana taˈi Maˈa.
Nia neˈe ka kwate sa Jesus kasi ˈeke fuana
saelada ˈani ngwaefuta nia ki.
12 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana God,
“Nai baˈa faˈarongo ˈani fuana ngwaefuta
nau ki ˈani na ru ˈoko saunganiˈi
ki, ma nai baˈa baˈatafe ˈoe saena
fikuˈa kira.”✡
13 Nia ka fata logo ˈuri,
“Nai baˈa fitoˈo ana God.”✡
Ma nia ka fata logo ˈuri,
“Nau ku tua ˈi neˈe, faˈinida na ngela neˈe
God kwateda fuaku ki.”✡

14 Ma sulia kulu na ngela neˈeri ki,
ma kulu ngwae neˈe kulu toˈo ana noni,
sa Jesus ka ruˈufia logo na noni ma ka
ngwaeˈa logo diˈia kiaˈa. Nia sasi ˈunaˈeri
fasi ˈiri, ˈani na maelana, nia ofota naˈa sa
Saetan neˈe toˈo ana ngasingasiˈanga ana
maeˈa.
15 Ma ˈunaˈeri sa Jesus ka logea naˈa
ngwae neˈe sa Saetan gwaungaˈi fafida ki
sulia na maˈungaˈa kira ˈani maeˈa.

✡ **1:12** Sam 102:25-27 ✡ **1:13** Sam 110:1 ✡ **2:8** Sam 8:4-6 ✡ **2:12** Sam 22:22 ✡ **2:13** Aesea 8:17 ✡ **2:13** Aesea 8:18 ✡ **2:16** Aesea 41:8, 9

16 Kulu saiana, noaˈa laˈu na ˈainsel ki
neˈe sa Jesus ˈafida ˈunaˈeri. Sulia neˈe
Kerekereˈa Abu ba saea naˈa ka ˈuri,
“Nia ˈafia naˈa kwalafa sa Abraham ki.”✡

17 Duˈungana ru neˈeri, nia ka alu nia
ka diˈia nama kuluˈa na ngwaefuta nia ki,
fasi ˈiri nia ka alua ˈingataˈi fata abu kulu
neˈe kwaimanatai fuaka, ma ka ˈidufaˈi
kwaiˈafi aka ˈi naˈona God. Ma nia ka
foˈosi ˈani niaˈa talana, fasi ˈiri God ka
rufuanata naˈa ana abula taˈangaˈa kia ki.
18 Ma ana kaidaˈi neˈe, nia ka totolia
kwaiˈafilana na ngwae neˈe sa Saetan
ilitoˈoda ki. Sa Jesus saiana sasilana ru
neˈeri, osiˈana sa Saetan ilitoˈona logo
ma nia ka nonifii diˈia logo na ngwae ki
taˈifau.

3

Sa Jesus neˈe talingaˈi ka tasa liufia sa Moses

1 Ngwaefuta abu nau kina ˈae, God fili
kia kuke leka ˈi langi. Aia, muke manata
basi sulia sa Jesus, neˈe kulu saea ˈani na
ˈingataˈi fata abu kia, ma na ngwae neˈe
God asungaˈinia.
2 Sa Jesus roˈosulia na kwaiogaiˈanga
God ki taˈifau, ma God neˈe filia ka
rao fuana, diˈia logo sa Moses neˈe
roˈosulia na kwaiogaiˈanga God, kaidaˈi
nia kwaiˈafi ana ngwae God ki.
3 Bore ma sa Jesus neˈe talingaˈi ka liufia
sa Moses, ka diˈia logo na ngwae neˈe nia
saungaˈinia luma, kira baˈatafea nia liufia
na luma ba nia saungaˈinia.
4 Kulu saiana diˈia kulu lisia na
luma, ˈirai tama ta ngwae nama neˈe
saungaˈinia. Ma God neˈe saungaˈinia
ru ki taˈifau.
5 Sa Moses, nia roˈosulia God kaidaˈi nia
kwaiˈafi ana ngwae God ki. Ma nia ka
alaˈa sulia na ru neˈe God ke fata ˈani
kaidaˈi neˈe ke baˈa dao maˈi.
6 Bore ma sa Christ niniˈa, niaˈa Ngela
God, ma nia ˈidufaˈi kwaiˈafi aka saena
raoˈa nia fuana gwaungaˈinga fafia ng-
wae God ki. Ma kiaˈa naˈa neˈe ng-
wae God ki, diˈia kulu dau ngasi ana
faˈamamanaˈanga ma na kwaimasiˈanga
ˈani fitoˈonga ˈuana na ru leˈa neˈe God
ke baˈa kwatea fuaka ki.

Na mamaloˈanga fuana ngwae God ki

7 Nia neˈe, na Anoˈi ru Abu ba fata ˈuri,
“ˈI taˈena, diˈia kamu rongoa naˈa fatalana
God,
8 kamu kasi faˈangasia na manatamuˈa
diˈia na koˈo bora kamu ki ana kaidaˈi kira
ˈaila ˈani God, ma kira ka aburongo ana
God saena abaˈi kula kwasi.”
9 Ma God ka fata ˈuri,
“Sui bore ˈana kira ka lisia na faˈanadaˈa
ki neˈe nau ku sasiˈi sulia fai akwala
faˈi ngali ki, kira ilitoˈo aku kaidaˈi
kira noaˈa kasi faˈamamana ma kira
kasi kwairoˈoi aku.
10 Duˈungana nau ku saetaˈa liu fuada, ma
nau ku fata ˈuri, ‘Kira aburongo aku,
ma kira ka ˈaila ˈani roˈongaˈa sulia
na taki nau ki.’
11 Aia, na liaku saetaˈa, ma nau ku fata
alangaˈi ˈuri, ‘Nia ˈafitaˈi kira ka
ruˈu saena fanoa neˈe nau ku sasi
akaˈu ana fasi ˈiri kike mamalo
ˈana.’ ”✡

12 ˈIu, ngwaefuta nau kina ˈae, muke lia
suli kamu talamuˈa, ˈasu ˈubani ta ngwae
amuˈa neˈe manataˈanga nia taˈa, ma nia
kasi faˈamamana ana sa Jesus Christ, ma
ka ˈaila naˈa ˈani God neˈe mauri.
13 Bore ma muke ˈafi kamu kwailiu
ana kaidaˈi neˈe, osiˈana na Kerekereˈa
Abu ba saea ˈi “taˈena.” Muke sasi
ˈunaˈeri, ˈasu ˈubani ta ngwae amuˈa kata
fiˈi faˈamamana ana sokea sulia abula
taˈangaˈa, ma na maurilana ka akafoˈa
lala faˈasi God.
14 Kulu fitoˈo ana sa Christ ana kaidaˈi
kulu eta faˈamamana. Ma diˈia kulu ka
dau ngasi ana faˈamamanaˈanga kia ana
sa Jesus Christ leleka ka dao ana kaidaˈi
ˈisi, tama God ke baˈa kwatea ru ki taˈifau
fuaka neˈe nia eta fata alangaˈi ˈani.
15 Sulia na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri,
“ˈI taˈena, diˈia kamu rongoa naˈa fatalana
God, kamu kasi faˈangasia na man-
atamuˈa diˈia na koˈo bora kamu ki
ana kaidaˈi kira ˈaila ˈani God.”✡

16 Ma sa tai faˈida neˈe kira rongoa
taˈifau naˈa fatalana God, ma kira ka ˈaila
ˈania? Kiraˈa na ngwae Jiu ki ba sa Moses
talaˈida faˈasia fanoa ˈi Ejipt.
17 Ma sa tai faˈida neˈe God nia saetaˈa
fuada sulia fai akwala faˈi ngali ki? Kiraˈa
na ngwae neˈe kira mae saena abaˈi kula
kwasi osiˈana na abula taˈangaˈa kira ki ˈi
neˈeri.
18 Ma sa tai faˈida neˈe God fata alangaˈi
suli kira, ka ˈuri, “Nia ˈafitaˈi kira ka ruˈu
saena fanoa neˈe nau ku salisali ana fasi
ˈiri kike mamalo ana?” God fata sulia na
ngwae neˈe kira ˈaila ˈania ki.
19 Ma kulu saiana noaˈa kira kasi totolia
ruˈungaˈa saena fanoa ana mamaloˈanga
neˈeri, osiˈana kira kasi faˈamamana ana
God.

✡ **3:11** Sam 95:7-11 ✡ **3:15** Sam 95:7-8

4

1 Ma sui bore ˈana na ngwae neˈeri
noaˈa kasi bolo fuana ruˈungaˈa saena
fanoa neˈeri ˈuana mamaloˈanga, na fata
alangaˈinga God nia tua ˈua. Ma kuluˈa
neˈe, God sae kulu fasi ˈiri kuke ruˈu fuana
mamaloˈanga faˈinia. Nia neˈe, kuke lia
leˈa suli kulu, ˈasu ˈubani ta taˈi ngwae
akulu ka talafia ruˈungaˈa ˈi neˈeri.
2 Osiˈana kulu rongoa taˈifau naˈa ana
Faˈarongoˈa Leˈa sulia na fanoa ana ma-
maloˈanga, diˈia naˈa koˈo bora kia ki ˈi
naˈo maˈi. Sui bore ˈana kira ka rongoa
taˈifau naˈa na faˈarongoˈanga neˈeri, nia
noaˈa kasi ˈafida goˈo, sulia kaidaˈi kira
rongoa, kira kasi faˈamamana goˈo ana.
3 Ma taˈifili kulu, neˈe kulu faˈamamana
taˈifau naˈa, kuke ruˈu ˈi neˈeri fuana na
mamaloˈa faˈinia God. Sulia nia ba fata
ˈuri,

"Nau ku saetaˈa, ma nau ku fata alangaˈi
ˈuri, 'Nia ˈafitaˈi kira ka ruˈu saena
fanoa neˈe nau ku sasi akaˈu ana
fuada fuana mamaloˈa ana.' "✡

God fata ˈunaˈeri, bore ˈana nia ka
faˈasuia naˈa na raoˈa nia ma na kula
ni mamaloˈa neˈeri, ana kaidaˈi nia
saungaˈinia na magalia.
4 Sulia na Kerekereˈa Abu nia ba fata
sulia na fiuna asoa ka ˈuri, "Ana fiuna
asoa, God mamalo naˈa faˈasia raoˈa nia
ki."
5 Ma na Kerekereˈa Abu ka fata laˈu sulia
ka ˈuri, "Nia ˈafitaˈi kira ka ruˈu saena
fanoa neˈe nau ku sasi akaˈu ana fasi ˈiri
kira ke mamalo ana."
6 Na ngwae ba kira eta rongoa naˈa
Faˈarongoˈa Leˈa, noaˈa kira kasi ruˈu
maˈi ˈiri kike mamalo, osiˈana noaˈa kira
kasi faˈamamana. Nia neˈe, kulu ka
saiana, ti ngwae matamata neˈe God ke
baˈa alaˈanida fuana mamaloˈanga.
7 Sulia God alua naˈa kaidaˈi matamata
fuana ruˈungaˈa ˈi saena mamaloˈanga.
Ma God ka saea kaidaˈi neˈeri naˈa neˈe
"ˈi taˈena." Sulia tau naˈa maˈi buri
ˈana kaidaˈi neˈe ngwae ba ˈi naˈo ki
kasi faˈamamana, sa David ka keresia na
fatalana God saena Kerekereˈa Abu neˈe
nau ku saea ka sui naˈa nia ˈuri,

"ˈI taˈena, diˈia kamu rongoa naˈa fatalana
God, noaˈa kamu kasi faˈangasia
naˈa manatalamuˈa."✡

8 Sa Josua ba noaˈa kasi kwatea na
mamaloˈanga fuada ngwae Israel ki, nia
neˈe ka bolo fuana God ka fata laˈu ˈani sa
David sulia na mamaloˈanga ana ta kaidaˈi
matamata ˈi buri.
9 Nia neˈe, kulu saiana na mamaloˈanga
fuana ngwae God ki, nia teo ˈua, ma nia
ta mamaloˈanga diˈia ba God nia mamalo
ana fiuna asoa.
10 Sulia sa tai bore ˈana neˈe mamalo
faˈinia God, nia mamalo taˈifau ana raoˈa
nia ki, diˈia logo God neˈe mamalo kaidaˈi
nia faˈasuia raoˈa nia ana saungaˈilana
magalia.
11 Nia neˈe, kuke sasi ngangata fasi
ˈiri kuke ruˈu ana kula ni mamaloˈanga
neˈe God sasi akaˈu ana, ˈasu ˈubani ta
ngwae akulu noaˈa kasi totolia ruˈungaˈa,
diˈia na ngwae ˈi naˈo ki neˈe kira kasi
faˈamamana, ma noaˈa kira kasi ruˈu
saena mamaloˈanga.
12 Aia, na fatalana God nia diˈia ta ru
mauri ma nia fulia na ru doe ki. Ma na
fatalana God ka diˈia ta naifi doe ba toˈo
ro bali, sulia nia labu ka ruˈu ˈi saena
manatalaka faˈinia ˈi saena maurilaka,
sulia nia faˈataˈinia fuaka ru neˈe leˈa ma
ru neˈe taˈa ˈi saena manataka faˈinia ˈi
saena kwaiogailaka.
13 Ma noaˈa ta ngwae kasi sofongaˈinia
goˈo ta ru faˈasia God, osiˈana God nia lisia
naˈa ru ki taˈifau. Ma nia ke baˈa kwate
ma kulu ka faˈarongo ˈani na ru ki taˈifau
neˈe kulu sasiˈi.

Sa Jesus naˈa neˈe na ˈingataˈi fata abu

14 Ma osiˈana ru neˈeri ki, kuke dau
ngasi ana faˈamamanaˈanga neˈe kulu
alaˈa sulia. Sulia kulu toˈo ana ˈingataˈi
fata abu doe neˈe nia leka ˈalaˈa ˈi langi,
ma ka alaˈa ˈani kia ˈi maana God. Nia
naˈa neˈe sa Jesus, na Ngela God.
15 Ma sa Jesus neˈe na ˈingataˈi fata
abu kia, nia sai taˈifau naˈa ana na ng-
wataˈutaˈu ˈanga kia ki, ma nia kwaiˈafi
aka sulia nia liufia taˈifau naˈa na il-
itoˈonga ki, diˈia sa Saetan neˈe nia ilitoˈo
aka. Ma bore ˈana sa Saetan ka ilitoˈona sa
Jesus, sa Jesus noaˈa kasi fulia ta ru taˈa.
16 Nia neˈe, noaˈa kulu kasi maˈu ˈuana
leka maˈi siana God neˈe kwaimanatai aka.
Sulia nia ke baˈa kwaimanatai fuaka ma ka
kwaiˈafi aka, ana kaidaˈi kulu dao toˈona
na ˈafitaˈiˈanga ki.

5

1 Ma diˈia ta ngwae neˈe kira filia faˈasia
na ngwae ki fuana raoˈa ana ˈingataˈi fata
abuˈanga, kira faˈamamana nia naˈa neˈe
fuana na daoˈa ˈi naˈona God, ma niaˈa
na ngwae neˈe fata olisia na ngwae ki.
Ma na raoˈa nia logo, nia ka kwatea naˈa
kwateˈa ki faˈinia na kwaisuˈusiˈanga ki
fuana God fasi ˈiri God ka rufuanata naˈa
ana abulaˈanga taˈa na ngwae ki.

✡ **4:3** Sam 95:11 ✡ **4:7** Sam 95:7, 8

2 Ma na ˈingataˈi fata abu nia na ngwae
goˈo ˈana, ma nia ka sasia logo ru neˈe rora
ki ana ti kaidaˈi, ˈunaˈeri nia ka saiana ka
mabetau fuada ngwae neˈe kira kinaˈi ru
ma kira ka rora.
3 Ma sulia na roraˈa nia ki talana, nia
leˈa fuana nia ka kwatea kwaisuˈusiˈanga
ki, fasi ˈiri God ka rufuanata ana na abula
taˈangaˈa nia faˈinia na abula taˈangaˈa na
ngwae ki.
4 Ma noaˈa ta ngwae kasi fili nia talana
fasi ˈiri ka sasia na raoˈa doe ana na
ˈingataˈi fata abuˈanga, sulia God talana
neˈe nia totolia fililana, diˈia ba nia filia sa
Aaron naˈa maˈi ˈua.
5 Nia ka ˈunaˈeri logo, sa Jesus Christ
noaˈa nia kasi fili nia talana fuana
ˈingataˈi fata abu, fasi ˈiri nia ka toˈo ana
raoˈa doe neˈeri. Bore ma God lala neˈe
filia sa Jesus Christ, sulia God ba fata ˈuri
fuana,
"ˈAeˈo neˈe Ngela nau, ma ˈi taˈena nauˈa
neˈe Maˈa ˈoe."✡

6 Ma God ba fata laˈu saena ta
Kerekereˈa Abu ka ˈuri,
"ˈOke baˈa fata abu tuatua firi, diˈia sa
Melkisadek."✡

7 Aia, ma ana kaidaˈi sa Jesus tua ˈua
saena magalia neˈe, nia ka foˈo ngasin-
gasiˈa, ma ka angi ma kafo ka asi ˈi maana
fuana God neˈe nia saiana faˈamaurilana.
Ma sa Jesus nia ka faˈatiˈitiˈi nia talana, ma
ka fuˈusi doe ana God, ma God ka rongoa
naˈa foˈongaˈa nia ki.
8 Sui bore ˈana nia na Ngela God, nia
liu ˈi saena ru ˈafitaˈi ki, ma na ru neˈeri
faˈamanata nia ˈuana roˈongaˈa sulia God.
9 Ma na nonifiiˈanga neˈeri kwate ma
sa Jesus ˈingataˈi fata abu aliˈafu, ma nia
ka faˈamauria ngwae ki taˈifau neˈe kira
roˈosuli nia, fasi ˈiri kira ka ngalia na
mauriˈa firi.
10 Ma God ka saea sa Jesus Christ na
ˈingataˈi fata abu, diˈia ba sa Melkisadek
na fata abu.*

*Na fata faˈabasuˈanga fuana dau
ngasiˈanga ana na faˈamamanaˈanga*

11 Ma kaimili oga mike fata ˈua ˈani ru
ˈoro ki fuamuˈa. Bore ma nia ˈafitaˈi fuana
faˈamanatalamuˈa ˈani, sulia kamu kasi
bolo fuana malingaˈilana ˈaliˈali.
12 Kaumulu faˈamamana ana sa Jesus ka
tau naˈa maˈi. Ma fuila kaumulu naˈa neˈe
na ngwae faˈamanata ki ana kaidaˈi neˈe.
Bore ma nia ˈato liu, osiˈana noaˈa kamu
ˈiri sai ˈua ana faˈamanataˈanga etaeta ki
ba leka maˈi faˈasia fatalana God. Nia leˈa
fuana ta ngwae ke faˈamanata kamu ka
olioliˈa laˈu ana ru neˈeri ki. Nia diˈia
kaumulu boˈoboˈo ˈua ˈuana susu, osiˈana
neˈe noaˈa kamu kasi bolo ˈua faˈinia na
ˈanilana fanga ngasi ki.
13 Ana kaidaˈi neˈe ngwae nia tiˈitiˈi ˈua,
na fanga nia ˈania neˈe na susu goˈo, ma
nia noaˈa kasi sai ˈua ana na ru ˈoloˈolo
ki.
14 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ka doe
naˈa, nia fiˈi saiana ˈanilana fanga ngasi
ki, ma ka sai naˈa ana na tae ki neˈe leˈa
ma na tae ki neˈe ka taˈa.

6

1 Ma nia totolia kuka sai naˈa ana
faˈamanataˈanga talangwaraˈu ˈunaˈeri
ki, ma kulu ke sai nama ana falafala
sa Christ ki neˈe kwate fitoˈonga kia ki
ma ka ngasi. Faˈuta neˈe kulu ka oli,
kulu ka faˈamanata laˈu amuˈa ˈani eta
faˈamanataˈanga ba sa Jesus ki? Kulu
sai naˈa ana neˈe kuke abula faˈasia
taˈangaˈa, ru neˈe saiana saungilaka fuana
maeˈa. Kulu ka sai naˈa ana neˈe kuke
faˈamamana ana God.
2 Ma kulu ka sai naˈa ana falafala
ana siuabuˈanga, ma falafala ana alulana
limaˈi ngwae ki fafona gwauka. Ma kulu
ka sai naˈa ana neˈe na ngwae mae ki kike
baˈa tataˈe faˈasi maeˈa. Ma kulu ka sai
logo ana neˈe God ke baˈa matalangaˈinia
ngwae taˈa ki, ma kike baˈa nonifii sulia
kudi.
3 Ma diˈia God alaˈania kuluˈa, kuke
saiana falafala sa Christ ki neˈe totolia
ngwae ˈaˈana ki.
4 Na ngwae neˈe kira faˈamamana
ki, si diˈia kira danga faˈiburi ˈani
na faˈamamanaˈanga kira ki, ˈafitaˈi liu
fuada kira ka kakari alifaˈi laˈu ˈiri kika
faˈamamana. ˈI naˈo maˈi, ana kaidaˈi
kira faˈamamana ˈua, kira tua ˈi saena
madakolaˈanga God, ma kira ka ngalia na
kwateˈa nia, ma kira ka ngalia taˈifau naˈa
na Anoˈi ru Abu ka tua faˈinida.
5 Ma kira ka sai logo ana na ru leˈa ki
sulia na fatalana God. Ma kira ka lisia
logo na ngasingasiˈanga neˈe God ke baˈa
faˈataˈinia ana faˈi asoa neˈe ke dao maˈi
ki.
6 Ma sui bore ˈana na ru neˈeri ki
ka fuli fuada, kira abula faˈasia na
faˈamamanaˈanga kira ana God. Ma nia
ˈafitaˈi fuana ˈafilada ma kika kakari ab-
ula laˈu, osiˈana nia diˈia kira fotoˈia laˈu
na Ngela God ana ˈai rara folo, ma kira ka
sasi na ngwae ki kira ka lia taˈafia naˈa
niaˈa.

✡ **5:5** Sam 2:7 ✡ **5:6** Sam 110:4 * **5:10** Sa Melkisadek lisia Genesis 14:17-24.

7 Aia, na ngwae ki kira diˈia naˈa oˈola neˈe uta toˈea ana kaidaˈi ˈoro ki. Diˈia ta
ˈai leˈa neˈe ta ngwae fasia ma ka bulao ˈi
neˈeri, God ke baˈa faˈaleˈa na oˈola neˈeri.
8 Ma diˈia neˈe ˈai toˈotoˈo ki nama na
laua kwasi ki goˈo ˈani neˈe bulao, na oˈola
neˈeri tua ˈoˈo goˈo ˈana, ma God ke baˈa
kwatea kwaˈikwaˈinga fuana oˈola neˈeri,
ma ka duˈafia.
9 Aia, kwaima kina ˈae, sui bore
ˈana na alaˈanga kaimili fuamuˈa ka
ˈunaˈeri, kaimili sai goˈo aimili ana na
faˈamamanaˈanga kamu ki nia ngasin-
gasiˈa ma noaˈa kasi mango, sulia kamu
toˈo naˈa ana na ru leˈa ki sulia na mauriˈa
faolu neˈe God nia kwatea naˈa fuamuˈa.
10 God nia inaˈu ana ˈoloˈoloˈanga. Nia
noaˈa kasi baˈa manata bura ana na raoˈa
leˈa neˈe kamu sasiˈi ki, ma nia noaˈa kasi
baˈa manata bura ana alafeˈanga kamu
neˈe kamu faˈataˈinia, ana kaidaˈi kamu
ˈafia na ngwae nia ki ˈi naˈo maˈi, ma ana
kaidaˈi neˈe logo.
11 Ma na liaimili naˈa neˈe kamuˈa
taˈifau goˈo muke alafe fuana ngwae ki,
leleka ka dao ana faˈi asoa ˈisi, fasi ˈiri
muke ngalia naˈa ru ki taˈifau neˈe kamu
kwaikwaimasi ˈani ˈi langi.
12 Ma noaˈa kaimili ˈiri oga neˈe muka
tua noni ˈailaˈa. Bore ma, muke diˈia lala
na ngwae neˈe kira faˈamamana ana God
ma kira ka mabetau, ma ˈunaˈeri kira ke
baˈa ngalia ru neˈe God nia fata alangaˈi
ˈani ki.

Na fata alangaˈinga God

13 Aia, muke manata basi sulia sa Abra-
ham. Ana kaidaˈi God nia fata alangaˈi
fuana, nia faˈangasia naˈa fata alangaˈinga
nia ˈani satana talana, sulia noaˈa naˈa ta
ngwae laˈu neˈe doe ka liufia God fuana
faˈangasilana alaˈanga neˈeri.
14 Ma God ka fata ˈuri,
“Nia mamana liu, nai baˈa faˈaleˈa ˈoe, ma
nai baˈa kwate na kwalafa ˈoe kika
ˈoro.”✡

15 Ma sa Abraham nia mabetau, ma
nia ka ngalia naˈa ru neˈe God nia fata
alangaˈi ˈani ki.
16 Ma diˈia ta ngwae bore ˈana neˈe
fata alangaˈi, nia ka faˈangasia ˈani sa-
tana ta ngwae neˈe ˈinotoˈa ka liu-
fia. Ma ˈunaˈeri ngwae ki taˈifau, kika
faˈamamana ana fata alangaˈinga neˈe nia
faˈangasia ˈunaˈeri.
17 Aia, ma kaidaˈi God nia fata alangaˈi
ˈani fuana sa Abraham, nia oga na ngwae
neˈe kike baˈa ngalia na ru neˈeri ki,
kike sai leˈa ana neˈe nia ke baˈa faˈa
aliˈafua eta fata ˈanga nia fuada. Ma nia
neˈe kwate nia ka faˈangasia naˈa alangaˈi
ˈanga neˈeri.
18 Na ro ru ki neˈe teo ma nia noaˈa
kasi rokisi naˈa. Na etana ru neˈe, na fata
alangaˈinga God. Ma na ruana ru neˈe
na faˈangasilana alangaˈi ˈanga nia ˈani
satana. Ma osiˈana na ro ru neˈeri ki, kulu
saiana God noaˈa kasi ˈoso.
Kulu tafi ka sui naˈa ˈuana God neˈe nia
lia suli kia. Ma na fata alangaˈinga God ka
radua kiaˈa fasi ˈiri kulu ka uu ngasi ˈani
na kwaimasiˈanga masia na ru leˈa ki neˈe
God fata alangaˈi ˈaniˈa.
19 Aia, na fitoˈonga kia ana God nia
faˈangasia na maurilaka, diˈia ta gwaluˈi
fau ba nia faˈangasia ta faka doe fasi ˈiri
noaˈa kasi leka matamata. Ma kulu ka
fitoˈo ana sa Jesus neˈe nia ruˈu maˈi saena
“kula abu liu” saena Luma Abu God ˈi
langi.
20 Sa Jesus neˈe na ˈingataˈi fata abu neˈe
tuatua kasi sui diˈia sa Melkisadek.✡ Ma
nia ka ruˈu ˈi naˈo akulu saena kula abu
liu fuana ˈafilakulu.

7

Sa Melkisadek nia na fata abu talingaˈi ka liufia laˈu na fata abu ana sa Lifae

1 Ma sa Melkisadek niaˈa na ngwae
tatalafaˈa fafia na fanoa ˈi Salem, ma nia
neˈe fata abu God neˈe ˈinotoˈa ka tasa.
Ana taˈi kaidaˈi, sa Abraham fuˈa faˈinia
fai ngwae tatalafaˈa ki, ma nia ka liufida.
Ma kaidaˈi sa Abraham ka oli ˈuana fanoa
nia, nia ka toda sa Melkisadek sulia tala,
ma sa Melkisadek ka faˈaleˈa sa Abraham.
2 Ma sa Abraham ka kwatea tangafula
ana ru ki neˈe nia lauˈi ana fuˈanga.
Ma na fadalana satana sa Melkisadek
neˈe “Na ngwae tatalafaˈa ana ˈoloˈoloˈa.”
Ma niaˈa neˈe tatalafaˈa fafia na fanoa ˈi
Salem, neˈe fadalana “Na ngwae tatalafaˈa
ana aroaroˈa.”
3 Ma noaˈa kulu kasi sai goˈo ana sa tai
neˈe maˈa nia, ma ˈi tai neˈe teˈa nia, ma
na kwalafa nia. Ma kulu kasi sai goˈo
ana ta alaˈanga sulia na futalana nama na
maelana. ˈUnaˈeri neˈe sa Melkisadek nia
diˈia goˈo na Ngela God, osiˈana na raoˈa
nia ana fata abuˈanga noaˈa kasi sui.
4 Aia, muke manata basi sulia na
ˈinotoˈalana sa Melkisadek, sulia na koˈo
kia sa Abraham kwatea naˈa tangafula ana
ru neˈe nia lauˈi ki faˈasi malimae nia ki.
5 Aia, ma na kwalafa ana sa Lifae ki neˈe
kira rao ana fata abuˈanga, na taki ki saea
kira ka ngalia naˈa tangafula ana toˈoruˈa
ki faˈasia ngwaefuta kira na Jiu ki, sui bore
ˈana kira taˈe logo maˈi faˈasia kwalafa sa
Abraham.

✡ **6:14** Jenesis 22:16, 17 ✡ **6:20** Sam 110:4

6 Ma sa Melkisadek noaˈa ˈiri sakatafa maˈi faˈasia kwalafa sa Lifae. Bore ma
nia ngalia goˈo ˈana tangafula ana ru ki
neˈe sa Abraham ngaliˈi maˈi, ma nia ka
faˈaleˈa sa Abraham. Sa Melkisadek sasi
ˈunaˈeri, sui bore ˈana sa Abraham neˈe
God ka fata alangaˈi fuana.
7 Ma kulu saiana, na ngwae neˈe kwatea
faˈaleˈanga fuana ta ngwae, nia ˈinotoˈa
ka liufia na ngwae neˈe ngalia faˈaleˈanga.
8 Ma na fata abu ki neˈe kira leka maˈi
faˈasia kwalafa sa Lifae, kira ngalia naˈa
tangafulana ru ki taˈifau, sui bore ˈana
kira ke baˈa mae goˈo ˈada. Bore ma sa
Melkisadek niniˈa, nia ngalia naˈa tanga-
fulana ru sa Abraham ki, ma kulu saiana
na Kerekereˈa Abu ba saea sa Melkisadek
nia mauri ˈua.
9 Na kwalafa sa Lifae ki, kira saiana kika
ngalia naˈa tangafulalana ru ki ana kaidaˈi
neˈe. Ma kulu totolia kuka saea ana
kaidaˈi sa Abraham kwatea naˈa tangafula
ana na ru nia ki fuana sa Melkisadek, sa
Lifae logo kwatea tangafulana ru ki fuana
sa Melkisadek,
10 osiˈana sa Lifae futa naˈa ˈi buri ana
kwalafa sa Abraham neˈe kwate tangafu-
lana ru ki fuana sa Melkisadek.
11 Aia, kulu saiana kaidaˈi God nia kwa-
tea naˈa taki ki fuada fuuˈi ngwae Israel,
nia ka filia fata abu ki neˈe kira leka maˈi
faˈasia sa Lifae fasi ˈiri kira ka ˈinotoˈa
fafia na taki neˈeri ki. Ma diˈia nia
talangwaraˈu fuana fata abu neˈeri ki kira
ka kwate ma ngwae ki ka saga ana raoˈa
kira ki, God noaˈa kasi kwatea goˈo maˈi
ta fata abu laˈu neˈe diˈia sa Melkisadek.
Ma na fata abu faolu neˈeri nia noaˈa
kasi usulia sa Aaron neˈe leka maˈi faˈasia
kwalafa sa Lifae.
12 Sulia ana kaidaˈi kira rokisia na fata
abu ki, nia totolia logo kira ka rokisia na
taki sa Moses ki neˈe kira dau fafiˈi.
13 Ma na Aofia sa Jesus neˈe kira
kerekere sulia, nia noaˈa kasi saka maˈi
faˈasia sa Lifae, ma ka noaˈa naˈa ta ngwae
laˈu ana kwalafa sa Jesus neˈe fata abuˈa.
14 Sulia kulu saiana sa Jesus futa maˈi
faˈasia kwalafa sa Juda. Ma sa Moses
noaˈa kasi faˈamanata ˈani fasi neˈe ta
ngwae goˈo ana kwalafa neˈeri ki neˈe kira
ka fata abuˈa.

Sa Jesus neˈe na fata abu logo diˈia sa Melkisadek

15 Aia, ma kulu saiana ru neˈeri ki
madako liu, osiˈana taˈi fata abu matamata
sakatafa laˈu maˈi neˈe diˈia sa Melk-
isadek.
16 Ma na fata abu faolu neˈeri noaˈa laˈu
ta fata abu osiˈana nia futa ana kwalafa
fata abu ki. Niaˈa na fata abu lala osiˈana
na ngasingasiˈanga ana mauriˈa firi nia.
17 Sulia na Kerekereˈa Abu ba saea,
"ˈOe na fata abu neˈe ˈoko tua firi naˈa
ˈamu diˈia sa Melkisadek."✡

18 Kulu saiana taˈifau na taki sulia fata
abuˈanga, God rokisia taˈifau, osiˈana na
taki neˈeri noaˈa kasi ˈafi kia, ma nia ka
dalafaˈa goˈo ˈana.
19 Sulia na taki neˈeri, nia ˈafitaˈi liu nia
ka faˈasaga goˈo ta ru. Ma ana kaidaˈi
neˈe, God ka kwatea taˈifau naˈa fuaka na
tala leˈa laˈu fasi ˈiri kuka leka maˈi siana.
20 Na tala faolu neˈeri leˈa ka tasa, sulia
God fata alangaˈi ˈato ana kaidaˈi nia alua
sa Jesus ka fata abuˈa. Ana kaidaˈi nia alua
naˈa kwalafa sa Lifae kira ka fata abuˈa,
noaˈa nia kasi fata alangaˈi ˈato ˈunaˈeri.
21 Bore ma sa Jesus niniˈa, God alua fata
abuˈanga nia ˈani fata alangaˈinga fuana,
sulia na Kerekereˈa Abu ba saea,
"God fata alangaˈinga ˈato, ma nia noaˈa
kasi rokisia naˈa manatana.
'ˈOke baˈa fata abuˈa sulia kudi.' "✡

22 Ma osiˈana na fata alangaˈi ˈato God
ˈunaˈeri, kulu saiana na fau alangaˈinga
neˈe sa Jesus gwaungaˈi fafia, nia leˈa
liufia na fau alangaˈinga ˈua ana na taki.
23 Aia, taˈi ru laˈu neˈe kwate ma kulu
ka saiana na fau alangaˈinga faolu neˈeri
leˈa ka tasa. Sulia ˈi naˈo maˈi, na fata
abu ki neˈe ˈita maˈi faˈasia kwalafa sa
Lifae kira ˈoro, sulia kaidaˈi ta ngwae ada
ka mae, nia talangwaraˈu goˈo ˈana fuana
rokisilana ˈani ta ngwae laˈu.
24 Ma sa Jesus niniˈa tuatua firi, ma na
raoˈa nia ˈani fata abuˈanga ka tuatua firi.
25 Osiˈana nia ˈunaˈeri, ana kaidaˈi ki
taˈifau nia talangwaraˈu goˈo ˈana fuana
sa Jesus ka faˈamauria na ngwae ki neˈe
leka maˈi siana God. Sulia sa Jesus mau-
mauri firi, ˈiri nia ˈafida ˈi maana God.
26 Aia, sulia na ru neˈeri ki, sa Jesus neˈe
na ˈingataˈi fata abu neˈe kulu boˈoboˈo
ˈuana, sulia nia abu liu, ma ka saga taˈifau,
ma ka noaˈa ta taˈangaˈa ana. God ka ngali
nia faˈasia na ngwae taˈa ki, ma ka alu nia
ka tua ˈi langi.
27 Nia noaˈa kasi diˈia na ˈingataˈi fata
abu ba ˈi naˈo ki. Sulia na ˈingataˈi
fata abu ba kiri ˈi naˈo, kira saiana
kika abula taˈa, sulia kira ngwae ki goˈo
ˈada. Nia neˈe sasia ma kira ka kwatea
kwaisuˈusiˈanga ki sulia asoa ki fuana la-
fulana na abula taˈangaˈa kira ki, sui mala
kira ka kwatea kwaisuˈusiˈanga ki fuana
lafulana na abula taˈangaˈa na ngwae
matamata ki. Ma sa Jesus niniˈa, noaˈa

✡ **7:17** Sam 110:4 ✡ **7:21** Sam 110:4

nia kasi sasi goˈo ˈunaˈeri, sulia nia kasi toˈo ana ta taˈangaˈa. Sa Jesus kwatea naˈa maurilana fuana taˈi kwaisuˈusiˈanga nia ana taˈi kaidaˈi goˈo, ma ka noaˈa ta foˈosi laˈu.

28 Na taki faˈasia sa Moses, nia filia naˈa ngwae neˈe noaˈa kasi saga taˈifau fasi ˈiri kira ka fata abuˈa. Bore ma ka tau naˈa maˈi ˈi buri ˈana na taki neˈeri ki, God ka fata alangaˈi ma ka filia naˈa Ngela nia. Ma God kwate ma sa Jesus na ˈingataˈi fata abu aliˈafu ma ka tuatua firi.

8

Sa Jesus neˈe ˈingataˈi fata abu kia

1 Aia, na fadalana ru neˈe kami fata sulia fuamuˈa ki nia ˈuri: Na ˈingataˈi fata abu kia nia leˈa ka tasa, ma nia tua ana kula ˈinotoˈa ka tasa ˈi langi, sulia nia tua ana bali ˈoloˈolo ana God.

2 Nia sasia na raoˈa ˈingataˈi fata abu ˈi saena kula abu liu saena Babala Abu mamana ˈi langi neˈe na Aofia saungaˈinia, ma noaˈa laˈu neˈe ngwae ki saungaˈinia.

3 God ka filia naˈa ˈingataˈi fata abu ki taˈifau fasi ˈiri kira ka kwatea na kwaisuˈusiˈanga fuana God. Nia ka ˈunaˈeri logo na ˈingataˈi fata abu kia sa Christ toˈo ana taˈi ru ni kwaisuˈusiˈanga.

4 Diˈia sa Christ tua naˈa saena fanoa ˈi ano, nia kasi rao ana fata abuˈanga, sulia kulu toˈo naˈa ana fata abu ˈoro ki neˈe kira kwatea naˈa ru neˈe na taki sa Moses ki saea.

5 Ma na kula abu neˈe kira rao ˈi saena diˈia goˈo ˈana na kula abu ˈi langi, bore ma nia noaˈa kasi diˈia liua ru mamana neˈe nia ˈi langi. Sulia kaidaˈi sa Moses nia karangi saungaˈinia na Babala Abu God, God ka saea fuana ka ˈuri,

"ˈOke saungaˈi saga nama sulia ru neˈe nau ku faˈataˈinia fuamu ˈi gwauna ua."✡

6 Ma na raoˈa sa Jesus ana fata abuˈanga nia leˈa ka liufia na fata abu neˈe ˈi ano ki. Osiˈana nia neˈe kwatea ma fau alangaˈi faolu God ke fuli mamana neˈe liufia fau alangaˈinga ˈua. Na fau alangaˈinga faolu neˈeri, nia talingaˈi sulia nia ˈi saena fata alangaˈinga ngasingasiˈa God.

7 Si diˈia na fau alangaˈinga ˈua nia rao leˈa goˈo ˈana, tama noaˈa laˈu ta fau alangaˈi ˈanga faolu ˈi buri ˈana.

8 Bore ma God lisia na ngwae nia ki noaˈa kasi roˈo sulia na fau alangaˈinga ˈua, ma nia ka fata ˈuri,

"Nauˈa na Aofia, ma ana kaidaˈi neˈe nia ˈua maˈi, nai baˈa alua ta fau alangaˈi faolu fuana faˈamaurilana fuuˈi ngwae Israel.

9 Ma na fau alangaˈi faolu neˈeri, noaˈa kasi diˈia goˈo na fau alangaˈi ˈua neˈe nau ku kwatea fuana koˈo bora kira ki, ana kaidaˈi nau ku talaˈi kira maˈi faˈasia fanoa Ejipt.

Kira kasi roˈo goˈo sulia fau alangaˈi neˈeri.

Ma osiˈana ru neˈeri, nau ku faˈiburi ˈani kira.

10 Na fau alangaˈi faolu neˈe nai baˈa sasi fauna faˈamaurilana fuuˈi ngwae Israel neˈe nia ˈuri:

Nai baˈa alua naˈa taki nau ki saena manatada, ma nai baˈa keresia saena maurilada.

Ma nai baˈa God fuada, ma kira ke baˈa ngwae nau ki.

11 Ma noaˈa kira kasi oga laˈu ta ngwae ˈiri ke faˈamanata kira suli nau.

Sulia ana asoa neˈeri, ngwae ki taˈifau, na ngwae ˈinotoˈa ki ma na ngwae tiˈitiˈi ki, kira ke baˈa saiaku.

12 Ma nai baˈa rufuanata ana abula taˈangaˈa kira ki, ma nai manata bura ˈani na roraˈa kira ki."✡

13 Aia, sulia God fata sulia na fau alangaˈinga faolu neˈeri, nia faˈataˈinia na fau alangaˈi ˈanga ˈi naˈo nia ˈua naˈa. Ma kulu ka saiana diˈia ta ru neˈe ˈua naˈa, ˈirai ma nia ke baˈa mu tatari, ma nia ka noˈana naˈa.

9

Na foˈongaˈa ˈi ano ma ˈi langi

1 Aia, saena fau alangaˈi ˈua, God ka kwatea taki ki fuana foˈongaˈa, ma nia ka faˈamanata logo sulia na Babala Abu neˈe ˈi ano.

2 Kira saungaˈinia naˈa Babala Abu neˈeri ˈani ˈaba ifi, ma nia toˈo ana ro maˈe luma ki. Na etana maˈe luma kira saea ˈani "kula abu." Ma kira ka alua faˈi unu ˈi neˈeri, faˈinia na tatafe, ma na beret ˈuana kwatelana fuana God ka teo ˈi fafona.

3 Ma kira ka dauraˈinia logo na ˈaba ifi ˈi safitana na ro maˈe luma neˈeri ki. Aia, ma na ruana maˈe luma kira saea ˈani "kula abu liu."

4 Ma saena maˈe luma neˈeri, kira alua naˈa fuˈani kwaisuˈusi neˈe kira saungaˈinia ˈani gol. Ma fuˈani kwaisuˈusi neˈeri kira duˈafia na ˈai moko leˈa fafona. Neˈeri logo kira alua taˈi faˈi kisi doe neˈe kira daua fafia ˈani gol. Na faˈi kisi doe neˈeri nia faˈataˈinia ˈani fau alangaˈinga God. Ma ˈi saena faˈi kisi doe neˈeri taˈi

✡ **8:5** Eksodas 25:40 ✡ **8:12** Jeremaea 31:31-34

titiu kira saungaˈinia ˈani gol, ma ˈi saena
kira ka alua na fanga neˈe kira saea ˈani
“mana.” Ma ˈi saena faˈi kisi doe neˈeri
logo, kira ka alua na faˈi kuba sa Aaron
neˈe bulao, ma na ro reba fau ki neˈe God
keresia na fau alangaˈinga ani.
5 Aia, ma na faˈi kisi doe neˈeri kira
alua ro nunuˈi ˈainsel ki ˈi fafona. Ma na
ˈainsel neˈeri ki kira toˈo ana ˈabaˈaba ru
ki neˈe faˈataˈinia God tua ˈi neˈeri. Na
ˈabaˈaba ru neˈeri ki ˈifi ˈi fafona na kula
neˈe God lafua naˈa taˈangaˈa na ngwae ki.
Bore ma noaˈa naisi faˈamanata daranini
leˈa goˈo sulia na ru neˈeri ki ana kaidaˈi
neˈe.
6 Ma ana kaidaˈi kira sasi akaˈu ana ru
ˈunaˈeri ki taˈifau, na fata abu ki kira ka
ruˈu saena etana maˈe luma ana asoa ki
taˈifau fuana sasilana na raoˈa kira ki.
7 Aia, na ruana maˈe luma neˈe kira saea
ˈani “kula abu liu,” taˈi ngwae goˈo neˈe ka
ruˈu ma niaˈa na ˈingataˈi fata abu, ma nia
ka ruˈu ˈi neˈeri ana taˈi kaidaˈi goˈo saena
taˈi faˈi ngali. Ma kaidaˈi nia ruˈu ˈi saena,
nia ka ngalia na ˈabu fuana foˈosiˈanga
ˈani fuana na lafulana taˈangaˈa nia ki, ma
na taˈangaˈa na ngwae ki logo neˈe kira
sasiˈi ana kaidaˈi kira kina ˈua.
8 Aia, ˈani ru neˈeri ki, na Anoˈi ru Abu
ka faˈamanata kia neˈe noaˈa kulu kasi
ruˈu ˈua ˈi saena na “kula abu liu,” ana
kaidaˈi na Babala Abu tua ˈua.
9 Ma ru neˈeri ka faˈamanata kulu ˈani
taˈi ru ana kaidaˈi neˈe. Nia faˈamanata
kulu ˈani na kwatelana na kwateˈa ki
faˈinia na kwaisuˈusiˈanga ki noaˈa kasi
faˈasikasika manatada ngwae ki.
10 Osiˈana taki neˈeri ki fata goˈo
sulia fanga, ma kwaˈunga, ma na
faˈasikasikalana noni. Ma na taki neˈeri
ki leka goˈo sulia bali ana noni, ma niˈi
ka talingaˈi goˈo ˈana leleka ka dao ana
kaidaˈi God ka rokisia ˈani ta ru faolu.
11 Ma ana kaidaˈi neˈe sa Jesus Christ
ka dao naˈa maˈi fuana sasilana na raoˈa
na ˈingataˈi fata abu ana tala faolu neˈe
leˈa ka liufia tala ˈua. Na Babala Abu neˈe
nia ka rao ˈi saena nia ˈi langi, nia leˈa ka
tasa ma ka doe liufia na Babala Abu ˈi ano.
Noaˈa ta ngwae kasi saungaˈinia na Babala
Abu neˈeri, ma na Babala Abu neˈeri noaˈa
kasi tua saena magalia neˈe.
12 Ma sa Jesus Christ ka ruˈu ana taˈi
kaidaˈi goˈo ˈi saena “kula abu liu” neˈe
tua maˈi ˈi langi, ma noaˈa nia kasi ruˈu
laˈu. Ma ana kaidaˈi nia ka ruˈu, nia kasi
ngalia maˈi na ˈabuna nanigot ki faˈinia
buluka fuana na kwaisuˈusiˈanga. Bore
ma nia ka ruˈu lala fasi ˈiri nia ka kwatea
na ˈabuna talana fuana kwaisuˈusiˈanga,
ma ˈunaˈeri nia ka sasia ka talangwaraˈu
fuaka fuana tuaˈa ˈani mauriˈa firi.
13 Sulia na ru neˈe na taki ki faˈamanata
ˈani, diˈia ta ngwae bore ˈana noaˈa
kasi sikasika ˈi maana God, na fata abu
ka faˈasikasika nia ˈani namulilana ana
ˈabuna nanigot, ma buluka, ma na fuˈa
fuˈana kala buluka.
14 Aia, ma diˈia nia talangwaraˈu goˈo
ˈana fuana ta ngwae ka faˈasikasika goˈo
ˈana ˈani ˈabuna buluka faˈinia nanigot
ki, ˈunaˈeri nia ka tasa liu mo diˈia nia
sikasika ˈani ˈabuna sa Jesus Christ. Ma
ˈani na kwaiˈafilana Anoˈi ru Abu tuatua
firi, sa Jesus Christ ka foˈosi ˈani nonina
talana fuana God, ma nia noaˈa kasi toˈo
goˈo ana ta roraˈa. Ma sulia na ˈabuna,
nia faˈasikasika maurilaka taˈifau, fasi
ˈiri kulu ka rao fuana God neˈe mauri
mamana. Ma noaˈa kulu kasi fulia laˈu ti
ru neˈe ka talaˈi kia ˈuana maeˈa.

Na ˈabu faˈataˈinia neˈe God alafafia na fata alangaˈinga nia

15 Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, sa Jesus
Christ naˈa neˈe ngwae gwaungaˈi naˈa
fafia fau alangaˈinga faolu, fasi ˈiri na
ngwae neˈe God saeda, kike baˈa ngalia
na mauriˈa firi neˈe God fata alangaˈi
ˈania. Nia talangwaraˈu goˈo ˈana fuana
God ka sasi ˈunaˈeri, osiˈana na maelana
sa Jesus Christ. Ma sulia na maelana sa
Jesus Christ, God ka lafua naˈa taˈangaˈa
ngwae neˈe kira sasiˈi ana kaidaˈi na fau
alangaˈinga ˈua nia gwaungaˈi ˈua fafida.
16 Aia, muke manata basi sulia na ngwae
neˈe tua ma ka keresia taˈi ˈaba ru neˈe
faˈataˈinia diˈia nia ke mae, sa tai neˈe
ke baˈa ngalia na toˈoruˈa nia ki. Ana
kaidaˈi na ngwae ba keresia ˈaba ru neˈeri
nia mae, nia talingaˈi fuana ta ngwae laˈu
ka faˈataˈi mamana ana neˈe nia mae, sui
mala na ngwae neˈe nia ka fata sulia ˈi
saena ˈaba ru neˈeri ka fiˈi ngalia naˈa
toˈoruˈa neˈeri ki.
17 Ma diˈia ngwae ba keresia ˈaba ru
neˈeri ka mauri ˈua, na ru ba nia keresia
ki nia ˈafitaˈi ka fuli. Ma diˈia nia ka mae
mala, na ru neˈe nia keresia ki ka fiˈi fuli.
18 Nia neˈe na fau alangaˈi ˈanga etaeta
ba God dao mamana kaidaˈi kira namulia
ana ˈabu.
19 ˈUnaˈeri, sa Moses ka faˈamanata ˈani
ngwae ˈi naˈo ki sulia ru ki taˈifau neˈe
taki totongaˈi kira ka sasiˈi, sui nia ka
ngalia ˈabu faˈasia na buluka ki faˈinia na
nanigot ki, ma ka dola ˈani kafo. Sui nia
ka loloma ˈinia na ifuna sipsip neˈe kira
faˈameoa ma na rarana ˈai neˈe kira saea
ˈani “hisop.” Ma nia ka namulia na buka
neˈe kira keresia ˈani taki neˈeri ki, ma ka
namulia logo ˈani na ngwae ki.
20 Ma sa Moses ka fata ˈuri, “Na ˈabu
neˈeri, nia faˈataˈi mamana ana fau

alangaˈi ˈanga neˈe God baˈe kamu ˈuana
ˈiri muke roˈosulia.”
21 Nia ka ˈunaˈeri logo sa Moses ka
namulia naˈa Babala Abu neˈe kira
saungaˈinia ˈani ˈaba ifi, ma ka namulia
logo na ru ki taˈifau ˈi saena fuana na
foˈosilana God.
22 Ma ka ˈunaˈeri logo, na taki ki ka
saea neˈe nia teo fuana faˈasikasikalana
na ru ˈoro ki ˈani ˈabu. Ma ˈunaˈeri
logo, diˈia noaˈa kira kasi saungia ta ru
mauri ma ˈabuna ka afe, nia ˈafitaˈi God
ka rufuanata ana na taˈangaˈa ta ngwae.

Kwaisuˈusiˈanga sa Jesus Christ neˈe lafua taˈangaˈa ki

23 Ma na ru fuana foˈosilana God ˈi ano
ki, kira diˈia goˈo ˈana nununa ana ru
mamana ki maˈi ˈi langi, nia neˈe ngwae
kira ka faˈasikasikada ˈani ˈabu ˈunaˈeri.
Bore ma na ru mamana ki maˈi ˈi langi oga
na kwaisuˈusiˈanga neˈe leˈa ka tasa.
24 Sulia ana kaidaˈi sa Jesus Christ kwa-
tea naˈa kwaisuˈusiˈanga nia fuana God,
nia kasi ruˈu maˈi saena Babala Abu ˈi ano
neˈe ngwae ki kira saungaˈinia ka diˈia
goˈo ˈana na nununa Babala Abu mamana
ˈi langi. Nia leka ˈi langi, ma ˈi neˈeri nia
ka tua faˈinia God fuana ˈafilaka.
25 Ma sulia faˈi ngali ki taˈifau, na
ˈingataˈi fata abu ngwae Jiu ki, nia ka ruˈu
saena “kula abu liu” ana Luma Abu God
neˈe ˈi ano, ana taˈi kaidaˈi saena taˈi faˈi
ngali ˈuana kwatelana kwaisuˈusiˈanga
ˈani ˈabuna ru mauri ˈaeˈaela ki. Bore
ma sa Jesus Christ nia noaˈa kasi ruˈu
ana kaidaˈi ˈoro ki fuana kwatelana na
kwaisuˈusiˈanga ˈani niaˈa talana.
26 Sulia diˈia nia ˈunaˈeri, ˈita maˈi ana
etangilana saungaˈilana na magalia, nia
ka nonifii funifaraˈa ana kaidaˈi ˈoro ki.
Bore ma ana kaidaˈi ˈisi neˈe ki, nia ka
leka maˈi ana taˈi kaidaˈi goˈo fasi ˈiri nia
ka lafua taˈangaˈa ki ˈani na kwatelana
kwaisuˈusiˈanga ana nonina talana. Ma
noaˈa nia kasi sasi naˈa ˈunaˈeri laˈu.
27 Aia, ma na ngwae saena magalia neˈe
ki, kira mae ana taˈi faˈi kaidaˈi goˈo, sui
mala God ke baˈa matalangaˈinida.
28 Ma ˈunaˈeri logo, sa Jesus Christ
ka mae ana taˈi kaidaˈi goˈo fuana
kwaisuˈusiˈanga fuana lafulana na
taˈangaˈa na ngwae ˈoro ki. Ma nia ke
baˈa oli laˈu maˈi ˈi ano, noaˈa laˈu fuana
lafulana taˈangaˈa ngwae ki, bore ma nia
ke baˈa oli fuana faˈamaurilana na ngwae
neˈe kira kwaimasi ana ki.

10

1 Na taki neˈe sa Moses kwateˈe ki,
na nununa goˈo ˈana ru mamana neˈe
leˈa ka tasa neˈe sa Jesus sasiˈi fuaka ki.
Na taki ki saea kira ˈidufaˈi kwatea na
kwaisuˈusiˈanga ki ana faˈi ngali ki taˈifau.
Ma kulu ka saiana na taki neˈeri ki, kira
ˈafitaˈi goˈo ka faˈasaga na ngwae neˈe
kira foˈosia God ki.
2 Diˈia na kwaisuˈusiˈanga neˈeri kwate
ma sa tai faˈida neˈe kira foˈo ma
kika sikasika naˈa, noaˈa kira kasi bolo
fuana kwatelana laˈu ta kwaisuˈusiˈanga,
osiˈana kira saiana God ke baˈa rufuanata
naˈa taˈangaˈa kira ki taˈifau, ma noaˈa
kira kasi kwaimanatai laˈu.
3 Bore ma sulia faˈi ngali ki taˈifau, na
kwaisuˈusiˈanga kira ki faˈamanata oli ada
ana taˈangaˈa kira ki.
4 Sulia nia ˈafitaˈi goˈo fuana ˈabuna
buluka ki faˈinia na nanigot ki ka lafua
naˈa taˈangaˈa kia ki.
5 Nia neˈe ana kaidaˈi sa Jesus Christ
karangi ka leka naˈa maˈi saena magalia,
nia fata fuana God ka ˈuri,
“Noaˈa laˈu kwaisuˈusiˈanga ana ru mauri
ˈaeˈaela ki neˈe ˈoko oga, bore ma
ˈoko kwatea na noni fuaku.
6 Sulia noaˈa ˈoe kosi saeleˈa goˈo faˈinia
na kwaisuˈusiˈanga ˈani na ru
mauri ˈaeˈaela ki neˈe kira doˈofia
ma na ˈabuna ru ˈaeˈaela ki fuana
na lafulana taˈangaˈa ki.
7 Sui, nau ku saea, ‘God ˈae, nau ku dao
naˈa fasi ˈiri nau ku sasi sulia tae
ki neˈe ˈoko oga, diˈia kira kerekere
naˈa suli nau ˈi saena Kerekereˈa
Abu.’ ”✡

8 Aia, sa Jesus ka saea neˈe God noaˈa
kasi oga goˈo na kwateˈa ki ma na
kwaisuˈusiˈanga neˈe kira doˈofia ma na
ˈabuna ru mauri ˈaeˈaela ki fuana na
lafulana taˈangaˈa ki. Ma noaˈa nia kasi
saeleˈa sulia na ru neˈeri ki. Ma nia ka fata
ˈunaˈeri, sui bore ˈana na taki sa Moses ki
kira fata sulia kwaisuˈusiˈanga neˈeri ki.
9 Ma nia ka fata laˈu ˈuri fuana God,
“Nau ku dao naˈa fasi ˈiri nau ku sasi
sulia tae ki neˈe ˈoko oga.” Ma sulia na
alaˈanga neˈeri, kulu saiana God ka lafua
naˈa kwaisuˈusiˈanga ana na taki, ma ka
rokisia naˈa ˈani na kwaisuˈusiˈanga ˈani
sa Jesus Christ.
10 Ma sulia sa Jesus Christ nia sasi
sulia naˈa kwaiogai ˈanga God, ma God
ka lafua naˈa taˈangaˈa kia ki, ma ka
faˈasikasika kulu naˈa. Nia ˈunaˈeri, sulia
kwaisuˈusiˈanga sa Jesus Christ ˈani non-
nina talana ana taˈi kaidaˈi goˈo, ma ka
noaˈa laˈu ta foˈosi ˈani nonina ana ruana
kaidaˈi.
11 Ma na fata abu Jiu ki kira ˈidufaˈi
ruˈu ˈi saena Luma Abu sulia asoa ki,

✡ **10:7** Sam 40:6-8

ma kira ka sasia na raoˈa kira ˈani
kwaisuˈusiˈanga ana kaidaˈi ˈoro ki. Bore
ma na kwaisuˈusiˈanga neˈeri ki, noaˈa
kira kasi bolo fuana lafulana na taˈangaˈa
ngwae ki.
12 Ma sa Jesus Christ neˈe, nia kwatea
kwaisuˈusiˈanga nia ana taˈi kaidaˈi goˈo
fuana lafulana na taˈangaˈa ki. Ma nia
kasi oga ke kwatea laˈu ta kwaisuˈusiˈanga
ana ta kaidaˈi matamata. Ma ana kaidaˈi
nia ka kwatea naˈa kwaisuˈusiˈanga nia ka
sui, nia ka tua ˈi bali ˈoloˈolo ana God, sulia
na raoˈa nia fuana na kwaisuˈusiˈanga ka
sui naˈa.
13 Ma sa Jesus Christ ke tua goˈo ˈana
ˈi neˈeri, ma nia ka kwaimasi ana kaidaˈi
neˈe God ke baˈa fuˈa ka liufia na malimae
nia ki.
14 Aia, sulia taˈi kwaisuˈusiˈanga neˈeri,
nia ka lafua naˈa taˈangaˈa kia ki, ma nia
kwate ma kulu ka saga tua tua firi.
15 Ma na Anoˈi ru Abu nia fata laˈu sulia
na ru neˈeri ki ka ˈuri,
16 “Nauˈa na Aofia, ma saena asoa neˈe
ke baˈa dao maˈi, nai baˈa alua ta
fau alangaˈinga faolu fuada fuana
faˈamaurilada ˈuri:
Nai baˈa alua na taki nau ki ˈi saena man-
atada, ma nai baˈa keresia saena
maurilada.”✡
17 Ma na Anoˈi ru Abu ka fata laˈu ˈuri,
“Na roraˈa kira ki ma na abula taˈangaˈa
kira ki, nai baˈa rufuanata ani, ma
noaˈa nau kusi manata laˈu toˈo
ani.”✡

18 Aia, kaidaˈi God ka rufuanata naˈa
ana taˈangaˈa, noaˈa kasi bolo fuana na
kwatelana laˈu ta kwaisuˈusiˈanga fuana
lafulana taˈangaˈa ki.

Kuke dau ngasi ana fitoˈonga kulu ana God

19 Ngwaefuta nau kina, sulia na maelana
sa Jesus, kulu saiana kuke leka nonираˈa
fuana ruˈungaˈa saena “kula abu liu.”
20 Sulia sa Jesus nia saungaˈinia na tala
faolu fuaka fuana lekaˈa maˈi siana God,
fasi ˈiri kuke mauri firi faˈinia. Nia sasi
ˈunaˈeri ˈania na kwaisuˈusiˈanga ˈani
nonina.
21 Kulu toˈo naˈa ana taˈi ˈingataˈi fata
abu leˈa liu neˈe gwaungaˈi fafia ngwae
God ki.
22 Ma sulia ru neˈeri ki, kuke dao siana
God faˈinia na foˈongaˈa neˈe mamana,
ma na faˈamamanaˈanga neˈe ngasi, ma
na manataˈanga neˈe faolu, sulia kulu
saiana God faˈasikasika kia naˈa sulia
sa Jesus. Ma kuke siuabu logo fuana
faˈataˈilana God neˈe faˈasikasika kulu
naˈa.
23 Kulu saea fuana ngwae ki neˈe kulu
manata kwaimasi ana God. Ma kuke
dau ngasi ana fitoˈonga ˈuana na ru ba
God nia fata alangaˈi ˈani fuaka ki, sulia
kulu saiana nia ke baˈa faˈamamana na
fatalana.
24 Ma kulu ke manata sulia na kwaio-
gai ˈanga kia kwailiu, fasi ˈiri kuke
kwaiˈafi aka kwailiu, ma kuke faˈataˈinia
na alafeˈanga fuaka kwailiu ˈani ru leˈa
neˈe kulu sasiˈi ki.
25 Aia, ma noaˈa kulu kasi tua faˈasia na
fikuˈa faˈinia foˈosilana God, diˈia ti ngwae
neˈe kira sasia. Bore ma kuke fiku fasi ˈiri
kuke radu kulu kwailiu, sulia kulu saiana
na asoa ana olilana maˈi na Aofia sa Jesus
nia karangi naˈa.

26 Diˈia kulu saiana ka sui naˈa na
faˈamanataˈanga mamana ki, ma diˈia
kulu inaˈu goˈo ˈakulu ana sasilana ru
taˈa ki, tama noaˈa ta kwaisuˈusiˈanga kasi
bolo goˈo faˈinia lafulana roraˈa kia ki.
27 Ma diˈia ta ngwae sasi ˈunaˈeri, nia
ka maˈu sulia nia masia naˈa na mata-
langaˈinga doe, ma na mafula ˈakoˈako
neˈe God ke baˈa faˈalia ˈani sa tai faˈida
neˈe kira tataˈe saulia niaˈa.
28 Ma ana kaidaˈi ba sui, sa tai neˈe ka
aburongo goˈo ˈana ana na taki sa Moses
ki, ma diˈia ta uulu ngwae nama ta ro
ngwae ka fata faˈamamana neˈe ngwae
neˈeri rora, noaˈa kira kasi manataia, kika
saungia goˈo.
29 Ma diˈia ka ˈunaˈeri fuana taki sa
Moses ki, na kwaˈikwaˈinga neˈe doe ka
tasa fuana sa tai neˈe ˈaila ˈania na Ngela
God ˈi taˈena. Sulia na abulalana na ngwae
ˈunaˈeri nia faˈataˈinia neˈe nia fia fasi na
maelana sa Jesus Christ noaˈa kasi ˈinotoˈa
goˈo, ma nia fia fasi na fau alangaˈi faolu
neˈe totolia ka faˈasikasika nia, noaˈa kasi
ˈinotoˈa logo. Aia, na ngwae ˈunaˈeri nia
fata faˈalia na Anoˈi ru Abu neˈe kwaiˈofe
ana niaˈa.
30 Sulia kulu saiana God ba fata ˈuri,
“Nai baˈa duˈu, nau naˈa neˈe nai kwatea
matalangaˈinga fuana ngwae ki, osiˈana
na abula taˈangaˈa kira ki.” Ma na
Kerekereˈa Abu ka fata laˈu ˈuri, “Na Aofia
ke baˈa matalangaˈinia na ngwae nia ki.”
31 Si diˈia na God mauri nia dau fafia ta
ngwae fuana matalangaˈilana, na ngwae
neˈeri ke baˈa maˈu liu.

32 Ma muke manata toˈona kaidaˈi ˈato
ˈoro ba kamu ruˈu ˈi saena ki, kaidaˈi
kamu eta toˈo ana madakolaˈanga sa
Christ.

✡ **10:16** Jeremaea 31:33 ✡ **10:17** Jeremaea 31:34

33 Kira faˈafii kamu, ma kira ka fata
siaraˈi kamu maana ngwae ˈoro ki. Ma
ana ti kaidaˈi, kamu ka maˈudi fuana
ˈadoˈa faˈinia na ngwae kwaima kamu ki
neˈe ti ngwae kira faˈafii kira ˈunaˈeri.
34 Aia, ma ana kaidaˈi kira alu ngwae
faˈamamana ki saena luma ni lokafo,
muka manataida, ma muka ˈafida. Ma
muka saeleˈa goˈo amuˈa ana kaidaˈi ng-
wae ki kira laua na toˈoruˈa kamu ki
taˈifau, sulia kamu saiana muka toˈo laˈu
ana toˈoruˈa leˈa ka tasa ki neˈe nia tuatua
firi ˈi langi.
35 Duˈungana ˈunaˈeri, noaˈa kamu kasi
maˈu. Si diˈia muke faˈamamana ngan-
gata ana God, muke baˈa ngalia na kwa-
iaraˈa nia fuamuˈa neˈe leˈa ka tasa.
36 Muke toˈo ana mabetauˈa, fasi ˈiri
muke sasi sulia kwaiogai ˈanga God,
ma muke ngalia naˈa ru neˈe nia fata
alangaˈinia fuamuˈa ki.
37 Osiˈana na Kerekereˈa Abu ba fata
ˈuri,
“Karangi nia ke baˈa leka maˈi, ma nia
noaˈa kasi tau naˈa.
38 Ma na ngwae saga nau ki, kike baˈa
faˈamamana ma kike mauri.
Bore ma diˈia sa tai bore ada neˈe oli faˈi
buri sulia kira maˈu, noaˈa nau kusi
saeleˈa goˈo faˈinida.”✡
39 Bore ma kulu noaˈa kasi diˈia na ngwae
neˈe kira ngalia kwaˈikwaˈinga sulia kira
leka tau ˈunaˈeri. Kulu faˈamamana ana
God, ma nia ka faˈamauri kia.

11

Kulu fitoˈo ana God ke fulia fata alangaˈinga nia

1 Diˈia kulu fitoˈo ana God, kulu saiana
kuke baˈa ngalia ru leˈa ki neˈe kulu
kwaimasi ana faˈasia niaˈa, sui bore ˈana
kulu noaˈa kasi lisida ˈua.
2 Aia, ma na ngwae ˈua ki ˈi naˈo maˈi,
God alafafida sulia na fitoˈonga kira ana
niaˈa.
3 Sulia na fitoˈonga kulu ki, kulu saiana
God nia saungaˈinia na ru ki taˈifau ˈani
fata totongaˈinga nia. Na ru ki taˈifau neˈe
kulu lisia, kira ˈita maˈi faˈasia na ru neˈe
noaˈa kulu kasi lisiˈi ki.
4 Sa Abel ba fitoˈo ana God, ma nia ka
kwatea na kwaisuˈusiˈanga nia fuana God
neˈe leˈa ka liufia na kwaisuˈusiˈanga neˈe
sa Kein kwatea. Ma sulia na fitoˈonga sa
Abel, God ka saea nia ˈoloˈolo, sulia God
alafafia na kwateˈa nia ki. Osiˈana sa Abel
fitoˈo ana God, na ru neˈe nia sasiˈi ka
faˈamanata kia ˈua, sui bore ˈana nia ka
mae naˈa.
5 Ma sa Enok ka fitoˈo ana God, ma noaˈa
nia kasi mae, sulia God ngalia ˈuana ˈi
langi, ma noaˈa ta ngwae ˈi ano kasi lisia
laˈu sa Enok. Ma na Kerekereˈa Abu ka
saea God saeleˈa liu sulia sa Enok, ma God
fiˈi ngalia ˈuana ˈi langi.
6 Diˈia ta ngwae noaˈa kasi fitoˈo ana
God, noaˈa liu God ka saeleˈa fafia. Sulia
sa tai neˈe leka maˈi siana God, nia ka
fitoˈo nama neˈe God tua ma ka faˈaleˈa
na ngwae neˈe kira leka maˈi siana ki.
7 Ma sa Noa fitoˈo ana God, ma nia ka
roˈosulia na fata totongaˈinga God ki fuana
sulia na igoigo neˈe ke baˈa dao maˈi. Nia
ka faˈamamana, sui bore ˈana nia kasi
lisia ˈua na igoigo neˈeri. Nia ka roˈosulia
God, ma ka saungaˈinia taˈi faka doe. Ma
kaidaˈi neˈe kafo doe ka fungu maˈi, nia
faˈinia na ngwae nia ki kira ka mauri. Ma
kaidaˈi nia sasi ˈunaˈeri, nia ka faˈataˈinia
neˈe ngwae matamata ki kira taˈa ma kika
totolia ngalilana na kwaˈikwaˈinga God.
Ma God ka saea sa Noa nia ˈoloˈolo sulia
na fitoˈonga nia.
8 Ma sa Abraham fitoˈo ana God, ma nia
ka roˈosulia na fatalana. God baˈea nia ka
leka faˈasia maˈe fanoa nia ˈuana ta abaˈi
kula matamata laˈu ana kula neˈe God fata
alangaˈi ˈani fasi ˈiri ka kwatea fuana. Nia
neˈe sa Abraham ka faˈasia fanoa nia, sui
bore ˈana noaˈa nia kasi sai ˈua ana ˈi faˈi
neˈe nia leka ˈuana.
9 Ma kaidaˈi nia ka dao ana abaˈi kula
neˈe God fata alangaˈi ˈani, nia ka tua diˈia
na ngwae kwaita ana abaˈi kula neˈeri, ma
nia ka tua goˈo ˈana saena babala. Nia ka
ˈunaˈeri logo ana ngela nia sa Aesak, ma
koˈo nia sa Jakob. Kera sai logo ana na
fata alangaˈinga neˈe God saea fuana sa
Abraham nia teo logo fuadaroˈo.
10 Sa Abraham tua ˈunaˈeri, osiˈana
nia kwaimasi ana fanoa leˈa neˈe God
saungaˈinia ˈi langi neˈe teoteo firi ma
noaˈa kasi sui.
11 Ma sulia na fitoˈonga, sa Abraham
bolo faˈinia nia ka toˈo ana ngela, sui bore
ˈana nia ka ngwaro, ma na ˈafe nia ˈi Sera
ka ˈabaraˈa logo. Ma kera ka toˈo ana
ngela, sulia kera fitoˈo ana God ke baˈa
faˈamamana na fata alangaˈinga nia.
12 Bore ˈana sa Abraham ka ngwaro
ma leleka karangi ka mae, kera toˈo ana
kwalafa ˈoro liu ki. Kira ˈoro ka diˈia
na bulubulu ki saena mamanga, ma na
one ˈi ninimani asi neˈe noaˈa kasi totolia
toˈomaˈilana.
13 Aia, na ngwae neˈeri ki kira fitoˈo ana
God, ma kira ka eta mae sui mala kira ka
fiˈi ngalia ru ki taˈifau neˈe God nia fata
alangaˈi ˈani fuada. Ma kira ka manata

✡ **10:38** Habakuk 2:3-4

sulia na ru neˈe God nia fata alangaˈi ˈania ki, ma kira ka saiana kike baˈa ngalia ana kaidaˈi matamata. Ma kira ka saea logo na fanoa neˈe kira toˈo ana, noaˈa laˈu na fanoa kira, sulia na fanoa mamana kira neˈe nia maˈi ˈi langi.

14 Aia, ma na ngwae neˈe kira fata ˈunaˈeri ki, kira faˈataˈinia neˈe kira kwaimasi ana na fanoa mamana kira.

15 Ma sa Abraham ma na ngwae neˈeri ki logo noaˈa kasi manata naˈa ˈuana na fanoa kira ba kira leka faˈasia. Si diˈia nia ˈunaˈeri, nia bolo goˈo ˈana fuada ˈuana oliˈa ˈi neˈeri.

16 Bore ma, kira ka lulu ˈuana na fanoa leˈa liufia na fanoa ba kira faˈasia, sulia kira kwaimasi ˈuana na fanoa kira ˈi langi. Sulia na ru neˈeri, God ka saeleˈa ana kaidaˈi kira saea niaˈa ˈani God kira, sulia nia sasi akaˈu taˈifau naˈa ana fanoa ni tuaˈa boborida maˈi ˈi langi.

17-18 Kulu saiana God nia fata alangaˈi fuana sa Abraham, sulia na ngela nia sa Aesak neˈe na kwalafa nia ke baˈa ˈoro liu. Ma ana kaidaˈi God ka ilitoˈona na fitoˈonga sa Abraham, nia ka saea fuana ka saungia sa Aesak fuana kwaisuˈusiˈanga. Ma na fitoˈonga sa Abraham ka ngasingasiˈa fafona na fata alangaˈinga God fuana, ma nia ka sasi akaˈu fuana saungilana ngela mutaˈi nia sa Aesak ˈiri nia ka kwaisuˈusi ˈania.

19 Sa Abraham sasi ˈunaˈeri osiˈana nia fia fasi diˈia sa Aesak ka mae, God saiana ka taˈe nia faˈasia maeˈa. Ma ka ˈunaˈeri nia diˈia God taˈea sa Aesak faˈasia maeˈa mamana.

20 Sa Aesak logo, sulia na fitoˈonga nia ana God, nia ka faˈaleˈa na ro ngela nia ki sa Jakob faˈinia sa Esau, ma ka faˈarongo ˈani tae neˈe ke baˈa dao maˈi fuadaroˈo.

21 Ma sa Jakob logo, sulia na fitoˈonga nia, nia ka faˈaleˈa na ngela ngwane sa Josef ki ana kaidaˈi sa Jakob tua naˈa fuana maelana. Ma nia ka uu oro oro sulia faˈi kuba nia, ma ka foˈosia God.

22 Ma sa Josef logo, sulia na fitoˈonga nia, ana kaidaˈi nia tua naˈa masia na maelana, nia fata ka saea fuuˈi ngwae Israel kira ke baˈa leka faˈasia fanoa ˈi Ejipt. Ma nia ka baˈeda logo ana kaidaˈi neˈeri, kaidaˈi kira ka leka, kira ka ngalia logo na sulina faˈinida.

23 Aia, na maˈa sa Moses logo faˈinia teˈa nia, kera fitoˈo ana God. Sui bore ˈana na ngwae tatalafaˈa ˈi Ejipt ka fata totongaˈi kike saungida kala ngela ngwane Jiu ki taˈifau, kera kasi maˈu goˈo. Ma kaidaˈi sa Moses futa ana, kera ka sofongaˈinia sulia uulu madamo ki, fasi ˈiri kira kasi saungia, sulia na ngela neˈeri lisilana leˈa liu.

24 Ma sa Moses ka fitoˈo ana God logo. Ma kaidaˈi nia doe maˈi, nia ˈaila ˈani neˈe kira saea niaˈa ˈania na ngela kini sariˈi sa Fero neˈe sarea.

25 Ma sa Moses ka oga nonifii ˈanga faˈinia na ngwae God ki, faˈasia na tuaˈa saeleˈa ˈani taˈangaˈa neˈe noaˈa kasi tau goˈo.

26 Ma nia ka manata fasi nia leˈa fuana faˈakaisilana osiˈana na fitoˈonga nia ana na Christ neˈe God ke baˈa kwatea maˈi. Ma noaˈa nia kasi manata sulia na toˈoruˈa doe neˈe nia ngalia ˈi Ejipt. Sulia nia masia naˈa ru leˈa ki neˈe God ke baˈa kwatea fuana ana kaidaˈi nia ˈua maˈi.

27 Ma sulia na fitoˈonga sa Moses, nia ka leka faˈasia ˈi Ejipt. Ma noaˈa nia kasi maˈu goˈo ˈani saetaˈanga na ngwae tatalafaˈa ˈi Ejipt. Nia diˈia sa Moses lisia God neˈe noaˈa ta ngwae kasi saiana lisilana. ˈUnaˈeri, sa Moses nia ka leka nama.

28 Ma sulia na fitoˈonga sa Moses, nia ka saea fuana fuuˈi ngwae Israel kira leka sulia na fafangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, ma kira ka namulia na sina maa ana luma kira ki ˈani ˈabuna kala sipsip, fasi ˈiri na ˈainsel neˈe God kwatea maˈi noaˈa kasi saungia na faˈinaˈonaˈo ngela ngwane kira ki, ma ka daofaˈi liu faˈasia na luma kira ki.

29 Ma sulia na fitoˈonga fuuˈi ngwae Israel, nia kwate ma kira ka totolia toˈo folo ˈanga ana Asi Meo. Sulia God kulaa na kafo ˈiri kika leka diˈia kira fali fafona ano langalanga. Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ˈi Ejipt ki kira lalida kwau, kira ka kwaˈu kika ka mae taˈifau, sulia God sasia na asi doe neˈe ka fungu laˈu maˈi fafida.

30 Aia, fuuˈi ngwae Israel fitoˈo ana God. Ma ana kaidaˈi kira dao ana fanoa ˈi Jeriko, kira ka liu kalia na faˈi labu neˈeri sulia fiu asoa ki, sui God ka ofota naˈa faˈi labu neˈeri ˈi ano.

31 Ma taˈi kini ˈusu neˈe tua saena fanoa neˈe ˈi Jeriko, na satana ˈi Rahab, nia na kini fitoˈo ana God. Sulia ana kaidaˈi ro ngwae neˈe sa Josua asungaˈinidaroˈo maˈi, kera leka ago maˈi fuana lisilana ngasingasiˈanga ana fanoa neˈeri, ˈi Rahab ka ˈafi keroˈa. Sui, noaˈa kira kasi saungia ˈi Rahab, ana kaidaˈi neˈe fuuˈi ngwae Israel kira sau taˈifau ana ngwae neˈe kira aburongo ana God.

32 Ma nai mango basi ˈunaˈeri ana na alaˈanga neˈe, sulia noaˈa naisi toˈo naˈa ana ta kaidaˈi fuana fataˈa laˈu sulia na fitoˈonga na ngwae diˈia sa Gideon, sa Barak, sa Samson, sa Jefta, sa David, sa Samuel, ma na profet ki.

33 Sulia kira fitoˈo ana God, ma ti ai ada kira fuˈa ka liufia ngwae ˈoro ana fuˈanga

saena fanoa doe ki. Ma ti ngwae ada kira
sasia ru saga ki, ma kira ka ngalia naˈa tae
ki neˈe God nia fata alangaˈi ˈania. Ma ti ai
ada ana kaidaˈi kira tua karangia na lion
ki, ma noaˈa ta lion kasi ˈaleda goˈo.
34 Ma ti ai ada laˈu, kira fitoˈo ana God,
ma na mafula ˈakoˈako doe kasi duˈafida
goˈo. Ma ti ai ada laˈu, na malimae kira ki
noaˈa kira kasi bolo fuana saungilada. Ti
ai ada, sui bore ˈana kira ka ngwataˈutaˈu,
God faˈangasingasida laˈu. Sui, kira ka
lalida na fuani oro matamata ki.
35 Ma ti kini ˈi naˈo maˈi, kira fitoˈo ana
God, ma na ngela kira ki neˈe mae, kira ka
mauri laˈu.
Aia, ma ti ngwae laˈu neˈe kira fitoˈo
ana God maˈi ˈi naˈo ki, ma na malimae
kira nangasida naˈa fuana maeˈa. Bore ma
noaˈa kira kasi oga goˈo tafiˈa faˈasia non-
ifiiˈanga neˈeri, duˈungana kira sai leˈa
ana neˈe kike baˈa tataˈe faˈasia maeˈa
ˈuana mauriˈa mamana.
36 Ti ai ada, na malimae kira ki kira faˈa
ˈekeda ma kira ka nangasida. Ma ti ai ada
kira ka firi fafida ˈani sene ki ma kira ka
alu kira saena luma ni lokafo.
37 Ti ai ada logo, kira ˈuilaˈi fauda leleka
kira ka mae. Ma ti ngwae laˈu kira folosida
ˈani ro afu ru ˈanga. Ma ti ai ada kika
saungida ˈani sele ni ofoˈa ki, osiˈana na
fitoˈonga kira. Ma ti ai ada, kira ka toro
ˈani na ˈuˈuila sipsip faˈinia nanigot, sulia
kira dalaˈa liu mala. Ma na malimae kira
ki ka faˈalida ma kira ka faˈakaisida.
38 Ma na ngwae saena magalia neˈe
noaˈa kira kasi totolia naˈa tuaˈa kwailiu
faˈinida ngwae saga neˈeri ki. Ma ti ngwae
ada kira faˈasia naˈa luma kira ki, kira ka
liu kwailiu goˈo ˈada diˈia na ngwae noaˈa
kira kasi toˈo ana ta fanoa. Kira ka tua ˈi
saena abaˈi kula kwasi ki, ma gwauna na
ua ki, ma saena faoda ki, ma kilu saena
ano ki.
39 Aia, God ka saeleˈa liu fafia na ngwae
neˈeri ki, sulia na fitoˈonga kira, bore ma
kira kasi ngalia ru ki taˈifau neˈe God nia
fata alangaˈi ˈani fuada,
40 sulia God manata sulia ru leˈa ki tua
bobori kulu ˈua. Nia oga ngwae neˈeri
ki kira ka tua masia ˈiri kuke ˈado logo
faˈinida, ana kaidaˈi nia ka kwatea naˈa
ru leˈa ki neˈe nia fata alangaˈi niˈi.

12

God na Maˈa kia

1 Aia, ma na ngwae ˈoro neˈe kira
faˈamamana ana God ˈunaˈeri ki, nia diˈia
kira tua faˈi kulu ana kaidaˈi neˈe, ma kira
ka lialia ˈuana tae neˈe kulu sasiˈi. Nia
neˈe kuke danga faˈiburi naˈa ˈani ru ki
taˈifau neˈe faˈadole kia, ma na taˈangaˈa
neˈe dau bibi aka ki. Sulia kulu diˈia na
ngwae neˈe kira lalili ana masaˈa doe. Ma
kuke lalili ngasingasiˈa, leleka kuka dao
ana kula kuke faˈasuia ana.
2 Ma kaidaˈi kulu lalili ˈunaˈeri, kuke
alu maakulu ana sa Jesus, sulia niaˈa neˈe
gwalona na fitoˈonga kia ki. Nia maˈudi
ka mae ana ˈai rara folo. Ma noaˈa nia
kasi manata sulia na ˈekeˈa ana maeˈa
ˈunaˈeri, osiˈana nia saiana nia ke baˈa
toˈo ana saeleˈanga ˈi buri. Ma ana kaidaˈi
neˈe, nia tua naˈa ˈi bali ˈoloˈolo ana God,
na kula ni ˈinotoˈanga.
3 Muke manata toˈona na ˈafitaˈiˈanga
ba kira sasiˈi ana sa Jesus ana kaidaˈi
neˈe ngwae taˈa ki kira siaraˈi nia.
ˈUnaˈeri, noaˈa manatamuˈa kasi dudu
ana fitoˈonga kamu ki.
4 Muke suˈute fuana fuˈalilana falafala
ana taˈangaˈa. Bore ma ta ngwae au-
mulu noaˈa ˈiri mae ˈua ana fuˈalilana
taˈangaˈa.
5 Ma noaˈa kamu kasi manata bura ˈani
na alaˈanga ni kwairaduˈanga ba God saea
fuamuˈa na ngela nia ki, ba ˈuri,
“Ngela nau ˈae, ˈoko fafarongo leˈa kaidaˈi
na Aofia ka balufia ˈoe.
Ma kaidaˈi nia ka faˈamanata ˈoe, na
manatalamu kasi dudu.
6 Sulia na Aofia ka balufia na ngwae neˈe
nia alafe fuada ki.
Ma nia ka kwatea kwaˈikwaˈinga fuana
ngwae neˈe nia alafafida fasi kira na
ngela nia ki.”✡
7 Muke uu ngasi, ma muke alaˈania God
ka faˈasaga kamu, osiˈana ru neˈeri nia
faˈataˈinia neˈe God nia tagi suli kamu, ka
diˈia naˈa ta maˈa.
8 God saiana ka faˈasaga ngela nia ki
taˈifau. Ma si diˈia noaˈa nia kasi faˈasaga
ˈoe, tama ˈaeˈo noaˈa laˈu ngela mamana
nia.
9 Ma ana kaidaˈi neˈe maˈa kia ki ˈi neˈe
saena magalia neˈe, kira faˈasaga kia, ma
kuke fuˈusi doe ada. Ka ˈunaˈeri logo,
kuke alaˈania na Maˈa kia ˈi langi ke
faˈasaga kia, ma kuke toˈo ana mauriˈa
firi.
10 Aia, na maˈa kia ki saena magalia
neˈe, kira faˈasaga kia sulia kaidaˈi tiˈitiˈi
goˈo, sulia na falafala neˈe kira saiana nia
leˈa. Ma God faˈasaga kia ˈiri nia ka ˈafi
kia, ma nia faˈasaga kia fasi ˈiri kulu ka
tua ˈoloˈolo logo diˈia niaˈa.
11 Ma ana kaidaˈi kira faˈasaga kia,
kuke kwaimanatai sulia nia fii kia. Bore
ma ˈi buri ˈana faˈasagaˈa, kulu saiana
kuke baˈa toˈo ana aroaroˈanga sulia na
abulalaka ke baˈa saga.

✡ **12:6** Job 5:17; Provebs 3:11, 12

Na faˈamanataˈanga fuana ˈafilana ngwae faˈamamana ki

12 Ta neˈe, muke uu ngasi, ma muke dau
ngangata ana faˈamamanaˈanga kamu.
13 Ma muke leka sulia na tala saga,
fasi ˈiri na ngwae neˈe faˈamamanalada
ngwataˈutaˈu, kira kasi faidanga ˈani
faˈamamanaˈanga kira, bore ma na
faˈamamanaˈanga kira ki ka ngasingasiˈa.
14 Muke iliili ˈuana tuaˈa ˈani aroaro
ˈanga faˈinia ngwae ki taˈifau. Ma muke
sasi ngangata ˈiri na abulaˈanga kamu ki
ka saga taˈifau. Diˈia na maurilaka noaˈa
kasi saga, nia ˈafitaˈi kuke lisia na Aofia.
15 Muke sasi ngangata fasi ˈiri noaˈa
ta ngwae amuˈa kasi ˈaila ˈania na
kwaiˈofeˈanga God. Ma noaˈa kamu
kasi alaˈania ta ngwae ka faˈalia na
faˈamamanaˈanga kamu ki, diˈia ta ˈai ba
toˈo ˈana fuaˈi ru lilinga ki ma ka faˈalia
naˈa ngwae ki.
16 Muke lialia leˈa fasi ˈiri noaˈa ta
ngwae ke kakabara ma kira kasi manata
doe ana God diˈia sa Esau. Sa Esau ka
foli ˈani na gwaˈi ngwaluda nia na ngela
ngwane ˈi naˈo ˈuana taˈi titiu ana fanga
goˈo.
17 Ma kulu saiana, ˈi buri ˈana neˈe nia
sasi ˈunaˈeri, sa Esau fiˈi oga maˈa nia ka
faˈaleˈa nia. Bore ma maˈa nia ka ˈaila
ˈania, ma ka faˈaleˈa lala na ngwaefuta
nia, sulia nia ˈafitaˈi naˈa fuana olitaˈilana
ru ki neˈe nia foli taˈifau naˈa ˈaniˈi, sui
bore ˈana nia ka gwafea maˈa nia ˈani na
angiˈa.
18 Na tala ˈuana daoˈa siana God neˈe
kulu leka sulia, noaˈa kasi usulia na tala
neˈe fuuˈi ngwae Israel ˈi naˈo. Sulia na
ru neˈe kira dao karangia ana, kira saiana
lisilana, ma kira ka saiana samaˈa toˈona.
Sulia ˈi neˈeri na faˈi ua ˈi Saenae neˈe
duˈa ˈani mafula, ma ka rodoˈa ˈi neˈeri,
ma na iru ka iru ngasingasiˈa.
19 Ma kira ka rongoa na lingana bungu,
ma na lingana akoˈa doe God. Ma ana
kaidaˈi ngwae neˈeri ki kira rongoa naˈa
linga ˈi ru neˈeri, kira ka maˈu, ma kira ka
amasia ana ˈiri nia kasi alaˈa laˈu.
20 Sulia kira maˈu liu ˈani alaˈanga God
ba ˈuri, “Diˈia ta ngwae nama ta ru mauri
ˈaeˈaela bore ˈana neˈe sama toˈona faˈi
ua neˈe, muke ˈuilaˈi fauna leleka nia ka
mae.”✡
21 Ma sulia na ru neˈe kira lisida ki ana
kaidaˈi neˈeri nia kwaifaˈamaˈui liu, sa
Moses bore ka saea, “Nau ku maˈu ma ku
lebelebe naˈa.”✡
22 Ma kaidaˈi neˈe, kulu noaˈa kasi dao
karangia naˈa ru ˈunaˈeri. Sulia kulu dao
naˈa ana ua ˈi Sion, na fanoa God neˈe
mauri, na fanoa doe ˈi Jerusalem ˈi langi.
Nia na kula neˈe fikulana moleˈe ˈainsel ki
kira tua ana.
23 Kulu fiku maˈi faˈinia na ngela etaeta
God ki neˈe kira saeleˈa liu, ma na satada
kira keresia maˈi ˈi langi. Ma kulu ka
dao naˈa siana God neˈe matalangaˈinia
ngwae ki taˈifau. Ma kulu ka dao logo
siana na mangoda ngwae leˈa ki neˈe God
faˈasagada.
24 Ma kulu ka dao siana sa Jesus, na ng-
wae neˈe saungaˈinia na fau alangaˈinga
faolu fuaka faˈinia God. Sulia na ˈabuna
neˈe igo, kuke baˈa ngalia na ru leˈa ki,
bore ma ˈabuna sa Abel noaˈa kasi kwatea
ru leˈa neˈeri ki.
25 Muke kwairoˈoi ana fatalana God.
Sulia na ngwae ba kira ˈaila ˈani kwairoˈoi
ˈanga ana God ana faˈi ua ˈi Saenae, kira
ngalia naˈa kwaˈikwaˈinga doe. ˈUnaˈeri
logo, diˈia kamu ka ˈaila ˈani na ngwae
neˈe alaˈa maˈi fuakulu faˈasia ˈi langi,
kamu ke baˈa ngalia na kwaˈikwaˈinga
logo.
26 Ka tau naˈa maˈi, na magalia neˈe
saola sulia na lingalingana fatalana God.
Sui ana kaidaˈi neˈe, nia ka fata alangaˈi
ka ˈuri, “Ta kaidaˈi laˈu, nai baˈa salonga
na magalia neˈe faˈinia ˈi langi logo.”✡
27 Ma na alaˈanga neˈeri, “ta kaidaˈi
laˈu” ka faˈataˈinia God ke baˈa salonga na
ru neˈe nia saungaˈinia ki, ma ka lafuda
taˈifau, fasi ˈiri na ru neˈe teo tari ki goˈo
neˈe ka ore.
28 Sulia kulu tua saena ˈInotoˈanga neˈe
babatoˈo firi, kuke baˈatafea God, ma
kuke faˈasaeleˈa God ˈani foˈosilana ma
faˈataˈilana faˈadoeˈa.
29 Sulia God kia, nia saiana faˈalilana na
ngwae ki ˈani mafula.

13

Falafala neˈe faˈasaeleˈa God

1 Kamuˈa na bara ngwae asina goˈo ana
sa Christ, muke uu ngasi ˈani alafeˈanga
fuamuˈa kwailiu.
2 Noaˈa kamu kasi manata bura ˈani na
kwalolana na ngwae dao ki. Sulia ti ngwae
kira kwaloa ngwae ki saena luma kira,
bore ma kira kasi saiana neˈe ngwae ba
kiri ˈainsel ki lala.✡
3 Aia, kamu kasi manata bura logo ˈani
ngwae neˈe kira tua saena luma ni lokafo
ki. Muke tagi leˈa sulida, diˈia neˈe kamu
tua faˈinida saena luma ni lokafo. Ma
muke ˈafia logo na ngwae neˈe kira toˈo
ana ˈafitaˈiˈanga ki, diˈia neˈe kamu toˈo
logo ana ˈafitaˈiˈanga faˈinida.

✡ **12:20** Eksodas 19:12-13 ✡ **12:21** Diutronomi 9:19 ✡ **12:26** Hagae 2:6 ✡ **13:2** Jenesis 18:1-8; 19:1-3

4 Aia, nia ka leˈa fuamuˈa taˈifau muke
faˈadoea na tua fikuˈa ana araˈinga. Muke
tua mamana fuana araˈi kamu ki ma
ˈafe kamu ki. Sulia God ke baˈa kwatea
kwaˈikwaˈinga fuana sa tai neˈe abulalana
bulibuli ma ka kakabara ana ˈusuˈa.
5 Aia, muke aloge faˈasia ogalana na
mani ˈoro. Ma muke saeleˈa ana tae ki
neˈe kamu toˈo ani. Sulia God ba saea,
“Noaˈa nau kusi leka faˈasi kamu, ma
noaˈa nau kusi ˈaila ˈani kamu.”
6 Duˈungana ˈunaˈeri, kuke fata non-
iraˈa ˈuri, “Na Aofia naˈa neˈe ngwae
kwaiˈafi nau. Duˈungana neˈe, nau noaˈa
kusi maˈungia ta tae neˈe ngwae ki sasia
aku.”
7 Noaˈa kamu kasi manata bura laˈu
ˈani ngwae ˈaˈana kamu ki neˈe kira
faˈamanata kamu ka sui naˈa ˈani fatalana
God. Muke manata sulia na mauriˈa leˈa
kira ki faˈinia na maelada. Ma muke sasi
sulia na fitoˈonga kira ki.
8 Sa Jesus Christ tua tua kasi rokisi. Nia
bolo goˈo ˈana diˈia ˈi roˈoki, ma ˈi taˈena,
ma na kaidaˈi neˈe kasi dao ˈua.
9 Ma muke tua faˈasia faˈamamanalana
na faˈamanataˈanga matamata ki neˈe
noaˈa kasi mamana. Kwaiˈofeˈanga God
fuaka neˈe faˈangasingasia na maurilaka.
ˈUnaˈeri neˈe ka kwaiˈafi aka, bore ma
roˈongaˈa sulia na taki ana fanga ki, noaˈa
kasi kwaiˈafi goˈo aka.
10 Bore ma ngwae neˈe kira ˈidufaˈi
donga taki Jiu ki ana kwaisuˈusiˈanga,
noaˈa kira kasi toˈo ana ta ngasingasiˈanga
fuana ngalilana ru leˈa ki neˈe leka maˈi
faˈasia kwaisuˈusiˈanga ana sa Christ.
11 Kamu saiana, kaidaˈi neˈe fuuˈi
ngwae Israel kira kwatea kwaisuˈusiˈanga
osiˈana kira oga na faˈasikasikalada
faˈasia na taˈangaˈa kira ki, na ˈingataˈi
fata abu ka ngalia maˈi na ˈabu na ru
mauri ˈaeˈaela ki ˈi saena na Luma Abu
ana “kula abu liu.” Aia ma na noniˈi ru
ki neˈe kira foˈosi ˈani, kira ka duˈafia ˈi
maa faˈasia saena fanoa.
12 Ma nia neˈe kwate ma sa Jesus bore
ka mae logo ˈi maa iila fanoa ˈi Jerusalem,
fasi ˈiri ka faˈasikasika na ngwae faˈasia
na taˈangaˈa kira ki ˈani na ˈabuna.
13 Ta neˈe alu kuke leka logo ˈi maa iila
fanoa ˈi Jerusalem fasi ˈiri kika faˈa ˈeke
kia diˈia kira sasia ana sa Jesus.
14 Sulia saena magalia neˈe, noaˈa kulu
kasi toˈo ana ta fanoa neˈe tua tua firi.
Bore ma kulu kwaimasi ana na fanoa ˈi
langi neˈe ke baˈa dao maˈi.
15 Nia neˈe, kuke baˈatafea God ana
kaidaˈi ki taˈifau. Na baˈatafeˈanga neˈeri,
niaˈa na kwaisuˈusiˈanga kulu ˈuana God
sulia sa Jesus neˈe kulu saea ˈani na Aofia
kia.
16 Noaˈa kamu kasi manata bura ˈani
sasi leˈangaˈa ma na kwaiˈafiˈanga amuˈa
kwai liu. Sulia na abulaˈanga ˈunaˈeri
neˈe nia diˈia na kwaisuˈusiˈanga logo
neˈe God saeleˈa fafia.
17 Muke roˈosulia na faˈinaˈonaˈo kamu
ki. Kira lia sulia na mangomuˈa, ma kike
baˈa fulaˈinia raoˈa kira ki fuana God. Ma
diˈia kamu roˈosulia na alaˈanga kira ki,
kira ke saeleˈa liu fafia na raoˈa kira ki.
Ma diˈia noaˈa kamu kasi roˈo goˈo sulida,
kike baˈa kwaimanatai fafia na raoˈa kira
ki, ma ˈafitaˈi kike ˈafi kamu.
18 Ma muke inaˈu ana foˈongaˈa fuaimili.
Kaimili saiana neˈe noaˈa ta ru taˈa goˈo
saena abula lamiˈa, sulia kami sasi ˈuana
sasilana ru leˈa ki ana kaidaˈi ki taˈifau.
19 Ma nau ku gani kamu, muke foˈo
fuaku, ˈiri God ke olitaˈi ˈaliˈali maˈi aku
siaumulu.

Na foˈongaˈa

20 God taˈea na Aofia kia sa Jesus faˈasia
na maeˈa. Ma sulia na kwaisuˈusiˈanga sa
Jesus ˈani maelana, nia ka diˈia ta ngwae
neˈe lia sulia na sipsip nia ki. Ma God
ka saungaˈinia na fau alangaˈinga faolu
ˈani kwaisuˈusiˈanga sa Jesus. Ma na fau
alangaˈi ˈanga neˈeri noaˈa kasi sui.
21 Aia, nau ku foˈo fasi ˈiri God ana
aroaroˈanga ke baˈa kwatea na ru leˈa
ki taˈifau neˈe kamu boˈoboˈo ˈuani ˈiri
muke sasia kwaiogai ˈanga nia. Ma nau ku
foˈo logo ˈiri sa Jesus Christ ke ˈafi kamu,
ma muke fulia na ru ki neˈe God saeleˈa
fafiˈi. Ma kuke baˈatafea sa Jesus Christ
tua tua firi! ˈIu ke ˈunaˈeri.

Alaˈanga ˈisi

22 Ngwaefuta nau kina ˈae, nau ku
amasi kamu ˈiri muke fafarongo mabe
fuana alaˈanga ni kwairaduˈanga nau ki
fuamuˈa. Osiˈana na kerekereˈa nau,
noaˈa kasi keta goˈo.
23 Nau ku oga nai faˈarongo kamu ˈani
na ngwaefuta kulu sa Timoti nia ruˈu naˈa
ˈi maa faˈasia na luma ni lokafo. Diˈia nia
dao ˈaliˈali maˈi ˈi neˈe, nau ku baˈea faˈi
nau ana kaidaˈi nai leka kwau ana.
24 Muke kwatea alaˈanga leˈa kaimili
fuana ngwae faˈinaˈonaˈo kamu ki taˈifau,
ma fuada ngwae God ki taˈifau neˈe kira
tua faˈi kamu. Na ngwaefuta kia ki faˈasia
ˈi Itali, kira kwatea logo alaˈanga leˈa leˈa
kira ki fuamuˈa.
25 Nau ku foˈo fasi ˈiri God ke kwaiˈofe
amuˈa taˈifau.

Na Kerekereˈa Faˈasia Sa James

Sa James neˈe ngwae ˈoro ki fia fasi niaˈa na ngwaefuta sa Jesus neˈe raˈe maˈi ka ˈinotoˈa fuana Kristin ki ˈi Jerusalem. Kaidaˈi na ngwae Jiu ˈi Jerusalem ki kira saungia sa Stefen ka mae naˈa, Kristin ˈoro ki kira ka tafi, kika tua ana kula taˈifau saena magalia. (Lisia ana Acts 7:54—8:4.) Sa James nia tua buri goˈo ˈi Jerusalem. Saena kerekereˈa neˈe, sa James fata sulia ru ˈoro ki neˈe Kristin ki kike sasilaniˈi. Ru doe neˈe sa James nia keresia neˈe ngwae faˈamamana ki, noaˈa kira kasi saea goˈo neˈe fasi kira faˈamamana naˈa, bore ma kike sasia nama ru neˈe leka sulia liana God neˈe faˈataˈinia fitoˈolada. Na ngwae faˈamamana ki noaˈa kira kasi tua laˈu sulia saiˈi ru ˈanga taˈa ana magalia. Bore ma kike tua sulia liatoˈonga God faˈasia maˈi ˈi langi.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Bali ana faˈamamanalana God & 1:1-18
Bali fuana sasilana ru leˈa ki & 1:19—2:26
Bali ana alaˈalana ngwae & 3:1-18
Bali ana manataˈanga saena magalia & 4:1—5:6
Ru ˈisiˈisi sa James saeˈe fuana sasilani & 5:7-20

1 Nauˈa sa James na ngwae rao God ma sa Jesus Christ na Aofia. Na fata leˈaleˈa ˈanga nau ki fuamuˈa na ngwae God ki taˈifau, neˈe kamu tua takalo kwailiu ˈi saena na magalia.

Muke uu ngasi kaidaˈi kamu dao toˈona na ilitoˈonga fuana fuli ru roraˈa

2 Nau ku sae kamu ˈani na ngwaefuta nau ki osiˈana God naˈa neˈe Maˈa kia taˈifau. Kaidaˈi kamu dao toˈona na ilitoˈonga ˈoro matamata kwailiu ki, muke saeleˈa, ma muke manata sulia na ru neˈeri ke baˈa leˈa fuamuˈa.

3 Kaumulu saiana, kaidaˈi muke dao toˈona na ilitoˈonga, ma muke faˈamamana ngangata, tama na faˈamamanaˈanga kamu ke ngasingasiˈa liu.

4 Muke uu ngasi ˈunaˈeri fuana ˈisilana kaidaˈi, fasi ˈiri kamu na ngwae aliˈafu neˈe figolaˈa ki.

5 Bore ma diˈia ta ngwae amuˈa noaˈa kasi toˈo ana liatoˈonga fuana uuˈa saulia ilitoˈonga, nia ke gania God, ma God ke baˈa kwatea fuana. Sulia God ka saeleˈa liu fuana kwatelana maˈi ru ˈoro ki fuana ngwae ki taˈifau, ma nia noaˈa kasi silolongani goˈo ta ngwae neˈe gania.

6 Kaidaˈi ta ngwae nia gania God, nia ke fitoˈo nama ana God ma noaˈa kasi manata ruarua diˈia nia oga kwaiˈafiˈanga. Ma diˈia ta ngwae ka manata ruarua ˈunaˈeri, nia diˈia na nafo ana asi ba na iru irufia ma ka sakalangaˈinia.

7-8 Na ngwae ˈunaˈeri, nia toˈo ana ro lia ˈi ngwae ki ana abulalana taˈifau, sulia neˈe manatalana noaˈa kasi fautoˈo ana taˈi ru. Osiˈana nia ˈunaˈeri, nia kasi fia goˈo neˈe na Aofia ke kwatea ta ru fuana.

9-10 Ngwaefuta nau kina, sui bore ˈana ti ngwae amuˈa ka dalaˈa ma ti ngwae ka toˈoru, kamu taˈifau goˈo muke saeleˈa, osiˈana God faˈa ˈinotoˈa na ngwae dalaˈa ki, ma ka faˈatiˈitiˈi na ngwae toˈoru ki. Sui bore ˈana ta ngwae ka toˈoru ka doe, na ru ˈoro nia ki ke baˈa funu, diˈia na takana ˈai leˈa ki neˈe taka, niˈi ka tua goˈo sulia kala kaidaˈi dokodoko.

11 Ma kaidaˈi na sina taˈe maˈi ma ka sinafia na takana ˈai neˈeri ki, niˈi ka kuku, ma ka mae naˈa ˈada, ma niˈi ka ˈasi naˈa ˈi ano, ma na kwangalada ke baˈa sui logo ˈani. Ma nia ka ˈunaˈeri logo ana na ngwae toˈo ru, nia ke baˈa mae logo ana kaidaˈi nia ke sasia ta raoˈa ni toˈo maniˈa fuana talana.

Ilitoˈonga fuana taˈangaˈa noaˈa kasi leka maˈi faˈasia God

12 ˈOilakiˈa fuana na ngwae neˈe dao toˈona na ilitoˈonga ˈoro ma na faˈamamanaˈanga nia ka fau toˈo goˈo ˈana. Sulia, kaidaˈi neˈe ngwae faˈamamana ma ka suˈute saena na ilitoˈonga ki, God ke baˈa kwatea naˈa mauriˈa firi fuana. Na mauriˈa firi neˈeri, God eta fataˈa naˈa ˈania fuana na ngwae neˈe kira alafe fuana ki.

13 Nia noaˈa kasi leˈa fuana ta ngwae ka fia fasi God naˈa neˈe kwatea na ilitoˈonga fuana na sasilana ta ru neˈe taˈa. Noaˈa kasi leˈa neˈe nia ka manata ˈunaˈeri, sulia God ˈafitaˈi ka ilitoˈona ta ngwae fuana sasilana ta ru neˈe taˈa, ma ka ˈafitaˈi logo fuana ta ngwae neˈe ka ilitoˈona God fuana sasilana ta ru neˈe taˈa.

14 Na kwaiogaiˈanga taˈa ana ngwae talana neˈe ilitoˈo ana ma ka lalafia fuana fuli ru roraˈa.

15 Ma na kwaiogaiˈanga taˈa neˈeri ke baˈa doe ma nia ka alua ta ru neˈe taˈa liu. Ma kaidaˈi ru taˈa neˈeri ka doe, nia ke baˈa saungia ngwae ka mae.

16 Ta neˈe, ngwaefuta leˈa nau kina ˈae, noaˈa kamu kasi fia na ilitoˈonga fuana taˈangaˈa ˈita maˈi faˈasia God.

17 Sulia na ru leˈa ki taˈifau neˈe ˈita maˈi faˈasia God ˈi langi. Ma ka ˈafitaˈi fuana God ka rokisia na falafala nia ˈana talana. Sulia nia noaˈa kasi diˈia na ru ki ˈi lofana

salo neˈe nia saungaˈiniˈi kika rara maˈi, ma kira ka ˈidu, ma kira ka rokisi, ma kira ka rodoˈa.

18 God ka fili kia ma ka kwatea mauriˈa
firi fuaka ˈani alaˈanga mamana nia. Ma
ana na ru saungaˈiniˈi ki taˈifau, kuluˈa
ngwae neˈe leˈalana ru God naˈa.

Muke kwaloa ma muka roˈo sulia fatalana God

19 Ngwaefuta leˈa nau kina ˈae, muke
manata leˈa sulia na fatalaku neˈe ˈuri:
Muke noni maˈudi fuana na fafaron-
golana, ma noaˈa kamu kasi ˈaliˈali fuana
alaˈanga, ma noaˈa kamu kasi saetaˈa
ˈaliˈali.
20 Diˈia ta ngwae nia saetaˈa, ˈafitaˈi nia
ka fulia ta ru saga neˈe God oga.
21 Nia neˈe muke faidanga naˈa ˈania
sasilana na ru taˈa ki, ma muke kakari
alifaˈi faˈasia na taˈangaˈa kamu ki taˈifau.
Ma muke noni maˈudi fuana roˈongaˈa
sulia na fatalana God neˈe alua naˈa saena
na maurilamuˈa, ma ka totolia neˈe ke
faˈamauri kamu.
22 Noaˈa kamu kasi soke kamu talamuˈa,
sali kamu kata fia fasi neˈe rongolana goˈo
na fatalana God neˈe leˈa. Noaˈa kasi
ˈunaˈeri laˈu! Noaˈa kamu kasi fafarongoa
goˈo ˈamuˈa fatalana God, bore ma muke
roˈosulia na ru neˈe nia saeˈe ki logo.
23 Na ngwae neˈe nia rongoa goˈo ˈana
na alaˈanga neˈe ki, ma noaˈa kasi sasi
goˈo sulia na ru neˈe nia rongoˈi ki, nia
diˈia na ngwae neˈe lisia goˈo nununa
maana neˈe bulibuli saena taˈe iroiro.
24 Ma na ngwae neˈeri, ˈi buri ˈana neˈe
nia iro leˈa ana niaˈa talana, nia ka leka
naˈa ˈana, ma ka manata bura ˈaliˈali naˈa
ana maana lisilana faˈuta baniˈa.
25 Bore ma na ngwae neˈe maanunu leˈa
ana na taki God ki, ma noaˈa nia kasi
rongoa goˈo ˈana ma ka manata bura, ma
nia ka sasia ru neˈe na taki ki saea, God ke
baˈa faˈaleˈa ˈania na ru ki taˈifau neˈe nia
sasiˈi. Sulia na taki God ki niˈi leˈa taˈifau,
ma ka faˈasakadola na ngwae ki.
26 Diˈia ta ngwae nia fia fasi nia leka naˈa
sulia na falafala God ki, bore ma nia noaˈa
kasi dau fafia fatalana, nia soke nia goˈo
ˈana talana, ma na foˈosi nia ki noaˈa kasi
mamana.
27 God na Maˈa kia nia sai goˈo ana
ngwae neˈe kira foˈosi mamana ana ki, ma
kira ka sasia ru leˈa ki fuana na ngwae ki,
diˈia ˈafilana na gwaˈi ˈuru ki, ma na ngela
inamae ki neˈe kira toˈo ana ˈafitaˈiˈanga
ki. Na ngwae ˈunaˈeri ki, noaˈa kira kasi
alaˈania na ru taˈa ki saena magalia fuana
faˈalilana na falafala leˈa kira ki.

2

Noaˈa kamu kasi ˈinifilifili

1 Ngwaefuta leˈa nau kina ˈae, osiˈana
kaumulu faˈamamana ana sa Jesus Christ
na Aofia kia neˈe ˈinotoˈa, noaˈa kamu kasi
ˈinifilifili goˈo ˈi safitana na ngwae ki ˈani
lisilana goˈo ana bali ˈi maa.
2-3 Diˈia ta ro ngwae kera dao maˈi ana
na fikuˈa kamu, ta ngwae neˈe ngwae
toˈoru ma ta ngwae ka dalaˈa. Na ngwae
toˈoru neˈeri ka toro ˈani toro leˈa liu ki,
ma ka alua naˈa faˈi kome leˈa ma na
ru ngwabinabina ana ˈuˈuna. Ma kaidaˈi
kamu lisia ana, kamu ka faˈa ˈinotoˈa, ma
muka fata ˈuri, “Leka maˈi, ko tua leˈa
ˈamu ˈi neˈe.” Sui, na ngwae dalaˈa neˈe
ka toro muu goˈo ˈana ˈani na muˈimuˈi
toro, muka fata ˈuri, “ˈOke uu ˈira, nama
ˈoke tua ˈamu ˈi ano ˈi ninimana ˈaeku.”
4 Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, kamu rora,
sulia kamu toˈolangaˈinia na ngwae ki
ˈunaˈeri, ma kamu ka ˈinifilifili sulia na
manataˈanga taˈa kamu ki.
5 Nia neˈe, ngwaefuta nau kina ˈae,
muke fafarongo basi maˈi. God nia filia na
ngwae neˈe kira dalaˈa saena magalia neˈe
fasi ˈiri kira ka toˈo ana faˈamamanaˈanga
doe. Ma nia ka filia ngwae ˈunaˈeri ki ˈiri
kira ka toˈo ana ˈInotoˈanga neˈe nia eta
fata naˈa ˈani fuana kwatelana fuada na
ngwae neˈe kira alafe fuana ki.
6 Bore ma kamuˈa neˈe kamu dalea
liu na ngwae dalaˈa ki. ˈUri ma sa tai
neˈe sasia na taˈangaˈa fuamuˈa, ma ka
ngali kamu ˈuana na matalangaˈinga? Na
ngwae toˈoru neˈe ki naˈa!
7 ˈUri ma kamu fia fasi sa tai neˈe faˈalia
na sata leˈa sa Jesus Christ neˈe kamu toˈo
logo ana? Na ngwae toˈoru neˈe ki naˈa!
8 Diˈia muke roˈosulia na taki doe ka tasa
ana na Aofia, tama nia ke leˈa fuamuˈa.
Nia saea saena na Kerekereˈa Abu ki ka
ˈuri, “Muke alafe fuana ngwae ki taˈifau
ka diˈia logo neˈe kamu alafe fuamuˈa
talamuˈa.”
9 Bore ma diˈia kamu ˈinifilifili ˈi safi-
tana na ngwae ki ˈani lisilana goˈo ana bali
ˈi maa, tama kaumulu abula rora naˈa. Na
taki ki naˈa neˈe faˈataˈinia kamu abula
rora.
10 Kamu saiana, diˈia ta ngwae roˈosulia
ru ki taˈifau neˈe taki ki saea, bore ma ta
taˈi ru goˈo ana taki neˈeri ki neˈe ngwae
neˈeri noaˈa kasi roˈosulia, nia ˈoia naˈa
na taki neˈeri ki taˈifau.
11 Osiˈana God nia fata ˈuri, “Noaˈa
kamu kasi ˈusu.” Ma nia ka fata logo ˈuri,
“Noaˈa kamu kasi saungwae.” Diˈia ta
ngwae kasi ˈusu, bore ma nia saungwae,
nia ˈoia naˈa na taki neˈeri ki.

12 Na taki ki neˈe faˈasakadola na ngwae
ki faˈasia taˈangaˈa, ma na taki neˈeri ki
logo neˈe God ke baˈa matalangaˈi kamu
ˈani. Nia neˈe, muke lialia leˈa fuana tae
ki neˈe kamu saeˈe ma kamu ka sasiˈi.
13 Sulia kaidaˈi God nia matalangani
na ngwae ki, nia noaˈa kasi manataia
ta ngwae neˈe noaˈa kasi manataia ng-
wae matamata ki. Ma na ngwae neˈe
kwaimanatai ma ka sasi leˈa fuana ngwae
ki, God ke baˈa manataia, ma ka sasi leˈa
fuana ana kaidaˈi nia ke matalangani na
ngwae ki.

Na raoˈa leˈa ki faˈataˈinia fitoˈonga ana God

14 Ngwaefuta kina ˈae, noaˈa kasi
leˈa fuana ta ngwae ka saea nia
faˈamamana ana God, diˈia nia noaˈa
kasi sasia goˈo ta ru leˈa fuana
faˈataˈilana na faˈamamanaˈanga nia. Na
faˈamamanaˈanga ˈunaˈeri nia ˈafitaˈi ka
faˈamauria niaˈa.
15 Diˈia ta ngwaefuta amuˈa, nama ta
ngwaingwaena amuˈa noaˈa kasi toˈo ana
ta toro nama ta fanga,
16 ma muka fata goˈo amuˈa ˈuri fuana,
“Noaˈa ˈoe kosi manata ˈabera laˈu, ˈoke
leka, ma ˈoko toro leˈa, ma ˈoko fanga
abusu ˈamu.” Diˈia kamu fata ˈunaˈeri, ma
noaˈa kamu kasi kwatea goˈo ta ru fuana
ˈafilana, tama noaˈa laˈu na kwaiˈafiˈanga
neˈeriˈa.
17 Nia neˈe, diˈia ta ngwae ka saea
nia faˈamamana ana God, bore ma nia
noaˈa kasi sasia goˈo ta ru leˈa, na
faˈamamanaˈanga ˈunaˈeri noaˈa kasi ma-
mana goˈo.
18 Sali ta ngwae ka fata ˈuri, “Ti ngwae
kira faˈamamana ana God, ma ti ngwae
matamata kira ka sasia ru leˈa ki.” Bore
ma nau ku saea, diˈia ta ngwae nia noaˈa
kasi sasia na ru leˈa ki, nia faˈataˈinia
neˈe na faˈamamanaˈanga nia ana God
noaˈa kasi mamana. Sulia na ngwae neˈe
faˈamamana, nia ke baˈa faˈataˈinia logo
na faˈamamanaˈanga nia ˈani sasilana ru
leˈa ki.
19 Nau ku saiana kaumulu faˈamamana
fasi taˈi God goˈo neˈe nia tua, ma na ru
neˈeri ka leˈa liu naˈa. Ma na ano ˈi ru
taˈa ki bore kira faˈamamana logo ana taˈi
God goˈo neˈe nia tua, ma ru neˈeri neˈe
kwate kira ka maˈu ma kika lebelebe.
20 Noaˈa kamu kasi bolebeleˈa! Nau
ku faˈataˈinia fuamuˈa, diˈia ta ngwae
saea nia faˈamamana ana God, bore ma
noaˈa kasi sasia goˈo ru leˈa ki, na
faˈamamanaˈanga ˈunaˈeri nia ru ˈoˈo
goˈo ˈana.
21 Kamu sai naˈa ana kulu futa ana
kwalafa sa Abraham. ˈUri ma faˈuta neˈe
God ka saea sa Abraham neˈe na ngwae
saga? Nia sasi ru leˈa ki neˈe kwatea
ma nia ka ˈunaˈeri. Duˈungana nia alua
na ˈalako nia ˈi fafona fuli fuˈa fuana
kwaisuˈusiˈanga nia fuana God.
22 Kaumulu lia madako naˈa ana neˈe
sa Abraham faˈamamana ana God ma
ka sasia logo ru leˈa ki. Ma na ru
leˈa neˈeri ki naˈa neˈe, nia kwatea ma
faˈamamanaˈanga nia ka aliˈafu.
23 Ma na ru leˈa neˈe sa Abraham ka sa-
sia, nia faˈataˈinia neˈe na Kerekereˈa Abu
ki ba ˈuri, “Sa Abraham nia faˈamamana
ana God, nia neˈe God ka saea niaˈa ˈani
na ngwae saga, sulia na faˈamamanaˈanga
nia.” Nia neˈe, kira ka saea ˈani na ngwae
kwaima God.
24 Kamu lia sai naˈa ana, kaidaˈi ta
ngwae sasi ru ka leˈa, nia neˈe God ka fiˈi
saea ˈani na ngwae saga. Ma noaˈa laˈu
sulia na faˈamamanaˈanga taˈi bali goˈo
ˈana.
25 Ma nia ˈunaˈeri logo ana ˈi Rahab na
kini ˈusu baera. Nia kwaloa naˈa ro ngwae
ba ˈi Jiu ki neˈe sa Josua asungaˈinida
kwau. Sui ˈi buri ˈana, nia ka ˈafidaroˈo
fasi ˈiri kera ka tafi sulia ta tala matamata
naˈa ˈana. Nia neˈe, osiˈana na ru leˈa neˈe
ˈi Rahab sasiˈi ki, God ka saea nia kini saga.
26 Nia neˈe, diˈia na noniˈi ru neˈe ka
noaˈa ta mangoˈi ru ˈi saena, na noniˈi
ru neˈeri ka mae. Nia ka ˈunaˈeri logo
ˈani faˈamamanaˈanga. Diˈia ta ngwae ka
saea nia ka faˈamamana ana God, bore
ma noaˈa kasi sasia goˈo ta ru leˈa, na
faˈamamanaˈanga nia noaˈa kasi mamana
logo.

3

Ngwae faˈamanata ki kike dau sulia fatalada

1 Ngwaefuta nau kina ˈae, nia noaˈa kasi
totolia neˈe ngwae ˈoro ki ˈi safitamuˈa
neˈe kike oga faˈamanata lana na ngwae
ki. Kamu saiana, kamiˈa na ngwae neˈe
kami faˈamanata na ngwae ki, God ke baˈa
matalangaˈi kami ka liufia naˈa ngwae ki
taˈifau.
2 Kuluˈa taˈifau goˈo neˈe kulu abula
rora ana kaidaˈi ˈoro ki.

Bore ma, diˈia ta ngwae ke dau fafia fata-
lana, niaˈa neˈe na ngwae aliˈafu naˈa. Ma
nia ka bolo faˈinia ke dau fafia maurilana
taˈifau.
3 Ru neˈeri ka diˈia ta afu salo tiˈitiˈi ba
kira alua ana kwakwana na hos, ma kira
ka faˈitaˈinia na nonina hos taˈifau ˈani na
afu salo tiˈitiˈi neˈeri, fasi ˈiri nia ke leka
ana ta kula goˈo ˈana neˈe kira oga nia leka
ˈuana.

4 Ma na reba ˈai tiˈitiˈi fuana liliu lana na
faka ka ˈunaˈeri logo. Bore ˈana na faka
ka doe, ma na iru doe ka kwaiˈia, na reba
ˈai tiˈitiˈi neˈeri nia bolo goˈo ˈana faˈinia
na liliulana na faka neˈeri fasi ˈiri ke leka
sulia na manatalana na ngwae neˈe ˈaˈana
ana ngalilana na faka.
5-6 Ma na kwakwana ngwae ka ˈunaˈeri
logo, sui bore ˈana nia ka tiˈitiˈi, nia fata
naunau liu sulia na ru doe ki.

Na fatalana ngwae ki ka diˈia logo na
mafula. Bore ˈana ta nanaoˈi mafula,
kaidaˈi nia duˈa nia ke duˈafia goˈo ˈana
na masuˈu doe. Na fatalana ngwae neˈe
fungu ˈani na ru taˈa ˈoro ˈunaˈeri ki logo.
Nia ta ru tiˈitiˈi goˈo ˈana ana maurilaka,
bore ma nia saiana faˈalilana maurilaka
taˈifau. Sulia na ru taˈa neˈe ngwae ki kira
ka saeˈe ki, niˈi ˈita maˈi faˈasia sa Saetan,
ma ka faˈalia na maurilana na ngwae.
7 Na ngwae saiana ka faˈaraˈoa na ru
mauri ˈaeˈaela kwasi ki, ma na noˈo ki, ma
na loi ki, ma na iˈa ki.
8 Bore ma na ngwae noaˈa kasi toˈo goˈo
ana ta ngasingasiˈanga fuana faˈaraˈolana
na fatalana talana. Osiˈana na fatalana
ngwae nia taˈa liu, ma ka saea ru ˈafae
liu ki fuana na saungilana na ngwae, ma
ka ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka dau sulia
fatalana.
9 ˈAni na fatalaka neˈe, kulu baˈatafea
ˈani na Aofia ma na Maˈa kia, ma kulu ka
kwaitaofi logo ˈani ana ti ngwae neˈe God
saungaˈinida ka diˈia logo niaˈa.
10 Na alaˈanga leˈa ki ma na alaˈanga
taˈa ki kira ruˈu logo maˈi faˈasia taˈi
kwakwaˈi ru neˈeri goˈo. Ngwaefuta kina
ˈae, ru ˈunaˈeri ki noaˈa kasi leˈa.
11 Na kafo faˈinia na asi ˈafitaˈi kera ka
saka maˈi faˈasia taˈi mae busu goˈo.
12 Ma ka ˈafitaˈi fuana kafo ni kwaˈu ka
busu maˈi faˈasia na asi. Ma na ˈai neˈe
kira saea ˈani na figi, ka ˈafitaˈi ka fungu
ˈani na fuaˈi ˈai neˈe kira saea ˈani na
olif. Ma na kwalo neˈe kira saea ˈani na
grep, ka ˈafitaˈi ka fungu ˈani na fuaˈi figi.
Nama na taˈi maˈe busu ana asi noaˈa kasi
busulani na kafo leˈa.

Na raoˈa leˈa ki faˈataˈinia neˈe ˈoko
toˈo ana liatoˈo faˈasia God

13 Diˈia ta ngwae amuˈa neˈe saea nia
toˈo ana na liatoˈo ma ka saiana na ru
neˈe God oga kuke sasiˈi ki, ngwae neˈeri
ke faˈataˈinia na liatoˈo nia ma na sai ˈi
ruˈanga nia ˈani na sasilana ru leˈa ki, ma
nia ka faˈatiˈitiˈia niaˈa talana.
14 Bore ma diˈia na liamuˈa fungu goˈo
ˈani na kwaimamagolai ˈanga, ma na
saetaˈa ˈanga, ma ogalaˈanga, tama noaˈa
ˈoe kosi auraˈe ˈoe talamu neˈe ˈaeˈo ta
ngwae liatoˈo neˈe ˈoko sasi sulia kwaio-
gaiˈanga God. Diˈia ˈoko auraˈe ˈoe talamu
ˈunaˈeri noaˈa ˈoko ˈiri mamana goˈo.
15 Na liatoˈongaˈa ˈunaˈeri noaˈa kasi
leka maˈi faˈasia God ˈi langi. Ru neˈeri
ki leka maˈi faˈasia na ngwae ki goˈo ˈana
saena magalia ma sa Saetan.
16 Ana kaidaˈi neˈe liana na ngwae
fungu ˈani na kwaimamagolaiˈanga ma
ogalaˈanga, tama nia ka fainuˈia goˈo ˈana
na ru ki taˈifau, ma na ru taˈa ˈoro neˈe ka
fuli logo.
17 Bore ma na ngwae neˈe tua ˈani na
liatoˈo neˈe ˈita maˈi faˈasia God, noaˈa
nia kasi sasia ta ru neˈe taˈa. Ma nia
noaˈa kasi oga fuˈanga. Nia kwaima leˈa
faˈinia na ngwae ki taˈifau, ma ka maˈudi
fuana rongolana ngwae ki, ma ka tua ˈani
kwaimanataiˈanga fuana ngwae ki, ma ka
sasi leˈa fuada. Ma nia ka mabe faˈinia
ngwae ki taˈifau, ma nia kasi manata rua
rua, ma noaˈa kasi soke ˈani na abulaˈanga
nia.
18 Na aroaroˈanga diˈia na maga ˈai. Na
ngwae neˈe kira luia na ngwae faˈasia
fuˈanga, kira neˈe na ngwae kira fasia na
maga ˈai neˈeri. Ma kira ka gonia na
abulaˈanga leˈa.

4

Noaˈa kamu kasi donga taˈalana ru
saena magalia ki

1 ˈUri ma kamu saiana na ru neˈe
kwatea ma muke olisuˈusuˈu, ma muke
oga fuˈanga? Ta manataˈi ngwae fuana
ogalana ru ˈoro ki fuamuˈa talamuˈa neˈe
sasi ˈunaˈeri amuˈa! Na manataˈanga
taˈa ˈunaˈeri ki neˈe fuˈa faˈinia na man-
ataˈanga leˈa kamu ki.
2 Kamu oga liu na ru ˈoro ki, bore ma
noaˈa kamu kasi toˈo ani, nia neˈe kamu
ka oga saungwaeˈa. Ma ana kaidaˈi noaˈa
kamu kasi ngalia na ru neˈe kamu oga liua,
kamu ka etangia naˈa olisuˈusuˈu ˈanga,
ma muka fuˈa naˈa ˈamuˈa. Kaumulu
saiana na ru neˈe sasi ma kamu kasi toˈo
ana ru neˈe kamu ogaˈi ki, osiˈana noaˈa
kamu kasi gania goˈo faˈasia God.
3 Kamu gania God ˈuana ru ki ma
noaˈa kamu kasi ngaliˈi, osiˈana neˈe man-
atamuˈa nia taˈa. Ma muka oga goˈo
amuˈa ru neˈe kwatea na noni saeleˈanga
fuamuˈa talamuˈa goˈo ˈana.
4 Ma muka leka goˈo amuˈa faˈasia God,
diˈia ta ˈafe neˈe leka goˈo ˈana faˈasia
na araˈi nia. Diˈia kamu kwaima faˈinia
na ru taˈa ki saena magalia, ˈirai kamu
malimaeˈa ana God. Diˈia ta ngwae ka
oga lekaˈa sulia na manataˈanga saena
magalia, nia ˈafitaˈi nia ka leka sulia na
manataˈanga God.

5 Kamu sai naˈa ana na Kerekereˈa Abu neˈe ˈuri, “God nia tagi leˈa liu mala
sulia na Mangoˈi ru neˈe nia alua saena
maurilaka.”* Kaidaˈi God nia fata ˈunaˈeri
noaˈa nia kasi fata ˈoˈo goˈo ˈana.
6 Ma na alafe ˈanga God nia doe fuaka.
Nia neˈe na Kerekereˈa Abu ki ka fata ˈuri,
“God ˈaila ˈani ngwae naunau ki, bore ma
nia ˈofea na ngwae neˈe enoeno goˈo ki.”
7 Nia neˈe, muke faˈatiˈitiˈi kamu ta-
lamuˈa, ma muke sasia na ru neˈe God nia
saea. Muke kwaˈisisinga ˈani sa Saetan,
ma nia ke tafi faˈasi kamu.
8 Muke ˈidu karangia maˈi God fasi ˈiri
nia ka ˈidu karangi logo maˈi amuˈa. Muke
faˈasikasika naˈa maurilamuˈa! Muke
faidanga naˈa ˈania na ru taˈa ˈoro neˈe
kaumulu sasiˈi ki! Noaˈa kamu kasi man-
ata rua rua sulia roˈongaˈa sulia God.
9 Kamu ke kwaimanatai ma muke angi
fafia taˈangaˈa kamu ki, osiˈana nia noaˈa
kasi leˈa neˈe muke gaˈa ma muke saeleˈa.
10 Ma muke enoeno ˈi maana na Aofia
ˈiri nia ke baˈa faˈadoe kamu.

Noaˈa kamu kasi fata faˈalia ti ngwae faˈamamana

11 Ngwaefuta kina ˈae, muke tua faˈasia
na fata taˈangaˈa fuamuˈa kwailiu. Diˈia
muke fata taˈa fuana ta ngwae neˈe
faˈamamana logo ana sa Christ, nama
muka ngengea niaˈa, tama kaumulu
ngengea naˈa na taki God ki. Ma ana
kaidaˈi kamu ngengea naˈa taki neˈe
ki, kamuˈa noaˈa laˈu na ngwae fuana
roˈongaˈa sulia na taki ki. Kamuˈa ta-
lamuˈa sasi muka diˈia lala na ngwae
fuana matalangaˈilana na taki ki neˈe rora
nama ka saga. Ma ana kaidaˈi kamu sasi
ˈunaˈeri, kamu kasi roˈo goˈo sulia na taki
ki.
12 God kwatea na taki ki, ma nia ke
matalangaˈi kia ˈaniˈi. Niaˈa taˈifilia goˈo
neˈe bolo faˈinia faˈamaurilana ngwae ma
faˈinia saungilana ngwae. ˈUnaˈeri neˈe
noaˈa ˈoko ˈiri toˈo nama ana ta ngasin-
gasiˈanga fuana ngengelana sa toˈolamu
neˈe faˈamamana logo.

Na ngwae toˈo ru ki noaˈa kira kasi lafuda talada

13 Ti ngwae amuˈa tala manata sulia
ru ki saena na manatalamuˈa muka fata
ˈuri, “Taˈena nama rorodo, mike leka naˈa
ˈuana taˈi fanoa doe. Ma mike baˈa tua
maˈi neˈeri sulia taˈi faˈi ngali, fasi ˈiri
mike sasia raoˈa kami ki fuana todalana
mani ˈoro ki.”
14 Aia, nau ku saea fuamuˈa, noaˈa ta
ngwae amuˈa kasi saiana ta tae neˈe ka
dao maˈi rorodo. Osiˈana kulu diˈia goˈo
gwaˈi gafu ˈofodangi neˈe sakatafa maˈi,
ma na ngwae ki ka lisia, sui ka noˈana logo
ˈana.
15 Fuila na ru kamu ke saea nia ˈuri
lala, “Diˈia God alaˈania kulu ka mauri tau
kwau, kuke sasia kwaluˈani ru neˈe kulu
manata toˈo ani ki.”
16 Bore ma kamu faˈadoe kamu liu,
ma muka baˈatafe kamu goˈo ˈamuˈa ta-
lamuˈa. Sasilana ru ˈunaˈeri ki neˈe nia
rora liu.
17 Ta neˈe ana kaidaˈi neˈe ta ngwae
saiana ru leˈa ki fuana sasilani, ma nia
noaˈa kasi sasia, na ngwae neˈeri nia abula
taˈa naˈa.

5

1 Ma kamuˈa na ngwae neˈe kamu
toˈoru ki, fuila muka angi doe, ma muka
oˈomae naˈa ana kaidaˈi neˈe. Sulia na
ˈafitaˈiˈanga neˈe ke baˈa toˈe kamu nia
doe liu.
2 Osiˈana na toˈoruˈa kamu ki ke baˈa
fura. Ma na toro kamu ki, na sufusufu ki
ke ˈaniˈi.
3 Ma na mani kamu ki ke baˈa fura
taˈifau logo. Aia, God ke baˈa lisia na
toˈoru neˈe fura, ma nia ke baˈa kwaˈi
kamu ˈani mafula, osiˈana kamu ˈetea
toˈoruˈa kamu ki ana faˈi asoa ˈisi neˈe ki.
4 Muke manata basi sulia na angiˈa na
ngwae rao kamu ki neˈe kira rao saena
na oˈola kamu ki. Kira angi sulia kamu
lui fafia na folifoliˈa kira ki ana kaidaˈi ki
taˈifau. Ma God kia neˈe ngasingasiˈa ka
tasa, nia rongoa taˈifau naˈa na angiˈa na
ngwae rao neˈeri ki.
5 Ana kaidaˈi neˈe, kamu toˈo ana ru
leˈa ˈoro liu ki. Ma kaumulu toˈo ana na
ru neˈeri ki ma muke saeleˈa liu faˈiniˈi.
Bore ma muke diˈia na buluka neˈe kira
faˈakubua, fasi ˈiri ka bolo faˈinia faˈi asoa
neˈe kira ke saungia ana.
6 Ma kaumulu matalangani ma muka
saungia naˈa ngwae saga ki, sui bore ˈana
noaˈa kira kasi taˈe sauli kamu goˈo.

Muke suˈute kaidaˈi kamu nonifii

7 Ngwaefuta nau kina ˈae, muke noni
mabe, kaidaˈi muke kwaimasi fuana faˈi
asoa na Aofia ke baˈa dao maˈi. Muke
manata basi sulia kaidaˈi neˈe ngwae nia
rao ˈi saena oˈola, nia ke noni mabe masia
na uta ˈiri ka toˈo basi, sui nia ka fiˈi
kwaimaˈakwali masia na loi ruˈa.
8 Muke noni mabe logo. Muke uu ngasi
goˈo ˈamuˈa, sulia na asoa na Aofia fuana
daoˈa maˈi nia karangi naˈa.

* **4:5** nama na mangoˈi ru neˈe God nia alua ana kiaˈa, nia toˈo ana na kwaiogaiˈanga neˈe ka ngasingasiˈa ˈuana na ogalana na ru ˈoro matamata ki.

9 Ngwaefuta kina ˈae, noaˈa kamu kasi
ˈugalia ta ai amuˈa, ˈiri God noaˈa kasi
matalangaˈi kamu. Sulia God sasi akaˈu
naˈa fuana matalangaˈilana na ngwae ki
taˈifau.
10 Ngwaefuta kina ˈae, kamu manata
basi sulia na profet ba ˈi naˈo ki, ba kira
fata ˈani God. Sui bore ˈana na ngwae ki
kika fulia naˈa ru taˈa ˈoro ki fuada, kira
suˈute nene goˈo ˈada. Ma kamuˈa bore,
muke sasi logo diˈida.
11 Kulu saiana, kira saeleˈa sulia
faˈamamanalada fautoˈo. Kamu rongoa
taˈifau naˈa na alaˈanga ba sulia sa Job.
Na ru taˈa ˈoro liu ki ba dao toˈona, bore
ma nia faˈamamana goˈo ˈana ana God.
Ma ˈi buri, God ka lia sulia, osiˈana God
kwaimanatai fuana na ngwae ki, ma ka
oga liua naˈa ˈafilana ngwae ki.
12 Futaˈa kina ˈae, ta ru doe fuana muke
saiana nia ˈuri, noaˈa kamu kasi fata alafu
ˈuri, “Nia mamana maˈi ˈi langi,” nama
noaˈa kamu kasi fata ˈuri, “Nia mamana
maˈi ˈi saena magalia neˈe.” Ma diˈia
kamu saiana ta ru neˈe nia mamana, muke
fata goˈo ˈuri, “ˈIu nia mamana.” Ma
diˈia kamu saiana ru neˈeri nia noaˈa kasi
mamana, muke fata logo ˈuri, “Nia noaˈa
kasi mamana.” Ma diˈia ka noaˈa kamu
kasi roˈosulia na ru neˈe, God ke baˈa
kwatea na kwaˈikwaˈinga fuamuˈa.

Auraˈea God ma muke foˈosia

13 Ma diˈia ta ngwae amuˈa ka toˈo ana
ta ˈafitaˈiˈanga, nia ke foˈo. Ma diˈia ta
ngwae ka saeleˈa liu, nia ka sasia naˈa ngu
ni baˈatafeˈanga fuana God.
14 Ma diˈia ta ngwae amuˈa ka mataˈi,
nia ka gania na ngwae faˈinaˈonaˈo ki ana
fikutaˈi ngwae faˈamamana ki fasi ˈiri kike
foˈo fuana, ma kira ka ngwaia ˈani na
satana na Aofia.
15 Ma God ke baˈa gura na ngwae mataˈi
neˈeri sulia kira foˈo fuana ma kira ka
faˈamamana ana niaˈa. God ka gura nia,
ma na abula taˈangaˈa nia, God ke baˈa
rufuanata ana faˈasia na ru neˈeri.
16 Nia neˈe, na roraˈa kamu ki, muke
fulangaˈinia fuamuˈa kwailiu, ma muke
foˈo fuamuˈa kwailiu fasi ˈiri muke ˈakwa
laˈu.

Na ngwae leˈa, foˈongaˈa nia ngasin-
gasiˈa ma ka mamana.
17 Na profet sa Elaeja, niaˈa na ngwae
goˈo ˈana logo diˈia kiaˈa. Ma kaidaˈi ba
nia foˈo ngasingasiˈa ˈuana God ˈiri ka
faˈasuia na uta, na uta noaˈa kasi toˈo sulia
na uulu faˈi ngali ki ma na ono madamo ki.
18 Ma ˈi buri ˈana, nia ka foˈosia laˈu God
fasi ˈiri nia kwatea laˈu maˈi na uta, ma
na uta ka toˈo laˈu, ma na ru ki taˈifau ˈi
fafona ano kira ka mauri, ma na ˈai ki ka
fungu ˈani na fufuaˈi ru ki.

Olitaˈinia maˈi ngwae oli faˈiburi ki siana God

19 Futaˈa kina ˈae, diˈia ta ngwae amuˈa
ka leka rora faˈasia na faˈamanataˈanga
mamana, nia leˈa liu ta ngwae amuˈa ka
olitaˈinia maˈi.
20 Sulia kaidaˈi kamu sasi ˈunaˈeri ana,
kaumulu kwaiˈafi ana neˈeriˈa, fasi ˈiri
God ka faˈamauria na mangona faˈasia
maeˈa, ma ka rufuanata ana faˈasia na
taˈangaˈa ˈoro nia ki.

Na Etana Kerekereˈa Faˈasia Sa Peter

Sa Peter neˈe ngwae na fafarongo ba sa Jesus. Kulu saiana sa Peter niaˈa na faˈinaˈonaˈo ana siosi, ma nia ka tua laˈu sulia kaidaˈi tiˈitiˈi ˈi Rom.

Sa Peter keresia na buka neˈe fuana ˈafilana ngwae ki fuana uu ngasiˈa, ma naˈofilana kaidaˈi ˈato neˈe dao toˈo ada ki, duˈungana kira Kristin naˈa. Nia oga manataˈanga kira ki ka dau ngasi ana Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus Christ. Osiˈana kira sai naˈa ana falafala leˈa sa Jesus ki neˈe nia nonifii liu, kira ke maˈudi nama fuana nonifiiˈanga ana kaidaˈi ˈato ki, ma fuana uu ngasiˈa logo. Kaidaˈi ˈato neˈe ki, ru doe liu ki fuana iliˈa toˈona fitoˈonga kira ki goˈo. Ma si diˈia kira uu ngasi ˈuri, God ke baˈa kwatea fuada na kwaiaraˈanga tua tua firi, ana kaidaˈi sa Jesus Christ ke baˈa oli laˈu maˈi ana.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Mauriˈa leˈa Kristin ki & 1:1—2:10
Falafala Kristin ki kaidaˈi kira faˈanonifiida & 2:11—4:19
Sa Peter ka alaˈa fuana ngwae faˈinaˈonaˈo ki & 5:1-14

1 Faˈasia sa Peter, na ngwae ni lifurongo sa Jesus Christ.

Nau ku kerekere fuamuˈa na ngwae neˈe God nia fili kamu, ma muka tua diˈia ngwae kwaita saena magalia neˈe sulia na fanoa mamana kamu nia ˈi langi. Ma muka takalo naˈa saena abaˈi kula ˈi Pontus, Galesia, Kapadosia, Asia, ma ˈi Bitinia ki.

2 ˈI naˈo naˈo mala maˈi ˈua, God na Maˈa nia fili kamu sulia na kwaiogaiˈanga nia, ma na Anoˈi ru nia ka kwate kamu na ngwae nia ki ka abu fasi ˈiri muka roˈo sulia sa Jesus Christ, ma nia ka faˈasikasika kamu ˈani ˈabuna.

ˈIu, nau ku foˈosia God ˈiri ke ˈofe kamu ma ke kwatea aroaroˈanga fuamuˈa.

Manata filo toˈo neˈe kuke toˈo ana mauriˈa firi

3 Kuke baˈatafea God na Maˈa Aofia kia sa Jesus Christ, sulia na kwaimanataiˈanga doe God, nia ka kwatea naˈa mauriˈa faolu fuaka ˈani tataˈelana sa Jesus Christ faˈasia na maeˈa. ˈUnaˈeri kulu ka manata filo toˈo neˈe kuke ngalia na ru leˈa ki.

4 Kulu ka kwaimasi ana na ru leˈa ki neˈe God sasi akaˈu ana fuana na ngwae nia ki. Nia ka gonia naˈa ru neˈeri ki fuamuˈa maˈi ˈi langi, kula neˈe ru neˈeri ki ˈafitaˈi ke baˈa fura, ma noaˈa kasi baˈa taˈa, ma tuatua kasi funu.

5 Ma God ka folo ˈusi kamu ˈani ngasingasiˈa doe nia osiˈana na faˈamamanaˈanga kamu. God ka folo ˈusi kamu leleka ka dao ana faˈi asoa ˈisi. ˈUnaˈeri nia ke faˈamauria kamuˈa, ka diˈia ba nia ˈidufaˈi naia fuana sasilana fuamuˈa.

6 Muke saeleˈa amuˈa sulia na ru neˈe sui bore ˈana muka kwaimanatai ana kaidaˈi tiˈitiˈi neˈe sulia na faˈakaisiˈanga ˈoro ki neˈe kamu liu ani.

7 Na faˈakaisiˈanga neˈeri ki ke faˈataˈinia na faˈamamanaˈanga kamu nia mamana. Na faˈamamanaˈanga kamu nia diˈia na gol neˈe kira alua saena mafula fuana duˈafilana ˈiri ke sikasika. Ma God nia oga na faˈamamanaˈanga kamu ka tasa ana na gol osiˈana na gol ke baˈa funu goˈo, bore ma na faˈamamanaˈanga kamu noaˈa kasi sui. Ma God ke baˈa fata leˈa amuˈa, ma ka faˈa ˈinotoˈa kamu, ma ka fuˈusi doe amuˈa ana Asoa sa Jesus Christ ke baˈa dao maˈi.

8 Kamuˈa na ngwae neˈe kamu alafe fuana na Aofia, sui bore ˈana noaˈa kamu kasi lisia ˈua. Ma muka faˈamamana ana, sui bore ˈana noaˈa kamu kasi lisia ana kaidaˈi neˈe. Nia neˈe, muke saeleˈa ˈani na saeleˈanga doe neˈe noaˈa ta alaˈanga kasi bolo fuana alaˈanga sulia.

9 Muke saeleˈa ˈunaˈeri, sulia kamu ngalia naˈa mauriˈa firi fuana mangomuˈa. Ma na mauriˈa firi neˈeri naˈa neˈe na kwaiaraˈanga ana ˈisilana na faˈamamanaˈanga kamu.

10 Aia, ma na mauriˈa firi neˈe na profet ki kira lulu ma kika oga kike sai leˈa ana. Ma kira ka eta fata sulia na mauriˈa firi neˈeri ˈi naˈo neˈe God kwatea fuamuˈa.

11 Sulia na Anoˈi ru sa Jesus Christ ka teo naˈa ada, ma ka faˈataˈinia fasi na Christ ke baˈa nonifii sui mala nia ka fiˈi ˈinotoˈa. Ma kira ka sasi ˈuana daoˈa toˈona na kaidaˈi faˈuta neˈe na Christ ke dao maˈi, ma tae neˈe ke fuli ana kaidaˈi nia dao maˈi.

12 Ma God ka faˈataˈinia fuana na profet neˈeri ki fasi na ru neˈeri ki noaˈa kasi fuli ˈua ana kaidaˈi kira tua saena magalia, bore ma niˈi ke baˈa fuli burina, ana kaidaˈi neˈe kamu tua ana. Kira fata sulia ru ki neˈe kamu rongoˈi ana kaidaˈi ti ngwae kira faˈatalo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa. Na Anoˈi ru Abu neˈe God kwatea maˈi faˈasia ˈi langi, nia naˈa neˈe ka kwatea na ngwae neˈeri fasi ˈiri kika faˈatalo ˈani ngasingasiˈanga nia. Ma na ˈainsel ki bore, kira oga kika sai leˈa logo ana sulia na mauriˈa firi neˈe nia leˈa ka tasa.

Na tuaˈa abu

13 Muke lialia, ma muke manata saga.
Muke manata toˈo sulia God ke baˈa ˈofe
kamu ana kaidaˈi sa Jesus Christ ke dao
maˈi.
14 Muke roˈosulia God, ma noaˈa kamu
kasi leka sulia na kwaiogaiˈanga neˈe
kamu toˈo ani ana kaidaˈi ba kaumulu ˈiri
sai ˈua ana na Faˈarongoˈa Leˈa.
15 Bore ma, muke abu faˈinia ru ki
taˈifau neˈe kaumulu sasiˈi, diˈia God nia
fili kamu, nia abu.
16 Sulia saena Kerekereˈa Abu God nia
saea, “Muke abu, sulia nau ku abu.”
17 Ma kaumulu saea God ˈani “Maˈa” ana
kaidaˈi kamu foˈo. Ma muke manata logo
toˈona neˈe nia ke baˈa matalangaˈinia
ngwae ki taˈifau fuana na ru neˈe kira
sasiˈi ki, ma noaˈa nia kasi ˈinifilifili ana
ta ngwae. Nia neˈe, muke fuˈusi doe
ana niaˈa ana kaidaˈi neˈe kamu tua diˈia
ngwae kwaita ˈi saena na magalia neˈe.
18 Kaumulu saiana ka sui naˈa, God nia
foli olitaˈi kamu ˈani na ru doe liu, fasi
ˈiri ke loge kamu faˈasia na abulaˈa ˈoˈo ki
faˈasia na koˈo kamu ki. God ka foli olitaˈi
kamu ˈani na ru neˈe liufia silva nama gol.
19 God nia foli olitaˈi kamu ˈani na mae-
lana sa Jesus Christ neˈe diˈia ta kala sipsip
neˈe leˈa taˈifau fuana na kwaisuˈusiˈanga
ˈani.
20 God ka fili nia naˈa maˈi ˈi naˈo
mala ana saungaˈilana na magalia. Ma
ana kaidaˈi neˈe naˈa, ana faˈi asoa ˈisi
ki, sa Jesus Christ dao naˈa maˈi ˈiri ka
faˈamauri kamu.
21 Ma osiˈana sa Jesus Christ, kamu
ka faˈamamana ana God neˈe nia taˈea
faˈasia na maeˈa ma ka faˈa ˈinotoˈa, ˈiri
faˈamamanaˈanga kamu ma na fitoˈonga
kamu ka babatoˈo ana God.
22 Ma sulia neˈe kamu roˈosulia naˈa
faˈamanataˈanga mamana, ma muka
faˈasikasika kamu talamuˈa naˈa faˈasia
na abulaˈanga taˈa kamu ki, nia neˈe muka
alafe mamana fuamuˈa kwailiu na ngwae
neˈe kamu faˈamamana. Osiˈana ˈunaˈeri,
muke faˈangasingasia naˈa na alafeˈanga
fuamuˈa kwailiu.
23 Kaumulu futa faolu ana God neˈe
noaˈa kasi mae, niaˈa neˈe na Maˈa kamu.
Ma kamu futa faolu ˈani na fatalana God
neˈe tua tari ma noaˈa kasi sui.
24 Sulia neˈe Kerekereˈa Abu nia fata
ˈuri,
“Na ngwae ki taˈifau goˈo kira diˈia na
laua, ma na kwangaˈa kira ka diˈia
na takana ˈai kwasi.
Sulia na laua ka kuku, ma na takana ka
ˈasia.
25 Bore ma na fatalana God tua tua firi.”✡
Ma fatalana neˈeri neˈe na Faˈarongoˈa
Leˈa neˈe kira faˈarongo naˈa ˈani
fuamuˈa.

2

1 Aia, sulia kaumulu futa faolu ˈunaˈeri,
muke tua faˈasia na abulaˈanga taˈa ki
taˈifau. Ma muke tua faˈasia na sokeˈa,
ma abu ˈoloˈoloˈa, ma na kwaimamago-
laiˈanga, ma alaˈanga taˈa ki.
2 Muke diˈia ngela tiˈitiˈi ki neˈe kira
susu ˈua, ma kira ka oga liua susuˈa ana
kaidaˈi ki taˈifau. ˈUnaˈeri logo, nia leˈa
fuana muke oga na fatalana God fasi ˈiri
neˈe faˈamamanaˈanga kamu ka bulao
ngasingasiˈa ma God ka faˈamauri kamu.
3 Duˈungana kaumulu sai leˈa naˈa ana
na Aofia nia sasi leˈa liu naˈa fuamuˈa.

Kuluˈa na fikutaˈi ngwae abu God

4 ˈIu, muke leka maˈi siana sa Jesus, neˈe
nia mauri firi. Sa Jesus nia diˈia ta fau
mauri ni saungaˈi luma ˈanga ba na ngwae
saungaˈi luma ki kira ˈaila ˈania, bore ma
niaˈa na ngwae neˈe God filia sulia nia leˈa
ka tasa.
5 Kamuˈa logo diˈia na fau mauri ki, ma
muke alaˈania God ka saungaˈinia luma
nia ˈani kamu. Ma muke baˈa diˈia na fata
abu God neˈe kamu leka rao ˈi saena luma
abu neˈeri, ma muke foˈosi ˈani ru abu ki
neˈe God nia oga. Kamu ke baˈa ˈunaˈeri,
sulia sa Jesus Christ.
6 Osiˈana saena Kerekereˈa Abu ba God
saea,
“Lia basi, nai baˈa filia ma nai alua taˈi
gwaˈi fau saena fanoa ˈi Sion.
Ma nia naˈa neˈe fau talingaˈi leˈa neˈe
faˈangasia na luma.
Ma na ngwae neˈe kira faˈamamana ana
niaˈa, noaˈa kira kasi liadila osiˈana
niaˈa.”✡
7 Ma na fau neˈe ka leˈa liu fuamuˈa neˈe
kaumulu faˈamamana. Bore ma fuana sa
tai neˈe noaˈa kira kasi faˈamamana ana,
kira faˈataˈinia na Kerekereˈa Abu ba saea,
“Na fau ba na ngwae saungaˈi luma ki kira
ˈaila ˈani, nia naˈa neˈe fau talingaˈi
leˈa neˈe faˈangasia na luma.”✡
8 Ma Kerekereˈa Abu fata laˈu sulia fau
baera ka ˈuri,
“Ma na ngwae ki kike baˈa firute ana, ma
kike ˈasi ana.”✡
Kira ka firute ana sulia noaˈa kira kasi
faˈamamana ana fatalana God, ma kira ka
firute osiˈana neˈe God naia ru neˈeri ke
fuli nama ˈunaˈeri fuada.
9 Bore ma kamu niniˈa na ngwae neˈe
God nia filida naˈa ki. Kamuˈa neˈe na
fata abu ana na Aofia ki. Ma kamu naˈa
neˈe fikutaˈi ngwae abu God. Nia fili kamu

✡ **1:25** Aesea 40:6-8 ✡ **2:6** Aesea 28:16 ✡ **2:7** Sam 118:22 ✡ **2:8** Aesea 8:14-15

ˈuana faˈataloˈa ˈani raoˈa leˈa nia ki. Ma
nia ka sae kamu faˈasia na rorodoˈa ˈuana
ˈi saena na madakoˈanga leˈa nia.
10 Ana kaidaˈi sui naˈa maˈi, kamu noaˈa
laˈu na ngwae God ki. Bore ma ana kaidaˈi
neˈe, kamuˈa neˈe ngwae nia ki naˈa. Ma
ana kaidaˈi niniˈa sui naˈa kwau, noaˈa
kamu kasi saiana kwaimanataiˈanga God,
ma ana kaidaˈi neˈe, muka ngalia naˈa na
kwaimanataiˈanga nia.

Ngwae rao God ki

11 Kwaima nau kina, ana kaidaˈi kamu
tua ˈua saena magalia neˈe, kamu diˈia
ngwae kwaita sulia na fanoa mamana
kamu, nia ˈi langi. Ma sulia na ru neˈeri,
nau ku gani kamu, muke abula faˈasia
na kwaiogaiˈanga taˈa ana noni. Osiˈana
na kwaiogaiˈanga taˈa neˈeri ki, kira fuˈa
faˈinia na mauriˈa faolu kamu.
12 Na tuaˈa kamu ki ka leˈa taˈifau ˈi
safitana toˈolamuˈa faˈida neˈe kira abu
faˈamamana. Sui buri ˈana kira fafi kamu
ˈani abula taˈangaˈa, kira ke lisia na raoˈa
leˈa kamu ki, ma kira ke baˈatafea God ana
faˈi Asoa nia ke dao maˈi ana.
13 Ma sulia kamu na ngwae ana na Aofia
ki, muke roˈosulia na taki ki faˈasia na
ngwae doe ki saena magalia neˈe. Muke
roˈosulia na taki ki faˈasia na tatalafaˈa
doe ˈi Rom,
14 ma na gwaungaˈi ngwae neˈe nia
ka filida fuana kwatelana matalangaˈinga
fuana sa tai neˈe kira abula taˈa, ma kika
baˈatafea sa tai faˈida neˈe na abulaˈanga
kira ka leˈa.
15 Osiˈana God nia oga muke sasia naˈa
ru leˈa ki ˈiri muke faˈanotoa na alaˈanga
ˈoˈo ana ngwae boleboleˈa ki neˈe kira fata
sauli kamu.
16 Muke tua diˈia ngwae kira tua
sakadola ki. Bore ma noaˈa kamu kasi fia
fasi nia bolo fuana neˈe muke abula taˈa
sulia kamu tua sakadola. Muke tua diˈia
ngwae ba rao fuana God.
17 Muke fuˈusi doe ana ngwae ki
taˈifau, ma muke alafe fuana na ngwae
faˈamamana ki, ma muke fuˈusi doe ana
God, ma muke fuˈusi doe ana ngwae
tatalafaˈa doe ˈi Rom logo.

Ngwae rao ˈoˈo ki

18 Kamuˈa na ngwae rao ˈoˈo ki, muke
roˈosulia na fatalana na ngwae ˈaˈana
kamu ki, ma muke faˈadoeda. Muke
sasi ˈunaˈeri fuana ngwae ki taˈifau neˈe
gwaungaˈi ˈusi kamu, noaˈa laˈu fuana sa
tai goˈo ˈana neˈe kira ˈofe kamu, bore ma
fuana sa tai bore ˈana neˈe kira silolongaˈi
kamu logo.
19 Duˈungana God ke baˈa faˈaleˈa kamu
diˈia kamu dao toˈona nonifiiˈanga osiˈana
kamu sasia na kwaiogaiˈanga nia, ma
noaˈa laˈu sulia kamu sasia ta ru taˈa.
20 Kwaiaraˈanga tae neˈe muke baˈa
ngalia, si diˈia kira ulasi kamu fafia tae
neˈe kamu sasia ka taˈa? Noaˈa! Bore ma
diˈia kamu nonifii duˈungana neˈe kamu
sasia ru neˈe saga, God ke baˈa faˈaleˈa
kamu duˈungana.
21 Ma God ka sae kamu ˈuana non-
ifiiˈanga ˈunaˈeri. Sulia sa Jesus Christ
ˈana talana neˈe nonifii ˈiri ka faˈamauri
kamu, ma ˈunaˈeri nia ka alua naˈa
faˈataˈilana fuamuˈa ˈiri muke ili nama
sulia neˈe nia tua ˈani.
22 Sa Jesus noaˈa kasi fulia ta ru neˈe
taˈa, ma nia kasi saea ta ru ˈosoˈoso.
23 Ma kaidaˈi kira fata buri tolingaˈi ana,
noaˈa nia kasi olisida ˈani ta alaˈanga taˈa.
Ma kaidaˈi nia ka nonifii, noaˈa nia kasi
faˈamaˈuda goˈo ˈani ta alaˈanga. Nia ka
fitoˈo goˈo ana God neˈe nia giosida ˈani
ˈoloˈoloˈa.
24 Ma sa Jesus Christ talana ka ngalia
naˈa abula taˈangaˈa kia ki ˈani nonina
ana ˈai rara folo, fasi ˈiri kuke faˈasia naˈa
abula taˈangaˈa kia ki, ma kuke tua ˈani
falafala saga. Ma nia ka gura kia ˈani na
nonifiiˈanga nia.
25 Ma ana kaidaˈi ba sui naˈa kwau,
kaumulu diˈia na sipsip neˈe kira leka rora
faˈasia na ngwae ni folo kira. Bore ma
ana kaidaˈi neˈe, kaumulu oli siana sa
Jesus Christ, na ngwae neˈe lia sulia na
mangomuˈa, diˈia ta ngwae ba lia sulia na
sipsip nia ki.

3

ˈAfe ki

1 ˈUnaˈeri logo, kamu na ˈafe ki, muke
roˈosulia nama fatalana araˈi kamu ki,
ˈiri diˈia ti ngwae ada noaˈa kira kasi
faˈamamana ana fatalana God, kike baˈa
faˈamamana goˈo ˈada sulia na abulaˈanga
leˈa kamu ki. Sui bore ˈana noaˈa
kamu kasi faˈatalo ˈua fuada, kike baˈa
faˈamamana,
2 sulia kira lisia na abulaˈanga kamu
neˈe saga ma muka fuˈusi doe ana God.
3 Aia, kamu kini ki, noaˈa kamu kasi
sasi ˈuana na kwangaˈa kamu ka leka maˈi
faˈasia na bula ifuˈanga kamu ki, nama
na saˈingilana ru ngwasinasina ki, nama
toroˈa ˈani toro leˈa ki neˈe liulada doe liu
ki.
4 Bore ma lisilamuˈa ka kwanga lala
ˈani falafala leˈa kamu ki neˈe leka maˈi
faˈasia saena mauriˈa kamu ki. Na falafala
kamu fuana gerelana ngwae ki, ma fata
aroaroˈa, sulia nia neˈe na abulaˈanga God
nia oga. Ma na sasia leˈangaˈa ˈunaˈeri,

nia noaˈa kasi taˈa ana kaidaˈi kamu
ngwaro naˈa.
5 Osiˈana kaidaˈi ˈi naˈo, na kini abu neˈe
kira faˈamamana ana God, kira kwate ma
kira ka lia kwanga ˈani roˈongaˈa sulia na
fatalana araˈi kira ki.
6 Ma ˈi Sera nia ˈunaˈeri. Nia roˈosulia
sa Abraham, ma ka saea ˈani ngwae ˈaˈana
nia. Ma kamuˈa logo, si diˈia kamu
kasi alaˈania ta ngwae ka faˈamaˈu kamu
faˈasia sasilana ru saga ki, kamu ke diˈia
logo ˈi Sera.

Araˈi ki

7 Ka ˈunaˈeri logo fuamuˈa na araˈi ki,
muke sai leˈa ana neˈe na ˈafe kamu ki
kira ngwataˈutaˈu ka liufi kamu, ˈunaˈeri
neˈe muke tua faˈinida, ma muke sasi leˈa
fuada. Muke fuˈusi doe ada, osiˈana God
kwatea naˈa mauriˈa faolu fuada diˈia logo
kamuˈa. Muke sasia na ru leˈa neˈeri ˈiri
ta ru kasi tataˈe suˈusia na foˈongaˈa kamu
ki ˈuana God.

Muke alafe fuamuˈa kwailiu

8 Aia, nau ku toˈo ˈua ana ti ru laˈu
ˈiri nau ku saea fuamuˈa. Nia leˈa fuana
na liamuˈa ka alua taˈi ru. Muke alafe
fuamuˈa kwailiu diˈia bara ngwae asina,
ma muke kwaima fuamuˈa kwailiu ma
muke enoeno.
9 Noaˈa kamu kasi olisia taˈangaˈa ˈani
na taˈangaˈa. Ma diˈia ta ngwae ka
taofi kamu, noaˈa kamu kasi olisia ˈani
kwaitaofiˈanga. Bore ma, muke olisia lala
ˈani ganilana God fuana na faˈaleˈalana.
Muke sasi ˈunaˈeri, sulia ana kaidaˈi God
sae kamu, nia eta fataˈa ˈani neˈe nia ke
baˈa faˈaleˈa kamu.
10 Sulia na Kerekereˈa Abu ba saea,
"Sa tai bore ˈana neˈe ka oga na maurilana
saena magalia neˈe ka leˈa ma ka
saeleˈa, nia leˈa fuana noaˈa nia kasi
fata taˈa ma noaˈa kasi soke.
11 Ma nia ka abula faˈasia na sasilana ru
taˈa ki, ma na abulalana ka leˈa.
Ma nia ka sasi ngasingasiˈa ˈuana tuaˈa
ˈani aroaroˈanga.
12 Osiˈana God ke lia sulia na ngwae neˈe
tualada saga ki, ma nia ka fafarongo
ˈuana na foˈongaˈa kira ki.
Bore ma na ngwae neˈe abulalada taˈa ki,
nia ke tataˈe saulida."✡

Nonifiiˈanga sulia na fuli ruˈa saga

13 Noaˈa ta ngwae kasi sasia ta tae neˈe
ke taˈa amuˈa, diˈia neˈe abulaˈanga kamu
leˈa goˈo ˈana.
14 Ma sui bore ˈana diˈia muke nonifii
osiˈana kamu sasia na ru saga ki, God
ke baˈa faˈaleˈa kamu. Noaˈa kamu kasi
maˈu ˈani ta ngwae, ma noaˈa kamu kasi
manata ˈabera.
15 Bore ma muke fuˈusi doe ana sa Jesus
Christ sulia nia neˈe na Aofia fafi maurilamuˈa. Ma muke sasi akaˈu ana kaidaˈi ki
taˈifau ˈuana olisilana sa tai neˈe ke saefilo
ˈuri amuˈa, "Faˈuta neˈe ˈoko faˈamamana
ana sa Jesus?" Ma kaidaˈi kamu alaˈa
sulia na faˈamamanaˈanga kamu, muke
fata enoeno goˈo amuˈa, ma muke fuˈusi
doe logo ada.
16 Ma muke tua faˈasia na abulaˈanga
taˈa, fasi ˈiri diˈia ti ngwae kira fata
taˈa sulia na abulaˈanga leˈa kamu na
fafarongo sa Jesus Christ ki, kike baˈa ˈeke
sulia na ru neˈe kira saeˈe ki.
17 Diˈia na kwaiogaiˈanga God neˈe
kamu ka nonifii, nia taˈi leˈa neˈe muke
nonifii osiˈana na abulaˈanga leˈa kamu,
ka liufia diˈia muke nonifii sulia na abulaˈanga taˈa kamu ki.
18 Sa Jesus Christ nia nonifii ma ka
mae naˈa ˈuana lafulana abula taˈangaˈa
ki taˈifau, ma noaˈa kasi baˈa mae laˈu.
Sui bore ˈana nia na ngwae saga, nia ka
mae fuamuˈa na ngwae neˈe abulalamuˈa
taˈa ki, fasi ˈiri nia ka talaˈi kamu siana
God. Ma kira ka saungia nonina sa Jesus
Christ ana ˈai rara folo, bore ma God nia
faˈamauria ˈani Anoˈi ru Abu.
19 Ma na mangona ka leka siana mangoˈi
ru ki neˈe kira tua saena lokafo, ma nia ka
faˈarongo ˈani fuada neˈe nia liufida naˈa.
20 Na mangoˈi ru neˈeri ki kira na ngwae
neˈe mae ˈua naˈa ˈi naˈo, ana kaidaˈi sa
Noa saungaˈinia na faka doe. Kira kasi
roˈosulia God. Bore ma nia mabetau faˈi
kira leleka ka dao ana kaidaˈi sa Noa nia
faˈasuia na faka doe baera. Kaidaˈi nia
faˈasuia naˈa faka neˈeri, kwalu ngwae ki
goˈo neˈe kira leka saena ma na kafo ka
ngalida faˈasia kwaˈikwaˈinga God.
21 Na kafo neˈe, nia diˈia faˈataˈilana ana
siu abuˈanga neˈe saiana ke faˈamauri
kamu ana kaidaˈi neˈe. Ma na siu
abuˈanga neˈeri noaˈa laˈu fuana
faˈasikasika lana na nonimuˈa ˈani na
kafo, bore ma siu abuˈanga faˈataˈinia
kamu gania God ˈiri nia ka lafua na
taˈangaˈa kamu ki ma ka faˈasikasika
maurilamuˈa. Ma na siuabuˈanga neˈeri
ka faˈamauri kamu sulia na tataˈelana sa
Jesus Christ.
22 Sa Jesus ka oli naˈa ˈuana ˈi langi, ma
kaidaˈi neˈe nia ka tua naˈa ˈi bali ˈoloˈolo
ana God, ma God ka alu nia ka gwaungaˈi
naˈa fafia na ˈainsel ki taˈifau neˈe ngasingasiˈa ma mamanaˈanga ˈi langi.

4

✡ **3:12** Sam 34:12-16

Na mauriˈa faolu

1 Kamu saiana neˈe kaidaˈi sa Jesus
Christ nia tua saena magalia, nia nonifii.
Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, kamuˈa logo
muke sasi akaˈu fuana nonifiiˈanga. Sulia
na ngwae neˈe nia nonifii ˈunaˈeri, nia
kasi oga abula taˈangaˈa.
2 Nia neˈe, talaˈae ana kaidaˈi neˈe ka
oli ˈalaˈa, muke suˈungengea na kwaio-
gaiˈanga taˈa kamu ki, bore ma muke roˈo
lala sulia na kwaiogaiˈanga God.
3 Kaidaˈi sui naˈa kwau, abulaˈanga
kamu ki diˈia na ngwae baliburi ki.
Ana kaidaˈi neˈeri kamu ala naˈa ˈania
maurilamuˈa fuana kakabaraˈanga, ma
na kwaiogaiˈanga taˈa ki, ma na kwaˈu
lilingaˈanga, ma na fafangaˈa taˈa ki. Ma
God ka saetaˈa logo fuamuˈa sulia kau-
mulu foˈosia na gwari ˈai doriˈi ki.
4 Ma ana kaidaˈi neˈe, ngwae baliburi ki
kira ˈarefo, duˈungana noaˈa kamu kasi
ˈado faˈinida ˈani ru taˈa kira sasiˈi ki.
Nia neˈe, kira ka saea alaˈanga taˈa ki suli
kamu.
5 Bore ma God liangaˈi kira ana ta asoa
fuana kike alaˈa sulia na ru ki taˈifau neˈe
kira sasiˈi. Ma God ka sasi akaˈu fuana
matalangaˈilana ngwae mauri ma ngwae
neˈe kira mae naˈa ki.
6 Ma nia neˈe ngwae ki kika faˈarongo
ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa fuana na ng-
wae neˈe kira mae naˈa ki. Ana kaidaˈi
kira mauri ˈua, na ngwae baliburi ki
matalangaˈinida, bore ma ˈi niniˈari na
mangoda mauri faˈinia God.

Ngwae ki muke rao saga ˈani kwateˈa God ki

7 Kaidaˈi fuana ru ki taˈifau ka funu,
nia karangi naˈa. Nia neˈe, muke dau suli
kamu talamuˈa, ma muke lialia, ˈiri muke
bolo fuana na foˈongaˈa.
8 Na ru talingaˈi ka tasa ana na ru ki
taˈifau neˈe muke alafe mamana fuamuˈa
kwailiu, osiˈana diˈia ta ngwae nia alafe
ˈunaˈeri, nia talangwaraˈu fuana nia ke
rufuanata ana sa tai neˈe fulia ta ru taˈa
amuˈa.
9 Muke kwalo kamu kwailiu ˈi saena
luma kamu ki, ma muke tua faˈasia
na ngunungunu buri ˈanga kaidaˈi kamu
kwaloa ngwae ki.
10 God ka kwatea naˈa sai ˈi ruˈanga
matamata ki fuamuˈa ngwae neˈe kamu
faˈamamana ana sa Jesus Christ. Ma
God ka oga fasi taˈi taˈi ngwaeˈa amuˈa,
muke kwaiˈafi amuˈa kwailiu ˈani na saiˈi
ruˈanga neˈeri.
11 Ma sa tai bore ˈana neˈe God kwatea
sai ˈi ruˈanga fuana na faˈatalongaˈinga,
nia ke fatataloˈania fatalana God. Ma
sa tai bore ˈana neˈe God ka kwatea sai
ˈi ruˈanga fuana kwaiˈafiˈanga, nia ke
kwaiˈafi ˈani ngasingasiˈanga neˈe God
kwatea fuana, fasi ˈiri ˈani ru ki taˈifau
neˈe mulu sasiˈi, God ke baˈa ngalia
baˈatafeˈa sulia sa Jesus Christ. Ma sa
Jesus ka ˈinotoˈa liu ma ka toˈo ana na
ngasingasiˈanga tutua firi. ˈIu ke ˈunaˈeri.

Fitoˈo ana God ana kaidaˈi muke nonifii

12 Kwaima leˈa nau ki ˈae, noaˈa kamu
kasi ˈarefo ana ta ilitoˈonga neˈe kamu
nonifii ˈani. Sulia na ngwae neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus Christ, kira sa-
iana liuˈa saena ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki.
13 Nia leˈa fuana muke saeleˈa amuˈa
sulia kamu ˈado faˈinia sa Jesus Christ ana
nonifiiˈanga nia, ˈiri muke baˈa saeleˈa ka
tasa ana kaidaˈi sa Jesus Christ ke dao maˈi
ˈani ˈinotoˈanga nia.
14 ˈOilakiˈa fuamuˈa diˈia kira ka
ˈoidorole ˈani kamu sulia kamuˈa neˈe
ngwae fafarongo sa Jesus Christ ki,
duˈungana nia faˈataˈinia naˈa Anoˈi ru
Abu ˈinotoˈa God ka tua faˈi kamu.
15 Diˈia ta ngwae amuˈa ka saungwae,
nama nia neˈe ngwae bilibili, nama ta
ngwae neˈe sasia kwalukaela ru taˈa mata-
mata ki, nama ta ngwae ba liu goˈo ˈana
ˈuana faˈalilana ru ti ngwae, tama nia bolo
faˈinia nia ka nonifii.
16 Bore ma diˈia kamu nonifii sulia kamu
faˈamamana ana sa Jesus Christ, noaˈa
kamu kasi ˈeke ˈani. Muke baˈatafea lala
God, osiˈana kira sae kamu ˈani “Na ngwae
sa Christ ki.”
17 Kaidaˈi fuana etangilana na mata-
langaˈinga ke dao naˈa maˈi. Ma God
ke matalangaˈinia basi na ngwae nia ki
etaeta. Ma diˈia nia ke matalangani basi
ngwae nia ki, nia ke baˈa faˈangasingasia
naˈa kwaˈikwaˈinga nia ana kaidaˈi nia
ke faˈasuia kwaˈikwaˈinga nia ana ng-
wae ki neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana
Faˈarongoˈa Leˈa nia.
18 Sulia neˈe Kerekereˈa Abu ba fata sulia
kaidaˈi God ke baˈa matalangaˈinia ngwae
ki ka ˈuri,

“Diˈia nia ˈafitaˈi fuana ngwae saga ki kira
ka mauri, nia ˈafitaˈi ka tasa naˈa
fuana ngwae taˈa neˈe noaˈa kasi
faˈamamana ana God.”✡

19 Nia neˈe, diˈia kamu nonifii sulia naˈa
kwaiogaiˈanga God fuamuˈa, muke alua
naˈa mauriˈa kamu saena limana God neˈe
nia saungaˈi kamu, sulia nia ke lia sulia
kamu. Ma muke inaˈu ana sasilana ru leˈa
ki.

5

Na ngwae faˈinaˈonaˈo ki

✡ **4:18** Provebs 11:31

1 Aia, nau ku fata fuamuˈa ngwae faˈinaˈonaˈo ki ana fikutaˈi ngwae faˈamamana. Nauˈa ta ngwae faˈinaˈonaˈo logo, ma nau ku lisia nonifiilana sa Jesus Christ ka sui, ma nau kui baˈa ˈinotoˈa faˈinia ana kaidaˈi nia ke oli maˈi. Nia neˈe, nau ku gani kamu,
2 muke lia leˈa sulia ngwae neˈe kira faˈamamana ki. God nia aluda naˈa saena limamuˈa. Muke lia leˈa sulida diˈia ta ngwae lia sulia na sipsip nia ki. God oga muke sasia na raoˈa neˈeri sulia na maˈudiˈa kamu ki, ma noaˈa laˈu osiˈana kamu fia fasi God ka oro kamu fuana. Nia leˈa fuana muke lia sulida osiˈana kamu oga ˈafilada, ma noaˈa laˈu neˈe sulia kira foli kamu fuana.
3 Ma noaˈa kamu kasi tuaraˈinia na ngwae ki neˈe God aluda saena limamuˈa, bore ma muke talaˈida ˈiri kike leka suli kamu ˈuana sasilana raoˈa leˈa ki.
4 Ma diˈia kaumulu lia sulida ˈunaˈeri, sa Jesus neˈe diˈia na gwaungaˈi ngwae ni lia sulia na sipsip, nia ke baˈa kwatea na kwaiaraˈa ˈinotoˈa neˈe leˈa firi fuamuˈa, ana kaidaˈi nia ke oli maˈi.
5 Ma ˈunaˈeri logo, kamu na ngwae ˈalako ki, muke roˈosulia ngwae ˈaˈana ki. Ma kamuˈa taˈifau neˈe kamu faˈamamana, muke enoeno ˈiri muke kwaiˈafi amuˈa kwailiu. Sulia na Kerekereˈa Abu ba saea,

"God ke tataˈe saulia na ngwae neˈe kira fata baˈalafe ki, ma nia ka ˈofea na ngwae neˈe kira enoeno ki."✡

6 Nia neˈe, muke enoeno ma muke roˈosulia God neˈe ngasingasiˈa ka tasa, ˈiri nia ke faˈadoe kamu ana kaidaˈi ˈolea nia.
7 Ma muke alua naˈa manata ˈabera ˈanga kamu ki taˈifau saena limana, sulia niaˈa tagi suli kamu.
8 Muke lialia, sulia sa Saetan, na malimae kamu, nia liu kwailiu goˈo ˈana diˈia ta ru mauri kwasi neˈe saiana ˈanilana ngwae ki. Sulia sa Saetan oga liua faˈalilamuˈa.
9 Muke faˈangasingasia na faˈamamanaˈanga kamu, ma muke kwaˈisisinga ˈani sa Saetan, osiˈana kamu saiana neˈe ngwae faˈamamana ki ana fanoa ˈoro ki saena magalia neˈe, kira nonifii logo ˈunaˈeri diˈia kamuˈa.
10 Ma buri ˈana kamu nonifii ana kaidaˈi dokodoko, God ke baˈa faˈafaolu kamu, ma nia ke faˈangasingasi kamu ˈiri neˈe faˈamamanaˈanga kamu kasi sui. God nia sae kamu naˈa ˈiri muke ˈado faˈinia sa Christ ma kamu ke ruˈu saena na ˈinotoˈanga nia neˈe noaˈa kasi sui. God ka sae kamu fasi ˈiri muke tua ratai faˈinia sa Christ ma muke ˈinotoˈa faˈinia tuatua firi.
11 Ma nia ka tua ˈani ngasingasiˈanga doe ka tua tua firi! ˈIu ke ˈunaˈeri.

Na alaˈanga leˈa ˈisi ki

12 Sa Silas neˈe ˈafi nau fuana keresilana na kerekereˈa dokodoko neˈe. Nia neˈe na ngwai asina kia, sulia nia faˈamamana ana sa Jesus Christ. Ma nau ku saiana neˈe raoˈa sa Silas, nia leˈa taˈifau. Duˈungana tae nau ku kwatea na kerekereˈa neˈe fuamuˈa fuana radulamuˈa ma alaˈanga sulia na kwaiˈofeˈanga mamana God. Aia, muke uu ngasi saena na alafeˈanga neˈeri.
13 Ma na ngwae neˈe kira faˈamamana saena fanoa ˈi Babilon, kira kwatea fata leˈa leˈa ˈanga kira fuamuˈa. God neˈe fili kira, diˈia logo nia fili kamu. Ma sa Mark ka kwatea logo kwau na fata leˈa leˈa ˈanga nia ki fuamuˈa. Nia diˈia naˈa ngela mamana nau.
14 Ma ana kaidaˈi kaumulu lisi kamu kwailiu, muke faˈataˈinia na alafeˈanga kamu fuamuˈa kwailiu.

Nau ku foˈo ˈiri kamuˈa taˈifau ngwae sa Jesus Christ ki, muke toˈo ana aroaroˈanga.

✡ **5:5** Provebs 3:34

Na Ruana Kerekereˈa Faˈasia Sa Peter

Na ru doe neˈe sa Peter nia manata ˈabera liu ˈani neˈe fuana Kristin kika fonea raolana faˈamanataˈanga rora ki. Nia saea fuada kira ke dau ngasi nama ana alaˈanga sulia God ma sa Jesus Christ. Alaˈanga mamana neˈe nia saka maˈi ana ngwae neˈe kira tala lisia sa Jesus, ma kira ka rongoa faˈamanataˈanga nia.

Ta taˈi faˈamanataˈanga rora neˈe sa Peter manata ˈabera ˈania, na alaˈanga neˈeri ˈuri, kira saea sa Christ noaˈa kasi oli maˈi. Sa Peter fata ˈuri, sa Christ kasi oli maˈi ˈua, duˈungana God nia oga noaˈa ta ngwae kasi funu. God oga ngwae ki taˈifau kira ke faˈasia falafala ana taˈangaˈa, ma kira ka oli basi maˈi siana.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

God nia fili kulu ka donga falafala nia ki & 1:1-21
Na faˈamanataˈanga rora ki & 2:1-22
Olilana maˈi sa Christ & 3:1-18

1 Nauˈa sa Simon Peter, na ngwae rao ma na ngwae ni lifurongo sa Jesus Christ, nau ku kerekere fuamuˈa. Sa Jesus Christ niaˈa na God kia ma nia ka faˈamauri kia. ˈAni na ˈoloˈoloˈa nia, nia kwate kamu ka faˈamamana, diˈia logo neˈe nia sasia amiˈa.

2 Nau ku foˈo ˈiri God ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea aroaroˈanga mamana fuamuˈa sulia kamu saiana God ma na Aofia kia sa Jesus.

Riˈa ma na filifiliˈanga God

3 Kulu toˈo ana ru ki taˈifau neˈe kulu boˈoboˈo ˈuani fuana tuaˈa neˈe donga falafala God ki. Na ru neˈeri ki taˈifau God neˈe kwateˈe ˈania ngasingasilana. God neˈe nia tasa liu, ma ka leˈa ma duˈungana kulu sai leˈa ana, nia laefi kulu fasi ˈiri kulu ka tua ˈania leˈangaˈa salilana nia.

4 ˈUnaˈeri nia ka kwatea na ru leˈa liu ki fuaka neˈe nia eta fataˈa ˈani, fasi ˈiri neˈe falafala kamu ki ke leˈa diˈia falafala God, ma muke saiana uuˈa ˈusia na kwaiogaiˈanga taˈa ki ana magalia, neˈe saiana faˈali lamuˈa.

5 Ma osiˈana God kwatea naˈa ru ki taˈifau fuamuˈa ˈunaˈeri, muke sasi ngangata ˈiri na faˈamamanaˈanga kamu ka ngasi. Ma muka sasia logo ru neˈe ki: muke abula ˈoloˈolo, ma muke malingaˈinia God,

6 ma muke dau sulia malitana mauriˈa kamu talamuˈa, ma muke lalifuˈa saena kaidaˈi ana ˈafitaˈi ˈanga, ma muke donga falafala God ki

7 faˈinia na kwaimaˈanga ma na alafeˈanga kamu fuamuˈa kwailiu.

8 Ma diˈia na falafala ˈi ngwae neˈeri ki ka doe saena maurilamuˈa, ka ˈunaˈeri kamu ka totolia naˈa sasilana ru leˈa ˈoro ki sulia na saiˈi ruˈa kamu ana Aofia kia sa Jesus Christ.

9 Ma sa tai bore ˈana neˈe noaˈa kasi toˈo ana falafala ˈi ngwae neˈe ki, nia diˈia ta ngwae maa rodo, osiˈana nia manata bura ˈani neˈe God rufuanata naˈa ana taˈangaˈa nia ki.

10 Nia neˈe, sasiku kina ˈae, muke sasi ngangata ˈiri ka faˈataˈinia neˈe God nia fili kamu, ma ka sae kamu ˈani ngwae nia ki. Sasiˈa ˈunaˈeri neˈe noaˈa kamu kasi firute ma muka ˈasi kamu,

11 ma God ke baˈa kwalo kamu saena ˈInotoˈanga na Aofia kia sa Jesus Christ neˈe faˈamauri kia. Ma na ˈinotoˈanga neˈeri tuatua kasi sui.

12 Sui bore ˈana kamu ka saiana taˈifau na ru neˈe ki, ma kamu ka faˈamamana naˈa ana faˈamanataˈanga mamana neˈe kamu rongoa naˈa, nia leˈa fuana nau ku faˈamanata toˈo laˈu amuˈa ana kaidaˈi ˈoro ki.

13 Sulia ana kaidaˈi nau ku mauri ˈua saena magalia neˈe, nau ku fia fasi nia leˈa fuana nau ku saea laˈu na ru neˈe ki fuamuˈa ˈiri noaˈa kamu kasi manata bura ˈani.

14 Osiˈana nau ku saiana noaˈa kasi tau nau ku mae, diˈia na Aofia sa Jesus Christ ka sae madako naˈa ana fuaku.

15 Ma sulia ka ˈunaˈeri, nau ku rao ngasi ˈiri noaˈa kamu kasi manata bura ˈani tae ki neˈe nau ku faˈamanata kamu ˈani, ˈi buri ˈana neˈe nau ku mae.

Sa Peter lisia na raralana sa Jesus na Christ

16 Aia, ma ru neˈe kami faˈamanata ˈani sulia na daolana maˈi na Aofia kia sa Jesus Christ ˈani ngasingasiˈanga doe, nia noaˈa laˈu na ˈaˈemae ti ngwae kira boa goˈo ˈada ki. Sulia kaimili talamiˈa kami lisia nama na ˈinotoˈanga ma raralana.

17 Sulia kami tua faˈinia ˈua naˈa maˈi ana kaidaˈi God na Maˈa nia kwatea naˈa gwaungaˈi ˈanga ma na ˈinotoˈanga fuana. Ma kami ka rongoa lingana God ngasingasiˈa ka tasa nia fata ˈuri fuana, “Na ngela nau niniˈa, neˈe nau ku alafe liu ana, ma nau ku saeleˈa liu sulia.”

18 Kami talamiˈa mika rongoa lingana God faˈasia ˈi langi, ana kaidaˈi kami tua faˈinia sa Jesus ˈi gwauna faˈi ua abu baera.✡

✡ **1:18** Matthew 17:1; Mark 9:2; Luke 9:28

19 Ma sulia ru neˈeri, kaimili ka
faˈamamana ngasi naˈa neˈe na fatalana
na profet ki sulia sa Christ nia mamana.
Ma nia leˈa fuana muke faˈamamana logo
ˈani. Duˈungana na fatalana na profet
neˈeri ki, nia diˈia na faˈi unu neˈe unu
saena rodo, leleka ka dao ana asoa sa
Christ ke sakatafangaˈi laˈu ma raralana
ngwasinasina lana ka kwasu saena mana-
talamuˈa.
20 Ma na ru doe ka tasa liu naˈa neˈe:
Kamu ke malingaˈinia nama neˈe noaˈa
ta ru na profet ki kerekere sulia saena
Kerekereˈa Abu ta alaˈanga neˈe fuli goˈo
maˈi ada talada,
21 nama osiˈana neˈe kira oga kike alaˈa
sulia. Osiˈana na alaˈanga profet ki noaˈa
laˈu faˈasia manatana ngwae goˈo ˈana,
bore ma nia leka maˈi faˈasia God. Sulia
na Anoˈi ru Abu neˈe nia talaˈia na profet
ki ˈua naˈa maˈi ˈi naˈo ˈiri kika saea na
fatalana God.

2

Ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki

1 Ana kaidaˈi ˈua naˈa maˈi ˈi Israel, ti
ngwae ˈosoˈoso kira dao maˈi, ma kira
ka saea kira neˈe profet God ki. Ma
ka ˈunaˈeri logo, ti ngwae kike baˈa dao
maˈi, ma kike faˈamanata kamu ˈani na
sokeˈa ki. Ma na faˈamanataˈanga kira
ki ke baˈa faˈalia na faˈamamanaˈanga
ti ngwae ki. Ma kike baˈa faˈamanata
logo ˈani fasi sa Jesus, na ngwae neˈe
mae fuana faˈamaurilada, noaˈa laˈu na
Aofia mamana. Ma sulia na ru neˈeri
ki, ˈaliˈali goˈo God ke baˈa kwatea na
kwaˈikwaˈinga fuada.
2 Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, ngwae ˈoro
ki kike baˈa leka sulia na abula taˈangaˈa
kira ki. Ma sulia tae ki neˈe kira sasiˈi
ka taˈa, ti ngwae kike baˈa fata faˈalia na
faˈamanataˈanga mamana neˈe.
3 Ma na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso
neˈeri ki, kike baˈa ngalia mani ana
alaˈanga ˈosoˈoso kira ki neˈe kira soke
kamu ˈaniˈi. Kike baˈa sasi ˈunaˈeri, sulia
kira guguta. Aia, tau naˈa maˈi God ka lisia
naˈa tae ki neˈe kira sasiˈi, ma nia ka sasi
akaˈu fuana na matalangaˈilada faˈinia na
faˈalilada.
4 Osiˈana na ˈainsel ki ˈua naˈa maˈi
neˈe kira abula taˈa, ma God ka kwa-
tea kwaˈikwaˈinga fuada, ma ka aluda
saena kula ni kwaˈikwaˈinga, ma ka firi
fafida ˈani kwalo ˈi salo, ma kira ka tua
goˈo ˈada ˈua ˈi neˈeri saena rorodoˈa.
Kira kwaimasi ana faˈi asoa ana mata-
langaˈinga.
5 Ka ˈunaˈeri logo fuana na ngwae ki
saena magalia ba kira tua ˈua naˈa maˈi,
sulia neˈe abulaˈanga kira ki taˈa liu ma
noaˈa kira kasi faˈadufa God. God ka
saungida ˈani kafo doe liu. Taˈi taˈifilia
sa Noa goˈo neˈe God faˈamauria faˈinia
na fiu ngwae ki logo. God ka faˈamauri
kira, osiˈana sa Noa faˈamanata sulia ab-
ulaˈanga neˈe ˈoloˈolo.
6 ˈIu, ma God ka kwatea logo na
kwaˈikwaˈinga fuana ngwae ˈi Sodom ma
ˈi Gomora ki. Nia saungi kira ˈani mafula,
fasi ˈiri ka faˈataˈinia fuana ngwae ki
taˈifau tae neˈe ke baˈa fuli fuana ngwae
neˈe kira aburongo ana niaˈa ki.
7 Bore ma God faˈamauria sa Lot, sulia sa
Lot niaˈa na ngwae saga, ma nia kasi oga
na abulaˈanga taˈa ana ngwae neˈe kira
aburongo ana taki God ki.
8 Ma sa Lot neˈe nia saga, nia tua
faˈinida, ma ka lisi kira, ma ka rongo kira
sulia asoa, ma na liana ka figwanu liu sulia
na abula taˈalada.
9 Nia neˈe, na Aofia saiana ˈafilana na
ngwae neˈe kira faˈamamana ana niaˈa
ki, fasi ˈiri neˈe ˈafitaˈiˈanga ki noaˈa
kasi faˈalida. Ma nia saiana ka kwatea
logo na kwaˈikwaˈinga fuana ngwae taˈa
ki, leleka ka dao ana faˈi asoa fuana na
matalangaˈinga mamana.
10 Ma nia ka kwatea na kwaˈikwaˈinga
doe ka tasa fuana ngwae neˈe kira
roˈosulia na kwaiogaiˈanga taˈa kira ki
ˈani nonida, ma kira ka ˈaila ˈani na
gwaungaˈi ˈanga God.
Ma na ngwae ki neˈe nau ku fata sulida
neˈe kira faˈamanata ˈani sokea ki, kira
fata baˈalafe ma kira ka fata noniraˈa liu.
Ma noaˈa kira kasi manata doe goˈo ana
anoˈi ru ˈinotoˈa ki ˈi langi, ma kira ka
inaˈu ana fata buri tolingaˈi ˈanga logo
ada.
11 Aia, ma na ˈainsel ki bore, neˈe kira
toˈo ana ngasingasiˈanga doe liufia na
faˈamanata ˈosoˈoso neˈeri ki, noaˈa kira
kasi fata faˈalia goˈo na anoˈi ru ˈinotoˈa
ki ˈi langi ˈani alaˈanga ˈoidorole ˈunaˈeri
ki ˈi naˈona na Aofia.
12 Ma na faˈamanata ˈosoˈoso neˈe ki
noaˈa kira kasi manata sulia na tae ki neˈe
kira sasiˈi. ˈUnaˈeri, kira ka diˈia naˈa
ru mauri kwasi ki neˈe kira bolo fuana
daulada ma fuana saungilada. Osiˈana
neˈe ngwae neˈeri ki, kira ka fata ˈoidorole
sulia ru neˈe noaˈa kira kasi saiana ki.
ˈUnaˈeri, God ke saungida diˈia na ru
mauri kwasi ki.
13 Ma sulia na nonifiiˈanga neˈe kira sa-
sia ana ngwae, God ke duˈua logo ˈani non-
ifiiˈanga. Na faˈamanataˈanga ˈosoˈoso
neˈe ki, fangalada doe, ma kira ka kwaˈu,
ma noaˈa kira kasi dau sulia maurilada
fuana fangaˈa saena asoa ki. Kamuˈa
niniˈa, muke ˈeke liu kaidaˈi kira fanga

faˈi kamu saena fikuˈa kamu ki, sulia na
abulalada taˈa liu, ma kira saiana kike soke
ana kaidaˈi ki taˈifau.
14 Ma na kaidaˈi kira lisia na kini, kira
ka oga kakabaralana. Noaˈa kira kasi
mamalo faˈasia abula taˈangaˈa. Ma kika
talaˈia na ngwae neˈe faˈamamanaˈanga
kira ki ngwataˈutaˈu ˈani abula taˈangaˈa.
Ma kira ka oga liua guguta'anga. Ma
osiˈana na ru neˈeri ki, God ka kwatea
kwaˈikwaˈinga fuada.
15 Kira leka matamata faˈasia na tala
saga, ma kira ka leka ˈada sulia falafala
taˈa sa Balaam, na ngela sa Beor. Sulia
sa Balaam✡ oga liua na mani neˈe nia ke
ngalia ana sasilana ru taˈa ki.
16 Nia neˈe God ka kwatea na dongki nia
ka fata balufia ˈani lingalinga ˈi ru diˈia
ngwae. Ma kaidaˈi sa Balaam na profet
rongoa neˈe dongki nia fata ˈunaˈeri, nia
ka faˈasia naˈa abula bolebole'anga nia ki.
17 Aia, ma na ngwae neˈe kira
faˈamanata ˈani na sokeˈa, kira diˈia goˈo
ˈada ta maˈe kafo busu ba noaˈa ta kafo
saena ma ka langalanga. Ma kira ka diˈia
logo na gwaˈi salo ba na iru irufia ˈiri na
uta noaˈa kasi toˈo. Nia neˈe God ka sasi
akaˈu ana lokafo rorodoˈa fuada.
18 Kira tafeda talada ma na fatalada ka
bolebole'a goˈo ˈana. Ma ti ngwae neˈe
kira kakari alifaˈi ka sui, ma kira ka talaˈae
kika rokisia na abula'anga kira ki, ma
noaˈa kasi abula taˈa faˈinia na ngwae
neˈe kira rora ki. Ma na ngwae neˈe kira
faˈamanata ˈani sokeˈa, kira faˈarora laˈu
ngwae neˈeri ki ˈani na kwaiogai'anga taˈa
ki ˈani nonida.
19 Osiˈana na ngwae faˈamanata neˈeri
ki, kira fata ˈuri fuada, “Kaimili fata
alangaˈi fuamuˈa neˈe muke aloge fasi ˈiri
muke sasia amuˈa ta ru bore ˈana neˈe
kamu oga sasilani ki.” Bore ma ngwae
faˈamanata neˈeri ki talada noaˈa kira
kasi aloge. Kira diˈia na ngwae rao ˈoˈo
fuana na falafala taˈa kira ki neˈe faˈalida.
Sulia kwaiogai'anga taˈa kira ki gwaungaˈi
fafida, ma kira noaˈa kasi mango faˈasia
fuli ru roraˈa.
20 ˈI naˈo na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso
neˈeri ki kira saiana na Aofia kia sa Jesus
Christ neˈe faˈamauri kia, ma kira ka
kakari alifaˈi faˈasia na taˈangaˈa ki saena
magalia neˈe saiana faˈalilada. Bore ma
kira ka oli laˈu ˈuana na sasilana taˈangaˈa
kira ki ba kira sasiˈi maˈi ˈi naˈo, fasi ˈiri
neˈe taˈangaˈa ki ka gwaungaˈi fafida. Ma
ˈi niniˈari kira ka taˈa ka liufia naˈa kaidaˈi
neˈe kira ˈiri sai ˈua ana sa Jesus Christ.
21 Taˈi leˈa nama ˈana fuada diˈia
noaˈa kira kasi dao toˈona na tala ˈuana
ˈoloˈoloˈa. Ma nia ka taˈa liu naˈa
fuada neˈe kira dao laˈu toˈona tala
ˈuana ˈoloˈoloˈa, ma kira ka abula laˈu
faˈasia. Ma noaˈa kira kasi roˈosulia
faˈamanataˈanga sa Jesus neˈe God kwatea
naˈa fuada.
22 Kira ka faˈataˈinia mamana na
alaˈanga ba ˈuri ki, “Na kui oli ka ˈania
logo tae neˈe nia moataˈinia.” Ma ta
alaˈanga laˈu ka ˈuri, “Gwata neˈe kira
siufia nonina ka sui naˈa, oli ka bunibuni
laˈu saena moˈamoˈa.”

3

Olilana maˈi na Aofia

1 Kwaima leˈa nau kina ˈae, ruana
kaidaˈi neˈe nau ku kerekere naˈa fuamuˈa
niniˈa. Duˈungana tae neˈe nau ku kere-
sia laˈu kwau kerekereˈa neˈe fuamuˈa
osiˈana nau ku oga faˈamanata oliˈa
amuˈa ˈuana ru neˈeri ki, ˈasu ˈubani
kamu kata manata rora.
2 Nau ku oga muke manata toˈona
alaˈanga neˈe profet abu ki ba ˈi naˈo maˈi,
faˈinia na faˈamanataˈanga na Aofia kia
neˈe faˈamauri kia. Na ngwae ni lifurongo
ki neˈe kira fata faˈataloˈania fuamuˈa,
kira neˈe saea na faˈamanataˈanga neˈe
fuamuˈa.
3 ˈIu, na ru doe neˈe nau ku oga muke
saiana ana faˈi asoa ˈisi ki ba ti ngwae kike
leka maˈi, ma na kwaiogai'anga taˈa kira
ki ana noni ba talaˈi kira. Ma kira ka fata
ˈoidorole ˈuri amuˈa,
4 “Na Christ baera nia naˈa ˈi faˈi? Sulia
nia eta fataˈa nia ke baˈa oli laˈu maˈi
saena magalia neˈe, bore ma noaˈa nia
kasi dao ˈua. Na ngwae faˈinaˈonaˈo
etaeta kia ki kira mae naˈa. Ma leleka
ka dao ana kaidaˈi neˈe, noaˈa ta ru kasi
rokisi goˈo, talaˈae maˈi ana talaˈaelana
magalia leka ka dao ˈi taˈena, na ru ki
taˈifau bolo goˈo ˈana.”
5 Aia, ngwae neˈe kira fata ˈunaˈeri ki,
kira oga kike manata bura ana neˈe God
saungaˈinia ˈi langi faˈinia na magalia goˈo
ˈani fatalana. Nia saungaˈinia na magalia
ˈani na kafo, ma nia ka kwatea na magalia
ka ruˈu maˈi faˈasia na kafo.
6 Ma ˈani kafo logo, God ka taka-
longaˈinia na magalia neˈe ka tua ˈi naˈo.
7 Aia, ma ˈani fatalana God logo, nia
ka sasia na magalia neˈe ka tua faˈinia
lalifuˈanga masia kaidaˈi nia ke baˈa taka-
longaˈinida ˈani mafula. Ana faˈi asoa
neˈeri, God ke baˈa matalangani na ngwae
neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana ki, ma ka
takalongaˈinida.
8 Aia, kwaima leˈa nau kina ˈae, noaˈa
kamu kasi manata bura ˈani alaˈanga ba

✡ **2:15** Nambas 22:18; 24:13; 25:1-3; 31:16

ˈuri, taˈi asoa diˈia taˈi toˈoni faˈi ngali ki
ˈi maana God, ma taˈi toˈoni faˈi ngali ki
diˈia logo taˈi asoa ˈi maana God.
9 Nia neˈe na Aofia noaˈa kasi dole
liu goˈo fuana faˈataˈi mamanaˈanga ana
fatalana sulia olilana maˈi, sui bore ˈana
ti ngwae kira fia fasi nia ka dole mala
ˈana. Bore ma na Aofia nia mabetau liu
faˈi kamu. Nia noaˈa kasi oga ta ngwae
ke funu. Bore ma nia oga liua ngwae
ki taˈifau kike kakari alifaˈi faˈasia na
taˈangaˈa kira ki.
10 Ma faˈi asoa neˈe na Aofia ke oli maˈi,
nia ke dao maˈi diˈia ta ngwae bili, sulia
na ngwae ki kike baˈa lebe. Ma ana faˈi
asoa neˈeri, kike baˈa rongoa na lingalinga
ˈi ru doe, ma na mamanga ke baˈa sui. God
ke baˈa malangisia na ru ki taˈifau saena
mamanga ˈani mafula. Ma na magalia ma
na ru ki taˈifau goˈo ˈi saena, niˈi ke baˈa
noˈana.
11 Ma osiˈana God ke baˈa malangisia
ru neˈeri ki ˈunaˈeri, muke manata leˈa
sulia na falafala kamu ki. Na abulaˈanga
kamu ke saga, ma muke roˈosulia na
kwaiogaiˈanga God ki.
12 Ma muke kwaimasi ana faˈi asoa
neˈe God ke matalangaˈi maˈi, ma muke
sasi fasi ˈiri faˈi asoa neˈe ke dao ˈaliˈali
maˈi. Ana faˈi asoa neˈeri, God ke baˈa
takalongaˈinia na mamanga ma na ru ki
taˈifau ˈi saena ˈani mafula.
13 Aia, ma kulu lialia masia na magalia
faolu ma ˈi langi faolu neˈe God ka eta
fataˈa ˈani fuaka. Ma na ngwae ki taˈifau
ˈi neˈeri, kike roˈosulia God.
14 ˈIu, kwaima nau kina ˈae, kaidaˈi
muke kwaimasi ˈua goˈo amuˈa masia faˈi
asoa neˈeri, muke sasi ngangata ˈuana
sagalana abulaˈanga kamu, ˈiri God noaˈa
kasi silolongaˈi kamu fafia ta ru, ma kamu
ka tua kwaima faˈinia.
15 Noaˈa kamu kasi manata bura ˈani
duˈungana tae neˈe na Aofia ka mabetau
faˈi kamu, sulia nia oga fasi ˈiri muke
kakari alifaˈi ˈiri nia ke faˈamauri kamu.
Aia, osiˈana ru neˈeri logo ba ngwaefuta
kia sa Paul nia kerekere fuamuˈa sulia.
God neˈe kwatea liatoˈonga fuana sa Paul
ˈiri nia ka kerekere ˈunaˈeri.
16 Ana kerekereˈa sa Paul ki taˈifau, nia
faˈamanata sulia na ru neˈeri ki. Ti ru
neˈe sa Paul faˈamanata ˈani ki, niˈi ˈafitaˈi
fuana saiˈa ani. Ma na ngwae neˈe noaˈa
kira kasi sai ˈi ru ma na faˈamamanaˈanga
kira ki noaˈa kasi ngasi, kika bulasia ru sa
Paul saea ki, ma kira ka faˈamanata ˈani
na sokeˈa sulia, diˈia logo ba kira sasia ana
ti bali ana Kerekereˈa Abu. Ma osiˈana
kira sasi ˈunaˈeri, God ke baˈa kwatea na
kwaˈikwaˈinga fuada.
17 ˈIu kwaima nau ki ˈae, kaumulu
saiana taˈifau naˈa na ru neˈe ki. Nia
neˈe, muke lialia, ˈasu ˈubani muka
fiˈi faˈamamana ana sokeˈa neˈe ngwae
taˈa ki kira faˈamanata ˈani, ma na
faˈamamanaˈanga kamu ki ka ˈasia.
18 Ma muke sasi ˈuana lalifuˈanga ˈani
ngalilana na alafeˈanga na Aofia kia sa
Jesus Christ neˈe faˈamauri kia, ˈiri muke
baˈa sai leˈa ana. Kuke baˈatafea ana
kaidaˈi neˈe ma ka tua tua firi! ˈIu ke
ˈunaˈeri.

Na Etana Kerekereˈa Faˈasia Sa John

Na lifurongo sa John naˈa neˈe keresia buka neˈe. Niaˈa ta taˈi ngwae ana akwala ma ro fafarongo ba sa Jesus ki, ma nia ba keresia logo Faˈarongoˈa Leˈa sa John. Saena kerekereˈa neˈe, nia saea fuana ngwae faˈamamana ki kike uu ngasi ana falafala God ki, ma kika madafia faˈamanataˈanga rora ki. Ana kaidaˈi neˈeri, ti ngwae ˈosoˈoso kira saea sa Jesus noaˈa kasi koso maˈi ˈani noniˈi ngwae mamana. ˈIu, sa John ka saea fuana ngwae faˈamamana ki kike madafia faˈamanataˈanga rora kira ki. Sa John oga Kristin ki fuana dongalana faˈamanataˈanga sa Jesus Christ ba lifurongo ki alaˈa naˈa maˈi sulia. Na lifurongo ba kiri, kira lisia naˈa sa Jesus kaidaˈi nia tua. Ma kira ka bolo fuana faˈamanataˈanga sulia.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Sa Jesus Christ neˈe na Alaˈanga ana Mauriˈa & 1:1-10
Na alaˈanga totongaˈi sulia na alafeˈanga & 2:1-17
Na Malimae sa Jesus Christ & 2:18-29
Alafeˈanga fuamuˈa kwailiu & 3:1-24
Na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki & 4:1-6
God faˈataˈinia fuakulu kuke alafe faˈuta fuakulu kwailiu & 4:7-21
Na fitoˈonga kulu ana sa Jesus liufia naˈa magalia & 5:1-21

Sa Jesus Christ neˈe na Alaˈanga ana Mauriˈa

1 Nau ku kerekere kwau fuaumulu sulia na Alaˈanga neˈe kwatea mauriˈa mamana. Na Christ naˈa neˈe Alaˈanga ana Mauriˈa mamana neˈeri. Ma nia tua mala maˈi ˈua ana etangilana magalia. Bore ma kaidaˈi neˈe, kaimili lifurongo ki rongoa naˈa, ma kami ka lisia naˈa ˈani maamiˈa. Ma kami ka sama naˈa toˈona ˈani na limamiˈa.

2 Na Mauriˈa mamana neˈe ka alua naˈa na ngwae, ma kami ka lisia naˈa. Nia neˈe kami ka fata sulia, ma kami ka faˈarongo kaumulu sulia na Mauriˈa firi neˈe nia tua ni fuli faˈinia God na Maˈa. Ma God ka faˈataˈinia naˈa Mauri mamana neˈe fuaimili.

3 Kami lisia ma kami ka rongoa na Christ neˈe na Alaˈanga ana Mauriˈa mamana neˈeri, ma kami ka faˈarongo logo ˈani fuamuˈa, fasi ˈiri muke fiku faˈi kaimili saena na mauriˈa neˈe kami tua ˈani faˈinia na Maˈa ma sa Jesus Christ na Ngela nia.

4 Ma kami keresia na ru neˈe ki kwau fuamuˈa fasi ˈiri na saesaeleˈa ˈanga kulu ke leka talau.

Abulalana God madakola taˈifau

5 Ma na faˈarongoˈa neˈe kami rongoa faˈasia na Ngela God ma kami ka saea fuamuˈa neˈe ˈuri: God nia diˈia na madakolaˈanga osiˈana nia leˈa ka tasa liu, ma ka noaˈa ta maˈe rodo ana niaˈa.

6 Ma diˈia kuka saea fasi kulu fiku ˈado kwaima naˈa faˈinia God, ma kulu ka tua ˈua goˈo ˈakulu saena maˈe rodo, kulu ka soke liu ˈani fatalaka, ma falafala kulu ki ka ˈiri tua sulia mamanaˈanga.

7 Bore ma diˈia kulu tua sulia na mauriˈa ana madakoˈanga God, diˈia God nia tua sulia na madakoˈanga nia, ˈunaˈeri kulu fiku faˈi kulu kwailiu, ma na maelana sa Jesus, na Ngela nia, ka faˈasikasika kia faˈasia na taˈangaˈa ki taˈifau.

8 Ma diˈia kulu saea noaˈa kulu kasi fulia goˈo ta roraˈa, kulu ka soke kulu talakulu. Diˈia kulu fata ˈunaˈeri, tama noaˈa kulu kasi sai goˈo ana na mamanaˈanga God.

9 Bore ma diˈia kulu fulangaˈinia na roraˈa kia ki fuana God, nia ke baˈa rufuanata ana na roraˈa kia ki, ma ka faˈasikasika kia faˈasia na taˈangaˈa kia ki taˈifau, osiˈana nia ke baˈa faˈamamana na eta fataˈa nia fuana sasilana na ru neˈeri, ma nia ka sasia naˈa ru saga.

10 Ma diˈia kulu saea noaˈa kulu kasi fulia goˈo ta roraˈa ana kiaˈa, tama kulu saea God na ngwae ˈosoˈoso goˈo ana niaˈa talana, ma na fatalana God ka noaˈa kasi tua goˈo saena maurilaka.

2

Na Christ nia lafua naˈa taˈangaˈa kia ki

1 Ngela nau kina ˈae, nau ku keresia na ru neˈeri ki fuamuˈa, fasi ˈiri muke tua faˈasia abula taˈangaˈa. Bore ma diˈia ta ngwae ka sasia ta taˈangaˈa, sa Jesus Christ na ngwae ana ˈoloˈoloˈa neˈe ka kwaiamasi ana Maˈa nia fuaka.

2 Ma sa Jesus Christ naˈa neˈe kwaisuˈusiˈanga fuana na lafulana na taˈangaˈa kia ki. Ma noaˈa laˈu na taˈangaˈa kia ki taˈifilia goˈo, bore ma taˈangaˈa na ngwae ki taˈifau.

3 Ma diˈia kulu roˈosulia fata totongaˈi ˈanga God ki, kulu ka sai mamana ana neˈe kulu saiana God.

4 Ma na ngwae neˈe saea nia saiana God, bore ma noaˈa nia kasi roˈosulia goˈo na fata totongaˈi ˈanga nia ki, na ngwae neˈeri nia ka soke liu, ma noaˈa nia kasi sai goˈo ana mamanaˈanga God.

5 Ma sa tai neˈe ka roˈosulia na fatalana God, niaˈa na ngwae neˈe alafe mamana

ana God. Ma ru neˈe faˈataˈinia neˈe kulu
fiku faˈinia God nia ˈuri:
6 Sa tai neˈe saea nia tua fiku faˈinia God,
nia ke fulia ru leˈa ki, ka diˈia logo ba sa
Jesus Christ neˈe fulia.

Na alaˈanga totongaˈi sulia na alafeˈanga

7 Kwaima nau kina ˈae, na alaˈanga to-
tongaˈi neˈe nau ku keresia kwau fuamuˈa,
noaˈa laˈu ta ru faolu, bore ma na
alaˈanga totongaˈi ˈua ba kamu saiana
naˈa maˈi ˈua, ana etangilana kaidaˈi
kamu faˈamamana. Ma na alaˈanga to-
tongaˈi neˈeri naˈa neˈe faˈarongoˈanga ba
kamu rongoa ka sui naˈa, neˈe muke alafe
fuamuˈa kwailiu.
8 Ma na alaˈanga totongaˈi neˈeri nama
neˈe nau ku keresia kwau fuamuˈa neˈe
faolu logo, osiˈana neˈe mauriˈa sa Christ
ma na mauriˈa kamu neˈe faˈataˈinia
naˈa mamanaˈanga na alaˈanga totongaˈi
neˈeri, sulia na maˈe rodo karangi ka sui
naˈa, ma na madakoˈanga mamana ka
rara naˈa saena maurilamuˈa.
9 Ma sa tai neˈe ka saea nia tua saena na
madakoˈanga God, bore ma nia mala taˈa
ana na ngwaefuta nia, nia tua goˈo ˈana
ˈua saena na mae rodo.
10 Ma sa tai bore ˈana neˈe alafe
fuana ngwaefuta nia, nia tua sulia na
madakoˈanga God. Ma noaˈa nia kasi
faˈarora ta ngwae.
11 Ma sa tai neˈe nia mala taˈa ana
ngwaefuta nia, nia tua ˈua saena na maˈe
rodo. Ma nia ka liu saena maˈe rodo, ma
noaˈa nia kasi saiana na kula neˈe nia leka
ˈuana, sulia na maˈe rodo faˈarodoa na
maana.

Noaˈa kamu kasi oga na ru taˈa ki ˈi saena magalia neˈe

12-14 Ngela nau kina ˈae, nau ku kerekere
fuamuˈa, sulia God nia rufuanata naˈa ana
taˈangaˈa kamu ki osiˈana sa Christ, ma
kaumulu saiana God na Maˈa. Ma nau ku
kerekere fuamuˈa na maˈa ki, sulia neˈe
kamu saiana na Christ neˈe nia tua ˈua
naˈa maˈi ana etangilana magalia. Ma nau
ku kerekere fuamuˈa na ˈalako ki, sulia
kaumulu ngasingasiˈa, ma na fatalana God
ka tua amuˈa, ma kaumulu ka liufia naˈa
ˈani sa Saetan neˈe taˈa.
15 Ta neˈe nau ku saea fuamuˈa, noaˈa
kamu kasi oga na falafala taˈa ki ana
mauriˈa neˈe ma na ru taˈa ki ˈi saena na
magalia. Diˈia kamu kwaima ana magalia,
noaˈa kamu kasi kwaima fuana God na
Maˈa.
16 Na kwaiogaiˈanga fuana na ru taˈa ki,
ma na ru neˈe ngwae ki kira lisia ma kira
ka oga, ma na toˈo ruˈa ki neˈe ngwae ki
kira lafe faˈinia, ma na ru taˈa ki taˈifau
saena na magalia, noaˈa ta ru ada kasi
leka goˈo maˈi faˈasia na Maˈa. Kira leka
taˈifau goˈo maˈi faˈasia na magalia.
17 Bore ma na magalia ma na ru ˈi saena
ki taˈifau neˈe ngwae ki kira oga, ke baˈa
funu. Ma sa tai neˈe ke sasi sulia na
kwaiogaiˈanga God, nia ke baˈa mauri firi.

Na Malimae sa Jesus Christ

18 Ngela nau kina ˈae, ˈisilana na magalia
nia karangi naˈa! Ma kaumulu rongoa
taˈifau naˈa ba na Malimae sa Jesus Christ
ke baˈa dao maˈi. Ma ana kaidaˈi neˈe,
na malimae ˈoro nia ki kira dao naˈa.
Nia neˈe, kulu ka saiana neˈe ˈisilana na
magalia nia karangi ka dao naˈa.
19 Na malimae neˈe ki kira leka naˈa
faˈasi kulu, duˈungana noaˈa kira kasi
mamana goˈo saena na fikutaˈi ngwae
faˈamamana kulu. Ma diˈia kira tua saena
na fikutaˈi ngwae faˈamamana kulu, kira
tua fiku goˈo ˈada ˈua faˈi kulu. Bore
ma, ana kaidaˈi kira leka naˈa faˈasi kulu
ˈunaˈeri, nia faˈataˈinia neˈe kiraˈa taˈifau
noaˈa laˈu na ngwae mamana ki ana
fikutaˈi ngwae kulu.
20 Bore ma fuamuˈa, sa Christ na ngwae
abu nia kwatea naˈa Anoˈi ru Abu, ˈiri
neˈe kamuˈa taˈifau goˈo muke saiana na
mamanaˈanga.
21 Nau ku kerekere fuamuˈa ma noaˈa
laˈu osiˈana neˈe kamu kina na ma-
manaˈanga. Nau ku kerekere fuamuˈa,
osiˈana kamu saiana na mamanaˈanga,
ma muka saiana logo neˈe noaˈa ta sokeˈa
ˈiri leka maˈi faˈasia na mamanaˈanga.
22 ˈUri ma sa tai neˈe na ngwae ˈosoˈoso?
Ta ngwae bore ˈana neˈe saea fasi sa Jesus
noaˈa laˈu na ngwae filia God. Na ngwae
ˈunaˈeri, nia neˈe na malimae sa Jesus
Christ, sulia nia ˈaila ˈani God na Maˈa ma
na Ngela nia.
23 Ma ngwae ki taˈifau neˈe ˈaila ˈani na
Ngela, kira ˈaila logo ˈani na Maˈa. Bore
ma ngwae ki taˈifau neˈe kira saea kira
faˈamamana ana na Ngela, kira tua fiku
logo faˈinia na Maˈa.
24 Muke gonia saena na liamuˈa na
faˈarongoˈanga neˈe kamu rongoa naˈa
maˈi ˈua. Ma diˈia kamu gonia na
faˈarongoˈanga neˈeri, muke tua fiku
faˈinia na Ngela ma na Maˈa sulia asoa ki.
25 Ma kuka toˈo ana na mauriˈa firi neˈe
sa Christ eta fataˈa ˈani fuana kwatelana
fuakulu.
26 Nau ku keresia kwau na ru neˈe ki
fuamuˈa, ˈiri kamu ke madafia na ngwae
neˈe kira iliili ˈuana soke lamuˈa ki.
27 Bore ma fuamuˈa, sa Christ nia kwatea
naˈa na Anoˈi ru Abu. Noaˈa kamu
kasi lulu naˈa ˈuana ta ngwae neˈe ke
faˈamanata ru laˈu fuamuˈa, sulia na

Anoˈi ru Abu tua naˈa faˈi kamu. Ma
na Anoˈi ru Abu neˈe sa Christ kwate
fuamuˈa, nia faˈamanata kamu naˈa ˈani
na ru ki taˈifau. Ma na ru ki taˈifau neˈe
nia faˈamanata kamu ˈani ki niˈi mamana,
ma noaˈa kasi rora. Nia neˈe muke tua
fiku faˈinia sa Christ, diˈia na Anoˈi ru Abu
faˈamanata kamuˈa ˈani.

Kiaˈa na ngela God ki naˈa

28 Ngela nau kina ˈae, kamu tua fiku
faˈinia sa Christ, fasi ˈiri ana na kaidaˈi
nia ke oli maˈi, noaˈa kulu kasi maˈu, ma
noaˈa kulu kasi ago laˈu faˈasi nia ˈania
ˈekeˈa ana faˈi Asoa nia ke dao ana.
29 Muke saiana God nia ˈoloˈolo. Nia
neˈe, muke sai logo ana na ngwae ki
taˈifau neˈe kira sasia na ru neˈe ˈoloˈolo
ki, kira naˈa neˈe na ngela God ki.

3

1 Muke manata basi sulia na alafeˈanga
God na Maˈa fuaka! Na alafeˈanga nia doe
liu, nia neˈe nia ka sae kulu ˈani na ngela
nia ki, ma nia ka mamana naˈa. Na ngwae
saena magalia ki noaˈa kira kasi saiana
neˈe kuluˈa ngela God ki, osiˈana noaˈa
kira ˈiri saiana God.
2 Kwaima nau kina ˈae, kuluˈa ngela
God ki naˈa, ma God kasi faˈataˈinia ˈua
fuakulu nia ke baˈa rokisi faˈuta akulu ana
kaidaˈi neˈe ke dao maˈi. Bore ma kulu
saiana ana kaidaˈi neˈe sa Jesus Christ ke
baˈa oli maˈi, kuke baˈa diˈia niaˈa, osiˈana
kuke baˈa lisia niaˈa mamana naˈa.
3 Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira
kwaimasi ana sa Christ ˈunaˈeri, kira tagi
sulida talada kika tua sikasika, diˈia sa
Christ neˈe nia tua sikasika.
4 Ma ngwae ki taˈifau neˈe kira abula
taˈa, kira ˈoia na taki God ki, osiˈana neˈe
abula taˈangaˈa naˈa neˈe ˈoilana taki God
ki.
5 Ma kaumulu sai naˈa ana, sa Jesus
Christ nia leka naˈa maˈi ˈiri ka lafua na
taˈangaˈa kulu ki, ma nia noaˈa kasi toˈo
goˈo ana ta taˈangaˈa.
6 Ma sa tai faˈida neˈe kira tua fiku
faˈinia sa Christ, noaˈa nia kasi tua tari
goˈo ˈana fuana abula taˈangaˈa. Ma sa
tai neˈe ka tua tari goˈo ˈana fuana abula
taˈangaˈa, noaˈa nia kasi malingaˈinia ma
noaˈa kasi saiana sa Christ.
7 Ngela nau kina ˈae, kamu kasi
faˈamamana ana ta ngwae neˈe soke
kamu. Sa tai neˈe fuli ru lana saga, nia
saga ˈi maana God, diˈia logo sa Christ neˈe
nia saga.
8 Ma sa tai neˈe ka tua tari goˈo ˈana
fuana abula taˈangaˈa, niaˈa na ngela sa
Saetan, sulia sa Saetan abula taˈa ˈita naˈa
maˈi ana etangilana magalia. Aia, na Ngela
God nia leka maˈi fuana takalongaˈilana
na ru neˈe sa Saetan sasiˈi ki.
9 Ma ngela God ki taˈifau, noaˈa kira kasi
tua tari goˈo ˈada ˈania na abula taˈangaˈa,
sulia kira toˈo naˈa ana mauriˈa God ana
kiraˈa. Ma ka ˈafitaˈi fuana nia tua tari
goˈo ˈana fuana abula taˈangaˈa, sulia God
naˈa neˈe na Maˈa nia.
10 Nia neˈe ka faˈataˈinia naˈa mata-
matalana na ngela God ki taˈifau faˈasia
na ngela sa Saetan ki: Ta ngwae neˈe
noaˈa kasi abula saga, ma noaˈa kasi alafe
fuana na ngwaefuta nia, niaˈa noaˈa laˈu
na ngela God.

Alafeˈanga fuamuˈa kwailiu

11 Na faˈarongoˈanga neˈe ba kamu ron-
goa naˈa maˈi ana etangilana nia ˈuri:
Kuke alafe fuaka kwailiu.
12 Ma noaˈa kulu kasi diˈia laˈu sa Kein,
na ngwae ba sa Saetan nia sura ana, ma
nia ka saungia na ai burina sa Abel. Faˈuta
neˈe sa Kein ka saungia? Sulia na ru sa
Kein sasiˈi ki niˈi taˈa, ma na ru sa Abel
sasiˈi ki niˈi saga.✡
13 Ngwaefuta kina, noaˈa kamu kasi
ˈarefo, si diˈia na ngwae taˈa ki saena
magalia kira ˈaila ˈani kamu.
14 Kulu sai naˈa ana na ru neˈe: ˈI
naˈo maˈi, kulu tua ˈi olofana na ngasin-
gasiˈanga ana maeˈa, bore ma kaidaˈi neˈe
kulu toˈo naˈa ana mauriˈa firi. Kulu
saiana na ru neˈeri, sulia kulu alafe fuana
na ngwaefuta kia ki. Ma sa tai neˈe noaˈa
kasi alafe fuana na ngwaefuta nia, nia
tua ˈua ˈi olofana na ngasingasiˈanga ana
maeˈa.
15 Ma diˈia sa tai neˈe ka lia taˈafia na
ngwaefuta nia, niaˈa na ngwae sau ngwae.
Ma muke saiana neˈe ngwae sau ngwae
noaˈa kasi toˈo ana na mauriˈa firi.
16 Kaidaˈi sa Jesus Christ nia mae ˈusi
kia, nia faˈataˈinia na falafala fuana neˈe
kuke alafe fuana ngwae ki. Nia neˈe kuluˈa
logo, fuila kuke maˈudi logo fuana na
maeˈa ˈusia na ngwaefuta kia ki.
17 Diˈia ta ngwae neˈe toˈo ana ru ki
taˈifau neˈe nia boˈoboˈo ˈuani, ma nia ka
lisia na ngwaefuta nia ka boˈoboˈo ˈuana
ta ru, bore ma noaˈa nia kasi manataia
goˈo na ngwae neˈeri, ma noaˈa kasi ˈafia
goˈo, nia ˈafitaˈi ka alaˈa mamana fasi nia
alafe fuana God.
18 Ngela nau kina ˈae, noaˈa kulu kasi
alafe goˈo ˈani alaˈanga ˈoˈo. Kuke
faˈataˈinia na alafeˈanga mamana kia ˈani
ru neˈe kulu sasiˈi ki.
19 Kaidaˈi kulu alafe ˈunaˈeri, nia neˈe
kwate kulu ka saiana neˈe kulu toˈo ana na

✡ **3:12** Jenesis 4:1-16

mamanaˈanga, ma noaˈa kulu kasi manata
ˈabera kaidaˈi kulu foˈosia God.
20 Bore ma diˈia na manataka nia mata-
langaˈi kia, kulu saiana manatana God
neˈe doe ka liufia na manataka, ma nia
saiana na ru ki taˈifau.
21 ˈUnaˈeri ngwaefuta leˈaleˈa kina ˈae,
diˈia manataka noaˈa kasi matalangaˈi kia,
noaˈa kulu kasi maˈu kaidaˈi kulu foˈosia
God.
22 Ma kulu ka ngalia ta tae bore ˈana
neˈe kulu gania God ˈuana, osiˈana kulu
roˈosulia na alaˈanga totongaˈi nia ki, ma
kulu ka sasia ru neˈe faˈasaeleˈa nia ki.
23 Aia, na alaˈanga totongaˈi nia ka ˈuri:
Kuke faˈamamana ana sa Jesus Christ na
Ngela nia, ma kulu ke alafe fuaka kwailiu,
diˈia ba sa Jesus Christ nia fata totongaˈi
maˈi ˈani fuaka.
24 Ma sa tai neˈe ka roˈosulia na alaˈanga
totongaˈi God ki, nia tua ana God, ma God
ka tua logo ana niaˈa. Ma osiˈana na Anoˈi
ru Abu neˈe nia ka kwatea fuaka, kulu ka
sai naˈa ana neˈe God nia tua aka.

4

Na Anoˈi ru mamana ma na ano ˈi ru ˈosoˈoso

1 Kwaima nau kina ˈae, noaˈa kamu kasi
faˈamamana na alaˈanga ana ngwae ki
taˈifau neˈe kira saea kira toˈo ana na
Anoˈi ru Abu. Bore ma muke ilitoˈoda basi
fasi ˈiri muke dao toˈona diˈia neˈe anoˈi
ru neˈe kira toˈo ana nia ˈita maˈi faˈasia
God. Sulia na profet ˈosoˈoso ˈoro ki kira
leka naˈa ana kula ki taˈifau.
2 Muke baˈa dao toˈona diˈia niaˈa toˈo
ana na Anoˈi ru mamana faˈasia God diˈia
kamu sasi ˈuri: Ngwae ki taˈifau neˈe
faˈarongo ˈani sa Jesus Christ neˈe leka
maˈi ma ka alua naˈa na ngwae, na ngwae
neˈeri nia toˈo ana Anoˈi ru neˈe leka maˈi
faˈasia God.
3 Bore ma diˈia ta ngwae neˈe tofea na
ru neˈeri sulia sa Jesus, nia kasi toˈo goˈo
ana na Anoˈi ru neˈe nia leka maˈi faˈasia
God. Na ano ˈi ru neˈe nia toˈo ana, nia
leka lala maˈi faˈasia na Malimae sa Jesus
Christ. Ma kaumulu rongoa taˈifau naˈa na
Malimae sa Jesus Christ ke baˈa dao maˈi,
ma ana kaidaˈi neˈe nia tua naˈa ˈi saena
na magalia.
4 Ngela nau kina ˈae, kamuˈa naˈa neˈe
na ngwae God ki, ma muka liufia naˈa na
profet ˈosoˈoso ki. Sulia neˈe Anoˈi ru Abu
neˈe tua ana kamuˈa, nia ngasingasiˈa ka
tasa ana sa Saetan neˈe nia tua ana na
ngwae taˈa ki saena magalia.
5 Ma na profet ˈosoˈoso neˈeri ki, kira
fata sulia na ru ana taˈalana na magalia,
ma na ngwae taˈa neˈe saena magalia ki
kira ka roˈo sulida, osiˈana na profet neˈe
ki kiraˈa ngwae ana unitaˈi ngwae taˈa
saena magalia neˈe.
6 Bore ma kuluˈa naˈa neˈe ngwae God
ki. Ma sa tai neˈe saiana God, nia ka
roˈo suli kulu. Ma sa tai neˈe noaˈa laˈu
na ngwae God, noaˈa nia kasi roˈo suli
kulu. Nia neˈe sasi kulu ka lia sai naˈa
ana matamataˈanga ˈi safitana na Anoˈi ru
mamana ma na ano ˈi ru ˈosoˈoso.

God faˈataˈinia fuakulu kuke alafe faˈuta fuakulu kwailiu

7 Kwaima nau kina ˈae, kulu ke alafe
fuakulu kwailiu, sulia na alafeˈanga nia
ˈita maˈi faˈasia God. Ma sa tai neˈe ka
alafe, niaˈa naˈa neˈe ngela God, ma nia
ka sai logo ana God.
8 Ma sa tai bore ˈana neˈe noaˈa kasi
alafe, noaˈa nia kasi saiana God, osiˈana
God neˈe nia alafe.
9 Ma God ka faˈataˈinia na alafeˈanga
nia fuaka ˈani kwatelana maˈi taˈi Ngela
mutaˈi nia saena magalia, fasi ˈiri kulu ka
toˈo ana mauri mamana sulia niaˈa.
10 Aia, na alafeˈanga mamana noaˈa laˈu
neˈe kulu alafe fuana God, bore ma God
neˈe alafe fuaka, ma nia ka kwatea maˈi na
Ngela nia ˈiri nia diˈia na kwaisuˈusiˈanga
fuana nia rufuanata ana taˈangaˈa kia ki.
11 Kwaima nau kina ˈae, osiˈana God nia
alafe fuaka ˈunaˈeri, kuke alafe logo fuaka
kwailiu.
12 Noaˈa ta ngwae kasi lilisia ˈua God. Si
diˈia kulu ka alafe fuaka kwailiu, God ka
tua fiku faˈi kia ma na alafe ˈanga nia ka
fiˈi aliˈafu ana kiaˈa.
13 Ma kulu ka saiana kulu fiku faˈinia
God ma nia ka fiku faˈi kia, sulia nia
kwatea naˈa Anoˈi ru Abu nia fuaka.
14 Ma kami ka lisia naˈa na Ngela nia,
ma kami ka saea naˈa fuana ngwae ki neˈe
God na Maˈa nia kwatea naˈa maˈi fasi ˈiri
ka faˈamauria naˈa ngwae ki taˈifau saena
magalia.
15 Ma diˈia ta ngwae ka alaˈa laˈalaˈa
ˈani sa Jesus neˈe na Ngela God, nia tua
fiku faˈinia God, ma God ka tua fiku logo
faˈinia.
16 Ma kulu sai naˈa ana, ma kulu ka
faˈamamana ana na alafeˈanga neˈe God
nia toˈo ana fuaka.
God neˈe na alafeˈanga, ma sa tai neˈe
ka alafe, nia ka tua fiku naˈa faˈinia God,
ma God ka tua fiku faˈinia.
17 Diˈia kulu alafe mamana fuana ngwae
ki, na maurilaka saena magalia neˈe ka
diˈia logo na maurilana sa Jesus Christ,
tama noaˈa kulu kasi maˈu ana faˈi asoa
ana kwai matalangaˈi ˈanga.
18 Sa tai bore ana neˈe nia toˈo ana
alafeˈanga, noaˈa nia kasi maˈu, osiˈana

kaidaˈi kulu alafe fuana ngwae ki, noaˈa kulu kasi maˈungia kwaˈikwaˈinga God. Bore ma sa tai neˈe noaˈa kasi alafe ana ngwae ki, nia ke baˈa maˈu, osiˈana nia ke maˈu lala ˈani kwaˈikwaˈinga ana God. Si diˈia ta ngwae nia maˈu ˈani God, nia faˈataˈinia neˈe noaˈa nia kasi alafe mamana fuana ngwae ki.

19 Kulu alafe osiˈana God naˈa neˈe eta alafe fuaka.

20 Diˈia ta ngwae neˈe saea nia alafe fuana God, bore ma nia ka lia taˈafia na ngwaefuta nia, niaˈa na ngwae ˈosoˈoso goˈo ˈana. Diˈia noaˈa nia kasi alafe fuana ngwaefuta nia, na ngwae neˈe nia lisia, tama nia ˈafitaˈi liu ka alafe fuana God neˈe noaˈa nia kasi lisia.

21 Ma na alaˈanga totongaˈi neˈe God kwatea fuaka nia ˈuri: Sa tai bore ˈana neˈe ke alafe fuana God, nia ke alafe logo fuana na ngwaefuta nia.

5

Na fitoˈonga kulu ana sa Jesus liufia naˈa magalia

1 Ngwae ki taˈifau neˈe kira faˈamamana neˈe sa Jesus niaˈa na Christ, na ngwae neˈe God filia, kira naˈa neˈe ngela God ki. Ma ngwae ki taˈifau neˈe alafe fuana na Maˈa, kira ka alafe logo fuana na ngela nia ki.

2 Aia, kulu saiana kulu ka alafe fuana ngela God ki sulia kulu alafe fuana God, ma kulu ka roˈosulia na alaˈanga totongaˈi nia ki.

3 Ma diˈia kulu ka alafe fuana God, kulu ka faˈataˈinia ˈania neˈe kulu roˈosulia naˈa alaˈanga totongaˈi nia ki. Ma na alaˈanga totongaˈi nia ki kasi ˈafitaˈi goˈo fuaka,

4 sulia neˈe ngela God ki taˈifau, kira ka liufia na taˈangaˈa ki saena na magalia. Ma kulu ka liufia naˈa taˈangaˈa sulia na faˈamamanaˈanga kia ana sa Jesus.

5 Taˈifilia goˈo na ngwae neˈe kira faˈamamana neˈe sa Jesus na ngela God, kira liufia na taˈangaˈa.

Na faˈarongoˈanga sulia sa Jesus neˈe mae fuaka

6 Sa Jesus Christ naˈa na ngwae neˈe nia leka maˈi faˈinia na kafo ana siuabuˈanga ma na ˈabu ana maelana. Noaˈa nia ˈiri leka maˈi faˈinia na kafo goˈo tiˈana, bore ma nia leka maˈi faˈinia na ro ru neˈeri ki taˈifau goˈo, na kafo ma na ˈabu. Ma na Anoˈi ru Abu ka faˈarongo logo sulia, osiˈana na Anoˈi ru nia fata ˈani na mamanaˈanga.

7 Na uulu ru neˈe ki kira faˈataˈi madako ana sa Jesus fuaka:

8 Na Anoˈi ru Abu, ma na kafo, ma na ˈabu. Ma na uulu ru neˈeri ki, kira faˈataˈinia goˈo taˈi ru.

9 Kulu faˈamamana ana na fatalana na ngwae. Bore ma na fatalana God neˈe ngasingasiˈa ka tasa, ma nia ka fata faˈamamana naˈa taˈifau sulia na Ngela nia.

10 Sa tai neˈe ka faˈamamana ana na Ngela God, nia ka faˈamamana ana tae neˈe God nia fata ˈania sulia na Ngela nia. Bore ma sa tai neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana tae neˈe God nia fata ˈania sulia na Ngela nia, nia saea God na ngwae ˈoso, sulia noaˈa nia kasi faˈamamana ana na tae neˈe God saea sulia na Ngela nia.

11 Ma alaˈanga neˈe God ka faˈamamana sulia na Ngela nia neˈe ˈuri: God kwatea naˈa na mauriˈa firi fuaka, ma na mauriˈa neˈe ka ˈita maˈi faˈasia na Ngela nia.

12 Ma sa tai bore ˈana neˈe tua fiku faˈinia na Ngela God, nia toˈo ana na mauriˈa firi. Ma sa tai neˈe noaˈa kasi tua fiku faˈinia na Ngela God, nia noaˈa kasi toˈo logo ana na mauriˈa firi.

Na mauriˈa firi

13 Nau ku keresia na ru neˈe fuamuˈa ngwae neˈe faˈamamana ana na Ngela God, fasi ˈiri muke saiana neˈe kaumulu toˈo naˈa ana na mauriˈa firi.

14 Ma kulu sai leˈa ana neˈe God rongoa na foˈongaˈa kia ki, ana kaidaˈi kulu gania ˈuana ta ru neˈe donga na kwaiogaiˈanga nia.

15 Nia rongo kia goˈo ˈana ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe kulu gania ana. ˈUnaˈeri, kulu ka sai logo ana neˈe nia kwatea fuaka na tae neˈe kulu gania faˈasia.

16 Ma diˈia ˈoko lisia ta ngwaefuta amu nia sasia ta ru taˈa neˈe noaˈa nia kasi maelia, nia totolia ˈoko foˈosia God fuana, ma nia ka kwatea mauriˈa fuana. Nau ku fata sulia na ngwae neˈe taˈangaˈa kira ki noaˈa kasi talaˈia na ngwae ki ˈuana maeˈa ˈua. Bore ma ta taˈi taˈangaˈa logo talaˈia naˈa ngwae ˈuana na maeˈa. Ma noaˈa nau kusi saea laˈu fasi neˈe muke foˈosia God fuana sulia ru neˈeri.

17 Na ru ki taˈifau neˈe kulu sasiˈi ka taˈa niˈi rora taˈifau goˈo. Bore ma ti taˈangaˈa noaˈa kasi talaˈia na ngwae ˈuana na maeˈa.

18 Kulu ka saiana na ngela God ki noaˈa kasi inaˈu ana abula taˈangaˈa, osiˈana sa Jesus na Ngela God nia lia sulida, ma sa Saetan neˈe taˈa nia ˈafitaˈi liu ka sasia ta ru ka faˈalida.

19 Aia, kulu sai naˈa ana kuluˈa na ngwae God ki, ma sa Saetan ka gwaungaˈi fafia na ngwae matamata ana magalia neˈe.

20 Ma kulu ka sai logo ana neˈe Ngela
God nia leka naˈa maˈi, ma ka kwatea naˈa
na malingaˈi ruˈanga fuaka, fasi ˈiri kulu
ka saiana na God mamana. Ma kulu ka tua
fiku faˈinia na God mamana ˈania fikuˈa
faˈinia sa Jesus Christ na Ngela nia. Nia
naˈa neˈe God mamana, ma nia naˈa neˈe
mauriˈa firi.
21 Ngela nau kina ˈae, muke tagi suli
kamu talamuˈa faˈasia na ru neˈe ti ngwae
kira saea ˈani god ki, bore ma noaˈa laˈu
na God mamana.

Na Ruana Kerekereˈa Faˈasia Sa John

Na lifurongo sa John keresia kerekereˈa neˈe. Ana kaidaˈi neˈeri, ngwae ki kira faˈakaisia ngwae faˈamamana ki. ˈUnaˈeri, sa John noaˈa kasi oga keresilana satana ngwae faˈamamana ki saena kerekereˈa nia, ˈasu ˈubani ta ngwae taˈa kata ngalia satada ma ka faˈakaisida. Goˈo, sa John saea neˈe nia kerekere fuana na ˈafe neˈe God filia ma na ngela nia ki. Kaidaˈi nia saea ˈafe ma ngela nia, nia fada goˈo ˈania na fikutaˈi ngwae faˈamamana. Ma sa John saea nia talana na ngwae faˈinaˈonaˈo ana fikutaˈi ngwae faˈamamana baera.

Sa John faˈabasua ngwae Kristin ki faˈasia ngwae faˈamanata ˈosoˈoso neˈe saea sa Jesus Christ koso maˈi ma noaˈa kasi toˈo ana noniˈi ngwae.

1 Nau na ngwae faˈinaˈonaˈo ana fikutaˈi ngwae faˈamamana niniˈa, nau ku kerekere fuamu ˈafe neˈe God filia naˈa. Nau ku alafe mamana liu fuamu ma na ngela ˈoe ki. Noaˈa laˈu taˈifili nau, bore ma na ngwae ki taˈifau goˈo neˈe kira saiana na faˈarongoˈanga mamana God, kira alafe logo fuamuˈa.

2 Kami alafe fuamuˈa sulia kulu faˈamamana ana na faˈarongoˈanga mamana neˈe nia tua firi faˈi kia.

3 Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa, ma sa Jesus Christ na Ngela nia ˈiri ke ˈofe kia ma ka manatai kia, ma ka kwatea aroaroˈanga fuaka neˈe kulu faˈamamana ana faˈarongoˈanga mamana, ma kulu ka alafe fuakulu kwailiu.

Na mamanaˈanga ma na alafeˈanga

4 Nau ku saeleˈa liu sulia nau ku dao naˈa toˈona ti ngela ana ngela ˈoe ki, kira tua sulia na faˈarongoˈanga mamana diˈia na Maˈa nia fata totongaˈi maˈi ˈani fuaka.

5 Ma ngwae kwaima, nau ku saea kwau fuamu faˈinia ngela ˈoe ki fasi ˈiri kuke alafe fuaka kwailiu. Ru neˈeri noaˈa laˈu na alaˈanga totongaˈi faolu niniˈa nau ku keresia kwau fuamuˈa, bore ma na alaˈanga totongaˈi ˈua ba kulu saiana naˈa maˈi ana etangilana kaidaˈi kulu faˈamamana.

6 Na fadalana na alafeˈanga neˈe nau ku fata sulia neˈe ˈuri: Kuke roˈosulia na alaˈanga totongaˈi God ki. Na alaˈanga totongaˈi ba kamu rongoa ˈua naˈa maˈi ana etangilana kaidaˈi kamu faˈamamana neˈe muke alafe fuamuˈa kwailiu.

7 Na ngwae ˈosoˈoso ˈoro ki kira leka taˈifau naˈa ˈi saena na magalia. Ma kira na ngwae neˈe saea sa Jesus Christ koso maˈi ma noaˈa kasi toˈo ana noniˈi ngwae. Ma na ngwae ˈunaˈeri ki naˈa neˈe ngwae ˈosoˈoso ki ma na Malimae sa Jesus Christ ki.

8 Muke madafia ˈasu ˈubani kira kata ˈoi ˈamuˈa ma na kwaiaraˈa neˈe kamu rao ˈuana kata funu. Bore ma muke dau ngasi ˈiri muke ngalia na kwaiaraˈa aliˈafu kamu.

9 Ma na ngwae neˈe nia rokisia na faˈamanataˈanga sa Jesus Christ, ma ka faˈamamana ana ta faˈamanataˈanga matamata, noaˈa nia kasi tua fiku faˈinia God. Ma sa tai neˈe ka faˈamamana ˈua ana faˈamanataˈanga mamana, nia tua fiku faˈinia na Maˈa ma na Ngela.

10 Nia neˈe, diˈia ta ngwae ka dao siaumulu fasi ˈiri neˈe nia faˈamanata, ma nia ka ngalia maˈi ta faˈamanataˈanga matamata, noaˈa kamu kasi kwaloa saena na luma kamu ki, nama noaˈa kamu kasi ˈafia faˈinia ta ru bore ˈana.

11 Si diˈia ta ngwae ka ˈafia faˈinia ta ru bore ˈana, nia ˈado kwaima naˈa faˈinia ana ru taˈa neˈe nia sasiˈi ki.

Na alaˈanga ˈisi ki

12 Nau ku toˈo ana ru ˈoro ki fuana na faˈarongolamuˈa ˈani, bore ma noaˈa nai si oga goˈo keresilana. Nau ku manata ˈuana daoˈa toˈomuˈa, ma kulu ke tala alaˈa fiku ˈakulu, fasi ˈiri kuke saeleˈa liu ˈakulu.

13 Na kini futa ˈoe neˈe God filia, na ngela nia ki kwatea logo kwau fata leˈa leˈa ˈanga kira ki fuamu.

Na Uula Kerekereˈa Faˈasia Sa John

Sa John keresia kerekereˈa neˈe fuana taˈi faˈi naˈonaˈo ana siosi, satana sa Geas. Sa John nia fata leˈa leˈa ana sa Geas, osiˈana nia tagi leˈa sulia ngwae faˈamanata ki neˈe kira ˈidufaˈi dao dao ˈi neˈeri. Sa John faˈabasua sa Geas ke lialia leˈa ˈuana ti ngwae taˈa neˈe noaˈa kasi oga roˈongaˈa sulia faˈamanataˈanga sa John.

1 Na ngwae faˈinaˈonaˈo ana fikutaˈi ngwae faˈamamana, niniˈa kerekere kwau fuamu sa Geas neˈe nau ku alafe mamana fuamu.
2 Kwaima nau ˈae, nau ku foˈo ˈiri na ru ki taˈifau ka leˈa fuamu, ma ˈiri ˈoko tua ˈakwa, diˈia logo neˈe mangomu nia tatakila.
3 Nau ku saeleˈa liu naˈa ana kaidaˈi ti ngwaefuta akulu ana sa Jesus Christ neˈe kira dao maˈi, ma kira ka faˈarongo nau neˈe maurilamu roˈosulia na faˈamanataˈanga mamana.
4 Ana kaidaˈi nau ku rongoa na ngela nau ki kira roˈosulia ˈua na faˈamanataˈanga mamana, nau ku saeleˈa ka liufia naˈa ru matamata ki taˈifau.

Sa Geas kwaiˈafi ana ngwae neˈe kira afulangaˈinia Faˈarongoˈa Leˈa

5 Ngwae kwaima nau ˈae sa Geas, ˈoko rao leˈa liu ana na kwaiˈafiˈanga neˈe ˈoko sasia fuana ngwae neˈe kira faˈamamana, ma kira ka liu kwailiu kika faˈamanata, sui bore ˈana noaˈa ˈoe kosi saiada.
6 Ma kira ka alaˈa fuana na fikutaˈi ngwae faˈamamana ˈi neˈe sulia na alafeˈanga ˈoe. ˈOke ˈafida fasi ˈiri kike leka ana lekaˈa kira sulia falafala neˈe God saeleˈa sulia.
7 ˈOko ˈafida sulia kira leka ana na lekaˈa kira ana raoˈa sa Jesus Christ, ma noaˈa kira kasi ngalia goˈo ta kwaiˈafiˈanga faˈasia na ngwae neˈe noaˈa kira kasi faˈamamana ki.
8 Aia, kulu na ngwae neˈe kulu faˈamamana ana sa Jesus Christ, kuke ˈafia na ngwae neˈeri ki, fasi ˈiri kuke kwaiˈafi ana na raoˈa kira fuana na faˈarongoˈa mamana.

Sa Diotrefes ˈaila ˈani roˈongaˈa sulia sa John

9 Nau ku keresia naˈa kwau taˈi kerekereˈa fuana na fikutaˈi ngwae faˈamamana ˈi neˈana. Bore ma sa Diotrefes, na ngwae neˈe oga talaˈilamuˈa, noaˈa nia kasi fafarongo goˈo sulia na ru neˈe nau ku saea.
10 Ma ana kaidaˈi nai dao kwau, nai baˈa alaˈa sulia ru taˈa neˈe nia sasiˈi ki, ma na sokeˈa taˈa nia ki neˈe nia sasia fuaimili. Noaˈa nia kasi sasi goˈo ˈunaˈeri ma ka mango, bore ma nia kasi kwaloa logo ti ngwaefuta neˈe kira leka maˈi, ma nia ka luia logo na ngwae neˈe kira oga kwalolada ki, ma nia ka sasi ˈuana lalilada faˈasia na fikutaˈi ngwae faˈamamana.

Sa John oga kike kwalo leˈa ana sa Demitrius

11 Ngwae kwaima ˈae sa Geas, noaˈa ˈoe kosi sasi sulia na ru neˈe taˈa ki, bore ma ˈoko sasi lala sulia na ru neˈe leˈa ki. Ma sa tai neˈe ka sasia ta ru neˈe leˈa, nia na ngwae God. Ma sa tai bore ˈana neˈe ka sasia ta ru taˈa, noaˈa nia kasi saiana God.
12 Na ngwae ki taˈifau, kira alaˈa leˈa sulia sa Demitrius, ma falafala leˈa nia ki neˈe tala faˈamamana logo sulia niaˈa. Nia neˈe kami ka baˈatafea logo niaˈa, ma ˈoko saiana na ru niniˈa kami saeˈe ki niˈi mamana.

Alaˈanga ˈisi ki

13 Nau ku toˈo ana ru ˈoro ki fuana na faˈarongo lamu ˈaniˈi, bore ma noaˈa nau kusi oga goˈo keresilani.
14 Ma nau ku manata toˈo ˈiri nai baˈa lia toˈomu ˈaliˈali goˈo, fasi ˈiri koro ka tala alaˈa ˈakoro.
15 Nau ku oga na aroaroˈanga God ke tua faˈi ˈoe.

Na ngwae kwaima ˈoe ki taˈifau ˈi neˈe, kira kwatea kwau na fata leˈa leˈa ˈanga kira ki logo fuamu. Ma ˈoko kwatea logo na fata leˈa leˈa ˈanga nau ki fuana na ngwae kwaima kaimili ki taˈifau ˈani satada toˈotoˈo.

Na Kerekereˈa Faˈasia Sa Jude

Sa Jude ngwaefuta sa Jesus nia keresia na kerekereˈa dokodoko neˈe. Sa Jude oga faˈabasulana ngwae faˈamamana ki faˈasia ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki. Nia saea kira ngwae taˈa, ma God ke baˈa kwaˈida. Ngwae Kristin ki noaˈa kira kasi donga faˈamanataˈanga kira nama lia kwaima usuliˈanga ana falafala kira ki.

1 Nauˈa sa Jude, na ngwae rao sa Jesus
Christ ma na ngwaefuta sa James. Nau
ku kerekere fuamuˈa ngwae neˈe God na
Maˈa nia fili kamu ma ka alafe fuamuˈa,
ma sa Jesus Christ ka lia suli kamu.
2 Nau ku foˈosia God fasi ˈiri nia
ke kwaimanatai fuamuˈa ma ke kwatea
na aroaroˈa mamana fuamuˈa ma na
alafeˈanga doe nia fuamuˈa.

Ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki

3 Kwaima leˈa nau kina, ˈi naˈo maˈi
nau ku oga liua kerekereˈa fuamuˈa sulia
na faˈamauriˈanga neˈe God nia faˈamauri
kia ˈani. Bore ma ana kaidaˈi neˈe nau
ku oga nai kerekere sulia ta ru matamata
laˈu fuamuˈa. Ma nau ku oga nai fata
totongaˈi ˈiri muke uu ngasi ˈusia na
ngwae neˈe kira iliili ˈuana rokisilana na
faˈamanataˈanga mamana neˈe God kwa-
tea fuaka na ngwae nia ki. God kwate dan-
galua naˈa faˈamanataˈanga fuana kaidaˈi
ki taˈifau, ma noaˈa nia kasi oga ta ng-
wae ka rokisia faˈamanataˈanga mamana
neˈeri.
4 Nau ku saea na ru neˈe sulia ti ngwae
neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana God, kira
leka maˈi, kira ka fiku faˈi kamu. Ma kira
ka saea kira faˈamamana, bore ma kira ka
rokisia na faˈamanataˈanga mamana sulia
na alafeˈanga God, fasi ˈiri na ˈusuˈa kira
sasiˈi ki ka lia diˈia nia leˈa goˈo ˈana.
Ma noaˈa kira kasi faˈamamana ana sa
Jesus Christ. Niaˈa taˈifilia neˈe ngwae
gwaungaˈi kia ma na Aofia kia. Aia, na
Kerekereˈa Abu ˈua naˈa maˈi ka fata sulia
tae neˈe na kwaˈikwaˈinga kira ki.

God kwaiˈia ngwae abula taˈa

5 Na ru neˈe nai baˈa alaˈa sulia, kau-
mulu sai taˈifau naˈa ana. Sui bore ˈana,
nai saea laˈu fuamuˈa ˈiri noaˈa kamu kasi
manata bura ˈani. Ana na kaidaˈi ˈua naˈa
maˈi, God nia ˈafia naˈa ngwae nia ki fasi
ˈiri kira ka tafi faˈasia fanoa Ejipt. Ma ˈi
buri ˈana kira leka faˈasia ˈi Ejipt, God
saungia ta bali ada neˈe noaˈa kira kasi
faˈamamana ana.
6 Muke manata sulia na ˈainsel ki ˈi langi
ana kaidaˈi ˈua naˈa maˈi. Ta bali ada
kira oga kike ˈinotoˈa liufia na ru neˈe
God kwatea fuada, ma kira ka leka faˈasia
na kula ni tuaˈa mamana kira. Sulia kira
ˈunaˈeri, God ka alu kira saena kula ni
lokafo rorodoˈa. Ma nia ka firi fafida
ˈani kwalo sene neˈe ˈafitaˈi kira ka faˈalia
tuatua firi. Ma kira ka tua ˈunaˈeri masia
faˈi Asoa neˈe ke dao maˈi ˈiri God ke
kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga fuada.
7 Kamu ka manata sulia logo na ngwae
neˈe kira tua saena maˈe fanoa ˈi Sodom
ma ˈi Gomora ki, ma na maˈe fanoa
karangi ada ki. Kira diˈia logo na ˈainsel
neˈeri ki, osiˈana kira tua logo ˈani ˈusuˈa
ma tualada ka taˈa liu. Ma na ngwae
ki ˈi neˈeri, ma noaˈa laˈu na kini ki
taˈifilida neˈe ngwae ki kira ˈaberaˈanida,
sulia neˈe ngwae ki kira kakabara logo
fuada kwailiu. Ma sulia ru neˈeri, God
ka kwatea na kwaˈikwaˈinga ˈani mafula
neˈe tua firi fuada. Ma na ru neˈeri neˈe
diˈia fata faˈabasuˈa God fuana ngwae ki
taˈifau fuana na kaidaˈi neˈe ke leka maˈi,
neˈe nia ke baˈa kwatea na kwaˈikwaˈinga
ˈunaˈeri.
8 Ka ˈunaˈeri logo fuana ngwae neˈe kira
faˈamanata ˈani sokeˈa ˈi safitamuˈa ki.
Kira sasia naˈa ru taˈa ki ˈani nonida, ma
kira saea kira roˈosulia naˈa tae neˈe kira
lisia ˈani maliu boleˈa ki. Ma kira ka ˈaila
ˈani na gwaungaˈinga God, ma kira ka
fata buri tolingaˈi ana ˈainsel ˈinotoˈa ki
ˈi langi.
9 Ma sa Maekol bore, na ˈingataˈi ˈainsel
God, noaˈa kasi sasia goˈo ru ˈunaˈeri.
Si neˈe ana kaidaˈi sa Moses nia mae,
sa Maekol ma sa Saetan kera olisuˈusuˈu
faˈinia sulia sa tai neˈe ke baˈa ngalia
nonina sa Moses. Ma sa Maekol bore
noaˈa kasi nonираˈa goˈo fuana ka fata buri
tolingaˈi ana sa Saetan. Bore ma nia ka
fata goˈo ˈana ˈuri, “God ke balufi ˈoe.”
10 Bore ma fuana ngwae ba kira
faˈamanata ˈosoˈoso ki, kira fata taˈa liu
sulia na ru neˈe noaˈa kira kasi sai ani ki.
Kira diˈia ru mauri kwasi ki neˈe noaˈa
kasi manata. Sulia ngwae neˈeri ki kira
sasia goˈo ˈada na tae ki neˈe nonida ka
oga, ma na ru neˈeri ki neˈe ka takalongaˈi
kira.
11 Kwaimanatai fuada, sulia God ke baˈa
kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga doe fuada!
Sulia kira sasi taˈa diˈia sa Kein. Ma kira
diˈia sa Balaam✡ neˈe sasi goˈo ˈana ta ru
neˈe nia saiana ka toda mani ˈania. Ma
kira ka diˈia logo sa Kora✡ neˈe nia tataˈe
saulia God, ma God ke baˈa malangisida
logo diˈia sa Kora.

✡ **1:11** Nambas 22:18; 24:13; 25:1-3; 31:16 ✡ **1:11** Nambas 16:1-35; 26:9, 10

12 Ma na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso
neˈeri ki, kira fiku faˈi kamu ana kaidaˈi
neˈe kamu fiku fuana fanga kwaimaˈa,
ma kira kasi ˈeke goˈo ˈani suˈumaˈilada
talada fuana fangaˈa. Ma sui bore ˈana
noaˈa kira kasi ˈeke, kaumulu niniˈa leˈa
fuana muke ˈeke ˈani ana kaidaˈi kira fiku
faˈi kamu. Sulia kira dalafaˈa goˈo ˈada,
diˈia ta gwaˈi salo neˈe noaˈa kasi kwate ta
uta, ma na iru ka ufi lofotaˈinia. Ma kira
diˈia logo na ˈai ki neˈe noaˈa kasi fungu
ana kaidaˈi fuana funguˈa, sulia kira mae
taˈifau naˈa, ma kira ka tufuˈi naˈa taˈifau.
13 Ma na ngwae neˈeri ki, kira sasia ru
taˈa fuana ˈekeˈa fafia, ka diˈia na nafo
doe ki ukua ngisu ngisu biliˈa oro ki ˈi
fafona one. Ma sulia na faˈamanataˈanga
ˈosoˈoso kira ki, kira ka diˈia logo naˈa
bulubulu ki neˈe kira ˈidu faˈasia fuli
mamana kira ki. Ma God ka sasi akaˈu
naˈa ana na kula rorodoˈa fuana tuaˈa ana
fuada tua tua kasi sui.
14 ˈIu, ma sa Enok neˈe fiuna talaˈi
ngwae ana kwalafa faˈasia sa Adam neˈe
fata sulia na ngwae neˈeri ki ˈua naˈa maˈi
ka fata ˈuri, “Na Aofia ke baˈa leka maˈi
faˈinia moleˈe ana toˈoni ˈainsel abu nia
ki,
15 fasi ˈiri ke matalangani na ngwae
ki taˈifau. Ma nia ke baˈa kwatea naˈa
kwaˈikwaˈinga fuana ngwae ki taˈifau
neˈe noaˈa kira kasi faˈamamana ana,
sulia na ru taˈa kira ki neˈe kira sasiˈi ma
sulia na fata taˈangaˈa kira ana God.”
16 Na ngwae neˈeri ki, kira ngunungunu
ma kira ka ˈugalia na ngwae ki. Ma kira
ka roˈosulia na kwaiogai ˈanga taˈa kira
ki. Ma kira ka tangoda talada, ma kira ka
gaea na ngwae ki fasi ˈiri kira ka ngalia ti
ru faˈasida.
17 Bore ma kwaima nau kina, muke
manata toˈona na alaˈanga ba na ngwae
ni lifurongo na Aofia kia sa Jesus Christ ki
kira saea fuamuˈa.
18 Kira fata ˈuri fuamuˈa, “Ana na
kaidaˈi neˈe ka leka maˈi ana faˈi asoa ˈisi
ki, ti ngwae neˈe kira ˈoidorole ˈani kamu
kike baˈa dao maˈi. Ma kike roˈo lala sulia
na kwaiogaiˈanga kira ki talada neˈe kira
tataˈe saulia God.”
19 Na ngwae neˈe ki kira sasia na
barangisi ˈanga ana fikutaˈi ngwae
faˈamamana. Noaˈa kira kasi toˈo ana
na Anoˈi ru Abu, ma na kwaiogaiˈanga
taˈa kira ki talada neˈe ka talaˈida.
20 Ma kamu na kwaima nau ki, muke
ngangata ana ˈafilamuˈa kwailiu ˈiri muke
ngasingasiˈa saena faˈamanataˈanga God
nia kwatea fuamuˈa. Ma muke foˈo ˈani
na ngasingasiˈanga na Anoˈi ru Abu.
21 Kamu ka tua ma muka saiana neˈe
God nia alafe fuamuˈa. Ma muke tua ni
kwaimamani ana na Aofia kia sa Jesus
Christ neˈe kwatea mauriˈa firi fuamuˈa
sulia na kwaimanataiˈanga nia.
22 Ma fuana ngwae neˈe faˈamamanaˈanga
kira ki kasi babatoˈo, muke alafe fuada.
23 Ma muke ˈafia ti ngwae laˈu ˈani
laulada ˈiri noaˈa kira kasi leka ˈuana
kula ni kwaˈikwaˈinga ana mafula. Ma ti
ngwae laˈu, muke kwaimanatai fuada, ma
muke maˈu logo ˈasu ˈubani kamu kata
sasi taˈa logo diˈida. Muke ˈaila ˈani na
sasi taˈangaˈa kira ki neˈe kira sasia sulia
na kwaiogaiˈanga taˈa kira ki.

Foˈo ˈani baˈatafeˈanga

24 Kuke baˈatafea God neˈe nia saiana
ˈafilamuˈa faˈasia na abula taˈangaˈa fasi
ˈiri muke tua saga faˈinia na saeleˈanga
ana na kaidaˈi nia ke baˈa ngali kamu ka
tua faˈinia saena ˈinotoˈanga leˈa nia.
25 Ma taˈifilia God neˈe ka faˈamauri kia
ˈani na Aofia kia sa Jesus Christ. Diˈia ˈi
naˈo maˈi, ma ana kaidaˈi neˈe, ma ana
ta kaidaˈi neˈe nia ke baˈa dao maˈi noaˈa
kasi sui, God nia tua ˈani ˈinotoˈanga, ma
na gwaungaˈinga, ma na mamanaˈanga,
ma na ngasingasiˈanga! ˈIu ke ˈunaˈeri.

Reveleson
Na Faˈataˈi ˈanga Fuana Sa John

Sa John, na fafarongo ba sa Jesus, nia keresia na buka neˈe. Ana kaidaˈi neˈeri, na Tatalafaˈa doe ˈi Rom, ma ti ngwae doe laˈu, kira faˈakaisia Kristin ki osiˈana kira faˈamamana ngangata ana sa Jesus Christ, diˈia ngwae ˈaˈana kira. Sa Jesus nia oga liu ke kwaiˈafi ana Kristin neˈe ki, fasi ˈiri fitoˈonga kira kike ngasingasiˈa laˈu. Sa Jesus neˈe eta faˈataˈiniˈi ru neˈe fuana sa John fuana radulana ngwae Kristin ki.

Sa Jesus faˈataˈinia nunuˈi ru ˈoro ki fuana sa John neˈe fata sulia ˈatoˈanga ana Kristin ki ana kaidaˈi neˈeri, ma ka fata logo sulia tae ki neˈe ke baˈa fuli ana kaidaˈi sa Jesus ke oli laˈu maˈi. Manataˈanga doe saena buka neˈe ˈuri, God naˈa neˈe toˈo ana ngasingasiˈanga ki taˈifau, ma ka dau fafia ru ki taˈifau, ma nia ka totolia ka tagi sulia ngwae nia ki. Ma ana ta taˈi kaidaˈi ˈi buri, nia ke baˈa liufia malimae nia ki taˈifau, ma sa Saetan bore nia ke baˈa malangisia taˈifau. Ana kaidaˈi neˈeri, God ke baˈa ri ˈuana ngwae nia ki, ma kike baˈa tua faˈinia sulia na kudi. Osiˈana nia ˈunaˈeri, ngwae Kristin ki kike tua noni mabe kaidaˈi ana ˈafitaˈiˈanga ki.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- Kerekereˈa leka fuana fiu siosi ki & 1:1—3:22
- Na kula ni tuaˈa ana ˈinotoˈanga ˈi langi & 4:1—5:14
- Na fiu ru ana fonoˈa ngasi na buka & 6:1—8:5
- Fiu faˈi bungu ˈainsel ki & 8:6—11:19
- Sa Saetan fuˈalia siosi God & 12:1—14:20
- Na fiu ˈainsel ki faˈinia na fiu kwaˈikwaˈinga ˈisi ki & 15:1—16:21
- God malangisia ˈi Babilon taˈifau & 17:1—19:21
- God ka ˈinotoˈa ˈi langi ma ˈi ano logo & 20:1—22:21

1 Saena buka neˈe, sa John nia keresia na faˈarongoˈa sulia na ru neˈe sa Jesus Christ nia faˈataˈiniˈi ki. God neˈe faˈataˈinia fuana sa Christ ˈiri ka faˈataˈiniˈi fuana ngwae rao God ki sulia ru neˈe karangi ke baˈa dao maˈi ki. Sa Jesus Christ ka faˈataˈinia na ru neˈe ki fuana na ngwae rao nia sa John ˈani asungaˈilana maˈi na ˈainsel nia siana.

2 Ma sa John ka keresia naˈa ru ki taˈifau neˈe nia lisiˈi. Aia, na faˈarongoˈanga neˈeri neˈe God saea fuana ma na ru neˈe sa Jesus Christ ka faˈataˈiniˈi ki.

3 ˈOilakiˈa fuana sa tai neˈe ke toˈomani na buka neˈe, ma ka ˈoilakiˈa logo fuana sa tai faˈida neˈe kira rongoa alaˈanga neˈe ki faˈasia God, ma kira ka sasi sulia na tae ki neˈe sa John keresia saena buka neˈe! Osiˈana kaidaˈi nia karangi naˈa ˈiri na ru neˈe ki ke dao maˈi.

Na faˈarongoˈa fuana fiu maˈe siosi ki

4-5 Nauˈa sa John, nau ku kerekere kwau fuamuˈa na fiu fiku taˈi ngwae neˈe kamu faˈamamana ma muka tua ana fiu fanoa ki saena abaˈi kula ˈi Asia. Nau ku foˈo ˈiri God, faˈinia na fiu mangoˈi ru neˈe kira tua ˈi naˈona kula fuana tuaˈa ana ˈinotoˈanga God, ma sa Jesus Christ kira ke baˈa alafe fuamuˈa, ma kira ka kwatea logo na aroaroˈa fuamuˈa. Ana kaidaˈi noaˈa ˈua ta ru, God nia tua naˈa. Ma God ka tua logo ana kaidaˈi neˈe. Ma nia ka tuatua firi logo. Sa Jesus naˈa neˈe ngwae faˈarongo mamana, ma nia na ngwae etaeta neˈe God nia taˈea faˈasia na maeˈa, ma nia logo neˈe ngwae ˈinotoˈa fafia ngwae tatalafaˈa ki ana magalia. Sa Jesus ka alafe fuaka, ma ˈani maelana nia ka loge kia faˈasia abula taˈangaˈa kia ki.

6 Sa Jesus neˈe na ngwae tatalafaˈa kia, ma nia ka alu kulu na fikutaˈi ngwae fata abu ki, fasi ˈiri kulu ka rao fuana God na Maˈa nia. Nau ku foˈo ˈiri sa Jesus Christ ke toˈo ana na ˈinotoˈanga ma na ngasingasiˈanga tuatua firi! ˈIu ke ˈunaˈeri!

7 Lia basi, nia karangi ka dao maˈi ˈi fafona na gwaˈi salo ki! Ma na ngwae ki taˈifau kira ke baˈa lisia. Ma na ngwae ba kira labua ki, kira ke baˈa lisia logo. Ma na ngwae ki taˈifau saena magalia kira ke baˈa oˈomae ma kike angi osiˈana niaˈa. ˈIu, nia ka mamana.

8 Ma God neˈe ngasingasiˈa ka tasa, nia tua naˈa ˈi naˈona mala na ru ki taˈifau, ma nia ka tua ana kaidaˈi neˈe, ma ke baˈa tua firi logo. Nia ka saea logo, “Nauˈa neˈe Alfa ma na Omega, na talaˈaelana ma na suilana na ru ki taˈifau.”

Na faˈataˈinga sulia sa Jesus Christ

9 Nauˈa sa John na ngwaefuta kamu sulia nau ku faˈamamana ana sa Jesus Christ diˈia logo kamuˈa. Ma kira faˈakaisi nau diˈia kamuˈa sulia sa Jesus Christ neˈe na ngwae tatalafaˈa kia ma nia gwaungaˈi fafi kia. Ma kulu ˈalatai saena faˈakaisiˈanga, osiˈana kulu ngwae nia ki. Kira ka dau nau, ma kira ka alu nau saena bubunga neˈe kira saea ˈani ˈi Patmos, sulia nau ku fatataloˈania na fatalana God ma na ru neˈe sa Jesus faˈataˈinia ki.

10 Sui ana taˈi asoa fuana foˈosilana na Aofia neˈe Anoˈi ru Abu nia faˈataˈinia ru ki fuaku, ma nau ku rongoa taˈi

lingalingaˈi ru doe, diˈia na lingalingaˈi
bungu, fata maˈi ˈi buriku
11 ka ˈuri, “ˈOke keresia naˈa tae neˈe
ˈoke lisia, sui ˈoko kwatea naˈa buka
neˈe fuana fiu fikutaˈi ngwae faˈamamana
ˈi Efesus, Smirna, Pergamum, Taeataera,
Sardis, Filadelfia, ma ˈi Laodisea.”
12 Ma kaidaˈi nau ku kakari abula fuana
lisilana sa tai neˈe alaˈa fuaku, nau ku lisia
fiu faˈi matangaˈi ˈai fuana unu ki kira
saungaˈinia ˈani gol.
13 Aia, ma safitana matangaˈi ˈai fuana
faˈi unu neˈeri ki, nau ku lisia na ru neˈe
lisilana diˈia ngwae, nia ruˈufia ifi fafo
keta leka ka dao fafona ˈaena. Ma na
foˈosae ana gol neˈe teo ˈi fuˈufuˈuna.
14 Ma na ifuna kwao ka diˈia na faufau,
ma na maana ka rara diˈia na mafula.
15 Ma na ˈaena lisilana ka diˈia barasi
neˈe kira doˈofia saena mafula doe sui
ma nia ka ngwasinasina. Ma rongolana
lingana ka diˈia rurulana ta tata doe.
16 Ma nia ka dau fafia fiu faˈi bulubulu
ki ˈani bali lima ˈoloˈolo nia. Ma na sele
ni ofoˈa neˈe toˈo ro bali neˈe sakatafa
maˈi faˈasia saena kwakwana. ˈIu, ma na
maana darana ngwasinasina ka doe diˈia
na sina.
17 Ma kaidaˈi nau ku lisia naˈa, nau ku
ˈasi fafia na maaku ˈi ˈaena, diˈia ta ngwae
ba nia mae. Ma nia ka alua naˈa lima
ˈoloˈolo nia fafi nau, ka fata ˈuri, “Noaˈa
ˈoe kosi maˈu. Nauˈa neˈe talaˈaelana ma
na suilana na ru ki taˈifau.
18 Nauˈa na ngwae neˈe nau ku mauri.
Osiˈana nau ku mae, bore ma kaidaˈi neˈe,
nau ku mauri laˈu tua tua firi. Ma nauˈa
neˈe nau ku ˈinotoˈa fafia na maeˈa ma na
kula neˈe ngwae ki leka ˈuana kaidaˈi kira
mae.
19 Ma ˈoke keresia na ru neˈe ˈoko lisiˈi
ki, ma na ru neˈe ka dao maˈi ki ana
kaidaˈi neˈe, ma na ru neˈe ke baˈa dao
maˈi.
20 Aia, na manata agoˈa sulia na fiu faˈi
bulubulu neˈe ˈoko lisia nau ku dau fafia
ˈani lima ˈoloˈolo nau, ma na fiu faˈi unu
ba kira saungaˈiniˈi ˈani gol nia ˈuri: Na
fiu bulubulu ki neˈe na ˈainsel neˈe kira lia
sulia na fiu fikutaˈi faˈamamana neˈeri ki.
Aia, na fiu fai matangaˈi ˈai fuana unu ki
neˈe kira saungaˈiniˈi ˈani gol neˈe na fiu
fikutaˈi faˈamamana ana fiu maˈe fanoa
neˈe ki.”

2

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Efesus

1 Sui na ngwae ka fata laˈu ˈuri, “ˈOke
keresia na fatalaku fuana na ˈainsel neˈe
lia sulia na ngwae saena fanoa ˈi Efesus
ki neˈe kira faˈamamana, ˈoke kere ˈuri,
‘Nauˈa na ngwae neˈe nau ku dau fafia
na fiu faˈi bulubulu ki ˈani lima ˈoloˈolo
nau, ma nau ku liu safitana na fiu faˈi
matangaˈi ˈai fuana unu ana gol neˈeri ki.
2 Nau ku saiana ru kamu sasiˈi ki, ma
nau ku saiana na rao ngasingasiˈanga
kamu faˈinia na mabetauˈa kamu ki. Ma
nau ku saiana kamu ˈaila ˈani ngwae taˈa
ki, ma muka ilitoˈona na ngwae neˈe kira
saea kira na ngwae ni lifurongo ki ma kira
ka soke goˈo ˈada, ma muka saiada kira
soke.
3 Kaumulu mabetau, ma muka non-
ifii duˈungaku, ma noaˈa kamu kasi ng-
wataˈutaˈu ana faˈamamana ˈanga kamu.
4 Aia, taˈi ru neˈe nau ku balufi kamu
faˈinia, neˈe noaˈa kamu kasi alafe naˈa
fuaku diˈia ba kamu fulia ˈi naˈo.
5 Muke manata toˈona na doeˈa ˈani
alafeˈanga kamu ana nauˈa ˈi naˈo, ma
kamu ka ˈasi naˈa faˈasi nau. Aia, muke
kakari alifaˈi faˈasia na abula taˈangaˈa
kamu ki, ma muke sasia naˈa ru ba kamu
sasiˈi ˈi naˈo. Diˈia noaˈa kamu kasi kakari
alifaˈi faˈasia na abula taˈangaˈa kamu ki,
nai baˈa leka maˈi siaumulu ma nau ku
lafua na fai matangaˈi ˈai fuana unu kamu
faˈasia na fulini.
6 Aia, taˈi ru leˈa neˈe kamu sasia neˈe
nau ku oga: Kamu ˈaila ˈania abulaˈanga
taˈa ana na ngwae sa Nikolaus ki, ka diˈia
nauˈa bore nau ku ˈaila logo ˈanida.
7 Alu sa tai neˈe ka rongoˈi, nia ka
fafarongoa tae neˈe Anoˈi ru Abu saea
fuana na fikutaˈi ngwae faˈamamana neˈe
ki. Sui bore ˈana tai neˈe noaˈa kasi danga
ˈania fitoˈonga nia, nai baˈa alaˈania ke
ˈania fuana ˈai ana mauriˈa neˈe nia uu
ana kula neˈe God nia tua ana.’ ”

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Smirna

8 Ma nia ka fata laˈu ˈuri fuaku, “ˈOke
kerekere fuana ˈainsel neˈe lia sulia ng-
wae ki saena fanoa ˈi Smirna neˈe kira
faˈamamana, ˈoke fata ˈuri, ‘Nauˈa neˈe na
talaˈaelana ma na suilana na ru ki taˈifau,
ba nau ku mae ma nau ku mauri laˈu.
9 Nau ku saiana na ˈafitaˈiˈanga
kamu ki, ma nau ku saiana kaumulu
dalaˈa. Bore ma noaˈa kamu kasi dalaˈa
goˈo, osiˈana kaumulu toˈoru liu ˈania
faˈamamanaˈanga. Ma nau ku saiana logo
na ngwae neˈe kira saea ru taˈa ki suli
kamu. Ma kira ka saea kira ˈani Jiu ki,
bore ma noaˈa laˈu na Jiu mamana ki, ma
kira na ngwae sa Saetan ki lala!
10 Noaˈa kamu kasi maˈu ˈani taˈi tae
neˈe muke baˈa nonifii ˈani. Sulia sa
Saetan ke baˈa ilitoˈomuˈa, ma ke baˈa
alua ti ai amuˈa saena luma ni lokafo, ma

ana akwala asoa neˈe muke baˈa toˈo ana
ˈafitaˈiˈanga ki. ˈIu, muke tua mamana
ˈania faˈamamanaˈanga kamu ana nauˈa,
bore ˈana kira ka saungi kamu, ma nai
baˈa kwatea na ˈeregwau ana mauriˈa firi
fuamuˈa.
11 Ma diˈia kamu ka rongoˈi, alu muke
fafarongoa tae ki neˈe Anoˈi ru Abu nia
saea fuana na ngwae faˈamamana ki. Sa
tai faˈida neˈe noaˈa kasi danga ˈania
fitoˈonga kira ki, noaˈa kira kasi baˈa dao
toˈona ta nonifiiˈa ana ruana maeˈa.’ ”

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Pergamum

12 Sui nia ka fata laˈu ˈuri, “ˈOke
kerekere fuana ˈainsel neˈe lia sulia na
ngwae saena maˈe fanoa ˈi Pergamum
neˈe kira faˈamamana, ˈoko saea, ‘Nauˈa
na ngwae ba nau ku toˈo ana sele ni ofoˈa
ba nia toˈo ro bali.
13 Nau ku saiana kula neˈe mulu tua ana,
ma ˈi neˈeri logo neˈe na fuli gwauruˈa
ˈinotoˈa sa Saetan nia doe ana. Kamu
roˈosuli nau, ma noaˈa kamu kasi oli oliˈa
faˈasia na faˈamamanaˈanga kamu aku,
sui bore ˈana kira saungia sa Antipas
ana kula neˈe sa Saetan nia tua ana.
Sa Antipas neˈe na ngwae rao leˈa ˈani
faˈarongoˈanga ˈani nau.
14 Aia, ma bara ru neˈe kamu sasiˈi
neˈe nau ku balufi kamu faˈiniˈi. Ti
ngwae amuˈa, kira sasi goˈo ˈada su-
lia na faˈamanataˈanga sa Balaam✡ ba
faˈamanata sa Balak ˈuana talaˈilana ng-
wae ˈi Israel ki ˈiri kira ka sasia ru taˈa ki.
Sulia sa Balak kwatea na ngwae ki kira ka
ˈania na fanga neˈe kira foˈosi ˈani fuana
na malamala god ki faˈinia na kakabaraˈa.
15 Aia, nia ˈunaˈeri logo, ti ngwae amuˈa
kira ka leka sulia na faˈamanataˈanga taˈa
ana ngwae sa Nikolaus ki.
16 Aia, muke kakari alifaˈi naˈa faˈasia
na abula ˈanga taˈa kamu ki! Diˈia noaˈa,
nai baˈa leka ˈaliˈali maˈi goˈo, ma nau ku
fuˈa faˈinia ngwae neˈeri ˈani sele ni ofoˈa
neˈe sakatafa maˈi faˈasia na kwakwaku.
17 Aia, diˈia mulu ka rongoˈi, alu muke
fafarongoa tae ki neˈe Anoˈi ru Abu saea
fuana na ngwae faˈamamana ki. ˈUnaˈeri
ma sa tai faˈida neˈe noaˈa kasi danga
ˈania fitoˈonga nia, nai baˈa kwatea na
mana neˈe ba kira sofongani ˈi langi. Ma
nai baˈa kwatea logo fuada na fau kwao
neˈe kira keresia na sata faolu ˈi fafona,
neˈe noaˈa ta ngwae kasi saiana, taˈifilia
goˈo sa tai neˈe ke baˈa ngalia.’ ”

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Taeataera

18 Ma nia ka fata laˈu ˈuri fuaku, “ˈOke
kerekere fuana naˈainsel neˈe lia sulia na
ngwae saena fanoa ˈi Taeataera ki neˈe
kira faˈamamana, ˈoko saea, ‘Nauˈa neˈe
na Ngela God. Na maaku ka rara diˈia
mafula, ma na ˈaeku ka ngwasinasina diˈia
na barasi kira doˈofia saena mafula.
19 Nau ku saiana na ru neˈe kamu sasiˈi
ki. Ma nau ku saiana na alafeˈanga kamu,
ma na faˈamamanaˈanga kamu, ma na
raoˈa kamu, ma na mabetauˈa kamu. ˈIu,
ma nau ku saiana na ru neˈe kamu sasiˈi
ana kaidaˈi neˈe, ˈoro ka liufia tae ki neˈe
kamu sasiˈi ana kaidaˈi ba sui naˈa kwau.
20 Aia, ma ru neˈe noaˈa nau kusi oga:
Kamu alaˈania na kini satana ˈi Jesabel
ka faˈamanata. Nia saea fasi God kwate
nia fuana alaˈanga, bore ma nia soke goˈo
ˈana. Nia ka faˈarora na ngwae rao ˈoro
nau ki ˈani na faˈamanatalada ˈani falafala
ana kakabaraˈa, ma na ˈanilana fanga neˈe
kira foˈosi ˈani fuana malamala god noaˈa
ˈiri mamana ki.
21 ˈIu, ma nau ku kwatea kaidaˈi fuana
kini neˈe ˈiri nia ke kakari alifaˈi faˈasia
abula ˈanga taˈa nia ki, bore ma noaˈa nia
kasi oga goˈo kakari alifaˈi ˈanga faˈasia
abula ˈanga taˈa nia ki.
22 Nia ˈunaˈeri, nai baˈa kwatea ma niaˈa
faˈinia sa tai neˈe kira foˈosia malamala
god ki faˈinia, ma kira ke baˈa nonifii ka
doe. Ma nai baˈa sasia ru neˈeri diˈia
noaˈa kira kasi kakari alifaˈi faˈasia na
abulaˈanga taˈa kira ki neˈe kira sasia
faˈinia na kini neˈe.
23 Ma nai baˈa saungia na fafarongo nia
ki logo, ˈiri na ngwae ki taˈifau neˈe kira
faˈamamana nau, kira saiana nauˈa na
ngwae nau ku saiana manatana ngwae ki
taˈifau faˈinia na kwaiogaiˈanga kira ki.
Ma nai baˈa duˈu fuana ngwae ki taˈifau
duˈungana ru neˈe kira sasiˈi ki, na ru leˈa
ki ma na ru taˈa ki.
24 Ma ta bali aumulu neˈe kamu tua
ˈi Taeataera noaˈa kamu kasi sasi sulia
na faˈamanataˈanga taˈa neˈe, ma noaˈa
kamu kasi alaˈani kira ke faˈamanata
kamu ˈani na ru neˈe kira saea ˈani ru
ago sa Saetan ki. Nia neˈe, nauˈa bore
noaˈa nau kusi kwatea ta ˈafitaˈiˈanga laˈu
fuamuˈa.
25 Ma taˈi ru goˈo neˈe, diˈia ru muke dau
ngasi ana tae ki neˈe kamu toˈo naˈa ana,
leleka ka dao ana kaidaˈi nau ku oli laˈu
maˈi.
26 ˈIu, ma sa tai faˈida neˈe noaˈa kasi
danga ˈania fitoˈonga kira, ma kira ka
maˈudi fuana roˈongaˈa sulia na kwaio-
gaiˈanga nau ki leleka ka dao ana ˈisilana,
nai baˈa kwatea fuada naˈa gwaungaˈi

✡ **2:14** Nambas 31:16; 25:1-3

ˈanga fafia na fanoa ki,
27 diˈia na Maˈa nau neˈe kwatea fuaku.
Ma kira ke baˈa gwaungaˈi fafia naˈa
fanoa ki ˈani ngasingasiˈanga, ma noaˈa
ta ngwae kasi bolo fuana na ngengelana
alaˈanga kira.
28 Ma nai baˈa kwatea fuada na kwa-
likwali neˈe tala ˈi ˈofodangi ˈiri ke
faˈataˈinia neˈe kira liufia taˈangaˈa.
29 Ma diˈia kamu ka rongoˈi, alu muke
fafarongoa tae ki neˈe Anoˈi ru Abu saea
fuana na ngwae faˈamamana ki.’ ”

3

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Sardis

1 Ma nia ka fata laˈu ˈuri fuaku, “ˈOke
kerekere fuana na ˈainsel neˈe lia sulia na
ngwae saena fanoa ˈi Sardis ki neˈe kira
faˈamamana, ˈoko saea, ‘Nauˈa na ngwae
neˈe nau ku toˈo ana na fiu Anoˈi ru Abu
God ki ma na fiu bulubulu ki. Nau ku
saiana ru neˈe kamu sasiˈi ki. Ma na
ngwae ki kira saea kaumulu ˈania ngwae
faˈamamana ki, bore ma na raoˈa kamu ki
faˈataˈinia noaˈa kamu kasi roˈo suli nau.
2 Kamu diˈia ngwae kira maliu ki. Muke
ada, fasi ˈiri muke faˈangasingasia na
faˈamamanaˈanga kamu ki neˈe karangi
ka mae naˈa. Sulia nau ku dao toˈona ru
neˈe kamu sasiˈi ki noaˈa kasi saga taˈifau
ˈi maana God nau.
3 Noaˈa kamu kasi manata bura ˈani
na ru neˈe kira faˈamanata kamu ˈani ki
ˈi naˈo, ma muke roˈosulida, ma muke
kakari alifaˈi faˈasia na abula ˈanga taˈa
kamu ki. Si diˈia noaˈa kamu kasi lialia,
nai baˈa leka maˈi siaumulu, diˈia ta
ngwae bili ana kaidaˈi neˈe noaˈa kamu
kasi saiana nai baˈa dao maˈi ana.
4 Ma na bara ngwae ana ngwae ˈi Sardis
ki neˈe kamu dau leˈa sulia maurilamuˈa
ka sikasika ˈua, muke baˈa leka faˈi nau,
ma muke ruˈufia na ifi kwao ki, osiˈana
kamu totolia.
5 Ma sa tai faˈida neˈe noaˈa kasi danga
ˈania fitoˈonga kira, kira ke baˈa ruˈufia ifi
kwao ki, ma noaˈa nau kusi lafua na satada
faˈasia na buka ana mauriˈa. ˈI naˈona
Maˈa nau ma na ˈainsel nia ki, nai baˈa
saea kira ˈani na ngwae nau ki.
6 Aia, diˈia kamu ka rongoˈi, alu muke
fafarongoa tae ki neˈe Anoˈi ru Abu saea
fuana na ngwae faˈamamana ki.’ ”

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Filadelfia

7 Sui nia ka fata laˈu ˈuri fuaku, “ˈOke
kerekere fuana ˈainsel neˈe lia sulia ng-
wae ki saena fanoa ˈi Filadelfia neˈe kira
faˈamamana, ˈoko saea, ‘Nauˈa neˈe ng-
wae nau ku abu, ma nau ku fata mamana.
Nau ku toˈo ana na kii ba sa David na
ngwae tatalafaˈa nia toˈo maˈi ana ˈi naˈo.
Ma kaidaˈi nau ku ˈifingia na sinamaa, nia
ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka fono ˈusia. Ma
kaidaˈi nau ku fono ˈusia na sinamaa, nia
ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka ˈifingia.
8 Nau ku saiana na ru neˈe kamu sasiˈi
ki, ma nau ku saiana kamu kasi toˈo
goˈo ana ta ru leˈa neˈe ngwae ki saena
fanoa neˈe kike fuˈusi ˈinotoˈa amuˈa
faˈinia. Ma kamu ka sasi sulia na fatalaku.
Ma noaˈa kamu kasi tofea sataku ma
na faˈamamanaˈanga kamu ki ana nauˈa.
Aia, nau ku ˈifingia naˈa na sinamaa
fuamuˈa fasi ˈiri muke ruˈu maˈi, ma
ˈafitaˈi fuana ta ngwae bore ˈana ka fono
ˈusia.
9 ˈIu, ma na ngwae neˈe kira saea kira
neˈe ngwae Jiu ki, ma kira ka soke sulia
kira ngwae sa Saetan, nai baˈa sasia kike
faˈaˈinotoˈa kamu fasi ˈiri kike saiana nau
ku alafe fuamuˈa.
10 Ma sulia kamu roˈosulia na taki nau
ˈani ngangata ˈanga, nai baˈa lia suli kamu
kaidaˈi ana ˈafitaˈiˈanga ki neˈe ke baˈa
dao maˈi saena magalia ˈuana ilitoˈolana
ngwae ki taˈifau.
11 Noaˈa kasi tau, nai baˈa oli maˈi. Muke
dau ngasi ana na ru neˈe kamu toˈo ani
ki, ˈasu ˈubani ta ngwae kata bilia na
kwaiaraˈa neˈe nai baˈa kwatea fuamuˈa.
12 Ma sa tai faˈida neˈe noaˈa kasi danga
ˈania fitoˈonga nia, nai baˈa alu nia ta
maˈe funu ana Luma Abu God nau, nia
ka tua tari ma noaˈa nia kasi ˈidu faˈasia.
Ma nai baˈa keresia logo na satana God
nau ana na nonina, ma na satana fanoa
doe God nau, na Jerusalem faolu neˈe ke
baˈa koso maˈi faˈasia God ˈi langi. Ma nai
baˈa keresia logo na sata faolu nau ana na
nonina.
13 Aia, diˈia kamu ka rongoˈi, alu muke
fafarongoa tae ki neˈe Anoˈi ru Abu saea
fuana na ngwae faˈamamana ki.’ ”

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Laodisea

14 Sui nia ka fata laˈu ˈuri fuaku, “ˈOke
kerekere fuana na ˈainsel neˈe lia sulia na
ngwae saena fanoa ˈi Laodisea ki neˈe kira
faˈamamana, ˈoko saea, ‘Nauˈa na ngwae
neˈe kira sae nau ˈani ˈIu ke ˈUnaˈeri.
Nau kusi mamalo faˈasia faˈataloˈa ˈani
alaˈanga mamana ki sulia God. Ma nauˈa
logo neˈe nau ku saungaˈinia na ru ki
taˈifau faˈinia God.
15 Nau ku saiana na ru neˈe kamu sasiˈi
ki, ma nau ku saiana logo noaˈa kamu kasi
gwari ma noaˈa kamu kasi ˈakoˈako goˈo
aku. Ma nau ku oga muke kwaima faˈi
nau, nama muke malimaeˈa faˈi nau.

16 Ma sulia na faˈamamana ˈanga kamu
aku noaˈa kasi gwari nama ka ˈakoˈako
ˈunaˈeri, nai baˈa ilangaˈi kamu.
17 Aia, kaumulu saea kamu toˈoru, ma
muka toda ru ˈoro, ma noaˈa kamu kasi
oga naˈa laˈu ta ru sulia na ru ki taˈifau
kamu toˈo naˈa ˈani. Bore ma noaˈa
kamu kasi saiana goˈo neˈe kamu dalaˈa
ana faˈamamanaˈanga, ma muka diˈia na
ngwae maa rodo ma kira ka dadara.
18 Nia neˈe, nau ku saea fuamuˈa, muke
folia naˈa gol neˈe kira faˈafaolua ˈani
mafula ana nauˈa, fasi ˈiri muke toˈoru
mamana. Ma muke folia logo na ifi kwao
ki ana nauˈa, sasi kamu kata ˈeke sulia
neˈe kamu dadara. Ma muke folia logo na
ngwaingwai fuana ongolana na maamuˈa
ˈani, ˈiri muke lia leˈa.
19 Ma na ngwae ki neˈe nau ku alafe
fuada, diˈia kira ka sasia ru taˈa, nau ku
saiana balufilada, ma nau ku kwatea naˈa
kwaˈikwaˈinga fuada. Nia neˈe muke sa-
iana, muke kakari alifaˈi faˈasia na abula
taˈangaˈa kamu ki, ma muke sasia naˈa ru
leˈa ki.
20 Lia basi, nau ku uu ˈi burina babalita
ana sinamaa ana luma kamu ki, ma nau ku
faˈafo. Diˈia ta ngwae ka rongo nau ma ka
ˈifi fuaku, nai baˈa ruˈu maˈi siana saena
luma nia, ma nau ku fanga fiku faˈinia.
21 Ma sa tai bore ˈana neˈe noaˈa kasi
danga ˈania fitoˈonga nia, nai baˈa kwatea
na ngasingasiˈanga fuana tuaˈa faˈi nau,
ana kaidaˈi nau ku tua ana kula ni tuaˈa
ana ˈinotoˈanga, ka diˈia logo nau ku liufia
ma nau ku tua naˈa faˈinia na Maˈa nau
ana kula ni tuaˈa nia.
22 Ma diˈia kamu ka rongoˈi, alu muke
fafarongoa tae ki neˈe Anoˈi ru Abu saea
fuana na ngwae faˈamamana ki.′ ”

4

Na fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga ˈi langi

1 Sui ˈi buri ˈana nau ku lia, ma nau
ku lisia taˈi sinamaa ˈi langi nia ˈifi. Ma
na lingalingaˈi ru neˈe eta fata fata fuaku
ˈi naˈo diˈia na bungu, ka fata laˈu ˈuri,
“ˈOke raˈe maˈi ˈi neˈe, ˈiri nai faˈataˈinia
fuamu na ru neˈe ke baˈa dao maˈi ˈi buri
ki.”
2 Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na
Anoˈi ru God ka talaˈi nau, ma nau ku tua
naˈa ˈaku ˈi langi. Ma nau ku lisia taˈi fuli
gwauruˈa ana ˈinotoˈanga, ma taˈi ngwae
ka tua ˈi fafona.
3 Ma na maana ka diˈia naˈa na fau
ngwasinasina ki neˈe kira saea ˈani na
daspa ma na karnelian. Ma na tafisiˈoro
ka tua kalikalia fuli gwauruˈa neˈeri. Ma
na tafisiˈoro neˈeri ka lia diˈia na fau
ngwasinasina kira saea ˈani na emaral.
4 Ma kalikalia na ngwae neˈe tua ana fuli
gwauruˈa neˈeri ana ˈinotoˈanga, ro ak-
wala ma fai fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga
ki neˈe niˈi teo ˈi neˈeri. Ma ro akwala ma
fai ngwae faˈinaˈonaˈo ki neˈe kira tua ˈi
fafona na fuli gwauruˈa neˈeri ki, ma kira
ka toro ˈani ifi kwao ki ma na ˈeregwau
ana na gol ki ˈi gwauda.
5 Ma na meamea ka sina, ma na lin-
galingaˈi ru doe ki, ma na kwangakwanga
ka talo maˈi faˈasia na fuli gwauruˈa ana
ˈinotoˈanga neˈeri. Ma na fiu unu ki ka
duˈa ˈi neˈeri ˈi naˈona na fuli gwauruˈa
ana ˈinotoˈanga. Ma na fiu unu neˈeri ki
neˈe na fiu Anoˈi ru Abu God ki naˈa.
6 Ma ˈi naˈona logo ana na fuli gwauruˈa
ana ˈinotoˈanga, taˈi ru diˈia na asi ana
galasi ma ka raola liu ka teo logo ˈi neˈeri.
Ma na fai ru mauri ki neˈe kira toˈo
ana maa ˈoro ki kalikalia nonida taˈifau,
kira tua kalikalia na fuli gwauruˈa ana
ˈinotoˈanga neˈeri.*
7 Na etana ru mauri lisilana ka diˈia na
lion. Ma na ruana ru lisilana ka diˈia na
buluka. Ma uula ru, neˈe maana lisilana
diˈia na maana ngwae. Ma na faina ru
lisilana diˈia na afa neˈe lofo.
8 Na fai ru mauri neˈeri ki taˈifau kira
toˈo ana ono ˈabaˈaba ru ˈanga, ma na
maaˈi ru ˈoro ki logo teo ˈi nonidaˈa, ˈi
naˈoda ma ˈi olofana ˈabaˈabada. Ma
ana asoa ki ma ana rodo, noaˈa kira kasi
mamalo goˈo ana nguˈa kira ka ˈuri,
“Abu, abu, abu na God neˈe ngasingasiˈa
ka tasa.
Nia ka tua ˈua naˈa maˈi ˈi naˈo, ma ka
tua ana kaidaˈi neˈe, ma ka tua ana
kaidaˈi neˈe ka nia maˈi ˈua.”

9 Kaidaˈi neˈe fai ru mauri neˈeri ki kira
ngulia na faˈi ngu ana faˈaˈinotoˈanga, ma
na fuˈusi doeˈanga, ma na baˈatafeˈanga
fuana na ngwae neˈe nia tuatua firi
neˈe tua ˈi fafona fuli gwauruˈa ana
ˈinotoˈanga,
10 na ro akwala ma fai ngwae
faˈinaˈonaˈo ba kiri kira ka bobo uruuru
ˈi naˈona ˈaena na ngwae neˈe tuatua
firi neˈe tua ˈi fafona fuli gwauruˈa
ana ˈinotoˈanga. Ma kira ka alua naˈa
ˈeregwau kira ki ˈi ano ˈi naˈona fuli
gwauruˈa ana ˈinotoˈanga neˈeri, ma kira
ka fata ˈuri,
11 “God kami, ˈoko totolia naˈa na
ngalilana na taloˈa, ma na fuˈusi
doeˈa, ma na ngasingasiˈanga,
osiˈana ˈoko saungaˈinia na ru ki
taˈifau.

* **4:6** Na ru mauri neˈe taˈi ˈainsel matamata dangalu.

Ma sulia na kwaiogaiˈanga ˈoe naˈa neˈe
ru ki taˈifau kira ka tua ma kira ka
mauri.”

5

Na bukaˈi ru

1 Sui nau ku lisia taˈi bukaˈi ru neˈe
kira kere ro bali ana. Kira ka bula
fafia bukaˈi ru neˈeri, ma kira ka fono
faˈangasia bukaˈi ru neˈeri ana fiu kula ki.
Na ngwae neˈe tua ana fuli gwauruˈa ana
ˈinotoˈanga, nia dau ana bukaˈi ru neˈeri
saena lima ˈoloˈolo nia.
2 Ma nau ku lisia taˈi ˈainsel neˈe ngasin-
gasiˈa liu, ma nia ka fata doe ka ˈuri,
“Sa tai neˈe ˈoloˈolo ˈiri nia ka totolia
ˈifingilana na fiu ru ana fonoˈa ngasi neˈe
ki, ma ka ˈifingia na bukaˈi ru neˈe?”
3 Ma noaˈa kasi lisia goˈo ta ngwae ˈi
langi, nama saena na magalia, nama ˈi
olofana na magalia neˈe ka bolo faˈinia
ˈifingilana na bukaˈi ru neˈeri ma ka lia
saena.
4 Ma nau ku angi liu, sulia noaˈa kira
kasi dao toˈona ta ngwae neˈe totolia
ˈifingilana na bukaˈi ru neˈeri ma ka lia
saena.
5 ˈUnaˈeri, taˈi ngwae ana na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki ka fata ˈuri fuaku, “Noaˈa
ˈoe kosi angi. Lia basi. ˈOko lisia na Lion
ana kwalafa sa David ma sa Juda. Nia ka
liufia naˈa malimae nia ki, ma ka totolia
ˈifingilana na fiu ru ana fonoˈa ngasi ki,
ma na ˈifingilana na bukaˈi ru neˈe.”
6 Sui nau ku lisia taˈi kala Sipsip nia uu
ˈi safitana kula ni tuaˈa neˈeri ma na fai
ru mauri ki ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki
kira ka tua kalikalia. Ma nau ku lisia logo
na maˈe maala ki ana nonina neˈe diˈia
kira saungia ˈi naˈo. Nia ka toˈo ana fiu
konakona ru ki ma na fiu maa ki. Aia,
na fiu maa neˈeri ki neˈe na fiu mangoˈi
ru God ki neˈe ka kwatea ˈuana saena
magalia taˈifau.
7 Ma na kala Sipsip neˈeri ka dao, ma ka
ngalia naˈa bukaˈi ru baera faˈasia na bali
lima ˈoloˈolo na ngwae neˈe tua ana kula
ni tuaˈa neˈeri.
8 Ma kaidaˈi nia ka ngalia naˈa na bukaˈi
ru neˈeri, na fai ru mauri neˈeri ki, ma
na ro akwala ma fai ngwae faˈinaˈonaˈo
neˈeri ki, kira ka bobo uruuru ˈi ano ˈi
ˈaena na kala Sipsip neˈeri. Ma kira taˈifau
goˈo kira ka dau ana na ru ni kwaˈilana
neˈe kira saea ˈani na harp ki, ma kira ka
dau ana titiu ana gol ki neˈe fungu ˈani
na ˈai moko leˈa ki fuana doˈofilana. Aia,
ma na sasu faˈasia na ˈai moko leˈa neˈeri
ki naˈa neˈe foˈongaˈa na ngwae neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus Christ.
9 Ma kira ka ngulia taˈi faˈi ngu faolu
kira ka ˈuri,
“ˈOko totolia ngalilana naˈa bukaˈi ru,
ma ˈoko ˈifingia naˈa ru ana fonoˈa
ngasi ki.
Osiˈana kira saungi ˈoe, ma ˈani na
kwaisuˈusiˈanga ˈani maurilamu ka
foli olitaˈinia na ngwae ki ana na
kwalafa ki taˈifau, ma na alaˈanga
matamata ki taˈifau, ma na maˈe
fanoa ki taˈifau fuana God.
10 ˈOko aluda na fikutaˈi ngwae na fata abu
ki ˈiri kike rao fuana God kia.
Ma kira ke baˈa gwaungaˈi saena maga-
lia.”
11 Ma nau ku lia laˈu, ma nau ku rongoa
na nguˈa na ˈainsel ˈoro ki. Kira ˈoro liu,
kira toˈoni ma na moleˈe ki. Kira uu kalia
na kula ni tuaˈa ana ˈinotoˈanga neˈeri,
ma na fai ru mauri ba kiri, ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki.
12 Kira ngu doe kira ka ˈuri,
“Na kala Sipsip neˈe kira saungia ka
mae, nia totolia naˈa ngalilana na
mamanaˈanga, ma na toˈoruˈa,
ma liatoˈo ˈanga, ma na ngasin-
gasiˈanga, ma na faˈadoeˈanga,
ma na ˈinotoˈanga, ma na
baˈatafeˈanga!”
13 Ma nau ku rongoa na ru mauri ki taˈifau
ˈi langi, ma saena magalia, ma ˈi olofana
na magalia, ma ˈi saena na asi, kira taˈifau
kira ngu kira ka ˈuri,
“Na baˈatafeˈanga, ma na faˈadoeˈanga,
ma na ˈinotoˈanga, ma na ngasin-
gasiˈanga tuatua firi fuana ngwae
neˈe ka tua ana fuli gwauruˈa ana
ˈinotoˈanga ma fuana na kala Sip-
sip.”
14 Ma na fai ru mauri neˈeri ki kira olisia
kira ka ˈuri, “Nia mamana.” Ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki kira ka bobo uruuru ˈi ano,
ma kira ka foˈosidaroˈo.

6

Na fiu ru ana fonoˈa ngasi na bukaˈi ru

1 Sui nau ku lisia naˈa kala Sipsip neˈeri
ka ˈifingia etana ru ana fonoˈa ngasi ana
na fiu ru ana fonoˈa ngasi neˈeri ki. Ma
nau ku rongoa taˈi ru ana fai ru mauri
ba kiri ka fata ˈani lingalingaˈi ru neˈe
ka diˈia na kwanga kwanga ka ˈuri, “ˈOke
leka maˈi!”
2 Ma nau ku lia, ma nau ku lisia taˈi hos
kwao. Ma na ngwae neˈe ka tua ˈi fafona,
ka dau ana taˈi basi. Ma kira ka kwatea
na ˈeregwau fuana. Ma nia ka leka kwau
fuana na liufilana diˈia ta ngwae ramo.
3 Sui na kala Sipsip neˈeri ka ˈifingia
ruana ru ana fonoˈa ngasi, ma nau ku

rongoa na ruana ru mauri ka fata ˈuri,
“ˈOke leka maˈi!”
4 Ma taˈi hos meo ka sakatafa maˈi. Ma
na ngwae neˈe ka tua ˈi fafona, kira ka
kwatea taˈi naifi doe fuana, ma ka toˈo
ana na ngasingasiˈanga fuana ngalilana
aroaroˈa faˈasia na ngwae ki saena mag-
alia, fasi ˈiri neˈe ngwae ki kike saungida
kwailiu.
5 Sui na kala Sipsip neˈeri ka ˈifingia uula
ru ana fonoˈa ngasi, ma nau ku rongoa
na uula ru mauri ka fata ˈuri, “ˈOke leka
maˈi!” Ma nau ku lia, ma nau ku lisia
taˈi hos goa. Ma na ngwae neˈe ka tua ˈi
fafona, nia dau ana taˈi ru ni ˈoitoˈongaˈa
ana na ru kulu ki.
6 Sui nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi ru
ka raˈe maˈi ˈi safitana na fai ru mauri
neˈeri ki ka ˈuri, “Kira ˈoifoli ˈani fanga ki
ˈuana mani doe! Ma noaˈa ˈoe kosi faˈalia
na ngwaingwai ma na waen!”
7 Sui na kala Sipsip neˈeri ka ˈifingia
naˈa faina ru ana fonoˈa ngasi, ma nau ku
rongoa na lingana na faina ru mauri ka
fata ˈuri, “ˈOke leka maˈi!”
8 Ma nau ku lia, ma nau ku lisia taˈi
hos balabalaˈa, ma na satana na ngwae
neˈe ka tua ˈi fafona neˈe na Maeˈa, ma
Kula ana na Maeˈa ka leka ˈi burina.
Ma kira ka kwatea mamanaˈanga fuana
keroˈa fafia faina na bali ana na magalia
fuana saungilana ngwae ki ˈani fuˈanga,
ma fioloˈa, ma mataˈinga, ma na ru kwasi
ki saena magalia.
9 Ma kaidaˈi neˈe kala Sipsip ka ˈifingia
naˈa limana ru ana fonoˈa ngasi, nau
ku lisia na mangona ngwae neˈe kira
saungida sulia kira ngangata faˈinia na
faˈarongoˈa ˈani Fatalana God ma na
Faˈarongoˈa Leˈa. Kira tua goˈo ˈada ˈi
olofana na fuˈa ana kwaisuˈusiˈanga.
10 Ma kira ako doe kira ka ˈuri, “God
ngasingasiˈa ka tasa, ˈoko abu, ma ˈoko
mamana. ˈI angita neˈe ˈoke matalangani
na ngwae saena magalia ki, ma ˈoko duˈua
fuada osiˈana kira saungi kami?”
11 Ma God ka kwatea na ifi keta kwao ki
taˈifau goˈo fuada, ma nia ka saea fuada
fasi ˈiri kira ka kwaimasi tiˈitiˈi basi, leleka
ka dao ana kaidaˈi neˈe kira ke saungia
na ngwae ni rao kwaima ki ma na ngwae
faˈamamana ki, mala nia ka fiˈi duˈua ana
ngwae neˈe kira saungida ki.
12 Sui nau ku lisia naˈa kala Sipsip baera
nia ˈifingia naˈa onona ru ana fonoˈa
ngasi, ma na tikitiki doe ka liu, ma na
sina ka rorodoˈa diˈia ta toro goa, ma na
madamo ka meo naˈa diˈia na ˈabu.
13 Ma na bulubulu ki ka ˈasia maˈi saena
magalia diˈia naˈa fuaˈi ˈai ki neˈe kira
ˈasia faˈasia na ˈai ki kaidaˈi neˈe iru doe
nia geloda.
14 Ma saena mamanga ka diˈia naˈa ˈaba
fola neˈe kira laˈumia. Ma na ua ki taˈifau
ma na bubunga ki taˈifau ka ˈidu faˈasia
fulida.
15 Sui na ngwae tatalafaˈa ki saena ma-
galia ma na ngwae gwaungaˈi ki, ma na
ngwae ˈinotoˈa fuana na ngwae ana ofoˈa
ki, ma na ngwae toˈoru ki ma na ngwae
ngasingasiˈa ki, ma na ngwae ki taˈifau
neˈe kira rao laga ulafu, ma na ngwae
sulitalaˈa ki, kira ka maˈu, kira ka ago
saena na faodaˈi fau ki ma ˈi olofana fau
ki gwauna faˈi ua ki.
16 Ma kira ka ako fuana na faˈi ua ki
ma na fau ki kira ka ˈuri, “Muke ˈasi maˈi
fafia kaimili ma kamu ka sofongaˈi kaimili
faˈasia maana na ngwae neˈe nia tua ana
fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga. Ma kamu
ka sofongaˈi kaimili faˈasia na saetaˈanga
na kala Sipsip.
17 Sulia faˈi asoa doe ana na saetaˈanga
kera ka dao naˈa, ma ka noaˈa ta ngwae
ˈiri bolo fuana uuˈa ˈusia.”

7

Na taˈi talangaˈi ma fai akwala ma fai toˈoni ngwae God ki

1 Sui nau ku lisia fai ˈainsel ki kira uu
ana fai suˈu suˈua ki ana magalia, ma kira
luia na fai iru ki ana magalia, fasi ˈiri na
iru noaˈa kasi irufia na magalia, ma noaˈa
kasi irufia na asi, ma noaˈa kasi irufia ta
ˈai.
2 Ma nau ku lisia taˈi ˈainsel laˈu ka fane
maˈi faˈasia fanelana sina, ma ka ngalia
maˈi na maˈetoto ana God mauri. Ma ka
ako doe fuana fai ˈainsel neˈeri ki, neˈe
God ka kwatea na ngasingasiˈanga fuada
fuana faˈalilana na magalia faˈinia na asi.
3 Ma ka fata ˈuri, “Noaˈa kamu kasi
faˈalia ˈua na magalia, ma na asi, ma na
ˈai ki, leleka kulu ka keresia na maˈetoto
ˈi maana darana ngwae rao God kia ki.”
4 Ma kira ka faˈarongo nau ˈani fita ng-
wae ki neˈe kira keresia na maˈetoto God
ˈi maana darada, ka ˈuri: taˈi talangaˈi ma
fai akwala ma fai toˈoni ngwae ki. Ma kira
neˈe faˈasia na akwala ma ro kwalafa ki
ana ngwae ˈi Israel ki.
5 Faˈasia kwalafa sa Juda, taˈi akwala
ma ro toˈoni ngwae. Faˈasia kwalafa sa
Ruben, taˈi akwala ma ro toˈoni ngwae.
Faˈasia kwalafa sa Gad, taˈi akwala ma ro
toˈoni ngwae.
6 Faˈasia kwalafa sa Asa, taˈi akwala
ma ro toˈoni ngwae. Faˈasia kwalafa sa
Naftali, taˈi akwala ma ro toˈoni ngwae.
Faˈasia kwalafa sa Manase, taˈi akwala ma
ro toˈoni ngwae.
7 Faˈasia kwalafa sa Simion, taˈi akwala
ma ro toˈoni ngwae. Faˈasia kwalafa sa

Lifae, ta'i akwala ma ro to'oni ngwae. Fa'asia kwalafa sa Isakar, ta'i akwala ma ro to'oni ngwae.
8 Fa'asia kwalafa sa Sebulun, ta'i akwala ma ro to'oni ngwae. Fa'asia kwalafa sa Josef, ta'i akwala ma ro to'oni ngwae. Fa'asia kwalafa sa Benjamin, ta'i akwala ma ro to'oni ngwae.

9 'I buri 'ana, nau ku lia, ma nau ku lisia ta'i fiku'a doe, ne'e noa'a ta ngwae kasi bolo na'a fa'inia to'oma'ilana. Ma kira leka ma'i fa'asia na kwalafa ki ta'ifau, ma na fanoa ki ta'ifau, ma na ala'anga matamata ki ta'ifau, ma kira ka uu 'i na'ona fuli gwauru'a ana 'inoto'anga ma 'i na'ona kala Sipsip ne'eri. Ma kira ka ru'ufia na ifi kwao keta ki, ma kira ka dau ana uli niniu ki fuana fa'ata'ilana saele'anga kira.
10 Ma kira ako doe kira ka 'uri,

"God kia ne'e tua ana fuli gwauru'a ana 'inoto'anga fa'inia na kala Sipsip, kero'a ka fa'amauri kia."

11 Ma na 'ainsel ki ta'ifau kira uu kalikalia fuli gwauru'a ne'e ana 'inoto'anga, ma na ngwae fa'ina'ona'o ki, ma na fai ru mauri ki. Ma kira ka bobo uruuru 'i na'ona fuli gwauru'a ne'eri, ma kira ka fo'osia God,
12 kira ka 'uri,

"Nia mamana!
Na aura'e 'anga, ma na 'inoto'anga, ma na liato'onga, ma na ba'atafe'anga, ma na fa'adoe'anga, ma na mamana'anga, ma na ngasingasi'anga, ru ne'eri ki ne'e ru fuana God kia ne'e tua tua firi!
Nia mamana."

13 Ma ta'i ngwae ana ngwae fa'ina'ona'o ne'eri ki ka saefilo nau, ka 'uri, "Tai fa'ida nini'a kira toro 'ani ifi kwao ne'e ki ma kika leka ma'i fa'asia 'i fa'i?"
14 Ma nau ku olisia ku 'uri, "Nau ku kina. 'Ae'o na'a ne'e 'oko saiana."

Ma nia ka fata 'uri fuaku, "Na ngwae ne'e ki na ngwae ne'e kira liu ma'i 'i saena na kwai ma'udui'anga doe, ma noa'a ta ru kasi fa'alida. Kira ka taufia na'a ifi keta kira ki, ma kira ka fa'akwaoa 'ani na 'abuna na kala Sipsip.
15 Nia ne'e kira ka uu 'i na'ona fuli gwauru'a God, ma kira ka rao fuana 'i saena Luma Abu nia sulia kaida'i ki ta'ifau. Ma God ne'e ka tua ana fuli gwauru'a ne'eri, ka lia suli kira.
16 Ma ka 'afita'i la'u kira ka fiolo nama kira ka silikwa'u, nama na sina 'ako'ako nama ta ru 'ako'ako ka 'akofida.
17 Osi'ana ne'e kala Sipsip ne'e tua 'i fafona na fuli gwauru'a ana 'inoto'anga, ka lia sulia kira'a. Ma nia ka tala'i kira 'uana busulana na kafo ana mauri'a ki. Ma God ka ongoa na'a kafo ana maada ki."

8

Na fiuna ru ana fono'a ngasi

1 Kaida'i ne'e kala Sipsip nia 'ifingia na'a fiuna ru ana fono'a ngasi, 'i langi ka aroaro sulia kala agi asoa dokodoko.
2 Sui nau ku lisia na fiu 'ainsel ki ne'e kira uu 'i na'ona God, ma kira ka ngalia na'a fiu bungu ki.
3 Ma ta'i 'ainsel la'u ne'e ka to'o ana na titiu'i ru ana gol fuana na do'ofilana na 'ai moko le'a 'i saena, ka dao ma ka uu maana na fuli fu'a ni kwaisu'usi 'anga. Ma kira ka kwatea 'ai moko le'a 'oro ki, nia ka do'ofia fuana fasi 'iri ka alua fa'inia na fo'onga'a ngwae God ki ta'ifau 'i fafona na fu'a ana gol ne'e tua 'i na'ona fuli gwauru'a ne'eri.
4 Ma na sasu fa'asia na 'ai moko le'a ne'eri ki, ka ra'e 'i langi fa'inia na fo'onga'a na ngwae God ki, fa'asia na limana na 'ainsel ne'eri ne'e uu 'i na'ona God.
5 Sui na 'ainsel ne'eri ka ngalia na'a titiu ne'eri, ma ka fa'afungua 'ani na mafula fa'asia fu'a, ma ka 'ui 'ania ma'i fafona magalia. Ma na kiri ma na lingalinga'i ru doe ki ka talo ma'i, ma na meamea ka bina, ma na tikitiki ka liu.

Na bungu ki

6 Sui na fiu 'ainsel ne'eri ki kira ka sasi aka'u na'a fuana na ufilana na fiu bungu ne'e kira dau ani ki.
7 Ma etana 'ainsel ka ufia na bungu nia, ma na maga 'aesi ki di'ia uta, ma na mafula ka dola fa'inia 'abu, ka to'o ma'i fafona na magalia. Ma nia ka du'afia na ta'i uula bali ana magalia, ma na 'ai ki, ma na karasi ki ta'ifau 'i saena.
8 Sui na ruana 'ainsel ka ufia na'a bungu nia, ma ta'i ru di'ia fa'i ua doe ka du'a, ma nia ka 'asia saena asi. Ma ta'i uula bali ana asi ka rokisi ka di'ia na'a 'abu.
9 Ma ta'i uula bali ana ru mauri ki saena asi kira ka mae, ma ta'i uula bali ana faka ki ka takalo.
10 'Una'eri na'a uula 'ainsel ka ufia na bungu nia, ma ta'i fa'i bulubulu doe ka di'ia ta unu, ka 'asia ma'i fa'asia saena mamanga ma ka 'asia fafia ta'i uula bali ana na kafo doe ki, ma na busulana kala kafo ti'iti'i ki.
11 Aia, na satana bulubulu ne'eri ne'e "'Afae." Ma ta'i uula bali ana na kafo ki ka 'afae, ma na ngwae 'oro ki kira ka mae ana kwa'ufilana na kafo ne'eri ki sulia kira 'afae.
12 Sui na faina 'ainsel ka ufia na bungu nia, ma ta'i uula bali ana na sina, ma na

madamo, ma na bulubulu ki ka mae, ma ta'i uula bali ana madakola'a ka noa'a na'a. Ma ta'i uula bali ana fa'i asoa nia rodo'a na'a, ma ta'i uula bali ana rodo noa'a kasi dangi logo.

13 Sui nau ku lia, ma nau ku rongoa ta'i no'o abu ka lofo saena mamanga ka ri doe ka 'uri, "Na ta'anga'a, na ta'anga'a! Nia ke ba'a ta'a liu fuana ngwae ki ta'ifau ne'e kira tua saena magalia, si kaida'i ne'e ta uulu 'ainsel la'u kike ba'a dao ma'i, ma kike ufia na bungu kira ki."

9

Limana 'ainsel ufia na bungu nia

1 Sui na limana 'ainsel ka ufia na bungu nia, ma nau ku lisia fa'i bulubulu ne'e ka 'asia ma'i 'uana saena magalia, kira kwatea na kii ana na kilu ne'e 'ato ka gwagwa lingalinga fuana bulubulu ne'eri.

2 Sui na bulubulu ne'eri ka 'ifingia na'a na kilu ne'eri, ma na sasu ka sakatafa ma'i ma ka ta'e ma'i di'ia sasuna ta mafula doe. Ma na sina ma saena mamanga ka rodo'a ana na sasu ne'e sakatafa ma'i fa'asia na kilu ne'eri.

3 Sui na siko 'oro ki kira ka sakatafa ma'i fa'asia na sasu ne'eri, ma kira ka leka ma'i saena magalia, ma kira ka ngalia na'a ngasingasi'anga di'ia na ngasingasilana na farifari ki.

4 Ma kira ka saea fuana na siko ne'eri ki noa'a kasi fa'alia na'a karasi ki, nama ta 'ai, nama ta ru ne'e ka mauri fafona ano. Aia, ma na ngwae ne'e noa'a kasi to'o ana ma'etoto God 'i maana darada ne'e, na siko ki kwatea na nonifii'a fuada.

5 Ma noa'a nia kasi ala'ania na siko ne'eri ki fasi 'iri ka saungia 'ua na ngwae ne'eri ki, ma kira ala'ania 'iri kira ka kwatea go'o 'ada nonifii'a fuada sulia lima madamo ki. Ma na fiilada ka di'ia na farifari nia 'alea ngwae.

6 Ma sulia lima madamo ne'eri ki, ngwae ki kira ke ba'a lulu 'uana mae'a, ma noa'a kira kasi dao to'ona. Ma kira ka oga kike mae, ma na mae'a ka tafi fa'asi kira.

7 Na siko ne'eri ki, lisida ka di'ia na hos ki ne'e kira sasi aka'u fasi 'iri na ngwae ki kika uu fuana na fu'anga. Ma na maada ka di'ia na maana na ngwae ki, ma kira ka sa'ingia na ru ki di'ia na 'eregwau ana gol 'i gwauda.

8 Ma na ifuda keta ka di'ia na ifuna kini ki, ma na lifada ka di'ia na lifana na lion ki.

9 Ma na ru di'ia na reba salo ki ne'e ka teo 'i fu'ufu'uda. Ma na lingana na 'aba'abada ka doe di'ia na lingana na hos 'oro ki ne'e kira tara fa'inia ngwae ki fuana fu'anga.

10 Ma na ku'iku'ida ne'e di'ia na farifari ki, ma kira to'o ana io fuana susu'ilana ngwae ki. Ma ku'iku'ida ne'e fuana fa'afiilana ngwae ki sulia lima madamo ki.

11 Ma na ngwae tatalafa'a kira na'a ne'e 'ainsel ne'e gwaunga'i fafia na kilu, ma na satana ana ala'anga ngwae Jiu ne'e sa Abadon, ma ala'anga 'i Grik kira ka saea 'ani sa Apolion. Ma sata ne'eri ki ne'e fadalana, "Na ngwae ne'e fa'afunua ru ki."

12 Na etana ta'anga'a ka sui na'a, ma ta ro ta'anga'a la'u ke dao ma'i.

Na onona bungu

13 Na onona 'ainsel ka ufia na'a bungu nia, ma nau ku rongoa ta'i lingalinga'i ru ka talo ma'i fa'asia na fai su'u su'ua ki ana fu'a ne'e kira saunga'inia 'ani gol ne'e tua 'i na'ona God.

14 Ma na lingalinga'i ru ne'eri ka fata 'uri fuana na onona 'ainsel ne'e to'o ana bungu ka 'uri, "'Oke logea na'a fai 'ainsel ki ne'e kira firi fafida 'i ninimana na kafo doe ne'e 'i Iufretes."

15 Ma nia ka logea na'a fai 'ainsel ne'eri ki kira sasi aka'u 'una'eri masia kaida'i ne'eri na'a, fasi 'iri kira ka saungia ta'i uula bali ana ngwae ki.

16 Ma nau ku rongoa fita ngwae ana ofo'a kira ki ne'e kira tua 'i fafona hos ki: kira 200,000,000 ngwae ki.

17 Ma 'ani fa'ata'inga ne'eri fuaku, nau ku lisia na hos ki, ma na ngwae ne'e kira tua fafoda ki kira ru'ufia na reba ru ki 'i fu'ufu'uda. Ma na reba ru ne'eri ki ka meo, ma ka goa, ma ka sakosako'a. Ma na gwauna hos ki kira di'ia na gwauna lion ki. Ma na mafula ma na sasu fa'inia na sulfa ne'e ka ru'u ma'i fa'asia na kwakwada.

18 Ma na ru ta'a ne'eri ki ka saungia na'a uula bali ana ngwae ki saena magalia 'ani na mafula, ma na sasu, ma na sulfa ne'e ru'u ma'i fa'asia na kwakwada.

19 Sulia ne'e ngasingasilana na hos ne'eri ki, nia ana na kwakwada ma na ku'iku'ida. Na ku'iku'ida ka di'ia na loi ki ne'e to'o ana gwau'i ru ki, ma kira ka fa'afiia na ngwae ki 'ani na ku'iku'ida.

20 Ma na ngwae ne'e kira ore ma na ru ta'a ki noa'a kasi saungida, noa'a kasi abula matamata fa'asia ta'anga'a kira ki. Sulia noa'a kasi tua fa'asia na fo'osilana na ano'i ru ta'a ki, ma na nunu'i ru ki ne'e kira saunga'ini'i 'ani gol ma na silva ma na brons ma na fau ma na 'ai. Ma na ru ne'eri ki, noa'a kira kasi lia ma noa'a kira kasi rongo, ma noa'a kira kasi fali.

21 Ma na ngwae ne'eri ki noa'a kasi kakari alifa'i go'o fa'asia na saungwae'a, ma na rao'a fuana ano'i ru ta'a ki, ma na kakabara'a, ma na bili'a.

10

Na ˈainsel faˈinia na bukaˈi ru tiˈitiˈi

1 Sui nau ku lisia taˈi ˈainsel ngasingasiˈa
laˈu ka koso maˈi faˈasia ˈi langi. Nia toro
ˈani na gwaˈi salo, ma na tafisiˈoro ka tua
kalia na gwauna, ma na maana ka diˈia
na sina, ma na ro ˈaa nia ki ka diˈia ta ro
diroˈi mafula.
2 Ma nia ka dau ana na bukaˈi ru tiˈitiˈi
neˈe kira ˈifingia ˈi saena limana, ma ka
uu ˈi fafona na asi ˈani na bali ˈae ˈoloˈolo
nia, ma na bali ˈae mauli nia ka uu ˈani
fafona ano.
3 Ma ka ri ˈani akoˈa doe neˈe rongolana
diˈia ngorangoralana na lion ki. Ma buri
ˈana nia ri ka sui, na fiu kiri ki kira ka
olisia.
4 Ma kaidaˈi neˈe fiu kiri neˈeri ki ka
fata, nau ku sasi akaˈu fuana keresilana
na alaˈanga kira ki, ma nau ku rongoa taˈi
lingalingaˈi ru fata maˈi faˈasia ˈi langi ka
fata ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi saea fuana ta
ngwae na ru ba na fiu kiri ki kira saea, ma
noaˈa ˈoe kosi keresia.”
5 Sui na ˈainsel neˈe nau ku lisia nia uu
fafona na asi ma na ano, nia taˈea na bali
lima ˈoloˈolo nia ˈi langi.
6 Ma ka fata alangaˈi ˈani na satana God
neˈe tuatua firi ma ka saungaˈinia naˈa ˈi
langi ma na ru ki taˈifau neˈe kira tua ˈi
saena, ma na magalia ma na ru ki taˈifau
kira tua ˈi saena, ma na asi ma na ru
ki taˈifau neˈe kira tua ˈi saena. Ma nia
ka fata ˈuri, “Kaidaˈi sui God noaˈa kasi
faˈamadakola ˈua na liaˈi ngwae nia. Bore
ma taˈena, God noaˈa kasi dole naˈa fuana
faˈamamanalana liaˈi ngwae nia.
7 Ana kaidaˈi neˈe fiuna ˈainsel ka ufia
na bungu nia, na liaˈi ngwae God ka fiˈi
dao naˈa maˈi, diˈia ba nia faˈarongo ˈani
ˈi naˈo ˈania na ngwae rao nia ki na profet
ki.”
8 Sui naˈa lingalingaˈi ru neˈe nau ku
rongoa ˈi naˈo ka fata laˈu fuaku faˈasia ˈi
langi ka ˈuri, “ˈOke leka kwau, ˈoko ngalia
na bukaˈi ru neˈe ˈifi naˈa saena limana
na ˈainsel neˈe uu ˈi fafona na asi ma na
ano.”
9 Ma nau ku leka, ma nau ku gania na
ˈainsel neˈeri fasi ˈiri ke kwatea na bukaˈi
ru tiˈitiˈi neˈeri fuaku. Ma nia ka fata
ˈuri fuaku, “ˈOke ngalia, ˈoko ˈania. Nia
ke baˈa mamasiˈa ˈi kwakwamu diˈia na
ngingidua. Bore ma nia ke baˈa ˈafae
saena siramu.”
10 Ma nau ku ngalia na bukaˈi ru tiˈitiˈi
neˈeri faˈasia na limana na ˈainsel neˈeri,
ma nau ku ˈania. Na ˈanilana ka mamasiˈa
ˈi kwakwaku diˈia na ngingidua. Bore ma
kaidaˈi nau ku onomia kwau, ka ˈafae naˈa
saena siraku.
11 Sui kira ka fata ˈuri fuaku, “ˈOke
faˈarongo laˈu ˈani na liaˈi ngwae God
fuana na ngwae ˈoro ki, ma na fanoa ˈoro
ki, ma na alaˈanga ˈoro ki, ma na ngwae
tatalafaˈa ˈoro ki.”

11

God asungani ro ngwae faˈamamana ki

1 Sui kira ka kwatea taˈi maˈe ˈai ni
ˈoitoˈongaˈa fuaku, ma God ka fata ˈuri,
“ˈOke leka, ˈoko ˈoitoˈona na Luma Abu
nau faˈinia na fuˈa, ma ˈoko toˈomaˈinia
na ngwae ki neˈe kira foˈo ˈi neˈeri.
2 Aia, ma noaˈa ˈoe kosi ˈoitoˈona agi
kula ˈi maa ana Luma Abu nau, osiˈana
nau ku kwatea naˈa fuana ngwae neˈe kira
noaˈa laˈu Jiu ki. Ma kira ke baˈa leka
maˈi, kira ka gwaungaˈi fafia ˈi Jerusalem
sulia fai akwala ma ro madamo ki.*
3 Ma nai baˈa kwatea na ro ngwae
fata faˈamamana suli nau ki. Kera ka
toro ˈani toro taˈa neˈe faˈataˈinia kera
kwaimanatai, ma kera ka faˈarongo ˈani
faˈarongoˈanga nau sulia 1,260 asoa ki.”
4 Ma na ro ngwae fata faˈamamana
neˈeri ki naˈa neˈe ro ˈai neˈe kira saea
ˈani na olif ki,✡ ma na ro matangaˈi ˈai
fuana unu ki neˈe kira uu ˈi naˈona God
neˈe gwaungaˈi fafia na magalia.
5 Ma diˈia ta ngwae ka sasi ˈuana
malangisiladaroˈo, na mafula neˈe ka
sakatafa maˈi faˈasia na kwakwadaroˈo ke
baˈa malangisia na malimae kera ki. Ma
ˈunaˈeri ta ngwae neˈe ka oga malangisi-
ladaroˈo, nia ka mae logo.
6 Ma kera toˈo ana na ngasingasiˈanga
fuana fonelana naˈa saena mamanga, fasi
ˈiri na uta kasi toˈo sulia asoa neˈe kera
faˈarongo ˈani fatalana God ana. Ma kera
toˈo ana na ngasingasiˈanga logo fuana
kwaˈilana na maˈe kafo ki fasi ˈiri ka rokisi
ˈania na ˈabu. Ma kera ka toˈo logo ana
na ngasingasiˈanga fuana na kwaˈilana na
magalia ˈani na taˈangaˈa ki taˈifau ana
kaidaˈi ki taˈifau neˈe kera oga.
7 Ma kaidaˈi kera faˈasuia naˈa na
faˈataloˈa ˈani na faˈarongoˈanga kera ki,
na ru mauri kwasi neˈe ka raˈe maˈi ˈi
maa faˈasia na kilu neˈe ˈato ka gwagwa
lingalinga ke baˈa fuˈa faˈi kera, ma ka
liufia keroˈa, ma ka saungidaroˈo.
8 Ma na nonidaroˈo ke baˈa teo goˈo ˈana
sulia tala ana fanoa ba kira fotoˈia na Aofia
kera ana na ˈai rara folo. Na ngwae ana na
fanoa doe neˈeri ki taˈa ka diˈia na ngwae

* **11:2** 42 madamo ki, 1,260 asoa ki, ma 3 faˈi ngali ma 6 madamo ki, niˈi bolo goˈo, ma kira faˈataˈinia na kaidaˈi dokodoko neˈe na taˈangaˈa ke gwaungaˈi fafia na magalia sulia, ˈi naˈona neˈe God ke matalangani na magalia.

✡ **11:4** Sekaraea 4:1-14

ana ˈi Sodom ma ˈi Ejipt neˈe kira ˈaila si rongoa na ngwae ni lifurongo God ki.
9 Na ngwae ki faˈasia na fanoa ki taˈifau ma na kwalafa ki taˈifau ma na alaˈanga matamata ki taˈifau, kira ka bubungia naˈa nonidaroˈo sulia uulu asoa laˈulaˈu ki ma faˈinia taˈi korengaˈi asoa, ma noaˈa kasi alaˈania naˈa fuana kwaiatolana na nonidaroˈo.
10 Ma na ngwae ki saena magalia kira ka saeleˈa sulia na maeladaroˈo. Ma kira ka saeleˈa ˈani kwatelana na kwateˈa ki fuada kwailiu osiˈana na ro profet neˈeri ki kera faˈafiia liu naˈa ngwae ki neˈe kira tua saena magalia.
11 Sui, ˈi buri ˈana uulu asoa laˈulaˈu ki ma taˈi korengaˈi asoa ka sui, na mangoˈi ru ana mauriˈa ka ˈita maˈi faˈasia God, ka ruˈufidaroˈo, ma kera ka tataˈe, ma kera ka uu. Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira lisi kera kira ka maˈu liu.
12 Sui kera ka rongoa taˈi lingalingaˈi ru doe ka ˈita maˈi faˈasia ˈi langi ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Moro leka maˈi ˈi langi.” Ma na malimae kera ki kira ka bubu goˈo ˈada ana kaidaˈi kera leka ˈi saena gwaˈi salo ˈuana ˈi langi.
13 Ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na tikitiki doe ka liu ma na tangafulana fanoa doe neˈeri ka funu naˈa. Ma fiu toˈoni ngwae ki neˈe kira mae ana na tikitiki neˈeri. Ma na ngwae neˈe kira mauri ˈua ki, kira ka maˈu liu, ma kira ka baˈatafea God ˈi langi.
14 Aia, na ruana taˈangaˈa ka sui, ma na uula taˈangaˈa ke baˈa dao ˈaliˈali logo maˈi.

Na fiuna bungu

15 Sui na fiuna ˈainsel ka ufia naˈa na bungu nia, ma na lingalingaˈi ru doe ki ˈi langi ka fata ˈuri, “God kia faˈinia na Christ, na ngwae neˈe nia filia ˈiri ke faˈamauria kia, kera toˈo ana mamanaˈanga ˈiri kike gwaungaˈi fafia na magalia, ma God ke baˈa gwaungaˈi tutua firi.”
16 Ma na ro akwala ma fai ngwae faˈinaˈonaˈo ki neˈe kira tua ana kula ni tuaˈa kira ki ana ˈinotoˈanga ˈi naˈona God, kira bobo uruuru ˈi ano, ma kira ka foˈosia God,
17 kira ka fata ˈuri, “God ngasingasi ka tasa, ˈoko tua ana kaidaˈi neˈe, ma ˈoko tua ˈua naˈa maˈi. Kami baˈatafe ˈoe fafia ˈoko ngalia na ngasingasiˈanga doe ˈoe, ma ˈoko etangia naˈa gwaungaˈi ˈanga.
18 Ma na ngwae neˈe kinaˈo ki, kira ka saetaˈa liu, osiˈana neˈe kaidaˈi fuana saetaˈanga ˈoe dao naˈa maˈi, faˈinia kaidaˈi fuana na matalangaˈilana ngwae neˈe mae ki, ma kaidaˈi fuana na kwaiaralada na ngwae rao ˈoe ki, na profet ki, ma na ngwae ˈoe ki neˈe kira foˈosiˈo, na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma na ngwae tiˈitiˈi ki. Ma kaidaˈi fuana na malangisilana na ngwae neˈe kira saungia na ngwae saena na magalia ka dao naˈa maˈi.”
19 Sui na Luma Abu God ˈi langi ka ˈifi, ma kira ka lisia naˈa faˈi kisi neˈe na fau alangaˈinga God teo ˈi saena. Sui na meamea ka bina, ma na kiri ka ruru, ma na lingalingaˈi ru doe ka talo maˈi, ma na tikitiki ka liu, ma na uta diˈia fau ka toˈo.

12

Na kini faˈinia na faˈi loi doe

1 ˈUnaˈeri nau ku lisia taˈi ru ni ˈarefoˈanga ka faˈataˈi maˈi saena mamanga. Taˈi kini neˈe nia toro ˈani na madaˈafi, na madamo ka teo ˈi olofana ˈaena, ma na ˈeregwau ˈani na akwala ma ro faˈi bulubulu ki ka nia ˈi gwauna.
2 Nia ina, ma ka sasi akaˈu fuana faˈafutalana ngela. Ma na nonifiiˈanga ˈani faˈafutaˈanga ka sasi nia ka angi doe liu.
3 Ma taˈi ru ni ˈarefoˈanga ka faˈataˈi laˈu maˈi saena mamanga. Taˈi faˈi loi meo doe liu neˈe nia toˈo ana fiu gwauˈi ru ki, ma na fiu ˈeregwau tiˈitiˈi ki, ma taˈi akwala konakona ru ki.
4 Ma nia ka ˈabalangaˈinia naˈa uula bali ana na bulubulu ki saena mamanga ˈani kuˈikuˈina, ma ka ˈui ˈanida saena magalia. Ma na faˈi loi doe neˈeri ka uu ˈi naˈona kini neˈeri neˈe karangia ka faˈafuta naˈa, fasi ˈiri ke ˈania na ngela neˈeri ana kaidaˈi nia ka faˈafuta.
5 Ma nia ka faˈafuta taˈi ngela ngwane neˈe ke baˈa gwaungaˈi fafia naˈa fanoa ki taˈifau ˈani ngasingasiˈanga. Bore ma kira ka laua na ngela neˈeri, ma kira ka ngalia naˈa siana God ana fuli gwauruˈa nia ana ˈinotoˈanga.
6 Ma na kini neˈeri ka tafi naˈa ˈana ˈuana ˈi saena na abaˈi kula kwasi ˈuana kula neˈe God sasi akaˈu ana fuana fasi ˈiri kira ka lia suli nia sulia 1,260 asoa ki.
7 Sui na fuˈanga ka fuli ˈi langi. Sa Maekol, na gwaungaˈi ˈainsel, ma na ˈainsel nia ki kira ka fuˈa faˈinia na faˈi loi doe neˈeri, ma na faˈi loi doe neˈeri faˈinia na ˈainsel nia ki kira ka fuˈa logo.
8 Bore ma na faˈi loi doe neˈeri kasi liufida goˈo, ma God noaˈa kasi alaˈanida fuana tuaˈa ˈi langi.
9 Ma kira ka ˈui ˈania naˈa na faˈi loi doe neˈeri faˈasia ˈi langi. Nia neˈe faˈi loi doe neˈeri ba ˈita ana kaidaˈi ˈua maˈi neˈe kira saea ˈani Akalo, ma ta sata logo ana neˈe sa Saetan neˈe ka talaˈi rora ana

na ngwae ki ˈi saena na magalia taˈifau.
Kira ˈui ˈania maˈi saena magalia faˈinia
na ˈainsel nia ki taˈifau.
10 Sui nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi ru
doe ˈi langi ka fata ˈuri, “Kaidaˈi neˈe, God
ke baˈa faˈamauria naˈa ngwae ki. God
ka faˈataˈinia na mamanaˈanga nia diˈia
ta ngwae tatalafaˈa. Aia, ma na ngwae filia
God ka faˈataˈinia naˈa na ˈinotoˈanga nia.
Sulia sa Saetan neˈe uu ˈi naˈona God kia,
ma ka fai fafia na ngwai asina kia ki sulia
dangi ma na rodo, kira ˈui ˈania faˈasia ˈi
langi.
11 Na ngwae asina kia ki kira ka liufia
sa Saetan ˈani na ˈabuna na kala Sipsip
ma ˈani na fatalana God neˈe kira fata
taloˈania, ma kira ka maˈudi fuana na
maeˈa fuana God.
12 Kamu ngwae neˈe kamu tua ˈi langi,
muke saleˈa ˈamuˈa! Ma nia ke baˈa taˈa
liu fuana na magalia ma na asi, sulia sa
Saetan koso naˈa kwau siaumulu. Ma nia
ka saetaˈa liu sulia nia saiana kaidaˈi nia
ki kasi tau naˈa.”
13 Ma kaidaˈi neˈe faˈi loi doe neˈe ka
saiana kira ˈui ˈani niaˈa ˈuana saena
magalia, nia ka lalia naˈa na kini ba
faˈafuta na ngela ngwane.
14 Sui, God ka kwatea naˈa ro ˈabaˈaba
ru doe ki diˈia ˈabaˈabana ta afa fasi ˈiri
nia ke lofo ˈuana na kula kira sasi akaˈu
ana fuana ˈi saena na abaˈi kula kwasi,
ˈi neˈeri kira ke baˈa lia sulia, ma kira ke
folo ˈusia faˈasia na faˈi loi doe neˈeri sulia
uulu faˈi ngali ki ma ono madamo ki, ˈiri
nia kasi saungia.
15 Sui na faˈi loi doe neˈe ka moataˈinia
maˈi na kafo diˈia ta kafo doe fasi ˈiri ke
afetaˈinia na kini neˈe.
16 Ma na ano ka ˈafia na kini neˈe, ma ka
ˈifingia naˈa ano, ma ka onomia na kafo
neˈe na faˈi loi doe neˈeri ka moataˈinia
maˈi.
17 Sui na faˈi loi doe neˈe ka saetaˈa
liu fuana na kini neˈeri, ma ka leka ka
fuˈa faˈinia na kwalafa nia ki taˈifau neˈe
kira roˈosulia na taki God ki, ma na
faˈamanataˈanga mamana sa Jesus ki.
18 Ma na faˈi loi doe neˈeri ka dao naˈa
ˈi asi, ma ka uu naˈa ˈana ˈi ninimana asi.

13

Na ro ru mauri kwasi ki

1 Sui nau ku lisia taˈi ru mauri kwasi
nia raˈe maˈi faˈasia saena asi. Na ru
neˈeri nia toˈo ana fiu gwauˈi ru ki, ma
taˈi akwala konakona ru ma faˈinia na
akwala ˈeregwau tiˈitiˈi neˈe ka teo ana na
konakona ru neˈeri ki. Na sata taˈa fuana
fata buri tolingaˈi ˈanga ana God ki neˈe
kira keresiˈi ana fiu gwaˈi ru neˈeri ki.
2 Ma na ru mauri kwasi neˈeri neˈe
lisilana ka diˈia na lepad, ma na ˈaena
lisilana ka diˈia na ˈaena na bea, ma na
kwakwana lisilana ka diˈia na kwakwana
na lion. Ma na faˈi loi doe baera ka kwatea
na ngasingasiˈanga doe nia fuana na ru
mauri kwasi neˈeri ˈiri nia ka gwaungaˈi
fafia ngwae ki.
3 Ma ana taˈi gwau ana gwauˈi ru neˈeri
ki, nau ku lisia taˈi ru lia diˈia na maˈe
maala doe fuana saungilana, ma na maˈe
maala neˈeri ka mafo naˈa. Ma na ngwae
ki taˈifau saena magalia kira ka ˈarefo liu,
ma kira ka leka sulia na ru mauri kwasi
neˈeri.
4 Ma na ngwae ki kira ka foˈosia naˈa
na faˈi loi doe neˈeri, osiˈana nia kwatea
na mamanaˈanga nia fuana na ru mauri
kwasi neˈeri. Ma kira ka foˈosia logo na
ru mauri kwasi neˈeri kira ka ˈuri, “Noaˈa
ta ngwae neˈe diˈia na ru mauri kwasi neˈe
nama ta ngwae neˈe ka bolo fuana fuˈanga
faˈinia.”
5 Ma God ka alaˈania na ru mauri kwasi
neˈeri fasi ˈiri ka baˈatafea niaˈa talana,
ma ka fata buri tolingaˈi ana God, ma
nia ka gwaungaˈi sulia fai akwala ma ro
madamo ki.
6 Ma nia ka talaˈae naˈa na fata faˈali
lana God, ma ˈani satana God, ma ˈi langi
kula neˈe nia tua ana, ma na ngwae ki
taˈifau neˈe kira tua ˈi langi.
7 Ma God ka alaˈania fuana na fuˈanga
faˈinia na ngwae God ki, ma fuana na liu-
filada, ma ka gwaungaˈi fafia na kwalafa
ki taˈifau, ma na fanoa ki taˈifau, ma na
alaˈanga matamata ki taˈifau.
8 Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira tua
saena magalia neˈe, God noaˈa kasi keresia
na satada saena na buka ana mauriˈa firi,
neˈe kira ke baˈa foˈosia na ru mauri kwasi
neˈeri. Na buka neˈeri, nia neˈe buka
kala Sipsip neˈe kira saungia. Ma God
ka keresia naˈa buka neˈeri ˈua naˈa maˈi
naˈona mala na saungaˈilana na magalia.
9 Aia, kamu na ngwae ki neˈe kamu toˈo
ana na alinga ki, muke fafarongo.
10 Ti ngwae amuˈa ˈi neˈana God filida
naˈa fuana daulada, kike baˈa dauda naˈa.
Ma ti ai logo amuˈa neˈe God ka filida
fuana saungilada ˈania sele ni ofoˈa ki,
kike baˈa saungida nama ˈania sele ana
ofoˈa ki. Kamu na ngwae God ki noaˈa
kamu kasi manata sala, sulia nia neˈe
kaidaˈi kamu naˈa fuana ngangataˈanga
ˈani faˈamamanaˈanga kamu ki.
11 Sui nau ku lisia taˈi ru mauri kwasi
laˈu ka sakatafa maˈi faˈasia saena maga-
lia. Nia ka toˈo ana na ro konakona ru ki
diˈia ta kala sipsip, ma na lingana ka diˈia
ta faˈi loi doe.

12 Nia ka rao ˈani na ngasingasiˈanga
na etana ru mauri kwasi kaidaˈi nia tua
faˈinia. Ma ka suˈumaˈinia na magalia ma
na ngwae ki taˈifau saena magalia fasi ˈiri
kira ka foˈosia na etana na ru mauri kwasi
ba na maala doe nia mafo naˈa.
13 Ma na ruana ru mauri kwasi ka sasi
ru faˈanadaˈa doe fuana ˈarefoˈanga ani
ki, ma ka faˈakosoa maˈi na mafula faˈasia
ˈi langi ˈuana saena magalia ˈi naˈona na
ngwae ki taˈifau.
14 Ma nia ka sokea naˈa ngwae ki taˈifau
neˈe kira tua saena magalia ˈani ru ni
ˈarefoˈanga ˈani ki, ana kaidaˈi nia tua
faˈinia na ru mauri kwasi etaeta baera.
God neˈe alaˈania nia ka sasia na ru neˈeri
ki. Ma na ru mauri kwasi neˈe ka sasi
na ngwae ki ka saungaˈinia nununa na
etana na ru mauri kwasi ba kira kwaˈi
maala ana ˈani sele ni ofoˈa, bore ma nia
ka mauri goˈo ˈana. Na nunuˈi ru neˈeri
fuana faˈadoelana niaˈa.
15 Ma God ka alaˈania na ruana ru
mauri kwasi neˈeri fasi ˈiri ka kwatea naˈa
mauriˈa fuana na nunuˈi ru neˈeri fasi ˈiri
ka fata ma fasi ˈiri ka saungia na ngwae ki
taˈifau neˈe noaˈa kasi foˈosia.
16 Ma nia ka suˈumaˈinia na ngwae ki
taˈifau, ngwae tiˈitiˈi ki ma na ngwae doe,
neˈe ngwae toˈoru ki ma na ngwae dalaˈa
ki, na ngwae rao laga ulafu ki ma na
ngwae aloge ki, fasi ˈiri kira ke keresia na
maˈetoto bali lima ˈoloˈolo kira ki nama ˈi
maana darada.
17 Noaˈa ta ngwae kasi foli nama noaˈa
kasi ˈoifoli diˈia noaˈa nia kasi toˈo ana na
maˈetoto neˈeri. Na maˈetoto neˈeri neˈe
na satana na ru mauri kwasi neˈeri, nama
na toˈongaˈa ana na satana.
18 Muke malingaˈinia na ru neˈe. Sui
bore ˈana sa tai neˈe ka sai ˈi ru ka fada
toˈongaˈa neˈe ana ru mauri kwasi neˈeri,
osiˈana na kerekereˈa nia neˈe satana
ngwae ma na kerekereˈa neˈeri nia ˈuri:
666.

14

Na kala Sipsip ma na ngwae nia ki

1 ˈUnaˈeri nau ku lia laˈu, ma nau ku lisia
naˈa kala Sipsip nia uu ˈi gwauna na ua
ˈi Sion faˈinia 144,000 ngwae ki neˈe kira
keresia na satana na kala Sipsip neˈeri ma
na satana na Maˈa nia ˈi maana darada.
2 Ma nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi ru
faˈasia ˈi langi ka diˈia kwangakwanga
doe, ma ka diˈia ta kiri doe. Na lingalingaˈi
ru neˈe nau ku rongoa nia diˈia na ru
fuana kwaˈilana neˈe kira saea ˈani na
harp ki neˈe ngwae ki kira kwaiˈia.
3 Ma na ngwae neˈeri ki kira ngulia taˈi
faˈi ngu faolu ˈi naˈona na kula ni tuaˈa
ana ˈinotoˈanga, ma ˈi naˈo ˈada na fai
ru mauri ki ma na ngwae faˈinaˈonaˈo
ki. Ma noaˈa ta ngwae laˈu ka saiana faˈi
ngu neˈe, taˈifilia goˈo na 144,000 ngwae
neˈe na Christ nia foli ˈusida ki faˈasia
saena magalia goˈo neˈe kira saiana faˈi
ngu neˈeri.
4 Kira neˈe na ngwae neˈe kira tua
sikasika diˈia na ngwae ma na kini neˈe
kira ˈau abuda ki, osiˈana noaˈa kira kasi
faˈasua saena maurilada ˈani foˈosilana
malamala god ki. Ma kira ka leka sulia na
kala Sipsip ˈuana kula ki taˈifau neˈe nia
leka ana. Ma kiraˈa logo na ngwae God
ka foli olitaˈinida faˈasia na magalia, ma
kira ka kwateda diˈia na kwateˈa totongaˈi
fuana God ma fuana na kala Sipsip.
5 Ma noaˈa kira kasi soke ma noaˈa kira
kasi sasi ta ru taˈa.

Na uulu ˈainsel ki

6 Sui nau ku lisia laˈu taˈi ˈainsel ka lofo
saena mamanga, faˈinia na Faˈarongoˈa
Leˈa neˈe ka tuatua firi ˈuana na faˈataloˈa
ˈani fuana na ngwae ki neˈe kira tua saena
magalia, ma fuana na kwalafa ki taˈifau,
ma na alaˈanga matamata ki taˈifau, ma
na fanoa ki taˈifau.
7 Ma nia ka ako doe ka ˈuri, “Muke
faˈaˈinotoˈa God, ma muke baˈatafe nia!
Sulia kaidaˈi nia fuana na matalangaˈilana
na ngwae ki nia dao naˈa. Muke foˈosia
God neˈe nia saungaˈinia ˈi langi, ma na
magalia, ma na asi, ma na kafo ki!”
8 Sui na ruana ˈainsel ka leka maˈi ˈi buri
na, ka fata ˈuri, “Nia funu naˈa. Na fanoa
doe ba ˈi Babilon funu naˈa, osiˈana nia
kwate na ngwae ki ka sasia ru taˈa liu.”
9 Aia, ma uula ˈainsel ka leka maˈi
burina na ro ˈainsel etaeta neˈeri ki, ka
fata doe ka ˈuri, “Diˈia ta ngwae bore ˈana
ka foˈosia na ru mauri kwasi neˈeri ma na
nununa ma ka ngalia naˈa maˈetoto nia ˈi
maana darana nama ana limana,
10 nia ke baˈa ruˈufia logo
kwaˈikwaˈinga ana na saetaˈanga God.
Ma sa tai faˈida neˈe kira sasia ru neˈe,
kike baˈa nonifii ˈani mafula ma na ru
neˈe kira saea ˈani salfa ˈi naˈona ˈainsel
abu ki ma na kala Sipsip.
11 Ma sasuna na mafula neˈe ka
faˈanonifii kira ka sasu talau naˈa
ˈana sulia asoa firi. Ma ka noaˈa ta
mamaloˈanga ana nonifiiˈanga sulia rodo
ma na asoa fuana sa tai faˈida neˈe kira
foˈosia na ru mauri kwasi neˈe, ma na
nununa, ma fuana sa tai faˈida logo neˈe
kira toˈo ana na maˈetoto ana satana.”
12 Ma osiˈana na ru neˈeri ki, ngwae
God ki ke suˈute, bore ˈana kaidaˈi ana
ˈafitaˈiˈanga. Kiraˈa naˈa na ngwae neˈe

kira roˈosulia taki God ki, ma kira ka rao leˈa fuana sa Jesus.
13 Sui nau ku rongoa naˈa lingalingaˈi ru faˈasia ˈi langi ka fata ˈuri, “ˈOke keresia ru neˈe ki: ˈIta ana kaidaˈi neˈe ma ka oli ˈalaˈa, God ke faˈaleˈa sa tai faˈida neˈe kira mamana fuana ana kaidaˈi kira mae!”
Ma na Anoˈi ru Abu ka olisia ka ˈuri, “ˈIu, nia mamana liu. Kira ke baˈa saeleˈa, sulia kira mamalo faˈasia na raoˈa doe kira ki, sulia na leˈangaˈa ana raolada ka leka faˈinida.”

Kaidaˈi ana loiru ˈanga ana magalia

14 Sui nau ku lia laˈu, ma nau ku lisia na gwaˈi salo kwao. Ma na ru neˈe gwauru ˈi fafona na gwaˈi salo neˈeri lisilana ka diˈia na ngwae, ma na ˈeregwau ana gol neˈe ka teo ˈi fafona na gwauna, ma nia ka dau ana taˈi naifi toˈo liu.
15 Ma taˈi ˈainsel laˈu ka ruˈu maˈi faˈasia na Luma Abu God, ma ka ako doe fuana na ngwae neˈe tua ˈi fafona na gwaˈi salo ka ˈuri, “ˈOke ngalia na naifi ˈoe, ˈoko fikua na ru ki, osiˈana neˈe kaidaˈi fuana loiruˈa saena magalia dao naˈa maˈi, sulia neˈe magalia nia diˈia naˈa fuaˈi ru maua!”
16 Ma na ngwae neˈe ka tua ˈi fafona na gwaˈi salo ka siru ˈani na naifi nia fafona na magalia, ma ka loia naˈa na ru saena magalia ki taˈifau.
17 Ma taˈi ˈainsel laˈu ka ruˈu maˈi faˈasia na Luma Abu God ˈi langi ma ka dau logo ana taˈi naifi toˈo liu.
18 Sui taˈi ˈainsel laˈu neˈe ka gwaungaˈi fafia na mafula, ka leka maˈi faˈasia na fulifoˈosi, ma nia ako kwau fuana na ˈainsel ba dau ana na naifi ka ˈuri, “ˈOke sikilia naˈa fingi grep ki saena magalia ˈani naifi ˈoe, sulia na fingi ˈai neˈe ki maua naˈa!”
19 Na grep ki uu fuana na ngwae taˈa ki. Ma na ˈainsel neˈeri ka siru ˈani naifi nia fafona na magalia, ma ka loia naˈa na grep neˈeri ki, ma ka ˈui ˈanida saena kula fuana na ngisilana na grep fuana waen, na kula fuana nonifiiˈanga sulia saetaˈanga God.
20 Ma na grep neˈeri ki kira ka uria ngisia naˈa ˈi saena na ru fuana ngisilana na grep neˈe teo ˈi maa faˈasia na fanoa doe. Ma na ˈabu ka raˈe maˈi faˈasia saena na ru neˈeri fuana ngisilana na grep, ma ka afe naˈa sulia 296 kilomita ki, ma na ˈatolana ka bolo faˈinia lima faˈi ˈoiˈa ki.

15

Na fiu ˈainsel ki faˈinia na fiu kwaˈikwaˈinga ˈisi ki

1 Sui nau ku lisia laˈu taˈi faˈataˈinga doe ni ˈarefoˈanga ana ˈi langi: Na fiu ˈainsel ki faˈinia na fiu kwaˈikwaˈinga ˈisi ki. Na fiu kwaˈikwaˈinga neˈeri ki naˈa neˈe ˈisilana na saetaˈanga God fuana ngwae abula taˈa ki.
2 Sui nau ku lisia taˈi ru diˈia na asi neˈe lisilana ka diˈia na galasi neˈe ka dola faˈinia na mafula. Ma nau ku lisia logo na ngwae ki neˈe kira liufia na ru mauri kwasi, ma na nununa, ma na ru neˈe kira keresia na namba olisia na satana. Ma kira uu ˈi ninimana asi neˈeri, ma kira ka dau ana ru ni kwaˈilana ki neˈe kira saea ˈani na harp ki neˈe God kwatea fuada.
3 Ma kira ka ngulia na faˈi ngu sa Moses, na ngwae rao God, ma na faˈi ngu na kala Sipsip, kira ka ˈuri,

“God ngasingasiˈa ka tasa, na raoˈa ˈoe ki taˈifau ka doe ma ka leˈa liu.
ˈAeˈo neˈe na tatalafaˈa ana fanoa ki taˈifau, ma na malitamu ka saga ma ka mamana.
4 Aofia ˈae, ngwae ki taˈifau kira ke baˈa maˈu, ma kira ka faˈaˈinotoˈa ˈoe, sulia taˈifili ˈoe goˈo neˈe ˈoko saga mamana.
Ma na ngwae ana fanoa ki taˈifau kira ke baˈa foˈosi ˈoe, si neˈe kira ka lisia naˈa na raoˈa saga ˈoe ki.”

5 Ma buri ˈana, nau ku lisia na Babala Abu God ˈi langi, ma kira ka ˈifi ˈafia na Kula Abu Liu neˈe God tua ˈana ˈi saena.
6 Ma na fiu ˈainsel ki kira ka ruˈu maˈi faˈasia na Babala Abu God faˈinia na fiu kwaˈikwaˈinga ki. Kira ka ruˈufia na ifi kwao ki neˈe faolu ma ka ngwasinasina, ma kira ka nikia na foˈosae ˈani gol ki ˈi fuˈufuˈuda.
7 Sui taˈi ru ana na fai ru mauri ba ki ka kwatea fuana na fiu ˈainsel ki na fiu titiu ana gol ki neˈe fungu ˈania na saetaˈanga God neˈe tuatua firi.
8 Ma na sasu faˈasia na ˈinotoˈanga God ma na ngasingasiˈanga nia ka fungulia saena Babala Abu God, ma noaˈa ta ngwae ka ˈiri totolia fuana ruˈungaˈa saena Babala Abu, leka ka dao ana kaidaˈi neˈe fiu kwaˈikwaˈinga na fiu ˈainsel neˈeri ki kira ngalia maˈi ka sui.

16

Na fiu dako ru ki ana saetaˈa ˈanga God

1 Sui nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi ru doe ka talo maˈi faˈasia na Luma Abu God, ma ka fata ˈuri fuana fiu ˈainsel neˈeri ki, “Kamu ke leka, muke kisitani na fiu dako ru ana saetaˈanga God ki ˈi fafona na magalia.”
2 Ma na etana ˈainsel ka leka, ka kisitani na dako ru nia ˈi fafona na ano. Ma na maˈe maala taˈa ki neˈe ka fii liu ka duˈafia na ngwae neˈe kira toˈo ana na maˈetoto

ana na ru mauri kwasi baera ma kira ka
foˈosia na nununa.
3 Sui na ruana ˈainsel ka kisitani na dako
ru nia ˈi saena na asi. Ma na asi ka rokisi
diˈia na ˈabuna ta ngwae ba nia mae, ma
na ru mauri ki ˈi saena na asi kira ka mae
taˈifau.
4 Sui na uula ˈainsel ka kisitani na dako
ru nia ˈi saena na kafo afeafe ki, ma na
maˈe busu ki, ma kira ka ˈabula taˈifau
naˈa.
5 Sui nau ku rongoa na ˈainsel neˈe
gwaungaˈi fafia na kafo ka fata ˈuri, “God
ˈaeˈo neˈe ˈoko abu, ˈoko tua ˈua maˈi ˈi
naˈo, ma ˈoko tua logo ana kaidaˈi neˈe.
Na matalangaˈinga ˈoe ki neˈe ˈoko sasia,
nia saga liu,
6 osiˈana kira saungia na ngwae God ki,
ma na profet ki ka mae naˈa. Ma nia neˈe
sasia ˈoko kwatea naˈa ˈabu fuada fuana
na kwaˈufilana. Nia neˈe, kira ka ngalia
na kwaˈikwaˈinga neˈeri.”
7 Sui nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi ru
faˈasia fuˈa ka fata ˈuri, “God ngasingasiˈa
ka tasa, neˈe matalangaˈinga ˈoe ki ka
mamana ma ka saga liu!”
8 Sui na faina ˈainsel ka kisitani naˈa na
dako ru nia ˈi fafona na madaˈafi, ma God
ka alaˈania fuana ka sarufia na ngwae ki
ˈani ˈakoˈako ˈanga doe nia.
9 Na ˈakoˈakoˈanga neˈeri ka duˈafia na
ngwae ki, ma kira ka fata taˈa ana satana
God neˈe nia toˈo ana na ngasingasi ˈanga
fuana na kwaˈikwaˈinga neˈeri ki. Ma kira
ka ˈaila ˈani kakari alifaˈi ˈanga faˈasia na
roraˈa kira ki, ma kira ka ˈaila logo ˈani
baˈatafelana ˈinotoˈanga nia.
10 Sui na limana ˈainsel ka kisitani na
dako ru nia ˈi fafona kula ni tuaˈa ana
ˈinotoˈanga ana na ru mauri kwasi baera,
ma na ˈinotoˈanga nia ka rodoˈa. Ma
na ngwae ki kira ka ˈala fafia na meada
osiˈana nia fiida liu.
11 Ma kira ka fata taˈa ana God ˈi langi,
osiˈana nonifiiˈa kira ki ma na maala kira
ki. Ma noaˈa kira kasi kakari alifaˈi goˈo
faˈasia na falafala taˈa kira ki.
12 Sui na onona ˈainsel ka kisitani naˈa
na dako ru nia saena kafo doe neˈe kira
saea ˈani ˈi Iufretes. Ma na kafo neˈeri
ka langalanga ma ka alua naˈa tala fuana
na ngwae tatalafaˈa ki neˈe kira leka maˈi
faˈasia fanelana sina.
13 Sui nau ku lisia uulu ano ˈi ru taˈa
ki neˈe kira lia diˈia na gwere ki, kira ka
ruˈu maˈi faˈasia kwakwana na faˈi loi
doe baera, ma faˈasia kwakwana na ru
mauri kwasi baera, ma faˈasia kwakwana
na profet ˈosoˈoso baera.
14 Kira naˈa neˈe ano ˈi ru taˈa ki neˈe
kira sasia na ru faˈanadaˈa ˈoro fuana
ˈarefoˈanga ˈani ki. Na uulu ano ˈi ru
taˈa neˈe ki kira leka maˈi siana na ngwae
tatalafaˈa ki taˈifau saena magalia, fasi ˈiri
kira ka fiku kira ˈuana na fuˈanga ana
faˈi asoa neˈe God ngasingasiˈa ka tasa ke
matalangani na ngwae ki.
15-16 Sui na uulu ano ˈi ru taˈa neˈeri
ki kira ka fikua na ngwae tatalafaˈa ki
ana taˈi kula neˈe kira saea ˈani alaˈanga
ngwae Jiu “Armagedon.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Muke rongoa,
nai baˈa leka maˈi ana taˈi kaidaˈi neˈe
kamu kasi saiana, diˈia ta ngwae bili! Ma
ˈoilakiˈa fuana sa tai faˈida neˈe kira tua
kwaimamani ma kika ruˈufia na ifi kira
ki, ˈiri noaˈa kira kasi ˈeke fuana na liu
dadaraˈanga safitana ngwae ki!”
17 Sui na fiuna ˈainsel ka kisitani na
dako ru nia saena mamanga. Ma taˈi
lingalingaˈi ru doe ka talo maˈi faˈasia
fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga ˈi saena na
Luma Abu God, ka fata ˈuri, “Nia sui naˈa!”
18 Sui na meamea ka bina, ma na lin-
galingaˈi ru doe ki ka talo, ma na kiri ka
kwa, ma na tikitiki doe ka liu. Aia, ma ka
noaˈa ta tikitiki ˈunaˈeri ˈita ˈua maˈi ana
kaidaˈi God nia saungaˈinia na ngwae ki,
sulia na tikitiki neˈe nia taˈa ka tasa.
19 Ma na fanoa doe neˈe ˈi Babilon ka
afole ˈani uulu baliˈi ru ki, ma na fanoa
doe ana fanoa ki taˈifau kira ka takalo.
God ka manata toˈona fanoa doe neˈe
ˈi Babilon ma ka kwaiˈida ka diˈia neˈe
kira kwaˈufia na waen saena na titiu neˈe
fungu ˈania saetaˈanga nia.
20 Ma na bubunga ki taˈifau ka noaˈa
naˈa ˈada, ma na faˈi ua ki taˈifau ka noaˈa
naˈa ˈada logo.
21 Ma na uta neˈe ka diˈia na fau doe ki
neˈe kulu liu ka ˈasia maˈi faˈasia saena
mamanga fafona ngwae ki. Kululana
taˈi gwaˈi fau ana fau neˈeri ki diˈia 45
kilogram. Ma na ngwae ki kira ka fata taˈa
ana God osiˈana na ru neˈeri, duˈungana
na kwaˈikwaˈinga neˈeri nia taˈa liu.

17

Na kini ˈusu

1 Sui taˈi ˈainsel ana na fiu ˈainsel ba kira
dau ana na fiu dako ru ba kiri ka leka maˈi
siaku, ma ka fata ˈuri, “ˈOke leka maˈi, ˈiri
nai faˈataˈinia na kwaˈikwaˈinga neˈe God
ke baˈa sasia ana fanoa neˈeri neˈe nia tua
karangia na kafo ˈoro ki. God ka kwaiˈia
na fanoa neˈeri sulia nia diˈia na kini ˈusu.
2 Na ngwae tatalafaˈa ki saena magalia
kira inaˈu ana sasilana ru taˈa ki diˈia na
kini neˈe, ma na ngwae saena magalia ki
oga logo sasilana ru taˈa neˈe kini neˈe oga
sasilaniˈi ki.”
3 Sui na Anoˈi ru Abu ka talaˈi nau, ma
na ˈainsel ka ngali nau ˈuana saena abaˈi

kula kwasi. Ma nau ku lisia taˈi kini neˈeri
nia tua ˈi fafona taˈi ru mauri kwasi meo
neˈe kira keresia na sata taˈa ki ˈi nonina
neˈe ka fata buri tolingaˈi ana God. Na ru
mauri kwasi neˈeri ka toˈo ana fiu gwauˈi
ru ki ma na akwala konakona ru ki logo.
4 Ma na kini neˈeri ka toro ˈani na toro
meo boraboraˈa, ma kira ka laungi ˈani na
laungi neˈe kira saungaˈinia ˈani na gol ma
na ru iroiroˈa ki liulada ka doe liu. Ma nia
ka dau ana taˈi titiu neˈe kira saungaˈinia
ˈani gol, ma ka fungu ˈani na ru taˈa nia
sasiˈi ki.
5 Ma na kerekereˈa neˈe kira keresia ˈi
maana darana ka ˈuri: “Na fanoa doe ˈi
Babilon, na teˈa ana ˈusuˈa ki taˈifau ma
na ngwae taˈa ki taˈifau saena magalia.”
Ma na fadalana kerekereˈa neˈeri kira ka
sofongaˈinia naˈa.
6 Ma nau ku lisia na kini neˈe fasi nia
kwaˈu ka gwaulilinga ana na ˈabuna na
ngwae God ki neˈe nia saungida osiˈana
neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus.
Kaidaˈi nau ku lisia, nau ku ˈarefo liu.
7 Ma na ˈainsel neˈe ka fata ˈuri fuaku,
“Faˈuta neˈe ˈoko ˈarefo kwa? Nau ku fada
ˈaku na fadalana na kini neˈe, ma na ru
mauri kwasi neˈe nia tua ˈi fafona, neˈe
nia toˈo ana fiu gwauˈi ru ki ma na akwala
konakona ru ki.
8 Na ru mauri kwasi neˈe ˈoko lisia
nia mauri ˈi naˈo, bore ma nia mae
naˈa. Ma nia ka karangi raˈe naˈa maˈi
ˈi maa faˈasia na kilu gwagwa lingalinga
baera, fasi ˈiri ka leka ˈuana na malangisi-
lana. Ma na ngwae ki saena magalia neˈe
noaˈa kira kasi keresia na satada saena
na buka ana mauriˈa ˈita ˈua maˈi naˈo
ana saungaˈilana na magalia, kira ke baˈa
ˈarefo ana kaidaˈi kira lisia na ru mauri
kwasi neˈe. Sulia nia mauri maˈi ˈi naˈo
ma kaidaˈi neˈe nia ka mae naˈa, bore ma
nia ke baˈa dao laˈu maˈi.
9 “ˈOke manata leˈa ˈania liatoˈongaˈa
sulia na ru neˈe: Na fiu gwauˈi ru ki neˈe
fiu faˈi ua neˈe kini neˈe nia tua ˈi fafoni
ki. Ma kira logo neˈe fiu ngwae tatalafaˈa
ki.
10 Na lima ngwae ki ada kira mae naˈa,
taˈi ngwae ka gwaungaˈi ˈua, ma ta taˈi
ngwae kasi dao ˈua maˈi. Ma kaidaˈi nia
dao maˈi, nia ke baˈa gwaungaˈi goˈo ˈana
sulia kala kaidaˈi tiˈitiˈi.
11 Ma na ru mauri kwasi ba maumauri
ˈi naˈo ma ka mae naˈa, nia neˈe kwaula
ngwae tatalafaˈa. Niaˈa ta ngwae ana na
fiu ngwae tatalafaˈa ki, ma nia ke baˈa leka
naˈa fuana na faˈafunulana.
12 “Ma na akwala konakona ru ki neˈe
ˈoko lisia neˈe na akwala ngwae tatalafaˈa
neˈe noaˈa kira kasi ˈinotoˈa ˈua. Ma kira
ke baˈa kwatea na ˈinotoˈanga fuana kike
tatalafaˈa faˈinia na ru mauri kwasi neˈeri
sulia taˈi agi sina.
13 Ma na akwala ngwae tatalafaˈa neˈe
ki, kira rao goˈo ˈada fasi ˈiri kira ka
kwatea naˈa ngasingasiˈanga kira ki ma na
gwaungaˈi ˈanga kira ki fuana na ru mauri
kwasi baera.
14 Ma kira ke baˈa fuˈa faˈinia na kala
Sipsip. Ma na kala Sipsip neˈeri faˈinia
na ngwae nia ki neˈe nia filida neˈe kira
roˈosuli nia, kira ke baˈa liufi kira. Sulia
nia neˈe Aofia fafia na aofia ki taˈifau, ma
ka Tatalafaˈa fafia na ngwae tatalafaˈa ki
taˈifau.”
15 Ma na ˈainsel ka fata laˈu ˈuri fuaku,
“Na kafo neˈe ˈoko lisia neˈe kini ˈusu neˈe
nia tua ˈi fafona ki neˈe na fanoa ki, ma na
ngwae ki, ma na alaˈanga matamata ki.
16 Na ru mauri kwasi ma na akwala
konakona ru neˈe ˈoko lisida neˈe, kira ke
baˈa liataˈafia na kini ˈusu neˈe. Ma kira
ke baˈa lafua na ru nia ki taˈifau faˈasia,
ma nia ka dadara naˈa ˈana. Ma kira ka
ˈania naˈa fasi ˈana nonina, ma kira ka
duˈafia ˈani mafula.
17 Sulia God alua naˈa manataˈi ngwae ˈi
saena na liada, kira ka sasia na ru neˈe nia
ogaˈi ki. Ma kira ka alua taˈi manataˈanga
ˈuana na kwatelana na ngasingasiˈanga
kira fuana na ˈinotoˈanga fuana na ru
mauri kwasi neˈe, ˈiri nia ka gwaungaˈi
leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe fatalana God
ke baˈa fuli mamana naˈa.
18 “Ma na kini neˈe ˈoko lisia niaˈa neˈe
na fanoa doe neˈe gwaungaˈi fafia na
ngwae tatalafaˈa ki taˈifau saena magalia.”

18

Na funulana ˈi Babilon

1 ˈI buri, nau ku lisia taˈi ˈainsel laˈu
nia koso maˈi faˈasia ˈi langi. Ma nia ka
toˈo ana na ngasingasiˈanga doe, ma na
raralana ka raraˈafia na magalia taˈifau.
2 Ma nia ka ako ka ˈuri, “Nia funu naˈa!
Na fanoa doe ba ˈi Babilon funu naˈa! Nia
ka rokisi ka alua naˈa na fanoa fuana na
ano ˈi ru ki. Ma na ano ˈi ru taˈa ki ma na
noˈo taˈa ki, kira tua naˈa ˈi saena.
3 Sulia na ngwae Babilon ki kwate ma
ngwae ana fanoa ki taˈifau ka sasia ru
taˈa ˈoro liu. Na ngwae tatalafaˈa ki saena
magalia kira ka sasia ru taˈa diˈia ngwae
Babilon logo. Ma na ngwae ˈoro neˈe
kira foli ru ma kika ˈoifoli ki kira toˈo
ana na toˈoruˈa doe ki osiˈana neˈe ngwae
Babilon ki oga ru leˈa ˈoro ki.”
4 Sui nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi ru
laˈu faˈasia ˈi langi ka fata ˈuri, “Ngwae
God ki ˈae, mulu leka maˈi faˈasia na
fanoa neˈana! ˈAsu ˈubani kamu kata
ˈado faˈinia ana sasia taˈangaˈa nia ki,

ma ˈasu ˈubani kamu kata ruˈufia na
kwaˈikwaˈinga nia ki.
5 Sulia na sasi taˈangaˈa ana ngwae
Babilon ki raˈe ka bolo naˈa faˈinia ˈi
langi, ma God noaˈa kasi takadalafa na sasi
taˈangaˈa kira ki.
6 Alu God ke sasi na ru taˈa ki fuana
ˈi Babilon, diˈia logo ˈi Babilon nia sasia
fuamuˈa ngwae God ki, ma nia ke duˈu ro
fau ani fuana ˈi Babilon.
7 Alu God ke kwatea na nonifiiˈanga ma
na liadilaˈanga fuana Babilon, ka diˈia logo
na ˈinotoˈanga ma na tua leˈangaˈa neˈe ˈi
Babilon kwatea fuana niaˈa talana. Sulia
na ngwae Babilon ki ka fata goˈo ˈana
ˈuri fuada talada, ‘Kulu gwaungaˈi fafia
ngwae ki taˈifau! Ma kulu noaˈa laˈu diˈia
ta gwaˈi ˈuru dalaˈa, ma noaˈa kulu kasi
saiana ta liadilaˈanga.’
8 Osiˈana ngwae Babilon ki fata ˈunaˈeri,
ana ta faˈi asoa God ke baˈa kwaiˈia niaˈa
ˈani na mataˈinga, ma na liadilaˈa, ma
na fioloˈa. Ma na mafula ke baˈa sarufia
niaˈa, osiˈana neˈe God ngasingasiˈa ka
tasa, nia ka matalangaˈi kira.”

9 Ma na ngwae tatalafaˈa ki faˈasia saena
magalia neˈe kira sasia ru taˈa liu ki faˈinia
ˈi Babilon, ma kira ka ˈado ˈani na toˈoruˈa
nia, kike baˈa angi fafia na fanoa neˈeri
kaidaˈi kira lisia na sasuna mafula neˈe
doˈofia niaˈa.
10 Ma kira ke uu tau sulia kira maˈu ˈasu
ˈubani kira kata nonifii diˈia logo niaˈa.
Ma kira ka fata ˈuri, “Nia taˈa liu fuamu ˈi
Babilon, na fanoa doe ma fanoa ˈinotoˈa!
Na kwaˈikwaˈinga ˈoe, nia dao ˈaliˈali naˈa
maˈi fafiˈo!”

11 Aia, ma na ngwae neˈe kira foli ru
ma kika ˈoifoli ki saena magalia, kira angi
ma kira ka kwaimanatai fuana ˈi Babilon,
sulia noaˈa ta ngwae kasi folia naˈa na ru
kira ki.
12 Sulia noaˈa ta ngwae kasi folia naˈa
na gol kira ki, ma na silva kira ki, ma na
fau ngwasinasina kira ki, ma na ru folilana
doe ki, ma na toro kwanga kerokero ki
neˈe folilada doe, ma na ˈai neˈe folilani
doe ki, na ru saungaˈiniˈi ˈani na suli ki,
ma na ru kira saungaˈinia ˈani ˈai folilana
doe ki, ma na barasi ki, ma na kaˈikaˈi salo
ki ma na mabol neˈe folilani doe ki,
13 ma na fanga leˈa ki, ma na ru moko
leˈa ki neˈe folilani ka doe. Ma noaˈa logo
ta ngwae neˈe ka folia naˈa na waen kira
ki, ma na ngwaingwai kira ki, ma na ru
kira ki fuana saungaˈilana na beret, ma na
buluka kira ki, ma na sipsip kira ki, ma
na hos kira ki, ma na ru neˈe na hos ki
kira tara, ma na ngwae rao ˈoˈo ki. ˈIu
ma ngwae ki bore, kira ka folida ma kika
ˈoifoli logo ˈanida.
14 Ma na ngwae neˈe kira foli ru ma kika
ˈoifoli ki, kira ka fata ˈuri fuana Babilon
neˈeri, “Na ru leˈa ki taˈifau goˈo neˈe ˈoko
oga ˈoke toˈo ani, kike baˈa noaˈa naˈa
faˈasiˈo. Ma na toˈoruˈa ˈoe ki taˈifau ma
na ru ngwasinasina ˈoe ki niˈi funu logo,
ma ka ˈafitaˈi ˈoko lisida laˈu.”
15 Ma na ngwae neˈe kira foli ru ma
kika ˈoifoli ki, neˈe kira toˈoru ˈani Ba-
bilon, kira ke baˈa uu tau sulia kira maˈu
ˈasu kira ka ruˈufia logo na nonifiiˈanga
nia. Ma kira ke baˈa angi ma kira ka
kwaimanatai.
16 Ma kira ke baˈa angi kira ka fata ˈuri,
“Nia taˈa liu, sulia na ngwae ana fanoa
doe ba ˈoko toro ˈani na ifi leˈa ki neˈe
folilani doe, ma ka laungia ˈani na ru
ngwasinasina ki neˈe folilani doe.
17 Aia, ana kaidaˈi tiˈitiˈi neˈe toˈoruˈa
nia ki ka sui faˈasi nia.”

Na ngwae doe ki taˈifau ana faka ki, ma
na ngwae neˈe kira leka saena faka ki, ma
na ngwae neˈe kira rao saena na faka ki,
ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira rao saena
asi, kira ka uu tau naˈa ˈada.
18 Ma kira ka angi kaidaˈi kira lisia na
sasuna na mafula neˈe sarufia Babilon,
kira ka ˈuri, “ˈIta maˈi etangilana, noaˈa
naˈa ta fanoa doe laˈu neˈe ka diˈia na
fanoa doe neˈe!”
19 Ma kira ka ˈuia na gwauda ˈani fuˈa,
ma kira ka angi ma kira ka kwaimanatai
kira ka fata ˈuri, “Taˈa liu fuana na fanoa
doe neˈe. Na ngwae ki taˈifau neˈe kulu
toˈo ana faka ki, kulu toˈoru ˈani na
toˈoruˈa Babilon. Ana kaidaˈi tiˈitiˈi goˈo
neˈe ru nia ki taˈifau ka sui naˈa faˈasia.”
20 Ma kamu na ngwae ˈi langi ki, muke
noni saeleˈa, sulia ˈi Babilon funu naˈa.
Ma na ngwae God ki, ma na ngwae ni
lifurongo ki, ma na profet ki, muke saeleˈa
sulia God matalangaˈinia naˈa fafia ru taˈa
neˈe nia sasiˈi fuamuˈa.
21 Sui taˈi ˈainsel ngasingasiˈa ka ngalia
taˈi fau doe ma ka ˈui ˈania saena asi, ma
ka fata ˈuri, “Kira ke baˈa ˈui ˈani ˈoe,
na fanoa doe neˈe ˈi Babilon, ˈiri noaˈa ta
ngwae kasi lisi ˈoe laˈu.
22 Ma ka ˈafitaˈi laˈu kira ka rongoa na
lingana na harp ki, ma lingana ngwae ki,
ma na ˈau ki, ma na bungu ki faˈasi ˈoe.
Ma ka ˈafitaˈi naˈa ta ngwae rao ka tua
laˈu faˈi ˈoe. Ma noaˈa kasi rongoa naˈa
lingana ta sauˈa ana fanga faˈasiˈo.
23 Ma noaˈa ta unu kasi duˈa laˈu ana
ˈaeˈo. Ma ka ˈafitaˈi kira ka rongoa laˈu
lingana ta araˈi faolu ma ta gwagwaeˈa
faˈasi ˈoe. ˈI naˈo naˈa maˈi, na ngwae
neˈe kira foli ru ma kika ˈoifoli ki, kira
ngwae talo magalia ki. Ma ˈani na sokeˈa
ˈoe ki, ˈoko faˈarora na ngwae ki taˈifau
saena magalia.”

24 God kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga
fuana na ngwae ˈi Babilon ki, sulia neˈe
kira ba saungia naˈa na profet ki, ma na
ngwae God ki, ma ti ngwae ˈoro laˈu neˈe
kira saungida saena magalia.

19

Na ˈainsel talongani ˈasilana ˈi Babilon

1 ˈI buri ˈana ru neˈe ki, nau ku rongoa
naˈa lingana akoˈa neˈe doe diˈia lingana
na fikuˈa doe ˈi langi kira ˈuri, “Kulu
baˈatafea God! Talitoˈona God goˈo neˈe
nia faˈamauri kia. Ma na ˈinotoˈanga ma
na ngasingasiˈanga ki fuana God kia!
2 Na matalangaˈinga nia ki ka mamana
ma ka ˈoloˈolo. Nia ka matalangaˈi maelia
naˈa kini ˈusu neˈe nia faˈalia na ngwae
ki saena magalia ˈania sasi taˈangaˈa nia.
Ma God ka kwatea naˈa na kwaˈikwaˈinga
fuana, sulia nia saungia na ngwae rao God
ki.”
3 Ma kira ka ako laˈu kira ka ˈuri, “Kulu
ke baˈatafea God! Ma na sasuna mafula
neˈe ka duˈafia na fanoa doe neˈe ka raˈe
ˈi langi sulia asoa firi.”
4 Ma na ro akwala ma na fai ngwae
faˈinaˈonaˈo ki, ma na fai ru mauri ki,
kira bobo uruuru ˈi ano ma kira ka
foˈosia God neˈe tua ana fuli gwauruˈa ana
ˈinotoˈanga. Ma kira ka fata ˈuri, “ˈIu, nia
ke ˈunaˈeri! Kulu ke baˈatafea God!”
5 Sui na lingalingaˈi ru neˈe ka talo maˈi
faˈasia fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga, ka
fata ˈuri, “Na ngwae ki taˈifau neˈe kamu
fuˈusi doe ana God, ngwae doe ma ngwae
tiˈitiˈi, ma na ngwae rao nia ki, muke
baˈatafea God kia!”

Na fafangaˈa ana araˈinga na Kala Sipsip

6 Sui nau ku rongoa laˈu na ru diˈia
na lingana ta fikuˈa doe ma ka ngwaˈigi
diˈia na rurulana ta tata doe, ma ka diˈia
ta kiri doe. Ma nau ku rongoa kira
fata ˈuri, “Kulu ke baˈatafea God, sulia
God ngasingasiˈa ka tasa, nia na ngwae
tatalafaˈa!
7 Kulu saeleˈa liu, ma kulu ka baˈatafea
naˈa ˈinotoˈanga nia! Sulia nia dao naˈa
ana kaidaˈi fuana na fikuˈa faˈinia na kala
Sipsip, ma na gwagwaeˈa nia ka sasi akaˈu
naˈa ana niaˈa fuana.
8 Ma God ka kwatea naˈa toro mamaoˈa
neˈe faolu ma ka ngwasinasina fuana
gwagwaeˈa ˈiri ni ka toro ˈani.” (Aia, na
fadalana na toro mamaoˈa neˈe nia naˈa
neˈe ru leˈa neˈe ngwae God ki kira sasiˈi.)
9 Sui na ˈainsel ka fata ˈuri fuaku, “ˈOke
keresia ru neˈe: ˈOilakiˈa fuana na ngwae
ki neˈe God laefida fuana na fangaˈa ana
araˈinga na kala Sipsip.” Ma na ˈainsel ka
fata laˈu ˈuri, “Na alaˈanga God neˈeriˈa,
nia mamana!”
10 Nau ku rongoa ru neˈeri ki taˈifau,
nau ku bobo uruuru ˈi ˈaena ˈainsel neˈeri
fuana na foˈosilana. Sui, nia ka fata ˈuri
fuaku, “Noaˈa ˈoe kosi foˈosi nau laˈu!
ˈOke foˈosia lala God! Sulia nauˈa na
ngwae rao God goˈo diˈia logo ˈaeˈo ma na
ngwaefuta ˈoe ki, na ngwae ki taˈifau neˈe
kira faˈamamana ana na mamanaˈanga
neˈe sa Jesus faˈataˈinia. Sulia neˈe ma-
manaˈanga neˈe sa Jesus faˈataˈinia, nia
neˈe kwatea ma na ngwae God ki ka
faˈatalo ˈani na Fatalana God.”

Na ngwae neˈe tua ˈi fafona na hos kwao

11 Sui nau ku lisia ˈi langi ka ˈifi, ma nau
ku lisia taˈi hos kwao. Ma na ngwae neˈe
ka tua ˈi fafona kira saea ˈani sa Rao Leˈa
ma sa Mamana, osiˈana nia matalangaˈi
ma ka fuˈa sulia na ˈoloˈoloˈa.
12 Na maana ka diˈia na meameana
mafula, ma ka alua naˈa ˈeregwau ˈoro ki
ˈi gwauna. Ma nia toˈo ana sata neˈe kira
keresia ana nonina, ma niaˈa taˈifilia goˈo
neˈe saiana.
13 Ma na ifi keta neˈe nia ka fungu ˈani
ˈabu. Ma na satana ka ˈuri, “Na Fatalana
God.”
14 Ma na fuani oro ˈi langi kira leka sulia.
Ma kira toro ˈani toro kwao ma ka sikasika
ki, ma kira ka tua ˈi fafona na hos kwao ki.
15 Ma taˈi sele ni ofoˈa toˈo liu ka ruˈu
maˈi faˈasia saena kwakwana ˈiri ke baˈa
liufia ˈani na maˈe fanoa doe ki. Ma nia
ke baˈa ˈinotoˈa ˈusi kira ˈani na ngasin-
gasiˈanga doe nia, ma ˈani na saetaˈanga
God ngasingasiˈa ka tasa, nia ka ngisia na
malimae nia ki, ka diˈia nia uria ngisia na
grep ˈi saena na ru ni ngisilana na grep ki
fuana waen.
16 Ta sata neˈe kira keresia sulia na toro
keta nia ma sulia na ˈaena ka ˈuri, “Na
Tatalafaˈa fafia na ngwae tatalafaˈa ki, ma
na Aofia fafia na aofia ki.”
17 Sui nau ku lisia taˈi ˈainsel ka uu ˈi
saena na madaˈafi. Ma nia ka ako fuada
na noˈo ki neˈe kira lofo saena mamanga
ka ˈuri, “Kamu leka maˈi, muke fiku ana
na fangaˈa doe God.
18 Muke leka maˈi, muke ˈania na nonina
ngwae tatalafaˈa ki, ma na ngwae ˈaˈana ki
ana ofoˈa, ma na ngwae ana ofoˈa ki, ma
na hos ki, ma na ngwae ki neˈe kira tua
fafona na hos ki, ma na ngwae ki taˈifau,
na ngwae rao ˈoˈo ki, ma na ngwae aloge
ki, ma na ngwae ˈaˈana ki, ma na ngwae
tiˈitiˈi ki.”
19 Sui nau ku lisia na ru kwasi baera,
ma na tatalafaˈa ki saena magalia, ma na
ngwae ni ofoˈa kira ki, kira ka fiku maˈi

fuana na fuˈanga faˈinia na ngwae neˈe tua ˈi fafona na hos kwao ma na fuani oro nia.

20 Ma kira ka daua naˈa na ru kwasi baera faˈinia na profet ˈosoˈoso neˈe sasia na ru fuana ˈarefoˈanga ani ki fuana na ru kwasi baera. (Ana neˈe ru faˈanadaˈa neˈeri ki neˈe ka ˈoiˈana na ngwae neˈe kira toˈo ana na maˈetoto ana na ru kwasi neˈe ma na ngwae neˈe kira foˈosia na nununa.) Ma na ru kwasi neˈeri faˈinia na profet ˈosoˈoso baera, kira ˈui faˈi mauri ˈani keroˈa ˈi saena na ˈosi ana mafula neˈe duˈa ˈani salfa.

21 Ma na sele ni ofoˈa ba sakatafa maˈi faˈasia na kwakwana na ngwae ba tua ˈi fafona na hos kwao ka saungida na fuani oro kera ki. Ma na noˈo ki kira ka leka maˈi, kira ka ˈania na fasi ˈana nonida.

20

Na toˈoni faˈi ngali

1 Sui nau ku lisia laˈu taˈi ˈainsel ka koso maˈi faˈasia ˈi langi, ma ka dau ana taˈi sene doe faˈinia na kii ana na kilu gwagwa lingalinga.

2 Ma nia ka daua naˈa na faˈi loi doe ba kira saea ˈani sa Saetan, neˈe ngwae ˈaˈana fuana na ano ˈi ru taˈa ki, ma ka firi fafia sulia taˈi toˈoni faˈi ngali.

3 Ma na ˈainsel neˈeri ka ˈui ˈani nia ˈi saena na kilu neˈeri ma ka fono ˈusia, fasi ˈiri noaˈa nia kasi sokea laˈu na ngwae ki, leleka na taˈi toˈoni faˈi ngali neˈeri ki ka sui. Ma buri ˈana kaidaˈi neˈeri, kira ke baˈa logea laˈu fuana kaidaˈi tiˈitiˈi.

4 Sui nau ku lisia naˈa ru ni tuaˈa ki ˈana ˈinotoˈanga ma na ngwae ki neˈe kira tua ˈi fafoda ki. God ka kwatea naˈa ngasingasiˈanga fuada fuana gwaungaˈi ˈanga. Ma nau ku lisia logo na mangona ngwae ki neˈe kira saungida sulia kira faˈataloˈania na mamanaˈanga neˈe sa Jesus faˈataˈinia ma na fatalana God. Sulia noaˈa kira kasi foˈosia goˈo na ru mauri kwasi baera ma na nununa, ma noaˈa kira kasi ngalia goˈo na maˈetoto ana na ru kwasi neˈeri ˈi maana darada nama ana limada. Nia neˈe, kira ka mauri laˈu, ma kira ka gwaungaˈi diˈia na ngwae tatalafaˈa ki faˈinia sa Jesus Christ sulia taˈi toˈoni faˈi ngali.

5 Nia naˈa neˈe etana na tataˈenga faˈasia na maeˈa. (Aia, ma bali ana ngwae ki neˈe kira mae, noaˈa kira kasi mauri laˈu leleka taˈi toˈoni faˈi ngali neˈeri ki ka sui.)

6 Na ngwae ki neˈe kira mauri laˈu ana na etana tataˈenga faˈasia na maeˈa, kira ka saeleˈa liu, ma kira ka toˈo ana na ˈoilakiˈa. Sulia na ruana na maeˈa kasi ngasingasiˈa fafi kira. Ma kira ke baˈa alua naˈa na fata abu God ki ma sa Jesus Christ, ma kira ka gwaungaˈi faˈinia sa Jesus Christ sulia taˈi toˈoni faˈi ngali.

Na liufilana sa Saetan

7 ˈI buri ˈana toˈoni faˈi ngali ka sui, kira ke baˈa logea sa Saetan faˈasia saena luma lokafo.

8 Ma nia ke baˈa leka fuana na sokelana ngwae ki saena fanoa ki taˈifau saena magalia. Nia neˈe na fiku taˈi ngwae neˈe kira saea ˈani sa Gog ma sa Magog ki. Sa Saetan ke baˈa fikuda maˈi fuana na fuˈanga, ma kira ke baˈa ˈoro liu diˈia na magana one neˈe tua sulia na asi.

9 Kira ka takalo saena magalia taˈifau, ma kira ka ˈereˈafu kalia kula neˈe ngwae God ki kira tua ana ma na fanoa doe ˈi Jerusalem neˈe God alafe fuana. Sui na mafula ka koso maˈi faˈasia ˈi langi ka faˈafunuda.

10 Sui sa Saetan na ngwae neˈe sokeda, God ka ˈui ˈania saena na ˈosi ana mafula neˈe duˈa ˈani salfa, kula ba God ˈui ˈania logo na ru mauri kwasi baera ma na profet ˈosoˈoso ˈi naˈo. Ma kira ke baˈa tua ˈani nonifiiˈanga sulia asoa ki taˈifau, ma na rodo ki taˈifau tutua kasi sui.

Na kwai matalangaˈi ˈanga ˈisi

11 Sui nau ku lisia taˈi fuli gwauruˈa kwao ana ˈinotoˈanga neˈe doe. Ma nau ku lisia logo na ngwae neˈe ka tua ˈi fafona. Na magalia ma ˈi langi, kira ka tafi naˈa ˈada faˈasia, ma noaˈa ta ngwae kasi lisia naˈa laˈu na magalia ma ˈi langi.

12 Sui nau ku lisia logo na ngwae mae ki taˈifau, neˈe kira doe ma kira ka tiˈitiˈi, kira uu ˈi naˈona fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga neˈeri. Ma God ka ˈifingia na buka ki. Ma ka ˈifingia ta buka laˈu, na buka neˈe ka toˈo ana satada ngwae neˈe mauri ki. Ma God ka matalangani na ngwae mae ki sulia ru neˈe kira sasiˈi ki, ka diˈia naˈa kerekereˈa saena na buka neˈeri ki.

13 Sui, na ngwae neˈe kira mae saena na asi kira ka mauri laˈu. Ma na ngwae neˈe kira tua saena na ano ma na fanoa ana maeˈa, kira ka mauri laˈu. Ma God ka matalangani na ngwae ki taˈifau ˈani ru ki taˈifau neˈe kira sasiˈi ˈi naˈo.

14 Sui God ka ˈui ˈania na maeˈa ma na fanoa ana maeˈa saena na ˈosi ana mafula. (Aia, ma na ˈosi neˈeri ana mafula nia neˈe ruana maeˈa.)

15 Ma ta ngwae neˈe satana kasi tua saena na buka ana mauriˈa, God ke ˈui ˈani nia logo saena na ˈosi ana mafula.

21

Na mamanga faolu ma na magalia faolu

1 Sui nau ku lisia na mamanga faolu ma
na magalia faolu. Na mamanga etaeta ma
na magalia etaeta ka nonga naˈa ma na asi
ka noˈana naˈa.
2 Ma nau ku lisia na fanoa doe abu neˈe
na Jerusalem faolu ka koso maˈi faˈasia
God ˈi langi. Ma kira sasi akaˈu ana,
diˈia na kini gwagwaeˈa neˈe kira laungia
taˈifau naˈa ˈiri nia ka dao toˈona na araˈi
faolu nia.
3 Ma nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi ru
doe ka fata maˈi faˈasia na fuli gwauruˈa
ana ˈinotoˈanga ka ˈuri, “Na fanoa God tua
naˈa siana na ngwae ki. Ma nia ke baˈa tua
faˈinida ma kira neˈe na ngwae nia ki naˈa.
Ma God talana ke baˈa tua faˈinida, ma nia
naˈa neˈe God fuada.
4 Ma nia ke baˈa ongoa kafo ana angiˈa
faˈasia na maada. Na maeˈa, ma na
liadilaˈanga, ma na angiˈa, ma na nonifiiˈa
ke baˈa noaˈa naˈa, sulia na ru ˈua ki sui
naˈa.”
5 Sui na ngwae neˈe ka tua ana kula
ni tuaˈa ana ˈinotoˈanga ka fata ˈuri, “Na
kaidaˈi neˈe, nau ku faˈafaolua na ru
ki taˈifau!” Ma nia ka fata logo ˈuri
fuaku, “ˈOke keresia ru neˈe ki, sulia
alaˈanga neˈe ki mamana, ma niˈi ka
totolia faˈamamanalani.”
6 Ma nia ka fata ˈuri, “Na ru neˈeri ki
ka sui naˈa ˈuri! Nauˈa neˈe Alfa ma na
Omega, na safalilana ma na suilana na ru
ki taˈifau. Ma sa tai neˈe ka silikwaˈu,
nai baˈa kwate ˈoˈo ana ta maˈe kafo ana
mauriˈa fuana, ma noaˈa nia kasi folia.
7 Ma ta ngwae neˈe noaˈa kasi danga
ˈania fitoˈonga nia, nia ke baˈa toˈo ana ru
neˈe: Nauˈa neˈe God nia ma niaˈa neˈe
ngela nau.
8 Aia, na ngwae ki neˈe kira tafi osiˈana
kira ka maˈu, ma na ngwae neˈe kira
danga faˈi buri ˈani fitoˈonga kira ki, ma
na ngwae neˈe kira sasia na ru taˈa ki,
ma na ngwae sau ngwae ki, ma na ngwae
kakabara ki, ma na ngwae kelema ki, ma
na ngwae neˈe kira foˈosia na malamala
god saungaˈiniˈi ki, ma na ngwae ˈosoˈoso
ki taˈifau, kula fuada naˈa neˈe saena ˈosi
neˈeri ana mafula neˈe duˈa ˈani salfa. Ma
nia naˈa neˈe ruana maeˈa.”

Na Jerusalem faolu

9 Ma taˈi ˈainsel ana fiu ˈainsel ba kira
toˈo ana na fiu dako ru ana kwaˈikwaˈinga
ˈisi ki, ka leka maˈi siaku, ma ka fata ˈuri,
“ˈOke leka maˈi, nau ku faˈataˈinia naˈa
gwagwaeˈa na kala Sipsip neˈe fuamu.”
10 Ma na Anoˈi ru Abu ka sura aku ma ka
ngali nau ˈuana gwauna taˈi faˈi ua neˈe
fane liu. Ma nia ka faˈataˈinia na fanoa
abu ˈi Jerusalem neˈe koso maˈi faˈasia
God ˈi langi.
11 Ma na ˈinotoˈanga God ka kwate ma
nia ka ngwasinasina liu. Na fanoa doe
neˈeri ka ngwasinasina liu diˈia taˈi fau
neˈe folilana doe neˈe kira saea ˈani na
jaspa, ma ka raola diˈia na galasi neˈe kira
saea ˈani na kristele.
12 Ma na fanoa doe neˈeri ka toˈo ana
sulufaua doe neˈe ka fane kalia, ma na
akwala ma ro tafa ki, ma na akwala ma ro
ˈainsel ki neˈe kira folo ˈafia na tafa neˈeri
ki. Ma na satana na akwala ma ro kwalafa
ana ngwae Israel ki neˈe kira keresia ana
na akwala ma ro tafa neˈeri ki.
13 Na akwala ma ro tafa ana sulufaua
neˈeri neˈe teo kalikalia na fanoa doe
neˈeri, ta uulu tafa bali ˈi fanelana sina,
ma ta uulu tafa ˈi bali sulana sina, ma ta
uulu tafa bali mauli, ma ta uulu tafa laˈu
ana bali ˈoloˈolo.
14 Na sulufaua kalia na fanoa doe neˈeri
kira saungaˈinia fafona na taˈi akwala ma
ro fau ki. Aia, na satada neˈe akwala ma ro
ngwae lifurongo ana kala Sipsip neˈe kira
keresia fafona na fau neˈeri ki.
15 Ma na ˈainsel neˈeri ka fata faˈi nau,
nia dau ana taˈi maˈe ˈai ana ˈoitoˈongaˈa
neˈe kira saungaˈinia ˈani gol fuana na
ˈoitoˈolana na fanoa doe neˈeri, ma na tafa
ana ki, ma na sulufaua ki.
16 Na ketalana na sulufaua ana fanoa doe
neˈeri bolo ka sui goˈo. Na ˈainsel neˈeri
ka ˈoitoˈona na fanoa doe neˈeri ˈani maˈe
ˈai neˈeri, ma ka dao toˈona na ketalana,
ma na rebalana, ma na fanelana ka bolo
taˈifau goˈo, na akwala ma ro toˈoni agi
tala ki* taˈifau goˈo.
17 Na ˈainsel neˈeri ka ˈoitoˈona logo na
sulufaua ma ka dao toˈona nia dao ana
taˈi talangaˈi fai akwala ma fai faˈi ˈoiˈa†
ana na fanelana, ana ˈoitoˈongaˈa neˈe nia
sasia ˈani.
18 Na sulufaua ki kira saungaˈinia ˈani
na fau kira saea ˈani jaspa, ma na fanoa
doe neˈeri kira saungaˈinia ˈani na gol
neˈe raola diˈia na galasi.
19 Aia, ma na fau faˈababatoˈolana na su-
lufaua ki ana fanoa doe neˈeri, kira laun-
gia ˈani na fau neˈe folilani doe ki taˈifau
goˈo. Na etana fau faˈababatoˈonga, kira
saea ˈani na jaspa. Na ruana fau, kira saea
ˈani na safaea. Na uula fau, kira saea ˈani
na aget. Na faina fau, kira saea ˈani na
emaral.
20 Na limana fau, kira saea ˈani na oniks.
Na onona fau, kira saea ˈani na karnelian.

* **21:16** 2,400 kilomita ki † **21:17** raˈelana 65 mita

Na fiuna fau, kira saea ˈani na karts neˈe
nia sakosakoˈa. Na kwaula fau, kira saea
ˈani na beril. Na sikona fau, kira saea
ˈani na topas. Na tangafulana fau, kira
saea ˈani na kalkedoni. Na akwala ma
etana fau, kira saea ˈani na turkois. Ma
na akwala ma ruana fau, kira saea ˈani na
ametist.
21 Ma na akwala ma ro tafa neˈe ki
kira saungaˈinia ˈani na akwala ma ro fau
folilani doe liu neˈe kira saea ˈani perel.
Taˈi faˈi perel nama goˈo fuana taˈi tafa.
Ma na tala ki saena na fanoa doe neˈeri
kira saungaˈinia ˈani na gol neˈe raola ka
diˈia galasi.
22 Noaˈa nau kusi lisia goˈo na Luma Abu
God saena na fanoa doe neˈeri, osiˈana na
Luma Abu neˈeri neˈe na God ngasingasiˈa
ka tasa ma na kala Sipsip.
23 Na fanoa doe neˈeri noaˈa kasi oga
laˈu na madaˈafi nama na madamo ˈiri
ka sina saena, osiˈana na ˈinotoˈanga God
naˈa neˈe sina saena, ma na kala Sipsip
neˈeri neˈe unu nia.
24 Na ngwae saena magalia ki kira ka
totolia tuaˈa saena madakoˈanga neˈeri,
ma na ngwae tatalafaˈa ki kira ke baˈa
ngalia maˈi na toˈoruˈa kira ki ˈuana
saena.
25 Ma na sinamaa ki ana na fanoa doe
neˈe ke baˈa ˈifi talau goˈo ˈana ma noaˈa
kasi fono, osiˈana noaˈa ta rodo ˈi neˈeri.
26 Ma kira ke baˈa ngalia maˈi na
kwangaˈa ki ma na toˈoruˈa ki ana na
fanoa ki taˈifau saena magalia ˈuana saena
na fanoa doe neˈe.
27 Aia, ma noaˈa ta ru neˈe ka bulibuli,
nama ta ngwae neˈe ka sasia ta ru ni ˈekeˈa
ˈani, nama ta ngwae neˈe ka soke ke baˈa
ruˈu saena na fanoa doe neˈe. Bore ma
taˈifilia goˈo na ngwae neˈe kira keresia
na satada saena na buka ana mauriˈa na
kala Sipsip neˈe kira ke baˈa ruˈu saena na
fanoa doe neˈe.

22

Na kafo ana mauriˈa

1 Na ˈainsel neˈe ka faˈataˈinia logo
fuaku na busulana na kafo ana mauriˈa
neˈe raola ka diˈia ta galasi, nia busu maˈi
faˈasia fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga God
ma na kala Sipsip,
2 ma ka igo maˈi tofongana na tala neˈe
liu saena na fanoa doe neˈe. Ma na ˈai ana
mauriˈa ki, kira niˈi uu ana ro bali ki ana
kafo neˈeri, ma kira ka fungu talau goˈo
sulia akwala ma ro madamo ki saena taˈi
faˈi ngali. Nia ka fungu ana taˈi kaidaˈi
saena madamo ki taˈifau, ma na rauna ˈai
neˈeri kira ka ngalia fuana na guralana na
ngwae ki ana na fanoa doe ki.
3 Aia, ma na ru neˈe God nia agiˈi ki,
noaˈa kira kasi tua saena fanoa doe neˈeri.
Na fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga God
ma na kala Sipsip neˈe tua saena na fanoa
doe neˈeri, ma na ngwae rao nia ki kira ka
foˈosia.
4 Ma kira ke baˈa lisia maana God, ma
na satana kira ka keresia maana darada.
5 Ma noaˈa goˈo ta rodo naˈa ˈi neˈeri,
ma noaˈa kira kasi oga naˈa ta unu
nama na madakolana na sina, osiˈana God
naˈa neˈe madakoˈanga kira, ma kira ka
gwaungaˈi naˈa faˈinia sulia bongi firi.

Na daolana maˈi sa Jesus

6 Sui na ˈainsel ka fata ˈuri fuaku,
“Alaˈanga neˈe ki mamana, ma alaˈanga
ana faˈamamanalani ki. God neˈe kwatea
maˈi na Anoˈi ru nia fuana na profet ki,
ma ka kwatea maˈi na ˈainsel nia fasi ˈiri
ke faˈataˈinia fuana na ngwae rao nia ki
ru neˈe ke fuli ˈaliˈali maˈi ki.”
7 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Muke sailinga,
nai baˈa leka ˈaliˈali goˈo maˈi. ˈOilakiˈa
fuada na ngwae neˈe kira roˈosulia na
kerekereˈa abu ki saena na buka neˈe!”
8 Nauˈa sa John neˈe nau ku rongoa ma
nau ku lisia na ru neˈe ki taˈifau. Ma
kaidaˈi nau ku rongoa ma nau ku lisia na
ru neˈe ki, nau ku bobo uruuru ˈi naˈona
ˈaena na ˈainsel neˈe nia faˈataˈinia na
ru neˈeri ki fuaku, ma nau ku sasi ˈuana
foˈosilana.
9 Ma nia ka fata ˈuri fuaku, “ˈOe kosi
sasi laˈu ˈunaˈeri! Nauˈa na ngwae rao
goˈo, diˈia logo ˈaeˈo, ma na toˈolamu na
profet ki, ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira
roˈosulia na alaˈanga ki saena na buka
neˈe. ˈOke foˈosia God!”
10 Sui nia ka fata laˈu ˈuri fuaku, “Noaˈa
ˈoe kosi sofongaˈinia na kerekereˈa God ki
saena na buka neˈe. Sulia nia karangi ka
dao naˈa ana kaidaˈi neˈe na ru neˈe ki ke
dao maˈi.
11 Ta ngwae bore ˈana neˈe fulirulana
taˈa, nia ke dau ngasi ana fuli ruˈa taˈa
ki. Ma sa tai bore ˈana neˈe ka saga ma
ka sasia na ru leˈa ki, nia ke dau ngasi ana
ru saga ki, ma sasilana naˈa ru leˈa ki.”
12 Ma sa Jesus ka fata ka ˈuri, “Muke
sailinga, nai baˈa leka ˈaliˈali goˈo maˈi.
Nau ku ngalia naˈa maˈi na kwaiaraˈanga
nau ki faˈi nau, ˈiri nai kwatea fuana sa tai
faˈida neˈe kira dau sulia ru leˈa ki neˈe
kira sasiˈi.
13 Nauˈa naˈa neˈe Alfa ma na Omega, na
safalilana ma na suilana na ru ki taˈifau.”
14 ˈOilakiˈa fuada na ngwae neˈe kira
taufia na ifi keta kira ki ka faolu, fasi ˈiri
kira ka totolia ˈanilana fufuana na ˈai ana
mauriˈa, ma kira ka ruˈu ana na tafa ki
ˈuana saena na fanoa doe.

15 Ma na ngwae neˈe kira sasia na ru ni
ˈekeˈa ki, ma na ngwae neˈe kira kelema
ki, ma na ngwae kakabara ki, ma na ngwae
sau ngwae ki, ma na ngwae neˈe kira
foˈosia na nunuˈi ru ki, ma na ngwae neˈe
kira soke, ma kira ka sasia na ru ˈosoˈoso
ki, kira ka tua ˈi maa faˈasia saena na
fanoa doe neˈeri.

16 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nauˈa
sa Jesus neˈe nau ku kwatea kwau na
ˈainsel nau fasi ˈiri ke faˈarongo ˈani ru
neˈe ki fuamuˈa na ngwae faˈamamana
ki. Nauˈa neˈe na ngwae ana na olitana
kwalafa sa David na ngwae tatalafaˈa. Ma
nauˈa naˈa neˈe na kwalikwali ˈofodangi
neˈe raralana ka madako liu.”

17 Ma na Anoˈi ru Abu faˈinia na gwag-
waeˈa, kera ka fata ˈuri fuana sa Jesus,
“ˈOke leka maˈi!”

ˈIu, ma sa tai neˈe kira rongoa na buka
neˈe, kira ka fata logo ˈuri, “ˈOke leka
maˈi!”

Ma sa tai bore ˈana neˈe ka silikwaˈu ma
ka oga ngalilana kafo ana mauriˈa, ˈoke
leka maˈi, ˈoko ngalia ˈoˈo ana na kafo ana
mauriˈa.

18 Nauˈa sa John, nau ku fata totongaˈi
fuana ngwae ki taˈifau neˈe kira rongoa
fatalana God saena na buka neˈe. Diˈia ta
ngwae bore ˈana ka alua laˈu ta ru tarenga
faˈinia, God ke baˈa kwate tarenga logo
ana na kwaˈikwaˈinga ki neˈe kira fata
sulia saena na buka neˈe fuana.

19 Ma diˈia ta ngwae ka lafua ta ru faˈasia
na alaˈanga God ki saena na buka neˈe,
God ke baˈa fonea faˈasia ˈai ana mauriˈa,
ma na kula nia ana na fanoa abu doe neˈe
kira fata sulia ˈi saena na buka neˈe.

20 Sa Jesus, na ngwae neˈe fata sulia
na ru neˈe ki taˈifau, nia fata ˈuri, “Nia
mamana liu! Nai leka ˈaliˈali maˈi!”

ˈIu, Jesus Aofia ˈae, leka naˈa maˈi!

21 Nau ku amasia na Aofia sa Jesus Christ
fuana na kwaiˈofeˈanga nia ke tua faˈi
kamu taˈifau. ˈIu nia ke ˈunaˈeri.